

del Collegio della Comp.^a de Sena de Granada R. &

REVEREND. ET AMPLISS. DN.

IOHAN. GROPERI, QVONDAM COLO. *P2-10519*

NIENSIS ECCLESIAE ARCHIDIACONI, ET
S. R. E. CARDINALIS DESIGNATI,

De Veritate corporis & sanguinis CHRISTI in Eucharistia,

De Asseruatione Eucharistiae,

De CHRISTO in eucharistia adorando,

De communiōne alterius speciei, & alijs quibusdam lectu
dignissimis, aduersum hereses & sectas huius temporis,

OPVS REVERA INSIGNE, NVNC DEMVM
optima fide integrè Latinè redditum per F. Laurentium
Surium Carthusianum.

CVM INDICE LOCVPLETISS.

Iohan. VI.

Caro mea uerè est cibus, & sanguis meus uerè est potus.

Colonia apud Heredes Iohannis Quentel & Gerwinum Calenium,

M. D. LX.

CVM gratia & priuilegio D. Ferdinandi Imper. Ro. ad decennium.

del Collegio della Comp.^a de Seno de Granada R. &

REVEREND. ET AMPLISS. DN.

IOHAN. GROPERI, QVONDAM COLO. *P2-10579*

NIENSIS ECCLESIAE ARCHIDIACONI, ET
S. R. E. CARDINALIS DESIGNATI,

De Veritate corporis & sanguinis CHRISTI in Eucharistia,

De Asseruatione Eucharistiae,

De CHRISTO in eucharistia adorando,

De communione alterius speciei, & alijs quibusdam lectu
dignissimis, aduersum hereses & sectas huius temporis,

OPVS REVERA INSIGNE, NVNC DEMVM
optima fide integrè Latinè redditum per F. Laurentium
Surium Carthusianum.

CVM INDICE LOCYPLETISS.

Iohan. VI.

Caro mea uerè est cibus, & sanguis meus uerè est potus.

Colonia apud Heredes Iohannis Quentel & Gerwinum Calenium,

M. D. LX.

CVM gratia & priuilegio D. Ferdinandi Imper. Ro. ad decennium.

EXIMIO SPECTA TAEQVE INTEGRITATIS I. DO

CTORI, D. IOHANNI GROPPERO IUNIORI,
apud D. Gereonē Scholastico benè merito, Dño
& Patrono suo reuerenter obseruando,

S. P. D.

N habes hīc, celeberrime D.
Scholastice, opus præclarum &
admirabile clarissimi & eruditis-
simi viri, non ità pridem piè in
Christo defuncti D. Iohannis
Gropperi, patruī tui, mea opera
latine cōuersum. Quod etsi iam
antè è Germanicis Latinū fece-
rit vir optimus, & mihi de meli-
ori nota iam pridem cōmēdatus

Christophorus Cassianus, tamen ea versio vsq; adeò per-
multis nō sātisfecit, vt ego quoq; apud plerosq; eo nomi-
ne non parū malè audiam, quòd illi versionī præfationē
meam ad Lectorem præfixerim. Sūt enim, quibus admo-
dum displicet, illum interpretem scripture diuinæ & S. Pa-
trum sententias non rarè suis verbis reddidisse, & quædā
alia, quæ ego cōmemorare nolim. Certè quòd ad me atti-
net, malle ego alium hanc nō parū molestā de integro
transferendi prouinciā suscepisse. Neq; enim ego ea eru-
ditione sum, vt idoneum aliquid præstare queā: nec mihi

EPISTOLA NVNCVATORIA AD D.

per monasticas occupationes integrum est multū temporis & operæ in eiusmodi reb⁹ ponere. Cū autē intelligerem esse permultos, qui aliam versionem vehemēter optarent, illorū voluntati morem gessi, planè mihi persuadēs, priorem interpretem eo esse candore & integritate, vt nō agrè laturus sit etiam alios illo tam insigni conuertendo opere, catholicæ Christi ecclesiæ & pijs omnibus velle gratificari. Quanto autē labore mihi constiterit, vt ipsa Patrum verba ex innumeris citata locis, in ipsis fontibus inuenire, dicere nihil attinet, cū id nulli obscurum esse possit, nisi qui planè bardus & bliteus sit. Sed laborem illum meū nō mediocriter consolatur fructus vberrimus, quem inde ad lectores rediturum spero. Habēt enim illa Sanctorū Patrum verba suam quandā emphasin & mirabilem energiam, quæ, si vel paululum mutata sint, facile amittunt: & quantum ab huius Operis auctore studiosissimè & appositissimè Germanicè expressa sint, fieri tamē vix potest, vt in alieno idiomate eam habeant gratiam, quā in suo. Quò fit, vt ego non dubitē Latinā huius operis editionem longe maiore Christianæ Reip. allaturam vtilitatē, q̄ Germanicam: atq; utinam auctor ipse q̄ Germanicè scripserat, etiam Latino sermone edere voluisset: quod quidē illū cœpisse quōdoq; didici, sed vt absolueret, occupationes grauissimæ non patiebantur. Nemo facile crediderit, q̄ multiplex huius operis vsus sit & oportunitas, tametsi quibusdam alicubi incitantis patribus Auctor prolixior esse videatur. Sed nā illi

haud

IOHAN. GROPPERVM IUNIOREM.

haud animum aduertunt, eiusmodi hīc tractari argumentum, de quo pro dignitate nihil vnquam fatis dici queat: tum verò scelestos quosdam & importunissimos tenebriones, haud dubiè ab ipsis malis dæmonibus impulsos, in eam curam tota mente omnique animi impetu, & quod dici solet, remis velisq; incubere, vt id ab ecclesia penitus profligent & auferant, sine quo nulla potest esse ecclesiæ salus, quodq; si ablatū sit, religionē quoq; Christianam funditus perire necesse sit: videlicet celsissimū, augustissimū ac diuinissimum Eucharistiæ Sacramentum. Quorum impiissimis ac sceleratissimis conatibus cū nemo sit, qui non debeat quacunq; possit ratione ire obuiam, efficereq; pro sua virili, vt quod illi volunt, nūquam impetrare queant, quāto iustius vir doctissimus, idemq; tot præclaris animi dotibus egregiè ornatus, quanta maxima dicendi scribendiq; vi potuit, illorum impotentis impetus frāgere, vires elidere, machinas omnes, quas illi adhibent ad ecclesiam euertendam, dissipare, tanti tamq; suspiciendi, reuerendi, adorandi Sacramenti tam atroces, horrendas, inauditas iniurias, contumelias, blasphemias feruentis fidei & flagrantissimæ charitatis zelo persequi, profligare, vindicare debuit? Qua in re si quis paulò sit copiosior, cui mirum videri queat, nisi in quo fides iam planè mortua sit & extincta charitas? Atq; utinam pluribus res ista pro eo

a

3

atque

EPISTOLA NUNCUPATORIA AD D.

atque par esset doleret, nec tam impunè sineretur isti
 teterrimi nebulones in hoc sanctissimum Sacramen-
 tum, cui ipsi quoque angelici spiritus, ut ait Chryso-
 stomus, tanto cū horrore adstant, immò in quod nec
 oculis possunt prospicere, teste Hesychio, tot iactare
 conuicia, & blasphemias nullo pacto ferendas. et quā-
 uis illi eiusmodi ferè omnia & dicant & scribant, quæ
 non orationis verberè iam, sed omnibus supplicijs co-
 èrceri vindicariq; debeant, tamen ad ea stabilièda cu-
 mulatim ex scriptis diuinis & S. Patrum monimètis
 sententias, sed vel non integras, vel malè detortas ac
 perperam interpretatas proferunt, quibus sua mēda-
 cia fucare conantur, atq; id plerunquè efficiunt proha-
 dolor apud incautos & imperitos, ut omninò verum
 dicere videantur: itaque fit, ut illorum putentissimis
 mendacijs ipsa incommutabilis veritas, quam in scri-
 pturis veneramur, & sanctissimorum patrum sanctis-
 sima scripta suffragari ac patrocinari cogatur. Verum
 ut omnes intelligerent neq; scripturas diuinas, neque
 Patrum monumenta pro illis, sed vel maximè contra
 illos facere, D. Gropperus incredibili studio & maiori
 quam credi possit labore aliquam multa ex sacris lite-
 ris, & innumera ex patribus loca collegit, quæ istorum
 nefando dogmati adeò nihil fauēt, ut illud etiam eui-
 dentissimè condemnent ac euertant. Vbi sanè copio-
 sior ut esset, res ipsa non hortabatur modò, sed flagita-

bat

IOHAN. GROPPERVM IUNIOREM

bat etiam, quò omnibus in prospectu foret, quòd isti
 scripturas & Patres tanq̄ ipsis fauētes allegant, id eos
 sacrilega quadā & impudentissima vanitate nec absq;
 insigni scripturæ diuinæ & sanctorum Patrum contu-
 melia facere. Porro in adferendis Patrum testimonijs
 satis superq; ipse sese p̄dit, q̄ multè & propè incredi-
 bilis lectionis, q̄ tenaci memoria, q̄ infatigabili aīo, q̄
 voluptatum negligēs fuerit. Nisi enim tempus omne
 lectioni impendisset, fieri vix potuit, ut tot authores
 euolueret ac lectitaret, nec id perfunctoriè tñ, sed dili-
 genter & accuratè, ut eius libri probāt, quorū nō pau-
 cis ego hoc in opere transferendo vsus sum, illorū co-
 piā mihi faciēte dignitate tua, spectatissime D. Scho-
 lastice, cui illa eius oībus libris instructissima biblio-
 theca ab ipso D. Groppero testamento relicta est. Nec
 dubiū quin hac legendi assiduitate id ille assecutus sit,
 ut foedissimas carnis voluptates, quibus iam permultos
 etiam sacris initiatos turpiter subiacere videm⁹, planè
 respueret, cōueniēter illi hieronymianè sentētiæ: ama
 sciētiā scripturarum, & vitia carnis nō amabis. Itaq; q̄
 multa etiā in clero habem⁹ turpissimarū libidinū mā-
 cipia, indè adeò accidit, q̄ cū tēpus omne orando, legē-
 do, scribēdo, alijsq; id gen⁹ pietatis exercitijs trāfigere
 deberēt, ipsi cōtrā comedendo, potādo, ludēdo, ociādo
 illud transmittūt, & pessima de seipsis exēpla p̄bent la-
 icis, quibus ipsorū tā dissoluta vita fit odor mortis in-

mor-

In Actis
 Apost. cap.
 9. Hoim 21.

In Leuit.
 lib. 2. cap. 8.

EPISTOLA VINCULATORIA AD D.

mortem & incitamentum ingens propensius in hæreses ruendi. Atq; vt cordati omnes facile conijciunt, malorum omnium quæ hodiè iusto dei iudicio patimur, vel præcipua causa est impura & sordida vita cleri. Quicquid in hæreticis virium, quicquid roboris inesse videmus, inde nimirum proficiscitur. Sunt certè permulti etiam apud sectarios, qui si nos illis studijs addictos, illis moribus præditos cerneret, quibus merito deberemus, facillimè ad catholicam Ecclesiam reverterentur, præsi videlicet acerbissimæ dissensionis, qua sectarum architecti alij ab alijs distrahuntur, & inuicè se hereseos condemnant. Iam verò dum sic plerique viuimus, vt pudor sit dicere, plures indies ab Ecclesia deficiunt, & in hostium suorum veniunt potestatem, nostris corruptissimis moribus offensi. O miseram & omni lachrymarum fonte deplorandù horum temporum Ecclesiæ statum. Nunquam importunissima illa belua, Martinum Lutherum dico, tam pudenda, execranda, impia apud Christianos dogmata spargere ausa fuisset, nisi illi rei optimè gerendæ, & quicquid voluisset haud difficulter efficiendi spem maximam subministrasset Cleri vita mala, & heu multum nimis ab illa sua prima integritate mutata. Quis enim illud immane ac teterrimum monstrum vlla ex parte ferre potuisset, nisi pmissu Dei in nostra peccata iuste animaduertentis, permulti ab illo fascinati, & oculis

IOHANN. GROPPERVM IUNIOREM.

& oculis pariter atque mente capti, cum cum ceulupum rapacissimum & totum Christi ouile dissipare conantem fugere deberent, haud secus atque Christi Apostolum, immò Christum ipsum amplexi essent? Nihil ille crepabat aliud quàm Euangelium, & vt alia præteream, quò populum in Pontificem & alios oēs qui in clero numerantur, concitaret, mirè apud vulgus exaggerabat, inuidia Pontificum ablatum laicis calicem contra expressum Christi mandatum. Et tamen idem ipse qui Christi mandatum tantoperè urgebat, ausus est scribere, prò nefas, nescio qua satanica arrogantia & impotentia: Quinetiam si quo casu Concilium statueret, minimè omnium nos vellemus

In libro de
formula
Missæ.

utraque specie potiri: immò tunc primùm in despectum Concilij vellemus aut vna, aut neutra, & nequaquam utraque potiri, & planè eos anathema habere, quicumque autoritate talis Concilij potirentur utraque. Hæc ille, ô scelus, ô portentum, ad solas terras deportandum. Eccè tibi quinti Euangelij nouum præconem, dignum quem mundus admiretur, suscipiat, colat. Sed vt dixi, tam execrabili & importuno homini nemo vnquam sanæ mentis assentiri potuisset, nisi nostris peccatis nimium offensus Deus, hominum pectora fascinari permisisset, adeò vt illi fidem commodare mallent, licèt absurdissima & impiissima proponenti, quàm Ecclesiæ sponsæ suæ, in qua et si

b prauis

EPISTOLA NVNCIATORIA AB B.

pravi mores inerant, non tamē aberat fides vera. Indē porrò accidit, vt cum ille primùm pro deo coli cœpisset, etiam alij existerent, qui eius tam audaci facinore prouocati, auderēt ipsi quoq; aliquid cōminisci. Itaq; Sacramentariorū mox exorta est factio, qui V. Sacramētum penitūs auferunt. Quauis autē Lutherani hac in parte paulò modestiores sint, vt qui non negent Christū in Eucharistia p̄sentem esse, cum ea sumitur, vtriq; tñ hac in impietate pares sunt, q̄ ab Ecclesia tollunt iuge sacrificium, atque ità etiam omnem pariter Christianam religionem. Ablato enim sacrificio, vnà ipsa religio collabascit: atq; cū Christus ipse fidelibus suis in ipsorum consolationem pollicitus sit se cū eis futurum, haud dubiè in V. Sacramēto, vt Patres interpretantur, omnibus diebus vsq; ad consummationē seculi, isti tāto solatio priuant Christianos, & Christū mendacē efficere nitunt. Qua tñ in re id imprimis admirandum est, vt cum nihil ferè nisi fidē crepēt, nihil tñ minùs q̄ fidem ipsi se habere prodant. Christus eñ disertis verbis dicit, Hoc est corpus meū, Hic est sanguis meus: vbi cum simpliciter oporteat credere, nec dubitare, quin ità sit, vt ipsa summa veritas suis verbis affirmat, tamen isti vastissimas pectoris sui tenebras tam immensæ luci antepoentes, ingenij sui planè ficulneis rationibus niti mālunt, q̄ verbis Christi fidem indubitātā adhibere. Nihil enim ferè ista hoīm

fax

IOHĀN. GROPPERVM IUNIOREM.

fax credit, nisi quod ratiōe possit compræhendi. Sūt inter catholicos, qui ità sentiāt nouos istos dogmatistas duo q̄dam p̄cipuè velle abolita & prorsus à Christiano orbe eliminata, ipsum videlicet præstantissimū Eucharistiæ Sacramētū, & sanctorū inuocationem, imprimis autē intemeratē illius ac illustrissimæ Virginis Mariæ matris dei. Quorum sentētia si paulò diligentius expendatur, veritati oīnò consentanea cōperiet. Quātoperè enim Eucharistiæ p̄stantissimū sacramentum, isti detestabiles homunciones, p̄scindant & insectent, nemo ignorare potest, q̄ alicui⁹ sit lectiōis. Porrò sacratissimæ virginis matris cultū oēm & venerationē eos ferre molestissimè, nimis q̄ manifestū est. Sed quare tandē, aut quā ob causam? Si Christ⁹ ipse tm̄ detulit matri, vt subdit⁹ esset illi, tu indignā arbitraris, cuius fidē nos miseri imploremus, cuius preces ambiamus, quā nos ità vt decet dei matrē, officiosissimè veneremur? Non vis à nobis honorē haberi matri, quā Christ⁹ ipse summis & amplissimis honorib⁹ decorauit, ità vt licet tibi hēretice ilia rumpanē, ferre tñ cogaris, eā non ab heri & nudiustertius sed iam olim à tota Christi ecclesia dici cæli reginā, mundi Dñam, vitam, spem & aduocatam nostram? Esto, tibi id doleat, sed impedire tamen non poteris. Velis, nolis, audies ex illis antiquissimis & sanctissimis Patribus Basilio & Chrysofomo, vt alios omittā, eam etiam in publicis

b 2 litur-

EPISTOLA NVNCVPATORIA AD D.

liturgijs crebrò inuocari, appellariq; super oēs benedictā & gloriosam Dñam nostrā. Audies dici ab illis: Precibus sanctissimę deiparę, Seruator, serua nos. Patieris quoq; tot in toto orbe Christiano in matris dei honorē extructa cōspici pulcherrima tēpla, ex quibus permulta etiā ipsa antiquitate sunt admiranda, tot per anni circulū eius festos dies & solennitates celebrari, multaq; alia ab vniuersa ecclesia, q̄ latè patet Christiana Resp. in eius venerationē religiosissimè ac studiosissimè fieri: q̄ posteaq; Germania cœpit fastidire ac respuere, in eas calamitates incidit, ex qb⁹ vix vnq̄ emerfura videatur. Vos quidē hęc mirè execramini, sed nisi dati essetis in reprobū sensum, non id faceretis. Verissimè em̄ dixit Augustinus: Si quid tota per orbem frequentat Ecclesia, hoc quin ita faciēdum sit disputare, insolentissimæ infaniæ est. Maiores nostri non tā stupidi fuēre, vt nescirent quid agerent. Olim cū in Germania catholica religio vigeret, quam vos Papisticā vocatis, lōgè alia erat Germaniæ facies, q̄ hodiè sit. Sed iusto Dei iudicio fieri videmus, vt q̄ à matre vestra catholica Ecclesia defēcistis, iā nec inter vos vlla ratione concordia tueri possitis, sed in tot foedas sectas alij ab alijs distracti sitis & dissecti, vt mirū sit nō vestrū pudere vosmetipsos, cū tñ iam etiā vulgus à vobis miserè euersum, stultitię vestrę pertesum sit. Verūm hęc dum cū hæreticis ago, humanissime D. Scholastice, à T. D. digressus

IOHAN. GROPPERVM IUNIOREM.

digressus videri possim. Sed nō dubito, quin etiā T. D. admodum malè habeat, quòd p̄ter Sacramenta, maxime verò summū illud & tremendum Eucharistię Sacramentū, videmus vsq; ad eò exhibilari ab istis nouis hoibus inuocatiōem Sāctorum & ipsius quoq; nunq̄ pro dignitate satis honorandę matris Dei. Quā multi immò innumeri doctrina quoq; & sanctitate p̄stantes viri, patrum nostrorū, immò nostra quoq; memoria, post Deum p̄cipuo in honore semper habuēre, & qui se sceleribus oppressos nouerāt, aduersus desperationem, q̄ plurimos in supremo spiritu cōstitutos perdit, nullum ferè p̄sentius remediū adhibendum putauēre, q̄ vt ad dei clementissimam matrem confugerent, illi quotidianū piarum precum & aliarum sanctarū exercitationum pensum aliquod persoluerent: nec sua eos spes fefellit, vt potest multis grauissimis & certissimis exēplis doceri. rectè em̄ dixit Bernardus, cui isti quoq; hæretici nō parū tribuere coguntur: Si criminū immanitate turbatus, conscientię foeditate confusus, iudicij horrore perterritus, barathro incipias absorberi tristitię, desperatiōis abyssus, cogita Mariā. In periculis, in angustijs, in rebus dubijs, Mariam cogita, Mariā inuoca. Hęc ille tantus vir, cui nos multo tutius fidem cōmodamus, q̄ istis leuissimis homuncionibus, qui nec sibiipsis vlla in re satis cōstāt. Et vt magis illi in sua perfidia tabescant, & pij oēs ad venerationē Virginis

Homil. 2.
super Mis-
sus est.

Sermo. in
Natiuitate
Mariæ.

EPISTOLA NVNCVPATORIA AD D.

Matris tanto ardentius inflamment, libet adhuc aliã
eiufdẽ sanctissimi viri sententiã adscribere. Altius ergò
intueamini, inquit, quanto deuotiõis affectu à nobis
eã voluerit honorari, q̄ toti⁹ boni plenitudinẽ posuit
in Maria: vt p̄indẽ si quid spei in nobis est, si quid gra-
tię, si qd salutis, ab ea nouerimus redũdare, q̄ ascendit
delicijs affluens. Totis ergò medullis cordium, totis p̄-
cordiorum affectibus, & votis oĩbus Mariam hãc ve-
neremur: quia sic est volũtas eius, qui totũ nos habere
voluit per Mariam. Verũm his in honorem tantæ vir-
ginis, & vt plures inuitẽtur ad eius amorẽ & venerati-
onẽ, licet fortassis extra rem, non tñ temerẽ dictis, vt
ad T. D. mea se referat oratio, spectatissime D. Schola-
stice, equidem illã nõ meo duntaxat, sed bonorũ oĩm
noĩe rogatã velim, vt qñquidẽ nedũm in nomen, sed
etiã in locum & functionẽ Ecclesiasticã patruĩ sui D.
Gropperi successit, id modis oĩmibus agat, vt hæc in si-
gnis diœcesis non noĩe dũtaxat, sed etiã re ipsa alterũ
se Iohannem Gropperum obtinuisse gratuletur. Qui
enim apud D. Gereonem Scholastici dignitate & offi-
cio fungit, idem ipse os cleri vocari solet. Eum verò,
qui os cleri nõ iniuria appellari velit, dubium non est
haud vulgari eruditione ac pietate p̄ditũ esse debere.
Talẽ fuisse patruũ tuũ, eũ q̄ huius author est operis, nõ
obscurũ est illis q̄ eũ, p̄bẽ cognitũ habuẽre. Nec igno-
rãt, quotquot hĩc in locis degũt, qualẽ ille se p̄buerit

erga

IOHAN. GROPPERVM IVNIORVM.

erga tuendã in tota hac diœcesi catholicã religionẽ, q̄
imperterritus eo noĩe multis etiã periculis vltro ipse
fese obiecerit, quantũ eã in curã incubuerit, vt mores
tũ cleri, tũ populi in melius reformarent. Ego ipse cũ
apud D. Gereonẽ adolescentul⁹ agerẽ in. ædib⁹ illius
multis noĩbus colendissimi D. Georgij Lũdenfis Ar-
chiepiscopi, q̄ p̄ pietate exul hĩc degebat, cuiusq̄ cõ-
uictor ego tũ erã, multa in eo vidi laude digna. Mẽsa
illi, vt T. D. melius nouit, etsi honesta & liberalis erat,
tñ ad eã nihil ferẽ nisi de scripturis diuinis ab illo p̄fe-
rebat, quas etiã inter edendũ ex Patrũ monumẽtis ea
gratia interpretari solitus erat, vt mihi priuatim quidã
vrbis huius nõ infimus dixerit, se libẽter centũ illi au-
reos numeraturũ, vt liceret vel anno vno quotidie il-
lius mẽsæ assidere. Et quanuis totus esset in libris, nisi
aliò eũ, id quod identidẽ accidit, seria negocia auoca-
rẽt, tñ propẽ assiduus in tẽplo fuit, cũ illic p̄ more di-
uinarum laudũ pensum p̄solueretur. Et vt ceteris eius
virtutibus p̄termittis, rem in pauca cõferam, talẽ ille se
p̄buit inter eã dum Colonię vixit, maximẽ in hereticis
ab hac tota diœcesi arcẽdis, vt eũ non immeritò patrẽ
patriæ huius appellare possim⁹: & certẽ dolet nõ me-
diocriter pijs oĩbus, eũ virum relicta Colonia in Italiã
cõmigrãsse, & illic immatura p̄pmodum morte diẽ
obijisse suũ. Sed ea tñ calamitas tolerabilior fit, dũ sibi
pleriq̄ pollicent, fore vt in T. D. alterum Gropperũ vt
nomine

EPISTOLA NVNCVPATORIA.

nomine, ita & re ipsa habeamus. Quod ut magis etiam
conuicti velis, Reuerēde D. Scholastice, magno tibi in-
civitate meo esse potest etiam vtriusque; parentis tui haud
vulgaris pietas & integritas, patris quoque; tui D. Caspa-
ri celeberrimi viri, qui iam Romam moras, spectata vir-
tus & haud vulgaris eruditio: quorum pietatem imitari
te decet, ne, quod absit, non solum nullo honori, sed
maximo etiam dedecori sis familiae Gropperanae. Quam-
quam haec ego T. D. fortassis liberius scripsi, quam me
deceat: feci tamen auctore certo candido. Sed ne longior sim,
quicquid hoc in opere bona fide Latine transferendo
a me sudatum est, id totum ego T. D. obseruadissime
D. Scholastice, dñe & patrone singularis, nuncupatum
esse volui, ut vel hoc ipso T. D. haud obscure possit in-
telligere, me familiae vestrae, cuius praecleara extant in
Christianam Rempublicam, & hanc praecipue dicecesin merita,
ita ut par est, esse addictissimum, nihilque; me optare ma-
gis, quam ut quales hactenus habuimus Gropperos, tales
deinceps quoque; semper habeamus. Deum oro, ut T. D.
vna cum Godefrido fratre tuo D. Doctore & Maioris
aedis Canonico, itaque; patre D. Doctore viro integer-
rimo, & matre honestissima ac religiosissima matro-
na, totaque; vestra familia, in annos multos sua benigni-
tate seruet ac tueatur incolumem. Data Coloniae in
Cellula mea 14. Calend. Septembr. Anno 60.

T. D. addictissimus F. Laurentius
Surius Carthusianus.

AD

AD ORNATISS. DOCTISS. VIRVM

D. Godefridum Gropperum LL. professorē cōsultiss.
Gerardi Hutingij Dotinchemensis carmina
πρωτοφωτισμόν.

INTER tot fratris maesti summa fata querentes,
En ego, mi Doctore, sum, Godefride, simul.
Si Meccenates quondam deslere poetas
Addecurit, mutos nos minus esse decet.
Haud etenim frater nobis tuus infima dona
Praestitit, & nostram fouit amore Domum.
Hoc fati ostendit nostrae legata Iuuenta,
Perpetuo durans lectio sacra die.
Ut taceam, quoties nos ad sua prandia secum
Duxerit, & multis iuuerit usque modis,
Adde quod & fidei commiserit omnia nostrae
Instituenda probe pignora chara tua.
Quorum pars frugem magnam nunc attigit, amplius
Gymnasio nostro progenitura decus.
Pars disciplinae nostrae modo castra sequendo,
Exhibet in cunctis spem studiose parenti.
Ingratos igitur nos possent saxa fateri,
Si dolor iste nihil nos cruciaret atrox.
Ast utinam liceat nobis properantia luctu,
Quo decuit, fratris plangere fata tui.
Haud mea ride fati tantum deslere Camoena
Nouit, & impediunt cura grauisque; dolor.
Sed faciant alij grauiora poemata: nostrum
Non puto despicias, fautor amice, rude.
Obtulerat paruam paupercula femina munus,
Econtra vanè grandia Scriba tumens.
Sed tamen à Christo plus femina laudis habebat,
Quam quiuis alius maxima dona ferens.
Haud opus est etenim, sed mens pensanda: facultas
Omnibus haud aequa forte tributa datur.
Dij faciant, possis tetrum superare dolorem:
Ut mea soletur te quoque; Musa, rogo.
Nec fas est aded lachrymis tabescere pectus:
Planctibus ex tumulo nemo redire potest.
Et quia tam prauis totus scater actibus orbis:
Qui moritur, citius nonne beatus erit?
Ergo tuus frater celebri post fata relicto
Nominem iam lætus caelica regna colit.
At tibi iam fratris chari vice maximus æuo
Gnatus Ioannes constituendus erit.
Id similes mores, probitas, industria, virtus,
Atque Scholasteris munera clara iubent.
Quare deponas luctus, & expositæ nostrae
Accipias vultu candidiore, precor.
Si poterunt vires, alias tibi plura canemus,
Qualia sint melius nomine digna tuo.
Id porro longè melius praestabitur olim,
Hæc si quo videam grata fuisse modo.
Fac tamen interea valeas, clarissime Doctore,
Utque; facis, semper perge fauere tuis.

IN

**IN MORTEM REVERENDI
ET MAGNIFICI VIRI D. IOANNIS GROPPER**

PERI LL. DOCTORIS CLARISSIMI, AD S. GE-

reonom Scholastici, Ecclesie collegiate Bonnenfis Propo-
positi, Coloniensis Ecclesie Archidiaconi dignissi-
mi, & Cardinalis designati, Elegia *exp. 1716.*

OBIIIT

O Tristes elegos, quibus hoc ego tempore iussus
Bruta necis cogar pandere fata trucid.

In mentem Musas letissima queq; daturas
Iam mihi speraram carmina sæpè meam.

Tu modò mors aliud nobis inuisa ministras:
Res ita dispensas improbitate tua.

Ergò chelyn, citharam Musæ ponantque superbas
Vestes: hoc ratio temporis ipsa iubet.

REVERENDVS

E viuis siquidem summus Patronus earum
Raptus, in externæ parte quiescit humi.

Ergò sic etiam mors nos comitatur acerba?
Nullibi vitari meta suprema potest?

Ducite Teutonicæ querulos de pectore tristi
Versus Pierides, ducite. flere decet.

ET

Scilicet ille iacet confossus arundine mortis,
Ex cuius sequitur vestra ruina nece.

Tam fuit insignis studij defensor, & omnes
Mirifico doctos mentis amore tulit.

Aedes illius doctis patuere quibusq;:
Grandibus ornauit muneribusq; Scholas.

MAGNIFICVS

Non Agrippinæ tacet hoc Academia, florens
In primis eius sedulitate graui.

Fecit ut hæc auibus longè melioribus artes
Ingenuas tradant, erudiantq; Scholæ:

Crebris externam Sophiam sudoribus auxit:
Ut satis hoc ipsi scripta dicata docent.

Scripta dicata docent, quanto flagrarit amore,
Ut studijs merces, & simul esset honos.

Id

Id quod & obtinuit: quare post secula cuncta

Regia facta Viri gratus Apollo canet.

Ducite Vnestphalicæ Charites suspiria crebra:

Omnibus æqualis debet hic esse dolor.

Mortuus est etenim, quem vos peperistis alumnū,

In patriæ lumen, Teutoniciq; soli.

Non modò iam factus Musas tractabat adultus.

Vir, sed & à puero penè fouebat eas.

Suscipit è patria generosa Colonia missum,

In cuius studijs instituendus erat.

O felix studium, mirè celeremque laborem

Ad tituli merito dona ferenda suo.

Nam per Aristotelis magni decreta vagato,

Non ita post longè summa corona datur.

Excedunt annis alij fortassè puellum,

Sed cunctos superat dexteritate sua.

Grandia post Musæ facilis complexus honores,

Rectè proposuit voluere iura sacra.

Omnibus hic itidè de se miracula quædam

Præbuit, & celebres claruit ante viros.

Pontificum sanctos Canones, legesq; prophanas

Edidicit magno laudis honore breui.

Redditur hic etiam post debita tempora Doctor,

Vtraque cum magno Iura stupore docens.

Sic eius clarè celeberrima gesta fatentur,

De quibus vt scribam non elegia finit.

Eloquij miram venam natura benigna

Contulit, & verbi gratia magna fuit.

Isocratem Græcum placido sermone fluentem

Myrmidonum tellus vndique tota vehit:

Ora diferta sui Ciceronis vbique Quirites,

Qua possunt laudis cum grauitate, crepant:

Verum Gropperi cui fat facundia constat,

An non iam victum dicit vtrunq; diu?

Rhetora vix illi Germanica nostra secundum

Terra dedit, dubitas credere? clara loquar.

c 2

Ora-

VIR

DOMINVS

IOANNES

GROPPERVS

DECIMO

QUARTO

DIE

MARTII,

ANNO

M.

D.

V

L

IIII.

MATVS

L

V

I

ANNOS,

Orator Cleri florens vtriusq; disertus,
 Dextera profudit nec nisi verba rata.
 Id, cum per celebri Gereonis in Aede Scholaster
 Effet, commissum semper habebat onus.
 Multa fuit (multi nōrunt) incommoda passus:
 Ast indefesso pectore semper erat.
 Recta secutus enim potuit contemnere vulgus:
 Ter fortis, nihili scommata falsa putans.
 Iam quotiēs verbis Collegia multa disertē
 In varijs tuitus sit, numerare sino.
 Ah nouit, certē nouit sacer ordo, patrono
 Nunquam se simili fidere posse satis.
 Non vllas igitur lachrymas facer ordo profundet
 Ordo facer, lachrymis exprime damna tua.
 Moribus & vita cunctos præcessit honeste:
 De tot vix aliquis par fuit vllus ei.
 Lux fuit in toto Clero, quid singula narrem?
 Vah quōd lux tenebris clara sepulta iacet.
 Iam tamen in cæli nitida præstanti us arce,
 Ingenti circum- lumine - cincta, micat.
 In terris pariter nunquam peritura vigebit:
 Illius in quouis cognita fama loco.
 Nec tibi quæ tractas Oracula sancta Corona,
 A fletu meritō temperet vda gena.
 Te si quidem fermē lapsam reparauit amussim:
 Vt modō tam vigeas, vnus hic auctor erat.
 Sumptibus haud modicis posuit certamina primus,
 Legitimē certo conficiunda die.
 Vtilius nihil est, cum sic abstrusa venena
 In lucem videant prodita ritē rudes.
 Admonuit multos etiam, commissa talenta
 Nē sinerent turpiter tecta latere situ.
 Nec frustra mouuit: cum iam pleriq; talenta
 Obtulerint Domino multiplicata suo.
 Solus in hoc totus fuit, vt Germania nostra
 Rectam seruaret mordicū vsquē fidem.

Ob

Ob quam rem varios sumptus, conamina que quis,
 Multijugo subiit sapē labore lubeus.
 Addite vos ergō funebria carmina Nymphæ,
 E quibus Eloquij profluit vnda sacri.
 Huc quoq; Gymnasium Montis concedito, Fautor
 Optimus occubuit morte nocente tuus.
 Nonne tuos semper promouit amore Magistros.
 Omnes præcipuo? munera nonne dedit?
 Reuerā viuens tibi commoda præstitit ampla:
 Illorum nunquam non meminisse decet.
 Fallor? an & moriens stipendia larga reliquit
 In studij verē commoda magna tui?
 Credo: nam primū voluit pietate Iuuentam
 Excultam contra sparsa venena vagam.
 Sumptibus ex proprijs Christi sanctissima gesta
 Exponi, viuus iusserat antē diū.
 Pōst autem subitō fato correptus, anhelis
 Verbis perpetuō iussit id esse ratum.
 Lectio Gropperi nullo moritura sub quo
 Te decorat, Mōntis non peritura Domus.
 Vidit vir prudens quantos Ecclesia fructus
 Sentiat, vt sacris casta Iuuenta studet.
 Cum primis tutor fortis pietatis auitē
 Vixit, Apostolicę Relligionis amans.
 In fidei causa veteris mordacia scripta,
 Verbaq; mente pius vir patiente tulit.
 Scribendis libris curas impendere sudor
 Assiduus, tristes nec vetuere ming.
 Nec referam quantus fuerit patronus egenis
 Iugiter ex Christi, diuitijsq; suis.
 Mille viri durant quo benefacta perenni,
 Ad Christi miseri membra fouenda statūs.
 Romani tantis moti virtutibus illum
 Exoptant, placidis muneribusque fouent.
 Quid, quōd Pontificis Summi clementia Bonnē
 Vltro Præpositum non sinē laude facit?

ROMAE

HONORIFICE

SEPVLTVS,

CVIVS

ANIMA

c 3

Indè

REQVIESCAT Indè nouis alijs (à nomine Cardine dictos
 Esse reor) titulis condecorandus erat,
 Sed mors quæ titulos nihili consuevit habere
 Conspicuos, iustum surripit ante diem.
 A patrijs laribus (sic fors fortasse volebat
 Tunc noua) Romanam coepit adire solum.
IN Later cognatos, fratres, aliosque propinquos
 Non fuit exiguus tunc (mihi crede) dolor.
 Perueniès Romam, magno susceptus honore
 A Patre ter sancto, plebe stupente, fuit.
PAGE Contendunt alij tantum turbare fauorem:
 Euincit probitas, sibila falsa silent.
 In palmis similes videas existere vires:
 Nulla premunt apicem pondera magna licet.
IN Constantèr facias rectè, mendacia magni
 Haud obtrestantis sunt facienda tibi,
 Reprimit ad tempus fortasse calumnia: verùm
 Iustitiæ nunquam vis generosa perit.
CHRISTO, Sed cum iam menses aliquot degisset in vrbe,
 Tam quoque fulgeret splendida fama viria
 Occumbit lento tandem cruciamine febris,
 Cum studio ferret præmia digna suo.
CVI Vidisses hominis fortissima pectora magni:
 Intrepidè mortis spicula dura tulit.
 Grassatur morbi per tabida membra tyrannis:
 Laudes & preculas pallida membra sonant.
GLORIA Omnibus exemplo iacuit sub mortis agone:
 Res ea tam sancto pectore digna fuit.
 Immoritur precibus: luctu tonat vndique Roma:
 A fletu Papam continuisse negant.
 Sed quid tu fratris comes hinc Caspare fidelis?
 Vix manet in toto corpore vita tibi.
SUMMA Mors tibi vix fuerat violenta propinquior, vnq̃
 Mente tamen forti tam mala dura voras.
 At datur interea corpus venerabile terræ:
 Defertur tumulo gloria magna pio.

Exactis

Exactis aliquot post tristia fata diebus,
 Blanda coit facili turba Latina gradu.
 Egreditur Summus Pastor velamine pullo
 Testus, & extollit nomen ad astra Viri. **DEBETVR,**
 Vix pro differis Rostris encomia Magni
 Roma fuit Marco mota loquente magis.
 Auditor primùm Doctor Casparus ibidem.
 Magnifico fertur dictus honore Rotæ.
 En quàm fat meritos probitas amittere fructus. **AMEN.**
 Nesciat. æternùm fide Patrone vale.

**IN EIVSDEM D. IOAN. GROPPERI IMAGINEM AD VIVVM DEPICTAM, ET
 IN VESTIBVLO TEMPLI D. GERONIS SACRI AF-**
 fixam parieti, iambicum Epitaphium, eodem auctore.

Pictam vides viator hanc imaginem?
 Gropperus hoc vultu fuit dum viueret:
 Pulchro, sed intus dotibus pulcherrimis
 Ornatus: illas pictor haud adpingere.
 Eualuit, at relicta fama prædicat.
 Iuris Professor vtriusque splendidus,
 Theologus æuo maximus suo fuit,
 Pugil fideliter tuens Ecclesiam.
 Castus sacerdos, atque tutor pauperum:
 Orator vtriusque Cleri, præditus
 Facundia mirabili: Scholasticus
 Huiusce Templi diligens prænobilis,
 Bonnensium Collegij dignissimus
 Præpositus, atq; Cardinalis arduo
 Honore designatus à Sanctissimo
 Papa. mori Coloniæ decreuerat,
 Sed fata Romæ terminum præfixerant:
 Cum quindecim iam præterissent secula,
 Lustraque decem nono ferè cum Martio,
 Tunc pridè vir clarus Idus Martias,
 Romæ relinquens triste seculum, petit
 Calum, sepultus laude magna postmodum.

ALL

ALIUD IN EANDEM ELEGIACVM, AVTHORE
Gerardo Matthiſio Geldrieniſi, S. literarū profefſore.

Aſpice, quem viuum docti pictoris imago.
Scita refert, patrij ſpemq; decusq; ſoli.
Hac ſacra Ioannes Gropperus in aede Scholaſter
Claruit, innumeris dotibus ille micans.
Hunc Ius, hunc artes, hunc ſacra volumina cunctis
O quàm mirandum propoſuere virum.
Hunc celebri fama tot iam commotus ab annis,
Ad ſe Romana praeful in vrbe vocat.
Offert, quos alij magno mercantur, honores
Diuiuos, hominem ſed nihil iſta mouent.
Temnit decretos titulos, nil ſuſpicit vnā
Praeter virtutem, cui decus omne ſubeſt.
Tandem ſeu fato, ſeu Petri ſedus amore
Viſenda, Oenotria rura beata petit.
Non credas, quanto plauſu, licet aeger, in vrbe
Delatus veniat: ſingula quaq; ſtupent.
Miratur Praeſes tremebunda voce loquentem
De varijs: Aegri tantus in ore lepos.
Cum ſit virtuti comes indiuiſus honeſta
Liuor iners, vitio hoc nō caret iſte malo.
Fœda quid obiecerent telluris pondera, mirum:
Mirum, quàm triſti ſuſpicionē grauent.
Scilicet id ſtudio eſt, quò maxima praefulis ipſum
Supremi bonitas deſerat atq; fauor.
Id licet omnimodis conſictio crimine tentent,
Nil inuat: afflicto gratia maior aedeſt.
Quid multos tandem Domini clementia fortem
E medio athletam tollit agone ſuum.
Hic videas, quanta ſacrum pietate redundet
Pectus, quàm flagret Religionis amans.
Chriſte tuo paſtus ſacratio corpore, ſacrum
Toto Ceruina pectore lectus auet.
In Domino moritur, totum victurus in auum,
Hec fidei quantus cultor & auctor item.

PRAE-

PRAEFATIO

AVTHORIS E GERMANICIS RED

ditā Latine per F. Laurentium Surium Carthuſianum.

INTER omnes iam olim da-
mnatas hæreſes, quæ noſtro
hoc turbulentiſſimo ſeculo ab in-
feris reuocatae, cumulatiq;
in lucem editae ſunt, paſſim
hodiè per ipſiſſima malorum
dæmonum organa & admini-
ſtros, omnis iuſtitiae hoſtes, nē
pe hæreticos, nulla tanta con-
tentione, arte & calliditate,
non abſq; immani euerſione & pernicali rudis plebeculae
deſectione aſſeritur, atque execrabilis ille & cum ſummi
Dei contumelia coniunctus error aduerſus ceſſiſſimum il-
lud atq; ſacraſſimum longeq; diuiniſſimum veri corporis
& ſanguinis Dei ac Domini & vnici ſeruatoris noſtri
IESV Chriſti ſacramentum. Quauis enim verſutiſſimae
ac pernicioſiſſimae vulpes iſtae, hæretici, animarum parrici-
dae, in primario capite, ad veram ac ſubſtantialem Chriſti
in Euchariftia præſentiam pertinente, bicipites eſſe vide-
antur: attamen quòd ad inſtitutum & propoſitum eorum
attinet, caudis mutuò ſibi coherent, quandò omnis eorum
conatus, ſtudium, machinamenta eò deſtinata ſunt, vt qua

Gen. 3.
2. Cor. 12
Act. 13.

Iudic. 15.

A ratio

Genef. 3. ratione initio serpens ille antiquus, cuius progenies sunt, cum primis generis nostri authoribus Adamo & Eva egit in paradiso, ipsi quoque cum simplicibus apud vulgus imperitum fallaciosa clarissimi & sempiterni verbi Dei deo prauatione, impiaque consonantissima sancti spiritus inspirationis, qua dubio procul Catholica CHRISTI Ecclesia ad nos vsq; instituta & gubernata est, contemp-tione & exhibitione pro sua possint agere libidine: put-ta, abducere miseros a vitali illo & salutari ligni vitæ, ad exitialem vetitæ arboris, humanæ curiositatis fructum, atque hac diuina, viuifica, & cum primis efficaci esca, præ-sentissima medicina, ac inestimabili suæ salutis & futuræ beatitudinis pignore versuta calliditate primare, atque ad extremum CHRISTI Ecclesiam, quæ illius cor-pus est, de carne eius & de ossibus eius, qui etiam, teste Apo-stolo, nutrit & fouet eam, a CHRISTO prorsus ali-enam efficere, penitusq; euertere ac profligare. Quod nimi-rum (si qua futurorum præscij Danielis vaticinio, & Apo-
 Dan. 12. 2. Cor. 11. stoli certissime affirmationi fides habenda est) inter cer-tissima supremi diei, & quæ illum proximè antecedent, si-gna numerandum est. Licet ergò hac in parte bicipites (vt dixi) esse videantur, dum alij, qui iam ferè vbiq; primas sibi vendicant, multigenis istdemq; pestilentissimis scriptis, ac irremissa vocis contentione maximoperè id agunt & moli-untur, miseræ vti plebeculæ psuadeât, ac idetidè inculcēt, in præstantissimo longeq; sacratissimo altaris Sacramento
 verum

Zuingli-
ani.

verum Christi corpus & sanguinem, siue sumatur, siue non sumatur, substantialiter non adesse: alij verò, vt verbis præ-
 Luterani. se ferunt, fatentur quidem Christi corpus & sanguinem in sacramento coram adesse substantialiter, manente nihilo-minus panis & vini, sacramentali coniunctione, substantia, verum id in sacramento perceptione duntaxat, adeò vt ex-tra illam, etiam post consecrationem, non nisi panis & vi-num ibi sit & permaneat, vt antè fuerit: at verò vtrinq; in his summa impietate conspirant, panis viniq; substantiam in celsissimo hoc sacramento per consecrationem substantia-liter non transferri & transmutari, neque sacramentum ipsum tum ppter ægrotos, tum alios in sacris ædibus asser-uari, neque circumferri, atq; multò minùs Christum in illo adorari debere: simul etiam vno animo irrident, exhibent, explodunt, tanq; quæ Deum suffuretur, communionem sub vna specie, neq; cunctanter asseuerant pugnare eam cum expresso Dei mandato: acerbissimisq; conuicijs proscindunt Christi Ecclesiam, quòd ista hætenus admiserit: immò verò pnciosissima eorū, qui pro demandata illis prouincia, apud Deum vel maxime tenebantur illorū conatus reprimere, in-curia, permissu ac dissimulatione, ad eam vsq; temeritatem & satanicam proteruiam deuoluti sunt, vt virulentas suas linguas nedum in Christi catholicam Ecclesiam indignissi-mis iactandis contumelijs & probris exacuât, sed etiã ter-rececrãda sua ora aduersus Deum in celum ponere non ve-
 Psalm. 72. reantur; absq; vlla formidine viuente Dei filium, quem nos

Rom. 5. ex eius verbis, quibus falli non possumus, in sacramento substantialiter presentem habemus, Baal, aut vitulum aureum in Bethel, vel Bethaua, vel multò etiam horribilius, quàm impij vnquam ausi fuerint Iudæi, appellantes: quod certè non immeritò omnium horrescit auditus è religione Christianorum.

Atque tametsi complures pietate & eruditione, insignique erga domum & mysticum corpus D E I, Catholicam Ecclesiam zelo ac amore præstantes viri, tum superioribus, tum verò multò etiam auctiori numero nostro hoc seculo, aduersum memoratos Dei & Ecclesiæ eius hostes eorumq; patres, Berengarium, Vualdenses, Vuiclephum, homines execrabilis memoriæ, præclare ac strenuè sese obijcere non dubitarunt, impotentesq; iuxta ac impudentes Philistæos istos gladio spiritûs, quod est verbum Dei, atq; omnium sanctorum Patrum, quotquot iam indè ab Apostolis fidißimos sese exercitûs Dominici propugnatores ducesq; præbuère, præsidys, adeoq; eorum ipsorum planè incircumcisorum armis prosternere ac profligare, Deiq; populum ex illorum seuisßimis manibus magno studio vindicare conati sunt: quando tamen illi plerique omnes scripta sua, quibus Ecclesiam propugnarent, Latine ediderunt, atque ea re perparùm conferunt laicis, eius linguæ imperitis, quorum hodiè magna pars suæ incuriæ ac oscitationis vitio imprudentes quidem, sed non absque immani suæ salutis discrimine ab hostibus cinguntur & oppugnantur: quando

quando etiam scripta diuina, tanquàm ipsorum iudicio per se luculenta satis & illustria, vt eiusmodi introductionem poscere non videantur, vt plurimum non adhibeant vel adducant, contenti propemodùm admirandæ illi Patrum omnium consensionis & conspirationis inhaerere, quum hisce temporibus per plures non nisi luculentis scripturæ verbis edoceri velint: quando prætereà authores isti catholici in suis lucubrationibus solum illum primarium de substantiali Christi in sacrosancta Eucharistia præsentia articulum potiùs, quàm alios illi coherentes, putà, de asseruatione sanctissimi Sacramenti, & de Dei ac Seruatoris nostri in eodem adoratione, sibi tractandum sumpsère, atq; eum qui est de Communione alterius speciei articulum, contra aduersarios non ita, vt omnium stomacho satisfecisse videantur, expediant & absoluant: quando deniq; in tres hosce articulos nostro hoc deplorato seculo illi qui sunt partis aduersæ, infestisßimis animis incurrunt, quanquàm iam antè, quæ mea de his esset sententia, tum Latino, tum Germanico sermone, sed fortassè breuiùs quàm posceret rei necessitas, declararim: at nihilominus ea, quæ decet Christianum, erga proximos fide & charitate adactus, tum verò vt cum ceteris catholicis viris pro mea virili, quoad possem, ipse quoq; propugnandi partes mihi sumerem, quò præsertim in sancta hac Agrippinensi Colonia (quæ haud vulgari omnipotentis Dei beneficio præclaram eam laudem & gloriam in præsens vsque tuetur, quòd à semel recepta CHRISTI fide &

Catholica religione defecerit) insidiosissimis ppetuisq; impostorū horum machinatiōibus, multigenisq; perniciosis conatibus atq; cuniculis, quibus tantam huius vr̄bis laudem & gloriam obscurare & labefactare nituntur, nullus praestetur locus, nulla detur opportunitas: equidem iam constitui antē dictos quatuor articulos, alios post alios ordine, idq; pingui Minerva pertractare: tribusq; prioribus expeditis, quartum, eumq; extremum de alterius speciei communionē latiūs, quā quidem ab v̄llo praestitum meminerim, suscipere explicandum: atque in his eam sequi rationem & institutum, vt pro inexpugnabili veritatis confirmatione, primō scripta diuina, subindē catholicam eorum intelligentiam, ex instinctu proculdubiō sancti spiritūs profectam, id est, admirabilem illam & consonantissimam Patrum consensionem & catholicæ Christi Ecclesie traditionem, vt̄ ea ab Apostolis per continuam ac indissolutam legitimorum Pontificum successionem, tanquā per manus ad nos vsq; manauit, quatenus diuina arriserit gratia, planē perspicueq; producam: nec tamen Patres immoderatiūs, sed ex ijs tum vetustissimos, tum probatissimos quosque, idq; vbi postulat necessitas, in medium proferam: si qua tandē ratione mea hac opella & studio non quidem eruditis, qui vt̄ à me instituātur, neūquā opus habent, sed simplicioribus duntaxat, pieq; Christianis commodare queam, vt̄ nē quandoq; ex præcipiti quadam animi leuitate, et veritatis ignorantia, immani huic errori concedant: quin potiūs gladio spiritūs

Ephes. 5.

tūs

tūs, & inuictissimis viuentis Dei exercitūs praesidijs freti, insidiosos demonum, eorumq; satellitum incursus & impressiones fortiter repellant, atq; in agnitæ luce veritatis modis omnibus stabiles perseuerent. Optarem sanē, illos etiam, in quorum animis aduersæ partis fraudulentis sermones & scripta virulenta scrupulum & dubitationem reliquerunt, hinc antidotum, scrupulo & dubitatione reiecta, capere: immō eos quoq; quos cacodæmon per suos iam iamq; memoratos satellites, in suam planē redēgit potestatem, atq; extra Dei domū in suū traduxit regnū, postliminiō ē tenebris ad lucem reuocari posse: Quod vt̄inam Deus sua faxit gratia.

PRI

PRIMVS ARTICVLVS PRIMARIVS, NEMPE,

VERVM ATQVE VIVENS CORPVS, ITEMQ;
VERVM ET VITALEM SANGVINEM DEI
AC DOMINI NOSTRI IESV CHRIST
STI CVM DIVINITATE CONIUNCTA,
IN PRÆSTANTISSIMO
EVCHARISTIAE SACRAMENTO
SVBSTANTI-
ALITER ADESSE.

Iohã. 14.

Iohã. 14.
Iohã. 15.

dem in itidõ decreui clarissimum Dei verbũ, quo præsens articulus
validissimè & irrefragabiliter adstruit, è scripturis Diuinis simplicissimè

Ertè quisquis tum dei verbo, tum
Spiritu sancto, qui in Catholica
CHRISTI Ecclesia semper lo-
cutus est, firmam adhibet fidem,
nõ potest ille nõ fateri articulum
huc esse verissimum. Quod si quis
diuersum affirmare velit, ille pro-
culdubidõ negat Dei verbum, nec
sinè insigni blasphemia & Chri-
sto, qui est veritas sempiterna, &
eius spiritui, qui mentiri non po-
test, mendacium conatur affinge-
re. Quæ cum ita se habeant, equi-

ARTICVLI I. CAPVT II.

cissimè adhibere: ac deindè consonatissima sancti Spiritus testimo-
nia, quæ ille omnibus sanctis Patribus, & Catholicæ Christi Ecclesie,
eius vnicus idem ipse & doctor & moderator est, iam indè ab Apo-
stolis ad nos vsq; semper & vbiquè summa cõsensione adspirauit &
in lucem protulit, paucis producere & ob oculos statuere, ea quidè
ratione, qua me facturum iam recepi.

Iohan. 16.

CLARISSIMA SCRIPTURAE DIVINAE TESTIMONIA.

Verba illa Domini & Seruatoris nostri, quibus hic nititur
Articulus, tam ab Euangelistis, quàm Paulo Apostolo
adè sunt luculenter expressa, vt mirum sit quorundam
audaciam & temeritatem vsq; eò progredi non vereri, vt
radiantissimo Soli caliginem offundere, & clarissimum Dei Verbũ,
quod eatenus obscurari se non patitur, cõmentitijs quibusdam, pla-
neq; insulsis & à vero alienis, atq; etiam sophisticis & friuolis glof-
fis ac interpretatiunculis obscurum efficere conentur: cum tamèn
hac re nihil illi prorsus effecturi sint, nisi apud infideles duntaxat,
quorum mentes Deus huius seculi & princeps tenebrarum excecavit,
vt non fulgeat eis illuminatio euangelij gloriæ Christi. Quod vt
perspicuum fiat, diuinam huius cellissimi Sacramenti institutionem
sancti Euangelistæ Matthæus & Marcus iisdem penè verbis descri-
bunt hunc in modum.

2. Corin. 4.

Matt. 26.
Mar. 14.

Cœnantibus autem eis, accepit IESVS panem, &
benedixit ac fregit, deditq; discipulis suis, & ait: Acci-
pite & comedite: Hoc est corpus meum. Et accipiens
calicè, gratias egit, & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc
omnes. Hic est enim sanguis meus noui testamèti, qui
pro multis effundetur in remissionem peccatorum.
Eadem ratione diuinam hanc institutionem consimilibus propè
verbis Lucas Euangelista & Paulus Apostolus describunt:

Luc. 22.
1. Cor. 11.

Et accepto pane, gratias egit, & fregit, & dedit eis, di-
cens: Hoc est corpus meũ, quod pro vobis datur, Hoc
B facite

facite in meam commemorationem. Similiter & calicem, postquam cœnauit, dicens: Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur in remissionem peccatorum.

Quæ quidem Domini verba, perindè vt sonant, pro sua genuina ac propria significatione de vero ac substantiali Corpore, veraq; ac vitali carne & sanguine Chri simpliciter ac planè accipi debere, non autem metaphoricè vel tropicè, tanquam dixerit Dominus, Hoc significat corpus meum: vel, Hoc est figura vel symbolū corporis mei, quemadmodum aduersarij ea verba impiè peruertunt ac deprauant ad suam ipsorum perditionem, id profectò tum ex ijsipsis, tum illis quæ antecedunt & quæ sequuntur verbis, tum alijs scripturæ luculentis perspicuisq; locis & sententijs aded fit certum & testatum, vt à nemine possit confutari: quod sequentia docebunt.

2. Pet. 3.
Tit. 3.

Cap. III.

Psal. 32. & 148.
Psal. 134.

Christi omnipotentia & veritas hoc negocium absoluunt.

Rom. 3.
Luc. 1.
Rom. 4.
Aduersarij sui conatus.

Primò quidem verba memorata in seipsis pro sua, vt dictū est, vera germanaq; significatione, prorsus dilucida & perspicua sunt, eius ore prolata, de quo scriptum legimus: Ipse dixit, & facta sunt. Itemq;: Omnia quæcunq; voluit dominus fecit in cælo & in terra: cuius voluisse & dixisse, fecisse est. Nec in toto bibliorum opere vllum vsquam domini verbum extat, quod hisce opponatur verbis. Non possunt ea igitur, tanquam à deo dicta, nõ esse efficacia ad exhibendum, efficiendum præstandumq; continuò id quod significat: aded vt nos certissimè & credere & nõsse debeamus, quæ Dominus hic locutus est, ea re vera sic se habere vt ipse dixit, quandoquidè mentiri non potest, nec est apud eum impossibile omne verbum: quiq; vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Impij heretici summoperè in eam incumbunt curam, aliquem in scriptis ditinuis vt possint inuenire sermonem, qui huic conformis sit, nec tamen pro sua genuina ac propria significatione, sed metaphoricè ac tropicè accipiatur: idque eo nomine illi faciunt, vt indè arrepta occasione, hæc Domini clarissima verba à vero germanoque sensu suo, ad metaphoricam quandam & figuratam, prorsusque exoticam callida quadam & sophistica ratione intelligentiam detorqueant,

queant. Sed diabolico illi acti instinctu, hæc quidem in re oleum perdunt & operam, frustra que conantur. Multa illi sanè eò congerunt, eamque in primis Apostoli sententiam, Petra autem erat Christus: illam quoque, Semen est verbum Dei. Sed quis tam sit stupidus, vt in his sententijs non aduertat longè aliam esse dicendi rationem, quam hoc loco, vbi Dominus ait, HOC EST CORPVS MEVM? Est enim id studiosè obseruandum, in illis sententijs res duas, quarum diuersa sit natura, quæ Latine Disparata dicuntur, vt sunt Petra & CHRISTVS, expressè de se inuicè dici. Iam verò nedum genuina scripturæ intelligentia, sed naturalis quoque dicat ratio, eiusmodi locutiones, non perindè vt verba præ se ferunt, sed metaphoricè & tropicè intelligi debere, putà, quòd Petra in deserto Christum designarit. Id enim disparatorum ratio postulat, quæ non sunt naturæ eiusdem. Atqui non eo modo Dominus de Sacramento locutus est. Non enim ait, Hic panis est corpus meum: vel, Hoc vinum est sanguis meus: sed demonstrando communibus his voculis vtitur, Hoc, & Hic, quarum, ea vis & proprietas est, vt substantiam quandam demonstrant, nec tamen propriè satis indicent, qualis ea sit, donec in propositione vel sermone exprimat. Quod vbi expressum est, tum demum potest intelligi, cuiusmodi ea res sit, quam illa vocula significabat: ita vt hæc communes voculæ, pro sua propria germanaque vi & significatione, non certam aliquam designent rem, quæ alterius sit naturæ, quam id quod demonstrant, sed idem ipsum potius significant, quod demonstrant: Significent, inquam, vnum quid: quod idem quale quid sit, relinquunt explicandum Prædicato. Quæso, lector amice, animum aduertat: Si quidem Iudas proditor in suprema illa cœna Domini verbis (quod faciunt Aduersarij) contradixisset, quibus ille ait, HOC EST CORPVS MEVM, dixissetque ita potius, Hoc est panis, ibi sanè in ipsis Iudæ verbis vocula illa (Hoc) non idem esset quod panis, cum absurdum prorsus & fatuum sit dicere, Hic panis est panis: sed Iudas vocula illa (Hoc) id solummodò, quod Dominus porrigebat, demonstrare voluisse videretur, quemadmodum ipse quoque Dominus non aliud demonstrabat: ita vt non ratione voculæ huius HOC, sed illius potius, quod de hac vocula di-

Obiectio par
tis aduersa.
1. Cor. 10.
Luc. 8.
Dilutio.

Non hæc due
quædam de
se inuicè p-
dicantur vel
dicuntur, sed
vnu aliquid
demonstratur,
quod quid sit,
à Deo expr-
mitur.
Voculæ,
Hoc, & Hic.

cebatur, Iudas à Domino fuerit discrepaturus. Cùm enim Dominus diceret, hoc quod ipse demonstraret & porrigeret, Corpus suum esse, Iudas contra diceret, hoc quod ab illo demonstraretur & præberetur, panem esse. Vbi sanè dispiciendum venit, vtrum horù sit hoc, quod Dominus demonstrauit & porrexit: putà, num Iudæ proditori aut alicui Sacramentario potius sit adhibenda fides, vtpotè qui suù adspèctum, odoratù, gustù sequatur, id est, solas externas sibi proponat species, quàm præpotentis Dei filio, cuius dixisse fecisse est, in quem mendacium cadere non potest, quiq; nobis præstare potest, quicquid velit, & sub quacunq; velit specie, idq; longè vltra carnalium sensuum nostrorum captum. Sicut etiam in huius sanctissimi sacramenti figura, filijs Israël manna in deserto dedit non nisi sub vna duntaxat externa specie: in quo tamen singuli pro huius sacramenti interna ratione, concupiscentiam delectamenti sui nouum saporem inuenère, quam quidem efficientiam species externa minimè præ se ferebat vel significabat. Quæ quidem eò mihi commemorata sunt, vt quisquis ratione vtitur, certum exploratumq; habeat, hæreticos, antagonistas nostros, neque affirmare, neq; confirmare posse, in his Domini verbis, HOC EST CORPVS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS, disparatum de disparato, id est, res duas diuersæ naturæ, expressè alteram de altera dici, vt in ea sententia, Petra autè erat Christus. Vndè potest esse perspicuum, luculenta & aperta hæc Domini verba frustra ad obscuram quandam & metaphoricam vel tropicam intelligentiam torqueri: immò potius debere ea ità vt sonat, planè simpliciterq; intelligi, eo pacto quo Dominus, cui nihil est impossibile, cuiusq; dixisse fecisse est, ea pronunciauit.

Adeoq; eiuscemodi propositiones & elocutiones, in quibus interiecta hac vocula EST, quippiam de alio prædicatur, pro sua propria ratione eo debent pacto accipi, vt Subiectum, id est, de quo quippiam dicitur, cum Prædicato, id est, quod de illo dicitur, eiusdem ac indiffimilis cum illo substantiæ vel nature sit: nisi quid eiusmodi sit, quod cum eo pugnet sensu vel sententia, nosq; cogat ad metaphoricam vel tropicam intelligentiam confugere: quod hinc certè locum non habet: quin compellut nos tum ea quæ præcedunt, tum quæ sequuntur verba, simplici atq; germano verborum sensui iuxta literam

Verbis diuinis Christi hic simpliciter commo-
danda fides est: nò Sacramentarium
excutièti rationi vel sensibus.

Exod. 16.
Sap. 16.

Psal. 134.

Christi verba nullà hic admittunt metaphoram.

râ inhærere potius, vt postea abundè declarabitur. Neq; sanè Christus dominus absq; ratione & temerè, cū sit ipse Dei sapiètia, hac vocula EST vsus videri debet, sed vt hoc ipso indicaret, quod ipse porrigeret, hoc suum esse Verum & Substantiale corpus. Nam aliqui poterat ille nullo dixisse negotio, Hoc designat, significat, præfiguratur corpus meum: Vel, Hoc est figura, exemplar & monimètum corporis mei: Vel, Hic panis est corpus meum. Atqui nulla harum dicendi ratione vsus est, vt iam dubium non sit, eius verba, perindè vt sonant, simpliciter intelligi debere: non verò vt ea Apostoli sententia, Petra autem erat Christus: in qua, perspicuum est, disparatum aliud de alio expressè enunciari.

Secundò inter iam dictas duas illas sentètijs, non verborù duntaxat vi, sed etià ex causis vel ratioe dicèdi, vndè sanè genuina dictorù intelligentia semper petèda est, plurimùm interesse probatur. Ea enim causa vel ratione adductus est Paulus, vt Christù diceret esse petrà, quò hoc ipso indicaret, petrà illam in Veteri testamento, in quo patribus omnia in figura contingebant, Christum præfigurasse, vt 1. Cor. 10. perspicuè videre licet. Eodem modo Christus eam ob rem semen esse dixit verbum Dei, quòd suis Apostolis parabolam, prius populo recitatam, explicaret, vt luculenter satis apud Lucam eo quo diximus loco, nempe cap. 8. annotatù videmus: ità vt genuina tam huius quàm omium eius generis aliarum sententiarum, quæ vsuam in scriptis diuinis extent, mens atq; sensus ex causis atq; circumstantijs dicendi facillè deprehendatur. Hic verò in Cœna sacrosancta harù causarum nulla est: quin diuersum potius hic accidit, quādò Dominus veteris Instrumenti figuris terminum imposuit, easq; abrogauit, atq; in earum omnium locum sermone suo diuino, clarissimis apertissimisq; verbis nouum instituit sacramentum: neq; dixit tamen, Hæc est similitudo quædam, vel figura, vel symbolù: sed, HOC EST CORPVS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS. Itaq; causa vel ratio dicendi id exigat, vt hoc loco verba simpliciter, prout sonant, intelligantur: maximè cùm diuinæ scripturæ peritis minimè dubium sit, Verba, quibus aliquid diuinitus iubetur, vel quibus sacramenta instituuntur, semper pro germano suo proprioq; sensu, non autem quouis modo metaphoricè,

B 3 accipi

1. Cor. 1.

Cap. IIII.

Intelligentia dictorum ex causis est as-
sumenda dicendi.

Quandoquidem Christus V. Sacramèto instituendo figuras aboleuit, nò possunt eius verba figuratè accipi.

Verba quibus aliquid diuinitus iubetur, vel sacramenta instituuntur.

uncor, comp
proprid & p
genuina si
gnificacione
accipienda
sunt;

accipi oportere, etiamsi eiusmodi sensus rationem nostram longe excedat, aut illi insolens & absurdus planè videatur. Quod nisi ita sit, poterit quilibet improbè temerarius, cui Catholicæ Ecclesiæ sententia non satisfaciat, præcepta, instituta & sacramenta Dei, metaphoricis, tropicis atq; alienis interpretatiunculis, pro sui cerebri commentitijs somnijs prorsus conuellere: immò pro sua libidine irrisui ac ludibrio habere, quemadmodùm cordatus quisq; haud difficilè animaduertit.

Sententia illa
1. Cor. 10. &
Luc. 8. nulli
posset tropi
s, Cor. 10.

Vt interim taceam, duas illas quas diximus sententias, Petra autè erat Christus, & Semen est verbum Dei: modò exactiùs & penitiùs expendantur, nullum poscere sensum metaphoricum. Non em̄ simpliciter ait Paulus sinè appositione aliqua, Petra erat Christus: sed, Spiritalis illa consequens eos petra: hoc ipso sanè perspicuè significans, non se de visibili illa deserti petra, quæ utique non sequebatur illos, sed spiritali consequente illos petra, id est, Christo Dño, agere. Neq; etiam Christus ipse absolutè, nullo adiuncto ait, Semè est verbum: sicut apud Iohannem dicitur, In principio erat Verbum: vbi Verbum, Christi in diuinitate personam significat: sed, Semen, inquit, est verbum Dei: ijs verbis non seipsum substantialiter, putà, Verbù æternum, quod apud Deum & in Deo est & permanet, & est Deus: sed verbum Dei prædicatum, quod ipse doceret, volens exprimere: quod quidem, si propriè velimus loqui, verum est atq; diuinum semen, quod in cordibus hominum concionando seminatur, & fructù profert: vt etiam hoc dictum, sensum tropicum non magnoperè reposit. Verùm vtcunquè sit, hoc sanè loco, vbi Dominus adeò luculentis disertisq; verbis sui Corporis & Sanguinis instituit sacramentù, secùs habere non potest, quàm vt verba simpliciter ita, vt sonant, absq; vllis glossis accipiantur, idq; ob eas quas diximus rationes.

Ioh. 1. 1.

Verbum Dei
quod prædi-
catur, verum
est semen.

CAP. V.

Tertio, quò propiùs ad rem ipsam accedamus, nõ solùm ait Dominus, HOC EST CORPVS MEVM: sed nè quis in dubium vocaret, quo pacto ea illius verba intelligèda sint, ipse se latius explicat, his adiunctis verbis: Quod pro vobis datur, vel tradetur. Itidemq; non modò ait, Hic est sanguis meus, sed annectit, Qui pro multis effundetur. Nòrunt autè, Deo sit gloria, omnes è religione Christiani, Dñm Christum non sui corporis figuram,

Christus idè
corpus por-

ram, sed ipsum verum ac substantiale corpus suum cruci tradidisse: neq; etiam sanguinis figuram, sed ipsum verum preciosumq; sanguinè suum nostra causa in cruce fudisse. Quamobrem diuina illius verba nullam admittunt aliam intelligentiam, q̄ porrigere illum nobis in venerabili Sacramento idè ipsum corpus suum, atq; eundè ipsum sanguinem suum, quòd ad substantiæ veritatè pertinet, quæ pro nobis cruci suffixa, profusaq; sunt.

Quod sanè quisquis non credit, nempe in celsissimo Sacramento veram carnem & sanguinem Christi substantialiter contineri, idem ipse profectò non credit, Christum peccata nostra, quò nos illis absolveremur, pertulisse in vero corpore suo super lignum, quod tñ Petrus testatur: neq; etiam fudisse illù verù sanguinem suum pro nobis in remissioem peccatorum: atq; ita etiamnum hæret in peccatis suis: simul etiam mendaciù affingere conatur beatissimis Apostolis, maxime dilecto illi discipulo Iohanni, affirmanti 19. cap. Euangelij sui, eum qui id viderit, què se vult intelligi, testimonium perhibuisse: & verù est, ait, testimoniu eip: & ille scit quæ vera dicit, vt & vos credatis.

Quartò, vt hanc verborum Christi intelligentiam testatorem efficiamus, in Græco idiomate, quo à sanctis Evangelistis conscripta sunt, sonant ea hunc in modù: Hoc est illud ipsum corpus meum, quod pro vobis tradetur vel datur: idq; ratione Græci illius articuli, τὸ, dictioni illi adhibiti: cuius ea nimirum vis est, vt veram ac propriam illius, cui iungitur, dictionis vel nominis significationem exprimat, vt nòrunt linguarum periti.

Quintò, Verba hæc Domini, quibus in sacrosancta Cœna vfuse est, ea qua dictum est ratione necessariò intelligi oportere, Christus ipse apud Iohannem 6. cap. vbi se daturù pollicetur id, quod in Cœna exhibet, verbis quæ quidem excogitari possint, clarissimis luculenter demonstrat, ita inquit: *Ego sum panis viuus, qui de calo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita.* Hic, quod negare nemo potest, Christus perspicuis promittit verbis, se veram carnem suam nobis in cibum præbiturum: adeoque certiores nos efficit dum ait, panem

rigia V.
sacramentis,
quod in cru-
ce immolauit

1. Pet. 2.

1. Cor. 15.

CAP. V.

Græci articuli
τὸ vis.

CAP. VII.

Christus biliarium se dicit daturum carnem suam, putat in cibum, & ad crucem.

Verba pollicitationis declaratur verbis praestationis, & de consensu.

Luc. 22.
1. Cor. 11.

Panis vocabulum Hebraeis, idem quod cibus.

panem quem daturus sit, suam esse carnem, eandem planè ipsam, quã pro mundi vita sit daturus. Est nanq; sedulò hñc obseruandum, secundum Græci textus veritatem, Dominum bis dicere, EGO DABO: primò quidem, dum ait: PANIS QVEM EGO DABO, CARO MEA EST: rursusq;, QVAM EGO DABO PRO MVNDI VITA. Cùm igitur hæc pollicitationis verba, quæ sunt apud Iohannem, cum verbis exhibitionis in Cœna, à reliquis Euangelistis & D. Paulo conscriptis conferuntur, quemadmodum ea semper Verba, quibus aliquid præstatur & exhibetur, id est, verba datiuæ, per verba promissionis vel promissiuæ declarari ac intelligi debent: iam planè perspicuum fit, & cui refragari nemo possit, eadem ipsa illic apud Iohannem, & hñc apud cæteros Euangelistas verba, prorsus esse consimilia, & vnus eiusdemq; sententiæ: præterquàm quòd apud Iohannem promissionis, apud alios verò Euangelistas exhibitionis sint. Vt enim in Iohanne ait, PANIS QVEM EGO DABO, CARO MEA EST, QVAM EGO DABO PRO MVNDI VITA: ita consimilibus propemodum, sed præstationis vtitur verbis in Cœna, HOC EST CORPVS MEVM, QVOD PRO VOBIS DATVR: tanquàm diceret: Iam antè pollicitus sum daturum me vobis carnem meam in cibum, & quidem eandem ipsam carnem meam, quam pro mudi vita dabo: itaque quòd tum promisi, iam præsto, præbens vobis corpus meum edendum, nec aliud sanè corpus, quàm quòd luce crastina, p vobis, id est, pro mundi vita, daturus sum. Quid tandem possit dici luculentius ad demonstrandum Christum duas illas promissiones suas apud Iohannem, primam quidem, PANIS, QVEM EGO DABO, CARO MEA EST, in Cœna: alteram verò, QVAM EGO DABO PRO MVNDI VITA, in Cruce præstitisse? adeoq; idem illud corpus eius nobis in Sacramento præberi, quòd pro mundi vita in cruce dederit? Id verò illius verum & essenziale corpus est, non inanis quædam aut mera figura, quemadmodum aduersarij nostri, infideles Tropistæ, volunt.

Atq; antè, quàm longiùs hñc nostra progrediatur oratio, Lectorem paucis admonitum velim, nè putet eo loco, vbi Dominus apud Iohannem dicit, PANIS QVEM EGO DABO, CARO MEA EST: dictionem illam, PANIS, nostro more pro cõmuni, qualem pistores

res conficiunt, pane accipi: ita enim disparatum de disparato diceretur, quòd est à vero alienum: sed iuxta Hebraici sermonis idioma, generatim pro cibo sumi, perindè vt plerisq; alijs scripturæ locis: verbi gratia, Luc. 11. in precatione Dominica, itemq; Luc. 14. vbi sic habes: Cùm introisset Iesus in domum cuiusdam principis Phariseorum sabbato manducare panem, &c. Itaq; verus & genuinus verborum Domini in Iohanne sensus, non tropicus, sed iste est, Cibus què ego dabo vobis: quæ verba hñc emphatica sunt, vt per quæ Dominus nõ vulgarem quãdam, sed singularem, quam solus ipse præstare possit, escam velit exprimere ac significare, què illius est, vt ibi sequitur, caro. Cuius equidem propterea Lectorem admonitum volui, vt exitiosa infidelium Tropistarũ sophismata faciliùs possit retundere.

SExtò, si quidem verum suum corpus Christus Dominus nobis non substantialiter, sed typicè duntaxat & symbolicè in Sacramento præberet, quòd nostri antagonistæ somniant, promissionem illam suam apud Iohannem, qua carnem suam, quam pro mundi vita dedit, nobis re ipsa se daturum recepit, in sacrosancta Cœna minimè præstitit, neq; etiãdum præstaret solis cõferendis symbolis, vt aduersarij cellissimum vocant Sacramentum, sed ijs symbolis hoc tantum significaret, q postmodum quandoquè eam suam carnem nobis daturus sit, neq; id tamen substantialiter, sed spiritaliter duntaxat per fidem: putà, quatenus symbola illa dignè nos acceperimus, ac mox per fidem in cælum vsq; ad dextram patris euecti, ibidem ardenti illa fide nostra corporis Christi inibi in cælesti throno residens, non autem in Sacramento, vt ipsi aiunt, existens apprehenderimus. Hñc em̃ in modum quidã partis aduersæ hñc loquuntur. Quòd si ea duntaxat Domini mens & intentio fuisset, vt ipsi secum comminiscuntur: nihil sanè ille ageret aliud, quàm quòd in hoc Sacramento promissionem aliam alij substitueret, putà, promissum per Sacramenti symbola, illi quam eius in Iohannis Euangelio verba continet, promissioni: id quòd auditus certè perhorrescit. Quid enim hoc esset aliud, quàm à vitalibus illis pollicitationis suæ verbis & concione, quæ est apud Iohannem, nos in hoc Sacramento ad tacitam mutarum ac insensibilium creaturarũ vocè & sermonè remittere? qui perindè, vt iam antè suæ promissionis ver-

Verba Christi singulare quiddam hæc exprimunt.

CAP. VIII.

Si Sacramentum non nisi figura esset, iam non præstaret Christus promissum, sed promissionem aliam alij substitueret.

C ba fecit

ba fecissent, nobis quid etiam nunc faciendum esset, & in Symbolis re ipsa vel actualiter minime acciperemus, comonefaceret, quasi longè acrius & vehementius sermone panis & vini, quorum loco Aduersarij Sacramentum habendum censent, si ea nobis possent loqui vel concionari, quæ vitalibus ac salutaribus ipsius dñi apud Iohannē cap. 6. verbis promouendi essemus. Quid verò tam est dictu abominabile? Habet id perfectò admirationis plurimū, eò cæcitatibus recidisse nostros antagonistas, vt illi non animaduertant discrimen quoddam inter præcedentem promissionē, & realem exhibitionem & præstationē esse oportere, ita vt illud ipsum quod in præcedente pollicitatione promittit, in præstatione re ipsa & actualiter exhibeat, nec denuò duntaxat promittatur: quæ admodum Aduersarij persuasum habent, Symbola (ita nãq; illi Sacramentū vocant) significare tantum, nō autē exhibere Dñi corpus: quandoquidem illud tum demum nobis præbiturus sit Christus, cum fides nostra Symbolorū admonitione & meditatione adeò flagraret, vt cælos penetrans, absentem Dñm illic apprehendat, neq; id substantialiter tamē, sed spiritualiter duntaxat. Quid verò illis dñi verbis, quibus ait, *Accipite & comedite, Hac est corpus meum*, potest esse repugnantius? Ea enim verba lucuenter satis & propriè indicant, Christum nobis præsens suum præbere corpus in Sacramento, non autē nunc demum remittere nos per fidē in cælū ad absens corpus suū: quanquā meritò quidē eò debemus erectis esse animis, quā nō nisi vnū idēq; substātiale corpus est in cælis, & in præstantissimo Sacramēto. In summa, nusquā legimus dñm promissum illud suū Iohan. 6. putā, *Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita*, alibi quā in sanctissima Cœna sua impleuisse. Vbi sanè si Apostolis carnem suam præbuit, neq; aliam quā illam ipsam, quam pro mundi vita dedit, sit omnino consequens, in V. Sacramento nō merum panem, sed illud ipsum eius verū corpus esse substantialiter, neq; enim merus panis, sed verū eius Corpus pro mundi vita datum, & in Cruce immolatum est.

Christus in V. Sacramēto re ipsa præstat nobis corpus suum, nō autē id demum indicat, vt per Sacramentum eius corpus obtinere possim.

Christū promissum suum Iohan. 6. in sacrosancta Cœna sua re ipsa præstitit.

CAP. IX.

Corpus Christi in V. Sacramento verus cibus est, corpus & animā ad immortalitatem sustinens.

Sextimò, Caro & sanguis Dñi, quæ ille nobis præbet in V. Sacramēto, verè est cibus, & verè est potus, quibus nō aīa tantum, sed corpus simul & aīa ad immortalitatem pascit, nutrit, confirmat ac viuificat, vt apud Iohannē 6. cap. ipse dñs testis est his verbis: **Qui māducat meam carnē, & bibit meum sanguinē,** habet

habet vitam æternā: & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Caro enim mea verè est cibus, & sanguis me verè est potus. Qui manducat meā carnē, & bibit meū sanguinem, in me inanet, & ego in illo. Sicut misit me viuens Pater, & ego viuo propter Patrem: & qui māducat me, & ipse viuet propter me. Hic est panis, qui de celo descendit. Nō sicut māducauerūt Patres vestri māna, & mortui sunt. **Qui māducat hūc panē, viuet in æternū.**

Nemo quidē negare poterit, eum qui in V. Sacramēto Christi corpus dignè edit, & sanguinem bibit, illius & manducare carnē & sanguinē bibere, ceu escā veram, potumq; verum, quæ admodum hæc dñi verba Iohan 6. præ se ferunt & sonant: neq; id in fide tantum spiritualiter, sed iuxta dñi promissum, quod in Cœna impleuit, etiā ore in V. Sacramento corporaliter. Quod qui facit, vt Christus ait, *habet vitam æternam: & ego resuscitabo eum in nouissimo die*: quibus verbis excellentissima cibi huius vis & efficacia declarat, vt quæ ille nedum aīas confirmare nostras, sed etiā corpora immortalitati asserere, & in vitā æternam seruare possit. Non potest autē quæuis corporis Christi figura, vtcunq; id adstruere quis velit, pro eiusmodi vero haberi cibo, maxime qui illius sit virtutis & efficaciz, vt nō aīas modò, sed etiam corpora afficiat immortalitate: sed eò verum ac substātiale Christi corpus exigitur, cui Pater eius cælestis ob diuinitatis cum humanitate cōiunctionē & vnionē, vitæ æternæ præstitit virtutē & efficaciam nō modò habere in seipso, sed etiam vt credentibus omnibus ipsum summentibus, vel ipso fruuentibus eam impartiri & communicare queat. Vndē id nimirum conficitur, in celsissimo Sacramento, nō figuram tantum, sed verum ac vitale Christi corpus, cuius virtute & efficacitate & animæ & corpora nostra possunt ad immortalitatem seruari, substantialiter adesse, & re vera porrigi ac præberi.

Christi corpus ore pariter & animo sumitur in V. Sacramento.

Iohan. 6.

Octauò, testat Dñs apud Iohannē 6. cap. manna in deserto patribus datum, non verū cæli panē, sed sui tantum corporis typū figuratq; fuisse. *Amen amen, ait, dico vobis, nō Moyses dedit vobis panē de celo, sed Pater meus dat vobis Panē de celo verū,* CAP. X.

Obserua, q̄ dicit, VERVM, nempe, cuius manna typū gesserit. Deinde ubi corpus suum ab illorū manna distinguit, eū in modū loquit: **Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis de cælo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea est, quā ego dabo pro mundi vita.** Tanquā diceret: Manna nullam habuit in se vitalem efficaciam, vt panis ille quem ego vobis daturus sum, sed eius duntaxat figura fuit. Neq; verò dubitare quisquā potest, manna Domini corpus præfigurasse, non quidem tam propriè, quatenus illud pro nobis in cruce obtulit, quā quatenus nobis in cibum promisit, & in eucharistia cōtulit. Itā nanq; scriptum est Exod. 16. cap. Dixit autē Moses: iste est sermo, quē præcepit Dñs: Imple gomor ex eo, nempe manna, & custodiatur in futuras retrò generationes, vt nouerint panē quo alūi vos in solitudine, quandò educti estis de terra Aegypti. Filij autē Israël comederunt Man quadraginta annis, donec venirent in terrā habitabilem, &c. Quæ quidem figura minimè quadrat ad corpus domini, vt est in cruce immolatum: exprimit autem idem conuenientissimè, vt in Sacramento asseruatur, nobisq; præbetur. Sicut enim Moses iussus est seruare manna in Tabernaculo coram Domino, vt memores forent filij Israël cibi illius, quo patres eorum vsi essent in deserto, donec ad terram promissam pertingerent: itā & Christi corpus ex eius institutione in Ecclesia illius, quæ eius est tabernaculum, cōsiquè asseruabitur, donec ad iudicium reuertatur, quò memores simus, cuiusmodi esca patres nostri ad nos vsque fefecti sint, nosque & qui post nos futuri sunt, reficientur, donec ad illius aduentum in veram promissionis terram, i. regnum cælorum, introducāmur.

Quòd si itā se res habet, vt manna corporis Christi, quatenus in Eucharistia credentibus præbetur, expressa quædam figura & typus fuerit, de quo quidem corpore Dñs apud tres Euāgelistas, & Paulū apostolū itā locutus scribitur: *Accipite & comedite, Hoc est corpus meū sequi-*

Manna veri corporis Domini, quatenus illud nobis in V. Sacramento præbetur, typum gessit.

Apoc. 22.

Quandoquidē manna corporis Christi in V. Sacramento figura fuit, necesse

sequitur indè irrefragabiliter, Dñm in Eucharistia nobis non merā figuram, sed ipsissimam illam rem, quam Manna significārit, cuiusq; illud typum gesserit, id est, verum ac substantiale corpus suum, præbere. Nam alioquē nemo rectè dixerit māna Eucharistiæ typum gessisse, sed potius figuram aliam propter aliam esse datam, quod tamen à figuræ propria ratione admodum est diuersum, cū figura sit corporis figura, & umbra corporis umbra, nec alia aliam porrò efficiat,

Nondè, est id quidem in confesso, scripta diuina locis non paucis illud inter vtrunq; putā vetus & nouū Testamentum, docere ac indicare discrimen, quòd in veteri Patribus omnia in figura contigerint, in nouo autem figuræ omnes per Christum abolitæ sint, vt per quem gratia & veritas facta est. Quamobrem etiam Apostolus ad Hebræos 10. cap. ait, legem quidem vmbra habere futurorum bonorum, non autem ipsam imaginem rerum, quam habeat nouum Testamentum. Si igitur manna in veteri Testamento figura fuit Eucharistiæ in nouo præstandæ, itēq; si Christus in nouo suo Testamento nō iam vmbri agit, sed re ipsa, vt est supradictum, necessariò indè colligitur, in nouo Testamento non iam vmbra nobis seu figuram corporis, sed verum ac substantiale Christi corpus exhiberi.

Decimò, si quidem impia hæc Aduersariorum sententia & persuasio aliquid habeat ponderis, non potest indè non consequi, Patres in deserto ante Christi aduentum longè insigniori etiamdum futuræ incarnationis & veri corporis Christi potitos figura, immò & præclariori magisq; admirādo vsos cibo, quā Christus ipse nobis in suo illo præstantissimo diuinissimæ Eucharistiæ Sacramento reliquerit. Pro eiusmodi enim Aduersariorum sententia in eo Sacramento, quod Christus Deus & seruator noster ipse omnipotēti verbo suo instituit, & sanctissimis porrexit manibus suis, nihil aliud, quòd ad substantiam attinet, quā communem naturalemq; panem, primò quidem ex terra ortum, ac deindè hominum manibus confectum haberemus. Atquē fieri non potest, vt eiusmodi terrena creatura Christum Dominum, panem viuum, secundum diuinitatem è cælis profectum, secundum carnem de Spiritu sancto in sacratissimæ semperque virginis MARIÆ VTERO

est corpus Christi in V. sacramento nō figuratè, sed substantialiter adesse.

Heb. 10.

Cap. XI.

Discrimē inter vetus & nouum testamentum. 1. Cor. 10. Iohan. 1.

Cap. XII.

Ex aduersariorum sententia, Patres in manna insignius habuit sent sacramētū, quā nos in Eucharistia: quod auditus perhorrescit.

conceptum, tam aptè proprieq; significet, atquè manna Patribus datum. Hac enim ratione Eucharistiæ panis (sic enim heretici appellat) terrenus erit, cum tamen manna non terrenum fuerit, sed non absq; miraculo Deus illud pluerit, è cælo. Undè etiam panis cæli, itemq; quod angelorum ministerio, Deo id iubente, Patribus è nubibus missum sit, panis angelorum appellatur. Ecquid verò dici, immò vel cogitari potest abominabilius, quàm Patres illos in umbra degentes, præstantiori ac insigniori vsos esca, magisque propria futuri Christi corporis in manna potitos figura, quàm nos in Testamèto nouo post ipsius Domini aduentù, in eius Sacramento ab ipsomet & instituto & nobis relicto potiamur?

si sacramèta-
riorum vera
sunt persuasio,
Capernaïtæ
murmuris sui
cetera Domini
iustas habere
causas.
Iohan. 6.

Ecquis ea est amentia & stupiditate, vt non facilè animaduertat, modò Aduersariorum, id est, Sacramenti hostium vel Sacramentariorum, vera sit sententia, iam quidè maiores illorum, putà Capernaïtas, iustas habuisse suæ tentationis, murmuris & contentionis causas, nec iniuria Dominò obiecisse, *Quod ergò tu facis signum, vt videamus & credamus tibi? Quid operaris? Patres nostri manducauerunt manna in deserto, sicut scriptum est &c.* ac si dicerent: Eiuscemodi admirabilem panem è cælo tu quidem nobis adhuc minimè præstitisti. Sed quàm crassus & immanis hac in parte fuerit impijssimorum error Iudæorum, quos sectantur hodiè nostri Sacramentarij, eodem toto capite multis verbis, vt partim indicatum est, Dominus seridè admodùm declarat, adeoque certa asseueratione, ceu iuramento quodam confirmat, manna illud ei quem ipse daturus esset, pani, quem ille proculdubidè postea in Eucharistia præbuit & reliquit, nulla posse ratione equiparari. Ex quo necessariò consequitur, quandoquidem Eucharistia, quòd ad figuram & externam speciem attinet, Mannæ anteferri non potest, eam ratione alterius cuiusdam longè excellentioris rei sub illa substantialiter cõtente, Manna incomparabiliter superare: Id verò non potest non esse verum ac substantiale CHRISTI corpus, cuius typum olim Manna gessit. Nam alioquì figura veteris instrumenti, nouæ legis figurato minimè congrueret; id quod esse non potest ob causas supra memoratas.

Manna nõ si-
gnificationis
causa, sed p-
pter ipsam rē
nõ potest V.
Sacramento
comparari.

Vnde-

VNdecimò, Si ea Domini verba quibus in Cœna vsus est, de Sanctissimo corporis & Sanguinis sui Sacramento, nõ nisi metaphoricè ac tropicè accipienda sint, eius quoquè suprà recitata verba, quæ Iohannis 6. cap. habètur, nempe, Panis quem ego dabo, caro mea est: non alium quàm metaphoricum sensum habebunt, præsertim quandò verba Cœnæ verbis illis Iohan. 6. respondent, perindè vt præstatio promissioni. Non possunt autem ea Iohan. 6. verba eum in modum vlla ratione accipi, tãquàm hæc illorum mens sit & sententia, *Panis, quem ego dabo, caro mea est*, id est, figura carnis meæ. Si enim ea Dominus sic voluisset intelligi, non potuissent Capernaïtæ ansam indè arripere tam immanis & fœdè offensionis & scandali, maxime cum alioquì Dominum per mare, per terras, per montes & valles, illius permoti miraculis, tam diu essent insequuti, & ex quinque panibus hordeaceis comedisent. Quàm autem immaniter illis offensi fuerint verbis, Euangelista exponit: Litigabant ergò, inquit, ad inuicem Iudæi, dicentes: Quomodò potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum?

Cum non de-
beat verba p-
missionis Io-
han. 6. tãtum-
figuratè acci-
pi, nõ possit
datiua vel p-
stationis ver-
ba, quibus in
cœna Domini
vsus est,
tropicè ha-
bere sensum.

Immò verò non illi duntaxat vulgares Capernaïtæ, sed ipsi etiam Seruatoris discipuli, qui tamen illius iam antè tam multa conspexerant admiranda opera & signa, per pluresque ex illo audièrant obscuras parabolæ & similitudines, quarum tamen nulla eis ob intelligentiæ inopiam vnquam fuerat offendiculo, his nihilo minus atquè cæteri, verbis offensi sunt, vt Euangelista testatur. Multi, inquit, audientes ex discipulis eius, dixerunt: Durus est hic sermo: & quis potest eum audire? & addit: Sciens autem IESVS apud semetipsum, quia murmurarent de hoc discipuli eius, dixit eis: Hoc vos scandalizat? Huius verò scandali nullam illi occasionem vel causam habuissent, si quidem Dominus memorata sua verba non nisi hac ratione voluisset intelligi, Panis quem ego dabo, figura erit corporis mei, quæ vobis meam memoriam refricabit. Quis enim mortalium non eodem modo suam possit præbere carnem? & cui tandem durus hic possit sermo videri, eo modo cuiusquam carnem edere, id est, in illius tantum redire memoriam? Quo autem pacto fieri potuisset, si Dominus illa sua

Pro Aduersariorum iudicio, discipuli Seruatoris nulli habuissent ex verbis eius scandalif occasionem.

sua

sua verba hanc tropica ratione accipi voluisset, vt ipsi etiam eius discipuli hanc illorum mentem & sententiam, per se alioqui facile perceptu, ex proluxa illa Domini apud Iohannem 6. cap. oratione, neutiquam apprehenderent & assequerentur?

Atq; etiamsi ea fuissent Discipuli ruditate, vt figuratâ locutionem capere non possent, qui tandem piissimus Iesus, qui in hunc mûdum venerat docere & illustrare homines, adeoque cuius præcipuus erat cibus, verbo suo diuino homines non à se repellere, sed ad se adducere ac lucrifacere, ea vti potuisset in humanitate nedùm erga Capernaitas, sed ipsos quoque discipulos suos, vt ex crasso illo errore, quod vel verbo vno poterat, illos nollet extrahere, cum tamen alibi hac ad eos oratione vsus sit: Vobis datum est nôsse mysterium regni cælorum, ceteris autem in parabolis? Ille verò licet non ignoraret dicta sua discipulis scandalo fuisse, non modò tamen illa ad sensum metaphoricum non est interpretatus, sed vt ea erat simpliciter prolucutus, itâ illis, tam quòd ad verba ipsa, quàm sententiam attinet, constanter in hæsit, immò etiam grauiori deinceps magisque seria oratione confirmauit: idq; adeò vt memorati eius discipuli sermonem illius tandem vsq; eò absurdû, insulsum & intolerandum censerent, vt pleriq; ex illis abirent retrò, & iam non cum illo ambularent. Dixit ergò ad duodecim: Nunquid & vos vultis abire? in quibus tamen vnus fuit diabolus, vt textus habet: Huius autem murmurationis, contentionis ac defectionis nullam quidem Capernaitæ, ac longè etiam minorem discipuli occasionem habuissent, si verborum Domini non alia, quàm quæ antè dicta est, mens & sententia fuisset.

Non rarum apud illos erat, Domino tam crebras adhibente parabolâs, ad allegoricum dictorû illius sensum recurrere: atquè hoc loco Dominus omnem illis allegoriæ cogitationem præcidit, idq; inter alia his verbis: *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quibus ex dictis facile illi poterant colligere, panem quem ipsis promitteret, plus aliquid quàm figuram esse oportere. Nanq; dubio procul nôrant illi, figuræ nullius eam esse vim & facultatem, æternam vt possit homini præstare vitam: cui rei argumento esse potest manna, cibus ille cælestis & eximius, quem id non potuisse in aperto est.

Quan-

Quauis autem non sim ego nescius, ea Domini verba, *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem,* &c. etiam rectè ac sanè de spiritali duntaxat, quæ fit in fide, cõmunionem accipi, adeoque etiam infantes ipsos non nisi saluari expiatos lauacro, atque antè quàm celsissimum Corporis & Sanguinis Christi sacramentum percipiant, ex hac luce migrantes, viuificante eiusdem Corporis & Sanguinis Christi gratia non priuari: quandò tamen negari non potest, eadem ipsa verba rectè ac propriè de celsissimo quoque Corporis & Sanguinis Christi Sacramento accipi debere, quod nobis Christus eodem loco se daturum pollicetur his verbis, *Panus quem ego dabo, caro mea est* &c. Capernaitæ autem & Discipuli Seruatoris id temporis necdùm possent intelligendo consequi, qua forma eiusmodi sumum corpus, quod & corporibus & animis eorum vitam adferret, in cibum conferre posset: ex dictis illius, vtpotè quæ nullum admittere tropum ipsi facile animaduertent, sese expedire non potuerunt: immò ex ipso dominicæ orationis exordio, vnde totus reliquus sermo dimanat, nullo negotio Capernaitæ colligere potuere, verba Domini non ad nudam spectare figuram. Ininitium quidem fuit eiusmodi: *Queritis me, non quia vidistis signa, sed quia manducaistis ex panibus, & saturati estis. Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem filius hominis dabit vobis.* quasi diceret: Equidem non cibum vulgarem, qui corpus ad tempus sustentet, vobis præbiturus sum, sed qui vos in vitam seruet æternam. Nam tametsi illic Dominus in sui Sermonis exordio de spiritali duntaxat, non etiã sacramentali cõmunionem loqui videtur, cum eo loco subiiciat: *Hoc est opus Dei, vt credatis in eum, quem misit ille:* attamè quandò ibidem illis quæ sequuntur, carnem suam nobis in cibum se daturû pollicetur, Capernaitæ autem ex iam dicto orationis illius ininitio iam animo præsumperant, cibum ab illo conferendum, duraturum in vitam æternam, haud difficile illi sentire poterant non posse eum figuram esse: quæ eis occasio fuit de illo cibo latiùs percontandi: sed cum Dominus responderet suam ipsius carnem illum fore, id eis, vt antè dictum est, scandali materiam suppeditauit.

Duodecimò, si crebrò memorata Domini verba Iohann. 6. non nisi pro figuratis habenda sint, consequens fit, promississe illic **Cap. 14.** Si verû esset: quod Sacra-
Domi-

Iohann. 4.

Matt. 13. Eys. 3.

Iohann. 6.

Christus oem hic discipulis præcidit occasiõem ad allegoricum sensum con-fugiendi.

Ipsum sermo- nis dominici exordium ar- gumento est, est nulla esse vsum figurata dicendi ratio.

metarij voluit, id Dominus Ioh. 6. quippe eiusmodi foret pollicitus, quod nihil haberet miraculi: quia tamen sententia ipse Dominus ibidem acriter castigat.

Sacramentarij Capernaitis stupidiore.

CAP. 15.

Quandoquidem Christus ad suam nos remittit omnipotentiam,

Dominum Capernaitis eiusmodi aliquid, quod absque villo miraculo esset eis exhibiturus: atque ea causa conuenienter fati Capernaitas obiecit nomino, patres ipsorum non sine in signi miraculo prepotentis Dei, manna in deserto edisse, cum ipse Christus non nisi communem, eumque typicum eis panem in locum mannae prebere constituisset. Atqui longè aliter illi Seruatoris verba accepere, haud obscure intelligentes, polliceri eum longè preclarioris miraculi designationem, quam Moses vnquam patribus in deserto per manna exhibuisset, quod tamen necdum sibi poterant persuadere, maxime quod Dominus mannae illi in deserto prestito miraculi existimationem propemodum detrahare velle videretur, si cum admirabili ac incomprehensibili sui Corporis esca, quam illis erat pollicitus, componeretur.

Qua ex re illud potest animaduerti, quam crasso nostri aduersarij in errore versentur, dum celsum illud stupendumque Dei opus in Sacramento percipere nequeunt, quando tamen rudes illi ac increduli Capernaitae haud difficile aduerterunt Christi promissum absque in signi admodum miraculo Dei prestari non posse, eoque longè maiori & excellentiori, quam Moses vnquam in deserto effecisset: quanquam posse id Dominum, id temporis necdum credere voluerunt.

Decimotertio, Si Dominus non aliter sua voluisset dicta accipi, quam quibus figuram tantum sui Corporis se daturum reciperet, minimè illi fuisset necessarium tum, cum & Capernaitas, & Discipulos suos ob crassum & carnalem illorum intellectum, (vt qui crederent illum corpus suum haud secus, quam aliam in frustra sectam carnem, ipsis cibi loco distributurum) tam acriter reprehenderet, vt ad dictorum suorum confirmationem suam adferret & allegaret omnipotentiam, eosque ad illius cogitationem & contemplationem remitteret, cum alioquin ad exhibendam sui Corporis figuram non esset opus illius omnipotentis virtute. Remittit autè hic illos ad suam omnipotentiam, eoque nomine illorum arguit incredulitatem, vt quos certos esse oporteret, quandoquidem omnipotens sit, nihil ipsi esse impossibile.

Hoc vos scandalizat? inquit. Si ergo videritis filium hominis

ascendentem vbi erat prius? Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Verba que ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt. Sed sunt quidam ex vobis, qui non credunt; &c. tanquam diceret: Presentem vos duntaxat meque humanitatis fragilitate attenditis, neque ex omnibus admirandis operibus & signis meis diuinitatem meam animaduertitis. Vbi autem videritis me diuinitatis meae fretum potentia caelos repeterè, vnde ad vos profectus sum, nunc tamen quoque credere dubitabitis posse me vobis verum corpus meum in cibum conferre? Vos ita planè persuasum habetis, me de carne mea haud secus, atque de quolibet naturali mortui hominis corpore, loqui, quam vobis particulatim in cibum prebere velim: sed hac ratione caro non prodest quicquam. Atqui corpus meum iam tum non mortale, sed immortale, indiuiduum & spiritale erit, nulli deinceps miseriae obnoxium. Vt autem illud iam vita plenum est, quam habet ex patre, viuuntque propter Patrem: ita qui manducat illud, viuet propter me. Itaque Spiritus, quo corpus meum ob inseparabile diuinitatis cum humanitate coniunctionem, plenum est, is, inquam, spiritus est, qui viuificat: & verba mea spiritus & vita sunt, sicque accipi debent, quod vobis non corpus exanime, sed spiritale ac vitale corpus meum omnipotentis virtute mea, eo modo, qui naturam superet, prebiturus sim. Sedebit enim tum filius hominis cum corpore glorificato ad dexteram Patris sui: omni & in caelis & in terra potestate preditus erit, & vt semel descendit in inferiores partes terrae, ita tum supra caelos omnes ascendet, vt adimpleat omnia. nihil tum ei erit impossibile: poteritque verum corpus suum, plenum spiritu & vita, quantum in caelo permanens, tamen re vera & substantialiter exhibere ac porrigere, vt ex illo tam corporum quam animarum vitam hauriat.

Hanc Dominicae pollicitationis mentem & sententiam, cum Dominus eam exposuisset, diuus Petrus incunctanter amplexus est, & intellectu proprio in captiuitatem redacto in Christi obsequium, deique illius omnipotentis virtute, quodque & hoc & omnia posset, & quae pollicitus esset, etiam praestaret, nihil haesitans, domino ex duodecim sciscitanti, num & ipsi abire vellent, his verbis respondit:

D 2 Domi

sua sit promissa praestiturus, consequens est eum nobis in Sacramento verum corpus suum, non autem nudam figuram.

Mar. 16.
1. Cor. 15.
Eph. 4.
Matt. 28.

Dñe, ad quē ibim⁹? Verba vitę eternę habes: & nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei. quasi diceret: In tuis verbis & tua virtute situm est, vitam nobis conferre sempiternam. Sermo tuus virtutem habet omnipotentem, qui nos fallere non potest: siquidem nos cognouimus, quia tu es Christus filius Dei, atque ea re credimus posse te, quicquid nobis pollicitus eris, abundē prestare, quātunūis etiam humanę rationi id absurdum & incredibile videatur.

Hoc igitur nostris deest Aduersarijs, quōd cum D. Petro nolunt Christi virtutem omnipotentem attendere: sicq; fit, vt fidem cōmodare non possint ijs, quę humanum illorum prorsusq; angustum excedant captum, itemq; naturalis Philosophię & Physicę regulas, quibus tamen virtus Christi omnipotens adstricta non est. Multa quidem hincindē ex Philosophia argumenta coaceruant, ad solam naturę facultatem pertinentia: sed ea omnia stultitia sunt apud Deum, qui vocat ea quę non sunt, vt sint, & tanquām quę sunt: & omnia quęcunque voluit, fecit in cęlo & in terra. Neque satis hęc pensant, id quod Apostolus ait 1. Corinth. 15, Christi Corpus, iam porrō spiritale ac viuificans esse corpus. Si est corpus animale, inquit, est, & spirituale, sicut scriptum est: Factus est primus homo Adam in animam viuentem, nouissimus Adam in spiritum viuificantem.

Equidem non semel admiratus sum Aduersarios, quorum tamen plerique pro huius mundi ingenio & more non parū acuti & perspicaces videri volunt, non posse animaduertere, Christum (vt potē qui futuram illorum incredulitatem & impietatem haberet præcognitam) hisce verbis, *Si ergō videritis filium hominis ascendētem vbi erat prius?* hac ipsa omnipotentis virtutis suę significatione præcipuum ipsorum argumentum omninō dissoluere, validissimē elidere, ac prorsus redigere in nihilum. Aiunt illi, Christum ascendisse in cęlum, sedere ad dexteram Dei Patris omnipotentis, indē venturum ad iudicandos viuos & mortuos: multasq; eius generis sententias adferunt, quibus indicat Dominus se terras secundū externam, corpoream, visibilem formam tantisper relicturum, doncē ad iudicium

reuer-

reuertatur. Sed Dominus suo hęc illos, quod dici solet, gladio iugulat, ea videlicet, quam diximus, percontatione sua: Si ergō videritis filium hominis ascendētem, vbi erat prius? quasi diceret: Cū ascendero in cęlum, subducta vestris obtutibus visibili mea specie, ex hoc ipso vos demū certō cognoscetis, posse me tum omnipotentis virtute mea, non obstante, quōd ad Patris dextram & erō & permanebo, corpus meum vobis hęc in terris pro meo arbitratu, modo quę mihi cognito, sed tamen substantialiter impertiri: multo quę minū indē ansam arripietis de verbis meis dubitandi, tanquām qui id facere non possim.

Quancūq; autem me non lateat, incompræhensibili huic & quę naturam excedat, Christi operationi, qualem eā ipse in Iohanne pollicetur, nullam naturę actionem vel efficiētiā propriē posse comparari, quōd illa immensę, hęc finitę virtutis sit: attamen in simplicium gratiam visum est hoc loco paucis indicare, etiam Naturę innumeratas esse effectiones, quas humana intelligentia neuti quām consequi possimus, tametsi nostros quotidie ob oculos versantur.

Sol visibilis in cęlo, non nisi mera est creatura, nec deificata, quę admodū Christi corpus: & tamē naturales suas vires & proprietates tori terrarum orbi communicat, terrestres creaturas omnes fecundat, alit, recreat, corroborat atque sustentat, suę imaginem in illis omnibus, quę eius capacia sint, luculenter, exprimit: in exigua crytallo verū præbet ignem: atq; vt paucis multa complectar, nemo est, Dauide teste, qui se abscondat à calore eius. Interim nihilo minū in cęlo, vbi est, permanet, nullam sentiens suę vel naturę, vel virtutis diminutionem. Et Christus viuentis Dei filius, Solis ipsius cōditor, immō ipse verus Sol, non poterit sua omnipotentis virtute, verum corpus suum, cum præpotenti ipsius diuinitate inseparabiliter cōiunctum, modo quo ipse nouit, re vera tamen & substantialiter nobis impertiri, idq; ob nostras tum animas, tum corpora conseruanda ac sustentanda? Ecquid tandē aduersus illius virtutem omnipotentem, & verba luculenta, quibus veram carnem suam nobis in cibum pollicitus est, insigniori cū impietate vel dici, vel cogitari queat? Sed de hoc postea fusiū. Inpræsentiarū satis habeo, abundē (quod spero) testatum reddidisse, verba hęc Seruatoris in Iohanne,

D 3 PANH

Rom. 4. Psal. 134.

Gen. 2.

Christus præcipuū Sacramentarium argumentum prorsus elidit.

Ecclē 8. Crassa quędam similitudo, vnde colligi potest, præpotentē Dei filii, in cęlo inuentem nobis in terris verū corpus suū posse in cibum cōferre. Psal. 18.

Malac. 4.

Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita: non tropicè neq; metaphoricè, sed perindè vt sonât, (nempe, Esca quam vobis daturus sum, vera est & substantialis caro mea) intelligi oportere.

Quòd si ità se res habet, vt apud Iohan. 6. cap. Christus verum ac substantiale corpus suum se nobis daturum promiserit: facillè aduertit cordatus quisque, eodem modo hæc Domini, quibus in Cœnâ vsus est verba, *Accipite & comedite, Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur*, non posse figuratè accipi: nam alioquò nihil omninò promissioni congruèt & respondebunt, neque etiam Christo Deo & hominì conuenient, vt qui antè pollicitus esset daturum se nobis veram carnem suam, iam mera quadam figura nobis satisfacere niteretur: adeoque tum Capernaitas, tum discipulos suos eiusmodi pollicitationis suæ incompræhensibili maiestate & excellentia absq; vlla causa ea, qua dictum est, ratione perturbasse & commouisse videretur, si in locum promissæ carnis suæ non nisi frustulum typici vel figuratiui panis substituere deliberasset: id quod sanè nihil esset aliud, quàm eorum expectatiõem frustulo panis frustrari. In summa, promissum & exhibitio eodem hîc debent modo accipi: & Christus Dominus, qui fidelis est in omnibus verbis suis, non potest minùs nobis prestiffisse in sua Eucharistia, quàm antè nobis apud Iohannem pollicitus fuerit.

Deniquè priùs quàm ex Iohanne longiùs progrediar, è prolixo illo Seruatoris apud Iohannem 6. cap. sermone, id studiosè obseruandum venit, in venerabili ac sacrosancta Eucharistia corpus & sanguinem Christi non per seipsa duntaxat, ceu ab eius anima & diuinitate separata coràm adesse, vt miseri quidã ab alijs euersi, nostrò hoc calamitoso æuo persuasum habent ac impiè sentiunt, sed esse ibi veram viuamque carnem eius & sanguinem cum illius diuinitate inseparabiliter copulata, & vt ipsemet est, perfecta, s̄ntegra, ac indiuisa, quemadmodùm ipse sibi eodem loco non paucis ijsque grauissimis ac identidèm repetitis verbis, testis est locuples: *Ego sum*, inquit, *panis vita*. Item: *Hic est panis de calo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus, qui de calo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuat in æternum*. eaque verba hac ratione absoluit;

Si Sacramentarijs fides habenda sit, Christus discipulorũ suorũ expectatiõem frustulo panis frustratus est. Psal. 144.

uit: Et panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita. Quibus sanè verbis id perspicuè affirmat & testatur, carnem suam, quam nobis porrigit in cibum, plenam esse vita & cum sua diuinitate coniunctam, quæ ipsam sumentibus adferat immortalitatem tam corporis quàm animæ: quod quidè caro & sanguis per se, præstare non possent, vt ille ijs quæ sequuntur verbis, quæ suprâ memorata sunt, latiùs & apertiùs declarat, ità dicens: *Spiritus est qui viuificat: caro non prodest quicquam: Verba quæ ego locutus sum vobis, Spiritus & vita sunt*: quorum ea mens est, vt antè diximus: Caro per se sola nihil prodest: atquè mea caro, quæ diuinitate & spiritu plena est, immortalitatè & vitâ æternâ illis conciliat & efficit, qui eã dignè percipiunt.

Miseri illi planeq; euersi, quos antè dictus nimium crassus error occupat, fidei suæ prorsus obliti esse vident, cum tamen in eius symbolo etiam nùm ore fateantur, vnicum Dei filium, conceptum de spiritu sancto, carnem in virginis sacratissimæ Mariæ vtero assumpsisse, quam deindè nunquàm ne in ipsa quidem morte reliquerit. Vndè etiam porrò confitentur, eundem Dei filium mortuum & sepultum secundùm carnem: quæ nimirum confessio hac vna verissima ratione nititur atque fulcitur, quòd quicquid diuinitas semèl assumpsit, id postea nunquàm deseruerit. Indè adeò illa est idiomatum communicatio, quòd Christo hominì attribuuntur, quæ propriè ad Diuinitatem pertinent: atq; è diuerso Christo Dei filio ea quæ humanitatis sunt, assignantur, vt ea ipsius Domini apud Iohan. 3. cap. verba probant, quibus ait: *Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, filius hominis qui est in cælo: itemq; illa Apostoli 1. Cor. 2. Si enim cognouissent, nèpe, Dei sapientiã, nunq; Dñm gloriæ crucifixissent.*

Quòd si quis diuersum affirmare velit, is planè diuidit Christũ, i. vnitatem hypostaseos seu personæ Christi: quæ cum non nisi vna sit, ille plures nititur efficere personas, aut certè multas, easq; diuersas partes. Atquè ex Christi Apostolo Iohanne didicimus, eum, qui soluat Christum, nõ alium esse q̄ ipsum Antichristum: quemadmodùm olim fecit execrabilis memoriæ Nestorius hæreticus: Vndè porrò Mahometica & Turcica abominanda impietas profecta est, à qua miseri isti miserè seducti, cum sua superstitione non longè absunt: Christus Iesus mundi lux illos illustret, Amen.

Corpus Christi in V. Sacramento, plenum est vita.

Carnè, quam diuinitas semèl assumpsit, nunq; postea deseruit.

Communicatio idiomatum in Christum.

1. Iohan. 9.

Mahometica secta vndè extiterit. Iohan. 8.

Verum

CAP. XVI.

Si Christus
in V. Sacra-
mento nihil
præter figurā
præbere vo-
luisse, agni
paschalis quē
cū discipulis
prius ederat,
figurā contē-
tus fuisse.
Matth. 26.
Marc. 14.
Luc. 22.
1. Pet. 2.
Heb. 4. & 9.
Iohan. 1.

Esai. 53.
Ier. 11. & 51.

Verūm vt ad alios Euangelistas nostra sese referat oratio; pergamusq; iam DECIMO QUARTO veritatem corporis Christi in Eucharistia asserere, plus satis in confesso est, nec quisquam inficiās ire potest, Agnum paschalem veteris instrumenti (quem Dominus more Iudæorum immolatum, cum suis Apostolis edit prius, quā celsissimum sui corporis & sanguinis Sacramentum institueret) omninō consentaneam, expressam atque pulcherrimam fuisse figuram, olim singulari Dei mandato institutam, vt vnicū eius filium Iesum, qui absque peccato venit in carnem; nosq; sua immerita morte & sui ipsius immolatione ab æterna morte redempturus erat, præsignificaret, id quod eius antecursor & baptista Iohannes, suo eum digito demonstrans, præclare testatus est, dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mūdi: quibus paucis verbis præcipua ille legis Mosaicæ & Prophetarum, maximē Esaiæ & Ieremiæ mysteria explicauit: ac deindē etiam S. Euangelista Iohannes cap. 19. itidē confirmat, asserens locū illum Exod. 12. de agno paschali, Os non comminuetis ex eo, in Christi crucifixo corpore impletum, quādo milites ad eum venientes, cū eum vidissent iam mortuum, non fregerunt eius crura. Si igitur Dominus in sua Cœna, non nisi meram voluisset figuram instituire, fuisse ille proculdubidō contentus agno paschali, cū expressa & significante ac dilucida sanē figura, præsertim cū illa tam præteritam, quā futuram ipsius perpeffionem referre ac designare potuerit; vt & Paulus ait, Pascha nostrum Christum pro nobis esse immolatum, 1. Cor. 5. & Iohannes Apocalyp. 13. cap. Christum dicit agnum occisum ab origine mūdi: multisq; alijs eius libri locis, agnum vocat qui nos redemerit. Vde Apocalyp. 5. 6. 7. 14. 15. 17. 21. cap. Immō quantum perspicitur, agnus cū viuū, sensibile, innocens, humile, & morigerum animal, longē fuisse accommodatior Seruatoris morti significandæ, quā sit insensibilis creatura panis.

At verō Dominus pascha, vel agnum paschalem non solum figuræ loco nobis minimē reliquit, sed etiam antē, quā corporis & sanguinis sui Sacramentum sub panis ac vini speciebus institueret, figuram illam penitus aboleuit, nē quis illa deinceps præ veteris legis ritu & consuetudine yteretur. Testantur hoc illa eius apud Lucam ver-

Luc. 22.

ba:

ba: Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum, antequam patiar. Dico enim vobis, quia ex hoc nō manducabo illud, donec impleatur in regno Dei: perindē ac si diceret: Erit hoc extremum pascha, quandoquidē figura quam gerit, ea quæ propediēm futura est, morte & resurrectione mea, quæ verum est pascha, id est, transitus à morte ad vitam sempiternam, complebitur & finem habebit. Deindē verō corporis & sanguinis sui, tanquā nunquā deinceps desitutum, instituit Sacramentum: quod quidem nihil omninō necesse fuisse, si nihil illo aliud, quā figuram nobis relinquere constituisset: quādo paschalis agnus, vt antē dictum est, ad nudam meramq; figuram non minūs aptum & opportunum, quā panis fuisset.

Verūm Dominus duplex hīc nobis inter Pascha vel agnum Paschalem & venerabile sui corporis & sanguinis Sacramentum discrimen euidenter exprimit, eo ipso luculenter significans Agnum illum paschalem typum vel figurā fuisse illius, quod ipse nobis in Sacramento largiatur.

Christus duplicem inter pascha & V. Sacramentum differentiam expressē indicauit.

Primum discrimen est, quōd iam antē diximus, Agnum Paschalem tanquā figuram deinceps antiquatum iri, sui verō corporis & sanguinis Sacramentum in regno Dei, quod est eius Ecclesia, neutiq; desitutum, sed sanctē colendum, conficiendum, sumendum esse ad suum vsque reditum, vt & Lucas & Apostolus commemorant. Alterum est, quōd longē aliud V. Sacramento nomen imposuit, atque Paschati vel agno Paschali: qui tametsi mirē elegans & congrua sui corporis, quatenus id pro nobis immolatum est, figura fuit, nihilo minūs non alio quā Paschatis abolendi ac desituri vocabulo eum appellauit. Ea verō figura iam abrogata, celsissimum Sacramentum, quod paulopōst instituit, & deinceps sanctē seruandum præcepit, non quidem panem, sed rotundis, perspicuis, expressis verbis corpus suum, quod pro nobis datur, & sanguinem suum, qui pro nobis funditur, nuncupauit: qua ille gemina differentia id nobis manifestō indicatum voluit, Pascha non nisi præuiam quandam fuisse figuram: sed in dignissimo Sacramento & esse & porrigi, quod figura illa iam antē significasset, nempe, verum corpus & sanguinem suum. Nam alioqui duplex hæc, quā diximus, differentia huc discrimen non poterit consistere: tum etiam nullam ille, qui tamen ni-

E hil

hil unquam temerè aut frustra egit, causam habuit figuram aliam amouendi, & aliam tantum in eius locum substituendi, quæ tamen pro sua natura nihilo plus posset efficere: maximè cum figurarum vna hæc eademque ratio vel natura sit, vt significant tantum.

CAP. XVII.

Decimoquintò, probè exploratum habent in scriptis diuinis versati, vbi in ipsis sacris literis controuersia vel dubium existit, num verba Scripturæ pro suo genuino sensu, & vt secundum literam sonant, vel potius Metaphoricè aut Tropicè accipienda sint, tum nimirum ea quæ eo loco proximè antecedunt & sequuntur verba, studiosè esse dispicienda, quòd ea mentem & sententiam illorum, quæ in controuersiam vel dubium reuocantur, facillè sint indicatura. Semper enim hac in parte id pro regula ac amussi obseruatum est, vbi verborum circumstantiæ sensum metaphoricum necessariò non exigunt, nullo pacto à germana significatione propriaque verborum mente & sententia esse deflectendum. Atqui hoc loco neque præcedentia, neque sequentia verba vllam omninò præbent ansam vel rationem, sensum Metaphoricum vel Tropicum adhibendi: immò verò nulla eum ratione admittunt. Quòd ad præcedentia attinet, iam diximus. Aliàs nanque Dominus Pascha vel agnum Paschalem æquè suum corpus, itemque vinum illud quod peracto iam Paschalis agni esu, ante V. Sacramenti institutionem, vt eo veteris Testamenti Cœnam clauderet & absolueret, inter discipulos, vt Lucas annotauit, diuisit, æquè suum sanguinem vocasset, atque postea sanctam Eucharistiam corpus & sanguinem suum appellauit. Sed vt dictum est, nihil ille minùs fecit. Neque eum patiuntur sensum vel intelligentiam verba sequentia, quæ sunt hæc: (Corpus) *quod pro vobis datur*. Item, (Sanguis) *qui pro vobis fundetur in remissionem peccatorum*: quibus id certò euincitur, verba Domini de illius vero ac substantiali corpore & sanguine necessariò accipi oportere, quod iam partim in superioribus probatum est, & postea latius demonstrabitur.

Porrò etiam si sermonis circumstantiæ, & proximè tum antecedentia, tum subsequentia verba certam hanc ac indubitam non poscerent intelligentiam, quod tamen certissimè faciunt, eadem tamen

men

mens & intelligentia ex cõsonantissima illa verborum CHRISTI, quæ quidem & simplicia & rotunda ac luculenta sunt, recitatione, in qua Euangelistæ cum Apostolo pulchrè consentiunt, plus satis adstrueretur. Tres quidem priores Euangelistæ & Paulus Apostolus vno affirmant ore, dixisse Dominum, HOC EST CORPVS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS: vel, HIC CALIX EST NOVVM TESTAMENTVM IN MEO SANGVINE, QUI PRO VOBIS FVNDETVR: neque præterea vel verbulo vno, immò nec apice vno vllam præbuit occasionem de sensu Metaphorico cogitandi. Consonat illis & Iohannes, verbis quæ suprâ attulimus, promissionis CHRISTI: *Panis quem ego dabo, caro mea est, quæ ego dabo pro mundi vita*: quæ nimirum ad sensum metaphoricum trahi non possunt, vt suprâ diximus. Iam si Domini Verba tropica fuissent, illorum recitatio non tam esset apud omnes consentanea, sed vt minimùm vel vnus ex illis, vnus aut plurium verborum subtractione id nobis subindicasset, tropicæ sententiæ, non literæ, hæc habendam esse rationem, vt aliàs cum Dominus parabolis esset vsus, fecisse illos dubium non est. Immo vbi alij Euangelistæ id non satis indicant, Iohannes tam id facit luculenter, vt cuius absone intelligentiæ nullus omninò superfit locus. Legimus apud illum secundo capite respondisse Dominum in hæc verba: SOLVITE TEMPLVM HOC, ET IN TRIBVS DIEBVS EXCITABO ILLVD &c. Meminerunt huius sententiæ etiam Matthæus & Marcus in Passione Seruatoris, vt eam falsi testes illi obiecerint, neque tamen quid Dominus ea sibi voluerit, satis exactè indicant. Sed nè quis errori esset locus, sanctus Iohannes id facit, qui suum Euangelium postremus conscripsit, & quæ priores tres omiserant, sarcire conatus est. Eius verò hæc sunt verba: ILLE AVTEM DICEBAT DE TEMPO CORPORIS SVI. Sunt apud eundem septimo capite id genus alia, quæ Domini Seruatoris verbis propterea subiunxit, vt ea rectè intelligerentur: quanquam & alij Euangelistæ plerunquè, si quid Dominus parabolicè esset locutus, id expressè satis indicârunt, vt videre licet Matthæi decimotertio, vicesimo primo, vicesimo quarto, Marc. tertio, quarto, decimotertio, Lucæ octauo, decimo quarto, decimo quinto, 19. adeoque si quid Dns quodâ loco obscuriùs dixisset, alio id exponit.

E 2 Apud

Cum præcedentia & sequentia verba metaphoram nõ requirunt, vt nõ solum eam non exigunt hoc loco, sed etiã ferre non possunt, tũ ipsa verba perindè vt sonant, accipienda sunt.

Luc. 22.

Apud Mattheum decimotertio, & Marcum quarto cap. obscurè loquitur: *Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet, & quod habet, auferetur ab eo.* Quibus verbis quid sibi Dominus voluerit, alibi meliùs explicatur, puta Matt. 25. & Luc. 8. hùc in modum: *Omni enim habenti dabitur, & abundabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo.* Ex quibus & id genus alijs locis testatum potest effici, nihil vnquam Dominum tropicè aut parabolicè dixisse, quin id vel ex præcedentibus vel consequentibus possit deprehendi: vel etiam id aut per seipsum, aut per Euangelistas ipsdem alijsve locis indicarit. Quod tamen hùc minimè fecit. Qua igitur ratione (Deum immortalem) Metaphoras vel Tropos in hisce Christi verbis captabimus, quandò ille neque per seipsum, neq; per Euangelistas vllam vspiam dedit significationem, velle se hæc sua verba secùs at què ea protulerit, intelligi?

CAP. 18.

Lucæ 22.

1. Cor. 11.

Christus fatetur & testatur se in V. Sacramento cum nobis, præbere sanguinem, quo nouum testamentum confirmetur: qui certè figura dici non potest.

Decimosextò, vt id fiat euidentius, diligenter in primis considerandum venit, Dominum Seruatorem calicem non nudè suum appellare sanguinem, sed in supèr adiungere, **NOVI TESTAMENTI**, vel, vt Lucas & Apostolus habet, **NOVVM TESTAMENTVM IN MEO SANGVINE.** Quod nihil à priori discrepat, idque sibi vult, Dominum in suo V. Sacramento eundem ipsum præbere sanguinem, quo Nouum Testamentum confirmatum est & consignatum, quemadmodum olim vetus illud hircorum & vitulorum sanguine: atque ità in his suis verbis sanguinem prioris Testamenti non alio quàm figuræ loco habere, comparatione sanguinis noui Testamenti, tanquàm per illum alium designati. Quod idem & Apostolus facit Heb. 8. & 9. cap. quibus docet sanguinem, quo vetus Testamentum confirmatù sit, hircorum & vitulorum fuisse: eum verò, qui ad noui confirmationem adhibitus sit, proprium Domini sanguinem fuisse, per quem semèl introièrit in Sancta, æterna redemptione inuenta. Vnde porrò sequitur, **CHRISTI** verba de vero illius & substantiali sanguine, quem in Eucharistia largiatur, necessariò accipi oportere. Nam si secùs fiat, Domini illa non constabit collatio, qua suum, quem in Eucharistia per seipsum præbet, sanguinem, ceu rem veram opponit sanguini prioris Testamenti, tanquàm figuræ: adeoque nihil eorù

hil eorum cõstabit, quæ Apostolus adfert locis memoratis, putà, **Nouum Testamentum non vmbra, sed ipso Christi sanguine confirmari:** itemque, **Christum ministrum esse non vmbre, neq; bonorum terrenorum aut terreni tabernaculi, sed sanctorum & tabernaculi veri:** illud quoque, **Testamentum vetus non nisi circa exemplaria & vmbra cælestium versari:** **Christum autem melioris Testamenti factum mediatorem, iuxta exemplar quo dM osi in monte monstratum fuit.** Quæ omnia nihil haberent vero consentaneum, si Christus in V. Sacramento suo non nisi vmbra quandam sui Sanguinis præbuisset. Ità nanque etiam ipse adhuc vmbre feruaret, quodque contulit nobis, non posset dici sanguis noui, sed veteris potiùs Testamenti, quòd adhuc circa exemplaria versaretur: cum tamen ipse sit corpus illud, quòd vmbra omnes relatæ sunt.

Psal. 39.

Et nè quis sibi fortassis persuadere velit, collationem Sanguinis prioris Instrumenti cum sanguine posterioris, qua hoc loco vtitur Dominus, eatentis duntaxat de Christi sanguine accipiendam esse, quatenùs is in cruce fusus est, cuius Sacramentum ipsum non nisi symbolum sit, vt Aduersarij mentiuntur: magnoperè aduertendum est, quòd his proferendis verbis Dominus spectarit: non aliò sanè, quàm vt in veteri Testamento (quod non nisi mortua imago & nuda quædam fuit Noui adumbratio) Moses sanguine hircorum & vitulorum omnem adspersit populum, dicens: *Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscum: ità eundem in modum ipse quoque hùc dixerit: *Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui pro vobis fundetur in remissionem peccatorum:** eo ipso nimirum indicans, se porrò illum sanguinem, conferendo V. sacramentum suum, Christianæ Ecclesiæ suæ, quò figura compleatur, re vera & efficaciter adspargere, idque in certum argumentum remissionis peccatorum. Itaque perspicuum est, Christum Dominum preciosum sanguinem suum, quatenùs illum in V. Sacramento præbuit, non quatenùs post eà in cruce fudit, cum prisci illius Testamenti sanguine, quo Moses adspersit populum, contulisse. Quod cum ità se habeat, non potest hic sanguis Sacramenti non esse verus ac substantialis sanguis eius, quo nouum illius Testamentum est confirmatum. Confirmatio enim fit ipsa Sacramenti dispensatione, per quod propitiæ erga

Exod. 24.
Heb. 9.

nos voluntatis suæ certiores nos efficit: idemque Testamentum suum ipsius sanguine obfirmatum nobis exhibet, facta nobis copia & potestate fruendi omnibus diuinis bonis illius, eius sanguine nobis partis & conciliatis: cum ediuersò nuda figura illud eius Testamentum admodum nobis infirmum & inefficax fuerit exhibitura.

CAP. 19.

Decimo septimò, constat dixisse Dominum: *Hic est sanguis meus, qui pro vobis & pro multis fundetur in remissionem peccatorum.* Non potest autem mera figura illius esse virtutis & efficacæ, vt peccata expiet & expurget. Aliàs nãque hircorum & vitulorum in prisca lege sanguis, quem quidem dubium non est pulchrè congruentem gessisse typum veri sanguinis CHRISTI, eadem poterat esse virtute præditus, quod tamen neque fuit, nec esse potuit, ipso Apostolo affirmante, impossibile esse sanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Itaque necessariò id inde consequitur, in præstantissimo Sacramento verum corpus & sanguinem Christi, vnde de peccatorum nostrorum abolitione certiores reddimur, nobis porrigi & exhiberi: Quanquam ante eius Sacramenti perceptionem vera & digna agenda pœnitentia peccatorum veniam à Deo petere & impetrare debemus, nè indigni accedamus. Cumq; ita nos gerimus, Sacramentum hoc longè celsissimum certa nobis securitas est, & ceu pignus quoddam & hypotheca impletæ à Deo remissionis peccatorum.

Heb. 10.

Christus in V. Sacramento sibi nobis præbet sanguinè, qui fusus est, idq; vt certiores nos reddat de peccatorum remissione: quod nulla potest figura præstare.

CAP. 20.

Decimo octauò, Quisquis hæc extrema ante illius obitum Domini verba, quæ non immeritò Testamenti & supremæ eius voluntatis instar habentur, non pro germano illorum sensu, quem luculenter præ se ferunt, accipit, sed ea pro humano iudicio ad commentitium quendam ac Metaphoricum sensum detorquere & trahere molitur: ille fanè nihil agit aliud, quam vt, quatenus quidem in ipso situm est, Dei ac Domini sui Testamentum & vltimam voluntatè, prorsus irritam faciat, peccans hoc ipso immanissimè. Cuius ea ratio est, quòd Dominus quidem disertis & luculentis admodum verbis testetur se nobis thesaurum largiri longè preciosissimum, quo nos vnquam possit donare, putà, sacramentissimum

Sacramentarij supremã Domini voluntatem planè irritam faciunt.

tissimam carnem & præclarissimum sanguinem suum, vt illis ad salutem potiamur ac fruamur, donec ad nos reuertatur. Iam si quis ea sit temeritate, populo vt persuadere velit, Dominum illa sua verba non quemadmodum sonant, de vero corpore & sanguine suo, sed de vmbra dütaxat aut simbolo sui corporis accipi voluisse, quid ille affirmare videtur aliud, nisi Domini supremam voluntatem non in solida & constanti bonorum legatorum veritate, sed in mera tantum illorum figura & monumento esse fundatam atq; constitutam? Ecquid verò maiori cum impietate dici queat?

Si quis id enim de cuiuslibet vulgaris hominis testamento vel extrema voluntate dicere velit, quis quæso laturus est? Quanto igitur minùs ferendum est, quando de Dei ac Seruatoris nostri Testamento & vltima voluntate agitur?

Cui obscurum est, testatores omnes in suo Testamento, seu vltima voluntate id imprimis cauere, nè qua ambigua vel obscura oratione, quæ secùs, atque sonat, possit intelligi, vtantur, in eamque è diuerso curam summoperè incumbere, vt illam suam voluntatem clarissimis apertissimisq; quorum quidè meminisse queant, verbis expriment, nè si quid perperam sit intellectum, illorum suprema voluntas suo frustretur effectu & fiat irrita?

Imò quis vnquam audiendo consecutus est, hominem probum & integrum in suo testamento hæredes & legatarios suos tam turpiter eluisse, vt cum ob ipsius Testatoris præclara & aperta verba nihil sperarent aliud, quam se maximas facultates & ingentem thesaurum adepturos, vbi tamen hæreditatem adijissent, non nisi figuram tantum & vmbra offenderent?

Iureconsultorum sententia est, verba Testatoris non aliter atque sonant, & secundum propriam significatiõem accipi debere, nisi plane constaret aliam illius fuisse voluntatem, quam verba præ se ferat: alioqui nemini fas esse, Testatoris verbis quicquam vel addere, vel demere.

1. Non aliter ff. de legat. 3.

Et nè quis dicat, prophanum hoc argumentum à nostro instituto esse alienum, quòd ex Iure ciuili in rebus diuinis nihil possit adstrui vel probari, vtitur illo Paulus ad Galatas tertio, vbi de promissione noui Testamenti Abrahamo facta, prolixè disputat, dicens inter

inter alia: Tamen hominis confirmatum testamentum nemo spernit, aut superordinat. Hic iam vnusquilibet perpendat secum, vti se Aduersarij hac in parte gerant, dum ex hisce luculentis & perspicuis verbis, & suprema filij Dei voluntate, nempe, **HOC EST CORPVS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS**, pro suo humano somnio & iudicio, audaci illa sua appositione & manifesta deprauatione hanc planè diuersam non dubitant sententiam efficere: Hoc non est re vera, sed significat tantum corpus meum. Itemque: Hic non est verè sanguis meus, sed meum duntaxat sanguinem significat. Aut ita: Hoc non est corpus meum, sed figura solum corporis mei: Hic non est sanguis meus, sed illius figura tantum. Hoc si non est humana temeritate addere ac detrahere quippiam Testamento Dei, equidem non video quid tandem sit vel addere vel demere. Illi verò non modò & apponunt, & detrahunt, sed etiam deprauant, irridunt, ac propemodum penitus irritum faciunt: neque interim tamen cogitant, quàm horrenda ipsos supplicia maneant, longè quidem deteriora, quàm in illos olim constituta sint, qui eo pacto legem Moysi irritam fecerunt, qui, vt Apostolus ait, sine vlla miseratione duobus vel tribus testibus meci dati sunt.

Heb. 10.

Si quidē Christus verba sua aliter atque sonat, accipi voluisset, id ille indicasset haud dubiò. Adeone persuasum habent homunciones isti, Sapientia Dei, & sempiterno Dei verbo conuenientia & apta defuisse verba, quibus mentem & sententiam suam, id est, vti deinceps ad finem vsq; mundum à suis fidelibus, qui ab illius penderent verbo, ea accipienda forent, perspicuè declararet? Itane fugere potuit **CHRISTVM**, qui est ipsum Dei verbum, quæ sit eorum, quibus homines inter se vtuntur, verborum significatio? & cum sit ipsa Veritas, non potuit veritatem satis significanter depromere? & cum sit **DEI** Sapientia, credi potest aliud pro alio improvisò ac incogitanter dixisse? Denique ipsam omnipotentis Patris virtutem adeò quandoquē fuisse imbecillam, vt expressè satis & luculenter proloqui & explicare nequiverit, quidnam suis sibi vellet verbis? Ecquid dici potest absurdius?

CAP. 21.

DEcimonondò, verba Domini, non nudi cuiusdam hominis verba sunt, sed eius, qui & Deus sit & homo, ad quem proprie perti-

pertinet non nisi præclara & admiranda tum dicere, tum facere: quicquid nihil vnquam non inprimis admirabile siue dixerit, siue fecerit: id quod ex omnium illius dictorum factorumq; ab illius inde ortu ad ascensionem vsque in caelos, contemplatione perspicuum fit: de quo denique ipsi illius persecutores testati sunt, neminem sic vnquam esse locutum, neque tam præclara operatum.

Eum autè & dicendi & agendi morem suum non tum vel parcius secutus est, vel intermisit, cum hinc migrare constituisset. Ingressus est enim tum Hierosolymam admirabiliter, planeq; stupenda gessit in templo: cenam non absque insigni miraculo apparari sibi iussit, duobus discipulis, Petro & Iohanne, missis ea causa in urbem, nec tamen loco vbi pararent illis indicato, sed eo solo addito mandato, vt eum sequerentur, qui cum amphora aquæ ipsis esset occursum, dicerentq; patrifamilias domus, ostenderet ipsis cenaculum magni stratum, vbi Pascha cum discipulis manducaret, vt postea factum est.

Quinam igitur fieri potest, vt vbi paschatis esum absoluit, quò tamen non parum multæ adhibendæ erant cæremonia, & in quo multa inerant mysteria, multæ commonefactiones, deinde discessum suum mera tandem figura clauderet, suisq; discipulis cunctisq; è religione Christianis non nisi panis frustulum in sui perennem memoriam relinqueret, & cum in omnibus, quæ vel egit vel omisit, semper fuerit admirabilis, hic ad extremum à suis recessurus nihil tale ageret, quod admiratione dignum foret?

Sed quando hæc absurda prorsus sunt & incredibilia, ipseque suis perpetuum sui monumentum relicturus, super creaturas illas, nempe, panem & vinum, quas in diuinas suas accepit manus, eiusmodi protulit verba, quæ secundum propriam significationem suam, plus factis admiranda sint, captumq; excedant humanum: quænam, obsecro, amentia est, vt ea illius extrema verba, repugnante licet genuina illorum significatione, tamen allegorizandò vi quadam libentiùs eò detorqueamus, vbi iam cæteris eius & dictis & factis admirandis nulla ex parte respondeant, nec illius persona digna sint, neque illam deceant, quàm vt pro germana illorum sententia vera fateamur fide, magnum dominum etiam hoc loco ingentia quædam & dixisse & fecisse, quæ nullus omninò mortaliù vel dicere possit, vel efficere eum

F

quoque

Marth. 7.
Marc. 7.

Iohan. 7.

Quodò Christi dicta factaque semper admirabilia fuere, extrema quoque eius verba, quibus perennem nobis sui memoriam reliquit, non esse admiranda: quòd tamen figuræ non congruit.

quoque, cuius tam admirabilis est natiuitas, cuiusque vita, sermo, actio & conuersatio semper cum summa admiratione fuere coniuncta, etiam hic extremam illam cœnam suam modo quodam admirabili absoluisse: maximè quandò etiam Dauid rex ante aliquot annorum chiliades de illo, nullo dubitante, eiusmodi edidit oraculum: Magna opera Domini, exquisita in omnes voluntates eius: Confessio & magnificentia opus eius. Memoriam fecit mirabilium suorum misericors & miserator Dominus, escam dedit timentibus se.

Vulgari fertur sententia, & ea tamen vera, si quod incidat dubiù, quo pacto alicuius verba intelligi oporteat, eo casu eiusmodi illorum verborum esse sententiæ inhærendù, quæ persona dicentis non sit indigna, vel illi inconueniens ac indecens. Ea verò, quam Aduersarij pro sua temeritate CHRISTI verbis affingunt, sententia, Christi Dei & hominis personæ neque apposita & congrua est, neque ea digna: utpotè qui promiserit quidem suis carnem & corpus suum, at tamen non nisi vmbra & figuram quandam sui corporis illis præbuerit: quod certè absurdum est de DEO dici. Retum est enim, ut Dauid ait, verbum Domini, & omnia opera eius in fide. Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt.

Deindè videmus hominum inter ipsos more comparatum, ut qui peregrè abituri, præcipuis amicis conuiuium valedicendi animo apparant, prudenti quadam modestia & vrbantate cibos appositos non magis verbis & prædicatione efferant, aut commendando longè eos præstantiores splendidioreq; quam alioqui re vera sint, nitantur efficere. Nū igitur Christus magnus ille paterfamiliàs, idemq; ipse modestissimus atque humilimus, cibum illum supremæ planèque diuinæ cœnæ suæ adeò potuisset verbis extollere & amplificare, si nihil ille aliud præter simplicem figuram continuisset? Quid (oro) potest Domino attribui indignius & absurdus?

Vicesimò, si quidem studio propensiori ea, quæ Dominus identidem parabolicè locutus est & docuit, expendere & obseruare velimus, re ipsa sanè id nusquam non comperiemus, eiusmodi parabolarum sensum allegoricum, quid-

quiddam longè sublimius & augustius, atquè nudus exterioris litteræ & sermonis sensus præ se ferat, in se complecti secumque adferre: Ut, verbi gratia, vbi Dominus parabolicè dixit, *Ego sum ostium*, neutiquam certè vulgare quoddam ostium se voluit intelligi, sed ostium vitæ æternæ. Itemque, vbi se vitem veram ait, non utique de communi id voluit vite accipi, sed de diuina quadam, cuius pater cœlestis agricola sit &c. Adeò nihil vnquam Dominus protulit parabolicè, quod aliqua allegoria minuatur & extenuetur. Qua igitur ratione eò adducuntur Aduersarij, ut in his verbis, *HOC EST CORPVS MEVM, & HIC EST SANGVIS MEVS*, allegoriam aucupari velint, cum hoc ipso, nedum germanum verborum, quod ad propriam significationem attinet, sensum reijcere, sed etiam pro vitali corpore & rutilante Christi sanguine, quæ ipsa secum luculenta verba adferunt, sua illa commentitia & è somnijs profecta allegoria, non nisi aridam quandam planeque mortuam nobis figuram obtrudere moliantur?

Vicesimoprimum, Non potest quisquam ire inficiàs (ut infra multis planum faciemus) omnes religiosè Christianos, sanctamque Christi catholicam Ecclesiam, iam inde ab Apostolis, Christum in Eucharistia ceu inibi re vera & substantialiter præsentem, semper adorasse: nulla re alia, ut id faceret, ipsam permouente, nisi luculentis illis & clarissimis Dei ac nomini sui Christi IESV verbis, quibus ille testatur in Eucharistia verum esse corpus & sanguinem suum.

Quod quidem si ita se non haberet, sed verba illius contra omnium è religione Christianorum persuasionem, metaphoricè de nuda quadam figura accipienda forent, certè ipse Dominus ea sua tam obscura oratione Ecclesiæ suæ magnam horrendæ idololatriæ occasionem præbuisse videretur: cuius tamen causa vltro tum mortem oppetijt, ut ex impijs idololatriis, ministros & cultores efficeret vnus veri Dei: nec posset non esse admirabile, æternæ illi Dei sapientiæ hoc illius consilium tam malè cessisse, atque vsquæ adeò crassum errorem sanctæ illius Ecclesiæ nunquam deinceps per spiritum sanctum eius doctorem, ducem, aduocatam & paracletum innotuisse.

Dixit tamen ipse Christus Matth. ii. & Luc. 7. de seipso: *Iustificata.*

43
minia verba extenuat, vt minus significent quam præ se ferat, nullo pacto admittenda est. Iohan. 10. Iohan. 15.

CAP. 23.

Si Christus in V. Sacramèto verè corpus suum, ita vt eius verba sonant, minimè præberet, Ecclesiæ suæ horrendæ idololatriæ author fuisset: quod asserere impiù & blasphemum sit.

Psalm. 110.

Si Sacramenti fides habenda sit, verba Domini illi vt Deo & homini non congruent.

Psalm. 32.

Christus factum suum verbis non reddidit speciosius & insignius, quam erat in seipso.

CAP. XXII. Aduersarij allegoriam, propter eam quod hæc Do-

niet, quidnam agere debeamus, uti nē rei efficiamur corporis & sanguinis Domini, idq; his verbis: *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat.* Sed quenam tandem illa probatio est, quam hīc Apostolus exigit? Non utique vulgaris quædam, sed admodum diligens sui exploratio & præmeditatio: & inprimis haud dubiò, ut qui accessurus est, examinet sese, num his Domini verbis, *Hoc est corpus meum*, fidem adhibeat indubitata. Deindè, num se peccasse ex animo doleat, cum ob illius expianda peccata, DEI filius ex amore erga genus humanum incompræhensibili hoc suum corpus neci tradiderit, ut ea illius testantur verba, *Quod pro vobis datur.* Tum etiam, ut idem ipse intus incalescat amore Dei patris, qui proprio filio non pepercit, sed pro nobis omnibus illum tradidit: amore quoque filij & Spiritus sancti, per quem filius ultro se obtulit patri hostiam immaculatam, quod verba sequentia innuunt, *Hoc facite in meam commemorationem.* Denique ut ea se sentiat pia erga Deum deuotione præditum, ut corde contrito ipse quoque Deo se offerat, penitusque dedat & permittat, certoque statutum habeat cum animo suo ac deliberatum, deinceps peccato emori, Deo viuere, & proximis seruire, sicut & Christus ipse nobis inseruiuit, quemadmodum Apostolus 2. Corinth. 5. docet his verbis: *charitas CHRISTI vrget nos: estimantes hoc, quoniam si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, & pro omnibus mortuus est Christus: ut & qui viuunt, iam non sibi viuant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & resurrexit.* Ea nimirum probatio est, quæ Apostolus hīc requirit, quamque verbis ad persuadendum efficacissimis euidenter exprimit, ita dicens: *Quotiescunque enim manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annunciabitis, donec veniat.* Itaque quisquis antequam accedat, eo pacto sese non probat & explorat, reus erit, inquit, *corporis & sanguinis Domini.* Quæ sunt meo iudicio verba prorsus illustria & aperta, ex quibus discimus, quam immani se obstringat scelere, quisquis corpus & sanguinem Christi in Sacramento indignè accipit: nec possunt ea de mero symbolo accipi, sed perindè ut sonant, de corpore & sanguine Domini intelligenda sunt, ut prudens quisque faciliè animaduertit.

Neq; tamen satis habuit Apostolus peccati illius ostendisse grauitatem, sed ut probe posset intelligi, simul etiam pœnam & supplicium

ciū explicat sanè quàm horrendum, quod indignè se ingerēti certò sit expectandum. *Qui manducat, inquit, & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit: hoc est, ipse sibi edendo & bibendo damnationem adsciscit, atque Iudas ille perditus in cœna. Quæ sunt certe verba terribilia.*

At nē quis fortassis ita secum cogitaret, Poteritne Deus quenquam tam atroci eoque sempiterno afficere supplicio, ea sola causa, quòd frustulum panis symbolici vel typici (quo loco Aduersarij habent V. Sacramentū) indignè sumpserit, cum tamē lege diuina sancitum sit, ut pro mensura peccati, sit & plagarum modus: mox adiungit rationem Apostolus, qua impiam hanc opinionem Apostolica sententia aperte condemnat, idq; ijs verbis: *Non diiudicans corpus Domini:* ac si diceret: Nequaquam, ut tute persuasum habes, impie Sacramentarie, communis hīc panis accipitur, sed est hīc ipsum corpus Domini substantialiter, quod tamē tu à vulgari pane non diiudicas: quare non immeritò atrocissimo te reddis supplicio obnoxium. Quam quidem dictorum suorum mentē alibi idem Apostolus paulò aperitiùs exprimit, his verbis: *Quando magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem Testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est?*

Immo nē quis impius & incredulus ea in cogitatione versaretur, Apostolū sermone uti hyperbolico, & qua minas tantum intentet, ut homines perterrefaciat, simul ob oculos ponit Corinthijs eas, quas id temporis non absque singulari Dei permisso & iudicio, quò alijs essent exemplo, aliquamulti suis in corporibus partim dedissent, partim etiamnum darent pœnas, quòd indignè Sacramentū accipiendo, in Deum peccassent. *Idèd, inquit, inter vos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi. Quòd si nosmetipsos diiudicauerimus, non utique iudicauerimur. Dum iudicauerimur autem, à Domino corripimur, ut non cum hoc mundo damnemur.* Hucusquè Apostolus. Cernis iam hæretice, Apostolum non ioco, sed seriò agere. Equidem nôsse velim, num qua ille vsuam vsus sit terribiliori pœnarum grauissimarum cõminatione, idq; etiam cum adiuncta à præsentibus exemplis cõfirmatione: quæ tamen pœnæ eo tantum nomine luendæ sunt præuaricatoribus, ut Apostolus docet, quòd in augustissimo Sacramèto verū Christi cor-

pus

Cuius probationem & explorationem Apostolus adgit

Rom. 8.

Hebr. 9.

Deut. 29.
Apostolus
aperta sententia sua Sacramentarium impium damnat errorè.

Hebr. 10.

Corporales
pœnæ eorū,
qui Sacramentum indignè accipiunt.

pus à cæteris escis non dijudicent: quemadmodum nostri quoque Aduersarij, qui sanctissimum Sacramentum, panem symbolicum dicere, & merè cuiusdam figuræ loco habere non verentur. Quis verò compertum habeat, quâ ob rem nostris temporibus præpotens neus in Germaniam alias super alias clades & calamitates indefinèter immittat? Ecquis dubitet haud mediocriter illi displicere, abominandam hanc Sacramentarium impietatem, qua verum idemq; sacrosanctum corpus & sanguis eius in celsissimo Sacramento, contra ipsius sanctissimum verbum, tam immanibus & horrendis afficitur contumelijs & blasphemijs, perniciofa Magistratûs dissimulatione & incuria, tanta vi passim irumpere ac propagari? Non est sanè, quoddam quiscquam ambigat, horrendam hanc impietatem, uti etiam in præfatione attigimus, inter certissima instantis ac imminentis extremi diei esse signa numerandam: id quod ex ipsis Apostoli verbis potest colligi, dum ait, *Donec veniat*. Sed quorsum verbis opus est? Quisquis ita constitutus est animo, intelligere ut nolit, quid hæc Apostoli verba sibi velint, quibus ait, *Non dijudicans corpus Domini*: neque ex supplicio sanè quàm horrendo, in eos qui sanctissimum Sacramentum indignè accipiant constituto, rei diuinæ sub ipso Sacramento contentæ maiestatem animaduertit, illi frustra nos hac de re verba facimus.

Cōmonitio
priorū ac simpliciū, ut sibi
caueant à Sacramētarijs.

Nè igitur in errorē induci te patiaris, quisquis es è religione Christianus, nec te perplexum reddat, quod solent obijcere Aduersarij, Paulum hoc loco Sacramentum identidè *panem* appellare. Vt enim iam antè diximus, dictio illa (*panis*) Hebraico more non pro vulgari hęc & factitio panē accipitur, sed pro esca nobis à Domino in Sacramento relicta, eum in modū quo ipse nos orare docet Matth. 6. ijs verbis: *Panē nostrum super substantialem da nobis hodiè*. Neq; etiam absolute & simpliciter Paulus hęc Christi corpus panem vocat, sed cum articulo Græco, & pronominis emphasi, τὸν ἀφ' ὧν ἔσθω, *Hunc panē*; hoc ipso nimirum significans, non se hęc de vsitato pane agere, sed de illo cælesti, quem Dominus Iohan. 6. nobis pollicitus est, & in cœna præstitit: quanquàm non rarum neque insolens est in scriptis diuinis, ut res etiam in aliud mutata, sæpius priori suo appellètur nomine: sicut in Exodo legimus virgam Aaronis maleficorum Aegyptiorum virgas deuorasse.

Exod. 7.

Vicè

Vicesimoquarto, Meo quidem iudicio vix vllus est in scripturis validior locus, quo Aduersariorum in corporis & sanguinis Christi celsissimum Sacramentum blasphemia euidentius & apertius refellatur & condemnetur, atque hic idem, quo Apostolus de illis agit, qui Christi corp⁹ & sanguinem indignè sumant. Aduersarij somnium suum quodam verborum lenocinio fucatum, proferunt hunc in modum:

Fidei, inquit, ea virtus est & efficacia, ut absentia coram exhibeat. Quando igitur panis symbolicus nobis porrigitur, fide ad animum reuocamus, ut CHRISTVS semel pro nobis obtulerit corpus suum in Cruce, atque hoc ipso peccatorū veniam, & ut filij ac hæredes Deifimus, nobis impetrauerit: modo vero sedeat in throno Maiestatis sue, & sit Aduocatus noster apud Patrem: sicq; fide nostra celos penetramus, atque illic eius corpus apprehendimus, ibidè substantialiter residens, & quāuis realiter absens sit, tamen per fidem nostram illud ut nobis præsens sit, efficiamus: atque hoc pacto edim⁹ & poramus verum eius corpus & sanguinem: non tamen nisi hac firma dūtaxat fide nostra, per externa panis ac vini symbola excitata & refricata: & ea ratione CHRISTI passionem & mortem, cum vniuersis illius beneficijs, donis & charismatis nobis vendicamus. Ea nimirū est, ut ipsi aiūt, vera comestio & potatio corporis & sanguinis: non quod CHRISTI corp⁹ & sanguis realiter adsint, & ore corporis possint accipi: sed sola fide præsentia sint, atque eam ob rem neutiquam sumantur ab illis, qui eiusmodi eo non adferant fidem, neque illa, dum externa capitis symbola, actu ipso & sensibiliter præditi sint.

Habes hęc, Lector Catholice, verba multa egregiè quidem phalarata & splendida, sed eò planè excogitata ac destinata, ut Aduersarij ijs ipsis apud imperitos, leues & modicæ fidei homines veram de reali carnis & sanguinis Christi in V. Sacramēto præsentia fidem profus euertant & eliminant, atque ad extremum thesaurū hunc longè preciosissimum & præstantissimum Ecclesiæ catholicæ suffurentur. Verum quisquis memorata Apostoli verba studio ppenfiori expedit, facile is animaduertit, illos aut planè mētis in opes esse, aut certè immani quadā temeritate & arrogantia psuasum habere, se eiusmodi cōmētitijs & fucata oratione sua haud difficulter mūdo aliouū stolido ac stupido porrò imposituros, & à vera catholicaq; Ecclesiā in suā fationē, atq; ad horrendā superstitionē & impietate eū traducturos.

G

Sed

Sed si rem ipsam, & quo illorum opinio nititur, fundamentum ac rationem paulisper cum Apostoli doctrina conferamus, quam illi possint consistere, probe perspectum habebimus. Si quidem ita se res habeat, ut illi verbis & scriptis produnt, vera corporis & sanguinis Christi, cuius in Sacramento participes efficitur, presentia non diuinae virtutis & operationis, vel sanctissimorum Christi, quibus sit consecratio, verborum vi & efficacia, sed cuiuslibet priuata fide constabit atque nitetur: ut si ea fides tam sit firma, ut Christum quantumvis absentem, a patris dextris residentem, coram possit sistere, tum demum ibi sit Christi corpus & sanguis, non tamen substantialiter, sed fideduntaxat.

Id verò quid est aliud nisi re ipsa dicere, sanctissimum hoc Sacramentum non vnus Christi potentia & virtute, sed nostro potius opere constare, neque Christum ipsum (quod tamen ex Christiana institutione & Catholica veritate didicimus) sermone suo diuino ac omnipotente ex terrenis creaturis corpus suum & sanguinem efficere, sed vnumquemlibet tum demum cum accipit, id sua fide conficere, perinde ac si Christo tantisper expectandum sit, quando quidem eius Sacramentum alioquin non possit confici? Equidem ita mihi persuadeo, neminem Christianum, in cuius animo vel vlla insit religio, eò amentia facile adductum iri, ut Christo diuinam illius potentiam & virtutem, qua sola Sacramenta & re ipsa conficiuntur, & efficaciter consistunt atque nituntur, impie detrahat, & sibi ipsi ac imbecille fidei suae, quae tamen vix vnquam defectus omnis expertus est, eiusmodi diuinam operationem arroganter ascribat. Quid enim maiori cum infania & blasphemia coniunctum excogitari queat? Sed quid multis opus est? Testatur hoc loco I. Corinth. II. Apostolus apertissime atque grauissime, nedum pios, sed etiam impios, qui indignè accedunt, verum Christi corpus in Sacramento substantialiter & re vera accipere, licet ad sui damnationem, haud secus atque Iudam, eò quod Christi corpus à reliquis communibus escis non dijudicent. At qui in eiusmodi impijs non est firma, constans, viua & efficax fides, quae non nisi per charitatem, ut Apostolus docet, operatur: neque minus tamen verum Christi corpus accipiunt: immò quando quidem illud indignè sumunt, grauissime & atrocissime Dei omnipotentis ultioni se reddunt obnoxios, quae non alia est, quam damnatio sempiterna ani-

Aduersarij
essentia V. Sa-
ceramenti in
suo opere co-
stituant.

Non tum de-
mum cum su-
mitur, fide su-
metis sit cor-
pus Christi:
sed mox à p-
latiōe verbo-
rum illius, ve-
rum eius cor-
pus praesens
adest.

Mali quæ ad
boni verum
Christi cor-
pus realiter
accipiunt, quæ
quam non in
salutem, sed
exitium.
Galat. 5.

mae & corporis, à qua non possunt absque syncera & religiosa poenitentia absolui.

Vbi sanè perspicue videre licet, non sumentis hominis fidei efficacia Christi sacratissimum corpus praesens exhiberi, sed praecedentis consecrationis, quae sit verbis Christi, virtute illud ipsum iam praesens esse substantialiter in Sacramento, prius quam Sacramentum accipiatur etiam ab indignis, quos indigna perceptio reos facit corporis & sanguinis Domini: quod cum non dijudicent, etiam aeternae damnationis iudicium sibi manducant. Quod quidem fieri non possit, si symbolicus tantum panis adesset, quo sumendo non facile ad eò se possent reos efficere sua incuria & negligentia.

Deinde ex his Pauli verbis certò deprehenditur, communionem Sacramentalem veri corporis Christi, non per fidem tantum animo spiritaliter, sed etiam ore corporaliter fieri, adeoque fieri debere: neque hoc interesse inter bonos atque malos, quod mali verum Sacramentum non accipiant, ut voluit Aduersarij: nanque alioquin non diceret Apostolus, *Quicumque manducauerit panem, & biberit calicem Domini indignè, &c. non dijudicans corpus Domini.* Neque affirmaret eos, qui indignè sumunt, quando Christi verum corpus non recipiunt, tanta seueritate plectendos: sed id discriminis hoc loco Apostolus esse docet inter bonos & malos, quod boni Sacramentum non ore duntaxat foris, sed corde etiam atque animo spiritaliter & intus accipiant, in salutis & vitae incrementum: mali autem ore tantum extrinsecus & sacramentaliter, non spiritaliter & dignè, at tamen substantialiter & verè percipiant. Undè rectè Catholica canit Ecclesia: *Sumunt boni, sumunt mali, forte tamen inaequali vita vel interitus. mors est malis, vita bonis: vide, parus sumptionis quam sit dispar exitus.*

Denique haec tenus inauditum est, planeque absurdum & comenti- tiu quiddam, quod hic Aduersarij de fide adferunt, nempe absentia per eam praesentia illic effici & exhiberi, vbi tamen absentia & sint & permancant, ita ut ea re vera porrigantur & accipiantur. Quis enim nesciat fidei obiectum adaequatum, certam & constantem esse veritatè, adeo ut fides non possit neque debeat res aliter apprehendere, quae quales se vera sunt: nec liceat illi quicquam reb' affingere, alioquin vana & mendax erit? Itaque absentia non aliter atque absentia, & praesentia

Christi verum
corpus non so-
lum animo
per fidem, sed
etiam ore cor-
poraliter ac-
cipitur.

Quid interesse
inter dignè
& indignè co-
municantes.

Fides non ali-
ter res appre-
hendit, quam
quales verè
sunt.

haud secus quam praesentia apprehendit. Ea enim verae fidei germana indoles & proprietas est.

In fidei negotio non est loquendum rhetoricis schematibus.

Rhetores Prosopopoeia, Hypotyposis, aliisque id genus schematibus utuntur, suaque illa dicendi arte & eloquentia rem vel personam absentem tam graphicè depingere, & vel Lectori, vel Auditori aded velut ob oculos statuerent ac representare nouerunt, ut eam sibi prope modum coram intueri videatur: neque tamen id efficiunt, ut siue res, siue persona absens, re vera praesens sit. Sed procul id à nobis absit, ut Christianam fidem nostram in eiusmodi Rhetorum prosopopoeijs & hypotyposis constituiamus, & exaedificemus, eaque praesentia credamus, quae tamen certò nouerimus procul abesse. Abraham quidem longè antè prauidit diem CHRISTI, & gauisus est: atquè non nisi fide illum intuitus est, tanquam futurum adhuc, non autem ut praesentem. Moses quoque vidit Dominum, non tamen ut praesentem, sed ut quandoque venturum, cum diceret: Obsecro Domine, mitte quem missurus es. Aliàs namque non dixisset Christus Lucæ 10: *Multi reges & prophetae uoluerunt uidere, quae uos uidetis, & non uiderunt, &c.* Apostolus quoque Hebr. 11, ubi sanctos patres penè omnes indè ab Abel ordine enumerat, non hac usus esset sententia: *Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromissionibus, sed à longè eis adspicientes & saluantes, &c.*

Iohan. 8.

Exod. 4.

Si CHRISTI corpus non nisi uno caeli loco esse potest, ut Aduersarij sentiunt, non possunt illi sola fide sua illud absens praesens efficere. Sin uero, quae Catholicorum est sententia, corpus Christi in V. Sacramento praesens est, ut substantialiter illis adesse oportet:

Iam si aduersariorum uera sit persuasio, Christi corpus non esse substantialiter in V. Sacramento, sed uno duntaxat caeli loco reside-
re, nec posse Christum idem corpus suum nobis hic quoque in mysterio substantialiter impartiri, non possunt illi corpus hoc re uera, ut aiunt, absens, per fidem suam sibi praesens efficere, vel coram sistere: multò etiam minùs reuera sumere & porrigere. Opinari id quidem poterunt, sed ea persuasio & opinio, cum sit uana & à uero aliena, ipsis proculdubiò imponet: Sin autem Catholica fides nostra uera est & integra, ut est haud dubiò, Dominum simul & in caelo reside-
re in maiestate sua, & nihilo minùs absque ulla sui mutatione uel indè digressionè, uirtute sua omnipotente uerum corpus suum, quem admodum in scholis loquuntur, realiter & substantialiter, etsi non quantitatiuè & localiter in celsissimo Sacramento uerè nobis con-
ferre, ut omnipotens illius uerbum, **HOC EST CORPUS MEVM,**

HIC

HIC EST SANGVIS MEVS, à uero non discrepet, nec Apostolus mendacij arguatur, qui mentiri utique non potest, atque ea causa uerum illius corpus in Sacramento praesens nos habere, non possumus sanè suam illi substantiam, sine qua corpus uerum non esset, detraxerit: sed cum Abrahamo curandum nobis est, ut in fide non infirmemur, & intellectum nostrum planè imbecillum ac debilem, rebus in diuinis negligendum putemus, potiusque fide confortemur, nec in uerbis Dei haesitemus diffidentia, sed illi gloriam demus, plenissimè scientes, quia quaecumque dicit, etiam faciat, & iam praestò sint: quæ uocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, uel ut sint, ut uidere est ad Rom. 4. cap.

Vicesimoquintò & postremò, duo adhuc clarissima Apostoli testimonia cum Domini Iesu extremis uerbis, quibus ille iam iamque in caelum abiturus, & sanctissimi corporis sui speciem uisibilem discipulorum obtutibus subduetur, ad Apostolos usus legitur Matth. 28, adferre constitui, ut, quæ dicimus, planiora testatio raque reddantur, atque ijsipsis ea quæ haecenus ex clarissimis scripturis prolata sunt testimonia, in praesentiarum concludere.

CAP. 27.

Prior quidem Apostoli sententia, quam iam antè paucis attigimus, hæc est, 1. Corinth. 10: *Ut prudentibus loquor: uos ipsi iudicate quod dico. Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Quoniam unus panis & unum corpus multi sumus: nam omnes de uno pane participamus.* Quæ quid sibi uolunt aliud, quam si dicat Apostolus? Equidem hortor & admoneo uos, ut ad uerba mea magno studio attendenti sitis, atque ita ut par est, iudicetis, quando id rei propositæ maiestas & præstantia summoperè flagitat? Iam antè uobis Corinthijs hac Epistola multa ex scriptis diuinis exempla proposui, non incomperta ijs, qui in scripturis utcumque uersati sint. At nunc non aliter uobiscum quam cum prudentibus & intelligentibus loquar, ut qui in omnibus quæ Christianæ sint religionis, in omni uerbo & in omni scientia, per gratiam uobis à Deo præstitam diuites facti estis. Vos ipsi ergò iudicate quod dico: Num obscurum uobis est? (puto autem id uos latere minimè, adeoque nihil uos habere exploratius)

Explicatio doctorum Apostoli.

1. Cor. 1.

G 3 quòd

quod calix benedictionis, quem benedicimus, communicatio sanguinis CHRISTI est? & quod panis quem frangimus, participatio corporis Domini est? quibus verbis id proculdubio affirmat Apostolus, fractione & dispensatione exterioris Sacramenti, siue specierum panis & vini, verum corpus & sanguinem Christi, ceu bonum commune inter multos dispensari & accipi, ita ut quisquis Sacramento fruatur, idem ipse vero corpore & sanguine Christi perfruat.

Nè quis enim putaret, Apostolum hæc sua dicta de ea duntaxat communicatione, quæ fit secundum spiritum per fidem, non etiam de vera ac naturali veri ac substantialis corporis Christi, quod nos celsissimi Sacramenti perceptione accipimus, participatione velle accipi, mox huius certam adfert rationem his verbis: *Quoniam vnus panis & vnum corpus multi sumus: nam omnes de vno pane participamus: tanquam diceret: Omnes quidem nos iam antè per verbi Dei auscultationem, fidem & sacrum baptisma vnum in CHRISTO secundum spiritum effecti sumus: sed præter hoc in illo etiam corpus vnum efficitur, cuius idem ipse caput est, Christus IESVS: idque ea causa, quod omnes vero eius corpore & sanguine reficiamur & alamur. Eam verò genuinam ac certam esse verborum Apostoli mentem & sensum, testatissimum fit altera eius supra iam memorata sententia, quam his subiungimus:*

Habetur autem ea ad Ephes. 5. cap. vbi Apostolus hoc pacto loquitur: *Quia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius.* Quod quid est aliud, quam CHRISTVM communicare & impartiri nobis non solum de suo spiritu, sed etiam de carne & ossibus suis, ut in illo nedum spiritus vnus, verum etiam corpus vnum efficiamur? Quod quidem velle Apostolum, nec de symbolico tantum corpore agere, quo vera ac substantialis corporis Christi natura, quæ nobis in sanctissimo Sacramento re vera & certò impartit, excluditur, satis indicat, dum pergit mentem & sententiam suam hæc adhibita similitudine explicare euidentius, docens quemadmodum Heua ex Adami vera carne & ossibus cõdita est, ita & Christi Ecclesiam ex eius vera carne & ossibus procreatam. Adfert autem eò sententiam ex Genes. 2. cap: *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adharebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna. sacramentum hoc*

Per Baptismi Sacramentũ spiritualiter vel secundum spiritum, per Eucharistiæ verò, etiã corporaliter Christo vni-mur.

Christiani nõ per charitatẽ duntaxat, sed etiam naturaliter huius Sacramenti vi & efficacia Christo coniunguntur.

magnum est. ego autem dico in CHRISTO & in Ecclesia.

Id verò sic se habere, putà, vt de Adamo & Heua scriptum est, quod erunt duo in carne vna, sicut Adamus ipse ait, cum DE VS ad illum Heuam adduceret: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea:* idque ea causa, quod Heua ex Adami carne & ossibus facta esset: quod itidem CHRISTVS & eius sancta Ecclesia vna caro sint, idque similiter eam ob rem, quod Christus vera carne & sanguine suo Ecclesiam suam verè pascat, nutriat & foueat: Hoc, inquam, vt verum esse intelligamus, eodem loco sic habet Apostolus: *Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fouet eam, sicut & Christus Ecclesiam: quia membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius.* Nec apud me vllò in dubio est, Apostolum illic Ephesijs suis duorum præcipuorum nostræ religionis Sacramentorum, nempe Baptismi, & Corporis ac Sanguinis Christi vel Eucharistiæ, vim & energiã, quatenus quidem summa illa mysteria aperiri possent, simul explicare voluisse: Baptismi quidem, dum ait: *CHRISTVS dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aque in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata.* Sacramenti autem corporis & sanguinis CHRISTI, dum porrò subiungit: *Nemo enim vnquam carnem suam odio habuit: sed nutrit & fouet eam, sicut & CHRISTVS Ecclesiam,* intellige propria carne & sanguine suo, quibus ipsa Ecclesia prius quidem per spiritum in Baptismo nata, deinceps in vitam æternam reficitur, pascitur atque nutritur.

Quò etiam superioris, nempe quarti, capituli eiusdem Epistolæ verba referenda sunt, quibus ait: *Vnum corpus, vnus spiritus:* vbi obseruandum est, non eum modò dicere, *Vnus spiritus,* sed etiam, *vnum corpus:* quandoquidè & Dominus venit, non vt animas tantum nostras saluas faciat, sed corpora quoque nostra suo conformet & configuraret corpori, secundum operationẽ virtutis suæ, qua etiam possit subiicere sibi omnia. Philip. 3. Sed & ea huc pertinent, quæ eodem 4. capite ad Ephes. his verbis referunt: *Qui descendit, ipse est & qui ascendit supra omnes celos, vt adimpleret omnia.* Itemq; illa: *CHRISTVS est caput, ex quo totum corpus compactum & cõnexum per omnem iuncturam sub-*

Paulus Ephes. 5. duorum præcipuorum Sacramentorum substantiã & energiã indicat.

Christi nos membra sumus, non solum spiritualiter, sed etiam naturaliter, virtute V. Sacramenti.

ministracionis, secundum operationem in mensuram uniuscuiusq. Vnde sequitur, credentia membra, Christi membra esse. *Nescitis*, ait idem Apostolus I. Cor. 6, *quoniam corpora vestra, membra sunt CHRISTI? Tollens ergo membra Christi, faciam membra meretricis? Absit.* Ex quibus omnibus facile potest intelligi, Christum non solum ea ratione esse in nobis, ut charitatem in nobis efficiat, sed etiam ut naturaliter sese nobis coniungat: quod proculdubio fit per venerabile Sacramentum.

Quod nimirum iam inde ab initio inter mysteria omnia, quae vel Apostoli ipsi unquam tradiderint, facile principem sibi vendicavit locum, ut ea quoque Paulina indicant verba, *Sacramentum hoc magnum est. ego autem dico in Christo & in Ecclesia: vel quae post Apostolos inter Christianos unquam extiterint: quae etiam summo studio eos omnes semper celare conati sunt, qui ea quae Christianae sunt religionis, necdum probe haberent cognita, nec vndis salutaribus expiati ac renati essent. Quanquam interdum non adeo celare potuerunt, quin Ethnici eatenus ea compererint, ut hoc eos nomine acerrime insimularint, quod in suis congressibus vel coetibus, ut ipsi autumabant, humana carne & sanguine vescerentur. Cuius illi insimulationis nullam certe causam habuissent, si id temporis apud Christianos traditum esset, V. Sacramentum non verum Christi corpus & sanguinem, sed horum tantum figuram esse: quod quidem in Catholicae Ecclesiae testimonijs infra fusiùs docebimus, contenti in praesentiarum memoratis sane quam luculetis, & quae refellere nullus possit, Apostoli testimonijs & doctrina. Atque ut eam Apostoli institutionem, caeteraque nobis ante commemorata scripturae testimonia, ipsius domini servatoris verbis concludamus, accuratè nobis attendenda venit illa vel maxime consolatoria eiusdem Domini promissio, quam ille extremo Matthaei cap. suis fecit discipulis his verbis: *Eccè ego vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi.* Quae sane non debent de illius sola diuinitate accipi, quae alioquin ubique est, & semper ubique fuit, quod etiam discipulos minimè latebat: sed quia id temporis malè illos habuit, quod Christus non quidem diuinitatis suae praesentiam, sed visibilem corporis sui speciem ipsis esset subducturus, consolatus est eos Dominus, quod deinceps perpetuo apud illos futurus & permansurus, nec eos usque ad supremum mundi diem relicturus esset: hoc ipso*

Ethnici quodam Christianos insimularunt communionis ergo, quod humana carne vescerentur.

Christus in caelum ascensus, aliam

ipso nimirum aliam quandam magis familiarem illis pollicens suae personae praesentiam, quam per solam diuinitatem. Hanc verò praesentiam Christiani in celsissimo hoc Sacramento certo experiuntur, confirmati ipsius Christi verbis luculentis, *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: Hic est sanguis meus, qui pro vobis fundetur.*

Quibus illius diuinis planè verbis quisquis fidem non commodat, dignus non est, qui Christianus vocetur. Atque his quidem clarissimis scripturae sacrae testimonijs aduersus occætos Catholicæ Ecclesiae & nostros Aduersarios, in praesens finè imponimus: ad eaq; nunc porro progredimur testimonia producenda, quae spiritus sanctus iam inde ab illo tempore, quo in Apostolos in linguis igneis cælitus visibiliter delapsus est, per omnes sanctos Patres & Ecclesiae doctores ubique & semper summa consensione & euidentia perhibuit: quae sanè in illius Catholica Ecclesia, ceu vera & indubitata dei vox, nunquam non palam insonuere, atque etiamnum, laus superis, locis omnibus, quibus tamen haec enus Tartareus cacodemon necdum planè rerum potitus est, palam & aperte insonant.

IN SANCTORVM PATRVM ET CATHOLICAE CHRISTI ECCLESIAE CONSONA ET CONSENTANEA TESTIMONIA, PRAEFATIO.

Vincentius Lirinensis, vir excellenti cum pietate tum doctrina, qui ante mille floruit annos, temporibus Theodosij & Valentiniani Imperatorum, libellum conscripsit de Catholicae fidei antiquitate & veritate, aduersus profanas omnium hereseon nouationes. Qui est reuera aureus libellus, dignus planè, immò & necessarius, qui ab omnibus accuratè lectitur, his praesertim nostris calamitosissimis & procellosissimis temporibus, quibus pestilentissimi heretici, alios omnes superiorum etatum hereticos proiecta quadam ac impudenti audacia & arrogancia longè superantes, passim grandi numero & magna vi incrementum. Nulli enim unquam heretici Catholicae CHRISTI Ecclesiae authoritatem, scriptis diuinis perspicue fundatam, tanto odio, li-

quidam magis familiarè suae personae praesentia suis promittit Apostolis, quàm comunem illam suae diuinitatis.

CAP. 28.

Vincentij Lirinensis libellus aureus aduersus profanas hereseon nouationes

Nostri cuius hereticorum odium & audacia aduersus Christi Ecclesiam.

H

uore suam.

uore & acerbitate oppugnârunt, neque item omnium sanctorum patrum & doctorum (qui quidem in Ecclesia iam inde ab Apostolis vitæ sanctimonia & doctrinæ integritate, pleriq; etiam ingentibus prodigijs & miraculis, Sancti spiritus virtute in doctrinæ ipsorum confirmationem & approbationem per illos editis, claruere: quorû primi & vetustissimi germanû scripturæ sensum à sanctis Apostolis acceptum, suis posteris bona fide tradiderunt, & magna ex parte sanguinis sui profusione & martyrij perferendis cruciamētis testificati sunt) existimationē, pondus, auctoritatem tanta immanitate & indignitate profcindere, despiciere, irridere, habere ludibrio, contemptimq; reijcere ausi sunt, atquē ij nostrę ætatis heretici impudentissimi faciunt: quibus ea omnia, quæ ab ipsis nō proficiuntur, non nisi hominū somnia, deliramenta, & fermentum pharisaicum sunt: suaq; dogmata, planē virulenta, vana & exitiosa, in quibus tamē alij ab alijs mirē dissident, hunc in modum ad vnum omnes passim ordiuntur, solam scripturam valere oportere: neque sic tamen, vt ea iam inde ab Apostolis intellecta, & à Patribus exposita est, sed ita duntaxat, vt ipsi eam ob sua longē perniciosissima inuehenda atq; munienda schismata sectasque, scedissime deprauant & vulgo inculcant. Itā illi causā indictā, & necdūm pro eo atquē decet cognita (quam illi cognitionē reijciunt, & in suum commodum seipos in causā propria iudices constituunt) iam victores euadunt. Indē verō in Germania tot penē videmus sanē quā immanes exitisse hærefes, schismata & pugnantia dogmata, quot harum vulpecularum sunt capita: adeo vt vulgus iam miserandū in modum aberret, & propemodū omninō atheos efficiatur.

CAP. 29.

AT verō memoratus ille Vincentius in suo, quem diximus, libello ex solidis scripturæ rationibus elegantissimē nos instituit, vt̄ hæreticorum exurgentium fraudes certō depræhendere, laqueosq; tutō vitare possimus, hac nimirū ratione, ut Domino adiuuante fidē nostrā duplici modo cōmuniemus: Primō scilicet diuinæ legis auctoritate, tum deinde Ecclesiæ Catholice traditione. Hic forsitan requirat aliquis, ait ille, cum sit perfectus scripturarum Canon; sibiq; ad omnia satis superq; sufficiat, quid opus est, ut ei Ecclesiastica intelligentiæ iun-

Hæretici nostri sibi solis scripturæ diuinæ intelligentiā vendicant, quā tamen de industria horrendū in modū deprauant.

Hæreticorum impostura: quæ duo propriè possit agnosci.

Autoritas Ecclesiæ Ca-

gatur auctoritas? Cui respondet: Quia uidelicet scripturā sacram ipsa sui altitudine non uno eodemq; sensu uniuersi accipiunt, sed eiusdē eloquia aliter atq; aliter alius atq; alius interpretatur, ut penē quot homines sunt, tot illinc sententiæ erū posse uideantur. Aliter nanq; illam Nouatianus, aliter Sabellius, aliter Donatus exponit: aliter Arius, Eunomius, Macedonius: aliter Photinus, Apollinaris, Priscillianus: aliter Iouinianus, Pelagius, Cælestius: aliter postremo Nestorius. Atq; idcirco multū necesse est propter tatos tam uarij erroris anfractus, ut Prophetica & Apostolica interpretationis linea, secundū Ecclesiastici & Catholici sensus normam dirigatur.

In ipsa item Catholica Ecclesia, porrō ait, magnoperē curandum est, ut id teneamus, quod ubiquē, quod semper, quod ab omnibus creditum est: hoc est etenim uerē propriēq; Catholicum, quod ipsa uis nominis ratioq; declarat, quæ omnia uerē uniuersaliter compræhendit. Sed hoc itā demū fit, si sequamur uniuersitatem, antiquitatem, consensionem. Sequemur autem uniuersitatem hoc modo, si hanc unam fidē ueram esse fateamur, quam tota per orbem terrarum confitetur Ecclesia: Antiquitatem uerō itā, si ab his sensibus nullatenus recedamus, quos sanctos Māiores ac Patres nostros celebrasse manifestū est. Consensionem quoquē itidem, si in ipsa uetustate omnium, uel certē penē omnium sacerdotum pariter & magistrorum definitiones sententiasq; sectemur.

Quid igitur faciet Christianus Catholicus, si se aliqua Ecclesiæ particula, ab uniuersalis fidei comunione præciderit? Quid itaq; nisi ut pestifero corruptoq; membro sanitatem uniuersi corporis anteponat?

Quid si nouella aliqua contagio non iam portiunculam tantū, sed totam pariter Ecclesiam cōmaculare conetur? Tunc item puidabit, ut Antiquitati, id est, antiquorum patrum & antistitum Ecclesiæ sententiæ, inhæreat, quæ prorsus iam non potest ab ulla nouitatis fraude seduci.

Quid si in ipsa uetustate, duorum aut trium hominum, uel certē ciuitatis unius, aut etiam prouinciæ alicuius error depræhendatur? Tunc omnino curabit, ut paucorum temeritati uel inscitie, si qua sunt, uniuersaliter antiquitatis uniuersalis Concilij decreta præponat.

tholice scripturæ auctoritati necessario iungenda sit.

Tria quædam in primis obseruanda.

Vniuersitas.

Antiquitas.

Consensio.

Salubre cōsiliū, quid agēdū Christiano, quada ex qua portione ab Ecclesia deficiente.

Itē, quid contagioe latius serpente.

Itēq; quid ciuitate vna vel quincia iam olim lapsa in errorē.

Concilia.

Quid dogmatibus, de quibus nihil ante definitum est, emergentibus.

Quid si tale aliquid emergat, ubi nihil huiusmodi reperitur? Tunc operam dabit, ut collatas inter se Maiorum consulas interrogetque sententias, eorum duntaxat, qui diuersis licet temporibus & locis, in unius tamen Ecclesie Catholicae communionem & fide permanentes, Magistri probabiles extiterunt: & quicquid non unus aut duo tantum, sed omnes pariter uno eodemque consensu aperte, frequenter, perseueranter tenuisse, scripsisse, docuisse cognouerit, id sibi quoque intelligat absque ulla dubitatione credendum.

Hæc summa quædam est solidæ ac salutaris doctrinæ pijsissimi viri illius, quam deinceps in libello memorato, magno studio & ordine confirmat & munit, atque ad extremum inde concludit, illum uerum, & germanum, & Catholicum Christianum esse, qui ueritatem Dei, qui Ecclesiam, qui Christi corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui Catholicae fidei nihil præponit, non hominis cuiuspiam auctoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non philosophiam: sed hæc cuncta despiciens, & in fide fixus, stabilis permanens, quicquid uniuersaliter antiquitus Ecclesiam Catholicam tenuisse cognouerit, id solum sibi tenendum credendumque decernit: quicquid uero ab aliquo deinceps uno præter omnes, uel contra omnes sanctos nouum & inauditum subinduci senserit, id non ad religionem, sed ad tentationem potius intelligit pertinere.

Hæreticis defertoribus scripturas contra Catholicam doctrinam adferentibus, cuius meminisse debeamus.

Quando igitur aliquos Apostolica seu prophetica uerba proferre contra Catholicam fidem uiderimus, memores sumus Euangelij, ubi scriptum est, diabolus Domino scripturas opposuisse, cum diceret, Si filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim, &c. & diabolus per eos loqui minime dubitemus, nobisque scripturas obijcere male interpretatas, perinde ut Christo fecit tentandi gratia. Hactenus Vincentius Lirinensis.

Vincentij Lirinensis consilium, Apostolicæ doctrinæ cõsentit.

Hanc uero illius saluberrimam & paræneticam institutionem scripturis diuinis modis omnibus esse fundatam & subnixam, demonstratione longiori neuiquam opus habet. Apostolus eandem omnino doctrinam Galatis perquam grauius & ferid, id quod dictorum suorum iteratione testatum efficit, proponit: Sed licet nos, inquit, aut Angelus de celo euangelizet uobis, præterquam quod euangelizauimus uobis, anathema.

Galat. 1.

anathema sit. Sicut prædiximus uobis, & nunc iterum dico: Si quis uobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit.

Et contra reclamant (ait Lirinensis) aduersum hanc Apostolicam turbam ranam quædam, & cyniphes, & muscæ moritura, & hoc Catholicis: Nobis, inquit, authoribus, nobis principibus huius noui dogmatis, nobis expositoribus scripturæ diuinæ, damnate quæ tenebatis, tenete quæ damnabatis, reijcite antiquam fidem, paterna instituta, maiorum deposita, & recipite, quænam illa tandem? Horreo dicere, &c. Sed hic uideat quilibet è religione Christianus, quid ipsi faciendum incumbat, modo nè uelit apostolico plecti anathemate.

Hæc etiam facit, quod Apostolus ad Ephe. 4. ca. scribit his uerbis: Qui ascendit super omnes celos, ut adimpleret omnia (donis suis) ipse dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios uero Euangelistas, alios autem pastores & doctores ad consummationem sanctorum, &c. ut iam non simus paruuli fluctuantes, & circumferamur omni uento doctrinæ in nequitia hominum, in astutia ad circumuentionem erroris. Quam sententiam sanctus ille idemque uetustissimus Irenæus libro tertio cap. 40. aduersus hæreticos, eosque omnes allegat, qui in fidei & religionis nostræ negocijs ad Ecclesiasticam doctrinam non refugiunt. Vbi enim Ecclesia, ait, ibi & spiritus: & ubi spiritus Dei, illic Ecclesia, & omnis gratia. Spiritus autem ueritas. Quapropter qui non participant eum, neque à mammillis matris nutriuntur in uitam, neque percipiunt de corpore Christi procedentem nitidissimum fontem: sed effodiunt sibi lacus detritos de fossis terrenis, & de cæno putridam bibunt aquam, effugiunt fidem Ecclesie, nè tradantur: reijcentes uero spiritum, ut non erudiantur, alienati uero à ueritate, dignè in omni uoluntantur errore, fluctuati ab eo, aliter atque aliter per tempora de eisdem sentientes, & nunquam scientiam stabilem habentes.

Pertinent hæc etiam ea Christi uerba, quibus pollicetur se cum Ecclesia sua permanurum omnibus diebus usque ad consummationem seculi, missurumque illi paracletum, ut maneat cum ipsa in æternum, spiritum ueritatis, qui omnem illam edoceat ueritatem, & suggerat ei omnia quæcumque Christus dixerit: atque ea causa portas inferi nunquam aduersus

H 3

illam

Hæretici, ranæ, cyniphes & muscæ moritura. Hæreticorum superbia & arrogantia. Quibus scripturis & quæ doctrina contra hanc arrogantiam nos cõmunire ac tueri debeamus

CAP. XXX.

Irenæus. Qui germanæ scripturæ sensum ex matris Ecclesie uerberibus non sugunt, ex alijs in alios plabuntur errores.

Matth. 28. Christus Ecclesiam suam Catholicam, cum qua ipse & spiritus eius æternum manet, errare non sinit. Ioh. 14

Ecclesia firmamentū veritatis.

Fides nostra in initio non Apostolicis & Evangelicis scriptis, sed p̄dicatioe uirue uocis subnixā & fundata est.

* IC

CAP. 31.

Tertullian.

Ex meris scripturis eū hereticis in disputatione ingredi, nedum ociosum, sed summē quoque perniciōsum est.

Quibus de rebus primū eū hereticis disputandum sit.

illam præualituras. Vndè sanè ea manauit Apostoli sententia, i. Timoth. 3, Ecclesiam Dei uiui esse firmamentum veritatis, quæ primò non per scripturam, sed prædicationem, ut ibidem docet, ædificata sit. Ait enim, *Prædicatum gentibus*. Indè verò Irenæus lib. 3. cap. 4. ita concludit: *Quid enim etsi qua de aliqua modica quæstione disceptatio esset, nonne oporteret in antiquissimas recurrere Ecclesias, in quibus Apostoli conuersati sunt, & ab eis de præsentī quæstione sumere, quod rei liquidū est? Quid autē si neq; Apostoli quidem scripturas reliquissent nobis, nonne oportebat ordinem sequi Traditionis, quam tradiderunt ihs, quibus committebant Ecclesias?*

Non possum equidem committere, quando id hisce temporibus cum primis necessarium est, quin ea quæ in hanc sententiā apud Tertullianum leguntur lib. de præscriptionibus aduersus Hæreticos, huc adscribam, quò Christiani omnes, uti sese erga nouorū fabricatores dogmatum gerere debeant, bona fide doceantur & admoneantur. Ait ergò: *Nihil proficit congressio scripturarum cum hæreticis, nisi planè ut aut stomachi quis ineat euerfionem, aut cerebri. Quid promouebis exercitatisime scripturarum, cum si quid defenderis, negatur ex diuerso: si quid negaueris, defendatur? Et tu quidem nihil perdes, nisi uocem in contentione: nihil consequeris, nisi bilem de blasphemia. Ille uerò si quis est, cuius causa in congressum descendis scripturarum, ut eum dubitantem confirmes, ad ueritatem an magis ad hæreses deuerget? certè de pari altercatione incertior discedet, nesciens quam hæresim iudicet. Ergò non ad scripturas prouocandum est, nec in his constituendum certamen, in quibus aut nulla, aut incerta uictoria est, aut parum certa. Nam etsi non ita euaderet collatio scripturarum, ut utranque partem, partem susteret, ordo rerum desiderabat illud prius proponi, quod nunc solum disputandum est: Quibus competat fides ipsa, Cuius sint scripturæ: A quo, & per quos, & quando, & quibus tradita sit disciplina, qua fiunt Christiani,*

Christus IESVS Dominus noster, quid esset, quid fuisset, quam patris uoluntatem administraret, quid homini agendum determinaret, quandiu in terris

terris agebat, ipse pronuntiabat siue populo palam, siue discipulis seorsum. Ex quibus duodecim præcipuos lateri suo adlegerat destinatos Nationibus magistros. Itaq; uno eorum decusso, reliquos undecim regrediens ad patrem post resurrectionem, (nec ullū ipse scriptū suū relinquens) iussit ire & docere Nationes, tingendas in Patre & Filio & Spiritum sanctū. Statim igitur Apostoli cōsecuti pmissam uim Spiritus sancti ad uirtutes & eloquiū, primò per Iudæam cōtestata fide in Christum Iesum, & Ecclesijs institutis, dehinc in orbē profecti, eandem doctrinā eiusdem fidei Nationibus p̄mulgauerunt, & proinde Ecclesias apud unamquaq; ciuitatē condiderunt, à quibus traducem fidei & semina doctrinæ, cæteræ exinde Ecclesiæ mutuatae sunt, & quotidie mutantur ut Ecclesiæ fiant. Ac per hoc & ipsæ Apostolicæ deputantur, ut soboles Apostolicarum Ecclesiarum. Omne genus ad originem suam censeatur necesse est. Quid autem Apostoli prædicauerint, id est, quid illis Christus reuelauerit, & hic præscribam non aliter probari debere, nisi per easdem Ecclesias, quas ipsi Apostoli condiderunt, ipsi eis prædicando, tam uiua (quod aiunt) uoce, quam per Epistolas postea. Si Vera Christi hæc ita sunt, constat proinde omnem doctrinam, quæ cum illis Ecclesijs Apostolicis, matricibus & originalibus fidei conspiret, ueritati deputandam, id sine dubio tenentē, quod Ecclesiæ ab Apostolis, Apostoli à CHRISTO, CHRISTVS à DEO suscepit: reliquam uerò omnem doctrinam de mendacio præiudicandam, quæ sapiat contra ueritatem Ecclesiarū, & Apostolorū, & Christi, & Dei. Ac deinde vno vel altero interiecto folio, ait hæreticos per suadere solitos hominibus dogmata ipsorū noua, sed Apostolica & uetustissima esse. sed ihs respondendum est: *Edant ergò origines Ecclesiarum suarum, eoluant ordinē episcoporum suorū, ita per successiones ab initio decurrentem, ut primus ille Episcopus aliquem ex Apostolis, uel Apostolicis uiris, qui tamen cum Apostolis perseuerauerit, habuerit authorem & antecessorem. Hoc enim modo Ecclesiæ Apostolicæ census suos deferat, (id est, scire debet, qua ex Ecclesia Apostolica traxerint originem, atque eam talem agnoscere) sicut Smyrnaeorum Ecclesia habens Polycarpum ab Iohanne collocatum refert: sicut Romanorum Clementem à Petro ordinatum edit: proinde utri-*

que

Si Vera Christi doctrina que sit, ab illis solis Ecclesijs discimus, que sunt originē ad Apostolos usque referre possunt.

Fraudi hæreticorū, dicentiu ipsorum doctrinā uetustissimā & Apostolicam esse, ut sit occurrendum.

* referat,

quæ & ceteræ exhibent, quos ab Apostolis in episcopatum constitutos; Apostolici seminis traduces habeant. Constringant tale aliquid hæretici: Tanquam diceret: verum illi id vt præstent, consequi nunquam poterunt. Hucusquæ Tertullianus.

CAP. 32.

Hieronym. Sectæ, quæ à suis authoribus priuata sibi nomina fingunt, Antichristi sunt.

1. Tim. 3.

2. Pet. 2.

Diabolus scripturarum peritus est.

Nucleus scripturarum non in litera, sed vero intellectu situs est.

De Ecclesiæ authoritate D. Augustini dictum memorabile.

Cœciliorum non est parvipendenda authoritas.

In Concilijs generalibus ex instinctu spiritus sancti sententia fertur de doctrina & moribus Ecclesiæ.

Consentit huic D. Hieron. aduersus Luciferianos ita scribens: Breuem tibi apertamq; animi mei sententiam proferam, in illa esse Ecclesia permanendum, quæ ab Apostolis fundata, usque ad diem hanc durat. Sicubi audieris eos qui dicuntur Christi, non à Domino Iesu Christo, sed à quoquam alio nuncupari, utputa Marcionitas, Valentianus, Mōtenses, siue Campates, scito non Ecclesiam Christi, sed Antichristi esse synagogam. Ex hoc enim ipso, quod postea instituti sunt, eos se esse indicant, quos futuros Apostolos prænuñciauit. Nec sibi blandiantur, si de scripturarum capitulis uidentur sibi affirmare quod dicunt, cum & diabolus de scripturis aliqua sit locutus, & scripturæ non in legendo consistant, sed in intelligendo. Hæc Hieronymus.

Nihil igitur admirationis habet, Diuum Augustinum lib. contra Epistolam Manichæi cap. 5, Hoc de seipso memorabile ferre testimonium, Ego uero, inquit, in euangelio non crederem, nisi me Catholica Ecclesiæ commoueret authoritas. Quibus ergo obtemperauit dicentibus, Credite euangelio: cur eis non obtemperem dicentibus mihi, Noli credere Manichæo? Ita Augustinus.

De authoritate Conciliorum generalium nihil hoc loco ex scriptis diuinis fusiis neque adferam, neque adstruam, donec ad extremum de Communione alterius speciei articulum ventum erit, præterquam quæ ea à nemine vel parui pendendi, vel in dubium vocari debeat: ut nec de ea ambigere potest, quisquis accuratè legerit & pensularit Act. cap. 15: atque ea præsertim uerba, quibus Apostoli & Seniores Ecclesiæ in primi illius Hierosolymitani Cœcilij decreto uis leguntur: in quibus Iacobus Apostolus, qui id temporis ceu Episcopus Hierosolymitanus Synodo præerat, sententiam tulit his uerbis: Propter quod ego iudico &c. id est, equum & bonum sentio & decerno. Itemque Apostoli & Seniores omnes huc in modum: Visum est Spiritui sancto & nobis, &c. Quisquis præterea obseruauerit, quod eodem est annotatum cap. quanto deinde studio & fide

Pau-

Paulus, Barnabas & Silas in cunctis ciuitatibus quas perambulabant, prædicantes uerbum Dei, præceperint custodire præcepta Apostolorum & Seniorum, & (ut sequenti habetur capite) tradiderint eis custodire dogmata, quæ erant decreta ab Apostolis & Senioribus, qui erant Hierosolymis.

Cœciliorum decreta ut ubique seruentur, præcipiendum est.

Ita nimirum Vincentij Lirinensis iam antè memorata institutio & doctrina, luculentis scripturæ diuinæ testimonijs, & sanctorum Patrum pulcherrima consensione & adstipulatione undiquaque fulcitur & confirmatur.

Quod cum ita se habeat, non tam piorum causa, utpotè quibus haud dubio antè recitata & prolata ex scripturis diuinis de uera ac substantiali uel reali Corporis & Sanguinis Christi in Sacramento presentia, abundè satisfaciunt, quam propter aduersarios nostros, & eos quos illi euerterunt, si fortassis hinc illi possint pudesieri, ut euidentiùs atque testatiùs euadat, doctrinam hanc primò per ipsos Christi Apostolos ecclesijs ab illis fundatis, ac deinde per eos qui proximi illis successerunt, & per horum quoque successores sequentibus Ecclesiæ præsulibus & præfectis, ad nos usque, perpetuo quodam ordine uelut per manus traditam atque commendatam esse, iam porrò certos huius rei & fide dignos testes producemus, non quidem omnes, sed plerosque; uetustissimos, præcipuos ac celeberrimos Patres, qui iam indè ab Apostolis toto orbe in Oriente & Occidente, in Asia, Africa, Europa ceu fideles, strenui ac peruigiles pastores Christi Ecclesiæ præfuerint, eaque diuinæ gratiæ freti auxilio piè ædificauerint, propagauerint, pauperint atque conseruauerint ad hæc nostra usque tempora, doctrinamque suam uita & morte sanctissima, partim etiam multis admirandis prodigijs, & proprii sanguinis effusione confirmauerint. Subindè uero etiam id planum efficiemus, doctrinam hanc non modò horum, quos diximus, fidissimorum Ecclesiæ Pastorum, doctorum & Antistitum testimonijs, sed multorum etiam generalium Conciliorum, è quibus duo in illis quatuor uetustissimis & celebratissimis numerantur, communi sententia & summa consensione esse approbatam. Ad extremum generales quasdam catholicas obseruationes eorum, in quibus catholica Christi Ecclesiæ summa semper concordia cõperta sit, ceu rationes solidissimas, & quas refutare nullus possit, certissimaque documenta adferam, ex quibus id

I necessa-

necessariò conficiatur, fidem hanc de vera, ac substantiali corporis & sanguinis Christi in Sacramento præsentia, veram semper ac indubitatam Catholicæ Christi Ecclesiæ, fidem fuisse, vti certum testatur; quæ euadat, eos omnes, qui execrabiles & blasphemias suas linguas aduersum hanc impudenti quadam temeritate laxent, prorsus Anathema esse, conuenienter illi sententiæ Apostolicæ, *Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, Anathema sit.*

Gal. 1.

BREVIS IN SEQUENTES PATRUM AVTHORITATES INTRODUCTIO.

CAP. 33.

Verum prius quàm Patrum producā testimonia, simpliciores quiq; vt sana intelligentia ea & legant & percipiāt, id vel maximè nõsse debent, quid sibi velit hoc Sacramenti vocabulum apud Christianos, vbi de veteris ac noui Testamenti Sacramentis agitur: ac deindè, quid inter Mosaicæ & Euangelicæ legis Sacramenta inter sit.

Sacramentum quid generatim significet.

Sacramenta veteris Testamenti, nouæ legis sacramentis paria sūt, significatiõne, nõ efficacia.

De vtilitate penitentiar, cap. 1.

Apostoli verba, de eadem esca, vt sint accipienda.

Sacramenti quidem vocabulum, si velimus indè generatim loqui, idem est, quod sacrum alicuius rei sacræ & mysticæ signū, eam ipsam rem nobis significans & innuens. Atq; hæc enū vtriusq; Testamenti Sacramenta paria sunt, quòd eiusmodi sacra signa sint. Vt enim Augustinus ait Epistola 22. ad Bonifacium Episcopum, Si sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sunt, nõ haberent, omninò sacramenta non essent. Vndè etiam aliàs scribit, sacramenta veteris & nouæ legis significatiõne eadem esse, atque hoc pacto posse intelligi quòd Apostolus ait de Patribus, omnes eundem quem nos, cibum spiritalem manducasse, quãdo quidem manna tum eis idem significabat, quòd nobis modò externæ panis ac vini species in Sacramento, nempe vitale Christi corpus. Quanquàm certum est, ea Apostoli verba Chrysofomo & plerisq; alijs Doctoribus longè aliter, & citra dubium, Apostoli sententiæ accommodatiùs & conuenientius accipi, putà, non ea ratione, quasi Apostolus hinc affirmare velit, Patres illos eandem quam nos escam manducasse, sed id duntaxat, quòd inter illos ipsos, cum alij boni, alij mali essent, nullū, quòd ad externum cibum attineret, discrimen fuerit: id quòd sequentia Apostoli verba satis confirmant, quibus ait: *Sed non in pluribus eo-*

vno

rum beneplacitum est Deo, nam prostrati sunt in deserto: subaudi, non obstante eo, quòd eandem omnes escam pariter sumpserunt. Nolumus tamen hac interpretatione Augustini expositionem vel reiectam vel condemnatam, quandò nihilo minùs verum est, quòd iam diximus, sacramenta patrum nostris sacramentis significatiõne esse paria. Verum hoc inter vtraq; interest, quòd prioris Testamenti sacramenta signa fuere rerum futurarum, quas tantum significabant, non autem re ipsa conferebant: sed nouæ legis sacramenta non modò significat, verum etiam conferunt nobis omnipotenti Dei in illis operantis virtute, rem sacramenti, quã significant, vti Augustinus testis est, in Titulū Psalmi 73. Lex, inquit, per Moysen data est, gratia & veritas per Iesum Christum facta est. Si enim discernimus duo Testamenta, uetus et Nouum, non sunt eadem sacramenta, nec eadem Promissa, etsi eadem sint pleraq; Præcepta. Et paulò post: Sacramenta nõ eadem: quia alia sunt Sacramenta dantia salutem, alia promittentia saluatorem. Sacramenta noui Testamenti dant salutem, Sacramenta ueteris Testamenti promiserunt saluatorem. Et rursus post pauca: Mutata sunt Sacramenta, facta sunt faciliora, pauciora, salubriora, feliciora &c. Quamobrem etiam Nouæ legis Sacramenta ita definiuntur, quòd sint visibiles formæ inuisibilis gratiæ, cuius imaginem gerant & causæ existant, intellige, cõ quãdam instrumenta Dei, per quæ Deus nobis præstat re ipsa vel realiter, quòd verbis quibus ea instituit, pollicitus est. Idem discrimen Apostolus Heb. 10. luculenter exprimit his verbis: Vmbra habens lex futurorū bonorū, non ipsam imaginẽ (i. veritatẽ) rerum, quam nos in nouæ legis Sacramentis certò habemus, & sub externis signis realiter accipimus, vt est suprã in scripturæ diuinæ testimonijs diffusè probatum.

Hoc verò discrimine probè intellecto, nihil fanè vel remorari aut perplexum reddere te poterit, Patres interdum celsissimum Sacramentum *εὐχριστία*, Figuram vel signum appellare: siquidem his nominibus solas illi externas volunt species accipi, quæ facta consecratiõne, certa signa & figuræ sunt præsentis veri corporis & sanguinis Christi, quæ sub ipsis tectè continentur: vti etiam ijdem Patres his vocibus nonnunquam vtentes, satis id euidenter suis in monumentis declarant.

Inter Sacramenta vtriusq; Testamenti quod interest.

Sacramenta nouæ legis præstant re ipsa salutẽ, & illud quod significant.

Sacramentorum noui Testamenti definitio.

C. Hoc est quod dicimus, de Consecratione Altaris V. Sacramentum duobus consistitur.

Itaque doctrina illa Augustini, quae in Prosperi sententijs habetur, ceu clavis loco erit, qua germana patrum sententia recludatur atque pateat, quae quidem his verbis continetur: *Hoc est quod dicimus, quod omnibus modis approbare contendimus, sacrificium Ecclesiae duobus consisti, duobus consistere, visibili elementorum specie, et invisibili Domini nostri Iesu Christi carne et sanguine. Sacramento, (id est, externo sacro signo) et re Sacramenti, id est, corpore Christi &c.*

Sacramenti vocabulum bifariam accipitur.

Audis hic, Sacramenti vocabulum a sanctis patribus bifariam accipi: primo quidem pro tota Sacramenti substantia, ut ea constat speciebus externis, & simul etiam vero vereque praesenti corpore Christi, sicut Augustinus ait Sacrificium Ecclesiae his duobus consistere. Deinde ita accipi, ut a latente illa vereque, diuina re Sacramenti distinguitur: hoc est, pro solis externis speciebus, quae sacrum signum sunt praesentis veri corporis Christi, sub ipsis contenti. Unde iam colligas oportet, quoadocunque S. Patres praestantissimum Sacramentum figuram vel signum vocant, id eos non nisi de illis speciebus externis, non autem de ipso Christi corpore, quod illic non Typicè vel figuratè, sed realiter ac substantialiter adest, velle intelligi.

Consecrari, quod Patribus significet.

Deinde id etiam animaduertis, quid Consecrari, qua dictione Patres creberrimè utuntur, illis ipsis significet, nempe, quando in panem & vinum aqua mixtum diuina Consecrationis verba prolata non sunt, necdum verum praesentis veri corporis Christi Sacramentum ibi adest: simul autem atque verba illa prolata sint, illorum vi & virtute mox consisti Sacramentum: *quod mixtus calix et fractus panis percipit uocationem Dei, fieri (ut Ireneus ait) sacrosanctam Eucharistiam, ex duobus rebus consistit, terrena (quae sunt externa panis ac vini species) et caelesti, (quae est uerum Christi corpus)* vel ut Augustinus ait, ubi accessit verbum ad elementum, fieri Sacramentum: hoc est, ut ante Consecrationem elementum non nisi quoddam signum fuit, ita nunc hic consecratum esse Sacramentum, in quo realiter adest hoc, quod verba consecrationis pro genuina ac propria sua significatione exprimunt, puta, verum Corpus & Sanguis Iesu Christi. Et haec tenens quidem de vocabuli Sacramenti significatione dictum sit.

Vide supra in XXIII. Seripturae testimonio.

Iam secundò id quoque nosse fuerit opere precium, quod iam antè in Scripturae Testimonijs attigimus, dictionem Panis, qua interim

terim sanctissimi Patres utuntur, quando de Sacramento ea ratione, qua etiam Apostolus, loquuntur, non de materiali aliquo siue triticeo, siue alterius generis pistorio pane, secundum substantiam velle accipi, sed vel de solis externis sacris signis, id est, prioris panis externis speciebus facta consecratione illic permanentibus ad Sacramenti constitutionem: siquidem absque eiusmodi externis speciebus, verum Christi corpus sacramentaliter, ut est antè dictum, illic esse non posset: sic ut quae ex pane superfluit, panis appellationem obtineant: aut certè de super substantiali invisibili pane caeli, qui nobis externis operum speciebus in Sacramento reuera praebetur, id est, de vero Christi corpore, quod nobis illic in veram escam ipse impertitur: quemadmodum Iohan. 6. idem ipse identidem panem se vocat, qui de caelo descendit: itemque eodem loco ait, panem, quem ipse daturus sit, suam, esse carnem, quam pro mundi vita sit daturus. Non enim rarum est vel insolens, nedum in Hebraico, sed etiam Graeco & Latino sermone, panis vocabulum non semper usitatum panem pistorium, sed crebro etiam omnis generis cibum, qualisqualis ille sit, siue terrenus, siue caelestis, significare, uti id ex orationis circumstantijs potest animaduerti: quod nos in ijs quae sequuntur, Patrum auctoritatibus suis locis ex sermonis circumstantijs subinde fusius docere conabimur.

Ista nimirum, priusquam Testimonia Patrum aggrederer, praemittere visum fuit, quò simplici lectori non nihil adferrem opis ad Patres facilius capebendos, & Aduersarijs nostris, qui Patrum mentem & sententiam commentitijs, fallaciosis & pestiferis suis glossis & interpretatiunculis in suam ipsorum perditionem male peruertunt, promptius occurrendum.

CONSENTANEA S. PATRVM ET CATHOLICAE CHRISTI ECCLESIAE Testimonia.

QVI nostra tempestate aduersus cellissimum Sacramenti CAP. 34. hostes calamum strinxerunt, secundum scripta diuina primò adferunt D. Clementis testimonium, qui discipulus Clemens: & sectator fuit Petri Apostolorum Principis, idque ex

I 3 eius

1. Cor. 10. 17. Panis vocabulum quid interduum patribus significet, ubi de V. Sacramento verba facit.

eius Liturgia, itemq; secunda ad Iacobum fratrem Domini Epistola immo & ipsorum Christi Apostolorum producant testimonia, nempe D. Andrea ex illius passione per presbyteros & diaconos Ecclesiarum Achaiae conscripta, quae sane nec Cypriano fuit incognita, ut ex eius de duplici Martyrio lucubratione constat, ubi eam ceu fide dignam adhibet historiam: Tum etiam Matthaei ex illius passione, & Iacobi fratris Domini ex ipsius liturgia, cuius fit mentio in vetusto illo maximeq; celebri oecumenico Constantinopolitano Concilio, quod Sexta Synodus dicitur: itemq; in libello de Eucharistia Bessarionis Cardinalis Constantinopolitani. Citant praeterea D. Martialis testimoniū, vnus ex 72. Dni discipulis, ex illius tertia Epistola: ac deinde quorūdā vetustissimorū Pōtificū & martyru Romanæ ecclesie, ut verbi gratia, Alexandri I. Pontiani & Antheri: ex quorū Epistolis q̄ promunt verba, Pontiani quidē ista, Sacerdotes pprio ore corpus Dni conficiunt, & populis tradunt: Antheri verò hæc, Qui corpus Chri sacro ore cōficiunt, etiā apud Damasum & Hieronymū legunt.

Verū quādo scripta memorata (tametsi ea in Christi catholica Ecclesia adhuc p̄ talibus habita non sunt, quæ fidem non mereantur) Aduersarij ceu apocrypha audacter & impudenter rejicere non dubitarunt, ut solent illi more suo execrabili quicquid ipsis aduersum est, quamlibet illud antiquum & authenticum sit, magna temeritate contemnere, equidē inpraesentiarū ea huc adferre & aduersum eos in aciem producere nolo: sed ab illis exordiar testimonijs, q̄ ex antiquissimorum, adeoq; apostolicorum Patrum, qui ipsis Apostolis vli sint magistris & doctoribus, certis probatisq; monumentis petita sint, quæ nullus possit vocare in dubium: principio quidē duorum illorum illustrissimorum & planè apostolicorum virorum ac Christi martyrum DIONYSII AREOPAGITAE ET IGNATII, qui ambo sub Cæsare Traiano, alter in Gallijs, alter Romæ martyrij palmam insigni victoria retulerūt. Et Dionysius quidem Pauli apostoli, quem in scriptis suis crebriō sanctum Præceptorem, Patrem & Ducem appellat, discipulus fuit, & ab illo Athenis, ubi eum Christo lucriferat, creatus est Antistes: deinde verò S. Clemētis ordinatiōe Galliarū factus est apostolus, ubi etiam (ut diximus) apostolatū suū sanguinis profusione confirmavit, uti inter alios duo illi Græci Auctores,

Andreas.

Matthæus.

Iacobus.

Martialis.

Alexander Pontianus. Antherus.

Aduersariorum temeritas & proteruitas.

Dionysius Areopagita. Acto. 17.

thores, Suidas in Dictionario suo, & Michaël Syngel⁹ Presbyter Hierosolymitanus in Encomio illi⁹ testantē, & in catholica credit ecclesia. Ignatius autē p̄cipuorū illorū apostolorū Petri & Iohannis egit discipulū, & deinde Antiochiæ Episcopus tertius à D. Petro institutus est, atq; ob flagrantissimā & cōstantissimam p̄dicationē & confessionē Christi per mare, per terras Romam feris beluis obijciendus perductus est, ubi (ut dictum est) beato & memorabili potitus est vitæ fine, teste Eusebio Pamphili Histor. Eccles. lib. 3. cap. 22.

4. Hoc ū duorū Patrum quæ adhuc extant monumenta, Apostolicū planè respiciūt spiritum, quo illos abundè p̄fufos fuisse dubium nō est, eaq; à vetustissimis & fide dignissimis Patribus vsq; eō approbatur, ut nemo, nisi q̄ planè p̄frictē sit frōtis, possit illa quouis modo in dubium vocare. Nam p̄terq̄ q̄ D. Dionysij scripta suū satis superq; testant auctorē, utpotē q̄ vir ille sanctissim⁹ pleraq; charissimo Pauli discipulo Timotheo, nonnulla Tito & Caio, atq; etiā Iohāni Euāgeliste scripserit, asserunt ea illi ipsi & adscribūt ab Origene in diuersos, Homilia in principiū Euangelij Iohānis: Damasceno lib. 4. de orthodoxa fide, cap. 17. ubi eū sanctissimū & theologorū maximū appellat: Suida, qui eius op̄era, ut à nobis habent, atq; adeo etiam illorū capita ordine enumerat. Itemq; à Martino eius noīs primo Romano Pontifice in Synodo Romana cōtra *novellistas* indicta: Agathōne in Epistola ad Synodū sextā: Septima quoq; Synodo, in qua citat sententia Dionysij ex cap. 1. Eccles. Hierar. Synodo quoq; octaua, & D. Gregorio Pontifice Homil. 34. ubi citat quiddā ex cęlesti Hierarchia. Præterea à D. Andrea Cretensi, qui eum magnū Angelum appellat, eiq; nondūm successisse parem ait: A quo etiam in eiusdem rei testes citatur Methodius, Athanasius, Eugenius, Gregorius Turonē: quibus accedunt Iohannes Sycopolitanus, & Maximus Monachus, qui in eū Scholia cōscripserūt: Ad hæc paulò suprā memorat⁹ Michaël Hierosolymitan⁹ & Georgius Pachymeres, q̄ in totū Dionysiu cōmentat⁹ est, ambo Græci: quorū alterius cōmētarios in Dionysij Epist. recēs vertit religiosissim⁹ iuxta & doctissim⁹ Godefrid⁹ Tilman. Carthu. Parisin⁹. Porro D. Ignatij scripta inter alios cōfirmāt beatissimus hic Dionysius, eius *ὀρθόδοξος*, lib. de diuinis Noīs, Origenes in Cātica, eusebi⁹ Eccles. Hist. li. 3. cap. 36. Hieronym⁹ in catalogo scriptorū illu-

Scripta Dionysij suo vine dicantur auctori.

D. Ignatij lucubrationes asseruntur.

illustrium in Ignatio, Theodoritus Cyri Episcopus in Dialogo Polymorpho: qui omnes ex huius feruentissimi & admodum spiritualis Ignatij Epistolis, præclaras quasdam & memorabiles depromunt sententias.

Nunc igitur Dionysij primùm testimonia proferemus, quibus verum Christi corpus in præstantissimo Sacramento realiter adesse, certum testatumq; fiat, maximè quandò ille veram hanc præsentiam non modò fortissimè asserit, sed etiam formam sacrosanctam, vel, ut nos dicimus, Agendam sanctissimi officij, dum ad communionem & synaxim Christiani essent collecti, (nos Missam appellamus) lib. de ecclesiastica Hierarchia toto tertio cap. in tres partes distributo, pijsimè atq; elegantissimè describit, non aliter haud dubiè, quàm ipse eam formam à sanctissimo præceptore suo Paulo didicerat, eaque Apostolorum & eius temporibus in usu fuit.

D. DIONYSII AREOPAGITAE TESTIMONIA.

CAP. 35.
D. Groppe-
rus in citado
Dionysio
vius est ver-
sioe Ambro-
sij Camaldu-
lenis.

ANtè quàm ad memoratū caput 3. Dionysius accedat, proximè præcedens cap. 2. quo de Baptismo agitur, his verbis concludit. *In fine autem omnium Pontifex ita perfectum, (intellige, per baptismū) ad sacratissimam Eucharistiam uocat, atq; consummantium illi Sacramentorum communionem Deificam tradit.* Quibus expressè indicat, in hoc celsissimo Sacramèto eiusmodi rem diuinam substantialiter contineri, cuius participatione & perceptione nos deificemur, i. diuinæ naturæ per gratiam participes efficiamur, atq; ita perficiamur, quatenus in hac vita possibile est. Qui sanè effectus non nisi vero ac viuificantì Christi corpori, minimè autem figurè, conuenit.

Hinc iam caput 3, mox sequitur, in cuius primà parte, quæ est introductio quædam in ea, quæ in sacra Synaxi geruntur, ait *dignissimum hoc Sacramentum sua præstantia reliquis Sacramentis longè antecellere, atq; ea causa illud merito singulariter communionem appellari.*

Car Eucharis-
tia præ cate-
ris Sacramen-
tis, cõmunio
vocetur.

Nam quamuis unaquæq; sacramentalis institutio (uel unumquodq; sacramentum) id agat, ut nostras uitas in plura diuisas, in unicum illum statum, quo Deo iungimur, colligat, at tamen huic Sacramento Communionis vocabulum

hoc vocabulum præcipuè ac peculiariter congruere, quòd cætera sacramenta huius diuinis profectò consummantibusq; muneribus perficiantur. Neq; enim (vt porrò ait) ferme fas est, sacerdotalis muneris Mysterium aliquod peragi, nisi diuinum istud Eucharistiæ, augustissimumq; Sacramentū compleat: quæ singula cum peraguntur, & eius qui perficitur, collectionem ad unum illud unicum sacratius operetur, & diuinitus indulto Sacramentorum celestium munere, ipsius ad Deum consortium peragat atq; perficiat.

Eucharistia
reliqua oia
sacramenta
& diuina my-
steria cõples
& perficit.

Audis hîc vocare eum diuinum & augustissimum Eucharistiæ sacramentum. In summa, hæc illius S. Patris doctrina & sententia est, hoc vnum sanctissimum Sacramentum ea esse vi diuina præditum, vt nos cum deo, quàm possit fieri, coniunctissimè & intimè copulet: atq; eam ob rem communionis vocabulum propter hanc suam præcellentem efficientiam, ceu ex rerum effectu, præ alijs Sacramentis omnibus præcipuè ac peculiariter ipsi conuenire. Quod cum ita sit, ex hoc admirado planeq; diuino huius Sacramèti effectu, causam efficientè diuinã, q̄ in illo re vera & est, & operat, facile est aduertere.

Ex effectu s-
sens causa ef-
ficiens cogno-
scitur.

In altera tertij huius Cap. parte eleganti breuitate complexus est externam illam sacrosancti illius officij, quod nos Missam dicimus, formã, vel Agendam & ordinem, haud dubiè ex apostolica Traditione acceptum, & ipsius etate vsitatum. Inter alia refert, ob excellentissimam huius Sacramèti sanctitatem, eos qui indigni fuissent hæc diuina spectare atq; percipere, extra delubrum & sanctam congregationem iussos abscedere: quo in numero erant catechumeni, i. necdum baptizati, qui de ijs quæ ad Fidem pertinent, instituebantur: Item Energumeni, i. qui licet vdis essent tincti salutaribus, ob suã tamen animi inconstantiam, ab immundis spiritibus etiamnum exagitabantur & vexabantur: Tertio Pœnitentes, i. qui ob perpetrata peccata pœnitentiam publicam necdum absoluerant. Hos, inquam, omnes ait Dionysius ob præcellentem Sacramenti huius sanctitatem ex tẽplo abire compulso, antè q̄ pontifex (qui tũ temporis, si præsens esset, per seipsum sanctum illud peragebat officium) ad consecrationem vel confectionem illius accederet. Deindè subiungit:

Formã Missæ
Dionysij
elegantè de-
scripsit.

Catechueni.

Energumeni.

Pœnitentes.

At uerò Pontifex cum diuina munera laude profecutus fuerit, sacrosanctæ & augustissima mysteria conficit, & quæ antè laudauerat ueneradis opera

Consecratio.

K

& abdi-

Elevatio.
Communio.

Catechumeni,
Energumeni
& Pœnitētes
oliva à cele-
bratione, cō-
templatione
& communi-
one V. Sacra-
menti exclu-
si: quod non
fuisse, nisi
corpus Chri-
sti reuerē es-
set in Eucha-
ristia.

Conficiendi
vocabulū id
secū adfert, à
consecratione
verū Christi
corpus in V.
Sacramento
realiter ad-
esse.

Etiam Apo-
stolorū etate
V. Sacramen-
tum à conse-
cratione ele-
uatum est, vt
hodieq; fieri
solet.

Sacrificantes,
ante omnes
communica-
re debent.

*Abdita signis, in cōspectū agit: diuināq; munera reuerēter ostēdēs, ad sacrā
illorū cōmunionē & ipse cōuertit, & reliquos ut cōmunicēt hortatur. Sūpta
demū atq; oīb; tradita cōmunionē diuinā, gr̄as referēs, sinē Mysterijs imponit.*

Principiō hīc obserua, tum Catechumenos, licēt de nostra essent
fide instituti & edoēti, atq; in Christum crederent, & vt Augustinus
testat Tracta. ii. in Iohannem, iam crucē Christi portarent in fronte,
eaq; se signarent: tum Energumenos, quanuis baptizati forent, & in-
uiti à malignis spiritibus diuexarent: tum Pœnitentes quoq; tametsi
se peccāsse ex animo dolerent, atq; ea causā pœnitentiā salutarē agere
suscepissent, minimē tamē permittos sanctissimi huius Sacramēti ce-
lebrationi interessē: cuius ea sola ratio fuit, q̄ indigni haberent, qui
illic coram adessent, vbi verum Christi corpus tractaretur, vt postea
ex tertia huius cap. parte latius audies. Crede mihi, solius figurę cau-
sa, vel si cōmunioni nihil esset aliud, q̄ credere. certoq; persuasum ha-
bere, Christum absentem propter nos passum esse, quod Aduersarij
somniaut, nunquam illi abscedere iussi fuissent.

Deindē obserua q̄ ait, Pontificē, cū diuina munera laude p̄secu-
tus fuerit, sacrosancta & augustissima mysteria cōficere. Vbi vel vni-
ca illa dictio, Cōficere, qua passim Patres vtunt, satis superq; adeoq;
irrefutabiliter testatū id efficit, à cōsecratione verū Chrii corpus sub
externis speciebus substantialiter adesse. Vt em̄ suprà ex Augustino
dictū est, Cōficere, est oīpotenti consecrationis sermone vel verbis
ex terrenis creaturis efficere Sacramentū, quod duobus cōstat, nēpe
externis terrenis speciebus, ceu sacris signis, & re cœlesti, i. vero Chrii
corpore, qui conuenienter verbis suis sese illic p̄sentem exhibet.

Tertiō aduerte, etiam beatissimos Apostolos & eorū discipulos, à
consecratione augustissima Mysteria vel Sacramenta, q̄ hīc diuina
Munera vocant, in cōspectū egisse, & reuerenter ostendisse p̄senti-
bus illic ritē probatis & inculpatis Christianis, nō aliam sanē ob cau-
sam, (id quod postea docebimus) q̄ vt ea reuerenter adorarent.

Quartō, vides hīc eum q̄ Missæ sacrū perageret, sanctissimū Sacra-
mentū, quod diuinā vocat cōmunionē, facta cōsecratione, ex diuina
apostolicaq; institutione primō sumpsisse, ac deindē p̄senti b; porrexif-
se: cui rationes infra in aliorū Patrū testimonijs etiā ex scriptis diui-
nis adferent. Itaq; ex his oībus id perspicuē colligit, beatissimū Dio-
nyssium

nyssiū realē in Sacramēto p̄sentiā cōstanter & credidisse & docuisse.

At porrō in tertia huius cap. parte, qua vir sanctissimus sublimem
ac spiritalem eorū oīm, quæ in parte secunda de externa sacrosancti
officij forma & ordine dixerat, significationē & sententiā, plixē ex-
ponit: primō id explicat, quidnā ex religioso ad hoc sanctissimū Sa-
cramentum accessu consequamur, idq; his verbis: *Verus ille ad sacra
percipiendā & congruo captu firmatus accessus, id accedentibus tribuit,
ut ex cōmunionē diuinā ad Dei similitudinē atq; consortium transeat.*
Quod quid est aliud dicere, q̄ vt accessuri, iuxta Pauli doctrinam, 1. Cor. ii;
prius sese probent, vt corpus Christi à prophano pistorio pane reli-
giosē nōrint diiudicare & discernere: quandō qui id agit, corporis
Christi sit particeps, atq; p̄ hoc ad dei cōsortiū trāsit & similitudinē?

Deindē priusq̄ memoratā aggrediat explanationē, pijsimē ado-
rat substantiā vel re diuinā sub externis Sacramenti speciebus contē-
tā, eo quo sequit modo: *Sed o diuinū penitus sanctūq; Mysteriū, obducta
tibi significantiū operimēta signorū dignāter aperies, nobis palā atq; apertē
lucesce, nostrosq; spiritales oculos singulari & apto tuæ lucis fulgore imple.*

Quod si nullus p̄ter istum alius apud hunc sanctissimū virū exta-
ret locus, hac certē ille adoratione sua, hīc luculēter expressa, plus sa-
tis manifestē pdidisset, ecq̄ in hoc celsissimo Sacramēto contineat̄.
Agnoscit ille hīc planē diuinā p̄sentiam, orat vt ea nobis palām atq;
apertē luceat: vt in dubiū vocare nullus possit, qn̄ firmissimē credi-
derit Christū Deū ac hoīem hīc p̄sentē adesse. Postea iterū appellat
sanctissimū hoc Sacramentū, diuinū Synaxeos venerādumq; Myste-
rium: itemq; Sacramēti huius oblationē, Hostiæ salutaris oblationē

vocat: simul rationē adferēs, cur in ecclesiæ primis initijs catechume-
ni, energumeni, & Pœnitētes, vt iā antē cōmemoratū est, ab illis oīb;
q̄ in hostiæ salutaris oblatiōe gerunt cōtuendis, & p̄cipuē à sacratissi-
mis rebus & adspiciēdis & sumēdis, Ministri officio & voce arcerent̄
ac separarent. Ait porrō: *Nā si diuinorū uenerāda illa altissimaq; celebra-
tio, eos quoq; qui in pœnitentiā sunt, quanq̄ sui fuerint aliquādo participes,
respuit: lōge p̄fectō magis p̄phana & impura illorū turba erit, q̄ passibiliter
iactādos se fœdis uoluptatibus p̄stāt, & ab agenda pœnitētia p̄cul absunt.*
Deindē ineffabilem Dei erga nos perditos bonitatem oratione ele-

Dionysius vs
Eucharistiam
adorarit.

Eucharistia
veneranda
est diuinūq;
mysterium, &
hostia salu-
taris.

Diaconus al-
ta clamabat
voce, Cate-
chomeni abs-
cedant: Sacta
sanctis.

gantissima prosequitur, nempe vt ille prouidenter deliberarit nos per hoc sanctissimum Sacramentum ceu medium quoddam ab hereditario exilio & perditione in pristinum statum postliminio restituere. Verba eius hæc sunt: *Insuper prouidens, ut nos (qui per negligentiam nostram atq; desidiam, diuinis deserti atq; destituti muneribus sumus) paratis atq; ad id institutis Bonis, in antiquum statum dignitatemq; reuocet: perfecta q; nostrorum assumptione, exactissimam propriorum Munerū participationē tradat, & tandem nobis Dei diuinorumq; cōmunionē largiatur.*

Quæ quidem verba sunt præstantissima & notatu dignissima, quæ vir sanctus postea repetit, & (quod ipsissimus sint nucleus illius, quæ de hoc Sacramento & Cōmunionē est, doctrine) copiosius explicat: atq; hæc quidem illius sententia est, quando quidem omnes nos in primo parente nostro Adamo anima & corpore perditū sumus, & per peccatum stolidè in mortem prolapsi, neq; tamè ex morte ad vitam reuocari aliter potuimus, q̄ vt filius Dei humanam naturam nostram perfectè quidem, sed absq; peccato assumeret, eamq; in seipso deificaret, atque ita deificatam nobis communicaret, ea causâ hoc illum præordinasse sanctissimum Sacramentum, vt in eo nobis eiuscemodi sua diuina munera largissimè impertiat restituatq;, ita vt per illud à mortè tum corporis tum animæ absoluiamur, & diuinæ eius immortalitatis atq; naturæ per gratiam cōsortes efficiamur: quod posteriores Patres sic exprimūt, *Vt ad recuperandum primum nostrum statum accipiamus nos de suo, quod accepit ipse de nostro.*

Postea his verbis vtitur Dionysius: *Impositis sancto altari uenerabilibus Signis, per quæ Christus signatur & sumitur: vbi euidenter cernere est, Christum externis præstantissimi Sacramenti speciebus nõ solum significari, sed sub illis etiam realiter & substantialiter accipi.*

Tum porrò docet, quamobrem Pontifex cum sacerdotum illic præsentium honestissimo ordine manus lauet, & quid id sibi velit: *Eos enim, inquit, qui ad Sacramēta cælestia conficienda procedūt, ea oportet esse munditia, ut ipsas quoq; animæ extremas imagines purgatas habeāt, sicq; ad reuerēda Mystēria (quantū fas est) similitudine puritatis accedere.* Audis hīc S. Virū Sacramēta hæc rursus cælestia appellare Sacramēta & reuerēda Mystēria, q̄ p̄cipuam quandā exigāt mūditiā ab ijs, q̄ ea

conficere

In V. Sacramento accipimus carnem Christi, quæ ille à nobis assumpsit, in ipso Deificatam, idque in corporum & animarū nostrarū recreationem & instaurationē.

Vide, de summa Trinitate & fide catholica C. Firmiter, §. vna. Sub externis sacris signis Christus ipse sumitur.

Manuum latio in altari qd significet Sacramēta cælestia. Reuerēda mystēria.

conficere debeant, non solum exterioris vitæ atque morum, sed etiam cogitatorum, quas extremas animæ imagines vocat. Ea verò tam singularis huc adhibenda puritas, satis docere nos potest, quid hoc Sacramentum re vera vel substantialiter sit.

Indè vir sanctus, quod iam antè diximus, denuò vberiori, eaq; mirè eleganti oratione ineffabile erga hominum genus bonitatem Dei ponit sub oculos, commemorans simul iam dictas præcipuas institutionis celsissimi Sacramenti huius ratios. Dictorum eius hæc fermè summa est: *Quò Deus corruptam ac perditam naturam nostram, quæ in Adamo lapsa, propter peccatum (quod nisi admisisset, vitā egisset immortalem) morti facta est obnoxia, ex peccato in priorem statum, & ex mortalitate ad immortalitatem reuocaret, Verbum æternum Christus Dominus mortalem naturam nostram absq; peccato & sine vlla diuinitatis suæ immutatione re vera perfectèq; assumpsit, vt nos ediuersò vitalis ac immortalis naturæ suæ, huius celsissimi Sacramenti participatione cōsortes efficiat, & corruptioni ac morti obnoxiam carnem nostram, diuina eiuscemodi participationis & admixtionis suæ virtute, immortalitate & incorruptione donatā, in vitam seruet sempiternam. Atque eam ob rem Pontifex peracta laude, qua diuinis adstant altaribus hanc immensam Dei bonitatem pro viribus prosecutus est, tum verò etiam ad sacra mystēria celebranda progreditur. Verba illius inter alia huiusmodi sunt:*

Quocircà reuerenter simul & ex pontificali officio, post sacras diuinorum operum laudes, quòd hostiam salutarem (quæ supra ipsum est) litet, se excusat, ad ipsum primò decenter exclamans: Tu dixisti, Hoc facite in meam commemorationem. Deindè tanto ministerio ad imitationem Dei instituto dignus fieri postulat, & similis ipsi Christo pro viribus euadere, ut & sacramenta sanctè conficiat, & castè distribuat: & qui ad cōmunionē accessuri sunt, dignè participant: sicq; uenerandissima Mystēria cōsummat, & laudata oculis subijcit in signis sanctè propositis. Sanè opertum panem & indiuiduum aperit, in frustra concidens, & singularem calicem omnibus impartiens, unitatem signanter multiplicat atq; distribuit: inq; his consummat cæleste mysterium. Vnum enim illud & simplex atq; secretum Iesu diuini

K 3

uerbi

Sūma sententiæ Dionysiana.

V. Sacramentū est hostia salutaris, quæ supra nos est.

Eleuatio. Vnicus sanctus panis & singularis vel vnicus calix inter multos distr

leitur & mul-
tiplicatur.

uerbi nostræ humanitatis assumptione, ad compositum atq; uisibile sine immutatione sui, per summam clementiam benignitatemq; processit: societatemq; nostram qua sibi iungeremur, beneficentissime excogitauit, nostra humilia diuinis suis excellentijs iungens, si quidem & nos illi tanquam membra corpori congruamus, & per uitæ sinceræ ac diuinæ similitudinem compagemur: ne corruptentibus mortificati uitijs, ad diuina & sanctissima membra incongrui efficiamur, ut qui hærere, eademq; uita uiuere nequaquam uideremus.

Tandem, paucis interiectis, ita ait: Describit enim in his, ferme sensibiliter in conspectum dans, Christum IESVM nostram spiritalem (ut in imaginibus) uitam, ex diuinitatis occulto (perfecta & inconfusa nostræ mortalitatis assumptione) clementissime proprietatem ex nobis accepisse: atq; ad diuisibile nostrum, sine immutatione sui ex unitate naturali processisse, perq; hanc beneficam clementiam, ad participationem sui suorumq; bonorum, inuitare genus humanum, sitamen ipsius sacratissime inseramur uitæ, ipsam quantum fas est imitando: sicq; ueraciter consortes Dei, diuinorumq; participes efficiemur.

Sunt hæc iam allata sanctissimi Patris uerba, reuerà notatu dignissima. Primò Deum tremebundus inuocat, dignum ipsum efficiat & idoneum, qui hostiam hæc salutarè, quæ supra ipsum est, litet & offerat: qua hostia dubium non est quin Christum ipsum, uerâ hostiam, in Sacramento præsentem uelit intelligi, quando extra Christum nulla pro peccatis hostia salutaris relinquitur, ut habes Heb. 10.

Secundò perspicuè docet, Christum in sua Cæna sacrosancta hisce uerbis, *Hoc facite in meam commemorationem*, S. Apostolos suos sacerdotes instituisse, ijsq; demandâsse officium ueri corporis sui, i. hostiæ salutaris in V. Sacramento perpetuis deinceps temporibus immoladæ.

Tertiò, ait Sacerdotem uenerandissima Mysteria eorum qui adfint, oculis subijcere in signis sanctè propositis: hoc ipso satis indicâs, uti se erga Christum inibi præsentem, quòd ad adorationem pertinet, qui coram adsunt, gerere debeant.

Quartò, dum dicit, *Opertum panem* Pontifex aperit, in frustra cõcidens, & singularem calicem omnibus impartiens, unitatem signa-

ter

ter multiplicat & distribuit, inq; his cõsummat cæleste mysteriũ &c. utraq; sacramenti partes indicat: Primò quidẽ externas species, dicens eũ panem in frustra concidere &c. Ea enim partitio, & quicquid eius generis est, in solis externis fit speciebus, non in ipso Christi corpore, nisi quòd ea ipsa nobis significatur, uti propter nos Christus in cruce dilaceratus sit. Deindè & Rem Sacramenti, quæ pars altera est, aperit & insinuat, dum ait tantoperè nos Christum dilexisse, ut hoc corpus suum, quod in cruce attritum, concisum & confixum pro nobis in precium dederit, iam inter nos in Sacramento indiffectũ nobis modo ineffabili impartiri uelit. Hoc enim sibi uolunt illa eius uerba: Unitatè signanter multiplicat & distribuit, quibus id innuit, tametsi externæ panis uiniq; species diuidantur, nihilo minùs sub qualibet parte totum permanere Christum, eumq; nõ diuidi, sed inter multos multiplicari: quod nimirum longè est supra captum nostrum: & ea causa Sacramentum ille uocat cæleste Mysterium.

Quintò, affirmat eo potissimum nomine institutum esse hoc præstantissimum Sacramentum, ut eius perceptione nos Christo (qui uita nostra est, & per externas creaturarum species, quibus alioqui nostra sustentatur uita, significatur) ceu membra incorporemur, & arctissimam cum illo societatem obtineamus, atque demum consortes Dei, diuinorumque re uera participes efficiamur. Quæ pulchrè cum illis Pauli dictis consentiunt, quibus asserit, nos mēbra esse corporis Christi, de carne eius & de ossibus eius: quemadmodum alij post adducēdi Patres, ex his Apostoli uerbis tradunt Christum propterea nostram assumpsisse carnem, ut eam nobis conferat plenam uitam, eandemq; nostræ mortali admisceat carni, quòd eam immortalitati asserat semper uicturam.

Ex quibus omnibus perspicuè uidere licet, facileq; animaduertere, ecquid præclarissimus ac illustrissimus hic Pauli discipulus, idemq; insignis Christi martyr, de celsissimo Altaris sacramento & senserit, & docuerit: uidelicet, in illo uerum diuinumq; Christi corpus & preciosum sanguinẽ, adeoq; totũ Christum, deũ ac hominem substãtialiter præsentem adesse, eũq; in eodem ab omnibus dignè accedentibus in sempiternam corporis & animæ salutẽ accipi. Atq; hæc quidem gratæ studio breuitatis, proferendis huius sanctissimi uiri

Dum externam V. Sacramenti species diuidantur, corpus Christi manet indiuisum, & quia externa partitio significat.

Præcipua instituta Eucharistiæ ratio est, ut eius perceptione nos Christo penitissimè concorporemur. Ephes. 5.

Testi-

Quibus uerbis Apostoli sacerdotes instituti sunt.

Elucatio.

Testimonijs finis esto: cùm alioquì ex memorato Ecclesiastica eius Hierarchiæ libro, totum cap. 3. de Mysterio Synaxeos in tres partes distributum, in horum confirmationem adduci possit. Verùm ad D. Ignatij Testimonia iam agè accedamus.

SANCTI MÀRTYRIS IGNATII TESTIMONIA.

CAP. 36.

DIuus Ignatius, (qui & Theophorus, q̄ vniciu deum & Seruatorem nostrum Christu Iesum in corpore & corde suo perpetim circumferret, dictus est) vir planè apostolicus, supra modum feruens, immò flagrans Christi amore, & in cunctis dei donis & charismatis Dionysio Areopagita illius equa- li nihilo inferior censendus, de vera ac substantiali corporis & sanguinis Christi in sacramento præsentia, planè consentanea Dionysio præbet testimonia.

In ea Epistola, quam Romanis scripsit, cuius bonam partem Eusebius & Hieronymus citant, his utitur verbis: *Non comedam escam corruptionis, neq; uoluptates huius mundi desidero: panem Dei uolo, panè caelestem, panem uitæ, qui est caro IESV Christi filij Dei uiui, (qui natus est in nouissimo ex semine Dauid & Abrahamæ) & potum uolo sanguinem eius, qui est dilectio incorruptibilis & uita aeterna.* Obseruandù hîc est, in hoc viro spiritu feruētissimo, cùm hæc scriberet, iam Christum abundè habitasse per uiuam & efficacem fidem, atquè præterea uelle & cupere eum uesci vera carne, & potare uerum sanguinè Christi, haud dubiò in præstantissimo Sacramento, uti nè tantum spiritaliter secundum fidem, sed etiam substantialiter Christi corpus accipiat, & illi penitissimè concorporetur. Idem corpus in V. Sacramento uocat Dei panem, & panem caelestem, id est, non ex terra nascentem, sed cælitus datum à Deo: panem quoquè uitæ, carnem Christi filij dei uiui, secundum carnem ex Dauidè & Abrahamo nati. Porro calicem appellat eius sanguinem, in quo incorruptibilis erga nos dei dilectio & uita insit aeterna: haud aliter uidelicet intelligens vir sanctus caput 6. Iohannis de sanctis. Sacramento, atquè supra in Scripturæ diuinæ Testimonijs explicatum est.

Quòd autem hîc de Christi corpore & sanguine in V. Sacramento loquatur, ex alio illustrissimo eius testimonio in Epistola ad Ephesios

Euseb. Eccl. Hist. lib. 1. ca. 36. Hiero. in Catal.

D. Ignatius caput 6. Iohannis de Eucharistia accepit.

sios expresso, haud difficilè potest animaduerti, ubi sic ait: *Festinatè ergò frequenter accedere ad Eucharistiam & gloriã Dei. Quando enim assidue hoc ipsum agitur, expelluntur potestates satanae, qui actus suos conuertit in sagittas ignitas ad peccatum.* Et sub finè eiusdè epistolæ ita habet: *Frangite panem, qui est medicamentu immortalitatis, antidotum non moriendi, sed uiuendi per IESVM Christum in Deo: catharticum expellens malum sit in uobis.*

En hic vir sanctus Corpus Christi in V. Sacramento, Dei gloriam appellat, quod epitheton vni Christo duntaxat cõuenit, qui id nulli neque figurè, neque creaturæ communicat. Vocat etiam Eucharistiam, Medicamentum immortalitatis, Antidotu non moriendi, catharticum expellens malum è nobis. Quibus nimirum diuinos huius uenerabilis sacramenti effectus indicat, putà, q̄ per illud diaboli, mortis & peccati vires frangantur, elidantur & profligentur: quibus ex effectibus præsens causa efficiens haud obscurè potest deprehendi, q̄ est Christus ipse, qui solus peccatum, mortem & diabolum eneruat & destruit. Itaq; in his Ignatius cum Dionysio mirè conspirat & consentit, utpotè eadem, ut antè probatum est, docente, nempe deum ea causa hoc prouidisse & instituisse sacramentum, quò per illud perditam naturam nostram è perditione, morte & satanæ potestate ad uitam & statum pristinum reuocaret.

Effectus V. Sacramenti.

In Epistola ad Philadelphienfes scribit hunc in modu: *Rogo uos, ut instetis uni fidei, uni prædicationi, una gratiarum actione utentes: una est caro Domini IESV, & unus est eius sanguis, qui pro nobis effusus est, unus etiam panis pro omnibus cõfractus, & unus calix totius Ecclesiæ.* Hæc uerba tametsi ea summo opere Aduersarij deprauare, & ad suas partes trahere ac detorquere nituntur, reuerà tamen totius Ecclesiæ sententiam validissimè confirmant. His enim D. Ignatius uerba ea Domini Iohan. 6. Panis quem ego dabo, caro mea est, quã ego dabo pro mundi uita, proprijsimè exponit: hoc est, id docet, ut Dñs carnè suam duplici ratiõ in nostrã salutè contulerit ac dederit, primò quidem uisibiliter & mortaliter in cruce, in redemptionem, ubi sanguis eius pro nobis uisibiliter fusus est: secudò inuisibiliter in mysterio sacramenti, sed tamè sub speciebus uisibilibus: docet, inquã, ut & hîc

Christus uobis carnè suã dederit, Ignatij interpretatio.

Vide supra 5. Scripturæ Testimonium.

L non

non nisi vnum præbeat fractum panem, & vnum calicem, id est, vnicū corpus & sanguinē suum, quæ hīc quidem secundū species externas distribuuntur, sed in seipsis indiuisa & indistracta, & vnus idēq; celestis panis itēq; calix permanent. Alioquē sanē si de vno terreno pane hæc accipere velimus, nō posset is nobis omnibus vllā ratiōe sufficere. Sed propter species externas vult fractum dici panem, quādo quidem species franguntur: cuius fractionis ea significatio est, præberi nobis hīc idem illud vnicū corpus & sanguinem Christi, quæ nostra causa semel in cruce transfixa & profusa sint, idēq; modis omnibus, vt & Dionysius (quod antè ostendimus) indè locutus est, immò vt Paulus ipse innuit 1. Cor. 10. vbi ait: Vnus panis & vnū corpus multi sumus, omnes qui de vno pane & de vno calicē participamus: nō quidem vno terreno pane, qui nullo pacto satis esset, sed vno corporis Christi pane celesti, qui inter nos per externarum specierum fractionem indiuisus multiplicatur, & cuilibet nostrūm totus, integer & indistractus (vt est prorsus indiuiduus) porrigitur.

In Epistola ad Smyrneses, quæ etiam nūm extat, inuenimus quidē docere virū sanctum, nemini fas esse peculiari quadam, & proprio iudicio ac volūtate suscepta ratiōe vel modo, absq; legitimo Episcopo Eucharistiam offerre, vel Missas celebrare. Itā enim ait: *Firma Eucharistia reputetur, qua ab Episcopo concessa fuerit.* Et paulò post: *Nō licet sine Episcopo neq; offerre, neq; Sacrificium immolare, neque Missas celebrare:* quod idem omninō cum illo est, quod D. Augustinus toties repetit, sacrilegium esse, altare contra catholicę Ecclesię altare & aduersus legitimū Episcopū erigere: id quod nostri aduersarij immani quadam temeritate passim faciunt, (non absq; contemptu fidissimę planēq; Christianę admonitiōis sanctissimi Ignatij, qua tum in hac, tum præcedenti ad Philadelphienfes epistola vtitur, dum à Catholica deficiunt fide, & aduersus Catholicę Christi Ecclesię prædicationē & Eucharistiam, aliā prædicationē & Eucharistiā omniū maiorum nostrorum prædicationi & Eucharistię, i. missæ & Sacrificio iam indè ab Apostolis, prorsus contrariā, mera quadam perulantia & libidine, vt Christi scindant & lacerent Ecclesiam, temerè instituunt.

Verūm his, quod non itā propriè ad hunc nostrum pertineāt articulum, diutiùs immorari nolumus: vnū tantūm adhuc Ignatij locum, quem

Missa sacrosancta, catholice Ecclesię sacrificiū est.

Aduersariorū temeritas saxatur.

quæ ex alia eius ad Smyrneses epistola, Theodoritus Cyrēsis Episcopus tertio Dialogo Polymorphi cōtra Eutychianos hereticos citat, proferemus. Porrò Epistolā memoratam scripsit Ignatius aduersus execrabilem heresiarchæ Simonis Magi sobolē, putā, Saturnilum & Basilidem, qui iam tum illius æuo contra Christi Ecclesiam existentes, veram in Christo humanæ naturæ assumptionem negarunt, quæ admodū nostro seculo illorum deplorata progenies, nefarij Anabaptistæ eundē, sanè abominandum, errorē ab inferis excitârūt. Verba Ignatij eiusmodi sunt: *Eucharistias & oblationes (heretici) nō admittunt, quod non confiteantur Eucharistiā esse carnem seruatoris nostri Iesu Christi, quæ pro peccatis nostris passa est, quā pater sua benignitate suscitauit.* Potuītne, quæso te lector, apertius vir sanctissimus indicare, eandem ipsam Christi carnem, quæ propter nos passa est, quāq; Pater celestis mortuam excitauit, in V. Sacramento realiter adesse? itemq; Cerdonianos, & quotquot certò non credunt Eucharistiam eā ipsam esse verā Chri carnē, quæ semel in cruce oblata est, iamq; in catholica Chri Ecclesia in mysterio perpetuis tēporibus offertur, esse re vera & substātaliter, pro indubitatis & impijs habēdos hereticos? hīc iam Aduersarij secū ipsi pensitent, quo loco ipsos nos habere debeamus.

Est verò in primis iucundū, duos hos cum sanctitate, tū antiquitate insignes, planēq; apostolicos Antistites & martyres Christi, vt vno vixere tempore, Christumq; consona & inuicta fide, ardenti charitate, eademq; spe, voluntaria quoquē sanguinis sui profusione confessi sunt: itā etiam mirè consentanea perhibere testimonia de vera ac reali præsentia, itemq; diuina operatione vel efficiētia corporis & sanguinis Christi in dignissimo Sacramento. Senties hoc proculdubidū tum demū, vbi scripta eorum inter se contuleris.

Atquē nos ab his iā duobus sanctissimis Martyribus, ad duos alios planē apostolicos, & quib⁹ refragari nullus possit, testes digredimur: quorū quidē ea est vetustas, vt vterq; Iohannē euāgelistā propemodū videre potuerit. Ij sunt Iustinus Philosophus & Ireneus Lugdunenē Episcop⁹, Polycarpi, q Iohānis Apostoli in Asia discipul⁹ fuit, auditor, vt Hieronymus in Catalogo testatur. Ambo isti etiam insignes Christi martyres fuere, quorum testimonia vsq; quaq; prorsus consentanea iam proferemus.

Hinc perspicilicet, vniuersissimos patres p Eucharistiā veram Christi carnē in V. Sacramento intellexisse.

Authoritatū Dionysij & Ignatij consensio.

S. IUSTINI MARTYRIS TESTIMONIA.

CAP. 37.

Iustinus fortissimus Christianæ religionis propugnator.

DIuus Iustinus Philosophus, in Palæstina ortus, egregio erga deū zelo præditus, pro religione Christi, vt Hieronymus in Catalogo testis est, plurimum laborauit, quò cam à vanis & insanis tum Iudæorum, tum Ethnicorum calumnijs & criminationibus vindicaret: idq; aded, vt etiam ethnico Imperatori, Antonino Pio & filijs eius, non erubescēs ignominiam crucis, Apologias duas mirè elegantes pro Christiana fide, cuius ergò tãdèm etiã sacrum fudit cruorem, imperterritus obtulisse legatur. Nò runt sanè, qui in historijs versati sunt, vt gentiles malorum dæmonū suafu & impulsu in Christianos pleraq; immania & abominanda crimina, quæ in suis cœtibus & congregationibus clanculùm perpetrarent, vt Tertullianus multis locis, præsertim in Apologetico cap. 7. testatur, falsò iecerint, eaq; ad Romanos Imperatores & illorū præfides odiosissimè detulerint: atq; inter alia, quod iam superiùs in 25. scripturæ diuinæ testimonio attingimus, quòd in suis sacrificijs infantulum enecarent, atq; in eius sanguinem, panem quo vescerentur intingerent. Huius tam horreni criminis, Christiani potissimùm Iustini martyris ætate & aliquandiù postea acerrimè atq; atrocissimè, falsò tamen, vt diximus, insimulabantur. Probat hoc etiam Eusebius Ecclesiast. Histo. lib. 5. cap. 1. scribens inter cætera, eorum quos antè memorauimus, Imperatorum Antoninorum temporibus cum alijs permultis sanctis martyribus, Blandinam martyrem in teterrimum carcerem coniectam, atq; hoc nomine ad quæstionem & tormentum abreptam. Cùm autem cruciarentur, in hæc eam verba prorupisse:

Multum erratis, o uiri, quòd putatis infantum uisceribus uesci eos, qui ne mutorum quidem animalium carnibus utantur. Nec dubium est, vt & supra iam diximus, quandoquidem Gentiles curiosissimè Christianorum mysteria, & quid in cœtibus suis actitarent, perscrutabantur, tandèm percepisse illos, Christianis hoc ipsum confitentibus, quòd in suis mysterijs & sacrificijs carnem & sanguinem filij hominis immolarent, ac deindè eadem in cibum potumq; sumerent. Quod nimirùm argumento est, quidnam tum temporis Christiani V. Sacramentum esse censuerint: quandò huius causa apud Gentiles in eam venère suspicionem, quòd infantem, vt dictum est, iugularent,

In primis Ecclesiæ initijs Christiani pleriq; oēs carnibus abstinerunt.

Ethnicorum accusatio argumento est,

Ethnici temporibus Iustini Christiani falsò impugnerunt, q̄ in suis cœtibus infantem necaret, & in eius cruore intinctum panem ederent. Blandina martyr.

rent, & deindè pane in eius sanguinem intincto vescerentur.

Quantis autem Consecratio, oblatio & communio sanctissimi huius Sacramenti, illis temporibus ceu præcipua & sacrosancta mysteria, apud Christianos summo studio celarentur, prorsusque indignum haberetur sanctum dare canibus, & margaritas ante porcos mittere: at nihilo minùs vt falsam hanc suspensionem & malignas criminationes à Christianis charissimis fratribus suis, eo nomine apud Ethnicos immeritò acerrimo odio laborantibus, & in maximum vitæ discrimen adductis, amoliretur: committere noluit Iustinus beatissimus, quin memoratis Imperatoribus in altera sua Apologia rem omnem, vt sese pro certo haberet, quæq; in Christianorum cœtibus & congregationibus gereretur, & quo loco illi suum sacrificium haberent, verissimè explicaret: quod tamen ille mira verborum breuitate, quantaq; fieri potuit cautela & parcitate facit, nec pro dit latius, quàm susceptæ excusationis & defensionis necessitas postularet.

Et quia sub finem alterius huius Apologiæ sacri baptismi mysteria & exposuerat & propugnarat, deindè etiã Corporis & sanguinis Christi mysteria, quæ ea tempestate, vt hodieq; in Christianorū cœtibus consecrabantur, offerebantur & sumebantur, his inter cætera verbis explicat: *Nos autem posteaquàm ita abluimus, expiauiusq; (puta, per Baptismum) eum qui credidit & assensus est, eum ad eos qui fratres dicuntur, ducimus eum in locum, quò conuenerunt comprecãdi causa contentis animis & pro se, & pro eo qui illustratus est, omnibusq; alijs qui ubique sunt, ut & ueritatis discipuli, & re ipsa bonæ sanctæq; uitæ cultores, & præceptorum custodes possimus inueniri, ut æternam salutem adipiscamur. sub finem precum nos inter nos osculo salutamus: deindè ei qui præpositus est fratribus, (id est, Episcopo uel Sacerdoti) panis offertur, & poculum aqua & uino temperatum: quæ cùm accepit, laudem & gloriam omnium Parenti, Filij Spiritusq; sancti nomine tribuit, gratiasq; diu agit, & ab eo his dignus sit habitus. Quibus ritè perfectis, precibus & gratiarum actioni populus omnis qui adest, benedicit, dicens: Amen. Amen autem Hebraico sermone idem, quòd fiat, significat. Postea quàm & is qui præest, gratias egit, (hoc est, Eucharisticum sacrificium peregit) & populus omnis*

Christianos v. sacramenti p. vero Christi corpore semper habuisse.

Matth. 7.

Iustinus quid permouerit, vt Eucharistiæ ueritatē ethnicis Imperatoribus aperiret.

Obserua de uocationem Christianorū illius temporis, precesq; cōmunes pro omnibus.

Baptismus initiò illustratio dicebatur.

Osculū pacis

benedixit, ij qui apud nos diaconi dicuntur, dant unicuique eorum qui adsunt, percipiendum panem, vinum & aquam, quæ cum gratiarum actione consecrata sunt, & ad eos qui absunt, perferunt. Atque cibus hic apud nos Eucharistia nominatur, quæ nemini alij participare licet, nisi ei qui & vera esse credit quæ nos dicimus, & expiatus est lauacro, quod in remissionem peccatorum regenerationemque datur, & ita uiuit, ut Christus tradidit. Neque enim hæc ut communem usitatumque panem, usitatumque potionem capimus, sed quemadmodum per Dei uerbum homo factus Iesus Christus conseruator noster, & carnem & sanguinem pro salute nostra habuit: sic etiam cibus, qui per preces sermonis, quem ab eo accepimus, consecratus est, & quo sanguis carnesque nostræ communionem aluntur, Iesu Christi eius qui homo factus est, & carnem & sanguinem esse accepimus. Apostoli enim in commentarijs suis, quæ Euangelia dicuntur, ita sibi Christum præcepisse tradiderunt, eum accepto pane cum gratias egisset, dixisse: Hoc facite in memoriam mei, Hoc est corpus meum: dixisse etiam accepto poculo, cum egisset gratias, Hic est sanguis meus, sibi que solis dedisse. Hactenus ille.

Id uero illustre cum primis est testimonium viri huius & uetustissimi, & planè apostolici, præclarique, martyris, quod apud nos tanto plus debet habere momenti ad confirmandam atque probandam ueritatem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia præsentiam, quod uir sanctus etiam apud Ethnicos Imperatores tanta libertate & euidencia illud tribuere non dubitauit. Si enim ille celsissimum Sacramentum non nisi corporis & sanguinis Christi figuram putasset, quod nostri faciunt Aduersarij, poterat nullo negotio lenire atque placare animos impiorum gentilium, ob eas quas diximus, falsas delationes iam erga Christianos mirè exacerbatos, hac ipsa indicanda metaphora, quam Aduersarij uerbis Christi affingere nituntur: nec ulla eum adigebat necessitas, hac sua tam luculenta oratione (quæ non poterat illis non esse magno horrore & abominatione, utpotè quod Christiani Dei sui corpore & sanguine uescerentur) eos exulcerare magis. Verum quando necessariò illi Christianorum cœtum erat reddenda ratio, non potuit ullo pacto subterfugere, quin ipsissimam rei ueritatem liberè ediceret ac profiteretur, quod sanè alioqui fecisset inuitus.

Eam

Nota Eucharistia afferuntur.

Verbis diuinae consecrationis caro & sanguis Christi in V. Sacramento tam uerè efficiuntur præsentia, quæ eadem ipse Dei filius in sua incarnatione uerè assumpsit.

Si Christi uerba, Hoc est corpus meum, metaphoricè accipienda forent, Iustinus non perinde apud Ethnicos reatus esset, nos eorum uerba carnem & sanguinem in V. Sacramento accipere.

Eam autem ueritatem hoc pacto exposuit, quod sicut Dominus Iesus Dei filius, per Dei uerbum ex sacratissima uirgine Maria uerus homo factus est, ita & hunc cibus, ubi per preces sermonis, quem ab eo accepimus, consecratus est, ueram eius carnem & sanguinem efficiendūque ea ratione, quod Christus omnipotenti sermone suo testatus sit & dixerit, HOC EST CORPVS MEVM, &, HIC EST SANGVIS MEVS, ut id Apostoli in suis Euangelijs tradiderunt: atque eam ob rem nemini his tantis bonis participare licere, nisi qui ante expiatus sit lauacro, & firmam his dictis fidem accomodat. Quo testimonio quid tandem possit esse illustrius ac euidentiū?

In quo id uel maximè pensandum est, uirum sanctum eo argumento, quando quidem filius Dei supra naturam captumque nostrum per Dei uerbum ueram potuit carnem & sanguinem ex uirgineo corpore assumere, sicut & re uera assumpsit, ceu solidissimo & irrefragabili docere atque probare fundamento, eundem in modum per diuinum illius sermonem, HOC EST CORPVS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS, uerum corpus & sanguinem eius in V. Sacramento necessariò re ipsa adesse: siquidem sermo illius semper æquè omnipotens & uerax est. Ea uero collatione uel similitudine Patres alij, quos deinceps adferemus, ut plurimum ad huius rei confirmationem utuntur: simul etiam docent, quisquis his uerbis fidem non adhibet, eum non ab hoc duntaxat excludi cibo, quod Diuus Iustus ait, sed ab omni prorsus salute excidere: ut inferius latius dicetur.

Deinde ex hoc Iustini loco sacrosanctæ Missæ ordinem discimus, ut illa in primis Ecclesiæ initijs celebrata sit. Iustinus paucis eum ordinem cõplexus est, sed Dionysius (ut supra annotatum est) copiosius eum describit. Discimus quoque, diuinæ consecrationi, quæ post prolixam demum gratiarum actionem & serias preces fit, panis & uini transmutationem adscribi, hoc est, facta consecratione, non iam ea uisitata panem & uinum, sed uerum corpus & sanguinem Christi esse, idque secundum ea Christi uerba, HOC EST CORPVS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS: quæ nimirum non nisi de uña possunt accipi substantia, nẽpè corporis & sanguinis Christi: non autem de duabus, pindè ac si uña cum corpore & san-

Vide speciem Hilarii loco suo.

Missæ ordo Dionysij & Iustini testimonijs adstruitur.

Canonice preces intellige. Transsubstantiatio.

& sanguine Christi, etiam panis & vinum permaneant & adsint. Et hæc tenens quidem testimonium D. Iustini adhibuisse satis sit: nunc ad beatissimum Irenæum progredimur.

D. IRENAEI EPISCOPI ET MARTYRIS TESTIMONIA.

CAP. 38.

De Simone Mago sic refert Theodoretus in cōpōdio hæreticorū fabularū: Iubebat autē eos qui in ipsum credebāt, Prophetas nō attendere, nec legibus minas perimere, sed eos tanq̄ liberos, facere quæ voluerit. Nō enim per bonas actiones, sed per gratiam solā eos esse salutem confecturos &c. quod certè in Secta, quæ nunc miserè discerpit Ecclesiam, protra est atque Puppis. Summa execrabilis hæreticos impij Marcionis.

DIuus Irenæus, Polycarpi discipulus, Episcopus Lugdunensis in Gallijs, qui circa annos Dñi 175. sub Imperatore Antonino Vero floruit, & eius successore Cōmodo, sanguinario Tyranno sanguinem suum Christi causa fudit, multa præclara, vt D. Hieronymus in catalogo testatur, conscripsit volumina in Christianæ fidei defensionem, è quibus nos solos illos quinque insignes habemus libros, ab illo aduersum execrabiles suæ tempestatatis hæreticos, qui omnes ex antè memorato Simone Mago ipsorum patriarcha (quem D. Petrus execratus fuit) prodièrant, (vt etiam horum temporum hæretici ex eadem sentina proficiscuntur) elucubratos: putà, Menandrum, Saturnilum, Basilidem, Cerdonem, Marcionem, & eius generis pestes, è quibus eo seculo Cerdō & Marcion ceu omnium perniciosissimi, præ cæteris maiora accipiebant incrementa.

Vt autem & Irenæi ipsius, & Tertulliani quoque, ac aliorū Patrum subiungendæ authoritates rectiùs capiātur, operæ precium fuerit immanes impij Marcionis blasphemias, ab illo ex Platonica & Stoica Philosophia haustas & extractas, quas vel auditus hominis Christiani perhorrescat, paucis commemorare: Earum autem hæc ferè summa est: Impius ille, vt & grandem ab Ecclesia defectionem, & suarum partium accessionem efficeret, in summam Dei contumeliam docebat duo esse principia & duos Deos: Vnum esse bonum ac clementem Deum, patrem Domini nostri Iesu Christi, eumq; neque Mosi neq; Prophetis cognitum fuisse. Alterum esse iustum & immitem, immò sæuum & crudelem Deum, & hunc mundi & creaturarum esse opificem: non tamè hæc condidisse ex nihilo, sed ex materia ipsi consenspiterna, quod & Plato docet. Hunc verò creatorem & immitem Deum, veteris esse Testamenti Deum. Atq; hanc ob causam idè illud Vetus Testamentū, vnaque Patriarchas & prophetas, tanquam malos & improbos & Christi doctrinæ aduersos, satanica quadam temeri-

temeritate & arrogantia reijciebat. Ait porrò, Christum Dominum, boni Dei filium, ea causa ad terras descendisse, vt in se credituros ex creatoris feruitute eriperet: non tamen veram illum nostræ carnis naturam sumpsisse, sed corpus habuisse phatasticum, nec re vera passum esse, quòd homines falsò opinarentur. Negauit quoque carnis resurrectionem, tanquam nulla ratione possibilem. Solum denique Lucæ recepit Euangelium, sed ab ipso sceleratissimè truncatum ac mutilatum.

Aduersus hos execratos errores inter alios etiam D. Irenæus martyr insignis scribit, euincitq; & probat contra impium illum validissimè, non nisi vnum esse Deum iuxta bonum atq; iustum, creatorem cæli & terræ, & patrem Domini nostri Iesu Christi: eundemq; vnum esse & veteris & noui Testamenti Deum: itemq; vtriusq; Testamenti non pugnantem, sed planè consonam esse doctrinam, immò Vetus Testamentū ad Nouum remittere ac referre: atq; eam ob rem Christum Dñm in doctrina & institutionibus suis Veteri Instrumento identidem vsū esse. Tum præterea eundem Christum Dominum nostrum naturæ humanæ veram assumpsisse carnem, quantū absq; peccato, nec reiecisse aut respuisse Dei cōditoris, patris sui cælestis creaturas, sed eis potius benedixisse, secundum carnem verè pro nobis passum esse, verè mortuum, sepultum, resurrexisse à mortuis, ad cælos ascendisse, atq; illis omnibus, qui per fidem & Sacramenta ipsi incorporantur, id præstitisse, vt & ipsi supremo mundi die secundum carnem resurgant, & vitam cum illo viuant sempiternam.

In horum autem confirmationem vir sanctus ceu rationem validissimam crebrò adhibet, certam, indubitata, veram Corporis & Sanguinis Christi in sacro sancta Eucharistia præsentiam, quam nec Marcionitæ, vtpotè qui Euangelium Lucæ, vt diximus, admitterent, negare ausi essent. Itaq; eius generis nonnulla tanti viri testimonia producemus.

Libro 4. cap. 32. probat, sacrificia & oblationes veteris legis non propterea instituta esse à Deo, quòd Deus eiusmodi cultu haberet opus, sed propter eos qui in ipsum credebant, vt illi per ea grates laudesq; ei agerent pro cunctis eius beneficijs, atq; è diuerso totos se illi dederent ac offerrent, suæ salutis cōsequendæ gratia. Docet quoque,

M Christum

Irenæus contra Marcionē qd asseruerit.

Certa ac indubitata veri corporis Christi in V. Sacramente præsentia Irenæus Marcionem prostravit.

DE VERITATE CORP. ET SANG. CHRISTI IN

Christum itidem in nouo Instrumento, quemadmodum Prophetæ antè prædixerint, nouam instituisse oblationem, suisq; Apostolis & eorum posteris, neo patri vt eam perpetuis temporibus immolarêt, præcepisse, nõ quodd nostri operis indigus sit Deus, sed vt nos eo ipso nostram salutem operemur. Et quantum quidem ad susceptum pertinet argumentum, inter cætera his vtitur verbis: *Sed & suis discipulis Christus dans consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed ut ipsi (puta, Apostoli & eorũ posteri) nec infructuosi, nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est, accepit & gratias egit, dicens: Hoc est corpus meum. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est, & noui Testamenti nouam docuit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in uniuerso mundo offert Deo, ei qui alimenta nobis præstat primitias suorũ munerum in nouo Testamento, de quo in duodecim Prophetis Malachias sic præsignificauit. Non est mihi uoluntas in uobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manibus uestris: Quoniam ab ortu solis usque ad occasum, nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum. Quoniam magnum est nomen meum in gentibus, dicit Dominus omnipotens: manifestissime significans per hæc, quoniam prior quidem populus (Iudaicus) cessabit offerre Deo: omni autem loco sacrificium offertur ei, & hoc purum. Hactenus Irenæus.*

Hic planè Irenæus ait, Christum eam, quæ secundum nos est, creaturam accepisse, atque hoc ipso aduersus Marcionem testatum efficit, esse eũ Dei creatoris filium, vt qui panem creaturã illius nõ abiecerit, sed in summo suo mysterio illõ vsus sit, sicut ei habet verba, quibus ait, eum super pane gratias egisse, & deindè dixisse, **HOC EST CORPVS MEVM:** & calicem similiter, qui ex ea est creatura, quæ secundum nos est, suum confessum esse sanguinem: & quandoquidem Dominus id dixerit & confessus sit, suum esse & corpus & sanguinem, ita quoque re vera esse, & cum mutatione creaturæ simul quoque nomen mutasse &c. vt quæ prius panis & vinum fuerint, iam sint & vocentur eius corpus & sanguis: eius nanque confessio-

fessionem esse ipsam veritatem, quæ nobis imponere non possit.

Quem etiam in modum idem vir sanctus huius ipsius quarti libri primo capite scribit: Si Dominus **CHRISTVS**, inquit, multos patres scisset & deos, (vt Marcion blasphemata) non appellasset Dominum cæli & terræ conditorem, patrem suum, nec præcepisset discipulis suis vnum scire **DEVM**, & hunc eundem solum vocare patrem: alioquẽ illis sua confessione & præceptione imposuisset, eosq; idololatrias & transgressores reddidisset. Id verò non est magistri boni, sed seductoris, & qui suis discipulis veritatis inuideat notionem. Quod quidem de Domino Iesu, qui & **DEVS** sit & ipsissima veritas, ne cogitari quidem absque horrore possit. Ità ergò etiam nostro in negotio, si quidem sciuisset Christus post Sacramenti consecrationem etiamnum panem & vinum adesse, non tam expressis ille verbis suis dixisset Apostolis, suum illic esse corpus & sanguinem, quod tamen fecit: Suum enim, inquit Irenæus, sanguinem confessus est. Alioquẽ sanè & Apostolos suos & nos omnes pessimè fefellerisset, & in idololatriæ crimen impulisset. Si cui placet, videat suprã 21. scripturæ Testimonium: sed & Irenæus ipse infrã mentem suam luculentissimè explicabit.

Imò verò hoc ipso loco apertè ille indicat, **CHRISTVM** his verbis perspicuè testatum esse, verum corpus suum in **V.** Sacramento substantialiter adesse, quandoquidem Apostolos suos nouã noui Testamenti oblationem docuerit. Si enim nihil hinc nisi panis & vinum & esset & permaneret, nullam hinc Christus noui Testamenti sui nouam docuisset oblationem, quando iam antè aliquot annorum millia summus sacerdos Melchisedech panem & vinum Deo obtulit, Domini typum gerens: ex quo fit consequens, nouam noui Testamenti oblationem non iam panem & vinum, neque figuram tantum, qualis fuit Melchisedechica, sed verum Christi corpus & sanguinem esse oportere: vt etiam in catholica Christi Ecclesia, ex doctrina Christiana semper viuificans & incruentum & appellata & habita est sacrificium.

Estq; id notatu dignum, Irenæum hinc aduersus Marcionem prophetas non recipientem, testari, de hac noua Eucharistiæ in nouo Testamento oblatione prophetam Malachiam olim prædixisse, hoc est,

M 2 illam

Christus diuino sermone suo panem & vinum in verum corpus & sanguinem suum mutauit.

Christus nouam noui Testamenti oblationem docuit.

Malac. 1.

Incensum, feruens est oratio credentium: sacrificium purum, verum Christi corpus in Eucharistia.

Quod Christus asserit & confitetur, id non potest non esse verum.

Hic D. Gropæus parasiticòs citat Irenæum.

Si Christus sciuit à consecratione panem & vinum permanere, sua confessione malè nobis imposuit.

Cum Eucharistia noui Testamenti noua sit oblatio, sequitur, re ipsa, plus illic q̃ panem & vinum haberi.

Malachias de mundo cor-

poris Christi
in Eucharis-
tia sacrifici-
o vaticina-
tis est.

illam eius prophetiam non de quibuslibet spiritualibus sacrificijs, sed de munda corporis & sanguinis Christi in Eucharistia oblatione, necessarium accipiendam esse, cum non, nisi vnum sit nouum purumq; noui Testamenti sacrificium, quod iam inde vsq; in vniuerso mundo vbiq; locorum oblatum est, hodieq; vbiunque catholici degunt Christiani, ex Seruatoris mandato, Deo sit gloria, offertur, & deinceps ad Domini vsq; aduentum offeretur: quæ quidem Epitheta nulli alteri spiritali possunt hostiæ conuenienter tribui. Id verò ita se habere, atq; inde ab Apostolorum tempore hanc Malachiae prophetiam de Eucharistiae sacrificio ex Apostolica proculdubio Traditione, celeberrimos quosq; Doctores merito accepisse & interpretatos esse, testis locuples est etiam Apostolicus ille Iustinus, quem Irenæo socium adhibui, in Dialogo ad Tryphonem, vbi ait, Eucharistiam illud esse quod Malachias prædixerit sacrificium: itemq; alio loco iam supra allato ex Apologia ad Antoninum, vbi Eucharistiam affirmat verum esse Christi corpus & sanguinem. Et hæc quidem de primo Irenæi testimonio dixisse sufficiat: iam ad alia eius generis testimonia accedemus.

Eodem 4. libro, contra hæreses, vt Marcionitas abominandi illius fortissimè cõuincat erroris, quo illi correpti blasphemis iactabāt vobis, Christum non esse Conditoris mundi filium, catholicam aduersum illos de vera in Eucharistia corporis & sanguinis Christi substantia doctrinam profert, quæ illius æuo in Christi Ecclesia versabat, & non ab orthodoxis modò, sed ab ipsis etiam Marcionitis, alijsq; eorum temporum hæreticis, quantumvis alioquin insanis & amentibus, pro certissima & habita est, & omnium confessione probata. Cui rei id documento esse potest, quod alio loco, nempe lib. 1. cap. 8. & 9. ab Irenæo refertur de hæretico quodam & mago, Marci vocabulo, qui vt homines ad se, tanquam alijs sacerdotibus sanctiorem, adduceret, arte magica effecit, vt vinum calici infusum, purpureum & rubicundum sanguinis instar appareret: qua ille nequitia sua nemini sanè imponere potuisset, si non ea tempestate passim ab omnibus pro certissimo esset habitum, verum corpus & sanguinem Christi in V. Sacramento contineri. Quam verò compertè huic & indubitatè veritati etiã Marcionitæ, p. moti verbis Christi, quibus apud Lucam vtit, quæ solùm recipiunt, fidem comodabāt, Irenæus ex ea ipsa aduersum illos validissimè id probat, Christum Conditoris mundi esse

Iustini sententia de sacrificio Eucharistiae.

Marcion & Marcus magus, quantumvis amentes hæretici, tamen Christi corpus in Eucharistia verè adesse crediderunt.

Lucæ 22.

esse filium, & corpora nostra extremo die ad immortalitatem resurrextura. Eius hæc sunt verba lib. 4. cap. 34. *Quomodo autem constabit eis, eum panem in quo gratia acta sint, (intellige, consecrationem) corpus esse Domini sui, & calicem sanguinis eius, si non ipsum fabricatoris mundi filium dicant, id est, verbum eius, per quod lignum fructificat, & defluunt fontes, dat primum quidem scenum, post deinde spicam, deinde plenum triticum in spica?* Quorum hæc sententia est: Marcionitæ quidem fatentur verbis Domini, vbi ea super pane & vino prolata sint, verum effici Christi domini sui corpus & sanguinem. Qua autem ratione in hoc constare sibi, aut id credere possunt, nisi etiam credant Christum esse filium & verbum creatoris, cuius virtute diuina, panis & vini creaturæ quotidie ex terra procreantur: quandoquidem alioquin Christus nulla aliena creatura, quæ neque Patris sui, neque sua foret, in suis sacramentis versus fuisset? Ideo, inquit, cum ei creaturam, quæ secundum nos est, offerunt, cupidum alieni ostendunt eum, & aliena concupiscentem. Rursumq; libro eodè, cap. 37. *Quomodo, ait, iuste Dominus, si alterius patris existit, huius conditionis, quæ est secundum nos, accipiens panem, suum corpus confitebatur, & temperamentum calicis sui sanguinem confirmauit? &c.* Vbi hoc solum lector admonendus est, vt Irenæi dicendi modum probè discat capere: vt cum dicit Christum confessum, panem esse corpus suum, perinde id accipiendum non rit, ac si dixisset, se panem in suum corpus conuertisse: Christus enim sua confessione & vocatione vocat ea quæ non sunt tanquam sint, vel vt sint, & illius dixisse, fecisse est, vt supra diximus. Et vt paucis multa complectar, Irenæus hæc Marcionitarum blasphemias omnibus nota & confessa corporis & sanguinis Christi in Eucharistia veritate confutat. Absq; hac enim neutiquam sanè Marcionitæ panis & vini creaturas pro illarum natura bonas esse putauissent. Tum etiam hinc certum testatumq; contra illos efficit, carnis futuram esse resurrectionem. Ait enim: *Quomodo autem rursus dicunt carnem in corruptionem deuenire, & non percipere vitam, quæ à corpore Domini & sanguine alitur? Ergo aut sententiam mutant, aut abstineant offerendo quæ prædicta sunt. Nostra autem consonans est sententia Eucharistiae, & Eucharistia rursus confirmat sententiam nostram. Offerimus enim ei quæ sunt eius, congruenter communicationem & unitatem prædicantes carnis & spiritus.*

Psal. 146. 147.

Nota calicis temperamentum.

Quod Irenæus ait Christum confessum panem esse corpus suum, vbi accipiendum sit.

Etiã hæretici corpus Christi in Eucharistia pro Ecclesiae sacrificio habuerunt.

94
Doctrina Ec-
clesiæ.
De tuisdonis
& davis, air
Eglectia.

Quemadmodum enim qui est à terra panis, percipiens uocationem Dei, iam non communis panis est, sed Eucharistia, ex duabus rebus constans, terrena & celestis: sic & corpora nostra percipientia Eucharistiam, iam non sunt corruptibilia, spem resurrectionis habentia. Hucusque Ireneus.

Quæ sunt reuera præclare dicta, plurimumq; facientia ad confirmandam validissimè catholicam fidem, qua credimus corpus Christi in Eucharistia re vera adesse. Nam primò quidem ridiculù planè foret & superuacaneum, D. Ireneum carnis nostræ resurrectionem indè solum probare voluisse, quòd corpus nostrum vitali & viuificante carne & sanguine Christi alatur, tanquam eorum virtute & efficacia caro nostra & immortalitati asseratur, si non etiam verum corpus & verus sanguis Christi in V. Sacramento realiter adesset: quòd ea propter diuinitatem in ipsis reuera præsentem hanc ipsam inhabitantem in eis & viuificantem habet virtutem & efficaciam, quæ in huius V. Sacramenti perceptione & sumptione Christianis communicatur.

Atq; hoc est, quod ea sancti Martyris verba sibi volunt, quibus ait, offerre nos ei quæ sunt eius, congruenter communicationem & unitatem prædicantes carnis & spiritus: hoc est, prædicantes atq; docetes Christi carnem cum eius diuinitate in personæ unitate esse coniunctam & unitam, atq; ea re vitalem eam esse, & omnibus iuxta eius institutionem corde & ore dignè eam sumentibus, vitam impertiri atq; communicare immortalitatem. Quem in modum etiam Athanasius hinc loquitur, dicens verba illa seruatoris, Spiritus est qui viuificat, caro non potest quicquam, ita intelligenda esse, quod caro communis sine spiritu nihil proficit: Christi autem carnem plenam esse spiritu, i. diuinitate, ideoq; vitam conferre nobis: quemadmodum infra in eius testimonijs referetur.

Deindè verò quoniam vir sanctus de Transsubstantiatione panis in Christi corpus, vllum potuisset ferre clarius testimonium, quam dum ait, *Eum, qui à terra est panis, ubi percepit uocationem Dei, iam non communem esse panem, sed Eucharistiam*: &c. His enim proferendis ad ea Apostoli verba, quæ ad Roma. 4. cap. leguntur, respexit haud dubiò, putà quòd Deus vocet ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, vel, vt sint: perindè ac si accommodatè ad ea Apostoli verba dicere velit: Panem, ex quo Eucharistia consecratione efficitur, ante consecratio-

Athanasius.
Iohann. 6.

Transubstantiatio.

erationem quidem non nisi panem esse: postquam verò omnipotentem Dei percepit uocationem, confestim verum esse Christi corpus, quod prius non fuerat. Quòd autem uocatio hæc de diuinis iisdemq; efficacissimis consecrationis verbis accipienda sit, infra ex ijs quæ subiiciemus Testimonijs, maximè Chrysofomi & Ambrosij, copiosè discere licebit.

Adeoq; Ireneus ipse, tam est luculentus sui ipsius interpres, vt eius verbis aliam adhibere explanationem superfluum sit: præsertim ubi ait, Eucharistiam à consecratione ex duabus rebus constare, quarum vna terrena sit: quæ sunt externæ species, id est, accidentia earum, quæ antè fuerunt, creaturarum panis ac vini, quæ facta consecratione symbola tantum sunt: Altera celestis, quæ alia non potest esse, quam verum Corpus & Sanguis Christi, quæ tum ob diuinitatem in ijs inhabitantem, tum quòd de Spiritu sancto in sacratissima virgine Maria concepta sint, celestia vocantur. Porro merum panem & vinum, cum sint creature terrestres, nemo rectè celestes res appellaret. Atque hoc est, quod iam antè in Introductione illa in Patrum Autoritates, latius explicuimus, videlicet celsissimum hoc Sacramentum è duobus constare, putà, visibilibus externorum elementorum speciebus, & inuisibili carne & sanguine Domini nostri IESV Christi. Et vt paucis absoluam, certum est, D. Ireneum sacrosanctæ Eucharistiæ vim tribuere viuificandi tum corpus, tum animam, atque eam ob rem accipere eum de eadem verba illa Christi Iohann. 6. *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam aternam. Et ego resuscitabo eum in nouissimo die.* Ea verò diuina Eucharistiæ vis & efficiëntia, quam Christus veræ suæ carni tribuit, id certò testatur, ipsam Eucharistiam veram esse carnem Christi.

Id verò lógè etià euidentiùs vir sanctus libro 5. asserit, ubi sic habet: *Vani autem omnimodò, qui uniuersam Dei dispositionem contemunt, & carnis salutem negant, & regenerationem eius spernunt, dicentes non eam capacem esse incorruptibilitatis. Sic autem, secundum hæc uidelicet, nec Dominus sanguine suo redemit nos, neque calix Eucharistiæ communicatio sanguinis eius est, neque panis quem frangimus, communicatio corporis eius est. Sanguis enim non est, nisi à uenis & carnibus,*

95
Panis ubi consecratur, percipit uocationem Dei.

Eucharistia ex duabus rebus constat, altera terrena, celestis altera.

Ireneus cap. 6. Iohannis ad Eucharistiam reculit.

Effectus præbat causam efficiëntiam.

De secula regeneratione dicit quòd filius hominis sedebit in sede maiestatis sue. Man.

Verba carosa
sua est, i. sine
sui imutatioe
naturā suscep-
tū humanā.
Ephē. 1.

Et a reliqua quæ est secundum hominem substantia, quæ uere factum uerbum Dei, sanguine suo redemit nos, quemadmodum et Apostolus eius ait: In quo habemus redemptionem per sanguinem eius, et remissionem peccatorum. Et quoniam membra eius sumus, et per creaturam nutrimur. Creaturam autem ipse nobis præstat, solem suum oriri faciens, et pluens quemadmodum uult: cum calicem, qui est creatura, suum corpus confirmauit, ex quo nostra auget corpora. Quando ergo et mixtus calix, et fractus panis percipit uerbum Dei, fit Eucharistia sanguinis et corporis Christi, ex quibus augetur et consistit carnis nostræ substantia. Quomodo carnem negant capacem esse donationis Dei, quæ est uita æterna, quæ sanguine et corpore Christi nutritur, et fit membrum eius, quemadmodum et Apostolus ait in ea, quæ est ad Ephesios, Epistola: Quoniam membra sumus corporis eius, de carne eius, et de ossibus eius: non de spiritali aliquo et inuisibili homine dicens hæc: Spiritus enim neque ossa, neque carnes habet, sed de ea dispositione quæ est secundam hominem, quæ ex carnibus, et nervis, et ossibus consistit: quæ de calice, qui est sanguis eius, nutritur, et de pane qui est corpus eius, augetur. Hucusque Irenæus.

Nota, mixtus
calix

Ephē. 5.

Luc. 24.
Irenæus loca
Pauli 1. Cor.
10. & Ephē. 5.
de ueritate
corporis
Christi in Eu-
charistia ac-
cipit.

Etiam hæc sanè maximi sunt momenti: in quibus id principid obseruandum est, Irenæum eos potissimum tres Pauli locos, (quorū primus est ad Rom. 4. Qui uocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt, uel ut sint: Alter 1. Cor. 10. Calix benedictionis cui benedicimus, nonne comunicatio sanguinis Christi est? et panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Postremus ad Ephē. 5. Quia membra sumus corporis eius, de carne eius, et de ossibus eius) de transubstantiatione creaturarū in uerum Christi corpus & sanguinem, & de illorū uera dispensatiōe & communicatione accepisse, idq; eum in modum, quo loca illa in I. & xxv. Scripturæ Testimonijs supra explicata sunt.

Agè iam impie Sacramentarie, in omnem te partem uerbes licet, nec tamè vnquam uerba hæc Irenæi, Quando et mixtus calix, et fractus panis percipit uerbum Dei, fit Eucharistia corporis et sanguinis Christi, ad aliam sententiam detorquere poteris, q̄ panis uiniq; substantiā, ubi per Dei

Ex pane fieri
Eucharistiā,
qd sibi uelit.

Dei uerbum consecrata est, in corpus & sanguinem Christi trāsferri. Id enim est, fieri Eucharistiam corporis & sanguinis Christi. Nā quæ panis & uinum permanent, ut tu ais, ea certè in carnem & sanguinem non transeunt, quod D. Irenæus affirmat.

Aduertendum etiā est, quam lepida utatur in hac describēda trās- substantiatione allegoria, dicens, Dñm solem suum (i. uirtutem diuinam in uerbis in creaturas prolatis) oriri facere, & ita pluere nobis, quemadmodum ipse uult, (nos uero comprehendere non ualemus) corpus suum: uidelicet ad manna respiciēs, quod Deus uerbi uirtute Patribus quondam supernè pluit. Verum huic corporis & sanguinis Christi pluuiæ Irenæus uim mortalia corpora nostra uiuificandi attribuit: quod Paulus dicens, Nos esse membra corporis eius, non de aliquo incorporeo spiritu, sed uero corpore loquatur, cuius nostra corpora per Eucharistiam uera membra efficiantur: quam quidē uiuificandi uim manna certum est non habuisse.

Quod autem his adiungit, carnis nostræ substantiā ex Eucharistiæ perceptione augeri & consistere, nō sic accipiendū est, q̄ Eucharistia instar aliarum terrestriū escarū in corporis nostri substantiā, carnēq; & sanguinē nostrum transeat, sed q̄ naturā suā & conditionē immortalitatis, nostræ carnis nature & substantiæ impertiatur: atq; ut alij cibi in carnem & sanguinē nostrum abeant, ut ea in uita hac temporaria sustentent: ita diuinæ Eucharistiæ uirtute corpora nostra à corruptione in uitam æternam conseruari.

Quod quidē ita se habere, ipse mox seipsum inter pretās, hisce uerbis declarat: Et quemadmodum lignum uitis depositum in terra, suo fructificat tempore: et granum tritici decidens in terram et dissolutum, multiplex surgit per spiritum Dei, qui continet omnia, quæ deinde per sapientiam in usum hominibus ueniunt, et sanguis Christi: sic et corpora nostra ex ea nutrita, et reposita in terram, et resoluta in ea, resurgent in suo tempore, uerbo Dei resurrectionem eis donante, in gloriam Dei patris. Audis hęc, quæ admodum deus lignum uitis in terra depositum, & granum tritici in terra satum, uirtute sua auget, & multiplicata producit: atq; ut ea deinde per Sapientiam in uisum hominibus ueniunt, (quod equidem hęc accipio de illorum in Sacramento transmutatione, ubi per

Allegoria
hac mirè pla-
uit Damascē
no li. 4. de or-
thodoxa fide,
cap. 14. de san-
ctis Christi
mysterijs, ut
suo loco ui-
debitur.
Exod. 16.
Num. 16.
Psal. 77.
Sap. 16.
Ephē. 5.

Carnis no-
stræ substantiā
Eucharistiæ
sumptiōe au-
geri & consi-
stere, ut acci-
piendum.

N Dei

Dei sapientiam eius caro & sanguis effecta sunt) ita etiã corpora nostra in terram reposita & resoluta, verbi Dei (quod calix mixtus & panis fractus perceperunt, & deinde in spiritalẽ nobis escam collata sunt) potentia resurrectionis esse in gloriam Dei. Atq; hoc est, qd nos inde, vt Irenęus loquitur, nutrimur, augemur, continemur, siue sustentamur & consistimus. (intellige hoc loco, ad æternitatem.)

In summa, testatur hęc Irenęus clarissimẽ, in sacrosancta Eucharistia, quę est, vt ipse ait, corpus & sanguis Christi, diuinã illam & viuificantem inesse virtutem, quã nedum animabus, sed etiam corporibus nostris resurrectionem & incorruptionem impertitur. Quo constat, eum verba illa Seruatoris Iohan. 6, Qui manducat meã carnem, & bibit meum sanguinẽ, habet vitam æternã, & ego resuscitabo eum in nouissimo die: totũq; ad eodẽ caput illud de hoc præstãtissimo accepisse Sacramẽto: qua re id ille perspicuẽ testatum nobis efficit, in hoc celsissimo sacramẽto verũ corpus & sanguinẽ Chri, cum illius diuinitate, quę sola hoc præstare potest, coniuncta, adesse substantialiter. Atq; hęc quidem beatissimi Irenęi Testimonijs finem imponimus.

Non longẽ post memoratos hos duos virtutis apostolicę viros, duo alij claruẽ excellẽtissimi & scriptorum diuinorum callẽtissimi patres, putã, Septimius Florens Tertullianus, & Origenes Adamãtius, quorum iam Testimonia audiemus.

SEPTIMI FLORENTIS TERTULLIANI
TESTIMONIA.

CAP. 39.

Tertullianus, qui sub Seuero Imperatore floruit, perindẽ vt D. Irenęus, multa præclara conscripsit opera aduersus hæreticos, Iudęos & Gentiles, quibus Catholicam propugnat fidem, maximẽ contra detestabilem Marcionem: aduersus quẽ iisdem ferẽ Apologijs vtitur, quibus Irenęus: atq; in ijs ipsis eiuscemodi præbet veritati Corporis & Sanguinis Christi in V. Sacramento testimonia, quã Irenęi autoritatibus nihilo sint inferiora. Et primò quidem lib. de Resurrectione Carnis blasphemiam Marcionis, asserentis Christum non esse Dei creatoris filium, hac potissimum ratione confutat, quòd Christus ad sua conficienda sacramenta creaturis Dei conditoris vsus sit: Eius verba hæc sunt:

Caro

Caro abluitur, ut anima emaculetur. Caro ungitur, ut anima consecretur. Caro signatur, ut et anima muniat. Caro manũ impositionem adumbratur, ut et anima spiritu illuminetur. Caro corpore et sanguine Christi vescitur, ut et anima de Deo saginetur. Non possunt ergo separari in mercede, quas opera coniungit. Hęc ille, cuius ea nimirum sententia est: Quãdo quidem Marcion aiebat Christum non venisse in carnem, atq; eã ob rem etiam nostrę carnis resurrectionẽ negabat, idq; planẽ impia, philosophicãq; ratione, Tertullianus diuersum probat ex admiranda diuinorum virtute sacramentorum, nempe deum tanto in precio & honore habere carnem nostram, vt absq; carnis cooperatione æternam beatitudinem animę per veneranda sacramenta non conferat. Cõcludit inde, ea simul ad beatitudinem cooperari, atq; idcirco etiam in mercede non separari. Orditur autem à Baptismo, & desinit in sanctissimo Corporis & sanguinis Christi Sacramento, asserens carnem nostram vesci Christi corpore & sanguine, id est, Christi corpus & sanguinẽ edere ac potare, quò anima nostra inde saginetur. Quod si ita se habet, certẽ Christi corpus in Sacramento non fide duntaxat animę spiritaliter, quod Aduersarij impiẽ opinantur, sed etiam ore corporaliter accipitur, quò anima & corpus, quę vnã operantur, etiã pariter mercedẽ capiant. Iam verò si Christi corpus & Sanguis in Sacramento re vera non essent, non posset ijs vesci vel frui corpus nostrum. Atquẽ illis caro nostra vescitur, non tamen vt cibo communi, cuius solum corpus est capax, sed vnã cum anima: sicq; corpus & anima hoc in opere, vt Tertullianus vult, non separãtur, sed coniunguntur. Quod nec ipsum quoquẽ esset, si sanctissimum Sacramentũ non nisi panis foret. Itã enim corpus & anima hęc comunẽ non haberẽt actionẽ, sed diuisam. Corpus nãq; pro sua natura nõ nisi corruptibili p seipso vesceretur panẽ ceu cibo suo, & anima tantum in fide Chri frueretur, illius cõmemorãda perpessioẽ. Verum hoc pacto Tertulliani aduersum Marcionẽ conclusio siue illatio nullius esset roboris, putã, corpus & animã in immortalitatis mercede nõ posse separari, qd in perceptione incorruptibilis escę, i. corporis & sanguinis Christi coniunctim operentur: id quod cordatus quisq; facillẽ intelligit.

Deinde quãdò Marcio, vt dixim, duo principia vel deos esse affirmabat,

N 2 mabat,

Baptismus.
Christi.
Confirmatio.
Ordinatio.
Eucharistia.

Corpus Christi
& ore &
corde accipitur.

habebat, id est, iustum alterum, alterum bonum & iustum quidem illud, non autem bonum, qui pater esset Christi, mundum & creaturas condidisse, quæ ex sua natura bonæ non essent, Tertullianus primo contra hunc teterrimum cacodæmonem Marcionem libro docet, hanc eius abominandam & pestilentem opinionem nullo posse modo consistere, idque hac ratione: *Christus*, inquit, *panem non reprobavit, quo ipsum corpus suum representat*, id est, præsens exhibet. Id enim proprie significat, Representare: quibus ille verbis hoc sibi vult, si quidem corporaliū conditor creaturarum, etiam Christi pater non esset, itemque, si creature natura malæ essent, Christum sanæ corporea panis creaturæ, utpotè quæ neque sua, neque bona foret, haudquaquam eò usurum fuisse, ut sub illius specie corpus suum in V. Sacramento substantialiter præsens exhiberet, vel representaret & porrigeret, quod tamē illum fecisse constat.

Ad hæc quandoquidē Marcion, ut antè dictū est, veteris testamenti legem unā cum prophetis summa impietate reiecerat, asserens ea non ex instinctu boni Dei, id est, Christi genitoris, sed creaturarum conditoris savi & inclementis Dei promanasse: Tertullianus lib. 4. contra Marcionem, probat vetus Testamentum omnino ad Christum respexisse ac remississe, illudque sibi Christum haud secus atque suum vespertinum, & per Christum & in Christo completum illud esse: atque ea causa inter alia docet illic, ut Moses Pascha ad Christum retulerit, dicens, Phasæ, vel Pascha Domini est Ideo, inquit, & affectum suum ostendit: *Concupiscentia concupiui Pascha edere uobiscum, antequam pariar. Nimirum uer necina illud Iudaica delectaret? An ipse erat, qui tanquam ovis ad uictimam adduci habes, et tanquam ovis coram tondente, sic os non aperturus, figuram sanguinis sui salutaris (intellige eam quæ in agni paschalis nece præcesserat) implere concupiscebat? Et post pauca sequitur: Professus itaque, se concupiscentia concupisse edere Pascha ut suum (indignum enim, ut quod alienum concupisceret Deus i. ut ceu indignum alienum mutaretur panem, quæ pater eius non fecisset) acceptum panem & distributum discipulis, corpus suum illum fecit.*

His verbis Tertullianus luculenter docet, Pascha Iudaicum Christi corpus, itaque Paschatis Iudaici esum vespertinum, unā cenam præfigurasse: eam ob rem ex animo desiderasse Dñam, priusquam pateretur, verum Pascha, hoc

Christus sub panis specie corpus suum præsens exhibet.

Vide infra D. Hieronymi testimonium in 26. caput Matthæi, ubi eadem significatione verbo Representare videtur ad demonstrandam

corporis Christi in Eucharistia veritatem: ut etiam Gelasius de duabus naturis in Christo, sub finē.

Paschalis agnus, figura corporis Christi in Eucharistia.

Exod. 12. Leuit. 23. Vide supra 44. Scripturæ Testimonium. Esa. 53.

Christus panem vertit in corpus suum.

hoc est, corpus suum edere cum Apostolis, ideoque acceptum panem corpus suum illum fecisse, & discipulis suis distribuisse, ut præcedentem figuram non modo passione, sed etiam corporis sui comestione perfectè impletet.

Atque tametsi Tertulliani mens & sententia in aperto est & manifesta, vix tamē quenquā ex veteribus illis Patribus cõperias, quo aduersarij tantoperè nitantur, atque hoc ipso Tertulliano, idque eo duntaxat, quæ memoratis illis verbis suis, *Acceptum panem & distributum discipulis suis, corpus suum illum fecit*, ista mox subiiciat, *Hoc est corpus meum dicendo, id est, figura corporis mei*. Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus.

Verum quisquis cõpendiariā illā nostrā in Patrū testimonia introductionem probè animaduertere, atque animo cõplecti velit, illi obscurum esse non potest, quàm turpiter hic sese falsos comperiant. Equidem in illa Introductione annotaui, Sacramenta nouæ legis duo quædam comprehendere, nempe externas visibiles species, quæ, quod inficiari nullus potest, sacræ quædam & symbolicæ figuræ atque signa sunt: & præterea, idque præcipuè, rem quandam diuinam, quæ potissimum spectatur, sub eiusmodi externis speciebus sacrisque figuris, iuxta verborum Christi pollicitationem, contentam: Speciatim verò sanctissimum hoc Sacramentum his duobus confici, nempe visibili elementorum externorum specie, & inuisibili Domini nostri Iesu Christi carne & sanguine: Sacramento, & Re Sacramenti.

Duas has V. Sacramenti partes, sinè quibus nec esset quidem Sacramentum, Tertullianus hoc loco coniunctim memorat, id quod nemo probus atque cordatus negare possit. Quinam enim poterat ille de vero Christi corpore in V. Sacramento, adeoque de admiranda panis in Christi corpus conuersione loqui euidētius quàm dum ait, *Christum acceptum panem & distributum, suum corpus fecisse*? quæ nimirum est res Sacramenti. Atqui dum porrò nullo penitus interiecto verbo subiungit, *Dominum id fecisse, dicendo, Hoc est corpus meum, id est, figura corporis mei*, alteram indicat partem, Sacramentum tantum, id est, sacrum illud externum speciei panis signum, sub qua specie corpus Christi, in quod panis diuina potestate conuersus est, continetur: quæ quidem externa species, quod nos quoque libenter fatemur, si-

Auersarij Tertulliano quidem tueri sentitur, sed frustra.

Fol. 68.

Nota cõfeci.

Tertullianus simul agit de signo externo, & Christi corpore sub illo cõtento.

gura est præsentis Christi corporis, quod sub illa contentum Dominus ipse porrexit, hodieq; porrigitur.

Nè quis autem hanc verbis Tertulliani sententiam me è meo putet cerebro affingere, eius ego me auctores habere confiteor Augustinum & Hilarium Romanum Pontificem, Leonis I. proximum successorem, qui Epistolas de fide Catholica, tres Synodos, Nicenam, Ephesinam & Chalcedonensem, contra Nestorium, Eutychetem & Dioscorum cõfirmâtes, cõscripsit. Augustini quidè verba, vt ea habent de consecrat. Distinct. 2. in Can. Vtrû, eiusmodi sunt: Corpus Christi & veritas, & figura est. Veritas, dum corpus Christi & sanguis in virtute Spiritus sancti, ex panis & vini substantia efficitur: Figura verò est, quod exterius sentitur. Quibus non admodum absona sunt dicta Hilarij Papæ, quæ itidè loco memorato recitantur. Corpus Christi, inquit, quod sumitur de Altari, figura est, dum panis & uinum videtur extra: Veritas autem, dum corpus & sanguis Christi interius credit.

Anne tibi videre vidèris lector optime, ambos hos sanctos Patres eo pacto hac de re conscripsisse, perindè ac si calumniâ Aduersariorum nostrorum de industria anteuertere, & Tertulliani sanâ sententiâ, modò ea sanè intelligatur, ab hereticorum vana & falsa deprauatione vindicare atq; tueri: tû præterea Christianos catholicos (qui vbi sacrosanctæ Missæ officio interfuere, dicere solent, se eâ die Dñm Deum nostrum in sacerdotis manibus vidisse) ab eorundem Aduersariorum contumeliosis fannis & ludibrijs defendere voluerint, putà, quæ eiusmodi locutio nihil habeat vitij, quandoquidem externas viderint species, sub quibus verum Christi corpus substantialiter continetur? Et hunc quidè de V. Sacramento dicèdi modum semper apud Christianos in vsu fuisse, postea ex alijs Patribus, præsertim Chrysofomo, Augustino & Bernardo vberius perdisces.

Habes igitur iam genuinum eorum, quæ supra attulimus, Tertulliani verborum, videlicet, Hoc est figura corporis mei, sensum atque sententiam. Vt verò ea quoque, quæ porrò adiungit, *Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus, accipienda sit*, Chrysofomus docere te potest Homilia 8; in Matthæum, vbi fermè eundem in modum loquitur. *Quando dicunt (hæretici,) Vnde patet immolatum Christum fuisse: & alia multa mysteria, hæc afferentes ora ipsorum consumimus: Si enim Iesus*

Eucharistia visibiliter figura est, inuisibiliter autè verum corpus Christi.

Catholici Christiani non male aiunt se Dominum Deum in sacerdotis manibus vidisse.

Quod nos ex Christi mandato eius verum corpus in V. Sacramento quotidie in altari offerimus, certè

Iesus mortuus non est, cuius symbolum ac signum hoc sacrificium est? quorum hæc sententia est: Quando Marcionitæ & Manichæi blasphemantes aiunt, Christum verum corpus humanum minimè assumpsisse, nec verè pro nobis in cruce mortuum esse, ora illis frænamus his verbis: Quid igitur? Anne Christus in sacrosancta Cœna sua nouam nos sui corporis oblationem docuit, nobisq; demandauit, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mudo offert Deo quotidie? Ea verò anne imago, vel symbolum est sacrificij eius semèl in cruce peracti? quod si illius symbolum est & imago, necessariò indè conficitur, Christum veram assumpsisse carnem, & eam pro nobis in cruce immolasse. Oportet enim imaginis esse exemplar archetypum. Idq; adè est, quod etiam Tertullianus hoc loco contra Marcionem inferre instituit his verbis: *Figura autem non fuisset, nisi veritatis esset corpus.*

Nam quod ille de Christi corpore, non modò quatenus nobis ab eo in cibum, sed etiam noui Testamenti sacrificium relictum est, loquatur, potest ex eius sequentibus verbis nullo negotio animaduerti, quæ sunt eiusmodi: *Sic & in calicis mentione testamentum constituens, sanguine suo obsignatum &c.* quibus ille innuit nouum Testamentum, nouo hoc sacrificio obsignatum atq; confirmatū esse. Vt enim Apostolus ad Hebræos ait 7. cap. Translato sacerdotio, necesse est vt & legis translatio fiat.

Vt igitur Chrysofomus memoratis illis verbis suis, quibus asserit altaris sacrificium symbolū esse sacrificij in cruce peracti, itemq; Basilius magnus in sua liturgia, vt ea iam extat, idem sacrificium antitypum vocans: nihil derogant veræ seu reali veri corporis Christi in Sacramento præsentie, quam duo iidem sanctissimi viri & iam dictis, & alijs innumeris locis, vt infra partim docebimus, clarissimè afferunt: ita & Tertullianus hisce suis (quæ diximus) verbis eidem nihil prorsus detrahit, cum illa sit horum oim mens atq; sententia, sacrificiū altaris exemplar, imaginè & antitypū esse sacrificij semèl in cruce peracti.

Et quid multis opus est? Si quod adhuc apud vllum de germano Tertulliani verborum sensu dubium residet, obseruet ille eius tum præcedentia, tum sequentia hoc loco verba, quibus poterit certior omninò fieri. Non enim vlla alia ratione ad eorum, quæ à quopiam obscure

figura est semèl pro nobis verè mortuum.

Irenæus lib. 4. cap. 34.

Calix Cœnæ Dominicæ, est obsignatio noui testamenti.

Vide C. de fragitur, qui est B. Augustini ex sententia Prosperij, de Cœnæ consecr. dist. 2.

Hæ præcedē-
tibus & sequē-
tibus Tertul-
liani verbis,
certa eius
sentētia pro-
priè depre-
henditur.

Ierem. 11.

Panis in vete-
ri testamento
figura fuit,
significans
corpus Chri-
sti in nouo.

Gen. 49.

Christus in
vini specie
suum confe-
cravit san-
guinem.

obscurè dicta sunt, certiorē magisq; propriam & genuinam potest
intelligentiam & notitiam perueniri, quàm vt & ea, quæ antecedunt
& quæ sequuntur, verba expendatur: siquidem illa, ea quæ in medio
posita sunt, explicare ac illustrare debent. Atqui præcedentia Ter-
tulliani verba nullo pacto, vt iam antè diximus, vllū Aduersarijs ad-
ferunt subsidium, cum ille plano atq; rotundo affirmet sermone,
Dominum acceptum panem, & distributum discipulis, corpus suum
illum fecisse. Sed neq; sequētia illis vllū aduinculo esse possunt, quæ
sunt eiusmodi: Non intelligit Marcion panem fuisse veterem figurā cor-
poris Christi, dicētis per Ieremiam: Aduersus me cogitauerunt cogitatum,
dicentes: Venite, conijciamus lignum in panem eius, scilicet crucem in cor-
pus eius. Itaq; illuminator antiquitatum (Christus) quid tunc uoluerit (in
propheta) significasse panem, satis declarauit, corpus suum uocans panem
(in Cœna sua) Sic & in calicis mentione testamentum constituit, sangui-
ne suo obsignatum, substantiam corporis confirmauit. Et paulò post: Multo
Christi census processurus, iam tunc Christum in Iuda. delineabat. Laua-
bit, inquit, in uino stolam suam, & in sanguine uuae amictum suum: stolam
& amictum carnem demonstrans, & uinum sanguinem. Ità & nunc sangui-
nem suum in uino consecrauit, qui tunc uinum in sanguine figurauit.

Obserua hîc Lector, quantoperè cauerit Tertullianus, nè quis
ipsum dicta in Aduersariorum damnatam opinionem perperam de-
torquere posset. Vt enim antè audisti, prius quàm diceret, Sacramen-
tum esse figuram, in ipsa sermonis cohærentia hæc verba præmittit:
Christus acceptum panem, & distributum discipulis, corpus suum illum
fecit. Qua tandè ratione suam de sanctiss. Sacramenti re senten-
tiam apertius prodere potuisset? Deindè post ea verba, quæ pepe-
ram interpretari quis possit, subiungit quæ iam antè commemorau-
mus, Christum in cœna sua re ipsa satis declarasse discipulis suis, quid olim
apud Ieremiam uoluerit significare panem, corpus suum uocans panem, &
illud sub panis specie illis porrigens: adeò vt nemo, nisi qui planè impu-
dens esse velit, aliud affirmare queat, quàm Tertulliani eam esse sen-
tentiam, Christum hîc idem illud præbuisse substantialiter, quod
antè

antè apud Ieremiam panis figura significârit: maximè cum & alibi
eundem ferè in modum hinc loquatur, nempe eo quem aduersus Iu-
dæos edidit libro, ubi inter alia sic habet: *Christus reuelauit, panem
suum corpus appellans, cuius retrò corpus in panem Prophetes nunciauit.*
Quorum hic sensus est, Panem olim apud Prophetam in umbra cor-
pus Christi futurum designasse: at verò Christum umbram & vela-
men amouisse, quandò panem appellauit corpus suum: eumq; dein-
cèps non umbram, sed id quod appellatio ipsa significat, id est, verū
corpus suum præbuisse: quando quidem eius uocasse & dixisse, fecis-
se est, vt iam antè tum ex scripturis, tum ex Irenæo docuimus.

Eadem ratione, quandò Tertulliano cœnæ dominicæ calix est no-
ui Testamenti obsignatio, eius facta sanguine, dubium non est, certò
illum credidisse, in sanctiss. Sacramento verum Christi sanguinè ab-
esse. Sola nanq; inanis figura non potest esse noui Testamenti ob-
signatio, vt iam alibi, maximè in 16. Scripturæ testimonio, proba-
tum est.

At verò etiam illa eius verba omninò luculenta sunt, quibus ait,
Ità & nunc (idem ipse in sacrosancta cœna sua) sanguinem suum in
uino consecrauit, qui tunc uinum in sanguine figurauit. Quæ nullam ad-
mittunt interpretationem aliam, quàm eundem Christum, qui prius
in Testamento veteri uinum appellârit sanguinem, eum post eà in sa-
crosancta Cœna diuinæ consecrationis suæ id effecisse virtute, vt
sub vini specie uerus eius sanguis sit. Alioquè enim veteris Testamē-
ti figuram in illa Cœna consecratione diuina sanguinis sui non im-
plēset: quod tamen Tertullianus eum fecisse & testatur & docet eui-
dentissimè.

Ex quibus omnibus id sequitur, memorata illa Tertulliani verba,
Dominū dixisse, HOC EST CORPVS MEVM, id est, figura corporis mei, non
alio sensu ab illo prolata esse, quàm perindè ac si dixisset dominus:
Hoc quod foris uidetis, & quod uestri uobis oculi renunciant, nem-
pe, panis species, id figura est: sed sub hac panis specie ego uobis cor-
pus meum præbeo. Siquidem ex pane feci corpus meum.

Interim tamè nihilo minùs haud ingratis agnosco, immò cum re-
liquis omnibus sanctis Patribus non possum non liberè fateri, Ter-
tulli-

Christus in
sacrosancta
Cœna sua ve-
teris instru-
mēti uelamē
amouit.

Nulla figura
potest esse
noui Testamē-
ti ob-
signatio.

Christus in
Cœna sua ve-
teris testamē-
ti figuram in
patriarchæ
Iudæ benedi-
ctiōe, re ipsa
compleuit.

Verba Christi hoc loco Tertullianus pro illorum germana & propria significatione non interpretatur.

Pronomen HOC, in verbis Domini, presentis corporis Christi substantiam demonstrat, non autem panis, vel speciem externam.

Tertullianus quid permiserit, ut eo pacto Domini verba interpretarentur. Mos disputantium.

tullianum hæc Dñi verba, HOC EST CORPVS MEVM, pro illorū germana significatione & sensu genuino, hoc loco neutiquam interpretari, tamen si alioquā mens & sententia illius à vero non discrepat. Cū enim diceret Dñs, HOC EST CORPVS MEVM, nō ea voluit ratione accipi, quasi dixisset, Externa species sanctiss. Sacramenti, quod hīc vobis porrigo, est corporis mei sub ea contenti figura; quandoquidem ijs dictionibus, HOC EST, non visibilem demonstravit panis speciem, sed veri corporis sui substantiam, in quam divina virtute sua panem conuertit. Etenim pronomen HOC, positū hīc loco subiecti, vnum quid substantiæ significat, quæ explicatur in prædicato verbi Corpus: quod nos in primo Scripturæ Testimonio fufius explicuimus. Atq; eam ob rem nemo ex alijs sanctis patribus eum in modum, sed diuerso potius, hæc Dñi verba interpretatus inuenitur. Theophylactus quidem in cap. 26. Matth. ea exponens, Porro, inquit, dicens, Hoc est corpus meum, ostendit quod ipsum corpus Domini est panis qui sanctificatur in Altario, & nō respondens figura. Nō enim dixit, Hoc est figura: sed, Hoc est corpus meum. Itemq; Damascenus lib. 4. de Orthodoxa fide cap. 14. Non est, inquit, figura panis & vinum, corporis & sanguinis Christi. Absit enim hoc: sed est ipsum corpus Domini deificatum, ipso Domino dicente, Hoc est corpus meum: non figura corporis, sed corpus: & non figura sanguinis, sed sanguis &c. vt infra fufius, ex horum aliorumq; discas testimonijs.

Vt autem Tertullianus eo, quo diximus, pacto Domini verba hoc loco exponeret, ansam illi præbuit disputationis aduersus Marcionē susceptæ certamen. vt̄ sanè rarum non est, eos qui in disputatione versantur, interdum non ad eodē exactè propriam ac genuinam verborum significationē exprimere, sed plerunquē eum sequi illorum significationem, qui ipsis pro re nata magis accommodus sit ad confutandum aduersarium.

Negabat hæreticus Marcion sceleratissimè, quod antè diximus, Christum verum corpus humanum assumpsisse. Huic tam immani blasphemie valèter retūdendę ac subruendę maximè tū subseruiebat illa verborum Dñi, quam Tertullianus vsurpauit, expositio: tanq̄ dixisset Dñs: Hoc quod ego vobis porrigo, secundum externam speciem, figura

figura est presentis corporis mei. Neque enim alia ratione Marcionis abominandā assertionem efficacius refellere potuisset. Nam si Sacramentū à Dño traditū, secundum externā speciem, Dñici corporis figura est, sequit̄ indè irrefutabiliter, Dñm verū corp⁹ humanū assumpsisse: q̄ndō quidē sanctiss. sacramentū figura corporis eius esse non posset, nisi idē illud verū eius corpus extaret, cuius figura sit V. Sacramentū.

Quod, si Tertullianus hæc verba pro ipsorum germana significatione propriè esset interpretatus, hunc in modū, Hoc quod præbeo vobis, est verum & ipsissimum corpus meum: potuisset Marcion pro sua falsa persuasione Tertulliani argumentum irridiculè eludere, dicendo: Equidem nō id tibi assentior, Christum verum corpus humanum habuisse. Quale igitur corpus habuit, tale dedit etiam discipulis suis. Verum hoc cauillum impudēs, hac quam diximus, verborum Christi interpretatione Tertullianus anteuertit.

Nōrunt qui in Patribus probè exercitati sunt, distinguendum esse inter ea illorum verba quæ ἀνωτιστικῶς, & ea quæ δωματικῶς, id est, quæ disputandi, & quæ docendi ratione siue dixisse, siue scripsisse legunt̄. Vbi enim aduersum Iudeos, Ethnicos & hæreticos digladiantur, plerunquē certaminis æstu eodē feruntur, vt non semper ipsam verborū ἀνωτιστικῶς, & exquisitam significationem spectent, sed eam potius vsurpent, quæ magis opportuna sit profligandis aduersarijs: modò id tñ obseruent, vt̄ nē ea significatio, si sit probè intellecta, cum mēdacio vel errore cōiuncta videatur. At verò vbi Christianæ religionis dogmata tradūt, summo id agūt studio, nē quouis modo Scripturę verba aliter, q̄ pro illorum propria significatione, adhibeāt & vsurpent. Id verò discriminis discere licebit ex Basilij Magni Epistola 64. ad præcipuos in Neocesarea, vbi eos reprehendit, qui D. Gregorij Neocesariensis verba, quibus ille aduersus Aelianum ethnicum in quadam disputatione ad sacrosanctæ Trinitatis mysteria declaranda vsus erat, calumniari, atq; ijs ipsis teterrimam Sabellij hæresim confirmare nitentur. Hypostasis enim vocabulum non pro illius vero significato, quo à Patribus catholicis passim accipiūt, nēpè pro subsistente Persona, sed, ὁμοία, hoc est, Effetia vel Substantia cōtra gētilē vsurparat. Nō, inquit, dicit̄ uelut ex decreto, seu tanq̄ à præscribere doctrinā, sed ut accōrdēdente, & à certamine occupato. Et seq̄: Hellenē seu Ethnicū psuadēs, nō

Discrimē inter ea Patrum verba quæ δωματικῶς, & ea quæ ἀνωτιστικῶς vsurpant.

Hæc Basilij itā habentur Latine etiam in exemplari Germanico.

putabat exactam & absolutam diligentiam in uerbis deligendis adhibere, sed alicubi etiam concedere moribus eius qui inducitur, ut ne reluctetur ad principalissima. Hæc ille. Ut ergo Gregorius Neocæsarienſi dictione Hypostasi in suscepto cõtra ethnicum certamine secus usus est, quàm quiscquam patrum cæterorum, ubi religiõis dogmata tradunt, quippe qui vno omnes ore affirmant in sacrosancta trinitate nõ nisi vnã *divinã*, id est, substantiam, & tres *personas*, id est, personas esse: ita & Tertullianus hoc loco aduersus Marcionem eiusmodi quandam verborum Christi interpretatiõem explicauit, qualem nullus vnquam Patrum protulerit, Sacramentum sanctissimum figuram vocans: quancquam, quod supra diximus, non eo pacto figurã appellat, quales fueret veteris Testamenti figuræ, id est, vmbra duntaxat rerum futurarum: sed vt Sacramenta nouæ legis secundum externam speciem figuræ & signa sunt præsentis veritatis sub illis in mysterio latentis & velata. Quod fit, vt meritò quoque Myſteria dicantur, quãdò sub externis conspicuis signis res diuina inuisibilis, sed præsens tamen verè & realiter continetur: sicut & Tertullianus ipse veram illam inuisibilem cellissimi Sacramenti rem & veritatem simul aperte indicat, dicens, Dominum acceptum panem & distributum discipulis, corpus suum illũ fecisse: itemq; Christum actu ipso declarasse, quid olim in Ieremia panis significãrit: & alibi, Christum reuelasse, id est, velamen remouisse, panem corpus suum appellans: denique, sanguinem suum in vino consecrãsse, & calicem sanguinis noui Testamenti esse obſignationem.

Verum enimuerò vt Tertulliani de V. Sacramento sana sententia nemini possit esse ambigua, equidem præter hoc præsens, & duo aliam antè prolata illius testimonia, quõrum prius est ex libro de Resurrectione carnis, quo ille, vt dictum est, asserit carnem nostrã corpore & sanguine Christi vesci, vt & anima de deo faginetur: & in hac opera, vt ille vocat, corpus & animam coniungi: posterius ex primo aduersus Marcionem libro est, quo asseuerat Christum corpus suum pane repræsentãsse &c. præter hæc, inquam, eius viri testimonia, quẽdam illius adhuc alia ex locis alijs depromã, quẽ vsq; eò sint clara & illustria, vt nemo vllam eis possit caliginem offundere.

Libro de Oratione docet, vt ea dominicæ orationis verba, Panẽ nostrum

Sacramenta nouæ legis figuræ sunt presentis rei diuinæ sub ipsis contentæ ac velata: veteris autẽ legis sacramenta nõ nisi rerũ figurarum vmbra sunt & figuræ.

nostrum quotidianum da nobis hodiẽ, non de vsitato terrestri pane, sed spiritaliter potiùs de ipso Chfo intelligere debeamus, *Christus enim, inquit, panis noster est, quia uita Christus, quandoquidem ipse dicit, Ego sum panis uitæ.* Simul innuens, hac precatiõcula petere nos debere, vt Christi Domini in V. Sacramento participes efficiamur: *Corpus eius, inquit, in pane cõsetur: siquidẽ ipse Dominus ait, HOC EST CORPVS MEVM.* quibus hoc proculdubio sibi vult, censere nos planeq; persuasum habere ex memoratis Dñi verbis, sub specie panis verũ esse corpus Christi. Mox enim subiungit: *Itaq; petendo panẽ quotidianũ, perpetuitatem postulamus in Christo, & indiuiduitatem à corpore eius.* quæ de sanctissimi Sacramenti efficacia eundem ferè in modum dicta sunt, vt ab Irenæo, sicuti loco suo videri licet.

Deindè in fine libri huius, ubi de Christianarum stationũ diebus agit, scribit his verbis: *Similiter de Stationum diebus non putant plerique sacrificiorum orationibus interueniendum, quod Statio soluẽda sit accepto corpore Domini.* (quod equidẽ intelligẽdũ puto, posteaq; Diaconus quoquo discendẽdũ copiã fecit, dicẽs: *Ite, Missa est.*) Ergo deuotum Deo obsequiũ Eucharistia resoluit, an magis Deo obligat? *Nõnne solennior erit Statio tua, si & ad arã Dei steteris? Accepto corpore Domini & reseruato, utrunq; saluum erit, & participatio sacrificij, & executio officij,* (Stationis videlicet, vt ego arbitror). Cum enim olim fierent Stationes ad oratoria & sepulturas martyrum, verisimile est eos ante meridiem indè non recessisse, & fortassis etiam ad vesperam vsque ieiunos permanuisse, atq; ea re dixisse Tertullianum, acceptũ Christi corpus (quod alioquũ vt plurimum ad tertiam diei horam & conficiebatur, & distribuebatur) nihil obfuturum Stationi, quò minũs illud ad ad finem vsq; stationis & sumeretur, & reseruaretur: atque ita pariter & communioni, & stationi fieret satis: quancquam locus hic obscurus est, quòd nos vetusti moris haud planè exactam notitiam habeamus.

Et hĩc igitur videmus, vt Tertullianus suorũ temporũ Christianos adhortatus sit, nè stationũ diebus Eucharistiẽ sumptionẽ intermitterent, quòd Eucharistia Deo nos obliget, & in ea accipiamus ab

Iohan. 6.

Eucharistiam sumẽdo, perpetuitatẽ in Christo expectimus, & nõ ab illius corpore separemur. Stationes apud veteres.

Ite, Missa est

Eucharistia Deo nos obligat: & corpus Christi, sacrificiũ altaris, ex ara accipimus. Eucharistia asseruatio.

Thelephor. c. Noctẽ de consec. Distin. 1.

ara corpus Domini, & sacrificij altaris participes reddamur &c. Quibus ille verbis satis superq; testatū efficit, in Eucharistia Christi corpus substantialiter adesse: præsertim quando non sumpti duntaxat, sed etiam referuati corporis Christi mentionem facit. Vt verò eiusmodi asseruatio illius ætate in vsu fuerit, postea audiemus.

Luc. 15

Matt. 8.
Mar. 5.
Luc. 7.

Libro quoquè de pudicitia, quo illū de prodigo filio ex Luca tractat locum, ita habet: *Ille princeps huius æui præfecit eum* (filium prodigum) *porcis, ut familiare id dæmonum pecus pasceret, ubi nec illi composset vitalis esca, simulq; alios uideret in opere diuino abundantes pane cælesti. Recordatur patris Dei, satisfacto redit* (nèpè per pœnitentiam) *uestem pristinam recipit, statum scilicet eum, quem Adam transgressus amiserat. Anulum quoquè accipit tunc primum, quo fidei pactionem interrogatus obsignat, atque ita exinde opimitate Dominici corporis uestitur, Eucharistia scilicet.* hæc Tertullianus. En hîc quoquè audimus eum sanctissimum sacramentum vitalem escam, panem cælestem & opimitatem dominici corporis appellare. Hæc enim omnia tribuit Eucharistiæ, cuius nos perceptione & participatione eundem testatur recuperare statum, quem ante Adami lapsum obtinuerimus.

Libro etiam 2. ad Vxorem, vbi eam accuratè hortatur, nè ipso defuncto alteri nubat, maximè gentili, huius eam potissimum adfert rationem, nè corpus Christi, quoddam ea nihilo secius libenter esset perceptura, ex mariti eius incredulitate contumeliam accipiat. Non sciet, inquit, *maritus, quid secreto ante omnem cibum gustes.* Et si scierit panem, non illum credet esse qui dicitur, id est, corpus Christi, & panem cælestè, qui ex dei vocatione, vt Irenæus ait, Christi corpus effectus est, & à fidelibus Christi corpus & dicitur & censetur. Quod aut dicit, *Quid secreto ante omnem cibum gustes,* id nimirum pro illorum temporum Ecclesiastico more intelligendum est. Tum enim Episcopi & presbyteri celsissimum Sacramentum religiosis probatisq; Christianis interdum in mundo quodam panno lineo vel munda arcula ex altari secum domum absportandum dare solebant: vt illo ijs præsertim temporibus, quando vel ob imminètes gentiliū sæuas persecutiones, vel alijs de causis nullum publicitatis in Ecclesia sacrificium fieret, neq; Christiani cœtus ageretur, domi suæ pro sua quisque

Ethnicis incredibile visum est, Christum nobis in V. Sacramento præbere corpus suū: qui tamen figuræ faciliè fidè commodaissent.

que deuotione ante omnem alium cibum communem frui possent. Qua de re illo quoquè libro, cui de Corona militis titulū fecit, scribit hunc in modum: *Eucharistia sacramentum & in tempore uictus, & omnibus mandatum à Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu quam præsentium sumimus.* Quibus ille indicat, religiosos eorū temporum Christicolæ Eucharistiam accipere cōsueuisse, interdum, id què vt plurimum, modò adesset opportunitas, in Christianis cœtibus, interdum quoquè intra domesticos parietes ante prandiū, cum non liceret publicos celebrare cœtus, quos ea tempestate ob immanissimas tyrannorum persecutiones etiam ante lucem nonnunquam inire solebant.

Ex his ergò duobus iam recitatis locis perspicuè licèt animaduerti, gentiles credere non potuisse, Christianos in Eucharistia accipere id quod ea dicitur, hoc est, verum corpus Christi: itemq; Eucharistiā non nisi de præsentium, id est, sacerdotum manibus sumptam esse, deniquè eam aliquandiu referuari consueuisse.

Ad extremum lib. de Idololatria in quosdam Christiani nominis professores acerrimè inuehitur, qui sculpendi arte præditi, temporarij cuiusdam lucri & commercij causa Ethnicis idola effingebant. Vtitur autem oratione eiusmodi: *Tota die ad hanc partem zelus fidei perorabit ingemens, Christianum ab idolis in Ecclesiam uenire, de aduersaria officina in domum Dei uenire, attollere ad Deum patrem manus matres idolorum, his manibus adorare quæ foris aduersus Deum adoratur, eas manus admouere corpori Domini,* (Rursus hîc loquitur pro supradicta suorum temporum consuetudine) *quæ dæmonijs corpora conferunt.* Prosequitur inde eā querimoniam, quod hoc crimine non solum quidā è vulgo, sed etiam nonnulli ecclesiarum præfeti sese obstrinxissent. *Adleguntur, inquit, in ordinem ecclesiasticum artifices idolorum. Prò scelus. Semel Iudæi Christo manus intulerunt, isti quotidie corpus eius lacessunt. O manus præcidendæ. Viderint iam, an per similitudinem dicitur sit, Si te manus tua scandalizat, amputa eam. Quæ magis amputandæ, quam in quibus Domini corpus scandalizatur?* Hucusquè Tertullianus: Vbi ille Eucharistiam rursus Christi corpus vocat, neque

Qui illicita sectantur commercia, & nihilo minus Christi corpus accipiunt, nõ minori se

obstringunt
scelere, & lu-
dæi, qui illud
crucifixerunt.

neque id aliud sanè, quàm quod Iudæi cruci affixerunt: atq; ea causa pro illius iudicio, eos qui indignè illud accipiant & laceſſant, vt ipſe loquitur, non minori dignos ſupplicio, atquè Iudæos, qui illud crucifixerunt. Quæ certè ad meram figuram nulla poſſunt ratione accommodari. Equidem mihi perſuadeo, pijs quibuſque leſtoribus cuncta hæc Teſtimonia, quantum ad Tertulliani certam de veritate corporis Chriſti in Sanctiſſimo Sacramento ſententiam perdiſcendam attinet, abundè ſufficere. Itaq; ad Origenem noſtra procedet oratio.

ORIGENIS ADAMANTII PRESBYTERI
TESTIMONIA.

CAP. 40.

Exod. 14.

1. Cor. 10.
Exo. 16.
Iohan. 6.

Collatio Sa-
cramentorū
priſcæ legiſ,
ceu vmbra-
rū, cū ſacramen-
tis noui Te-
ſtamenti, cū
quàm res
ipſas conti-
nentibus.

Origenes, qui non ità longè à Tertulliano clarus extitit, diemq; ſuum obiit ſub Valeriano & Galieno Imperatoribus, Anno Domini 261. conſimilia tribuit teſtimonia verè corporis & ſanguinis Chriſti præſentiæ in venerabili Eucharistiæ Sacramèto. Homilia 7. in Numeros hæc eius verba legūturi: *Antea in ænigmate (i. in figura) fuit baptiſmus in nube & in mari, nunc autem in ſpecie regeneratio eſt in aqua & in Spiritu ſancto. Tunc in ænigmate erat manna cibus, nūc autem in ſpecie caro uerbi Dei eſt uerus cibus, ſicut & ipſe dicit: Quia caro mea uerè eſt cibus, & ſanguis meus uerè eſt potus. Sic ergo iam nunc Moſes apud nos poſitus, & huic Aethiopiſſæ coniu-ctus, uel ipſe ad nos, uel Deus ad ipſum nō loquit in ænigmate, ſed in ſpecie.* In qua ſententia alluſit Origenes ad ea Apoſtoli verba, quæ ſunt ad Hebræos 10. cap. nempè, legem habuiſſe vmbra futurorum bonorum, non ipſam imaginem rerū. Itaq; ſacramenta veteris Teſtamenti ceu vmbra confert cum ſacramentis nouæ legiſ, quæ ipſam rei veritatem contineant: priſcumq; illum Moſen cū eius Aethiopiſſa, qui omnia in ænigmate & figura locutus ſit, cum noſtro Moſe, i. Chriſto & eius Aethiopiſſa, hoc eſt, catholica Eccleſia, qui non ænigma, ſed rē ipſam exhibeat. Sub Moſe, inquit, baptiſmus fuit, ſed in ænigmate dūtaxat, rubro mari & nubis colūna baptiſmū tantum p̄figurātibus. Sub Chriſto autem in ſpecie, id eſt, rei veritate eſt baptiſma, cui certò præſens adeſt Spirituſ ſanctus, per quē nos in aqua re vera regeneramur.

Sub

Sub Moſe typicum manna fuit, ſed Chriſtus (ait) pollicetur Iohan. 6. daturum ſe nobis, vt etiam dat, in ſacroſancta cœna ſua corpus & ſanguinem ſuum in verum cibum: nec porro in ænigmate ad nos loquitur, ſicuti Moſes, ſed in rei veritate: adeò vt illa eius verba, *Hoc eſt corpus meum*, non iam tropicè vel figuratè, vt Moſis verba, ſed verè & ſubſtantialiter accipienda ſint, videlicet adeſſe illic veram carnem & ſanguinem eius, quandoquidem neque ille ad nos, neque Deus ad illum deinceps in ænigmate, ſed in ſpecie & ipſa rei veritate loquatur.

Chriſtus in
ſacroſancta
cœna ſua non
loquitur no-
bis ænigmati-
cè, ſed in ipſa
rei veritate.

Qui verò potuiſſet Origenes hac de re loqui euidentiùs? vt qui hoc loco, ſicut & alijs multis, verum Chriſti corpus appellat carnem uerbi Dei, id eſt, carnem quam Chriſtus ſempiternum Dei uerbum, in ſua incarnatione aſſumpſit, & ſuam propriam fecit carnem, dicente Iohanne 1. cap. Verbum caro factum eſt. Vndè etiam Homilia 9. in Leuitici cap. 16. ſcribit hunc in modum: *Non hæreas in ſanguine carniſ, ſed diſce potiùs ſanguinem uerbi, & audi ipſum tibi dicentem, quia hic ſanguis meus eſt, qui pro uobis effundetur in remiſſionem peccatorum. Nouit qui myſterijs imbutus eſt, (ſacroq; tinctus baptiſmate) & carnem & ſanguinem uerbi Dei. Non ergo moremur in his, quæ & ſcientibus nota ſunt, & ignorantibus (id eſt, ijs qui nec myſterijs imbuti, nec vndis ſalutaribus expiati ſunt) patere non poſſunt.* Immo hac de cauſa more ſuo allegorico Homil. 35. in cap. 26. Matthæi, ſanctiſſimum Sacramentū uocat uerbum nutritorium animarum. Eius verba adſcribimus: *Panis iſte, inquit, quem Deus uerbum, corpus ſuum eſſe fatetur, uerbum eſt nutritorium animarū, uerbū de Deo uerbo procedens, & panis de pane cœleſti, qui poſitus eſt ſuper menſam, de qua ſcriptum eſt: Præparāſti in conſpectu meo menſam aduerſus eos qui tribulant me.* Quib⁹ uerbis nihil ille de veritate corporis detrahit, vt nec Chriſtus ubi ait, *Verba q̄ ego locutus ſum uobis, ſpiritus & uita ſunt. Spiritus eſt qui uinificat, caro nō prodeſt quicquā,* ſcilicet, p̄ ſe ſola, & ſi eo modo percipiatur, quo putabant increduli Capernaitæ eſſe ſumendam, vt eſt ſuprà in xlii. ſcripturæ teſtimonio declaratum, & poſteà latiùs declarabitur.

Caro & ſan-
guis uerbi
Dei.

p̄ſat. 22.

Iohan. 6.

Nec tamen à uero alienum eſt, Origenem interdum Domini uerbum, doctrinam & prædicationem, nuncupare ſpiritualem ſanguinē,

p

quem

Origenes ea comestione & potatione, quæ fit per fidem in verbis Dei, distinguit à perceptioe corporis & sanguinis Christi in V. Sacramento.

quem fide potemus ob animarum nostrarum vitam seruandâ tuendamq; . At nihilo minùs distinguit ille eiusmodi sanguinẽ allegoricũ, qui fide duntaxat hauriatur, ab eo sanguine, quem credentes in sanctis. Sacramento bibunt: qui quid sit, vt ipse ait, soli nõrunt mysterijs imbuti & initiati. Quæ illi causa fuit in suis Homilijs ab vltiori huius, qui in Sacramento adest, sanguinis declaratione abstinendi, nõ sublimia tanti Sacramenti mysteria incredulis innotescerent: cum tamen etiam propalã illo de potu, qui nobis in Dei verbo per fidem porrigitur, prolixè loquatur. Homilia XVI. in Numeros his vtitur verbis: *Bibere autem dicimur sanguinem Christi, non solum Sacramento- rum ritu, sed & cum sermones eius recipimus.*

Deut. 8. Matth. 4.

Vbi perspicuũ est, expressis verbis secernere eũ potationẽ sanguinis Christi in V. Sacramento, quã soli initiati, id est, baptizati nouerunt, ab ea doctrinæ Christi potatione, quæ per fidẽ tantũ fit pro spiritali quadã animæ refocillatione: de qua primò quidem Moses, deinde verò etiam Dñs ipse sic locutus est: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod pcedit de ore Dei. Sed agè prolixiora quædam, magisq; luculenta ex Origene testimonia proferamus.

Homilia XIII. in Exodũ, qua Christianos omnes magnoperè hortatur, nõ verbum dei, quod semel animo receperint, rursus inde excidere patiantur, hac ille oratione vtitur: *Volo uos admonere religionis uestræ exemplis: nõstis qui diuinis mysterijs interesse consueistis, quomodo cum suscipitis corpus Domini, cum omni cautela & ueneratione seruatis, nõ ex eo parum quid decadat, nõ consecrati muneris aliquid dilabatur. Reos enim uos creditis, & rectè creditis, si quid inde per negligentiam decadat.*

Ab Ecclesiæ exordio Christiani in Eucharistia honorè & reuerentiã ingenti cura pcauebant, nõ quid inde in terrã decideret & si quis id neglexisset, eũ animaduersione dignam admisisset culpã sentiebãt.

Quod si circa corpus eius cõseruandũ tãta utimini cautela, & meritò utimini, quò putatis minoris esse piaculi uerbũ Dei neglexisse, quàm corpus eius? Hac autem exhortatione post Origenẽ etiam Augustinus vsus est Homilia XXV. & recitatur in e. Interrogo vos. i. q. i. Quæ quidẽ sit itã vt par est, expendat, potest esse documento, à primis iam inde Ecclesiæ incunabulis apud Christicolos omnes nõ leuem eam fuisse culpã, si cuiusquam incuria vel parũ aliquid cellissimi Sacramenti in terrã dilabi contigisset: eamq; culpã, vtpotè quæ negligentes & incuriosos, dominici corporis reos efficeret, pœna multatam fuisse, quam

sanè

sanè Pius eius nominis primus Pontifex Romanus & martyr Christi constituit & expressit, vt in sequẽtib; articulis docebimus. Vnde porrò consequitur, Catholicam Christi Ecclesiam hoc ipso testatum fati effecisse, se sanctissimum Sacramentum non alio, quàm Christi corporis loco semper habuisse. Quod nimirum si Aduersarij nostri itidẽ sibi persuasum & indubitatum haberent, neutiquàm illi suum Sacramentum, quod extra sumptionem nullo in precio vel honore habent, tam impiè tractarent, nec pedibus cõcularent suis, nec tanq̃ rem nullius precij horrendum in modũ profunderent, quæ tamen apud illos crebrò fiunt. Videmus præterea hoc loco Origenẽ vt minimum ter V. Sacramentũ Christi corpõ, diuinãq; mysteria, quæ rem quandam diuinam in seipsis contineant & conferant, appellare.

Aduersariarũ impietas.

Ad hæc Homilia XIII. in Leuiticum, duodecim propositionis panes cum Eucharistia confert, itã dicens: *In duodecim panibus duodecim tribuum Israel uidetur cõmemoratio ante Dominũ fieri, & præceptũ dari, ut sine cessatione isti duodecim panes in conspectu Domini pponantur, ut & memoria duodecim tribuũ apud eum semper habeatur, quò ueluti exoratio quædam & supplicatio per hæc pro singulis fieri uideatur. Sed parua satis & tenuis est huiusmodi intercessio. Sed si referantur hæc ad mysterij magnitudinem, inuenies cõmemorationẽ istam habere ingentis propiciationis effectum: si redeas ad illũ panem, qui de cælo descendit, & dat huic mundõ uitam: illũ panem propositionis, quem proposuit Deus propiciationẽ per fidem in sanguine eius: & si respicias ad illam cõmemorationem, de qua dicit Dominus: Hoc facite in meam cõmemorationem, inuenies quòd ista est cõmemoratio sola, quæ propiciam faciat hominibus Deum. Si ergo intentius Ecclesiastica mysteria recorderis, in his quæ lex scribit, futuræ ueritatis inuenies imaginem præformatam, &c.*

Panes propositionis uerum Christi corpus in Eucharistia significarunt. Iohan 6. Rom. 3. Cõmemoratoris altaris sacrificiũ, Deum hominibus cõsiliat.

En vt hoc loco panes propositionis Iudæorũ, Origenes vix parue & tenuis figuræ loco habeat, si cum Eucharistia componantur, cum tamen illi ipsi panes non minùs fuerint spectabiles, si quidem Eucharistia non nisi figura esset corporis Christi. At eam Origenes dicit homini Deum propiciam efficere, quòd nemo rectè figuræ tribuerit. Immò verò distinguit ille Ecclesiastica (hoc est, noui Testamenti) mysteria ab illis prioris instrumenti mysterijs, haud secùs

1. Corinth. 10.
Eadem Ho-
milis.

Eucharistiam
Origenes vo-
cat sancta san-
ctorum.

Sanguis vete-
ris Testamē-
ti, typū gessit
sanguinis
Christi in
Eucharistia.

Eucharistia,
panis vitæ.

atque veritatem & lucem à figura & umbra. Adhibet autem eò etiam Pauli institutionem, præcipientis vt vnusquisque sese probet, & sic de pane illo edat, &c. Additq; causam, quòd sint sancta sanctorum. Vides, inquit, quomodo non dixit sancta tantummodo, sed sancta sanctorum, vt si diceret: *Cibus iste sanctus, non est communis omnium, nec cuiuscunq; indigni, sed sanctorum est, id est, probatorum, religio forumq; ac Dei amantium Christianorum.*

Item Homilia 2. in Iesum filium Naue, sic habet: *Cum uideris gentes introire in fidem Ecclesie, extrui altaria, non cruore pecudum respergi, sed precioso Christi sanguine cõparari: cum uideris sacerdotes & Leuitas non sanguinem hircorum & taurorum, sed uerbum Dei (id est, Christum) per Spiritu sancti gratiã ministrantes, tunc dicito, quia Iesus post Mosen suscepit & obtinuit principatũ, non ille Iesus filius Naue, sed IESVS filius Dei. Vbi sanè rursus in aperto est, sanguinem veteris Testamenti non alio quàm figuræ loco eum habere, collatum sanguini Christi, ceu ipsi rei & veritati, quo nostrum altare comparetur siue præparetur: itemque ministrationem uerbi Dei non solum prædicationem, sed etiam corporis Christi in V. Sacramento administrationem suo illo quem ar-
tè diximus, dicendi more eum uelle accipi.*

Atque nè quis hac in parte de eius sententiã ambigendi relinquitur locus, Homilia 5. in diuersos Euangelij locos, in ea Centurionis uerba, quæ apud Matthæũ 8. capite leguntur, *Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum: ita scriptum reliquit: Quando sanctũ cibũ, illudq; incorruptũ accipis epulũ, quando uitæ pane & poculo frueris, manducas & bibis corpus & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur, &c.*

Qua ille ratione apertius indicare potuisset, in Eucharistia uerum nos Christi corpus, immò Dominum ipsum perfectè ac integrè ore simul & corde accipere? Vocat Eucharistiam panem uitæ, ut etiam in sanctis: Missæ Canone de diuinis illis altaris donis, his uerbis utimur ad Dominum: *Per quem (Christum) hæc unificas, &c. itemque, Panem sanctum uitæ æternæ &c.* quæ quidem de figura dici non possunt, quemadmodum superius in Tertulliani prima allegata sententiã fuit explicatum est.

Denique

Denique, libro contra Celsum octauo scribit hunc in modum: *Quocirca Celsus, ut Dei ignarus, gratias demonibus reddat: nos uerò conditori rerum morem gerentes, pro eius collatis in nos beneficijs ubi & gratias diximus, oblati panibus uescimur, qui utique ex oratione & precibus in sanctius quoddã corpus conflatantur, quod sanè sanctiores hos reddit, qui mente integriore hoc ipso utantur. Placet præterea Celso, ut & primitiæ demonibus offerantur: nos uerò iubenti illi, Germinet terra herbam uirentem, afferentem semen iuxta genus suum & speciem suã, & lignum fructiferum faciens fructum, cuius semen in seipso secundum genus suũ in terra, oblati primitias sumus. Vbi uerò has obtulerimus, huic & uota submittimus: pontificè nacti ut magnum, ita & cælum pertranseuntem, Iesum filium Dei, spei nostræ teneamus, quandiu superstites sumus, confessionè, cum sint erga nos, cum Deus, tum eius filius, clementiores, qui utique Deus in Iesu nobis innotuit. Eodem libro docens, uti nos erga Deum, per quem & conditi sumus, & cuius prouidentia ducimur, gratos nos declarare debeamus opperendo quæ ab illo speratur, ita ait: *Panis præterea Eucharistie ille, bona gratia nuncupatus, argumento est nobis, quem admodum gratias Deo agamus.**

Audimus hinc Origenè V. Sacramentum nuncupare primitias, quas Deo offerimus, cuius iussu terra germinat herbam uirentem, & fructum adfert: idq; nos facere, quòd Iesum nacti simus pontificem, cælos penetrantem. Itemq; eam oblationem esse corpus sacratissimum, quod ex oblati panibus per orationè & preces conficitur & conficiatur: atq; illud ipsum corpus sanctiores efficere ipsum sumentes: denique nuncupari bonã gratiam, haud dubiò, ut D. Bernardus ait, ob excellentiam gratiæ in illo contentæ: siquidem in illo totius gratiæ fons porrigitur & sumitur.

Verum hic iam Origenis testimonijs finis esto, atq; à Tertulliano & eodem ipso Origenè, ad sanctissimos Episcopos, Cyprianũ etiam martyrio illustre, qui Tertullianum suum solitus est appellare magistrum, & Athanasium Alexandrinum, præclarissimũ catholicæ Ecclesie heroem, nos conferamus.

SANCTI MARTYRIS ET EPISCOPI
CYPRIANI TESTIMONIA.

P 5

D. C.

Oblatus panis efficitur corpus Christi, sanctificas ipsum sumentes.

Gen. 1.

Hebr. 4.

Eucharistia, bona gratia.

Sermone in cona Domini.

CA. 41.

Omnipotencia Dei, panis in corpus Christi naturæ mutatur.

In V. Sacramento est Christus Deus & homo.

Sacramentalis mutatio, quæ heretici adferunt, cuiusmodi sit.

Nô propter hæc rei alicuius in seipsa mutatio, quod p signo adhibetur.

Diuus Cyprianus sub Valeriano claruit, & Christi causa sanguinem suum fudit, anno salutis 249: idemq; realem & veram Christi in V. Sacramento presentiam præ patribus hætenus allatis evidentiâ asserit. Et primò quidam hæc eius sententia est in Sermone de cœna Dñi: *Panis iste, quæ Dominus discipulis porrigebat, nõ effigie, sed natura mutatus, omnipotencia uerbi factus est caro: & sicut in persona Christi humiliatus uidebatur, & latebat diuinitas, ita Sacramento uisibili ineffabiliter diuina se infudit essentia.*

Hicè verbis clarissimè docet vir sanctus, Eucharistiæ V. Sacramentum, uti & cætera Sacramenta, his duobus constare, nempe, externa specie quæ permaneat, & interna occultaq; re Sacramenti, quam species externa designet, id est, vera Christi carne, in quam panis non effigie, sed natura mutatus sit. Immo sicut ipse ait, non est hic simplex quædam vel nuda caro, sed caro Christi cum diuinitate coniuncta, adeoq; certò nos credere debere Christi diuinitatem simul cum humanitate in hoc adesse V. Sacramento, ut sunt in ipsa Christi persona.

Aduersarij mirè hîc se torquent, ut aliquam possint cõminisci interpretatiunculam, qua tum hanc, tum eius generis alias sanctorum Patrum de panis in Christi corporis substantiam mutatione auctoritates apud imperitos eleuent. Verum quandò illi Cypriani hæc uerba, *Non effigie, sed natura mutatus*, corrumpere ac deprauare non possunt, nouam illi mutationem commenti sunt, quam sacramentalem mutationem appellat, cuius tamen nulla usquam apud Patres mentio fit. Eam verò illi eiusmodi esse uolunt, qua panis cõmunis uerbis cœnæ, & fide sumentis vel communicantis nõ nisi sacramentaliter mutetur, ita ut iam solis illis, qui eum accipiant, non communis, sed symbolicus panis sit, per quem in Dominici corporis, ut scilicet illud pro nobis datû sit, memoriam redeant, sicque in fide illud percipiant.

Atqui non parum ego, Deo teste, admirari soleo homines istos sibi persuadere, se hoc alijsq; eiusdem farinae planè absurdis somnijs suis toti orbi caliginem polle offundere. Nam quæ illa transmutatio est, ubi rei alicui duntaxat affingitur, quod quippiã significet? Agnus quidem Christum designat, sed ea causa neq; in sua natura, neque in ulla naturæ suæ proprietate mutatus est. Hic verò Cyprianus, & alij qui sequuntur Patres, vna omnes uocem asserunt, panem nõ effigie, sed

natura

natura mutari in carnem Christi. Cui autem obscurum sit, (qui tamè vel tenui horum sit notione imbutus, hæc q; secum ipse expendat) Sacramentum hoc, sicut & cætera, duobus (ut supra dictum est) constare, puta, specie externa, quæ proprie Sacramentum dicitur, id est, sacrum signum: itemq; re inuisibili ac latente, sub externa specie contenta, quæ est corpus Christi, & patribus dicitur res Sacramenti. Non potest autem mutatio illa, de qua Patres loquuntur, proprie referri ad externum Sacramentum, id est, externum sacrum signum, uti Aduersarij somniant: ea enim non esset uera mutatio: sed ad rem ipsam sub externo sacro signo contentam referri eam necesse est, ut hic audimus Cyprianum dicentem, Panem nõ effigie, id est, secundum externam speciem, sed natura mutari in carnem Christi. Sed de his postea fortassis uerius.

Atq; ut Cypriani uera certaq; mens & sententia magis elucescat, eodem Sermone non longè ante uerba memorata, V. Sacramentum ceu ipsam rem & ueritatè, tum agno paschali seu paschati, tum etiam Melchisedech & patrum cibus tanquam umbris opponit, ita scribens:

Cœna itaq; disposita, inter sacramentales epulas obuiarunt sibi instituta antiqua & noua, & consumpto agno, quem antiqua traditio pponebat, inconsumptibile cibum Magister opponit discipulis: nec iam ad elaborata impensis & arte cõuiuia populi inuitantur, sed immortalitatis alimonia datur, a cõmunibus cibus differens, corporalis substantiæ retinens speciẽ, sed uirtutis diuinæ inuisibili efficiencia probans adesse presentiam. Significata olim à tẽpore Melchisedech prodeunt Sacramenta, & filijs Abraham facientibus opera eius, summus sacerdos panem profert & uinum: Hoc est, inquit, corpus meum. Manducauerant & biberant de eodem pane secundum formam uisibilem, sed ante uerba illa cibus ille cõmunis tantum nutriendo corpori cõmodus erat, & uirtute corporalis subsidium ministrabat. Sed ex quo à Domino dictum est, HOC FACITE IN MEAM COMMEMORATIONEM, Hæc est caro mea, Hic est sanguis meus, quotiescunque his uerbis & hac fide actum est, panis iste substantialis, & calix benedictione solenni sacratus, ad totius hominis uitam salutemq; proficit, simul medicamentum & holocaustum ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existens. Hæc ille.

Sacramenta omnia duobus constat. Sacramentum. Res Sacramenti.

Eucharistia, cibus inconsumptibilis, Alimonia immortalitatis. Virtus diuina in V. Sacramento est inuisibilis.

Vi consecrationis, panis in corpus, & uinum in Christum sanguinem transfertur.

Hic

Differētia inter veteris Testamenti figurarum, & corporis ac sanguinis Christi veritatem in Eucharistia.

Hic sanè videre licet, ecquid intersit inter veteris instrumenti figurarum, & veram substantiam corporis & sanguinis Christi in V. Sacramento, olim eiusmodi figuris præsignificatam. Illi cibi, vt Cyprianus ait, communes & consumptibiles fuere, at hic cibus inconsumptibilis est. Illi arte & impensis fuere elaborati, hic autem immortalitatis alimonia datur, foris quidem corporalem panis & vini speciem retinens, sed virtutis diuinæ probas adesse præsentiam, Christus hic suis tradit discipulis, quod Melchisedech olim significauit, Ante consecrationem quidem panis cõmunis est, nutriendo tantum corpori accommodus: sed facta consecratione, Corpus & sanguis est Christi, ad totius hominis vitam salutemq; proficiens, corpusq; & animam sanans & purgans, &c. Qua verò ratione poterunt hinc Aduersarij nudam figuram efficere? Ait quidem Cyprianus manducasse patres de eodem pane: sed mox seipsum exponens, addit, secundum formam visibilem, non autem secundum rem interiorem, vt etiam plerique patres omnes docent, maiores nostros eadem nobiscum Sacramenta habuisse, sed significatione, non essentia.

Aliud sanctissimi martyris huius testimonium nobis profert eius sermo de Dominica oratione, vbi sic habet: *Christus, noster, qui corpus eius contingimus, panis est. Hunc autem panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo grauiore delicto, dum abstenti & non cõmunicantes, à cælesti pane prohibemur, à Christi corpore separemur, ipso prædicante & monente: Ego sum panis vitæ, qui de cælo descendi: si quis ederit de hoc pane, uiuet in æternum: Panem autem, quem ego dederò, caro mea est, pro seculi uita. Quando ergo dicit, in æternum uiuere si quis ederit de eius pane, ut manifestum est eos uiuere, qui corpus eius attingunt, & Eucharistia iure cõmunicationis accipiunt: ita contra timendum est & orandum, ne dum quis abstentus separatur à Christi corpore, pcul remaneat à salute, &c.*

His verbis luculenter docemur, in Eucharistia veram Christi carnem, quam ille, vt promiserat Iohan. 6. pro mundi vita dedit, nos accipere, idq; in certam & corporis & animæ salutem ac immortalitatem: nec quicquã salutis nostræ tam esse aduersum atq; perniciosum, quam si crimine perpetrato occasionem demus Ecclesiæ, sua censura

& sen-

& sententia nos à corporis Christi communicatione abstinendi & ar-
cendi.

Libet his aliam eamq; postremam sancti martyris sententiam ad veritatis cõfirmatione adducere. Epistola secunda primi libri, V. Sacramenti diuinã indicat virtutem & efficientiam, vnde nimirum præsens in illo corporis & sanguinis Christi veritas, perinde vt ex effectu causa, certò colligi & animaduerti potest. Agit illic de Christianis, qui ex infirmitate animi, metu tyrannicæ persecutionis, fidem abiurãrant, sed ea causa veræ plenæq; agendæ pœnitentiæ operã dabant, iamq; omninò parati erant Christi causa perpeti &c. Eius verba audiamus: *At uerò nunc non infirmis, sed fortibus pax necessaria est: nec morientibus, sed uiuentibus cõmunicatio à nobis danda est, ut quos excitamus & exhortamur ad prælium, non inermes & nudos relinquamus, sed protectione sanguinis & corporis Christi muniamus: & cum ad hoc fiat Eucharistia, ut possit accipientibus esse tutela, quos tutos esse cõtra aduersariũ uolumus, munimento Dominicæ saturitatis armemus. Nam quomodo docemus aut prouocamus eos in confessione nominis Domini sanguinem suum fundere, si eis militaturis Christi sanguinem denegamus?* Audiamus hic Cyprianum clarissima oratione diuinam illam referentem vim & efficaciam, quæ in hoc celsissimo Sacramento præsens adest, nempe diuinum & præsentaneum munimentum, protectionem, tutelam & armaturam, qua Christiani aded muniantur & cõfirmentur, vt corpus & vitam, Christi causa morti vltro obijciant, quandò ipsum corpus Christi (in quo omnis plenitudo diuinitatis inhabitat corporaliter) edunt, & sanguinem eius bibunt, atque ita ipsum Christum Dominum accipiunt, in quo, vt Apostolus ait, possumus omnia.

Aduersarij quidem de efficientia vel effectu sanctissimi Sacramenti huius crebrò multa sublimiter, copiose, magnificè politeq; loquuntur, eum ferme in modum, vt videri possint præclare de illo sentire, sed nobis illi illudunt, imponuntq; suis. Aiunt per symbola, id est, externa Sacramenti signa, verum Christi corpus & sanguinem nobis exhiberi, tradi & porrigi: atque per hanc symbolorũ administrationem, certam in Deum fidutiam, promptamq; illi seruiendi voluntatem concipere nos debere. Verum vbi hæc sua verba, quidq; ijs sibi

Eucharistia diuina vis & efficientia.

Eucharistia conficitur in percipientiu tutelam.

Coloss. 2.

Philip. 4.

Q

velint,

velint, latius exponunt, hæc illorum administratio & exhibitio nihil aliud esse depræhenditur, quàm vt corde duntaxat credamus, Christi carnem olim nostra causa in cruce laceratam, & eius sanguinem nostræ redemptionis ergo profusum esse, eamque carnem & sanguinem in Christo iam patris assidere dexteræ, & interpellare pro nobis: cumq; nos hæc studiosè commemorando ac meditando ruminauimus, & nostris affigimus animis, inde porro consequi, vt omnem nostrâ in illo fidutiâ collocemus, promptisq; animis illi nos offeramus seruituros accuratè omnibus diebus vitæ nostræ. Atq; hæc est, vt illi volunt, vnica, vera, interna, pura & spiritalis perceptio Sacramenti.

Sed hic oro secum quisq; id perpendat, cuiusmodi sit hæc doctrina & institutio. Docent illi quidem his verbis, vt in Christum credere, & qua fidutiâ illi nos committere, quòve studio illi seruire debeamus: quæ tamen nihil aliud sunt, quàm articulos fidei nostræ & Dei præcepta in animo diligenter versare & expendere. Verùm quæ hîc mētio sit diuinæ illius, quæ in V. Sacramento est, efficientiæ, quando quæ ipsi adferunt, ad solam actionem nostram pertinent? Negant enim in sanctis Sacramento corpus & sanguinem Christi substantialiter adesse: nec vllum tanto Sacramento tribuunt gratiæ effectum, quam Deus re vera ex illo nos consequi voluerit.

Quæ verò Cypriani institutio est? Huic videlicet planè contraria, nēpe in V. Sacramento esse verū corpus & sanguinem Christi, dñm q; in eodē Sacramento efficacē nobis tutelâ, munimentū & armaturam cōtulisse, qua nos tecti, cōmuniti & cōfirmati, tum demum ea oia vltro efficere queamus, q; nobis fides & præcepta dei faciendâ pponunt & docent, vt etiâ catholica Christi ecclesia in sacrosancto Misse officio post cōmunionē obnixè precat̄ deū his verbis: Sit ablutio scelerū, sit fortitudo fragiliū, sit contra oia mundi pericula firmamentū &c.

Possent nullo negotio longè plura ex Cypriano produci testimonia, quæ pro nobis faciant, quæ tamen nos breuitatis gratia in præsens omittimus, atque ad Athanasium accedimus.

SANCTI PONTIFICIS ET CONFESSORIS
ATHANASII TESTIMONIA.

SAP. 42.

Athanasius, qui obiit anno Domini 379. tempore Valentiniiani & Valentis Imperatorum, floruitq; sub Constantino & filijs eius,

eius, libro, quem scripsit de verbis illis Euangelij, Quicumque dixerit verbum aduersus filium hominis &c. verba Domini Iohan. 6. Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam. Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus sunt & vita, hunc in modum edisserit: *Et hic siquidem utrunque de se prædicauit, carnem & spiritum, ac spiritum à carne distinxit, ut non tantum quod uidebatur, sed hoc etiam quod in illo erat inuisibile credentes, discerēt quod ea quoque quæ loquebatur, nō essent carnalia, sed spiritalia. Quot enim hominibus suffecisset corpus ad esum, ut hoc totius mundi fieret alimentum? Sed hac de causa meminit ascensus in cælū filij hominis, ut corporalem cogitationē ab ijs auelleret: & posthac discerent carnem, de qua fuerat locutus, cibū ē supernis cælestem & spiritalē alimoniam ab ipso dari. Quæ enim dixi vobis, inquit, spiritus & vita sunt. Quod idē ualet, ac si diceret: Quod quidem ostenditur oculis ac datur pro mūdo, (scilicet corpus meū uisibile) dabit alimonia, ut spiritaliter hæc in unquoque distribuat, fiatq; omnibus cōseruatoriū ad resurrectionē aternæ uitæ.*

Horum proculdubiò hæc est sententia: In Christo duæ sunt diuersæ naturæ, putà caro & spiritus illi⁹ naturæ diuinæ. Illis igitur, qui nihil in Christo considerabant præter carnem externam, carnalibusq; implicati cogitationibus, ita secū perquirebant, Quis potest hæc caro, quæ vnus duntaxat meri hominis caro est, toti mūdo ad esum sufficere? Christus dixisse putandus est, Caro nō prodest quicquam: (scilicet caro puri hominis per se sola.) Sed vos nondum aduertitis me abiturum in cælos: id est, non intelligitis me quoque verū esse deum, cuius caro propterea quod Deo vnita est, non vulgaris est caro, sed planè diuina & spiritalis: ita vt dum ego de mea edenda carne verba facio, vos accipere debeatis me pro diuina virtute & potentia mea, diuinum ac spiritale corpus meum (quod nihilo min⁹ cum hoc mortali corpore meo natura vnum est) modo mihi noto vobis posse largiri: quod quidem ea causa etiam spiritum voco, quod cum diuina natura mea inseparabiliter coniunctum sit, tamen si alioquin in naturam spiritus nō transferatur. Quamobrem Athanasius dicit, vt discerent carnem, de qua fuerat nominus locutus, cælestem & spiritalē ab illo alimoniam dari: sitque germanus verborum Domini sensus, quibus ait, *Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus sunt & vita.* hoc ipsum

Verba Domini, Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam, qui accipienda.

Christus illud ipsum quod in se visibile habuit & ostendit, in cibū cōtulit.

Q 2 quod

Christi corpus non in nos mutatur, sed nos in semutatur.

quod ostenditur oculis & datur pro mundi vita, etiam dari in alimonia, non tamen carnali, sed spiritali ratione, ut spiritaliter in unoquoque distribuatur, fiatque omnibus cōseruatorium ad resurrectionem æternæ vitæ: hoc est, eandem quidem, quam conspicerent, carnem dandam in cibum, at non pro illorum carnali & humana ratione & sensu atque cogitatione frustratim sectam, verum in mysterio spiritaliter, ut etiam corpus illud spiritale & Dei corpus est, qui pro sua omnipotenti virtute modo sibi vni perspecto dare illud nobis possit in Sacramento, ut in nobis distribuatur spiritaliter, nec tamen in nos mutetur, sed sua virtute seruet nos ad immortalitatem, quemadmodum ipsum est immortale.

Hanc sancti viri huius sententiam locus alius ex oratione eius de fide, uti is à Theodoro Dialogo 2. citatur, testatorem facit. Est autem eiusmodi: *Corpus est ergo cui dicit, Sede à dextris meis: cuius etiã fuit inimicus diabolus cum malis potestatibus, & Iudæi, & Græci. per quod corpus, Pontifex & Apostolus & fuit, & dictus est, per id quod tradidit nobis mysterium, dicens: HOC EST CORPVS MEVM, QVOD PRO VOBIS FRANGITVR, ET SANGVIS NOVI TESTAMENTI, NON VETERIS, QVI PRO VOBIS EFFVNDITVR.* Diuinitas autem neque corpus habet, nec sanguinem, sed homo ex MARIA portauit. Hactenus ille.

Hic nimirum haud obscure docet, Dominum nobis suum illud in V. Sacramento impertire corpus, quod ad patris dextram residet: atque eam ob rem dictum eum esse Pontificem & Apostolum nostrum, largiri que cum nobis non veteris Testamenti sanguinem, hoc est, figuram, sed noui Testamenti, id est, verum illum sanguinem suum, assumptum ex sacratissima Maria virgine.

Equidem non absque certis rationibus, celeberrimum atque constantissimum hunc Christi confessorem Athanasium testem proferre volui: præcipue verò, quòd in primo illo Concilio Niceno, quod Patres omnes semper non alio, quàm legitime Apostolicæ, & œcumenicæ Synodi loco habuere, & post Apostolos primo loco coactum & celebratum est, ipse clarus extiterit, ubi sanè hæc doctrina omniū consensione tum declarata atque constituta est, uti infra docebimus.

lam

Iam porrò ad alia aliorum sanctorum Patrum testimonia nos conferemus.

Non longè post Athanasium duo florere præcellentes Christi confessores, egi g j q; Ecclesiarum Dei ipsis creditarum pastores, putata, Eusebius Emisenus, & Hilarius Pictaunorum Aquitanicæ Episcopi, sub Constantio Ariano Imperatore. Horum illustria ac indubitata testimonia eum in modum, ut sequitur, sese habent.

SANCTI EVSEBII EMISENI EPISCOPI TESTIMONIA.

EVsebius Emisenus Sermone de Corpore & Sanguine Domini, CAP. 43. quæ est Homilia V. de Paschate, penè nihil agit aliud, quàm ut hanc indubitata confirmet & asserat veritatem. De ipso V. Sacramento inter alia sic dicit: *Quia corpus assumptum ablaturus erat Dominus ab oculis, & illaturus sideribus, necessarium erat ut nobis hac die Sacramentum corporis & sanguinis sui consecraret, ut coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerebatur in precium: ut quia quotidiana & indefessa curabat pro hominū salute redemptio, perpetua esset etiam redemptionis oblatio: & perennis illa uictima uiueret in memoria, & semper præsens esset in gratia. Verè unica & perfecta hostia, fide æstimanda, non specie nec exterioris censenda uisu hominis, sed interioris affectu. Vnde merito cælestis confirmat auctoritas, Quia caro mea uerè est cibus, & sanguis meus uerè est potus. Recedat ergo omne infidelitatis ambiguum, quando quidem qui auctor est muneris, ipse etiam testis est ueritatis. Nam inuisibilis sacerdos uisibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui uerbo suo secreta potestate conuertit, ita dicens: Accipite & comedite, hoc est enim corpus meum: & sanctificatione repetita, Accipite & bibite, hic est sanguis meus. Ergo sicut ad nutum præcipientis Domini, repente ex nihilo subsisterunt excelsa cælorum, profunda fluctuum, uasta terrarum: ita parem potentiam in spiritualibus Sacramentis uerbi præbet uirtus, & ei seruit effectus, &c.*

Deinde eodem sermone testatur manna, oblationem Melchisedechicæ & Iudæ benedictionem, Gene. 49. huius sanctis Sacramenti figuras fuisse, & hic haberi re ipsa & substantialiter, quod illis sit significatum. Claudit autem eam Homiliam his uerbis: *Nec dubi-*

tet quispiã creaturas nutu potentia, præsentia Maieſtatis in Domini corpore transire poſſe naturam, cum ipſum hominem uideat artificio caeleſtis miſericordiaẽ Chriſti corpus effectum. Sicut autem quicunq; ad fidem Chriſti ueniens, ante uerba Baptiſmi, adhuc in uinculo eſt ueteris debiti: ijs uero commemoratis, mox exuitur omni ſæce peccati: ita quando benedicendæ uerbis caeleſtibus creaturæ ſacris altaribus imponuntur, antequam inuocatione ſummi nominis cõſecrentur, ſubſtantia illic eſt panis & uini: poſt uerba autem Chriſti, Corpus & ſanguis eſt Chriſti. Quid mirum autem eſt, ſi ea quæ uerbo creauit, poſſit creata conuertere? Immo iam minoris eſſe uidetur miraculi, ſi id quod ex nihilo agnoſcitur condidiſſe, iam conditum in melius ualeat commutare. Require quid ei poſſit eſſe difficile, cui facile fuit uifiſibilia & inuifiſibilia uoluntatis imperio ſuſcitare: cui facile fuit hominem de limi materia figuratum, imaginẽ etiam ſuã diuinitatis induere: cui promptum eſt eum ruruſus reuocare de inferis, reſtituere de perditione, reparare de puluere, de terra in cælum leuare, de homine angelum facere, corpus humanum conforme corpori claritatis ſuã reddere, & figmentum ſuum in regni ſui conſortio ſublimare, ut qui corpus noſtræ fragilitatis aſſumpſerat, nos in corpus ſuã immortalitatis aſſumat. Hac Emiſenus.

Gena. 1. & 2.

Phillip. 3.

Transſubſtantiatio.

Obiectio Aduerſariorum.

Quæ illius teſtimonia tametſi tranſſubſtantiationem, id eſt, ueram ac realem panis & uini in corporis & ſanguinis Chriſti ſubſtantiam conuerſionem, uti ea hæcenus in Chriſti Eccleſia tradita eſt, hodieque traditur, quanta maximè ſeri poſſit euidentia doceant, idque ea ratione, perinde ac ſi vir ille piſſimus tot antè ſeculis immani huic noſtrorum temporũ hæreſi ſumma fide anteuertere uoluerit: at nihilo ſeciùs homines partis aduerſæ ſuo more etiam in hac Homilia ſtudio quodam uirulento explorant, num uel vnã poſſint uoculam uſpiã excerpere, cuius adminiculo totam hanc tam illuſtrem Emiſeni ſententiam deprauare queant & conuellere. Tandem, ubi nihil reperire poſſunt aliud, illud ad ſe rapiunt, (licet id eorum errorem potiùs modis omnibus proſtiget & ſubruat) quòd Emiſenus inter Baptiſmi & Eucharistiæ ueneranda Sacramenta hanc uelit eſſe ſimilitudinem, quòd quemadmodum in Baptiſmo, cum antè eſſemus mortis filij, per uerbum, fidem & uirtutem huius Sacramenti in Chriſti

Chriſti membra tranſiuimus: ita etiam in ſanctiſſimo Eucharistiæ Sacramento, uerbo creaturas terrenas in corporis & ſanguinis Chriſti ſubſtantiam conuertit. Indè porrò argutantur hunc in modum: In Baptiſmo autem non ſecundum ſubſtantiam, ſed ſolam qualitatem muramur: id eſt, humana natura eadem quæ priùs in nobis permanet, neque ſecundum naturam conuertitur in Spiritum ſanctum, ſed per ipſum Spiritum ſanctum duntaxat in animo tranſfiguratur, & Chriſto conformes efficiuntur. Hinc igitur conſequi uolunt, quandoquidem duo hæc Sacramenta tranſmutationis cauſa hoc loco inter ſe comparentur, non eam eſſe Emiſeni ſententiam, deinceps panem & uinum in Sacramento non permanere, tanquam ea in corpus & ſanguinẽ Chriſti tranſierint, cum eiufmodi tranſſubſtantiatio minime fiat in Baptiſmo.

At nolunt iſti animaduertere, Emiſenũ quidem hoc loco duo hæc Sacramenta aliqua ex parte inter ſe conferre, at nihilo minus etiam quoddam inter ea diſcrimen adferre. Cõparat ea in hoc, quòd uti in Baptiſmo, præſenti Dei uirtute & potentia nõ manifeſte, ſed occultè, & tamen uerè mutatur & alteratur: ita quoque panis & uinum præſenti diuinorum uerborum potentia non eo qui poſſit comprehendendi modo, ſed incõpræhenſibiliter, re tamen uera tranſmutetur. Hoc autem inter utrunque dicit intereſſe, quòd in Baptiſmo per uerã præſentemque uirtutẽ & gratiam Spirituſſancti alteratio nõ niſi in baptizati animo intùs fiat, qua nos modo ſupernaturali, ultraque captum humanæ rationis aliter efficiuntur, quàm eram priùs, atque ex carnalibus ſpirituales, & ex mēbris diaboli mēbra Chriſti efficiuntur: quod olim in primis Eccleſiæ naſcētis iniitijs Chriſtiani ſalutari expiati lauacro, in ſeipſis re uera & ſenſibiliter experiebant: quæ ſanè mutatio ſola alteratiõis qualitatis peragitur, nè efficiamur uerè & natura Dei. In hoc autem Eucharistiæ Sacramento Emiſenus aſſerit mutationem nõ ſecundum qualitatem fieri: (nanque alioquin corpus Chriſti non niſi qualitas quædam panis & uini erit, quod ipſe quoque auditus perhorreſcit) ſed panem & uinum in Chriſti corpus & ſanguinem conuertit.

In ſumma, Verba illa diuina inſtitutionis utriuſque Sacramenti hanc nobis differentiã luce meridiana clariùs indicant. De Baptiſmo quidem nouimus dixiſſe Dñm: *Baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spi-*

Obiectione dilutio.

Baptismus & Eucharistia in quo cõueniant, itemque diſcrepent.

Vide Cyprianũ lib. 1. Epistol. 2. ad Donatum.

Matth. 28. & Spi-

Tit. 3.

& Spiritus sancti, non dicit, Baptismus est Deus Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Paulus quoque Apostolus, *Per lauacrum*, inquit, *regenerationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde*: non ait, Nos efficiamur, aut sumus ipsi Spiritus sancti. Hic autem disertis verbis loquitur nominus, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*, cuiusmodi ille de Baptismi aqua nusquam protulit. Quando igitur Sacramenta hæc diuersam habent institutionis formam, debent etiam in conuersionis vel transmutationis doctrina esse discreta. Quamobrem Theologi scholastici rectè dicunt, Christum hoc Sacramentum Eucharistiæ sic instituisse, vt cum diceret, *Hoc est corpus meum*, eiusmodi verborum forma doceret, ipsum consecratione materiae cõfici. Alia verò dissimili forma, qua doceret ea in vsu demùm & applicatione materie cõsistere & cõsummari, cum de Baptismo diceret, *Baptizantes eos in nomine patris &c. & de Sacramento pœnitentiæ, Quorum remiseritis peccata &c.*

Baptismus et Eucharistiæ diuersam habent institutionis suæ formam.

Matth. vii. Iohan. 20.

Christus in cruce oblatus, in Eucharistiâ præsens epli debet.

Quod enim Emisenus transsubstantiationem, vt eam docet catholica Christi Ecclesia, firma fide complexus sit, verba eius apertissime multisq; modis testantur: & primò quidem, vbi ait: *ut coleretur iugiter per mysteriũ, quod semel offerebatur in preciiũ: quod certè figuræ non congruit.*

In gratia,

Deindè cum dicit: *Vt semper præsens esset in gratia uerè unica & perfecta hostia, fide æstimanda, non specie.* In gratia, inquit, id est, non visibiliter, sed in mysterio: quò fit, vt eam illius præsentiam nos non externa specie, sed fide censere debeamus.

Veritas & omnipotètia Christi cõtra Aduersarios rû è Philosophia petita argumenta conuellit.

Ad hæc, dum subiungit: *Recedat ergò omne infidelitatis ambiguum, quandoquidem qui auctor est muneris, ipse etiam testis est ueritatis.* Quibus verbis ille maximam ferè partem vanissimæ ac blasphemæ argumentationis Aduersariorum nostrorum conuellit & destruit, eam præfertim, quam ex Philosophia nobis opponunt, dum aiunt, *Qua tandem ratione id potest fieri? Respondit enim illis: Qui auctor est muneris, ipse etiam testis est ueritatis.*

Vide suprâ Tertulliani testimonia.

Quid præterea dici poterat luculentius, quàm quòd ait, *Visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis Christi conuerti? quod quidem pro maiori confirmatione ab illo repetitur his verbis: In Christi substantiam terrena conuertuntur.*

Huc

Huc faciunt ea quoque illius verba: *Cum reuerendum ad altare cibis & celestibus satiandus accedes: quæ ille proculdubio vult intelligi de vera Christi carne, pane vtique cœlesti, in quo diuinitas inest substantialiter: quæ sola nos satiare potest esca, nõ autem figura tantum.*

* Spiritibus Iohan. 6.

Denique iubet nos sacrum Dei corpus nostrum & sanguinem fide respicere, simulq; diuinæ huius efficientiæ & operationis tum magnitudinem, tum profunditatem eum in modum explicat, vt meritò non minori hanc nobis admirationi esse debere intelligamus, quàm ipsam cœli terræq; creationem. Quod quidè non potest figuræ competere, quam nemo sanè admiratur & suspicit, cum possit vnusquilibet etiam vulgaris homo, absque vlla admiratione aliquam suæ figuram vel monumentum relinquere.

Verumenimuerò nè posthac Aduersarij frustra conentur Emisenum ad suas partes commentitijs quibusdam interpretatiunculis adiungere, iam recens Parisijs prælo excusæ prodierunt sanctissimi viri Homiliæ vel exegeses in Euangelia, quæ per annum dominicis diebus populo edisseruntur; in quib; mens illius & sententia ea euidentia exprimitur, illam vt obscurare impossibile sit. Homilia de passione Domini, vt ea ex Matthæo Palmarum die recitatur, sic habet: *Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit ac fregit, deditq; discipulis suis, & ait: Accipite & comedite. Hoc est corpus meum. Exponit Dominus hoc in loco quid significaret, cum alibi diceret: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Ecce sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech, panem & unum uirtute ineffabili in sui corporis & sanguinis substantiam cõuertit. Sicut enim tunc & uiuebat, & loquebatur, & tamen à discipulis comedebatur & bibeatur: ita modò integer & incorruptus manet, & à fidelibus suis in panis & uini Sacramento quotidie bibitur & manducatur. Nisi enim panis & uinũ in eius carnem & sanguinem uerterentur, nunquam ipse corporaliter manducaretur & biberetur. Mutantur enim illa in ista, comeduntur & bibuntur ista in illis: quod qualiter fiat, ipse solus nouit, qui omnia potest, & omnia nouit. Dixit enim tunc p se, dicit & modò per suos ministros:*

Matth. 26. Iohan. 6.

R

Hoc

Hoc est corpus meum. Et tanta est eius uerbi uirtus & efficacia, ut statim fiat quod dicitur. Similiter autē dum dicit, Hic est sanguis meus, mox in eius sanguinē uinū conuertitur. Et accipiens calicē, gratias egit, & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est sanguis meus noui Testamenti, qui p multis effundetur in remissionē peccatorum. Hic, inquit, est sanguis meus, qui fundēdus est: nō alius iste, & alius ille, sed unus idemq; & iste & ille. Crās igitur fundetur ex meo latere, quem uos modō bibitis & uidetis in calice. Aliter enim Testamentum nouum confirmari non potest. Et hoc est quod Apostolus ait: Vbi enim Testamentum est, mors neceſſe est intercedat testatoris. Testamentū enim in mortuis confirmatū est. Alioquin nōdūm ualeat, dum uiuit qui testatus est. Vndē nec primū quidē sinē sanguine dedicatū est. Sanguine igitur uetus Testamentū, sanguine dedicatur & nouū: sed illud quod sanguine hircorū, hoc autē sanguine Christi. Hucusquē Emisenus.

Mox in ea Domini uerba, Dico autem uobis, non bibam amodō de hoc genimine uitis, usque in diem illum, cū illud bibam uobiscum nouum in regno patris mei, inter alia, hæc subiungit: Lucas enim duos calices ponit, duo significans Testamēta. Et in primo quidē calice dicitur, Non bibā amodō de hoc genimine uitis, ut intelligamus uetus Testamentū iuxta literā esse cōpletū. Vndē & mox subditur: Donec bibā uobiscū illud nouū in regno Dei. In his quoquē eius uiri sententijs nō semel inuenimus Christū suā ineffabili potentia panē & uinū in sui corporis & sanguinis transferre substantiā, atq; eam ob rem Christū nos in V. Sacramēto corporaliter, id est, re uera & substantialiter, nō tamē modo quodam carnali edere: itemq; nos nō aliū, sed eundē omninō sanguinem, quod ad uerā substantiā ptinet, qui in cruce fusus sit, bibere.

Quod uerō dicit: Mutantur illa, id est, panis & uinum, in ista, id est, in corpus & sanguinē Christi: & comeduntur & bibuntur ista in illis, de externis panis uiniq; speciēb; accipiendū est, quas certū est etiā post diuinā substantiæ mutationē nihil immutari, sub quib; uerū Christi corpus & sanguis sumit. Vbi enim panis & uinū in corpus Christi & sanguinem conuersa sunt, iam deinceps nō nisi corporis & sanguinis Christi substantia adest in V. Sacramēto, etiā si priora accidentia, id est, externæ species cū pcedentib; panis ac uini accidentibus pmaneat.

Deni-

Deniquē, quod ex D. Luca de duob; calicib; pferit, id uerō facit ad declarationē XV. testimonij, è scripturis diuinis superius allati. Atq; hic quidē Eusebij hui; testimonij libet finē inpraesentiarū imponere, atq; ad sanctissimum Christi confessorē Hilarium me conferre. Is uerō, ut iam antē dictū est, sub Constantio Cæsare Magni Constantini filio, ac deindē sub Valentiniano Imperatore floruit.

SANCTI HILARII EPISCOPI TESTIMONIA.

Hilarius lib. viii. de Trinitate, ubi aduersus horrendam Ariarum hæresin calamū stringit, negantium sceleratissimē unigenitum dei filium eiusdē cum patre naturæ esse & substantiæ, suisq; glossis planē cōmentitijs omnes scripturæ diuinę sententias, utriusq; personæ unam eandemq; naturā & substantiam apertissimē asserentes, deprauantium: eam præsertim Christi sententiam, qua ait, *Ego & pater unum sumus*, quam illi accipi uolebant, non de naturæ, sed uoluntatis unitate, quod etiam alijs scripturæ locis confirmare nitentur, maximē illis Domini Iesu uerbis Iohan. 17. *Non pro eis rogo tantum, sed & pro eis qui credituri sunt per uerbū eorū in me, ut omnes unum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sint.* Quibus uerbis illi dicebant hoc orasse Christum, ut sicut in ipso pater, & ipse est in patre, ita nos in patre & filio unum simus. Certum est autem, ut illi porro aiebant, nos qui Christiani sumus, in Deum minimē refundi, id est, non effici Deū, neq; etiam nos inuicē in unum atq; indiscretum aceruum coalescere atq; conuari, sed cuiuslibet suam manere personam ab alijs separatam, undē inferre uolebant memoratam Domini (Iohan. 17.) sententiam nō de naturæ, sed uoluntatis duntaxat unitate intelligi oportere, ut & de illis, quos inter magna est animorū & uoluntatis consensio, dicere solemus, illos planē unum esse. Deniquē ita ex his argutabantur: Christus orat ut nos unum simus, sicut pater in ipso, & ipse in patre est. At uerō, aiunt, nos cū patre & filio natura unū nō sumus: itaq; indē consequens fit, qd Christus dicit, *Ego & pater unū sumus*, id nō de naturæ, sed uoluntatis unitate esse accipiendum.

Hanc autem planē satanicam cauillationem uir sanctus validissimē retundit, ea ipsa præcipuē Domini Saluatoris Iohan. 17. sententia, quam Ariani pro se allegabant, eiusque confutationis hæc ferē

R 2 summa

Vide suprā 3.
& 16. scriptu-
ræ testimo-
nia.
Hebr. 9.

Christi uerā
carnē edimus
in V. Sacra-
mēto, sed nō
suaualiter.

CAP. 44.

Abominabi-
lis Arianorū
hæresis.

Iohan. x.

Arianorum
uersuta & fat-
sa cauillatio.

Ariane cauil-
lationis con-
futio.

summa est, quemadmodum Christus in nobis sit, id non pro nostra humana ratione & captu, neque pro nostris quibusdam exoticis, insulsis & incócinis interpretatiunculis, sed vt Dominus ipse nos docuerit, intelligere nos debere: Porrò Dominum suam nobis explicuisse mëtem Iohan. 6. vbi ait: *Caro mea uerè est cibus, & sanguis meus uerè est potus. Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo.* Hæc sententia, ait vir sanctus, perspicuè testatur alium illum locū, qui est Iohan. 17. putà, nos in Patre & Filio vnum effici, non de sola voluntatis, sed naturali vnitatem accipi oportere. Cùm enim Christus veram carnem & sanguinem suum nobis in cibum cõferat, atque per hæc se nobis corporaliter vniat, sitq; in nobis substantialiter, eadem autem caro illius & sanguis cum diuinitate in personæ vnitatem coniuncta sit, ipseq; secundum diuinitatem sit in patre, nos vtiquè per illum, id est, cõmunicationem carnis & sanguinis eius cum ipso & patre vnum efficimur, non voluntatis duntaxat consensione, sed etiam re vera & substantialiter, quandoquidem in sanctissimo Sacramento veri corporis & sanguinis eius, in quo diuinitas manet substantialiter, natura nobis communicatur.

Ipsa iam agè sanctissimi Patris verba audiamus, acuta illa quidem & captu difficilia, vt sunt eius scripta pleraq; omnia, sed ad adstruendam veram ac realem Christi in Eucharistia sacrosancta præsentiam efficacissima, plurimumq; habentia ponderis, & haud vulgari attentione digna. Sunt autem istiusmodi: *Eos nunc qui inter Patrem & Filium voluntatis ingerunt unitatem, interrogo utrumne per naturam veritatem hodiè Christus in nobis sit, an per concordiam voluntatis? Si enim uerè uerbum caro factum est, & nos uerè uerbum carnem cibo Dominico sumimus, quomodo non naturaliter manere in nobis existimandus est, qui & natura carnis nostræ iam inseparabilem sibi homo natus assumpsit, & naturam carnis suæ ad naturam æternitatis sub Sacramento nobis cõmunicandæ carnis admiscuit? Ità enim omnes unum sumus: quia in Christo pater est, & Christus in nobis est. Quisquis ergò naturaliter patrem in Christo negabit, neget prius non naturaliter uel se in Christo, uel Christum sibi inesse: quia in Christo pater, & Christus in nobis, unum in his esse nos faciunt.* Si uerè

igitur

Dios per Christum cum patre etiam naturaliter unum efficiuntur.

Verbum carne factum, in V. Sacramento uerè sumimus ad immortalitatem, atque ita cum filio, qui nos suo partem corpore, naturaliter unum efficimur, ac deinde per filium, eius corpus cum diuinitate, per quod ipse in patre est, cõiunctum est, etiam cum patre unum efficiuntur.

igitur carnem corporis nostri Christus assumpsit, & uerè homo ille, qui ex Maria natus fuit, Christus est, nosq; uerè sub mysterio carnem corporis sui sumimus, & per hoc unum erimus, quia Pater in eo est, & ille in nobis, quomodo uoluntatis unitas asseritur, cum naturalis per Sacramentum proprietatis, perfecta Sacramentum sit unitatis? Nō est humano aut seculi sensu in Dei rebus loquendū, neq; per uolentiam atq; impudentem prædicationem, cælestium dictorum sanitati, alienæ atq; impiæ intelligentiæ extorquenda peruersitas est. *Quæ scripta sunt, legamus: & quæ legerimus, intelligamus, & tunc perfecta fidei officio fungemur. De naturali enim Christi in nobis ueritate quæ dicimus, nisi ab eo discimus, stultè atque impiè dicimus. Ipse enim ait: Caro mea uerè est esca, & sanguis meus uerè est potus. Qui edit carnem meam & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. De ueritate carnis & sanguinis non relictus est ambigendi locus. Nunc enim & ipsius Domini professione & fide nostra, uerè caro est & uerè sanguis est. Et hæc accepta atque hausta id efficiunt, ut & nos in Christo, & Christus in nobis sit. Anne hoc ueritas non est? Contingat planè his uerum non esse, qui Christum Iesum uerum esse Deum negant. Est ergò ipse in nobis per carnem, & sumus in eo, dum secum hoc quod nos sumus, in Deo est. Quod autem in eo per Sacramentum communicatæ carnis & sanguinis simus, ipse testatur, dicens: Et hic mundus iam me non uidet: uos autem me uidebitis, quoniam ego uiuio, & uos uiuetis: quoniam ego in patre meo, & uos in me, & ego in nobis.*

Si uoluntatis tantum unitatem intelligi uellet, cur gradum quandam atq; ordinem consummandæ unitatis exposuit, nisi ut cum ille in patre per naturam diuinitatis esset, nos contra in eo per corporalem eius natiuitatem, & ille rursum in nobis per Sacramentorum inesse mysterium crederetur, ac si perfecta per mediatorem unitas doceretur, cum nobis in se manentibus, ipse maneret in patre, & in patre manens, ipse maneret in nobis, & ita ad unitatem patris proficeremus, cum qui in eo naturaliter secundum natiuitatem inest, nos quoque in eo naturaliter inessemus, ipso in nobis naturaliter permanente.

Quod autem in nobis naturalis hæc unitas sit, ipse ita testatus est:

R 3

Qui

Perceptio Christi in V. Sacramento, certum argumentum & piagnus est perfectæ unitatis nostræ cum Deo.

Hic Hilarius nō modò Arianos, sed etiam Sacramentarios, qui per humana ratione sua, altissima Christi mysteria contra illorum genus depraui, funditus subruit.

Iohan. 6.

Nos in Christo per carnem eius sumus, quia à nobis, id est, ex humana natura assumpsit: & ipse in nobis est per eandem carnem suam, per quam sita nobis in cibum in V. Sacramento.

Nō se partem Christi uerba de sola erga Deum pensata uoluntate nostræ accipi, sed naturaliter repositam unitatem.

Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Non enim quis in eo erit, nisi in quo ipse fuerit, eius tantum in se assumptam habens carnem, qui suam assumpserit.

Quandoquidem per Christi carnem uiuimus, quam in V. Sacramento ad immortalitatem uere accipimus, sequitur inde contra Arianos, longe amplius Christum uicere per patrem substantialiter, id est, natura ipsam esse uitam ex patre natam.

Perfecta autem huius unitatis Sacramentum superius iam docuerat, dicens: *Sicut misit me uiuens pater, & ego uiuo per patrem: & qui manducat meam carnem, & ipse uiuet per me. Viuit ergo per patrem, & quomodo per patrem uiuit, eodem modo nos per carnem eius uiuemus. Omnis enim comparatio ad intelligentiam formam praesumitur, ut id de quo agitur, secundum propositum exemplum assequamur. Haec uero uita & nostra causa est, quod in nobis carnalibus manentem per carnem Christum habemus, uicturis nobis per eum ea conditione, qua uiuit ille per patrem. Si ergo nos naturaliter secundum carnem per eum uiuimus, id est, naturam carnis suae adepti, quomodo non naturaliter secundum spiritum in se patrem habeat, cum uiuat ipse per patrem? Per patrem autem uiuit, dum natiuitas non alienam ei intulit diuersamque naturam, dum quod est, & ab eo est, nec tamen ab eo per aliquam incidentem naturam dissimilitudinem separatur, dum in se habet patrem per natiuitatem in uirtute naturae.*

Praedicatio Christiana in hoc consistit, quod Dei filij honor nobis datus est, hoc est, quod nos in illo per humanam naturam nostram quam assumpsit, & ille in nobis, communicatione corporis & sanguinis sui in Eucharistia substantialiter sit: unde perfecta ueritas Christianorum erga Deum unitas assequitur.

Haec autem idcirco a nobis commemorata sunt, quia uoluntatis tantum inter patrem & filium unitatem haeretici mentientes, unitatis nostrae ad Deum utebantur exemplo, tanquam nobis ad filium & per filium ad patrem obsequio tantum ac uoluntate religionis unitis, nulla per Sacramentum carnis & sanguinis naturalis communionis proprietatem indulgeretur, cum & per honorem nobis datum Dei filij, & per manentem in nobis carnaliter filium, & in eo nobis corporaliter & inseparabiliter unitis, mysterium uerae ac naturalis unitatis sit praedicandum. Hucusque Hilarij sese extendit oratio, in qua Lectoramice complures habes planè Christianas sententias & ratiocinationes, quibus uir sanctus in impijssimae haereseos Arianae confutationem & profligationem dexterimè usus est, quae nobis certo possunt esse documentum, eius aetate in Catholica Christi Ecclesia nihil equè omnibus persuasum fuisse, quam uerum Christi corpus & sanguinem in sanctissimo altaris Sacramento substantialiter coram haberi.

Primo quidem dicit ille, nos uerbum carnem factum, in dominico cibo

cibo uerè sumere, atque per hoc Dominum manere in nobis, non solum per ipsius & nostrae uoluntatis concordiam & unitatem, sed etiam substantialiter & naturaliter, quod naturam suae carnis ad naturam aeternitatis, id est, qua corpus & anima nostra asserat immortalitati, sub Sacramento nobis admiscuerit. Eum autem qui id negare uelit, non habere in se manentem Dominum Iesum, atque ita nec esse eum in Christo, neque per Christum in patre, conuenienter illis uerbis Domini Iesu, ut omnes in nobis unum sint, quod non nisi uera corporis & sanguinis Christi communicatione obtineatur.

Christus per carnis suae admixtionem in nobis est.

Iohan. 17.

Deinde ait, in Dei rebus non humano aut seculi sensu loquendum, sed earum sententiam & mentem ex ipsius Christi institutione discernendam, qui etiam hoc loco disertis expressisque uerbis, ut dubium omne praecideret, testatus sit & docuerit, se nobis uerum corpus & sanguinem suum in V. Sacramento largiri, eaque accepta & hausta id efficere, ut & nos in illo, & ille in nobis sit, quandoquidem carnem eandem, quam a nobis, id est, ab humana natura, assumpserit, ille nobis rursum in V. Sacramento reuera in cibum conferat & impertiatur.

Christus ex suis ipsius uerbis percipiendus est.

Dicit praeterea, naturalem illam unitatem, qua & nos in Christo, & Christus in nobis est, ipsius Domini fermone luculenter asseri, ita dicentis: *Qui edit carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo.*

Iohan. 6.

Ad haec, nos per ueram Christi carnem & sanguinem, quae in V. Sacramento accipimus, uicturos per eum uitam immortalem, ea conditione qua ille uiuit per patrem.

Itemque, nos uirtute carnis eius, quam in V. Sacramento adepti sumus, non fictè, sed naturaliter uiuere.

Atque ad extremum, nos non obsequio tantum ac uoluntate religionis cum filio, & per filium cum patre esse unitos, sed etiam naturalis communionis proprietatem per Sacramentum carnis & sanguinis Christi nobis indulgeri.

Hunc ergo in modum docet nos uir sanctus, & in rebus Theologicis egregie uersatus, mireque perspicax & solidus Hilarius, de ueritate corporis & sanguinis Christi in V. Sacramento, & de diuina intra nos efficientia eiusdem V. Sacramenti nobis comunicati, cui certè nulla alia neque esse, neque cogitari potest similis: ad eò ut iure meritoque miser

miseri nos ac nihili homunciones præpotenti Deo, quoad eius gratiæ ope consequi possimus, absq; intermissione grates agere debeamus, neque tanta temeritate aduersus ineffabilem illum honorem, de quo scriptum est, vt Hilarius ait, Et ego honorem (sic enim legit ipse) quem dedisti mihi, dedi eis, quiq; nobis in V. Sacramento confertur, contendere, immò blasphemare, vt Sacramentarij in Dei contumeliam faciunt.

Equidem committere nõ possum, quin illud quoquè adferam, vt idem vir sanctus memorato octauo libro, non longè ante ea, quæ p- tulimus, verba, falsas dictorum Christi interpretationes ab Arianis in medium productas, modis omnibus refellat & subruat, quemadmodum etiam suprà in XVIII. scripturæ diuinæ testimonio sub finem illius, vanæ & commentitiæ Sacramentorum glossæ & sententię nobis confutatae sunt. Christus quidem ait: *Ego & Pater vnum sumus.*

Atqui hæretici ea Domini verba ad hanc sententiam perperam detorquentes, aiebant, Patrem & Filium esse vnum, non natura, sed voluntate. Verum in hos vir sanctus eiusmodi oratione inuehitur: *Quid hic æquanimitatem, quid per voluntatis assensum, animæ & cordis unitatē introducis? Fuerat nanque in uerborum copia & proprietate, ut si voluntas unum esse eos faceret, Dominus ita precaretur: Pater, sicut nos unum uolumus, ita & illi unū uelint, & unum per concordiam simus omnes. Aut forte qui Verbum est, significationem uerbi ignorauit? & qui Veritas est, loqui uera nesciuit? & qui sapientia est, in stultiloquio errauit? & qui uirtus est, in ea fuit infirmitate, nè posset eloqui, quæ uellet intelligi? Locutus planè ille est uera & sincera fidei Euangelicæ Sacramenta. Neque solum locutus est ad significationem, sed etiam ad fidem docuit &c. Hæc Hilarius.*

Qua oratione si vir ille sanctus vanas & falsas Arianorū interpretatiunculas validè refutauit, quanto iustiore nos Catholici causam habemus eundem in modum impios Sacramentarios refellendi? Si enim ea Domini mens fuisset, quam illi uerbis eius falsa interpretatione affingunt, nimirum ille, qui uerbum ipsum, qui sapientia, qui ueritas, qui uirtus dei est, eodem negotio quo dixit, *Hoc est corpus meum:* dixisset, *Hoc significat corpus meum:* uel, *Hoc est symbolū corporis mei.* At uoluit ille hisce planè disertis & luculentis uerbis, veri & syn-

ceri huius nostræ fidei Sacramenti rem ipsam & essentiam tam significanter exprimere, non solum vt intelligeremus quid sit, sed etiam fidem nostram hisce eius uerbis constanter accommodemus, nec de dictis eius vlla ratione ambigamus. Verum hætenus Hilarij testimonium produxisse satis sit: alij iam non inferioris notæ testes adhibendi ueniunt.

Mox post Eusebium Emisenū & Hilarium in Christi Ecclesia præclarè floruerunt patres celeberrimi atq; sanctissimi Basilius Episcopus Cæsareæ Capadociæ, qui ob incomparabile uitæ sanctimoniam & eruditionem, Magni cognomen adeptus est: & Ephræm Syrus, Archidiaconus Edissenus, quem Hieronymus testis est ad tantam uenisse claritudinem, vt in quibusdam Ecclesijs scripta eius publicè recitarentur, cum tamen Laodicensi Concilij Canone 59. cautum fuerit tum temporis, nè qui libri præter canonicos solos noui & ueteris Testamenti, in Ecclesijs legerentur. Vt uerò hi duo Patres ueram catholicæ suorum temporum Ecclesiæ fidem de uera Christi in V. Sacramento præsentia, non minùs quàm illi, quos antè produximus, testatam reddiderint, iam partim nos docebimus.

SANCTI EPISCOPI BASILII MAGNI TESTIMONIA.

Basilii Magni libro Quæstionum compendiò explicatarum, CAP. 45. uel Regularum breuiorum interrogatione 172. quæ est, *Quanto cū timore, qualiter cū animi persuasione (uel fide) afflictionē uel corpus & sanguinē Christi cōmunicare debeamus,* ait ante omnia fidē adhibendā esse uerbis Domini, dicentis, **HOC EST CORPVS MEVM.** Eius uerba hæc sunt: *De timore quidē habemus Apostolum, qui dicit: Qui manducat & bibit indignè, iudiciū sibi manducat & bibit. Fidem autē faciunt uerba Domini, qui dixit, Hoc est corpus meum, quod pro uobis datur: hoc facite in meam cōmemorationem:* tanquàm diceret: Cū sint uerba hæc præpotentis filij Dei, non est quòd tuam hęc perconteris rationem, sed eius uerbis simpliciter & incunctanter credens, nihil penitus dubites de uera corporis eius in V. Sacramento præsentia: certus, ni ita feceris, temerè & in tuā damnationem ad illud sumendum te accedere.

Sermone 2. de Baptismo ca. 3. sic habet: *Locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Dic illis (Aaroni & filijs eius) in generationibus ipsorū: Quis-* Alij pro his sermonibus, libros duos quis ponunt.

Ioh. 17.

Iohan. 10.

D. Hilarij cetera Arianorū commentitias interpretatiunculas argumentum.

Qua fide, & quo timore ad Eucharistiam eundem sit.

Alij pro his sermonibus, libros duos quis ponunt.

quis hominum ab omni uestro semine, ad sancta, quæcunque filij Israel Domino sanctificant, in immunditia sua constitutus accedit, exterminabitur anima illius a facie mea. Ego Dominus. Si tales minæ aduersum eos posita sunt, qui temere ad ea sacra accedunt, quæ ab hominibus sanctificantur, quid dicendum est de eo, qui in tantum ac tale mysterium temerarius est? Quanto enim maius aliquid is est templo, secundum Domini uocem, tanto grauius & terribilius est in animæ impuritate constitutum, corpus Christi temere contingere, quam sit accedere ad arietes uel tauros, dicente Apostolo: Itaque qui edit panem, aut bibit poculū Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini: immo uehementius ac terribilius iudicium per repetitionem exprimente, cum dicit: Probet autem quisque seipsum &c.

Matth. 23.

Quod ait, Contingere, p̄ illorum temporū more accipiendū est: de quo plura diximus supra in Tertulliani testimonijs.

Corpus Christi in V. Sacramento est res ipsa & ueritas comparatione sacrificiorum præfæ legis.

Corpus Christi in Eucharistia contingit, qui accipiendum.

Hæc Epistola extat Græcè.

Hoc loco perspicuum est, virum sanctum arietes & tauros veteris Testamenti, à vero præsentique Christi corpore, tanquam figuras à ueritate, distinguere. Eius sententia est, præfens Christi corpus in tali ac tanto mysterio, figuris veteris instrumenti tanto esse præstantius, quanto maior est templo ipse templi Dominus: uerum quoque Christi corpus non solo humano opere, sed omnipotenti Dei uirtute in altari consecrari, ac deinde manibus & ore non dignorum tantum, sed etiam indignorum hominum contingi & accipi, in illorum quidem salutem, horum autem exitium & damnationem.

Sed dicet fortassis quispiam: Quinam potest corpus illud inuisibile, manibus & ore contingi? Nimirum per intermedias uisibiles species, sub quibus illud continetur: sicut Imperatorem attingi dicimus, cum non nisi uestis, qua indutus est, tangitur: & ut non minus illius ledeatur maiestas, si quis quadam temeritate eius attraheret uestem, quam si nudum corpus contingeret: ita etiam hic sentiendum est. Sed inde aliàs fusiùs.

Extat huius sanctissimi Basilij sententia alia, qua multò etiam euidentius testatur, uerum Christi corpus & sanguinem, adeoque Christum, vitam ipsam in hoc celsissimo Sacramento substantialiter haberi. Est autem eiusmodi, in Epistola ad Cæsariam Patriciam: Est id quidem pulchrum & multa cum utilitate coniunctum, quotidie communicare, & participare effici sacrosancti corporis & sanguinis Christi, sicut ipse manifeste dicit

Dicit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam. Neque enim dubium cuiquam esse potest, frequentem uitæ participationem, nihil esse aliud quam pluribus modis uiuere. En hic Basilij Sacramentum uitam appellat, uimque illi uiuificandi tribuit, hoc ipso indicans, Christum in eo substantialiter adesse.

Quorsum uerò attinet plura Basilij coaceruare testimonia, cum eius Liturgia, id est, ea qua ipse usus est, Missæ forma extet, in qua præter cæteras eque, quæ sequuntur, præ admodum preces leguntur?

Attende Domine Iesu Christe Deus noster de sancto habitaculo tuo, & de throno gloriæ regni tui, & ueni ad sanctificandum nos, qui supra cum Patre sedes, & hic inuisibiliter uersaris, & dignare potenti manu tua impartiri nobis impollutum corpus tuum, & preciosum sanguinem, & per nos toti populo.

Videmus hinc uirum sanctissimum Christi unius omnipotentiam id adscribere, ut simul & in cælis ad Patris sedeat dextram, & nihilo minus nulla loci facta mutatione, nobiscum uersetur in V. Sacramento, ac potente manu sua impartiat nobis uerum corpus suum. Credidit enim Basilij certissime, probeque cognitum habuit, quicquid Christo uisum sit facere, id eum etiam posse efficere: atque ita, quando quidem diuinam hinc uoluntatem suam luculenter prodidit, dicens, Hoc est corpus meum: simul etiam non posse non esse uerissimum, quod & ad patris assideat dexteram pro sua maiestate diuina, & nihilo secius, p̄ immensa diuinitatis suæ omnipotentia, nobis hinc sese in cibum conferat, & impartiat in mysterio.

In eadem Liturgia est etiam ista precatuuncula: Te ergo rogo, qui solus bonus es, & ad exaudiendum propensus, respice in me peccatore, & inutile seruum tuum, & purga animam meam & cor meum à mala conscientia: & fac me uirtute sancti tui spiritus idoneum, ut sacerdotij gratia indutus, huic sanctæ mensæ adsistam, & sanctum & impollutum corpus tuum, & sanguinem preciosum consecrem. Tu enim es, qui offers & offerris, & qui suscipis & imperis Christe Deus noster.

Obserua hinc, ex Christi institutione solos sacerdotes Christi corpore & sanguinem consecrandi, & in Missa offerendi habere potestatem: quibus duobus corporis eius ueritas in Sacramento abundè demonstrat.

Transsubstantiatio.

Est ibi & ista precatiuncula: *Fac panē hunc, ipsum honorificū corpus Domini Dei, & Saluatoris nostri Iesu Christi: quod autē est in calice isto, ipsum sanguinem Domini Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi, qui effusus est pro mundi uita.*

Adoratio.

Quinam ille panis & vini in corpus & sanguinem Christi transmutationem manifestius tradere potuisset? tum verò etiam hoc innuit, Christum in Eucharistia adorandum esse.

Habetur ibi etiam hæc oratio: *Nos autē omnes qui ex uno pane & calice participamus, uni inuicem ad unius spiritūs sancti cōmunionem, & fac ut nemo nostrū ad iudiciū uel condemnationē sit particeps sancti corporis & sanguinis Christi tui, sed ut inueniamus misericordiā & gratiam cum omnibus sanctis.* Hactē nūc Basilius in sua Liturgia.

Miraculo confirmatur certa Christi in V. Sacramēto præsentia.

Deniquē in Vitis Patrū habetur vita huius sanctissimi viri, authore Amphilocho Iconiensi Episcopo, in qua inter cætera mentio fit iam dictæ eius Liturgiæ: prætereaq; insigne Dei miraculum, ad confirmandam corporis Christi in Eucharistia veram præsentiam, hunc in modum recitatur: Quodam tempore collecta est multitudo infinita in Ecclesia, inter quos erat magnus Abbas Ephræm, & concionē habuit ad illos Basilius. Cū autem idem ipse diuinum ageret ministerium, Hebræus quidam perindē vt Christianus populo se admiscuit, officij ministerium explorare volens, viditq; infantem in partes diuidi in manibus sancti Basilij. Et communicantibus omnibus, venit & ipse Hebræus, dataq; est ei hostia, vera caro facta. Indē accessit ad calicem sanguine repletum, & ipsius factus est particeps: atque de vtriusque feruens reliquias, abiensq; in domum suam, ostendit uxori ad confirmationem dictorum, & narrauit quæ suis ipse oculis conspexisset. Credens ergò verè, quòd horribile & admirabile esset Christianorū mysterium, altera die venit ad Basiliū, & ab illo baptizatus fuit cum omni domo sua. Sub finem eiusdem vitæ refertur, vt idem Basilius paulò ante sanctum obitum suum alium quendam Iudæum medicum baptizaret, & mysterijs viuificis communicaret, cumq; etiam ipse sanctissimum accepisset Sacramentum, piè in CHRISTO obdormierit. Atque hactenūc quidem tanti Patris testimonia produxisse in præsentiarū satis esto. Adiunxi autem huic

huic testi grauissimo sanctum Ephræm, qui ob suam sanctitatem cum primis illi charus, & in magno apud eum precio fuit, & miraculo huic, vt Amphilocheus ait, præsens interfuit.

SANCTI EPHRAEM TESTIMONIA.

Diuus Ephræm, libro ad illos edito, qui filij Dei naturam (humana ratione) scrutari volunt, fidei suæ de celsissimo Sacramēto haud obscura præbet documenta his verbis, quæ illius libri cap. 5. leguntur: *Quid ergò scrutaris inscrutabilia? Si ista curiosè rimaris, non iam fidelis uocaberis, sed curiosus. Esto fidelis atque innocens. Participa immaculato corpori Domini tui fide plenissima, certus quòd agnum ipsum ipse integrè comedis. Ignis immortalis sunt mysteria CHRISTI. Noli ea temerè scrutari, ne in ipsorum participatione comburaris. Abraham patriarcha cælestibus angelis terrenos apposuit cibos, illiq; comederunt. Grande profectò miraculum, adspicere incorporeos spiritus in terra, carniū cibos edentes. Sed hoc sanè excedit omnem admirationem, omnem mentem, omnemq; sermonem, quòd fecit nobis unigenitus filius Christus Saluator noster. Ignem & spiritum manducandum ac bibendum præstitit nobis carne uestitis, corpus scilicet ac sanguinem suum. Et quidem fratres cū Christi Sacramenta non capiam, ulterius progredi non audeo, neque arcana illa sacratissimaq; mysteria rursus attingere. Neque si uoluerò de his procaciter loqui, Dei Sacramenta comprehendere possum, sed ero temerarius, imprudens, & cum aère irritis conatibus luctans. Aërem quippe ob tenuitatem suam penitus tenere non possum. Illa nempe sancta & reuerenda mysteria, ingenij mei uires excedunt. Potius ergò glorifico Deum & patrem, qui per unigenitum ac dilectum filium suum, ne peccatorem indignum corde simplici in se credentem saluare dignatus est, fugiens huiusmodi curiositates illicitas, omnemq; præsumptionem displicentem DEO. Mortalis ego sum, terrenus ex terra, effictus per gratiam ex humi natura. Agnosco humilitatem conditionis meæ, creatoremq; meum scrutari nolo. Terribilis enim est naturaq; incōprehensibilis. Benedico & adoro ipsius excellentissimam potestatem, in secula seculorum, Amen. Hucusq; diuus Ephræm.*

CAP. 46.

In Eucharistia agni Dei integrè accipimus.

Eucharistia uiuus & immortalis est ignis. Gen. 18.

Magnitudo miraculi in V. Sacramēto.

S 5 Non

Non poterat sanè vir ille sanctus hisce de rebus magis luculenta oratione uti, neque impiam Aduersariorum nostrorum incredulitatem ac temeritatem damnare euidentius. Fatetur ille in hoc V. Sacramento immaculatum Domini corpus, & ipsum Dei agnum integrè haberi, sumi & comedi: neque iam panem esse, sed cælestem ac immortalem ignem, huiusq; Sacramenti mysteria omnem intellectum & sermonem excedere, nec posse ea comprehendiatq; ea causa nullius hominis rationem & ingenium sibi persuadere debere, illa se posse scrutari id enim nihil esse aliud, quàm luctari cum aère. Denique concludit, mortales nos & terrenos homunciones, missa omni curiositate, tanto tamq; excellenti p beneficio, Deo laudes gratesq; agere debere.

Aduersarijs quid deficiat.

Verùm Aduersarijs nostris, quod in aperto est, hoc sanè deficit, quod hac in parte Dei verbis fidem commodare non possunt, quandoquidem ratione hæc nequeunt comprehendere. Itaque perpetuò illi in sua hæret incredulitate. Interim summo studio in eam incumbunt curam, vt vel vnam possint vocolam apud hosce duos Patres vspiam depræhendere, quam ad execrandæ suæ superstitionis assertionem detorquere ac deprauare queant. Tandem ex Basilij Liturgia id adferunt, quod vir sanctus V. Sacramentum etiam à consecratione *ἀντίτυπον* corporis Christi vocet. Et possent illi fortassis etiam ex D. Ephræm libro memorato, 4. cap. similem proferre vocolam, ybi ista leguntur: *Inspice diligenter, quomodo sumens in manibus panē, benedicit ac frangit in figura immaculati corporis sui, calicemq; in figura preciosi sanguinis sui benedicit, & tribuit discipulis suis.*

Aduersarij obiectio.

Sacramenti partitio est, vt crucifixione & profusione sanguinis Christi referat.

Atqui ex his & id genus alijs verbis nihil illi omninò in suas partes torquere possunt. Sanè quod ad Basilium attinet, testantur Damascenus lib. 4. cap. 14. & Euthymius in cap. Matthæi xx v r. cum sacra altaris munera vocasse quidem *ἀντίτυπα*, id est, exemplaria, non tamen post sanctificationem vel consecrationem, sed priusquam sanctificentur & gratiam cælestem accipiant.

Obiectionis dilatio.

Postmodum verò contigit fortassis eam dictionem *ἀντίτυπον*, à quodam imperito inter describendum, vt plerunque accidit, imprudenter suo loco motam, aliò transferri, ita vt in ijs quæ hodiè extant exemplaribus,

exemplaribus, etiam post consecrationem habeatur. Verùm vt cunque sit, id in confessio est, Basilium veram corporis Christi in V. Sacramento præsentiam, certò & credidisse & docuisse, vt eius Liturgia luce meridiana clariùs id probat, & tam Damascenus quàm Euthymius testantur, ea tempestate indubitata illam catholicæ Ecclesiæ fidem fuisse: deinde palàm est, vocolam hanc, *ἀντίτυπον*, quocunque ea loco habeatur, nihil pro Aduersarijs facere.

Vt enim iam antè crebrò dictum est, obseruandum est, præstantissimum hoc Sacramentum è duobus constare, nempe externa visibili specie, & re cælesti, sub ea inuisibiliter contenta. Porrò ratione externarum specierum V. Sacramentum etiam à consecratione non absurdè *ἀντίτυπον* adhuc vocatur: tum propterea quoque, quod externa V. Sacramenti fractio & partitio crucifixionem & fusionem sanguinis CHRISTI refert & significat: denique etiam illam ob causam, quod CHRISTI corpore necdum illo fruamur modo, quo in vita futura illo fruituri sumus. Habemus quidem hîc Christum re vera & substantialiter, sed tectum adhuc & in mysterio sub speciebus externis latentem. In futuro autem seculo videbimus eum facie ad faciem, & non per speculum, sed sicuti est in suæ maiestatis veritate. Quò facit etiam illud, quod in quadam sanctissimæ Missæ Oratione, quam collectam vocant, Ecclesia ita precatur: Vt quod nunc specie gerimus, rerum veritate capiamus, scilicet gloriofa illa iucundissimaque contemplatione. Hoc igitur pacto, si vocem hanc *ἀντίτυπον* apud Basilium accipiamus, nihil ea Aduersarijs suffragatur.

Qua ratione V. Sacramentum possit *ἀντίτυπον* dici.

In præsentia Ecclesia habemus, Christum in mysterio: porrò in futura vita videbimus eum facie ad faciem.

Porrò quod ad Diui Ephræm verba attinet, perspicuum est, ipsi id eum indicare velle, V. Sacramenti partitionem non nisi secundum externas species fieri, quæ figura sunt præsentis & sub ijs contenti corporis Christi, quod utique non frangitur nec diuiditur, quandoquidem Christus Dominus indiuiduus, & post fractionem sub qualibet particula totus & integer perseuerat. Tum quoque, externam fractionem, crucifixionem & fusionem sanguinis Christi sacram quandam figuram & repræsentationem esse, quam sententiam postea perspicua magis oratione Prosper expressit in sententijs

D. Ephræm externarum specierum partitionem, Christi passionem referentem, figuram vult esse, nõ ipsum Christi corpus in V. Sacramento contentum.

Augu-

C. cum frangitur. De co-
fcer dist. 2.

Augustini, hunc in modum: *Dum frangitur hostia, dum sanguis de calice in ora fidelium funditur, quid aliud quam Dominici corporis in cruce immolatio, eiusque sanguinis de latere effusio designatur?*

Atque hic iam in præfens colophonem addimus testimonijs tam Basilij quam Ephræm sanctissimorum Patrum: atque porro accedimus ad alios duos Patres, illis ferè æquales & synchronos, puta, Gregorium Nazianzenum & Gregorium Nyssenum, quorum posterior frater fuit Basilij Magni: prior verò eundem Basilium haud aliter atque germanum fratrem, vt ex vtriusque scriptis licet colligi, amore complexus est.

SANCTI GREGORII NAZIANZENI TESTIMONIA

CAP. 47.

Gregorius Nazianzenus, cuius testimonia primò producemus, ea fuit præstantia & autoritate, vt pro insigni eruditione, sacrarumque literarum cognitione & peritia, præ alijs Theologi cognomen, perindè ferè vt Paulus Apostoli, adeptus sit. Hortatur autem ille Oratione 4. in sanctum Pascha, populum ad religiosam sanctissimi huius Sacramenti perceptionem his verbis: *Absque confusione & dubio comede corpus, & sanguinè bibe, si saltem vitæ desiderio tenèris: neque sermonibus, qui de carne habentur, fidem deneges, neque ob passionem offendaris. Constans esto, firmus, stabilis: in nulla re propter aduersariorum sermones fluctues.* Hæc ille.

An non tibi videtur, amicè Lector, vir sanctus tot antè seculis & te & quoscunque alios hac sua tam seria oratione accuratè compellare, & summa fide comonere voluisse, nè illis Domini verbis, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*, fidem deneges tuam, vt hodiè faciunt increduli Sacramentarij? & nè qua ratione ab ipsius Aduersarijs in fraudem impelli te sinas?

Habit ille hanc concionem ad populum suum eo animo, vt veritatem simpliciter eis traderet. Instituit autem illos, hortaturque ad salutarem communionem his ipsius tam simplicibus & rotundis verbis, *Comede corpus & sanguinem bibe: non ait, Ede figuram corporis, aut sanguinis figuram bibe: immò etiam annectit, Si saltem vitæ desiderio tenèris &c. quam sanè vitam figura non confert, sed vitale Christi corpus.*

Erant

Verbis illis,
Hoc est corpus
meum, simplici
ter fides
adhībenda est.

In Eucharistia vitæ edimus & potamus.

Erant tum in eius populo, qui animis perturbaretur, cum de perpeffione, & sanguine, & morte dei, sermo haberetur. Nec secus illi afficiebantur, quam si Deum ab huiusmodi horrendis perpeffis iniurijs & ignominia, tueri ac vindicare vellent. Eos igitur monet, vt sustentatiuo domini baculo, id est, diuino eius verbo innitatur, illoque se firment, nè alicubi eiusmodi carnali consideratione & cogitatione impingant & labantur, & sacrilegi esse videantur. Addit verò illis animum, tanquam abhorrentibus à dei sui percipiendo corpore & sanguine, vt nè ob id genus incidentes animo cogitationes, à sacra cõmunionè abstineant, sed absque vlla hesitatione cum firma fide accedant, eiusque & edant corpus, & sanguinem potent. *Quæ illius tam fida & seria adhortatio, prorsus ieiuna, frigida & insulsa videretur, si ea non nisi de figura accipienda foret.*

Eadem porro oratione distinguit vir sanctus pascha legale, quod olim Iudei vescabantur, ab illo quod nos in nouo Testamento in V. Sacramenti mysterio edimus: & vtrunque tam veteris quam noui Testamenti pascha, ab illo quod Christus Dominus nobiscum in futuro seculo, in regno Patris sui manducabit. Eius hæc sunt verba: *Cæterum in Paschæ siamur participes, figuratè tamen adhuc, etsi Pascha hoc veteri sit manifestius. Siquidè Pascha legale, audenter dico, figuræ figura erat obscurior: at paulò post illo perfectius & purius fruemur, cum Verbum ipsum biberit nobiscum in regno Patris nouum, detegens & docens, quæ nunc mediocriter ostendit. Nouum enim semper existit id, quod nuper est cognitum, &c.*

Obserua hinc pie Lector, quanto perè vir sanctus eam Pauli doctrinam animo pensitaret, quæ est ad Hebræos cap. 10. vbi ea quæ futuræ sunt vitæ, res ipsas: quæ autem noui sunt Testamenti, ipsam imaginem rerum: denique Testamentum vetus, imaginis vmbra vocat. Hanc enim doctrinam Nazianzenus ad altaris Sacramentum accommodat, est quæ hæc eius sententia: Tamen si ex prisca legis tenebris extracti sumus, necdum tamen in plena luce nos versari, quam in futuro demum expectamus seculo, vbi res ipsas perspicuè conspiciemus & cognoscemus, sicut & cogniti sumus.

Summa hæc est: Veteris Testamenti Sacramenta non nisi meras
T quasdam

Psal. 22.

Carnalibus
cogitationibus
& affectibus
nullus
hic locus est.

Discrimè
inter prisca, no-
uæque legis, &
futuræ vitæ
pascha.

Res.
Imago.
Vmbra.

1. Cor. 13.

quasdam futurorum figuras & umbras fuisse: at noui Testamenti Sacramenta nõ futurorum umbras, sed figuras esse rerũ præsentium, quę sub ipsis in mysterio quidem, sed tamen substantialiter contineantur ac porrigantur: tandem verò in cælis figuras omnes prorsus desinituras & abolendas esse, ibiq; nos ea omnia quę hinc testata & operata sunt, facie ad faciem clarè visuros.

Cur Dominus pascha Iudæi, quod in cælis nobiscum celebraturus est, noui dixeris.

Atq; ut in his Nazianzenus probè caperetur, docet, in Cœna sua Dominum propterea dixisse, se pascha suum nobiscum nouum bibiturum in regno cælorum: non quod nos tunc aliud simus corpus habituri, quod modò non habeamus, sed quod illud idem corpus, quod hinc in eucharistia in mysterio quidem, sed tamè substantialiter habemus, illic alia ratione, quæ nobis propterea noua erit, i. sine villo mysterio, in uolucro & integumento, conspicuum, clarum, manifestum in perspicua cognitione, & iucundissima perenni, fruitione habebimus.

Alia Nazianzeni testimonia.

Possent equidem plura huius sancti viri ex alijs eius monumentis testimonia, præferre, ut verbi gratia, inter alia, ex prima oratione in impiũ apostatã Iulianum, ubi ait, *per incruenti sacrificij oblationem nos Christo uniri, & diuinitatis ac passionis eius participes reddi* &c. Item ex oratione funebri in Basilium Magnũ, ubi queritur *quosdam inter altaria saltasse, sacrificiaq; incruenta hominum & sacrificiorum sanguine cruentasse* &c. Ex carminibus etiam, ubi ista leguntur: *O sacrificia mittentes incruenta sacerdotes, O animarum gloriosi custodes, O magni figmentum Dei in manibus uestris ferentes* &c. Verum in presentiarum breuitatis studio sat habeo loca indicasse. Deniquè grauissimũ illud eius testimonium, non solum de vera presentia, sed etiam adoratione Christi in V. Sacramento, quod in Epitaphio Gorgoniæ sororis extat, suo loco reseruamus, & ad D. Gregorium Nyssenum procedimus.

S. GREGORII NYSSENI TESTIMONIA.

CAP. 48.

Gregorius Nyssenus libro de vita Moysi, de hoc præcipuo sacramento scribit hunc in modum: *Oportet fide, baptisate, labore, omni uirtute, omni euangelica doctrina, mundos puerosq; animos nostros reddere, ita ut omnino alienigeni mores, & Aegyptiaca uita, uitiorum scilicet omnium turba, nos desiciat, & demum depurato defæcatoq; animo cælestem cibum sumere, quæ nulla nobis satio agriculturæ*

culturæ artibus produxit: sed panis est absq; semine, absq; oratione, absque alio humano opere nobis paratus. Is desuper defluens, in terris inuenitur: panis enim qui de cælo descendit, qui uerus cibus est, qui ænigmaticè hac historia (de manna) significatur, nõ incorporea quædã res est. Quo enim pacto res incorporea corpori cibus fiet? Res uerò quæ incorporea non est, corpus omnino est. Huius corporis panem non aratio, nõ satio, nõ agricolarum opus effecit, sed terra intacta permāsit, & tamen pane plena fuit, quo famefcentes, mysterium uirginis perdocti, facile saturantur. Hæc Nyssenus.

Verba hæc luculenta sunt, quibus uir sanctus inter cætera docet manna olim cælestis huius cibi, quem nos iam in sacramento sumimus, figuram fuisse. Describit porro veram huius cibi rem vel substantiam, dicens esse panem qui de cælo descenderit, esse corpus Christi, quod in sacratissimæ uirginis Mariæ utero absq; villo uiri opere effectum sit, quodq; & in cælis sit, & in terris inueniatur: sit etiam uerum corpus, siquidem alioqui corpori cibus esse, id est, per os & corpus ingredi & accipi non posset: sit deniquè cibus, qui esurientes omnes, repurgato pectore accedentes, exatiet. Qua tandem ratione, obsecro, manifestius eueri & profigari possit Sacramentarium abominandus error, quo illi implicati, negant nos Christi corpus ore & corpore recipere?

Libet adhuc aliud huius uiri testimonium sanè memorabile & insigne proferre, quod quidem Euthymius in sua Panoplia, parte 2. Titulo 21. de transmutatione dominici corporis & sanguinis, ex oratione illius catechetica extractum, depromit hinc in modum: *Quemadmodum qui per insidias uenenum hauserunt, alio medicamento uim illius extinguunt: oportet autem, ut ad uenenum similitudinè medicamentum in uiscera ingrediat, ut per illa totum in corpus auxiliũ diffundatur: ita nobis faciendum est, ut cum uenenum, quo natura nostra dissoluitur, gustauerimus: medicamentum, quo illa contrahitur, suscipiamus, ut uirus illius, contraria & opportuna huius uir repellatur. Quodnam et hoc medicamentum? Nullum aliud, nisi corpus illud, quod morte præstantius declaratum est, & nostræ salutis causa. Quemadmodum enim parum fermenti, ut inquit Apostolus, totam massam sibi simile reddit: sic & corpus illud, quod a Deo factum est immortale, in nostrum corpus*

Luc. 11. Manna typus corporis Christi in Eucharistia.

Christi corpus in Eucharistia, corporis pariter & animæ cibus est.

Corpus Christi, quod morte uicit, & non sine salutis causa est, in Eucharistia in salutare infirmitatis nostræ medicamentum recipitur.

ingrediens, totum in se transfert atq; cōmutat. Nam ut pestiferū cū salubri cōmixtum, illud efficit perniciosum: sic & corpus immortale reddit totum illud, in quo susceptū est, naturā similis immortale. In corpus autem ingredi non potest, nisi per cibū & potū uisceribus immisceatur. Itaq; necessariū est, ut natura nostra, quoad eius fieri potest, uim salutarē intra corpus admittat. Cū autē nullū aliud, nisi diuinū illud corpus, eā gratiā suscepit, demonstratūq; sit, fieri non posse ut nostra corpora consequantur immortalitatē, nisi cū immortalī corpore coniungantur, atque itā incorruptionem acquirant: considerandū est quomodo fieri queat, ut cū unū illud corpus assidue per totū orbē terrarū tot fidelīū millibus imperiatur, totū cuiusque per partē euadat, & in seipso totū permaneat. Verūm ut fides nostra recto progrediens ordine, nullā ex quæstione proposita dubitationem relinquat, operæ precium est, ut corporis naturā parump̄r consideremus. Natura igitur corporis nostri non itā per se consistit, ut proprio quodam in statu uitam habeat: sed per affluentem ad se facultatē sese conseruat, perpetuoq; motu in essentia sua perseuerat, tum ad se attrahens id quod deficit, tū expellens quod superuacaneum est. Atque hæc quidem potentia & est, & appellatur nutritiua. Nec eadē tamen est omnibus corporibus, quæ nutriuntur: sed cōmoda cuiq; tributa est ab eo, qui naturā moderatur & regit. Eorū enim quæ uiuunt, partim radicibus nutriuntur, partim herba uescuntur: nonnulla carnibus, homo autē pane potissimū: & ad humidī conseruationē aquā bibit, eāq; quo caliditatē in nobis insitā tueatur, uino miscet, suauiorēq; reddit. Qui igitur ad hæc respicit, potentia respicit ad molē nostri corporis. Cū enim in nobis sunt, sanguis & corpus euadūt, nutrimento per potentia alteratiuā in corporis speciē immutato. His itā cōsideratis, ad propositū reuertamur. Querebatur, quō unū illud Christi corpus, omnīū hominū in quibus est fides, naturā uiuificaret, & in oēs itā distribueretur, ut nullā imminutionē subiret. Haud procul fortasē erimus ab huius rei intelligētia. Nā omne corpus ex nutrimento subsistit & confirmatur, quod quidē nutrimentū ex cibo cōstat & potu. Cibus autē est panis, & potus est aqua uino mixta. Porrō Dei uerbū itā naturæ humanæ coniunctū est, & corpus nostrū assūpsit, ut eius naturæ non aliā nouā constitutionē adhiberet, sed soli-

Cur Dominus corporis & sanguinis sui V. Sacramentū sub panis ac uini aqua mixti speciebus inuenit.

Natura corporis nostri ad requirat.

Quo pacto Christi unum corpus, quod in Eucharistia sumitur, mortalium oim, in quibus fides est, naturam uiuificet.

tis ipsum rebus aleret & sustentaret, nepe cibo & potu. Cibus uero erat panis, quemadmodum & noster, ut iam dictum est. Sicut autem qui panem uidet, quodammodo corpus uidet humanū, quoniam panis in corpore existens, corpus euadit: ita diuinum illud corpus, panis nutrimentum accipiens, idem quodammodo erat cum illo cibo, ut diximus, in eius corporis naturā immutato. Quod enim carnis cuiusq; proprium est, id etiam illi conuenisse confitemur. Nā & corpus illud pane sustentabatur. Corpus autē propterea, & Deus uerbū in illo habitauit, diuinā obtinuit dignitatē. Quamobrem recte nunc etiam Dei uerbo sanctificatū panē, in Dei uerbi corpus credimus immutari. Etenim corpus illud panis erat potentia: sanctificatum est autem habitatione uerbi, quod in carne habitauit. Itaq; qua ex causa panis in eo corpore mutatus, in diuinā uirtutē transiit, eadem de causa nunc etiā idē fit. Ut enim illic Verbi Dei gratia sanctū effecit illud corpus, cuius firmamentū ex pane constabat, & ipsum etiam quodammodo panis erat: sic etiā hic panis, ut ait Apostolus, per uerbū Dei & orationē sanctificatur, non quia cōmeditur, eo progrediēs, ut Verbi corpus euadat, sed statim per uerbū in corpus mutatur, ut dictū est, a Verbo, quoniā Hoc est corpus meū. Caterū cū omnis caro etiā per humidū nutriatur, neq; enim sine humidī coniunctione, quod in nobis humidū est, in uita potest permanere, quæadmodum per solidū firmūq; cibū corporis soliditatē confirmamus, sic etiā ex natura simili adaugemus: quæ cū in nobis est, a facultate alteratiua sanguis efficitur, præsertim si per uinum eam accipiat uim, ut in calidū conuertatur. Quare cū diuina illa caro partē etiā hanc ad se sustentandum acceperit, Deus autem, qui nobis se patefecit, idcirco naturæ mortali seipsum coniunxerit, ut eam coniunctione sua diuinā redderet, ideō cunctis credentibus gratiæ dispensatione seipsum impertit per carnē, quæ ex uino & pane constituitur, fideliumq; corporibus coniungitur, ut ea coniunctione cū immortalī, homo etiā immortalitatis particeps fiat. Hæc autē tribuit uirtute benedictiōis, in illud (corpus suum) rerum quæ uidentur, naturam mutans. Hucusquē Gregorius Nyssenus, quod quidē de diuina transsubstantiatione multō scribit apertius & euidentius, quā quisquam unquā antehac doctor scholasticus: cumq; eius oratio adeo sit illustis, meo quidē iudicio, longiori

Christi corpus, quod diu in terris egit, cibo & potu, per idē atq; nostra corpora, sustentatum est.

Ut panis, quo Christus in terris uescabatur, in eius deificatū corpus immutatus fuit, ita etiā panis in idē eius corpus cōsecratione mutatur.

Verū Christi corpus in Eucharistia non propterea est quod sumitur, sed vi uerborum cōsecrationis.

Sicut uinum, quod Christus in terris bibit, in eius carnē & sanguinē trāsiit: ita uinū aqua mixtū, in eadem conuertitur cōsecratione, ut nobis immortalitatis præstet alimoniam.

explicatione opus non habet, preter eas, quas in marginibus adscripsimus, annotationes. Certè quisq; eius verba studiosè lectitavit, modo pius illi non desit animus, ea se legisse gratulabitur. Verùm his illius testimonijs in presens contenti, ad duos alios testes nos conferimus, sanctum Epiphanium Cypri Episcopum, & Theophilum Alexandrinum Patriarcham, qui temporibus Valentiniani, Valentis, Gratiani & maioris Theodosij Imperatorum floruerunt.

SANCTI EPIPHANII TESTIMONIA.

CAP. 49.

DIuus Epiphanius libro, qui Ancoratus inscribitur, inter cetera probare conatur, id imprimis equum esse ac decens, vt sine vlla curiositate & hæsitatiõ dei opera certò simpliciterq; credamus, nec in ijs vllas captemus intempestiuas allegorias, quod Origenes subindè fecerit. Ait nobis credendum esse, Deum nos fecisse ad imaginè & similitudinem suã, tametsi id capere nequimus. Est, inquit, in homine id quod est secundum imaginè Dei, Deus aut ipse nouit, quomodo est. Idq; propterea nos vult credere debere, q scripta diuina nobis ita testent & tradat. Deindè porrò ait, plura esse eius generis alia q capere quidè nõ possimus, & tñ credere debeamus: vt quando quidem dñs ait, HOC EST CORPVS MEVM, quilibet ea simpliciter & vt sonant, citra allegoriã accipere, eisq; oñd fidè adhibere, q ipsius dñi verba sint, HOC EST CORPVS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS. Epiphanius quidè sic habet: Et quot sunt, quæ similia sunt? Videmus enim, q accepit Saluator in man^o suas, ueluti Euangeliu habet, q surrexit in cœna, & accepit hæc, & ubi gratias egisset, dixit: Hoc meũ est, hoc & hoc. Et videmus q non æquale est, neq; simile, non imagini in carne, non inuisibili deitati, non lineamenti membrorum. Hoc enim est rotundæ formæ & insensibile, quantum ad potentiã. Et uoluit per gratiã dicere, Hoc meum est, hoc & hoc: & nemo non fidè habet sermone. Qui enim nõ credit esse ipsum uerũ sicut dixit, is excidit à gratia & salute. Quod aut audiuimus, id credimus q est ipseus. Dominũ uerò nostrũ nouimus totũ sensum, totũ sensitiuũ, totũ Deũ, totũ momentẽ, totũ operantẽ, totũ lucẽ, totũ incõprehensibile, sed q cũ gratiã hoc nobis largitus est. Hactenus Epiphanius. Discimus ex his eius viri verbis, q credentium oim illius ætate de præstantissimo hoc Sacramento fides fuerit: nempe, sine vlla

Christi verba, Hoc est corpus meum, citra allegoriã accipienda.

Epiphanius ætate quæ de

vlla hæsitatiõ credidisse eos, virtute verborum Christi dicentis, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus, certò coram adesse verũ corpus & sanguinẽ illius, quantum neq; membrũ vllũ, neq; quicquã corpori eius iuxta externam speciem simile & consentaneũ illic videat: immò oibus id fuisse persuasissimũ ac certissimũ, adeo vt si quis credere id nolisset, eum à gratia & salute excidisse. Quod si ita est, quã sibi gratiam & salutẽ Sacramentarij polliceri debeant, ipsi viderint.

Eucharistia Christianorũ fides fuerit.

Aduersarij nostri ab omni gratia & salute excidant.

Et vt summatim dicã, hæc sancti viri huius constans sententia est, nos citra curiositatem & absq; malignitate, Deo vera in omnibus dicenti credere oportere, etiamsi capere non possimus: maximè verò curiosius perscrutari non debere dona Dei, per gratiam homini data. Credentium enim esse consiteri Scripturam, & non negare incredulorum verò, gratiam reprobare.

Ait eodem loco, à Mose & mari incepisse figuram, eandemq; à Iohanne Iohannem apertam esse, in Christo verò perfectum esse donum.

Quod verò ait, Dñm totum esse momentem &c. ijs verbis videtur mihi ad illam D. Irenæi sententiam allusisse, q ex lib. 4. cap. 32. supra allata est, qua asserit Irenæus, Dñm suis discipulis dedisse consiliu, primitias vt offerrent Deo ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed vt ipsi nec infructuosi nec ingrati sint, cùm qui ex creatura panis est, accepit & gratias egit, dicens: HOC EST CORPVS MEVM.

Eucharistia forma rotundæ da.

Deniquè hoc loco notatu dignum est in Epiphanio, apud veteres Eucharistiã panem secundum externam speciem eiusdem formæ & figuræ fuisse, cuius hodieq; apud nos est. Et hactenus quidem fati sit, Epiphanium testem produxisse.

THEOPHILI EPISCOPI ALEXANDRINI TESTIMONIA. CAP. 50.

Theophilus Alexandrinus, quẽ Epiphanio sociũ adiunxim^o testẽ, libro Paschali primo, vbi Origenis opinionẽ illã, q Spiritus sanctus nõ operet in ea, q inanima sunt, ceu falsam reijcit, inter alia veritati corporis Chri in hoc V. Sacramẽto, his verbis dicit testimoniũ: Dicit (Origenes) Spiritus sanctũ nõ operari in ea q inanima sunt, nec ad irrationalia puenire. Quod asserens, nõ recogitat aquas in baptisate mysticas aduentu Sancti spiritus cõsecrari, panemq; Dñicum, quo Saluatoris corpus est, & quẽ frangimus in sanctificatione nostrã, & sacrũ calicẽ, q in mēsa collocant, & vtiq; inanima sunt, p inuocationẽ & aduentũ S. spiritus sanctificari.

Spiritus sanctus in inanimis agit & operatur sanctificatione. Domini Seruatoris corpus sub panis specie ostenditur.

Itẽmq; libro 2. Paschali, rursus Origenem, ex Platonica Philosophia

Consecratio prauiam Deiphia

per sacerdot-
es intocati-
onē requirit.

Origenem
dicit.

phia afferentem, dæmones tandem redituros ad beatitudinem, con-
futans, ita ait: *Consequens est, ut qui priora suscepit, suscipiat & qua se-
quuntur: & qui pro dæmonibus Christum dixerit crucifigi, ad ipsos quoque
dicendum esse suscipiat, Hoc est corpus meum: & Accipite & bibite: hic est
sanguis meus. Si enim & pro dæmonibus crucifigetur, ut nouorum dogmatū
adsertor adfirmat, quod erit priuilegium, aut quæ ratio, ut soli homines cor-
pori eius sanguinūq; communicent, & non dæmones quoque, pro quibus in pas-
sione sanguinem fuderit? Hæc Theophilus.*

Obseruetur hic, ut in priori sententia testetur creaturas panis &
vini aduentus & operationis spiritus sancti esse capaces, eumq; effice-
re, ut quæ prius inanima erant, corpus & sanguis Christi fiant, in
ijsq; à consecratione Christi corpus ostendi. *Panem enim, inquit, Da-
minicum, quo saluatoris corpus ostenditur.*

In altera sententia quandoquidem sanguinem V. Sacramenti, in
cruce fuso sanguini confert, quodq; idem sanguis qui in cruce fusus
est, etiā in V. Sacramento p̄beatur, his Christi verbis p̄bat, **HIC EST
SANGVIS MEVS**: facile indè potest colligi, eius quo hanc fuisse fidē
planè in concussam, in sanctiss. Sacramento Christi sanguinem re vera
& substantialiter haberi. Hoc enim ille cōtra Origenem argumento
vtit: Consequens est, ut qui passionis Christi beneficium agnoscit, is
etiā corporis & sanguinis eius in Eucharistia sit particeps, ut illi eius
bibant sanguinem, pro quibus fusus est: & sicuti reuerà fusus est, sic
etiam verè bibatur.

His igitur ex Epiphanio & Theophilo productis, ab illis iam ad
alios non minoris authoritatis, putà sanctiss. Hieronymum & Hesy-
chium progredimur, qui ambo D. Gregorij Naziāzeni discipuli fuē-
re, & sub Theodosio seniore & filijs eius clari extitēre.

BEATI HIERONYMI, S. ROMANAE ECCLESIAE
PRESBYTERI, TESTIMONIA.

CAP. 51.

Psal. 103.

Gen. 14.

Diuus Hieronymus in Matthæi cap. 26. sic habet: *Postq̄
typicū pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis
comederat, assumit panem qui confortat cor hominis, & ad verū
Pascha transgreditur sacramentum: ut quomodo in præfigura-
tione eius Melchisedech summi Dei sacerdos, panem & vinum offerens fece-
rat, ipse quoque veritatem sui corporis & sanguinis repræsenteret.*

Nihil

Nihil poterat dici euidentiùs ad demonstrandam in Eucharistia
veram ac realē siue substantialē corporis & sanguinis Christi p̄sentia.

Ait Christum cœnam veteris Paschatis absoluisse, ac deindè ad ve-
ri & noui Paschatis Sacramentū esse transgressum: itemq; ut Melchi-
sedech non nisi in præfiguratione eius panem & vinum obtulerit, ita
ipsū veritatē sui corporis & sanguinis repræsētasse ac p̄sens exhibuisse.

Et ut paucis multa complectar, idē hic probat & asseuerat D. Hie-
ronymus, quod suprà in nono Scripturæ Testimonio commemora-
tum est: vtiturq; Repræsētandi voce perindè vt Tertullianus, pro,
p̄sens exhibere.

Porro Epistola vel libro ad Hedibiam, Quæst. 2. aduersus Chilia-
stas, qui ex illis Domini verbis, *Dico autem vobis, non bibam amodò de
hoc genimine vitis, vsq; in diem illum, quo bibam illud nouum vobiscum
in regno Patris mei* &c. occasionem arripiebant somniansi Christum
rediturum, & hic mille annis corporaliter regnaturum, & bibiturū
vinum, quod ex illo tempore vsq; ad consummationem mundi non
biberit, scribit hunc in modum: *Nos autem audiamus panē, quem fre-
git Dominus, deditq; discipulis suis, esse corpus Domini Saluatoris, ipso di-
cente ad eos: Accipite & comedite: Hoc est corpus meum: & calicem illum
esse, de quo iterū locutus est: Bibite ex hoc omnes. Hic est sanguis meus
noui Testamenti, qui pro multis effundetur. Iste est calix, de quo in Prophe-
ta legimus: Calicem salutaris accipiam. Et alibi: Calix tuus inebrians quā
præclarus est. Si ergo panis qui de cælo descēdit, corpus est Domini, & vi-
num, quod discipulis dedit, sanguis illius est noui Testamenti, qui pro multis
effusus est in remissionem peccatorum, Iudaicas fabulas repellamus &c.*

Chiliasta.

Psal. 117.
Psal. 22.

Et paulò infrà: *Nec Moses dedit nobis panem uerum, sed Dominus
Iesus: ipse conuiuia, & conuiuium ipse comedens, & qui comeditur. Illius bi-
bimus sanguinem, & sine ipso potare non possumus: & quotidie in sacrifi-
ciji eius de genimine vitis ueræ, & uinæ Sorec, quæ interpretat electa, ru-
bentia musta calcamus, & nouum ex his uinū bibimus de regno Patris, ne-
quaquā in uetustate literæ, sed in nouitate spiritūs, cantantes canticum nouū,
quod nemo potest cantare, nisi in regno Ecclesiæ, quod regnū patris est. &c.*

Gregorius
Nazianzenus
vini noui po-
tationem ac-
cipit de per-
fecta illa fa-
tietate, qua
in cælis poti-
emur. Vide
suprà in eius
testimonijs.

Quorū verborum hæc mens est & sententia, nouum vinum, quod
V Christus

Christus promiserit se nobiscum bibiturum in regno patris sui, verum esse corpus & sanguinem suum noui Testamenti, quem ille iam quotidie nobiscum bibat in regno Patris sui, i. sancta Ecclesia sua, extra quam nemo illum salubriter potare possit: ipsumque Christum nobiscum bibere, cum nos sine illo cum potare non possimus: itaque fabulas esse Iudaicas, illum post mille annos uinum nouum bibiturum.

In Psalms quoque 104. versum illum, Panem celi saturauit eos, sic scriptum reliquit: Sicut enim illi de caelis fluide manna refecti sunt, ita nos hodie in Ecclesia corpore agni accepto reficimur.

Item in Psal. 109. versum illum, Iurauit Dominus, & non poenitebit eum, tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech, scribit hunc in modum: Hoc solum dicamus, quare dixerit, secundum ordinem. Nequaquam, inquit, sacerdos eris secundum Victimam Iudaicas, sed eris sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Quomodo enim Melchisedech rex Salē obtulit panem & uinum, sic & tu offeres corpus tuum & sanguinem, uerum panem & uerum uinum. Iste Melchisedech ista mysteria, quae habemus, dedit nobis. Ipse est, qui dixit: Qui manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum. Secundum ordinem Melchisedech tradidit nobis Sacramentum suum.

In Psal. 145. exponens illam dominicae orationis precem, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, ita ait: Putat aliquis, quod panem caelestem de mysterijs dicat. Et hoc quidem accipimus, quia uera caro Christi est.

Tertio quoque libro aduersus Pelagianos, his utitur uerbis: Panem quotidianum siue super omnes substantias, uenturum Apostoli deprecantur, ut digni sint assumptione corporis Christi: & uos (Pelagiani) per nimiam sanctitatem securamque iustitiam, audacter uobis caelestia dona uendicatis?

Itemque in Epistola ad Tit. cap. 2. sic habet: Si autem laicis impatur, ut propter orationem abstineant se ab uxorum coitu, quid de Episcopo sentiendum est, qui quotidie pro suis populis peccatis, illabatur Deo oblaturus est uictimas? Relegamus Regum libros, & inueniemus sacerdotem Achimelech de panibus propositionis noluisse prius dare David & pueris eius, nisi interrogaret, utrum mundi essent pueri a muliere, non uti que aliena, sed coniuge. Et nisi eos audisset ab heri & nudius tertius uacasse ab opere coniugali, nequaquam panes quos prius negauerat, concessisset. Tantum interest inter propositio-

Iohan. 6.

Vide supra
Tertulliani,
itemque Cy-
priani testi-
monia.

Matth. 6.

Pelagiani.

1. Cor. 7.

1. Reg. 21.

nis panes & corpus Christi, quantum inter umbram & corpora, inter imaginem & ueritatem, inter exemplaria futurorum, & ea ipsa quae per exemplaria praefigurabatur. Quomodo itaque mansuetudo, patientia, sobrietas, moderatio, abstinentia lucri, hospitalitas quoque & benignitas praecipue esse debet in Episcopo, & inter cunctos laicos eminentia: sic & castitas propria, & (ut ita dixerim) pudicitia sacerdotalis: Ut non solum ab opere se immundo absteineat, sed etiam a uactu oculi & cogitationis errore mens, Christi corpus confectura, sit libera.

Extremam hanc sancti uiri, saluberrimam licet, institutionem aduersus partis concionatores (qui magna ex parte periuriosi, perfidi & desertores monachi sunt & sacerdotes, impudentissimasque foeminas sub matrimonij praetextu, nulla uotorum praestitorum habita ratione, sibi copularunt, hoc ipso, ut Apostolus ait, habentes damnationem, quae primam fidem irrita fecerint) nullo pacto ferre queunt. Sed illi neque haec in Hieronymo, neque eius generis pleraque alia in Ambrosio & ceteris sanctis Patribus eradere unquam poterunt. Nobis quidem indicasse satis est, uirum hunc sanctissimum palam testari, panes propositionis in ueteri Testamento, non nisi figuram quandam ueri corporis & sanguinis Christi in V. Sacramento fuisse.

Quod autem etiam illi, qui indignè accedunt, uerum Christi corpus & sanguinem, quam in sui damnationem, accipiant, idem ipse in Malach. cap. 1. docet his uerbis: Polluimus panem, id est, corpus Christi, quando indigni accedimus ad altare, & sordidi mundum sanguinem bibimus &c.

Porro quod alibi ait, haereticos Christi corpus & sanguinem non accipere unde scriptum est, qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo: ita intelligendum est, haereticos ea non in salutem, sed exitum accipere: quem in modum etiam Augustinus interdum loquitur, ut infra dicitur. Unum duntaxat adhuc ex Hieronymo locum proferam, non minimam praesenti rei lucem allaturum, reliquis sane non paucis breuitatis studio praetermissis. In Epistola ad Ephesios lib. 1. cap. 1. sic habet: Dupliciter uero sanguis Christi & caro intelligitur: uel spiritalis illa atque diuina, de qua ipse dixit: Caro mea uere est cibus, & sanguis meus uere est potus. Et, Nisi manducaueritis carnem meam, & sanguinem meum biberitis, non habebitis uitam aeternam. Vel caro & sanguis quae crucifixa est, & qui militis effusus est lancea. In-

1. Tim. 1.
Tit. 1.

1. Tim. 3.

Obiectio.
Iohan. 6.

Dilutio.

Dupliciter
Christi caro
& sanguis in-
telligitur.

for. †

quae crucifixa
est, & sanguis
qui militis

Luc. 1.
1. Cor. 15.

xta hanc diuisionem, & in sanctis eius diuersitas sanguinis & carnis accipitur: ut alia sit caro, quæ uisura est salutare Dei: alia caro & sanguis, quæ regnum Dei non queant possidere. Hæc ille.

Discis hic amice Lector ab ipso Hieronymo, cuiusmodi uerū corpus & sanguis Christi in V. Sacramento sit. Christus quidem in seipso non nisi unam carnem habet & sanguinem secundum substantiam, quæ diuinitas illius ex sacratissima maria uirginæ assumpsit semel, nec unquam postea reliquit: sed eadem caro & sanguis pro duplici qualitate diuersis temporibus suscepta, etiam duplici ratione accipiuntur. Cum enim Christus etiam nunc in terris humana effugie inter nos ageret, caro illius naturæ humanæ fragilitati, deo peccato, erat obnoxia. Eam ergo carnem, ad mortem usque passibilem, milites furore, clamore & impulsu Iudeorum adacti crucifixerunt, atque eiusmodi sanguis in Christi passibili corpore, militis effusus est lancea, idque sub oculis omnium, qui tunc illic præsentibus aderant. Postea uero quæ Christus surrexit à mortuis, deinceps corpus illius manet immortale ac uiuidum, nulli imbecillitati, nulli perpeffioni, ac multo etiam minus morti obnoxium: sed per diuinas dotes in spiritale planeque diuinum corpus transijt, cui diuinitas diuinas suas proprietates dotesque, supra quæ ullus capiat intellectus, comunicat. Ea igitur caro, ut ait Hieronymus, in V. Sacramento nobis porrigitur, quam Dominus omnipotenti sermone suo coram exhibet, idque locis omnibus, ubicunque sancta illius institutio, siue quod ab eo sanctè institutum est, peragitur. Atque eiusmodi carnem, illis quibus diximus affectam dotibus, etiam in sacrosancta Cæna suis haud dubiò dedit discipulis, tametsi id temporis mortalis adhuc esset. Quod sanè incredibile uideri non poterit pensitanti, ut ante illam cœnam in monte Thabor idem corpus suum, etiam dum mortale, ipsi ipsis diuinis affectum dotibus clarificauit, cum tamen secundum naturam non nisi unum idemque corpus fuerit & permanferit, sed in monte clarificatum, in cruce uero morti obnoxium.

Adeoquæ nè hanc differentiã secundum carnis & sanguinis substantiam, sed iuxta qualitatem duntaxat accipias, adhibet Hieronymus quandam nostræ carnis similitudinem, ut de qua duplici ratione scriptum sit, alibi quidem, quæ caro & sanguis regnum Dei possidere non possunt: alibi uero modo, ut apparet, planè diuerso, quod omnis

Matth. 17.
Marc. 9.
Luc. 9.

1. Cor. 15.

caro

caro uidebit salutare Dei. Quam tamen litem dirimit Apostolus 1. Cor. 15, dicens eiuscemodi carnem, qualem mortales gerimus, terrenam, animalem, mortalem, fragilem & animæ onerosam, regnum Dei possidere non posse, quod corruptio non sit possessura incorruptelæ: atque post resurrectionem carnem habebimus spiritalem, gloriosam, incorruptibilem & immortalem, configuratã corpori claritatis Christi, dicente apostolo: Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem: atque tunc demum eiuscemodi nostra caro regnum Dei possidebit, adeoque deum ipsum contemplantur. Et tamen ea nostra caro, modo quidem corruptibilis, tum uero incorruptibilis, non nisi eadem caro est secundum substantiam, diuersa autem iuxta qualitatem & dotes. Atque ita etiam de Domini carne sentiendum est, ut est supra dictum. Quamobrem D. Hieronymus ait, Christi carnem & sanguinem non ea ratione, qua semel in cruce mortalis pendit & fusus est, nobis præberi, sed sicuti nunc est, spiritale, diuinum, impassibile, indiuiduum, & immortale corpus, quod ille pro immensa facultate & potentia sua, uirtute diuini uerbi sui, nobis in cibum & possit & uelit conferre, quotiens nos id agimus, quod in cœna sua nobis faciendum mandauit. Atque hoc ipso sanè impiorum Capernaitarum illam prorsus carnalem & animalem opinionem, qua illi imbuti, somniabant eum de suo naturali atque etiam dum mortali corpore, quale illi tum conspicabantur, particulas præcisas, perindè ut carnes è macello allatas, in cibum ipsis præbere constituisse, acriter obiurgauit, dicens: Si ergo uideritis filium hominis ascendentem ubi erat prius? Ut iam ante in 13, Scripturæ diuinæ testimonio, atque etiam in Origenis autoritatibus, quæ non multum ab Hieronymo hac in parte discrepat, fusiùs explicatū est. Quod si iam Antagonistæ nostri discrimen hoc probè caperent, nimirum illiã tam varijs iisdemque horrendis blasphemijs, quas, quod aures Christianorum eas ferre non possint, commemorare non sum ausus: quasque illi in hoc V. Sacramento eiusque perceptionem euomunt, facillè sibi temperarent. Sed iam ab Hieronymo ad Hesychium nostra festinat oratio.

1. Cor. 15.

Phil. 3.
1. Cor. 15.

S. HESYCHII, PRESBYTERI HIERSO-
LYMITANI TESTIMONIA.

V 3 Hesy-

Hefychius, cuius sanctitati tum etiā, cum adhuc esset in humanis, p̄clara à D. Hieronymo in vita Hilarionis dicta sunt testimonia, quiq; citra controuersiam insignis ecclesie doctor est, atq; in eorum reponendus numero, qui verā Christi in V. Sacramēto pr̄sentiam omniū apertissimè doceant, libro in Leuiticum primo, cap. 4. in eandem cum D. Hieronymo scribit sententiā, cuius etiā nominatim illic meminit. Verba eius huiusmodi sunt: *Quod Dominus iussit Leuit. 4. ut sacerdos vitulum pro peccato oblaturus, ponat manum super caput eius, & iugulet eum coram Domino, Christum significat, quem nemo obtulit, sed nec immolare poterat, nisi semetipsum ipse ad patiendum tradidisset. Propter quod non solum dicebat, Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eā: sed & pr̄ueniens, semetipsum in cœna Apostolorum immolauit, quod sciunt qui mysteriorum percipiunt uirtutem. Et paulò post, Consummatus est, inq; manibus (sic em̄ Septuaginta interpretes eo loco habent) prius in mystica cœna, accipiens panē & frangens: deinde per crucē, quā dō ligno affixus est. Tūc (putā, & in sacrosancta cœna, & in cruce) sacerdotij suscipiens dignitatem, uel potius cum semper habuerit, tunc opere explēs, etiam hoc, quod pro nobis erat, sacrificium consummauit.*

Itemque lib. 2. in Leuit. cap. 8. his utitur verbis: *Primus sacerdos sanguine, & post eum filij eius, secundum legem ungebantur: quia & ipse Dominus primus in cœna mystica, intelligibilem accepit sanguinē, atq; deinde calicem Apostolis dedit.*

Discimus ex his Christum veram suam carnem & sanguinem bis obtulisse & immolasse, primò quidem in sacrosancta cœna, cum panē accepit in manus & fregit: deinde verò in cruce. Discimus etiā Christum ipsum eandem suam carnem & sanguinem in Cœna post immolationē primò percepisse, ac deinde etiā apostolis porrexisse, perinde ut D. Hieronymus quoque supra testatus est.

Adeoq; docet Hefychius loco memorato, quod nostri Aduersarij (qui nō modò veram pr̄sentia, sed etiam immolationē carnis & sanguis Christi in Cœna, temerè falsoq; negare non dubitant) aut nesciunt, aut certè nōsse & aduertere nolunt, nobis verò & sciendum, & accu-

Iohan. 10.

Christus se ipsum bis immolauit: primò in cœna, inde in cruce.

Vide supra 5. Scripturæ testimonium. Christus sacerdotij dignitatem bis suscepit. Exod. 29.

Dominus bis immolauit corpus suū. Christus ipse suum corpus in cœna sumpsit.

accuratè obseruandum venit, Christi immolationē non in cruce demum inchoatam, neq; illic ea ratione peractam, vt deinceps cessaret: sed Christum prius in cœna veram carnem & sanguinem suū sub panis ac vini speciebus modo incruetō, ac deinde absq; sacrificij distractione vel diuisione in cruce modo cruento, & simul etiam in cœlis inuisibiliter in conspectu cœlestis patris obtulisse, atq; ex eo tempore nunquā eam in cœlis oblationem esse intermissam, sed pro nostra conciliatione illic perpetuò cōtinuatam, itidemq; ad finem vsq; mundi iugiter duraturam. Non enim, vt Apostolus ait, in manufacta sancta r̄s vs introiuit, exemplaria verorum: sed in ipsum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Ibi sanguinē, inquit, Hefychius, introduxit: quia cicatrices portans passionum in sanctissimo corpore suo, à mortuis resurrexit, & eas sanctis ostēdens Apostolis, & corpus suum Thomæ palpandum pr̄bens, itā in cœlos ascendit, vt cum vulnerum cicatricibus appareat vultui Dei pro nobis.

Vndè nullo potest negotio animaduerti, quā immani partis aduersa studiose teneantur errore, dum veri corporis & sanguinis Christi in sacrosancta Missa in eius commemoratiōem ab illo nobis donec veniat demandatam immolationem, in Dei contumeliam derident & reijciunt, perinde ac si nos Christum, qui non nisi semel in cruce se obtulerit, denuò sic immolare velimus, i. cruenta ratione. Nos verò Christum itā denuò non offerimus: sed illius ipsius in cœna, & nostra in Missa immolatio, non nisi vna est oblatio, eo nomine diuina illius institutione nobis relicta, vt per eam immensa illius beneficia, quæ nobis suū in cruce oblatione (cuius est virtus perennitatis, quæque illo pro nobis continenter Dei vultui, non quidem cruciabiliter, sed interpellandi ratione, apparente, perpetim renouatur) conciliauit, & etiam nūm quotidē conciliat, per fidem nobis applicemus, & ad nos adducamus.

Aduersarij id quod Apostolus ait, *oblatus est semel*, perperam accipiūt, quasi semel dictū sit de cruenta illa duntaxat in cruce semel peracta oblatione, perinde ac si Christi immolatio, posteaq; ille suum sudit sanguinem, deinceps penitus cessarit. Atqui apostolus Christi oblationem non tam angustè describit. Apud illam em̄ Christus Patrē hifce cōpellat verbis: *Holocaustomata & p̄ peccato nō tibi placuerūt. tūc*

Christus in cœna incruetō, & in cruce cruento modo se immolauit, atq; etiam in cœlis sine intermissione inuisibiliter se offert. Christi sacrificiū non cessat, sed iugiter est & perpetuū. Vt Christus suū sanguinē in sancta immolauerit.

Christi immolatio in cœna, & quæ nos ex illius institutione in Missa facimus, non nisi vni est sacrificium.

Oblatus est semel, qd sibi velit apud Apostolum, Heb. 10.

dixi: Ecce venio. In capite libri scriptum est de me, ut faciam Deum voluntatem tuam. In qua voluntate, ut Paulus ait, sanctificati sumus, per oblationem corporis Iesu Christi semel.

Paulus Christi oblationem in voluntaria corporis eius in morte deditione constituit, ut illud perenne fieret sacrificium.

Christus in cena, pro ea quod se sponte perpeti declararet, euidenter se ferre in cruce immolauit. Iohan. 19. Mat. 27.

Christus semel oblatum est, quod oblatio eius in Cena, ac deinde in cruce, hodieque usque ad mundi finem in caelis, non nisi una eademque indiuisa oblatio sit.

Missae sacrificium, etiam propitiatorium est sacrificium.

Nimirum hic Apostolus Christi oblationem, in voluntaria constituit corporis sui in mortem traditione, ut illud ipsum semel traditum corpus, deinceps perpetuum esset sacrificium, perenniter apparens dei vultui pro nobis, nostraque conciliatione. Hanc verò suam voluntatem Christus in cena sacrosancta primum opere compleuit, quando panem accepit in sanctas manus suas, & in suum illum corpus mutauit, dicens: ACCIPIE, HOC EST CORPUS MEVM, QVOD PRO VOBIS DATVR. Cernimus enim hic ipsum Dominum ultra se morti offerentem ac permittentem, in qua ille voluntaria sui traditione sese obtulit ac immolauit, idque propemodum euidentius, quam in cruce. Cum enim in cruce immolaretur, tum Iudaei, tum Graeci eum non pro sua, sed ipsorum potius voluntate perpeti arbitrabantur. Probant hoc ea Pilati verba: Nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te? Itemque illa Iudaeorum: Alios saluos fecit: seipsum non potest saluum facere. Si rex Israel est, descendat nunc de cruce, & credemus ei &c. Hic verò in Cena clarissimis verbis, prae se voluntariam sui corporis oblationem exprimit, dicens: *Quod pro vobis datur.* Interim tamen haec quoque in cena facta est oblatio, ab ea quae in cruce peracta est, neutiquam debet separari vel distrahi, cum sit actio planè indiuisa ea quae à Domino in Cena quidem ratione in cruce, in cruce autem modo cruento peracta est, ita tamen, ut illa eius oblatio in iugem ac perennem transferret oblationem corporis eius: quandoquidem iam inde ab illo tempore idem Christi corpus in caelis, vultui Dei apparendo, pro nostra reconciliatione sese sistit & exhibet: itidemque ex iussione eius etià hic in terris in Missa sacrosancta (ubi etiam ipse pariter & sacerdos est & sacrificium, at tamen in mysterio & commemorandi ratione) sistitur & immolatur, quò eiusmodi partem reconciliationis nos participes efficiamur. Quamobrem etiam hoc nostrum sacrificium, non modò eucharisticum, sed verè propitiatorium est, non tamen ob nostrum, sed illius opus: quandoquidem ipse nobis pollicitus est per hoc eam quam diximus, partem reconciliationem suam, se nobis, re ipsa vel actu ipso, applicaturum &

commu-

communicaturum, dum ait, *Quod pro vobis datur.* Itemque, *Qui pro vobis funditur in remissionem peccatorum.*

Quòd verò hec ita se habeant, aduertendum est, Paulum in Epistola ad Hebraeos, inter veteris Testamenti & Christi sacerdotum ea quoque sequitur, facere discrimina: Pötifex, inquit, veteris Testamenti crebro pro suis & populi peccatis offerre debuit sacrificia: nos verò pötificem habemus magnum, Iesum Christum filium Dei, qui penetravit caelos, & semel consummatus per passionem suam, factus est omnibus obtemperantibus sibi, causa salutis aeternae, appellatus à Deo pötifex iuxta ordinem Melchisedech. Heb. 5.

Sacerdotes veteris legis plures facti sunt, idcirco quòd morte prohiberentur permanere: hic autem, qui secundum ordinem Melchisedech, & virtutem vite insolubilis cum iureiurando sacerdos factus est, dicente Scriptura, Iurauit Dominus, & non poenitebit eum, Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech: hic, inquam, eò quòd maneat in aeternum, sempiternum habet sacerdotium. Vnde & saluare in perpetuum potest accedentes per ipsum ad Deum, semper viuens ad interpellandum pro nobis. Heb. 7.

Prius sacerdotes varia debuere offerre munera & hostias: at Christus unum habuit, quod offerret. Talem enim habemus pontificem, qui cõsedit in dextera sedis magnitudinis in caelis. Heb. 8.

Prioris Testamenti Pötifex, semel in anno nõ sine sanguine introiuit in tabernaculum, quod dicebatur Sancta sanctorum: Christus verò, qui noster est Pontifex, per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, aeterna redemptione inuenta. Heb. 9.

Veteres sacerdotes quotidie ministrabant, & easdem saepe offerrebant hostias, quae non possent auferre peccata: Christus autem vnica pro peccatis offerens hostiam, (cuius est virtus perpetua) in sempiternum sedet in dextera Dei &c. Vna enim oblatione consummavit in sempiternum sanctificatos. Heb. 10.

X Quam-

Quing; discrimina veteris Instrumenti & Christi sacerdotum, ex Paulo.

Veteris legis sacerdotes pro suis & populi peccatis crebro offerre debuerunt: at Christus vnica sua oblatio factus est nobis causa salutis aeternae.

Veteres sacerdotes, quod ipsi quidem mortales, & eorum sacerdotum temporarii essent, plures fuerunt Christi sacerdotum, cum maneat ipse in aeternum, aequè sempiternum.

Illi plures habere hostias: Christus non nisi vnica, puta corpus suum, sedens in aeternum ad dexteram Dei.

Illi singulis annis cum sanguine intrabat in sancta: at Christus per proprium sanguinem semel in caelos introiuit, aeterna nostri redemptione inuenta.

Illorum identidem oblatio hostias peccata auferre non potuerunt: sed Christi vnica hostia delet peccata, & perpetuo valet.

Quamobrem eodē loco, & etiā 5. cap. ad Heb. ita ait: Habētes ergō Pontificem magnū, qui penetravit cēlos, IESVM filiū Dei, ad eam cum fiducia ad thronum gratiē eius &c. quibus ille nihil vult aliud, q̄ Christum in suo corpore sese indefinenter offerre & sistere pro nobis nō Patri, nobis illum conciliare, pro nobis interpellare, atq; hoc pacto sempiternū suū administrare sacerdotiū, quēadmodum etiā ad Rom. 3. de illo idē scribit Apostolus, q̄ deus proposuerit eum propitiatorē vel thronū gratiē, per fidē in sanguine ipsius, ad quem gratia thronū & propitiatorē hortatur Apostolus, vt cum fiducia ad eam, id quod Ecclesia Christi in sacrosancto Missæ officio quotidie facit, vbi hunc propitiatorē, qui hīc pariter & in cælis & sacerdos est & sacrificium, præsentem habet, quō partam illius misericordiam & gratiam consequatur.

Quæ quidē mihi eo nomine paulō fusiū diēta sunt, quō Hesychius reliquiq; Patres, locis illis quibus de Altaris sacrificio agunt, rectiū intelligantur, & Aduersariorum horrenda & insana blasphemia, sceleratissimē blaterantium, nos Christum totiēs denuō in cruce agere, quotiēs in sacrosancto missæ officio corpus eius & sanguinem offerimus, om̄ibus fiat manifesta. Qui verō Christum nos rursus crucifigamus, immō verō quānam possit tā immane scelus vel in animo cogitationesq; nostras incidere, quōd illi nobis falsō affingunt, cū nos in sacratissimo Missæ Canone disertis verbis deū ita cōpellemus: Vnde & memores Domine nos tui serui, sed & plebs tua sancta, Christi filij tui Domini Dei nostri beatæ passiōis, necnō & ab inferis resurrectionis, sed & in cælos gloriosæ ascensionis, offerimus præclaræ maiestati tuæ de tuis donis ac datis hostiam puram, hostiam sanctam, hostiā immaculatā, panem sanctum uitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ. Itemq;: Per quem (Christum) hæc omnia, Domine semper bona creas, sanctificas, uiuificas, et præstas nobis: cū præterea sacrificium nostrum semper incruentum vocemus, vt̄ etiā in ipsa Dñi cœna fuit: ac deniquē fateamur Christū simul & in cælis & in terris & sacerdotē & vnicū ac perēne esse sacrificiū; id quod iam antē Basilij testimonijs confirmatū est, ac infra ex Ambrosio, Chrysostomo, & alijs Patribus docebitur.

Atquē vt ad Hesychiū eiusq; autoritates nostra sese referat oratio,

Christus sacerdotiū sibi perēniter administrat, & est nobis thronus gratiæ sempiternus.

Aduersarij turpiter mentiuntur, nos Christum denuō crucifigere.

no, mentem ille suā & sententiā, quam diximus, de veritate corporis Christi in Eucharistia, alio loco, nēpē lib. 6. cap. 2. tam luculēter exprimit, nulla prorsus vt cuiquā cōtra cauillandi sit relicta occasio & oportunitas. Ait enim: Sancta sanctorū, sunt propriē Christi mysteria: quæ ipsius est corpus, de quo Gabriel ad uirginē dicebat: Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obūbrabit tibi: deo quōd nascetur ex te sanctus, uocabitur filius Dei. Sed & Esaias: Sanctus Dominus, & in altis habitat, in sinu uidelicet Patris. Ab hoc enim non solum alienigenas, & inquilinos, & mercenarios sacrificio prohibuit, sed nec per ignorantia percipere præcepit. Per ignorantia autē percipit, qui uirtutē eius & dignitatem ignorat: qui nescit, quia corpus hoc & sanguis est secundum ueritatē: sed mysteria quidē percipit, nescit autē mysteriorū uirtutem. Ad quē Salomon dicit, uel magis Spiritus qui in eo est: Quando sederis ut comedas cū principe, diligenter attende, quæ posita sunt ante te.

Et paulō pōst: Sermo, qui prolatus est ab ipso Christo super dominicū mysteriū, liberat nos ab ignorantia. Et post pauca: Sanctificationē mystici sacrificij, & à sensibilibus ad intelligibilia translationem, siue cōmutationem, ei qui uerus est sacerdos, uidelicet Christo, oportet dari, id est, ipsi de eis miraculum cedere & imputare: quia per eius uirtutē & prolatum ab eo uerbū, quæ uidentur, tam sanctificata sunt, quā cunctū carnis excidunt sensum.

Et rursus post pauca: Qui enim Christo suorū mysteriorū sanctificationē imputant, & addentes sibi metipsis quintā quæ prolata est, uidelicet uerbū eius, quod nostros producit sensus ad sublimiora, nō contamināt sancta sanctorū, ut potē qualia oportet de eis intelligentes: sed nec inducunt super se iniquitatē delicti in comedendo sancta sanctorū. Nec enim ut ad cōmunem cibū, sed sicut ad mysticū, & terribile, & cæleste accedunt: ad quē qui temerē accedunt, non simpliciter peccant, sed iniquitatē delicti sui portare dicuntur. Hæc ille.

Nō poterat vir sanctus de p̄stantissimo sacramento dicere magnificētius. Ait em̄, esse illud propriē sancta sanctorū, esse corpus sanctū, & filium Dei, qui per spiritū sanctū natus sit ex sacratissima MARIA uir-

Sancta sanctorū sunt illud ipsum Christi corpus in V. Sacramento, quod ex Maria uirgine nātū est. Exod. 12. Leuit. 22.

Prou. 23.

Verba consecrationis planē docēt, qd credere debeamus.

Specierū uisibiliū in V. Sacramento cōmutatio, sit Dei omnipotentē uirtute non sine miraculo.

Qui non credūt in Sacramento corpus Christi esse substantialiter, contaminant sancta sanctorum, & grauioris sūt criminis rei.

Explicatio sententiæ D. Hesychij de V. Sacramento.

gine: eumq; indignum esse huius perceptioe sacrameti, q virtute eius diuinam & dignitatem ignoret, qui nesciat corpus & sanguine Christi esse secundum veritatem: iteq; Christi verbum, vbi ad species externas accesserit, id efficere, vt de sanctis illis nihil terrenu sentiamus, quandò verborum Christi virtute species visibiles adeò sanctificantur, vt deinceps cunctum carnis sensum excedant.

Ad hec non esse hunc iam comunem cibum, sed quiddam mysticum, terribile & celeste: atq; ea causa illos qui indignè accedant, non simpliciter peccare, sed etiam portare iniquitatem, delicti sui, id est, vt Apostolus ait, iudicium sibi maducare, & esse reos corporis & sanguinis Domini. Si hoc Hesychij testimonium non omninò luculentum est, ecquod tadem possit esse satis illustre, equidem ignoro. Porò qui in V. Sacramento corpus & sanguinem Christi, & vnà etià panem & vinum, idq; in cõmunicatione duntaxat, adesse volunt, ij forsatis in erroris sui malè firmam confirmatione, eum obijcient Hesychij locum, qui est lib. 2. cap. 8. vbi sic habet: *Propterea Deus carnes cum panibus comedi præcepit, ut nos intelligeremus, illud ab eo mysterium dici, quod simul panis & caro est, sicut corpus Christi panis viuui, qui de caelo descendit.* Itemque, quòd eodem loco subindicat, sua tempestate igni fuisse tradita quæcunque de V. Sacramento remansissent inconsumpta. Verum his ad primùm illud argumentum, quòd Hesychius afferat mysterium hoc simul panem & carnem esse, hac ratione respondendum est, nullo pacto hinc sensisse Hesychium, in V. Sacramento à consecratione etiamnum comunem remanere panem triticeum, sed esse illic Domini carnem, quæ, vt alibi in Leuit. libr. 2. cap. 6. dicit, *in sartagine crucis assa & esibilis hominibus reddita est:* ita vt simul sit verum corpus, & verus panis vel cibus, sed eiusmodi panis, qui de caelo descendat. Hanc verò genuinã esse dictorum ipsius mentè, iam recitatis illis, quæ annectit, verbis, *(sicut corpus Christi panis viuui, qui de caelo descendit,)* clarissimè exprimit. Quod enim ab hoc S. viro longissimè abfuerit, vt crederet facta consecratione, perinde vt antè, panè adesse, ex eius sexto lib. cap. 22. certò doceri potest, vbi (vt dictu est) disertis testatur verbis, per prolatu à Chro verbu sensibilia ad intelligibilia, i. corpus & sanguine ei trãferrì & cõmutari, idq;

1. Cor. 11.

Obiectio Adversarioru ex Hesychio.

Dilutio primi argumenti.

Vt Christi corpus simul & caro, & panis sit.

Transubstantiatio nõ abfque incõprehensibili sit miraculo.

idq; non sinè miraculo, quod cunctum carnis excedat sensum, &c.

Quòd autem ad Sacramenti reliquias attinet, quasi illæ Hesychij quo igni traditæ sint, ea de re loco suo, nempe Articulo de V. Sacramento asseruatione, satis multa dicentur. Atq; hinc quidem Testimonijs Hesychij finem libet imponere, atq; porò conferre nos ad celeberrimos & insignes alios duos Ecclesiæ Doctores, Chrysofotomum Græcum, & Ambrosium Latinum, quorum vterq; sub seniori Theodosio, eiusq; liberis Archadio & Honorio toto orbe claruit, hodieque claret. Eorum autem de vero Christi corpore in V. Sacramento testimonia, quòd innumera sunt, non omnia, sed quædam ex præcipuis producemus.

SANCTI EPISCOPI IOHANNIS CHRYSOSTOMI TESTIMONIA.

Chrysofotomus in cap. 26. Matthæi, Homilia 83. scribit hinc in modum: *Credamus itaq; ubique Deo, nec repugnemus ei, CAP. 53. etiamsi sensui & cogitationi nostræ absurdum esse uideatur quod dicit: superet & sensum & ratioem nostram, quæso, uerbum ipsius: quod in omnibus, præcipue in mysterijs faciamus, non illa quæ ante nos iacent, solummodo adspicientes, sed uerba quoque eius tenentes. Nam uerbis eius defraudari non possumus, sensus uerò noster deceptu facilimus est: illa falsa esse non possunt, hic sapius atq; sapius fallitur. Quoniam ergò ille dixit, Hoc est corpus meum, nulla teneamur ambiguitate: sed credamus, & oculis intellectus id perspiciamus. Nihil enim sensibile nobis traditum à Christo, sed rebus sensibilibus: omnia uerò quæ tradidit, insensibilia sunt, &c.*

Et post pauca: *O quot modò dicunt, uellem formam & speciem eius, uellem uestimenta ipsa, uellem calceamenta uidere. Ipsum igitur uides, ipsum tangis, ipsum comedis. Vestimenta eius desideras uidere: ipse uerò seipsum tibi tradidit, non ut uideas solum, uerum etiam ut tangas, & in te habeas.*

Et paulò post: *Vigilandum igitur est. Non enim paruum supplicium indignè communicantes expectat. Cogita quanta indignatione aduersus proditorem, aduersus eos qui crucifixerunt ipsum, mouearis: & caue, nè tu quoque corporis & sanguinis Christi reus efficiaris. Illi acerbissimè trucidarunt,*

Opus Dei in V. Sacramento longè excedit sensum & rationem nostrã: itaq; uerbo eius simpliciter inharendum est.

In V. Sacramento uicè est corporis Christi sub speciebus visibilibus substantia, nullo sensu humano compræhensibilis. Immanitas sceleris & supplicij indignè cõmunicantis, arguit ueritatẽ corporis

Christi in Sa-
cramento.
Vide supra
13. Testimo-
nium Scri-
pturæ.

Vide supra
25. Scripturæ
Testimonium.

Altaris sacra-
menti coro-
nā vocat, ni-
mirū ob spe-
ciē externā,
quæ rotunda
est, vti & ab
Epiphania
an: dicitur est.

Per V. Sacra-
menti vnū
cum Christo
corpus & ca-
ro efficiuntur.

Miracula in
V. Sacramēto.

Hoc ipso q̄
Christus verā
carnem suam
nobis præbet
in Sacramen-
to, certiores
reddimur etiā
nostrā assum-
pisse carnē.

Non absque
miraculo in-
comprehēsi-
bili V. Sacra-
menti sit cor-
pus Christi.
Soli sacerdo-
tes conficiūt
V. Sacramen-
tum.

Dictorum
Chrysoptomi
explicatio &
anacephala-
sis.

dant, tu post tot tantāq; beneficia, sordida suscipis omnia. Non enim sus-
ficit ipsi hominem fieri, flagellis interim cædi: sed nos secum in unam, ut ita
dicam, massam reducit: neq; id fide solum, sed re ipsa nos corpus suū efficit.

Qua igitur re mundiore non oportet esse eum, qui hoc sacrificio partici-
paturus est? Quos radios solares non deberet excedere manus illa, quæ hæc
coronā pertractat: os, quod igne implet spiritali? lingua, quæ cruentat hoc
admirabili sanguine? Veniat in mentem tibi, quo sis honore honoratus; qua
mensa fruaris. Ea nanq; re nos alimur, quam angeli uidentes tremunt, nec
absq; pauore, propter fulgorem qui inde resilit, adspicere possunt: & nos in
unam cū illo massam reducimur, Christi corpus unū & caro una. Quis lo-
quet potētiās Domini, auditas faciet oēs laudes ei? Quis pastor unū mēbris
suis oues suas nutriuit? Multæ matres post partū alijs nutricibus infātes de-
derunt: quod ipse facere noluit, sed pprio corpore nos alit, & sibi coniungit
atq; conglutinat.

Itemq; post pauca: Singulis enim fidelibus per hoc mysteriū se coniu-
git, & quos peperit, non alijs nutriendos tradit, sed ipse studiosissime alit, hæc
etiam re tibi persuadens carnē tuam illum assumpsisse. Tanta igit charitate
atq; honore affecti, non torpeamus. Non uidetis, quanta infantes animi ala-
critate mamillas arripiunt? qua pressione papillis infigunt labia? Nō minore
quoq; cupiditate nos ad hanc mensam, & ad huius calicis spiritalē acceda-
mus papillā: immō uerō maiore desiderio, quasi lactētes pueri, gratiā spiritūs
sugamus: unus sit nobis dolor, una mcestitia, si hoc alimento spiritali priva-
mur. Non sunt humanæ uirtutis hæc opera: quæ tunc in illa cœna consefit,
ipse nūc quoque operatur, ipse perficit: ministrorum nos ordinem tenemus:
qui uerō hæc sanctificat & transmutat, ipse est. Hæc enim illa, non alia
mensa est: hæc nulla re minor, quam illa est.

Denique his uerbis eam concludit homiliam: Animam prius tradā
meam, q̄ Dominicū alicui corpus indigne: sanguinemq; meum effundi potius
patiar, q̄ sacratissimū illū sanguinē præterq̄ digno cōcedam. Hactenus illē.

Qui quidem locus uel iolus possit sufficere, sanctissimi uiri huius
de V. Sacramento veræ constantiq; fidei declarandę. An non tibi vi-
detur, amice lector, initio hęc Aduersariorum nostrorum increduli-
tatem

tatem acriter arguere; serioq; hortari illos, nē hisce in rebus carnali
sensui suo, sed Christi omnipotenti & infallibili uerbo firmiter cre-
dant & fidant? Et quia ille dixit, HOC EST CORPVS MEVM, nihil
prorsus ait de eo ambigendum esse, quod uerba ipsa planē ac luculē-
ter exprimāt. Itemq; Christum hęc nobis eiufmodi tradere, quę no-
ster carnalis sensus nullo pacto queat comprehendere. præbere hęc
nobis seipsum, nō solum tāgendū, sed etiā ut intra nos ipsum habea-
mus. tum quoq; hac de causa eos q̄ hoc sanctiss. Sacramentū indignē
sumant, instar Iudę & Iudęorū, qui ipsum eius corpus prodiderint &
immanissimē trucidarint, reos fieri corporis & sanguinis dñi. Ad hęc
Christū hęc sese admiscere nobis, & re ipsa vnū nos secum corpus ef-
ficere: atq; eam ob rem summa illū debere munditia esse pditum, qui
hoc sanctiss. corpus, quod uir sanctus spiritalē uocat ignem, edere: &
hunc preciosum sanguinē, quē admirabilem dicit, potare uelit. Do-
cet præterea, quod Hilarius quoq; superius fecit, dñm in V. Sacramē-
to suū nobis impertire honorē, & ut nos arctissime sibi cōiungat &
cōcorporet, sacratissimū nobis conferre corpus suum, quod propter
fulgorē inde resilientē angeli non absq; tremore cōspiciant: tum ue-
rō miraculum, quod hęc perpetret, pro suā magnitudine nullis posse
uerbis explicari: ad hęc Christum pastorem bonū sua nos carne nu-
trire, quod nullus pastor, immō nec parentes plerūq; faciant: ipsum
præterea solū hęc operari, ipsum ea quæ proposita sint, solū sancti-
ficare & transmutare: atq; eo nomine mensam nostrā nulla re mino-
rē esse illa cœnæ eius mensa, adeoq; non nisi vnā esse mensam. Postre-
mō ob V. Sacramenti huius celsitudinē & uirtutē, malle se dicit ani-
mam tradere suā & sanguinem fundere, q̄ Dei ac dñi sui uerū corpus
& sacratiss. sanguinē porrigere indigno. Agē iam incredule aduersa-
rie, uide num præclaram hanc & cum primis grauē ac seriam & ad mo-
uendum efficacissimā orationē, ad merā possis detorquere figuram.

Equidem non sum nescius, quātoperē tu nihilo fecius uel vni illi
captandę uoculę inhies, quæ in exordio ferē huius Homiliæ habe-
tur, quō tu illam deprauare & ad perfidiam tuam accōmodare que-
as. Quod licet in Tertulliani testimonijs iā antē partim cōmemoratu
nobis sit, at tamē in gratiam Aduersariorū etiā hęc repetere libet, si-
mulq; docere, q̄ parū pro ipsis faciat. Verba Chrysoptomi hęc sunt:

Christus in
V. Sacramēto
seipsum no-
bis p̄bet tan-
gendum, &
intra nos ha-
bendum.

Chrysopto-
mus mortem
p̄peti, q̄ sci-
ens indigno
Sacramentū
porrigere
mauult.

Calōnia par-
tis aduersæ.

Nam

Nam quando dicunt (hæretici,) Vnde patet immolatum Christum fuisse, & alia multa mysteria: hæc enim afferentes, ora ipsorum consumimus. Si enim Iesus mortuus non est, cuius symbolum ac signum hoc sacrificium est? Sed quæso te aduersarie, non tu vides sanctum virum hic tibi perinde à hæreticis illis, quibuscum illi negotium est, os opprimere & consuere? Ait ille quidem, incruentum altaris sacrificium, expressum esse symbolum & signum cruenti illius in cruce litati sacrificij: minime verò dicit, non nisi panem & vinum adesse aut immolari. Immo sanè eadem, vt dictum est, homilia multò crebrius & quidem euidentissimè testatur, nos hîc verum ac ipsissimum Christi corpus & preciosum sanguinem substantialiter præsentia habere, immolare, percipere.

Dilutio.

Christi verum corpus, quod in V. Sacramento incruentum modo offertur, suis ipsius symbolum est, vt est semel in cruce cruenta ratione immolatum.

Christi corpus in V. Sacramento, certum est resurrectionis eius argumentum.

Nec mirum tibi videatur, verum Christi corpus, quod in V. Sacramento mystica vel spiritali ac incruenta ratione offertur, suis ipsius symbolum vel signum esse: suis ipsius, inquam, vt semel cruento modo immolatum, & nostra causa in cruce mortuum est. Qui enim melius nobis in memoriam reduci possit, Dominum semel propter nos reuera mortuum, & suum pro nobis corpus tradidisse, quàm si illud ipsum eius corpus, sed tamen deinceps immortale, in mysterio vel Sacramento præsens habeamus? Nec dubium hac re permotos fuisse sanctos Patres, vt contra perfidos Marcionitas, tanquam certissimum Christi secundum carnem resurrectionis argumentum, veram corporis eius in V. Sacramento præsentiam, quam tum passim omnes fatebantur, nec vllus in dubium vocabat, producerent, vt supra ex Ignatio, Irenæo & Tertulliano latius didicisti.

Porro hæc Chrysostrami Homilia LXXXIII. in Matthæum, ab eo loco, qui à nobis antè allatus est, ferè ad calcem vsque, etiam inter LXXX. illius ad populum Antiochenum, prius quàm Constantino-polim veniret, habitas homilias inuenitur, estq; inter eas sexagesima, sub titulo, De sumetibus indignè diuina & sancta mysteria, sed alio interprete, Tomo 4. Quod quidem argumento est, quàm ille hac in sententia seridè perstiterit, quam populo, quem instituebat, toties tanta fide & studio inculcavit. Eadem Homilia sexagesima etiam hæc addit: *Audiamus & horreamus: sanctis carnibus suis nos dedit impleri, semetipsum*

semetipsum apposuit immolatum. Et paulò post: *Non erat illa mensa tunc ex argento, nec aureus calix, ex quo sanguinem proprium Christus suis dedit discipulis: preciosa tamen erant illa omnia & tremenda, quoniam erant spiritalia plena.* Et post pauca: *Qui nunc dixit, Hoc est corpus meum, & verbo factum confirmavit: hic & dixit, Esurientem me vidistis &c.*

Homilia de prodicione Iudæ, scribit inter cætera in eandem sententiam: *Et nunc, inquit, ille prædò est Christus, qui illam ornauit mensam, ipse istam quoq; consecrat. Non enim homo est, qui proposita de consecratione mensæ Dñi, corpus Christi facit & sanguinem: sed ille, qui pro nobis crucifixus est Christus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtute consecrantur & gratia. Hoc est, ait, corpus meum, hoc verbo proposita consecrantur. Et sicut illa vox, qua dicit, Crescite & multiplicamini, & replete terram, semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationem operante natura: ita & vox illa semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesie vsq; ad hodiernam diem, & vsq; ad eius aduentum, præstat sacrificio firmitatè &c.*

Audis hîc consecrationis hæc esse verba, **HOC EST CORPVS MEVM:** ijsq; verbis Christum suam præstare virtutem & gratiã, ita vt quemadmodum virtute omnipotenti vocis illius, *Crescite & multiplicamini*, cuncta quotidie producuntur, crescunt & augetur: sic etiam his verbis, **HOC EST CORPVS MEVM:** Christi corpus substantialiter præsens fiat. Nò tamen semel hæc illius ore prolata sunt, at tamen virtutem illorum esse perpetuam vsq; ad aduentum eius, dum nos facimus, quod in sui commemoratione ille fieri mandauit. Indè aded est, & ait, non putare nos debere hominem, putà sacerdotem, hîc operari, sed Christum ipsum esse qui operetur, & qui verbis suis efficaciam præstet & firmitatem.

Eadem Homilia docet, id quod supra in 14. Scripturæ Testimonio annotatum est, Christum veritate corporis sui in Eucharistia, figuram paschatis aboleuisse. Verba eius sic habent: *Postq; sol iustitie radiauit, umbra soluitur luce: Et idè in ipsa mensa vtrunq; pascha & typi & veritatis celebratum est. Nam sicut pictores pingendam tabulam vestigijs quibusdã adumbrare consueuerunt, & sic colorum varietate perspicere: ita & Christus fecit in mensa: & typum Pasche descripsit, & Pascha veritatis ostendit.*

Et paulò post: *Fuit quidem aliquando Pascha Iudaicum, sed exemptum & enacuatum est Pascha spiritualis aduentu, quod Christus tradidit. Nam cum*

Christus dicens, Hoc est corpus meum, verbum suum facto confirmavit.

Hoc verbo, Hoc est corpus meum, V. Sacramentum conficitur.

Christus hîc operatur, nò homo.

Vide supra 14. Scripturæ Testimonium.

Christus & verus & noui Pascha in corna immolauit.

Y

mandu-

manducarent, inquit, & biberent, accepit panem, & fregit, & dixit: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. Agnoscunt quid loquor, qui sunt divinis consecrati mysterijs. Et iterum accepit calicem, & dixit: Hic est sanguis meus, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Et praesens Iudas erat, ista Christo dicente, Iste est sanguis. Dic Iudas, quem triginta denarijs vendidisti: iste est sanguis, de quo ante cum Phariseis pacta fecisti. O Christi misericordia, o Iuda dementia. Ille eum triginta denarijs paciferebatur ut venderet, & Christus ei sanguinem quem vendidit, offerebat &c.

Christus effudit sicut Iude bibendum sanguinem, que is 30. denarijs vendiderat.

Aduersarij simulatè accedunt, dñi verbis Christi nolunt credere.

Eucharistia est terribile sacrificiū, & Christi ipse. Māna, figura fuit: corpus Christi in V. Sacramento veritas est. Vide supra Athanasium.

Christus ea verba, Panis quem ego dabo, de nullo pane terrestris dixit.

Vide supra 21. Scripturæ Testimoniū.

Hæc ego sanè puto pspicua ac luculèta esse, q̄ quo ad eius fieri possit, clarissimè testatū efficiant, in V. Sacramento nō figuram tantū corporis, sed ipsum verū Christi corpus, quo figura abolita est, substantialiter haberi, idemq; corpus etiam malos re vera ore accipere, quanq̄ non in salutem, sed exitiū. Quo illè permotus, eiusmodi subiicit adhortationem: Nullus igitur sc̄tus accedat, nullus fucato animo, tantis audeat mysterijs proximare, nē condemnetur, & sententiam mereatur, & quod Iudas sustinuit patiat. Eodem loco V. Sacramentū appellat sanctū & terribile sacrificiū, & Christum ipsum pro nobis occisum &c.

Homilia 44. in Iohannē ait, nō propterea Dñm manna non verum panē appellasse, quòd falsum fuerit in manna miraculum, sed quòd figura esset, non veritas: suum autē corpus, quod daturum se promiserat, propter adueniētem ei spiritum, verè panem caelestem effici.

Hom. 45. ostēdit, quam obrem necesse fuerit, ut ad Iudeos dñs his vteretur verbis, Et panis quem ego dabo, caro mea est, quā ego dabo p mundi vita. Cum em̄, inquit, Capernaia, in petendo cibo instarent, & patribus suis datū memorarent, & manna tanq̄ magnū quiddam laudaret, Dñs ea diluere volens, ait manna & eius generis alia mysteria, non nisi figurā & umbrā fuisse, rerum autē veritatē præsentem adesse. Sed erat, inquit, dicendū: Patres vestri manducauerunt māna in deserto: ego autē vobis panem præbui, aquē in deserto, septem panibus vos reficiens. Sed quia inter manna & cibum è terra petitiū magna erat differentia, respondere illi poterant, quod ipse fecisset, minus hoc q̄ illud esse: atq; ita manna miraculū extulisset, suū de panibus depressisset. Cum igitur de celo cibum quærerent, de septem panibus tacens, panē cali, quem ipse daturus esset, cōmemorat, & mysteriorū, & sacramentorū corporis & sanguinis sui sermonem adducit, licet ea necdū caperent, ut attentiores eos redderet, & ad interrogandū quarendūq; excitaret. Sed nihilominus

minis

minus illi abiērunt retrò, cum tamen quem prophetam arbitrabantur, eius verbis credere debuissent. Non tamen duodecim discipuli, dempto Iuda, diffidebant, etiam si obscuriora erant q̄ hoc loco dicebat, quam q̄ prius dixerat: ut, verbi gratia, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Quod enim propheta suscitasset interim mortuos, nō antequam quòd autem carnem suā quisquam alijs edendam præbuerit, id verò necdū didicerant. Veruntamen persuasi sunt, & sequebantur, & habere enim verba vite confitebantur. Hoc discipuli est, quæ magister asserit, non curiosius inuestigare, sed audire & credere, & idoneum solutionis tempus expectare. At Capernaia abiērunt retrò propter suam stultitiam. Quando enim subit quæstio, quomodo aliquid fiat, simul subit & incredulitas. Itaq; Nicodemus perturbatus est, dicens: Quomodo potest homo in ventrem matris sue iteratò introire? Itidē & hic nunc: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Nam si hoc inquiris (Iudæe,) cur non idem in quinq; panum miraculo dixisti, quomodo eos intantum auxi? Quia tunc tantum saturari curabant, non considerare miraculum, sed res ipsa tunc docuit, inquit, Ergo ex eo & hæc credere oportuit ei facilia factu esse. Propterea id prius fecit miraculum, ut per illud non essent amplius increduli his quæ postmodum diceret. Illi quidem tunc temporis nihil ex his dictis, nos ipsius beneficii utilitatem cepimus.

Plus habet admirationis Christi nobis præbere corpus suum in V. Sacramento, q̄ si quis mortuos excitet.

Incredulorū vox est, Quomodo potest hoc fieri?

Eucharistia admiranda est mysteriū, quo nos caro vna & ossa cū Christo efficiuntur.

Vide supra 25. Scripturæ Testimoniū, itemque Irenæum & reliquos patres. Iob 31.

Christus carnē suā nobis tangendam, edendam, & ut illa nos p omni desiderio impleamus, exhibet. Idem habet Homil. 60. ad populū Antiochenum. & ad Neophytos.

His ita præmissis, iam porrò explicat, q̄ sit stupendum & admirabile, quod nobis in V. Sacramento dñs largitur: Quare necessariò, inquit, dicendum, quam admiranda mysteria, & cur data sint, & quoniam eorū utilitas. Vnū corpus sumus, & mēbra ex carne & ossibus eius. Quare initiati, eius pceptis parere debent. Ut autē non solum p dilectionē, sed re ipsa in illa carne conuertamur; per cibū id efficitur, quæ nobis largitus est. Cum em̄ suum in nos amorē indicare vellet, p corpus suum se nobis cōmiscuit, & in vnū nobiscū rediit, ut corpus cū capite vniret. Hoc em̄ amantiū maximè est. Hoc Iob significabat de seruis, à quibus maximè amabat, q̄ suū amorē p se ferētes, dicebat: Quis daret nobis, ut eius carnib; implemur? Quod Christ; fecit, ut maiore nos charitate adstringeret, & ut suū in nos ostēderet desideriū, nō se tm̄ videri pmittere desiderantib; sed & tāgi, & māducari, & dentes carni sue insigi, & desiderio sui oēs impleri. Ab illa igitur mensa tanq̄ leones ignē spirātes, surgamus diabolo formidolosi, & caput nostrum intelligamus, & quā in nos p se tulit charitatē. Patres sepe numerò liberos suos alijs alendos dederunt: ego autē mea carne alo vobis exhibeo, oibus sano, oibus optimā de futuris spem præbeo. Qui in hac

Eucharistia
vitæ æternæ
pignus est.

vitam ita se nobis exhibet, multo magis in futura. Vester ego frater esse volui, & communicavi carnem propter vos & sanguinem: & per quam vobis coniunctus sum, ea rursus vobis exhibui.

Christi corpus in V. Sacramento est filij Dei purpure. Heb. 10. Vide supra 25. Scripturæ Testimonium.

Tandem Homiliam illam his claudit verbis: Sed sicut magnum est & admirabile, ita si pure accesseris, ad salutem accessisti: sin prava conscientia, ad penam & supplicium. Qui enim manducat & bibit indignè sanguinem Domini, iudicium sibi adducat & bibit. Nam si qui regiam purpuram conquinant, haud secus qui qui scindunt, puniuntur: quid mirum, si qui immunda conscientia Christi corpus accipiunt, idem supplicium subeant, quod qui eum clavis cruci affixerunt? Vide quæ formidandam penam his minetur Paulus: Irritam quis faciens legem Moysi, sine ulla miseratione duobus vel tribus testibus moritur: quanto magis putatus deteriora merevi supplicia, qui filium Dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est?

Confule 10. & 11. Scripturæ Testimonium.

Homilia 46. in ea Domini verba, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, scribit in hunc ferè modum: Etenim cum id fieri posse negarent, non solum non impossibile, sed & necessarium asserit: hac quidem ratione, quæ doceat hic Dominus, ut vitam possimus habere æternam, videlicet manendo in ipso. Eius porro verba sunt: Qui manducat meam carnem, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Sicut misit me viuens pater, & ego vivo propter patrem: & qui manducat me, & ille viuet propter me: quasi dicat: Quando is, qui me manducat, in me manet, qui æternum vivo perinde ut pater: sequitur inde, ut qui me edit, ipse quoque viuat in æternum.

Aduersarij durus est Christi sermo.

Deinde in ea verba, Durus est hic sermo? Nimirum difficilis intellectu, & quæ capere eorum non possit imbecillitas, plenus formidinis. Putabāt enim eum supra vires suas loqui.

Creaturæ in corpus Christi mutatio, naturam omnem excedit.

Itemque exponens ea verba, Spiritus est qui viuificat, vult non secundum carnem, sed secundum spiritum Christi verba audienda. Nihil enim carnale, nec ullam naturalem consequentiam habentia hæc proponuntur, sed omni hac terrena necessitate, & huius vitæ legibus libera.

Caro non prodest quicquam, ut accipiendum.

Item in ea verba, Caro non prodest quicquam, hæc eius sunt commentaria: Non de ipsa carne sua dicit Dominus, Absit: sed de his, qui carnaliter accipiunt qua dicuntur, nec longius proficiunt, quam externis possint oculis assequi, cum tamē mysteria hæc interioribus sint oculis consideranda, hoc est, spiritaliter: Qui non manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, non habet vitam

vitam in semetipso. Quomodo nihil prodest caro, suæ qua nemo potest viuere? Vide quod ea particula, Caro non prodest quicquam, non de ipsa carne, sed de carnali auditione dicta est.

In eam quoque sententiam, Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus sunt, denudè sic scribit: Doctrinam meam rerum consequentia & necessitati subiaccere nē arbitremini. Spiritalia terrenis legibus seruare non patiuntur, quod & Paulus inquit: Nē dicas in corde tuo, Quis ascendit in calum? hoc est Christum deducere. Vel quis descendit in abyssum? hoc est Christum ex mortuis reuocare.

Christi opera naturali rerū necessitatibus subiaccere.

Denique in eam, qua Petrus usus est, orationem, Verba vitæ æternæ habes, ait Petrus ea Christi verba, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, de resurrectione rectè intellexisse, cum ipse Dominus dixerit: Et ego resuscitabo eum in nouissimo die. Ideoque dixisse Petrum, Verba vitæ æternæ habes. Hucusque Chrysostomus in Iohannem.

Equidem hanc sancti viri in cap. 6. Iohannis doctrinam, ea causa fusiis adferre volui, ut lector animaduertat, eum caput illud haud secus, atque in quinto, 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 19. & 23. è scriptis diuinis supra prolatis testimonijs explicatum est, intellexisse. Principio namque, ut dictum est, Homilia 44. docet manna figuram fuisse, sed Christi corpus in Eucharistia esse veritatem, idque propter aduenientem ei viuificantem spiritum.

Verba quæ ex Chrysostomo in 6. cap. Iohannis allata sunt, explicatio & anaphoræ.

Deinde tum in hac, tum ea, quæ sequitur, 45. Homilia, verba illa Seruatoris, Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita, non de eius diuinitate, sed diuino illius in V. Sacramento corpore propriè accipienda asserit: Dominumque impia Capernaitarum diluenda tentatione id expressè testatum, cibum quem ipse in mysterijs suis daturus esset, non solum longè admirabiliorem fore quing; illis panibus, quos antè mirum in modum auxerat, sed ipso quoque manna incomparabiliter præstantiorem & stupendum magis: quādo quidem sua ipsius caro foret, eius diuinitate plena. At verò pro Aduersæ partis sententia, (qui Christo falsissimè affingunt, eum nisi terrestrem panem, quod ad substantialem præsentiam attinet, nobis præbere) Christus fanè Capernaitas manna iactitantes, frustra excellentioris cibi pollicitatione retudisset. Longè enim plùs & admirabili-

rabilitatis & præstantiæ habuisset manna, quam Christi Sacramentū, si id non nisi panis esset. Atq; hoc pacto Christi responsum Capernaitis ridiculum potius, quam firmum & constans, (quod tamen etiam auditus perhorrescit) videri potuisset.

Verū Chrysoſtomus (qui aduersarios nostros vnā cum Capernaitis illis incredulis hīc palam arguit & dānat incredulitatis) Apſtolos eo nomine cōmendat, q̄ probè in hoc ceperint dñm, illum sua impartitēda carne nō minū exhibiturū miraculū, q̄ a mortuis, vt erat pollicitus, resurgendo. Et quāuis eiusmodi oratio rē naturali modo impossibilē complectebatur, quod illi nihilo secius ceu probi discipuli (quorum est q̄ magister asserit, quāuis ea impossibilia videātur, nō curiosius inuestigare, sed simpliciter illis cōmodare fidē) firmiter crediderint, nec in eā incredulis vsitatā vocē proruperint, quomodo potest fieri? quod quidē Capernaitē infideles fecerint, quorum tamē causa dominus illud in quinq; panibus miraculum effecerat, vt illis quæ postea dicturus esset, propensius fidem adhiberent.

Et nē quam his Sacramentarij commentitiā rursus glossam fabricarent, Chrysoſtomus insigne hoc & incomprehensibile porro declarat miraculum, eumq; Pauli ad Ephes. 5. cap. locum, Vnum corpus sumus, & membra de carne eius, modis omnibus perindē accipit, vt est in 25. Scripturæ Testimonio supra allatus & expositus.

Libera quoquē voce pronunciat, nos re ipsa cum Christo vnum effici communicatione corporis eius in Eucharistia: quodq; Iob seruis suis pro ipsorum desiderio præstare non potuerit, id Christum præstitisse: quādo carnem suam nobis in V. Sacramento non solum videndam, (putā, in speciebus illis, sub quibus ceu integumēto quodam abdita latet) sed etiam tangendam & manducandam præbet, vt ea nostrō satisfaciamus desiderio: nō quod Christi corpus in seipso, sed species, sub quibus re vera continetur & porrigitur, tangantur, manducantur & dentibus premantur.

Adeoq; affirmat Christum eam nobis carnem in V. Sacramento rursus edendam exhibere, quam ex præclarissima virgine Maria ac-

cepit, vt corpus cū capite vniatur, vnumq; ex capite & mēbris corpus fiat, nosq; germanos & naturales suos fratres efficiat. non est autem dubium, quin Christus ex sacratissima Maria virgine veram assumpse-

Ma minoris est miraculi, Christū nobis verū corpus suū largiri in V. Sacramento, quam q̄ surrexit a mortuis.

Hum locū Patres pleriq; omnes hunc in modū accipiunt, Irenæus &c.

Vt Christi carnē cernamus & manducemus.

Christus quā nobis accipit carnē, eā rursus nobis

sumpsit carnem, non autem phantasma vel figuram, vt execrabiles illi Marcion & Manes blasphemauerunt.

Præterea vir sanctus, vt est antè dictum, Pauli sententiā in Epistola ad Heb. 10. cap. de illorum supplicijs, qui Christi sanguinē, in quo sanctificati sunt, conculcāt, aduersus illos producit, qui V. Sacramentum indignē percipiāt: indeq; probat nō minori illos pœna dignos, quā Iudeos qui sanguinem eius fuderint: qua ex re animaduerti licet, ecquid de occulta V. Sacramenti substantia senserit, non aliud haud dubiō, quā quæ supra in 23. Scripturæ testimonio habentur. Porro Homilia 46. vt Lector amice facile aduere potuisti, in hoc totus est, vt nefandas Aduersariorum nostrorū calumnias ipsius Dñi verbis validissimē refellat & diluat: & inter alia, quod illi nobis in dei contumeliā obijciunt, Christū de sua diuina carne dixisse, eā non prodēse quicquam, id hac ratione confutat; q̄ eodem loco Christus in satanicæ huius blasphemix detestationem dixerit, Qui manducat meā carnē, habet vitā æternam. Itidēq; omnia illorū argumenta & cauilla, quæ contra dei virtutem omnipotentē ex naturali philosophia illi proferunt, vt quod impossibile sit corpus illud quod in celis sit, etiā in V. Sacramento esse substantiāliter &c. his ille paucis subruit verbis, opus hoc nature nō subesse legibus, nec illis posse feruire, sed esse prorsus supra naturā: idq; si quis in dubiū vocare velit, hoc perindē esse, ac si dicat, Christū vno teneri loco captiuum, vt non possit, quē admodum pollicitus est, corpus suum nobis hīc in terris in V. Sacramento præbere. In eā nanq; sententiā Pauli ea verba adducit, quæ sunt in Epistola ad Ro. cap. 10. Nē dixeris in corde tuo &c. Et vt paucis agam, cōmentaria sancti viri huius in 6. caput Iohannis, non aliud sunt, q̄ luculenta & valida Aduersæ partis confutatio. Estq; præterea nōsse opere præcium, priorem memoratā 45. Homiliæ partem ab illo loco, Quare necessariō dicendū, q̄ admiranda mysteria sint &c. etiam propemodum ad verbum illum vsurpasse in exordio Homiliæ 61. ad populum Antiochenum. Tam ille assiduus fuit & serius in inculcanda identidē suggestu subditis suis doctrina hac suauissima, planeq; diuina & consolatoria.

His iam probè cognitīs, ea quæ subijcimus tanti viri testimonia, facilius poterunt intelligi. In priorem ad Corinthios Epistolam

Homii-

175
pbat in Eucharistia edē data.

Verba ea, Caro nō prodēst quā, Christus de sua carne non est locutus.

Obserua, vt Chrysoſt. Pauli verba ad Christi in Sacramento præsentiam accomodat.

1. Cor. 10

Quod in calice est, id est quod à latere manauit.

Christus in Ecclesia, pro veteris legis sacrificijs, se ipsum iussit offerri.

Communicatio veri corporis Christi in Sacramento, mortale corpus nostrum fit viduum.

Vt nos hodieque dicimus acceduri ad V. Sacramentum, nos ad Dominum Deum nostrum accedere eodem modo etiam Chrysothomi quo loquebantur Christiani.

Homilia 24. interpretans ea Pauli verba, Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? scribit hunc in modum: *Maximè his sibi verbis & fidem facit, & horrorem. Eorum autè huiusmodi est sententia: Quod est in calice, id quod à latere fluxit, & illius sumus participes. Calicem autem benedictionis appellauit, quoniam cum prae manibus eum habemus, cum admiratione & horrore quodam inenarrabili doni, laudamus, benedicentes, quòd sanguinem effudit, nè in errore perma- neremus: neque tantum effudit, sed nos omnes eius participes effecit. Et post pauca: Quid hoc admirabilius, dic quæso, quid anabilius? Hoc & amates faciunt, in pecunijs, vestibus, possessionibus, hanc ostendentes cupiditatè, in proprio tamen sanguine nemo unquam. Christus autem in hoc curâ & vehementem in nos dilectionem ostendit. Et in veteri quidem Testamento, cum imper- fectiores essent, quem idolis offerebant sanguinem, eum ipse accipere voluit, vt ab idolis auerteret. Quod etiam inenarrabilis amoris signum erat. Hic au- tem multo admirabilius & magnificentius sacrificium præparauit, & cum sacrificium ipsum commutaret, & pro brutorum cæde seipsum offerendum præciperet.*

Itemque in ea verba, Omnes qui de vno pane participamus: Cum pri- or, inquit, carnis natura à terra formata, à peccato mortalis facta, à vita de- ferta esset, aliam (vt ita dicam) massam & fermentum induxit: hoc est, carnem suam, natura quidem eandem, verum à peccato liberam, & vita plenam, quam omnibus tribuit, vt participes fierent: vt ea nutriti, & priore abiecta, que mortua erat, per hanc mensam viuientem & immortalè commisceremur.

In eadem quoque Homilia ista leguntur: Quod si hominis vestem ne- mo temerè attingeret, quo pacto omnium Domini corpus purum & immacu- latum, quod diuine illius nature participes est, propter quod & sumus & vi- uimus, propter quod porte inferi fracte sunt, & celorum aperte, tanta cum ignominia accipiemus? Nolumus, obsecro, nolumus impudentes nos ipsos in- trare, sed cum honore & munditia ad Deum accedamus: & quando id pro- positum videris, dic tecum: Propter hoc corpus non amplius terra & cinis ego sum, non amplius captiuus, sed liber. Propter hoc, calum & que in eo bona sunt, me accepturum spero: propterea à immortalè vitam, angelorum sedem, Christi consuetudinem. Hoc corpus affixum, verberatum, morte victum non est. Hoc corpus Sol crucifixum videns, radios auertit. Propter hoc & velum templi scissum est & petre, & terra vniuersa tremuit. Hoc idem corpus cru- entatum,

entatum, lancea vulneratum, fontes sanguinis & aque vniuerso orbi saluta- res scaturiuit.

Quæ porro eadem homilia habentur de corporis Christi adora- tione, suo loco referentur.

Item Homilia 27. in cap. II. exponens ea verba, Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis, &c. Hodie, inquit, ipse Dominus est, qui omnia operatur & tradit, quem admodum tunc.

Et in ea verba, Hic calix nouum testamentum est in meo sangui- ne, sic habet: *Quid significat, Hic calix nouum testamentum est? Erat & ve- teris testamenti calix, sacrificia & sanguis brutorum: etenim post sacrificium, in calice & phiala sanguine accepto, ita sacrificabatur. Cum igitur pro sangui- ne brutorum suum sanguinem induxisset, nè quis his auditis perturbaretur, illius veteris sacrificij meminit.*

In ea quoque verba, quicumque manducauerit panem hunc, & biberit calicem Domini indignè, scribit hoc modo: *An ignoras, quot ex delicijs mala proueniunt? risus intempestiuus, verba immodesta & plena exitij, scur- rilitas, garrulitas infructuosa, & alia que ne dicenda quidem sunt: & hoc facis, cum ad Christi mensam discubueris, in die illa, qua carnem eius lingua attingere dignatus est? Nè igitur hæc fiant, dexteram tuam, (pro temporum fu- rore more hoc dicit) linguam, labia considera, quo pacto vestibulum Chri- sto facta sunt, vt ingrediatur.*

Itemque in ea verba, Qui enim comedit & bibit indignè &c. hæc eius sunt commentaria: *Et quomodo iudicium sibi manducat, inquit? Nò diu- dicās corpus Dñi, hoc est, non inuestigans, non considerans, vt oportet, magni- tudinem propositorum, non reputans muneris magnitudinem. Si enim didiceris diligenter, qui sit propositus, & qui cui seipsum exhibet, nullius alterius indige- bis ratione, sed hoc tibi ad omnem sobrietatem sufficiet, nisi sis ignauissimus.*

Ad hæc in cap. 15. Homilia 41. Non frustra, inquit, memoria mortuorum inter sacra mysteria celebramus, aut accedimus, pro istis agnū illic iacentem & peccata mundi tollentem deprecantes. Hæc sancti viri auctoritas, vbi ad V. Sacramenti adorationem ventum erit, latius introducet.

In cap. 13. posterioris ad Corinthios Epistolæ, Homilia 30. sic ha- bet: *Per has ianuas ac portas & ingressus est, & ingreditur ad nos Christus, quado communicamus. Scitis, qui mysteriorum estis participes, quid dicatur: Etenim non vulgarem honorem consecutum est os nostrum, accipiens corpus Domini.*

Quod Chris- tus in cena fecit semel, id hodieque in Missa facit.

Cõcordat cũ 16. Scripturæ Testimonio. Christus pro sanguine bru- torū suū p̄bet sanguinem.

Christi carnē nostra lingua attingimus.

Vide supra 23. & 24. Scri- pturæ Testi- monia.

Modò perpẽ- deremus, quã- tus ille sit & quã- terribilis, quem in Eu- charistia ac- cipimus, nul- la alia ad vitã benè moratã institutione opus habere- mus.

Os & labia nostra portæ sunt, per quas Christus in- greditur.

*Dominicum. Audiant qui sc̄da loquuntur, qui conuicia proferunt, & horre-
scant, quòd tale os pollunt.*

Itemq; in cap. 5. ad Ephes. Homil. 20. exponens locum illum, quia
membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius: *Quid est,
inquit, quod dicit, Ex carne eius? Hoc est germanè ac legitimè ex ipso. Et quo-
modo nos hoc pacto membra Christi sumus? Quoniam secundum ipsum facti
sumus. Et quomodo ex carne? Scitis quot quot mysteriorum participes estis.*

Communica-
tio V. Sacra-
menti facit,
vt germanè
simus ex
Christo.

Sacrificiū al-
taris, quiddā
est admira-
bile.

Præterea in 1. cap. Epist. 2. ad Tim. Hom. 2. scribit hunc in modum:
*Volo quiddam adyccere planè mirabile, & nolite mirari, neq; turbemini. Quid
verò istud est? Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illū Paulus, siue cuiusvis
meriti sacerdos offerat, eadē est, quam dedit Christus ipse discipulis, quamq;
sacerdotes modo quoque conficiunt. Nihil habet ista quam illa minus. Cur idē
quia nō hanc sanctificant homines, sed Christus qui illā antè sacrauerat. Quē-
admodum em̄ verba quę locutus est Christus, eadē sunt q̄ sacerdotes nūc quoq;
pronunciāt: itā & oblatio eadē est &c. Audis hīc, non sacerdotis merito,
sed omnipotentis verbi Ch̄i virtute, corpus eius in V. Sacramento re-
vera confici & adesse, etiā antè quā ipsum sacramentum accipiatur.*

Denique in cap. 9. & 10. Epistolę ad Hebręos, Homil. 17. ea præfer-
tim edisserens apostoli verba, Neq; vt sæpè offerat semetipsum, quē
admodum pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine
alieno, (Alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi)
Nunc autē semel in consummationē seculorum, ad destitutionē pec-
cati, per hostiā suam apparuit &c. quando quidē Apostolus inter ca-
tera illic hoc facit discriminis inter veteris testamenti sacrificia, tanq;
figuras vel typos & oblationē noui, ceu ipsam veritatē: q̄ illa p̄ multa
& crebrò, putā per annos singulos, immò quotidie manè & vesperī
indefinēter oblata fuerint: quod illorū arguit imbecillitatē, vt q̄ pec-
catorum tantum commemorationē, non etiam destitutiōem & abo-
litionem habuerint: Christum verò semel tantum ad destitutionem
peccati, per hostiā suam apparuisse: itaq; necesse illū non habere, sæ-
pè vt offerat seipsum, peccato semel abolito & destructo: hæc, in quā,
explicans Chrysoſtomus, hāc mouet quæstionē: *Quid ergò nos? Nōne
per singulos dies offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem faciētes
mortis eius. Et vna est hæc hostia, non multa. Quomodo vna est, & non mul-
ta? Quia semel oblata est, oblata est in sancta sanctorum. hoc autem sacrificiū
exem-*

Sacrificiū al-
taris, non nisi
vna est ho-
stia, vnus

*exemplar est illius, id ipsum semper offerimus. Nec nunc quidem alium agnum,
crastina alium: sed semper eundem ipsum. Proinde vnum est hoc sacrifici-
um. Alioquin hac ratione quoniam in multis locis offertur, multi Christi
sunt. Nequaquam, sed vnus ubique est Christus, & hīc plenus existens, & il-
lic plenus, vnum corpus. Sicut enim qui ubique offertur, vnum corpus est, &
non multa corpora: itā etiam & vnum sacrificium. Pontifex autem noster ille
est, qui hostiam mundantem nos obtulit: ipsam offerimus & nunc, quę tunc ob-
lata quidem, consumi non potest. Hoc autem quod facimus, in commemoratio-
nem quidem sit eius quod factum est. Hoc enim facite, inquit, in meam com-
memorationem. Non aliud sacrificium, sicut pontifex, sed id ipsum semper fa-
cimus: magis autem recordationem sacrificij operamur.*

Obserua, optime lector, quā longè alia ratione Aduersarij no-
stri Paulum Apostolum interpretentur & accipiant, quā Chryso-
stomus, & prisci illi patres. Chrysoſtomus ait, nos ex Christi mādato
& institutione, dicentes, Hoc facite in meam cōmemorationem, eū-
dem ipsum Christum Dominum, verum agnum, quotidie offerre.
Aduersarij verò sceleratissimè blasphemātes, aiunt nos hoc ipso om̄i-
nò facere contra illius institutionem, nostrumq; sacrificium esse deo
abominabile.

Chrysoſtomus affirmat, nō nisi vnum esse ubique Ch̄m, qui vnū
tātum habeat corpus, sitq; vnicus Pontifex noster, qui semel obtule-
rit se in sancta sanctorū: atq; ea re illa eius vnica oblatio non cesset,
nec vnq; cessare & cōsumi possit: nostrāq; hostiā idē esse Christi cor-
pus, quod ille ipse vnicus pontifex noster nobis præstet, & per nos
offerat: ideoq; hostias vel oblationes nostras nō multas esse, sed vnā,
quæ fiat in commemorationem, qua vnicum illud in cruce semel li-
tatum sacrificium perpetuò iteretur, atq; huiuscemodi iteratiōe can-
dē ipsam vnica esse oblationē & hostiā. Atquē aduersarij toto orbe
falsissimè & cōtumeliosè nos traducūt & criminantur, q̄ Ch̄i vnici
sacrificiū pro inefficaci habeamus, sicq; p̄ter illud nouā instituamus
oblationē, opus manūū nostrarū, adeoq; quoties Missæ sacrificiū fa-
cimus, Ch̄m denuò crucifigamus. Chrysoſtomus quidem dicit, nos
semper & ubique vnum corpus, & eundē agnum offerre, minimè ve-
rò panem terrestrem: hæc enim ratione non vnici esset sacrificiū, sed
perindē vt apud Iudæos, iuxta Pauli sententiam, tot erunt sacrificia,

agnus, id-
ipsum omni-
nò, quod
Christus ob-
tulit.

Sacrificiū no-
strū nō crue-
tū, sed incru-
entū & com-
memoratori-
um est sacri-
ficiū.

Chrysoſtomī
doctrina pu-
gnat per oīa
eum Aduer-
sariorū amē-
tia.

Aduersarij
Iudæos impi-
etate supelant.

quot panes. Porro Aduersarij in Dei contumeliam asserere non dubitant, nihil hinc re ipsa esse aliud præter panem, Iudæis ipsis sceleratiores, quod post semel agnitam veritatem, Christi corpus & sanguinem, verum sacrificiū sacrilega impietate tollant è medio, & ad multas illas Iudæicas hostias & sacrificia in multis factitijs panibus constituta, relabantur. Non enim meo quidem iudicio eò impudētique progredi ausi erunt, vt contra Patrum omnium sententiam, adeoq; contra ipsum Euangelij & apostoli clarissimum textum negare non dubitent, in Christi cœna nullum litatum esse ab ipso Christo sacrificium, etiam præter illud, quod ipsi Eucharisticum vocant sacrificium: cum in Eucharistico non sit alia res oblata, quàm hominis offerentis gratiarum actio & pia vota: Sancti verò Patres ad vnum omnes aliam præterea stant in mysterijs, Rem oblatam, quæ vota nostra faciat accepta Deo, quemadmodum Cyprianus inquit: In huius (veracissimi & sanctissimi corporis) præsentia non superuacue mendicant lachrymę veniã &c. Et Chrysoströmus cum alibi, tum proximè sequenti testimonio idem manifestissimè confirmat.

Postremò tribuit hoc loco Chrysoströmus Seruatoris præpotenti virtuti, vt vnicū corpus eius locis omnibus, vbicunquè toto terrarum orbe in altari offertur, plenum sit, hinc atq; illic vnum corpus. At qui partis sunt aduersæ, Christum sceleratissimè illius priuant omnipotentem facultate, & vnum illi circumscribunt locum, aiuntq; eum illic duntaxat, nō alibi, esse oportere, quod ipsi eū iuxta naturalis Philosophiæ vanitatem, quæ occæcantur, relégant & collocant. Sed ô sanctissime Apostole, quàm perniciosè miser isti & perdit, vnaq; illi quos miserandum in modum euertunt, tuæ illius saluberrimæ adhortationis obliuiscuntur, quæ Epistolę ad Colossenses cap. 2. extat his verbis: Videte nē quis vos decipiat per philosophiam & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum, quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. tua quidem præsentia & reditus ad nos, iam cum primis essent necessaria, vt quæadmodum olim Athenis, ita nunc quoquæ istorum partim Epicureorum, partim Platoniorum, immodicè loquacium Philosophorum os, tua grauissima & efficacissima oratione opprimeretur,

Act. 17.

Aduersarij
Christum
vni inclusum
loco captiuū
detinent.

Verum

Verum ad Chrysoströmum reuertamur. Docet is Homilia 21. in Acta apostolorum, in Christi Ecclesia etiam pro vita functis sacrificium altaris, itidemq; preces & eleemosynas non frustra fieri: neque martyrum nomina ad altare temerè commemorari: sed hæc omnia à Spiritu sancto esse instituta & ordinata. Ipsius agè verba audiamus:

Non simpliciter, inquit, minister clamat pro his qui defuncti sunt in Christo, & pro his qui illorum memoriam faciunt. Non diaconus est, qui talem illam vocem emittit, sed spiritus, inquam, sed donum. Quid dicis? In manibus est hostia, & omnia proposita sunt bene ordinata: adsunt angeli, adsunt archangeli, adest filius Dei: cum tanto horrore adsint omnes, adsint illi clamantes, omnibus silentibus, & putas simpliciter hæc fieri? Igitur & alia simpliciter, & quæ pro Ecclesia, & quæ pro sacerdotibus offeruntur, & quæ pro plenitudine ac vbertate Absit. Sed omnia cum fide sunt. Quid putas pro martyribus offerri, quod vocantur in illa hora, licet martyres sint? Etiam pro martyribus magnus honor, nominari Domino præsentem, dum mors illa perficitur, & horrendum sacrificium, & ineffabile sacramenta. Nam quasi sedente rege, quacunq; voluerit perficit: vt autē surrexerit, quacunq; dicit, frustra dicit: ita & tunc, quàm diu proposita fuerint mysteria, omnibus honor maximus, in memoria haberi. Vide enim: Annunciatur tunc sacramentū horrendum, quod pro mundo dedit se ipsum Deus: cum illo miraculo tempestiuè memor est ille eorum qui peccarunt. Et paulò post: Trophæorum & celebranda victoria tempus est. Quotiès enim (inquit) manducatis panem hunc, mortem Domini annunciate. Itaq; nē simpliciter accedamus, neq; fortuito hæc fieri putemus &c.

Hæc nimirum è diametro pugnant cum aduersarijs nostris, nec explicatione opus habent. Principiò enim discimus hinc, quamobrem in Missa ex Sancti spiritus institutione Martyrum memoriam celebremus, itemq; eorum omnium, qui in Christo defuncti sunt: cur pro sacerdotibus, pro tota Ecclesia, & plenitudine ac vbertate, hoc est, rerum omnium prosperitate, preces in ea fiant. Hinc enim, inquit, clamat nobiscum ad Deum spiritus, præsens corporis Christi hostia, Dominus ipse coram præsens, Dei filius cum tota ciuium cælestium frequentia, verum trophæum, haud obscurè indicans, Dominum nō etiannū mortis teneri legibus, sed sua morte vicisse ac profligasse mortem: quæ sanè Catholicis nobis magnam adferunt consolationē:

L 3 aduer-

Donū, i. hostia altaris clamat corā Deo pro defunctis, & eorum memoriā facientibus.

Canō Missæ.

Itaq; Ecclesia precatur, vt illis proficiat ad honorem, nobis autem ad salutem.

Miraculum.

In Missa cur memoria agatur & triumphatis & militatis Ecclesiæ, & preces fiant pro rerum prospero successu.

aduerfarijs autem, vt pleraq; omnia diuina myſteria, horroni ſunt & abominationi. Miſereatur Deus cæcitatũ illorum.

Eundem in modum ſcribit vir ſanctus Homil. 3. De incõpræhẽſibili Dei natura: *Vt homines, inquit, ramos olearum gerẽtes, mouere reges conſueuerunt, eorũ arboris genere miſericordiam commemorant & humanitatem: ſic angeli tunc pro ramis oleagineis corpus Domini ipſum protendentẽs, rogant pro genere humano, quaſi dicant: Pro his Domine rogamus, quos tu ad cõ dilexiſti, vt pro eorum ſalute mortem obires, animam in cruce eſſares: pro his ſupplicamus, pro quibus ipſe tuum largitus eſt ſanguinem: pro his oramus, pro quibus corpus hoc immolaſti, &c.*

Nota, in Miſſa offerri Deo corpus, quod Chriſtus pro mũdo immo- lauit.

Item de Sacerdotio lib. 3. vbi ſacerdotij dignitatẽ mirẽ prædicat, inter alia ſic habet: *Nam dum conſpicis Dñm immolatum, ſacerdotẽ ſacrificio incumbentẽ, ac preces fundentẽ: tum verò turbam circumfuſam precioſo illo ſanguine imingi ac rubefieri, etiamne te inter mortales verſari, atq; in terra conſiſtere cenſeſ; an non potiùs eueſtigio in calos transferris? an nõ carnis cogitationem omnem abijciens, nudo animo, mente pura circumſpicis q̃ in celo ſunt? O miraculũ, ð Dei benignitatem: qui cum patre ſurſum ſedet, in illo ipſo temporis articulo omnium manibus pertractatur, ac ſe ipſe tradit volentibus ipſum excipere ac complecti &c.*

Chriſti corpus ſimul in celo eſt & V. Sacramento ſubſtantialiter, quo nulum eſt grandius miraculum.

Hæc tametſi nimis q̃ aperta & luculenta ſunt, nihilo minùs Aduerſarij pro ſuo ingenio virus indẽ captant & colligunt: aiunt Chryſoſtomum his docere, nos in cælum debere rapĩ, perindẽ ac ſi id veri corporis Chriſti præſentię quicquam deroget. Sed quæſo te amice, nõ tu animaduertis vnà hĩc dicere virum ſanctiſſimũ, eundẽ ipſum, qui cum patre ſurſum ſedeat, illa hora oĩm manibus pertractari, excipi, complecti? quòd igitur hortatur nos & inflammat, vt animos in cælum ſubrigamus, vt etiam Sacerdos facit in Præſatione, dicens, *Surſum corda*: hæc ille oratione nihil de vera corporis Chriſti in V. Sacramento præſentia detrahit, maximẽ cũ illud ipſiſſimũ ſit viaticũ, quo ad cælõs pertingat: id quod ſoli illi cõpertum habeat, q̃ ea q̃ in celo ſunt, fide, cuius aduerſarij expertes ſunt, circũſpiciũt, & cõtemplant.

Quòd monemur ſurſum habere corda, Chriſti in Sacramento verã præſentia nihil derogat.

Rurſus de Sacerdotio lib. 6. his vtitur verbis: *Quum autem ille (Sacerdos) & Spiritum ſanctum inuocauerit, ſacrificiumq; illud horronẽ ac reuerentia pleniffimum perfecit, cõmuni oĩm Dño manibus aſſiduẽ pertractato, quaro ex te, quoto illum in ordine collocabimus? quantam autem ab eo integritatem*

gritatem exigemus? quantam religionem? Conſidera enim, quales manus illas adminiſtrates eſſe oporteat: qualẽ linguã, qua verba illa effundat: qua deniq; ve non puriore ſanctiore ve eſſe conueniat animã, qua tantum illum, tamq; dignum ſpiritum receperit. Per id tempus & angeli ſacerdoti aſſident, & caeleſtium poteſtatũ vniuerſus ordo clamores excitat, & locus altari vicinus, in illius honorem qui immolatur, angelorum chorus plenus eſt, &c. hĩc, vt cernis, V. Sacramentũ vocat ſacrificiũ horronẽ ac reuerentia pleniffimũ: immò ipſum Chřm dñm noſtrũ, q̃ ſacerdotis manibus in altari pertractet & imoleat, & ĩ cuiꝝ honorẽ & cultũ vniuerſus celi exercitꝝ illic pĩſto ſit.

Hom. quoq; 11. ad populũ Antiochenum, q̃ inſcribitur, Gratiarũ actio &c. (qua extrema ſumma fide & magna animi cõtentioẽ admonet populũ, vt vbi nulla cogit neceſſitas, prorfus abſtineant à temeraria & horreda p̃ Dei nomẽ iurãdi cõſuetudine, cũ ipſe dicat dñs, ſit fermo veſter, Eſt, eſt: Nõ, nõ: quod his abũdãtius eſt, à malo eſt) hæc eius verba legunt: *Quòd enim ſacrũ videbimus Paſcha? Quòd ſanctũ ſuſcipiemus ſacrificiũ? Quòd mirabilibus cõmunicabimꝝ myſterijs lingua illa, qua Dei legẽ cõculcauerimus? lingua illa, qua aĩam cõtaminauerimus? Si nemo nanq; purpurã regalẽ manibus accipere inquinatus auderet, quomodo Dñicum corpus lingua polluta ſuſcipiemus? Iuramentũ enim maligni, ſacrificiũ verò Dñi. Quæ igitur cõmunicatio luci ad tenebras? vel q̃ cõuenientia Chriſto ad Belial?*

Matth. 23

1. Cor. 6

En hĩc V. Sacramentum, vt vides, ſanctum appellat ſacrificium, admiranda myſteria, corpus dominicum, lucem & Chriſtum ipſum.

Ad hæc in oratione de B. Philogonio Chriſtianos ad diuinam cõmunionem in Seruatõris natalitio die tunc imminente percipiendã, hortatur his verbis: *Eorũ, rogo vos omẽs obſecroq; vt ſummo ſtudio ſummaq; cũ alacritate velitis ad eſſe: ſed priùs ſuã quiſq; domũ repuret, vt videamus Dñm noſtrũ in cunis iacentẽ ac ſuſcipiẽs inuolutũ, horrendũ ac ſtupendũ ſpectaculũ. Quid em̃ excuſabimus, aut quam veniam obtinebimus, ſi cũ ipſe noſtra cauſa deſcõderit è cælis, nos ad illũ vel ex adibus ire grauemur? cũ alienigena barbariq; ex Perſide accurrant, vt illũ videant in præſepi iacentem, tu ve-*

Matth. 23

Dominus in altari iacet inuolutus & ſancto ſpiritu conueſtitus.

EX

Ex his nimirum id testatum efficitur, Dominum non minus verè ac substantialiter positum in altari, quàm olim iacuerit in præsepio.

Item Homilia 2. ad populum Antiochenum contra auaritiam, de Elia loquens, hac populum oratione compellat: *Noni quod iustum illi beatum putatis, & velletis quisq; esse, vt ille. Quid igitur, si vobis demonstrauero quid aliud, quod illo multò maius omnes sacris mysterijs imbuti recepimus? Elias nempe meloren quidem discipulo reliquit: filius autem Dei ascendens, suam nobis carnem dimisit. Sed Elias quidem exiit, Christus autem & nobis reliquit, & ipsam habens ascendit. Nè igitur decidamus, neque lamentemur, neque temporum difficultatem timeamus. Qui enim sanguinem suum pro omnibus effundere non recusauit, & carnem suam & rursus ipsam sanguinem nobis communicauit, nihil pro salute nostra recusabit.*

Discimus hinc Chrysostomum supra illa Dñi saluatoris verba, *Eccè ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi*, quæ à me in vltimo scripturæ testimonio hac de causa allata sunt, eum quoque in modum accepisse, Christum videlicet hñc nobiscum esse non solum secundum diuinitatem, sed etiam secundum carnem corporaliter in V. Sacramento: nec illi id esse impossibile, vt carnem suam & sanguinem hñc nobis relinquat & impertiatur, & cū ijs nihilo minus in cælum ascendat, & ad dextram sedeat Dei patris omnipotentis. Sed hoc mysterium increduli Aduersarij nostri non accipiunt.

Et vt ad alia quandoque progrediamur, iam postremum ex hoc viro sanctissimo, reuera ore aureo (id enim *χρυσόσυνος* significat) testimonium proferimus, ad eò quidem de panis & vini in verum Christi corpus & sanguinem trās substitutionem & mutationem, de eo quoque, quod post consecrationem non sit amplius panis, luculento, vt vix vllum possit esse euidentius & illustrius. Extat id in eius Homilia de Eucharistia in Encænij, his verbis: *Hac ego dixerim ad eos, qui sanctorum communionem & congregationem relinquunt, & sub horam terribilis mystica mensæ (id est, cū sacrum Missæ officium peragitur) in vaniloquentia conuenticulus occupati sunt. Quid facis homo? Non promissisti sacerdoti, qui dixit, Sursum mentem & corda: & dixisti, Habemus ad Dominum. Non reuereris & erubescis? Et illa ipsa horam endax inueniris. Papæ, mensa mysterijs instructa est, & agnus Dei pro te immolatur, sacerdos pro te an-*

4. Reg. 2.
Filius Dei
cælum scan-
dens, carnem
suam hñc no-
bis reliquit.

Ad verba il-
la, Sursum
corda, Cho-
rus totius po-
puli nomi-
ne respon-
det, habemus
ad Dominum.

gitur, ignis spiritualis ex sacra mensa refluit: Seraphim adstant, sex alis fa-
ciem tegentia: omnes incorporeæ virtutes pro te cū sacerdote intercedunt,
ignis spiritualis è cælo descendit, sanguis in cratere in tuâ purificationem ex
immaculato latere haustus est. Et non erubescis, reuereris & confunderis,
neq; Deū tibi propitium facis? Nō cōscientia tua iudicat te, o homo? Et post
pauca? Num uides panem? Num uinum? Num sicut reliqui cibi in secessum ua-
dunt? Absit. Nè sic cogites. Quæadmodum enim si cera igni adhibita illi assi-
milatur, nihil substantiæ remanet, nihil superfluit: sic & hñc puta mysteria
consumi corporis substantia. Propter quod & accedentes nè putetis q; acci-
piatis diuinū corpus ex homine, sed ex ipsis Seraphim forcipe ignem, quem
scilicet Esaias uidit uos accipere. Reputate salutarem sanguinem quasi è di-
uino & impolluto latere effluere, & ita approximâtes labijs puris accipite.

Quid, obsecro, ad catholicæ Ecclesiæ promendam sententiã dici poterat ab hoc viro sanctissimo luculentiùs? Ait agnum Dei pro fidelibus in altari immolari, V. Sacramentum appellat ignem spiritalem è cælo descendentem, quem Seraphim contemplari vereantur: asserit Christi sanguinem, qui ex eius immaculato latere in fidelium purificationem promanet, in calice haustum: à consecratione nos iam panem & vinum illic neutiq; cernere, etiam si oculis carnis secus appareat: sacramenta sanctificata non perinde vt reliquos cibos in stomacho cōcoqui: iteq; à cōsecratione de panis & vini substantia nihil superesse, vt potè q; vt cera in ignem, ita in diuini corporis & salutaris sanguinis ex impolluto Christi latere effluentis, transferantur atq; mutantur, substantiã, & ab inuisibilibus illis sanctissimis Seraphim nobis porrigantur.

Nec est sanè quod putes Lector, id quod hñc dicitur extremo loco de Sacramento angelorum manibus exhibito, planè schematicòs aut hyperbolicòs dici. Palladius enim in vita duorum Macariorū testis est, alterum ex ijs Macarijs, qui Abbas & sacerdos fuit sanctitate cōspicuuus, ipsi de quodam sancto monacho Marco narrasse, se quotiès fratribus sanctam tradidisset cōmunionem, nunq; suis manibus illi Marco dedisse eam, sed angelum Dei, cuius manus articulū vidisset, de altari ei dedisse. Idem habes in vetustissimis Martyrologijs.

AA

Quandò

De substantiã
panis & vini,
facta conse-
cratiõe, nihil
reliquum
manet.
Esaiæ 6.

V. Sacramen-
tum quondã
viro cuidam
sancto ange-
licis manibus
oblatum.

Passio D. Andrea à presbyteris & diaconis Achaiae conscripta est. Vide supra.

Verba S. Andreae Apostoli.

Quando verò Chrysofomi testimonia beatissimi Andreae Apostoli verbis, quae ad Achaiae praesidem Aegea locutus est, & in eius iam ante memorata fide digna Passione habent, pulchre consentiunt, eundem committere non possum, quin ea huc adscribam, idque in Philosophorum nostrorum sanguinario illo Aegea hac in parte nihilo infideliorum, gratiam. Sunt autem eiusmodi: Ego omnipotenti Deo, qui unus & uerus est, omni die sacrifico, non thuris fumum, nec hircorum aut taurorum sanguinem, sed immaculatum agnum quotidie in altari sacrifico: cuius carnes postquam omnis populus credentium manducauerit, & eius sanguinem biberit, agnus qui sacrificatus est, nihilo minus integer perseverat et uiuus: & cum uere sacrificatus sit, & uere eius carnes manducatae sint à populo, & uere eius sanguis haustus, tamen, ut dixi, integer permanet, & immaculatus & uiuus. Haec ille: quibus quod admodum quadrent (ut diximus) Chrysofomi uerba, omnibus in prospectu est. Sed iam à Chrysofomo ad Ambrosium diuertimus, quando quidem duo haec praclarissima Ecclesiae lumina, ob multimodam quae inter ipsos est, similitudinem coniunximus.

SANCTI PRAESVLIS AMBROSII TESTIMONIA.

CAP. 54.

Gen. 49.

EX huius igitur beatissimi uiri testimonijs, eam illius memorabilem lib. de Benedictionibus Patriarcharum cap. 9. sententiam primò in aciem producemus, quae sic habet: Hic ergo (Christus) diues est thesaurus, huius pinguis panis, quem qui manducauerit, esurire non poterit. Hunc panem dedit Apostolis, ut diuideret populo credentium: hodieque dat nobis eum, quem ipse quotidie sacerdos consecrat suis uerbis. Hic ergo panis factus est esca sanctorum. Possumus & ipsum Dominum accipere, qui suam carnem nobis dedit, sicut ipse ait: Ego sum panis uitae. Patres uestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt: hic est autem panis qui de caelo descendit, ut si quis ex eo manducauerit, non moriatur. Et ne quis putaret, quia de hac morte dicit, quae per animam & corporis secessionem uenit, & iure dubitet, cum sciat sanctos Apostolos hac morte esse defunctos, addidit: Ego sum panis uiuus, qui de caelo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in aeternum: hoc est, Non de temporaria uita dixi supra, nec de morte istius uitae, qua etiamsi quis mortuus fuerit,

In V. Sacramento ipsum Dominum accipimus. Iohan. 6.

Eucharistia non à temporaria, sed aeterna morte nos seruat.

tamen si panem meum acceperit, uiuet in aeternum. Ille enim accipit, qui se ipsum probat. Qui autem accipit, non moritur peccatoris morte: quia panis hic remissio peccatorum est.

Hoc loco D. Ambrosius V. Sacramentum uocat panem Christi, quem qui manducauerit, esurire non potest, ut potest, qui ex illo uera & sempiternam sit consecuturus saturitatem: Eum panem consecrare ipsum Christum uerum sacerdotem, & esse escam sanctorum, esse dominum ipsum, quem in eo accipere possumus, esse ipsius carnem, esse panem qui de caelo descenderit, qui non temporariam, sed aeternam efficiat immortalitatem, cum sit remissio peccatorum: ex quo constat, eum domini Seruatoris illa uerba, Qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum, de eiusdem sanguine in V. Sacramento praesente, accipere: estque haec eius sententia, quando Sacramento illud dignè sumimus, auferre illud culpas & errata nostra quotidiana, quae uenialia dicuntur, pronitatem in uitia & peccandi libidinem minuere: certumque signum esse & argumentum, Deum nobis esse propitium, & peccatis nostris, modo poenitentes accedamus, ueniam dedisse.

Quauis autem in hac sanctissimi uiri oratione nihil insit, quod ob diuinos, quos tradit, effectus & operationes, ueri corporis Christi in Eucharistia praesentiam non prober, at nihilo fecius qui partis aduersae sunt, suae sententiae accommodare nituntur, quod ait esse escam sanctorum, remissionem peccatorum, immortalitatis donationem: quae in modum etiam alijs locis inde loquit, puta in Epist. ad Heb. cap. 5. & lib. 4. de Sacramentis, ut infra uidebitur. Hinc enim illi sequi uolunt, solos sanctos, non autem indignos, Christi corpus in V. Sacramento accipere. Id uero ita, ut ab illis fallaciter profertur, Ambrosius non affirmat, nec ex dictis eius confici potest: immò uero plerisque alijs locis plane diuersum ille luculenter asseuerat.

Itaque ut tum ipse, tum D. Augustinus, qui ab illo fidem nostram & quae Christianae religionis sunt didicit, tum etiam alij Patres probe hac in parte capiantur: id ignorandum non est, illos de V. Sacramento duobus modis loqui solere. Interdum enim de uero corporis Christi substantia in Sacramento loquuntur, atque tum expressè aiunt uerum Christi corpus illic & esse & sumi substantialiter, idque non à bonis duntaxat, sed etiam malis, quanquam ab istis non salutari-

i. Cor. 11.

Eucharistia, est remissio peccatorum.

Explicatio.

Matth. 26.

Aduersariorum obiectio.

Dilutio.

S Patres de V. Sacramento bifariam loquuntur.

ter. Quandoquē verò de sola illa salutifera Sacramenti operatio-
ne & efficientia, cuius causa à Christo institutum est, verba faciūt, vt
etiam hoc loco Ambrosius: tumq; docent, hoc V. Sacramentum esse
cibum sanctorum, esse peccatorum remissionem, atq; id genus alios
diuinos habere effectus: quib⁹ illi nihil aut asserere, aut docere volūt
aliud, q̄ quod Christus ipse nobis tradidit, & Apostolus deindē ex-
plicauit, nempē non improbis, sed pijs duntaxat, dignē illud percipi-
entibus proficere ad vitam & salutem: minimē verò illi negāt, immō
longē magis alijs locis palām consentitur, etiā malos in V. Sacramēto
verū Christi corpus substantialiter accipere, sed in exitiū, non tamē
Sacramenti, sed suapte culpa: quod idē etiā Apostolus facit his verbis:
Qui em̄ manducat & bibit indignē, iudicium sibi manducat & bibit,
non dijudicās corpus dñi. Verū ad alia S. Viri testimonia veniamus.

Loco iam memorato, in cap. 5. Epistolæ ad Hebræos, vb̄ docet
Christum non temporarium, sed æternum esse Sacerdotem iuxta or-
dinem Melchisedech, ita scriptum reliquit: *Nō secundū id, quōd natus
est ex patre Deus apud patrem, coæternus gignenti & consubstantialis: sed sa-
cerdos propter carnem quam assumpsit, aut propter victimam, quam pro no-
bis offerebat, à nobis susceptam, id est, carnem & sanguinem: de qua victima
ipse in Euangelio ait: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis
cuius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Sed in ista carne & sanguine
nihil cruentū, nihil corruptibile mens humana concipiat, nē, sicut dicit Apo-
stolus, qui corpus Domini indignē manducat, iudicium sibi manducet, sed vi-
uificatricem substantiam atq; salutarem in pane & vino: per qua, si digni
sumantur, nobis est peccatorum remissio, & regni Dei possessio collata.*

Hic iterū docet, carnem & sanguinem, quæ Christus ex virgine
sacratissima Maria assumpsit, & pro nobis obtulit, viuificatricē & sa-
lutarē esse substātiā, per quam nobis peccatorum remissio, & regni
caelestis possessio cōferatur. Nec est quōd te perturbet amice lector,
id quod vir sanctus adiungit, eiusmodi viuificatricem substātiā in
pane & vino porrigi. Quōd enim ille hoc loco per panem & vinum
nihil velit aliud accipi, quā species externas, non autem affirmare,
panem & vinum illic reuerā permanere & adesse, infrā ex alijs eius
locis luce clariūs demonstrabitur. Inpræsentiarū institutum ego
authoritatum eius proferendarum ordinem persequor.

In

In cap. 10. iam dictæ ad Hebræos Epistolæ, sacrificiū Altaris, quod
toto orbe quotidie offertur, non pro multis, sed pro vnica duntaxat
oblatione ait habendum, eandemq; omninō esse quam Christus im-
molārit. Vtitur autem hic iisdem ferē verbis, quibus Chryso-
stomus Homil. 17. in idem caput, quæ suprā retulimus. Videtur alter alteri-
us legisse commentaria. Equidem te remitto lector ad scripta vtri-
usq; in hunc locum, vt quā illi hac in re mirē inter se concinant, tu-
te perspicias.

Porro, vt ad alia Ambrosij testimonia tendamus, lib. 1. officiorum
sub finem capituli 48. docens ea nobis potissimū expetenda, in qui-
bus perfectio est, perindē vt Nazianzenus, distinguit inter vmbra-
m, imaginē, & absolutam veritatem, idq; his verbis: *Hic vmbra, hic ima-
go, illic veritas. Vmbra in lege, imago in Euangelio, veritas in caelestibus. An-
tē agnus offerebatur, offerebatur vitulus, nunc Christus offertur: sed offertur
quasi homo, quasi recipiens passionem: & offert se ipse, quasi sacerdos, vt pec-
cata nostra dimittat: hic in imagine, ibi in veritate, vbi apud patrem pro no-
bis quasi aduocatus interuenit. Hic ergo in imagine ambulamus, in imagine
videmus: illic facie ad faciem, vbi plena perfectio: quia perfectio omnis in
veritate est.*

Quæ quidem sententia ad eō illius sedit animo, vt plerisq; alijs lo-
cis iisdem ferē verbis eam repetat.

In Psal. 38. exponens ea verba, In imagine pertransit homo, scribit
hunc in modum: *Primum igitur vmbra præcessit, secuta est imago, erit ve-
ritas: Vmbra in lege, imago in Euangelio, veritas in caelestibus. Vmbra Euan-
gelij & Ecclesia congregationis, in lege: imago futura veritatis, in Euan-
gelio: veritas, in iudicio Dei. Ergo qua nunc celebratur in Ecclesia, eorum vmbra
erat in sermonibus prophetarum, vmbra in diluuiō, vmbra in rubro ma-
ri, quando baptizati sunt patres nostri in nube & in mari: vmbra in petra,
qua aquam fluxit, & populum sequebatur. Nōne illud in vmbra erat, sacro-
sancti huius mysterij sacramentum? Nōne vmbra erat aqua de petra, quasi
sanguis ex Christo, qua fugientes se populos sequebatur, vt biberent & non
stirent, redimerentur & non perirent? Sed iam discessit vmbra noctis & ca-
liginis Iudeorum, dies appropinquauit Ecclesie. Videmus nunc per imagi-
nem bona, & tenemus imaginis bona: vidimus principem sacerdotum ad nos
uenientem, vidimus & audiuimus offerentem pro nobis sanguinem suum.*

AA 3 sequa-

Mira Chryso-
stomi & Am-
brosij cōfen-
sio.

Discrimē in;
ter vmbra-
m, imaginē, &
absolutā ve-
ritatem.

Placuit ea eti-
am D. Augu-
stino, Ambro-
sij discipulo,
lib. de Cata-
clyf. cap. 4.

COR. 10.

Videmus bo-
na per imagi-
nē, immō bo-
na ipsa iam
tenemus.

1. Cor. 11.

Iohan. 1.

Iohan. 6.

Edimus Chri-
sti corpus &
sanguinē, ab
illo propter
nos assumpta
& immolata,
sed modo in-
eruento.

In pane & vi-
no, i. sub spe-
ciebus panis
& vini.

In pane & vi-
no corpus &
sanguinē ac-
cipere, quid
sit.

Sacerdotij dignitas: sequamur, ut possimus, sacerdotes, ut offeramus pro populo sacrificium, esse infirmi meritò, tamen honorabiles sacrificio: quia & si nunc Christus non videtur offerre, tamen ipse offertur in terris, quando Christi corpus offertur: immò ipse offerre manifestatur in nobis, cuius sermo sanctificat sacrificium quod offertur, Et ipse quidem nobis apud patrem aduocatus adfuit, sed nunc eum non videmus: tunc videbimus, quando imago transierit, veritas venerit: tunc iam non per speculum, sed facie ad faciem ea quæ perfecta sunt, videbuntur.

Hæc reuera memorabilia sunt, nec parùm facientia (vt iam antè in Nazianzeni & Hefychij testimonijs dictum est) ad veram sanamque catholicæ Ecclesiæ de veritate corporis Christi in Eucharistia, & eiusdem ingi ac perenni hîc quidem in Ecclesia in Sacramenti mysterio, in cælis autem absque vllò mysterio & integumento in Dei conspectu oblatione, doctrinam probè germaneq; capeffendam & intelligendam, Aduersariorumque impias in S. Ecclesiæ sacrificium blasphemias & contumelias proffigandas.

Ambrosius quid Imaginem vocet.

Differètia inter vmbra & Imaginem. Vmbra. Image.

1. Cor. 13.

Id solum hîc obseruandum venit, ecquid Ambrosius imaginis vocabulo sibi velit. Non enim solâ ille hac voce figuram vult accipi, sed potiùs Christum ipsum, qui est imago Dei, ad cuius similitudinè homo conditus est. *Hæc enim imago, inquit, venit ad terras, vt iam nò in vmbra ambulemus, sed in imagine quæ est in Euangelio.* Et est reuera discrimen ingens inter Imaginem & vmbra. Vmbra enim non nisi antecedens quoddam sacrum signum fuit tum adhuc futurorum bonorum: at in Imagine iam bona illa re vera tenemus & habemus, ita tamen, quòd inter eum habendi modum, quo nûc bona illa in Imagine tenemus, & futurum illum, quo in nuda veritate eadem obtinebimus in cælis, hoc interest, quòd hîc illa bona substantialiter quidem, sed adhuc in mysterijs habemus, & per speculum videmus: at in cælis omninò manifesta ea habituri & contemplaturi sumus facie ad faciem.

Vide hîc, amice lector, vt vir sanctus hac sua institutione inter veteris ac noui Testamenti sacramenta hoc interesse probet, quòd illa designarint tantum bona ventura, non autem eò quòd adhuc ventura essent, in se reuera continuerint, neque contulerint: hæc autem

autem secundum species externas, imagines quidem sint præsentium bonorum, quæ tamen re ipsa vel realiter in se contineant, & dum nobis porriguntur, etiam certò nobis conferant & impertiantur: id quod ille exempli causa inter cetera per vmbra petre, & imaginem Eucharistiæ adstruit, dicens Petram quidem Patribus aquam typicam præbuisse: Christi autem verè Petræ & principis sacerdotum corpus, verum contulisse sanguinem, illa aqua significatum, idemq; corpus quotidiè in Ecclesia offerri à sacerdotibus, qui suum in hoc ipso sequantur pontificem, faciantq; quod ille iusserit, adeoq; Christum ipsum adhuc ceu principem sacerdotum vtròbiquè offerre, hîc quidem in sua Ecclesia per nos, tanquam ministros suos quibus ille hoc demandarit officij, quandoquidem illius sermo sanctificet sacrificiū quod offertur: In cælis autem absq; medio per se ipsum, quòd apud patrem nobis adfuit aduocatus, pro nobis interpellans. Itaq; hîc illum nos habere quidem substantialiter, at tamen videre eum nò aliter, quam in imagine; & mysterijs sacramenti: porrò in cælis omnimò integumento & mysterio, illum manifestè & facie ad faciem nos & habituros & visuros.

Ad hanc verò perspicuam & luculentam tati viri doctrinam, perinde vt nix ad solis radios, magna pars friuolorum ac futillum argumentorum, quibus Aduersarij aère verberant, planè dissipatur ac euanescit, vt quòd illi his dictionibus, *εἰκὼν*, Imago, Mysterium, Mystica cœna, Corpus mysticum, Figura, Exemplar, & id genus alijs, quas ex Patribus hinc inde excerpunt, & contra certam illorum mentem & sententiam fallaciter deprauant, veritatem corporis CHRISTI in Eucharistia impudentissimè oppugnare moliantur: Sed de hoc modò dictum sit satis: iam alios D. Ambrosij locos proferre pergamus.

Lib. 2. de officijs, cap. 28. adferit pro pauperibus Christianis è captiuitate & immanium tyrannorum manibus redimendis, citra noxiâ posse ab Episcopis sacra & mystica Ecclesiæ vasa expendi. Ibidem calicem vas dominici sanguinis appellat, aitq; porrò: *Tunc vas dominici sanguinis agnosco, cum in utroque uidero redemptionem, ut calix ab hoste redimat, quos sanguis à peccato redemit: & iterum; Agnosco*

Sacramenta uel legis sunt imagines bonorum illorum, quæ re vera in se continent. Petra vmbra Eucharistia imago.

Christus & hîc & in cælis summus est sacerdos.

Heb. 9.

1. Cor. 13.

Generalis est iuniarum Aduersarij pagis diluio.

Calix, vas est dominici sanguinis.

insu-

infusum auro sanguinem Christi non solum irrutilasse, uerum etiam diuinae operationis impressisse uirtutem, redemptionis munere. Audis hic sanguinem dominicum in calice, & eius diuinam operationem.

In cap. I. Lucae, de Angeli apparitione scribit his uerbis: Atque utinam nobis quoque adolentibus altaria, sacrificium deferentibus adsistat angelus immo praebeat se uidentium. Non enim dubites adsistere angelum, quando Christus adsistit, Christus immolatur. Etenim pascha nostrum immolatus est Christus. Discis hic Christum uerum pascha adsistere in altari, & ibi per sacerdotem immolari.

Christus uerum pascha reuera in altari immolatur.

Marcellina Ambrosii soror sancta uirgo, monasticae professae. Christi corpus, sacrarium uirginitatis.

Lib. I. de uirginibus (quos ille libros scripsit ad Marcellinam germanam sororem suam, ex professo uirginem, eademque uelata) puellae cuiusdam meminit, quae cum a parentibus & propinquis ad nuptias uergeretur, ad sacrosanctum altare tanquam ad asylum confugerit. Quod enim, inquit, melius uirgo recurreret, quam ubi sacrarium uirginitatis (puta corpus Christi) offertur? & paulo infra: Summum altari subiecta uerticem, Num melius, inquit, quam altare uelabit, quod sanctificat ipsa uelamina, frontem? Plus talis decet flammeus, in quo caput omnium Christus quotidie consecratur. (Flammeum dicit, quod corporale nos uocamus.) Hic V. Sacramentum in altari uocat sacrarium uirginitatis, adeoque Christum ipsum omnium nostrum caput & Dominum, qui in illo offertur.

Libro de uideis inter caetera sacerdotes instituit, qua illi uoluntate & animi proposito esse debeant: Oportet, inquit, uoluntatem eam, quae Christo ministrat, primo carere uariarum illecebris uoluptatum, uitate internum corporis animique languorem, ut corpus & sanguinem Christi ministret. Neque enim potest quisquam peccatis suis aeger, minimeque sanus, immortalium sanitatum remedia ministrare. Vide quid agas sacerdos, ne febrienti manu corpus Christi attingas: prius curare, ut ministrare possis.

Corpus Christi in Sacramento immortaliu sanitatum praestat remedia.

Corpus Christi, caeleste mysterium, pro mortuis oblatum.

In oratione funebri de obitu ualentiniani, Eucharistiam uocat sancta & caelestia mysteria, & matris, id est, Ecclesiae oblationem, qua animam imperatoris prosequi se uelle dicit, additque: Spargant alij plenis liliis caelathis: nobis liliu est Christus. Hoc reliquias eius sacrabo, hoc hominis gratiam commendabo.

Veniam

Veniam nunc ad ea loca, ubi didacticis & ex professo de V. Sacramenti re & ueritate scripsit.

In caput XXI. Lucae, his utitur uerbis: Corpus Christi edimus, ut uitaeternae possimus esse participes.

In cap. X. prioris ad Corinthios Epistole, haec eius leguntur commentaria, quod sicut mare rubrum imago fuit futuri Sacramenti nostri, quod est Baptismus: ita manna & aqua, quae fluxit de petra, habuisse in se figuram futuri mysterij, quod nunc nos sumimus in commemoratione Christi Domini. Itemque in illud Apostoli, Nonne qui edunt hostias, participes sunt altaris? scribit hunc in modum: Sicut enim nos de uno pane & de uno calice percipientes, participes sumus & consortes corporis Domini: ita & qui edunt hostias, participes sunt altaris erroris. Et qui mensae demoniorum communicat, mensae Domini, id est, altario obstrepit, & Domini corpus crucifigit.

Quisnam Dominum corpus crucifigant.

In cap. XI. sic habet: Eucharistia medicina spiritalis est, quae cum reuerentia degustata, purificat sibi deuotum.

Deuotionem debemus erga V. Sacramentum declarare.

Item uerba illa, Mortem Domini annuntiabitis, donec ueniat, exponens: Quia enim, inquit, morte Domini liberati sumus, huius rei memores in edendo & potando carnem & sanguinem, quae pro nobis oblata sunt, significamus nouum Testamentum in his consecuti, quod est noua lex, quae obedientiam sibi tradit caelestibus regnis. Nam & Moses accepto sanguine uituli in partera, adpersit filios Israel, dicens: Hoc est Testamentum, quod disposuit Deus ad uos, Exod. 24. Hoc figura fuit Testamenti, quod Dominus nouum appellauit per Prophetas, Ierem. 31. ut illud uetus sit quod Moses tradidit. Testamentum ergo sanguine constitutum est, quia beneficii diuini sanguis testis est: in cuius typum nos calicem mysticum sanguinis ad tuitionem corporis & animae nostrae percipimus: quia sanguis Domini sanguinem nostrum redemit, id est, totum hominem saluum facit.

Corpore & sanguine Domini in Eucharistia, noua lex confirmatur.

Vide supra XVI. scripturam testimonium.

Sanguis Christi in V. Sacramento, diuini beneficii testis est.

In ea quoque uerba, Probet autem se homo &c. ita scriptum reliquit: Deuoto animo, & cum timore accedendum ad communionem docet, ut sciat mens reuerentiam se debere ei, ad cuius corpus sumendum accedit. Hoc enim apud se debet iudicare, quia Dominus est, cuius in mysterio sanguinem potat,

Reuerentia praestanda V. Sacramento, quia Dominus est.

BB qui

qui testis est beneficij Dei. Quem nos si cum disciplina accipiamus, non erimus indigni corpore & sanguine Domini: gratias enim uidebimur reddere redemptori.

Itemque locum illum, *Ided multi in vobis inualidi & aegroti*, (sic enim ipse legit) & *dormiunt multi*, hunc in modum interpretatur: *Vt uerum probaret, quia examen futurum est accipientium corpus Domini, iam hic imaginē iudicij ostendit in eos, qui inconsideratē corpus Domini acceperant, dum febribus & infirmitatibus corripiebantur, & multi moriebantur, ut in his ceteri discerent, & paucorum exemplo territi, emendarentur: non inultum scientes corpus Domini negligenter accipere, & eum quem hic poena distulerit, grauius tractari, quia contempsit exemplum.*

Postremo in eum locum, Itaque fratres cum conuenitis ad manducandum, inuicem exspectate: si quis esurit, domi manducet &c. scribens commentaria, celestē hunc cibū expressē ab esca terrena discernit, his uerbis: *Ab inuicem exspectandum dicit, ut multorū oblatio simul celebretur, ut & omnibus ministretur: & si quis impatiens est, domi terrena pane pascatur.* tanquā diceret, eum pane hoc celesti planē indignum esse.

Plura quidem ex Ambrosio hincindē coaceruare testimonia superuacaneum est, maximē cum ille peculiarem scripserit librum, De his qui mysterijs initiantur, uel (ut Lanfrancus eum nuncupat) sermonem de Mysterijs ad neophytos: prætereaque sex alios libros peculiare de Sacramentis: quos de Sacramentis libros, eō quod ipsos uehementer retundant & premāt, Aduersarij in dubium reuocare nituntur, num Ambrosij sint. Sed ea res nihil nos mouere debet, quando tot seculis pro Ambrosianis habiti sunt, ex quibus etiam pleraque apud Augustinum eius discipulum extracta leguntur: tum quoque quod illo authore digni sint, & quod ad phrasim attinet, nihil discrepare uideantur ab illis, quæ hos proximē antecedunt, certis eius operibus: denique, ut ex illis ipsi facile potest colligi, nō nup̄ admodum, sed haud dubiō ipsius Ambrosij ætate conscripti sint.

Porrō libro memorato, de his qui Mysterijs initiantur, quem Aduersarij quoque Ambrosio adscribunt, & alijs sex de Sacramentis, ueram ac realē Christi in sanctis. Eucharistia præsentia, & panis ac uini in ueram corporis & sanguinis Christi substantiam, commutationem,

Nō cedit impune, corpus Domini negligenter accipere.

Vt S. Patres Eucharistiam à cibo cōmuni distinguant.

Lib. 6. de Sacramētis cur pro Ambrosianis habentur.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

Ambrosius transubstantiationis assertor validus.

nem, (nos transubstantiationem dicimus) tam luculenter & perspicuē docet & asserit, quā quisquam possit mortalium. Cuius ego uerba, quando pro nobis uel maximē faciunt, & immanē partis aduersæ errorem penitus subruunt, aliquanto quidem fufius, sed citra lectoris tamen, ut spero, molestiam & stomachum, in medium adferre decreui. Libri igitur, de ijs qui initiantur mysterijs, cap. 8. quem nemo Ambrosij esse ambigit, diuinum altaris Sacramētum in ueteri Testamento longē antē præfiguratum esse docet, idque in sacrificio Melchisedechico, qui assimilatus est filio Dei, quā manna patribus datum sit: quā ob rem in primis ob suam antiquitatem, deindē ob diuinam uirtutem & efficaciam suam, longē sit quā manna præstantius. Idem uerō caput de huius efficaciz præstantia claudit his uerbis: *Reuera mirabile est, quod manna Deus pluērit patribus, & quotidiano cæli pascantur alimento: unde dictum est, Panem angelorum manducauit homo. Sed tamen panem illum qui manducauerunt, omnes in deserto mortui sunt. Ista autem esca quam accipis, iste panis uiuus qui descendit de cælo, uitæ æternæ substantiam subministrat: & quicumque hunc panem manducauerit, non morietur in æternum: & corpus est Christi.*

Deindē cap. 9. profequitur: *Considera nunc, inquit, utrum præstantior sit panis angelorum, an caro Christi, quæ utique est corpus uitæ. Manna illud ē cælo, hoc supra cælum. Illud cæli, hoc Domini cælorum: Illud corruptioni obnoxium, si in diem alterum seruarietur: hoc alienum ab omni corruptione: quod quicumque religiosē gustauerit, corruptionem sentire non poterit. Illis aqua de petra fluxit, tibi sanguis ē Christo. Illos ad horam satiauit aqua, te sanguis diluit in æternum. Iudæus bibit & sitit: tu cum biberis, sitire non poteris. Et illud in umbra, hoc in ueritate. Si illud quod miraris, umbra est: quantum istud est, cuius & umbram miraris? Audi quia umbra est, quæ apud Patres facta est: Bibebant, inquit, de consequenti petra: petra autem erat CHRISTVS. Sed non in pluribus eorum complacitum est Deo: nam prostrati sunt in deserto. Hæc autem in figuram facta sunt nostri. Cognouisti præstantiora? Potior etenim lux quā umbra, ueritas quā figura, corpus authoris, quā manna de cælo. Fortē dicas: Aliud uideo: quomodo tu mihi asseris, quod Christi corpus accipiam?*

Gen. 14. Hebr. 7. Exod. 16.

Psal. 77. Iohan. 6.

Vide supra X. scripturæ testimoniū, quantum Eucharistia præstat manna. Christi corpus in Eucharistia incorruptibile.

Aqua ex petra, sanguis ē Christo. Christi sanguis in ueritate est in V. Sacramento. 1. Cor. 10.

Probat Sacramentū nō esse hoc quod natura format, sed quod benedictio confectio confectio.

Exod. 4.
Exod. 7.

Exod. 14.
Iosue 3.

Exod. 17.
Num. 20.

Exod. 15.

4. Reg. 6.

Verba diuina consecrationis, naturam panis & vini conuertunt.

4. Reg. 1.

Psal. 148.

Et hoc adhuc nobis superest ut probemus. Quāntis igitur utimur exemplis, ut probemus non hoc esse quod natura format, sed quod benedictio consecrauit, maioremque vim esse benedictionis quam naturæ, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur? Virgā tenebat Moses: proiecit eā, & facta est serpens. Rursus apprehendit caudā serpentis, & in uirgā naturā reuertitur. Vides igitur prophetica gratia bis mutatā esse naturā, & serpentis, & uirgæ. Currebant Aegypti flumina puro aquarum meatu: subito de fontium uenis sanguis cœpit erumpere, nec erat potus in fluuijs. Rursus ad Prophetæ preces cruor cessauit fluminū, aquarū natura remeauit. Circumclusus undique erat populus Hebræorum, hinc Aegyptijs uallatus, inde mari clausus. Virgā leuauit Moses, separauit se aqua, & in murorū speciem congelauit, atque inter undas uia pedestris apparuit. Iordanis retrorsum conuersus, contra naturā in sui fontis reuertitur exordium. Nōne claret, naturā uel maritimarum fluctuū, uel fluuialis cursus esse mutatā? Sitiēbat populus patrū: tetigit Moses petrā, & aqua de petra fluxit. Nunquid non præter naturā operata est gratia, ut aquā uomeret petra, quā non habebat natura? Marath fluuius amarissimus erat, ut sitiens populus bibere non posset. Misit Moses lignū in aquā, & amaritudinē suam aquarū natura deposuit, quā infusa subito gratia teperauit. Sub Elisæo propheta uni ex filijs Prophetarū excussum est ferrū de securi, & statim mersum est. Rogauit Elisæum, qui amiserat ferrū, misit etiā Elisæus lignū in aquā, & ferrum natauit. Utique & hoc præter naturā factū esse cognoscimus. Grauior est enim ferri species, quā aquarum liquor.

Aduertimus igitur maioris esse uirtutis gratiā quā naturā, & adhuc tamen propheticæ benedictionis numeramus gratiam. Quod si tantum uoluit humana benedictio, ut naturā conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, ubi uerba ipsa Domini Saluatoris operantur? Nam Sacramentū istud quod accipis, Christi sermone conficitur. Quod si tantum uoluit sermo Elisæ, ut ignē de cælo deponeret: nō ualebit Christi sermo, ut species mutet elementorū? De totius mundi operibus legisti, Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Sermo ergo Christi, qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quæ sunt, in id mutare

quod

quod nō erant? Nō enim minus est, nouas rebus dare, quā mutare, naturas. Sed quod ad argumentis utimur? Suis utamur exemplis, incarnationisque (exemplo) adstruamus mysterij ueritatem. Nunquid naturæ usus præcessit, cum Iesus Dominus ex Maria nasceretur? Si ordinē querimus, uirō mixta femina generare cōsueuerat. Liqueat igitur, quod præter naturæ ordinem uirgo generauit. Et hoc quod conficimus corpus, ex uirgine est. Quid h'c queris naturæ ordinē in Christi corpore, cum præter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex uirgine? Vera utique caro Christi, quæ crucifixa est, quæ sepulta est: ueræ ergo carnis illius Sacramentū est. Ipse clamat Dominus Iesus: Hoc est corpus meum. Ante benedictionem uerborum caelestium, alia species nominatur: post consecrationem, corpus Christi significatur: Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur: post consecrationem sanguis nuncupatur. Et tu dicis, Amen: hoc est, uerum est. Quod os loquitur, mens interna fateatur: quod sermo sonat, affectus sentiat. His igitur Sacramentis pascit Ecclesia: suam Christus, quibus animæ firmatur substantia.

Non longē in frā, hæc subiungit: Quid edamus, quid bibamus, alibi tibi p Prophetā Spiritus sanctus expressit, dicens: Gustate & uidete, quoniam suauis est Dominus: beatus uir qui sperat in eo. In illo Sacramēto Christus est, quia corpus est Christi. Nō ergo corporalis esca, sed spiritalis est. Unde & Apostolus de typo eius ait, Quia patres nostri esca spiritalē manducauerūt, & potum spiritalē biberunt. Corpus enim Dei, corpus est spiritale. Corpus Christi, corpus est diuini spiritus: quia spiritus est Christus, ut legimus: Spiritus ante faciem nostrā Christus Dominus. Hucusquē Ambrosius.

Si quidē hoc testimonio id effici non potest, ut Aduersarij obmutescant, nō video profectō, qua tandem re id possit effici. Ambrosius hīc totus in hoc unum incumbit, ut Christi corpus in V. Sacramento nō figuratē aut typicē, sed substantialiter adesse probet efficacissimē. Principidē ait, manna cum hoc V. Sacramento nulla ratione possit cōferri. Hīc enim adesse panem uiuum, qui de cælo descendit, uerū corpus & carnem Christi, quæ nobis uitæ æternæ substantiam subministrat: nec pluiffe de cælis creatis, sed esse supra cælum: alienam esse ab omni corruptione, & nobis quoquē præstare incorruptionem. In calice quoquē esse sanguinem, qui ex Christo fluxerit: manna huius

BB 3

Sacra-

Ut Christi naturas supra naturæ leges fuit, ita etiam stupēda creaturā in Sacramento conuersio.

Corpus quod conficimus, ex uirgine est.

Cum Christus Sacramentum dicit esse corpus & sanguinem suū, & nos dicēdo, Amē, idē fateamur, firmiter quoquē id credamus oportet.

Psal. 33.

In Sacramēto Christus est.

1. Cor. 10.

Corpus Christi, spiritale est corpus.

Thren. 4.

Vide supra X. scripturæ Testimonij.

Sacramenti tantum figuram fuisse, hoc autem esse veritatem: manna vmbra, hoc lucē esse: denique hic corpus esse auctoris, immo Christum ipsum, veram illam consequentem petram.

Melanchthō quoque fateatur Ambrosium creaturam secundum naturam mutationem in Sacramento, docuisse.

Obiectio partis aduersæ. C. qui bene custodierit. De cōse. di. 4. c. 2.

Deus externis speciebus negligenter habens, corpus suū subtrahere videtur.

Exod. 4. 7.

Porro exempla, quæ cumulatim è scripturis producit, mentē illius atque sententiā ea euidentiā produunt & explicant, vt etiā Melanchthō fateatur, neque possit id non fateri, Ambrosium hac in sententiā pculdubiō fuisse, panis naturam mutari. Certè in illo conuersæ virgæ in serpentem exemplo, nimis quàm manifestum est, vt equidem existimo, virgæ substantiā in serpentis transisse substantiam, atque hanc rursus in illam virtute diuinā mutatā. Posset hoc exemplum non in cōmodè adhiberi multiuarijs Aduersarij blasphemij, nefandisq; dicerijs profligandis, quæ illi contra hæc diuina mysteria ex suis plus satis carnalibus animis dedita opera malitiosè comminiscuntur.

Aiunt illi irridiculè, Inueniri apud Patres, vt clerici, quorū negligentia V. Sacramentū à muribus, vel alijs animalib⁹ comestum, arrosū, vel aliter corruptū fuisse, pœnas luere debuerint: itemq; Sacramenti reliquias quandoque igni absumptas esse, vt etiam in Helicij testimonijs antè attingimus: & eius generis alia. Nō posse autē veri corporis Christi substantiā vel arrodi, vel cōburi: itaq; hinc anima dueri, panis substantiam, quæ & corrodi & consumi possit, in Sacramento superesse. Sed quæso te Lector, putasne hoc illorum cum Dei cōtūmelia coniunctū scōmma, hac me ratione nō absurdè posse refelle, vt dicā, quandiū externa panis species diuino mysterio & Sacramento, ita vt instituta est, subseruit, hoc est, quandiū V. Sacramentū ea qua par est reuerentia asseruatur, & externæ species manent incorruptæ, eo animo, vt opportuno tempore religiosè sumantur, esse illic & permanere reuera corpus Christi? at verò vbi diuinū illud Sacramentū & mysterium, quod eo nomine preparatū est, vt possit salutariter accipi, non eo studio asseruatur, neque sumitur, sed ob negligenter habitas externas species, aut alioqui cōmodè sumi nō potest, nō debet id nobis videri incredibile, modò diuinā pensitemus potentiā, Deū his casibus corpus suū à speciebus externis subducere, & pristinā panis naturā ad illas redire pmittere, perindè vt virgæ naturā, quæ iam in serpentē trāsierat, in id quod antè erat, iussit reuerti, qñ diuina illa mutatio iā illos nō erat vsus habitura, qb⁹ diuinitus destinata fuerat.

Vide

Vide Diuum Cyprianum Sermonē de lapsis, vbi ille aliquot commemorandis miraculis, docet corpus Domini quibusdam idolorum sacrificijs contaminatis, & prius quàm ea causa canonicam egissent penitentiam, ad corporis Christi communionem se ingerentibus, se subtraxisse. Documento, inquit, vnus ostensum est, Dominum recedere eum negatq;.

Aduersarij sanè hic toto errant cælo, idq; vt conijci licet, scientes & de industria, dum impudenter illi nobis affingunt, nos & sentire & asserere eiusmodi hæc fieri mutationem, quales sunt illæ, quæ naturaliter fieri consueuerunt, quas Philosophi Generationē, Augmentationem, Alterationē, secundum locum Mutationē vocant. Id verò nos nē in animū quidem & cogitationem admittere velimus, tantum abest vt affirmare ausi simus. Nouimus, laus Deo, è materia panis nequaquam effici corpus Christi, vt potè quod ex sanctissima carne & sanguine purissimæ semperque virginis MARIÆ, Sancti spiritus operatione semel factum est: itemq; illud, posteaquàm à mortuis excitatum est, nullam deinceps ex panis substantia vel materia accessionem & incrementum accipere, quemadmodum corpora nostra ex terreno alimento, vnde carnem & sanguinem fouent & auferunt, quanquàm ex Iustini, Gregorij Nysseni, Damasceni, aliorumq; patrū sententiā, panis in corpus Christi virtute verborum eius conuersio nō min⁹ credenda est, quàm panem illum, quem dum in terris esset comedit, in eius corpus (licet alia ratione) transisse: Neque nos latet, corpus Christi nō perindè vt qualitatem, ad panē alterationis modo accedere, substantia panis nō mutata. Denique nō sumus nescij, eum iam ad patris assidentem dexteram, cælum aut sedem suam, quò nobiscum hic possit esse in V. Sacramento, nequaquam deferere. Hæc enim de his naturam omnem longè excedentibus mysterijs, pro naturæ legibus & institutis nimum crasè & planè ethnicè dicerentur.

Nos verò asserimus, modo quodam ineffabili & incōprehensibili materiam simul & formam substantialē in corpus Christi mutari atque conuerti: quod in alijs naturalibus mutationibus non ita habet, vbi manente substrata materia, mutatæ tantum formæ prioria noua succedit: hoc est, dicimus totam materiam & formam substantialem atque substantiam panis, virtute omnipotentij sermonis Christi in

verum

Mutatio, quæ in Sacramento fit, omnino est supra naturam.

Vide D. Thomam Aquinatū par. 3. Quest. 75. Artic. 4.

verum eius corpus transferri, ita vt panis substantia illic esse desinat, & praesens fiat corpus Christi: atque vbi necdum prolatis consecrationis verbis, re vera panis fuit, simul atque illa prolata sint, verum Christi corpus substantialiter adsit, vt haec conuersio non sit formalis, sed substantialis, manentibus nihilo minus prioribus panis speciebus externis, sub quibus corpus illud continetur, ne iam manifestus nobis adsit & conspicuus Christus, sed in Sacramento & mysterio, idq; eo potissimum nomine, vt sub eiusmodi nobis notis speciebus cum religiosè & reuerenter accipiamus: quando alioqui, si se visibilis & absque integumentis nobis exhiberet, non possemus non pro humana fragilitate nimio timore corripere & obstupescere.

Admittimus sane eiusmodi locutione, Ex pane fieri corpus Christi, non quidem in eam sententiam, quod ex pane, velut ex praesupposita materia, illud ipsum fiat: quod impiu fuerit sentire: sed quodam exhibitionis ordine, sicut quadantenus diuina creatione ex nihilo, nullius materiae subterniculo, subtererunt vniuersa, & ex tenebris iussu Dei lux resplenduit. Quamquam & hic interim hoc obseruandum venit, quod diuina illa ex nihilo rerum creatio, ab ista non minus diuina, & vltra omnem modum mirabili transmutatione quadantenus differat, vt in creatione quidem nihil omnino praecesserit, vnde quippiam fieret: hic vero praecedat panis substantia, quae conuersione quadam inenarrabili, vt quae planè sit contra naturae leges, & nobis incomprehensibilis, transit & desinit in corpus Christi: ita vt vbi prius fuit substantia panis, ibi nunc se verè praesentem exhibeat substantia Christi, vt verum sit & verum maneat ipsius veritatis verbum, *Hoc est corpus meum*, in cuius obsequium redigere debemus intellectum nostrum. Hoc est, quatenus laicorum nosse interest, Ex pane fit corpus Christi, non ea ratione, quod ex panis materia corpus Christi denud creetur, sed vbi prius panis fuit, ibi facta consecratione verum sit corpus Christi, natu ex praestantissima M A R I A virgine, idq; substantialiter, atque modo quodam imbecillae rationi nostrae planè incomprehensibili. Quamobrem Chrysostomus ait, frustra hinc disputatione iniri, sed debere nos intellectum nostrum obedientiae fidei captiuu tradere, cui prorsus dubitare non liceat, quicquid Christus velit, id eum quoque posse efficere: & quaecunq; dixit, ea & re-

1. Cor. 4.

1. Cor. 10.

Panis in corpore Christi mutatio, ratione nostra comprehendi non potest. Psalm. 134. Rom. 4. Psalm. 148.

uerà facta esse. Et hic quidem ea Salomonis sententia locum habet, Prouerb. 25. Qui scrutator est maiestatis, opprimitur à gloria.

Quandò igitur diuina haec mysteria intellectum nostrum vsq; eo superant, equidem iam Aduersarioru cauillis eum in modu respon- di, fieri posse, vt in casibus memoratis, puta si Sacramentum ob species externas ex negligètia corruptas, aut alijs ex causis no possit amplius commodè accipi, pristina panis substantia ad species illas, vt à quibus Domini corpus se subduxerit, reuertatur: non autem ita necessario fieri oportere. Nanque citra hoc efficere potest Deus, quae illius est praepotens virtus, vt merae illae externae species, etiam prioris substantia non redeunte, id est, accidentia sine subiecto, pristinas suas conditiones & naturales proprietates retineant. Si enim ita visum est Creatori Opt. Max. in rerum conditione id instituere, vt creatae substantiae ipsa accidentia ferant & sustineat, cur non ille sua possit praepotenti virtute etiam accidentia ipsa sine substantia conseruare, quando & Philosophis absurdum videtur dicere, primam causam non posse id praestare solam, quod possit cum secunda?

Libèret ex his percontari hominibus, ecquid tandem fluxum rubri maris & Iordanis, cum se aquae diuiderent, & vtrinque in muri speciem coalescerent, donec Israelitae transfirent, aut ferri pondus in aqua natantis sustinuerit? Num id vndarum vel ferri naturae tribuendum est? Minimè gentium, cum haec illi planè repugnarent. Itaque citra dubium Deus id fecisse credendus est, reru omnium fons & origo, sine aquae vel ferri substantia: vtpote qui naturae à se conditae legibus non est adstrictus, quiq; omnia pro suo facit arbitratu, neque naturam, quam ex nihilo fecit, consulendam sibi putat. Haec mihi hoc loco, oblata ex Ambrosio occasione, prolixius dicta sunt, vt quam nihil habeat momenti partis aduersae contumeliosa cauillatio, qua illi praepotenti Deo in eius operibus modum atque leges volunt praescribere, sicq; in sua sapientia planè stultescunt, omnib' fiat testatius, & Ambrosij tam praecedètia, quam ea quae sequuntur, testimonia rectius capiantur.

Qui nimirum, vt fide nostrae, qua credimus substantiam panis & vini in corporis & sanguinis Christi substantiam re vera transferri atq; conuerti, excitaret & adstrueret, exempla supra scripta ex sacris Bi-

Aduersarijs nihil opus est exacta reddere ratione negligentiae, erga externas Eucharistiae species admissae.

Exod. 14. Iosue 3. 4. Reg. 6.

blijis adduxit, quæ nobis testatum efficiunt, Mosen, Eliam & Eli-
faum Prophetas, quos homines tantum fuisse constat, diuina fretos
gratia, ea fecisse, quæ naturæ facultatem longè excedant: maximè,
quod Moses Dei creaturam quandoquè etiam secundum substan-
tiam & naturam illius bis conuertit, vt in virga mutata in serpentem,
& ex serpente rursus in pristinam naturam conuersa, cernere licet.
Vndè ille per Argumentum à maiori, ita infert: Si illi, quos non nisi
homines fuisse certum est, prophetica gratia diuinitus illis collata, nei
creaturas supra naturam mutare potuerunt: quanto magis id potest
verbum sempiternum, Christus Dominus, verus Deus, rerum omnium
author & conditor?

Iohan. 5.

Deus qui ex
nihilò potuit
facere oia, ea
quoquè pro
suo arbitratu
mutare po-
test.

Id porrò validiori confirmat argumento æquè à maiori, hunc in-
modum: Cum id omnibus nobis persuasum sit, nihilq; minus apud
nos dubitationis habeat, quam per verbum cuncta creata ex nihilò,
ac per illud deinceps consistere & conseruari: quanto nos certius fa-
teri debemus, ea quæ per verbum prius facta sint, in aliam posse sub-
stantiam per ipsum mutari? quandoquidem minus est, res iam crea-
tas porrò conseruare, vel in aliam transferre naturam, quam ea. quæ
non sunt, creare ex nihilò.

Vide supra
prius scri-
pturæ testi-
monium.

Rom. 4.

Pergit indè, & incomprehensibilem, ineffabilem, & quæ prorsus
naturam omnem superet, Christi incarnationem cum hac, quæ in Sa-
cramento fit, mutatione confert, verbisq; difertis ait, *hoc quod confici-
mus corpus, esse ex virgine, esse ipsam Christi carnem, quæ nata est ex virgine,
quæ crucifixa &c. hocq; Sacramentum, veræ illius carnis* (scilicet, sub ipso
contentæ) *esse Sacramentum: Ipsum Dominum Iesum clamare, nè nos vllò
pacto in fide vacillemus, Hoc est corpus meum: & quod in calice est, sanguis
meus est:* quasi diceret, dñm nuncupare, appellare, significare, vocare hæc
sacramenta corpus & sanguinem suum: & hac de causa nõ posse ea non esse
corpus & sanguinem illius: quandoquidem Domini dixisse & voca-
se, fecisse est, qui vocat ea quæ non sunt vt sint, vel tanquam ea quæ
sunt. *Et tu dicis* (ait vir sanctus) *ad hæc Domini verba, Amen, hoc est, verum
est. Quod os loquitur, mens interna fateatur.*

Verum vt certius aliquid hac de mutatione, putà, quemadmodum
illa fiat, discere & consequi possimus: his, vt antè dictum est, verbis
vtitur: *Ipsè clamat Dominus Iesus: Hoc est corpus meum. Ante benedictio-*
nem

nem verborum celestium alia species nominatur, nempe panis: post consecra-
tionem corpus Christi significatur, id est, nuncupatur. Hoc enim loco ita
accipi debet, quod ait, significatur: putà, quemadmodum vocabulum
panis ante consecrationem significat verum panem: ita vocabulum
corpus, prolaturum à domino, (cuius verbum operatorium est) signifi-
cat verum corpus. Hanc enim genuinam esse Ambrosij sententiam,
iplè ijs quæ proximè subiiciuntur, testimonijs suis clarissimè docet,
vbì hæc eius verba leguntur: Antequàm consecratur, panis est: vbì autem
verba Christi accesserint, corpus est Christi.

Ambrosius
quid sibi ve-
lit dicens,
corpus Chri-
sti significa-
tur.

Dominus (ait porrò Ambrosius) *dicit sanguinem suum. Ante consecra-*
tionem aliud, nempe vinum & aqua, dicitur: post consecrationem sanguis nun-
cupatur: idq; ab ipso Domino, cuius sermo operatorius est. Et tu illis accedens
& assentiens verbis, dicis, Amen, hoc est, verum est. Nam si dictio illa, si-
gnificatur, secus accipienda foret, quid attinebat Ambrosium muta-
tionem hanc tantoperè admirari, eamq; cum creationis mundi & do-
minicæ incarnationis miraculis conferre?

Atqui ille his verbis, vt iam antè diximus, summo studio id docet,
vti nos de hac conuersione tum credere, tum loqui debeamus, nem-
pe, ex pane fieri corpus Christi, non subministratione quidem mate-
riæ, sed exhibitionis ordine: id est, non quod ex panis materia denuò
fiat corpus Christi, sed quod prius panis & vinum fuerit, id simul at-
què pronunciata sint consecrationis verba, modo incomprehensibi-
li in verum corpus & sanguinem, quæ ex virgine præstantissima MA-
RIA nata sunt, conuertiatque transferri.

De mutatio-
ne, que fit in
Sacramento,
vti credendū
sit & loquendū.

Et vt paucis multa complectar, vbì Ambrosius id explicat, quid-
nam in Sacramento habeamus, ibi nos affirmat, habere illic verum
Christi corpus & sanguinem, & corpus diuini spiritus, adeoq; Domi-
num ipsum. Vbì verò ad excitandam fidem nostram cum emphasi
quadam & vehementia dicit, clamare ipsum Dominum Iesum, *Hoc est
corpus meum*, &c. hinc ille efficacissimam verborum Domini efficien-
tiam indicat, qua fiat, vt quod illa significant, id mox vt prolata sint,
re vera & substantialiter adsit.

Sed iam porrò videamus, quid hac de re vir sanctiss. in suis, quo-
rum antè meminimus, de Sacramentis libris (qui nimirum antè dicti,
de his qui initiantur mysterijs, opusculi exegetis quadã & fusior ex-
plica-

plicatio sunt) scriptum reliquerit. Libro 4. cap. 3. 4. & 5. docet, manna non nisi figuram huius celsissimi fuisse Sacramenti, idemq; Sacramentum longè ante manna, Melchisedechico sacrificio esse præsignificatum: atque ita suæ vetustatis nomine, manne longè esse anteferendū.

Capite 4. id potissimum probat, V. Sacramentum esse manna admirabilius atque præstantius. Verba eius hæc sunt: *Verè autem magnum est & diuinum miraculum, quod populo pluuit Deus manna de celo: & non laborabat populus, & manducabat. Tu fortè dicis: Meus panis est vsitatus: Sed panis iste, panis est ante verba Sacramentorum. Vbi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. Hoc igitur adstruamus: Quomodo potest, qui panis est, esse corpus Christi? Consecratione. Consecratio igitur quibus verbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. Nam per reliqua omnia que dicuntur, laus Deo defertur: oratione petitur pro populo, pro regibus, pro cæteris. Vbi venit ut conficiatur venerabile Sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos, sed utitur sermonibus Christi. Ergo sermo Christi hoc conficit Sacramentum. Quis sermo Christi? Nempè is, quo facta sunt omnia. Iussit Dominus, & factum est celum. Iussit Dominus, & facta est terra. Iussit Dominus, & facta sunt maria. Iussit Dominus, & omnis creatura generata est. Vides ergo, quàm operatorius sit sermo Christi? Si ergo tanta vis est in sermone Domini Iesu, ut inciperent esse que non erant: quàm magis operatorius est, ut sint que erant, & in aliud commutentur? Cælum non erat, mare non erat, terra non erat. Sed audi dicentem: Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Ergo, tibi ut respondeam, non erat corpus Christi ante consecrationem: sed post consecrationem dico tibi, quod iam corpus est Christi. Ipse dixit, & factum est: ipse mandauit, & creatum est.*

Et paulò post: *Accipe ergo, quemadmodum sermo Christi creaturam omnem mutare cõsueuerit, & mutat quãdo vult instituta natura. Quomodo, requirunt? Accipe, & primo omnium de generatione eius sumamus exemplum. Consuetudo est, ut non generetur homo, nisi ex viro, & muliere, & consuetudine coniugali. Sed quia voluit Dominus, qui hoc elegit Sacramentum, de Spiritu sancto & virgine natus est Christus: hoc est, mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Vides ergo quia contra instituta & ordinem, homo est natus ex virgine?*

Ab hoc exemplo mox ad alia se confert iam antè memorata exempla, putà, diuini maris, mutationis fontis amarissimi Marath in dulcedi-

Miraculū lēgē insignius in V. Sacramento, quàm in manna.

Vt cūcta cum nō essent, per verbum facta sunt: ita & panis per verbū in verū Christi corpus mutatur.

Psal. 148.

Supernaturaliter fit ex pane corpus Christi.

Miraculū incarnationis Christi, cum V. Sacramenti confert miraculo.

cedinem, securis discipuli Elisæi, atque ex his postremò infert: *Ex his, inquit, omnibus non intelligis, quantum operetur sermo celestis? Si operatus est in fonte terreno, si operatus est sermo celestis in alijs rebus, non operatur in celestibus Sacramētis? Ergo didicisti, quod ex pane corpus fiat Christi: & quod vinū & aqua in calicem mittitur, sed fit sanguis consecratione verbi celestis.*

Sed fortè dicis: Speciem sanguinis non video. Sed habet similitudinem. Sic enim mortis similitudinem sumpsisti, ita etiam similitudinem preciosi sanguinis bibis, ut nullus horror cruoris sit, & precium tamen operetur redemptionis. Didicisti ergo, quia quod accipis, corpus est Christi.

Cap. V. porrò docet, quæ sunt consecrationis verba. Quod quidè caput cum illo, quod sequitur, sexto capite quisquis studiosè & animo sincero minimeque ficto legerit, re ipsa comperiet, sacrosanctæ Missæ Canonem, quo celsissimi Sacramenti consecratio, oblatio, perceptio, iuxta veteris Ecclesiæ saluberrimam constitutionem, ordinationem, ritum & consuetudinem compræhenditur, non heri aut nudiustertius natum, sed ipsa adèd Ambrosij ætate iam pridem in vfu fuisse: qua de re aliàs.

Memorato igitur Cap. V. inter cetera sic habet: *Antequàm consecratur, panis est: vbi autem verba Christi accesserint, corpus est Christi. Denique audi dicentem: Accipite & edite ex eo omnes, Hoc est corpus meum. Et ante verba Christi, calix est vini & aquæ plenus: vbi verba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur, qui plebem redemit. Ergo videte quantis generibus potens est sermo Christi vniuersa conuertere. Deinde cum ipse Dominus Iesus testificatur nobis, quod corpus suum accipiamus & sanguinem, nunquid debemus de eius fide & testificatione dubitare? Iam redi mecum ad propositionem meam. Magnum quidem & venerabile, quod manna Indæis pluuit de celo: sed intellige, quid est amplius, manna de celo, an corpus Christi? Corpus Christi vtiq; qui author est cali. Deinde, manna qui manducauit, mortuus est: qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remissio peccatorū, & non morietur in æternum. Ergo non ociose tu dicis, Amen, iã in spiritu confitens, quod accipias corpus Christi. Dicit tibi sacerdos, Corpus Christi: & tu dicis, Amen, hoc est, verum. Quod confitetur lingua, teneat affectus.*

Lib. V. cap. IIII. in precationis Dominicæ ea verba, *Panē nostrum quotidianū da nobis hodiè*, scribit hunc in modum: *Memini sermonis mei, cum de Sacramentis tractarem. Dixi vobis, quod ante verba Christi quod offerretur,*

Ex pane fit corpus, & ex vino & aqua fit sanguis Christi. Vide supra Emisenium fol. 126.

Cur Christi sanguine iam mysterio sumamus.

S. Canonis vetustas.

Ante consecrationem, panis est & vinum: post consecrationem, corpus & sanguis Christi.

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.

Iohan. 6.

Corpus Christi, panis est super substantialis.

fertur, panis dicatur: ubi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergo in oratione Dominica, qua postea sequitur, ait panem nostrum? Panem quidem dixit, sed in ratione dixit, hoc est, super substantialem. Non iste panis est, qui vadit in corpus, sed ille panis vita aeterna, qui anima nostra substantiam fulcit.

Iohan. 1.

Denique libri 6. cap. 1. hæc eius verba habentur: Sicut verus est Dei filius Dominus noster Iesus Christus, non quemadmodum homines per gratiam, sed quasi filius ex substantia patris: ita vera caro, sicut ipse dixit, quam accipimus, & verus est potus. Sed forte dicas, quod dixerunt tunc temporis etiam discipuli Christi, audientes dicentem, Nisi quis manducauerit carnem meam,

Iohan. 6.

& biberit sanguinem meum, non manebit in me, nec habebit vitam aeternam. forte dicas: Quomodo vera? qui similitudinem video, non video sanguinis veritatem. Primò omnium dixi tibi de sermone Christi qui operatur, ut possit mutare & conuertere genera & instituta natura. Deinde ubi non tulerunt sermonem Christi discipuli eius, sed audientes quòd carnem suam daret manducare, & sanguinem suum daret bibendum, recedebant. Solus tamè Petrus dixit: Verba vitæ aeternæ habes, & ego à te quòd recedam? Nè igitur plures hoc dicerent, veluti quidam esset horror cruoris, sed maneret gratia redemptionis, idèò in similitudinem quidem accipis Sacramentum, sed veræ naturæ & virtutemq; consequeris. Ego sum, inquit, panis viuus, qui de celo descendi. Sed caro non descendit de celo: hoc est, carnem in terris assumpsit ex virgine. Quomodo ergò descendit panis è celo, & panis viuus? Quia idem Dominus noster Iesus Christus confors est & diuinitatis & corporis: & tu qui accipis panem, diuinæ eius substantiæ in illo participas alimento. Hæc tamen Ambrosius.

Iohan. 6.
Nota contra impios Anabaptistas, ut Christum de cælis descendisse, accipiendum sit.

Explicatio & anaphoræ.

Vix ego crediderim de vera corporis & sanguinis Christi substantia in V. Sacramento, quinquam dicere posse euidentius. Primò Sacramentum hoc à manna distinguit, idq; potissimum substantiæ, ac deinde vtriusq; efficientiæ nomine: Substantiæ quidem, quòd manna panis fuerit, quem dubium non sit è celo, id est, aère pluuisse: hinc verò sit corpus Christi, qui author est cæli. Efficientiæ verò, quia manna nullam habuerit vim & virtutem præstandæ immortalitatis: In Sacramento autem sit remissio peccatorum, & dignè ipsum sumētib; immortalitatem conferat.

Deinde ut mens eius & sententia probè capiat, identidem repetit, quod in altari positum sit, panem & vinum esse ante consecrationem: ubi autem

tem accesserit consecratio, eiusdem consecrationis vi & virtute de pane fieri verum corpus, & de vino verum Christi sanguinem, Eodem enim omnipotenti sermone hoc confici V. Sacramentum, quo olim facta sint omnia: adeoq; ut illo sermone vel verbo cælum, terra & quicquid in eis est, factum est: ita ubi Christus dicit, *Hoc est corpus meum*, etiam reuerà præsens fieri corpus illius.

Itemq; sicut ille ex virgine supra naturæ facultatem natus est, ita etiam supernaturaliter corpus & sanguinem eius reuerà fieri in hoc V. Sacramēto, quod ipse sibi elegerit peculiariter, nimirum ut per illud suæ nos naturæ confortes & participes reddat.

Cæterum, quod ad alia prophetica miracula attinet, argumentatur iterum à maiori hunc in modum: Si operatus est tam efficaciter sermo celestis in mutatione rerum terrestrium, ut verbi gratia, in mutanda natura maris & fluuij: quanto magis operatur in cælestibus Sacramentis, quæ ille sibi peculiariter nostre salutis per ea efficiendæ causa elegerit? Ad hæc, tametsi Christi corpus & sanguis sub externis speciebus tegantur & porrigantur, nè quis horror nos occupet, si in propria ac naturali forma nobis præberentur: at nihilo minus sub iisdem speciebus nos precium redemptionis, & sanguinem qui plebè redemit, re vera & citra dubium accipere.

Exod. 14.
Iosue 3.

Præterea quando dñs ipse testificat, nos corpus & sanguinem suum sumere, de eius fide & testificatione non posse Christianum vllò pacto dubitare. Dñs (ait) dicit, & nos confitemur: quem in modum etiam Hilaris, ut supra annotatum est, hac de re loquitur: *Nunc enim, inquit, & ipsius Domini professione, & fide nostra verè caro est, & verè sanguis est.*

Atque licet interdum Sacramentum hoc panis vocetur, non tamen id perinde accipi debere, quasi naturalis sit panis, sed potius super substantialis & supernaturalis, quo animæ nostre substantia fulciatur.

Ideoq; sicut Christus verus est Dei filius non per gratiam, sed natura, ita etiam in V. Sacramēto verum esse Christi corpus, non tantum per gratiam, sed etiam secundum naturam: idq; vi sermonis omnipotentis, qui mentiri nesciat.

Postremò, cælestem eius carnem, cum diuinitate coniunctam, hinc adesse. Quæ sanè testimonia si non luculenter satis Ambrosij sententiam explicant, quibus alijs id consequi liceat, non video,

Equi-

Equidem iam statueram testimonijs Ambrosianis hoc loco colophonem addere: (nam præcipuas quasdam illius de V. Sacramenti asseruatione & adoratione sententias, suis locis tractandas seruabo) verum quandò ex Chrysofomi, quem illi socium adiunxi, Liturgia quædam ad rem facientia adduxi, atque Ambrosius duas sanè insignes scripsit orationes præparatorias ad Missam, quibus ille (quantum conijci licet) vt plurimum pro se vsus est, committere non possum, quin ex priore eius oratione itidem nonnulla adferam, maxime cum certa animi cuiusquam sententia haud facilè meliùs possit vllò ex sermone vel scripto percipi, quàm ex illa eius precatione, quam Deo in spiritu & veritate obtulit.

Ea verò prior oratio hoc habet initium: *Summe Sacerdos & vere Patrifex Iesu Christe, qui te obtulisti Deo patri in ara crucis, hostiam purã & immaculatam, pro nobis miseris peccatoribus, & qui dedisti nobis carnem tuam ad manducandum, & sanguinem tuum ad bibendum, & posuisti mysterium in virtute Spiritus sancti &c.*

Et paulò post: *Intret tuus spiritus bonus in cor meum, qui sonet ibi sine sono, & sine strepitu verborum loquatur omnem veritatem tantorum mysteriorum. Profunda sunt nimis, & sacro tecta velamine.*

Itemq;: *Quanta enim Domine Iesu Christe cordis contritione & lachrymarum fonte, quanta reuerentia & tremore, quanta corporis castitate & animi puritate illud diuinum & caeleste sacrificium est celebrandum, vbi carnis tua in veritate sumitur, vbi sanguis tuus in veritate bibitur, vbi summa immuniunguntur, vbi adest presentia sanctorum angelorum, vbi tu es sacerdos & sacrificium mirabiliter & ineffabiliter constitutus?*

Et rursus: *Peto Domine clementiam tuam, vt descendat super hunc panem & calicem istum plenitudo diuinitatis tuæ. Descendat etiam Domine illa sancti spiritus tui inuisibilis forma & incomprehensibilis maiestas, sicut quondam in patrum hostias descendebat, qui & oblationes nostras corpus & sanguinem tuum efficiat, & me indignum sacerdotem doceat tantum tractare mysterium: ita vt placidè & benignè sacrificiũ suscipias de manibus meis, ad salutem omnium tam viuorum quàm defunctorum, &c.*

Non potuisset vir sanctus suam de veritate corporis & sanguinis Christi, & eorundem in Missa sacrosancta pro viuus & mortuis oblatione, sententiam apertius exprimere, quàm in prima hac fecit precatio-

D. Ambrosij
duæ orationes
præparatorias
ad Missam.

V. Sacramenti
fit virtute spi-
ritus sancti.

Mysteria V.
Sacramenti
profunda
sunt nimis.

Christi caro
& sanguis in
V. Sacramento
verè accipi-
untur.

Ve olim pa-
trum hostias
ignis absump-
sit caelestis,
ita sancti spi-
ritus maiesta-
te panis & vi-
ni in corpus
Christi trans-
eunt.

catione, vbi sanè non aliter atque sanctus cum spiritus ad precandũ impulit, loqui putandus est.

Porro quisquis hæc iam citata præclarissimorum Patrum Chrysofomi & Ambrosij testimonia inter se studiosè contulerit, videlicet admirandam ille dictorum & sententiarum vtriusque concordiam & cõcentrationem cõperiet, id quod veritati proprium est ac peculiare.

Illorum verò Patrum sanctissimorum testimonia etiam hoc nomine iurè mihi coniunxisse videor, quòd omnipotens Deus eodem ferè tempore alterũ in Oriente, alterũ in Occidente spiritu Eliæ excitãrit, vt Catholicam fidem & religionem contra execrabiles Arianae impietatis hæreticos, immò & aduersum Imperatores & eorũ conjuges, & principes præcipuos ac duces exercitũs, & eos quoquè, qui Imperatorib; essent à cõsilijs, ab Arianis eorumq; sectatoribus euersos, summa animi constantia defenderent ac propugnarent. Habuit sanè vterq; instar Eliæ, suam Iezabelem, Ambrosius quidem insanam Iustina, Valentiniani junioris, in Occidente imperium obtinentis matrem: Chrysofomus autem furibundã Eudoxiam, Archadij in Oriente imperantis coniugem: quæ omnem mouere lapidem, viresque suas omnes in eo periclitatæ sunt, vt multigenis ipsedemq; versutissimis machinationibus duas has immotas Ecclesiæ columnas euerterent: sed nihil omninò efficere potuerunt, Fundati enim erant in immota illa petra & lapide singulari Christo Iesu. Est sanè lectu iucundissimum, vt admirabiles illi Dei heroës contra iam dictos Augustos & Augustas, eorumque præcipuos præfectos, administratos & consiliarios sese gesserint: quandò ab illo in Oriente, ab hoc in Occidente imperatoria auctoritate postulatum fuit, vt Arianis principibus, præsidibus & consiliarijs eorumq; asseclis, singuli in sua ditione non nisi vnã permitterent basilicam.

Archadius id à Chrysofomo sibi voluit permitti, immò etiã precibus ab eo contendit Gainæ nomine, qui dux & magister erat tam equitum quàm peditum, sed Ariana infectus hæresi, & ipsi etiam Archadio formidolosus, Is verò sacrã vnã ædè intra Constantinopolim sibi & cõsentientibus sibi in religione sacerdotib; ab Imperatore postulauit: idque veluti exprobrans & minitabundus fecit, vt est hæreticorũ consuetudo, minimè cõuenire dicès, vt ipse Romanæ mi-

Iustina, Valentiniani junioris mater. Eudoxia Archadij coniunx.

Matth. 6.
1. Petr. 2.

Archadius.

Gainas Arianus, dux Romanæ militiæ. Hæc ex Nicephoro ferè descripta sunt.

DD

litiæ

litia dux, in Ecclesia extra vrbis moenia oret. Imperator inconstantis animi eius metuens, tyrannidemq; quæ ab eo expectabat, suspectam habens, deliberaturum se, eiq; consulturum esse recepit. Et patri diuino, nempe Chrysofomo, accito, petitionem barbari indicauit, potentiamq; eiusdem in memoriam illi reuocauit, & meditata expectamq; tyrannidē insinuauit: manifestè denique visus est, se illi quasi supplicē, quod peteret, daturū esse significare, vt eiusmodi concessione barbari furorem frenaret. Diuinus autē ille vir non passus est verba ea ad exitum peruenire, neq; tempori cessit, sed per seipsum primum magno animo & Deo benè confidens, apud Imperatorem causam egit: Nec sic, inquit, o Imperator te facturū esse pollicearis, neque ita sanctū canibus proijcere constitueris. Ego enim non sustinebo, vt qui rectè à Deo theologantur & sentiunt, cijciantur, atq; eis sacrum delubrum, qui blasphemam aduersus eum linguā cient, concedat. Neq; barbarū illum timueris: verū vtroq; euocato, tu quidē tacitus animū ad ea quæ dicentur, aduerte: ego autē linguā illi frenabo. Imperator verbis his delectat⁹, vtrunq; ad se accersit. Et Gainas ad finē perducī, quæ ei pmissa erant, petijt. Auream autē obtinēs linguam Iohannes, illi resistens: nō oportet, inquit, principem quicquā contra deū audere, si quidē vera pietas illi curæ est: sed potiùs benè constitutas leges seruare, & eam potissimū quæ cōtra hēreses, pmulgata est. Suasitq; ad eū Imperatori, cōducibilius esse dicēti, vt imperio potiùs cederet, quàm per impietate ædem Dei pderet. Atq; sermonē ad Gainā rursum conuertens, oportere se ecclesiam vnā habere dicentē: Omnes tibi, inquit, sacræ edes patent. Cui Gainas respōdit: At ego alterius religionis sum, & quod peto, rectè me petere puto, q̄ plurima p Romanis pertuli certamina. Verū tu, cōtra Iohānes dixit, maiora laborū habes præmia: minores quidem fuisse labores, maiorem autē illorū mercedē esse memineris &c. Et vt paucis expediam, eiusmodi Christianæ pietatis zelo, eaq; dicendi libertate vir ille sanctissim⁹, os Gainæ obturauit, & silere eum coëgit: neq; de Ecclesijs, quarum ipse curā gerebat, quicquā nouari permisit. Vide Theodoretū Ecclesiast. historię lib. 5. ca. 32. Tripartitā lib. 10. ca. 5. & Nicephorū lib. 13. ca. 5.

Ecquid verò Ambrosius egit? Valentinianus iunior, Imperator, non solum ab Ambrosio petijt, Arianis Ecclesiam vnā, eamq; nō in-

In negotio fi-
dei nō est dis-
simulanter
agendum.

Matth. 7.

Deuter. 17.
Psalm. 2.
Imperatoris
maius.

tra, sed extra Mediolanū vrbem sitam, permitteret: verū etiam ar-
matos milites sub ipsius Paschatis solennitate in Ecclesiam immi-
sit, qui virum sanctum, ni id faceret, captum in palatium adducerent.
Quid verò ea excitata tragœdia fecit Ambrosius? Quid, inquit, Im-
perator querit? quid expectat? An vt ego maiorum hæreditatem, re-
graz cedam potestati? vt dilectam Domini vineam, porcorum sordi-
bus conspurcandam tradam? vt Domini arcam in Allophylorum ac
incircuncisorum hominum non vsus, sed abusus, transferri permit-
tam? Nō est Ambrosius tam stultus, vt hoc putet: tam timidus, vt ve-
lit: tam potens, vt possit. Hæreditas maiorū, fides est: hæreditas maio-
rum, templum est Christi: sed propitius mihi, inquit, sit Dominus, nē
hæreditate patrum meorū Cæsari tradam, Data est mihi vinea n̄ni, vt
seruem, nō vt perdam: vt colam, nō vt euertam: vt edificem, nō vt de-
moliar: vt plantē, non vt reuellam. Non patiar, vt eam porcorū rictus
euertant. Porci sunt, qui in eam irrūpere gestiunt, magistri luxuriæ,
pudicitia ofores, in centores petulantia. Pudica & casta est Ecclesia
Christi. Iniquum fuerit, si quis membra Christi tollens, membra fa-
ciat meretricis. Melius mihi est mori, quàm vt gloriam meā quis eua-
cuet. Templum quod hætenus seruauī in pace, in bello non deseram.
Depositum quod seruandum accepi, neq; viuus neq; occisus dimit-
tam. Cæsaris nec gratiam quæro, nec offensam metuo. Quid querit
Imperator? quid ambit Auxentius? Quid cruento ore ac sanguinolē-
tis manibus basilicam querit? Non tradam. Vultis in vincula rapere?
vultis in mortem? Non recuso. Non ego me vallabo circumfusione
populorum, nec altaria tenebo, vitā obsecrans: sed pro altaribus gra-
tius immolabor. Principis furorē non metuo. Facio ego, quod facer-
dotis est: quod imperatoris est, faciat imperator. Domum priuati nul-
lo potest iure temerare: domum Dei existimat auferendā? Nec mihi
fas est eam tradere, nec ipsi accipere expedit. Ad Imperatorē palatia
pertinent, ad sacerdotem Ecclesiæ. Publicorū illi mœnium ius cōces-
sum est, nō sacrorū &c. Hætenus Ambrosius cōtra Imperatorē. Vide
hinc ipsum Ambrosiū epist. 32. ad Valentinianū, cum oratione in Au-
xentiū: & epist. 33. ad Marcellinā sororē, de basilicis tradendis. Deni-
quē cōtra Calligonū Cæsarei cubiculi ppositū, eunuchorumq; prese-
sum, q̄ ea tempestate Imperatoris erant cubicularij, haud secus ille se

Vide Ambro-
sij vitā, scri-
ptā ab Iohan-
ne Costerio.

1. Cor. 6.

1. Cor. 9.

Auxentius,
Arianorum
Luterus.

En, vt ea tem-
pestate value-
rit Ecclesiæ
libertas.

Calligonus
Valentiniani
Imperatoris,
cubiculi
præpositus.

Matth. 10.

gessit, atquæ Chrysoſtomus aduersus Gainam. Calligonus has Ambrosio minas intentabat: Me viuo, inquit, tu contemnis Valentinianum? caput tibi tollo. Sed Ambrosius nihil omninò his minis territus, Deus ait, permittat tibi, facere quod minaris. Ego enim patiar, quod Episcopi est: tu facies, quod est spadonis. Minas tuas nõ timeo, Carnem enim occidere potes, animam autem non potes. Vitam istam corporis potes eripere, meritum non potes extinguere. Anima enim quæ Deo subdita est, humanæ potestati non est subiecta. An nocere te putas? Immò magnum commodum præstas. Vitam adimis temporalem, vt succedat perpetua. Mors quippe, peccati & miseriarum est fuga, non damnum morientis.

En ea animi inuicta & admirabili fortitudine & constantia hi duo insignes Christi athletæ veram priscamq; fidem, Christi q; Ecclesiam à luporum rapacium incurſu contra Imperatores & eorum coniuges sibi defendendam statuerunt.

Nos quidem hac ætate, quæ est Dei benignitas, præclarissimum planeq; catholicum Imperatorem, itemq; regem habemus: atqui vitinam, in nostra præsertim Germaniæ, Ambrosium & Chrysoſtomum Episcopos haberem: melius profectò cum religione, admodum iam affecta & vltra modum afflicta & perturbata, ageretur. Et hinc quidem finis esto authoritatum vtriusque.

Secundum hos verò athletas Christi, meo quidem iudicio, veritatis testes duo illi proximo abhinc loco potissimum producendi veniunt, quos non minus insignes & spectabiles Ecclesiæ propugnatores fuisse constat: Augustinum dico Hipponensis in Africa Ecclesiæ Episcopum, quem Ambrosius Christo lucrificavit: & Cyrillum patriarcham Alexandrinum, supradicti Theophili Alexandrini discipulum, & proximum deinde successorem: quorum vterq; suo magistro neq; doctrinæ præstantia & sublimitate, neq; Christiani pectoris constantia & zelo vlla ex parte inferior censendus est. Vixerunt autem ambo celebres admodum Theodosij 2. & Valentiniani equè 2. temporibus.

SANCTI AVGVSTINI EPISCOPI TESTIMONIA.

CAP. 55. **B**eatissimus Augustinus, quem plerique non iniuria iam inde ab Apostolis inter Ecclesiasticos doctores, in scripturis diuinis penè

penè acutissimum & perspicacissimum fuisse sentiunt, passim in scriptis & operibus suis tam euidenter & perspicue corporis & sanguinis Christi in Eucharistia veritatem, veramque præsentiam docet & asserit, vt mihi quandoquæ non parum admirationi fuerit, eius rei primum, sanè impium oppugnatorem Berengarium, qui tamen vixit suum ex Bertrami cuiusdam, de corpore & sanguine Domini ad Carolum regem, Lotharij Imperatoris fratrem, libello hauserat, sed multò quàm iste apertius prodidit ac euomuit, eoque nomine in plerisque Concilijs generalibus damnatus est: iamque rursus hisce nostris vt extremis, ita plùs satis calamitosis temporibus, execrabiles illos Zuinglium & Oecolampadium, eò impudentiæ potuisse progredi, vt ex fortissimi huius Catholicæ Ecclesiæ doctrinæ propugnatoris, scriptis & monumentis locos aliquot ab ipsis malè deprauatos, in detestabilis erroris sui defensionem ac fucationem, in medium proferre non dubitarent. Et Berengario quidem, ob eius inscitiam & ruditatem, quæ ex scriptorum eius reliquijs facile animaduertitur, tum etiam præcipue, quòd errorem suum palam fassus est, & semel atque iterum reuocauit & abiurauit, possit forsitan nonnulla venia dari: at verò Oecolampadio, qui tot annis antè quàm cucullum excuteret, vitam egit monasticam, pluresque linguas probe calluit, atque tum in diuinis, tum sanctissimorum Patrum scriptis non parum exercitatus fuit, ac nihilo secius deterrimum hunc errorem contra animi sui conscientiam deintegrò ab inferis excitauit, eumque quoad vixit, pertinaciter & animo obstinato complexus est, nulla profectò ratione neque potest neque debet ignosci: maximè quòd in sua ad Melancthonem epistola huic viro sanctissimo, non absque insigni illius contumelia, id impudenter adscribit, illum sibi aures vellicasse, & reuocasse à sententia, in qua antè fuerat: cum tamen vix quisquam sit ex reliquis sanctis Patribus, qui illum tantoperè permouere debuerit, vt in vera Catholicæ Ecclesiæ sententia fixus & immotus persisteret, atquè idemipse Augustinus: vt qui eam sententiam in suis libris & lucubrationibus, multis modis, verbisque adeò luculentis & disertis, quæ etiam cauillari nullus possit, docuerit & confirmarit, locosque penè omnes scripture diuinæ, quos supra prolixè introduximus, eo quoque modo quo à nobis introducti sunt, in-

Berengarius.

Bertramus

Zuinglius.

Oecolampad.

Erroris huius architecti Augustinum ad se rapere nituntur.

Berengarius errorem hunc reuocauit, & egit penitentiam.

Oecolampadius hereticus pertinax.

I. Iohan. 5. Hebr. 6. & 10.

tellegerit & interpretatus sit: quod ex ijs quæ deinceps adferentur, facile constabit.

Augustinus
verba ea. Hoc
est corpus
meum, docet
nequaquam
metaphoricè
accipienda.

Christus non
metaphori-
cè, sed, vt lite-
ra habet, in
suis se mani-
bus tulit in
cena.

Et principid quidem, quod certò ille persuasum habuerit, continenterq; docuerit, verba illa Seruatoris, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*, propriè & vt iuxta literam sonant, accipi debere, multa apud eum passim extant documenta, clarissimaq; testimonia. Primò igitur in concionibus seu enarrationibus in Psalmos, in Titulum Psalm. 33. Concione 1. ea interpretans verba, *Et ferebatur in manibus suis*, (sic enim ipse 1. Regum 21. legit, vbi Septuaginta habent, Et collabebatur in manibus suis) ita scribit: *Et ferebatur in manibus suis. Hoc uerò fratres, quomodo posset fieri in homine, quis intelligat? Manibus aliorum potest portari homo; manibus suis nemo portatur. Quomodo intelligatur, in ipso Dauid secundum literam non inuenimus, in Christo autem inuenimus: ferebatur enim Christus in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait: Hoc est corpus meum. ferebat enim illud corpus in manibus suis;*

Idem Concione 2. in eundè titulum repetit vt ea verborum iteratione, certà animi sui sententiam apertius exprimat, populoq; Christiano, cui tum cõcionabatur, probè diligenterq; eam inculcet & ingerat, idq; hunc in modum: *Et ferebatur in manibus suis. Quomodo ferebatur in manibus suis? Quia cum cõmendaret ipsum corpus suum et sanguinem suum, accepit in manus suas, quod nõrunt fideles, et ipse se portabat quodammodo, cum diceret, Hoc est corpus meum.*

Non poterat vir beatus dicere manifestius, verba ea Christi, *Hoc est corpus meum*, non metaphoricè, quod volunt Aduersarij, sed perindè vt sonant, pro genuino sensu suo intelligi oportere: quando quidem dicit verba illa, *Et ferebatur in manibus suis*, non metaphoricè, sed secundum literam impleta esse in Christo, cum corpus suum accepit in manus suas, dicens, *Hoc est corpus meum*. Atq; vt id prodat euentus, eodè loco ait, Christu tum fecisse, quod mortaliu nemo possit quouis modo, ipse autè, vtpotè Deus & homo, potuerit: nempe corpus suum ferre in manibus suis. Vbi rursum intellectum metaphoricum prorsus excludit. Si enim Christi ea verba, *Hoc est corpus meum*, iuxta metaphoram accipienda essent, non fecisset tum temporis Christus in-

Christus in-
cõprehensi-
bili miraculo
panè conuer-
tit in corpus
suum.

signe miraculum, quod tamem Augustinus eum fecisse seduld testatur & probat: sed quippiam eiusmodi duntaxat egisset, quod vel quilibet, nedum propheta Dauid, pro suo posset arbitrato facere, putà, figuram aut symbolum corporis sui in manus accipere & ferre: id quod Aduersarij putant, Christum videlicet nihil fecisse aliud: qua in re illi planè diuersum sentiunt ab Augustino.

Adiungit porrò vir sanctus: Cõmendans ipsum corpus suum, ait: *Hoc est corpus meum: ferebat illud corpus in manibus suis: ipse se portabat.* Quæ omnia sanè verba, singularem quandam emphasim habent, qua exprimitur enixa & certissima mens beati viri.

Deindè quod ait, *Accepit Dominus in manus suas, quod nõrunt fideles*, satis ille luculenter his verbis indicat, verba Domini, *Hoc est corpus meum*, tropicòs non debere intelligi. Vt enim iam crebrò antè dictum est, & infrà in aliorum proferendis testimonijs identidè docebitur, Augustinus & veteres omnes, quotiès in concionibus publicis coram populo (inter quos illis temporibus multi erant Baptisti expertes & catechumeni, qui à Sacramentorum quidem participatione excluderentur, à cõcione minimè) V. Sacramenti altaris mentionè faciebant, his plerunquè verbis utebantur, *Quod nõrunt fideles*, ijsque sermonè præcidebant, nè sublimia illa diuinaq; mysteria necdum initiatis vel baptizatis, vtpotè taliu minimè capacib; incautè & indiscretè proderent, contra illud Domini mandatum, *Nolite sanctum dare canibus* &c. Non est igitur, quod cuiquam mirum videtur, verba illorum, & imprimis Augustini, quibus de V. Sacramento agunt, non nihil obscuritatis habere, nec à quibuslibet facilè posse retè ac probè intelligi. Nam tum temporis propter infideles cautè illi presseque indè loquebantur, ità tamen, vt à fidelibus probè caperentur.

Quam illi cautionem ac prouisionem frustra adhibuissent, si ea verba Domini, *Hoc est corpus meum*, perindè accipienda forent, ac si dixisset, *Hoc significat corpus meum*: vel, *Hoc est figura corporis mei*. Tū enim nihil eis necesse fuisset dicere, *Quod nõrunt fideles*, & propter infideles orationè abrumpere: cum tamen nihil illi vererentur etiam coram ethnicis, palàm profiteri & asserere, olim in veteri testamento per panem, Christu verum manna & cæli panè esse designatū.

Vide

Olim Patres
de Euchari-
stia locuturi,
his utebatur
verbis, *Quod nõrunt fideles*: vnde potest aduerti eos hoc Sacramentum nequaquam folius figuræ loco habuisse.
Matth. 7.
Cur Augusti-
ni verba de
V. Sacramen-
to, interdum
obscura sūt.

Vide suprà Tertulliani testimonia fol. 104. Longè igitur alia illustratio fuit, quandò de vera huius Sacramenti substantia apud fideles discuturi erant.

Quod ut ità se habere non dubites, legas Augustinum in Iohannem Tractat. XI. ibi hæc eius verba comperies: *Catechumeni iam credunt in nomine Christi, sed Iesus non se credit eis: id est, non eis impertit corpus & sanguinem suum. Erubescant ergò quia nesciunt: transeant per mare rubrum, manducant manna, ut quomodò crediderunt in nomine Iesu, sic se ipsi credat Iesus.*

Iohan. 3.

Itemq; in Psalmum 39. vbi sic ait ad Catechumenos: *Huius corporis participes sumus: quod accipimus, nouimus: & qui non nòstis, noueritis, & cum didiceritis, non ad iudicium accipiatis.*

1. Corinth. 11.

In percipiendo V. Sacramento, Christum agnoscimus,

In Epistolam quoque D. Iohannis tractatu 2. vbi sic habet: *Discipuli ergò eum non nouerunt, nisi in fractione panis: & uerè qui non sibi iudicium manducat & bibit, in fractione panis Christum agnoscit: id est, qui Christi corpus non indignè accipit. Ex quibus omnibus liquidò colligitur, quid Augustinus credentibus indicare voluerit verbis illis, quæ ex eius in titulum Psal. 33. còmentarijs attulimus, Quod fideles nòrum: videlicet quòd quemadmodum Domini Seruatoris verba sonat, Hoc est corpus meum, ità quoque verum eius corpus sit in V. Sacramento, quod infideles neq; nòrint, neq; credant: qui tamen cum Aduersarijs nostris haud ægrè possent credere, nò nisi figuram illic esse corporis pomini. Itaq; memoratus ille Augustini in Psal. 33. locus, ad Aduersarios còfutandos efficacissimus est, contra què illi etià nihil possint.*

Aduerse partis obiectio.

Neque tamen me fugit, eos hinc nihilo minùs torquere se miserè, perindè vt serpentes solent, & quandam vspiam explorare rimulam, per quam vel vna deprauanda vocula elabi possint: vrgereq; admodum, quòd Augustinus his verbis, *Et ipse se portabat, semel adiunxit dictionem, quodammodò: Vndè illi cauillantur, virum sanctum significare voluisse, nos Christi corpus in Sacramento non nisi quodammodò accipere: quod pro sua libidine, non substantialiter, sed per fidem duntaxat, interpretantur.*

Dilutio. Vt accipiendum sit, Quodammodò.

Quòd verò Augustinus suum Quodammodò non sic acceperit, vt illo corporis Christi in V. Sacramento veritati vel tantillum detrahe-

ret;

ret, sed ità potiùs, quòd Dñs in V. Sacramento verum quidem corpus suum nobis edendum fruendūq; præbeat, non tamen vulgari quadã, sed peculiari & occulta ratione, quã sensitiua portio nostra prorsus ignoret, & ij duntaxat per fidem nòrint, qui in Christiana religione benè sint instituti: id est, non visibili ac mortali specie, neq; vt infani Capernaite autumabant, ceu corruptibilem & consumptibilem carnem, vndè particulas præcisas ipsis edendas vellet porrigere: neque etiam vt nunc in propria specie, & radiantissima diuina maiestate ad patris dextram residet: sed immortale, incorruptibile, indiuiduum nobis præbere corpus suum in V. Sacramento, sub externis panis ac vini speciebus latens, idq; supernaturali, inuisibili & occulto modo, pro assumptè ab illo pro nobis humilitatis dispensatione ac ordinatione: quam ille humilitatè, suprà quàm vllus capiat intellectus, exhibuit, tum vt nos redimeret, tum vt ineffabilem erga nos declararet amorem & benignitatem suam, tum denique, vt ad suã imitationem nos prouocaret: quando quidem ipse nostra causa nedum ad crucem vsq; se humiliare, sed etiam amore incredibili, quò nos ei arctissimè copularemur, & per eum vitam habeamus æternam, corpus suū edendum nobis præbere voluit.

Philip. 2.

Eo igitur pacto, quo iam dictū est, Augustinū quodammodò suū velle accipi, non autem vt Aduersarij illud malè deprauat, id passim ille quidè, præcipuè tamè sex hisce, quos dicemus, locis planū omnindò testaturq; efficit: Primò, loco eodè in titulum Psal. 33. Secundò, in Psal. 98. Tertio, Tractatu 27. in Iohannè. Quarto, Epistola 23. ad Bonifaciū. Quintò, Sermone 46. de verbis dñi. Sextò, Sermone ad infantem, ad altare. Quos ego locos, quandò id necessitas postulare videtur, qua potero breuitate huc proferam, quò viri sanctissimi certa catholicaq; hac de re sententia liquidò perspiciatur.

VI. loca, quibus Augustinus suū Quodammodò explicat.

Loco igitur memorato in Psal. 33. expones verba illa tituli eiusdè psalmi, *Psalmus Dauid, cum mutauit vultū suum coram Abimelech, & dimisit eum, & abiit: inter cetera ait, Christum Iudæorum illud sacrificium, quod erat in uictimis pecorum, mutasse in sacrificium secundum ordinem Melchisedech: qui panem & uinum protulit, & benedixit Abraã. Itaq; scripsisse Dauidè postea de Christo: Iurauit Dominus, & nò pœnitebit eum: tu*

Locus I. Christus Aaronici sacrificii in Melchisedechi mutauit. Gen 14. Psal. 109.

EE es sa

es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Quando igitur Aaronicū sacrificium sustulit, & in eius locum aliud secundum ordinē Melchisedech substituit, quod iam diffusum est toto orbe terrarū, hoc ipso mutasse eū uultum suū coram Achis. In corpore enim & sanguine suo uoluisse eum esse salutē nostram. Sed nisi humilis esset, seq̄ humiliasset Dominus Iesus, eū nec māducare, nec bibere nos potuisse. Quādo enim in principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum, & Deus erat uerbū, cibus erat sempiternus & integer angelorū, sicut etiā nūm est. Sed quis hominum, inquit, posset ad cibū illum? Oportebat ergo, ut mensa illa lactesceret, & ad paruulos perueniret, ut nos quoque illius participes esse possumus. Et quia cibus in hac conuertitur pueris per matris corpus & mammillas, mater enim ipsum panem incarnat, sicq; per humiditatem mammillæ & lactis succum, de ipso pane pascit infantem, qui minus idoneus est ut pane uescatur: ipsum uerbū, panis angelorum, caro factum est, & habitauit in nobis, ut panem angelorū manducaret homo. Dimisit autem regem Achis, qui interpretatur, Quomodo est? id est, ipsum incredulum populum Iudæorum dimisit & abiit: qui cum audirent, Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non habebit in se uitam æternam: Caro enim mea uere est esca, & sanguis meus uere potus est: expauerunt & exhorruerunt sermonem, & non intelligentes, putauerunt nescio quid durum dicere Dominum nostrum IESVM Christum, quod carnem eius quam uidebant, manducaturi erant, & sanguinem bibituri: uidebaturq; illis furor quidam esse & insania, dare carnem suam manducandam hominibus & bibendum sanguinem. Ille autem qui nouerat quod dicebat, in illa mutatione uultus sui, & quasi furore & insania, Sacramenta prædicabat. Haec tunc Augustinus:

(Qui cum admodum prolixus sit hoc loco, à Dn. Groppe-ro contractus est: sunt tamen ferè ipsa Augustini verba.)

Qua oratione uir sanctus id haud dubiò uult asserere, Iudæos per suam habuisse, se Christi corpus ita ut tum apud ipsos uisibile & mortale uersabatur, particulatim cæsum edere debere: atqui Dominum nullo pacto sua uerba sic accipi uoluisse: sed quod corpus suum

nobis

Christū in sacramento uultu mutato edimus.

Iohan. i.

Quia nos caro & sanguis sumus, Christus homo factus est, ut eius carne & sanguine percipere possimus.

Corpus Christi non cōspicuum, sed in Sacramento edimus.

Interpretis hæc sunt.

nobis in V. Sacramento, à quo minime abhorreremus, in nostram salutem edendum præbiturus esset.

Eam enim mentem suam eodem loco explicare pergit, uersum illum edisserens, *Gustate & uidete, quoniam suauis est Dominus.*

Hic, inquit, aperit se psalmus, & sacramentum Dominicū ostendit: quādo miseri illi Iudæi dicebant: Quomodo est? Quomodo iste poterit nobis dare carnem suam manducare? Si ignoras, gusta & uide quam suauis est Dominus. Si autem non intelligis, rex es Achis. Immutabit faciem suam Dauid, et recedet à te, & dimittet te, & abiit.

Illum quoque exponens uersum, *Accedite ad eum, & illuminamini, et uultus uestri non erubescunt:* Accedamus ad eum, inquit, ut illuminemur, non quomodo acceperunt ad eum Iudæi, ut tenebrarētur. Acceperunt enim illi ad eum, ut crucifigerent: nos ad eum accedamus, ut corpus & sanguinem eius accipiamus. Illi de crucifixo tenebrati sunt: nos manducando crucifixū & bibendo, illuminamur.

Ex his omnibus satis perspicui licet, ut D. Augustinus suum hic quodammodo interpretetur: uidelicet, quod nos Domini corpus nō, perinde ut angeli in cælis, in radiantissima diuinitatis eius presentia, neq; etiam ut præsens aliquod conspicuum ac mortis obnoxium corpus particulatim distribuitur & editur; sed in sacramenti & sacrificij mysterio edamus & percipiamus: quod sacrificium uel oblationē iuxta ordinem melchisedechicum Dominus sub panis ac uini speciebus instituit, secundum quē ordinem ille sacerdos est in æternum, ut immortale corpus suū nobis in humilitatis & perpeffiois suę memoriā ad suum usq; uisibile reditum inuisibiliter impertiatur. Quē sanè singularē modū tenebricosus ille Oecolampadius non magis capere potuit, quā Iudæi peruicaces: itaq; Achis effectus est, & Dominus eum reliquit, & abiit. Nos uerò hunc in modum uerā eius carnem & sanguinem sumimus, quæ Iudæi crucifigendo obtenebrati sunt, nos manducando, Deo laus, illuminamur.

Equidem hic unum illud satis mirari non possum, Oecolampadiū, quē sui uolunt hebraicę linguę fuisse peritissimum, non legisse Rabbi Mosen Hadarssan in Psalmo 135. præcipueq; interpretationem uersus illius, Qui dat panem siue cibum omni carni, ubi Iudæus

EE 2 ille

Nos Dominus in Sacramento gustamus, quod Iudæus nō intelligit.

Corpus à Iudæis crucifixum nos in V. Sacramento accipimus.

Psal. 109.
1. Cor. 11.

ille sic habet: *Hoc est quod dictum est Psal. 34. (iuxta Hebræorum numerum:) Gustate & uidete, quoniam bonus est Deus: quia panis, quæ dat omnibus, ipse est caro eius. Et dum gustatur panis, conuertitur in carnem. Et hoc est quod dictum est: Et uidete, quoniam bonus est Deus. Et erit hoc mirabile magnum.* Hactenus Rabbi Moses. Vide obsecro lector, an ne Iudeus iste mysteria psalmi huius 33. penè rectius cognita habuerit, quam occæcatus Oecolampadius, id est, obscura ædium lucerna: ita enim *ἰνολαμπάδι* & Latine dicitur.

Rabbi Moses
Hadarfa.

Locus II.

Venimus iam ad alium Augustini locum, ubi suum *Quodammodo*, etiam apertius declarat, nempe in Psalmum 98. quo loco priusquam indicet, quomodo Christi corpus edere possimus, veram corporis Christi in V. Sacramento presentiam, mirum in modum disertam luculentamq; oratione testatur & docet. Itã em̄ in versum eius psalmi, *Adorate scabellum pedum eius*, scribit de Christo: *Suscepit de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ accepit carnem: & quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipse carnem nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit: inuentum est quem admodum adoretur tale scabellum pedum Domini: & non solum non peccamus adorando, sed peccemus non adorando.*

Carnẽ ex Ma-
ria sumptã, &
in qua hic am-
bulauit, no-
bis dat Chri-
stus edendam
in salutẽ, eãq;
nos ante sum-
ptiõem ado-
ramus.

Coloss. 1.

Hæc ego quidem rotunda ac dilucida esse arbitror, quibus vti sanctus, quoad eius fieri potuit, luculentissime docet, Christum nominum in V. Sacramento nobis corpus suum, ex sacratissima virgine Maria susceptum, & in qua in terris ambulãrit, contulisse in cibum, hodieq; conferre, idq; in salutem nostram, vt per illud æternam salutem & beatitudinem consequamur. Atq; eam ob rem nos illud eius corpus in V. Sacramento, (quando quidem verum eius corpus est, in quo diuinitas corporaliter inhabitat) prius adorare, quam accipiamus: quod ni faceremus, grande nos peccatum admissuros esse.

Verum quia increduli Capernaite, vt in suo Iohannes Euangelio refert, adeoq; etiam LXX. discipuli his Domini verbis, quibus ait, *Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis*, crasse nimum ac perperam acceptis admodum offensi fuere: ne etiam nobis ea offendiculo sint, pergite Augu-

gusti-

stinus & docet, qua ratione verum Christi corpus ex præstantissima Maria virgine natum, sine scandalo comedere possimus. Prius ait, Capernaite ea verba stultè accepisse, carnaliter de ijs cogitasse, putasse quod præcisurus esset Dominus particulas quasdam de corpore suo, & daturus illis. Sed vt tam nefariæ Capernaitarum cogitationes à Christianorum animis procul arceantur, & Domini verba rectè intelligantur, ipsum Dominum introducit loquentem, & vt eiusmodi prorsus carnales à nobis excludat cogitationes, hac nos oratione compellantem & instruentem: *Spiritus est qui uiuificat, caro autem nihil prodest. Verba quæ locutus sum vobis, spiritus est & vita. Spiritu- Iohan. 6.
ualiter intelligite quod locutus sum. Non hoc corpus quod videtis, manducaturi estis, & bibituri illum sanguinem, quem fufuri sunt qui me crucifigent. Sacramentum aliquod vobis commendauit: spiritualiter intellectum uiuificabit vos. Et si necesse est illud visibiliter celebrari, oportet tamen invisibiliter intelligi.*

Non edimus
Christi cor-
pus visibili-
& cruenta rati-
one, sicut cru-
cifixum est.

Quæ tamen verba Aduersarij nostri, planè immemores, quod vir sanctus paulò antè veram corporis Christi presentiam apertissime & clarissime, vt dictum est, confessus & testatus sit, nihilo minus in execrabilis erroris sui præsumptam propugnationem mirè virgent, voluntq; eam esse illorum sententiam, non nos idem corpus, quod crucifixum sit, in V. Sacramento substantialiter accipere. Id verò dubium non est, cum ipsissima sancti viri sententia pugnare penitus: nanq; alioquò eodem loco secum ipse pugnabit, cum vt dictum est, paulò ante ea verba ingenti studio & perquam seridè clarissima oratione testatus sit, Christum eandem carnem, quam de beatissimæ Mariæ carne sumpsit, & in qua hinc ambulauit, nobis in V. Sacramento dedisse manducandam, idq; ad salutem nostram: eamq; carnem prius adorare nos debere, quam illam manducemus: *Que sanè nõ possunt vlla ratione de figura accipi, sed de vero & ipsissimo Christi corpore necessaridè intelligenda sunt.*

Vt Aduersarij
cõtra certam
Augustini
sententiam,
eius verba p-
uenire mo-
liantur.

Quod igitur hinc dicit, *Non hoc corpus quod videtis, non illum sanguinem quem fufuri sunt* &c. eiusmodi ille verbis hoc solum spectat, vt religiosæ ac spiritualis Christi in V. Sacramento perceptionis modum, ab illa planè carnali & stulta Capernaitarum opinione & cogitatione se-

EE 3

cernat,

Ut ea verba,
Nō hoc cor-
pus quod vi-
detis, mandu-
caturi estis,
accipienda
sunt.

cernat, & id genus cogitationes ex credentium euellat pectoribus tanquam diceret, Dominum hunc in modum loqui voluisse: Non est quod putetis, vos corpus meum in ea forma, qua illud iam coram adspicitis, frustratim secum edere, vel sanguinem meum in ea visibili & externa specie, ut illud futurum sunt, bibere debere: sed ego ea vobis in sacramenti cuiusdam mysterio inuisibiliter prebebo, in quo sacramento vos ea tecta & operata habebitis, quod sensus quidem vestri non possint villo pacto, intellectus aut fide, qua verbis meis adhibere debetis, illuminatus possit capere. Itaque post memorata iamque illius verba, ista sequuntur: *Spiritualiter, inquit, intellectum viuificabit vos: & inuisibiliter oportet intelligi, non quod illi carnaliter cogitauerunt & putauerunt, quod praecisurus esset Dominus particulas quasdam de corpore suo, & daturus illis.* Hic audis, ut illud, *Quomodo*, interpretetur; nimirum quod non illo carnali modo, quem *Capernaite* somniabant, sed in mysterio & spiritualiter, at nihilo minus verè & substantialiter illud esuri essemus.

Apostoli, qui
cum Domino
permanerunt,
in Coena di-
dicere, ut eius
verba accipi
oporteret.

Augustini
verba, Spiritu-
aliter intel-
lectum &c.
ut accipienda.
Christum in
V. Sacramen-
to adorantes,
illud adora-
mus sanctum,
quod ex vir-
gine Maria
natum est,
ipsum Dei fi-
lium, Luc. 1.

Spiritualiter
edere quid
sit Augusti-
nus.

Capernaite (ait porro) dixerunt Domino: *Durus est hic sermo. Ipsi erant duri, non sermo. Etenim si duri non essent, sed mites essent, diceret sibi. Non sine causa dicit hoc: nisi quia est ibi aliquod sacramentum latens: maneret cum eo leues, non duri, & discerent ab illo, quod, illis discedentibus, remanserunt, didicerunt.*

Atque ut omnino certum exploratumque haberemus, quid ille sibi verbis hisce voluerit, *Spiritualiter intellectum viuificabit vos*, eodem loco sic habet: *Ideo & ad terram quamlibet cum te inclinas atque prosterne, non quasi terram (puta, quam dominus ex virgine suscepit) intuearis, sed illum sanctum, cuius pedum scabellum est, quod adoras: propter ipsum enim adoras. Spiritus enim viuificat, caro autem nihil prodest, nec per se sola viuificare potest.* Vbi sane eum ferè in modum loquitur, ut ante illum Dominus Athanasius, quemadmodum supra in eius testimonio videre licet: nepe, in Christo non carnem duxat, sed precipue eius spiritum & diuinitatem, in ea corporaliter habitantem, attendere nos debere: quando quidem propter inhabitantem Dei spiritum corpus eius in Sacramento nobis plane viuificans efficitur.

Aduersarij voculas illas spiritualiter edere, perinde interpretantur, quasi illæ corporis Christi veritate excludat. Sed ea neque Augustini; neque aliorum Patrum mens est, quibus spiritualiter edere est, Christi corpus religiosa cum deuotione & meditatione illius quod inuisibiliter illic

illic adest & præstat, atque munda conscientia manducare. Quamobrem Augustinus Tractatu 27. in Iohannem, his vitur verbis:

Intellexisti spiritualiter? Spiritus & vita sunt. Intellexisti carnaliter? etiam sic spiritus & vita sunt, sed tibi non sunt.

Et ne quis putet hunc me dictorum eius sensum ex meo demum finisse cerebro, eiusque verbis accommodasse, iam multis antè seculis Iuo Carnoteum Episcopus, vir & eruditione & sanctitate spectabilis, Epistola ad Haymericum Abbatem memorata Augustini verba, *Nō hoc corpus, quod videtis &c.* eo, quo sequitur, modo interpretatus est: *Ipsum & non ipsum, inquit, corpus manducaturi estis: ipsum quidem materiali essetia, sed non ipsum visibili forma. Quauis enim Dominus semel in distinctione membrorum suorum, in manifestatione corporis sui se obtulerit hostiam uiuentem, passibilem & mortalem, quotidie tamè sub uelamento panis & uini à sancta Ecclesia immolat, & non in partes scissum neque cruetum corpus eius fidelium ore percipitur. Et hoc est quod dicit, Non hoc corpus quod uidetis, manducaturi estis.*

Iuo Carno-
teus Episco-
pus.

Ipsum Chri-
sti crucifixum
corpus ut &
edamus, & nō
edamus.
Ephes. 5.

Christus quo-
tidie in cruce
ratione of-
fertur.

Neque enim quod de altari sumimus, beatus Augustinus uerum corpus esse negaret, quod in plerisque tractatuum suorum locis euidenter affirmat. Nam & Iuo.

Et quid multis opus est? Dubiū non est, uirum sanctum ita planè dicere uoluisse: Corpus quidem meum edetis, sed non ut illud uestros habetis ob oculos. Cū enim ait, Non hoc corpus, quod uidetis: satis ille è diuerso aliud subindicat corpus nos edere, sed quod minimè cernamus. Alioquin certè non ille introduxisset dominum huiusmodi utentem oratione, *Nō hoc corpus, quod uidetis, manducaturi estis*: sed tali potius, Nō est hoc corpus meum, quod manducaturi estis, sed solū quedam corporis mei figura. Nō enim Augustinus sermonis inopia laborasse putandus est, ut mentem explicare suam nequiverit, præsertim in re tanti ponderis, cū ad populū ipsum creditū, è loco sublimi docendi ratione, siue didacticis concionaret. Itaque ipsa sermonis proprietates hoc secum adfert, ut si dicat, Nō hoc corpus, quod cernis, habebis: iam me à sensu contrario innuere, nihilo secius quoddam te corpus habiturum, sed non conspicuum.

Augustinus
dicens, Non
hoc corpus
quod uidetis,
inducat nos
in V. Sacra-
mento habere
corpus, quod
non cernam-
us.

Atque ut semel omnem tibi, Lector amice ex animo scrupulū euellam, id unum obserues uelim, Augustinum hoc loco de uisus corporis dominici differetia, non alia loqui ratione, quam Apostolus I. Cor. 15. de nostrorum diuersitate corporum, qualia ea futura sint ubi resurrexerint, qualia ea iam circūferamus. Apostolus eo loco grauissimis scripturæ

Augustinus
eo, quo Pau-
lus, modo
loquitur.

author.

authoritatibus id docere molitur, in eodē ipso vero corpore, quod hīc in terris gerimus, esse nos resurrecturos: ac nihilo minus (cū tamen prius corpora nostra dum moriuntur, semini in terram iactō comparārit) his deindē verbis utitur: *Quod seminas, non corpus quod futurum est seminas, sed nudum granum. Deus autem dat illi corpus, sicut vult.* An nō verba hęc Apostoli prima facie id prę se ferre videntur, Deum in resurrectione nō hoc, quod modō circumferimus corpus, sed aliud nobis esse daturum? quemadmodum etiam Augustini verba de Christi corpore idem velle non intelligētibus & imperitis videri possint. Sed vt Apostolus sua dicta non aliter vult accipi, quā in resurrectione daturum nobis neum corpus aliud, non quidem secundum substantiam, sed secundum qualitatem duntaxat: sicut ipse sese exponit ibidem, dicēs: Oportet enim corruptibile hoc, induere incorruptiōem: & mortale hoc, induere immortalitatem: (Nō a voces illas, corruptibile & mortale hoc) itā etiam Augustini verba hoc loco accipienda sunt, nempe, Christum nobis in V. Sacramēto aliud daturum corpus, non tamen substantiam, sed tantum alia qualitate, quā ea fuerit, qua tum temporis etiam nūm mortalis & visibilis inter Apostolos verfabatur. Idq; adeo sibi illa eius verba volunt:

Sacramentum aliquod uobis commendavi: spiritualiter intellectum, uiuificabit uos. Et si neceſse est illud uisibiliter celebrari, oportet tamen inuisibiliter intelligi. Et vt finē faciā, Augustinus inuisibile Christi corpus in V. Sacramēto, ab illo eius tum adhuc visibili & mortali corpore modis omnibus perindē distinguit, atque eadē tempestate D. Hieronymus in Epistola ad Ephesios: ubi ille spiritale Chrī corp⁹ in V. Sacramento, a visibili illo & crucifixo, non secundum substantiā, sed qualitatem discernit: qua de re fusē dictum est supra in eius testimonijs, fol. 156. Itā iam secundō didicisti Lector, vt *Quodammodo* suum Augustinus velit intelligi.

Locus III.

Caro nō prodest quicquā, vt intelligendum.

Eundem in modum suam ille sententiam prodit etiam tertio loco, qui est Tractatu 27. in Iohannem, exponens ea Christi verba, *Caro non prodest quicquam.* O Domine, inquit, Magister bone, quomodo caro non prodest quicquam, cū tu dixeris, Nisi quis manducauerit carnem meā, & biberit sanguinem meum, non habebit in se uitam? An uita non prodest

prodest quicquam? Et propter quid sumus quod sumus, nisi ut habeamus uitam aternam, quam tua carne promittis? Quid est ergo, non prodest quicquam? Caro non prodest quicquam, sed quomodo illi intellexerunt. Carnem quippe sic intellexerunt, quomodo in cadauere dilaniatur, aut in macello uēditur, non quomodo spiritu uegetatur. Proinde sic dictum est, caro non prodest quicquam: quomodo dictum est, scientia inflat. Iam ergo debemus odisse scientiam? Absit. Et quid est, scientia inflat? Sola, sine charitate. Ideo adiunxit, charitas uero aedificat. Adde ergo scientiæ charitatem, & utilis erit scientia, non per se, sed per charitatem. Sic etiam nunc caro non prodest quicquam, sed sola caro. Accedat spiritus ad carnem, quomodo accedit charitas ad scientiam, & prodest plurimum. Nam si caro nihil prodesset, Verbum caro non fieret, ut inhabitaret in nobis. Si per carnē multum nobis profuit Christus, quomodo caro nihil prodest? Sed per carnem, spiritus aliquid pro salute nostra egit: caro uas fuit. Et paulō post: Spiritus ergo est qui uiuificat: caro non prodest quicquā. Sicut illi intellexerunt carnem, non sic ego do ad manducandum carnem meam &c.

1. Cor. 8.

Iohann. 6.

Vis iam porrō accipere, vt & quarto loco, putā, Epistola 23. ad Bonifacium, suum ipse Quodammodo explicet? Eius verba hęc sunt: *Si enim sacramenta quandam similitudinem earum rerum, quarum sacramenta sunt, non haberent, omnino sacramenta non essent. Ex hac autem similitudine plerunque etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundum quendam modum sacramentum corporis Christi, corpus Christi est: sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi est: itā sacramentum fidei, (id est, baptismus) fides est.*

Locus IIII.

Aduerte hīc, vt vir sanctus ad sacramētorum noui Testamenti essentiam duo quædam doceat pertinere: id quod etiam supra in præfatione in patrum testimonia ex illo protulimus, fol. 66. & 67. uide licet, signum externum, quod hīc similitudinem vocat: & rem ipsam designatā, externa similitudine contentam. Nam alioqui si res ipsæ conspicuę ob oculos haberentur, iam non essent Sacramenta vel mysteria: & si res ipsę sub externis speciebus non continerentur ac porrigerentur, non essent sacramenta noui, sed umbræ veteris Testamenti

FF

flamenti

Cur sacramē-
tis nouæ le-
gis plerunq;
rerū ipsarū,
quæ sub eis
porriguntur,
nomina tri-
buamus.

Singula no-
uæ legis Sa-
cramēta, sua
peculiarē ha-
bent formam
& proprietate-
tem.
Sacramētum
altaris.

Sacramētum
baptismi.

Fides vt ba-
ptizatis in ba-
ptismo con-
feratur.

Baptizati in-
fantes, rectè
Christiani &
fideles appel-
lantur.

stamenti, vt loco memorato copiosius probatum est. Cùm igitur sub
externis sacramentorum nouæ legis speciebus, res ipsæ designatæ ve-
rè ac substantialiter habeantur, indè nimirum accidit, vt plerunquè
etiam ipsarum rerum nomina accipiant: quibus verbis hoc Augusti-
nus asserit, nos V. Sacramentum corporis Christi plerunquè simpli-
citer Christi corpus dicere, nulla facta sacramenti mentione: itemq;
baptismū fidem, & baptizatos oēs nos simpliciter appellare credētes,

Quod tamen pro vniuscuiusq; Sacramenti proprietate accipien-
dum est, nè hinc cauillari velis & dicere: Sacramentum baptismi nō
est realiter, vel re ipsa fides: ergò nec altaris sacramentum est substā-
tialiter corpus Christi. Habent enim hæc sacramenta singula suā pe-
culiarem proprietatē: vt, exempli causa, in præstantissimo Altaris sa-
cramento statim à consecratione, etiam ante assumptionem, cùm antè
q̄ sumatur, Augustinus illud adorandum esse dicat, Christi corpus re
vera præsens exhibetur: q̄ causa est, vt hoc V. Sacramētū plerunquè
simpliciter Christi corpus vocetur, vt in Tertulliani testimonijs la-
tius persecuti sumus, fol. 101. In baptismi autē sacramento nō perindè
aqua in fidē conuertit: sed fides in illo per Spiritum sanctū baptizatis
omnibus confert, quanq̄ non vna ratione. Infantibus enim infund. ē
per Spiritum sanctū modo quodam incomprehensibili: ijs verò qui tū
demum ad baptismū veniunt, cùm iā ratione vti cœperint, & adultis,
(vt nostris temporibus paucis interim Iudæis, & ethnicis innumeris
in Insulis recens inuentis) baptismi sacramentum auget fidem, si sint
prius, ceu catechumeni, de illis, q̄ ad fidem pertinent, benè instituti:
porrò generatim omnes cuiuscunq; sint ætatis, fidei Ecclesiæ catho-
licæ efficit participes, ità vt salutarī expiati lauacro, omnes Christiani
& fideles sint & appellentur, tametsi paruuli necdum actu vel actua-
liter fidem in se sentire vel exercere queant.

In paruulis, inquit illic Augustinus, Spiritus sanctus operatur intrinse-
cūs beneficium gratiæ, soluit vinculum culpæ, recōciliat bonum naturæ, re-
generat hominem in uno Christo, ex uno homine generatum. Et ad cōmu-
nicationem huius spiritus, ab uniuersa societate sanctorum, quam ille inha-
bitat, offerentium ministerio adiuuantur, ut etsi non habeant fidem in cogi-
tatione annuente, ei tamen cū obicem contrariæ cogitationis non oppo-
nant.

tant, sacramētum eius salubriter percipiunt, quod ad eorum perpetuam tu-
relam & salutem, si ante rationis usum ex hac vita migrauerint, ualet.
Hæc ille.

Quandò igitur in Sacramentis res nudas & oculis conspicuas non
habemus, (nanq; alioqui non essent sacramenta) nec tamen ambi-
mus res ipsas sub illis certò, sed inuisibiliter & contineri & porrigi:
propterea, inquit Augustinus, Sacramenta secundum quēdam modū
res ipsæ sunt, & ipsarum rerum, quæ sub ipsis nobis præbentur, ple-
runquè nomina accipiunt: & sunt quidem signa, sed non vacua & in-
ania signa, sed plena gratiæ, idq; iuxta promissiones diuinas, in qui-
bus fundantur & innituntur.

Itaq; cùm in altaris V. Sacramento verū Christi corpus hoc pacto
substantialiter adsit, ea causa D. Augustinus sæpissimè illud, vocat
corporis & sanguinis Christi Sacramentum: vt Epistola 163. & lib. 3.
de Trinitate, cap. 3. lib. 1. de peccatorū meritis & remissione, cap. 24.
& lib. de visitatione infirmorum. Porrò libro de Catechizandis ru-
dibus significantius exprimens, Sacramenta nuncupat signacula re-
rum diuinarum visibilia: quæ, vt idem habet lib. 12. contra Faustum,
cap. 20. necessaria nobis sunt, quandiū in hoc mundo sumus: Porrò
in cælis nullis mysterijs corporalibus indigebimus, quandò Christū
ipsum in illa perspicua contemplatione incommutabilis veritatis ha-
bituri sumus. Et vt hæc eius verba (putà, Sacramentum corporis &
sanguinis Christi) quibus tam crebrò vtitur, probè intelligerentur,
lib. 2. cap. 55. cōtra literas Petiliani apertissimè testatur, nos in Sacra-
mento corpus & sanguinem Christi manducare & bibere, abducta nimirum
mysterijs istis corporalibus. Et in sententijs Prosperi, Caro eius est, inquit,
quam forma panis operatam, in sacramento accipimus. Itemq; Sermone 46.
de verbis Domini: *Relatum est, ait, sed si volueris, erit reuelatū, &c.* De-
nique sermone ad infantes ad altare, dicit id quod videtur, speciem ha-
bere corporalem &c. Quæ duo loca iam iamq; adferētur. Habes igitur
etiam iam quartò, vt suum ille velit Quodammodò, intelligi.

Quinto verò loco, qui est Sermone 46. de verbis Dñi, eam cuius
iā crebrò mentionē fecimus, vocē suā longè etiam significantius ex-
plicat, simul compellans & salutaribus expiatis vndis, & baptismi

Cùm res ipse
sub Sacramē-
tis inuisibili-
ter contineā-
tur, indè fit,
vt ipsarū re-
rum accipiāt
nomina.

Cùm dicitur,
Sacramētum
corporis &
sanguinis
Christi, vt sic
intelligendū.

Visibilibus
signis indi-
gemus.

Carnem Do-
mini accipi-
mus, formā
panis operatā.

necdum compotes catechumenos. Sicut audiimus, inquit, cum sanctum euangelium legeretur, Dominus Iesus Christus exhortatus est promissione uitæ æternæ, ad manducandam carnem suam, & bibendum sanguinem suum. *Iohan. 6.* Qui audistis hæc, nondum omnes intellexistis. Qui enim baptizati & fideles estis, quid dixerit nōstis. Qui autem adhuc inter uos catechumeni, uel audientes uocantur, potuerunt esse, cum legeretur, audientes: nunquid intelligentes? Ergo sermo noster ad utrosq; dirigitur. Qui iam manducant carnem Domini, & bibunt sanguinem eius, cogitent quid manducet, & quid bibant, ne sicut Apostolus dixit, iudicium sibi manducet & bibant. Qui autem nondum manducant, & nondum bibunt, ad tales epulas inuitati festinent. Christus quotidie pascit: mensa ipsius est illa in medio constituta. Quid causæ est, o audientes, (Sic enim uocabuntur catechumeni) ut mensam uideatis, & ad epulas non accedatis? Et forte modo cum euangelium legeretur, dixistis in cordibus uestris: Putamus quid est quod dicit, Caro mea uerè esca est, & sanguis meus uerè potus est? Quomodo manducatur caro Domini, & bibitur sanguis Domini? Putamus quid dicit? Quis contra te clausit, ut hoc nescias? Velatum est: sed si uoluëris, erit reuelatum. Accede ad professionem, & soluisi questionem. Quid enim dixit Dominus Iesus, iam fideles nouerunt. Tu autem catechumenus diceris, audies & surdus es. Aures enim corporis patentes habes, quia uerba quæ dicta sunt, audis: sed aures cordis adhuc clausas habes, quia quod dictum est, non intelligis. Disputo, non dissero. Ecce pascha est, da nomen ad baptismum. Si non te excitat festiuitas, ducat ipsa curiositas, ut scias quid dictum sit, Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in illo. Vt scias quid dictum sit: pulsa, & aperietur tibi.

En tibi aliam prorsus luculentam illius Quodammodo, explanationem: nimirum in V. Sacramento Christi corpus velatum haberi: id quod olim explicare non solebant, nisi illis duntaxat, qui fidem suam publicè professi, baptismi gratiam essent cōsecuti: illis, inquam, solis expressè tradebatur, in V. Sacramento, quemadmodum Christi uerba restant, uerū eius corpus substantialiter adesse, & fidelibus porrigi, ut non modo secundum spiritū, sed etiā corporaliter Christo cōcorporentur.

porentur, & sint caro de carne eius, & ossa de ossibus eius, in corporis & aīę sustentationē & conseruationem, ut iam antè in x v. Scripturæ testimonio, & patrum præcedentium autoritatibus identidem dictum est, maximè Iustini philosophi & martyris, qui disertis affirmat uerbis, suis (i. Apostolorum ætati uicinis) tēporibus cibo hoc, qui Eucharistia nominatur, nemini participare licuisse, nisi ei, qui & uera esse crederet quæ a præpositis ea de re dicta percepisset: puta, quod quemadmodum per Dei uerbum homo factus Iesus Christus, carnem & sanguinem pro salute nostra habuit: sic etiam cibum, qui per preces sermonis, quem ab eo accepimus, consecratus est, Iesu Christi eius qui homo factus est, & carnem & sanguinem esse &c. Vide supra fol. 86.

Quod uerò Augustinus hoc sermone 46. ueritatem corporis Christi in Eucharistia tam luculenter & perspicuè asserat, quam à quouam possit fieri, nullus sanè cordatus & intelligens negare poterit. Si enim non alio quàm figurę loco eam habuisset, cur ille diceret catechumenis esse uelatum, & scire eos non posse, nisi prius ad baptismum accederent? Immo uerò eadem concione baptizatos, præsertim laicos, diligenter & sedulò adhortans, ut cū bona conscientia accederent, ista subiungit: Qui coniugati estis, ne in iudicium tales epulas manducetis & bibatis, fidem tori seruate coniugibus uestris. Qui autem uxores nondum habetis, & tamen ad mensam dominicam iam acceditis, & carnem Christi manducatis, & sanguinem bibitis, si ducturi estis uxores, seruate uos uxoribus uestris. Et rursum: Cogitantes ergo gradus uestros, seruate & professionem uestram, (scilicet, in baptismo factam) accedite ad carnem Domini, accedite ad sanguinem Domini. Qui se scit aliter esse, non accedat &c. Quia ille ratione potuisset efficere testatus, in Eucharistia uerum Christi corpus substantialiter haberi?

Deniquè ut nullus relinquatur ambigendi locus, certoq; constet, dictionē hanc Quodammodo, uel Quodam modo, ueritati corporis Christi in Eucharistia prorsus nihil detrahere, ut potè quam uir sanctus passim apertissime docet & adstruit, idq; illis etiam locis, ubi his aut eius generis alijs dictionibus ea, qua diximus, mente & sententia utitur, iam sextum agè locum uideamus, qui est in Sermone ad infantes **Locus VI.**

Non baptizatis mysteria non probabantur.

1. Cor. 11.

Adhortatio catechumenorum ad baptismum.

Corpus Christi in V. Sacramento, in reuelatum, credentibus reuelatum.

Iohan. 6.

Luc. 11.

Ex mensa dominica, Christi carnem & sanguinem accipimus.

ad Altare, citatum à Beda in Collectaneis in cap. 10. epistolæ prioris ad Corinthios: ubi vir sanctus huc in modum loquitur ad neophytos: Hoc quod videtis in altari Dei, etiã transacta nocte vidistis, (scilicet anteq̃ baptismum essetis adepti). Sed quid esset, quid sibi velit, q̃ magnæ rei sacramentum contineret, nondum audistis. Quod ergo vidistis, panis est et calix, quod vobis etiã oculi uestri renũciant. Quod aut̃ fides uestra postulat instruenda, panis est corpus Christi, calix sanguis. Dominus noster Iesus Christus nonimus undè acceperit carnem, de uirgine Maria. Infans lactatus est, nutritus est, creuit, ad iuuenilem ætatẽ peruenit, à Iudæis persecutiõem passus est, in ligno suspensus est, in ligno interfectus est, sepultus est, tertio die resurrexit, quo die uoluit in cælum ascendit: illuc leuauit corpus suum, undè est uenturus, ut iudicet uiuos et mortuos. Ibi est modò sedens ad dexteram patris. Quomodo est panis corpus eius? et calix, uel quod habet calix, quomodo est sanguis eius? Ista fratres ideò dicuntur sacramenta, quia in eis aliud uidetur, aliud intelligitur. Quod uidetur, speciem habet corporalem: quod intelligitur, fructum habet spiritalem.

Puto equidem hinc Augustinũ suum Quodammodo, uel Quodam modo, probè expressisse. Foris ait nos uidere panem & uinum, i. panis ac uini species, quod etiam oculi renũciant, nec habere nos Christi corpus & sanguinẽ uisibiliter: sed quod fides postulat instruẽda (videlicet domini uerbis, dicentis, HOC EST CORPVS MEVM, ut Iustinus & alij omnes asseuerant) panem corpus, & calicem esse sanguinem Christi, id est, sub externis speciebus res illas diuinas re uera ac substantialiter adesse, idemq; ad eò corpus quod in cælum ascendit, & ad patris sedet dexteram. Non enim illi impossibile est simul & hic & illic esse, ut iam antè sæpius dictum est, maximè in Basilij & Chrysostomi testimonij, & infra quoquẽ latiùs dicetur. Itaq; dicit: In hoc sacramento aliud uidetur, et id speciem habet corporalem, nempe panis et uinum: estq; figura tantum et symbolum: et aliud intelligitur, idq; fructum habet spiritalem: quorum hæc sententia est, tametsi sensus nostri externas V. sacramenti species videant, nõ posse tamen illos definire & statuere, ecquid sub illis occultè præsens adsit, uel quid illic geratur: quandoquidẽ Christi in V. Sacramento præsentia non sensibus corporeis, sed intellectu

fide

fide illuminato percipiendã sit, ut idem Augustinus supra, præsertim in Psalmum 98. apertissimè testatur: & hoc quoquẽ loco dicit, quod intelligitur, id fructum habere spiritalem: id est, aliquid in se habere reconditum, quod ingentem nobis fructum conferat: quod in superioribus abundè demonstratum est.

Hæc sanè si probè capiantur, & ad utranq; Sacramenti partem, videlicet Sacramentum externum & rem Sacramenti studiosè respiciantur, eademq; ipsa, & quæ tum Augustinus, tum reliqui patres iam de hoc, iam de illo uelint accipi, rectè atq; ita ut par est, discernantur: facile sine ulla offensione quicquid de hoc excellentissimo passim scriptè sacramento, poterit intelligi.

Neq; quenquam tum perplexũ reddet, q̃ beatissimus Augustinus, idq; vno duntaxat loco, scilicet in Psal. 3. Dominum scribit corporis & sanguinis sui figurã discipulis cõmendãsse. Itemq; alio loco nõ nisi semel, putã contra Adimantũ Manichæum, cap. 12. Dominum ait nõ dubitãsse dicere, HOC EST CORPVS MEVM, cum signum daret corporis sui. quibus duobus locis Aduersarij mirum in modum gloriantur, seseq; efferũt, sed frustra, quod nos ex ipso Augustino, optimo nimirum suis ipsius interprete, alibi hæc sua uerba clarissimè exponente, planum testatumq; faciemus.

Atq; ea causa locos illos, adhibito eorũ genuino sensu atq; sententiã, introducã, quò aduersariorum calũnia tanto sit perspectior. Verũ quidem est, Augustinum in Psal. 3. scribere in hæc uerba: Ipsa Domini nostri tanta et tam miranda patiẽtia, quòd Iudæ tam diu pertulit tanq̃ bonũ, cum eius cogitationes nõ ignoraret, cum adhibuit ad conuiuium, in quo corporis et sanguinis sui figuram discipulis cõmendauit. Sed quæso te lector, nõ his sancti uiri uerbis cõmentitium quendã intellectu & falsam significationẽ affingas, id quod aduersarij nõ dubitãt facere: sed probè ea capias. Primò quidẽ rectè ea conuenienterq; accipi dubiũ non est de externis panis uiniq; speciebus, quæ, ut supradictũ est, figura sunt corporis & sanguinis dñi, q̃ sub illis continentur. Eiusmodi em̃ figurã, i. hæc externas panis & uini species dñs suis cõmendauit discipulis, sub quibus, facta cõsecratione, corp⁹ suũ fidelib⁹ porrigeret. Hæc uerò interpretationẽ apud ipsum Augustinũ habes tract. 26. in Iohãnẽ, super

Quod intelligitur, fructum habet spiritalem.

Ad utraq; Sacramenti partem diligenter animus aduertendus est, patres rectè intelligere uolenti.

Obiectio patris aduersarij.

Diluctia.

Ut intelligendum sit, Christum suis discipulis figuram corporis & sanguinis sui cõmendãsse.

Oculi carnis nostræ uident species externas, sed credimus uerum Christi corpus illis confluere.

Quid uideamus. Quid credamus.

Quod uidetur, speciem habet corporalem.

Res illæ, in quibus Dominus corpus & sanguinem Apostolicè edidit, eorum figura sunt.

Corpus Christi in V. Sacramento, ut veritas & figura est.

Matt. 4.

Act. 2.

Figura vocabulum, duo significat.

super illud, *Caro mea verè est cibus* &c. vbi hæc eius verba leguntur: *Sicut ante nos hoc intellexerunt homines Dei. Dominus noster Iesus Christus corpus & sanguinem suum in eis rebus commendauit, quæ ad unum aliquid rediguntur ex multis. Namque aliud in unum ex multis granis conficitur & constat, aliud in unum ex multis acinis confluit, &c.*

Hic iam habes, cur Dominus panis ac vini species, quæ corporis eius figura quædam sunt, nobis commendârit, nimirum propter illud ipsum corpus suum, sub illis contentum. Quod quidem à D. Ireneo, vt antè dictum est, significantius exprimitur lib. 4. cap. 32. his verbis: *Christus suis discipulis consilium dedit, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed ut ipsi nec infructuosi, nec ingrati sint, cum qui ex creatura panis est, accepit, & gratias egit, dicens: Hoc est corpus meum. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, quæ est secundum nos, suum sanguinem confessus est, & noui testamenti nouam docuit oblationem, quæ Ecclesia ab Apostolis accipiens, in uniuerso mûdo offert Deo &c.* Vide supra fol. 90. Neque id mirum tibi videatur, ob species externas V. Sacramentum ab Augustino figuram dici, cum ille alibi, vt habetur de Consecratione distinct. 2. cap. Vtrum, his vtatur verbis: *Corpus Christi, & veritas, & figura est. Veritas, dum corpus Christi & sanguis in uirtute Spiritus sancti, ex panis & uini substantia efficitur: Figura uerò est, quod exterius sentitur. Quæ quidem vnà cum Papæ Hilarij sententia, iam antè in Tertulliani testimonijs protulimus fol. 90. Et vt ad pauca redeam, Diuinum sacramentum figura est, sed non sola. Proindè Augustinus loco memorato in psalmum 3. de Sacramento eum in modum locutus est, quò possit etiam non incongruè dici, figuram Spiritus sancti in columbæ specie descendisse de celo, & uenisse super Christum: itemque, figuram Spiritus sancti tanquam dispersitas linguas igneas uenisse in apostolos. Vt enim eiusmodi locutionis genere uera sancti spiritus præsentia non excluditur, ita etiam his Augustini uerbis nihil ueritati corporis Christi detrahitur.*

Deindè in confesso est, Figuræ uocabulum non semper pro uisibili rerum absentium symbolo accipi, sed interdum etiam pro eo, quod eiusdem substantiæ sit cum illo, cuius est figura: quemadmodum he-

brzo. i.

brzo. i. de Dei filio scriptum est, *Qui cum sit splendor gloria, & figura substantiæ eius*, scilicet, patris: atque etiam pro illis omnibus, quæ nobis in memoriam reducunt quandoquæ gesta & præterita: qua ratione potest quippiam etiam sui ipsius esse figura. Atque iuxta hanc Figuræ significationem, docent Patres uerum Christi corpus in V. Sacramento substantialiter præsens, etiam sui ipsius figuram & signum esse, ut potest per quod nobis in memoriam redigitur, illud eius corpus semel pro nobis neci datum esse: sicut Dominus ipse testatur, nos corpus eius in V. Sacramento edere in ipsius memoriam, & mortem eius annunciare, donec ueniat. Neque ullâ possimus acerbissime perpeffionis eius certiorè expressioremque habere figuram & symbolum, atque ubi ipsum met in V. Sacramento illis sub speciebus, quæ eius crucifixi idem & sanguinis fusionem significant, præsentem adesse nouimus: tum etiâ, quod in V. Sacramento pignus sit sui ipsius, quo nos firmamur securique effici-mur, si quidem dignè hinc illum sumamus, etiâ in futura gloria sempiterna, illo nos facie ad faciem felicissimè perfruituros.

Et nunc cui fortè in mentem ueniat, me hunc Augustini uerbis sensum affingere, ipsum audi in sententijs Prosperij hac ratione loquentem: *Caro eius est, inquit, quam forma panis opertam in Sacramento accipimus: & sanguis eius, quem sub uini specie & sapore potamus. Caro uidelicet carnis, & sanguis sacramentum est sanguinis. Carne & sanguine utroque inuisibili, spiritali, intelligibili, signatur uisibile Domini nostri Iesu Christi corpus & palpabile, plenum gratia omnium uirtutum & diuina maiestate. Et quid uiri sanctissimi uerbis opus est? An non infans dominus Iesus in præsepio positus, sui ipsius signum fuit, dicente angelo ad pastores: Et hoc uobis signum: Inuenietis infantem panis inuolutum, & positum in præsepio: itaque; Simeone de illo uaticinante, quod positus esset in signum, cui contradicendi essent? Luc. 2. An non corpus dominicum postquam resurrexit, seruatis in manibus & pedibus plagarum uestigijs & cicatricibus, cum apostolis, maximè Thomæ appareret, certissimum sui ipsius signum ac documentum fuit, se eundem planè esse Iesum, qui crucifixus, mortuus, sepultus esset, & à mortuis resurrexisset? Quamobrem etiam illos non mediocriter perterritos, existimantesque se spiritum uidere, his crexit sermonibus: *Quid turbati estis, & cogitationes ascédunt in**

Christi uerè corpus in V. Sacramento sui ipsius figura & signum est.

Christus in V. Sacramento pignus est sui ipsius.

Inuisibile corpus Christi in V. Sacramento, signum est eiusdem corporis uisibilis. Christus sui ipsius signum fuit. Christi corpus post resurrectionem, sui ipsius certum signum fuit.

Luc. 24.

GG corda

corda vestra? Videte manus meas & pedes, quia ego ipse sum. Palpate & videte: quia spiritus carnis & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus & pedes. Viden' hic Christi corpus à resurrectione suis ipsius figuram & symbolum fuisse, quod idem illud esset, quod actum in cruce, & neci datum fuerat? cuius rei testimonium habes etià Augustinum Sermone 159. & 160. de Tempore. quanto igitur ille magis, salua reali, vt sic dicam, & vera corporis Christi in V. Sacramento presentia, irrefragabiliter scribere potuit, Dominum suis discipulis corporis & sanguinis sui figuram commédasse, quãdò illis sanctissimum sacramentum ex panis ac vini creaturis consecrandum vel conficiendum, offerendum, dispensandum commendauit, idque in passionis suae memoriam?

Corpus Christi in V. Sacramento ratione sacrificij, quod facit celebratque Ecclesia, quodque nos semel in cruce litati illius cruenti sacrificij commune facit, non immeritò figuram nuncupari: non quidem figuram veram substantiae eius, sed passionis in cruce peractae: vt iam antè didicimus ex testimonijs Tertulliani, fol. 103. itemque Basilij & Ephraem, fol. 143. & sequentibus. Chrysostomi quoque, fol. 168. Equidem iam perspexisse te puto, lector, aduersarijs locum illum Augustini in Psal. 3, nihil penitus suffragari.

Cuius rei quae à nobis causae allatae sunt, eadem omnino id efficiunt, vt alterum illum Augustini ex libro aduersus Adimantum manicheum citatum locum, nulla ratione in suas partes detorquere possint. Verba sancti viri huiusmodi sunt: Non enim Dominus dubitauit dicere, HOC EST CORPUS MEVM, cum signum daret corporis sui. Vt enim iam antè ex Augustino plus satis docuimus, Sacramenta ob species externas, sancta quaedam signa sunt: alioquin sacramenta non essent: at nihilo minus ob presentiam earum rerum salutiferarum, quarum sunt signa, & quarum quandam habent similitudinem, non solum sacramenta dicuntur, sed plerumque etiam ipsarum rerum accipiunt nomina, videlicet, corporis & sanguinis Domini.

Verum emuerò vt locus ille rectius possit percipi, & aduersariorum impudentia omnibus testator sit, non esse opere precium fuerit, Manichaeorum, cum quibus eo loco Augustinus confligit, vt execrabiles suos tueretur errores, vetus testamentum reiecit: atque vt illud in contemptum adduceret, quaedam inde fragmenta proferebat, eaque, ceu absurda & abso-

na car

na carpere & oppugnare non dubitabant: interim verò de iudustria & malitiosè precedentia & consequentia omittentia verba, ex quibus genuina eiusmodi fragmentorum scripturae diuinae mens & sententia percipi potuisset: id quod in haereticorum omnium more positum est. Porro inter alia, quibus in vetus incurrebant testamentum, ea proferebat verba, quibus Dominus vetat esum sanguinis, ita dicens: **Cave ne sanguinem comedas: sanguis enim pro anima est, & idcirco non debes animam comedere cum carnibus.** En hic, aiebant illi, vetus habet testamentum, anima esse mortalem, cum tamen Christus in suo praecipiat euangelio, **ne timeamus eos qui corpus possunt occidere, animam autem non possunt.**

Adeo illi crasse & insulse scripta diuina tractabant, aiebantque hoc neuteronomij loco doceri, animam secundum substantiam nihil esse aliud, quam sanguinem illum qui sub aspectum cadit, siquidem hic scriptum sit, sanguinem esse pro anima. Sed hac calumniam Augustinus primò irridens & nihilipendens, ait *scripturam non de hominis, sed pecoris anima loqui: nihil autem ad nos pertinere, quid agatur de pecoris anima.* Deinde addit: **Possunt etiam interpretari, praecipit illud in signo esse positum. Vt per hoc quod sanguis dicitur esse anima, intelligamus nihil dici aliud, quam animam sanguine teneri in corpore: vt hoc ille aperitius explicat **Quaestione 57. in Leuiticum, vbi inter caetera sic habet: Querenda etiam locutiones, per id quod continet, id quod continetur, ut quoniam anima sanguine tenetur in corpore, (nam si fuerit susus, abscedit) per ipsum aptius significata sit anima, & eius nomen sanguis acceperit.** Inde iam Augustinus contra Adimantum Domini seruatoris verba tanquam à simili producit, quibus ille usus est, cum apostolis Sacramentum corporis sui porrigeret, dicens: **HOC EST CORPUS MEVM:** cum tamen idem Sacramentum secundum externam speciem, quae sola oculis cernebatur, non ipsum verum Domini corpus, sed illius quod sub ipso contineretur, sanctum quoddam signum esset: sicut sanguis in corpore signum est anime, siue vitae, iuxta modum suum.**

Atqui nihilo minus certum est, haec ab Augustino hoc loco contra Adimantum haereticum non *dogmatizari*, sed *exponitur*, id est, non fidei dogma praescribendum vel docendum, sed disputandi more adferri, ceu contra eum, qui scripta diuina secundum externa illa, quae sensibus tantum corporeis apprehenduntur,

GG 2 velle

vellet accipere & interpretari: minimè verò eo animo, quòd ea comparatione genuinam verborum Christi, **HOC EST CORPVS MEVM**, sententiam & mentè, vt à fidelibus accipi debeát & intelligi, voluerit explicare: quando quidè locis alijs fideles siue credentes rotundis disertisq; instituit verbis, propriè & secundum literam, non autem metaphoricè verba hęc Seruatoris accipi debere: id quòd satis superq; ex superioribus eius testimonijs cõstare potest, illo p̄sertim, quòd ex commentarijs in Psal. 33. produximus, quo perspicuè docet, *Christum non metaphoricè, sed secundum literam seipsum tulisse in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suũ, ait: HOC EST CORPVS MEVM*: quòd profectò nemo alius facere potuisset, putà vt seipsum proprijs gestaret in manibus. Quid verò interfit inter ea Patrũ verba, quibus disputandi, & ea quibus docendi ratione vtũtur, supra in Tertulliani testimonijs diximus, fol. 106.

Aduersariortũ cauillum.

Et nẽ quid om̄indò, quo perfidi & fallaciosi Aduersarij simplicibus ac imperitis possint imponere, intactum relinquamus, aliam illi calumniam adhibent ex tertio Augustini libro de doctrina Christiana, p̄sertim ex eius cap. 16. vnde hęc verba recitant: *Si preceptiua, ait, locutio est, aut flagitium aut facinus uetans, aut utilitatem aut beneficentiam iubens, non est figurata. Si autem flagitium aut facinus uidetur iubere, aut utilitatem aut beneficentiã uetare, figurata est: Nisi m̄ducaueritis, inquit, carnẽ filij hominis, & sanguinẽ eius biberitis, non habebitis uitã in uitã: facinus uel flagitiũ iubere uidetur. Figurata est, ergò, p̄cipiens passioẽ Dominicã esse cõmunicandum, & suauiter atq; utiliter recondendũ in memoria, quòd pro nobis caro eius crucifixa & uulnerata sit.*

Cauilli dilu- aio.

Verba Domini Iohann. 6. vt ea Capernaitæ acceperunt, figurata sunt: vt nos ea accipimus, figurata nõ sunt.

Verũm hęc ego nõ mediocriter admirari soleo, nos ab Aduersarijs vsq; eò amentes, immò oculis captos existimari, vt cernere nequeamus, non id Augustinum asserere, hanc Domini Iesu locutionẽ, **HOC EST CORPVS MEVM**, esse figuratam: quẽadmodũ nec in Psal. 3. nec contra Adimantum id affirmat: sed id solũm dicere, eam Domini locutionem, quẽ est apud Iohannem 6. cap. de edenda carne eius carnali ratione acceptam, id est, vt eam Capernaitæ censebant intelligi oportere, perindè quasi caro eius vt aliã communes carnes in macello macatã, edenda foret, esse figuratam. Hoc enim pacto

pacto longè immanissimum, quòd quidem ab vllò designari possit, flagitium nos Dominus facere iussisset: quòd tamen multò aliter se habet. Necesse est igitur, alium vt cogitemus dominicam carnem edendi modum, videlicet, nos eam non carnali & cruenta ratione sectam & particulatim cẽsam, sed spiritali & incruenta ratione, at tamẽ substantialiter, non quidem in frustra distractam, sed integram & viuam in Sacramenti mysterio edere debere: qui modus vt Capernaitis planè incognitus fuit, ita nobis Christianis ex ipso Domino in cœna sacrosancta innotuit: qua ratione nos comedendo Christi corpore non solũ nullũ admittimus maleficiũ, sed opus cum primis diuinum Deoq; gratissimum, ex ipsius Domini p̄scripto & voluntate facimus, quo nullum possumus diuinius exequi. Ea igitur Domini oratio, *Nisi manducaueritis carnem &c.* carnalibus illis Capernaitis non immeritò figurata fuit: nobis verò in Christum credentibus, de vero spiritaliq; esu probè institutis, non figurata, sed propria est: id quòd etiam ipse Augustinus his indicat verbis, *P̄cipiens passioẽ Dominicã esse cõmunicandum*: quibus id ille significat, quemadmodũ efficacĩe & meritõrum mortis Christi per baptismi sacramentũ participes reddimur, ita etiam per sacrosanctam Eucharistiam participes nos effici totius salutarẽ perpassioẽ, & omnium meritõrum Christi: siquidem suam ille nobis carnem, in qua passioẽ illam pertulit, eiusmodi coniunctissima sui ad nos applicatione & communicatione ex gratia ineffabili impertitur, quòd Gregorius Nazianzenus alicubi eleganter exprimit, dicẽs nos per incruentam illam hostiam & passionum & diuinitatis Christi participes effici: quando quidem ea passionum eius communicatio, omnes nostrorum operum defectus supplet.

Eucharistia sumptione efficiuntur participes passionis Christi.

Quòd verò indubitata hęc sit Augustini mens, memoratã Christi Iohann. 6. orationem siue locutionem illo duntaxat carnali modo, quo Capernaitæ eam accipiebant, figuratam esse: non autem vt nos sacratissimum eius corpus prorsus indistractum & integrum ratione incruenta & spiritali, sed tamen verè & substantialiter edere nouimus, ex ipsius adeò proprio sermone discas licebit de verbis Euangelij, quem Beda refert in Collectaneis in cap. 10. Epistolę prioris ad Corinthios, in illud, *Calix benedictionis cui &c.* vbi sic habet:

Christus seipsum nobis cibum preparavit.

Qualem uocem Domini audistis inuitantis nos? Quis inuitauit? Quos inuitauit? & quid preparauit? Inuitauit Dominus seruos, & preparauit eis cibum seipsum. Quis audeat manducare Dominum suum? Et tamen ait: Qui manducat me, uiuit propter me. Quando Christus manducatur, uita manducatur. Nec occiditur ut manducetur, sed mortuos uiuificat. Quando manducatur reficit, sed non deficit. Non ergo timeamus fratres manducare istum panem, ne sorte finiamus illum, & postea quod manducemus non inueniamus. Manducatur Christus. Viuit manducatus, quia resurrexit occisus. Nec quando manducamus, partes de illo facimus. Et quidem in Sacramento sic fit, & norunt fideles, quemadmodum manducant carnem Christi. Vnusquisque accipit partem suam. Vnde & ipsa gratia (Eucharistia) partes uocatur. Per partes manducatur in Sacramento, & manet integer totus in seipso. Per partes manducatur in Sacramento, & manet integer totus in caelo, manet integer totus in corde tuo. Totus enim erat apud Patrem, quando uenit in uirginem: impleuit illam, nec recessit ab illo. Veniebat in carnem, ut eum homines manducarent: & manebat integer apud Patrem, ut angelos pasceret. &c.

Norunt fideles, ueniam manducant carnem Christi: itaque sermo Christi non est eis figuratus.

Hodie consecratur partes.

En hic audis nosse fideles, quemadmodum Christi carnem manducant, non quidem, quae erat Capernaitarum persuasio, maectatam & particulatim scissam, sed uiuam & integram, ut ab illo pasci & refecti, qui seipsum preparat cibum, ab eo vitam accipiant sempiternam. Ita iam cernis amice lector, quam bellè nostris Aduersarijs sua illa ex Augustino allata figura patrocinetur.

Alla Augustini testimonia, cum Christi uerba proprie, non metaphorice, accepisse.

Atque tametsi omnibus haec tenus prolatis eius uiri testimonijs, maximeque primo illo in Psal. 33. loco (ubi, sicut diximus, in Christo secundum literam impletum asserit, quod de Dauid scriptura commemorat, Ferebatur, inquiens, manibus suis, tum uidelicet, quando commedans ipsum corpus suum, ait: Hoc est corpus meum, plus satis demonstratum est, cum illa ipsa Seruatoris uerba non metaphorice, sed proprie & accepisse, & accipienda docuisse: at tamen ut omnes magis magisque compertum & exploratum habeant, Aduersarios nostros, ubi in suas eum partes detorqueere nituntur, summam illi vim & iniuriam inferre, equidem ea illius pergam adferre testimonia, quae idem doceant euidentiùs.

Libro igitur Sermonum de uerbis Domini, quem etiam acer ille censor Erasmus, in certis Augustini operibus numerandum putat, is qui

qui ordine est uicesimus octauus sermo, penè ad uerbum ex sexto capite libri 5. de Sacramentis, quorum Ambrosius eius praceptor, a quo ille catholicam est edoctus fidem, author est, descriptus deprehenditur. Quae enim illic habet in eam dominicae precepcionis particulam, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie cum Ambrosio mirè consentiunt. Memini, inquit, sermonis mei. Cum de Sacramentis tractarem, dixi uobis, quod ante uerba Christi quod offertur, panis dicitur: ubi Christi uerba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergo in oratione Dominica, quae postea sequitur, ait Panem nostrum: Panem quidem dixit, sed in uerbo dixit, hoc est, super substantialem. Non iste panis qui uadit in corpus, sed ille panis uitae aeternae, qui animae nostrae substantiam fulcit. Haec tenus Augustinus: qui quidem ut illa Domini uerba, HOC EST CORPVS MEVM, ipsi fuerint intellecta, luculentius exprimere uix potuisset: quando quidem affirmare non dubitat ubi uerba consecrationis deprompta fuerint, non panem esse, qui in ventrem eat, sed panem illum super substantialè uitae aeternae, id est, corpus Christi, qui animae nostrae substantiam fulciat.

Ante consecrationis uerba panis est, post ea corpus.

Et ne quid hic locus dubitationis tuo in animo relinquat, haec eadem eiusdem sententiam Lector ex libro sententiarum Prosperi accipias uelim, ubi haec eius uerba recitantur. Nos autem in specie panis & uini, quam uidemus, res inuisibiles, id est, carnem & sanguinem honoramus: nec similiter praehendimus has duas species, quemadmodum ante consecrationem praehendebamus: cum fideliter fateamur, ante consecrationem panem esse & uinum, quod natura formauit: post consecrationem uero, esse carnem Christi & sanguinem, quod benedictio consecrauit.

De Consecratione Distinctio. Nos autem. Sub speciebus panis & uini, Christi carnem & sanguinem honoramus.

Nimirum luculenta sunt haec, ex quibus id etiam discere licet haud obscure, quid patres consecrationis uocabulo uelint intelligi, ubi de celsissimi Sacramenti huius consecratione agunt: non aliud sanè, quam conficiendi uocula, quae quid sibi uelit, supra in praefatione, quam Patrum testimonijs praefiximus, explicatum est.

Consecrati, quid sit patribus. Fol. 68.

Aduersarij uero, ut Christum è V. Sacramento nobis suffrentur & eripiant, magnoperè in eam in cumbunt curam, ut consecrationis uocabulum admodum eleuet, perinde ac si Patribus nihil significet aliud, quam olim uel Ciceroni, uel ethnicis Iureconsultis significari, nepe,

Aduersarij consecrationis uocabuli idem apud Patres significare uolunt, quod apud ethnicos, ut illud eleuent, rei

rei alicuius ex usu prophano ad sacrum translationem. Sed ne que-
 fucum hic tibi fieri patiaris lector. Ut enim tute hic cernis, Cōsecra-
 re, patribus non solum solum significat panem & vinum è prophano trans-
 ferre usu, vti ea in Aduersariorum cœnis (ne dicam computationi-
 bus) carnem & sanguinem CHRISTI significant: sed eiusmodi cre-
 aturas à prophano usu separatas, virtute verborum Christi, in eius
 verum corpus & sanguinem conuertere: cum nos Christiani (vt Au-
 gustinum paulò antè dicentem audisti, fideliter fateamur ante cōsecra-
 tionem panem esse & uinum, quod natura formauit: post consecrationem
 uerò esse carnem & sanguinem Christi, quod benedictio consecrauit.
 Hinc igitur colligas velim, vt Augustino ea Christi verba, HOC EST
 CORPVS MEVM, fuerint intellecta.

Quem eius intellectum & interpretationem vt possis etiam fuis-
 se perdiscere, noueris duobus locis eum hoc præstantissimū Sacramen-
 tum studio haud vulgari descripsisse: è quibus prior est lib. 3. de Tri-
 nitate, cap. 4. posterior lib. 20. contra Faustum Manichæum, cap. 23.

Libro 3. de Trinitate, cap. 4. sic habet: Apostolus Paulus potuit signi-
 ficando prædicare Dominum Iesum CHRISTVM, aliter per linguam
 suam, aliter per Epistolam, aliter per Sacramentum corporis & sanguinis
 eius: Nec linguam quippè eius, nec membranas, nec atramentum, nec signi-
 ficantes sonos lingua editos, nec signa literarum conscripta pelliculis, cor-
 pus Christi & sanguinem dicimus: sed illud tantum, quod ex fructibus ter-
 ræ acceptum, & prece mystica consecratum, ritè sumimus ad salutem spiri-
 talem, in memoriam pro nobis Dominicæ passionis. Quod cum per manus
 hominum ad illem inuisibilem speciem perducitur, non sanctificatur ut sit tam
 magnum sacramentum, nisi operante inuisibiliter spiritu Dei.

Hæc quidem sancti viri descriptio non oscitanter pensitanda est,
 vt potè quæ ad intelligenda ea Domini verba, HOC EST CORPVS
 MEVM, non parùm faciat. Duo quædam hic referuntur: Primum
 est, tametsi id quod ex terræ fructibus acceptum est, per manus ho-
 minum ad visibilem speciem perducitur, non posse tamen illud tam
 magnum fieri sacramentum, nisi prece mystica (putà, sacro sancti Ca-
 nonis) sit consecratum, idque operante inuisibiliter Spiritu DEI.
 Itaque hoc loco Augustinus soli id tribuit spiritui sancto, quod sua in-
 uisibili

Descriptio
 dua V. Sacra-
 menti, Augu-
 stino auctore

Manus homi-
 num faciunt
 externas Sa-
 cramenti spe-
 cies, sed Spi-
 ritus sanctus
 inuisibili
 operatione
 sua efficit in-
 de corpus
 Christi.

Spiritus sancti
 operatio sit
 consecratio.
 Canon S.
 Misæ.

uisibili operatione propositas creaturas tam magnum efficiat sacra-
 mentum: quam Sancti spiritus efficacissimam in ijs creaturis opera-
 tionem non potes secus accipere, quam vbi ante consecrationem nõ
 nisi panis & vinum fuit, hominum manibus præparata, illic iam facta
 consecratione verum Christi corpus & sanguinem coram adesse, nõ
 quidem humana, sed Sancti spiritus virtute & operatione effecta.

Quod quid est aliud dicere, quàm quod ante illum ea de re scripsit
 eius præceptor Ambrosius lib. de ijs, qui inuitantur mysterijs?

Cap. 9.

Quod sit tantum, inquit, ualuit humana benedictio, ut naturam conuerte-
 ret, quid dicemus de ipsa consecratione diuina, ubi uerba ipsa Domini Sal-
 uatoris operantur? Itemq; lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. Vbi uerba Christi,
 ait, operata fuerint, ibi sanguis efficitur, qui plebem redemit.

Neq; vllam apud me dubitationem habet, quin beatus Fulgentius
 hæc D. Augustini magistri sui uerba sibi proposita habuerit, cum ad
 Monimum scriberet lib. 2. Spiritum sanctum Ecclesiæ sacrificium, quod
 omni Trinitati offertur, consecrare & sanctificare. Quo loco etiam
 idem Fulgentius Consecrare non alia significatione dixisse putandus
 est, quàm creaturas in Christi corpus & sanguinem conuertere.

Spiritus San-
 ctus conse-
 crat V. Sacra-
 mentum.

Iam secundò, vti de Augustini huius loci sententia minùs hesites,
 audis eum dicentem, V. Sacramentum vbi prece mystica consecratum
 sit, nos ritè sumere ad salutem. Quod si ille senserit, vt perspicuum est
 eum sensisse, V. Sacramentum diuina virtute sua nostram efficere salu-
 tem, quis non videat plus hinc esse quàm figuram, ipsum uidelicet ve-
 rum Christi corpus cum eius diuinitate coniunctum, cui soli salutis
 nostræ operatio accepta referenda est, figuræ nequaquam?

Psal. 3.

Quauis autem memorata V. Sacramenti descriptio, quæ apud
 Augustinum lib. 3. de Trinitate habetur, tam sit illustris, vt nulla ei
 quibusuis calumnijs possit offundi caligo, at tamen miser Oecolam-
 padius in ea fuit sententia, vt se crederet eiusdem libri cap. 10. uirum
 sanctum in suas partes detorquere posse: quod tamen, vbi locus ille
 exactè inspicitur, fallaciosè fecisse depræhenditur. Cauillum eius, &
 quæ ab illo adferuntur, agè excutiamus. Vir sanctus eo loco cõme-
 morat, vti Deus in veteri Testameto sæpenumerò hominibus se de-
 monstrarit, aliquandò in angelo, aliquandò in electis uiris Dei: mul-
 tosq;

Obiectio
 Oecolapadij.

HH

tosq; recēset modos, quibus Deus modò in angelis, modò in electis suis sese demòstrārit, apparuerit, & significārit. Atq; inter alias significationes eiusmodi, per eius electos factas, duo quædam earundem genera refert his verbis: *Aliquando ad hoc fit eadem species, (scilicet Christum significans) uel aliquantulum mansura, sicut potuit serpens ille æneus exaltatus in eremo: uel peracto ministerio transitura, sicut panis ad hoc factus, in accipiendo sacramento consumitur. Quib⁹ addit hæc: Itaq; illa quæ p angelos fuit, quo difficiliora & ignotiora, eo mirabiliora sunt nobis: ut quod Moysi angelus apparuerit in rubo, & id genus pleraq; alia. Quæ autem per homines Dei fiunt, quia hæc hominibus nota sunt, quòd per homines fiant, honorem tanquā religiosa possunt habere, stuporem tanq̄ nota non possunt. Ex his Augustini verbis miser ille Oecolampadius hoc textit cauillum:*

Audis hic, inquit, Augustinum duo quædā commemorare. Primum, panem ad hoc factum, in accipiendo sacramento consumi. Sacramentum igitur & est & permānet panis. Deinde, hæc tanquā ab hominibus in his speciebus, quæ notæ sunt, facta, stuporem habere nō posse & admirationem. Inde uero colligi licet, nullam fieri panis in corpus Christi mutationem, quando ea absque ingenti & incomprehensibili miraculo fieri non posset.

Dilutio. Verum hīc Oecolampadius totus à scopo aberrat, & ante victoriam triumphum agit. Quòd enim ad priorem cauilli eius partem attinet, qua uult panem in accipiendo sacramento consumi, etiamsi ponamus, aut illi demus Augustinum hīc nō de propositionis panibus, quæ ueteris Instrumenti quoddam fuere sacramentum, agere, quod tamen quibusdam placet Theologis: sed de illo pane, qui ad altaris sacramentum assumitur: at nihilo min⁹ ex illius eius loci verbis hoc fit testatissimum, eum illic non nisi de externis panis speciebus, quæ hominum fiant manibus, habere sermonem: quas nimirum dubiū non est, percepto V. Sacramento, quòd tum suum peregerint ministerium, consumi: neutiq; uerò de ipso Christi corpore, sub illis substantialiter contento: quòd sanè non hominum fit manibus, sed operante inuisibiliter spiritu Dei ex creaturis efficitur. Eūdem in modum, quòd ad alteram cauilli partem attinet, nempe, per homines factas significationes non esse admiratione dignas, ex ipsius Augustini, quibus
ibidem

ibidem utitur, uerbis æquè perspicuum est, hæc eum non de Christi corpore, sed (etiam si ea ad Sacramentum referenda forent) de solis externis panis ac uini speciebus dicere, quæ quòd notæ sint, stuporē nemini adferre possunt.

Quæ cūm citra ullam controuersiā ita se habeant, oratum te uelim amice Lector, memoratū cap. 4. eiusdem libri tertij, vnde priorē Sacramenti descriptionē protulimus, cum hoc 10. cap. vnde suū Oecolampadius cauillū & calumniam excerpfit, sedulò conferas: cōperturus proculdubio luce clari⁹ in ipso 4. cap. ubi de re Sacramenti, sub speciebus facta cōsecratione substantialiter p̄sente agit, asserere eum illā ipsam Sacramenti rem non hoīm manibus fieri, sed operāte inuisibiliter spiritu Dei, eamq; ritè sumi à nobis ad salutem spiritalem & sempiternā: Porro 10. cap. ubi de solis agit speciebus externis, affirmare eum, panē ad hoc factum, scilicet hoīm manibus, in accipiendo sacramento consumi. Itemq; illic, ubi de inuisibili Christi corpore, (re Sacramenti) uerba facit, docere eum, nō posse nos illud Christi corpus, nisi operante inuisibiliter Dei spiritu, in Sacramento habere: quidē operatio incomprehensibilis & ultra modum stupēda & plena miraculi est; hīc uerò, ubi de sola externa uisibili specie, hoīm manibus effecta, sermonem textit, asseuerare eum, hanc tanq̄ hominibus notam, stuporem habere non posse. Idq; aded etiam alij Patres confirmant & asserunt, ut paulo antè ex Ambrosio didicimus: nempe ea causa dñm nobis uerum idemq; sanctissimū corpus suum sub his notis panis & uini speciebus præbere, ut sinè horrore illud sub iisdē dignè & reuerēter accipere possimus. Qui tandē igitur Oecolampadio in mentem venire potuit dicere, Augustinum in ea fuisse sententia, in V. Sacramento nullum esse præpotentis Dei diuinum miraculum? cū tamē uir ille sanctissimus, ut supra dictū est, in Psal. 33. multis iisdemq; subindè reperitis uerbis studiosissimè testetur & doceat, Christum Dñm, cū Apostolis cōmendaret ipsum corpus suū, dicens, HOC EST CORPVS MEVM, tam insigne declarasse miraculum, ut nullus vnq̄ eiusmodi facere potuerit, nec quisquam vnq̄ facturus sit, uidelicet se ipsum tulisse in manibus suis.

Sed qd nos pro germana uerborū Augustini in memorato 10. cap. haurienda intelligentia, tam altè repetere necesse est? Vel illud ipsum

HH 2 dūntaxat

4. Cap. agit Augustinus de uero Christi corpore in Eucharistia: decimo uerò, de speciebus externis.

Christus suū nobis corpus sub uisibilibus præbet speciebus terrenis, nē nobis sit horrori.

duntaxat caput, non trūcatim pro nostro commo, vt Oecolampadius more suo fecit, sed à capite ad calcem vsq; perlegamus: inuenimus proculdubio virum sanctum illic luculentum ferre testimoniu, ipsius ætate omnes è religione Christianos, cuiuscunque illi ætatis fuissent, pro certo ac indubitato habuisse, in V. Sacramento Christi re vera præsentem adesse. Verba eius hæc sunt: *Sicut infantes non narrant, quod in altari ponitur, & peracta pietatis celebratione consumitur, undè uel quomodo conficiatur, undè in usum religionis assumatur: & si nunq̄ discant experimento uel suo uel aliorum, & nunq̄ illam speciem reuideant, nisi inter celebrationem sacramentorum cum offertur & datur, dicaturq; illis autoritate grauissima, cuius corpus & sanguis sit, nihil aliud credent, nisi omnino in illa specie Dominum oculis apparuisse mortaliu, & de latere tali percusso liquorem illum omnino fluxisse.*

Augustini ætate Christiani suas docuere ples baptizatas, credere V. Sacramentū esse corpus & sanguinem Domini.

Haud obscure, vt equidem arbitror, his verbis Augustinus testatū efficit, eius seculo catholicam Christi Ecclesiam, autoritate grauissima veram corporis CHRISTI in eucharistia præsentiam docuisse, & omnes è religione Christianos eam certissimè credidisse: adeoque parentes suis tenellis prolibus, quas in Ecclesiasticis cæcibus ad Diuina officia secū duxere, eam studiosissimè tradidisse. Itaque eiusmodi infantes, antequàm rationis essent compotes, discerentq; vndè vel quomodo illæ hostiarum & calicis species assumptæ & institutæ essent, nihil potuisse credere aliud, nisi omnino in illis speciebus Dominum oculis quondam apparuisse mortaliū: id quod hodieq; etiam apud nos catholicos puerulis vsuuenire potest, vt ita sentiant.

Indè porrò etiam hoc animaduerti licet, Augustini æuo in catholica Ecclesia Christum Dñm in V. Sacramento, ceu re vera in illo & substantialiter præsentem, à Christianis omnibus reuerenter adorari consueuisse. Alioquò enim parentes suas proles, ita vt dictum est, autoritate grauissima non instituisent ac informassent, sed in eam quam diximus opinioe eos hæere permisissent. Quanquam hoc loco nihil opus est, probare vt velimus, V. Sacramentum ob Christi veram realemq; præsentiam ea tempestate passim in Christi Ecclesia adorari solitum, cum id Augustinus in Psal. 98. vt est supra dictum, clari-

Augustini tēporibus Christianus in V. Sacramento adoratus est.

ssimè testetur, & infra suo loco ex illo alijsque patribus latius docendum sit.

Atq; nè tibi Aduersarij iam memoratum Augustini de Trinitate lib. 7. cap. 10. locum rursus malitiosè deprauent, obserua Lector, e quid Augustinum hæc vt de personibus commemoraret, permouerit. Paulo ante eum locum docet, siue homines admirentur, siue non admirentur, non id efficere, vt diuersum sit in seipso, quod interim per externas species significatur: quandò id quod significatur, id ipsum est, id est, Deus vel spiritus sanctus. *Illas, inquit, nubes & ignes quomodo fecerint uel assumpserint angeli ad significandum quod annuntiabant, etiamsi Dominus uel Spiritus sanctus illis corporalibus formis ostendebatur, quis nouit hominum: quibus utique quanto difficiliora & ignotiora, eo & mirabiliora sunt: angelis uero, tanquam suæ actiones, notæ atque faciles fuere.* Ità & de V. Sacramento se habere asserit. Parentibus, propterea quòd nō sint, vndè externe V. Sacramenti species in usum religionis assumptæ sint, stupori & admirationi tanquam notas, illas esse non posse: paruulos uero, tanquam ignotas, admirari eas species externas: interim nihilo minus rem significatā, id est, Christū ipsum re vera præsentem, neque admiratione, neq; non admiratione impediri, quò minus semper vnus atq; idem sit.

Quæ quidem omnia in prioris V. Sacramenti descriptionis elucidationem eò mihi fusiùs commemorata sunt, lector, vt scèdissimā Aduersariorum fallaciam & imposturam exactiùs cognitam habere queas, nempè vt illi Augustini verba non rarò dedita opera ac malitiosè truncatim proferant, & dictiones quasdam, quas ad impiam suam confirmandam sententiam detorquent, hincindè ex eius scriptis & monumentis excerpant, omissis interim de industria, aut certè turpiter & vitiosè tum præcedentibus, tum consequentibus verbis, alijsq; illius lucubrationibus, vndè germana eius mens & sententia posset deprehendi, quod sanè idem Augustinus etiam Manicheis eadem arte præditis, libro contra Adimantum, cap. 14. hac oratioe improperat: *Vt manifestius, inquit, appareat istorum fraus, qui particulas quasdam de scripturis eligunt, quibus decipiant imperitos: non connectentes quæ supra & infra scripta sunt, ex quibus uoluntas & intentio scri-*

Hereticorū ingenium & consuetudo.

ptoris possit intelligi. Et hæc quidem de prima sacramenti descriptione dixisse satis sit.

Alteri Sacramenti descriptio,

Alteri verò descriptio, quæ habetur lib. 20. cōtra Faustū Manichæum, cap. 13. priori admodum assimilata est, nec minùs atquæ illa opportunitatis habet ad docendum, virum sanctissimum ea Christi verba, **HOC EST CORPVS MEVM**, non metaphoricè, sed propriè accepisse. Ipsum agè Augustinum loquentem audiamus: *Noster autem panis & calix, inquit, nō quilibet quasi propter Christum in spicis & in sarmētis ligatum, sicut illi (Manichæi) desipiūt: sed certa consecratione mysticus fit nobis, nō nascitur. Proinde quod non ita fit, quāuis sit panis & calix, alimentum est refectiois, non sacramentum religionis.*

Nō panis verrenur, sed quod ex pane certa consecratione efficiatur, Eucharistia est.

Manichæorū, horrenda blasphemia.

Cuius quidem descriptionis vt aliqua notio certior habeatur, scire operæ precium fuerit, amentissimos Manichæos in præpotentis dei contumeliā asserere non dubitasse, duo ex omni æternitate fuisse principia, bonum & malum, quæ inter se commissa pugna, cōmixta essent in creaturis; atq; ita diuinam naturā & Christum in spicis & botris ex vite pendentibus tan tispèr ligatum fuisse, donec per Manichæorum electos, (sic enim illi p̄cipuos suos Rabinos appellabant) creaturas illas in cibū accipientes, ab illa captiuitate solutus & expiatus esset.

Prò nefandam & immanem blasphemiam. Et tamè ij Tartarei demones satanica sua fallacia passim in orbe terrarum plurimos sibi adiungere, & Christi Ecclesiam supra modum affligere. Cùm his ergò insignis ille athleta Augustinus, quem tamen illi iam antè annis nouem suis implicatum nexibus tenuerant, multis lucubrationibus, contra illorum amentiam editis, configit athleticè. Cùm ergò illi inter alia garrissent, se cum catholicis eiusdem ferè esse religionis & deuotionis erga panem & calicem, Augustinus illis respondit: *Non ita est, ut nos persuasum habetis Manichæi: Non quilibet panis & calix quasi propter Christum in spicis & sacramētis ligatum, nobis est sacramentum: non nobis Christus in agro nascitur: aliud eò pertinet ut sit sacramentum, nempe diuina consecratio, quæ fit illis uerbis Dominicis, HOC EST CORPVS MEVM. Hac, inquit, consecratione nobis ille panis fit mysticus, sub quo mysterio Christus tegitur & cōtinetur: quicquid uerò ita non fit, scilicet hac consecratione, alimentum est refectiois,*

NON

non sacramentum religionis. Obserua quod ait, *Quod non ita fit.*

Atq; vt eā suā mentē & sententiā prodat manifestiùs, ait eodē loco: *Licet benedicamus, gratiasq; agamus Domino in omni eius munere, non solum spiritali, uerum etiā corporali, non tamen hac communi benedictione & gratiarum actione ex pane & uino nobis fieri Sacramentum: sed has creaturas certa diuinaq; consecratione mysticas fieri, id est, in sacramentum transire: quibus ille mensam, dñi à communi fidelium panis fractione (à qua certè Aduersariorū cœna, vt in 20. scripturæ testimonio supra dictū est, non multum discrepat) luculenter admodum distinguit & separat; atq; ita certum testatumq; efficit, diuina cōsecratione Christum nobis in Eucharistia præsentem exhiberi, idq; substantialiter. Namq; alioquē, vt cordatus quisq; facile potest animaduertere, dilutio eius, qua immanissimum Manichæorum errorem refellit, profus elumbis & eneruis erit.*

Adeoq; ue vir sanctis. eodem capite ad Faustum hæreticum uersa oratione, *Quomodo ergò, inquit, comparas panem & calicem nostrum, & parem religionem dicis, errorem longè à ueritate discretum, peius desipiens quàm nōnulli (puta, Ethnici) qui nos propter panem & calicem, Cere rem ac Liberum colere existimant?*

His sanè haud obscurè indicat, (sicut & illis, quæ subijcit, *Quantus panis & calicis sacramentum nostro ritu amplectamur*) Christianos eius seculo V. Sacramentum diuino affecisse honore. Nō enim potuissent alioquē ethnicis ob huius V. Sacramenti cultum in eā venire suspitionem, quòd Cererem Bacchumq; colerent.

Habes igitur Lector ex gemina hac descriptione, Augustinū Christi uerba, **HOC EST CORPVS MEVM**, nō metaphoricòs, sed propriè & secūdum literam accepisse, cùm ille tam præclare testetur, panem & uinum non tam magnū effici posse sacramentū, putà sub quo Christus præsens adfit, nisi prece mystica, cui ipsa quoquè cōsecrationis uerba inserta sunt.

Vndè id quoquè haud difficulter licet intelligi, quod nā Aduersarij habeant sacramentū, cùm illi prece canonica, vel sacrosancto Canonē, qui ad diuinam pertinet consecrationē, eamq; in se complectitur, iuxta Apostolicam & Ecclesiasticam ordinationem non utantur.

Diferimē inter sacramētū consecrationē, & uulgarem cibi benedictionē.

Quòd Christiani olim, ut hodieq; sacramētū in magno honore haberent, gentiles putabant eos Bacchū & Cererē colere.

Canō Missæ.

Aduersarij eum non cōsecrēt, nō habent uerum sacramentū.

Porrò

Porro super hæc omnia, omninò perspectum, ut habeas, quoniam Augustinus verba seruatoris, **HOC EST CORPVS MEVM**, intellexerit, in manum sumas Epistolam eius 118. ad Ianuarium, ex qua poteris hinc planè certior effici. Habes illic inter cætera: *Dixerit aliquis non quotidie accipiendam Eucharistiam. Quæstieris, quare? Quoniam, inquit, eligendi sunt dies, quibus purius homo continentiusq; uiuit, quò ad tantum sacramentum dignus accedat. Qui enim manducauerit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Alius contra: Immo, inquit, si tanta est plaga peccati, atque impetus morbi, ut medicamenta talia differenda sunt, auctoritate antistitis debet quisq; ab altario remoueri ad agendam poenitentiam, et eadem auctoritate reconciliari. Hoc est enim indigne accipere, si eo tempore accipiat, quo debet agere poenitentiam: non ut arbitrio suo, cum libet, uel auferat se communioni, uel reddat. Cæterum si peccata tanta non sunt, ut excommunicandus quisquam homo iudicetur, non se debet à quotidiana medicina dominici corporis separare. Rectius inter eos fortasse quisquam dirimit litem, qui monet, ut præcipue in Christi pace permaneant, faciat autem unusquisq; quod secundum fidem suam pie credit esse faciendum. Neuter enim eorum exhonorat corpus & sanguinem Domini, si saluberrimum sacramentum certatim honorare contendunt. Neq; enim litigauerunt inter se, aut quisquam eorum se alteri præposuit, Zachæus ille & centurio, cum alter eorum gaudens in domum suam suscepit Dominum: alter dixerit, Non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Et paulò infra: Nam & iste honorando, non audeat quotidie sumere: & ille honorando, non audeat ullo die prætermittere. Contemptum solum non uult cibus ille, sicut manna fastidium. Inde enim & Apostolus indigne dicit acceptum ab eis, qui non discernabant à cæteris cibus ueneratione singulariter debita. Continuo quippe cum dixisset, Iudicium sibi manducat & bibit: addidit ut diceret, Non dijudicans corpus.*

Equidem, hinc libens interim præteriêro, Augustinum Eucharistiam, corporis & sanguinis dominici medicinam, itemq; toties corpus & sanguinem, atq; etiam saluberrimum nuncupare sacramentum. Id uerò notatu dignum mihi videtur, eum utrunq; hoc religiosorum

Eucharistia
nū quotidie
accipienda,
nec ne.

Magnis obnoxij peccatis olim non à statim facta confessione absoluebantur, sed abstinēbatur, donec impoſitā cōpleſſent ſatisfactionē. His impius contradicij Lutherus.

Eucharistia, est medicina Dominici corporis.

Lue 19.
Matt. 8.

Num. 27.
1. Cor. 11.

ac neum timentium hominum genus, de quotidiana communione disceptantium, duobus illis, quorum est metio in Euangelio, pijs admodum uiris, Zachæo & Centurioni comparari: quo ille satis innuit, Christum Dominum in V. Sacramento non minus substantialiter sub tectum, id est, in corpus nostrum, idq; in utriusque hominis salutem ingredi, atque olim in Zachæi domum substantialiter ingressus sit: nos quoque dominum in V. Sacramento suscepturos, dicere debere cum Centurione: Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum: quod etiam Origenes, ut supra fol. 116. annotatum est, docet.

Præterea habet hinc Augustinus, cibo huic uenerationem quandam singulariter debere, eaq; speciatim, ut à cæteris cibus longè eum discernamus, nec uisitati panis loco habeamus: qui uerò id non faciant, eos ex Apostoli sententia iudicium sibi manducare & bibere. Hinc iam expendas Lector, num Aduersarij, qui ex V. Sacramento panem faciunt communem & terrenum, hanc æternæ damnationis sententiam à se possint amoliri. Augustinus uult V. Sacramentum pro uulgari pane duci non debere, sed illi uenerationem singulariter debitam esse præstandam: immò Dominum ipsum in illo adorandum, dicendumq;: Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum.

De qua quidem ueneratione singulariter tanto sacramento debita, eadē Epistola etiam alteri quæstioi, Utrum iam reſecti, die illa ſumere debeāt Eucharistiā, hunc in modū respondēs, ista cōmemorat: *Ex hoc enim (scilicet tempore, quo discipuli seruatoris, eius corpus & sanguinem acceperunt) placuit Spiritui sancto, ut in honorem tantum Sacramenti, in os Christiani prius dominicum corpus intraret, quam exteri cibi. Ait porro Apostolum Corinthios arguisse & emendasse, quod mensis suis tantum sacramentum miscerent. Namq; saluator, ait, quò uehementius commendaret mysterij illius altitudinem, ultimum hoc uoluit infigere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat.*

Si quidem satis superq; non docent hæc omnia, Augustinum Christi uerba, **HOC EST CORPVS MEVM**, non pro solo pane, quod illi Aduersarij impudentissimè affingūt, sed de ipsissimo seruatoris corpore accepisse, iam planè quid dicam non uideo: præsertim ubi ille uerba ea, quibus hoc V. Sacramentum institutum est, supremam do-

Non dijudicare corpus Domini, qd sit Apostolo.

Matt. 8.

Placuit Spiritui sancto, ut corpus deo ministrum ante omnem cibum sumatur.

V. Sacramenti
institutio,
Christi supra
ma voluntas
fuit.

mini saluatoris voluntatem fuisse testatur, quam idem Dominus suorum discipulorum cordibus & memorie, ceu altissimum mysterium, infigere voluerit. ex quo potest liquidò perspicui, Augustinum eais verba haud secus accepisse, quam sint testatoris extrema accipienda verba, quæ admodum antè dictum est latiùs 18. & 19. scripturæ testimonio, ipseq; adè Augustinus id docet Tractatu 10. in Epistola Iohannis, vbi inducit heredè de verbis nouissimis Patris sic loquentis. *Ego non faciam, quod mihi pater efflans animam, nouissimè mandauit: quod ultimū sonuit in aures meas, proficiscente hinc patre meo? Quæuis alia uerba ipsius aliter habere possum, nouissima uerba plus tenent.* Et deinde sic subinfert: *Custodiuntur uerba nouissima hominis morientis: quid sibi sperant illi, qui uerba nouissima sedentis in cælo non custodiunt, uidentis desuper an conternatur, an non conternatur?*

Præterea studiosus Lector non potest esse nescius, viro huic sanctissimo, quoties simul de pane communi, & corpore domini in Eucharistia loquitur, panem & sacrosanctâ eucharistiam longè diuersa esse disparata: quæ causa est, vt ea sibi mutuo opponere solitus sit, tanquam quæ non eisdem sint substantiæ. Epistola 64. sic habet: *Accipiamus cum eis corpus, cum quibus panem comedere prohibemur.* Quo loco dolet, Afros suos cum ebriosis accipere solere Christi corpus, cum quibus tamen ex Pauli præscripto 1. Cor. 5. meritò nec panem fumere deberent.

Vnum adhuc adferemus locū ex Sermonè illius 2. de verbis Apostoli, quo planum testatumq; fiat id quod probandum suscepimus, eū videlicet Chri verba propriè accepisse, atq; inde ad alias nos rationes conferemus. Eius uerba sic se habent: *Audiuimus ueracem magistrum, diuinum redemptorem, humanum saluatorem commendantem nobis precium nostrum, sanguinem suum. Locutus est enim nobis de corpore & sanguine suo, quod corpus dixit escam, sanguinem potum, sacramentum fidelium.* Agnoscunt fideles. Audientes (id est, catechumeni) autè quid aliud quam qui audiunt: *Cum ergo commendans talem escam & talem potum, diceret, Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis sanguinem meum, non habebitis uitam in uobis: & hoc diceret de uita, quis alius quam ipsa uita? erit*

autem

Augustinus
panem commu-
nem opponit
Eucharistiæ,
tanquam qui
diuersæ ab il-
la substantiæ
sint.

Sacramentū
est precium
nostrum, quo em-
pti sumus, &
uita.

autem illi homini mors, non uita, qui mendacem putauerit uitam: scandalizant sunt discipuli eius &c. Nimirum satis hinc perspicue asserit, Christum magistrum ueracem, & qui mentiri nesciat, luculentis testatum esse uerbis, fidelium sacramentum, nobis ab ipso commendatum & relicum, eius esse corpus & sanguinem, nec alium sanguinem, quam qui est precium nostrum, quo empti fumus: itemque esse hæc ueram escam & uerum potum, adeoq; uitam ipsam: denique illis omnibus, qui uitam, id est, Christum de uita (vt dictum est) testificantem, mendacem putauerint, (id quod Aduersarij faciunt) non uitam, sed mortem fore sempiternam.

Pergit autem, & eodem loco, vt alijs omnibus, id explicat, vnde Capernaitæ scandali ansam arripuerint: nempe, quod putarent Dominum de corpore suo, quod uidebant, partes facturum, & membra sua conuersurum, usq; daturum. Sed vt has ex eorum animis nimium horrendas cogitationes euelleret, addit dixisse Dominum:

Quid ergo si uideritis filium hominis ascendentem, ubi erat prius? Certè qui integer ascendere potuit, consumi non potuit: Ergo & de corpore ac sanguine suo dedit nobis salubrem refectionem, & tam magnam breuiter soluit de sua integritate quæstionem. Manducet ergo qui manducant, & bibant qui bibunt, esuriant & sitiant, uitam manducant, uitam bibant. Illud manducare, refici est: sed sic reficeris, ut non deficiat unde reficeris. Illud bibere, quid est nisi uiuere? Manduca uitam, bibe uitam, habebis uitam, & integra est uita. Tunc autem hoc erit, id est, uita, erit unicuique corpus & sanguis Christi, si quod in Sacramento uisibiliter sumitur, in ipsa ueritate spiritaliter manducetur, spiritaliter bibatur. Audiuimus enim ipsum Dominum dicentem: Spiritus est qui uiuificat, caro autem non prodest quicquam. Verba quæ locutus sum uobis, spiritus & uita sunt. Sed sunt, inquit, quidam qui non credunt: ipsi dicebant, Durus est hic sermo: quis potest eum audire? Durus est, sed duris: id est, incredibilis, sed incredulis &c

Hac oratione Augustinus, aduersariorū philosophica planeq; stolidi aduersus Christi uirtutè omnipotentè argumenta omnia, profus subruit

Capernaitas
quid offen-
derit.

*si sic
Edere & bi-
bere V. Sacra-
mentū, qd sit.

Iohan. 6.

subruit & enervat. Si Christus, inquit, in cælum integer ascendere potuit, potest etiam integrum & sine defectu fidelibus suis edendum præbere corpus suum, & in eodem vitam nobis salutemque conferre. Simul observa, quam crebro hic V. Sacramentum vitam nuncupet, & Adversariorum nostrorum castiget incredulitatem. *Durus est, ait, sermo Christi, sed durus id est, incredibilis, sed incredulus.* Quæ non possunt de figura accipi. Cui enim durus & incredibilis possit sermo videri, si quispiam (vt nihil de Christo Deo & homine loquar) corporis sui figuram alijs relinquat? Atque; nè possit ullam habere, dubitationem, Augustinum hoc loco V. Sacramentum (id est, veritatem corporis & sanguinis Christi, quæ nos in mysterio accipimus) vitam appellare, audi quid ille hinc scriptum reliquerit lib. I. de peccatorum meritis & remissione, cap. 24: *Optimè, inquit, Punico Christiani baptismum ipsum nihil aliud quam salutem, & sacramentum corporis Christi nihil aliud quam vitam uocant. Unde, nisi ex antiqua (ut existimo) & Apostolica traditione, qua Ecclesiæ Christi insitum tenent, præter baptismum & participationem Dominicæ mensæ, non solum non ad regnum Dei, sed nec ad salutem & vitam æternam posse quenquam hominum peruenire? Hoc enim & scriptura testatur, secundum ea quæ supradiximus. Nam quid aliud tenent, qui baptismum nomine salutis appellant, nisi quod dictum est Tit. 3. Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis: & quod Petrus ait 1. Pet. 3. Sic & uos simili forma baptismi saluos facit? Quid aliud etiam, qui sacramentum mensæ Dominicæ uitam uocant, nisi quod dictum est Iohan. 6. Ego sum panis uitæ, qui de cælo descendi: & panis quem ego dederò, caro mea est pro seculi uitâ: & Si non manducaueritis carnem filij hominis, & sanguinem biberitis, non habebitis uitam in uobis &c?*

Hæc velis nolis, de V. sacramento dicta fatearis oportet. Num tu igitur persuasum habes, Apostolos Christi ecclesijs tradituros fuisse, vt V. Sacramentum vitam nuncuparent, si id illi figure duntaxat loco habuissent? Aut qui tandem Afri optimè, quod illis Augustinus tribuit, Sacramentum corporis Christi nihil aliud quam vitam uocassent, si vir sanctus illud nõ nisi figuram esse putasset? Quæ enim ratione figura nihil aliud quam uita dici queat?

Hic

His confirmata scribit Tractatu 27. in Iohannè, in ea D. Petri uerba. *Verba uitæ æternæ habes: Vitam æternam, inquit, habes in ministracione corporis & sanguinis tui. Et nos credimus & cognouimus. Non cognouimus & credimus, sed credimus & cognouimus. Credimus enim, ut cognosceremus. Nam si prius cognoscere, & deinde credere uellemus, nec cognoscere nec credere ualeremus. Quid credimus, & cognouimus? Quia tu es Christus filius Dei uiu: id est, quia ipsa uita æterna tu es, & non das in carne & sanguine tuo, nisi quod es.*

Hactenus generatim docere uolui, Augustinum Christi ea uerba, **HOC EST CORPVS MEVM**, non tropicè, sed secundum literam & ut sonant, planè simpliciterque; intellexisse. Iam porro etiam hoc testatum efficiam, eum cunctis illis propemodum rationibus, quæ supra in scripturæ testimonijs proferendis speciatim à me aliè post alias allatæ sunt, eodem modo in huius ueritatis confirmationem usum esse.

Et principio quidem docuisse illum, Christum in sacrosancta cœna sua ueteris testamenti figuras, ceu præuias quasdam umbras & signa præsignificata, huius institutione V. Sacramenti, ceu rei illis figuris significatæ, & absoluisse & abrogasse, id quod nos iam antè in secundo scripturæ testimonio prolixè annotauimus, multis operum eius locis probari potest.

In oratione Psal. 39. scribit hunc in modum: *Quando promittebatur, tunc dicebatur: cum autem datum est quod promissum est, ablata sunt uerba promissiuæ, data sunt completiuæ. Sacrificia ergo illa, tanquam uerba promissiuæ, ablata sunt. Quid est, quod datum est completiuum? Corpus quod nõstis, quod non omnes nõstis: quod utinam qui nõstis omnes, non ad iudicium noueritis. Et paulò post: Sacrificium, inquit, & oblationem noluisti. Quid ergo? Nos iam hoc tempore sine sacrificio dimissi sumus? Absit. Corpus autem perfecisti mihi. Ideo illa noluisti, ut hoc perficeres: illa noluisti, antequam hoc perficeres. Perfectio promissorum, abstulit uerba promittentia. Nam si adhuc sunt promittentia, nondum impletum est quod promissum est. Hoc corpus promittebatur quibusdam signis: ablata sunt signa promittentia, quia exhibita est ueritas promissa. In hoc corpore sumus, huius corporis participes sumus: quod accipimus, nouimus: & qui non nõstis, noueritis:*

II 3

tis: &

Increduli in V. Sacramentum impingunt.

Probat, Augustinum corpus Christi in V. sacramento vitam appellare.

Afri baptismum salutem, & Eucharistiam vitam nuncuparunt.

Apostolica Traditio. Iohan. 3. Iohan. 6.

In Christi corpore & sanguine, quæ accipimus, uita est æterna & Christus ipse.

I. August. docet V. Sacramentum, ceu Re significata, figuras ueteris testamenti esse abolitas.

tis: & cum didiceritis, non ad iudicium accipiatis. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit. Perfectum enim est nobis corpus, perficiamur in corpore.

Proph. 9.

Exod. 2. 3.

Eccles. 7.

Domum lucis intelligi vult sacras edes, ubi in Missa sacro, Christi acerba passio cogitanda est.

Eius generis præclarissimam habet institutionem lib. 17. de Civitate Dei, cap. 20. ubi ait, hanc Salomonis sententiam qua apud illum Sapientia utitur, Venite & manducate de panibus meis, & bibite vinum quod miscui vobis, per Christum impletam esse, quando is novum sacerdotium secundum ordinem Melchisedech instituit: sequi propterea in Salomone: Derelinqvite insipientiam, ut vivatis: & querite prudentiam, ut habeatis vitam. Participem autem, inquit, fieri mensæ illius, ipsum est incipere habere vitam. Nam & in alio libro, qui vocatur Ecclesiastes, ubi ait: Non est bonum homini, nisi quod manducabit & bibet, quid credibilius dicere intelligitur, quod ad participationem mensæ huius pertinet, quam & sacerdos ipse mediator testamenti novi exhibet secundum ordinem Melchisedech de corpore & sanguine suo? Id enim sacrificium successit omnibus illis sacrificiis veteris testamenti, quæ immolabantur in umbra futuri. Propter quod etiam vocem illam in Psal. 39. eiusdem mediatoris per prophetam loquentis agnoscimus: Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi: quia pro illis omnibus sacrificiis & oblationibus corpus eius offertur, & participantibus ministratur. Nam istum Ecclesiasten in hac sententia manducandi & bibendi, quam sæpè repetit, plurimumq; commendat, non sapere carnales epulas voluptatis, satis illud ostendit, ubi ait: Melius est ire in domum lucis, quam ire in domum potus. Hucusque Augustinus.

Hæc nimirum nulla opus habent explicatione, cum per se satis superq; luculenta sint, perspicueq; doceant, corpus Christi in V. Sacramento nõ figuram esse, sed ipsam antè significatam & præfiguratam rem, quæcunctæ veteris testamenti figuræ completæ & antiquatæ sint.

Urbici sectarij error.

Idem verò etiam evidentiùs docet vir sanctus Epistola 86. ad Cæcilianum, ubi errorem Urbici cuiusdam hominis schismatici confutat. Urbicus ille in sui erroris confirmationem inter alia ait, vetera sic transisse, ut in Christo cederet ara altari, gladius ieiunio, precibus ignis, panis pe-

cus, poculo sanguis. Sed Augustinus eum hæc dicentem nescire ait altaris nomen, magis legis & prophetarum literis frequentatum, & altare DEO prius in tabernaculo, quod per Moysen factum est, collocatum. Aram quæ in Apostolicis literis invenire, ubi martyres clamant sub ara Dei. Dicit cessisse panis pecus, tanquam nesciens, & tunc in Domini mensa panes propositionis poni solere, & nunc se de agni immaculati corpore partem sumere. Dicit cessisse poculo sanguinem, non cogitans etiam nunc se accipere in poculo sanguinem. Quanto ergo melius & congruentius vetera transisse, & nova in Christo facta esse sic diceret, ut cederet altare altari, gladius gladio, ignis igni, panis panis, pecus pecori, sanguis sanguini?

Hic ille disertis asseuerat verbis, panes propositionis iam in Christo cessasse non ipsis simili panis typico, ut nostri blaterant Aduersarij, sed corpori agni immaculati: item quod veteris testamenti pecorinum sanguinem non alteri æquæ typico, sed ipsius Christi sanguini, quem nunc ex poculo vel calice sumimus, cessasse.

Non minus apertè idem ille testatur in quæstionibus super Leuiticum, lib. 3. cap. 57. ubi hanc mouet quidem quæstionem, non tamè soluit. Cum Dominus dicat, Nisi manducaueritis carnem meam, & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis: quid sibi vult, quod à sanguine sacrificiorum, quæ pro peccatis offerebantur, tantoperè populus prohibetur, si illis sacrificiis unum hoc sacrificium significabatur, in quo vera sit remissio peccatorum: à cuius tamè sacrificij sanguine in alimentum sumendo, non solum nemo prohibetur, sed ad bibendum potius omnes exhortantur, qui volunt habere vitam? Rursum hæc testatum efficit, veteris legis sacrificia hoc altaris sacrificium, in quo vera est remissio peccatorum, significasse, eique cessasse, iamque verum nos sanguinem in Eucharistia percipere. Quæ quidem omnia satis probant, Augustinum perpetuò id docuisse, Christum in sacrosancta Cæna in locum tipicorum omnium sacrificiorum, quæ tum abrogauit, hoc verum corporis & sanguinis sui sacrificium substituisse.

Porro cum in memorato secundo Scripture testimonio etiã illud annotauerimus, ea verba, quibus aliquid diuinitus iubetur, vel quibus

Exod. 26. 21. 24. 29.

Leui. 1.

Apocal. 6. vbi vulgata versio habet altare.

Ex altari sumimus corpus & sanguinem agni immaculati.

Leuit. 7.

Tametis veteris lex à sanguine bibendo grauitè arceat, attamè in noua lege, Christi sanguinem bibimus.

2.

Quæ ad fidem præcepta Dei Sacra-

& Sacramēta
attinent, pro-
priè accipiē-
da sunt.

Sacramenta instituuntur, pro genuina ac propria significatione sua, nō autem metaphoricōs accipi oportere, idem quoquē Augustinus docet lib. 2. de Doctrina Christiana, cap. 9. vbi sic habet: *In his enim quæ apertè in Scriptura posita sunt, inueniuntur illa omnia, quæ continent fidem moresq; uiuendi. Nihil verò fidem nostram supra intellectū nostrum perinde flagitat, quàm venerāda sacramēta, atq; in primis hoc mirificissimum corporis Christi sacramētum, vt̄ in Augustini aliorumq; patrum iam antè prolatis autoritatibus prolixè videre licet, & deinceps quoquē perspicere licebit. Cū ergo hæc ita se habeant, metaphoræ nullus hic locus est: alio quā nostram de hoc V. Sacramēto fidem prorsus in dubium vocabimus: immò pro cuiusq; temeritate ac libidine nō nisi vanissimo insomnio illa innitetur: vt̄ iam pro dolor nostra ætate scelestissimi metaphoristæ hoc suo in errore instar hydræ plūs quàm decem sunt capitum, quandò cuiq; è suo natus cerebro tropus in primis aridet, cū tamen omnes cum vera certaq; catholicæ Ecclesiæ pugnent sententia.*

Aduersarij
fidem V. Sa-
cramēti, pro-
fus incertam
efficiunt.

3.
Augustinus
corpus & san-
guinē in Eu-
charistia, pro-
priè habuit,
quæ pro no-
bis in cruce
immolata sūt
in remissionē
peccatorū.

Corpus Chri-
sti in Eucha-
ristia, victi-
ma sancta.

Confessionum lib. 9. cap. 13. *Corpus Christi in V. Sacramento uocat uictimam sanctam, qua deletum est chirographum, quod erat contrarium nobis. Refert ibidem matris suæ Monicæ supremam uoluntatem, hilce Deum sermonibus appellans: Imminente die resolutionis suæ, nō cogitauit suum corpus sumptuosè contegi, aut condiri aromatibus: aut monumentum electum concupiuit, aut curauit sepulcrum patrum. Non ista mandauit nobis, sed tantummodò memoriam sui ad altare tuum fieri desiderauit,*

uit, cui nullius diei prætermisione seruiērat, undè sciret dispensari uictimam sanctam, qua deletum est chirographum quod erat contrarium nobis, quatriumphatus est hostis &c.

Sæpius quoquē V. Sacramentum appellat *precium quo empti sumus, vt̄ habes Epistola 162. & 163. contra Donatistas: itemq; carnem sacrificij nostri, corpus sacerdotis nostri, lib. 4. de Trinitate, cap. 14. vbi ista leguntur. Quid tam mundum pro mundandis uitijs mortalium, quàm sine ulla contagione carnalis concupiscētia, caro nata in utero & ex utero uirginali? Et quid tam gratè offerri & suscipi posset, quàm caro sacrificij nostri, corpus effectum sacerdotis nostri?*

Indè est, quòd toties idem V. Sacramentum uocat sacrificium corporis Christi, & sacrificium Mediatoris. Epistola 120. ad Honoratiū, dicit Christum Psal. 21. vbi ait, *Vota mea reddam coram timentibus eū; edent pauperes & saturabuntur, uota sua sacrificium uelle intelligi corporis sui, quod est fidelium sacramentum.*

Lib. 10. de Ciuitate Dei, cap. 20. ita scribit: *Per hoc (puta, quòd formam serui accepit) & sacerdos est Christus: ipse offerens, ipse & oblatio. Cuius rei sacramentum, quotidianum esse uoluit Ecclesiæ sacrificium, cum ipsius corporis ipse sit caput, & ipsius capitis ipsa sit corpus: tam ipsa per ipsum, quàm ipse per ipsam suctus offerri.*

Contra Faustum lib. 20. cap. 18. *Hebræi, inquit, in uictimis pecorum, quas offerebant Deo, multis & uarijs modis, sicut re tanta dignum erat, prophetiam celebrabant futuræ uictimæ, quam Christus obtulit. Undè iam Christiani, peracti eiusdem sacrificij memoriam celebrant, sacrosancta oblatione & participatione corporis & sanguinis Christi.*

Libro 1. contra Cresconium, cap. 25. vbi docet diuinum hoc Sacramentum malè utentibus perniciosum fieri, illud unicum pro salute nostra sacrificium nuncupat.

In Enchiridio cap. 110. Neq; negandum est, ait, *defunctorum animas pietate suorū uiuentiū releuari, cum pro illis sacrificiū mediatoris offertur.*

Libro 22. de Ciuitate Dei, cap. 8. plura de huius sacrificij efficaciacommemorat: *Vir, inquit, tribunitius Hesperius, qui apud nos est, habet in territorio Tusulensi fundum Cubedi appellatum, ubi cū afflictiōe ani-*

Aduersarij
hæc pia fide-
liū desideria
condemnant.

Coloss. 2.
Eucharistia,
precium est,
quo empti
sumus.

Caro nata ex
uirgine, Caro
sacrificij no-
stri, corpus
effectum sa-
cerdotis no-
stri.

Sacrificium
Mediatoris.

Ecclesia Chri-
sti offert pa-
tri in V. Sa-
cramento.

In Missa Chri-
sti corpus of-
fertur & su-
mitur.

Vnicum pro
salute nostra
sacrificium.

Sacrificium
mediatoris.
Id negat Ad-
uersarij.

Sacrificium
corporis
Christi pro-
figat demo-
nes.

malium & seruatorum suorum, domum suam spirituum malignorum vim no-
xiam perpeti comperisset, rogauit nostros me absente presbyteros, ut ali-
quis eorum illo pergeret, cuius orationibus cederent. Perrexit unus, obtrulit
tibi sacrificium corporis Christi, orans quantum potuit, ut cessaret illa
uexatio, Deoq; protinus miserante cessauit.

In Iohannem Tractatu 24. de altari scribit in hæc verba: *Nam quæ
est mensa potentis, nisi unde sumitur corpus & sanguis eius, qui animam su-
am posuit pro nobis?*

Cur olim
martyres sub
altari sepulti.

Sermone 21. de Sanctis, his utitur verbis: *Sub ara Dei, inquit Iohan-
nes, uidi animas occisorum. Quid reuerentius, quid honorabilius dici po-
test, quam sub illa ara requiescere, in qua Deo sacrificium celebratur, in qua
offeruntur hostiæ, in qua Dominus est sacerdos, sicut scriptum est: Tu es sa-
cerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech: Rectè sub altario iu-
storum animæ requiescunt, quia super altare corpus Domini offertur. nec
immeritò illic iusti sanguinis uindictam postulant, ubi etiam pro peccatori-
bus Christi sanguis effunditur, (puta, in perceptione illius.)*

Super altare
Christus est
sacerdos,
idemq; offert
corpus suu,
& sanguine
suum spirita-
liter fundit
pro peccatis.

Libro 2. de Visitatione infirmorum cap. 4. *Illud etiam uiuificum, ait,
Dominici corporis supplementum suscipere fili mi non renuas: quin potius
illud auidissime quæras, fideliter comedas. Cibis ille etenim incomparabilis,
ineffabilis, uaticum tibi erit saluberrimum, redemptionis tuæ precium, re-
demptoris monumentum, & redempti munimentum.*

Communio
morientium
ab Aduersa-
rijs, conte-
mnitur.

Ex his omnibus satis licet percipi, Augustinum hæc verba, *Quod
pro uobis datur, de uero Christi corpore, quod in sacrosancta Eucha-
ristia substantialiter habetur & immolatur, accepisse. Quod uero
etiam ea uerba, Hic est sanguis meus, qui pro uobis effundetur, de uero
Christi sanguine, ut is in V. Sacramento substantialiter adest, acce-
perit, id quoque ex ijs quæ sequuntur sententijs eius potest liquidò
animaduerti.*

Genes. 3.

Christiani
bibit quod
de Christi la-
tere manauit.

Lib. 12. contra Faustum, cap. 20: *Quod columba, inquit, post alios
septem dies dimissa, reuersa non est, significat finem seculi, quando erit sar-
cotorum requies: non adhuc in sacramento spet, quo in hoc tempore conso-
ciatur Ecclesia, quandiu bibitur quod de Christi latere manauit: sed iam in
ipsa perfectione salutis æternæ, cum traditur regnum Deo & patri, ut in*

illa perspicua contemplatione incommutabilis ueritatis, nullis mysterijs
corporalibus egeamus.

Lib. 1. de peccatorum meritis & remissione, cap. 24. *Non dubite-
mus, ait, etiam pro infantibus baptizatis sanguinem fusum, qui priusquam
funderetur, sic in sacramento datus & commendatus est, ut diceretur:
HIC EST SANGVIS MEVS &c.*

Verba, Hic
est sanguis
meus, Chri-
stus de suo,
& fusus est, san-
guine dixit.

Tractatu 31. in Iohannem, loquens de Iudæis, D. Petri & aliorum
Apostolorum sermone compunctis & conuersis: *At uerò, inquit, illi
uiderunt Christum suo scelere morientem, & crediderunt in Christum suis
sceleribus ignoscentem: quousque biberent sanguinem quem fuderant, de
sua salute desperauerunt.*

Iudæi credē-
tes, illum quæ
fuderat, san-
guinem bibe-
runt.

De Symbolo ad catechumenos lib. 1. cap. 6. sic habet: *Quantum mesas
est occidere Christum: Iudæi tamē eum occiderunt, & multi in eum postea cre-
diderunt, & biberunt sanguinem, dimissum est illis peccatū quod comiserunt.*

Itemq; de utilitate Pœnitentiæ, cap. 1. *Hoc aut miraculo (puta qd APO-
stoli linguis oibus loquerentur) territi Iudæi, consiliū uita ab Apostolis
petiuerunt. Tunc eis Petrus annūciauit, eū colendū quem crucifixerunt, ut
eius sanguinem iam nōssent bibere credentes, quem fuderant seuiantes.*

Acto. 21

In Psal. 33. Concione 2. qui locus iam antè fufusus allatus est, *docet,
nos manducando crucifixum & bibendo illuminari.*

In eiusdem Psalmi uersum illū, *Mors peccatorū pessima, scribit his
uerbis: Verè magnus Dominus, & misericordia eius uera, qui nobis dedit
manducare corpus suum, in quo tanta perpeffus est, & sanguinem bibere.*

Christus no-
bis edendum
dedit corpus
suum, in quo
tanta ptulit.

In Psal. 65. de Iudæis ad fidem conuersis, hunc in modū loquitur:
*Fusus Domini sanguis datus est homicidis, non ut dicam deicidis: quia si co-
gnouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent. Modò homicidis do-
natus est, fusus sanguis innocentis: & ipsum sanguinem quem per insaniam
fuderunt, per gratiam biberunt.*

1. Cor. 2.

Rurſus in Psal. 93. *Namq; de his, ait, qui crucifixerunt Christum, facta
sunt postea miracula, quando de ipso numero Iudæorum crediderunt, &
donatus est illis sanguis CHRISTI. Impias manus & cruentas de san-
guine CHRISTI portabant: lauit eos ipse, cuius sanguinem fuderunt.*

KK 2 Adiuncti

Adiuncti sunt corporis ipsius, id est, Ecclesiae, qui corpus eius mortale, quod uiderant, persecuti sunt. Fuderunt precium suum, (puta, quo empti sunt) ut biberet precium suum.

Acto 2.

Item in Psal. 94. de multis illis Iudeorum millibus per Petrum conuersis ita dicit: *Tanta auiditate Dei laudis et suae accusationis conuersi sunt, ut qui primo sanguinem Domini fuderunt sciuentes, bibere discerent iam credentes.*

In Psal. 100. versum illum, Superbo oculo & infatiabili corde, huic non conuescebar, haec eius verba leguntur: *Iudaei pascebantur tanquam de poena Domini. Nam et nos de cruce Domini pascimur, quia corpus ipsius manducamus.*

Postremo ex sancti viri Sermone ad Neophytos, Iuo Carnotensi Episcopus, quem etiam supra citauimus, in memorata ad Haymericum Abbatem Epistola hanc profert sententiam: *Hoc accipite in pane, (id est, panis specie) quod pendit in cruce: hoc accipite in calice, quod manuit de Christi latere.*

Christi corpus & sanguinem in Sacramento pro uiuis & defunctis in peccatorum remissionem offerri.

Iam porro etiam illa Christi verba, In remissionem peccatorum, Augustinum ad V. Sacramentum retulisse, ut et in illo caro & sanguis Domini in peccatorum remissionem offeratur, idque non pro uiuis duntaxat, sed etiam vita functis, ipse sibi locuples testis est, ut iam memoratum est, lib. Confessionum 9. cap. 13. & Quaestionum super Leuiticum lib. 3. cap. 57. ubi ait, *in hoc sacrificio, ueteris legis sacrificijs significato, ueram esse peccatorum remissionem.*

In Enchiridio quoque cap. 110. sacrificia altaris, quae in ecclesia fiunt, docet propitiations esse, non solum pro uiuis, sed etiam defunctis fidelibus, qui tamen absque peccatis mortiferis hinc decesserint. *Pro non ualde malis, inquit, propitiations sunt. Et paulo post: Quibus autem profunt, aut ad hoc profunt, ut plena sit remissio, aut certe ut tolerabilior fiat ipsa damnatio.*

Eundem in modum scribit Sermone 2. de Verbis Apostoli, ubi V. Sacramentum appellat salutare sacrificium. Verba eius sic se habent: *Sacrificio salutari et eleemosynis, quae eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adiuuari, ut cum eis misericordius agatur a Domino, quam eorum peccata meruerunt.*

Equidem

Equidem ex his omnibus plus satis id constare mihi persuadeco, Augustinum ea Christi verba, *Hoc est corpus meum, quod pro uobis datur: itemque; Haec est sanguis meus, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum,* de corpore & sanguine Domini in sanctissima Eucharistia & accepisse, & accipienda docuisse: puta quod idem Domini corpus, quod in cruce immolatum est, idemque; sanguis, qui in cruce fusus est, secundum substantiam sit & realiter.

Quarto ea quoque Seruatoris verba, quae sunt apud Iohannem 6. cap. Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi uita, non secus intellexisse Augustinum, atque supra in quinto scripturae testimonio annotatum est, nempe, Christum ijs polliceri, se nobis carne suam in V. sacramento edendam prebiturum, eaque; aded carnem, quam pro mundi uita daturus esset cruci: deinde dictionem illam, panis, non terrenum, sed celestem eo loco panem, i. Christi diuinitatem cuncta pascentem, eiusque; deificata carnem, qua nos in corpore & anima ad vitam reficimur & alimur immortalis, ei significasse, principio haud obscure liquet lib. 1. de peccatorum meritis & remissione cap. 24. iam antea citato, ubi Afros suos uel Punicos Christianos optime dicit Sacramentum corporis Christi nihil aliud uocare quam uitam, idque; propterea quod Dominus dixerit, *Panis quem ego dederam, caro mea est pro seculi uita.*

In eadem sententia scribit tractatu 26. in Iohannem, eadem Domini uerba interpretans. *Hoc quando, inquit, caperet caro, (id est, homo carnalis) quod dixit panem carnem? Vocatur caro, quod non capit caro. Et ideo magis non capit caro, quia uocatur caro. Hoc enim exhorruerunt, hoc ad se multum esse dixerunt, hoc enim non posse fieri putauerunt. Caro mea est, inquit, pro mundi uita. Nonrunt fideles corpus Christi, si corpus Christi non negligant esse. Fiant corpus Christi, si uolunt uiuere de spiritu Christi. De spiritu Christi non uiuit, nisi sit corpus Christi. Et post pauca: Inde est, quod exponens nobis Apostolus Paulus hunc panem, Unus panis, inquit, unum corpus multi sumus. O sacramentum pietatis, o signum unitatis, o uinculum charitatis. Qui uult uiuere, habet ubi uiuat, habet unde uiuat. Accedat, credat, incorporetur ut uiuificetur.*

Perspicue ex his animaduertis, eum memorata Domini uerba Iohann. 6.

KK 3 de V.

IIII.

Christus Iohann. 6. sua nobis uera carne in cibum pollicitus est. Panis, Iohann. 6. quid sit.

de V. Sacramento intellexisse, quāddō inter cetera dicit, Nōrūt fideles corpus. Ijs enim, cūm de V. Sacramento agit, vt antē dictum est, & ipsa testatur, verbis vti solet. Itēq; qui vult viuere, habet vnde viuat. *Accedat, credat, incorporetur ut uiuificetur.*

De Consec.
Distin. 2. c.
Quia passus

Augustinus
triforme
Christi cor-
pus commu-
nicat.

Augustinus
vt sit loq. so-
litus, cūm de
sumptione
corporis
Christi agit.

Atque vt viri sancti mens hac in parte rectius capiatur, ea illius verba obseruanda sunt, quibus vsus legitur Feria 2. Paschæ de sacramentis fidelium: *Quia passus est Dominus pro nobis, commendauit nobis in isto sacramento sanguinem suum & corpus: quod etiam fecit nosmet ipsos. Nam & corpus ipsius facti sumus, & per misericordiam eius, quod accepimus, nos sumus.* Audis hic eum in hac breui oratione triplicis corporis Christi mentionem facere. Primò enim ait, Christum pro nobis passum in suo corpore. Deindè idem corpus eum nobis in V. Sacramento commēdasse. Postremò, etiam nos ipsos suum corpus fecisse. Est hoc illi familiare admodum, vbi de Christi corpore & eius sumptione verba facit, vti tum plerunquē simul de Christi vero corpore, & quatenus in illo propter nos perpassus est, & quatenus in sua commemorationem perpassionis illud nobis in V. Sacramento commendauit: tum etiam de mystico Christi corpore, quod sunt omnes & religione probè Christiani, loquatur. Idq; ille non rarè permixtum & confusè facit, nulla adhibita euidenti vel notabili distinctione vel differentia: quæ res lectori incurioso interim erroris, seu prauæ intelligentiæ materiam præbet,

Quòd autem eius etate id apud omnes in confessio esset, verum Christi corpus in V. Sacramento substantialiter adesse, quod ex superioribus abundè percipi potest, crebrò ille paucis verbis hoc indicat. se fat habet, quæ quidem sæpius iam nobis commemorata sunt, videlicet, Nōrunt fideles: omnemq; in eo duntaxat ponit operam, probè vt edoceat, hoc Domini corpus dignè vt possit accipi. Vbi sanè identidem inculcat, absq; vera fide, Christiana charitate, fraterna cōcordia, & extra catholicam Christi ecclesiam, nulla id ratioē posse fieri.

Quò porrò fit, vt nonnunquam in eo potius versetur explicando, ecquid species externæ significant, & quamobrè Chrs in his panis ac vini specieb; q̄ in creaturis alijs suū nobis maluerit cōmēdare corp; q̄ vt, p̄lixā orationē de vera corporis Christi in V. Sacro p̄sentia agat.

Indè

Indè ad eò toties ille fideles admonet, vt dū externas panis & vini species, in quibus suum nobis Chrs corpus & sanguinē cōmendauit, aspiciunt, secum cogitēt, vt sicut panis ex multis conficitur granis, & vinum ex multis botris in torculari expressum cōfluit, ita & ipsos, maximè ad V. Sacramentum accessuros, vnum in Christo, eiusq; vnicuique corporis mystici, quod est catholica Ecclesia, esse oportere, nec vllis hæresum sectis & schismatibus implicatos tenèri: cūm I. Cor. 12. scriptum sit, in vno spiritu omnes nos in vnum corpus baptizatos esse. itemq;: Vos estis corpus Christi, & membra de membro. Et rursus Ephes. 4. Vnum corpus, vnus spiritus, vnus Dominus, vna fides, vnū baptisma. Eò pertinet, quòd alibi ait: *Si uis dignè accipere corpus Christi, corpus esto Christi.* Nō abhorreas à cōpage mēbrorum, sed sis membrū Ecclesiæ catholice: hæreas corpori, uitam alioquē & spiritum ex Sacramento, quod est unitatis Christi & eius mystici corporis, putā Ecclesiæ sacramentum, non habiturus. Nam de spiritu Christi non uiuet, nisi sit corpus Christi.

Quid cogitēt
dum species
externas V.
Sacramēti es-
templanti.

Verum enim uerò præter hanc externarum V. Sacramenti specierum spiritualis significationis explanationem, loco memorato vnā etiam mentionem facit rei in Sacramento contentæ. Ea enim Domini verba, *Qui manducat meam carnem & bibit meum sanguinem,* interpretans: *Huius, inquit, rei sacramentum, id est, unitatis corporis & sanguinis Christi, alicubi quotidie, alicubi certis interuallis dierum in Dominica mensa præparatur, & de mensa Dominica sumitur: quibusdam ad uitam, quibusdam ad exitium. Res uerò ipsa, cuius sacramentum est, omni homini ad uitam, nulli ad exitium, quicumque particeps eius fuerit, scilicet, actu ipso & salutariter. Quòd enim etiam mali Christi corpus re uera accipiant, tpost ex ipso Augustino abundè docebitur.*

Cūm ergò hoc loco oratione luculenta testatum id efficiat, dignè percipienda Eucharistia nos Christo non modò vnitate spiritus, quam in baptismo consequimur, sed etiam corporis & sanguinis eius vnitate, cuius est sacramentum, incorporari, atq; indè uiuificari: non possint autem eiusmodi diuini effectus, vlli vel figuræ vel creaturæ attribui vel competere: nullo iam potest negotio animaduerti, virum sanctum passim Rem Sacramenti pro vero

Cūm sacra-
mētum diui-
nos habeat
effectus, Chri-
stum in eo re
ipsa adesse ne-
cessè est.

ac vitali Christi corpore, vnà cum diuinis illis effectibus & muneribus, quæ in illo nobis conferuntur, accepisse. Eundem enim in modum etiam Cyrillus quæ ei socium adiunxi, argumētatur, libro argumentorū euidentiū, Quodd Spiritus sanctus sit Deus & non creatura: Cum spiritus, inquit, deificet, quomodo esset creatus, & nō magis deificus Creatura enim deificare non potest.

Augustinus de Eucharistia loquens, cur tā operē in Christia. nā vnitatis doctrina veretur.

Non est autem quod mireris, Augustinum, quotiēs de hoc agit V. sacramento, ferē semper in catholice Christi Ecclesie tractanda vnitate tanto studio versari. Eius nanq; æuo catholicam Ecclesiam immaniter lacerabant hæretici, præsertim amentissimi Donatistæ, qui nō verbis tantum, sed etiam armis & vi rem gerebant. Erant inter illos qui Circuncelliones dicerentur, homines prorsus rabidi & furiosi. Ij armati incedentes, Christianorum vitæ insidiabantur, eosq; miserē depređari, iugulare, extinguere non dubitabāt, cū interim nihilo feciūs religiosissimi vellent haberi. (vt nostris temporibus hac in parte agatur, certa nos pro dolor docet experientia). Ijs ergō tam impotenter sæuētibus, Christi q; Ecclesiam, potissimum in Aphrica, tam crudeliter distrahentibus atq; scindentibus, pro ea temporū suorum necessitate dat operam Augustinus, vt quoad eius fieri possit, plebeculam suam ab hac execrabili secta retrahat & auocet, & intra catholicæ Ecclesie, quæ mysticum Christi corpus est, contineat vnitatem: quemadmodum ipse quoquē testatur Tractatu 27. in Iohannem, vbi sic habet: *Hæc dicuntur, ut amemus unitatem, & timeamus separationē, nihil enim sic debet formidare Christianus, quā separari à corpore Christi, intellige mystico, quod est Ecclesia catholica.* Huic verō exhortationi in primis accommodata erat parēnesis & inuitatio ad dignam Eucharistie perceptionem, vt quæ summæ & arctissimæ coniunctionis & vnitatis sit sacramentum, per quā omnes nos, ceu vnus corporis membra, sub vno capite Christo, & per Christum cum deo patre, quatenus fieri potest, vnum efficimur: id quod etiam supra in Patrum testimonijs, præsertim Dionysij Areopagite & Hilarij, fusiū est annotatum.

Implj Aduersarij, Augustini ad vnita.

Est eā ob rem id in Augustino obseruandum, tametsi populo suo diligenter & sedulō inculcet, Eucharistiam charitatis & vnitatis esse sacra-

sacramentum, at nihilo minus hac eum ad vnitatem exhortatiōe veteram corporis Christi in V. Sacramēto præsentiam non solum nō excludere, sed multō etiam magis adstruere & cōfirmare, cū illa eiusmodi arctissimæ & penitissimæ coniunctionis & vnitatis præcipua sit causa efficiens: quod nos infra ex ipso latius docebimus: ex Cyrillo quoquē, qui lib. 10. in Iohannē cap. 13. apertissimè asseuerat, nos non solum recta fide charitateq; syncera Christo spiritualiter cōiungi, sed etiā communicatione carnis Christi corporaliter Christum in nobis habitare, nosq; illi coniungi etiam corporaliter. Sed hæc suo loco seruamus.

Hæc quisquis non oscitāter obseruat, sed probè animaduertit duplici ratione nos Christo cōcorporari: Primò, eius corpori mystico, Ecclesie catholice, idq; vnus cōmunicatiōe spiritus, quē in lauacro regenerationis, id est, in baptismo, in nos effundit abundè: ac deindè vero eius corpori, pia ac salutaris eiusdem in V. Sacramēto participatione: vt indè alibi Augustinus, sibi loquentem faciens deum, ita habet: *Nec tu me in te mutabis sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me.* Atque si tum porrò cogitet, verum Christi corpus, ad posteriorem hæc cōcorporationem obtinendā, ex altari salutariter & religiosè se sumere non posse, nisi in vnitate sit mystici corporis eius ecclesie catholice, (non enim potest vitalis seu viuificans sacramēti virtus in illis, qui Christi membra non sint, operari) iam demum Augustini sententiam passim rectiūs assequitur, præsertim in totum 6. cap. Iohānis, Tractatu 25. 26. 27. Itē sermone ad Infantes ad Altare, Sermone quoquē de sacramentis fidelium, Feria 2. Paschæ.

His omnibus id ego indicatum velim, eum Christi illa verba, *Panus quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita,* ea qua dictū est, ratiōe intellexisse, nēpè, vñm in V. Sacramēto illud idē nobis edēdum p̄bere corpus, quod in crucē pro mūdi vitæ nostræ redēptionis ergō dederit: quod etiā venerabilis Beda, q̄ sua scripta ex Augustini operibus studio admirabili cōpegit, in eadē verba scribens, testatur hunc in modum: *Et panis quem ego dabo, caro mea est &c. Hunc panem tunc Dominus dedit, quando mysterium corporis & sanguinis sui discipulis tradidit: & quando semetipsum Deo patri obtulit in ara crucis.*

tem exhortationes, cōtra corporis Christi in sacramento veritate proferrunt, tanq̄ sacramentū nil aliud sit, q̄ symbolū vnitatis: quod planè ab Augustini sententiā discordat.

Christo dupliciter cōcorporamur. Tit. 3.

Cōfessio. lib. 6. cap. 10.

Christus Iohā. 6. corpus suum dupliciter se daturum dicit.

Et ut in ipso Augustino possit etiam luculentius id perspicui, eius ex Sermone de quarta feria, siue, de cultura agri dominici, verba huc adscribā, nihil moratus Erasmi censurā: quādoquidem sermo ille dignus est, qui Augustino tribuatur, nec dubium est, quin eius tempestate cōscriptus sit, ut ex illo ferē postremo appāret. Eo igitur sermone animam Christianam hūc in modum appellat: *Mensa sponsi tui panē habet integrū, & calicem sanctum: quē panem et si fractū cōminutūq; uidimus in passione, integer tamē māsit in illa sua cum patre indiuidua unitate. De isto pane, & de isto calice dicebat ipse Dominus: Panis quē ego dederō, caro mea est, pro seculi uita. Et calix quē sanctificauerō, sanguis meus est, pro uobis fundetur in remissionem peccatorum.* Superius enim dixerat, *Nisi māducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinē, nō habebitis uitā in uobis. Quod uerbū audientes nec intelligentes discipuli, dixerunt: Durus est hic sermo, quis eū potest audire? Et multi ex hoc uerbo scandalizati discesserūt. Cū uideret autē Iesus, ait reliquis: Nunquid & uos uultis re?* Tunc Petrus, qui sancta portabat figurā Ecclesiā, respondit pro omnibus: *Et ad quē ituri sumus? Verbū uitae habes, & dimittimus te? Videtis dilectissimi, quid sit exire, quid permanere. Qui exierunt, quia Christi uerbum non intellexerunt, non iam discipuli, sed hæretici permanserunt: qui perstiterūt, uerbum uitae tenuerunt. Agnoscite hæretici exitum uestrum.*

His uero extremis uerbis id pulchrē quadrat, quod in Psalmi 54. uersum illum, *Molliti sunt sermones eius super oleum, & ipsi sunt iacula* scribit, hanc primam hæresim in discipulis Christi uelut ad duritiam sermonis ipsius factam. Ut igitur hæc prima fuit hæresis, ita his nostris ultimis temporibus ab inferis excitata est, futura fortassis etiam nouissima hæresis ante Seruatoris reditum, ad quem usque in catholica Ecclesia uerum eius corpus in V. Sacramento permanebit. Qua in re Antichristo eius inferuiunt administri & organa, homines desertores, qui à fide, quam Christus suos primū docuit Apostolos, & deindē Ecclesia ab Apostolis acceptam, hætenus inconcussam retinuit, in quā ipsi etiam apostatæ educati sunt, turpiter defecere: retroq; abeunt, uerbo uitæ relicto, in suis philosophicis somnijs acquiescunt, atq; ita increduli & execrabiles efficiuntur hæretici. Nos uero, qui

Petrus Ecclesiæ typū gefit.

Aduersarij non capiētes humana ratione uerba Christi, cum Capernaitis à Christo abeunt.

Prima hæresis Sacramentarij fuit. 1. Cor. 11.

Christum & eius catholicam Ecclesiam diligimus, Augustino potiūs auscultabimus, & quod ille Petrum fecisse dicit, imitabimur: *Petrus enim, inquit, et si nondum intelligebat secretum sermonis Domini, sed bona esse uerba quæ non intelligebat, pie credebat. Ergo si durus est sermo, & nondum intellectus est, durus sit impio: tibi autem pietate molliatur, quia quandoquē soluetur, & fiet tibi oleum, & usque ad ossa penetrabit.* Hæc Augustinus in Psalm. 54. quæ utinam uellicassent Oecolampadio aurem: certè nunquàm ille tam esset foedè & horribiliter prolapsus, neque tot secū Christiana religione initiatas animas, in tartara pertraxisset.

Quintò, etiā hoc Augustinum docuisse, Christū suā illam promissionem Iohan. 6. *Panis quē ego dabo, caro mea est, nobis re ipsa in V. Sacramento ministratio præstare, nec promissum aliud pro alio facere, neq; per figuram nos admonere duntaxat, ut suum corpus non in Sacramento, sed alibi quæramus &c.* quod Aduersarij somniāt, & iam antè in 6. Scripturæ Testimonio confutatum est: id quidē locis non paucis ex eius scriptis probari potest.

Constat enim ex eius suprā memoratis testimonijs, docere eū atq; confiteri, *Ex altari dispensari uictimā sanctam, qua deletū est chirographū, quod erat contrariū nobis, Lib. 9. confessio. cap. 13. & Sermone Dñic. 1. Aduentūs. Itemq; Christū nobis carnē suā manducandam, bibendūq; sanguinē dare, cōtra Aduersariū legis & prophetarū, lib. 2. cap. 9. Christū nobis dedisse māducare corpus suū, in quo tanta perpeffus est, & sanguinē bibere, In Psalm. 33. Concione 2. Christum cū diceret, Hoc est corpus meū, ultra omnē hominum facultatem, se ipsum tulisse in manibus suis, Ibidem. Christū ceu sacerdotem ipsum & mediatorem noui Testamenti mensam exhibere de corpore & sanguine suo, lib. 17. de Ciuitate Dei, cap. 20. & Tractatu 11. in Iohannē. Corpus Christi nobis ministrari per sacerdotes, Homil. 26. in 50. Homilijs. In os Christiani dominicum corpus intrare &c. Epistola 118. ad Ianuarium, & Sermone 215. de Tempore. Credentes Christum fidei corde & ore suscipere, cōtra Aduersariū legis & prophetarū, li. 2. ca. 9. Christianum quēlibet de agni immaculati corpore partē sumere, & accipere in poculo sanguinē, epistola 86. ad Casulanū. Denique corpus Chri in*

Christi sermo de corpore & sanguine suo, quāuis nō intelligatur à nobis, nō debet nobis durus uideri.

VI.

Augustinus Christū afferit, quod Iohan. 6. pollicitus est, in cena impleta.

Eucharistia substantialiter actu ipso nos accipere, sumere, participare, &c. innumeris sancti viri sententijs doceri possit. Videat eum, qui volet, De sermone domini in monte, in eâ precatiunculâ, Panem nostrum quotidianum &c. itemq; in Psal. 33. & 84. Contra literas Petiliani lib. 2. cap. 37. & Sermone 252. de Tempore.

Magnam quoque supra attulimus autoritatum eius copiam, quibus id asseritur, Christum idem illud corpus, quod ad crucem obtulit, eundemque sanguinem, quem in cruce fudit, nobis in V. Sacramento prebere, ut ea in illo in nostram salutem accipiamus, edamus, bibamusque. Et speciatim quidem, quod nobis corpus illud & sanguis in cibum conferantur, perspicui satis potest ex ijs, que habet in quaestionibus super Leuiticum lib. 3. cap. 57. Et quantum nullo negotio eius generis multo plura ex illo testimonia produci queant, quoad tamen ea studioso operum eius lectori passim obuia sunt, quorsum attinet illis prolixius immorari?

Id interim obseruet lector, has atque id genus alias Augustini dictiones, puta, *Exhibere, Dispensare, Erogare, Dare, Ministrare, Sumere, Accipere, In os intrare, Participare, uel esse participem, communicare, Edere & Bibere corpus et sanguinem Christi, nec alia que in cruce pepederunt, veram corporis & sanguinis Christi in Eucharistia presentiam clarissime & irrefragabiliter indicare.* Non enim absentia, sed presentia exhibentur, dispensantur, distribuuntur, ministrantur, dantur, sumuntur, accipiuntur, communicantur, &c.

Quinetiam alibi hæc eius verba leguntur: *Quanta solitudine obseruamus, quando nobis corpus ministratur, ut nihil de ipso in terram cadat!* Libro L. Homiliarum, Homil. 26. Sermone quoque 252. de Tempore, *Mulieres, inquit, quomodo nitidum exhibet linteolum, ubi corpus Christi accipiunt?* non potest aut siue in terram decidere, siue linteolo excipi, nisi quod coram adsit. Itaque, ut cordatius quæque facilius intelligit, omnes ille paulo antememoratas dictiones veram corporis Christi in eucharistia presentiam deposcunt.

VI. Sexto, passim vir sanctissimus etiam hoc testatum efficit, Christi corpus non tantum ore simul & corde (ut dictum est) percipi, verum etiam idem corpus in V. sacramento cibum esse eiusmodi, quod non animam duntaxat sustentet, sed corpus quoque immortalitati asserat: quod sane nulli potest figuræ

Augustinus verâ corporis Christi in Eucharistia presentiam, multis ijsdemque luculentis dictionibus indicat.

Augustinus testis est, Christi corpus in sacramento facere ad ani-

figuræ tribui, ut est supra probatum copiosius in 7. Scripturæ testimonio. Docent hoc ea, quæ tractatu 26. in Iohannem habet, ubi illa Domini verba, *Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam*, exponens: *Nè putaret, inquit, sic in isto cibo & potu promitti vitam æternam, ut qui ea sumerent, iam nec corpore moreretur, huic cogitationi dignatus est occurrere. Nam cum dixisset, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: continuo subiicit & dixit, Et ego resuscitabo eum in nouissimo die: ut habeat interim secundum spiritum vitam æternam in requie, quæ sanctorum spiritus suscipit: quod autem ad corpus attinet, nec caro eius vita æterna fraudetur, sed in resurrectione mortuorum in nouissimo die.*

Huc facit, quod vir sanctus hoc celsissimum Sacramentum toties salutem appellat, lib. 2. contra Epistolam Petiliani, & in Iohannem Tractatu 5. ubi sic habet: *Iudas sibi sumebat iudicium, Petrus salutem.* Tum etiam *sacrificium salutare*, Sermone 32. de verbis Apostoli. Itemque *saluberrimum sacramentum*, Epistola 118. ad Ianuarium. *Vitam quoque*, lib. 1. de peccatorum meritis & remissione, cap. 24. & de verbis Euangelij, quod refertur à Beda: *Vita manducatur: nec occiditur ut manducetur, sed mortuos viuificat.* Ad hæc, *panem vitam nostram*, Sermone 28. de Verbis Domini. Præterea, *corpus Christi, in quo vita nostra consistit*, Sermone dominicæ primæ Aduentus. Nec non, *uiuificum corpus Domini Sacramentum.* (textus Augustini habet, supplementum) lib. 2. de Visitatione infirmorum cap. 4. Denique, *sacrosanctum & viuificum mysterium corporis & sanguinis Christi, quo quotidie in Ecclesia nascimur & potamur* &c. Libro Meditationum, cap. 14.

Septimo, non nisi figuram & umbram quandam huius V. Sacramenti manna fuisse, hoc verò V. Sacramentum non umbram, sed Rem ipsam olim manna præfiguratam esse, omnino sensisse Augustinum, uti quoque sentiendum nos supra docuimus in 8. Scripturæ Testimonio, non paucis scriptorum eius locis planè testatumque fieri potest.

Libro Quaestionum ex Veteri Testamento, Quæst. 20. scribit huc in modum: *Dixit Apostolus inter cætera: Petra autem erat Christus: ut quia Christi uirtute aqua fluxit de petra, petra appellatus sit Christus. Simili modo, & quia manna potestate eius uenit de caelo, manna, i. Christus, panis*

LL 3 dica-

ma & corporis tuendam immortalitatem.

Augustinus vocat Sacramentum, salutare.

Sacrificium salutare.

Saluberrimum sacramentum.

Vitam.

Panem vitam nostram.

Viuificum corpus Domini.

Sacrosanctum & viuificum mysterium.

7.

Augustino manna est figura V sacramenti.

1. Cor. 10.

Gratia noui
Testamenti
maior est, q̄
veteris.

Pfal. 77.

Eucharistia
est veritas
dominicæ re-
surrectionis.

1. Cor. 10.

Manna no-
strum, Chri-
stus ipse est
in V. Sacra-
mento.

dicatur: quod tunc factum (scilicet manna) eius rei, quæ nunc in Ecclesia offertur, figura fuisse existimetur. Id uero docere euentius: Et quia, inquit, maior est gratia nunc (puta in nouo Testamento) quam in prophetis, & libertas data per Christum, ad comparationem temporum & gratiarum, Christiani angeli dicti sunt, & Iudæi homines, dicente Propheta, Panem angelorum manducauit homo. Quibus id asserere uult Augustinus, Iudæos non nisi figuram quandam comedisse ueri panis angelorum, id est, corporis Christi, quod est cibus Christianorum.

Eodē libro in Quæstionibus ex nouo Testamento, Quæst. 95. Ma-
na, inquit, typus est escæ spiritualis, quæ resurrectionis Domini ueritas facta est in Eucharistiæ mysterio. Vbi notadū venit, ut instar aliorū Patrū as-
firmet, sacrosancta Eucharistia, quā Chrs suis reliq̄ fidelibus, eius re-
surrectionē validissimē adstrui: si quidē Christus corpus suū neutiq̄
nobis præstaret in Eucharistia, si illud à mortuis non esset excitatum.

Traçtatu II. in Iohannē: Quando autē, ait, manna manducauit populus
Israel? Cum transisset mare rubrū. Mare autem rubrum quid significet, audi
Apostolum: Nolo autē uos ignorare fratres, quia omnes patres nostri sub nu-
be fuerunt, & omnes mare transierunt. Ut quid per mare transierunt? &
quasi causam quæres ab illo, secutus ait: Et omnes in Mose baptizati sunt,
in nube & in mari. Si ergo figura maris tantū ualuit, species baptismi quan-
tum ualebit? Si quod gestum est in figura, traiectum populum ad manna per-
duxit, quid exhibebit Christus in ueritate baptismi sui, traiecto per eū po-
pulo suo? Per baptismum suum traiecit credentes, occisis omnibus peccatis,
tanq̄ hostibus consequentibus: sicut in illo mari omnes Aegyptij perierunt.
Quo traiecit fratres mei? quo traiecit per baptismum Iesus? cuius figurā tūc
gerebat Moses, qui per mare traiecit, quo traiecit? Ad manna. Quod est
manna? Ego sum, inquit, panis uiuus, qui de cælo descendi.

Audis hic mare rubrum baptismi figurā fuisse, baptismum autē ve-
ritatē ipsam illo mari significatā: itidemq̄; manna figurā fuisse V. Sa-
cramenti corporis & sanguinis dñi: Sacramētum uerò; quod iam ba-
ptizatis porrigitur, ipsissimū esse panem uiuū, qui de cælo descēderit.

Aduersarij nostri, q̄ hæc loca vel non legerint, vel non magnope-
rè animū in eos intēderint, ut olim Berengarium & Bertramū patres
eorum

eorū ex imperitia fecisse constat, è contrario aliū ex Augustini Tra-
çtatu 26. in Iohannē proferunt locum, eumq̄; quanuis frustrā in suas
deterquere partes nitunt: quæ ego ea causa huc adscribere & expli-
care statui, ut hostes suo ipsorum gladio iugulent. Iam antè in Præfa-
tione in Patrum testimonia, id mihi cōmemoratum est, Augustinum
ea Apostoli de Patribus uerba, q̄ sunt 1. Cor. 10. cap. eos oēs eandem
escam manducasse, quādoq̄; perindē accepisse, ac si eandem quā nos,
escam comederint: cum tñ ea nō sit genuina ac propria illorū verbo-
rum mens & sententia, ut est ibidē ex Chrysofomo fusiùs decla-
ratum. Verū ut cunquē se habeat, Augustinus illi suæ iam dictæ ex-
positioni, aliam subiungit, qua Seruatoris ea interpretatur uerba, *Hic
est panis, qui de cælo descendit, quæ eiusmodi est: Patres omnes eandem
escam spiritalem manducauerunt. Spiritalem utiq̄ eandem, nam corporalē
alteram: quia illi manna, nos aliud. Et omnes eundem potum spiritalem bibe-
runt. Aliud illi, aliud nos: sed specie uisibili quidem, tamen hoc idem signifi-
cante uirtute spiritali. Quomodo enim eundem potum? Bibebant, inquit, de
spiritali sequente petra: petra autem erat Christus. Inde panis, inde potus.
Petra Christus in signo, uerus Christus in uerbo & in carne.*

Ex his Aduersarij præclarum quiddam sibi intellexisse uidentur:
aiunt Augustinum hoc testari loco, nos iam in Sacramēto re uera vel
substantialiter nihil accipere aliud, quàm olim Patres in māna & aqua
è petra manante pceperint. Sed nō uident, q̄ scēdē ipsi sibi imponāt,
q̄ Augustinū hoc loco non probè capiant, multoq̄; minùs locis alijs,
ubi ipse se pulchrè explicat, ut hæc sua dicta uelit accipi. Equidem
haud inuitus hoc illis assentior, affirmare hīc eum, & olim patribus
uisibile manna & petram, & nobis iam uisibiles panis uiniq̄; species
vnum idemq̄; significare, putā, Christum Iesum: ita ut res illa, quam
patribus manna & petra, nobis autem externæ V. sacramenti species
designant, vna atq̄; eadem sit, id est, Christus Iesus. Porrò id eum as-
serere, nos eiusmodi significatam rem nō magis præsentem, neq̄; ue-
riùs, q̄ ad substantiā attinet, habere & accipere, quàm Patres in man-
na & aqua non nisi typicè habuerint & perceperint, nulla ego vnq̄
ratione illis concessero: immò uerò etiam liberè fidenterq̄; assenera-
re non dubitauero, eum non alijs duntaxat, sed hoc ipso quoquē lo-
co planè diuersum expressè euidenterq̄; docere.

Aduersario-
rū obiectio.

Obiectio-
nis
confutatio.

Augustini ea
loca, quibus
ait nos eandē
cum patribus
escam mādu-
care, ut acci-
pienda.

Quod

Discrimē in-
ter manna &
corpus Chri-
sti in Eucha-
ristia.
Iohan. 6.

Quod vt omnibus in prospectu sit, aduertatur obsecro, eū in hoc quidem manna cum V. Sacramento comparare atq; conferre, q̄ vt olim nemo ex patribus per māna seruari potuit à morte temporaria, itā ne nunc quidem quenquam Eucharistiæ perceptione eam mortē euadere: sed præter hoc etiam illud inter vtrunque eum discrimen adhibere, quòd vbi quondam Dñs de manna dixerit, *Non Moses dedit vobis panem de celo: ibi iam nobis verum illum dari panem, qui de celo descendit: qui tamen cum nos à morte corporis non tueatur, multo minus id māna potuisse: atq; indè haud ægrè posse animaduerti, verba illa Domini, Patres vestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt, de morte corporali & temporaria nequā accipi debere.*

Quantum, inquit, pertinet fratres ad mortem istam uisibilem & corporalem, nunquid nos non morimur, qui manducamus panem de celo descendente? Et paulò pòst: *Quam multi de altari accipiunt, & moriuntur, & accipiendo moriuntur: Vnde dicit Apostolus: Iudicium sibi manducat & bibit.*

1. Cor. 11.

Vide hic, qd
Augustino
sit spiritali-
ter mandu-
care.

Videte ergo fratres: panem caelestem spiritaliter manducate, innocentia ad altare apportate &c. Atq; vt memorata Dñi verba, *Non Moses dedit vobis panem de celo, ad manna referenda sunt: itā è diuerso ea Dñi verba, Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in aeternum: & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita, de V. Sacramento accipit: si quidem illic ait: Nōrunt fideles corpus Christi &c. quod supra commemorauimus.*

Manna.

Eucharistia.

Diuini Eu-
charistiæ ef-
fectus.

Estq; hoc sanè germanum inter manna & Eucharistiam discrimē, quòd licet manna Deus præstiterit, atq; ex aère, quem scriptura ple- runquē cælum vocat, pluèrit, at tamen cibus corruptibilis, & non panis ille perpetuò durabilis, nec vlli obnoxius corruptiōi fuit, qui dat vitam mundo, cuius duntaxat typum gessit. Porrò in V. Sacramento Christus suam nobis, vt ipse testatur, carnem præbet, quā pro mūdi dedit vita: & vt Lucas 22. cap. & Apostolus 1. Cor. 11. habet, corpus illud quod pro nobis datum & traditum est: atq; vt Mattheus 26. cap. & Lucas cap. 22. referūt, sanguinem illū qui pro nobis fusus est in remissionem peccatorum: hoc est, illud nobis largitur corpus, quod omnes nos, quotquot in Adamo mortui eramus, viuificat: illumque sanguinem, cuius profusione nobis peccata condonantur: quos sanè diuinos effectus neq; manna, neq; quæuis aliæ veteris Testamenti fi- guræ,

guræ, qualesquales illæ fuerint, habuere: id quod efficacissimè probat Apostolus ad Hebræos, præsertim 7. 8. 9. & 10. cap.

Nec tamen interim nescius sum, legi apud Augustinum loco supra dicto etiam ista: *Manducauit manna & Moses, manducauit manna & Aaron, manducauit manna & Phinees, manducauerunt ibi multi qui Domino placuerunt, & mortui non sunt. Quare? Quia uisibilem cibum spiritaliter intellexerunt, spiritaliter esurièrunt, spiritaliter gustauerunt, ut spiritaliter satiarentur, &c.*

Verum hæc non itā accipiēda sunt, quòd manna vitam in se reuera vel substantialiter habuerit, illisq; contulerit: sed quòd per fidem in venturum Christum, quem manna significauit, in vitam æternam seruati sint: non sic tamen, vt tum eam consequerentur, cum eos oēs constet in Abrahæ sinum descendisse, nec indè potuisse egredi, donec Christus in carnem veniens, pro mundo pateretur: eaq; per perfessione transacta, ad inferos descenderet: eosq; qui per fidem eius aduentum præstolabantur, ex illo carcere extraheret & vindicaret in libertatem, vt habes 1. Pet. 3. & in Epistola ad Ephesios 4. cap. descendisse eum in inferiores partes terræ, & captiuam duxisse captiuitatē: tum demum, inquam, vitæ promissionem sunt adepti: sicut Paulus ad Heb. 11. testatur eos quidem fidei testimonio probatos, non tamē accepisse repromissionem vsq; ad Domini aduentum.

Patres per se-
dem in Chri-
stum, seruati
sunt in vitā
æternam, quā
tamen post
Christi adue-
tū demum re-
ipsa adepti
sunt.

Nimirum Aduersarij nostri si non hinc indè subsultim & particulim, sed totum Augustinum diligenter perlegissent, maximè Tractatum eius de Vtilitate pœnitentiæ, qui in L. Homiliarum libro vicesime septimæ homiliæ locum obtinet, vbi ipse sese interpretatur, quo pacto in supra scripto 26. Tractatu in Iohannem, sua velit dicta accipi: certè illi nunquā tanta absurditate & importunitate virum sanctissimum in suas partes detorquere conati essent, quandò ille nō modò nihil pro ipsis facit, sed eis etiam planè aduersus est. Sed principio iam videamus, vt ille sui sit interpres eo in loco, quòd patres manna in deserto manducauerunt, & tamen mortui sunt. Ipsa eius verba huc adscribemus: *Manna de celo aperte ab ipso Domino exponitur. Patres vestri manducauerunt, inquit, manna in eremo, & mortui sunt. Quando enim uiuerent? Figura enim præannunciare uitam posset, uita esse nō*

Patres vt in
deserto māna
spiritaliter
ederant, nec
mortui sunt.

MM posset.

posset. Manducauerunt, inquit, manna, & mortui sunt, id est: Manna quod manducauerunt, non illos potuit de morte liberare: non quia ipsum manna mors eis fuit, sed quia a morte non liberauit. Ille enim liberaturus erat a morte, qui per manna figurabatur. De caelo certe manna ueniebat: attende quem figurabat: Ego sum, inquit, panis uiuus, qui de caelo descendi.

Manna & Eucharistia, quod ad res corporeas & uisibiles attinet, idem sunt: non autem eo nomine, quod loquere plus habetur in Eucharistia, quam in manna.

Ex his perspicuius potest, quid sibi velit, quod memorato 26. Tractatu in Iohannem ait, patres eandem, quam nos, escam manducasse: uidelicet escam illorum, cum nostra haec unam eandemque esse, quod iam dictae res corporeae illis olim collatae, & externae V. Sacramenti species, quibus nos iam ex Christi institutione utimur, unum idemque significent, nempe Christum: non autem eo nomine, quod sub externis V. Sacramenti speciebus non multo amplius fit & accipiatur, quam sub illis veteris testamenti rebus fuerit & acceptum sit.

Patres eundem quem nos cibum manducauerunt, si significacione, non rei ueritate.

Diuersa, inquit, specie uisibili, tamen hoc idem significante uirtute spiritali: hoc est: Patres manducauerunt eundem cibum, & biberunt eundem potum, significacione, non essentia. Ut enim iam ante ad longum annotauimus, alijs locis clarissime testatur, inter veteris ac noui Testamenti Sacramenta hoc interesse, quod illa res futuras tantum significarent, haec uero eas re ipsa exhibeant. *Nostri, inquit, Sacramenta ueriter exhibent, quod illa significabant*, lib. 17. de Ciuitate Dei, cap. 20. & Tractat II. in Iohannem, locis supra citatis.

Quod multis? Consule iam toties memoratum 26. Tractatum in Iohannem, & inuenies illum mannae solam figuram tribuere. *Hinc panem*, inquit, *significauit manna*. Itemque: *Manna umbra erat, iste uerus* &c. Ecquis uero tam sit impius, ut V. Sacramentum non nisi umbram censeat appelladam, cum Christus dicat, *HOC EST CORPUS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS*? Itemque: *Caro mea uere est cibum, & sanguis meus uere est potus*? Et ut paucis rem omnem expediam, patres eandem, quam nos, escam manducarunt, sed illi significacione, nos re ipsa & essentia: habuerunt illi eundem fidei spiritum 2. Cor. 4. unde etiam Augustinus dicit, eos fide idem quod nos, manducasse: sed necdum illi tum promissionem acceperant, quam nos sumus consecuti: siquidem illi uerba habuere promittentia, nos promissam ueritatem, ut est supra diffusè commemoratum ex enarracione eius in Psal. 39.

Patres uerba habuere promittentia, nos promissam ueritatem.

Certe

Certe quisquis non omnino mentis inops est, non potest ille non fateri, tum fidei Christianae, tum ipsi quoque rationi prorsus esse contrarium, Patres tantum de in manna & aqua a petra manante habuisse re uera & substantialiter, prius quam Christus uenisset in carne, atque nos modo in V. Sacramento habeamus. Eucharistiae enim Sacramentum tum primum Christus instituit, cum iam humanam sumpsisset naturam, eoque instituendo his usus est uerbis, *HOC EST CORPUS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS*: cuiusmodi sane uerba in manna & aqua a petra profluente quondam in deserto proferre non potuit, quod id temporis carnem & sanguinem necdum assumpsisset: id quod a Cypriano Sermone de Coena Domini elegantissime est explicatum his uerbis: *Manducauerant & biberant (patres) de eodem pane secundum formam uisibilem: sed ante uerba illa cibus ille communis tantum nutriendo corpori comodus erat, & uitae corporalis subsidiū ministrabat. Sed ex quo a Domino dictum est, Hoc facite in meam commemorationem: haec est caro mea, & hic est sanguis meus, quotiescumque his uerbis & hac fide actum est, panis iste substantialiter, & calix benedictione solenni consecratus, ad totius hominis uitam salutemque proficit &c.* Praeterea uero frustra Christus in carnem uenisset, & V. Sacramentum suum frustra instituisset, si umbram & figurae eandem quam Eucharistia, habuissent efficaciam.

Inanis est, dicere patres in figuris tantum habuisse, atque nos in V. sacramento

Est porro etiam aliud quoddam maius discrimen inter illud mare & nostrum baptismum, illudque manna & aqua a petra manante, nostrumque V. Sacramentum. Quis enim affirmare ausus sit, Iudeos in mari rubro tum originali, tum ceteris esse uitae & peccatis absolutos, participesque sancti spiritus effectos, & aeternae uitae heredes esse institutos? quae tamen omnia nos in baptismo consequimur. Quis etiam dicere non dubitet, Iudeos in manna & aqua uita re ipsa & substantialiter percepisse, cum Christus diuersum asserat? ea uero nos in Eucharistia substantialiter potimur. Hortatur Apostolus, ut ante accessum ad V. Sacramentum probemus nos, ne iudicium nobis manducemus, non diiudicantes corpus Domini, scilicet a manna. Atqui olim non Israelites duntaxat, sed etiam aduenae, qui circa & inter illos versabantur, absque illa diiudicatione indiscriminatum manna uescabant: & aqua non in hominem tantum, sed etiam pecorum esset usus. Unde non incongrue Augustinus ea umbras appellat, idque

Tit. 3. Iohan. 6. 1. Cor. 11. Exod. 16. Exod. 17. Num. 20. 1. Cor. 10.

MM 2 conue-

1. Cor. 10.

conuenienter Apostolicæ sententiæ oīa patribus in figura cōtigisse. Quod si Aduersarij ea de re ex ipso Augustino velint vberius institui, suprascriptum eius Tractatum de Vtilitate pœnitentiæ in manus sumant, lecturi illic haud dubiò ea quæ sequuntur: *Quid ergò ait aliquis. Hoc erat manna illud, quod ego nunc accipio? Ergò nihil modò uenit, si antè iam fuit? Ergò euacuatum est scandalum crucis? Quomodo ergò eundem, nisi quia addidit, spiritalem? Id uerò his uerbis postea explicat: Sed figuris tēporalibus promittebantur & prænunciabantur æterna. Sicut ergò ille (Iosue) non uerus Iesus, nec illa terra promissionis uera, sed figurata: ita manna non cibus uerè cælestis, sed figuratus: ita petra illa non uerè Christus, sed figuratus, & sic omnia.*

Manna non idem fuit, quod nos modò accipim9.

Galat. 5.

1. Cor. 10.

Alia Aduersariorum obiectio

Dilutio: & ut Augustinus accipiendus sit hoc loco.

Docent hæc euidentissimè, quàm malignè Aduersarij uerba Augustini ex Tractatu 26. in Iohannem proferant: qui non minùs inscitè & perperam illam eius ex Tractatu 25. memorabilem citant sententiam: *Vt quid paras dentes & ventrem? Crede, & manducasti.* Quæ illi uerba in sua detorquent falsam opinionem, perindè ac sic ijs id uelit Augustinus, nos corpus Christi in V. Sacramento non nisi animo p fide, ut olim patres manna, non autem re uera & substantialiter accipere: cum tamen non ignorent eum multis alijs locis, ut iam antè copiosissimè indicatum est, disertis affirmare uerbis, nos Christi corpus non fide tantum, sed simul corde & ore accipere: quod illa quoq; Seruatoris uerba, *Accipite & manducate, hoc est corpus meum*, flagitare dubium non est.

At illi nihilo minùs Andabatarum in morem, clausis oculis uide re nolunt, Augustinum hæc sua uerba non de sacramentali communiōe, sed in sermonis Christi, quem Iohannis 6. cap. habuit, exordium protulisse, quod eiusmodi est: *Hoc est opus Dei, ut credatis in eum quem misit ille.* Cum enim Iudæi, qui ex septem illis panibus comederant, alimenti corporei causa Dominum insequerentur, obiurgauit eos, dicens ut cibum operarentur, non qui perit, sed qui permanet in vitam æternam: aitq; porrò se illum esse cibum, & ut in ipsum crederent. In hæc igitur uerba scribit Augustinus: *Vt quid paras dentes & ventrem? Crede, & manducasti.* tanq̄ diceret: Noli imitari Iudæos. Si quidè ad Christum uenire statuisti, uide nē uentris causa illum adeas: sed

credo

crede in illum, & manducasti escam animæ tuæ semper mansuram, ipso dicente: *Qui credit in me, habet vitam æternam.* At ubi Augustinus porrò de sacramentali corporis & sanguinis Christi sumptiōe, quam Christus illis demum quæ sequuntur uerbis, *Et panis què ego dabo, caro mea est, pro mundi uita*, promittit, sermonem texit, ibi certè nō simpliciter ait, *Crede, & manducasti*: sed ita potius, *nos mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum, carnem suam nobis manducandam, bibendumq; sanguinem dantem, fidei corde atq; ore suscipere.* Contra Aduersarium legis & prophetarum, lib. 2. cap. 9.

Iohan. 6.

Nec tamen inficiās ire uelim, hæc Augustini sententiā, Vt quid paras dentem & ventrem? Crede, & manducasti: non incōmodè ad hominem animale & carnalem referri posse, qui Eucharistiā sumpturus, sola corporis præparatiōe eò se accomodat, parum aut nihil in eo sollicitus, ut intrinsecus sese probet & exploret, fidemq; suam, quæ per dilectionem, uti uir sanctus hoc ipso Tractatu 26. in Iohannem ex Apostolo commemorat, operatur, per Dei gratiam intra se excitet: quod tamen potissimū à nobis hinc exigitur, quando quidè in hac esca nō uentris, sed mentis expletionē quærimus, idq; per fidem, qua gustadum nobis est, quàm suauis sit Dominus, ut idem habet in Psal. 54. uersiculum illum, *Qui simul mecum dulces capiebas cibos.*

Gal. 6.

Non est autem, cur cuiquam hæc iam dictæ sententiæ explicatio insolens uideatur, cum eundem in modum Dauidem loqui certum sit: Vanum est uobis, inquit, ante lucem surgere. Iacta super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet. Quorum non ea mens est, non debere quenquam in comparandis uitæ sustentandæ necessarijs rebus operā ponere, sed omnem operam ijs rebus inaniter tribui, nisi Deus eam fortunet, uelitq; prosperos habere successus. Ità ergò etiam Augustinus, *Quid paras, ait, dentes & ventrem? Crede, & manducasti*: hoc est, frustra huic cibo corpus tuum præparas, si animo imparato, fidei expertus accedas: qui tamen alibi, ut diximus, docet, post conscientiæ probationem & explorationem, etiam casto & mundo corpore, quoad fieri potest, reuerenter accedere nos debere.

Psal. 126.
Psal. 54.

Et hæc quidem hæc tenus dixisse satis sit, ad paulò antè allatā partis aduersæ obiectionem tum indicandā, tum confutandā, docendumq; qua ratione Augustino patrum esca uel eadem, uel non eadem cum

MM 3 nostra

n^o Cor. 10.

nostra fuerit: quando ille manna non nisi umbræ loco habet, porro Christi corpus in Eucharistia pro ipsissima re & veritate. Quod vel eo quoque nomine minus cuiquam dubium videri debet, quod generatim ex Apostolo id passim doceat, in veteri Testamento patribus omnia in figura contigisse: in nouo autem, per quod figuræ abolentur, in ipsa rei veritate. *Temporalium rerum promissiones*, inquit lib. 4. cōtra faulstū, cap. 2. & lib. 6. cap. 2. *testamento ueteri contineri, & idē uetus testamentum appellari, nemo nostrum ambigit: & quod æternæ uitæ promissio, regnumq; cælorum ad nouum pertinet testamentum, sed in illis temporibus figuræ fuisse futurorum, quæ implerentur in nobis, in quos finis seculorum obuenit, non suspicio mea est, sed Apostolicus intellectus est, dicente Paulo cum de talibus loqueretur: Hæc omnia in figura continebantur illis &c.*

8.

Capernaïtas
Domini ver-
ba, licet ijs nō
crediderent, ta-
men rectius,
atque Aduer-
sarij nostri,
seperere-

Ostaud, Augustinus Tractatu, quem diximus, 25. in Iohannem, ea interpretans verba: dixerunt ergo ei, *Quod ergo tu facis signum?* &c. Inculcēter asserit, Capernaïtas domini sermonem Iohan. 6. in eo recte ac probe cepisse, quod in suis promissionibus eo capite expressis, Moysi se se longè anteponebat: & quanuis alioqui cuncta ab ipso Domino antè perpetrata miracula illo in manna patribus ipforum in deserto exhibito miraculo inferiora ducerent, hinc tamen eiusmodi se miraculum designaturum polliceretur, quod & manna ipsum & queuis Moysi miracula longo post se relinqueret interuallo. Vnde porro ex beati viri certissima sententia id consequens fit, incredulos illos Capernaïtas dominum hinc multo melius intellexisse, quam huius æui Aduersarios nostros, qui ex illa, quam hinc Dñs se daturum recipit, eadem meram nituntur figuram efficere, nec in V. Sacramento vllū Dei miraculum volunt agnoscere: vt̄ nos ad longum contra illos in 10. 11. 12. Scripturæ Testimonijs planum testatumq; fecimus.

9.

Ob personæ
Christi inse-

Nono, quando quidem supra in 13. Scripturæ Testimonio etiā illud probatum est, in V. Sacramento nō solum corpus & sanguinē Christi, sed totum aded Chm̄, deū & hominē substantialiter adesse, idq; ob personæ Christi inseparabilem vnitatē, equidem committere nō possum, quin hoc loco ipsius Augustini de hac personæ Chm̄ indiuidua vnitatē sententiā proferā, quā ille Tractatu 27. in Iohannē haud obscure

parabilem vnitatē, Deus & homo est in V. sacramento Iohan. 6.

Iohan. 3.

secure indicat, ea dñi verba exponens: *Si ergo uideritis filium hominis ascendentem, ubi erat prius? Nulla esset, ait, quæstio, si ita dixisset: Si uideritis filium Dei ascendentem ubi erat prius. Cum uero filii hominis dicit ascendentē ubi erat prius, nunquid filius hominis in cælo erat prius, q̄ in terra esse cœpit? Hic quidem dixit, ubi erat prius, quasi tunc non ibi esset, quando hæc loquebatur. Alio autem loco ait, Nemo ascendit in cælū, nisi qui de cælo descendit, filius hominis qui est in cælo. Non dixit, Erat: sed, Filius, inquit, hominis qui est in cælo. In terra loquebatur, & in cælo se esse dicebat. Quo pertinet, nisi ut intelligamus, quod etiā pristino sermone commēdaui charitati uestre, unam personam esse Christū, Deum & hominē, nō duas, ne fides nostra non sit trinitas, sed quaternitas? Christus ergo unus est. Verbum, anima & caro, unus Christus, filius Dei & filius hominis, unus Christus: filius Dei semper, filius hominis ex tempore: tamen unus Christus secundum unitatem personæ, in cælo erat, quando in terra loquebatur. Sic erat filius hominis in cælo, quæ admodum filius Dei erat in terra: filius Dei in terra, in suscepta carne: filius hominis in cælo, in unitate personæ. Haftenus ille. Inde uero illa dñi verba, Spiritus est qui uiuificat, caro non prodest quicquā, hunc in modum explanat: *Caro non prodest quicquā, sed sola caro. Accedat spiritus ad carnē, & prodest plurimum. Nam si caro nihil prodesset, uerbum caro non fieret, ut inhabitaret in nobis.**

Spiritus est qui uiuificat &c. ut intelligendum. Iohan. 5.

Ex his sanè perspicuè licet intelligi, quàm immani in errore uersentur, qui cū iam olim damnato Nestorio Dñm Christum diuidūt, nec affirmare uerentur, non integrum Christum, sed solam carnē & sanguinem eius absq; diuinitate in V. Sacramento adesse.

Decimo, vt̄ nos supra in 14. Scripturæ Testimonio planū fecimus, Christum cum Apostolis suis primò pascha comedisse, nec illud tamen, quanuis ipsum congruè admodum significaret, corpus suū dixisse, sed simpliciter pascha, simulq; ostēdisse illud haftenus figuram fuisse, deinceps abrogandā: postea uero eius loco sacramentū suū, nō ut figuram, sed tanq̄ id quod pascha antè designasset, instituisse, (nāque alioqui superuacaneum fuisset, figuram alteram alteri substituere) idque non panem & uinum, sed disertis uerbis corpus & sanguinem suum appellasse, testatumq; esse, illud nunq̄ abrogandum,

adsc.

Augustinus
ex Domini
verbis inter
Pascha & Eu-
charistia dif-
crimen in-
dicat.

sed ad reditū vsq; suum perpetuò permanfurum: vt hoc ipso doceret euidentissimè, verum corpus & preciosum esse sanguinem suū: Itā & Augustinus hoc inter Pascha ceu figuram, & corpus Christi in Eucharistia discrimen & intellexit, & indicauit.

Vt em̄ suprà annotauimus, Epistola 86. ad Casulanū cōtra Vrbicū asserit, *in mensa Domini nō pani pecus, (quod Vrbicus somniabat) sed agni immaculati corpori cefsisse: & sanguinē pecudis (i. agni paschalis) nō uino, sed sanguini qui in poculo uel calice sit, cefsisse.* Itē cōtra literas Petilianī lib. 2. ca. 37: *Sicut aliud est, inquit, carnis circūcisio Iudæorum, aliud aut quod octauo die baptizatorū nos celebramus: & aliud est pascha quod adhuc illi de oue celebrāt, aliud aut quod nos in corpore et sanguine Domini accipimus: sic alius fuit baptismus Iohānis, alius est baptismus Christi.* Et de Cataclysmo cap. 4. sic habet: *Nec relinquetis ex eo quicquā, ait scriptura, usq; manē. Hoc nūc agitur. Comeditur enim agnus per noctē huius seculi, ut cum manē illud uenerit, quod uesperum non habebit, non iam offeratur sacrificium imaginis agni, sed ipsum agnū quem quotidie comedimus, & cuius sanguinem bibimus, inueniamus illic eum sacerdotem perfectum, quē constat hic pro nostra salute occisum.* Hæc Augustinus: q̄ cūm dicat nos in nocte huius seculi imaginis agni sacrificium offerre, veritatē corporis eius etiā dum sacramēti mysterio opertā, ab ea distinguit nuda, apta & cōspicua eiusdē corporis veritate, quā in futuro seculo facie ad faciē cōtēplaturi sum⁹: quod idē ante illū fecere Gregori⁹ nazianzenus, Hefychi⁹, & Ambrosi⁹, vt ex eorū suprà positis cōstat testimonijs.

XI.

Augustinus
Christum in
Eucharistia
adorauit.

Vndecimò, non est vlla ratione credendū, Augustinum in Eucharistia Christū adoraturum fuisse, nisi ille pro certo ac indubitato habuisset, eum illic substantialiter & re vera adesse. Atquē adorauit ille Christum in Eucharistia, & alios, vt idem facerent, hortatus est, vt in superiorib⁹ eius autoritatibus non paucis licet perspici, ijs p̄sertim, quas ex Cōcionē ei⁹ in Psal. 98. & ex lib. 3. de Trinitate cap. 10. & lib. 20. cap. 18. cōtra Faustū, & Epistola 118. ad Ianuariū protulimus. Quā in re si ille errauit, ipsius dñi uerbis miserè ei impositum esse fateamur oportet: quod quidem de illo tam præcellentis ingenij & luminis viro absurdum sit dicere: vt iam suprà in 21. Scripturę Testimonio, & in Irenæi autoritatibus annotatum est.

Duo-

Duodecimò, Augustinum ea Apostoli uerba, *Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus Domini, non de symbolici panis & vini, sed veri corporis & sanguinis Christi esu & potatiōe accepisse, vt etiam necessariò ea accipi oportere docuimus suprà in xxiii. scripturę Testimonio, multis ex illo prolatis locis testatum potest effici.* Epistola 152. scribit his uerbis: *Quicumque in Ecclesia Catholica corpus Christi manducauerit indignè, iudicium sibi manducat & bibit.* In Psalmum 39. ubi nos promissum ait habere corpus in Sacramento, his, vt iam antè dictū est, uerbis utitur: *Quod accipimus, nouimus: & qui non nōstis, noueritis: & cūm didiceritis, non ad iudicium accipiatis. Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit.*

Et nē quis panem cogitet terrenū, Sermone Dominicæ 2. Aduentus, qui est secundus de Tempore, ait, *ad altare accessuros debere nos cum Dei adiutorio totis uiribus præparari, & omnes latebras animæ nostre diligenter adspicere, nē forte sit in nobis aliquod peccatum absconditum.* Si enim uiderit Christus charitatis luce nos uestitos, corpus & sanguinem suum nobis non ad iudicium, sed ad remedium per sacerdotum suorum ministerium dispensabit. Et paulò pòst: *Hæc ergo, fratres dilectissimi, non transitorie, sed cum ingenti tremore debemus attendere. Inuitati enim sumus ad nuptias, ubi nos ipsi, si benè agimus, sponsæ erimus. Cogitemus ad quales nuptias, cōsideremus ad qualem sponsum, uel ad quale conuiuium inuitati sumus. Inuitati enim sumus ad mensam, ubi non inuenitur cibus hominum, sed panis ponitur angelorum.* Eodem Sermone etiam hæc habentur: *Cur pauper indignus est accipere reliquias ciborū tuorum, qui tecum ad conuiuium inuitatus est angelorum?*

Sermone quoquē primò in Anniuersario dedicationis Ecclesiæ, qui est 252. de Tempore, eum qui altare Domini indignus præsumit accedere, illam ait sententiam mereri, *Ligate illi manus & pedes, & projicite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium.* Ac deindē eadem cōcione, *Omnes uiri, inquit, quando communicare desiderant, lauant manus suas, & omnes mulieres nitida exhibent linteamina, ubi corpus Christi accipiant. Non est graue, quod dico fratres: quomodo uiri lauant*

XII.

1 Cor. 11.
Augustinus
Apostoli uer-
ba, *Qui man-
ducat & bibit
indignè, &c.
de uero Chri-
sti corpore
accipit.*

Ad Eucharis-
tiam uti nos
præparare
debeamus.

Matth. 22.
Lucæ 14.

Inuitatur ad
mensam, ubi
non hominū,
sed angelorū
cibus pro-
ponitur.

Matth. 22.

Obserua,
Christi cor-
pus etiā ante
sumptionem
adefic.

NN

aqua

aqua manus suas, sic eleemosynis lauet cōscientias suas: similiter et mulieres, quomodo nitidū linteolū, ubi corpus Christi accipiant, sic corpus castum cor mundū exhibeant, ut cum bona cōscientia Christi Sacramēta accipiant.

Hæc omnia cuius id testatum possunt efficere, Augustinū supra dicta Pauli verba de indigna Eucharistiæ ad iudicium sumptione, nō de symbolici panis & vini, sed de veri corporis & sanguinis Christi perceptione, accepisse.

XIII.

Decimotertiò, quemadmodum supra in xxiii. scripture testimonio pbatum est, Apostolū hisce verbis, Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, nō dijudicans corpus Domini, id citra ambiguitatē asseuerasse, corpus Christi in V. Sacramēto substantialiter & re vera nedum à bonis, sed etiam malis, quanq̄ ab istis nō salutariter accipi, idē quoquē Augustinus tradit li. 5. de Baptismo contra Donatistas, cap. 8. his verbis: *Sicut enim Iudas, cui buccellam tradidit Dominus, non malum accipiendo, sed malè accipiendo locum in se diabolo præbuit: sic indignè quisque sumens Dominicum Sacramentū, non efficit, ut quia ipse malus est, malum fit, aut quia nō ad salutem accipit, nihil accipit. Corpus enim Domini & sanguis Domini nihilo minus erat etiam illis, qui n. dicebat Apostolus: Qui manducat indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Non ergò querant in Catholica hæretici quod habent, sed quod non habent, id est, finem præcepti charitatem, sinè qua multa sancta haberi possunt, sed prodesse non possunt.*

Augustini sententia est, nedū bonos, sed etiam malos corpus Christi in Eucharistia re vera accipere, sed malos non salutariter.

I. Cor. 11.
I. Tim. 1.

Hæretici de corpore Christi, quod nos in Sacramēto certissimè habemus, disputant, negantq; charitatē, quā non habent.

Iudas proditor æquè ac alij apostoli, verū corpus Domini accipere

Meo quidem iudicio, non potuisset Augustinus Aduersarios nostros sui erroris & conuincere & arguere euidentius. Ait in V. Sacramēto corpus & sanguinem Domini non minus illis porrigi, qui id indignè sumant, quam qui dignè: licet illis ipsorum culpa exitio, istis salutis sit. Deindè rejicit de veritate corporis Christi in V. Sacramēto disputationem, quod ea nihil habeat dubitationis: porrò charitatis, cōcordiæ & vnitatis potius, cum earū expertes sint, vult studiosos esse hæreticos: quando quidem sinè ijs V. Sacramentū nihil pdesse queat.

Præterea Augustini eam indubitata esse sententiam, etiam Iudam proditorem verum Christi corpus æquè ac alios Apostolos, re ipsa & substantialiter, non tamen salubriter accepisse, nō parū multa operum eius loca testantur. Epistola 162. contra Donatistas. *Tolerat, inquit*

quit, ipse Dominus Iudam, diabolum, furem & venditorem suum: finit accipere inter innocentes discipulos, quod fideles nouerunt, precium nostrū. Lib. 1. de Adulterinis coniugijs, cap. 27. ait ipsum Dominum suo traditori sanctum dedisse, idq; hunc in suam perniciem sinè culpa dantis, cum dignis indignum accepisse. Tractatu præterea 50. in Iohannem, De vno pane, inquit, & Petrus & Iudas accepit, Petrus ad vitam, Iudas ad mortem.

Contra Cresconium Grammaticū lib. 1. cap. 25. vbi aduersum Donatistas docet permultum interesse inter ipsam rerum veritatem, siue res ipsas, & earū ab usum, post multa cum in finem allata exempla, corpore & sanguine Domini eam orationem absoluit, ita dicens: *Quid de ipso corpore & sanguine Domini, unico sacrificio p salute nostra, quanuis ipse Dominus dicat: Nisi quis manducauerit carnē meam, & biberit sanguinē meum, nō habebit in se uitā: nōne idem Apostolus docet etiam hoc perniciosum malè utentibus fieri? Ait enim: Quicumq; manducauerit panē & biberit calicē Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini.*

Itidē cōtra literas Petilianī li. 2. ca. 55. Hi utiq; dicturi sunt, inquit: *In nomine tuo manducauimus & bibimus, & audituri: Nō noui uos: qui corpus & sanguinē eius in Sacramento manducant & bibunt, & membra eius toto orbe diffusa (id est, Catholicam Ecclesiam) non agnoscunt. Agit illic contra Donatistas, qui satanica quadam arrogantia & maligna sui ab Ecclesia separatione se solos pro Christianis habebant: porrò Ecclesiæ Catholicæ studiosos in membris Christi neuiquam numerandos esse censebant, uti hodieq; nostri faciunt Aduersarij.*

Matth. 7.

Item cōtra Fulgentium Donatistam Dialogo, Catholicus sui collocutoris sexto argumento inter cætera hunc in modum respondet: *Sicut enim, qui manducat & bibit sanguinē Domini indignè, iudicium sibi manducat & bibit: sic & qui accipit indignè Baptisma, iudiciū accipit, nō salutem. Nam & Iudas proditor bonum corpus, & Simon Magus bonū Baptisma Christi percepit: sed quia bono benè non usi sunt, mali malè utendo delati sunt. Bonū est Baptisma, bonū est Christi sanguis & corpus, bona est & lex, sed si quis ea legitime utatur.*

I. Tim. 1.

Verum his Aduersarij acerrimè sese opponunt, quod eorū abominandum errorem validissimè subruant ac euertant: quando quidem id ijs asseritur, corporis Christi comestione non in sola fide sita esse.

Aduersario-
rū obiectio.

Itaque obijciunt illi, Augustinum tractat. 26. in Iohannem, in ea do-
mini verba, Qui manducat carnem meam, & bibit meum sanguinem,
in me manet, & ego in illo, scribere hūc in modum: Hoc est ergo man-
ducare illam escam, & illum bibere potum, in Christo manere, & illum ma-
nentem in se habere: ac per hoc qui non manet in Christo, & in quo nō ma-
net Christus, proculdubio nec manducat spiritaliter carnem eius, nec bibit
eius sanguinem, licet carnaliter & uisibiliter premat dentibus Sacramen-
tum corporis & sanguinis Christi: sed magis tantæ rei Sacramentum ad iu-
dicium sibi manducat & bibit, quia immundus præsumpsit ad Christi acce-
dere Sacramenta, quæ aliquis non dignè sumit, nisi qui mundus est, de quibus
dicitur: Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum uidebunt. Item q̄; alium
eius locum proferunt ex lib. 21. de Ciuitat. Dei, cap. 25. quo illum idē
affirmare aiunt. Verba Augustini hæc sunt: Denique ipse Dominus di-
cens, Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet,
& ego in eo, ostendit quid sit non sacramentotenus, sed reuerà corpus Chri-
sti manducare, & eius sanguinem bibere. Hoc est enim in Christo manere,
ut in illo maneat & Christus. Sic enim hoc dixit, tanquàm diceret: Qui non
in me manet, & in quo ego nō maneo, non se dicat aut existimet manducare
corpus meum, aut bibere sanguinem meum, &c. Ex his igitur inferūt, ma-
los Christi corpus in V. Sacramento re vera & substantialiter nō ac-
cipere: vnde porrò etiam hoc volunt effici, Christi corpus in V. Sa-
cramento substantialiter non haberi.

Dilutio.

Sed quæso te, amice Lector, certum habeas Aduersarios nostros
hoc vel maximè laborare vitio, quòd ex Augustino reliquisq; patri-
bus uoculas quasdam & sententias, ubi ipsis commodum uidetur,
hincindè non bona fide excerpant & cōgerant, easq; in suam damna-
tam sententiam, quam Patribus summa vi & iniuria affingere non du-
bitant, detorqueere nitantur: porrò loca alia, quibus patres mentem
suam iuculenter aperiunt, ut est eiusmodi hominum ingenium, nec
legere, nec audire velint.

Augustinus
de vera cor-
poris Christi
perceptione
bifariam lo-
quatur.

Nōsse igitur operæ precium fuerit, Augustinum de vera corporis
Christi perceptione duplici ratione scribere solere. Interdū enim
veram ille perceptionem vel sumptionē dicit, eo duntaxat nomine,
quòd

quòd corpus Christi re vera & substantialiter sit in V. Sacramento.
Quandoquē autem verā appellat, ratione veræ & actualis, ut vocant,
adeptionis diuinæ gratiæ & salutis, cuius causā Sacramentum ipsum
institutum est. Priori modo scribit lib. 5. de Baptismo, quod iam an-
tè recitatum est: Indignè quisq; sumens Dominicum Sacramentum, non ef-
ficat, ut quia non ad salutem accipit, nihil acceperit. Corpus enim & sanguis
Domini nihilo minus erat etiam illis, quibus dicebat Apostolus: Qui man-
ducatur indignè, iudicium sibi māducat & bibit. Posteriori modo, locis iam
iamq; memoratis, quæ Aduersarij in suas detorqueere partes molun-
tur, id asserit, illos Christi corpus reuerà, id est, efficaciter siue cum ef-
fectu quodam ad salutem acciperet, qui in seipsis sentiant, se in Chri-
sto per veram fidem & charitatem non fictam manere, atque vicissim
Christum in ipsis: ità ut ab effectu possit quis conijcere, num V. Sacra-
mentum ad vitam necne acceperit.

Minimè verò ea dictorum Augustini mens est, (quam Aduersarij
esse volunt) edere illud & bibere nihil omninò esse aliud, quàm ma-
nere in Christo: siue manere in Christo, causam efficientem esse eius
comestionis: tanquàm illi nihil accipiant, qui fide & charitate Chri-
sto non adhærescant: sed id potius sentit, ut iam dictum est, Augusti-
nus, permansionem in Christo, effectum & signum esse euidentis, nos
corpus illius nedū in Sacramento substantialiter, sed etiam in spi-
ritu & veritate ad animarum nostrarum vitam & salutem salutariter
accepisse: quod idem ipse quoquē sub initium Tractatūs 26. in Iohā-
nem, testatur his verbis: Signum quia manducauit & bibit, (intellige ad
salutem) hoc est, si manet & manetur, si habitat & inhabitatur, si hæret &
non deseratur. In summa, in Augustino dictio, Reuerà, quandoquē ex-
primit veritatem manducati corporis, quam boni & mali indiscrimi-
natim accipiunt: quandoquē veritatem dignæ sumptionis, ex parte
manducantis, quæ in solis bonis inuenitur.

Quæ quidem ità se habere ut non dubitemus, alibi ipse sese cla-
rissimè interpretatur, scilicet Sermone xi. de verbis Domini, ubi sic
habet: Illud etiam quod ait, Qui manducat carnem meam, & bibit sangui-
nem meum, in me manet, & ego in illo, quomodo intellecturi sumus? Nun-
quid etiam illos hic poterimus accipere, de quibus dicit Apostolus, quòd in-
dicium

1. Cor. 11.

Aduersarij
ut Augustini
sententiam
deprauent.Mansio in
Christo, non
est causa effi-
ciens, sed ef-
fectus com-
estionis.Dictio, Reuer-
à, ab Augu-
stino bifar-
miam sumi-
tur.

Iohan. 6.

1. Cor. 11.

dicium sibi manducant & bibant, cum ipsam carnem manducant & ipsum sanguinem bibant? Nunquid & Iudas magistri uenditor & traditor impus, quamvis primum ipsum manibus eius confectum Sacramentum carnis & sanguinis eius cum ceteris discipulis, sicut apertius Lucas Euangelista declarat, manducaret & biberet, mansit in Christo, aut Christus in eo? Multi denique, qui uel corde ficto carnem illam manducant & sanguinem bibunt, uel cum manducauerint & biberint, apostatae fiunt, nunquid manent in Christo, aut Christus in eis? Sed profecto est quidam certus modus manducandi illam carnem, & bibendi illum sanguinem, quo modo qui manducauerit & biberit, in Christo manet, & Christus in eo: quem modum utique ipse uidebat, quando ista dicebat.

Lucas 22.

Christus de certo quodam corpore suum edendi modo loquitur, ubi ait, Qui manducat &c. in me manet &c.

Ecquid ad hæc dicitis Aduersarij? Augustinus oratione illustri fatetur hic improbos Christi corpus in V. Sacramento edere, & potare sanguinem: eoq; referendum esse quod Apostolus ait, eos iudicium sibi manducare & bibere, quod non dijudicent corpus Domini: interim nihilo minus addit, certum esse modum cibum hunc edendi, quo qui edit, illum vitam edere: ad eumq; modum illa Domini uerba pertinere, quibus ait: Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in illo.

Quæ si probè capiantur, nullo negotio tum locis memoratis, tum alibi Augustinus quid sibi velit, perspectum habere licebit: ut inter cætera, quod ait Tractatu 59. in Iohannem: *Apostoli manducabant panem Dominum, Iudas uero panem Domini contra Dominum. Illi vitam, ille penam. Qui enim manducat indignè &c.* Item Sermone 2. de uerbis Apostoli: *Illud manducare, est refici. Illud bibere, quid est nisi uiuere? Manduca vitam, bibe uitam: habebis uitam, & integra est uita &c.*

Triples Eucharistia: communio, prima sacramentalis, altera spiritalis, tertia & sacramentalis & spiritalis.

Quæ omnia uir sanctiss. de digna communionem dicit, quæ non sacramentotenus tantum, sed simul etiam spiritaliter in uera fit fide per charitatem operante. At nihilo secius idem ipse, ut dictum est, alibi fatetur, etiam malis esse re uera corpus Christi in Sacramento quod accipiunt: non tamen ad salutem, sed ad iudicium: aded ut mea quidem sententia satis iam proditum sit, quam fallaciosè Aduersarij eius mentem & sententiam proferant atque peruertant.

Porro identidem copiosèq; etiam hoc illum testari, corpus & sanguinem

guinem Christi, non solum per fidem corde uel animo, sed etiam ore Christianos accipere, quod tamen Aduersarij admittere nolunt, iam antè abundè probatum est, maximè ex Epistola 118. ad Ianuarium, & lib. 2. contra Aduersarium legis & prophetarum, cap. 9. quibus addi potest, quod Sermonem 215. habetur: *Videte tamè, inquit, fratres charissimi, si iustum est, ut ex ore Christianorum, ubi corpus Christi ingreditur, luxuriosum canticum quasi uenenum diaboli proferatur.*

Decimoquarto, Augustinum illas Apostoli sententias, I. Cor. 10. **XIIII** Calix benedictionis cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est? & panis quem frangimus, nonne participatio corporis Domini est? Quoniam vnus panis & vnus corpus multi sumus, omnes quidem de vno pane & de vno calice participamus &c. & ad Ephe. 5. Membra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius &c. eum in modum & accepisse, & accipiendas tradidisse, nos digna V. Sacramenti perceptione, non modò in fide spiritaliter, uerum etiam substantialiter Christi communionem adipisci, aded ut non vnus duntaxat spiritus, sed vnus etiam cum illo corpus uera haccarnis eius communicatione uel participatione efficiamur, uti in xxv. scripturæ testimonio supra latius demonstratum est, multis id quidem locis perspicuum fieri potest.

Augustini sententia est, nos Eucharistia pceptione non tantum spiritaliter, sed etiam corporaliter Christo coniungi & uniri.

Contra Aduersarium legis & prophetarum libro, scripsit aduersus incertum quendam legis & prophetarum infectatorem, uetus testamentum irridentem, & inter cetera etiam S. Abraham eo nomine criminantem, quod ex ancilla Agar Ismaelè genuerit, Sara uiuente. Cui respondens Augustinus, sanctum uirum defendit, primò iuxta literam, ut quod ad preces & iussu Saræ coniugis suæ Agar uxorem duxerit, quod tum permissum erat. Deindè ostendit, hac in re quantum latuerit, nobisq; significatum uel præfiguratum sit Sacramentum: *Nos autem audiamus, inquit, & intelligamus duo Testamenta in duobus filiis Abraham, (Ismaele & Isaac) duabusq; mulieribus (Agar & Sara) eius commixtione factis: sicut duos in carne vna, Christum & Ecclesiam, istis nolentibus, sine ulla obscuritate cognoscimus: sicut mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum, carnem suam nobis manducandam, bibendumq; sanguinem dantem, fidei corde atque ore suscipimus: quamuis horribilius uideatur humanam carnem manducare, quam perimere, & humanum sanguinem potare, quam fundere.*

Gen. 16. Lib. 2. cap. 2.

Ore & corde mediator Dei & hominum, hominem Christum Iesum accipimus, sicut vna cum illa caro efficitur.

Quæ uer.

Quæ sanè illustris est & perspicua oratio, qua ille testatur, probè Christianos sinè vlla obscuritate cognoscere, se in Christo vnâ effici carnè, quando quidem suam ille eis carnem edendam, & bibendū sanguinem largitur: & quanuis incredulis id horribile videatur, at nihilo seciùs à probè Christianis vera ac firma fide piè, deu otè ac fedulo coli & exerceri. At nostrorum Aduersariorum animis tam densa est præ dolor offusa caligo, id vt non possint intelligere.

Ego verò ità sentio, si quidem hūc ipsum iam memoratum locum studiosè lectitarunt, probeque sunt affecuti, eos re ipsa comperisse, quàm scèdè ac turpiter in eo, hallucinentur & errent, quòd improbatemeritate virum sanctum Tractat. 26. in Iohannem, illa Seruatoris verba interpretantem, Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam, in suas partes contra catholicæ Ecclesiæ sententiam (quam eo ipso loco & alijs passim apertissimè tueretur) rapere ac detorquere nituntur. Verba illius, quibus ipsi abutuntur, hæc sunt: *Hunc itaque cibum & potum, societatem vult intelligi corporis & membrorum suorum, quod est sancta Ecclesia in prædestinatis, & uocatis, & iustificatis, & glorificatis sanctis & fidelibus eius.* Hæc, inquam, verba illi falsò interpretantur, perindè ac si ijs id sibi velit Augustinus, V. Sacramentum significare duntaxat societatem fidelium,

Obiectio.

Dilutio.
Ex eo, quòd eundem idem Christi corpus accipimus, intelligere debemus, omnes nos vnū mysticum corpus effici.

fide & charitate coniunctorum: quod tamen ab illius mente prorsus abhorret: quin potiùs hoc ille ijs vult verbis, nos ex eo ipso, quòd Christus fidelibus suis suum corpus & sanguinem edendum bibendumq; præbet, id intelligere debere, nos cum illo ceu capite, vnum corpus, & inuicem membra esse. Testatur hoc nihil obscurè eius eodem loco tum præcedentiã, tum sequentiã verba. *In hoc, inquit, cibo & potu, id est, corpore & sanguine Domini, habet qui sumit vitam, & hanc vitæ æternam.* Item cum illic vnitatem corporis & sanguinis dicat esse rem Sacramenti, satis innuit, nos vnus eiusdemq; corporis & sanguinis fieri participes. Et cum ità subiicit, *Participatiõe filij per vnitatem corporis eius & sanguinis* (quod illa māducatio potatioq; significat) nos efficiamur meliores: nō vult Eucharistiam ipsam significare corpus & sanguinem, que in ea verè participamus: sed vult ipsam manducationem vnus eiusdemque corporis, significare nobis hanc vnitatem mysticam capitis & membrorum. Satis quoque luculenter exprimit mentem

tem suam, dum ait: *Viuimus ergò nos propter ipsum, manducantes eum, id est, ipsum accipientes vitam æternam, quam non habemus ex nobis.* Et multò etiam clariùs Tractatu sequenti 27. in principio: *Hoc ergò nos docuit, ait, & admonuit mysticis verbis, vt simus in eius corpore sub ipso capite in membris eius, edentes carnem eius, non relinquentes vnitatem eius.* Quæ quidem omnia satis id indicant, Augustinum ea causa cibum hunc & potum societatem sanctorum appellare, quòd eius cibi potusq; digna & spiritalis perceptio, veram pacem, & plenam perfectamq; creditur vnitatem salubriter efficiat ac operetur.

Quod etiam indè potest haud difficulter animaduerti, quòd, vt ipse memorato 26. Tractatu in Iohannem scribit, *Propterea Dominus noster Iesus Christus corpus & sanguinem suum in eis rebus commendauit, quæ ad vnum aliquid rediguntur ex multis: tanquàm diceret: Vt ex multis granis vnus panis conficitur & constat, & ex multis acinis vinum confluit, ità & nos multi hac esca diuina vnum in Christo corpus efficiamur: quando quidem in eius carne & sanguine istiusmodi beatam societatem & communionem adipiscimur.* Nanque corpus eius, verum est granum tritici, multum fructum adferens, & in multa millia excrescens: idemq; vera vitis est, vndè palmites (id est, fideles) omnes succum accipere necesse est.

Atque eam ob rem Tractatu 30. in Iohannem, explicans illud, Ego sum vitis vera, scribit his verbis: *Iste locus euangelicus, fratres, ubi se dicit Dominus vitem, & discipulos suos palmites, secundum hoc dicit, quòd est caput Ecclesiæ, nos quoque membra eius, mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus. Vnius quippe naturæ sunt vitis & palmites. Propter quod cum esset Deus, cuius naturæ non sumus, factus est homo, ut in illo esset vitis humana natura, cuius & nos homines palmites esse possimus.* Discis ex his, Christum non eo solo nomine factum hominem, vt nostræ esset naturæ particeps, sed eò potissimùm, vt nos vicissim susceptæ ab illo humanæ eiusdemq; deificatæ naturæ, perindè vt vitis palmites, re vera & substantialiter consortes efficeremur: id quod certissimè fit vera corporis & sanguinis eius communicatione, qua nos illius caro & ossa efficiamur.

Habes igitur, vt accipiendus sit Augustinus, vbi ait Sacramentum

○○ hoc

Augustinus
cur esca hæc,
societate san-
ctorum vocet.

Iohan. 32.

Iohan. 13.

Christus vera
vitis est secū-
dum huma-
nitatem, cuius
cōmuniōne
nos eius pal-
mites sumus.

hoc esse, vel significare societatem sanctorum: quod eò quoque tibi contulerit, vt non hoc duntaxat in Iohannem loco, sed vbicunquè eodem modo loquitur, eius mentè possis assequi, præcipueq; sermone ad infantes ad altare, vbi ait *mysterium Christianorum in mensa* (id est, altari) *positum esse*: quibus id vult, corporis & sanguinis Christi perceptionem eius nos cõmonefacere debere, quotquot vnus eiusdemq; corporis & sanguinis participes sumus, vnum omnes corpus effici: nõ autem hoc cesserit, V. Sacramentum signum duntaxat esse nostræ fide & charitate vnitatis: ex quibus omnibus perspicitur licet, vt in memoratos Pauli locos I. Cor. 10. & Ephes. 5. ipse acceperit.

Corpus Christi in Sacramento nõ modo signũ, sed ipsa causa efficiens est vnitatis nostræ.

XV.
Augustinus
sa Domini
verba, Ego
vobiscum sum
omnibus die-
bus &c. nõ de
diuinitatis
eius tantum,
sed etiã cor-
poris præsen-
tia accepit.

Luc. 23.

Postremò, eum supræa quoquè recedentis Seruatoris verba illa, Eccè ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi, non de diuinitatis eius tantum, quæ alioquì vbiquè est, sed de alia quoquè magis familiari, putà, corporis & sanguinis eius in V. Sacramento præsentia, accepisse, perindè vt nos suprâ in iam dicto xxv. scripturæ testimonio eiusmodi intellectu fusiùs indicauim⁹, satis id liquet ex Tracta. 50. in Iohannem, vbi inter cætera sic habet: Si in Petri persona significati sunt in Ecclesia boni, in Iudæa persona significati sunt in Ecclesia maligni: dictum est, Me autem non semper habebitis. Quid est enim, non semper, & quid est, semper? Si bonus es, si ad corpus Christi pertines, quod significat Petrus, habes Christum & in præsentia, & in futuro. In præsentia per fidem, in præsentia per signum Christi, in præsentia per baptismatis Sacramentum, in præsentia per altaris cibum & potum. Habes Christum in præsentia, sed habebis semper: quia cum hinc exieris, ad illum uenies qui dixit latroni: Hodie mecum eris in paradiso. Si autem male uersaris, uideris habere in præsentia Christum, quia intras Ecclesiam, signas te signo Christi, baptizaris Baptismo Christi, mices te membris Christi, accedis ad altare Christi: in præsentia habes Christum, sed male uiuendo non semper habebis.

Tit. 3.

His verbis virum sanctissimũ id euidenter satis docere perspicuũ est, nos Christum hinc in terris præsentem habere, idq; non fide duntaxat, sed etiam in baptismi Sacramento per ipsius Spiritum sanctum, què illic in salutari expiatis lauacro effundit abundè: prætereaq; in Sacramento altaris, per corporis & sanguinis eius cibũ & potũ: adeoq; etiam malos Christum dñm illic habere præsentẽ, sed nõ salutariter.

Que

Que cum ita se habeant, equidem non parũ demirari soleo, Aduersarios etiam hoc ipso loco virum sanctum contra Ecclesiam tam audacter proferre nõ dubitare. Adhibet ille quidem eodẽ loco duas alias illorum verborum, Me autem non semper habebitis, expositio- nes, dicitq; inter alia: *Secundum præsentiam maiestatis* (putà, vbiquè præsentis) *semper habemus Christum: secundum præsentiam carnis, rectè dictum est discipulis, Me autem non semper habebitis. Habuit enim illum Ecclesia secundum præsentiam carnis paucis diebus: modò fide tenet, oculis non videt.* Hęc Aduersarij volunt contra nos & Ecclesiam militare.

Obiectio:

Matth. 26.

Verũm quandò illi præ ceteris vsque ad acuti & perspicaces videri volunt, mirum est, nõ hinc illos cernere, quàm expressè & significanter eodẽ loco Augustin⁹ eã Christi præsentiam, qua est ad dexterã patris in naturali, conspicua & propria specie, sicuti visibilis in celos ascendit, & indè rediturus est, ab illa corporis eius præsentia distinguat, qua est in Sacramenti mysterio, vbi nõ sub propria, sed aliena panis ac vini specie modo quodã incomprehensibili & qui naturam superet, habetur: vtq; haud obfcure doceat, posse duo hæc simul consistere, vt quauis corpus eius visibili & carnali ratione, secundum id quod de virgine natus est, secundum id quod à Iudæis comprehensus est, quod ligno confixus, quod de cruce depositus, quod lintis inuolutus, quod in sepulcro conditus, quod in resurrectione manifestatus, præsens non habeamus: at nihilo minùs spiritaliter & inuisibiliter, sed tamen substantialiter in V. Sacramento illud habeamus: adeoq; Christi ad patris dexteram in propria specie præsentia, facile id nobis vt credamus persuadet, eũ etiam iuxta hæc verba sua, *Hoc est corpus meum*, in V. Sacramento substantialiter adesse. Nam si id præstare nõ posset, nõ federet vtique ad dexterã virtutis Dei, nec esset omnipotens, neq; omnia illi essent possibilia. Et quid multis opus est, quãdò ipse Augustinus vtrinq; præsentiam ibidem simul commemorat? *In præsentia*, inquit, *per altaris cibum & potum, secundum præsentiam carnis fide tenetur, oculis non videtur.*

Difusio:

Præsentia in specie propria, præsentia in mysterio.

Atque tamen hæc sufficere possint cunctis Aduersariorum philosophicis ac futilibus confutandis argumentis, Augustinoq; rectè intelligendo & ab illorum calumnijs vindicando, quandò tamen illi carnali sua philosophia carnales capiunt, atq; vbicunquè possunt, ex Augustino eius sententijs deprauandis præsidium sibi cõparant, lo-

Aduersario-
rū Achilles.

cum quem illi potissimum Ecclesiæ opponunt, equidem indiscussum præterire nolim. Aiunt illi Augustinum Tract. 30. in Iohannem, ita scriptum reliquisse: *Sursum est Dominus: sed etiam hic est ueritas Dominus. Corpus enim Domini, in quo resurrexit, uno loco esse oportet, (sic enim ipsi legunt) ueritas eius ubique diffusa est.*

A Cor. 1.

Immò scribit, aiunt illi, Epistola 57. ad Dardanum, hunc in modum: *Noli dubitare ibi nunc esse hominem Christum Iesum, unde uenturus est, memoriterq; recole & fideliter tene Christianam confessionem, quoniam resurrexit à mortuis, ascendit in cælum, sedet ad dexteram patris, nec aliunde quam inde uenturus est ad uiuos mortuosq; iudicandos: & sic uenturus est illa angelica uoce testante, quemadmodum ire uisus est in cælum, id est, in eadem carnis forma atque substantia, cui profectò immortalitatem dedit, naturam non abstulit. Secundum hanc formam non est putandus ubique diffusus. Cauendum est enim, ne ita diuinitatem adstruamus hominis, ut ueritatem corporis auferamus. Ac deinde, interiecto vno plus minus fo-lio: Spatia, inquit, locorum tolle corporibus, nusquam erunt: & quia nusquam erunt, nec erunt.*

Aduersario-
rū cōfutatio.

Hæc illi mirè iactitant, sed turpiter se delusos comperiunt. Prima quidem sententia Tract. 30. in Iohannem, nihil penitus ad Eucharistiam pertinet. Docet enim illo loco, ita nos audire debere *Euangelium, quasi præsentem Dominum audiremus, nec dicere, O illi felices, qui eum uide-re potuerunt* &c. subindè ista sequuntur: *Sursum est Dominus: sed etiam hic est ueritas Dominus: hoc est, uerbum eius ad supremum usque mundi diem habituri sumus. Vbi sanè non negat Augustinus, Christi corpus esse in V. Sacramento: immò cum dicat uerbum eius esse ueritatem, & ueritate uerbi sui illud esse nobiscum, necessariò indè consequitur, ut iuxta illud uerbum suum, Hoc est corpus meum, re uera sit in V. Sacramento, etiamsi nos illum minimè cernamus. Vult ex illo-
rum nos esse numero, qui non uiderunt & crediderunt, ut interim ta-
ceam emendatiora exemplaria non ita habere, ut Aduersarij profes-
sunt, Vno loco esse oportet, sed, Vno loco esse potest: quod etiam Melan-
chthon confitetur.*

Iohan. 20.

Porrò quòd ad aliam ex Epistola ad Dardanum, allatam sententiam attinet,

attinet, quæso te Lector, quænam illa consequentia est, Christus in specie propria, & forma carnis, in qua resurrexit à mortuis, ascendit in cælum, sedet ad dexteram patris omnipotentis, non ubique diffusus est, ut loquitur Augustinus, ergò non est substantialiter in V. Sacramento? Itemq; corpora siue res corporeæ pro sua naturali conditione suam uolunt habere locum, ipsorum quætitati congruum: Itaque sequi hinc, quandoquidem Christi corpus non est quantitatiuè & localiter in V. Sacramento, tanquam in loco ipsi accommodato siue proportionato, non posse id illic esse substantialiter?

Nimirum Augustinus ipse non semel affirmat eiusmodi illationem uel consequentiam esse uitiosam, ut si quis Christi corpus asserat certo quodam modo non esse præsens, indè statim uelit effici, nulla ratione uel modo id præsens esse. Non enim consequens est, Corpus Christi non est certo modo præsens, Ergò per essentiam simpliciter abest: quòd ex negatione modi, ut uocant, essendi, ineptè essentia rei simpliciter negetur. Hac enim ratione Aduersarij ex Augustini sententia etiam dicere compellentur, diuos Stephanum & Paulum, uel non fuisse iustos, uel Christum post eius ascensionem non uerè & substantialiter uidisse, cum scriptum sit: Spiritus sanctus arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio: quia ad patrem uado, & iam non uidebitis me. In hæc enim uerba scribit Augustinus Tract. 95. in Iohannem hunc in modum: *Secundum hanc iustitiam nunquid dicturi sumus Paulum Apostolum non fuisse iustum, confitentem se Christum uidisse post ascensionem eius in cælum, de quo utique tempore iam dixerat, Iam non uidebitis me? Nunquid secundum hanc iustitiam iustus non erat gloriosissimus Stephanus, qui, cum lapidaretur, ait: Ecce uideo cælum apertum, & filium hominis stantem ad dexteram Dei? Quid ergò est, Ad patrem uado, & iam non uidebitis me, nisi quomodo sum, cum uobiscum sum? Tunc enim adhuc erat mortalis in similitudine carnis peccati, qui esurire poterat, atque siuire, fatigari atque dormire. Hunc ergò Christum, id est, talem Christum cum transisset de hoc mundo ad patrem, non erant iam uisuri: & ipsa est iustitia fidei, de qua dicit Apostolus: Et si noueramus Christum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus. Hæc ille.*

Ita ergò & nos haud ægrè fatemur, nos Christum secundum proportionem

Non est consequens, Christi corpus certo modo præsens non est, Ergò omnino non est præsens. Iohan. 16.

1. Cor. 15.

A Cor. 7.

Rom. 8.

2. Cor. 5.

priam speciem, in qua cælos ascendit, & sedet ad dexteram patris, id est, corporaliter & visibiliter, & secundum quantitatem dimensionesque; corporeas & presentiam localem, in V. Sacramento presentem non haberet: nihil fecius id, per indubitato tenemus, & ex verbis eius, *Hoc est corpus meum*, que fallere nos non possunt, certo didicimus, nos illum supernaturali, inuisibili & spiritali ratione in mysterio substantialiter presentem habere: nouimus preterea, vtraque; hanc presentiam omnipotenti Christi virtute simul posse consistere: maxime cum illius ad dexteram patris sessionem, non adeo crasse accipere nos debeamus, ut plerique; ex Aduersariis faciunt, perinde ac si vno aliquo sic ille loco inclusus asseruet, ut alibi esse non possit. Hoc enim pacto fatendum erit, non esse illum Paulo visum prope Damascum. Dextera patris omnipotentis, qui vbiq; est presentia, presentia & potentia, & bona illa caelestia, in quibus Christus eternum viuuit, & vt omnipotens, nullis naturæ legibus subiacet, & in creaturas omnes summa authoritate dominatur, ea sane captum nostrum longissimè superant. Itaque nimium ultra metas progredimur, dum mundi huius more ex imbecilla ratione nostra ijs de rebus philosophari instituiamus. Quid verò tam esse potest summa cum demencia coniunctum, quam diuina nos velle perscrutari mysteria, que etiam vulgarium rerum creaturarum naturam satis peruestigare nequeamus?

Apostolus ait 1. Corin. 2. nec oculum vidisse, nec aurem audiuisse, nec in cor hominis ascendisse, quæ preparauit Deus ijs, qui diligunt illum: quanto igitur minus nos illam possumus sessionem ratione assequi, quam Deus Christo Iesu vnigenito filio suo secundum eius humanitatem attribuit? Idem Apostolus 2. Cor. 5. Itaque nos, inquit, ex hoc neminem nouimus secundum carnem. Et si cognouimus secundum carnem Christum, sed nunciam non nouimus. Eadem Epistola cap. 12. dicit se raptum in tertium cælum, & in paradysum, audiuisse arcana verba, quæ non licet homini loqui. Et ad Ephes. 4. his verbis scribit de Domino: Qui descendit, ipse est & ascendit supra omnes cælos, vt adimpleret omnia.

Neque; tamen propterea id nos asserimus, quod Luterus & eius sectæ quandoque scribere ausi sunt, cum Christus in personæ unitate Deus & homo sit inseparabiliter, eam ob rem etiam humanitatem

eius

eius equè ac immensam diuinitatem, vbiq; adesse. Id enim nimium fuerit & Eutychemi accessisse, & ab Augustino discessisse: sed hoc nos dicimus, quandoquidem Christus Deus & homo est, & corpus eius licet humanum sit, tamen deificatum & cum primis admirabile corpus est, ea causa posse eum, vtpote apud quem non est impossibile omne verbum, illud idem corpus suum vbiq; velit substantialiter exhibere, & citra dubium iuxta sermonem illum, *Hoc est corpus meum*, locis omnibus, quibus V. Sacramentum, sicut ab illo institutum est, conficitur, etiam re vera exhibere presentem, ita tamen, vt propterea cælum deserere non cogatur.

Sed dicat fortassis quispiam: Equidem necdum mihi persuadere possum, Christi corpus simul multis adesse locis, itemque; eum tam exigua, vt vocant, hostia integrum contineri. Verum non hinc agitur amittitur angusto captu tuo, sed fides duntaxat exigitur. Nam si id solum credere velis, quod tua possis exili ratione comprehendere, quod tandem pacto incomprehensibilem illam & sacrosanctam Trinitatem in vna indiuidua diuinitate potes credere? itemque; solam filij personam, humanam induisse naturam, non autem Patrem, vel Spiritum sanctum, cum tamen hæ tres personæ in summe vna vnica diuinitatis essentia & natura sint? Aut quo pacto credere potuisti inscrutabilem diuine humaneque nature in vna persona vnionem, ita vt Deus homo, & homo Deus sit, absque vlla tamen vtriusque nature confusione? Adeoque qui tandem vel vlli nostre fidei articulo asferri potes, quando illi omnes rationem nostram longè lateque; superant? Itaque; agitur hinc de intellectu in captiuitatem redigendo in obsequium Christi.

Atqui porro etiam forsitan dicturus es, videri tibi necdum satis ex Augustino probatum, Corpus CHRISTI simul multis haberi locis. Agè igitur pluribus id eius sententijs doceamus. Iam antè audisti illum in Psalmum 33. disertis affirmare verbis, CHRISTVM in sacrosancta cæna discipulis suis corporaliter & visibiliter asserentem, nihilominus se ipsum inuisibiliter & supra naturæ vsum in suis tulisse manibus, quod nullus omnino possit mortalium: que quidem perspicue testatum efficiunt, CHRISTVM in humana assumpti corporis forma & quantitate, locum corporeum in mensa

visibi-

sessio Christi ad patris dexteram, non tam crasse cogitanda est, quasi vno tantum cæli loco inclusus teneatur.

Dextera patris quæ sit.

Non possumus imbecilla ratione nosstra Christi ad patris dexteram, sessionem comprehendere.

Luc. 1. Cum sit nihil Christo impossibile, potest, vbiq; quæ vult, corpus suum substantialiter exhibere.

Non hinc rimari debemus, sed intellectum nostrum simpliciter in captiuitatem redigere in obsequium Christi.

2. Cor. 10.

Augustinus testatur Christi corpus substantialiter multis simul locis esse posse.

visibiliter occupasse, ac nihilo fecius nulla facta loci mutatione, stupa quada ratione inuisibiliter in suis se manibus gestasse.

An non tibi videtur non minus impossibile esse, si pro natura modo hinc loqui velimus, duo corpora simul eundem occupare locum, quam vnum corpus simul multis adesse locis, presentia non locali, sed substantiali? Atqui Augustinus crebro testatur, Christum ex clauso sacratissimae virginis MARIAE natum vtero, eundemque ex obposito rediuuium prodijisse monumento, atque etiam obseratis foribus semel ac iterum ad suos ingressum discipulos.

Epistola 3. ad Volusianum scribit his verbis: *Ipsa uirtus (Dei) per inuiolatae matris uirginea uiscera, membra infantis eduxit, quae postea per clausa ostia, membra iuuenis introduxit. Hic si ratio quaeritur, non erit mirabile: si exemplum poscitur, non erit singulare. Demus Deum aliquid posse, quod nos fateamur inuestigare non posse. In talibus rebus, tota ratio facti est potentia facientis. Et Sermon 159. de Tempore: Miraculum est, inquit, quod Dominus noster Iesus Christus in carne uera intrauerit ad discipulos per ostia clausa. Requiris a me forsitan rationem, & argumentum requiris. O homo, si rationem a me poscis, non erit mirabile: exemplum quaeritur, non erit singulare. Credis nempe Dominum Christum super aquas maris firmis gressibus ambulasse? Credis utique. Dicis igitur mihi: Si per ostia clausa Christus intrauit, ubi est corporis pondus? Recedant paulisper modus & pondus. Ille haec fecit, cui nihil impossibile est: Christus qui carnem suam potuit de sepulcro producere, non potuit clausis ianuis ad discipulos introire? Quando audis miraculum, serua fidem, non requirat animus rationem. His similia habes Sermon 156. & 160. de Tempore, & Sermon 17. de Sanctis.*

De Agone Christiano, cap. 24. haec eius uerba leguntur: *Nec eos audiamus, qui negant tale corpus Domini resurrexisse, quale positum est in monumento. Si enim tale non fuisset, non ipse dixisset post resurrectionem discipulis: Palpate & uidete, quoniam spiritus ossa & carnem non habet, sicut me uidetis habere. Nec nos moueat, quod clausis ostijs subito eum apparuisse discipulis scriptum est, ut propterea negemus illud fuisse corpus humanum, quia contra naturam huius corporis, uidemus illud per ostia clausa intrare.*

Non minus impossibile est secundum naturam, duo corpora simul eundem obtinere locum: quod tamen in Christi corpore accidit.

1.
2.
3.
Christus clauso uero ingressus est mundum, idemque per clausa ostia intrauit.

In Dei operibus, tota ratio facti, est potentia facientis.

Christus contra naturam super mare ambulauit. Matth. 14.

Christus contra naturam clauso exiit sepulcro.

Idem corpus Domini resurrexit, quod in monumento positum est.

intrare. Omnia enim possibilia sunt Deo, &c. Si enim potuit ante passionem clarificare illud sicut splendorem solis, quare non potuit & post passionem ad quantam uellet subtilitatem in temporis momento redigere, ut per clausa ostia posset intrare?

In summa, tamen si Christi corpus reuera humanum corpus est, non tamen uulgare, sed stupendum & admirabile corpus est, quando quidem cum rerum omnium praepotente diuinitate coniunctum & unicum est. Quod sit, ut illi possibile sit, quod quibuslibet alijs corporibus est impossibile. Potest illud ambulare super aquas, ut est ante dictum, Matth. 14. Mar. 6. Potest euanescere, Luc. 24. Potest per nubes caelos scandere, Luc. 24. Act. 1. Qua igitur ratione non possit etiam secundum uerbum suum, in V. Sacramento praesens adesse? neque id tamen crasso quodam carnali modo, sed spiritaliter & supernaturaliter, ac nihilo minus substantialiter: non locali, sed substantiali praesentia. Quae quidem eodem dicta sint omnia, non quod nos exacte compertum habere queamus, de loco quid sit vel non sit: sed ut nostras reuocemus cogitationes a curiosa inuestigatione, qua ratione illic sit: cum satis id nobis esse debeat, ut credamus eum substantialiter adesse, modum autem, quo illic adest, ipsi committamus, qui solus eum probe habet cognitum.

Sed fortassis adhuc pergis esse refractarius, & non esse cupis, quae sit haec distinctio, qua dicimus quippiam alicubi substantialiter & perfecte, nec tamen secundum suam quantitatem & loci occupationem adesse. Verum tamen si praesentia illa Christi nobis sit incomprehensibilis, nec eam ullis uerbis exprimere queamus, at tamen ad ipsas res naturales, quod tuae curiositati non nihil satisfaciam, te remitto, quibus in rebus huius quaedam, licet admodum remotam, poteris similitudinem reperire. An tu ignoras, ueram panis substantiam etiam in exigua panis particula perfecte ac integre inesse? Itemque ueram uini substantiam in modico uino haberi? nec tamen iuxta quantitatem in paruo tantundem, atque in magno, adest. Assentiris id Philosophis, posse imbecillum intellectum nostrum inuisibilem cuiuslibet rei substantiam quodam modo sine accidentibus, quae sub sensum cadunt, comprehendere, id est, posse nos intelligere substantiam sine acciden-

PP tibus:

Matth. 17. Christus contra naturam mortale corpus suum in monte clarificauit.

Christi corpus est admirabile, cum sit cum omnipotente diuinitate in unitate personae coniunctum.

Credere simpliciter debemus, Christum in V. Sacramento adesse substantialiter, modum uero, quo illic est, ipsi soli committere.

Etiam secundum naturam potest, tota rei alicuius substantia esse alicubi, ubi tamen res illa secundum quantitatem suam non sit.

tibus: qui fit igitur, Deo ut cōcedere nolis, posse eum id re ipsa efficere, quod infirma intellectus nostri acies utcunquē potest attingere. Quod si huius velis exemplum aliquod consimilius & propinquius tibi dari, ad ipsum Christum respice. An nō Christus eodem temporis puncto, quo intra matris conceptus est viscera, perfectus Deus & homo extitit? Hoc si credis, nihil motus quantitatis consideratione, cur eam hīc tibi pateris esse remoræ ac impedimento?

Si porro etiam eius qualemcunque inuat didicisse similitudinem, quod diximus rem aliquam vnam pluribus simul locis posse adesse, ea adueritas exempla, quæ apud Augustinum leguntur Epistola 3, ad Volusianum, cuius paulo supra meminimus, de duobus sensibus nostris corporeis, *Visu & Auditu, ut illi sint in carne, vivant in carne, & tamen sentiant extra carnem. Visus enim in celo sidera & solem longissimè videt & sentit. Auditus sonos percipit & sentit extra carnem. Itaq; uterq; hic sensus ibi sit oportet, vbi sentit.*

Illud etiam, quod propius facit ad rem, attendas, ut vna eademq; vox, idemve sermo siue verbum, cunctorum audientium aures & simul, & singulatim feriat: ita ut vnusquilibet verissimè affirmare queat, se idem omninò verbum siue vocem, æquè atquè alios, audiuisse. Quid ergò non possit in carne sua Deus, verbum illud sempiternum, factum caro?

Eiusmodi quidem, quibus ad credendum ceu manuducamur, dissimiles similitudines multò etiam plures adduci queant, ut etiam alià quandam eius generis in XIII. scripturæ Testimonio supra attulimus: verum qui probè ac piè Christianus est, non in eam debet curam incumbere, ut operum Dei vel rationes velit nōsse, vel habere similitudines. Decet enim eum verbo Dei indubitata commodare fidè, eiq; etiam contra omnē rationē, constantissimè inherere: alioqui fides et nomen suum tueri nō poterit, Rom. 4. Equidem in præsentiarum sat habeo, ex Augustino luce meridiana clariùs id docuisse, eum, non attentis illis, quæ ad Dardanum scribit, in quibus nē vno quidem verbo Eucharistiæ meminit, certissimè & credidisse & tradidisse, locis omnibus, quibus Christi V. Sacramentum habetur, eius quoquè verum corpus & sanguinè, adeoq; Christū totū substantialiter adesse.

Atq; hæc tenus viri celeberrimi testimonia protulisse hoc loco sufficiat

Christus in infanti, ut vocat, conceptio nis, in matris utero perfectus Deus & homo fuit.

Ex eplis docetur, posse rem aliquam vnam pluribus locis simul adesse.

Sensus nostri ibi sint oportet, vbi sentiant. At oculi solè in celo & c. aures sonum procul percipiunt.

Eadè vox simul multorum aures realiter afficit siue ferit. 29.

Supra in XIII. scripturæ testimonio, fol. 29.

Epilogus testimoniorum Augustini.

ficiat: ex quibus Lector amice liquidò potes intelligere, eum summa constantia, religione & pietate docuisse, verba illa Christi, *Hoc est corpus meum*, non ut Aduersarij somniant, metaphoricòs, sed pro genuina eorum significatione, de vero Christi corpore accipi oportere: ita ut credamus Christi corpus in V. Sacramento substantialiter haberi, non quidem modo quodam naturali, sed qui naturam prorsus excedat, agente id stupèda & omnipotente virtute Spiritus sancti: adeoq; Christum ceu certò præsentem in eodem V. Sacramento adorandum esse: prætereaq; virū sanctissimum omnia illa scripturæ diuinæ loca, quæ ad confirmandā veram corporis Christi præsentiam supra præsertim sunt, ea quoquè ratione, qua à nobis explicata ac introducta sunt, accepisse. Porro Aduersarios nostros, impios Sacramenti oppugnatores, viro sancto nō nisi vim summam & iniuriam inferre, quando ex quibusdā eius verbis & sententijs, quas illi hinc inde ex eius scriptis decerpunt, cōgerunt, ac dedita opera truncant, mutilant & deprauant, eum in suas partes transuersum trahere moliantur. Tum quoquè eorum pestiferas argutationes omnes, quæ in summa tribus nituntur ruinosis fundamentis, putà, quod Christi verba vel metaphoricòs volūt accipi, vel Christi corpus non nisi spiritualiter in fide posse accipi, aut denique substantialem & veram Christi in Sacramento præsentiam cum eius in cælos ascensione pugnare, non nisi vanissimas esse calumnias, & somnia planè commentitia. Postremò neminem ferè ex Patribus eos confutasse validiùs, atquè ipsum Augustinum, quem tamen illi secum facere impudentissimè gloriantur.

Fateor sanè, me eius proferendis testimonijs longè atquè ipse institueram, diutiùs immoratum: sed quin ita facerem, eorum causa committere non potui, quò omnibus eorum fraus & dolus innotescat, cunctiq; perspectum habeant, quàm falsò illi execrabile opinionem & sententiam suam catholicissimo, ut ita dicam, Augustino affingāt. Sed iam ad insignem illum athletam Cyrillum, quem ei focium esse volumus, nostra proficiscatur oratio.

SANCTI CYRILLI EPISCOPI TESTIMONIA.

Diuus Cyrillus, celeberrimi illius Theophili Alexandrini, cuius CAP. 56. testimonia iam antè produximus, ex fratre nepos fuit, & proximus in sede Alexandrina successor, quem veteres miris efferunt lau

PP 2 dibus,

Aduersario- rum argumēta omnia tribus nituntur putridis fundamentis.

Augustini auctoritates cur tū copiosè allatae.

Cyrillus magni apud veteres nominis & existimationis.

Episcopi officio nihil tam aduersum est, quam pacis temporariae causa, heretici locum præbere.

Cyrillus Ephesino Concilio Cælestini Pontificis nomine præfedit. Vide Nicephorum lib. 14. ca. 34.

Cyrillus contra Imperatorem & aduersarios suos omnes persequitur.

Nestorius Constantinopolitanus patriarcha propter hæresim, cuius ipse archiepiscopus fuit, à Cyrillo & Concilio damnatus est.

dibus, vt quem Euagrius lib. 1. historię Ecclesiasticę, cap. 7. clarissimum vocet præconem, & fortem rectorum dogmatum propugnatores. Nicephorus quoque lib. 14. cap. 34. fastidium & columnam rectę fidei: Et cap. 36. Ecclesię tubam, fines terrę personantem, & propugnatorem Ecclesię fortissimum, qui ab omnibus celebretur, & omnibus in ore sit. Fuit is reuera in scriptis diuinis eruditissimus & perspicacissimus, nec minori in hereticos zelo flagrans, atque diui Chrysostomus, Ambrosius & Augustinus. Persuasum enim habuit, id quod res est, nihil perinde cum Antistitibus officio pugnare, quam inerti negligentia ac dissimulatione, studio pacis temporarię, hæreticis locum spatiumque; præbere, & ad eorum blasphemias coniuere, eisque; permittere, vt pro sua satanica libidine & petulantia Christum & eius Ecclesiam perpetuis proscindant conuicijs & contumelijs. Ob hanc igitur eximiam virtutem, zelum & eruditionem suam, cum temporibus Theodosij & Valentiniiani juniorum, catholicum & apostolicum illud Concilium Ephesinum I. contra hæresiarcham Nestorium ad ipsius Cyrilli magnam instantiam indictum atque coactum esset, à beatissimo Cælestino Romano Pontifice, ceu principis apostolorum Petri vero successore, & Christi Vicario iussus est suo, id est, Cælestini nomine illi Concilio præsidere: vt etiam eidem, Catholicę fidei tuendę ac conseruandę causa, ceu egregius, inuictus & cõstantissimus athleta, nihil moratus infestationes eas omnes, quę eo nomine non ab aduersarijs modò, sed ab ipso etiam Theodosio Imperatore initidò cumulatim ei sunt oblatae, summa cum laude totius orbis Christiani præfedit ac præfuit: Testantur hoc tum prædicti alijque; historię Ecclesiasticę scriptores, tum præcipuè Liberatus Archidiaconus Ecclesię Carthaginens, ipsaque; adeò acta memorati, & eorum quę postea celebrata sunt, Conciliorum, nempe Chalcedonens, Constantinopolitani 5. & Constantinopolitani 6. Porro cum Synodo illa Ephesina iam dictum Hæresiarcham Nestorium, quanuis imperantis vrbis & sedis Constantinopolitanę Patriarchę, & cui tum etiam Imperator ipse faueret, ob huius execrabilem hæresim, quæ ille etiam diuinam huius præcelsi Sacramenti corporis & sanguinis Christi eleuauit depressitque; virtutem, Dei & catholicę Christi Ecclesię autoritate à dignitate amouit, exauthoraui, & esse anathema declarauit: qua sententia nostri quoque aduersarij,

sarij, eodem quòd ad V. Sacramentũ attinet, errore implicati & contaminati, tenentur.

Hic igitur tantus vir, diuinitus mirificè collustratus, & maximo in precio habendus, in scriptis & libris suis præclarissimis, veræ corporis ac sanguinis Christi in Eucharistia præsentię, non obscura quidem, sed vsque eò luculenta, expressa, diferta & efficacia dicit testimonia, vt nihil in eis aduersarij inueniant, quod, nisi impudētissimi esse velint, fugo quodam & fallacia in suam sententiam detorqueere ausint.

Vult nanq; ea Domini verba, *Hoc est corpus meũ, Hic est sanguis meus*, perinde vt sonant, propriè accipi oportere: sensum metaphoricum prorsus non admittit: figuras ad Testamentum vetus remittit: docet euidentissimè, verbis iam dictis, panem & vinum in veri corporis & sanguinis Christi substantiam omnipotente & inscrutabili Dei virtute & potentia transmutari, sensuumque; & rationis nostrę experimēta nullum hinc habere locum, fidemque; solam exigi. Tum verò ex diuinę V. Sacramenti huius institutionis rationibus & causis, multigenisq; eiusdem V. Sacramenti diuinis effectibus, quos ille præ alijs mira elegantia & perspicuitate depromit, certam præsentiam corporis & sanguinis Christi planè testatissimam efficit: ipsum quoque V. Sacramentum plerunquè Benedictionem vocat, non nostram ob gratiarum actionem tantum, quæ solet eò adhiberi, meritoque adhiberi debet: vt Aduersarij ea Apostoli verba, Calix benedictionis &c. pro calice apud quem gratias solùm agimus: sed eò potiùs, quòd illic coram adit benedictum Christi corpus, cuius perceptione nos benedicimur, sanctificamur, & Christi corpori concorporamur in vitam æternam: vt postea ex verbis eius elucescet. Ad hæc omnes Aduersariorum nostrorum calumnias, quas illi comminisci queant, validissimè retundit & diluit, atque de hac re grauissima eundem ferè in modum loquitur, quo Chrysostomus, quem, Nicephoro teste lib. 14. cap. 28. post eius demum obitum maximi fecit. Denique quęcunque ab Augustino subobscurè hinc dicta sunt, ea ipse euidentissimè explicat.

Et principidò quidem, quòd ad germanam verborũ Christi, Matthę 26. Mar. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11. intelligentiam attinet, ad Calosyrium Episcopum inter cætera ita scribit: *Non dubites an hoc verum sit,*

Cyrilli testimonia clarissima & validissima.

Cyrillus V. Sacramentum benedictionis appellat plerunquè.

1. Cor. 10.

Que Augustinus de V. Sacramento dixit subobscurius, Cyrillus profert aperitissimè.

Cyrillus verba Christi, Hoc est corpus meũ, vult

manifeste dicente, Hoc est corpus meum: sed potius suscipe verbu Saluatoris in fide: cum enim sit veritas, no mentitur. Nec multo post: Ne enim horreremus carne & sanguinem apposita sacris altaribus, condescendens Deus nostris fragilitatibus, influit oblati vim vita, conuertens ea in veritate propria carnis, ut corpus vite quasi quoddam semen viuificatiuum inueniatur in nobis.

Et quam gra- plicem nos- ros depingit Ad- uertentes

Et lib. 4. in Iohannem, cap. 13. Querendum, inquit, ita semper est, ut apud eum habitemus, & ad alienas sententias no deseramus. Sed non ita facit animus malignus. Nam quacunq; no intelligit, statim tanquam friuola falsaq; per arrogantiam eijcit, nulli cedens, nec aliquid supra ipsum esse existimans, quales Iudeos fuisse comperimus. Nam cum oporteret eos, qui diuinam virtutem Saluatoris ac potestatem, signorum miraculo perceperunt, sermonem eius libenter suscipere, & si qua difficulta videbantur, eorum solutionem quaerere, eorum omnino faciunt. Et quomodo potest hic carnem suam nobis dare, de Deo non sine magna impietate conclamant: nec in mentem venit, nihil esse impossibile apud Deum. Nam cum animales essent, ut ait Paulus 1. Cor. 2. spiritus alia intelligere non poterant: sed fatuitas quadam tam magnum sibi videtur mysterium. Sed nos magnum, quae so, a peccatis aliorum profectum faciamus, & firmam fidem mysterijs adhibentes, nunquam in tam sublimibus re-

Iohan. 6.

Lucas 1.

Rom. 4.

Sacramentum hec firma de- pofcit fidem. Verbum hoc, Quomodo potest fieri, in Dei operibus Iudaicis est. vnde colligi licet, quo loco nostri habendi sint Ad- uersarij.

Sapient. 3. Plal. 134.

Exod. 14.

Exod. 4.

Exod. 7.

Exod. 14.

bus illud, Quomodo, aut cogitemus, aut proferamus. Iudaicum enim hoc verbum est, & extremi supplicij causa. Ideo Nicodemus etiam cum diceret, Quomodo haec fieri possunt? merito audiuit: Tu es magister in Israel, & haec ignoras? Iohan. 3. Alioru igitur, ut diximus, culpa perdocti, cum Deus operetur, no queramus, Quomodo? sed operis sui viam atq; scientiam illi soli concedamus.

Et paulo post: Nonne uides, quid saepenumero mechanici faciunt? incredibilia uidentur nobis nonnunquam enarrare: sed tamen quia similia ipsos fecisse uidimus, posse pagi ab ipsis facile credimus. Quomodo igitur summis cruciatibus digni no erunt, qui reru omnium opifice Deum ita contemnunt, ut, Quomodo, in operibus eius dicere audeat, que totius sapientiae largitori esse no ignorant, que omnia posse scriptura nos docuit? Si uero tu, o Iudae, Quomodo, etiam nunc clamas, hanc tuam imperitiam ego quoque secutus, libenter, quomodo ex Aegypto exiisti, rogabo: quomodo in serpente Moisaica fuit uirga conuersa, quomodo lepra manus affecta, uno momento temporis in pristinum statu restituta iterum fuit: quomodo in natura sanguinis aquae transierunt, quomodo patres tui per maria, ut per aridam, effugerunt?

quo-

quomodo per lignum amaritudo aquarum in dulcedinem recidit: quomodo lapide fontes aquarum fluebant? quomodo stetit Iordanis? quomodo sole clamore inexpugnabilis Hiericho cecidit? Innumerabilia sunt, in quibus si, quomodo, quæris, uniuersam euertere tibi scripturam neceffe erit, prophetarum doctrinam, & ipsius Mosis scripta contemnenti. Quare credidisse Christo potius uos oportuit, & si quid arduum uidebatur, ab eo humiliter petere, quam ueluti temuletos exclamare: Quomodo potest hic nobis suam carnem dare? Nonne uidetis, quia cum haec dicatis, statim cum ista uoce arrogancia magna significatur?

Exod. 15. Exod. 17. Num. 20. Iosue 3. Iosue 6.

Ex innume- ris alijs sup- naturalibus Dei operibus colligi licet, Christu no- bis sua omni- potente vir- tute, corpus suu iuxta ver- bu suum pra- bere.

Ad haec deinde sequitur cap. 14. Esaias dixit: Si enim non credideritis, nec intelligetis. Oportebat igitur fidei primum radices in animo iacere, deinde illa quaerere, quae homini quaerenda sunt. Illi uero antequam crederent, importune quaerebant. Hac igitur de causa Dominus, quomodo id fieri posset, non enodauit, sed fide id quaerendum hortatur. Sic credentibus discipulis fragmenta panis dedit, dicens: Accipite & manducate: hoc est corpus meum. Calicem etiam similiter circumtulit, dicens: Bibite ex hoc omnes: hic est calix sanguinis mei, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Perspicis, quia sine fide quaerentibus, mysterij modum nequaquam explanauit: credentibus autem etiam non quaerentibus exposuit. Audiant haec, qui ex arrogancia nondum Christi fidem suscipere uolunt. Nisi manducaueritis, inquit, carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Non enim possunt cum sanctificatione beatæ uitæ fieri participes, qui per mysticam benedictionem (Eucharistiam intellige) Iesum non susceperunt. Vita enim secundum naturam ille est, qui ex uiuo patre genitus est: sed non minus corpus quoque suum uiuificat: Coniunctum enim ineffabiliter est filio Dei, a quo uniuersa uiuificantur. Idcirco corpus suum dicitur, & unum cum eo est (scilicet, in unitate personæ) Quomodo igit Saluatoris caro uerbo Dei, quod naturaliter uita est, coniuncta, uiuifica effecta est, quando eam comedimus, tunc uitam habemus in nobis, illi coniuncti, quæ uita effecta est.

Esaias 7. Primò adhi- benda fides est uerbis Dei: deinde modeste per- conari licet, quo pacto Deus operetur. Audi Aduer- sariæ.

Eucharistia necessaria accipienda.

Christi cor- pus uerbo Dei coniu- ctum, uiuifi- cum seu uita effectum est.

Et ne admirationi tibi sit, eum CHRISTI carnem, ob ineffabilem eius cum diuinitate coniunctionem, uitam appellare, docet porro, ut Dominus in exuscitandis mortuis, non solummodo uerbo atque

imp-

imperio ut Deus usus sit, verum etiam carnem suam quasi cooperatricem nunquam adhibuerit. Nam quando Synagoga principis filiolum suscitabat, manum eius apprehendit, & erexit, eamq; & verbo, & carnis sua tactu excitauit, vnam ab vno se Christo, Deo videlicet atque homine, operationem producens. Quando etiam in ciuitatem Naim ingrediebatur, tetigit corpus defuncti adolescentis, dicens: Adolescens, tibi dico, surge: simul & verbo & tactu eum excitans.

Lucæ 7.

Eidem in Eucharistia carnem accipimus, cuius tactu quodam mortui excitati sunt.

Ut faciunt Aduersarij,

Ve corruptibilis caro nostra communicatione corporis Christi fiat immortalis.

Ratio instituti V. Sacramenti,

Præfiguratio diuinæ virtutis V. Sacramenti.

Exod. 12. Agnus paschalis, typus fuit Eucharistia.

Rom. 5. Gen. 3.

Nè quid verò hæsites, eandem carnem in V. Sacramento te accipere, quæ olim tactu suo mortuos vitæ restituit, hæc quoque subiuigit: Quod si solo tactu suo corrupta redintegrantur, quomodo nõ viuemus, qui carnem illam & gustamus, & manducamus? Reformabit enim omnino ad immortalitatem suam participes suæ. Nec velis Iudaicè, Quomodo, quareve: sed recordare, quauis naturaliter aqua frigidior sit, aduentu tamen ignis, frigiditatis sua oblita astuat. Hoc sanè modo etiam nos, quauis propter naturam carnis corruptibiles simus, participatione tamen vitæ ab imbecillitate nostra reuocati, ad proprietatem illius ad vitam reformamur. Mox annectit causam, cur necessaria fuerit huius V. Sacramenti institutio, simulq; latius explicat eam causam olim in veteri Testamento figuris quibusdam designatam fuisse, at nunc in præsentī veritate illam suo cum effectu haberi. Oportuit enim certè, inquit, ut non solum anima per Spiritum sanctum in beatam vitam ascenderet, verum etiam ut rude atque terreste hoc corpus, cognato sibi gustu, tactu & cibo ad immortalitatem reduceretur. Nec putet ex tarditate mentis suæ Iudæus, inaudita nobis excogitata esse mysteria. videbit enim, si attentius quarit, hoc ipsum à Moysis temporibus per figuram semper factitatum fuisse. Quid enim maiores eorum ab ira Aegyptiorum liberauit, quando mors in primogenita Aegypti sauebat? nõne omnibus palam est, quia diuina institutione perdocti, agni carnes manducarunt, & postes ac superliminaria sanguine perunxerunt, propterea mortem ab eis diuertisse? Pernicies nanque, id est, carnis huius mors, aduersus genus humanum propter primi hominis transgressionem surebat. Terra enim es, & in terram reuertèris, propter peccatum audiuius. Verum quoniam per carnem suam Christus, atrocem hunc euersurus erat tyrannum, propterea id mysterium apud priscos obumbrabatur, & quibus carnibus atque sanguine sanctificati, (deo ita volente) perniciem effugiebant. Cur igitur, o Iudæe, turbaris, præfiguratam veritatem iam videns? Cur, inquam, turbaris, si Christi

flus

flus dicit: Nisi manducaueritis carnem filij hois, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, cum oporteret Moysaicus te legibus institutum, & priscis umbris ad credendum perdoctum, ad intelligenda hæc mysteria paratissimum esse?

Mulrò etiam apertius manna cœu figuram opponit V. Sacramento, tanquam ipsissimæ veritati. Eodem enim libro, cap. 16. scribit his verbis: Distinguit Dominus rursus inter mysticam benedictionem & manna, & aquarum fluentia ex lapide & calicis sancti communicatione. Itã iterum eadem repetit, nè magis mannae miraculũ admirètur: sed ipsum potius suscipiant, q̄ cœlestis panis est, & aeternæ vitæ largitor. Patres enim, inquit, uestri manducauerunt manna in deserto, & mortui sunt. Hic est panis, qui de cælo descendit, ut aliquis ex ipso comedat, & non moriatur. Mannae namq; alimentum non aeternam uitam, sed breue famis remediũ adferbat. Nõ ergo erat cibus uerus, id est, panis de cælo. Sanctum uerò Christi corpus, ad immortalitatem & uitam aeternam nutriens cibus est. Itã inquit: Sed aquam illi ex petra biberunt. Quid igitur inde lucrati sunt, qui mortui fuerunt? Nõ erat igitur potus ille uerus: sed uerus potus est sanguis Christi, quo radicitus mors euertitur atque destruitur. Non enim hominis simpliciter sanguis est, sed eius, qui naturali uitæ coniunctus, uita effectus est. Propterea corpus & membra sumus, quia per hanc benedictionem mysterij, ipsum filium Dei suscipimus.

Et rursus cap. 19. Sed lex ista (vetus) inquit, ut magna in paruis figurabat: umbram enim atque imaginem futurorum bonorum, non ipsarum rerum ueritatem habebat: itã in alimento mannae, benedictio hæc Christi figurabatur, & futura denotabatur.

Eodem lib. cap. 28. de panibus propositionis scribit hunc in modũ: Christus enim mensa est, in qua panes depositi sunt, quibus omnes participatione corporis sui, ad uitam aeternam aluntur. Ego enim, ait, sum panis, qui descendi de cælo, & uitam aeternam do mundo. Si quis manducauerit ex hoc pane, uiuet in aeternum. Et panis, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi uita. Mensæ igitur propositio, id est, panes, sanctissimum Christi corpus, quo ad uitam aeternam omnes aluntur, prorsus significat.

Adcoq; non typicum vel symbolicum manna; sed verum Christi corpus,

Iohan. 6.

Differentia inter manna & Eucharistia ex verbis Domini Iohan. 6.

Diferimè inter sanguinẽ Christi in V. Sacramento, & aquam ex petra. Ephes. 5. Corpus & membra Christi sumus, eò quòd corpus eius sumimus. Hebr. 10.

Mensa panis propositionis, sanctissimum Christi corpus in Eucharistia significauit. Iohan. 6. Exo. 25. & 40.

corpus, quod pro nobis datum est in remissionem peccatorum, nos accipere, eaq; Christi verba, *Hoc est corpus meum*, de illo ipso corpore, non de figura, accipi oportere: atque Eucharistiæ sumptionem non aliud esse quam publicam confessionem, Christum resurrexisse à mortuis: nanq; aliàs verum & substantiale corpus suum nobis in V. Sacramento conferre nõ poffet, satis ille testatur lib. 12. in Iohannē, cap. 57. his verbis: *Visibiliter simul atq; invisibiliter Christus omnibus apparet, invisibiliter quidē ut Deus, uisibiliter autem in corpore.* Præbet enim nobis carnē suam tãgēdã, ut firmiter credamus, quia templū uerē suū suscitauit. Quod autē mysticæ benedictionis cõmunio, resurrectionis Christi quædam confessio est, uerbis ipsius probatur. Fractum enim panem distribuebat, dicens: *Hoc est corpus meum, quod pro uobis tradetur in remissionem peccatorum: hoc facite in meam commemorationem.* Participatio igitur mysterij, uera quædam confessio & commemoratio est, quod propter nos & pro nobis Dominus & mortuus sit, & reuixerit, & diuina nos benedictione propter hoc replet. Fugiamus igitur infidelitatem post tactum Christi, & firmi atque stabiles ab omni longē ambiguitate inueniamur.

Iterum hîc audis catholicos Christianos rectē dicere, se in manibus sacerdotis Dominum Deum uidisse, uti etiam suprã in authoritatib; tertulliani, (fol. 102.) Chrysofomi, (fol. 196.) & Augustini annotatū est: quod tamē de externis speciebus accipiendū est, in quib; hîc conspicit, qui alioqui in ppria specie necdum à nobis uideri potest.

Eò facit, quod alibi ait lib 8. contra Iulianum, *dedisse eum nobis non manna sensibile, sed se ipsum potius in sanctum, & uiuiscum, & sanctissimum uerē cibum.* Vbi obseruandum venit, hoc planē cõsentaneum esse cum eo, quod ex Chrysofomo suprã citatum est fol. 156. nihil nobis hîc sensibile traditū à Christo: vndē transubstãtiatio necessariò sequitur. Si enim Christus substantialiter nihil nobis sensibile largit, certū est, nullum iam reliquum hîc esse panem factitium & terrenum: maxime cum uerba Christi, *Hoc est corpus meum*, de duabus substantijs accipi non possint, sed de vna duntaxat substantia, quam tamen sensus nostri percipere nequeant, necessariò accipienda sint.

Porrò Cyrillum ea quoquē Seruatoris uerba, *Quod pro uobis tradetur: hoc facite in meã commemorationē*, eum in modū & accepisse, & accipien-

Cum Christi corpus accipimus, fatemur eum à mortuis resurrexisse: non enim aliàs sumum nobis posset corpus largiri.

Corpus Christi in Eucharistia, illud corpus est, quod pro nobis traditū est.

In V. Sacramento Christum tangimus.

Conspicimus Dominū Deū in manibus sacerdotis.

In V. Sacramento secundum substantiã nihil sensibile accipimus.

Transsubstantiatio.

cipienda docuisse, nos ex Christi mandato illud eius uerum corpus, quod pro nobis semel in cruce cruenta ratione oblatum est, intra catholicam Christi Ecclesiam in altari Dominico quotidie modo incruento offerre, ipse sibi testis est ad Euoptium Episcopum in interpretatione xi. Anathematismi, ubi sic habet: *Sanctam, & uiuificatricem, & sine sanguine immolationem in Ecclesiis celebramus, non unius secundum nos hominisq; cõmunis corpus, quod offertur, esse credentes: similiter autē & preciosum sanguinem: suscipientes autem potius tanquam proprium corpus factum, necnon & sanguinem omnia uiuificantis uerbi. Communis enim caro uiuificare non potest, & in hoc testis est ipse Saluator, dicens: Caro nõ prodest quicquam, spiritus est qui uiuificat. Quia enim uerbi propria facta est, idcirco intelligitur & est uiuificatrix, sicut ait ipse Saluator: Et sicut misit me uiuens pater, & ego uiuo propter patrem: & q; comedit me, & ille uiuet propter me.* Nõ poterat uir sanctus dicere euidentiùs, nos non figuram, sed idem illud corpus, quod uerbum assumpsit, & in cruce cruento modo immolauit, nos in Christi Ecclesia incruenta ratione offerre: quando, ut ait, itã persuasum habemus, id quod nobis in altari exhibetur, uiuificantis uerbi proprium esse corpus, & propterea ipsum quoquē esse uiuificum, vndē dominus dixerit: Qui manducat me, & ille uiuet propter me. Ex quibus illud quoquē discere licebit, ut Origenes illis accipiendus sit locus, quibus sanctissimum Christi corpus in Eucharistia toties uerbi Dei corpus uel carnem appellat. Vide suprã fol. 113.

Vt uerò Corpus CHRISTI in Eucharistia Cyrillo ne antiquam figura est, itã etiam dictionem illam, Manducare, uel, Comedere, idē ipse nõ figuratē, sed propriē de uera ac substantiali comestione (sicuti nec possunt comedi, nisi res corporeæ) uult accipi: uti loco iam memorato innuit, dum ea Christi uerba, *Qui manducat me*, id apud ipsum exigunt, nos illic Christi corpus habere, quod edere possim; Idem etiam indicat in Iohannem lib 4. cap. 15. ubi hac oratione utitur: *Quare qui carnem Christi manducat, uitam habet æternam. Habet enim hec caro Dei uerbu, quod naturaliter uita est. Propterea dicit: Quia ego resuscitabo eum in nouissimo die. Ego enim dixit, i. corpus meum quod cõdeitur, resuscitabo eum. Non enim alius ipse est, quam caro sua: non id dico, quia natura nõ sit alius, sed quia post incarnationem in duos se diuidi filios minimè patitur.*

Idem corpus, quod uerbu assumpsit, & in cruce cruento modo obtulit, Ecclesia incruenta: ratione immolat, Iohan. 6.

Cyrillus uocem illã Manducare, non uult esse figuratam.

Iohan. 6. Christus est caro sua, secundum personã ueritatē.

QQ 2 Ego

Virtute carnis Christi in Eucharistia excitabimur in extremo die

Simile.

Non diuinitas, sed corpus Christi proprie comeditur.

Iohan. 6.

Christus non tantum spiritaliter, sed etiam verè & substantialiter nos cibatur.

Iohan. 6.

Caro Christi dicitur de caelis descendisse, non propter se, sed ob diuinitatem cui in unitate personarum coniungitur.

Ob id est parabile diuinitatis cum humanitate coniun-

Ego igitur, inquit, qui homo factus sum, per carnem meam in nouissimo die comedentes resuscitabo. Huius autem hanc subnectit rationem: Non enim potest natura nostra, vita coniuncta, non uiuificari. Et quemadmodum si quis scintillam ignis in feno aut palea occultauerit, totum inde ignitum necessarium fiet: sic verbum Dei tanquam scintilla in naturam nostram immisissum, totam inde inflammauit, atque ad vitam, interitu penitus destructo, re-

Atqui multi etiam luculentiùs, ea Domini verba, Accipite & manducate, verum poscere corpus, quod edi possit, ad Theodosium de Recta fide testatur his verbis: *Viuisicat quidem nos ut Deus: veruntamen non in solo hoc, quod parriceps est Spiritu sancti, sed & manducabilem apponens assumptam carnem filij hominis. Dicebat enim: Amen amen dico vobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis.* Quibus id vult Cyrillus, CHRISTVM non solum diuino spiritu suo cibare nos spiritaliter, sed etiam assumpta carne substantialiter. Deinde post pauca subdit: *Ego sum panis, inquit, qui de caelo descendi: si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in eternum: & papis quem ego dabo, caro mea est, pro vita mundi &c. Quauis verum sit dicere, quod non descenderit quidem de caelis caro, sed fuerit ex virgine secundum scripturas. Non est autem esibile verbum, (puta, quod de caelis descendit) sed in vnum ambo colligens secundum dispensationem vnionem. Paulò post hac vtitur percontatione: An non & ociosam constituebimur fuisse terrenam carnem ad hoc, ut posset viuificare, quatenus pertinet ad propriam naturam? Quomodo igitur, dicit, oro, viuificet et caro? vel quomodo intelligitur & ex caelo esse, quod est de terra? Secundum vnionem scilicet cum viuente & caelesti verbo. Quibus ille haud dubiò id affirmare nititur, Christi carnem non descendisse de caelo, sed natam esse ex virgine: ac nihilo minus dicere CHRISTVM, se esse panem qui de caelo descenderit, & eum panem esse carnem suam. Atqui verbum æternum, quod de caelo descendit, non esse esibile: & tamen asserere Christum se esse panem, qui de caelo descenderit: & si quis manducauerit ex hoc pane, &c.*

Hæ igitur locutiones Domini, secundum admirabilem illam diuine humanæq; naturæ in vna persona coniunctionem & vnionem inseparabiliter de illo accipiendæ sunt, quatenus simul & Deus & homo est,

no est, nõ autem de hac vel illa natura tantum, ceu ab altera seorsum separata. Huius enim inseparabilis vnionis causa fit, vt quicquid alterutri naturæ congruit & peculiare est, toti personæ rectè adscribatur, imò & adscribendū sit: quod idem ex Augustinò iam antè alatum & expositum est:

Eo igitur pacto, quo iam dictum est, docet Cyrillò Christum poscere comedit, non quidem iuxta diuinam, sed humanam naturam, quam nobis accepit: neque id solum locis quos memorauimus, sed etiam alijs plerisque. Libro 2. ad Reginas de Recta fide, hæc eius verba leuantur: *Libenter, inquit, quærerem ex his, qui vnum diuidunt in duos Christos, ver sit, qui missus à Deo & patre, & viuens propter illum, existat q; propter hoc viuificus. Nam si quidem nudum, & secundum se ipsum verbū, quod ex ipso, quomodo manducatur à nobis, ut viuamus propter ipsum? Deus enim natura incorporeus est. Si autem solum & secundum ipsum hominem esse dicunt missum, quomodo igitur est viuificus, qui viuunt propter patrem? Tanquam diceret: Si proprie velimus loqui, non potest ille comedi, nisi fateamini, eum ex virgine humanam induisse naturam: nec potest viuificari, nisi confiteamini eum in vna eademq; persona etiam deū esse: quandoquidem quod à patre missus est, nihil aliud est, quam eum ipsum viuentem Dei filium, pro caelestis patris sui voluntate, carnem in personæ vnitate suscepisse.*

Quod nimirum longè etiam elegantius docet in xi. Anathematismi aduersus Theodoretum obiectiones defensione, meras Nestorij calumnias & argutationes confutans. Nestorius enim, quò Christi diuinitate ab eius humanitate distraheret ac separaret, duasq; ex Christo personas fingeret, hac ratione argutabatur: *Qui comedit, inquit, meam carnem, & qui bibit meum sanguinem. Nunquid dixit: Qui comedit meam diuinitatem, & bibit meam diuinitatem? Qui comedit meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Memoramini, quia de carne est, quod dicitur. Deinde pergit cauillari: Audiamus & reliqua: Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducatur me, & ille viuunt propter me. Quem comedimus? diuinitatem, an carnem? In eiusmodi blasphemata Nestorianaque cauillatione vel argumentatione nupè sacramentarius quidam in hac vrbe Colonienfi iussu amplissimi Senatùs in carcerem coniectus, pertinaciter perstitit, asserens*

unctione & vnionè, quicquid cuiuslibet naturæ propriū est, vni li personæ tribuitur p eõ- municatione idiomatum.

Nestoriani.

Cum Christi diuinitas proprie comedi nõ possit, verba Christi de eius vera carne proprie accipi necesse est.

Vide supra Gregorium Nyssenum fol. 149.

Christu à patre missum, quid sit.

Nestorij cauillum.

Laurentius Vorksbach sacramentarius A. 1555. Colonie coniectus in carcerem.

in V. Sacramento non adesse Christi diuinitatem, cum Dominus dicit: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem: eoque meram esse idololatriam, Christum in Sacramento adorare, &c.

Confutatio sacrilegæ Nestorianæ euillationis.

Sed hanc blasphemiam Cyrillus his confutat verbis: *Nō enim quia diuinitatis nō comeditur natura, propterea sanctum corpus Christi comēne esse cuilibet (Nestorius) affirmat. Scire autem necessarium est, quia sicut uti prædiximus, proprium est corpus omnia uiuificantis uerbis: quoniam uero est corpus uitæ, uiuificans est. Per ipsum nanque mortalibus nostris corporibus uitam largitur, ut etiam destruat mortis imperium. Viuificat quos nos æquo modo sanctus spiritus Christi. Spiritus enim est qui uiuificat, secundum ipsius Saluatoris uocem,*

ut Christi spiritus, ita & caro Christi uiuificat. Iohan. 6.

Neque me fugit, Oecolampadium magno contendisse opere, hunc locum ad suam ut sententiam accommodaret: noui itidem quosdam ex ijs, qui in Sacramentarios strinxere calamum, huius loci causa non parum sudasse, & Oecolampadium, quod hunc locum destinata malitia corruerit, (neque enim id illi infrequens fuit) culpasse. Verum tanto sudore quorsum opus est, quando Cyrilli mens ea ex parte in propatulo est, quod aduersus Nestorium (qui per summam impietatem & malitiam, asserenda meræ cuiusdam humanæ carnis comestione, conatus est credentium animos ad obscuras quasdam intelligentias abducere, eaque, quæ citra humanam inuestigationem sola fide percipienda sunt, humanis cogitationibus substernere) id docere & affirmare uoluit, nos in V. Sacramento non communem quãdam humanam carnem, quæ rationi nostræ varias posset, easque crassas & absurdas carnales cogitationes parere, sed carnem deificatam, id est, Deum hominemque ipsum accipere; quod quæ fiat, humana ratioe minimè explorari, sed tantum incòcussa fide retineri oportere, cum Dominus ipse dixerit, *Hoc est corpus meum*: id quod luculenter perspicitur lib. quarto in Iohannem, cap. decimosextimo: Vbi sic habet: *Quoniam res ardua est, & fide magis, quam alio modo recipitur, ideo multis atque uarijs modis mirabilem eius utilitatem exponit, fundamentum & basim fidem esse confirmans: (scilicet, qua hæc percipere nos oportet.)*

Fides fundamentum est, quo nos uerba Domini, Hoc est corpus meum, cõplecti debemus.

Habes itaque ex his Cyrilli locis, eum ea quoque uerba, Accipite, & man-

& manducate, & bibite, non ad Christi solâ diuinitatē uelle referri, uel aliâs metaphoricè, sed, propriè accipi de veri corporis & sanguinis Christi cum diuinitate cõiuncti esu, qui quidem & ore & corde fieri debet, Domini uerbis id expressè præ se ferentibus & flagitantibus, quibus ait: *Accipite & comedite, & hoc facite in meam commemorationem.* Habes itidem, eum spiritalem cum Christo unioem, quæ fit spiritu fidei per charitatem operantis, ab ea distinguere unioem cū Christo, quæ sacratissimi eius corporis in Eucharistia perceptione efficit: quod idè cernere licet in illius Cõmentarijs in Iohã. lib. xj. cap. 26. *Sicut uirtus, inquit, sanctissimæ carnis Christi, unum corpus facit participantēs: eodem arbitror pacto, in quibus indiuisibilis Dei spiritus habitat, eos omnes ad unitatem spiritalem conducit,*

Christi uerba cordis & oris comestione reposita

Gal. 5. 1. Duplex unio cum Christo,

Porrò Cyrillum omnes Aduersariorum figuras planè excludere uoluisse, ex ijs liquet, quæ in Iohannem lib. 3. cap. 36. ea Dñi uerba, *Ego sum panis uitæ, edisserens, scribit hunc in modum: Ego sum panis uitæ, qui olim uobis figura solummodo datus, nunc adsum omnem adimplens figuram. Sum autem panis uitæ, non corporalis, qui fami solum corporeæ remedium præstat: sed qui totum animal ad uitam æternâ reformet, & morte superius efficiam. His autem uerbis subostendit sanctissimi sui corporis uitam & gratiam, qua in nobis unigeniti proprietates (id est, uita) & ingreditur, & permanet.*

Cyrillus nullis hæc figuris locum esse patitur.

Per Eucharistiam intrat in nos proprietates unigeniti, id est, uita,

Discimus igitur ex locis memoratis perspicuè ac euidenter, uirum hunc sanctissimum luculenter & disertis uerbis docuisse, ea Christi uerba, *Hoc est corpus meum*, non figuratè uel tropicè, sed substantialiter uel realiter accipi debere: quod Deus omnipotente uirtute sua creaturas in ueram carnem & sanguinem suum transferat, influat eis uim uitæ, cuius nos Eucharistiæ perceptione participes efficiamur. Illum ipsum esse, qui hinc sua agat omnipotentia: porrò species externas propterea permanere sinat, nè horrore nobis sint, si caro & sanguis nuda minimeque opta exhiberentur. Hortatur propterea magno studio, nè uel in his ambiguitate teneamur, nec cum incredulis Iudæis clamitemus, Quomodo? Exigit à nobis fidem firmam & incòcussam in Seruatoris uerba, quæ nostræ præeat rationi, eamque ducat captiuam. Atque eius in nobis fidei confirmandæ causa, multa ex ueteri Testamento producit exempla, ex quibus liceat animaduerti, quàm

Anacephalosis superiorum Cyrilli autoritatè,

crebrè

crebrò multisq; modis olim Deus creaturas contra naturam & h
prà quàm humana capiat ratio, commutârît. Simul etiam ad alia
CHRISTI miracula remittit, quæ non minùs sint incomprehen
sibilia.

Causa neces
saria institu
tionis V. Sa
cramenti.

Adeoq; conuenienter alijs præcedentibus patri bus, necessariam
quoque diuinæ huius Sacramenti institutionis rationem indicat, con
videlicet, quòd vt spiritui nostro ad salutem necessarium est, vt cum
Christi spiritu coniungatur: ita etiã corruptæ & mortali carni no
stræ esse necessarium, vt Christi diuinæ ac vitali carni vniatur, idq;
coniunctissimè atque arctissimè, gustando, edendo, tangendo &c.
quò eadem morti & corruptioni obnoxia caro nostra eius & effici
entia immortalitatem & vitam æternam consequatur. Atque hoc po
cto vocem illam (Manducare, vel Edere) non hîc figuratè vult acci
pi de diuinæ gratiæ in solo spiritu participatione, sed de vero esu vel
comestione, quandò solæ res corporeæ edi possunt. Quare id quo
què innuit, quod iam antè in Augustini testimonijs diximus, fidelibus
(vt potè qui nôrint, quo modo verum CHRISTI corpus in
Sacramento edendum sit) hanc Domini orationem, Nisi manduca
ueritis carnem filij hominis &c. neutiquàm figuratam esse: cum ali
quò eadem secundùm crassum ac animale in fidelium Capernaïta
rum intellectum, vt ipse ait, figurata sit. Quod idem quoque alibi sca
tire videtur, in Iohannem lib. 4. cap. 22. conuenienter Augustino scri
bens his verbis: *Ex imperitia multi, qui Christum sequebantur, verba ipsius
non capientes, perturbabantur. Nam cum audissent: Amen amen dico vobis,
nisi comederitis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis
vitam in vobis; ad immanes ferarum mores vocari se à Christo arbitraban
tur, incitariq; vt vellent crudas hominis carnes manducare, & sanguinem bi
bere, quæ vel auditu horribilia sunt. Nondùm enim mysterij huius formam
& dispensationem pulcherrimam nouerant.*

Fidelibus ea
Domini ora
tio, Nisi man
ducaueritis
carnè &c. nõ
est figurata,
sed infideli
bus tantùm.

Iohan. 6.

Tum præterea, vt antè dictum est, quò omnem voculæ illius, et
itemque dictionum, Corporis & Sanguinis, tropicum vel figura
tum intellectum excluderet, manna & aquam è petra, ceu meras um
bras & figuras, huic opponit V. Sacramento, tanquàm ipsissimæ ve
ritati, in quo veram Iesu Christi carnem & sanguinem, adeoq; Iesum
ipsum totum accipiamus.

Quandò

Quandò verò hanc suam Catholicam doctrinam, commemoran
da futurius antè dicta institutionis Eucharistiæ ratione, itemq; diuina,
multiuaria, spiritali ac efficaci celsissimi Sacramenti huius operatio
ne & efficientia, locis alijs non paucis multò etiam apertius prodit,
equidem committere non possum, quin ex his nonnullos in maio
rem veritatis confirmationem, & præcedentium Patrum elucidatio
nem, in medium adducam.

Libro igitur 3. in Iohannem, cap. 37. sic habet: *Quid igitur Chri
stus pollicetur? quid credentibus adfert? Corruptibile certè nullum, sed be
nedictionem, quam communicatione corporis atque sanguinis Christi asse
quimur: undè ad eam incorruptionem integrè reducemur, ut cibo & potu
corporali non indigeamus. Viuificat enim corpus Christi, & ad incorru
ptionem sua participatione reducit. Non enim alterius cuiusdam, sed ipsius
uitæ corpus est, virtutem incarnati uerbi retinens: & plenum potestate il
lius, quo uniuersa & uiuunt, & sunt. Quæ cum ita se habeant, sciant bap
tizati homines, & diuinæ gratiæ participes facti, si rariùs in Ecclesiam pro
ficiscantur, & longo temporum spatio, propter simulatam religionem, my
sticè communicare Christo recusent, ab æterna se uita procul depellere:
quippe recusatio huiusmodi, quanuis ex religione proficisci uideatur, &
scandalum facit, & laqueos instruit. Quare oportet omnibus uiribus à
peccato mundari, & rectè uiuendi iactis fundamentis, magna cum fiducia
ad sumendam uitam concurrere. Sed uariæ sunt diaboli multiplicesq; ad de
cipiendum insidiæ. Nam primum ad uiuendum turpiter inducit, deinde cum
malis onerati fuerint, tunc abhorrere à Christi gloria persuadet, qua pos
sent à turpitudine uoluptatis, quasi ab ebrietate reuocari. Quare demus
operam, oro, ut uinculis eius abruptis, & iugo seruitutis peccatorum ex
cusso, in timore Domino seruiamus: & ut carnis uoluptate per continen
tiam superata, ad cælestem gratiam accedamus, corporisq; CHRISTI
participes efficiamur. Sic enim, sic, inquam, diabolum fugabimus, & diui
næ naturæ participes, ad uitam & incorruptibilitatem ascendemus. Hac
tenùs Cyrillus.*

Corpus Chri
sti in V. sacra
mèto, cum sit
cum diuini
tate coniun
ctum, uiuificat
& præstat in
corruptione.
Quàm perni
ciosum sit,
diu à comu
nionè absti
nere.

Eucharistia
est Christi
gloria.

Lucæ 1.

Hic nimirum, vt cernis, docet nos sumendo Christi corpore &
RR fan-

sanguine, incorruptionis benedictionem consequi: quod Christi corpus in Eucharistia plenum sit vita & diuina potestate, nosq; viuificet: atqui si diu à communione nos abstinemus, vitam nos à nobis procùl depellere. Deniq; Eucharistiam (vt etiam Iogè ante illum D. Ignatius) Dei gloriam appellat, qua & dæmones profligentur, & nos diuinæ efficiamur naturæ participes.

Suprà fol. 81.

Eucharistia vires dæmonū eneruat.

Cyrilli ætate quanta in veneratione fuerit V. Sacramentum, ipsius verba indicant.

I. Cor. 10.

Hypocritarum, qui à comunione diu se abstinent. Psalm 18, Eucharistia mortē & morbos oēs profligat, & legemēbrarum in nobis sedat. Iohan. 10.

Idem habet lib. 9. cap. 16. dicens: *mysticam benedictionem, si cum pietate suscipiatur, maximopere vires satanae confringere.*

Est etiam id notatu dignum, eum hîc, perindè vt Augustinum Epistola ad Ianuarium, vt antè dictum est, satis indicare, quanto in honore & reuerentia eius ætate V. Sacramentum habitum sit, quando quidem pleriq; religionis causa non nunq; à communione abstinerint, non facturi hoc proculdubid, si panem duntaxat ac vinū illic adesse persuasum habuissent. Idem porro latius docet lib. 4. cap. 17. Nos uero, inquit, si uitam æternam consequi uolumus, si largitorem immortalitatis habere in nobis desideramus, ad recipendam benedictionem libèter concurramus, caueamusq; nè loco laquei damnosam religionem diabolus nobis prætendat. Rectè, inquit, dicis: scriptum tamen esse non ignoramus, iudicium sibi comedere atq; bibere illum, qui de pane comedit, & de calice bibit indignè. Ego igitur probo me ipsum, & indignum inuenio. Quando igitur, quicumq; tu es, qui ista dicis, dignus eris? quando Christo te ipsum offeres? Nam si peccando indignus es, & peccare non desinis, (Quis enim delicta intelligit: secundum Psalmistam) expers omnino eris uiuificæ huius sanctificationis. Quare pijs quæso cogitationes suscipias, studiosè sancte q; uiuas, & benedictione participes, quæ (mibi crede) non mortem solum, uerum etiam morbos omnes depellit. Sedat enim, cum in nobis maneat Christus, sanientem membrorum nostrorum legem, pietatem corroborat, perturbationes animi extinguit, nec in quibus sumus peccatis considerat: sed ægrotos curat, collisos redintegrat, & sicut pastor bonus, qui animam suã pro ouibus posuit, ab omni nos erigit casu.

Rurfus hîc audis, eum V. Sacramento uiuificam sanctificationem, mortis & morborum omnium depulsionem ac profligationem, rebellionis carnis nostræ edomationem, malarum perturbationū

bationum & affectionum extinctionem, collisorum redintegrationem, ab omni casu erectionem adscribere. Quod uerò ait, benedictionem illam non considerare quibus in peccatis sumus, id intelligendum est, quemadmodum tum Augustinus ad Ianuarium, tum Cyrillus ipse explicat, de erratis quotidianis, siue peccatis uenialibus, non autem exitiabilibus vel mortalibus. Hæc enim, id est, mortifera peccata prius expianda sunt digna pœnitentiæ satisfactione, modò dignè accedere uelimus. Immo etiã pro uenialium remissione corde contrito rogandus est Dominus, & ieiunijs ac eleemosynis, vt loco memorato ait Augustinus, satisfaciendum: quod est rectè uiuendi & bonorum operum iacere fundamenta, vt Cyrillus monet: ac tum demum bona cum fiducia accedendum.

Benedictione non attendere in quibus peccatis sumus, quæ accipiendum.

Augustinus ad Ianuarium.

Lib. 4. cap. 18. Dominum ita loquentem introducit: *Quemadmodum igitur homo factus sum uoluntate patris, qui è naturali uita emanauit, & homo factus uiuo, corpusq; meum uita repleuit: non aliter qui carnem meam manducat, propter me uiuet. Mortalem enim carnem assumpsit: sed quia naturaliter uita existens, habito in ipsa, totam ad uitam meam reformauit. Non enim sum uictus interitu carnis, sed ut Deus, omnè interitum & mortem ipse superauit. Vt igitur (non enim graua bor iterū dicere) quantum me pater misit, id est, homo factus sum, uiuo tamen propter patrem, id est, genitoris naturam ad unguem conseruo: sic qui manducatione carnis meæ me recipiet, uiuet profectò totus ad me reformatus, qui uiuificare possum, quoniam ex uiuo patre sum. A patre autem se carnem factum esse affirmat, cum scriptum sit: Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi: ut rursus intelligas, quia una patris, & filij, & spiritus sancti natura sit, ideo non esse diuisas operationes: sed quod ab una persona factum dicitur, id opus Trinitatis totius est.*

Cum filius Dei in carnem uenerit, carnem ipsam totã ad uitã reformauit.

Iohan. 6.

Cur se Christus dicat à patre carnem factum. Luc. 1. Operationes S. Trinitatis sunt indiuisæ ac indiscretæ.

Lib. 10. cap. 13. Ariani cuiusdam cauillum reijcit atque confutat, ex illis Domini uerbis, EGO SVM VITIS VERA, ET PATER MEVS AGRICOLA EST: inferre uolentis, cum uitis & agricola non eiusdem sint naturæ, etiam patrem & filium esse naturæ dissimilis: itemq; afferentis hæc Domini uerba non ad eius humanitatem, sed diuinitatem potius esse referenda: ea ratione, quod, vt ipse sentiebat, cum

Iohan. 15. Ariani cuiusdã cauillus.

Domino fide duntaxat & charitate, non autem naturali carnis eius communicatione coniungamur. Agit autem modis omnibus contra illum, vt ante eum Hilarius libro 8. cuius verba supra attulimus fol. 133. & sequen. *Hæc ille, inquit Cyrillus, astute simul atque impie, aliq; huiusmodi euomuit. Nos autem patrum Ecclesie fidem sequentes, (quantum in nobis situm fuit) loci huius sensum rimati sumus. Et paulo infra: Age, peruersè ab eo sacrarum literarum sensum exponi ostendamus. Non tamen negamus recta nos fide, charitateq; sincera Christo spiritualiter coniungi: sed nullam nobis coniunctionis rationem secundum carnem cum illo esse, id profecto pernegamus, idq; à diuinis scripturis omnino alienum dicimus. Quis enim dubitauit CHRISTVM etiam sic uitam esse, nos uero palmites, qui uitam inde nobis acquirimus? Audi Paulum dicentem: Quia omnes unum corpus sumus in Christo. Quia & si multi sumus, unum tamen in eo sumus. Omnes enim uno pane participamus. An fortassis putat ignotam nobis mysticæ benedictionis uirtutem esse? Quæ cum in nobis fiat, nonne corporaliter quoque facit communicatione carnis CHRISTI, Christum in nobis habitare? Cur enim membra fidelium, membra CHRISTI sunt? Nescitis, inquit, quia membra uestra, membra sunt Christi? Membra igitur Christi, meretricis membra faciam? Absit. Saluator etiam: Qui manducat carnem meam, ait, & bibit sanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Vnde considerandum est, non habitudine solum, quæ per charitatem intelligitur, CHRISTVM in nobis esse, uerum etiam & participatione naturali. Nam quemadmodum si quis igne liquefactam ceram, aliæ ceræ similiter liquefactæ ita miscuerit, ut unum quid ex utrisque factum uideatur: sic communicatione corporis & sanguinis CHRISTI ipse in nobis est, & nos in ipso. Non poterat enim aliter corruptibilis hæc natura corporis ad incorruptibilitatem & uitam traduci, nisi naturalis uitæ corpus ei coniungeretur. Non credis mihi hæc dicenti? Christo (te obsecro) fidem præbe. Amen amen, inquit, dico uobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis uitam in uobis. Qui manducat carnem meam, & bibit sanguinem meum, habet uitam æternam, & ego suscitabo eum in nouissimo die.*

Andis

Confutatio.

Coniungimur quidè Christo spiritualiter, sed non rãtùm, uerum etiam substantialiter secundum carnem.

1. Cor. 10.

Christus per Eucharistiam etiam corporaliter habitat in nobis.

1. Cor. 6.
Iohan. 6.

Elegantissime.

Ratio institutionis Eucharistie.
Iohan. 6.

Andis aperte clamantem, non habituros nos uitam, nisi sanguinem eius biberimus, & carnem manducauerimus. In uobis autem ipsis, dicit, id est, in corpore uestro. Vita autem, iure ipsa uitæ caro intelligi potest: hæc enim nos in nouissimo die suscitabit. Et quomodo, dicere non grauabor. Caro uitæ, facta unigeniti caro, ad uirtutem uitæ traducta est: non potest igitur morte superari. Propterea in nobis facta, interitum à nobis expellit. Non enim abest ab ea unigenitus Dei filius. Vnde quia unus est cum carne sua, ego, inquit, suscitabo eum. Cur igitur secundum carnem palmites nos dici pernegat (Arianus?) An non conuenienter dici potest, uitam humanitatem eius esse, & nos palmites propter identitatem naturæ? eiusdem enim naturæ uitis & palmites sunt. Ita & spiritualiter & corporaliter nos palmites, & Christus uitis est. Hucusque Cyrillus.

Per uitæ, caro uitæ accipienda est.

Humanitas in Christo uitis uera est, cuius nos Eucharistie participatione palmites efficiuntur.

Principio hic nos instituit, vt erga hæreticos scripture sensum astute & impie deprauantes, gerere nos debeamus: ita nimirum, vt patrum & Ecclesie fidei constanter inhæreamus. Deinde docet (quod quidè è diametro cum nostris pugnat Aduersarijs, qui sola fide & deuotione quadam omnia se efficere persuasum habent) nos nõ tantum fide & dilectione Christo coniungi, sed etiam corporaliter, cõmunicatione corporis & sanguinis eius in Eucharistia, per quã nõ spiritualiter modo, uerum etiã corporaliter in nobis, id est, in carne nra habitat: ita vt cù illo etiã substantialiter & naturaliter, cõmunicatione carnis & sanguinis eius, vnũ efficiamur, atq; eadẽ cõmunicatione carnis resurrectione consequamur: atq; ea causa necessariam nobis esse eam cõmunicationẽ. Vtq; hæc probè capiamus, docet Christum etiam secundum humanitatem diuinitati vnitam, ea ratione uitæ esse, vt nobis per uitalem carnem suam, quam in V. Sacramento accipimus, uitam conferat: atque ita hanc efficientiam non nostre potissimum fidei, sed ipsi V. Sacramento tribuit: quanquam eam non absque fide assequimur. Consentit autem pulchrè cum Hilario, Christum in nobis esse non spiritualiter duntaxat, sed corporaliter quoque participatione corporis sui, & nos in CHRISTO secundum humanam naturam, quam à nobis accepit. Neq; potest uocabulũ illud, corporaliter, de Christi diuinitate accipi: ita enim deo in nobis, perindè vt in Christo, habitaret substantialiter, essemusq; illi æquales, quod dictu quod

Erga hæreticos, scripturas detorquebimus, ut nos geremus.

Cyrillus arctissimè cum Christo vnio nẽ, Sacramento præcipuè adscribit.

Dictio, Corporaliter, de uero Christi corpore hic accipienda est.

RR ;

quæ

quæ nefas sit. Est igitur de Christi corpore necessario accipiendum.

Simile ceræ
liquefactæ.

Secundò his demonstrandis adhibet similitudinem ceræ igni liquefactæ, & cum alia cera æquè liquefacta permixtæ. In qua similitudine id obseruandum est, ceram aliam corpus Christi, aliã nostra designare corpora: ita vt quemadmodum ignis materialis vtriusque liquefactæ ceræ efficit permutationem: sic ignis Diuinitatis Christi, carnis nostræ cum carne Christi vnionem operatur. Voluit ergò vir sanctus hac similitudine arctissimam & penitissimam coniunctionem, contactum & penetrationem, quæ in nostræ carnis cum illius carne vnione fit, indicare: qua nimirum carnis Christi in V. Sacramento præsentia ineluctabiliter adstruitur.

Quandò verò hanc veri corporis Christi in Eucharistia præsentiam, quodque nos eius perceptione, non solum spiritualiter, sed etiam corporaliter cum illo vnum efficitur, nulla re alia, atque hac similitudine, cõuenientiùs potuit edocere, crebrò pluribusq; locis ea vit.

Libro 4. cap. 17. Sicut enim, inquit, si quis liquefactæ ceræ aliam ceram infuderit, alteram cum altera per totum commisceat necesse est: ita si quis carnem & sanguinem Domini recipit, cum ipso ita coniungatur, ut Christus in ipso, & ipse in Christo inueniatur. Simile quodammodo apud Matthæum comperies: Simile est, inquit, regnum cælorum fermento, quod acceptum abscondit mulier in farinæ satis tribus. Quid igitur fœmina sit, & quæ satorum trinitas, aut omnino satum quid sit, loco suo dicitur: nunc autem de fermento solū dicamus. Sicut parum, ut ait Paulus, fermenti totam massam fermetat: sic paruula benedictio totum hominem in seipsam attrahit, & sua gratia replet: & hoc modo in nobis Christus manet, & nos in Christo.

Mulier hæc proculdubio Cyrillo fuit catholica Ecclesia sponsa Christi: tria fata, tres totius orbis partes; Asia, Africa, & Europa, in quas Ecclesia diffusa est, quæ benedictione & cõmunicatione corporis & sanguinis Christi, in Christum attrahunt, idq; aded, vt toto orbe Christi in sua Ecclesia sit etiam corporaliter, & ea vicissim in illo.

Atq; hoc est, quod Cyrillus in Iohã. lib. xj. cap. 26. cõuenienter Dionysio Arcopag. scribit his verbis: Vt igitur inter nos & Deum singulos uniret, quantum corpore simul & anima distemus, modum tamen aduenit, consilio patris & sapientiæ suæ congruentem. Suo enim corpore credi-

Matt. 13.
Aliud simile
ex Euangelio
de tribus sa-
tis farinæ fer-
mento cõmi-
xitis
1. Cor. 5.

Parabolæ Eu-
gelicæ expli-
catio.

De corporali
vnione cum
Christo.

tes per communionem mysticam benedicens, & secum, & inter nos unum nos corpus efficit. Quis enim eos, qui unius sancti corporis vnione in uno Christo uniti sunt, ab hac naturali vnione alienos putabit? Nam si omnes unum panem manducamus, unum omnes corpus efficitur: diuidi enim atque seungi Christus nõ patitur. Idcirco etiam Ecclesia corpus Christi facta est, & nos singuli membra Christi, secundum Paulum. Vni enim Christo per corpus suum coniuncti, quoniam in nobis illum, qui est indivisibilis, accipimus, ipsi potius quam nobis membra nostra accommodantur. Et paulò post: Quod autem corporalis hæc vnio ad Christum, participatiõne carnis eius acquiratur, ipse rursus Paulus de mysterio pietatis differens testatur: Quod alijs, inquit, generationibus non est agnatum filijs hominum, sicut nunc reuelatum est sanctis Apostolis eius & Prophetis in spiritu, esse gentes cohæredes & concorporales & participes promissionis in Christo. Si autem omnes inter nos in Christo unum sumus corpus, nec inter nos solum, verum etiam cum eo, qui per carnem suam ad nos transiuit, quomodo uniuersi & inter nos, & in Christo unum nõ erimus? Sed de vnione corporali satis. De spiritali autem eandem viam sequentes dicimus, quia spiritu sancto recepto, & inter nos quodam modo, & cum Deo unimur. Et post pauca: Et sicut virtus sanctissimæ carnis Christi, unum corpus facit participantes: eodem arbitror pacto, in quibus indivisibilis Dei spiritus habitauit, eos omnes ad unitatem spiritalem conducit.

Ac deinde cap. 27. Corporaliter enim filius per benedictionem mysticam nobis ut homo unitur, spiritaliter autem ut Deus, sui spiritus gratia nostrum ad nouam uitam & diuinæ naturæ participationem spiritum reintegrans. Nexus igitur unionis nostræ ad Deum patrem, Christus est, nobis quidem ut homo, Deo autem patri ut Deus naturaliter unitus. Nõ erat enim possibile, corruptioni subiectam hominis naturam ad immortalitatem descendere, nisi natura immortalis atque incommutabilis ad eam descendisset, ac communionem participationeq; sui à mortalitatis nostræ terminis ad suum bonum reformatos eleuaret.

In eandem sententiam scribit libro duodecimo cap. 32. in Iohannem: In quatuor, inquit, partes vestimenta diuisa sunt, & tunica solum

Per Christi
corpus in Eu-
charistia oēs
vnum corpus
efficitur sub
vno capite
Christo: siq;
etiã patri cõ-
iungitur.
1. Cor. 11.
1. Iohan 4.
1. Cor. 12.

Eph. 3.

De vnione spi-
ritali.

Christus per
Eucharistiam
corporaliter
nobis vnitur,
& per spiritum
suum spirita-
liter.

Christus vn-
ionis nostræ
ad Deum ne-
xus est.

indis-

Christus im-
partibiliter
indiuuuum
corpus suum
cunctis credē-
tibus impicit.
Vide supra
Dionys. Arc-
opag. ca. 35.
& Gregorij
Nyssenum
cap. 48.

indiuuua remansit: quod mystica cuiusdam rei signum fuisse dixerim. Nam quatuor orbis partes ad salutem reducti, indumentum uerbi (id est, carnis eius) impartibiliter inter se partiti sunt. In singulos enim partibiliter transiens unigenitus, & animam atque corpus eorum per carnem suam sanctificans, impartibiliter atque integrè in omnibus est, cum vnus ubique sit, nullo modo diuisus, sicut Paulus ait.

Has Cyrilli institutiones quisquis probè affecutus est, & diligenter expendit, ille D. Augustinum locis illis omnibus, quibus tam crebrò de catholica agit Christi ecclesia, ceu vno Christi corpore, quod carnis & sanguinis Christi unitate constat, faciliùs potest intelligere. Atque utinàm Augustino, primo illi Ephesino Concilio, ad quodà Theodosio iuniore Imperatore accitus erat, interesse licuisset: ex mutuo certè horum tam insignium heroum, putà Augustini & Cyrilli, congressu, certissima huius V. sacramenti veritas, aduersùm hereticos multò etiam illustriùs emicuisset. Verùm, vt ex Liberati Archidiaconi Breuiario causæ Nestorianorum & Euthychianorum colligilicet, Deo aliter visum fuit, qui intereà Augustinum ad se euocauit: neque id per nos mutari iam potest. Lucis quidem satis superq; multùm habemus, modò cernere velimus. Sed in Dei uerbum heretici omnes, vt iam indè ab initio, semper impingunt, vt & qui probati sunt, manifesti fiant.

1. Cor. 11.

Porro autem, si Christi corpus edere nihil esset aliud, quàm in fide redire in memoriam eius, quam pro nobis in cruce tolerauit, perfectionis & mortis &c. olim certè catechumeni non ea seueritate à domini mensa seclusi ac remoti fuissent, vt nec adesse, nec ea mysteria contemplari possent. Et tamen eius quoquè rei testè habemus D. Cyrillum lib. 12. in Iohannem cap. 50. ubi ista leguntur: *Prohibemus à mensa catechumenos, quanuis ueritatem iam cognouerint, & fidem magna uoce confiteantur: Quia nondùm locupletati Spiritu sancto sunt, qui non habitat nisi in ijs, qui baptismate consummati sunt. Vnde cum baptismum receperint, quia Spiritu sanctus habitare in illis creditur, à tactu & communione salutaris Christi corporis non prohibentur. Idcirco & accedentibus ad benedictionem mysticā, ministri mysterij magna uoce clamant, SANCTA SANCTIS: solus sanctificatus Spiritu, tactum & sanctificationem corporis Christi congruere significantes.*

Quòd olim
catechumeni
iam credētes,
à mysterijs
arcebantur,
argumento
est, comestio-
nè corporis
Christi in Eu-
charistia plus
aliquid esse,
quàm medi-
tationè pas-
sionis eius.
Sic etiam sanctis.

Aduer-

Aduersarij nostri, quod certum est, nulla scripturæ sententia usquequæ adedò nititur, atquè illa quæ est apud Iohannè 6. cap. Spiritus est qui uiuificat, caro non prodest quicquam: quam tamè impiè & planè còtra ipsius Domini mentem, de Christi carne accipiūt: quo quid possit esse dementius? ut iam supra in 13. Scripturæ Testimonio annotauimus. Id uerò patres sanctissimi passim confutāt, sed nemo Cyrillo accuratiùs & euidentius

Quam impiè
Aduersarij
nostri ea Do-
mini uerba,
Spiritus est
& uiuificat, &c.
depraueat.

In Iohannè lib. 4. cap. 23. ita concionatur: *Si sola intelligitur caro, nihil prorsus uiuificare potest, quippe quæ uiuificante indigeat: cum uerò incarnationis mysterium laudabili cura scrutati fueritis, & habitantè in carne cognoueritis, quanuis nihil penitus caro per seipsam possit, uiuificam tamen esse factam credetis, nisi etiam Spiritus sanctum non posse uiuificare cõtendatis. Nam quoniam cum uiuificante Verbo caro cõiuncta est, tota est effecta uiuifica. Non enim ad corruptibile suam naturam iunctum Dei uerbum detraxit, sed ipsa ad melioris uirtutem eleuata est. Quæuis ergò natura carnis, ut caro est, uiuificare nequeat, facit tamen hoc, quia tota uerbi operatione suscepit. Corpus enim est, nō cuiusuis hominis, cuius caro prodesse quicquam non potest: non enim Pauli, aut Petri, aut cæterorum, sed ipsius uitæ et saluatoris nostri Iesu Christi corpus, in quo deitatis plenitudo corporaliter habitat, facere hoc potest. Nam si mel, cum naturaliter dulce sit, ea dulcia facit, quibus immiscetur: nōne stultum erit, uiuificam uerbi naturam putare non dedisse homini, in quo habitat, uiuificandi uirtutem? Quas ob res caro quidem cæterorum omnium quicquam uerè non prodest: caro autem Christi, quia in ipsa unigenitus Dei filius habitat, sola uiuificare potest. Spiritum uerò seipsum appellat, quoniam Deus Spiritus est, & ut ait Paulus, Dominus Spiritus est. Nec ista dicimus, quia Spiritus sanctum in propria persona subsistere non putemus, sed quia sicut factus homo filiū se hominis appellat, sic se à proprio spiritu spiritū nominat. Non est enim alienus ab eo Spiritus suus. His id sibi uult Cyrillus, Christum se appellare spiritū ratione diuinæ personæ suæ, quandoquidem cõmuniter Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus, vnus Spiritus est.*

Vt ea Domi-
ni uerba acci-
pienda sint: si
licet non de
carne Christi
deificata &c.

Coloss. 2.

Elegans simi-
le.Christus se
ipsum spiritū
nuncupat.
Iohan. 4.
2. Cor. 3.

Itè cap. 24. ubi dñs ait, Verba quæ ego locutus sum uobis, spiritus

SS & vi a

Quod Christi ait, Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt, ut intelligendum.
1. Cor. 6.

& vita sunt: Totum, inquit, corpus suū uiuifica spiritus uirtute plenū esse ostendit. Spiritum enim hic ipsam carnem nuncupauit: non quia naturā carnis amiserit, & in spiritum mutata sit: sed quia summē cum eo coniuncta, totam uiuificandi vim hausit: nec turbari propter hoc decet. Nam qui Domino conglutinatur, unus cum eo spiritus est. Quomodo igitur caro sua una cum eo non appellabitur? Huiusmodi ergo est, quod dicitur: Putatis, inquit, me dixisse, uiuificum natura sui terrestre hoc esse corpus: ego uero de spiritu, & de uita æterna locutus sum. Non enim natura carnis uiuificum red-

Nō carnis natura, sed uirtus spiritus carnē reddit uiuificam.

dit spiritum, sed spiritus uirtus uiuificam carnem efficit: Verba ergo, quæ uobis locutus sum, spiritus (id est, spiritualia, & de spiritu) & uita (id est, de uiuifica & naturali uita) sunt. Sed quod modò diximus, id iterum repetere non erit inutile. Natura carnis ipsa per se uiuificare non potest: quid enim maius natura deitatis haberet? nec sola in Christo esse intelligitur, sed habet filium Dei sibi coniunctum, qui substantialiter uita est. Quando igitur uiuificam Christus ipsam appellat, non ita illi, ut sibi, siue proprio spiritui vim uiuificandi attribuit. Nam propter seipsum spiritus uiuificat, ad cuius uirtutem per coniunctionem caro conscendit. Quomodo autem id fiat, nec mente intelligere, nec lingua dicere possumus, sed silentio atq; firme fide id suscipimus.

Vnio diuinitatis cum humanitate Christi, prorsus incomprensibilis est.

In Iohannem lib. xi. cap. 22. sic habet: Ipsum Domini corpus cōiuncti uirtute Verbi sanctificatur, & ad benedictionem mysticam adeo actiuū fit, ut possit sanctificationē suam nobis immittere. Unde ipse quoque saluator, cum ad Iudæos multa de carne sua differeret, ac uiuificum uerē panem eam appellaret: Panis enim, inquit, quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi uita: stupentibus illis, & quomodo id fieri posset dubitantibus, dicebat: Spiritus est qui uiuificat, caro nihil prodest. Verba quæ ego locutus sum uobis, spiritus sunt & uita &c.

Iohan. 6.

1. Cor. 10.

Denique ad Reginas de Recta fide lib. i. in ea Apostoli uerba, Calix benedictionis, cui benedicimus, nōne cōmunio est sanguinis Christi: panis quē frangimus, nōne cōmunio corporis Christi est? scribit hunc in modum: Hominis caro, quantum attinet ad propriam naturā, non esset uiuifica: sed neq; sanguis humanus, si cōmunis esset & per se. Viuificat

tem corpus Christi & sanguis preciosus. Nam posse uiuificare id quod uita indigum est, soli Deo conuenit. Deus igitur Christus: sic enim erit uiuificum corpus Christi &c.

Itaq; loca hæc ex Cyrillo prolata perspicuē docēt, Aduersarij nostri q̄ improbē, quamq; falsō ac perperam ea Christi uerba, Spiritus est qui uiuificat, caro non prodest quicquā, detorqueant atq; deprauent: quando quidem ad deificatū Chrii corpus, tanq̄ illud nihil prodest, (quod tamen absq; inmaniſſima dici blasphemia nō potest, quod hoc ipso summa incarnationis dominicæ mysteria redigantur in nihilū, & totum sextū caput Iohānis prorsus subruatur) illa censent referri oportere: cum ediuersō Cyrillus locis memoratis, atq; aliās etiā tā luculenter testatum efficiat, ut etiam ante illū Athanasius & reliqui patres omnes, Christum ijs uerbis, id quod cum hac falsa interpretatione pugnet è diametro, indicare uoluisse: s. se non uulgarem esse, quod crassi illi Capernaitæ sentiebant, hominē, cuius caro nihil prodest: sed carnē suam, ut potē diuinitati vnitam, spiritale esse carnē, atq; eo nomine, q̄ uiuificante spiritu plena sit, & indē vim uiuificā adeptā sit, rectē meritoq; spiritum appellari, quando etiam de homine Deo adherente Apostolus dicit, eum vnum esse spiritū: & Christus quod ex spiritu natum est, spiritum esse affirmat.

Iohan. 6.

1. Cor. 6.
Iohan. 3.

Verum hæc tēnēs Cyrilli testimonia protulisse satis sit, quibus sanē clarissimē asseueratum est, Christi uerba, HOC EST CORPVS ME-
VM, non tropicē, sed propriē de uero ac ipsissimo Christi corpore in V. Sacramento accipere, ijsq; uerbis fidem inconcussam commodare nos debere: porro incredulitatem omnem procū hinc facessere oportere, cum sit opus rerum omnium præpotentis Dei, qui pro sua immensa facultate & potestate naturas rerum, ut ipsi uisum fuerit, mutare potest: atq; ea re Iudaicam illam uocem, Quomodo potest hoc fieri, vel maxime cauendam nobis esse: figurāq; ad uetus Testamentum remittendas, quæ ad hoc V. Sacramentum, ceu ipsam ueritatem seretulerint. Deindē nos percipiendum Christi corpore in V. Sacramento, non solum spiritualiter, sed etiam corporaliter cum Christo coniungi, carnem eius cum nostra carnē, ut hæc indē uita asseratur immortalī & æternæ, penitissimē permisceri: nos præ-

Anacephale-
ofis superio-
rū Cyrilli ec-
stimoniorū.

tereà verum Christi corpus in V. Sacramēto apprehendere, contingere, ore accipere & gustare: nec mortale corpus, sed viuū atq; vitale & viuificum Christi corpus, cum eius diuinitate inseparabiliter vnitum, nos accipere: atq; per illud nos liberari à vitijs omnibus, peccatorum veniam, carnalis concupiscentiæ repressioem, contra malignorum dæmonum machinamenta & vires robur, adeoq; vitam & beatitatem sempiternam obtinere, denique omnes nos huius sanctissime carnis communione, vnum effici corpus, cuius caput Christus sit: qui quidem planè diuini effectus non nisi absurdissime possunt figuræ attribui. Et vt paucis agam, D. Cyrillus nedum realem & veram corporis Christi in Eucharistia præsentiam adstruit, sed etiam euidentissime amolitur, depellit atque confutat argutationes, cauilla & calumnias omnes partis aduersæ, quæ vel ad commentitium atque vanissimum illum intellectum tropicum, vel ad spiritalem duntaxat perceptionem, quod caro non proficit quicquam, aut eò denique, quod Christus secundum carnem, cum semel in ea ascenderit, atq; in cælis, non iam deinceps possit esse nobiscum, referuntur: vt interim taceam, Aduersariorum amentiam Cyrillo non aliud esse, atque Iudaicam incredulitatem.

Sed ab Augustino & Cyrillo ad alios illis non impares, & eorum propè æquales, aut certè ætati illorum admodum vicinos, qui sub Theodosio 2. Valentiniano 3. & Martiano Imperatoribus clari extiterant, digredimur: sanctissimos, inquam, Leonem Romanum Pontificem eius nominis primum, & Petrum Raucennatensem episcopum, qui aliàs Chryzologus appellatur.

D. LEONIS, EIVS NOMINIS PRIMI ROMANI
PONTIFICIS, TESTIMONIA.

CAP. 57.
Leonis I. præsentia.

LEo I. verus egregiusq; Pontifex, ea fuit præstantia & virtute, vt ob insignem solidamq; vitæ sanctimoniam, eximiam diuinarum literarum peritiam ac eruditionem, orationis elegantiam, admirabilem eloquentiæ vim & grauitatem, celeberrimam sapientiam & magnanimitatem, ac præcipuè paternam erga Christi vniuersam Ecclesiam curam & sollicitudinem, & zelum feruentissimum in hæreticos execrabiles, (in quibus omnibus alijsq; DEI donis & charismatis, quibus ille affatim instructus

structus fuit, patribus superioribus nihilo inferior est) non immeritò Magni cognomen obtinuit.

Atq; inter alia præclare gesta, in veræ catholicæq; fidei defensionem maximos apud Imperatores Theodosium 2. Valentinianum 3. & Martianum, itemq; Augustas Pulcheriam & Eudoxiam labores suscepit, effecitq; vt aduersus hæresiarcham Eutychem, & prædatorium illud conciliabulum, à Dioscuro Alexandrino Ephesi coactū, sacrosancta œcumenica Synodus Chalcedonensis indiceretur & cogeretur: in qua 441. sanctorum patrum sententijs Eutyches & Dioscorus damnati sunt, & in iam dicto sacrilego conciliabulo malè definita, rescissa sunt & abolita, & antiqua apostolicaq; fides de duabus discretis Seruatoris nostri Iesu Christi in vna eademq; indiscreta ac indistincta persona naturis, declarata & confirmata est. quas ob res tametsi ætas affecta eum non pateretur adesse, ab illis tam multis ipsidemq; præclarissimis, è toto orbe collectis Episcopis, hanc nõ emendicatam, sed vtrò oblatam est adeptus acclamationem: *Ter sanctus, & Leo sanctissimus, apostolicus et œcumenicus seu vniuersalis patriarcha, per multos annos uiuat.*

Hic igitur vir sanctissimus, haud secus atque patres præcedentes, veram carnis & sanguinis Christi in Eucharistia præsentiam testatur ac docet euidentissime: præcipuè verò, fidem in primis habendam esse certissimam illis Domini verbis, *HOC EST CORPVS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS*: itemq; Christi corpus & sanguinem nõ solum animo per fidem, sed etiam ore percipere nos debere, nec alium sanguinem, quàm q in nostræ redemptionis præcium datus & fusus est in cruce. Tum prætereà veteris instrumenti figuras huic præsentī veritati cedere. Denique sanctissimæ Eucharistiæ perceptionem & communionem in illis qui dignè accedant, id certò efficere, vt cum Christo non tantum vnus animi, sed etiam vnum corpus fiant. Sermone 6. de Ieiunio septimi mensis, vbi contra memoratos hæresiarchas Nestorium & Eutychem duas in Christo naturas & vnā indiuiduamq; personam asserit, ita scribit: *Tunc enim & sacrificij munda est oblatio, & misericordiæ sancta largitio, quando ij, qui ista de-*

Leo I. verus
Pastor quid
apud Imperatores &
Imperatrices
pro catholica
cauenda fide
egerit.

Eutyches hæresiarcha
Cōciliabulo
Ephesi. 2.
Synod. Chalcedonensis.

Iohann. 6.

Communicantes de veritate corporis & sanguinis Christi nihil debent ambigere.

ueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis, sic sacrae mensae communicare debetis: ut nihil prorsus de veritate corporis Christi & sanguinis ambigatis. Hoc enim ore sumitur, quod fide creditur: & frustra ab illis Amen responderetur, a quibus contra id quod accipitur, disputatur.

Eundem in modum scribit Epistola 22. ad Clerum & plebe vrbis Constantinopolitane, contra Eutythianos veritatem carnis in Christo negantes. In quibus isti, inquit, ignorantiae tenebris, in quo haecentis desidia torpore iacuerunt, ut nec auditu discerent, uel lectione cognoscerent, quod in Ecclesia Dei in omnium ore tam consonum est, ut nec ab infantium linguis, ueritas corporis & sanguinis Christi inter communis sacramenta fidei taceatur: Quia in illa mystica distributione spiritualis alimoniae hoc impartitur, hoc sumitur, ut accipientes uirtutem caelestis cibi, in carne ipsius, qui caro nostra factus est, transeamus.

D. Leonis, vt & antea Augustini temporibus, etiam infantes norunt fateri veram corporis Christi in Eucharistia praesentiam.

Hic ille vir sanctus testatur, ipse quoque in catholica Christi Ecclesia tam nullam habuisse dubitationem, veram ac realem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia praesentiam, vt etiam infantes eam publice fateri sciuerint: quod idem Augustinus quoque, vt est ante dictum, lib. 3. de Trinitate, cap. 10. affirmat. Deinde quemadmodum Cyrillus haec apud omnes peruulgata ueritate, ceu praecipuo fere fundamento, aduersus Nestorium nixus est, vt in Christi vna persona duas naturas diuinam & humanam re vera ac inseparabiliter, absque tamen confusione coniunctas esse doceret: ita etiam hic Leonem pontificem contra Eutythetam ea usum videre licet. Vnde pimirum certissima ratione confirmari potest, diuinitatem Christi non in humanitatem esse conuersam, sed uerbum ipsum humanam naturam re vera assumpsisse, Christumque uerum esse & Deum & hominem: cum non possit ille, secundum uerba sua, suam nobis ueram carnem uerumque sanguinem, ut nos sibi concorporaret, largiri, nisi humanam naturam integram minimeque confusam reuera assumpserit.

De diuina Eucharistiae efficientia.

Sermone II. de Passione domini sic habet: Fudit sanguinem iustum, qui reconciliando mundo, & precium esset & poculum. Porro de diuina huius V. Sacramenti efficientia Sermone 14. de Passione domini scribit his uerbis: Non enim aliud agit participatio corporis & sanguinis Christi, quam

ut in id quod sumimus, transeamus: & in quo mortui, & sepulti, & conuersificati sumus, ipsum per omnia & spiritu, & carne gestemus, dicente Apostolo: Mortui enim estis, & uita uestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum enim Christus apparuerit uita uestra, tunc & uos cum Christo apparebitis in gloria.

1. Cor. 6. Ephes. 1. Coloss. 3.

Porro in ueteri testamento non nisi umbras fuisse, in V. Sacramento autem uerum Christi corpus haberi, Sermone 7. de Passione domini testatur:

Vt ergo umbram, inquit, cederent corpori, & cessarent imagines sub praesentia ueritatis, antiqua obseruantia nouo tollitur sacramento: hostia in hostiam transit, sanguinem sanguis excludit, & legalis festiuitas dum mutatur, impletur.

Nec multo post: At Iesus consilij sui certus, & in opere paternae dispositionis intrepidus, uetus testamentum consummabat, & nouum Pascha condebat. Discumbentibus enim secum discipulis ad edendam mysticam cenam, cum in Caiphae atrio tractaretur, quomodo Christus posset occidi, ille corporis & sanguinis sui ordinans sacramentum, docebat qualis Deo hostia deberet offerri, nec ab hoc quidem mysterio traditore summoto. Haec ferme eadem sunt cum Augustini uerbis Epistola 86. ad Casulanum aduersum Urbicum, quae supra in Augustini testimonij habentur.

Matth. 26.

sup. fo. 274.

Veram corporis Christi in Eucharistia praesentiam quam tandem Leo sanctissimus apertius docere potuisset? quandoquidem Christum ait uerum pascha ceu umbram remouisse, & nouum condidisse, atque ueteribus hostijs nouam corporis & sanguinis sui hostiam & sacrificium substituisse, & inde tam ne ipsum quidem proditorum Iudam summouisse. Quo ille conuenienter alijs Patribus testatum efficit, non bonis duntaxat, sed etiam malis Christi corpus in V. Sacramento reuera praesens adesse, quam illi ob suam indignitatem in perniciem accipiant.

D. PETRI RAVENNATENSIS ARCHIEPISCOPI
TESTIMONIA.

Petrus Rauennatensis Archiepiscopus, dictus Chrysologus, cap. 58. qui temporibus D. Leonis Pontificis sub Imperatoribus Valentiniano & Martiano & vixit & excessit è uiuis, & Eutytheti, vt eum ab errore retraheret, literas hodieque extantes

tes

Luc. 15.

tes scripsit, Patribus superioribus consentanea præbet testimonia. Sermone 3. de filio prodigo, in ea verba, Et adducite vitulum saginatum, & occidite, & manducemus & epulemur, ita scriptum reliquit: Historiam loquimur adhuc, & iam cogitamus arcanum nudare mysterium? Mortuus filius, vitulus suscitatur ex morte, & unus vitulus totius semilise funditur in saginam.

Psal. 68.

Quid autem hac sagina sibi velit, Sermone 5. explicat his verbis: Et occidit ei vitulum saginatum, illum de quo David cantabat: Et placebit Deo super vitulum nouellum, cornua producentem & ungulas. Occiditur pater vitulus sic iubente: quia Christus Deus Dei filius, occidi sine patris uoluntate non poterat, Audi Apostolum: Qui proprio filio suo non peperit, sed pro omnibus nobis tradidit illum. Hic est vitulus, qui in epulum nostrum quotidie ac iugiter immolatur.

Iohan. 19.

Rom. 8.

Vitulus saginatus, Christus est, qui quotidie pro nobis in S. Ecclesia in epulum nostrum immolatur.

Virtus corporis Christi in Eucharistia, incomparabiliter maior est fimbriae virtute, cuius tactu mulier curata est.

I. Cor. 11.

In prece Domine Dominice præcipue celestem petimus panem, i. verum Christi corpus ex Maria virgine natum, nobis in Sacramento præberi.

Sermone 34. in ea verba, Accessit retrò (mulier) & tetigit fimbriam vestimenti eius, Matth. 9. scribit hunc in modum: O quid ista mulier vidit habitare in interioribus Christi, quæ in Christi fimbria, diuinitatis totam vidit inhabitare uirtutem? O quam docuit mulier, quantum sit corpus Christi, quæ in Christi fimbria tantum esse monstrauit. Audiant Christiani, qui quotidie corpus Christi attingunt, quantum de ipso corpore sumere possunt medicinam, quando mulier totam rapuit de sola Christi fimbria sanitatem. Sed quod nobis flendum est, mulier de uulnere medicinam tulit, nobis medicina ipsa retorquetur in uulnus. Hinc est, quod Apostolus tangentes indignè corpus Christi, taliter admonet & deplorat: Qui enim tangit indignè corpus Christi, iudicium sibi sumit. Et quod inde temeritas infirmitatè capiat, undè fides accipere debebat sanitatem, rursus intulit: Propterea inter uos multi infirmi & imbecilles, & dormiunt multi.

Sermone 67. ea dominicæ prece verba interpretans, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie: Celestis pater, inquit, celestem panem celestem filij ut postulemus hortatur. Ipse dixit: Ego sum panis, qui de caelo descendi. Ipse est panis, qui factus in uirgine, fermentatus in carne, in passione confectus, in fornace coctus sepulcri, in Ecclesijs conditus, illatus altaribus, celestem cibum quotidie fidelibus subministrat. Et Sermone sequenti:

quenti: Post celeste regnum, ait, panem quis postulet temporale? Sed quotidianum & in diem uult nos in sacramento sui corporis, panis uaticum postulare, ut per hoc ad perpetuum diem, & ipsam Christi perueniamus ad mensam, ut undè hic gustum sumpsimus, inde ibi plenitudinem totasq; satietates capiamus.

Sermone 70. sic habet: Post regnum celeste terrenum panem petere non iubemur, prohibente ipso cum dicit: Nolite solliciti esse animæ uestræ quid manducetis, aut quid bibatis. Sed quia ipse est panis qui de caelo descendit, petimus & precamur, ut ipsum panem, quo quotidie, id est, iugiter sumus in aeternitate uicturi, hodie, id est, in præfenti uita de cõuiuio altaris sancti, ad uirtutem corporis mentisq; capiamus.

Et Sermone 71. Christus, inquit, mandatis suis contraria non demandat. Ipse dixit: Nolite solliciti esse animæ uestræ, quid manducetis, aut quid bibatis. Sed quia ipse est panis, qui de caelo descendit, qui legis & gratiæ mola aptatus est in farinam, qui crucis confectus est passione, qui magnæ pietatis fermentatus est sacramento, qui conspersionis leuamentum sustulit de sepulcro, qui ut diuinitatis suæ calore coqueretur, ipse clibanum decocxit inferni, qui ad celestem cibum quotidianus Ecclesiæ defertur ad mensam, qui in remissionem frangitur peccatorum, qui edentes se perpetuam pacem & enutrit ad uitam: hunc panem quotidie donari nobis petimus, donec illo in die perpetuo perfruamur.

Item Sermone 95. eum Lucæ exponens locum, Et ingressus domum Pharisei: Quam, inquit, domum? Nempe synagogam ingressus, accubuit. In Synagoga, fratres, tunc accubuit, quando occubuit Christus: sed corpus suum Ecclesiæ transmisit ad mensam, ut esset celestis caro manducaturis gentibus ad salutem. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Quemadmodum autem manducetur caro Christi, quomodo bibatur & sanguis eius, nõrunt illi, qui sunt sacramentis celestibus instituti.

Sermone 160. de conuersione aquæ in uinum Iohan. 2. loquens: Hodie, inquit, Christus initium dat signorum celestium, dum conuertit aquas in uinum: ut quem pater uoce filium iam probarat, ipse se Deum uir-

Matth. 6.

Iohan. 6.

Matth. 6.

Iohan. 6.

Christus quæ in Synagoga accubuit, sed corpus suum ad Ecclesiæ mensam transmittit.

Iohan. 6.

Matth. 3.

Iohan. 2.
Vt Christus
aquam muta-
uit in vinum,
ita vinum &
aqua conuer-
tit in sangui-
nem suum.
Psal. 22.

tutibus approbaret, qui elementa commutat, & naturam fecit ipse: qui contra naturam facere non laborat, aquam transfert in vinum, ut diuinitatis in uigore, naturæ nostræ proficiat hebetudo. Et post pauca: Sed aqua in sanguinis erat conuertenda mysterium, ut mera pocula de uase corporis sui Christus bibentibus propinaret, ut impleret illud prophetæ: Et calix meus inebrians quæ præclarus est. Et Sermone eodem extremo: Sed quia, ait, festiuitas ipsa ad mensam nos Domini, & calicis istius lætitiâ commonet iam uenire, res amplas breui sermone sufficit conclusisse.

Hæc eius viri testimonia, nulla explicatione opus habent, cum p se fati illustria & perspicua sint, & præcedentium Patrum auctoritatibus explicentur. Hoc tantum indicasse velim, quandoquid supra in 19. Scripturæ testimonio, ad asserendam corporis Christi in Eucharistia veritatem affirmatum est, cum ea Seruatoris verba, quibus in cœna usus est, dicens, HOC EST CORPUS MEVM, Dei hominis que sint verba, eam ob rem ingentia quædam & admiranda, non autem solam figuram, quod Aduersarij volūt, ea complecti oportere: eiusmodi assertioni etiam Chryfologum ad stipulari Sermone 93, idq; his verbis: Christum nanq; semper agnoscimus per humanos ætus diuinas exercuisse uirtutes, dum noua & præter usus mortalium cuncta esse, quæ eo etiam corporaliter gesta sunt, comprobantur.

Similia habet Sermone 95. Idem ipse Sermone 85. Christianus animus, inquit, quæ sunt traditione patrum, & ipsis roborata temporibus, nescit in disputationem deducere, sed uenerari ea toto desiderat deuotionis eloquio.

Verum hætenus horum duorum Patrum, Leonis I. & Petri Chryfologi testimonia produxisse sufficiat: quia verò iisdem temporibus duo alij celeberrimi viri, Eucherius Episcopus Lugdunens & Sedulius fulsere, ad eorum agè testimonia nos conferamus.

D. EUCHERII LVGDVNENSIS EPISCOPI
TESTIMONIA.

CAP. 59.

Eucherius Archiepiscopus Lugdunens, non modò à veteribus, maximeq; Ildoro Hispalensi Episcopo, sed etiã ab Erasmo Roterodamo ob eruditionis præstantiam, ingenij acumè & uenustam sermonis elegantiam, miris prædicatur laudibus.

Eius

Eius autem de vera corporis Christi in V. Sacramento præsentia, hæc inter alia extant testimonia:

In Cõmentarijs in 2. Reg. cap. 6. scribit his verbis: Sacerdos (scilicet Oza) qui arcam inconsiderata temeritate tetigit, ausus sui reatum immatura morte purgauit: tibi intueri necesse est, quantum delinquat qui ad corpus Domini reus accesserit, si deuotus ille sacerdos morte mulctatur, qui arcam illam, Dominici uidelicet corporis figuram, minori quàm debuit, ueneratione corripuit.

In his verbis primò arcam veteris Instrumèti cum corporis Christi Sacramento, ceu figuram cum ipsa ueritate componit: palamq; & luculenter testatur etiam indignos uerum Christi corpus, cum V. Sacramentum accipiunt, contingere, licet id eis exitio sit.

Alio loco, putà in Quæstionibus super Mattheum, in ea dñi uerba, quæ habentur Matth. 26. cap. Nō bibam amodò de hoc genimine uitis, usq; in diē illū, cum illud bibā uobiscum nouum in regno patris mei, scribit hunc in modū: Regnum Dei, Ecclesia est: in quo quotidie bibit sanguinem suum Christus per sanctos suos, tanq; caput in membris suis.

SECVLII CVM PRIMIS PII TESTIMONIA.

Sedulius in Collectaneis in Cap. II. prioris ad Corinthios, sacrosanctam Eucharistiam, uocat *Dominicam oblationem*. Et ea Apostoli uerba, Accepit Dñs panem &c. interpretans: *Hinc ita*, inquit, *de Sacramento quasi oblitus Apostolus commemorat, quàm magnum sit huius mysterij sacramentum*. Ac deindè in ea uerba, accipite, Hoc est corp^o meū, ita scribit: *Perindè est, quasi dixisset Paulus: Cauete ne illud corpus indignè comedatis, dum corpus Christi est*. Ait porrò Christū suum corpus nobis ceu pignus quoddam reliquisse. Ea quoque uerba, Hic est calix noui Testamèti in meo sanguine, ita per antithesin exponit: *Quia uetus hoc per sanguinem brutorum animalium portendebatur*. Item in ea uerba, Reus erit corporis & sanguinis Dñi, *Quasi*, inquit, *illum occiderit, ut Iudæi, qui tanti mysterij sacramentum pro uili despexerunt*. In ea quoque uerba, Probet autem &c. *Id est, ait, mundet. Nam si in linteam vel in uas sordidum nemo illud mittere audeat, quanto magis in cor pollutum?* Denique ea uerba explicans, Non dijudicans corpus Domini, *Id est, inquit, non discernens ipsum à cibo communi*.

Arca ueteris testamenti, figura tantum fuit corporis Christi in Eucharistia.

Christus sanguinem suū in nobis mēbit in regno Ecclesie.

CAP. 60.

Distinc. 15. c.
Sancta Roma-
mana.

In opere Paschali, quod memoratus ille pietate & eruditione præstantissimus pontifex Gelasius mirifice commendat Epistola Synodica de apocryphis scripturis, catholicam nostram de V. Sacramento fidem hisce præclaris complexus est versibus:

Fonte renascentes, membris & sanguine Christi
Vescimur, atq; ideo templum Deitatis habemur:
Quod seruare Deus nos annuat immaculatum,
Et faciat tenues tanto mansore capaces.

Hoc illustre est testimonium, nos in Eucharistia veram Christi carnem & sanguinem, immò Christum ipsum Deum & hominè edere, cum ob huiusmodi esum deitatis templum habeamur, Christusq; Deus & homo propterea in nobis maneat & commoretur.

Eodem libro Dominum etiam Iudæ corpus & sanguinem suum porrexisse testatur his versibus:

Nec Dominum latuere doli, scelerisq; futuri
Prodidit authorem, panem cui tradidit ipse,
Qui panis tradendus erat, nam corporis atq;
Sanguinis ipse sui postquam duo munera sanxit,
Atq; cibum potumq; dedit, quo perpete nunquam
Esuriant sitiuntq; animæ sine labe fideles:
Protinus in Iudam, sedes ubi liuor habebat,
Spiritus intravit teterrimus &c.

Ierem. 11.

Alludit hic ad ea Iudæorum verba apud Ieremiam Prophetam, Mittamus lignum in panem eius: indicatq; Christum hunc panem, in quem Iudæi lignum crucis miserint, suis Apostolis, adeoq; etiam Iudæ ipsi (licet is, quod indignus id sumeret, nò in salutem, sed iudiciù acceperit) præbuisse. Quandò verò his Sedulij carminibus, alterius multò vetustioris Christiani poetæ (Iuuenum presbyterum loquor, qui sub Constantino vixit, & quatuor Evangelia hexametris versibus complexus est, quam ob rem non mediocriter à D. Hieronymo commendatur) carmina pulchrè concinunt, committere non possum, quin ea quoquè huc adscribam:

Hieronymus
de scriptori-
bus Ecclesia-
sticis.

Iuuenus lib.
4. de historia
Euangelica.

Hæc ubi dicta dedit, palmis sibi frangere panem,
Diuisumq; dehinc tradit, sanctumq; precatus,

Discipulo

Discipulos docuit, proprium se tradere corpus:
Hinc calicem sumit Dominus, uinoq; repletum
Sanctificat gratis uerbis, potumq; ministrat,
Edocuitq; suum se diuisisse cruorem:
Atq; ait, Hic sanguis populi delicta remittet,
Hunc potate meum: iam ueris credite dictis.

Non poterat quidem duo isti Christiani & catholici vates, corporis & sanguinis Christi in Eucharistia veritatem docere euidentius.

ISAGOGE IN SEQUENTIA GELASII ET THEODORETI TESTIMONIA.

CAP. 61.

PRIUS quàm ad alia progrediar testimonia, operæ precii mihi facturus videor, si lectorem admoneam, ut Aduersarij nostri, magis tamè Lutherani, quàm Oecolampadiani, nihil relinquant intentatum, si qua possint ratione antè dictū beatissimum Pontificem Gelasium, itemq; Theodoretum Cyri Episcopum, qui circa eadem Chalcedonenè Concilij tempora vixere, aduersus catholicam Christi ecclesiam producere, eorumq; sententijs transubstantiationem, id est, substantiæ panis ac vini in corporis & sanguinis Christi conuersionem, oppugnare. Quauis autem hi patres in suis lucubrationibus, quas in execrabilem illum Eutychem ediderunt, in id potiùs intenti fuere, quàm illis contra aduersarium possent esse subsidio & adminiculo, quod in disputationibus fieri consuevit, quàm ut naturæ & Substantiæ uocabulis pro illorù propria ac genuina significatiõe, uti eas hodiè Ecclesiastici accipiunt, uteretur, maximè cum id temporis hic transubstantiationis articulus necdùm Ecclesiæ iudicio & sententia tam esset luculenter declaratus, at nihilo secius utrosq; & Lutheranos & Oecolampadianos apertissimè suis scriptis condemnant, uti sequentia docebunt.

BEATISSIMI PONTIFICIS GELASII TESTIMONIA.

EX Gelasio quidem aduersus Eutychem ea Lutherani contra Ecclesiæ definitionem magna contentione proferunt, quibus ille ait, cum vera corporis Christi in V. Sacramento præsentia, etiam pa-

CAP. 62.

Obiectio Ad-
uersariorù ex
Gelasio.

TT 3 nis &

nis & vini substantiam siue naturam permanere, dicūtq; his eum Euctychetē hærēsarcham debellare velle, asserendo in Christo post eius incarnationē vtrāq; & diuinā & humanā naturam perfectē vnītā esse & permanere, perindē vt in hoc V. Sacramento natura panis & corporis Christi permaneat, Verba Gelasij quę citant sunt hæc: *Non desinit substantia uel natura panis et vini: & certē imago & similitudo corporis & sanguinis Christi, in actione mysteriorum celebratur. Satis ergo nobis euidenter ostenditur, hoc nobis in ipso Christo Domino sentiendum, quod in eius imagine profitemur, celebramus & sumimus &c.*

Dilutio obiectionis, & Gelasij explicatio. Gelasius pugnat cum Zuinglianis. Prou. 9. 2. Pet. 2.

Verū alia sancti viri verba, quę eodem habētur loco, ex quibus hæc iam recitata intelligenda sunt, Aduersarij tam Luterani quam Zuingliani, quod eorum errorem penitus subruant, suo more de data opera prætermittunt, quod em̄ ad Zuinglianos attinet, Gelasius verā corporis Christi in eucharistia præsentia ibidem clarissimē asserit: *Sapientia, inquit, edificauit sibi domum, septiformis spiritus soliditate subnixam, quę incarnationis Christi, per quam efficitur diuinę consortes naturę, ministraret alimoniam. Certē sacramenta quę sumimus corporis & sanguinis Christi, diuina res est: propter quod & per eadem diuinę efficitur consortes naturę.*

Gelasius itē pugnat cum Luteranis in duobus.

Porrō contra Luteranos dicentes, nullam fieri panis mutationem, itēq; corporis Christi veritatem solum in vsu accipientium esse, nec mox à consecratione illic adesse, scribit his verbis: *Satis ergo nobis euidenter ostēditur, hoc nobis in ipso Christo Domino sentiendum, quod in eius imagine (putā, Sacramēto) profitemur, celebramus & sumimus: ut sicut in hanc, scilicet in diuinam, transeant sancto spiritu perficiente substantiā, permanentes tamen in suę proprietate naturę: sic illud ipsum mysterium principale (cuius nobis efficientiam uirtutemq; ueraciter repræsētant) ex quibus constat, propriē permanentibus, unum Christum (quia integrum uerūq;) permanere demonstrant. Quorum sententia est, in Christi vna, uerā & integra persona, vtrāq; diuinā & humanā, in incarnationis eius mysterio cōiunctam naturam, in ueris suis proprietatibus nihil mutatam ac impermixtam permanere.*

Principiō igitur hęc audis, sacramēta in diuinā transire substantiā,

ubi

ubi duabus dictionibus tantundem exprimitur, quantum vna illa, Transsubstantiantur. Deindē audis hanc in diuinam substantiam transmutationem, vel transsubstantiationē non in nostra sumptione sitam esse, sed per spiritum sanctum peragi ac perfici: quem in modū etiam Augustinus loquitur, vt est suprā annotatum, quem quidem Gelasius, nimirum Afer Afrum, præcipuē charum & maximo in precio habuit. Quod verō, vt antē dictū est, p̄terea habet, non tamen cōiunctim, vt Aduersarij eum citant, sed disiunctim, Non desinit substantia vel natura panis & vini, id sanē meritō debet, adeoq; necesse est, (nē ijs quę antē ex ipso prolata sunt, pugnantia dixisse videatur) non de ipsa vera interna essentiali, vt itā dicam, essentia, quę in re qualibet latet, & sensibus externis percipi non potest, sed de naturalibus prioris substantiæ vel naturę proprietatibus, vt sunt magnitudo, color, sapor, odor, & id genus qualitates, immō etiam naturales panis ac vini proprietates. Vt enim Innocentius III. sub quo in generali Concilio decretum de Transsubstantiatione editum est, inquit, *post consecrationem non accidentales modō, verū etiam naturales proprietates remanere videntur, vt quę famem expellit paucitas, & quę sitim extinguit uincitas.* Eiusmodi enim uocabulis ille utitur, q̄ Latiniōra ad sententiā commodiūs exprimendā nō succurrerint.

Quam autem Gelasius hęc adhibet V. Sacramenti cum Christi incarnatione comparisonem, eam nihil necesse est eō referre vel itā interpretari, quod quemadmodū in Christo vtrāq; natura in personę vnitate substantialiter perfectēq; est & permanet, itā etiā panis substantiam & naturam in V. Sacramēto omninō manere oporteat: sed satis est nōsse, Gelasij comparisonem eō duntaxat pertinere, quod sicut in V. Sacramento vnā cum uero Christi corpore naturalis panis proprietates magno dei præpotentis miraculo remanēt, itā in Christo vtrāq; natura in personę vnitate, inuiolata & impermixta perseueret. nanq; alio qui si Luterani ex Gelasij verbis eam comparisonem modis omnibus vrgere & torquere uelint, simul etiam fateri eos oportebit, ex Gelasij sententiā, Christi corpus cum panis substantia in vnā p̄sonā redigi, siue in p̄sonę vnitate vniri, quēadmodū diuinitas cum humanitate cōiuncta est: quod tamen nō modō Gelasius neq; sensit, neque in animum admisit vnquam, sed nec sinē horrore

Christi

Gelasius autē sacramēta in diuinā transeunt substantiā, i. transsubstantiantur.

Substantia hęc Gelasio est naturalis proprietates, non essentialis substantia.

Christianorum aures possunt percipere. Tum enim in Sacramento non deum incarnatum, sed impanatum haberemus: quam abominabilem & execrabilem vocem, impij ex dogmate Luterano rapientes, complures horribiles blasphemias in diuinum sacramentum passim euomunt. Sufficit ad rectè intelligendum Gelasium, nō sē, vocabulum substantiæ non vno modo semper accipi, nec vbiq̄ internam latentem rerum essentiam, sed interdū quancunq; substantiam significare: Itidē naturę nomen, non semper essentialē illā rerum essentiam, sed sępē etiā naturalem modō proprietatē, idq; eleganter, denotare: quomodō hīc Gelasius verbum substantiæ per vocabulum naturę, ipsi disiunctim appositum, interpretatur, vt ei hīc substantia, sit substantia accidentium panis & vini: natura verō, naturę proprietās, quę sanē in sacramento post consecrationē non desinit, desinente tamen essentiali illa & interna panis substantia, quam, vt Chrysostomus inquit, absumpsit vis diuini corporis.

EPISCOPI THEODORETI TESTIMONIA.

CAP. 63.

Porrō quōd ad Theodoretum Cyri Episcopū attinet, possem equidem (modō tamen illius scripta eam admitterent interpretationem, quam eis Aduersarij adhibere nituntur) quōd ea primi Ephesini Cōcilij decretis, & D. Cyrilli Anathematismis eorumq; assertionibus non nihil aduersa sint, id liberè affirmare, nō tantā illius esse auctoritatem, vt per eam iam dicta decreta & catholicę Ecclesię sentētia vllō pacto possit impugnari: quāddō in confesso est, eum ipsum Theodoretum id temporis a cunctis sanctis Patribus eo nomine reiectum & cōdemnatum, quōd Iohannis Antiocheni suāsu, humanum aliquid passus, eō adduci se siuerat, vt iam dictos Cyrilli Anathematismos cauillari non dubitaret. Atq; tametsi, posteaquā Iohannes Antiochenus a suo discessit errore, & illis quos dixim⁹ anathematismis, & D. Cyrilli fidei ceu veræ & apostolicę accessit & subscripsit, ipse quoq; Theodoretus eos impugnare desijt, & in Cyrilli atq; Concilij definitione acquieuit: quare effectum est, vt eius persona in Chalcedonenſi cōcilio rursus admiffa & recepta sit: at nihilo min⁹ in 5. vniuersali Synodo, quę Constantinopolitana 5. dicitur, sub Iustiniano Imperatore habita, denudō eius scripta, quatenus ea cum Cyrilli doctrina pugnarent, damnata & ana-

& anathemate plexa sunt, vt habet Canon 13. eius Cōcilij in hęc verba: *Si quis defendit impia scripta Theodoreti, quę contra rectam fidem exposita sunt, & primam Ephesinam sanctā Synodum, vel 12. eius Capitula &c. & non anathematizat predicta impijssima conscripta, & eos qui similia his scripserunt vel sapiunt, sed & omnes qui contra rectā fidem scripserunt, aut contra beatę memorię Cyrillum, vel duodecim eius Capitula, & in hac impietate desuncti sunt, Anathema sit.*

Atquē ego hac eius refutatione & reiectione vti nolo: quōd nihil ambigam, modō verba illius, quę ex 1. & 2. dialogo citant Aduersarij, non deprauatē, sed pro genuina sanaq; mente & sententia sua, perinde vt Gelasij, accipiantur, ea nullo eis subsidio esse futura: immō verō ijsipsis Oecolampadij quidem errorem fundit⁹ & omninō, Luteranorum verō in præcipuis duobus articulis expressē conuulsum & damnatum iri.

Oecolampadianum errorem damnāt ea, quę 2. Dialogo habētur, Eraniste hunc in modum ex Orthodoxo percontante: *Quid appellas donū (altaris,) quod offertur ante inuocationē sacerdotis? ORTHODOXVS: Non oportet aperte dicere. est enim verisimile, adesse aliquos mysterijs non initiatos. ERANISTES: Respondeatur enigmaticè. OR. Id quod fit ex huiusmodi seminibus nutrimentum. ERA. Aliud autem signum quomodō nominamus? OR. Commune etiam hoc nomen, quod potūs speciem significat. ERA. Post sanctificationem autem quomodō ea appellas? OR. Corpus Christi & sanguinem Christi. ERA. Et credis te fieri participem Christi corporis & sanguinis? OR. Itā credo.*

Luterani verō eum Dialogo 1. affirmare aiunt, *Dominū voluisse eos, qui diuinorum sunt mysteriorum participes, non attēdere naturam eorū quę videntur, sed propter nominum permutationem* (putā, cum panem accepit & dixit, *HOC EST CORPVS MEVM*) *mutationi quę fit ex gratia, credere. Itemq; Dominū symbola & signa quę videntur, appellatione corporis & sanguinis honorāsse, nec tamen mutāsse naturam, sed natura gratiā adieciſse. Deniquē 2. Dialogo habere eum, signa mystica post sanctificationē non recedere a natura sua, sed manere in priore substantia, & figura, & forma, & videri & tangi posse, sicut & prius &c.*

Atquē nolunt illi aduertere, Theodoretū hīc nō de vera essentiali panis ac vini substantia, quę sub adspēctum nō cadit, sed de ijs dūta-

Theodoretus ait quidē Accidētia & species externas V. Sacramēti, naturales suas retinere, proprietates: sed etiā docet internam panis substantiam mutari. Verba Theodoretī internae inuisibilis substantiae mutationē exiguat.

Cyprianus de resurrectione Domini.

1. Pet. 2.

xat agere, quæ possunt conspici, id est, de symbolis & signis externis, quæ possunt videri oculis, & manibus atque ore contingi & apprehendi. Ea enim, quæ non nisi Accidentia sunt, in priori inanere aut substantia vel substantia, posseque tangi, videri, atrectari, id quod nemo negare potest. Quantum autem ad essentialē substantiam attinet; ob quam panis hoc ipso panis vocabulo appellatur, in aperto est, eū Dialogo 1. transmutationi ad stipulari, cum ait: *Sed noluit nos propter nominum permutationem, mutationi quæ fit ex gratia, credere.* Vtitur enim verbo, *μεταβολή*, quod transmutationem rei significat. Item Dialogo 2. *Post sanctificationem uerò*, inquit, *nō iam panis, sed corpus & sanguis Christi, seu panis uita & nominantur.* Item: *Videri & tangi possunt, sicut prius. Intelliguntur autē ea esse, quæ facta sunt & creduntur.* Quæ verba, ut cuius intelligenti perspicuum est, priorum creaturarū internae inuisibilis substantiae mutationem deponunt: quæ quidem videri non potest, sed intellectu dūtaxat apprehendit: ad eū ut Theodoretū, modò nē is perperam accipiatur, catholice de Transsubstantiatione doctrinæ plus multò fauere, quàm obistere constat.

Eum enim ferè in modum loquitur, quo D. Cyprianus Sermone de Resurrectione Domini, ubi sic habet: *Res & signa, uirtus inuisibilis & uisibilia sacramenta, sic faciunt unum corpus, sicut caro & spiritus: & quod uidetur, & nomine & uirtute Christi corpus censetur.* Quæ sunt etiam cum ratione & iudicio accipienda, ita ut panis in veram corporis Christi naturam cōmutationi, quam Cyprianus (ut supra videre licet fol. 118.) docet euidentissimè, prorsus nihil deroget. namq; eodē quoquē de Resurrectione dñi sermone, essentialē corporis Christi ueritatē hac sanè eleganti oratione asserit: *Hæc cum eo tempore fierent in figura (de paschate veteris testamenti loquitur) quod nos in ueritate agimus, typicè loquebatur, & dirupto in Christi morte templi uelamine, uerus agnus solus inter filios hominū sine macula Christi, ætate ultima, in qua mundi uespera scit cōditio, ab una populi Christiani familia, in unitate Ecclesie, assus in cruce, proiectis foras hæreticorum fermentis, syncera fidei soliditate compagine, inconsumptibiliter editur, creditur & tenetur.*

Iam si Theodoretum quoquē hoc pacto accipiamus, nihil ille penitus

nitus facit aduersum nos, p. Luteranis: immò uerò, ut est antè dictū, in duobus illorū potiùs, errorem expressè condemnat. Primò quidē, dum aiunt presentem sacramenti ueritatem in solo usu haberi, id est, cum porrigit & sumit Eucharistia. Cuius ille diuersum affirmat, dicēs, *corpus Christi præsens fieri per inuocationē & sanctificationē sacerdotis, etiam antè q̄ porrigatur & accipiatur.* Deindē dum V. Sacramentum, etiā non attento eo quòd ex ipso rō confēssiōe uerū ac uiuū Christi corpus ibi sit, magna impietate negant piè adorari debere. At Theodoretus Dialogo 2. contra ait, corpus & sanguinem Dñi in V. Sacramento à fidelibus adorari: *Intelliguntur, inquit, ea esse, quæ facta sunt & creduntur, & adorantur, ut quæ illa sunt, quæ creduntur.*

Quandò uerò Theodoretus V. Sacramēti adorationē tā apertè testificatur, satis ille hoc ipso innuit, nō iam deinceps panis terreni substantiam illic adesse. Alioquē eū possunt horum tēporum execrabiles & blasphemī hēretici hac se ratiōe tueri, q̄ nulla nos iniuria afficiat, cum dicunt nos uerū panarium adorare. Sed quid multis opus est? Ea dñi uerba, *HOC EST CORPVS MEVM*, nō patiūtur duas illic corporeas substantias simul adesse, ut etiam supra diximus. Si ergò corpus Christi illic adest substantialiter, quòd Theodoretus clarissimè testatur, non potest ibi panis terrenus esse substantialiter.

Postremò, etiā si demus Gelasiū & Theodoretum de ea, q̄ fit in V. Sacramento, transmutatione nō satis propriè esse locutos, immò etiā in ea fuisse sentētia, panis ac uini naturā à consecratione simul cū uero Christi corpore substantialiter permanere, cum tamē meo iudicio aliter illi senserint, ut est antè dictū: at nihilo minùs nō possit id cōtra catholicā Ecclesie de transsubstantiatione doctrinā, (quæ in magno illo Lateranenſi Cōcilio, cui oēs quatuor patriarche, 70. metropolitani & 400. Episcopi ex toto orbe collecti interfuere, ex purissimis Christi uerbis, & clarissimis sanctorū patrū testimonijs demum declarata est) p. duci & obijci, quando quidē ut eruditi nōrūt, exacta proprietates & acceptio uerborum apud patres, ijs in rebus quæ illorū uerbo ab Ecclesia necdum propriè & perspicuè satis declarata fuere, non anxie admodum uirgenda est: uti nos in Tertulliani testimonijs iam antè ex Basilio annotauimus folio. 106. & Rusticus Diagonus in Dialogo contra Eutychianos testatur, eiusmodi *accipiat*,

VV 2 id est,

Theodoretus in duobus Luteranorū damnat errorem.

1.

Corpus Christi in Sacramento est mox à consecratione, etiā priùs q̄ sumatur.

2.

Christi corpus & sanguis in V. Sacramento adorantur.

Cum Theodoretus dicat Sacramenta adorari, satis id argumēto est eū transsubstantiationem credidisse.

id est, accuratam explicandi diligentiam non obseruari in rebus, quæ ab Ecclesia nondum clarè determinatæ fuerunt.

Olim tres fu-
ere opinioes
de V. Sacra-
mento.

- Huc accedit, quod etiam ipse memoratus Innocentius 3. annotauit, & Scotus lib. 4. Sententiarum Distin. 11. quæst. 3. repetit, olim de V. Sacramento tres fuisse opiniones: Alijs existimantibus, panem à consecratione in sua permanere natura, & tamè cum ipso verè esse corpus Christi: Alijs, panem non manere, sed per consecrationem in nihilum redigi: Alijs, quorum sententia à concilio est approbata, substantiam panis transmutari in substantiâ corporis Christi. Hæc verò extrema opinio, quædiu Ecclesiæ iudicio confirmata nõ fuit, illi qui duas priores opiniones sequebatur, hereticorũ loco habiti nõ sunt, quod nihilo minùs omnes illi verã & substantialè corporis Christi in Eucharistia præsentia firmiter crederent, vt hoc iamindè ab huius V. Sacramenti prima institutione fidei Christianæ veritas poposcit: quæadmodum ex superioribus, præcipuè D. Iustini testimonio, animaduerti licet.

Cõtra Beren-
garium in Cõci-
lio Romano,
sub Grego-
rio VII. & in
Concilio La-
teranensi sub
Innocentio III.
Maest. 18.

1. Tim. 3.

Cyprianus A-
ninciale Sy-
nodũ vniuer-
salis Ecclesiæ
non recepit.

At verò iam deinceps alia est ratio, posteaquàm vniuersalis Ecclesiæ iudicio post diligentem verbi diuini & earum, quæ ex sanctis Patri- bus habentur, authoritatum pensulationem & discussionem, magna concordia & consensione definitum & declaratum est, Trãssub- stantiationem indubitanter credi oportere: cui definitioni & determinationi intellectum nostrum captiuum nos tradere debemus, cõuenienter illi sententiæ Saluatoris: Si Ecclesiam non audièrit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Enimuerò si nos Ecclesiæ hæc authoritatè, dubios & cõtrouersios articulos ex nei verbo per instinctum & adspiratiõem spiritus sancti (qui citra dubiũ adest illis, qui in Christi nomine ad generalia concilia conueniunt) declarandi, decidèdi & definièdi detrahi patiamur, nimirum hereticis locũ præbebimus, vnamq; muniemus ad vnicam illã veritatis columnã, qua omnis sanæ & catholicæ doctrinæ certitudo nititur, prorsus euertendam ac pessundandam, quò omnes illorum improbas cogitationes, conatus & consilia intenta & destinata videmus.

Vellem equidè, aliquid vt apud eos ponderis haberet, quod de Cypriano sanctissimo martyre (qui in suo Africæ prouinciali Concilio statuerat, ab hæreticis baptizatos, denuò baptizari oportere: quam tamen eius sententiam deindè vniuersalis Ecclesiæ definitio reiecit)

Augu-

Augustinus lib. 1. de Baptismo, cap. 18. itemq; lib. 2. cap. 4. scribit, *illud*, Cyprianum loquor, in hac à veritate aliena opinione, citra tamen damnationem eorum qui diuersa sentirent, fuisse illis temporibus, antè quàm plenarij Concilij sententiam, quid in hac re sentiendum esset, totius Ecclesiæ consensio firmasset: Vniuersæ autem Ecclesiæ cõcordissimæ authoritati sine dubio cessurum eum fuisse, si iam illo tempore quæstionis huius veritas eliquata & declarata per plenarium concilium solidaretur. Atq; idcirco qd ille uir sanctus de baptismo aliter sensit, quàm se res habebat, & charitatis aberrate compensatum, & passionis falce purgatum esse. Hactenus Augustinus.

Vndè Aduersarij nostri colligere habent, quanta ediuersò feueritate Deus in eorum præfractam animi obstinatiõem & pertinaciam quandoquè animaduersurus sit. Et hæc quidem de Gelasij & Theodoretis scriptis dicta sint satis.

Vt verò de Theodoretis sententiã minùs hæsites, libet etiam alia ex eo proferre testimonia. In caput 10. prioris ad Corinthios, ea exponens verba, Calix benedictionis, cui benedicimus, nõnne communicatio sanguinis Christi est? scribit hunc in modum: *Quia sacramysteria percipimus, nõnne ipsi Domino communicamus, cuius & corpus & sanguinem esse dicimus, quandoquidem omnes unius panis sumus participes? Ac deindè ea quoquè edisserens, Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ demoniorum. Quomodo, inquit, fieri potest, ut Domino cõmunicemus per preciosum eius corpus & sanguinè, & rursus demonibus, per eius quod idolo immolatum est, nutrimentum?*

In capite 11. interpretas quod Apostolus ait: Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi uobis, quod Dominus Iesus in qua nocte tradebatur &c. Sacram illam, ait, & omni ex parte sanctam noctem in memoriam reuocauit Apostolus, in qua & typico paschati finem imposuit, & uerum typi archetypum ostendit, & salutaris sacramenti portas aperuit, & non solum undecim Apostolis, sed etiam Iudæ proditori preciosum corpus & sanguinè imperijt. Docet autem, quòd illius noctis bonis semper frui possimus.

Hic eum audis pascha Iudaicũ, typum appellare: Sacramentum autem, uerum archetypum, i. rem typo significatam, & sacramentũ salu-

Plura ex The-
odoro te-
stimonia.

Iudaicum Pa-
scha typus
fuit, sed V. sa-
cramentum
uerus archet-
ypus est.

tare, quod nobis veram adferat salutem, idq; esse preciosum corpus & sanguinem Christi, quod Seruator non vndecim duntaxat Apostolis, sed ipsi quoque Iudæ proditori porrexerit.

Cæterum ea quoq; explicans Apostoli dicta, *Erit reus corporis & sanguinis, Hoc significat, inquit, q. quemadmodum tradidit ipsum Iudas, ipsi autem insultarunt, & eum probris & conuicijs affecerunt Iudæ: ita eum ignominia & dedecore afficiunt, qui sanctissimū eius corpus immundis manibus accipiunt, & in pollutum & incestum os immittunt.* Postquam eos ita terruit, ea quæ par est admonet: *Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Sic tuipsum iudex, uitam tuam exactè iudica, conscientiam scrutare & examina, & tunc donum suscipe.*

His ille peccatum eorū, qui indignè accedunt, Iudæ proditoris & Iudæorum, qui Christum cōuicijs proscidēre, flagitio comparat: quod fit, necessariò hīc vt adfit corpus illud, quod tanta ignominia indigni afficiūt. Audis p̄terea eiusmodi p̄cedentem conscientiæ exploratiōnem & p̄bationē exactā, ea causa esse necessariā, vt est in 23. Scripturæ testimonio latius dictū, & Theodoretus ipse difertis affirmat verbis, dicens indignum sanctissimum Christi corpus immundis accipere manibus, & in os pollutum & incestū immittere: vbi simul id quoq; restatū efficit, corpus Chri in V. Sacramēto nō fide duntaxat, sed manibus quoq; & ore tāgi & accipi etiā ab indignis: quod argumēto est, illud hīc substantialiter adesse. Vide supra 24. scripturæ testimoniu.

Denique Paulū ad Ephes. 5. cap. virtutē & efficaciam duorū p̄cipuorū Sacramentorū, putā baptismi & corporis & sanguinis Christi indicasse, vt in 25. Scripturæ testimonio docuimus, eodē loco Theodoretus asserit, explicās illud Apostoli: *Sicut Christus Ecclesiā nutriens, inquit, ipsam & fouens, & ei suū dans corpus & sanguinē. Quia mēbra sumus corporis eius, de carne eius, & de ossibus eius. Sicut enim Eua ex Adam facta est, ita nos ex Christo Dño. Cum eo enim in baptismo cōsepelimur, & vni cum eo resurgimus, & corpus eius comedimus, & sanguinem bibimus.* His ille luculētē testatur, quemadmodum Eua ex dormientis Adæ carne & ossibus facta est, ita nos ex Christo fingi atq; formari, & vera eius carne & sanguine nutriri. Alias p̄terea sentētias ex vetustissimis patribus, ad adstruendam veram ac realem corporis Christi in Eucha-

ristia

Corpus Christi manibus contingitur, & ore suscipitur.

Cuiusmodi probatio & exploratio sui sit necessaria.

ristia p̄sentiam, in dialogis à Theodoro to allatas, supra offendes in Ignatij testimonijs, cap. 36. itemque Athanasij, cap. 42. Atq; hīc iam Gelasij & Theodoretij testimonijs finem imponere visum est, ac porro ad quorundam aliorū tam Græcæ quàm Latinæ Ecclesiæ Doctōrum proferendas authoritates procedere: & principiò quidem bea- tissimi Papæ Gregorij I. & Iohannis Damasceni.

BEATISSIMI PAPAE GREGORII I.

TESTIMONIA.

Gregorius eius nominis primus Romanæ fedis Pontifex, CAP. 64. Imperatorū Mauricij & Phocæ temporibus, ante nōgentos sexaginta annos fuit in humanis: quem Aduersarij benè idoneum & insignem ouilis Christi pastorem, p̄stā- Gregorius 1. benè idoneus ouilis Christi pastor. tiq; tum sanctimonia, tum doctrina virum fuisse negare nō poterūt: cui etiam pro hac illius excellentia, non iniuria Magni cognomē attributū est, quiq; vix aliū sui similit̄ post se habuisse vidēt. Adde his, q̄ nedū regni Angliæ, verū etiā Germaniæ nostræ Apostolus nō immeritò habet: qm̄ viri illi sanctissimi, qui Germanis fidem Christianā primi tradidēre, ex Anglia & Scotia p̄fecti sunt, putā D. Bonifacius, Kilianus &c. qui ab illis, quos D. Gregorius in Angliā legarat, Christiana religione initiati & imbuti fuēre. Quam ob rem Gregorij testimonia iure apud nos plus habere ponderis deberent, cauendumq; nobis, nē Galatarum simus similes, de quibus Apostolus querebatur, q̄ tam citò transferri se finerent ab eo, qui ipsos vocasset in gratiam Christi, in aliud Euangelium, per quosdā, ipsos cōturbare & Christi Euangeliiū conuertere vel peruertere volentes. Sed si quis, ait, vobis euāgelizauerit p̄ter id quod accepistis, amathema sit. Et alibi: Ve- Philip. 3. runtamen, inquit, ad quod peruenimus, vt idem sapiamus, in eadem permaneamus regula. Agē igitur iam inspiciamus, cuiusmodi doctri- nam maiores nostri de p̄stantissimo hoc Sacramento, à D. Gregorio eiusq; legatis & horum discipulis, acceperint.

Homilia Paschali, ordine 22. scribit his verbis: *Quid nanq; sit sanguis agni, non iam audiendo, sed bibendo didicistis. Qui sanguis super utrumq; postem ponitur, quando non solum ore corporis, sed etiam ore cordis hauritur. In utroq; enim poste sanguis agni est positus, quando Sacramētum passionis illius cum ore ad redemptionem sumitur, ad imitationem quoque*

Obserua, discere nos qd sit sanguis Christi, non solum audiendo per fidem, sed p̄cipue bibendo illa.

V. Sacramētū
corde simul
ac ore religi-
osē accipien-
dum est.
Exod. 12.

quoque intenta mente cogitatur. Nam qui sic redemptoris sui sanguinē accipit, ut imitari passiōem illius necdūm uelit, in uno poste sanguinem posuit, qui etiam in superliminaribus domorum ponendus est.

Et post pauca: Et edent carnes nocte illa assas igni: In nocte quippe agnum comedimus, quia in sacramēto modō Dominicū corpus accipimus, quando adhuc adinuicē conscientias nostras non uidemus.

Psal. 21.

Et rursus paucis interiectis: Virtus ergō humanitatis eius uelut testis exaruit: quia ab igne passiōis ad uirtutem incorruptionis creuit. Sed sola redemptoris nostri percepta sacramenta ad ueram solemnitatem mentis non sufficiunt, nisi eis quoque & bona opera iungantur. Quid enim prodest, corpus illius & sanguinem ore percipere, & ei peruersis moribus contrariē?

Longē fecūs
hinc nostri
docent Ad-
uersarij.

Atq; iterū ibidē: Lactuca uerō agrestes ualdē amara sunt. Carnes ergō agni cum lactucis agrestibus sunt edendæ, ut cum corpus redemptoris accipimus, nos p̄ peccatis nostris in fletibus affligamus: quatenus ipsa amaritudo p̄nitentiæ abstergat a mentis stomacho peruersæ humorē uitæ.

Rom. 10.

Ex his discimus, carnis & sanguinis Christi perceptionem non in solo auditu, vndē fides proficiscitur, sitam esse, sed corpus & sanguinem redemptoris nostri & agnum ipsum, non corde tantū, sed etiā ore, idq; in nostri redemptionem, id est, peccatorum remissionē sumi oportere: eoq; studiosam explorationem siue probationem sui cum seria & amara p̄nitentiā coniunctam exigi.

Corpus Do-
mini in V. sa-
cramēto edi-
mus in remis-
sionem pec-
catorum.

Eundem in modum, quōd uidelicet in V. Sacramēto Domini carnem & sanguinem, secūdūm eius uerba in remissionem peccatorum accipiamus, testatur idem Gregorius Homil. 37. exponens eum Lucæ 14. locum, Alio quē legationē mittens, ea quæ pacis sunt, postulat: Mittamus, inquit, ad Dominum legationem nostram flendo, tribuendo, sacras hostias offerendo. Singulariter nanq; ad absolutionem nostram, oblata cum lachrymis & benignitate mentis sacri altaris hostia suffragatur: quia is qui in se resurgens a mortuis, iam non moritur, adhuc per hanc in suo mysterio pro nobis iterū patitur. Nam quotiēs ei hostiam suæ passiōis offerimus totiēs nobis ad absolutionem nostram, passiōem illius reparamus.

Christus pro
nobis in V.
Sacramenti
mysterio ite-
rū mysticē
patitur.

Hęc uerō dominicæ passiōis reparatio vel renouatio, accipienda est

est conuenienter illis D. Cypriani uerbis, quæ in eius de Baptismo Christi sermone leguntur: Nec sacerdotij Christi, inquit Cyprianus, p̄nituit Deum, quoniam sacrificium, quod in cruce obtulit, sic in beneplacito Dei constat acceptabile, & perpetua uirtute consistit, ut non minis hodiē in conspectu patris oblatio illa sit efficax, q̄ ea die, qua de saucio latere sanguis & aqua exiuit, & semper reseruata in corpore plagæ, salutis humanæ exigant precium, & obedientiæ donatiuum requirāt. Quæ postrema uerba id mihi significare uidetur, Christum suæ ad mortem usq; obedientiæ nos participes facere debere.

Deindē D. Gregorius eadem Homilia 37. etiam illud docet, oblationem corporis Christi in V. Sacramento, necdūm p̄sentibus, sed etiam absentibus uiuis ac mortuis auxilio & solatio esse, idque certis ipsiq; probē compertis exemplis. Non longē, inquit, a nostris fertur temporibus factum, quōd quidam ab hostibus captus, longē transductus est. Cumq; diū teneretur in uinculis, eum uxor sua cum ex eadē captiuitate non reciperet, extinctum putauit. Pro quo iam uelut mortuo hostias hebdomadibus singulis curabat offerre: (id est, Missas pro eo fieri: quod qui faciēbant, panem & uinum super altare offerebāt, ex quibus oblati creaturis hostia porrō consecrabatur.) Idem ergō uir longo post tempore reuersus, admirans ualdē, suæ indicauit uxori, quōd diebus certis hebdomadibus singulis, eius uincula soluebantur. Quos uidelicet dies eius uxor atq; horas discutiens, tunc eum recognouit absolutum, cum pro eo sacrificium meminerat oblatum.

Huius gestæ rei narrationem hac exhortatione concludit: Hinc ergō fratres charissimi, hinc certa cōsideratione colligite, oblata a nobis hostia sacra, quantum in nobis soluere ualeat ligaturam cordis, si oblata ab altero, potuit in altero soluere uincula corporis.

Eadem homilia mox aliud refert exemplum de S. Cassio Narniensis urbis Episcopo, cui mos erat quotidianas Deo hostias offerre: cui etiā Deus obitum ipsius per eius presbyterum indicauit. Illi enim presbytero ter Dominus per uisum assistens, dixit hunc in modum: Vade & dic Episcopo: Age quod agis, operare quod operaris: non cesset pes tuus, non cesset manus tua. Natali Apostolorum uenies ad me, & retribuam tibi mercedem tuam.

Immolatio
corporis
Christi in V.
Sacramento,
non p̄sentibus
tācū, sed etiam ab-
sentibus ui-
uis ac mor-
tuis auxili-
atur.

Quid sancto
Antistiti Cas-
sio euenerit.

Illo autem die in septimum usq; annum protracto, in uigilijs Apostolorum leuis eum calor attingit, atq; ipso die natalitio filijs suis se expectantibus, Missarum solennia implere se posse recusauit. Illi uero simul ad eum omnes uenerunt, unanimiter se adstringentes, ut die eodē nequaquam acquiescerent Missarum solennia celebrari, nisi pro eis apud Dominum idem antistes suus intercessor accederet. Tunc ille compulsus, (cū non posset templum adire) in episcopi oratorio Missas fecit, & manu sua corpus Dominicum pacemq; omnibus tribuit. Inde ad lectulum redijt, ibiq; iacens, inter sancta exhortationis uerba, quibus de seruando uinculo charitatis circumstantes admonēbat, subito uoce terribili clamauit, dicens: Hora est: moxq; spiritum emisit ad gaudia æterna euolantem. Vbi deindē hæc addit Gregorius: Ecce illa quotidiana hostia, illa cum eleemosynis & lachrymis missa leuatio, quantam cum rege ueniente gratia pacem fecit?

Alia de diuinis huius celsissimi sacramenti effectibus testimonia habes in eiusdem Gregorij Dialog. lib. 4. cap. 57. ubi repetit exemplum suprā memoratum hominis in captiuitatem abducti, cuius toties vltro soluebantur vincula, quoties eius coniunx altaris sacrificium pro eo curabāt offerri.

Agatho Episcopo Panormitano quid acciderit.

Eodem loco, quid Agatho Episcopo Panormitano, iussu Romani pontificis, ipsius Gregorij decessoris, ex Sicilia Romam nauiganti acciderit, narrat his ferē uerbis: Nauta eiusdem Episcopi post nauem in qua Episcopus erat, carabum regebat, ruptoq; fune uinicie tempestatis, cū eodem carabo inter undarum cumulos repente disparuit: ita ut Episcopus mortuum eum crederet. Nauis autem, cui Episcopus præerat, tandem post multa pericula ad Osticam insulam fluctibus quassata peruenit: iussitq; Episcopus per obsequium charitatis, omnipotenti Deo pro absolutione eius animæ offerre sacrificium uictimæ salutaris. Quo oblato, restaurata naue, perrexit ad Italiam: cumq; ad Romanum portum uenisset, illic nautam reperit, quem mortuum putabat. Tunc inopinata exultatione gauisus est, & eū qualiter tot diebus in illo tanto maris periculo uiuere potuisset, inquisiuit. Qui indicauit ei, quos labores aliquandiu nocte dieq; pertulisset, ut carabum

Sacrificium altaris pro defunctis.

bum sæpè undis plenum, a submersione seruaret: ita ut tandem laborans in fluctibus atque deficiens, uirtus eius ex fame & siti simulq; labore funditis caderet: subitoq; inquit, mentis pondere grauatus, ita ut neque uigilare me crederem, neque depressus somno esse, ecce in eodem medio mari me posito, quidam apparuit, qui mihi panem ad refectioem detulit: quem mox ut comedi, uires recepi: nec longē post nauis transiens adfuit, quæ me ab illo undarum periculo suscepit, atque ad terram deduxit. Quod scilicet Episcopus audiens, requisitum diem, atque illum fuisse diem reperit, quo pro eo presbyter in Ostica insula Deo omnipotenti hostiam sacræ oblationis immolauit.

Idcirco (ait ibidem Gregorius) credo, quia hoc tam apertè cum uiuentibus ac nescientibus agitur, ut cunctis hæc agentibus, ac nescientibus ostendatur, quia si insolubiles culpæ non fuerint, ad absolutionem prodesse etiam mortuis uictimæ sacræ oblationis possit. Sed sciendum est, (ait conuenienter D. Augustino) quia illis sacræ uictimæ mortuis profunt, qui hic uiuendo obtinuerunt, ut eos etiam post mortem bona adiuuent, quæ hic pro ipsis ab alijs fiunt.

Uictima sacræ oblationis prodest etiā mortuis.

Deindē lib. 13. Moralium in Iob, cap. 11. ea exponens uerba D. Iob, Hæc passus sum absq; iniquitate manūs meæ, cū haberem mundas ad Deum preces. Terra, ne operias sanguinem meum, nec inueniat in te latendi locum clamor meus &c. scribit de Domino hunc in modum: Qui solus præ omnibus mundas ad Deum preces habuit: quia & in ipso dolore passionis pro persecutoribus orauit, dicens: Pater, dimitte illis, non enim sciunt quid faciunt. Vnde factum est, ut redemptoris nostri sanguinem, quem persecutores sæuientes fuderant, postmodum credentes biberent, eumq; esse Dei filium prædicarent. De quo uidelicet sanguine aptè subiungitur: Terra, ne operias sanguinem meum, nec inueniat in te latendi locum clamor meus. Peccanti homini dictum est: Terra es, & in terram ibis. Quæ scilicet terra redemptoris nostri sanguinem non abscondit: quia unusquisq; peccator redemptionis suæ precium sumens, confitetur ac laudat, & quibus ualeat proximis innotescit.

Luca 23.

Iudæi credentes sanguinē illū biberūt, quem prius fuderant.

Genes. 3.

V. Sacramentum, nostræ redemptionis precium est.

Iob 16.
Sanguis redē-
ptionis à no-
bis sumitur.
Heb. 12.
Gene. 4.

Atq; eodem lib. cap. 12. Notandum, inquit, quod subditur: Neq; inueniat in te latendi locum clamor meus. Ipse enim sanguis redemptionis qui sumitur, clamor nostri redemptoris est. Vnde etiam Paulus dicit: Et sanguine adspersionem melius loquentem quam Abel. De sanguine Abel dictum fuerat: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Sed sanguis Iesu melius loquitur quam Abel: quia sanguis Abel mortē fratricidæ fratris petijt: sanguis autem Domini uitam persecutoribus impetrauit. Vt ergo in nobis sacramentum Dominicæ passionis non sit ociosum, debemus imitari quod sumimus, & prædicare cæteris quod ueneramur.

Sacrificiis car-
nis Christi
satiatur.

Item lib. 22. cap. II. in ea verba: Si non dixerunt uiri tabernaculi mei, Quis det de carnibus eius ut saturemur? ita scribit: Quæ nimirum sententia potest quoque per mysterium ex uoce redemptoris intelligi. Viri quippe eius tabernaculi de carnibus illius saturari cupierunt, uel Iudæi scilicet persequentes, uel gentiles credentes: quia & illi moliti sunt corpus illius quasi consumendo extinguere, & isti esurientem mentem suam desiderant quotidianæ immolationis sacrificio de eius carnibus satiare.

Extra Eccelesi-
am carholi-
cā nō est gra-
ua oblatio.
Rxo. 12.

Itemq; lib. 35. cap. 6. Sola quippe est Ecclesia, per quam sacrificium Domini libenter accipiat, sola quæ pro erratibus fiducialiter intercedat. Vnde etiam de agni hostia Dominus præcepit, dicens: In una domo comedetur, nec efferetis de carnibus eius foras. In una nanq; domo agnus comeditur, quia in una catholica Ecclesia uera hostia redemptoris immolatur. De cuius carnibus diuina lex efferri foras prohibet, quia dari sanctum canibus uetat.

Victima altaris
animam
seruat ab æ-
terna morte.
Rom. 6.

Postremò lib. 4. Dialog. cap. 58. hæc eius uerba leguntur: Debemus itaq; præsens seculum, uel quia iam conspicimus defluxisse, tota mente contemnere, quotidiana Deo lacrymarum sacrificia, quotidianas carnis & sanguinis eius hostias immolare. Hæc nanq; singulariter uictima, ab æterno interitu animam saluat, quæ illam nobis mortem unigeniti per mysterium reparat, qui licet resurgens à mortuis iam non moritur, & mors ei ultra non dominabitur, tamen in seipso immortaliter atque incorruptibiliter uiuens, pro nobis iterum in hoc mysterio sacræ oblationis immolatur. Eius quippe ibi corpus sumitur, eius caro in populi salutem

partitur, eius sanguis non iam in manus infidelium, sed in ora fidelium funditur. Hinc ergo pensemus, quale sit pro nobis hoc sacrificium, quod pro absolutione nostra passionem unigeniti filij semper imitatur. Quis enim fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis uocē caelos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cælestibus iungi, unum quoque ex uisibilibus atque inuisibilibus fieri id est, ut iā antè crebrò explicatum est, ex Sacramento uisibili & Re sacramenti, corpore & sanguine Iesu Christi Domini nostri inuisibili. Hucusquē nobis D. Gregorij relata fides est, qui (ut antè diximus) harum regionum iure debet apostolus censerī, atque hanc suam fidem per suos legatos nostris maioribus iussit denūciari, qui in ea constanter perseuerarūt, donec infelices illi Carolstadius, Zuinglius & Oecolampadius suam illam ter execrandorum Sacramentarium blasphemiam, malo eos impellente demone, in orbem inuexere, à qua nos Christus Iesus semper tueatur & expediat.

Insigne illud miraculum, quod Deus omnipotens flexus precibus huius uiri sanctissimi, in fidei confirmationem, certumq; documentum, panem in uerum Christi corpus conuerti, palam ostendit, recitatum à Iohanne Diacono in uita eius lib. 2. quodq; S. Ecclesia in canticis ecclesiasticis die qui illi sacer est, solenniter prædicat, huc quin adscribam, committere non possum. Est autem eiusmodi: *Matrona* quædam beato Gregorio per stationes publicas Missarum solennia celebranti, solitas oblationes (panis & uini) obtulerat. Cui post mysteria traditurus, cum diceret: Corpus Domini nostri IESU Christi conseruet animam tuam, lasciua subrisit. Ille continuo dextram ab eius ore conuertens, partem illam dominici corporis super altare deposuit. Expletis uero Missarum solennijs, matronam coram populo inquisiuit, quamobrem corpus dominicum sumptura, ridere præsumperit. At illa diu musitans, tadem prorupit: Quia panem, inquiens, quem proprijs manibus me fecisse cognoueram, tu corpus dominicum perhibebas. Tunc Gregorius pro incredulitate mulieris, cum tota plebe se in oratione prostrauit: & post paululum surgens, particulam panis, quam super altare posuerat, carnem factam reperit: quam coram cunctis incredula matronæ demonstrans, ad credulitatis gra-

Ex altari cor-
pus Christi
haud dubiò
corde & ore
accipitur.

Miraculū ad
adfruemdam
transubstanti-
ationem.
Habetur To-
mo 4. uitarū
sanctorū, nu-
mero 41. in
ipsa uita D.
Gregorij li. a.

V. Sacramen-
tū in uerā vi-
sibilem erus-
tamq; carnē

conuersum est. Vide simi-
le miraculum
suprà in Bas-
lij testimo-
nijs, fol. 146.

tiam tam illam reuocare potuit, quam totum populum confirmare curauit.
Rursus itaq; in orationem cum eisdem prostratus, carnis frustum in panis
primordia reformauit.

Habetur hinc eiusmodi Ecclesię cantio: Verè felicem presulem, verè
fidei doctore, Quo petente, panis Christi formam accepit digiti, Ad firmandã
plebis fidem, versus in cruentam carnem. A Domino factum est istud, & est
mirabile in oculis nostris.

Hoc miracu-
lo probatum
est, sub sola
panis specie
carnè & san-
guinem Chri-
sti haberi.

Disces hic D. Gregoriũ verè fidei Doctore, nobis verã de substan-
tiali corporis & sanguinis Christi presentia fidem, etiam sub vnica
panis specie, iam dicto miraculo firmasse & testatum esse. Atq; hacte-
nũs eius testimonia protulisse sufficiat.

D. IOHANNIS DAMASCENI TESTIMONIA.

CAP. 65.

Damasenus theodosij 3. Imperatoris, qui postea monasti-
cum est amplexus institutum, & impij illius *Ἐκονομῆς* Le-
onis Isaurici temporibus vixit, anno ab orbe redẽpto plus
minus 718. atq; ob insignẽ eruditionem & vitę sanctitatẽ,

Damasceni
occellentia.

Constantinopoli & alijs passim locis, magnę existimatiõis fuit, & mo-
nachis præfectus est. Iohãnes Hierosolymitanus, qui vitã eius Gręcẽ
conscripsit, ab Oecolampadio reddita Latine, multa de eo sanè admi-
randa cõmemorat. Inter alia scripsit libros 4. hac inscriptione, OR-
THODOXAE FIDEI ACCURATA EDITIO, qui apud catholicos
omnes magnam semper laudem & gloriam obtinuere, hodieque
obtinent.

Is ergo vir sanctus libro ex his quarto, cap. 14. nihil agit aliud, q̃
in pulchrã quandã summã contrahat, quęcũq; tum scripta diuina, tum
sancti patres, qui eum præcessere, in illorũ explanationibus, de panis
& vini in verã corporis & sanguinis Christi substantiam trãsmutati-
one nobis tradiderunt: adeoq; clarissimis testatur verbis, à consecra-
tione non figuram deinceps, sed ipsam veritatem adesse, quę nõ nisi
diuinos exerat effectus in illis, qui eam dignè percipiant.

Damasenus
etrã substantia-
tionẽ apertif-
simè docet, vt
q̃ veteres oēs
in suamam
quandã cõ-
traxerit.

Rem aut ipsam ab ipsis orditur fundamentis, itã scribens: Bonus &
superbonus Deus, propter superabundantes diuitias bonitatis suæ primũ quĩ-
dem fecit intellectuales & caelestes virtutes, deinde visibilem & sensibilem
mundum, mox ex intellectuali & sensibili natura hominem: qui rationalis, & ar-
bitrio liber factus, potestatem accepit indefinenter per propriam electionem
viri

Gen. 1.

Ecol. 19.

viri Deo, & adipisci immortalitatem, si permansisset in bono, hoc est, in cre-
antũ obedientia. Postquã verò illius transgressus est præceptum, factor &
epifex generis nostri, propter viscera misericordiæ suæ, similis factus nobis se-
cundũ omnia, factus homo est sine peccato, & natura nostræ vnitus est. At
verò quia tradiderat nobis propriam imaginem & proprium spiritum, &
non custodiimus, ipse pauperem nostrã & imbecillem assumpsit naturam, vt
nos purgaret, & incorruptibiles faceret, rursusq; deitatis suæ participes re-
stitueret.

1. Pet. 2.

Atquẽ oportebat non solum primitias nostrę naturæ in participationẽ ve-
nire melioris, sed & totum volentem hominem, & secũda natiuitate nasci, &
nutriri cibo nouo & natiuitati conuenienti. Et quia ipse (Dñs) spiritualis est
Adam, decuit & natiuitatẽ spiritualem fore, similiter autẽ & cibum. Atquẽ
verò quia duplices sumus & cõpositi, (videlicet ex spiritu & corpore) par-
etiam fuit natiuitatem duplicẽ fore, itidẽm & cibum compositum. His por-
rõ subiungit: Natiuitas igitur per aquã nobis & spiritum donata, per san-
ctum dico baptisma. Cibus verò, ipse panis vitæ, dominus noster Iesus Christus,
qui ex celo descendit. Nam suscepturus voluntariam pro nobis mortem, in no-
tate in qua seipsum obtulit, testamentum nouum disposuit sanctis discipulis &
apostolis, & per ipsos omnibus alijs in seipsum credentibus. In cœnaculo igitur
sancta & gloriosa Sion, antiquum pascha cum discipulis suis mandu-
cans, & implens antiquum testamentum, lauit discipulorum pedes, signum
sancti baptismatis præbens. Deinde frangens panem, dedit illis, dicens: Ac-
cipite, comedite: Hoc est corpus meum, quod pro vobis frangetur in remissi-
onem peccatorum. Similiter accipiens calicem ex vino & aqua, tradidit il-
lis, dicens: Bibite ex hoc omnes: Hic meus est sanguis noui testamenti, qui
pro vobis effundetur in remissionem peccatorum: Hoc facite in meam com-
memorationẽ. Quotiescunq; enim manducabitis panem hunc, & calicem hũc
bibetis, mortem filij hominis annunciatis, & resurrectionem eius confitemini,
donec veniat.

Iohan. 3.
Iohan. 6.
Rom. 5.

Iohan. 3.
Iohan. 6.
Cibus est,
Christus ipse.
Christus in
cœna nouum
testamentum
instituit.
Iohan. 13.

Matt. 26.

1. Cor. 11.
Psal. 148.
Psal. 134.
Gen. 1.
Psal. 32.

Si igitur verbum Dei vinum est & efficax, & omnia quacunq; voluit Dñs,
fecit: si dixit, Fiat lux, & facta est: Fiat firmamentum, & factum est: si verbo
Dei cali firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum: si calum & ter-
ra, aqua, ignis & aer, & omnis ornatus eorum, verbo Domini perfecta sunt:
& homo ipse vbiquẽ diuulgatum animal: si volens ipse Deus verbũ, factus est
homo, & ex sancta Virginis purissimis & illibatissimis sanguinibus in
seipso

Damasenus
ex verbi oĩpo-
tentia, cõuer-
sionẽ panis &
vini in cor-
poris & san-
guinis Chri-
sti substantiã
adstruit.

seipso sine semine carnem sustentavit: non potest panem nisi ipse corpus factu- re, & vinum & aquam sanguinem?

Gen. 1.

Dixit in principio: Producat terra herbam virentem, & usq; nunc pluvia facta producit germina, diuino coadiuta & vigorata precepto. Dixit Deus,

Matt. 26.

Hoc est corpus meum: & Hic meus est sanguis: & Hoc facite in meam commemorationem: & omnipotentii eius precepto, donec veniat, efficitur. Sic enim dixit, Donec veniat: & fit pluvia non solum agriculturę, per inuocationem spi-

1. Cor. 11.

ritus sancti obumbrans virtus. Nam quemadmodum omnia quecuq; fecit Deus, spiritus sancto cooperante fecit: sic & nunc spiritus sancti operatione hęc super naturam operatur, que non potest capere nisi sola fides.

Lue. 1.

Ue Christus

ia virginis

utero de spi-

ritu sancto co-

ceptus est, ita

& per spiri-

tum sanctum in

Sacramento fit

ipsius conuersi-

one creatura-

rum.

Cur externę

species ma-

neant.

Christus

aquę, oleum,

panis, vinu &

aquę ceu crea-

turas homi-

uibus famili-

liares, suis sa-

cramentis

destinauit.

Idem corpus,

quod ex vir-

gine nati est,

& in cęlis re-

fidet, in sacra-

mento presens

se exhibet.

Qui fiat, in-

scrutabile est:

& vt panis ac

uini, quibus

quotidie vti-

mur, substan-

tia in corpus

Quomodo fiet mihi istud, dicit sancta virgo, quoniam virum non cognosce-

Respondit Gabriel archangelus: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus

altissimi obumbrabit tibi. Et nunc interrogas, quomodo panis sit corpus Chri-

sti, & vinum & aqua sanguis Christi? Respondeo tibi & ego: Spiritus sanctus

obumbrat, & hęc operatur super sermonem & intelligentiam: panis autem &

vinum transsumuntur. Nouit enim Deus humanam infirmitatem, quod com-

plura usu non trita auersatur, moleste ferens. Assueto igitur cõdescensu usu,

per consueta natura ea facit, que sunt super naturam.

Et quemadmodum in baptisate (quia cõsuetudo hominibus est, aqua la-

uari & oleo ungi) coniunxit oleo & aqua gratiam spiritus sancti, & fecit illud

lauacrum regenerationis: hunc in modum, quia mos hominibus est panem mi-

ducare, & vinum & aquam bibere, coniunxit his ipsis suam diuinitatem, &

fecit hęc suum corpus & sanguinem: vt per assueta & que sunt secundum na-

turam, in ijs qua sunt super naturam, collocemur. Corpus enim secundum ve-

ritatem coniuñctum est diuinitati, quod ex sancta virgine corpus est: nõ quid

ipsum corpus assumptum, ex celo descenderit, sed quod ipse panis & vinum

transmutatur in corpus & sanguinem Dei.

Si autem modum requiris, quonã pacto fiat, sat fit tibi audire, quoniam per

spiritum sanctum, quemadmodum ex sancta Deipara, seipso & in seipso Do-

minus carnem sustentavit. Et nihil amplius cognoscimus, quã quid verbum

Dei, verum est & efficax & omnipotens, modus autem inscrutabilis. Neq; &

scrutabile est: hoc etiam dictu promptum, quomodo naturaliter per comestionem panis, &

vinum & aqua per potionem, in corpus & sanguinem comedentis & bibentis

transmutatur, & non fit aliud corpus preter id quod prius erat ipse. Sic &

propositionis panis, vinumq; & aqua, per inuocationem & aduentum spiri-

tus san-

in sancti supernaturaliter transmutatur in corpus & sanguinem Christi, & non sunt duo, sed vnum & idem.

Fit igitur ijs qui fide dignę assumunt, in remissionem peccatorum, & in vitam eternam, & in custodiam anime & corporis: ijs autem qui in infidelitate

indigenę participant, in punitiõem & supplicium. Quemadmodum & Christi mors, credentibus facta est vita & incorruptibilitas in fruitionem sempiter-

ne beatitudinis: infidelibus autem & Domini interfectõibus, in supplicium & penam sempiternam.

Non est figura, panis & vinum, corporis & sanguinis Christi: absit em hoc:

sed est ipsum corpus Dñi deificatum, ipso Domino dicente: HOC EST ME-

Vm (non figura corporis, sed) CORPVS, & non figura sanguinis, sed sanguis.

Et ante hoc ipsis Iudeis: Quoniam nisi manducaueritis carnẽ filij hominis, &

biberitis eius sanguinem, nõ habebitis vitam eternam. Caro mea verus est ci-

bus, & sanguis meus verus est potus. Et rursus: Qui mĩducatur me, viuet. Pro-

inde omni cum timore & conscientia pura, & indubitabili fide, accedamus, et

omnino fiet nobis, quẽadmodum credimus nõ dubitantes, & veneremur ipsum

omni puritate animi & corporis. Accedamus eũ desiderio ardenti: manus in

crucis modum formantes, crucifixi corpus suscipiamus. Et apponentes oculos,

& labia & frontem, diuinã carbonẽ concipiamus, vt ignis in nobis (spiritalis)

desiderij, assumens ex eo carbone ignitionem, comburat peccata nostra, & il-

luminet corda nostra, & participatiõẽ diuini ignis igniamur & deificemur.

Carbonẽ vidit Esaias. Carbo aut simplex non est, sed vnitus igni. Sic panis cõ-

munionis, non panis simplex est, sed vnitus diuinitati. Et corpus vnitum diui-

nitati, non vna ac eadem illi natura est, sed vna corporis, & vnitę diuinitatis

altera. Quare amborum simul non vna natura est, sed due.

Pane & vino suscepit Melchisedech Abrahamã, ex cede alienigenarũ reuer-

entem, qui erat sacerdos Dei altissimi. Illa mēsa hanc mysticã p̄figurauit mē-

sam, velut & sacerdos ille, Christi veri sacerdotis figurã p̄ se ferebat & im-

ginem. Tu es, inquit, sacerdos in eternũ secundum ordinẽ Melchisedech. Hunc

panẽ, panes figurabant propositionis. Hęc est pura scilicet hostia & incruẽta,

quã ab ortu vsq; ad occasum ipse offerri per prophetã Dñs loquitur, corpus vi-

delicet & sanguis Christi, in stabilitamentũ anime nostre & corporis, incõsum-

ptum & incorruptũ, non in secessum iõens, (absit em) sed in nostram substantiã

& conseruationẽ, omnimodi nocumẽti reparatio, fordis omis purgatio. Si qui

de aurum offendat adulteratũ, per iudicialẽ correptoriãq; ignitionẽ purgat.

nostrũ trasfer-

tur, ita eadẽ

creatura per

spiritũ sanctũ

& sanctifica-

tiõẽ in cor-

poris & san-

guinis Chri-

sti substantiã

trãsmutatur.

Effectus Sa-

cramenti.

Sacramentum

non est figura

tantum.

Iohan. 6.

Vt accedẽdũ

ad Eucharis-

tiam.

Esa. 6.

Natura in

Christi p̄sona

impermixta

sunt.

Gen. 14.

Mēsa Melchi-

sedech, no-

stra mēsa ty-

pum gessit.

Psal. 109.

Itemq; panes

propositionis,

Malac. 1.

Sacramẽti ef-

ficacia.

1. Cor. 3.
1. Cor. 11.

I
bid.

Vide supra
Cyrillum.
Iohan. 3.

Vt D. Basilius
V. Sacramenti
vocet antity-
pum.
Participatio.
Communio.

1. Cor. 10.

Cum primis
cauenda heretico-
rum co-
munio.
Matt. 7.

Vnio eum
Christo.

1. Cor. 10.
Sacramenta
cur dicantur
exemplaria fu-
surorum.

vt non in futuro cum mundo condemnemur. Curat enim morbos & omnimoda
dāna, quemadmodum dicit Apostolus: Si nos vtiq̄ iudicaremur, non vtiq̄
iudicaremur. Cū in dicamur autē, a Deo corripimur, vt non cū mundo con-
demnemur. Et hoc est quod dicit: Quare qui participat corpus & sanguinem
Christi indignē, iudiciū sibi ipsi manducat & bibit. Per illud purgati, vnimur
corpori Domini & Spiritui eius, & efficiamur corpus Christi.

Iste panis est primitiæ futuri panis, qui est super substantiā. Super substantiā.
le enim, ostendit aut eum qui futurus est, id est, venturi seculi: aut eum qui ad
conservationem nostrā sumitur substantiā. Sive igitur hoc, sive illo modo, Chri-
sti corpus accommodatē dicitur. Nā Spiritus viuificans est caro Domini, quia
ex viuificante spiritu concepta est. Quod enim natum est ex spiritu, spiritus
est. Hoc autem dico, non auferens corporis naturam, sed viuificationem & di-
uinitatem eius ostendere volens. Et si quidam exemplaria, ἐπιτύπια corporis et
sanguinis Domini, panem & vinum vocauerunt, vt deifer vocauit Basilius,
non tamen post sanctificationem dixit, sed priusquam sanctificaretur ipsa ob-
latio, ita vocabant.

Participatio etiam dicitur: nam per ipsam, Iesu diuinitatē participamus.
Dicitur & communio, & est reuera: quia communicamus per ipsam Christo,
& participamus eius carne & diuinitate, & quia communicamus & vni-
mur inuicem per illam. Nam quia ex vno pane participamus omnes, vnu cor-
pus Christi, & vnus sanguis, & inuicem membra efficiamur, concorporati Chri-
sto existentes.

Omni igitur virtute obseruemus, ne participemus participatione hereti-
corum, neq; tribuamus, (nolite enim sancta dare canibus, inquit Dominus no-
ster, neque seminare margaritas vestras ante porcos) vt non participes erroris
& male fidei eorum efficiamur atq; condemnationis. Si enim omnino vnio est
ad Christum, & ad inuicem omnino, & omnibus comparticipatibus nobis se-
cundum electionem vnimur. Nam ex electione vnio ipsa fit, nō sine nostra sen-
tentia ac deliberatione. Omnes enim vnum corpus sumus, quoniam ex vno pa-
ne participantus, quemadmodum diuinus inquit Apostolus. Exemplaria au-
tem futurorum dicuntur, non vt non existentia verē corpus & sanguis Chri-
sti, sed quoniam nunc quidem per ipsa participamus Christi diuinitate, tunc
autem intellectusualiter per solam visionem. Hactenus Damascenus lib. 4.
Orthodoxæ fidei.

Eiusdem modi testimoniu offendes apud eundē in historia duorum
militum

militum: Accipe, inquit, & perceptionem illibatorum Christi mysterio-
rum, & crede in veritate corpus & sanguinē esse Christi Dei nostri, quem
dedit fidelibus in remissionē peccatorum. Nam nocte qua tradidus erat, san-
ctis suis discipulis & Apostolis, & per eos omnibus in se credituris, dixit:
Accipite & māducate: Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur in re-
missionē peccatorum, Similiter & calicē accipiens, dedit eis, dicens: Bibite ex
hoc omnes: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro vobis effundetur:
hoc facite in meā commemorationem. Ipse est enim Dei sermo viuus & effi-
cax, & omnia uirtute sua peragens: facit & cōuertit diuino uerbo suo panis
& vini oblationē, in corpus & sanguinem, superueniente spiritu sancto, in
sanctificationem & illuminationem cum deuotione percipientium.

Quandoquidem hæc Damasceni de vera corporis & sanguinis
Christi in V. Sacramento presentia, itemq; de stupenda panis & vini
in eadem transsubstantiatione & conuersione, deniq̄ de diuina &
supernaturali eiusdem V. Sacramenti efficientia, atq; illius etiam ve-
neratione testimonia vsq; ed luculēta & perspicua sunt, vt magis esse
non possint, equidem absq; fusiori eorū explicacione ad duos patres
alios iam me cōferam, putā, Bedam venerabilem & Theophylactum
Bulgaricæ Episcopum: quos vel eo nomine in primis coniungere li-
buit, quōd Beda D. Augustini, & Theophylactus D. Chrysofomi
Abbreuiatores sint, qui eorum proluxa commētaria in pauca contu-
lerint, & in compendium redegerint.

VENERABILIS BEDAE TESTIMONIA.

Beda sua tempestate ea existimatione, præstantia, pietate ac
doctrina vir fuit, vt communi Britannicæ Episcoporum de-
creto homiliæ eius, eo etiamnum superstite, publicē in Ec-
clesijs lectæ sint, perindē vt Ephræm illius, teste Hierony-
mo: Quem morem postea Galliarum & Germaniæ antistites imitati,
ad nos vsque transmiserunt. Obijt ille sub Imperatore Leonē 2. an-
no salutis 732. meritoque id illi tribuitur, neminem Augustini
opera lectitasse studiosius, neque in pulchrius redegisse compen-
dium, atque ipse fecerit. Quō fit, vt eius testimonia faciant ad ex-
plicandas magis Augustini authoritates, iam supra prolixē allatas.

Credere oportet, V. Sacramentū in veritate esse corpus & sanguinem Christi.

1. Cor. 11.
Matt. 26.

CAP. 66.
Beda præstantia.

Beda Augustini studiosissimus.

Inter alia verò eius testimonia, quibus panis & vini in veri corporis & sanguinis Chri substantiâ conuersio asseritur, illud non postremo sibi vendicat, quod in eius legitur Homilia in eum D. Iohannis locum, Vidit Iohannes Iesum venientem ad se, & ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Est autè eiusmodi: *Quomodo mundi peccata tollat (Dominus), quo ordine iustificet impios, apostolus Petrus ostendit, qui ait: Non corruptibilibus argento uel auro redempti estis de uana uestra conuersatione paternæ traditionis, sed precioso sanguine quasi agni incontaminati & immaculati Iesu Christi. Et in Apocalypsi Iohannes Apostolus, cuius est hoc euangelium: Qui dilexit nos, inquit, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Nō solūm aut lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, quando sanguinem suum dedit in cruce pro nobis, uel quando unusquisq; nostrum mysterio sacrosanctæ passionis illius, baptismo aquæ ablutus est: uerum etiā quotidie tollit peccata mundi, lauatq; nos à peccatis nostris in sanguine suo, cum eiusdem beatæ passionis ad altare memoria replicatur, cum panis & uini creatura, in sacramentum carnis & sanguinis eius in-*

Iohan. 1.

1. Pet. 1.

Apos. 1.

Creatura panis & vini transfertur &c. Christi corpus & sanguis fidelium ore sumitur. agnus paschalis figura fuit V. Sacramenti.

Ephes. 5. Psal. 109. Testimonij huius explicitio.

Est hoc sanè illustre testimonium, quo ille docet creaturas panis & vini, non ut aduersarij volunt, symbolicè duntaxat nostra fide & deuotione, sed ineffabili sancti spiritus sanctificatione, substantialiter in corporis & sanguinis dñici sacramentū transferri, ita ut eadē, puta corpus & sanguis, quæ infidelium manibus in eorum perniciem occisa fusaq; sunt, iam fidelium ore in peccatorum expiatione, ablutione & remissione, eorumq; salutem æternam accipiantur. Quod autē ait, Chrm tanq; sacerdotē secundū ordinē melchisedech, mysteriū

passio-

passionis suæ, ablato agno, in creaturam panis ac vini transtulisse: ita accipiendum est, ubi olim agnus ille paschalis corpus & sanguinem Domini in mysterio significauit, ibi iam Christum (ut se iuxta ordinem Melchisedech sacerdotem declararet) agni illius loco, panis ac uini creaturas accepisse, quò sub iisdem speciebus, ceu signis externis, corpus & sanguinem suum nobis in mysterio largiatur.

Item in illud, quod habetur 1. Reg. cap. 21. de summo sacerdote Achimelech, dedisse eum Dauidi & ijs qui cum eo erant, sanctificationem panem, scribit his uerbis: *Quia mundos qui acciperent audiuit, sanctificationem eis dare consensit: quod nullatenus facere auderet, si non eos per omnia mundos agnouisset. Si autem tam solerter munditia quærebatur eius, qui sanctificationem Moysi manibus panem typicum gustaret, quantam necessè est munditiæ curam gerat, qui in sanctas ac uenerabiles Christi manus acceptum panem, in sacramentum corporis eius consecratum, in memoriam mortis eius mortalibus creditum, ad uitæ perennis est auxilia sumpturus?*

Hic, ut cernis, panes propositionis typum huius V. Sacramenti gessisse testatur, eorumq; panum sanctificationem, quæ legis Mosaicæ uirtute facta fit, cum hac sanctificatione, quæ ipsius Christi sanctissimis manibus, in sacerdotis manibus fit, qua panis in corporis eius Sacramentum consecratur, non posse comparari atq; conferri: denique Christum hoc V. Sacramentum nobis mortalibus ad uitæ perennis auxilia & sustentationem reliquisse: quibus hoc ille uult asserere, panes propositionis, ceu terrenos, non potuisse uitam conferre sempiternam. hunc verò panem cælestem nobis in uitæ æternæ fulcimentum & conseruationem esse relictum.

Rursus in ea Marci 14. uerba: Et manducantibus illis, accepit Iesus panem &c. ita scribit: *Finitis Paschæ ueteris solennijs, quæ in commemorationem antiquæ de Aegypto liberationis populi Dei agebantur, transijt ad nouum, quod in suæ redemptionis memoriam Ecclesiam frequentare uolebat, ut uidelicet pro carne agni ac sanguine, sui corporis sanguinisq; sacramentum substitueret, ipsumq; se esse monstraret, cui iurauit Dominus &c. non penitebit eū, tu es sacerdos in æternū secundū ordinē Melchisedech.*

Panes propositionis, typus V. Sacramenti.

Pro carne agni & sanguine, Christus sacramentum corporis & sanguinis sui substituit. Psal. 109.

YY 3 Et

Ratio Ecclē-
sticæ con-
suetudinis.
Idem Eusebi-
us & Sylue-
ster statuerūt
C. consilio,
de eccl. dist. 1.
Corpus Chri-
sti mox à cō-
secratōe est
in Eucharis-
tia, etiam si
nemo sumat.

Christus pas-
cha typicū
primò abro-
gavit, ac de-
indè verum
pascha insti-
tuit.

Et ea Mar. 15. exponens: Ioseph mercatus est sindonem: Possimus autem, inquit, iuxta intelligētiam spiritalem hoc sentire, quod corpus Domini non auro, non gemmis & serico, sed lintheamine puro obvoluendum sit: quāq; hoc significet, quod ille in sindone munda inuoluat Iesum, qui pater eum mēte suscepit. Hinc Ecclesiæ mos obtinuit, ut sacrificium altaris non in serico, neq; in panno tincto, sed in lino terreno celebretur, sicut corpus est Domini in sindone munda sepultum, iuxta quod in gestis pontificibus à beato Papa Sixto legimus esse statutum.

Obserua ex his Bedæ dictis, corpus Christi in V. Sacramento mox à consecratione, etiā extra sumptionem, substantialiter adesse, & puro lintheamine asseruari, eumq; qui Eucharistiam accipiat, dominum ipsum accipere.

In Luc. cap. 22. ea explicans verba, Similiter & calicem postq; cœnauit &c. Quod si quem mouet, ait, cum cœnatis Saluator Apostolis suum corpus ac sanguinem tradiderit, quare nos uniuersalis Ecclesiæ consuetudine ieiunii doceamur eadem sacramenta percipere, breuiter audiat, idē tūc cœnatos communicasse Apostolos, quia neceffe erat Pascha illud typicum antea consummari, & sic ad ueri paschæ sacramēta transfiri. Nunc in honorem tanti tamq; terribilis sacramēti placuisse magistris Ecclesiæ, primò nos Dominicæ passionis participatōe muniri, primò spiritualibus epulis interius exteriusq; satiari, ac deindè terrenis dapibus corpus & uilibus escis resciri.

Quibus ille rursus perspicuè testatum efficit, agnum paschale non nisi typum, porrò V. Sacramētum verum esse pascha: eoq; præcelsum & terribile esse Sacramētum, per quod nos, ut ante eum Naziazenus quoque dixit, passionis Christi participes reddimur: denique non uilem terrenumq;, sed magni precij spiritalem esse cibum.

His similia scribit in eum 1. Cor. 11. locum, Conuenientibus uobis in unum &c. ubi ipsissima D. Augustini verba ad Ianuarium lib. 1. supra allata, repetit.

Possint quidem multò his plura ex eius scriptis proferri testimonia, verum quandò nemo ambigit eum verā corporis Christi in Eucharistia præsentiam indubitātò & credidisse & docuisse, ab eo ad celeberrimi antistitis Theophylacti adferēdas autoritates digrediar.

THEO.

Theophylactus, ut uidet, primus Myfiæ inferioris vel Bulgariæ Episcopus, sub Imperatore Constantinopolitano Michaële 3. cuius temporibus Bulgari primò ad Christi fidem traducti sunt, mira arte & elegantia, multigena illa ingentiaq; & proluxa veterum Græcorum patrum commētaria, inprimis autem Chrysostomi in nouum testamētū, in compendiū redigunt: quæ nobis certissimè id aperiunt, quid ea tempestate Christi Ecclesia, præsertim in Oriente, de corporis Christi præsentia crediderit, utq; ea de re suos ille nupèr ad fidem cōuersos Bulgaros instituerit. In Matth. cap. 26. in ea uerba, HOC EST CORPVS MEVM, ita scriptum reliquit: Porrò dicens, Hoc est corpus meum, ostendit q; ipsum corpus Domini, est panis qui sanctificatur in altario, & non respondens figura. Non enim dixit, Hoc est figura: sed, Hoc est corpus meum: Ineffabili enim operatione transformatur, etiam si nobis uideatur panis. Quoniam infirmi sumus, & abhorremus crudas carnes comedere, maxime hominis carnem: & ideo panis quidem apparet, sed caro est. Itemq; in ea uerba: Et accepto poculo, gratijs actis, dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus, q; est noui testamenti, qui pro multis effundit in remissionē peccatorū, ita scribit: Sicut uetus testamētum immolationē habebat & sanguinē, ita & nouum testamētū sanguinē habet ac immolationem, &c.

Hæc luculenta sunt. Principiò ait, panem à consecratione nō figuram, sed verū Christi corpus esse: idq; explanans, Ineffabili enim, inquit, operatione transformatur. Deindè rationē indicat, quā obrem species externę remaneant, scilicet nē horrore nobis sit, nudam & visibilem Domini carnem edere: atq; ita ubiq; nostris Aduersarijs anteuertit. Figuræ enim uocabulum idem illi significat, quod Aduersarijs nostris, nempe figuram, quæ realem excludat præsentiam. At cōtra illos asserit, ea ratione loquendo, non figuram esse, sed verū Christi corpus. Addit rationē, quod panis ineffabili operatione transformetur: quod quidem de humana quadam commentitia transformatione (puta, ut quippiam significet tātū, quod antè nō significārit, ut Aduersarij adferunt) accipi nequaquā potest. Atq; ut oīndè certi-

ores

CAP. 67.

Michael eius nominis 1. ap-
pellatus Rabi-
cabe, filii ha-
buit Theo-
phylacti: am-
bo in exiliū
acti sunt, &
Michael mo-
nachus factus.
Num uerò fi-
lius, is ipse
Theophyla-
ctus sit, po-
tēta factus E-
piscopus, vi-
derit Lector.
certè alicubi
de seipso tes-
tatur, se prin-
cipem fuisse.

V. Sacramē-
tū est ipsum
corpus Do-
minum.

Ratio, cur
species reman-
neant.

Figuræ uocabu-
lum.

ores reddamur, sed externis speciebus corpus Dominicum substantialiter haberi, id etiam ostendit, quam ob rem Dominus externas species permanere sinat, ne videlicet à Domini carne abhorreantur: quod non posset non fieri, si nobis absq; tegmine proponeretur: Vbi nimirum Aduersarijs nostris, nullam ibi carnem esse quæ tegatur afferentibus, quid est illi cōtradicit. Denique ait hic, perinde vt Augustinus, quemadmodum verus testamentum suum habuit sacrificium & sanguinem, ita & nouum suam habere immolationem & sanguinem. Quibus profecto de corporis & sanguinis Christi veritate nihil potuisset dici significantius.

Eodem modo in Marcū cap. 14. scribit his verbis: *Cum benedixisset Dominus, hoc est, gratias egisset, fregit panem: id quod etiam nos facimus, preces adiungendo: Hoc est corpus meum: Hoc, inquam, quod sumitis, non enim figura tantum & exemplar quoddam Domini corporis panis est, sed in illud ipsum conuertitur corpus Christi. Dominus enim dicit: Panis quem ego dabo, caro mea est: non dixit, figura est carnis meae: sed, caro mea est. Et iterum: Nisi ederitis carnem filij hominis. Et quomodo, inquit, caro non uidetur? O homo, propter infirmitatem nostram istud fit. Quia enim panis quidem & uinum ex his sunt quibus assueuimus, ea non abhorremus: sanguinem uero propositum & carnem uidentes, non ferremus, sed abhorreremus. Idcirco misericors Deus nostrae infirmitati condescendens, speciem quidem panis & uini seruat, in uirtutem autem carnis & sanguinis transelementat.*

Quod est aded illustre testimonium, nulla ut explanatione opus habeat. Ait panem non esse figuram, sed in illud ipsum Christi corpus conuerti: id quod de vera ac reali praesentia accipi necesse est: alioqui non adiungeret ille, cur species externae seruentur à Deo, ut iam dictum est. Porro quod ait, panem & uinum in uirtutem carnis & sanguinis Christi transelementari, perinde est ac si dixisset, ea in uerum Christi corpus & sanguinem transelementari vel conuerti: quemadmodum simili ratione alibi scriptum est, Christum stare à dextris uirtutis Dei: quod idem est, ac si dicas, stare eum vel sedere à dextris Dei.

Præterea in Iohannem cap. 6. Attende, inquit, quod panis, qui à nobis

Canon.

Panis in Christi corpus conuertitur.

Christi caro que nobis inuisibilis præbeat.

Acto. 7.
Psal. 109.
Heb. 10.

his in mysterijs manducatur, non est tantum figuratio quædam carnis Domini, sed ipsa caro Domini. Non enim dixit, Panis quem ego dabo, figura est carnis: sed, caro mea est. Transformatur enim arcanis uerbis panis ille per mysticam benedictionem, & accessiōem sancti spiritus, in carnem Domini. Et ne quem conturbet, & credendus sit panis caro. Etenim & in carne ambulante Domino, & ex pane alimoniam admittente, panis ille qui manducabatur, in corpus eius mutabatur, & similis fiebat sanctæ eius carni, & in augmentum & sustentationem conferebat, iuxta humanum morem. Igitur & nunc panis in carnem Domini mutatur.

Et paulo post, illum exponens locum, Nisi ederitis carnem filij hominis &c. Iudæi, ait, cum audiissent de esu carnis illius, discredunt. Ideo & uerbum incredulitatis dicunt, Quomodo? Nā quando cogitationes incredulitatis ingrediuntur in animam, ingreditur simul, Quomodo. Oportet igitur nos cum audierimus, Nisi ederitis carnem filij hominis, non habebitis uitam, in sumptionibus diuinorum mysteriorum indubitata retinere fidem, & non querere, quo pacto. Nam animalis homo, hoc est, qui sequitur cogitationes humanas & animales, non est capax eorum, quæ sunt super naturam, & spiritualium: atq; ita & spiritualem esum carnis Dominicæ non intelligit: cuius qui non sunt participes, non erunt participes æternæ uitæ, eod q; non susceperunt Iesum, qui est uita æterna. Non enim nudi hominis caro est quæ manducatur, sed Dei, & quæ deificare ualet, ut potè temperata Deitati, &c.

Item: Nudi hominis caro nihil prodesse potest: sed quia Deus uniuert sibi carnem secundum ineffabilem contemperationem, uiuifica est & caro: non q; in Dei naturam transierit: absit: sed ad similitudinem candentis ferri, quod & ferrum manet, & ignis ostendit operationem. Sic igitur & Domini caro manens caro, uiuifica est, sicut Dei caro. Igitur quemadmodum ego, inquit, uiuo propter patrem, hoc est, sicut natus sum ex patre, qui est uita: ita & qui manducat me, uiuit propter me, dum quodammodo miscetur mihi, & transelementatur in me.

Hæc testimonij, præsertim in Iohan. cap. 6. docet Theophylactus, quemadmodum panis, Christo etiam nunc in terris degente & comedente,

ZZ dente,

Non ait Dominus, Figura est carnis meae, sed, caro mea est.

Vide supra testimonium D. Gregorij Nyss. fol. 143.

Quomodo, incredulitatis est uerbu.

1. Cor. 1.

Caro quam edimus, non uulgaris humana caro est, sed Dei caro, quæ deificare queat. Iohan. 6.

Ibidem. Eucharistia perceptione Christo miscetur.

dente, in eius carnem & sanguinem mutabatur: ita & panem in altari per verba cōsecrationis & acceptionem Spiritus sancti, in verū Christi corpus transferri: quæ similitudo veram ac realem. substantiæ panis in carnis Christi substantiam transmutationem deposcit, perinde vt eius generis aliã in Gregorij Nysseni testimonijs didicisti: atq; vt hæc intelligenda sint, in Ambrosij & Chrysostomi testimonijs fuisse dictum est.

Audis deinde indubitata firmaq; hæc fide opus esse, quod hæc tum naturam, tum omnem humanum intellectum longè excedant: prætereaq; carnem hanc non vulgarem, sed dei esse carnem, quæ vim habeat viuificandi ob coniunctam ipsi diuinitatem, perinde vt ferrum candens vim habet vrèdi ab igne. Qui verò intelligi oporteat, Christum carnis & sanguinis sui cōmunionem se nobis quodã modo miscere, nosq; in se transmutare, supra explicatum est, in Hilarij præsertim & Chrysostomi testimonijs. Neq; enim sentiendum est, Christi carnem & sanguinẽ in nostram mutari carnẽ & sanguinem: sed eius carnẽ in sua substantia permanetẽ, cum dignè accipit, corpus & animã nostrã, perinde ac si nobis permixta sit, asserere immortalitati.

Deinde in eum Pauli locũ, *Calix benedictionis cui benedicimus, nõne cōmunicatio sanguinis Christi est?* 1. Cor. 10. scribit his verbis: *Quod autẽ dicit (Apostolus,) huiusmodi est: Hoc quod in calice est, illud est quod ex latere effluxit Christi, sanguis nimirũ preciosus. Ex eo accipientes, communicamus, hoc est, unimur Christo.*

Atq; subindè ea quoquẽ exponens, *Panis quem frangimus, nõne cōmunicatio corporis Christi est?* Hæc eõ intulit, ait, quia quemadmodũ corpus illud Christo unitum est, sic & nos illi per panem hunc copulamur.

Itemq; in ea Pauli verba, 1. Cor. 11. Ego enim accepi à Domino &c. scribit hunc in modum: *Dicet aliquis: Quonam pacto hanc à Domino accepisse nos mensæ dixeris dignitatem, qui tunc & procũ abesset, & persecutionem pateretur?* (Asserit hoc Apostolus) ut intelligas uel hodiernã die super mystica mensa Dominum hunc ipsum adesse, qui non secũs ac tunc mysteria tradat.

Adhęc eodẽ loco multis modis hanc adstruit veritatẽ. Primò eã interpretans ea Apostoli dicta, *Dñs Iesus in qua nocte tradebatur &c. sic cōsecrãt*

Vt Christus se nobis cōmunicacionẽ Sacramenti quodãmodo miscat.

In his in Paulum cōmmentarijs, D. Groppeus partim Porfens, partim Loniceri verisionem sequitur.

Eundem sanguinem, qui ex Christi manauit latere, sumimus.

Christus hodieq; tã præfens est in altari, vt in sacrosancta cœna præfens fuit in mensa.

cōsecratam huius mysterij institutionem vocat *calestem thesaurum*. Mox indicat Apostolum indignè tulisse fœdum illum Corinthiorũ abusum, quod in Ecclesiasticis cœtibus à suis mensis & cōmuni pane arcerent pauperes, cum tamen Christus discipulis omnibus, nẽ ipso quidem Iuda proditore remoto, suum in commune corpus dederit. Tum illud explicans, *Hoc facite in meam commemorationem*, hanc institutionem vocat *legitimam & supremam Christi voluntatem*.

Porro ea quoquẽ edisserens verba, *Similiter & calicem postquam cœnauit, &c.* Christum ita facit loquentem: *Fuerunt & in ueteri testamento cyathi, quibus sanguinem brutorum post uictimam oblatam libarent, quẽ phiala & pateris excipiebant. Pro sanguine itaq; brutorum, qui uetus testamentum ueluti sigillo consignabat, meum ego nunc sanguinem pono, nouũ testamentum eo cœu sigillo munies. Nẽ turberis igitur sanguinem audiens. Nam si irrationalium pecorum sanguinem accepisti in ueteri testamento, quanto potius nunc diuinum? Et paulò post, tremendum appellat calicem.*

Itemq; in eum locum, *Quotiescunq; manducabitis panem hunc &c.* ita scribit: *Eo, inquit, affectu deberis esse imbuti, perinde quasi in illa ipsa Christi essetis uespera, adeoq; cœna, eidemq; accumberetis (Apostolorum) choro, & ab ipso Christo acciperetis sacrum istud.*

In ea quoquẽ verba, *Itaq; quicumq; manducauerit panem hunc & biberit calicem Domini indignè, &c.* sic habet: *Qua uerò ratione reus sit indignè assumens: perinde nimirũ, ac si ipse sanguinem Domini effundat. Vt enim qui tum pupugerunt Christum, non ut biberent effuderunt, uerũ ut effunderent: sic indignè bibens, nihilq; inde commodi referens, frustra ac temerè profundit sanguinem.*

Et in ea verba, *Probet autem seipsum homo &c.* Summam, ait, bonorũ monstrat, cum pura conscientia accedere mensam Domini.

Item illud explanans, *Qui enim manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit*, Non sanè, inquit, ob mysteriorum naturam id dixerim, quippe quæ uitam in se habent & largiuntur: sed ob mysteria aduentium indignitatem, quibus haud secũs illa officium, ac solet oculorum ualitudine laborantibus sol ipse obiectus officere.

Christus suũ corpus Iudæ dedit.

Leuit. 1. 4. 8.

Vt in mensa Domini affecti esse debeamus.

Indignè accedens, non minus peccat, q̃ q̃ Dominum crucifixerunt.

Mysteria uitã in se habent.

Eum quoque locum, *Non diiudicans corpus Domini*, his verbis exponit: *Hoc est, non explorans, non intelligens propositæ rei amplitudinem. Si enim disceremus unquam, quisnam esset qui proponitur isthæ nobis, non indigeremus altero, sed illud ipsum nos, ut sobrii essemus, pararet.*

Denique ea Pauli verba, quæ ad Ephes. cap. 5. habentur, de duobus præcipuis Sacramentis, Baptismo & corpore & sanguine Christi esse accipienda, uti nos supra in 24. Scripture testimonio indicauimus, ibidem ille conuenienter Irenæo, Hilario, Chrysofomo & Theodoro docet his verbis: *Quoniam membra sumus corporis ipsius: hoc est, plurimum nobis cum eo cognationis est: Ex carne ipsius, & ex ossibus eius. A nostra enim materia facta est, ut Heua ex Adam. Porro quemadmodum isthæ est magna propinquitas, sic & nobiscum agitur & Christo. Sumus autem aliàs etiam de carne eius & ossibus eius. Nam ut ille ex Spiritu natus est sancto citra commixtionem maris, sic & nos lauacro: tum quod assumptis nos mysterijs (carnis & sanguinis) transformamur. Atque ut summam colligam, hoc ait: Summam cum ipso cõiunctionem habemus, & maxima nobis cum eo familiaritas intercedit. Nam uisibiliter communicauit nobiscum carne & sanguine: inuisibiliter autem author nobis spiritualis reformationis extitit, perinde ut Adam Heuæ creationis causa fuit. Hactenus Theophylactus.*

Hæc verò testimonia explanatione nõ indigent, quòd per se clara & aperta sint, nec vlla ratione possint ab Aduersarijs refelli. Itaque visum est ijs hîc finem imponere, atq; ad duorum aliorum non mediocris existimationis & authoritatis Patrum adferenda testimonia nos conferre, atq; ita demùm Patrum authoritatibus in præfens colophonem addere, videlicet Euthymij monachi Zigabeni, qui sub Græco Imperatore Alexio Comuëno vixit, & D. Bernardi Abbatissæ Clarauallensæ (cui etiam Aduersarij præter peruulgatam & certissimam vitæ sanctimoniam, singulare quoque & piam, sublimem, spiritalem, germanamq; scripturæ diuinæ intelligentiam concedunt) qui temporibus Conradi 3. Imperatoris claruit.

EUTHYMI ZIGABENI
TESTIMONIA.*

Euthy
v

Euthymius inter alias suas lucubrations, hortatu Alexij Imperatoris, Panopliam dogmaticam orthodoxæ fidei, in duos distributam libros, aduersus hereticos, qui illius æuo, incuria & negligentia eorum, qui Alexium in imperio antecesserant, ut ipse in eius operis præfatione queritur, cumulatim rursus extiterè, conscripsit: quos inter hæreticos cum id temporis non infimi essent Pauliciani & Messaliani, qui veram ac realem presentiam, & panis viniq; in corpus & sanguinem Christi mutationem negabant, in libro 2. contra illos hæreticos Titulo 21. de Transmutatione dominici corporis & sanguinis, clarissima Gregorij Nysseni & Iohannis Damasceni testimonia, uti ea suis locis supra adscripsimus, Nysseni quidem fol. 147. & Damasceni fol. 350. producit.

Pauliciani &
Messaliani
hæretici.

Atque tamen propria ipsius testimonia in 4. Euangelistas & D. Paulum, veterum Patrum, præcipuè Nysseni, Chrysofomi, Cyrilli, Damasceni & Theophylacti authoritatibus adamussim quadrant & consentiunt, quando tamen ad vberiore eorum explicationem faciunt, quædam ex eis huc adscribam.

In Matthæum, cap. 64. ea exponens verba, *Edētibus autem illis, sumpto Iesus pane, cum gratias egisset, fregit, deditq; discipulis, & dixit: Accipite, comedite: Hoc est corpus meum* &c. inter cætera sic scribit: *Docet nos Dominus, quòd gratias agere oportet ante huiusmodi mysterium, quod perfectum est ad præstandum naturæ nostræ beneficium. Si enim agni figuratiui immolatio ab interfectione liberationem, & à seruitute libertatem, Iudæis præstitit, quæ maiora præstabit Christianis veri agni immolatio? Et paulò post ex Chrysofomo subiungit: Sicut autem pictores in vna tabula et lineas supponunt, & picturas adumbrant, & colores superinducunt ac formant: ita quoque Christus in eadem mensa & figuratiuum ac vmbraile pascha subscripsit, & uerum ac perfectum apposuit.*

Vide supra
fol. 169.

In ea verba, *Hic est enim sanguis meus, qui est noui testamenti, Noui testamenti*, inquit, *sine noua legislationis. Siquidem sanguis figuratiui agni, ueteris erat testamenti: sanguis autem ueri agni, est noui.*

Et in illud, *In remissionem peccatorum*, scribit his verbis: *Vide ergò, quando ueteribus maiora sint noua mysteria. Aptissime autem nominauit hæc testamentum propter appropinquantem mortem: testantur enim, qui moriuntur.*

Sanguine Christi, in Eucharistia, nouum testamentum confirmatur. Institutio V. Sacramenti, nõ absurdè Domini suprema voluntas appellatur.

ZZ 3 Itaq;

Itaq; sicut vetus testamētum hastias & sanguinem habebat, ita san-
 corpus videlicet & sanguinem Dñi. Non dixit autem, Hęc sunt signa corpora
 mei, & sanguinis mei; sed, Hęc sunt corpus meū, & sanguis meus. Oportet
 qđ non ad naturam eorum quę proponuntur, adspicere, sed ad virtutē eorum.
 Quemadmodū enim supernaturaliter assumptam carnem deificauit, (sicut
 loqui licet) ita & hac ineffabiliter trāsmutat in ipsum viuificum corpus
 um, & in ipsum preciosum sanguinē suum, & in gratiam ipsorū. Habent au-
 tem similitudinē quandam, panis ad corpus, & vinum ad sanguinem. Nā &
 panis & corpus terra sunt, vinum autem & sanguis aërea & calida. Et qui-
 admodū panis confortat, ita & Christi corpus hoc facit, ac magis etiam cor-
 pus & animam sanctificat. Et sicut vinum lætificat, ita & sanguis Christi hoc
 facit, & insuper presidium efficitur. Quod si de vno corpore & sanguine omnes
 fideles participamus, omnes vnum sumus per ipsam horum mysteriorum parti-
 cipationem; & in Christo omnes, & Christus in omnibus. Qui edit, inquit,
 meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Verbum
 siquidem, per assumptionem carni vnitū est: hac rursus caro vnitur nobis per
 participationem.

Non symbo-
 la, sed corpus
 meum, & san-
 guis meus.
 Creatura ed-
 merentur in
 Christi vini-
 ficō corpus.

Iohan. 6.
 Caro Christi
 vnitur nobis
 perceptione
 V. Sacramēti.
 Luc. 2.

Pascha vetus.
 Nouum.

Vetus, figura.
 Sacramētum,
 veritas.

Luc. 22

Ait autem Lucas, hoc quoquē dixisse Christū, Hoc facite in meī recordati-
 onem; hoc, inquit, nouum mysterium, & non illud vetus. Siquidem vetus illud
 mysterium in recordationē inductū est salutis Hebręorum primogenitorū in
 Aegypto, ac libertatis Hebręorū; hoc autē in recordationem Domini. Per tale
 enim sacrificium reminiscimur, quod corpus suum pro nobis in mortem tra-
 diderit, & sanguinem suum effuderit, ac ita continuitate memoriam renu-
 uamus. Vidisti quo pacto discipulos a veteri sacrificio in nouum transule-
 rit? Nam quę est deinceps imaginis vtilitas, verum iam exemplar haben-
 tibus?

Deindē porrō ait, Christum tunc primū participasse mysterium, nē mole-
 stum esset discipulis, quod carnem & sanguinem participare eos hortaretur:
 atq; post pauca Gregorij Nazianzeni explicat ea verba, quę supra
 fol. 145. habentur, hęc videlicet: At paulo post illo perfectius & purius
 fruemur, cum filius Verbum ipsum biberit nobiscum in regno patris nouum,
 detegens & docens, quę nunc mediocriter ostendit &c. Ait enim: Lucas de
 legali pascha Christum ait dixisse, Non edam ex eo, donec compleatur in re-
 gno Dei, quod videlicet erit in seculo venturo. Tunc enim pascha perficit,
 & perfectius & purius immolās ineffabile verbū, diuinitatis & humanita-

in sua gladio doctrina diffocans illud ac diuidens his, qui sacrorum suorum
 doctrina digni erunt. Quod autem vel quantum gaudium est, vt nos quidem
 discamus, ille verō doceat, & vna cum eipsis eius discipulis verbum parti-
 cipemus? sicut ait Gregorius Theologus: Pulcherrima est de tali pascha phi-
 losophia.

Postea sic habet: Præterea quod subiūgitur (in Luca:) Hoc ipsum poculū
 nouum testamentum est in meo sanguine: etsi scabrosa locutio videatur, nihil
 tamen differt a dicto sermone, quem Mattheus & Marcus scripserunt. Illi si-
 quidem dixerunt: Hic est sanguis meus, qui est noui testamēti, hoc est, qui no-
 uum tradit testamentum. Hic (Lucas) autem ait, Hoc ipsum poculum, nouum
 testamentum est, quod ego nunc testor, precipiēs vobis, vt ita faciatis. Hoc au-
 tem nouum testamentum est in meo sanguine: vetus enim testamentum irra-
 tionalis animalis sanguinem habebat.

Deindē eodem loco docet, ne ipsum quidem Iudam proditorē frustra-
 tum esse mysterijs, sed eorum cum discipulis aequē participem effectum. Quod
 verō Iohannes dicat, in Iudam ingressum esse satanam post acceptam offe-
 lam, non ita accipiendum esse, quod despiciendo diuina mysteria ingressus sit:
 id enim nequaquam fieri potuisse: sed quod hunc sciret indignum, qui in his
 versaretur, & quod inde nullam sumpturus esset vtilitatem.

In Lucam cap. 76. Quod verō dicitur, inquit, Quod pro vobis effunditur,
 ad poculum referendum est: porrō poculum est sanguis eius.

In Iohannem cap. 9. exponens illud, Ego sum panis vite, Panem vitę
 ait, suam vocat diuinitatem: siquidem ipsa, panis est, qui de celo descendit. Tā-
 dem verō etiam corpus suum vocat panem.

Deindē in ea verba, Et panis quē ego dabo, caro mea est: ita scribit: Du-
 abus modis Christus dicitur esse panis, secundū diuinitatem videlicet & hu-
 manitatem. Postquam autem docuit de modo qui secundū diuinitatem est:
 nunc etiam docet de modo, qui est secundū humanitatem. Non autem elixit,
 quem do: sed, quem dabo: daturus namq; erat in vltima cena, quando sumptū
 panem actis gratis fregit, deditq; discipulis & ait: Accipite, comedite, Hoc
 est corpus meum.

Præterea in locū illū, Decertabant ergō inter se Iudæi, dicētes: Quomodo
 potest hic nobis dare carnem ad comedendū? scribit his verbis: Turbabatur,
 non potentes sermone credere, quod hoc impossibile videretur. Nam cum

Eius exemplū
 habemus in
 Augustino &
 Monica ma-
 tre eius ante
 huius obitu
 lib. 9. Cōfess.
 cap. 10. Itēq;
 in Benedicto
 & sorore eius
 in vita Bene-
 dicti per Gre-
 gorium.

Vt satanas
 post buccellā
 ingressus sit
 in Iudam.

Calix, est san-
 guis Christi,

Panis vitę

Duobus modis
 Christus
 panis dicitur,

Explicatio
 verborum il-
 lorum, Panis
 quem ego da-
 bo, &c.

omnia secundum naturam inquirerent, nihil quod supra naturam erat, admitterebat. Dixit ergo eis Iesus: Amen amen dico vobis, nisi comederitis carnem hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Illi quod hoc impossibile iudicabant, ipse vero omnino possibile ostendit: Neque id tantum, sed etiam necessarium: quod etiam fecit ad Nicodemum.

Christus dicit, caro mea verus est cibus &c. non loquitur zymaticè vel parabolicè.

Ea etiam edifferens, Caro mea verus est cibus, & sanguis meus verus est potus, ita habet: Hoc dixit, confirmans quod non enigmaticè neque parabolicè loqueretur. Qui edit meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. In me manet, vnitur mihi per transsumptionem & communicationem mea carnis meique sanguinis, & unum corpus mecum efficitur, ac particeps vita que in me est: quod si ille in me est, utique & ego in illo.

Christus olim aduersarium cauilla, que illi ex natura adferunt, soluit his verbis, Si ergo videritis &c.

Postremò in eum locum, Sciens autem Iesus, quod de hoc murmurante discipuli, ait illis: Hoc vobis est offendiculum? Si ergo videritis filium hominis ascendentem, vbi prius erat? scribit hoc pacto: Deficit, Quid dicitur? Ait autem de futura sui in celum assumptione. Ascendentem, quod ad humanitatem: vbi prius erat, quo ad diuinitatem. Qui enim potest hanc carnem reddere calestem, potest utique & ipsam cibum hominum efficere. Vide supra 13. Scripture Testimonium, fol. 23.

Isthec testimonia, quod omnino perspicua & luculenta sint, explanatione nulla opus habent, demptis ijs, quas à margine scripsimus, annotationibus. Quamobrem ad extremum testem D. Bernardum nostra festinat oratio.

D. BERNARDI TESTIMONIA.

CAP. 69. D. Bernardi excellentia.

Bernardus, de quo verissime dicitur, eum non tam humano studio, quam diuina adspiratione doctum euasisse, qui que ob suam hanc eximiam diuinamque doctrinam, & vite sanctitatem, multis etiam preclaris testatam & comprobata miraculis, cum vetustissimis illis sanctis patribus conferri haud iniuria potest, vere corporis Christi in Eucharistia presentie elegantissima, mireque luculenta & commoda, suauissimaque dicit testimonia.

Et primo quidem cōcione illa, quam habuit ferijs ipsius D. Martini, eam inter alia D. Pauli sententiā exponit, quæ est ad hebræos cap. 13. Iesus Christus heri & hodie, & in æternum. Atque posteaquam docuit, hinc

hæternum quidem ab initio seculi vsque ad ascensionem Dominicam, hodie etiam verò diem exinde vsque ad seculi consummationem, cum Apostolus dicit: Et si cognouimus Christum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus. Porro æternum intelligendum esse post communem omnium resurrectionem: itemque vbi indicauit Christum olim Patriarchis & Prophetis in visione exhibitum, Apostolus in humanitate, sanctus qui post Apostolos suere, in fide, denique angelus iam in specie: inde porro hæc subiungit: Etiam si Christum iam non nouimus secundum carnem, videtur tamē etiam in hoc mande de carnibus agni nonnihil esse seruatum: sed quod residuum est, utique iam datur igni: quod videlicet vsque hodie eadem caro nobis, sed spiritualiter utique, non carnaliter exhibeatur. Neque enim est, quod causamur, nostro huic negatam tempore, siue eam, quæ ad patres veteris testamenti facta est, apparitionem, siue eam, quæ Apostolis exhibitam est, presentiam carnis eius. Siquidem fideliter considerantibus neutram deesse liquebit. Adest enim nobis etiam nunc carnis ipsius vera substantia, haud dubium sanè quin in sacramento. Ad sunt reuelationes, sed in spiritu & virtute, ut tempore gratie, quod nunc est, nihil in illa gratia deesse probetur.

Heri. Hodie. 2. Cor. 5.

Æternum.

Caro eadem in qua Christus versatus est, nobis porrigitur.

Etiam nunc veram carnis Christi substantiam in Sacramento citra dubium presentem habemus.

His vir sanctus non modo testatur carnem illam, que se olim in humanitate Apostolis exhibuerit, nobis in V. Sacramento porrigi: cum dubium non sit, etiam nunc carnis eius substantiam nobis in V. Sacramento adesse: verum etiam aduersæ partis cauillū remouet, quod illi ex dictis Pauli verbis illis, Et si cognouimus secundum carnem Christum, sed nunc iam non nouimus, obijciunt. Ait enim, hæc ita oportere accipi, nos Christum iam non carnaliter & visibiliter cognoscere, sed fideliter, siue per fidem, eumque nos habere recte quidem & inuisibiliter, sed tamen verè in Sacramento.

2. Cor. 5.

Hanc autem institutionem & doctrinam suam lepidissime prosequitur aureo illo sermone de Cœna Domini, quem Petro presbytero scripsit, cuius initium est, Panem angelorum manducauit homo: qui quidem sermo pijs quibusdam & Deum amantibus non immerito omni melle suauior est, quod illo ea omnia quæ de sacerdotali dignitate, cui Sacramenti huius consecratio attributa est, atque etiam de eiusdem V. Sacramenti diuina essentia siue re & efficacia, cognitu necessaria sunt, miro quodam gratoque compendio comprehendantur. Indè verò nos quædam proferemus.

AAA

Panem

Pfalm. 77.
Sap. 16.
Iohan. 6.
Iohan. 1.
Pfalm. 48.

Panem, inquit, angelorum manducauit homo. *O stupenda Dei misericordia*
Verbum carnem, Deus cinerem, figulus lutum, vita morticinum induit, iu-
umenta manducarent panem angelorum. Homines iumenta erant: Homo
enim cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis insipienti-
bus, & similis factus est illis.

Iohan. 1.
Efa. 40.

Corpus ex
virgine natu,
nobis cessit
in cibum.

Et post pauca: *Eapropter cibus celestis mutauit se in pabulum pecora,*
homine mutato in pecus. Panis enim angelorum factus est fenum: vnicus pa-
trus, filius hominis. Verbum quippe caro factu est: & iuxta prophetam, omnis
caro fenum. Comedunt igitur angeli verbum de Deo natum, comedunt homi-
nes verbum fenum factum. Pane suo viuunt angeli in caelis, & beati sunt
feno suo viuunt homines in terris, & sancti sunt. Fenum quippe istud de pra-
torviginalis vteri collectum, factum est refectio iumentorum.

Sacerdotalis
potestatis
sublimitas.

Et paulo post ita compellat sacerdotes: *O praecleara, & reuerenda*
potestas vestra. Certè non est potestas post Deum, sicut potestas vestra. For-
fran scire vultis, & audire delectat apertius, quænam sit ista tanta potestas,
cui nihil in celo vel in terra valeat comparari? Ad quod ego: Consecrare vi-
delicet corpus & sanguinem Domini. Super potestate vestra, super tam insi-
gni spectaculo, super tam solenni dignitatis vestra privilegio, stupet calum,
miratur terra, contremiscit homo, reueretur plurimum angelica celsitudo.
Sed vnde hoc nobis piissime I E S V, vt nos vermiculi reptantes super faci-
em terra, nos, inquam, qui puluis & cinis sumus, te presentem habere merca-
mur pra manibus, pra oculis, qui totus & integer sedes ad dexteram patris
Qui etiam vnus hora momento ab ortu Solis vsque ad occasum, ab Aquilone
vsque ad Austrum, praesens es omnibus, vnus in multis, idem in diuersis locis.
Vnde hoc, inquam? Certè non ex debito vel ex merito nostro, sed ex voluntate tua,
& dulcedinis tua beneplacito. Parasti enim in dulcedine tua pauperi Deus.
Pauper est genus humanum, cui bonum istud calitatis indultum est. Hæc est
verè indulgentia celestis, hæc est verè cumulata gratia, hæc est verè superex-
cellens gloria, sacerdotem Deum suum tenere, & alijs dando porrigere. Om-
nam & diuinam potestatem, cuius ministerio panis angelorum & vita, mor-
talibus quotidie preparatur. Panis iste per excellentiam dicitur Eucharistia,
id est, bona gratia. In hoc enim sacramento, non solam quælibet gratia, sed ille
à quo est omnis gratia, sumitur.

Gen. 18.
Christu præ
manibus de
oculis habe-
mus, licet is
fedeat ad dex-
teram patris.

Pfalm. 67.

Sacerdos Deu
sui tenet
manibus, &
porrigit eum
fidelibus.
Eucharistia.
Vide supra
Origenem
fol. 117.

Nec multo post: *Christus in cæna illa manerans & munus, cibans &*
cibus, conuiuator & conuiuium, offerens & oblatio.

Dein-

Deinde V. Sacramenti huius diuinam explicat efficientiam, dicens
inter alia: Sanè in mensa vna, in cæna Domini, de vno pane consecrato Petrus
& Indas accepit: bonus in vitam, pessimus in pœnam. Et post pauca: Qui im-
dignè accedunt, grauissimè damnandi sunt, tum pro multiplici reatu, tum
pro sacramenti contemptu, quod reuera accipiunt, sed essentia, non salubri efficacia.
Docet porro Christu sacerdotibus hanc sui corporis & sanguinis
conficiendi & consecrandi potestatem contulisse his verbis: *Hoc fa-*
cite in meam commemorationem.

Indè fideles admonet, vt erga hoc fese gerere debeant V. Sacramen-
tum: *Adora, inquit, deuotius, & recole frequentius in sacramento altaris, sa-*
lutem mudi pro te passam, vitam pro te mortuam, fortitudinem infirmatam-

Deinde, quibusdam interiectis, sic habet: *A fidei ministro Christi*
(bono videlicet sacerdote) vitulus saginatus, integer ac perfectus, agnus
uniculus, plenus & immaculatus, cum omni suauitate, dulcissimo sapore, gra-
uissima iucunditate percipitur, & sumptus non consumitur. Cibus enim vite
est, qui de celo descendit. Potè ne estimare, quale vel quantum est hoc sanctum
sanctorum, & sacramentum sacramentorum, amor amorum, dulcedo omnium
dulcedinum? Hæc sunt verè festa paschalia, hæc sunt gaudia & ferula vitalia
inhorum, hæc sunt spirituales delicia iustorum & sanctorum. Hic libantur
in loco vberi torrentes lactis, flumina mellis, liquores balsami celestis. Hic
efficitur vna caro sponsa cum sponso, vnus spiritus sancta anima cum Christo.

Experientia horum & similium, spiritus & vita est: nec animalis homo ho-
u sensu fruitur vel accessu. Amici sponsi, id est, boni episcopi, boni Abbates,
& ceteri timorati & religiosi viri, gustauerunt & plenissimè sunt experti,
quod nos dicimus. Ideoq, ad mensam altaris frequentius accedunt, omni
tempore candida facientes vestimenta sua, id est, corpora, prout possunt
melius, vt potè D E V M suum manu & ore contrectaturi, & colloquentem si-
bipps audituri.

Postea Dominum facit his verbis quemlibet è nobis compellan-
tem: *Hostia quam vides, iam non est panis, sed caro mea, qua pependit in cru-*
ce promundi vita. Sanè mutatio ista, benedictionis opus est, non originis: vir-
tus hoc facit, non vsus: effectus est potentia, non vsus natura: dignatio est,
non ratio. Hic pereat physicale nutrimentum. Cibus iste non est ventris, sed
mentis. Non est datus ad ruinas huius vita, qua vapor est ad modi-
cum parens, sed ad æternam vitam animæ conferendam. Iste est panis

AAA 2 angelo-

Cur indignè
accedentes gra-
uissima pœna
maneat.
Mali corpus
Christi substā-
tialiter acci-
piunt.
Quibus ver-
bis Christus
sacerdotibus
potestatem con-
tulit suum
corpus & san-
guinem conse-
crandi.
Adorandus
Christus in
V. Sacramēto
Luc. 15.
Exod. 12.

Soli pijs sua-
uitate Sacra-
mēti huius re-
ipia percipi-
unt.
Vide extremū
scripturæ te-
stimoniu, sub
finem, fol. 56.
Ecces 9.

Hostia quam
videmus, iam
nō panis est,
sed corpus
Christi.
Transubstan-
tiatio.
Iacob. 4.

Iohan 6.
Liquor quem
cernimus, nō
iam vinū est,
sed sanguis,
quē Christus
sudat pro
nobis.

Naturę acu-
men & inge-
nij perspic-
cia hic facef-
fat oportet.

V. Sacramētū
est Deus no-
ster.
Deus & ho-
mo testatur
Matt. 26.
Vas electiōis
testatur
1. Cor. 11.

Tria in Sacra-
mento atten-
denda
1. Species ex-
terna.

2. Veritas car-
nis.

3. Virtus gra-
tia.

Sola externa
species cor-
rūpi possunt.

Quod in Sa-
cramento ef-
fe credimus,
corpus est quod
pendit in
cruce, & san-
guis qui flu-
xit de latere.

duplex sacra-
menti perce-
prio.

angelorum, qui nescit putrescere: non vadit in secessum, sed tendit in ex-
sum: illuc reducit hominem, vnde traxit imaginem. Caro autem mea vere est
cibus. Similiter liquor iste quem vides, iam non est vinum, sed sanguis meus
quem pro te fudi in precium, tibi reseruans in altari poculum, in peregrina-
tione tua presidium, in exitu de Aegypto conductum, in calo viaticum. Ego
botrus & arnis, pro salute tua portatus sum ad torcular crucis: inde eliquatum
est mustum tuę redemptionis. Sanguis autem meus vere est potus. Mira sum,
fratres, quę de Sacramento isto dicuntur. Fides est necessaria, scientia rati-
onis superuacua. Hoc fides credat, intelligentia non requirat, nē aut non
inuentum putet incredibile, aut repertum non credat singulare. Et ideo credi
oportet simpliciter, quod inuestigari non potest vtiliter. Nolite itaque, nolite
querere quomodo fiat, nolite dubitare verum fiat: nolite irreuerenter acce-
dere, nē vobis ad mortem fiat. Deus enim est: & quanquam panis mysteria ha-
beat, mutatur tamen in carnem. Deus & homo est, qui testatur panem ve-
raciter fieri carnem suam. Nas electionis est, qui minatur iudicium non de-
dicanti tam sanctam carnem. Id ipsum dicitur Christiane de vino sentias, id bon-
res in vino. Creator vini est, qui vinum prouehit in sanguinem Christi.

Item, Quemadmodum enim species illic videntur, quorum res vel substā-
tie ibi esse non creduntur: sic res veraciter & substācialiter creditur, cuius
species non cernitur. Videtur enim species panis & vini: & substātia panis
& vini non creditur. Creditur autem substātia corporis & sanguinis Chri-
sti, & tamen species non cernitur.

Et post pauca: Tria quippe in Sacramento altaris attendere debes: speci-
em panis, veritatem carnis, virtutem gratię spiritualis. Usque ad speciem pa-
nis sensus pertingit exterior, ad veritatem carnis fides interior, ad virtutem
gratię spiritualis, charitas superior. Speciem panis rodit aliquādo sorex par-
uissimus, veritatem carnis Christianus recipit etiam pessimus, virtutem gra-
tię spiritualis non nisi predestinatus recipit. Quod itaq; videmus, species est
panis & vini: quod autem sub specie illa credimus, verum corpus est, & verum
Christi sanguis, quod pependit in cruce, & qui fluxit de latere. Comestio itaq;
sacramentalis, quantum ad visibilem speciem, & quantum ad corpus Christi
veritatem, conuenit bonis & malis cōmuniter. Sed est alia comestio, sicut iam
diximus, bonorum solummodo, quam per Dei gratiam & per fidem ex dile-
ctione operantem, vitę meritum efficit, & affectus mentium, in cordibus per-
cipientium vel ministrantium, intercedente spirituali & subtiliori quadam

viii

vine capiti & membrorū. Vnde est illud: Vt nobis fiat corpus & sanguis
plur. Nobis, inquit, fiat. Fit enim proculdubio corpus Domini in mensa al-
taris semper, cum solenne illud celebratur mysterium ritu debito: sed nō semp-
er sit, per quos sit. Vnde illud item in Canone: Vt quotquot ex hac altaris par-
ticipatione Sacramentum filij tui sumpserimus, omni benedictione cęlesti &
gratia repleamur.

Denique sub finem huius Concionis sic addit: Plures sunt sacer-
dotes lotis manibus, tamen illotis operibus: cruenta conscientia ad diuina ac-
cedunt sacrificia: comedunt sine timore & sine reuerentia carnes agni, qui p-
sudet in calo, sicut carnes quę venduntur in foro &c. Itaque ad extremum
hortatur sacerdotes, vt secum ipsi perpendant, quam graue pondus, quod
grauē sit periculum istius honoris, (puta, sacerdotalis dignitatis) atque id-
circo nobilitate morum, exercitatione virtutum, & instantia bonorum ope-
rum eum illustrare conentur.

Hęc nimirum ex antedicta Concione prolata, nisi me mea fallit
opinio, tam apertē & euidenter D. Bernardi de V. Sacramēto fidem
& sententiam explicant, vt non nisi impudentissimus quisque illis
possit obstrepere. Interim nihilo secius Aduersarij pro sua illa pro-
iecta & impudente audacia, hūc quoquē sanctissimum virum, quod
tamen sine horrore nec dici quidem potest, aliouersum in suam sen-
tentiam detorqueere nituntur.

Ex Sermone 33. in Cāntica, illud pro ferapere conātur, quod illic
vir sanctus hanc peregrinationem nostram cum cęlesti patria com-
parando, ait: Non pari iucunditate sumi memoriam & presentiam: vnde
porrō inferunt, nos hęc memoriam duntaxat, in cęlis demum veram
presentiam habere.

Itemq; ex Sermone in Cœna Domini de baptisate & Sacramē-
to altaris, & ablutione pedum, illud adferunt, quod ibi simile pro-
ponat de anulo, qui interdum dari solitus sit ad inuestiendū de he-
reditate aliqua, cuiusq; collatio tantundem præstet, ac si certa herē-
ditatis possessio re ipsa tradatur: quę consequenter dicat, in hunc
modum appropinquantem passioni Dominum, de gratia sua curasse inuestire
suos, vt inuisibilis gratia, signo aliquo visibili præstaretur. Atque ex his ar-
gutatur, quemadmodum in anulo herēditas vel rei possessio re ipsa
non est, ita etiam in Sacramento iuxta Bernardi sententiam, vt ipsi

AAA

3

volunt,

Ex Canone.
Consecratio-
ne semper fit
corpus Chri-
sti in altari,
sed non semp
illis qui con-
secrant, cedit
in benedicti-
onem.

Ex Canonē.

Quam graue
sit pondus sa-
cerdotalis di-
gnitatis.

Obiectio.

volunt, Christi corpus reuera & substantialiter non adesse. Denique cum Bernardus dicat, in Sacramento, *signo visibili gratiam inuisibilem præstari*, hoc ipso, innuere eum, nos diuinam duntaxat gratiam, quæ omninò inuisibilis est, non autem Christi corpus substantialiter in Sacramento adipisci.

Dilatio.

An ne verò homines isti audacter & impudenter beati viri tum verba, tum sententiam deprauant? Vt enim his locis accipi velit, in eo potius illi ipsi fides adhibenda est, quàm Aduersarijs. Atqui fatetur, probat & testatur ille, memorata de D. Martino concione, multoq; suus sermone ad Petrum Presbyterum, & quidem luculentissimè, non carnem & sanguinem Christi, adeoq; Christum ipsum Deum & hominem, in V. Sacramento reuera ac substantialiter præsentè habere, licèt simul totus & integer sedeat ad dexteram patris, cum eius virtuti omnipotenti nihil sit impossibile: eamq; fidem illa eius verba, *Hoc est corpus meum, & Hic est sanguis meus*, à nobis exigere: vnde certè id absq; vlla contradictione conficitur, cauillum Aduersariorum è sancti viri dictis, contra eius certissimam atque indubitatam mentem confictum, non nisi meram esse sycphantiam. Adeoque si sermo ille 33. in Cantica, quem Aduersarij pro se allegant, penitus inspiciatur, in eo quoque veræ Corporis Christi in Eucharistia substantiæ eundens & expressum comperietur testimonium. Vt enim iam antè dictum est, confert illic perceptionem Christi verbi æterni, eam quæ nobis in hac peregrinatione præstatur in Sacramentorum mysterio, cum ea perceptione, quæ in cælis est, qua spiritus angelici & electi, qui cum Deo sunt, æternum & absque vlla intermissione, cum ineffabili gaudio & iucunditate pascuntur & exaltantur. Et quauis in ea collatiõe nostrâ hanc præsentè in hac peregrinatione perceptione, tanq; quæ in mysterio sub externis terrenis speciebus & tectè fiat, sic factis extenuet comparatione perceptionis & fruitionis angelicæ, quæ nos quoque in illo seculo vnà cum eis obtinebimus, quandò Dñm in illa luce clarissima facie ad faciem perspicuè contemplabimur, atque ita cognoscemus, sicuti & cogniti sumus, & in eiusmodi contemplatione, æterna pfruemur beatitudine: at nihilo minùs etiã hoc ille difertis fatetur verbis, hinc quoq; sub externis speciebus nobis adesse veritatem. *Habeo*, inquit, *& ego verbum, sed in carne: & mihi apponitur ve-*

Collatiõe perceptiõis Christi in Sacramento, cum ea quæ in cælis est.

1. Cor. 13.

Psal. 16.
Iohan. 17.

ritat, sed in Sacramento. Angelus ex adipe frumeti saginatur, & nudo saturat granum: me oportet interim quoddam Sacramenti cortice esse contentum, carnis fursure &c. tanquàm diceret: Angelus nudam verbi diuinitatem perspicuè contemplatur, nos verò etiamnum eius diuinitatem per humanitatem & incarnationem illius cognoscimus, sicut in præfatione Ecclesia canit: *Quia per incarnati verbi mysterium noua mentis nostræ æculus lux tuæ claritatis insulsi: vt dum visibiliter Deum cognoscimus, per hunc inuisibilem amorem rapiamur*. Angelo veritas absq; vilo integumento, omninò manifesta, vt est in seipsa, proposita est: nobis verò etiam apposita quidem veritas est, sed tectè in mysterio, & sub externis Sacramenti speciebus. Angelus nudo fruitur grano: nos verò Sacramenti cortice, quem etiam carnis vocat fursurem, operto.

Et quia granum in cortice, & necdum nudum ac apertum præ oculis habemus, ait porro: *Proxime mihi mors in olla, nisi ex Propheta farinula dulcoretur*: hoc est, Fide certa tenendum nobis est, reuera illic adesse corpus Christi, quod Prophetæ Helisæi farinulam vocat: alioquin mortem nobis adferet Sacramentum. Quod autem subiungit: *Non pari omninò iucunditate sumitur cortex Sacramenti & adeps frumeti, fides & species, memoria & præsentia, vultus & speculum &c.* non idcirco dicit, quasi memoriam per antithesin præsentie, ceu contrarium contrario velit opponere, sed ijs hoc sibi vult, præsentiam Corporis CHRISTI, quod apud nos est in Venerabili Sacramento, relicto nobis à Domino in sui memoriam, collatione illius manifestæ in cælis præsentie, ceu memoriam habendam esse. Atque vt summam dicam, alludit ille hac collatione ad ea Pauli verba primæ Corinth. decimotertio, ubi sic habet: *Videmus nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum. Itemque ad illa: Dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à Domino. Per fidem enim ambulamus, & non per speciem. Quibus nimirum non id vult affirmare Apostolus, Dominum non adesse nobis, cum id certum sit cum ipsius Dñi pugnare verbis, quibus ait: *Eccè ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi: sed non esse eum adhuc nobiscum visibiliter*. Ità ergò & Bernardus vult, hinc quidem habere nos Dominum reuera in Venerabili Sacramento, non tamen visibiliter, sed eius*

In præfatione natalis Domini.

Carnis fursure
4. Reg. 4.

1. Cor. 5.

Matth. 28.

Vide supra Gregorium Nazianzenum fol. 145. & Ambrosium fol. 189.

eius nos presentiam fide & recordatione complecti. Denique et eam quoque alludit eiusdem Pauli sententiam, quae est Epistola ad Hebraeos cap. 10. ubi quae futurae vite sunt, res ipsas appellat: porro in noui testamenti, ipsam imaginem rerum &c. Ex quibus omnibus perspicue licet intelligi, 33. Sermonem D. Bernardi in Cantica, non solum nihil facere pro Aduersarijs, sed cum eis pugnare penitus.

Eundem in modum pugnat cum eis etiam alter ille Sermo in Cena Domini, de Baptismo. Quauis enim illic Bernardus simile adferat de anulo, alijsque signis, quibus domini suis vasallis rerum terrenarum possessionem tradit, seu illos de aliquo feudo inuestiunt: non tamen eam hanc adhibet similitudinem, quod nihilo plus sit in Sacramentis, quam signis eiusmodi sed eodem tamen, quod in Sacramentis diuinam gratiam, quam in illis daturus se nobis pollicitus est Deus, tam certo consequamur, quam externa illa inuestitura vasalli de hereditate certi atque securi reddunt. Quod enim in V. Sacramento corpus Christi cum sua diuina virtute substantialiter adsit, nobisque porrigatur, eodem Sermonem luculenter docet, *de frangendis carnalis concupiscentia efferatis motibus, securos efficiunt.*

virtute corporis & sanguinis Christi carnales concupiscentias superamus. *Consecratio nis vis & efficacia.* *Caro non prodest quicquam, ut intelligendum.* *attenda sunt, Species panis, veritas carnis, & virtus gratiae spiritualis: ut* *pterea quod virtus & efficientia spiritualis gratiae, quam in Sacramento adipiscimur, certum argumentum est praesentis causae efficientis, quae eam efficit gratiam, quae utique Christus ipse est, qui etiam non raro ipsa gratia appellatur: immo, ut Bernardus eodem ad Petrum Sermonem testis est, Sacramentum hoc per excellentiam dicitur Eucharistia, id est, bona gratia: quandoquidem in eo non solum qualibet gratia, sed ille quo est omnis gratia, sumitur.*

Effectus spiritualis gratiae in Sacramento, certum argumentum est verè praesentiae adesse auctoritatem omnis gratiae. Christus non raro gratia dicitur.

Omnia

Omnia haec id planum testatumque efficiunt, D. Bernardum praeter ceteris immanem Aduersariorum errorem apertissime profligare, & catholicae ecclesiae fidem adstruere. Atque ne cui possit obscurum esse, quae illius etate de transsubstantiatione vniuersalis Ecclesiae fides fuerit, non possum equidem committere, quin alterius cuiusdam sancti viri, eius contemporanei, nempe religiosi illius Abbatis Gilberti ab Hollandia ordinis Cisterciensis, qui pijsimos Bernardi Sermones in Cantica ab eo loco, ubi morte accedente ille defuit, porro prosecutus est, huc attexam testimonium.

Is igitur Sermonem 7. in ea verba Esaiæ 43. Ne memineris priorum, noua ego facio, scribit hoc pacto: *Quid est magis nouum, quam quod in mysterio (id est, sacramento) Dominici corporis mutatur materies, & species seruatur? Pristina manet forma, sed noua gratia, quia noua substantia. Noua quidem non in se, sed in huiusmodi specie. Nouum plane, quod carnis Dominicæ substantia, in aliena specie sumpta, sanctificationis virtutem animae confert, & spiritualem emundat substantiam in mysterio altaris immaculata caro. Nouum quidem, & supra reliquorum usum sacramentorum, quod non modo sanctificationis noua gratia datur, sed substantia naturalis mutatur. Nam per sacramenti benedictionem accipit oblatum panem hanc ineffabilem mutationem, & ex mystica consecratione, & uerbi uiuentis copulatione haec uiuificatrix gratia in carne Christi redundat. Caro enim non prodest quicquam, sed spiritus est qui uiuificat, sacrosanctae carni conferens in solenni sacramento spiritualem efficaciam ad uiuificandos tanti participes mysterij. Haec tenens Gilbertus Abbas qui D. Bernardi & spiritum & styllum mirè videtur æmulatus.*

Verba eius ut breuia sunt, ita partis aduersae blasphemias penè omnes, quas in hoc V. Sacramentum euomunt, euidentissimè retundunt, luculenterque aperiunt, quae illis temporibus catholica de V. Sacramento fides fuerit. Primum nanque ait, in hoc Sacramento diuina consecratione non modo nouam nobis gratiam fieri, sed etiam materiam pristinam & naturalem substantiam panis & vini in veram ac naturalem corporis & sanguinis Christi substantiam mutari: quod sanè nouum est & inauditum, profusque stupendum: non ta-

BBB men

men ita accipiendum, quod nouum hic fiat Christi corpus, sed quod vnicum illud verum Christi corpus, ex sacratissima virgine marianatum, sub panis ac vini speciebus noua se ratione coram exhibeat.

2. Secundo ait, non minus nouum esse & admirabile, quod post eam substantiæ mutationem, nihilo minus illic permaneant priores eternæ species, & accidentia sine subiecto, quæ corpus Dominicum sub eiusmodi alienis speciebus, quæ illi corpori minimè inhereant.
3. porrigatur & accipiatur. Tertio dicit illud quoque nouum & admiratione dignum esse, quod in V. Sacramento immaculata Christi caro efficax sit ad emundandam spiritalem animarum nostrarum substantiam, nosque viuificandos: quandoquidem illa caro in V. Sacramento non vulgaris sit, sed cum verbo viuente ac viuificante coniuncta atque copulata: quodque ea causa, verba illa Christi, Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicquam, ita accipienda sint, quod caro communis nihil prodest, Christi verò caro in Eucharistia, plena sit spiritu & cum diuinitate coniuncta. Vnde porro consequens fit, quandoquidem eam ipsa caro vi consecrationis nobis in V. Sacramento præsehs efficitur, eam quoque adorari illi oportere.

Atque hic quidem in præsentiarum tum D. Bernardi, tum aliorum sanctorum Patrum, quos contra Ecclesiæ catholicæ aduersarios producere constitueram, testimonijs finis esto.

CAP. 70.

Poteram quidem eius generis plures alios adferre, atque inter ceteros, secundum vetustissimos illos Romanos pontifices & martyres, Clementem, Anacleum, Alexandrum, Felicem, & Martialem martyrem à lxx. discipulorum numero: celeberrimum illum Eusebium Pamphili Cæsariensis Episcopum, qui sub Constantino floruit: Optatum Mileuitanum Episcopum, qui sub Valentiniano & Valente clarus extitit: Prosperum Aquitanicum, qui Martiani & Valentiniani vixit temporibus, & supra identidem prolatus est: Remigium Rhemensium qui imperante Anastasio Galliarum demum ad fidem traduxit, anno salutis 499: Cassiodorum, qui imperij habenas moderante Iustino, & Theodorico in Italia regnante, anno 575. floruit: Isidorum Hispalensem, qui temporibus Heracliani Imperatoris in Hispanijs sub Sisebuto rege, anno 630. celebris

fuit:

fuit:

fuit prætereaque Angelomum monachum, Anselmum Episcopum Cantuariensium, Vuiricum Abbatem Igniacensem, Rupertum Abbatem Tuitiensem à regione huius S. Colonie Agrippinensium, qui certè testis est locuples, ad docendam fidem illam, quæ hæc vrbis & Ecclesia Coloniensis à suis primis illis præclaris Episcopis, Materno, Seuerino, Euergislo, Cuniberto, Agilolpho, Heriberto, &c. Quod ad veram ac realem Christi in V. Sacramento præsentiam attinet, accepit, atque iam inde semper incorruptam atque inconcussam habuit, constanterque seruauit. Enimuerò ille hinc inde in suis scriptis veram hanc realemque præsentiam luculenter asserit & testatur, ut, inter alia, de operibus Sanctæ Trinitatis in Exodum, lib. 2. cap. 9. & 10. & libr. 3. cap. 17. & libr. 10. in Matthæum ad cap. 26. præcipue verò in Iohannem ad cap. 6. vbi Bertrami & Berengarij, qui abominabilis huius erroris primi authores fuere, argutationes & argumenta fortiter profligat atque confutat: itemque lib. 2. diuinorum officiorum, cap. 5. vbi sic habet: *Diuina consecratione tam ueram diuinitatem ueramque humanitatem Christi in cælo sedentis & regnantis excipimus, quam ueram substantiam ignis à sole, supposita crystalli sphaera excipimus, ferè quotidie mutare possumus: Quæ similitudo supra in XIII. Scripturæ Testimonio fol. 29. annotata est.* Quanquam verum est, Rupertum hunc eum ferè in modum de transmutatione loqui, uti Gelasius & Theodoretus ante illum: idque eò, quod illius ætate Trãssubstantiationis articulus in magno illo Lateranensi Concilio necdum esset declaratus.

Præter hos adduci poterat Oecumenius Græcus scholiastes, præcipue in caput 10. prioris ad Corinthios, vbi ait, *poculum benedictionis dicitur, quod poculum sanguinis benedicentes præparemus. Scis, inquit, quid dicam: Nonne communicatio sanguinis Christi est: Nos enim Christo cõiungit sanguis ipsius, ut membra capiti, per participationem.* Et multò etiã apertius in cap. 11. vbi per omnia hac de re scribit haud secus atque Cyrillus, Theodoretus, Damascenus, Theophylactus & Euthymius, supra producti: præter quos etiam Photium patriarcham, qui in veterum

authorum libris colligendis sedulus fuit, allegat.

Item in cap. 5. ad Ephesios exponens ea verba, Quoniam membra

BBB 2 sumus

Rupertus
Tuitiensis.

Photius.

sumus corporis ipsius &c. perindè vt Irenæus, Hilarius, Chryso-
stomus, Theodoretus, Theophylactus atque alij, scribit ea de V. Sacra-
mento accipienda esse. Ait enim Apostoli hanc esse sententiam, nos ue-
rè ex Christo esse. Siquidem, inquit, quia ossa & corpus figuram dant ho-
mini, propter ueritatem dixit Apostolus nos ex ipsis esse: id est, verè &
secundùm germanitatem. Deniquè ait, Apostoli uerba exactam uer-
nem significare.

Multò etiam minùs omittendum fuisset testimonium illud Græci
commentarij in Canonem Liturgiæ Græcæ, in quo inter cætera, post
consecrationis uerborum explicationem, ista leguntur: *Magna hostia,
quæ pro mundo cæsa est, in sancta mensa posita conspicitur. Panis enim il-
le iam non figura est corporis Domini, nec munus illud figura tantum est
ueri muneris, neque ceu tabula picta salutaris passionis habendum est: sed
est ibi uerum munus, integrum illud sanctissimum Domini corpus, quod
in se ea omnia reuera suscepit, probra, contumelias, uibices: quod est
mortuum & sepultum, quod testimonium reddidit sub Pontio Pilato, bo-
nam confessionem, quod colaphis & flagellis cæsum est, quod conspuum
est, quod fel gustauit. Itemq; sanguis ille, qui ex mortuo fluxit corpore,
immò corpus illud cum sanguine, quod de spiritu sancto conceptum, & ex
beata uirgine natum est, quod sepultum est, quod die tertia surrexit, in ca-
elos ascendit, & sedet ad dexteram patris. Quod si quæras, Vnde hæc certò
possumus credere? Respondetur: Ille dixit: HOC EST CORPUS ME-
VM, HIC EST SANGVIS MEVS: præcepitq; apostolis, & per eos
toti Ecclesiæ idem facere. Hoc facite, inquit, in meam commemorationem.
Certè non iussisset ut id facerent, nisi etiam id faciendi eis contulisset po-
testatem. Sed quæris, Quam potestatem? Respondetur: Spiritus sanctus est
uirtus est &c.*

Deindè sequitur: Porro Dominus non tantum misit Spiritum san-
ctum ut maneat nobiscum, sed ipse quoque promisit se mansurum no-
biscum omnibus diebus usque ad consummationem seculi. Spiritus
sanctus inuisibilis est, cum sit incorporeus: at Dominus per ueneran-
da signa

1. Tim. 6.

Iohan. 14.
Matt. 28.

de sancta; mysteria attingi se sinit, tanquam qui naturam nostram semel
assumpsit, & deinceps in æternum geret. Hæc est uirtus & facultas
sacerdotij: Hic est sacerdos. Cum enim non nisi semel seipsum obtulerit, nõ
tamen sacerdotio se abdicauit, sed eam functionem perpetuò pro nobis ad-
ministrat: quam ob rem noster apud Deum aduocatus est in æternum. Vnde
de illo dicitur: Tu es sacerdos in æternum. Itaq; Christiani de donorum isto-
rum sanctificatione prorsus nihil dubitant, uti nec de alijs mysterijs, si secun-
dum propositum & orationem sacerdotum perficiantur. Hactenus ex
Græco commentario.

Prætereo hic illos pietate & eruditione insignes viros, qui contra
Berengarium, & hanc eius impiam hæresim, cum ea primum orta fu-
isset, pro catholica ueritate tuenda, Christiano permoti zelo, peculi-
ares libros magno studio conscriptos edidère, quorum hisce nostris
extremis tēporibus lectio perutilis est: quales sunt, inter alios, libri
Lanfranci Cantuarien, Wimundi Auerfani Episcopi, Paschafij Cor-
bientis Abbatis, Algeri monachi, Petri Abbatis Cluniacensis, cōtra
Hemricianorum & Petrobrusianorum hæreses, parte 2. & Egberti
presbyteri aduersus Catharos sui temporis, Sermone II. atq; eius ge-
neris multorum aliorum.

V ERùm in præsentiarū fati esse arbitratus sum, si supradicta de-
CAP. 71.
cè & septè paria, i. trigintaquatuor sanctissimos, uetustissimos,
excellētissimos, celeberrimos, selectissimos ac eruditissimos Patres
& Ecclesiæ catholicæ Doctores, qui iam indè ab Apostolis, ad ea usq;
extrema tempora, quibus hic error per temerarios quosdam, malorū
dæmonum instinctu & impostura excitatus est, alij post alios perpe-
tua seculorum successione, non in vno aliquo orbis angulo vel loco,
sed quàm latè patuit religio Christiana, in Asia, Aphrica & Europa
eximie floruerūt, ueritatis testes producerè, maximè quod persua-
sum haberem, cui isti non satisfaciant patres, ei nec multa patrū mil-
lia inquam esse satisfactura. Qua in re hoc ego consilium secutus
sum, quod Nestarius, is qui Chrysofostomum proximè antecessit, sug-
gerente Silinnio homine acutissimo, Imperatori Theodosio I. quon-
dam præstitisse legitur apud Socratem Historiæ Ecclesiasticæ libro
quinto, cap. decimo, & in Historia Tripartita libro nono, cap. deci-
monono,

Consule si-
præ Hefychi
fol. 158. & se-
quentibus.

Contra hære-
ticos ex pri-
scis patribus,
quæ ante or-
tum schisma
vel hæresim
floruerint, cū
illi non pos-
sint partium
studiosi vide-
ri, post scri-
pta diuina
agendū est.
2. Tim. 3.

monono: videlicet priscos patres, qui ante diuisionē & schisma flo-
ruere, vtpotē qui neutiquam partium studiosi videri queant, hære-
tici proponendos esse: quandoquidem hæretici ipsi illorum concor-
des sententias, aut pro catholicis & Christianis, ceu consona sancti
spiritus testimonia, (modò in illis vlla etiā nūm ratio & pudor in-
sit) habere & admittere: aut ex mera quadam temeritatē & amentia
eas ipsas, & vnā cum illis vniuersam Christi Ecclesiam, quæ ab Apo-
stolorum vsque temporibus perstitit, anathematizare & condemna-
re cogantur: quod si faciant, ipsi suam dementissimam produnt ve-
saniam & insipientiam.

Habes igitur, amice & Christiane Lector post allata scripta diuina,
luculenta & clarissima sanctissimorum Patrum, qui toto orbe in-
dē ab Apostolis extitere, testimonia. Ex Asia S. Dionysij Areopagi-
tæ, Ignatij, Iustini Philosophi, qui tres viri planē Apostolici & in-
gnis Christi martyres fuerunt. Item S. Eusebij Emisēni, Basilij Ma-
gni, Ephrem Edissenij, Gregorij Nazianzeni, Gregorij Nysseni, Io-
hannis Chrysostomi, Epiphaniij, Hefychij, Theodoretij, Damasceni,
Theophylacti, Euthymij. Ex Africa, Tertulliani, Origenis Ada-
mantij, S. Martyris Cypriani, Athanasij, Theophili, Cyrilli, Augusti-
ni, Gelasij. Ex Europa, sanctorum Irenæi martyris, Hilarij, Ambro-
sij, Hieronymi, Leonis Magni, Chrysologi, Eucherij, Sedulij, Gre-
gorij Magni, Bedę & Bernardi, multorumque aliorum, præter hos
passim citatorum. Equidem ea spe ducor, fore vt his sanctis, præcla-
rissimisque & approbatis ecclesie doctoribus, qui doctrinam suam
vita sanctissima diuinisque miraculis, plerique etiam sanguinis sui
fusione confirmarunt, non minorem accōmodes fidem, quā de-
ploratis illis & desertoribus atq; damnatis, Berengario, Vuiclepho,
Zuinglio, Oecolampadio, alijsque horum sanē calamitosorum tem-
porum sectarijs, qui à catholica ecclesia, mera illos stimulante inui-
dia & superbia, in suam ipsorum perniciem & damnationem, perfidi
defecerunt.

CAP. 72.

Libellus Me-
lancthonis
de authorita-
te Ecclesie.

Non melatet Melanchthonis ille libellus de Authoritate
ecclesie & veterum scriptis: de quo tamen in presens
quicquam ego vt pronunciem, superuacaneum est, quā-
dō iam antē alij de eo, & mea quidem sententia, non
malē

malē, nec iniuria, iudicārun, & qui post nos futuri sunt, modò nē
Europa ob sectas has certatim cumulatimque grassantes, nostraque
peccata & impcēnitentiam prorsus Mahometica futura sit, multò eti-
am acrius iudicabunt. Quo tamen in libello id mihi non displicet,
quod in illo fatetur, (quamlibet alioquē S. Patrum authoritati infe-
ritus sit, cūm non sit ille nescius, charissimi patris sui Luteri sectam,
quam ille adhuc summo studio fucare & expolire conatus est, non
posse saluam consistere, quā diū scripta patrū aliquid habent pon-
deris & authoritatis) tametsi per se tanta non sit illorum authoritas,
vt fides nostra solis illorum scriptis nitatur, at nihilo minū æquum
esse, vt nē profide indignis habeātur & admittantur eius fidei testi-
bus, quam illorum temporibus Christi Ecclesia ad Apostolos vsque
complexa sit. Tum illud quoque, quod nulla ei placet doctrina no-
ua recēns introducta, quę nullo fulciatur veteris Ecclesie testimo-
nio, vel quę cum communibus veteris Ecclesie testimonijs pugnet:
vndē ille porrò abominabilem eorum damnat hæresim, qui paruulos
negant baptizandos, ipsumque adēd anabaptismum: quod Orige-
nes, Cyprianus, alijque vetustissimi testentur, paruulos ab Apostolo-
rum indē temporibus in catholica Ecclesia semper esse vndis saluta-
ribus expiatos.

Quod si Melanchthonis quoque sententia verum est, obsecro te
Lector, nē hæc trigintaquatuor sanctorum patrum (qui olim pleriq;
omnes non infimas, sed vel præcipuas Christiani orbis Ecclesias
multis iisdemque diuersissimis locis, summa tamen concordia,
ceu fidi pastores hac ipsa doctrina pauerunt, pieque & sanctē
administrarunt, dubioque procul non scripsere aliter atque docu-
erint) consonantissima Testimonia, non leuia esse putes neque
vulgaria aduersus perfidiosos Ecclesie hostes, nostros Aduer-
sarios.

SEQVNTVR VNIVER-
SALIVM CONCILIORVM
TESTIMONIA.

Atve

In hoc libel-
lo omnes S.
Patres & Co-
cilia, Melanch-
thonis ferula-
menū subdu-
cere compellitur,
& eius
ferre censu-
ram.

CAP. 73.

T verò quò minùs dubites, quæ hi sancti Patres suis quisque temporibus suoque loco docuere, et catholicam Ecclesiam perpetuò sensisse & credidisse, ex abundanti complurium vniuersalium Conciliorum, quibus excellentissimi ecclesiarum præfecti & antistites ex toto orbe Christiano veritatis declarandæ & propugnandæ causa, semper interfuere, decreta & sententias qua possum breuitate depromam.

DECRETVM ET SENTENTIA VEL DEFINITIO SACRO-

SANCTAE NICENAE

SYNODI.

CAP. 74.

Vis diuina later in vndis baptismi. Vide supra Theophylactum, fol. 151.

Rincipiò quidem in celeberrimo illo Niceno Concilio, quod apud Christianos omnes pro Apostolico semper habitum est, cuiusq; summa semper auctoritas fuit, S. Patres posteaquam diuinam vim in aqua baptismi latentem indicarant, de sacrosancta Eucharistia suam porro protulere sententiam, idq; hisce discretis & luculentis verbis:

Extat Græcè. Nam non tantum 20. quos memorat Rufinus, sed 70. fuisse Nicæni Concilij Canones, testatur veteres. Vide supra Chrysostrum.

CCC. XVIII. S. Episcopi Concilio Niceno interfuerunt.

Iterum etiam hic in diuina mensa ne humiliter intenti simus ad propositum panem & poculum: sed attollentes mentem, fide intelligamus situm in sacra illa mensa agnum illum Dei, tollentem peccata mundi, incruentè à sacerdotibus immolatum, & preciosum ipsius corpus & sanguinem nos uere sumentes, credere hæc esse nostræ resurrectionis symbola. Propter hoc enim neque multum accipimus, sed parum, ut sciamus quod non satietati (corporis,) sed sanctimonie sumimus.

En hæc nobis salutarem doctrinam 318. sancti tradidere Episcopi, ex toto terrarum orbe sub Christianissimo Imperatore Constantino aduersus hæresiarcham Arium Nicææ in Spiritu sancto congregati: quorum magna pars Christi confessores fuere, cuius etiam stigmata in suis corporibus portauerunt. Nihil verò ab illis patribus ad realem Christi in sacrosancta Eucharistia docendam præsentiam, euiden-

euidentiùs dici potuisset. Primò nanque id indicant, nos hic externis sensibus nostris fidere non debere, atque eam ob rem non humiliter & abiectè, secundum id quod extrinsecus sentitur, species externas respicere, sed illud potiùs, quod facta consecratione hic coram adest, fide compræhendere nos debere, nempe, in mensa altaris præsentem haberi & situm esse agnum Dei, peccata mundi tollentem, quem sacerdotes Deo incruentè offerant. Deindè sumere nos hic verè preciosum corpus & sanguinè Domini nostri Iesu Christi. Iridemque accipere nos symbola resurrectionis nostræ: hoc est, quemadmodum Irenæus & reliqui patres omnes asserunt, corpus & sanguinem Domini, quæ in V. Sacramento habemus, coriores nos efficere de beata resurrectione, corpusque & animam nostram seruare in vitam æternam. Postremò, nè in animum inducamus, communem nos panem aut vulgare vinum hic accipere, indè adeò fieri ait Concilium, vt communicantes parum sumamus: quando quidem certò persuasum nobis esse debet, in qualibet V. Sacramenti particula Dominum totum ac integrum coram adeste.

Istanc Nicenam synodum cum tribus alijs eam proximè subsequentiùs, putà, Constantinopolitana, Ephesina & Chalcedonenfis non minori D. Gregorius veneratione profecutus est atque suscepit, quàm quatuor Euangelia: quòd in us, vt ipse ait, uelut in quadrato lapide, sanctæ fidei structura consurgat: ita ut quisquis eorum soliditatem non tenet, etiamsi lapis esse cernitur, tamen extra ædificium iaceat. Quando igitur huic Nicenæ ceu primæ ab Apostolorum temporibus Synodo, tres aliæ iam memoratæ, & quotquot deindè secutæ sunt, porro superstruxere, quæ in hac ipsa Synodo de cellissimo Eucharistia Sacramento pronuntiata sunt, perindè haberi debent, ac si in cæteris omnibus, quæ postea coactæ sunt, deintegrò expressè repetita ac instaurata sint.

Epistola 24. lib. 1. & 49. lib. 2.

CONCILII EPHESINI DECRETVM ET SENTENTIA.

TENTIA.

CCC

Porro

Porro cum in antè dicto generali Ephesino Concilio (cui Cælestini Romani pótificis nomine Cyrillus summa cum laude & honore præsedet, vt supra dictum est) ea quam diximus, Nicenæ Synodi definitio latius explicata & clarissimè exposita sit, putà, quòd in V. Sacramento veram & viuentem atque viuificam Christi carnem, quæ Verbi æterni propria caro effecta, eique vnita est, accipiamus, eius quoquè Concilij sententiam huc adscribere visum est. Ea verò his constat verbis:

Necessariò igitur & hoc adiucimus. Annunciantes enim, sicut secundum carnem, mortem unigeniti filij Dei, id est, Iesu Christi, & resurrectionem eius, & in cælis ascensionem pariter confitentes, incruentam celebramus in Ecclesijs sacrificij seruitutem: sic etiam ad mysticas benedictiones accedimus, & sanctificamur, participes sancti corporis, & preciosi sanguinis Christi, omnium nostrum redemptoris effecti, non ut communem carnem percipientes, (quod absit) nec ut uiri sanctificati, & uerbo coniuncti secundum dignitatis unitatem, aut sicut diuinam possidentis habitationem, sed uerè uiuificatricem, & ipsius uerbi propriam factam. Vita enim naturaliter ut Deus existens, quia propriae carni unitus est, uiuificatricem eam esse professus est. Et ideo, quanuis dicat ad nos, Amē amē dico uobis, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non tamen eam, ut hominis unius ex nobis, existimare debemus, (quomodo enim iuxta naturam suam uiuificatrix esse caro poterit hominis?) sed, ut uerè propriam eius factam, qui propter nos filius hominis est factus & uocatus.

Itemq; in II. Anathematismo ista habentur: Si quis non confitetur, carnem Domini uiuificatricem esse, & propriam ipsius uerbi Dei patris, sed uelut alterius præter ipsum, coniuncti eidem per dignitatem, aut quasi diuinam habentis habitationem, ac non potiùs uiuificatricem esse, quia facta est propria Verbi, cuncta uiuificare ualentis, anathema sit.

Vt verò isthæc eius Concilij sententia & Anathematismus probe ca-

In Christo Deus inhabitat, non per gratiam adoptionis, sed per gratiam unionis.

Iohan. 6.

In V. Sacramento accipimus Verbi carnem uiuificatricem, propriam ipsius factam.

accipiantur, Lectorem remittimus ad Cyrilli testimonia supra suo loco prolata: in quibus ipse Cyrillus ea exponit, & diuinæ scripturæ autoritatibus cōtra Nestoriū & aduersarios omnes fortissimè tueri & asserit. Vt enim illic videre licet, hæresiarcha Nestorius Christum in duas personas, Verbi & hominis, distrahebat, & in summi Dei cōtumeliam ore blasphemio blaterabat, Verbum in persona hominis perindè habitasse, vt in alijs sanctis hominibus DEVS secundum dignationem ex gratia inhabitat, nequaquam verò vtranq; illam naturam in vna persona coniunctam esse atque vnitam. Qui error sanè quàm horrendus nostro hoc calamitoso seculo per phanaticos quosdam ab inferis excitatur. Confutat autem eum errorè Ephesina Synodus, & subruit funditus, inter alia quidem hac ratione: primò, quòd CHRISTI Ecclesia incruentum celebrando sacrificium, non solùm mortem Domini secundum carnem annunciet, verùm etiam eius resurrectionem & in cælos ascensionem pariter confiteatur: vt quemadmodum CHRISTVM in morte verum esse hominem cognoscimus, ita in eius resurrectione & in cælos ascensione eum pariter in vnitæ personæ verum esse Deum cōfiteamur. Obserua, vt hîc Concilium declarat, nos in altari CHRISTVM ipsum incruenta ratione offerre, vt qui illic DEVS simul & homo præsens adsit, qui suis apostolis & nobis quoquè hoc instituendo V. Sacramento innuerit, se à mortuis resurrecturum: quando quidem necessarium erat vt corpus eius uiueret, si quidem illud nobis in V. Sacramento largiri vellet: quò fit, vt huius V. Sacramenti celebratione, vnà mortem & resurrectionem Domini asseramus. Vndè porrò consequitur, corpus Christi hîc substãtialiter præsens esse oportere: alioquin enim hac Eucharistiæ celebratione eius resurrectio minimè adstrueretur, cum sinè illa mera quedam eius corporis figura nobis possit apponi.

Deindè in illius quoq; Nestoriani erroris euerfionem, quo, vt ex Cyrillo supra annotatum est, blasphemus ille sceleratissimè affirmabat, nos in V. Sacramento non filij Dei, sed hominis duntaxat carnè accipere, Cōciliū definit atq; declarat, nos Christianos cū antè dicta cōfessione etiam ad mysticas benedictiones, i. cōmunionē accedere,

CCC 2 & com-

sup. cap. 56.

Nestorij hæresiarchæ error.

Nestorius damnatur à Concilio.

Alii Nestorij blasphemie in V. Sacramento.

& communiōe sanctificari:quōd per eam participes efficiamur sancti corporis & preciosi sanguinis om̄ium nostrūm redemptoris:hoc est,propterea per Eucharistiam nos sanctificari, quōd Christus Deus & homo in ea perfectē & integrē præsens, sanctissimo corpore & spiritu suo,totum in nobis hominem,id est, corpus simul & animam sibi coniungat,atq; ita etiam hīc certum nobis resurrectionis carnis nostræ pignus largiatur,quamobrem haud dubiō perfectæ sacramētum vnitatis,vt Hilarius ait.

De Trinitate lib.8. Vide supra fol. 134.

Iohan. 1.

Iohan. 6.

Atq; uti nē hæc iam dicta ad eam, quæ fide tantūm fit, perceptionem referre quis possit, porrō ait Concilium, non communem hīc carnem nos percipere, sed verē viuificatricem, & ipsius verbi propriā factam, dicente Iohanne:Et verbum caro factū est:cū alio qui caro sola sinē diuinitate viuificatrix esse non possit: & tamen Dominus dicat se nobis dare carnem & sanguinem suum,per quæ in nobis vitam habituri simus. Vides igitur Synodum hīc de ea agere V.Sacramenti perceptione,quæ ore pariter & corde fiat. Cū enim sempiternum illud & increatum verbum pro sua natura esibile non sit, vt Cyrilli verbis utar,sacrosanctum illud corpus,vt Concilium ait, hīc nobis porrigitur,quod verbum sibi coniunxit & vniuit,quodq; edipotes. Cū autē editur,sanctificat & viuificat nos, & conferuat in vitam æternam.

Quicumq; in hæresim semel damnatus habetur, eius damnatione seipsum inuoluit. C. Acacius. C. Maioris. 24. 4.1. Oecolampadij infida versio

Quæso te Lector,sacrosancti huius Concilij definitio & sententia plurimūm apud te ponderis habeat,qua nimirūm vnā cum Nestorio etiam nostri Aduersarij certissimē anathematizantur.Sed caue obsecro,nē Oecolampadij impostura fallaris, qui locum hunc eius Concilij,suæ vt causæ inseruiret,perperam ac deprauatē suo more transtulit, & vulgaris potiū versiois publicam fidem, vel autographum Græcum amplectere.Ita enim haud dubiō verum nos dixisse comprobabis.

Quōd autem hæc cæteraq; omnia, quæ in Concilio Ephesino salutariter definita sunt, deindē in Chalcedonensi,itemq; quinta Constantinopolitana Synodo repetita ac iterata sint cum Aduersariorū nostrorum condemnatione, satis id liquet ex Actione 1. iam dicti Concilij Chalcedonē,& Canone 13. Constantinopolitanæ Synodi, vt est etiam supra annotatum.

ALI-

ALIQVOT ALIORVM GENERALIVM CONCILIORVM ADVERSVS BERENGARIVM DECRETA ET SENTENTIAE.

Cvm Berengarius anno ab orbe redempto 1051. sub rege Henrico eius nominis primo, impiam hanc & abominabilem hæresim in Gallijs primūm ferere moliretur, Leo 9. Romanus pontifex, vir sanctus, concilium generale Vercellis coegit: in quo error iste omnium concordī sententia damnatus est, & Berengarius atq; eius affectæ, nisi resipiscerent, perpetuo sunt plexi anathemate. Ea de re sic habet Platina: Ad Leonem redeo, virum certē pietate, innocentia, benignitate, gratia, hospitalitate aded insignem, vt eius domus peregrinis & pauperibus semper patuerit. Nam cū semel ante fores suas leprosum pauperem inuenisset, eumq; præ misericordia collocari in lecto suo mandasset, apertis manū à ianitore foribus, nusquā pauper inuentus est. Christum pauperis nomine eo loci recubuisse, creditum. In rebus præterea ad religionem pertinentibus tanta diligentia & solertia vsus est, vt in Concilio Vercellensi Berengarium hæresicos authorem damnauerit.

CAP. 76. Berengarius hæresiarcha. Leo IX vir sanctus.

Concilij Vercellense. Platina in Leone 9.

Deindē cū Berengarius post obitum Leonis 9. in sua sententia obstinato animo persisteret, eius causa sub Victore 2. Turonense Concilium celebratum est, vbī iam dictæ hæresicos conuictus est.

Victor. 2. Concilij Turonense.

Sed cū ille virus suum spargere necdūm desisteret, Nicolaus 2. aduersus eum cum 113. Episcopis Romæ Concilium habuit, in quo rursus ille conuictus, hæresim suam abiurauit, iuxta eam abiurationis formulam, quæ ei ex Concilij sententia præscripta fuit, quæ est huiusmodi:

Nicolaus 2. Concilij Romanum.

BERENGARII RECANTATIO ET ABIVRATIO PRIMA IN CONCILIO ROMANO.

CCC 3 Ego

Sacramēti vo-
cabulū itā hīc
accipiendum
est, quatenus
distinguitur
à Re sacramē-
ti. Vide supra
fol. 68.

Berengarius indignus ecclesie S. Mauricij Andegavorum
ecclesie Diaconus, cognoscens ueram, catholicam et apo-
stolicam fidem, anathematizans omnem haeresim, praecipue
eam de qua haecenus infamatus sum: quae adstruere con-
tetur, panem et uinum, quae in altari ponuntur, post consecra-
tionem solummodo sacramentum, et non uerum corpus et sanguinem Domini
nostri Iesu Christi esse, et non posse sensualiter, nisi in solo sacramento, ma-
nibus sacerdotum tractari, uel frangi, aut fidelium dentibus atteri. Consecra-
tio autem sanctae Romanae Ecclesiae, et Apostolicae Sedi, et ore et corde pro-
fiteor, de sacramentis Dominicae mensae eandem fidem me tenere, quae do-
minus et uenerabilis Papa Nicolaus, et haec sancta Synodus autoritate
Euangelica et Apostolica tenendam tradidit, mihiq; firmavit: scilicet pa-
nem et uinum, quae in altari ponuntur, post consecrationem non solum sa-
cramentum, sed etiam uerum corpus et sanguinem Domini nostri Iesu Chri-
sti esse, et sensualiter non solum sacramentum, sed in ueritate manibus sa-
cerdotum tractari, frangi, fidelium dentibus atteri: iurans per sanctam et
uenerabilem Trinitatem, et per haec sacrosancta Christi euangelia: eos qui con-
tra hanc fidem uenerint, cum dogmatibus et consecratoribus suis aeterno
anathemate dignos esse pronuncio. Quod si ego ipse aliquando contra hoc
aliquid sentire aut praedicare praesumpsero, canonum seueritati subiaceam.
Lecto et perlecto sponte subscripsi.

De Consecr.
Dist. 2. cap.
Ego Berenga-
rius.

Hanc Berengarii confessionem, quam ille ratione fidei sua de corpore et
sanguine Domini, in Concilio coram 113. Episcopis fecit, misit Papa Nicolaus
per urbes Italiae, Germaniae, Galliae, et ad quaecumq; loca fama prauitatis per-
uenire ante potuit, ut Ecclesiae, quae prius doluerant de aduerso et peruerso,
postea gauderent de reuerso atq; conuerso.

Explicatio
abiurationis
Berengarii.

1. Cor. 10.

Vt autem haec abiurationis forma, Berengario à Concilio praescripta, perperam non accipiatur, non esse fuerit operae premium, Berengarium illum, perinde ut hodie Aduersarios nostros, libenter permisisse, corpus Christi in Eucharistia ceu sacramentum, id est, symbolica duntaxat et significatiua ratione haberi, sicut petra in deserto Christus erat, atque ita spiritaliter sumi, quemadmodum patres Chri-

Christum in manna spiritaliter acceperunt. Verum ne abiurationem suam ad eiusmodi peruersam sententiam quandoque detorque-
re posset, Concilium in forma memorata id genus uocibus & dictio-
nibus uti uoluit, quae realem corporis Christi praesentiam expressè
testarentur: quas ex Chrysoptomi Homilia 45. in Iohannem peti-
tas esse dubium non est. Eo enim loco, ut supra quoque commemo-
rauimus fol. 171. sic habet Chrysoptomus: *Quod Christus fecit, ut ma-
iori nos charitate adstringeret, et ut suum in nos ostenderet desiderium,
non se tantum uideri permittens desiderantibus, sed et tangi, et manduca-
ri, et dentes carni suae infigi, et desiderio sui omnes impleri.* Quae nimi-
rum eum in modum accipienda sunt, ut dictum est supra fol. 173. Vide supra
quod Christus in V. Sacramento non modò figuratè vel tropicè su-
um nobis corpus proponat, sed quòd illud ipsum etiam sensualiter
ter illic cernamus & contemplemur, non quidem in propria, sed
sub panis specie, qua illud substantialiter continetur: adeoque non
tantum contemplemur, uerum etiam realiter attingamus, & den-
tibus nostris atteramus: hoc est, quòd sub externis speciebus, quae
tanguntur, franguntur, & ore percipiuntur, uerum Christi corpus,
sed tamen in seipso indistractum & inconsumptibile, accipiamus.
Qua quidem ratione etiam huius Berengarianae abiurationis uerba
accipienda sunt.

Postea uerò idem Berengarius, ceu homo leuissimus, planeq; in-
constans, eius abiurationis immemor, rursus aliam comentus est opi-
nionem, quam hodieq; Lutherani sequuntur, putà, in V. Sacramento
uua cum Christi corpore & sanguine, etiam panis & uini substantiam
permanere. Ea ob rem Gregorius VII. aliud Romae Concilium indi-
xit, quòd Berengarius accersitus iterum aduenit, atque à Patribus er-
roris iterum conuictus, & de ueritate certior factus, noua abiurati-
one, à Concilio illi praefixa, suum damnauit errorem. Ea uerò talis
est ad uerbum:

Vide supra
Dionysiu Ar-
opagita, q de
pontifice sa-
crificante lo-
ques, Fermè,
inquit, sensi-
biliter in co-
spectum dans
Christum Ie-
sum nostram
spiritalem
(ut in imagi-
nibus) uita
&c.

Gregorius 7.
Conciliū Ro-
manum.

ALTERA BERENGARII ABIURATIO IN SECUNDO CON-

CILIO ROMANO.

Ego

Transsubstantiatio.

DE VERITATE CORP. ET SANG. CHRISTI IN
IGO Berengarius corde credo, & ore confiteor, panem & uinum quæ ponuntur in altari, per mysterium sacræ orationis, & uerba nostri redemptoris substantialiter conuer-
 ti in ueram & propriam ac uiuificatricem carnem & sanguinem Iesu Christi Domini nostri, & post consecrationem esse uerum Christi corpus, quod natum est de uirgine, & quod pro salute mundi oblatum in cruce pependit, & quod sedet ad dexteram patris, & uerum sanguinem Christi, qui de latere eius effusus est, non tantum per signum & uirtutem sacramenti, sed in proprietate naturæ & ueritate substantiæ: sicut in hoc breui continetur, & ego legi, & uos intelligitis, nec contra hanc fidem ulterius docebo. Sic me Deus adiuuet, & hæc sacra Euangelia.

Postremò huius Concilij & abiurationis, quæ antiquissimorum Patrum doctrinæ per omnia concordat, ut potest ex superioribus animaduerti, Blondus mentionem facit Decadis 2. libr. 3. Meminit & Sabellicus lib. 3. nonæ Enneadis, ita scribens: D. Gregorius vii. Romæ frequens Concilium habuit, in quo Berengarius suum errorem fassus, veniam impetrauit. Confessionis forma hæc fuit: *ego Berengarius corde & animo credo, quod ore confiteor &c.*

In hac abiuratione Berengarius ad extremum perseverauit, egitq; poenitentiam. Verum cum non esset nescius se suo errore multos seduxisse, in lecto suo, quo æger decumbebat, ipso die Epiphaniæ, id est, apparitionis Domini, sentiens mortem imminere, his uerbis usus est, (alludens ad præsentem solennitatem:) *Hodiè mihi apparebit Dominus meus Iesus Christus, uel ad gloriam, sicut spero, propter poenitentiam meam: uel ad damnationem, sicut formido, propter aliorum corruptionem, quos ad uiam ueritatis reducere non potui.* Testatur id Iohannes Gersonus Sermone 1. de Coena Domini, Deus nostris quoque Aduersarijs eiusmodi adspiret & præstet poenitentiam & agnitionem.

**MAGNI LATERANENSIS
 OECUMENICI CONCILII DECRE-
 TVM ET SENTENTIA.**

Postea

POSTEÀ sub Innocentio 3. Romæ habitum est grande illud Lateranense Concilium, cui Lxx. Archiepiscopi & cccc. Episcopi interfuere, qui sequentem confessionem concorditer promulgarunt: Ea sic habet:

Vna est fidelium uniuersalis Ecclesia, extra quam nullus omnino saluatur. In qua idem ipse sacerdos & sacrificium Iesus Christus, cuius corpus & sanguis in sacramento altaris, sub speciebus panis & uini ueraciter continentur, transsubstantiatis pane in corpus, & uino in sanguinem potestate diuina, ut ad perficiendum mysterium unitatis accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro.

Hæc definitio paucis & efficacibus est uerbis comprehensa ex uetustissimis probatissimisque Patribus, ut in superioribus eorum testimonij licet animaduerti, descriptis & extractis: ut, quod Christus hic sit sacerdos & sacrificium: itemq;, quod Christi corpus & sanguis in hoc V. Sacramento uerè contineantur: præterea, quod hic accipiamus de suo, quod ipse accepit de nostro: cuiusmodi præsertim in Dionysio Areopagita, Eusebio Emiseno, Hilario, Chrysofomo & Cyrillo leguntur.

Porro quod de Transsubstantiatione decretum hic est, id itidem cum patrum uetustissimorum & celeberrimorum uerbis ac sententiis planè consentit, in primis uerò Cypriani & Chrysofomi, & reliquorum omnium, modò eorundem dicta congruenter & aptè accipiantur, uti à nobis ea semper ratione accipienda sunt, ut inter se consentiant, atque ita non dissona & discrepantia, sed consona & conuenientia reperiantur, quando etiam spiritus ille, quo præditi fuere, non dissensionis est, sed pacis.

Hoc autem Transsubstantiationis uocabulo Patres consultò admodum & de industria usi sunt, ut quo nullum possent aptius & conuenientius habere ad profligandos ea tempestate nascentes errores, & exprimendam declarandamq; ueritatem: quò testatù efficerent atq; docerent, in V. Sacramento unam duntaxat corporis Christi substantiam adesse, in qua, ut ueteres aiunt, panis substantia mutatur, trãselementatur, transfertur, ut eorum Christi uerborum, quibus ait, **HOC EST CORPVS MEVM**, &c. salua sit ueritas.

DDD

CON-

De summa Trinitate & fide catholica, C. Firmicor. §. Vna.

Concilij explicatione.

1. Cor. 14.

DE VERITATE CORP. ET SANG. CHRISTI IN
CONCILIORVM, CONSTAN-
TIENSIS ADVERSVS VVICLEPHVM,
 ITEMQVE BASILEENSIS ET FLORENTINI,
 DECRETA ET SEN-
 TENTIAE.

CAP. 80.

Liquot seculis postea, quam Berengarius vita fun-
 ctus est, eius iam olim sepultam & ad inferos rele-
 gatam heresin, execrabilis & danatae memoriae Io-
 hannes Vuiclephus in Anglia deauid excitauit:
 qua ob re cum iam excessisset e viuis, cum suo do-
 gmate & sectatoribus in magna Constantiensi Syn-
 odo, vna omnium sententia condemnatus est, Ses-

sione 8. in primis vero tres illi eius Articuli, quorum primus hic est:
 1. *Substantia panis materialis, & similiter substantia vini materialis, ma-*
 2. *nent in sacramento altaris. Alter: Accidentia panis non manent sine*
 3. *subiecto in eodem sacramento. Tertius: Christus non est in eodem*
sacramento identice & realiter in propria praesentia corporali. Hos, in-
 quam, articulos memoratum Concilium, ceu impios damnauit: ac
 porro Sessione II. declarauit atque decreuit, *integrum Christi corpus*
& sanguinem tam sub specie panis, quam sub specie vini ueraciter con-
tineri: qua de re fusius agetur Articulo De altera & vtraque spe-
cie.

Basileense
Concilium.

In Basileensi quoque Concilio decretum & definitum est Sessione
 30. *nullatenus ambigendum esse, quod non sub specie panis caro tantum, nec*
sub specie vini sanguis tantum, sed sub qualibet specie sit integre totus
Christus.

Concilium Flo-
rentinum.
Eugenius 4.
Graeci & Ar-
meni. Impera-
tor Palaeolo-
gus, Zachari-
as patriarcha
Constanti-
nopolitanaus.

Ad extremum renouatum est hoc in Concilio Florentino sub Eu-
 genio 4. cui Graeci & Armeni cum suo Constantinopolitano Impe-
 ratore Palaeologo, & Patriarchis ac praecipuis Graeciae & Asiae Epi-
 scopis interfuerunt, eamque fidem vna cum Latina Ecclesia con-
 corditer professi sunt. Decretum eius tale est: *Forma sacramenti*
huius sunt uerba Saluatoris, quibus hoc conficit Sacramentum. Sacer-
dos

dos enim in persona Christi loquens, hoc conficit Sacramentum. Nam
iporum uerborum uirtute, substantia panis in corpus Christi, & sub-
stantia uini in sanguinem conuertuntur: ita, tamen, quod totus Christus
continetur sub specie panis, & totus sub specie uini, sub qualibet quo-
que parte hostiae consecratae & uini consecrati, separatione facta, totus est
Christus. Trium horum posteriorum Conciliorum Decreta & dif-
initiones, infra 4. Articulo latius explanare & asserere curabimus.

Nimirum haec oecumenica sunt Concilia, in quibus secula haec abo-
 minabilis, totius Christiani orbis concordi sententia & decreto con-
 demnata est. Quo minus necesse est ad longum commemorare, vt
 quondam in Oriente Massalianos, quos *luxuras*, id est, precatores co-
 gnominarunt, religiosi orientis Episcopi ceu immanes animarum
 predones, depulerint ac profligarint: vt qui inter alios suos errores
 asserere non dubitarent, sola oratione sedula Spiritum sanctum &
 omnem gratiam impetrari: Eucharistiam vero nihil prorsus vel pro-
 desse vel obesse: vt hodie Aduersarij omnia solae fidei adscribunt, &
 V. Sacramentum non nisi panem symbolicum vocant, quod per se
 nullam habeat diuinam efficaciam & operationem. Theodoretus
 Ecclesiasticae historiae libr. 4. cap. II. itemque Tripartita libr. 7. cap.
 II. & Nicephorus lib. II. cap. 14. id annotarunt, tametsi Massaliani isti ca-
 in sententia versarentur, Eucharistiam neque officere, neque pro-
 desse, idque nulla habita ratione illorum Domini uerborum, quae
 de hac diuina eicā protulit, ita dicens: *Qui manducat meam carnem,*
& bibit meum sanguinem, uiuet in aeternum: non tamen eod impu-
dentia illos progressos esse, quod nostri hodie Aduersarij processer-
re, vt hunc suum errorem fateri auderent, quin potius apud alios
pernegasse, & in suis duntaxat angulis tradidisse. Quod ubi Latiois
Melitinensem gubernans Ecclesiam persensit, zelo diuino eum inci-
tatum, multa monasteria, in quae error hic irreperat, & speluncas in-
de latronum effecerat, incendisse, & lupos ab ouium grege depulisse.
Itidem & praclarissimum illum Amphilochem, metropolis Lycao-
niae antistitem, ubi pestem talem eod peruenisse cognouit, ea valde re-
pressisse, & greges q ab eo pascebant, clade ea liberasse. Porro & Fla-

Massaliani ha-
retici.
Sacramentarij
animarum pra-
dones.Horum mentio
fit I. Ariani,
C. de haereti-
cis.Massaliani no-
eod impuden-
tiae progressi,
quod hodie Sa-
cramentarij.Latiois
Melitinensts.
Eiusmodi ze-
lo etiam horum
temporum epi-
scopos arde-
re oportebat.
Amphiloche-
us Lycaoni-
sts.

Julianum celebri fama virum, postquam Antiochiæ Episcopus effectus, & id genus homines Edeffæ versari cognouit, monachorum liberalitate quadam ad eos missa, Antiochiam eos pertraxisse: & quam arte quadam errorem illorum, quem prius pernegabant, ex eis elucisisset, conuictos è tota Syria exegisse. Ex quibus omnibus satis id potest perspicere, maiores siue patres Aduersariorum nostrorum semper pro perniciosissimis animarum prædonibus habitos, eaq; causa fideles ecclesiarum pastores eis admirabili zeli ardore semper restituisse. Quàtò igitur iustius hoc deplorato æuo ipsis nostris Aduersarijs, multò quàm illi, quos diximus, eorum patres, deterioribus, obuiam ire oportebat?

Quandò verò certa explorataque tuenda & asserenda veritate post allata scripta diuina, tot mihi insignes egregique patres, tot etiam œcumenicarum Synodorum auctoritates & testimonia producta sunt, iam ad calcem perductus, committere non possum, quin Aduersarios ipsorum propè verbis compellem, quibus olim Diuus Augustinus Iulianum hereticum libr. 1. cap. 2. postquam itidem nonnullos, quanuis longè pauciores citauerat sanctos patres, puta Irenæum, Cyprianum, Reticium, Olympum, Hilarium & Ambrosium, appellauit, ijs videlicet: Cernitis iam Aduersarij, cum quibus vestra maledicta nos catholici sustineamus: cernitis, cum quibus nobis sit causa communis, quam, nulla consideratione sobria, pulsare calumnijs & expugnare conamini. Cernitis, quàm vobis perniciosum sit, tam horribile idololatriæ crimen obijcere talibus, & quàm nobis gloriosum, quodlibet crimen audire cum talibus? Si cernitis, cernite, & tandem tacete. Zuinglianam linguam tot linguis catholicis deprimite, tot venerandis oribus proterua ora submitтите. Si scholam Xenocratis, sicut Polemo, ex antelucano conuiuio temulenti intrassetis, non tanta quanta in isto cœtu tot sanctorum, deberetis verecundia coerceri. Hic enim certè tantò maior debet esse verecundia, quantò verior addiscitur sapientia. Tantò amplius reuerendi sunt tot memorabilium episcoporum, quàm vnius Xenocratis, vultus: quantò, Platone Xenocratis doctore, doctor istorum maior est Christus. Ego vos introduxi sedandos atque fan-

Polemo aliquando cœnabulis ebrius & coronatus Xenocratis irrupit scholam: visus Xenocratis grauitate, ad eum territus est, vt ad se rediret, & p ve-

Patrum

Patrum pacificum honorandumque conuetum. Sit operæ precium, obsecro: adspicite illos quodammodo adspicientes vos, & dicentes vobis: Itane nos, ô Sacramentarij, idolo latræ sumus? Rogo, quid respondebitis? Quibus eos oculis intuebimini? Quæ vobis argumenta succurrent? Quæ vestrorum argumentorum vel acies vitrea, vel plumbei pugiones in illorum conspectu exeri audebunt? Quæ à vobis arma non fugient, nudosq; destituent? An fortè dicturi estis, neminem illorum vos in isto crimine nominasse? Et quid facietis, cum vobis dixerint, Tolerabilius dente maledico nomina concideretis nostra, quàm fidem nostram, cuius merito in cælo nomina scripta sunt nostra? An fortè dicetis eis, Nec fidem vestram vllò tali crimine violauimus? Sed qua confidentia id dicere audebitis, qui dicere non dubitatis, idololatriam esse, Christi corpus & sanguinem, adeoque Christum ipsum ceu reuerà & realiter in V. Sacramento præsentem venerari & adorare? Meritò puderet vos coram tam illustri tot sanctorum conuentu & frequentia, immò coram vniuersa Christi Ecclesia, quæ vos semel Christo genuit, quam tamen vos è diuerso ceu fœtus abortiui & viperæ quædam laceratis & discerpiti: iureque his vos concederetis, si vllus in vobis vel Dei timor, vel hominum pudor resideret. Sed vt vereor, inanem proh dolor in vobis operam pono, quandò vos sectarij & heretici planè subuersi estis, & contra vestram ipsorum conscientiam peccatis & delinquitis, cum sitis proprio iudicio condemnati. Deus adiuet vos, si qua tamen ratione succurri vobis potest.

recundia plane sobrius & modestus, adeoq; Philosophus eua deret. Vide Diog. Laertium in Polemone.

Argumenta hereticorum sunt acies vitrea, & plumbei pugiones, nullius efficacis.

Tit. 3.

Hactenus ergò ad docendam & adstruendam veram ac reale corporis & sanguinis Christi in Eucharistia præsentiam, primò quidem scripturas sacras, deinde præcipuos Patres, postremò Concilia generalia adduxi. Vnum hoc adhuc reliquum est, vt ex dictis testimonijs generales quasdam Observationes, ceu certa catholicæ huius doctrinæ documenta, alias post alias ob oculos ponam, id quod in præfatione in Patres, me facturum recepi, atq; ita demùm Articulo huic supremam imponam manum.

DDD 3

GENE

DE VERITATE CORP. ET SANG. CHRISTI IN
GENERALES ALIQUOT OB-
SERVATIONES, TVM EX SVPRAS-
SCRIPTIS CONSONIS TESTIMONIIS,
TVM COMMVNI ECCLESIAE CATHO-
LICAE MORE, VSV AC PRAXI, QVAE
VERAM ET REALEM CHRISTI
IN V. SACRAMENTO PRAE-
SENTIAM DOCENT
EVIDENTER.

CAP. 81.

S. Patres in V. Sacramento testatur ois potere supernaturalē & admirabilem transmutationem. Non ergo illi Sacramētum p̄mero quodam symbolo vel figura habuere.

Pincipiō obseruandum est, S. Patres concorditer docere & habere pro indubitato, propositas panis ac vini aqua mixti creaturas, non humana facultate vel actione, sed immensa Dei prae potentis virtute, cuius diuino & omnipotente sermone, videlicet, **HOC EST CORPVS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS,** supernaturali, admirando & incomprehensibili modo substantialiter conuerti in verum corpus & sanguinem Christi: eodemque Patres in horum confirmationem eos scripturae locos adferre, qui testatum efficiant, quicquid Deus velit & dicat, id confirmari effici & re ipsa adesse, tanquam qui vocet ea quae non sunt, ut sint: atque in huius fidei nostrae certiore asseuerationem & stabilitamentum maxima quaeque Dei miracula commemorare, quae nobis in veteri Testamento proponantur, ut de creatione caeli & terrae rerumque omnium ex nihilo, itemque supernaturali creaturarum mutatione, videlicet, virgae in serpentem, & serpentis in virgam, diuisionis maris, & tum maris, tum fluminis, ne suo more current, cohibitionem, aquae inundationem e petra, & eius generis pleraque alia. Porro ad extremum hoc in V. Sacramento transmutationis miraculum cunctis hisce miraculis anteferre, affirmareque hoc miraculum longe esse excellentius, quam quod Dominus Iesus mortuos excitauit, & ipse a mortuis surrexerit: Capernaitasque probet in hoc cepisse Dominum, quod sua conferenda carne & sanguine insignius poteret miraculum, quam vnquam alias fecisset: id tamen, cum

cap.

capere non possent, credere eos noluisse.

SECUNDO obseruandum est, S. Patres hanc in V. Sacramento conuersionem cum supernaturali illa nobisque prorsus incomprehensibili CHRISTI incarnatione conferre, quod, quemadmodum Verbum aeternum de Spiritu sancto in virginis utero carnem & sanguinem assumpsit, ita etiam panis & vinum in altari posita, virtute omnipotentis verbi Dei, & inuisibili Sancti spiritus operatione, in eandem veram carnem & sanguinem transferantur, nihilominus permanentibus externis panis ac vini speciebus: atque vt in CHRISTI persona humanitas visibilis fuit, Diuinitas latuit, ita etiam in V. Sacramento externae species possint conspici, sed verum corpus & sanguis CHRISTI sub illis inuisibiliter contineatur.

Conferunt Patres hanc mutationē cum Christi incarnationis.

TERTIO, docere eos, quemadmodum panis & vinum, quibus Christus cum adhuc in terris degeret, corporaliter vesceretur, in eius veram carnem & sanguinem cum Diuinitate coniuncta substantialiter conuertebantur, ita etiam has creaturas eius verbo in veram carnem & sanguinem illius ultra omnem admirationem mutari, eumque solum nosse, qui haec transmutatio fiat, qui eam solus sua potente virtute efficiat.

Aiunt, sicut panis, quem Christus in terris comedit, in eius corpus mutatus est: ita etiam in V. Sacramento panē in eius corpus transferri.

QUARTO, obseruandum est, S. Patres vt hanc transmutationem, quoad eius fieri possit, euidenter indicent, hinc inde in suis scriptis multiuarijs vt dictionibus & verbis, quae ad nullam figuram vel allegoriam (nisi quis temere ea & impudenter detorqueat, vimque & iniuriam eis inferre velit) trahi vel referri queant: sed pro genuina significatione sua veram ac realem exprimant conuersionem: cuiusmodi sunt: **Conuertuntur, Mutantur, Transmutantur, Transsumuntur, Transferuntur, Transformantur, Transselementantur, Transseunt in substantiam corporis & sanguinis Christi.** Quorum postrema, nempe, **Transseunt in substantiam** &c. visum est postea Patribus in Concilio Lateranensi, hoc vnico verbo **Transsubstantiationis** reddere & exprimere, maxime quod veteres, in primis Chrysostomus, a consecratione nihil substantiae panis aut vini remanere, sed mysteria corporis substantia consumi testentur.

Eiusmodi vtuntur verbis, quae veram ac realem significet conuersionem.

Homil. de Eucharistia in Encenij.

QVIN-

Eam mutati-
onem etiam
Consecrandi
& Consecrati
vocius in-
dicant.

QVINTO, eos hanc conuersionem, Consecrandi & Consecrati quoque verbis innuere voluisse, quæ illis, vt ipsi sese interpretantur, id significant, virtute omnipotente verborum diuinorum sub externis panis viniq; speciebus certò hic effici & substantialiter presens adesse verum corpus & sanguinem Christi, Sacramentum & rem Sacramenti, id est, tum species externas & visibiles panis ac vini, tum sub eis verum Christi corpus & sanguinem inuisibiliter contenta: ex quibus augustissimum istud & diuinissimum Sacramentum conficitur: itemq; Christum ipsum esse, qui hoc V. Sacramentum in manibus sacerdotis diuina virtute & potentia sua consecrat, & conficitur: proptereaq; veram illius carnem & sanguinem diuinæ huius consecrationis vi & virtute, non autem per subsequentem communicationem nostram, illic substantialiter adesse.

Testatur ea
re Christum
nobis sub his
externis spe-
ciebus suum
reliquisse cor-
pus & san-
guinem, nè
ab eorù per-
ceptione ab-
horreremus.
Chrysost. in
cap. 16. Mat-
thæi.

Chrysosto-
mus ibidem.
Testatur nos
Christi cor-
pus manibus
& ore attinge-
re, apprehen-
dere, percipere.
Itaq; ad sit ibi rea-
liter oportet.

Exigunt à
Christianis
omnibus hac

SEXTO, affirmare eos, Christum Dominum, sacratissimū corpus & preciosum sanguinem suum propterea nobis sub his benè notis & familiaribus panis ac vini speciebus edendum fruendumq; reliquisse, nè alioqui eorù perceptio horrore nobis esset: quod haud dubiò futurum esset, si planè nuda, nec his operta speciebus, nobis ea in cibum potumq; conferret: adeoq; asserere illos ipsummet Dominum ea causa suum corpus & sanguinem ante omnes accepisse, nè discipuli ab eo sumendo abhorrerent.

SEPTIMO, obseruandum est, crebrò multumq; in eo adstruendo illos versari, nos Christi carnem & sanguinem in V. Sacramentum non solum animo per fidem, sed etiam manibus pariter & ore apprehendere, contingere, & accipere, non tamen nisi medijs, vel (vt aiunt) mediantibus speciebus externis: easdemque visibiles species in V. Sacramenti distributione, diuidi quidem & consumi, sed corpus sub illis inuisibiliter contentum, indiuiduum & absq; consumptione inter nos multiplicari: Tum etiam non minus nos hic Christi corpus contingere, quam regis purpuram, qua ille indutus sit, attrahens, ipsum regem attigisse dicitur. Denique Christum verum Dei agnum, in altari sub his externis speciebus testu iacere, vt quondam in cunis fascioli inuolutus iacuerit.

OCTAVO, vno eos animo docere, quandò hæc humana ratione prorsus comprehendi nequeunt, eam ob rem fideles hoc V. Sacramen-

mentum salutariter percipere volentes, ante omnia verbis illis Domini Iesu, HOC EST CORPVS MEVM, HIC EST SANGVIS MEVS, firmâ debere fidem adhibere, rationemq; hæc capere nõ vacillatam, per fidem in captiuitatem redigere, nõsseq; oportere, Deum hic ex ineffabili bonitate supra contraq; omnes naturæ leges agere & operari, quò se nobis penitissimè & familiarissimè coniungere, nosq; omnes in seipso vnum corpus possit efficere: quod sanè quisquis non credat, ac nihilo secius ad illud V. Sacramentum percipiendum accedat, illum sacrosancti corporis & sanguinis eius non minus reum effici, atque Iudam ipsum & Iudæos, & à vera salute prorsus excidere.

NONO, obseruandum venit, ob antedictas rationes olim, cum Christiana religio quotidiana acciperet incrementa, quotiès in publicis concionibus de hoc V. Sacramentum sermonem habuere, vel etiã scripta edidere, propter eos qui saluari necdum essent expiati lauacro, his plerunquè verbis vsos eos esse: *Quod nõrunt fideles. Nõrunt q; percipiunt, Nõrunt qui mysterijs imbuti, aut initiati, aut consecrati sunt, aut qui sacrorum doctrina fuerint digni:* atq; hoc pacto sermonem eos abrupisse, quòd hanc admirandam planeq; incomprehensibilem creaturarum in verum Christi corpus & sanguinem transmutationem, nõ nisi baptizatis probatisq; fidelibus secretò aperirent, & à saluari lauacro alienos, immò & catechumenos, licet rectè credentes, celarent, & non modò non paterentur eos ad sanctissimum Sacramentum accedere, sed ab illius quoque diuina celebratione arceret, nec facta consecratione sacramentum vel adspicere sinerent.

DECIMO, è diuerso obseruandum est, tamen si infantes & paruuli baptizati verba Domini necdum intelligere, multò etiam minus ea credere possunt: at nihilo minus olim, ante & post Cypriani ætatem, immò etiam Augustini seculo, illis corpus & sanguinem, vel vt minimum sanguinem Domini in corporis & animæ salutem infundi consueuisse: quod haud dubiò Patres neutiquam fecissent, si Sacramentum non alio, quam symbolicè cuiusdam figuræ loco, percipientibus, Christi corpus duntaxat significaret, habendum censuissent, ipsamque perceptionem in sola sensibili fide, quam infantes & paruuli non habent, constituissent.

In parte sic-
nam fidem:
quod super-
uacaneum es-
set, si nihil
præter figurâ
hic adesset.

Nõ baptiza-
tos, quantum
iam credentes,
huius V. Sa-
cramenti my-
steria celarunt,
atq; etiam ab
eius celebra-
tione prorsus
excluserunt.

Olim parua-
lis mox à ba-
ptismo cor-
pus & sangui-
nem Domini
tradiderunt
minimè facta
ri, si Sacramen-
tum sola per-
cipiendi fide
niteretur &
constiteret.

Docet cōcor-
diter, Christi
in cœna car-
nē & sangui-
nem sui ca-
lesti patri in-
cruenta rati-
one immo-
lāsse.

V. Sacramen-
tū tanq̄ ipss-
simā veritatē,
comparatiōe
figurā vete-
ris testamēti,
habuere.

Tradūt Chri-
stum in cœna
sua figurā
sustulisse, &
eis V. Sacra-
mentum sub-
stituisse.

Afferūt prio-
ris testamēti
sacramēta si-
gnificare tā-
tūm: at noui
testamēti sa-
cramēta idre
ipsa præstare,
quod signifi-
cent.

Panem com-
munē ab hoc
V. Sacramen-

VNDECIMO obseruandum est, Patres concorditer docere, nōminum Iesum in sacrosancta Cœna sua incruentum instituisse sacrificium, perpetuis tēporibus ad eius vsq; reditum DEO patri offerendum, idque esse carnem & sanguinem illius, ipsamque aded carnem, quæ in cruce immolata sit, eundemque sanguinem, qui ex eius sanctissimo latere manarit. Atqui non possent ea in altari offerri deo Patri, nisi illic coram adessent.

DVODECIMO, magna eos consensione cuncta prioris testamenti Sacrificia, & imprimis Melchisedechicum sacrificium, itemque agni paschalis, & panum propositionum: manna quoque & aquam è petra in eremo, pro meris huius V. Sacramenti, ceu ipsissimæ veritatis, figuris & vmbris semper habuisse, testatosq; esse, quæ tunc Patribus in figura contigissent, nobis iam in V. Sacramento re vera & substantialiter exhiberi.

TERTIODECIMO, eos id quoque testatum effigere, CHRISTVM ipsum in sacrosancta cœna sua vetus pascha, tanquam figuram præuiam, à sui corporis & sanguinis V. Sacramento, ceu re significata & præfigurata, expressè discreuisse ac distinxisse: & illud quidem ceu vmbram abrogasse, hoc verò tanquam veritatem in eius locum substituisse, futuris indè temporibus perpetuò colendum ac percipiendum.

DECIMOQVARTO, si quidem CHRISTI corpus & sanguis in V. Sacramento non nisi typicè & symbolicè haberetur, iam in hoc præcipuo noui Testamenti sacramento nihil plus esset, quam in illis quondam typicis veteris testamenti sacramentis fuerit: cum tamen ea patrum omnium sententia sit, prioris testamenti sacramenta rem futuram duntaxat significasse, non autem præstitisse realiter: at nouæ legis sacramenta rem, quam significant, etiam conferre ipso actu vel actualiter: maximè autem prisca illa sacramenta huius diuinissimi sacramenti collatione, haud aliter atque vmbram erga veritatem, existimanda.

DECIMOQVINTO, ubi Patres simul de pane communi, & hoc V. Sacramento sermonem texunt, rum illos ex Apostoli institutione hoc ab illo, ceu verum viuensque CHRISTI corpus, à pane vulgari

vulgari separare ac fecernere: illum quidem terrenum naturalem, substantialem & corruptibilem panem, escamque ventris appellantes: hoc verò sacramentum, caelestem, supernaturalem, super substantialem & incorruptibilem panem, cibumque hominis interioris, in perpetuam corporis pariter atque animæ conseruationem & sustentationem, qui non vt ille panis in nos conuertatur, sed nos potius mutet in se.

DECIMO SEXTO, studiosè obseruandum venit, in catholica CHRISTI Ecclesia iam indè ab Apostolis, CHRISTI veram carnem & sanguinem, ceu diuinitati vnita, id est, CHRISTVM ipsum in Eucharistia semper adoratum, & tum Episcopos, tum presbyteros sacrificantes, V. Sacramentum mox à consecratione præsentibus Christianis ostendisse, non alia, pfectò sententiā, nisi vt (quæ admodum Augustinus ait) CHRISTVM in eo prius adorarent, quam illum acciperent: atque inter alia preces has, *Agnus Dei qui tollis peccata mundi, miserere nobis &c.* Itemque: *Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum &c.* ad diuinissimam & sacrosanctā Eucharistiam referri.

DECIMO SEPTIMO, Patres dum de V. Sacramenti communionem loquuntur, inter alia his vti verbis: videlicet, *Christum nobis dare carnem suam manducandam, & sanguinem suum bibendum, Exhibere eum de corpore & sanguine suo mensam.* Item, *De altari eius dispensari iudicium sanctam, Erogari corpus CHRISTI, Dari salutem, Dari vitam, Nos accipere corpus & sanguinem, Fideli corde atque ore CHRISTVM suscipere, Accipere pascha in corpore & sanguine Domini, Communicare corpori & sanguini Domini, Participes fieri corporis & sanguinis Domini, Corpus & sanguinem Domini in sacramento manducare & bibere, Bibere precium nostrum, Bibere quod de CHRISTI latere manarit, Corpus Dominicum in os nostrum intrare, Corpus CHRISTI in os nostrum ingredi &c.* quæ quidem verba & eius generis alia, veram corporis & sanguinis CHRISTI præsentiam testantur, quòd non possent de illis absentibus citra veritatis iniuriam proferrri.

to tanq̄ terre
num à caelesti
fecernunt.

Testantur
Christū iam
indè ab Apo-
stolorū tem-
pore semper
in Eucharis-
tia adoratū.

Eiusmodi
vtuntur ver-
bis, quæ exi-
gant Christi
corpus, iuxta
fidem illorū,
in Eucharis-
tia realiter
adesse.

Aliunt, quando Christus secundum diuinitatem, proprie loquendo, à nobis edere non potest, eum ea causa sumptis esse corpus nostrum, ut se nobis impartiri possit.

Ex Paulo docent, malos æquè ac bonos, Christi corpus in Sacramento substantialiter accipere.

Ut Ioseph ab Arimathæa Christi corpus in munda inuoluit sindone, ita uolunt illud quoquè in mudo linteolo consecrari debere.

Testantur indè ab Apostolis V. Sacramentum absentibus & ægrotis transmissum: quod non feret, nisi mox à consecratione corpus esset Domini.

Indicant, qua reuerentia, mūd. tia & sollicitudine V. Sacramentum acceptum & asseruatum sit.

DECIMO OCTA VO, obseruandum est, restant Patres, quando quidem Christus secundum diuinitatem si proprie uelimus loqui, edere non potest, (quod enim in corpore est, comedi non potest) eum propterea nostrum assumpsisse corpus, ut nos illud cum eius diuinitate coniunctum, re uera & substantialiter edere possimus.

DECIMO NONO, Patres omnes ex Apostolo id probare & asserere, nõ tantum bonos Christianos, sed etiã malos uerum Christi corpus substantialiter accipere, sed malos indignè & in suam perniciem & damnationem: unde consequens fit, Christi corpus in V. Sacramento substantialiter adesse, illudq; non modò animo in uera fide, quam mali non habeant, sed etiam substantialiter & corporaliter percipi: à bonis quidem ad uitam, à malis uerò ad exitium, mortem & damnationem.

VICESIMO, Patres affirmare, què admodum Ioseph ab Arimathæa corpus Christi in munda sindone inuoluerit: ita etiã idè corpus in V. Sacramento in mudo linteolo in altari cõsecrari debere, calicèq; uas esse sanguinis Dñi.

VICESIMO PRIMO obseruandum uenit, iam indè ab Apostolis corpus & sanguinem Domini à consecratione nõ præsentibus duntaxat Christianis datum, uerum etiam absentibus transmissum ac deportatum, non à sacerdotibus modò, sed diaconis quoquè: illisq; absq; noua cõsecratione ceu uerum corpus & sanguinem Christi traditum prætereaq; pro ægrotis & peregrinis asseruatum esse: unde etiam calices portatores sanguinis Domini appellanti, uti in Asseruationis Articulo hac de re fusius dicitur.

VICESIMO SECVNDO, olim Christianos deuotos & pios, lotis prius manibus, V. Sacramentum corporis Dñi mundo linteolo excepisse, ingentiq; cura & magno studio præcauisse, uti nè qd de corpore uel sanguine Christi in terrã decideret, nimirum ita institutos certoq; persuasum habentes, quisquis ea in re incautè & negligentè se gessisset, eum corporis & sanguinis Domini reum fieri.

VICE-

VICESIMO TERTIO, Patres ueteres ex huius V. Sacramenti institutione, aduersus Marcionem, Manetem, aliosq; eius generis detestabiles hereticos, Christi incarnationem sacrilega impietate negantes, ceu argumento fortissimo probasse, Christum nostram carnem & sanguinem reuera assumpsisse, & secundum illam uerè mortuum esse, & à mortuis resurrexisse. Dominus enim, aiunt, iuxta diuinum sermonem suum, carnem & sanguinem suum in cibum nobis in sui memoriam sumendum conferre non potuisset, nisi humanam naturam uerè assumpsisset, in mortem tradidisset, & à mortuis excitasset. Hoc uerò Patrum argumentum contra hereticos nihil prorsus haberet uirium, uti perspicuè est, nisi uera caro & sanguis Christi in V. Sacramento substantialiter haberetur.

VICESIMO QUARTO obseruandum est, Patres hoc cellissimum sacramentum tam præclaris appellare nominibus, eamq; uim & efficiẽtiam ei adscribere, quæ non possint nisi uni Christo Deo & homini attribui & congruere: unde necessariò consequitur, Christum in eodem V. Sacramento re uera substantialiter adesse. Vocant enim *Dei gloriam, Dei panem, Panem celi, Panem uitæ, Carnem uiuentis filij Dei, Sancta sanctorum, Spiritum, Ignem immortalem, Efficax aduersus peccatum antidotum, adeoq; peccatorum remissionem, Noui testamenti ob signationem, catharticum expellens malum è nobis, Conseruatorium æternæ uitæ: uel, Conseruationem à morte sempiterna, Præsidium contra demones & aduersa omnia, Expulsionem potestatum & uirium satanæ, Verũ uaticum, Agnum Dei, Christum ipsum*. Speciatim autem sancti illi Patres ex præstantissimi sacramenti huius uim & efficaciam, contra Marcionitas futuram corporum nostrorum resurrectionem, quæ caro & sanguis hominum immortalitatis & uitæ æternæ capax sit, asserere atq; probare conati sunt: quando quidem caro nostra & sanguis uiuentis & uiuificantis corporis & sanguinis Christi in hoc V. Sacramento particeps efficitur.

VICESIMO QUINTO ET POSTREMO, Patres sacerdotij, uel sacerdotalis ordinis dignitatẽ, quæ hodiè summo prohodolor cõtemptu laborat, angelicæ æquiparare dignitati, adeoq; promodum illi anteferre: idq; eo duntaxat nomine, quòd sacerdoti-

405
Præsentia corporis Christi in Eucharistia, cõtra hereticos probant, Christum reuera hominem factum, mortuum, & à mortuis excitatum.

Ijs nominibus V. Sacramentum appellabatur, quæ non nisi soli Christo possint attribui.

Probant hinc corporis nostrorum resurrectionem.

Sacerdotalẽ dignitatẽ angelicæ cõparant celsitudinẽ, ob potestatem corpus Christi cõficiendi.

bus à Christo collata potestas sit ipsius veram carnem & sanguinem consecrandi & conficiendi, qua angeli præditi non sunt.

Quod igitur S. Patres & catholica Christi Ecclesia ab Apostolorum vsq; tempore de omnibus ijs quæ iam diximus, semper idē sentierint, passimq; consentanea docuerint, ex supra allatis eorum testimonijs, modò ea studiosè lectitare & expendere velis, facile lector amice aduertere poteris. Quam etiam ob rem tum ad ea ipsa, tum Patrum monumenta & scripta, vndè ea descripsimus, remissum te volo, nihil hæsitans, quin hæc ita se habere, indè abundè comperturus sis; vndè porrò apud te ipsum incunctanter statuere poteris, quæ Patrum & Catholicæ Ecclesiæ de vera ac reali præsentia corporis & sanguinis Christi Seruatoris nostri in sacrosancta Eucharistia iam indè ab initio ad nos vsq; fides perpes fuerit.

EPILOGVS PRIMI ARTICVLI.

CAP. 82.

1. Verbum Dei

2. Cõsona Patrum testimonia.

3. Concilio-ru decreta & sententia.

Iquidem iam, vt eram pollicitus, in primi huius, quæ tractandum asserendumq; suscepam, Articuli primarij confirmatiõem, videlicet, veram vitalemq; Seruatoris & Domini nostri Iesu Christi carnem & sanguinem in præstantissimo altaris Sacramento substantialiter adesse, confertim ac diffusè introduxi principidò sempiternum Dei verbum & clarissima scripta diuina, quæ per se hac in parte abundè satisfaciunt: deindè nihilo minùs vetustissimos & præcipuos Patres, qui ab Apostolorum temporibus ceu fideles dei dispensatores & œconomi, Christianas ecclesias saluberrima & consentanea doctrina sua de vera ac indubitata scripturæ diuinæ intelligentia passim accuratè instituerunt. Deniquè non paucorù vniuersalium Conciliorum, ex toto orbe Christiano semper in Spiritu sancto coactorum, pulchrè consentientes sententias, decreta & definitiões: quibus adieci multigenarum obseruationum methodum quãdam & compendium, vndè Patrum & catholicæ Ecclesiæ vera certaq; fides liquidò possit animaduerti: interim etiã friuola, vana, nulla ratione subnixa, planeq; sophistica & fallaciõsa argumenta, immanesq; blasphemias, quæ Aduersarij nostri, desertores illi & impij V. Sacramenti hostes & oppugnatores contra Ecclesiam catholicam, destinata ac malitiosa sententiarum scripturæ diuinæ, patrumq; & conciliorum deprauatiõne & corruptione in suã ipsorum damnationem, in diuersum magna temeritate obijciunt & opponunt, satis superq;, vt mihi persuadeo, dilui ac profligauit.

blasphemias, quæ Aduersarij nostri, desertores illi & impij V. Sacramenti hostes & oppugnatores contra Ecclesiam catholicam, destinata ac malitiosa sententiarum scripturæ diuinæ, patrumq; & conciliorum deprauatiõne & corruptione in suã ipsorum damnationem, in diuersum magna temeritate obijciunt & opponunt, satis superq;, vt mihi persuadeo, dilui ac profligauit.

Oratum autem velim vnumquemlibet ea, quæ protulimus, sacræ scripturæ & catholicæ Ecclesiæ testimonia lecturum, nè ea ipsa oscitater, somnulosè & perfunctoriè percurrat, sed vt rei ipsius & causæ magnitudo (vt in qua salus nostra sita sit) postulat, diligenter expendat, animo reuoluat, pèsiculetq;: & si quidè in vera catholicaq; Christi Ecclesiæ de hoc diuinissimo sacramento fide adhuc constans permansit, citra dubium multò etiam magis indè ea in fide confirmabitur.

Sin autem callidis, versutis, fallaciõsis, virulentis hæreticorum sophismatis & fucis in quãdam hæsitatiõnem vel superstitionem adductus est, vbi tam luculenter, perspicuè ac irrefragabiliter veri notionem erit è diuerso affecutus, meo quidem iudicio dubitatiõnem & superstitionem omnem penitùs à suo animo remouebit, & ex fidiõssimo pij illius & prudentissimi Vincentij Lirinensis cõsilio id deinceps constanter credet & sentiet, quod gemina illa & inconcussa nec vnquã labefactanda & subruèda tum scripturæ diuinæ, tum catholicæ Christi Ecclesiæ autoritas deposcit: & quicquid prætereà iã indè ab Apostolis & vbiq; & semper, & ab omnibus creditum est, quodq; ipsi Apostoli & eorum proximi successores ecclesijs credendum tradidè: atq; ita Aduersarijs diuersum ab his, quæ nos Catholici nostriq; maiores ad Apostolos vsq; accepè, ipsi persuadentibus dicit Anathema maranatha.

Deniquè si non modò non nihil vacillare cœpit, sed iã planè seductus est, & ex pulcherrimis Christianæ Ecclesiæ castris & tentorijs, in funestas latronum hæreticorum speluncas pertractus est, & ex fido contubernali ac socio in perfidum & perditum Ecclesiæ DEI hostem & persecutorem mutatus est, equidem spe bona ducor, fore vt tamen id ille hinc haud obscure percipiat, se, nisi resipiscat, haud dubiò in satanæ venturù potestatem: cogitetq; tametsi mundus, deo permit-

Quid utilitas hæc allatura sint etiam catholicis

Quid illis cõmodatura, non nihil vacillent ac tubent.

Cur hæc etiã prorsus eueris minime sint fastidiosa.

1. Tim. 2.

Mat. 16.

2. Tim. 2.

permittente ob peccata nostra, iam ad breue tempus ab hæreticis
 scinari ac deludi se sinat, at tamen tum mundi, tum hæreticorum in-
 sapientiam postea omnibus manifestam fore, haud secus atque Ian-
 na & Mambra, cum agnitæ resistant veritati, homines corrupti me-
 te, & reprobæ circa fidem: cogitet præterea, se cum sua factione tan-
 dem voto non potiturum suo: siquidem de Christi ecclesia scriptum
 est, portas inferi non præualituras aduersum illam: si fortassis his
 agnitis, det illi DEVS pœnitentiam ad cognoscendam veritatem,
 & resipiscat à diaboli laqueis, à quo captiuus tenetur ad ipsius vo-
 luntatem: quod equidem omnibus miserè seductis opto precorque
 ex animo.

Nunc igitur totius negocij huius, quod tractandum expedi-
 dumque suscepi, primo hoc asserendo adstruendoque Articulo, ut
 cunque & pro necessitate iactis fundamentis, reliquos Ar-
 ticulos tres primarios, ex eo ceu fonte manantes
 & consequentes, minori negocio expedi-
 turum me spero. Itaque Deo au-
 spice ad alterum iam
 Articulum pro-
 grediar.

SECUNDVS

ARTICVLVS

PRIMARIVS.

IN CELSISSIMO ALTARIS SACRAMENTO
 MOX À DIVINA CONSECRATIONE, MI-
 NIMÈ VERÒ TVM DEMÙM CÙM POR-
 RIGITVR & PERCIPITVR, VERVM
 CHRISTI IESV

DOMINI NOSTRI CORPVS, REVERÀ AC SVB-
 STANTIALITER & ADESSE & PERMANE-
 RE, EAQVE CAUSA IN CATHOLICA
 CHRISTI ECCLESIA CONSECRATVM SA-
 CRAMENTVM, PRO FVTVRA COMMVNIONE AC
 PERCEPTIONE RECTÈ AC PIÈ ASSERVARI.

VISQVIS superioris primarij Ar- CAP. I.
 ticuli communitam satis assertamq;
 veritatem rectè ac probè assecutus
 est, is meo quidem iudicio, neq; hùc
 alterù, neq; duos alios posteriores
 articulos villo pacto in dubiù reuo-
 care poterit: quandoquidem primo
 illi tanquàm certissimo fundamêto
 suo innitùtur, atq; ex illo necessariò
 promanant & consequùtur. Verùm
 quandò secta biceps (quæ haud ali-
 und etiãdùm præ se ferre videtur, q̄
 in primo illo ARTICVLO, de-

FFF

pta

pta tamen transubstantiatione, quam vtrique iuxta negant & irritant, necdum sibi conuenire, sed in diuersas sententias distrahi anno salutis 1536. Vuittébergæ in Luteri, eorum omnium parentum ædibus, per vtriusque partis præcipuos propugnatores & signiferos (eo proculdubio nomine duntaxat, vt cõmunibus auxilijs iunctisq; copijs, Catholicam Christi Ecclesiam, cuius æquè omnes desertores & hostes extiterè, tantò facilius oppugnare, concutere, labefactare, atque demum in ruinam, quod tamen nunquam illi consequi poterunt, impellere queant) hac in parte in vnam coiuit sententiam, atq; inter sese mutuo cõspirauit, vt deinceps vnanimiter & magna cõfessione ac pertinacia afferant, panem & vinum in Sacramento non modò non transubstantiari, id est, in verã carnis & sanguinis Christi transferri substantiã, sed etiam Corpus Christi, præterquam cum iam actu ipso Sacramentum porrigitur & sumitur, neutiq; præsens haberi, (putã dum asseruatur, aut in arculis & vasculis circumfertur) neque illũ in Venerabili Sacramẽto adorari debere: atque itã apud sese statuit & communi sententia decreuit, Christianos Catholicos, quotquot iam indè ab Apostolorum temporibus Christum mox à consecratione in Eucharistia reuerã ac substantialiter adesse & permanere crediderunt, in eaque honorare, colere, adorare non dubitãrunt, hodieq; idem persuasum habent, & Christum in Venerabili Sacramento adorant, contumeliosissimè atque immanissimè idololãtras proclamare, proscindere, & criminari: equidem operæ precium, adeoque necessarium arbitratus sum, vt hunc quoque Articulum secundum, itemq; duos extremos, qui hunc ordine sequuntur, tametsi alioqui ex primo illo pendent & proficiuntur, separatim ac singulatim tractandos suscipiam, & quid ad horum quemlibet præriè ac peculiariter pertineat, ex supra citatis alijsq; scripturã diuinã, & sanctorum Patrum, Catholicãq; Ecclesiã irrefragabilibus pulchreq; consentaneis testimonijs oculis subiiciam, quò simpliciores quiq; hoc antidoto præmuniti, virulentis istiusmodi viperarum sibilis & afflatu, imprudentes nihilque præmoniti minimè inficiantur.

Principiò quidem priorem huius alterius Articuli partem, videlicet, quòd vera veri corporis Domini nostri IESV CHRI-

Conspiratio
Luteranorũ
& Zuingli-
anorũ contra
Eucharistiam
& Catholicã
Ecclesiam, facta
in ædibus
Luteri an-
no 1536.

Articuli in
duas partes
distributio.

STI secundum substantiam, vel substantialis in Venerabili Sacramento præsentia, non nisi in vnica diuinã consecrationis vi & efficaciacia, non autem in ipso porrigendi vel sumendi vsu, ea qua diuina consecratione consistat, planam testatamq; efficiam.

Indè porrò etiam partem eius posteriorem, nempe, celsissimum Sacramentum à consecratione in pium vsum aliquandiũ reuenter asseruari posse, sicq; indè ab Apostolis in Christi Ecclesia perpetuis temporibus asseruatum esse, eo pacto docere atque confirmare conabor, nemo vt possit contradicere.

VERAM CORPORIS ET SAN-
GVINIS CHRISTI IN EVCHARISTIA SUB-
STANTIALEMQ; SIVE REALEM PRAE-
SENTIAM, NON IN SACRAMENTI VSU,
SED IN DIVINAE CONSECRATIO-
NIS VI ET EFFICACIA CON-
SISTERE.

QVOD igitur ad priorem partem attinet, primò quidem nãtitur illa inconcussè luculentis mereq; diuinis institutionis Venerabilis Sacramenti huius verbis: vt quòd Dominus panem acceperit, benedixerit, fregerit, & dixerit: *Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur.* Itemq; calice accepto, dixerit: *Hic est sanguis meus, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum.* Quæ verba dubium non est, Dominum non nisi semel in creaturas panis & vini, cum in sanctas manus suas eas accepisset, generatim protulisse, nec postea, quotiès singulis discipulis singulas Venerabilis Sacramenti partes porrexit & dedit, repetisse, & dixisse vnicuique: *Accipe, Hoc est corpus meum, quod pro te datur.* *Accipe, Hic est sanguis meus, qui pro te fundetur.* Id enim ratione calicis nullo pacto sic se habere potest. Eum nanque alioqui cum non nisi vnus fuerit Dominus, duodeciès subindè consecrãrit oportet, prioremq; consecrationem posterioribus irritam fecerit, quod non modò non audiri, sed ne cogitari quidem sine horrore & abominatione potest.

CAP. 2.

Mat. 26.
Mar. 14.
Lucz 22.
1. Cor. 11.

Christus verba consecrationis in panem & vinum non nisi semel protulit.

FFF

2

Cum

STI

Cum igitur ista, praesertim calicis, administratio vel porrectio sit facta momento vel puncto temporis, efficitur inde necessarium irrefutabiliter, mox ubi Dominus ea quae diximus, verba sua diuina in creaturas illas semel pronunciauit, veram carnem & sanguinem illius sub panis ac vini speciebus coram adfuisse, & perseveranter permanisse & asseruata esse, donec eas inter duodecim per ordinem distribuisset. Cum sit enim ille Deus verus & veritas ipsa, quae mentiri nescit, verba eius mox ubi pronunciata fuere, vera ut fuerint necesse est, idque efficaciter effecerint, quod significant: ut ea omnium diuinorum verborum natura est & proprietas, quemadmodum scriptum est: Ipse dixit, & facta sunt: & Fidelis Dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. Quam etiam verborum eius efficacem vim atque potentiam siue facultatem, qua item effectum est, ut Dei filius agnosceretur, sacrosancti Euangelij paginae omnes passim testatam efficiunt.

Iohan. 14.
Rom. 3.

Psal. 148.
Psal. 144.

Mat. 7.
Mar. 1.

Ut Christus aqua in vinum mutauit, iram aqua & vinum mutatio sanguinem fuit. Vide supra Chrysologum.

Matth. 9.
Marc. 2.
Luc. 5.
Mat. 8.
Ibid.

Iohan. 4.
Mar. 4.

Luc. 18.
Mar. 7.

Mat. 12.
Mar. 5.
Luc. 8.

In nuptijs Iohan. 2. benedicta mater ait ministris: Quodcumque dixerit vobis, facite. Simul autem atque dixisset Dominus, Implete hydrias aqua: ac deinde, Haurite nunc & ferte architriclino, aqua illa repente in verum vinum mutata est, ac deinceps vinum permansit, et ex textu licet animaduerti, ubi sic habetur: Ut autem gustauit architriclinus aquam vinum factum &c. Dixit idem paralytico: Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam: & confestim ille sanus effectus, tulit lectum, & abiit. Dixit leproso, Mundare: & confestim mundata est lepra eius. Centurio ait ad eum: Dic tantum verbo, & sanabitur puer meus: responditque illi Dominus: Vade, & sicut credidisti, fiat tibi: & sanatus est puer ex illa hora. Idem de Reguli filio scribit Iohannes. Comminatus est veto, & dixit mari: Tace, obmutescere: & cessauit ventus, & facta est tranquillitas magna. Ait caeco: Respice: & confestim vidit. Dixit surdo & muto, Epheta: quod est, adaperire: & statim aperta sunt aures eius, & solutum est vinculum linguae eius, & loquebatur recte. Ait homini manum aridam habenti, Extende manum tuam: & extendit, & restituta est sanitati. Mulier non nisi simbriam vestimenti eius tetigit, & euestigio salua facta est a fluxu sanguinis, quae duodecim erat annis perpeffa. Dixit puellae mortuae: TABITHA CVMI, id est, Puella (tibi dico) surge; & confestim surrexit puella.

Mat.

Matth. 9. Mar. 5. Luc. 8. Voce magna clamauit Lazaro iam quatuoriduo mortuo: Lazare, veni foras: & statim prodiit qui fuerat mortuus. Et ut paucis agam, id praecipue & nusquam non Euangelium nos docet, Domini dicta & facta semper esse coniuncta, adeoque illius dixisse, fecisse esse: quod etiam ad docendam & asserendam rerum omnium proprietatem diuinitatem suam, ipse sese potissimum semper retulisse videtur: ut ubi ait: Si mihi non vultis credere, operibus credite. Quamobrem eius quoque aduersarij Iudaei dixerunt: Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo: quia in potestate erat sermo ipsius. Si ergo verborum illius tanta semper fuit vis & efficacia, ut quicquid diceret, eodem momento suum habuerit effectum, nihil penitus ambigendum est, haec quoque diuina illius verba, *Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus*, quibus hoc ille praecelsum instituit, nobisque reliquit Sacramentum, non minorem habuisse vim & energiam, quam id efficerent, ut corpus & sanguis eius euestigio reuera coram adessent. Nam si ea tum demum suum obtinere effectum, cum iam porrigeretur & perciperetur: nimirum sermo ille, *Hoc est corpus meum* &c. cum cum Christus proferret, cum mendacio coniunctus fuerit necessesse est: deinde eiusdem diuini sermonis efficaciam humanam actionem praestolari ac morari debuit, quod sine horrore dici non possit: quando Dei verbum humana vel actione vel omissione distinctum ac praepediri, atque ubi semel prolatum est, vlla ex parte immutari non potest. Vide supra xxiiij. Scripturae testimonium, fol. 43.

Vnde iam porro sequitur, quandoquidem in sacrosancta cena sua sanctis mandauit Apostolis, ut quod ipse fecisset, illi itidem deinceps facerent, hoc est, corpus & sanguinem eius diuinis ipsius verbis conficerent, eam ob rem posteaquam sacerdos eadem verba in creaturas vel super creaturas semel pronunciauit, confestim & eodem momento verum corpus & sanguinem eius coram adesse: neque tum primum cum porriguntur & sumuntur, illic esse incipere. Alias namque, ut quiuis potest animaduertere, verba illa humano quodam accidente vel incidente praepedimento, vel alio modo prorsus irrita & cassa fieri poterunt: quod citra Dei contumeliam & blasphemiam dici non potest. Caelum & terra, ait ipse Dominus, transibunt, verba autem mea non praeteribunt: adeoque scriptura diuina passim affirmat, ubi

Iohan. 11.
Vide supra Chrysologum, qui ait virtutem corporis Christi in Eucharistia longe esse maiorem, quam fuerit simbria. Iohan. 10.
Iohan. 7.
Luc. 4.

Mat. 24.
Luc. 21.
Num. 23.

Mat. 24.
Luc. 21.

FFF

3

semel

Est. 49.

semel egressum est verbum de ore Dei, nulla ratione distineri aut mutari illud posse, sed efficere id, cuius causa dictum sit.

Aduersario- rum acrias.

Aduersarij quidem impendiõ sibi arguti & perspicaces videntur, putantq; se solos videre, nec vident tamen, se hinc in clarissimum Dei verbum immaniter incurrere: quando hoc sacrosanctum corporis & sanguinis Christi sacramentum, quod ad eius constitutionem, vel ad illud constituendum attinet, parem cum cæteris sacramentis per oia rationem habere volunt: atq; ea causa Sacramentum hoc haud aliter quàm cætera describunt, & communi hac descriptione comprehendunt, Sacramenta (vt Melanchthon ait, de hoc Sacramento non secus atque de alijs loquens) esse actiones ipsas, directas ad eum finem, ad quem institutæ sunt: quare id tantum quod homini in Ecclesia porrigitur, esse sacramentum: cum tamen Christus ipse hoc sacramentum singulari quadam institutionis eius forma à relijs sacramentis expressè distinxerit, vt est sup. in Eusebij Emisleni (fol. 128.) itaq; Augustini testimonijs (fol. 226.) explicatum.

Libello de vfu integri Sacramenti & in respõsione ad scriptum delectorum aleri Coloniensis.

Matth. 28. Iohan. 20.

Aliorũ quidẽ sacramentorum constitutio & efficiẽtia vel effectus, in vfu ipso & applicatione vel exhibitione consistit, cum institutionu eorũ forma eõ dirigat & spectet: vt vbi Dñs de baptismo ait, Baptizate eos in noie patris &c. itemq; de pœnitentię sacramento, Quorũ remiseritis peccata &c. Sed lògè alia ratio est huius V. Sacramenti, de quo Dñs dicit, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus: quibus diuinis & efficacibus verbis fit, vt hoc V. Sacramentum etiam antè quàm percipiatur vel sumatur, absolutam & integram habeat sui constitutionem. Neq; verò de Baptismo eundem in modum loquitur. Paulus quidem ait, Spiritum sanctum effusum in nos abundè per lauacrum regenerationis, id est, baptismum: minimè tamen asserit, Baptismum esse Spiritum sanctum: quemadmodum Christus hinc dicit, Hoc est corpus meum, Hic est sanguis meus. Quod igitur Aduersarij, tametsi forme institutionum huius ipsius & aliorum sacramentorum omnino discretae atque diuersæ sunt, hoc nihilo secius V. Sacramentum, quantum ad constitutionem ipsius attinet, cum reliquis Sacramentis parem volunt habere rationem vel conditionem: quid hoc, oro, aliud est, quàm impudens fraus & impostura, qua sua deliramenta, contra Domini verba hominibus obrudere, inculcare & persuadere,

Tic. 3.

Cum diuersæ sint formæ institutionũ huius atq; aliorum sacramentorum, necesse est etiã huius sacramenti peculiarẽ & discretã esse constitutiõnem.

dece-

dere, eosque à vera fide ad suam superstitionem traducere moliantur?

Porro crasso nimis illos in errore versari, etiam indè licet perspicui, quod Apostolus, vt est crebrò iam antè dictum, illos quoque qui indignè accedunt, verum Christi corpus & sanguinem reuerà accipere testetur: Itaque necesse est etiam ante perceptionem adesse illic verum corpus & sanguinem, maximè cum Apostolus de illis dicat, manducare & bibere eos sibi iudicium, eõ quod non dijudicent corpus Domini. Si ergò non dijudicant in perceptione corpus Domini, quid quæso eorum perceptio facit ad sacramenti constitutionem, siue ad constituendum sacramentum? Si Iudas proditor verum corpus & sanguinem Domini in Sacramento, vt Lucas testis est, licet ad sui condemnationem, accepit: fieri non potest, quin corpus & sanguis CHRISTI ante eius fidem & impiam sumptionem in V. Sacramento verè ac realiter præsens adfuerit. Verum hæc iterum latius prosequi hoc loco nolim, vt quæ supra in 24. scripturæ testimonio, fol. 50. atq; aliàs abundè explicata sint.

Mali quauis Christi corpus nõ dijudicet, idẽ tamẽ verè accipiunt: quod argumẽto est, sacramenti huius constitutione nõ pceptiõẽ, sed consecratione consistere.

Quod verò ab ipsis indè Apostolis omnes sancti Patres & catholica Christi Ecclesia verba Dñi eo pacto acceperint, nõ in ipsa demum administratione & perceptione Eucharistiæ corpus Dñi illic adesse, sed vna ac sola diuina consecratione etiam ante sumptionem sacramentum perfici, lector studiosus ex supra allatis Patrum testimonijs facillè in memoriam redigere sibi potest.

Vtustissimus quidem ille DIONYSIVS AREOPAGITA, CAP. 3.

Pauli Apostoli discipulus, Ecclesiasticæ Hierarchiæ cap. 3. parte describit hunc in modum: At verò pontifex, cum diuina innumera laude profectus fuerit, sacrosancta & augustissima mysteria conficit, & quæ antè laudauerat, venerandis operata atque abdita signis, in conspectum agit: diuinaq; munera reuerenter ostendens, ad sacram illorum communionem conuertitur &c. Rursus parte 3. Quocirca reuerenter, inquit, simul & ex pontificali officio, post sacras diuinorum operum laudes, quod hostiam salutarem, qua super ipsum est, litet, se excusat (pontifex,) ad ipsum primò decenter exclamãs: Tu dixisti: Hoc facite in meam cõmemorationem. Deindè tanto misterio, ad imitationẽ Dei instituto, digno fieri postulat, & similis ipsi Christo

Sacerdos huius Sacramentum cõsecratione cõficit & cõsummat, iteq; offert vel litat & offert, atq; tum demum ad cõmunionem p̄greditur.

pro

pro viribus euadere, & vt Sacramenta sanctè conficiat & casè distribuât, & qui ad communionem accessuri sunt, dignè participant: sicq; venerandis-
sima mysteria consummat, & laudata oculus subijcit in signis sanctè propo-
sitis. Sanè opertum panem & indiuiduum aperit &c.

Audis hîc sacerdotem verbis Domini Venerabile Sacramentum
conficere & consummare. Quod quid sit, habes suprà in Præfatione
in Patres. Deindè offerre vel litare illud, & præsentibus reuenter
ostendere: atq; his omnibus peractis, tum demùm ad communionè
accedere. Vide suprà fol. 74. & 77.

IVSTINVS vir Apostolicus & martyriq; insignis, vt suprà di-
ximus, ait accepisse nos cibum qui per preces sermonis, quem à Christo acce-
pimus, consecratus est, & quo sanguis carnesq; nostrę communionè aluntur,
IESV CHRISTI eius qui homo factus est, & carnem & sanguinem esse. Ap-
stolos, senim in Commentarijs suis, que Euāgelia dicuntur, ita tradidisse &c.
Vide suprà fol. 86.

Mox vbi con-
secrata sunt
panis & vini,
corpus Chri-
sti efficiuntur.

Simul atq; pa-
nis percipit
vocationem
Dei, iam non
panis est &c.

IRENÆVS sanctus martyr eodem ferè tēpore lib. 4. cap. 1.
scribit his verbis: *Christus, q ex creatura panis est, accepit, & gratias egit,
dicens: Hoc est corpus meum. Et calicem similiter suum sanguinem canis-
sus est.* Vide suprà fol. 90. Ac multò etiam euidentius libro eodem:
*Quemadmodum enim, ait, qui est à terra panis percipiens vocationem Dei,
iam non communis panis est, sed Eucharistia &c.* Vide suprà fol. 94.

TERTVLLIANVS libro 4. contra Marcionem ait, Christum
acceptum panem & distributum discipulis, corpus suum illum fecisse. Vide
suprà fol. 101.

ORIGENES lib. 8. contra Celsum, *Oblati inquit, panes vtiq;
ex oratione & precibus, in sanctius quoddam corpus constantur.* Vide su-
prà fol. 117.

D. CYPRIANVS martyr fermòe de Cœna Dñi sic habet: *An-
te verba illa, HOC EST CORPVS MEVM, cibus ille cõmunis tantùm nutritio-
do corpori commodus erat, & vita corporalis subsidium ministrabat. Sed ex
quo à Domino dictum est, HOC FACITE IN MEAM COMMEMORATIONEM,
HAEC EST CARO MEA, HIC EST SANGVIS MEVS, quotiescunq; his verbis
& hac fide actum est, panis iste substantialis, & calix benedictione solenni sa-
cratus, ad totius hominis vitam salutemq; proficit, simul medicamentum &
bib.*

colocatum ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existens.
Vide suprà fol. 119.

D. EVSEBIVS EMISENVS Sermone 5. de Paschate: *Inuisibilis,* Verbis cõse-
crationis sic
inquit, sacerdos *visibiles creaturas in substantiam corporis & sanguinis sui* crassubstātia-
verbo suo secreta potestate conuertit, ita dicens: ACCIPITE ET COMEDITE: tio, vel con-
HOC EST CORPVS MEVM. Itemque: *Autequàm creatura inuocatiõ sum- uerũo.*
mi nominis consecrentur, substantia illic est panis & vini: post verba autem
CHRISTI, Corpus & sanguis est Christi. Quid mirum autem est, si ea qua ver-
bo creauit, possit creata conuertere? Vide suprà fol. 125. & sequent.

D. IUVS BASILIVS in sua liturgia ita precat: *Fac me virtute san-* CAP. 4.
cti tui spiritus idoneũ, vt sacerdoti gratia indutus, huic sancta mense
assumam, & sanctum & impollutum corpus tuum & sanguinem preciosum
consecrem. Vide suprà fol. 139.

D. GREGORIUS NAZIANZENSIS in carminibus de sacerdo-
tibus loquens, *O sacrificia,* ait, *mittentes incruenta sacerdotes, O magni*
segmentum Dei in manibus vestris ferentes. Vide suprà fol. 146.

Vultisne aduersarij alium habere ex vetustissimorum ordine, ve-
strum hunc crassissimum errorem euidentissimè condemnatè? En
vobis GREGORIVM NYSSENVM, cuius hæc sunt in oratiõe Ca-
techetica: *Vt em Verbi Dei gratia sanctũ effecit illud corpus, cuius firmamẽ-
um ex pane constabat, & ipsum etiam quodam modo panis erat: sic etiam hic*
panis, vt ait Apostolus, per verbum Dei & orationem sanctificatur: non quia
comeditur eò progrediens, sed statim per verbum in corpus mutatur, vt di-
ctum est à verbo, Quoniam hoc est corpus meum. Vide suprà fol. 149. *Qui-*
nam illa vir sanctus vestrum Aduersarij errorem significantius tum
arguere, tum damnare potuisset?

D. EPIPHANIVS in Ancorato: *Voluit, inquit, per gratiam dicere,*
Hoc meum est, Hoc & Hoc, & nemo non habet fidem sermoni. Qui enim non
credit ipsum esse verum, is excidit à gratia & salute. Vide suprà fol. 150.

THEOPHILVS ALEXANDRINVS lib. Paschali 1. his verbis
vtitur: *Panis Dñicus, quo Saluatoris corpus osteditur, & quẽ frāgimus in san-*
ctificationem nostrã, & sacer calix, qua in mensa collocantur, & vtiq; in ani-
ma sunt, per inuocationem & aduentum Sancti spiritus sanctificantur. Vide
suprà fol. 151. & sequen.

HESYCHIVS in Leuiticum lib. 6. *Nõ ergò oportet nos, ait, habentes*
GGG in ma-

Verbis cõse-
crationis sic
crassubstātia-
tio, vel con-
uerũo.

1. Tim. 4.
Non ppter eã
q comeditur,
Christi cor-
pus est in Eu-
charistia, sed
ob mutatio-
nem, qua fit
per verbum,

Per inuocati-
onem & ad-
uentum Spiri-
tus sancti cre-
aturã sancti-
ficantur.

in manibus, & consummantes verum mysterium, sequi figurat.

HIERONYMVS ad Hedibiam quaestione 2. Nos autem, inquit, audiamus, panem quem fregit Dominus, deditque discipulis suis, esse corpus Domini Salvatoris, ipso dicente ad eos: Accipite & comedite, Hoc est corpus meum. Vide supra fol. 153. Audis hinc, corpus esse Domini, cum Dominus dixerit, HOC EST CORPVS MEVM. Quod verò etiam ante summationem corpus illud fit, audi illum ad Heliodorum de sacerdotibus scribentem, his verbis: Absit vt de his quicquam sinistrum loquar, qui apostolico gradu succedentes, Christi corpus sacro ore conficiunt. Simile quiddam habet in cap. 1. Epistolae ad Titum. Vide supra fol. 154.

Hac verò sententia conuenienter illis Hesychiei verbis accipienda est, quae apud illum leguntur lib. 2. in Leuiticum cap. 8: Nisi, inquit, Christus rogatus ore sacerdotis, ipse venerit, & coenam sanctificauerit, & intiauerit ea quae aguntur, nullatenus sacrificium dominicum sunt. Quorum haec mens est: Cum dicimus sacerdotem suo ore conficere corpus Domini, ita accipiendum est, illum suo ore inuocare Dominum, & verba Christi, tanquam ministrum, proferre in oblationem, quibus verbis Christus ipse sacrificium consecrat.

Sacerdotes suo ore Christi corpus conficiunt, & vt id accipiendum sit.

CAP. 5. Non humano opere, sed Domini verbis Eucharistia conficitur.

CHRYSOSTOMVS idem passim testatur. In Matthaeum Homilia 83. Non sunt humanae, ait, virtutes haec operae: quae in illa coena confecit, ipse nunc quoque operatur, ipse perficit. Ministrorum nos ordinem tenemus. qui verò haec sanctificat & transfert, ipse est. Vide supra fol. 166. Atque apertius etiam Homilia de prodicione Iudae, vbi sic habet: Et nunc ille praesens est Christus, qui illam ornauit mensam, ipse ista quoque consecrat. Non enim homo est, qui proposita de consecratione mensa Domini, corpus Christi facit & sanguinem: sed ille qui pro nobis crucifixus est Christus. Sacerdotis ore verba proferuntur, & Dei virtus consecrantur & gratia. HOC EST, ait, CORPVS MEVM. hoc verba proposita consecrantur. Vide supra fol. 169.

AMBROSIVS de his qui initiantur mysterijs, cap. 9. ita scriptum reliquit: Quod si tantum valuit humana benedictio, (puta Moysi &c.) vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa Domini Salvatoris operantur? Itemque: Liqueat igitur, quod praeter naturam ordinem virgo genuit. Et hoc, quod conficimus (nos sacerdotes) corpus, ex virgine est. Quid hic quae natura ordinem? Et de Sacramentis lib. 4. cap. 4. hac mouet quaestio-

questionem: Consecratio quibus verbis est, & cuius sermonibus? Et respondet Domini IESV. Itemque: Vbi venit, vt conficiatur venerabile Sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos, sed vtitur sermonibus Christi. Ergo sermo Christi hoc conficit sacramentum. Et rursus: Antè quàm consecratur, panis est: vbi autem verba Christi accesserint, corpus est Christi. Denique audi dicentem: Accipite & edite ex eo omnes. Hoc est corpus meum. Et ante verba CHRISTI, calix est vini & aqua plenus: vbi verba CHRISTI operata fuerint, ibi sanguis efficitur, qui plebem redemit.

Sermo Christi Sacramentum conicitur

Indè est, quod vir sanctus, vt supra dictum est, Imperatorem Theodosium seniore, cum is, nulla habita ratione fusi sanguinis innocentij Thessalonicae, nihilo minus necdum peracta poenitentia & satisfactione; templum Christi vellet ingredi, hac grauissima oratione prohibuit, ita dicens: Quibus oculis adspicies cammunis Domini templum? quomodo manus extendes, de quibus adhuc sanguis stillat iniustus, vel iniuria susus? quomodo huiusmodi manibus suscipies sanctum Domini corpus? Consule Theodoretum historiam lib. 5. cap. 18. & Tripartitam lib. 9. cap. 30. Obserua hinc, corpus Domini in manus accipi, prius quàm ore sumatur.

Alibi idem vir sanctus ait, in flammis altaris caput omnium Christum quotidie consecrari: Itaque pannus ille lineus, etiam Corporale ea causa dicitur. Vide infra.

Lib. 1. de virginibus.

AVGVSTINVS itidem passim affirmat, mox à consecratione corpus Christi in V. Sacramento praesens adesse & ferri in manibus. In Psal. 33. scribit his verbis: Christus secundum literam (id est, non metaphorice) ferebatur in manibus suis, quando commendans ipsum corpus suum, ait: Hoc est corpus meum. ferebat enim illud corpus in manibus suis. Vide supra.

Christus corpus suum ferebat in manibus suis, antè quàm illud Apostoli acciperent.

Lib. 9. Confessionum, cap. 13. ait de altari dispensari victimam sanctam, qua deletum est chirographum &c. Si ergò de altari dispensatur, prius in altari vt fuerit necesse est.

Lib. 3. de Trinitate, cap. 4: Corpus Christi, inquit, & sanguinem dicimus, quod ex fructibus terrae acceptum, & prece mystica consecratum, ritè sumimus ad salutem spiritalem, in memoriam pro nobis dominicae passionis. Quod cum per manus hominum ad illa visibilem speciem perducitur, non sanctificatur vt

Inuisibili Spiritus operatione fit tam magnum sacramentum.

fit tam magnum sacramentum, nisi operante inuisibiliter spiritu Dei. Vide supra fol. 240.

Lib. 20. cōtra Fauustum cap. 13. Non quilibet panis & calix, ait, sed eius consecratione mysticus fit nobis. Vide supra fol. 246.

Ante consecrationē, panis est: post consecrationem corpus
Deniq; in sententijs Prosperi hæc eius verba legūtur: Non similes habemus has duas species, quemadmodum ante consecrationem habebamus: cum fideliter fateamur, ante consecrationem panem esse & vinum quod natura formauit: post consecrationem verò esse carnem Christi & sanguinem, quod benedictio consecrauit. Vide supra fol. 239.

CAP. 6.

CYRILLVS ad Calosyrium Episcopum scribit hūc in modum: Nō dubites an hoc verū sit, eo manifestè dicēte, HOC EST CORPVS MEVM: sed potius suscipe verbum Saluatoris in fide. Cum enim sit veritas, non mentitur. Vide supra fol. 302.

In Iohannem lib. xj. cap. 22. Nam ipsum etiam, ait, Domini corpus cuius iuncti virtute verbi sanctificatur, & ad benedictionem mysticam adedendum fit, ut possit sanctificationem nobis suam immittere. Vide sup. fol. 322.

GELASIVS sacramenta asserit in diuinam transire, Spiritu sancto perficiente, substantiam. Vide sup. fol. 334.

THEODORETVS Dialogo 2. huic ab Eranist proposita questione, Post sanctificationem quomodo appellas altaris donum? ita facit respondere Orthodoxum: Corpus Christi & sanguinem Christi. Et rursus: Post sanctificationem verò non iam panis, sed corpus & sanguis Christi, seu panis vite nominantur. Item: Intelliguntur ea esse quæ facta sunt, & creduntur, & adorantur, ut quæ illa sint quæ creduntur. Vide sup. fol. 338.

GREGORIUS PAPA I. lib. 4. Dialo. cap. 58. sic habet: Quis enim delium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocem calos aperiri, in illo IESV Christi mysterio angelorum choros adesse, summa sociari, terrena caelestibus iungi, vñ quoq; ex visibilibus & inuisibilibus fieri? Intellige, Ex Sacramēto visibili, & re sacramēti. Vide sup. 349.

In huius Gregorij I. vita Iohannes Diaconus lib. i. cap. 16. scribit eum inuisisse, ut continuis triginta diebus pro defuncto fratre Iusto offerret sacrificium, ut nullus omnino pretermitteretur dies, quo pro absolutione illius salutaris hostia non maceretur. En hūc salutaris offertur hostia, antequam percipiatur, pro vita functo, ei que opitulatur.

GREGORIUS TVRONENSIS, huius Gregorij Magni æqualis

in Miraculis D. Martini lib. 2. cap. 47. Cumq; expletus, ait, Missis, populus cœpisset sacrosanctum corpus Redemptoris accipere &c. Videt hic Gregorio Missas iam peractas, prius quam inciperet populus Corpus Dominicum accipere.

IOHANNES DAMASCENVS (quo nemo ferè illustrius testatur, verbis illis Christi, Hoc est corpus meum, panem in verum corpus repente & momento transferri atq; transubstantiari) Orthodoxæ fidei lib. 4. cap. 14. scribit hunc in modum: Dixit in principio: Producat terra herbam virentem, & vsque nunc pluuia facta producit germina, diuina eodacta & vigorata præcepto. Dixit Deus: HOC EST CORPVS MEVM: & HIC MEVS EST SANGVIS: & HOC FACITE IN MEAM COMMEMORATIONEM: & omnipotenti eius præcepto, donec veniat, efficitur. Eius generis testimonium habes apud eundem in Historia duorum militū: vt supra in eius testimonijs videre licet.

BEDA VENERABILIS, Panis, inqt, & vini creatura, in sacramentum carnis & sanguinis eius, ineffabili Spiritus sanctificatione transfertur. Vide supra in Bedæ authoritatibus.

THEOPHYLACTVS in Marci cap. 14. ita scriptū reliquit: Cum benedixisset Dominus, hoc est, gratias egisset, fregit panem, id quod etiam nos facimus, preces adiungendo, HOC EST CORPVS MEVM: hoc, inquam, quod sumis. Itemq;: In illud ipsum (corpus Domini) conuertitur. Consule supra Theophylactum.

In I. Cor. II. Si certiores, ait, essemus, quisnam & quantus sit ille, qui nobis in cōspectu adiacet, nulla fermè rei alterius ope indigeremus, sed solus ille & continentiam nobis & vigilantiam compararet.

COMMENTARIVS GRAECVS in Canonē Græcæ Liturgiæ, exponit D. Dionysium & alios patres, cum aiunt sacerdotem conficere & perficere sacramentum, ipsumque sacrum Canonem, verba Consecrationis complectentem, vocat orationem perfectiuam: & porro ait: Quando sacerdos gratias egit, postea sacrificat preciosa dona, & vniuersum absoluit sacrificium. Itemq;: Sacerdos Deū humiliter ac demisse precatur, ut diuina verba vnigeniti filij eius, saluatoris nostri propositis donis applicentur, eaq; sanctissimum & omnipotentem spiritum suscipiant, sicq; transmittetur, panis quidem in preciosum & sacrum corpus, sanguis verò in incontaminatum & sanctissimum sanguinem illius. Quibus actis & dictis,

GGG 3 quic-

Vt ad Domini verbum, Producat terra &c. vique nūc terra producit germina, ita per eius verba, Hoc est corpus meum, corpus illius efficitur.

CAP. 7.

Hic sequitur D. Groppeus Portenæ versionem: supra habet eundem locū ex versione Loniceri.

moxi consecratione, sacramentum perfectum est.

quicquid ad sacrificium attinet, exactum est, & ad finem peruenit, donata sanctificata, & sacrificium perfectum est.

Et rursus: Magna hostia, quæ pro mundo casa est, in sancta mensa (altari) posita conspicitur: quod nos credere debemus, cum Dominus dixerit, Hoc est corpus meum. Hoc facite in meam commemorationem. Itemque Christiani de denorum istorum sanctificatione prorsus nihil dubitant, si secundum propositum & orationem sacerdotum perficiantur. Vide supra.

D. Bernardus istud non testatur modò, sed reprehendit etiam ac reijcit crassum Aduersariorum errorem, perinde, vt ante eum D. Gregorius Nyffenus: idque inter cætera Sermones de Cæna Domini ad Petrum Presbyterum euidentissimè, vbi Dominum sic facit loquentem: *Hostia quam vides, iam non est panis, sed caro mea, quæ pependit in cruce pro mundi vita. Sanè mutatio ista, benedictionis opus est, non originis: virtus hæc facit, non vsus: effectus est potentie, non vsus nature: dignatio est, non ratio. Quid verò contra nouum hunc errorem, cuius primi authores sunt Aduersarij nostri, atque eo ipso ad Vualdensium, Henricianorum, Petrobrusianorum & Bohemorum errores accessione attulere, vel dici vel scribi posset luculentius?*

Idem Bernardus Sermones de transitu Malachie Episcopi, de sanctissimis eius manibus loquens, vocat eas manus mundissimas, quæ Dominici corporis hostiam salutarem pro peccatoribus toties obtulissent.

Quorum verò attinet, Patrum repetendis testimonijs prolixius immorari, quandò vetustissimum illud idemque sacrosanctum Nicenum Concilium, quod vel solum nobis satis esse debeat, testatur *fide nos intelligere debere, situm in sacra illa mensa agnum illum Dei, tollentem peccata mundi, incruentè à sacerdotibus immolatum?* &c. Vide supra ipsum Concilium.

In Romano quoque Concilio sub Nicolao 2. aduersus Berengerium decretum ac definitum est, *Panem & vinum, quæ in altari ponuntur, post consecrationem verum corpus & sanguinem Domini nostri Iesu Christi esse, & in veritate manibus sacerdotum tractari,* &c. Consule supra Romanum Concilium.

Ac deinde rursus in alio Concilio Romano sub Gregorio septimo, *Panem & vinum quæ ponuntur in altari, per mysterium sacra orationis, & verba nostri Redemptoris substantialiter conuertuntur in veram & propriam et viuifica-*

In mensa Domini situs est agnus Dei.

uiuificatricem carnem & sanguinem IESV Christi Domini nostri: & post consecrationem esse verum Christi corpus, quod natum est de virgine, & quod pro salute mundi oblatum in cruce pependit, & quod sedet ad dexteram patris: & verum sanguinem Christi, qui de latere eius effusus est. Vide supra in Concilio sub Gregorio VII.

Eundem in modum decretum est in magno illo Lateranensi, itemque Constantiensi, Basileensi, & Florentino Concilijs, Diuinorum virtute verborum creaturas panis & vini, in verum corpus & sanguinem Christi transubstantiari. Consule supra eadem Concilia.

Porrò vltra hæc omnia id obseruandum venit, sanctos Patres passim concorditer tradere, Dominum Iesum hisce suis verbis, Hoc facite in meam commemorationem, tria facienda demandasse, videlicet, Corporis sui Consecrationem, Oblationem, ac Dispensationem: quod nos in quarto Articulo primario aliquantò fufius docebitur. Præterea testari illos, sacerdotes semper à consecratione corporis & sanguinis CHRISTI populo reuerenter spectanda ostendisse, haud dubium ea adorandi causa: ac deinde patri cælesti incruentè obtulisse: atque ijs omnibus peractis, tandem ad communionem & dispensationem vel distributionem Eucharistiæ accessisse: quibus certè perspicuè illi id innuunt, Christi corpus etiam antequam porrigatur, re vera illic adesse, cum non possit alioquò vel ostendi, vel immolari.

Horum quidem testimoniorum nõ admodum necessaria illi fuisset repetitio, qui ea omnia quæ primo Articulo tractata sunt, diligenter lectitarit. Verum quandò illic testimonia de vera ac reali corporis CHRISTI in V. Sacramento præsentia multò prolixius, præcipueque contra alteram aduersæ partis factionem (id est, Zuinglianos, quos Sacramentarios vocant) producta sunt: hic verò error, (purè quòd corpus CHRISTI tum solum, quandò panis porrigitur, præsens sit, extra vsum autem, neque adsit, neque verè ostendatur, vel spectandum exhibeatur) partis alterius iam grassantis sectæ temeraria assertione defenditur, atque apud plerosque, qui tamen nolint esse sacramentarij, istorum hominum versutis & callidis, tum verbis, tum scriptis iam horrendum in modum sua passim capit incrementa,

nec

Que tria hæc obseruanda.

Ostentio & oblatio V. Sacramenti ante communionem, innuit, corpus Domini illic, prius quàm communicetur, perfectè adesse.

nec multò est Sacramentorum infania inferior, equidè huiusmodi erroris dispellendi causa, testimonia hæc carptim breuiterq; per Lectori rursus ob oculos reuocare volui, in quibus ceu in speculo cernere liceat, quid catholicum, quid contra hæreticum sit. Atque his quidem priorem huius alterius primarij Articuli partem, nempe in præstantissimo Sacramento mox à consecratione, non autem tum demùm cum porrigitur & percipitur, verum Christi corpus substantialiter adesse & permanere, expeditam velim.

V. SACRAMENTVM IN CHRISTI. ECCLESIA PIÈ ASSERVARI.

CAP. 8.

Indè porrò pars altera huius Articuli proficiscitur & consequitur, nimirum quando quidem Christi corpus peracta consecratione, vigore factæ transubstantiationis euestigio coram adest in Venerabili Sacramèto, eam ob rem in catholica Christi Ecclesiis de causis idem Venerabile Sacramètum aliquandiu rectè ac piè asservari.

Id verò ità se habere, eundem in modum tum Choro omnium sanctorum Patrum, (qui iam inde ab Apostolis in Christi Ecclesia clari extitère, idque piè ac religiosè fieri posse, ab ipsis Apostolis haud dubiò didicère) tum sacrorum conciliorum decretis & sententijs liquidò testatum efficiam.

D. CLEMENTEM, Petri Apostoli discipulum & sectatorè, tametsi eum Aduersarij pro se adducere moliantur, equidem contra illos in prima acie collocabo. Is enim sanctus Pòtifex & Martyr Episcopi, altera ad Iacobum fratrem Dñi, scribit his verbis: *Tribus gradibus commissa sunt sacramenta diuinorum secretorum, id est, presbytero, diacono, & ministro, qui cum timore & tremore clericorum, reliquias fragmentorum corporis Dominici custodire debent, nè qua putredo in sacrario inueniatur: nè cum negligenter agitur, portioni corporis Domini grauis inferatur iniuria. Cõmunio enim corporis Domini nostri IESV CHRISTI si negligenter erogetur, & presbyter minora non curet admonere officia, graui anathemate & digna humiliationis plaga feriat. Certè tanta in altario holocausta offerantur, quanta populo sufficere debeant. Quòd si remanserint, in crastinum non reseruetur, sed cum timore & tremore, clericorum*

Nicephorus lib. 2. cap. 38. inquit: Post Petri & Pauli obitum, Iacobus, qui frater Domini est nominatus, & Hierosolymitanam Ecclesiam administrandam suscepit, Obliuiscit hoc est, Iustus appellatus est, mortem exponam.

corum diligentia consumantur. Qui autem residua corporis Domini, quæ in sacrario relicta sunt, consumunt, non statim ad communes accipiendos cibos conueniant, nè putent sanctæ portioni commiscere cibum, qui per aqua-liculos digestus, in secessum funditur. Hactenùs Clemens.

Hunc Clementis locum ea ex parte Aduersarij sibi, vt antè diximus, adiungere nituntur, vbi ait: *Tanta in altario holocausta offerantur, quanta populo sufficere debeant: Quòd si remanserint, in crastinum nõ reseruentur, sed clericorum diligentia consumantur.* &c. Atqui hic ediuersò obseruandum venit, Apostolorum tempore id certam ac peculiarem suam habuisse rationem, quòd tum nihil necesse esset Eucharistiam, p infirmis & alijs absentibus reseruari, quòd quidem quotidie perseuerantes erant in doctrina Apostolorum & communicatione fractionis panis, vt habes Act. 2. Quæ verò præterea hinc à D. Clemente traduntur, ea Aduersarij ceu imprudentes ac planè inscij prætermittunt, quòd haud obscure intelligant ipsorum errorem ipsorum aperitissime condemnari. Primò nanque ait ille, tribus gradibus, videlicet, presbytero, diacono & ministro, hoc est, hypodiacono, commissa esse sacramenta diuinorum secretorù. Neq; est cur id cuiquam mirum videatur: vt ex D. Laurentij martyris verbis, & quibusdam alijs antiquissimis patribus infra fusius percipi licebit. Deinde reliquias & residua V. Sacramenti vocat holocausta vel hostias corporis dominici, easq; cum timore & tremore clericorum diligentia ait consumi debere, & eos qui consumunt, aliquot postea horis à communibus cibis abstinere. Postremò negligetiam, si qua hinc incidat, presbyterorum, graui anathemate censet feriendam.

Quibus certè meo iudicio vir sanctus perspicuè satis id indicat, in V. Sacramenti à populi communione asservatis reliquijs, verum Christi corpus etiamnum substantialiter adesse, idemq; cum timore & tremore sumendum: ab illis verò, qui hinc negligenter agant, graue corpori Dominico iniuriam inferri, pena grauissima, quæ est Anathema, dignam, meritoque plectendam.

Diuus PIVS I. D. Clementis in Cathedra beatissimi Petri successor, qui Antonini Pij Imperatoris temporibus vixit, & Christi causa suum fudit sanguinem, postea decreuit, (vt De Consecrat.

CAP. 9.

HHH

Distinct.

CORUM

Pœnitentia sacerdotis, cuius negligentia de sanguine Christi aliquid stillat

Distinct. 2. c. Si per negligentiam, habetur) quam pœnitentiam agere debet sacerdos, cuius negligentia aliquid de sanguine Domini stillauerit in terram, uel tabulam, uel altare, uel linteum altaris. Iubet ut is lingua labatur, tabula radatur, terra, ut non conculcetur locus, corradatur, & igne consumatur, & cinis intra altare recondatur: linteamina autem tribus uicibus minister abluat, calice subterposito, & aqua ablutionis sumatur, & iuxta altare recondatur: denique sacerdos, si in terrâ stillauerit, quadraginta diebus pœniteat.

Itidem postmodum in Concilio Arelatenfi sancitum est, quæ pœnitentia agenda sit sacerdoti, qui benè nō custodiêrit sacrificium, & mus uel aliud aliquod animal illud cœderit: itē qui pdiderit illud in Ecclesia, aut pars eius ceciderit, & non inuenta fuerit. Habetur de Consecrat. distinct. 2. c. Qui benè non custodiêrit.

Illhæ decreta grauissima Melanchthon non dubitat habere ludibrio. Illa, inquit, diligentia, nē quid distillet, est pædagogia, quæ non tantum ad rem principalem pertinet. Sacramentum est id quod homini in Ecclesia porrigitur, non id quod rodunt mures, aut quod distillat. Sacramenta sunt actiones ipsæ, directæ ad eum finem, ad quem institutæ sunt. Si metuunt ne uinū acescat, cur non metuūt, nē panis fiat mucidus? Melius est, subito cum opus est, consecrare. Ergo hæc fictitia pericula nō excusant prohibitionē, scilicet alterius speciei. Hæc pericula Melanchthon fictitia dicit.

Libello de usu integri sacramenti.

Atquē ō Deus bone, quod hic homo deuolutus est, qui tantum sibi sumit? Hoc cine est de diuinorum, quibus fit consecratio, uerborum uel & efficacia rectè sentire? Hoc cine est consecratū Christi corpus, & preciosum sanguinem, iuxta Pauli doctrinam, pro eo atque par est, diiudicare? Id nē Melanchthoni pædagogia quædā erit, cuius causâ uiri sanctissimi, itemq; Concilia in negligentes & incuriosos tam graues constituere pœnas, adeoque Anathema ipsum, tanquam qui eo nomine rei sint corporis & sanguinis Domini, eaque magna affecerint iniuria? Mihi quidem non uidetur. Verum nē hosce sanctos patres, quod Romæ Diui Petri obtinuerint Sedem, plus factis sibi

Considerandos putet, mox alia eius generis complura uetustissimorum probatissimorumque Patrum comperiet testimonia.

ATque ut ordine progrediar, à Diuo Pio ad Iustinum martyrem uenio, qui eadem uixit tempestate. Is iam crebrò memorata ad Antoninū Piū Apologia scribit his uerbis: Vbi is qui præpositus est fratribus, gratias (id est, Eucharistia cum sacrificio) peregit, & precibus ac gratiarum actioni populus omnis qui adest, benedixit, dicens, Amen: ij qui apud nos diaconi dicuntur, dāt unicuique eorum qui adsunt, percipiendum panem, uinum & aquam, quæ cum gratiarum actione consecrata sunt, & ad eos qui absunt, perferunt. Vide supra fol. 86.

CAP. IO.

Diaconi olim ad absentes perferbant Eucharistiā.

Audis hęc haud obscure, Venerabile Sacramentum facta consecratione, (qua, sicut hic idem sanctus martyr testatur, uerum corpus & sanguis CHRISTI in Eucharistia non minùs sese coram exhibent, quam olim uerbum sempiternum in uirginis utero eadem assumpserit) etiam illud attulisse & porrexisse, quorum tamen non ea erat potestas uel facultas, ut si sacramentum non fuisset, postquam illud eo apportarant, denuò id consecrarent: quod quidem in aperto est, & infra fusiùs docebitur. Itaque etiam hinc facillè licet animaduerti, quàm parùm sibi constet Melanchthonis malè deliberatum consilium, melius esse, subito, cum opus est, consecrare.

Soli sacerdotes potestatem habent Corpus Christi in altari Domini intra Missæ officiū consecrandi.

Minimè uerò Melanchthon. Ab ipsis indè Apostolis, uti hęc uideri licet, ex eorum præscripto & ordinatione id obseruatum est, ut nulli nisi sacerdotes, & ipsi tamen non nisi in altari Domini, cum etiam dum ieiuni Missæ sacrum faciunt & sacrificium offerunt, atq; ex illo sacrificio ipsi quoq; percipiunt, Christi corpus conficere & consecrare queant. Quod idem Apostolus quoq; luculenter satis innuit, ubi ait: Nunquid domos non habetis ad manducandum & bibendum? aut Ecclesiam Dei contēnitis? Undè nimirum Clemēs D. Petri discipul⁹ Epist. 3. ita ait: Hic ergo oportet nos agnoscere uoluntatē Dei, ubi & agendi, & sacrificandi est locus: qm̄ in alijs locis sacrificare &

Non ubilibet debet confici corpus Domini. c. Hic ergo. de Cōf. Distinc. 1.

C. Nullus
presbyter.
ibidem.

Missas celebrare non licet, nisi in his, in quibus Episcopus proprius iusserit, aut ab Episcopo regulariter ordinato, tenente videlicet civitatem, consecratus fuerit: Cui consentiens D. Syluester Pontifex in Epilogo Romani concilij, Nullus, ait, presbyter Missas celebrare præsumat, nisi in consecratis ab Episcopo locis. Basilius quoque in eadem sententiâ scribit lib. secundo de Baptismate, Quæstione 8. vel Sermone 2. cap. octavo. Nobis quoque, inquit, periculum est male obiti mandati, si sacerdotij mysteria in locis prophanis celebraverimus. Ijs similia habet in Psalmum 113. sub finem. Indè adeò est, quod Augustinus Corpus Christi passim altaris sacramentum appellat. Vide Epist. 50. ad Bonifacium: & lib. Confessionum 9. cap. 13. victimam nuncupat, quæ de altari Domini dispensetur.

Sacerdos consecratus, debet ipse quoque communicare.

Porro quod sacerdos corpus Domini conficere non debeat, nisi ipse quoque illud percipiat, potest id quidem ex Leuitici 6. cap. doceri, ubi sic habetur: Sacerdos qui offert hostiam, comedet eam in loco sancto. Quamobrem vetustissimus ille Dionysius Areopag. Ecclesiastica Hierarchiæ cap. 3. parte 3. ait hunc divinarum rerum decentissimè esse ordinem, ut prius communicet atque impleatur sanctus præsulibus (quæ per illum distribuenda sunt cæteris) divinis donis, & sic alijs tradat. Ità namque etiam Christum ipsum fecisse testantur Chrysosto. in cap. 26. Matthæi, Hieronymus ad Hedibiâ, & Augustinus de doctrina Christiana lib. 2. cap. 3.

Sacerdos ubi cibum potumque accepit, non debet consecrare.

Præterea non quovis tempore, maximè ubi cibum potumque sumpsit, permissum esse sacerdoti subito consecrare, ex Augustino potest animadverti, qui ad Ianuarium scribens, inter alia his utitur verbis: Ex hoc enim placuit spiritui sancto, ut in honorem tanti sacramenti, in os Christi prius Dominicum corpus intraret, quam exterius cibi. Quibus convenienter in Concilio Carthagine 3. Canone 29. decretum est, ut sacramenta altaris non nisi à ieiunatis hominibus celebrentur: itemque Concilij Aphricani canone 8. Et à ieiunatis Deo sacrificia peragantur. Vide exemplum terribile apud Gregorium Turonensem lib. in gloriam Martyrii edito, cap. 86. de Epachio presbytero, qui temerè consecrare & sacrificare præsumpsit, cum non esset ieiunus. Iam tu mihi expendas

velim,

velim, amice lector, à me mera quædam ac prorsus barbarica sit V. Sacramenti prophanatio & contemptio, id quod à nostris geritur Aduersarijs: quemadmodum ex ijs quæ sequuntur, vberius discere licebit.

DIUS IRENAEVS martyr & pōtifex, Polycarpi eius qui D. Iohannis Euangelistæ fuit discipulus, auditor, qui quæ sub Commodi Imperatore floruit, ea tempestate Epistolam scripsit Victori Romano Pontifici, ut Eusebius lib. 5. Ecclesiasticæ historiæ cap. 24. testatur, quæ id subindicatur, Romæ tum temporis eum fuisse Ecclesiæ morem, ut Romani Pontifices extraneis Episcopis vel presbyteris, si qui Romam venissent, & essent Catholicæ religionis, Eucharistiam solenniter transmitteret. Dubium non est, illis immanium persecutionum temporibus hoc symbolum quoddam fuisse, Romanos Pontifices eos pro catholicis & suæ communionis hominibus habere, quibus Eucharistiam transmittentibus: hosque ediuersò declarasse, se cum Romana Ecclesia catholica esse communionis. Erat, inquam, solennis hæc transmissio, symbolum quoddam communis fidei. Id verò planius fit atque euidētius ex ea Melciadis Papæ, qui Maximiani & Maxentij persecutione martyrij palmam adeptus est, constitutione, quam Damasus in Pontificali commemorat. Is enim constituit, ut ex consecratu Episcopi oblationes propter hæreticos dirigerentur per Ecclesias. Hoc pacto vetustus ille Ado in Martyrologio suo hanc Melciadis constitutionem refert.

Romani Pontifices solebant aliud aduenientibus presbyteris Eucharistiâ solenniter transmittere.

Propter hæreticos olim consecrata Eucharistia ad vicinas Ecclesias mittebatur.

TERTULLIANVS, Seueri Imperatoris temporibus clarus, non vno loco Eucharistiæ asservationem apertissimè testatur. Libro de Oratiōe sic habet: Nonne solennior erit statio tua, si & ad aram Dei steteris? Accepto corpore Domini & reseruato, utrumque saluum est, & participatio sacrificij, & executio officij. Vide supra fol. 109. Offēdes illic persecutionum temporibus ità more comparatum fuisse, ut Ecclesiarum præfecti vel antistites, pbatris Christianis Eucharistiâ in munda linteo domum absportadam, & ieiunio expleto deuotè sumendam traderent. Cuius rei idem Tertullianus testis est lib. 2. ad vxorē, ubi

Persecutionis tempore presbyteri Christianis Eucharistiam dabat, domum secū absportadam. Vide infra Basiliuam.

HHH 3 cam

eam hortatur, nè ipso defuncto alteri, præsertim ethnico, nubat. *Sci*et, inquit, *maritus*, quid secretò ante omnem cibum gustes. Et si scierit panem, non illum credet esse qui dicitur. Libro quoque de Corona militis, in eandem scribit sententiam: *Eucharistia*, ait, *sacramentum* est in tempore victus, & omnibus mādatum à Domino, etiam antelucanis catibus, nec de aliorum manu quàm præsentium sumimus. Vide supra folio HO. & III.

CAP. II.

Forseu. 7.

DIVVS LAURENTIVS Martyr, sub Decio Imperatore martyrij corona insignitè decoratus, Sixtum Papam, cuius erat Archidiaconus, cum is ad martyriū duceret, Christi causa mortem appetiturus, his verbis appellare cœpit: *Quid in me displicuit pater? Nunquàm sacrificium sine ministro offerre consueueras. Experire certè, utrum idoneum ministrum elegeris, cui commisisti Domini sanguinis consecrationem &c.* Quæ quidem verba cum hæctenus plerique non probè caperent, verbum consecrationis in dispensatione mutarunt, sed non rectè. Hæc nanquè Domini sanguinis consecratio ipsam Eucharistiam significat, quam veteres non rarò Consecrationem Corporis & Sanguinis, seu Sanctificationem ipsam vocarunt: ut etiã in ipso sacrosanctæ Missæ Canone habetur: *Fiat hæc cōsecratio corporis & sanguinis Domini nostri IESU CHRISTI omnibus nobis sumentibus &c.* Et Chrysoströmus in Matthæum in opere imperfecto, *Eucharistia*, inquit, ipsa proprie dicitur sanctificatio, cum sit corpus Christi, qui est ipsa sanctitatis essentia. Ea igitur verborum D. Laurentij martyris mens est & sententia, Sixtum ipsi commisisse consecrationem, id est, ipsum V. Sacramentum custodiendum & dispensandum: id quod verba mox sequentia satis indicant: *Cui consummandorū consortium sacramentorum tribuisti &c.* Ex quibus certè hæud obscurè licet intelligi, à primis Ecclesiæ incunabulis ita Christianos sensisse, corpus Christi à consecratione in Venerabili Sacramento substantialiter adesse & referuari vsq; ad eius dispensationem. Quod quidem etiam ex Hippolyti martyris, quem Laurentius ad fidem conuertit, passione fit manifestius, historia referente, posteaquàm D. Laurentius spiritum reddidit, Iustinum presbyterum obtulisse sacrificium laudis pro tam celebri martyrio, eiq; sacrificio Hippolyti

ipsum interfuisse. Peractis autem sanctis exequijs martyris, eundem Hippolytum abisse domum, dedisse pacem omnibus seruis & ancillis suis, quos Christo lucrificerat, & communicasse eos de sacrificio altaris beati Laurentij martyris: putà quod Iustinus presbyter, ut iam dictum est, consecraret.

Quæso autem, aliquid apud te ponderis habeat hæc passionis D. Laurentij historia, ut ex qua etiam D. Ambrosius lib. i. Officiorum cap. 4. tanquàm quæ non parùm apud ipsum autoritatis haberet, pleraque de verbo ad verbum citarit.

DIVVS CYPRIANVS mori illi supradicto, cuius Tertulianus mentionem facit, confona, eaque luculenta dicit testimonia. Sermone de lapsis inter alia refert, cum femina quædam arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, (tulerat enim illud secum ex ecclesia) manibus indignis tenuisset aperire, igne in se surgente, deterritam esse, nè auderet attingere. Eodem loco quendam alium cum Sacramento abuti-
mento abuti-
mur, Christus
abscedit.
 & ipsum maculatum (scilicet apostasia) narrat sacrificio à sacerdote celebrato, partem cum cæteris ausum esse latenter accipere: sed sanctum DEI edere & contrètare non potuisse, cinerem ferre se apertis manibus inuenisse. Vbi mox subiungit: *Documèto vnius ostensum est, Dominum recedere cum negatur.*

Eadem tempestate, psecutione Valeriani & Galieni Imperatorum Persecut. 5.
 sæuente, ut in antiquissimis & cum primis fide dignis Martyrologijs 18. Calen. Septemb. annotatum videmus, cum pagani Tharsytium acolythum & martyrem inuenissent sacramenta corporis Christi portante, cœperunt disquirere quid gereret. At ille indignum iudicans porcis margaritas prodere, tamdiu ab eis fustibus ac lapidibus mactatus est, quousque spiritum exhalaret. Et reuoluto eius corpore, sacrilegi discussores nihil sacramentorum Christi in eius manibus aut vestibus inuenierunt.

Quòd autem Eucharistia semel consecrata, (etiã si non tum statim accepta sit, sed postea porrigatur) neque possit, neque debeat Sacramento
semel consecratum, non
poteat denuò
consecrari.
 denuò consecrari, quod tamen fortassis plerique aduerfæ partis in DEI contumeliam faciunt, idem Cyprianus sermone de ablutione pedum, locuples testis est his verbis: *Baptismum repeti, ecclesiasticæ prohibent regulæ: & semel sanctificatis nulla deinceps manus iterum cōsecrās præsumit accedere: quia contumelia esset Spiritus sancti, si euacuari posset quod*

quod ille sanctificat, uel aliena sanctificatio emendaret, quod ille semel tenuit & confirmat. Ipse summus sacerdos sui est sacramenti institutor & auctor: in cæteris homines Spiritum sanctum habuere doctore &c. Et notandum: Post baptismum & Eucharistiam, quæ sui reuerentia non patitur irari &c. id est, semel consecrata, denuò consecrari.

CAP. 14.

Aduersarij Clementem Alexandrinum sibi uoluit adiungere, sed frustra.

CLEMENS ALEXANDRINVS, q̄ eodẽ penè vixit æuo, lib. 1. Stromatum perindè vt Patres superiores, testatur sua ætate in Ecclesia id in more positum fuisse, vt cuilibet è populo permitteretur suam Eucharistiæ partem in manu fumere. Atq; tametsi nonnulli partis aduersæ Clementem hunc ad suam sententiam accommodare nituntur, nulla tamen ratione id ille patitur: vt qui loco iam dicto suam de reali hac veritate sententiã, apertè satis significet, dum ita scribit: *Firmum autem eius* (id est, conscientia, quam ad accuratè perfectèq; eligendum ac fugiendum opemam dicit) *fundamentum est recta uita, cum ea quæ conuenit, doctrina. Quamobrem qui comederit panem & biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem homo seipsum, & sic de pane edat & de calice bibat. Quanquam inficiãs ire nemo potest, et alibi de Eucharistia testè loqui: vt illis temporibus, quod crebro antè diximus, etiã alij Patres, p̄ more habuere. Veru enim uerò si eius de Resurrectione carnis liber extaret, quo suam de Eucharistia sententiam luculenter explicauit, vt ipse Pædagog. lib. 3. asserit, re ipsa proculdubiò comperiremus, eum cum reliquis patribus hac in parte modis omnibus conspirare. Nec potest id esse ambiguum, quin nihil hinc senserit aliud, quàm ipsius discipulus Origenes, cuius quidẽ certam de vera Christi in V. Sacramento præsentia fidem, iam supra prolixè retulimus, fol. 115.*

Ingens & religiosa veterum Christianorum erga Eucharistiam reuerentia.

Huc accedit, quòd apud eundem ORIGENEM præclarum extat testimonium, etiam extra & ante communionem in Eucharistia verum esse corpus Christi, idq; Homilia 13. in Exodum, vbi ista eius verba leguntur: *Volo uos, inquit, admonere religionis uestræ exemplis: uostis qui diuinis mysterijs interesse consuestis, quomodo cum suscipitis corpus Domini, cum omni cautela & ueneratione seruatis, nè ex eo parum quid decidat*

decidat, nè consecrati muneris aliquid delabatur. Reos enim uos creditis, & rectè creditis, si quid inde per negligentiam decidat. Habes hoc idem testimonium etiam supra annotatum fol. 114. Videat hinc Melanchtho, quàm bellè ipsi cum Origene conueniat. Origenes nanq; ait, Christianam religionem ab vno quolibet probè Christiano id reposcere, vt cum omni cautela & ueneratione caueat, nè quid parum consecrati muneris altaris, quod ipse corpus Domini appellat, in terram delabatur. Ait nos Christianos credere, & quidem rectè credere, si quid eius nostra incuria & negligentia decidat, reos nos fieri corporis & sanguinis Domini: qua in re certum est, eum ipsum Origenem cum Clementis I. itemq; Pij I. auctoritatibus consentire: At Melanchthon hoc nostræ religionis exemplum, & hanc verã rectamq; fidem non alio q̄ pædagogia loco habet, & supra scripta pericula, q̄ Christiani cum omni cautela & ueneratione præcauere debeant, atque eam, quam diximus, admittendo negligentiam reum fieri corporis & sanguinis Christi, Melanchthoni prorsus fictitia sunt pericula. Iam lector ipse statuat, vtri potius accedendum sit.

Origenis religio.

Melanchthonis impietas.

DIONYSIVS ALEXANDRINVS, Origenis discipulus, & in schola κατηχητικῶν successor, quandam scripsit epistolam, cuius Eusebius Ecclesiasticæ Historiæ lib. 6. cap. 34. meminit: qua ille apertè testatur, ipsius ætate Eucharistiã pro ægrotis asseruari solitam. Ea nanque Epistola inter alia refert, Serapionem quendam fuisse apud Alexandriam, unum ex his qui lapsi sunt, eundemq; sæpè deprecatur ut susciperetur, nec tamen impetrasse: Oppressu deinde huc esse ægritudine, ita ut triduo iam sine uoce prorsus iaceret: paululum uerò quarta die respirãtem, uocasse ad se & filiam suam, & dixisse: *Quousquẽ me detinetis? Quæso uos, citò aliquis presbyterũ roget, ut postquam aliquando dimitti. Et cum hæc dixisset, rursum sine uoce permansit. Abijt cursu puer ad presbyterum noctis tempore. Infirmabatur presbyter, uenire non potuit, tamen quia præceptum fuerat à me, ut lapsis in exitu nemo reconciliationis solatia denegaret, & maxime his, quos prius id rogasse constaret, parum Eucharistiæ puero qui ad se uenerat, dedit, quod infusum iussit seni præberi. Regrediente adhuc puero, antequam regrederetur do-*

CAP. 15.

Eucharistia semper pro ægrotis asseruata.

Serapion.

aliàs, nepotem ex Ælia,

num, rursus Serapio respiciens: Redisti, inquit, fili? Et: Licet presbyter venire non potuit, tu tamen imple quod tibi praeceptum est, ut possim discere. Cumque esset completa solennitas, uelut catenis quibusdam uinculisque diruptis, latiore iam spiritum reddidit. Atque huius rei narrationem pia hac adhortatione (quae apud Aduersarios nostros Sacramenti hostes, quippe viaticum impiè exhibitantes, nullius est ponderis) Dionysius ille concludit: *Ex quo, inquit, constat certissime, huius boni auxilio nullum debere fraudari.* Est hoc nimirum eiusmodi testimonium asseruatæ pro ægrotis Eucharistiæ, nempe ut illi possit refragari: vnde id quoque discimus, quælibet ad extrema perductum, imprimis hoc se viatico & diuini huius boni auxilio communire debere.

Zuingliani
viaticum par-
ticipandunt.

Persecut. 10. Cuius quidem etiam alia duo extant duarum martyrum præclara exempla, puta Hilariæ quæ sub Numeriano, & Luciae quæ sub Diocletiano Imperatoribus pro Christo perpeßæ sunt: quarum utraque iam iamque animam suffura, cum inter gentilium manus in martyrij agone esset posita, sacrosanctam Eucharistiam, quæ dubio procul non tum primum, sed aliquandiu antè consecrata fuit, accepit, moxque à cælestis illius perceptione viatici, spiritum suum Domino reddidit. De Hilaria quidem sic se habet: *Dum tracta à paganis fixisset gradum, rogauit eos ut suam ipsi orationem complere permitterent.* Sicque accepit Sacramentum Domini, & manibus expansis in orationem se demisit, & inter orandum spiritum reddidit. Fit hinc verisimile, eam pro illorum more temporum Eucharistiam penès se asseruatam habuisse. De Lucia verò sic eius narrat historia: *Iussu Pascasij tandem gladio in gutture merso percussa, nihilo minus quam diu uoluit orauit, quam diu uoluit turbæ circumstantem allocuta est: nec omnino mortua est, donec uenientibus sacerdotibus, communionem Dominici corporis & sanguinis acciperet.*

Miliaria.

Lucia.

Ex Adonis
Martyrolo-
gio, sub Idib.
Decembris.

CAP. 16.

IAm porrò ad antiquissimi & sacrosancti illius Niceni I. Concilij testimonium agè procedamus. Synodus hæc, cui, ut antè dictum est, ex toto orbe 318. sancti Episcopi interfuerè, perspicuè docet & innuit, ea tempestate in tota Ecclesia Catholica eum

eum apud omnes morem fuisse, ut Venerabile Sacramentum à consecratione & populi communionem aliquandiu asseruaretur, uti nè Christiani, si postea ijs fortè temporibus, quibus non posset conficere, qua decet deuotione illud peterent, eo carere cogerentur. Adeoque Synodus ista morem hunc ceu Christianæ religioni consentaneum & pium, expressè confirmat & approbat, atque hinc Canone 14. ita decernit: *Peruenit ad sanctum Concilium, quod in locis quibusdam & ciuitatibus, presbyteris sacramenta diaconi porrigant.* Hoc neque regula, neque consuetudo tradidit, ut ij, qui offerendi sacrificij non habent potestatem: his, qui offerunt, corpus Christi porrigant. Sed & illud innouit, quod quidam diacones, etiam ante Episcopos sacramenta sumunt. Hæc ergo omnia amputentur, & accipiant secundum ordinem post presbyteros ab episcopo, uel à presbytero sacram communionem. Quod si non fuerit in præsentia uel episcopus, uel presbyter, tunc ipsi proferant & edant.

Soli sacer-
des possunt
sacrificare.Eucharistia
asseruatio.

Hunc verò canonem, ea qua dictum est ratione accipiendum esse, illud argumento est, quod in fide digno codice Ordinis Romani, cuius ceu authentici in Canonibus crebra fit mentio, in Rubrica feræ quartæ in capite ieiunij, his ipsis verbis scribitur: *Si autem necessitas euenierit, & presbyter non fuerit præsens, diaconus suscipiat penitentiam, ac det sanctam communionem.*

Vides hinc Diaconis à Concilio eam factam potestatem, ut sacram communionem, id est, corpus CHRISTI, ab episcopo vel presbytero prius consecratum, si episcopi vel presbyteri non possit haberi copia, & proferre, & porrigere, & fumere queat: id quod infra ex D. Hieronymo fusiùs docebitur.

Eiusdem Concilij Canone 13. Dionysij Alexandrini pia de viatico porrigendo sententia approbata & decreta est his verbis: *De his uerò, qui recedunt ex corpore, antiquæ legis regula obseruabitur etiam nunc, ita ut si fortè quis recedat ex corpore, necessario uitæ suæ viatico non defraudetur.* De omnibus his, qui à corpore recedunt, in tradendo eis communionem, & cura, & probatio sit episcopi. Vnde nullo potest negotio animaduerti, sacrosanctum viaticum in eos usus pro ægrotis & emigrantibus

Viaticum quum
mortalis
porrigatur,
nullo pacto
negligendum
est.

tibus semper esse asseruatum. Namque aliqui si nullum esset reseruatum viaticum, multi haud dubio vel nocturnis, vel alijs quibus fas non est consecrare viaticum, horis, subito exiti alibus correpti morbis, absque supremo illo necessario viatico & communione e corpore emigrassent: cum tamen concilium velit, cura & diligentia atque probatione Episcopi agendum esse, ut in e quo is viatico defraudetur.

CAP. 17.

OPTATVS AFER, Miltiuitanus episcopus, temporibus Valentis & Valentiniani Imperatorum acerimè inuehitur in impios sacrilegosq; Donatistas, quod sacra vasa quibus Christi corpus & sanguis asseruata & delata essent, commiuisissent, colliquefecissent, & in mercatu publico impiè diltraxissent. Contra Parmenianum quidem lib. 6. scribit his verbis: *Hoc immanè facinus geminatum est, dum frequistis etiã calices Christi sanguinis portatores, quorum species reuocastis in massas, mercedem nefarijs nundinis prouocates: ad quam nec emptores eligere uoluistis sacrilegi, dum inconsideratè uendidistis. Haetenus ille.*

Calices sunt sanguinis Christi portatores.

Audis hic sanctum hunc uerbum, calices nuncupare sanguinis Christi portatores, eosq; etiam illius iam tum seculo ex materia preciosa, puta auro & argento confectos fuisse, quos insani Donatistae diripere & conflare, in nundinis suis distrahere, & quandam indè pecunię summam conficere non dubitauerunt. Ecquid uerò censetis Optatum, si eum in hæc nostra tempora incidere contigisset, in sceleratissima Aduersariorum nostrorum sacrilegia, quæ illum Deum & res sacras designant, dicturum fuisse?

BASILIVS MAGNVS, qui iisdem claruit temporibus, de Eucharistiæ asseruatione peculiarem quandam scripsit epistolam ad Cæsariam patriam, quæ Græcè extat. Pia hæc & religiosa matrona, prae reuerentia & timore non erat ausa manibus suis, ut tum adhuc in Ecclesia moris erat, Christi corpus attingere, secumque domum abportare, frequentis & assiduæ communicationis gratia. Illi igitur scribit Basilius hunc in modum: *Et communicare per singulos dies, & participare de sacro corpore & sanguine Christi, pulcherrimum & ualde utile est,*

Mos Ecclesie primitiuus.

ipso

ipso manifestè dicente: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet uitam æternam. Quis enim ambigit, quin frequens uita participatio, nihil aliud sit quam pluribus modis uiuere? Nos idcirco quater in singulis hebdomadis communicamus: in die Dominico, in quarto die hebdomadae, in Parasceue, & in Sabbato, ac in alijs diebus, si qua memoria fuerit sacræ dicitur. Illud autem, in persecutionis temporibus necessitate cogitauerunt, non præsentem sacerdotem aut ministro (id est, Diacono) communione propria manu sumere, nequaquam esse graue, superuacaneum est demonstrare, propterea quod longa consuetudine, hoc ipso rerum usu confirmat est. Omnes enim in eremis solitariam uitam agentes, ubi non est sacerdos, communionem domi seruantes, à seipsis communicant. In Alexandria uerò & in Aegypto, unusquisque eorum qui sunt de populo, plurimum habet communionem in domo sua. Semel enim sacrificium sacerdote consecrate & distribuente, merito participare & suscipere, credere oportet. Et enim in Ecclesia sacerdos dat partem, & accipit eam is qui suscipit cum omni libertate, & ipsam admouet ori propria manu. Idem igitur est uirtute, siue unam partem accipiet quisquam à sacerdote, siue plures partes simul. Haetenus Basilius.

Ac rante B. asseruati Christiani hebdomadae communiunt.

Ob serua, non reri hunc lon ante Basilij temp ora sui as.

Credebat est, ubi sacerdos non est, conferuit sacra me tu, postea & asseruati, & porrigi pte possit.

Ex hac Epistola manifestè cernere licet, quod iam supra in Tertulliani testimonijs attigimus, persecutionum tempore tum eum in Christi Ecclesia morem fuisse, ut sacerdos peracto sacrificio, cui libet Christiano id petenti interdum unam, nonnunquam plures partes præberet, domum ab sportadas, & pro cuiusque deuotione à seipso percipienda, quando quidem persecutionum immanitas non sinebat quod quodiam celebrari Ecclesie conuentus atque cœtus: ad eosq; discimus hinc, etiam eremitas perpetuè apud se in desertis Eucharistiam asseruasse, eamq; subindè cum deuotione sumpsisse. Deniq; testatur hic Basilius eum morem non sua demum ætate cœpisse, sed antiquitatis, & ultra quam quisquam meminisse posset, perpetuè in usu fuisse.

AMPHILOCHIVS ICONII EPISCOPVS, ad quem Basilius Magnus hic apud eundem Basilij vita refert, quod cum u rogasset Dominum, ut daret ipsi gratiam, & sapientiam atq; intellectum proprijs sermonibus offerret, asseruit cum, III 3 & scribere

Et scribere ministrations vel liturgiæ mysteria, quadam nocte adueniens Dominum in visione cum Apostolo, & propositionem panis facientem in altari, excitasse Basilium, eiq; dixisse: Secundum postulationem tuam repletur os tuum laude, &c. Tum vero surrexisset Basilium, & accessisset ad altare, atque celebrasse officium, & post finem orationum exaltasse panem, & eum deinde in tres diuisisse partes, quarum unam communicavit cum timore multo, alteram reseruarit secum sepeliendam, tertiam vero imposuerit columba aurea, pendenti super altare. Postremo sub vitæ finem dispositam sibi confestim sumpsisse tertiam partem, quæ à Domino data fuerat ei, communionis, & recumbentem in lecto gratias egisse, &c.

D. Basil. partem unam Eucharistiæ incluit colubæ aureæ pediculi super altare.

Nè tibi admirationi sit lector, quod hic audis de columba aurea per altare, memineris in Actis V. vniuersalis Constantinopolitani Concilij annotatum, Clericos & Monachos Antiochiæ apud Iohannem Patriarcham & Synodum Constantinopoli coactam accusasse Seuerum hæreticum, quod in neque ipsis sanctis altaribus peperisset, neque sacris vasis parcens, alia autem conflans, sui similibus erogasset: præsumpsisset etiam columnas aureas & argenteas in formam Spiritus sancti super altaria lauacra & altaria appensas, unam cum alijs sibi appropriare, dicens non oportere in specie columbæ Spiritum sanctum nominare, &c. Ex his potes præteritum priscum morem animaduertere.

IN VITA MARIAE Aegyptiacæ, insigni poenitentia illustratam quam Paulus Ecclesiæ Neapolitanæ diaconus conscripsit, legitur eam breui è corpore decessuram, sanctum Zosimam rogasse ad Iordanem, ut iret in pace ad monasterium suum, & vespere Dominicæ cenare acciperet diuini corporis & viuifici sanguinis portionem in vase sacro, digni tantum mysterij, & offerens sustineret ipsam in parte Iordanis, ut veniens acciperet dona viuifica. Id vero fecisse Zosimam: cumq; ad littus Iordanis venisset, vidisse illum sanctam foeminam, super liquidum equoris fluctum quodammodo per solidum iter ad se venire. Zosima autem stupente, & genua fleeterente, prohibuisse eam his verbis: Quid facis Abba? Quia sacerdos Dei es, & diuina portas mysteria. Deinde dicto symbolo fidei & oratione Dominica, viuifica mysteriorum diuinorum eam suscepisse dona, & extensis in celum manibus, & cum lacrymis ingemiscentem, ita dixisse: Nunc dimittis ancillam tuam Domine secundum verbum tuum in pace: quia viderunt oculis meis salutare tuum.

Vide Chryso-
stomum homil.
17. in epist. ad
Heb. ubi ait
hos eremitas
1 anno semel
participasse,
& fortassis
post duos an-
nos semel.
Abbas Zosi-
mas Eucharis-
tiâ in vase sa-
cro acceptâ,
ad Iordanem vs-
que deporta-
uit, & Mariæ
Aegyptiacæ
porrexit.
Luc. 1.

Hactenus quidem de asseruato viatico: nunc ad eum reuertamur morem quondam in Ecclesia vsitatum, quo benè probatis Christianæ religionis professoribus Eucharistia domi sumenda porrigebatur.

DIUVS HIERON. Apologia aduersus Iouinianum testis est, suo æuo, cum iam sæua persecutionis in Christianos motu tepeitas deduxisset, eam consuetudinem Romæ etiamdum perdurasse. Eius verba hæc sunt: Scio Romæ hanc esse consuetudinem, ut fideles semper Christi corpus accipiant: quod nec reprehendo, nec probo. Vnusquisque enim in suo sensu abundat. Sed ipsorum conscientiam conuenio, qui eodem die post coitum communicant, & iuxta Persium, noctem flumine purgant: quare ad martyres ire non audent? Quare non ingrediuntur Ecclesias? An alius in publico, alius in domo Christus est? Quod in Ecclesia non licet, nec domi licet. Nihil Deo clausum est: & tenebræ quoque lucent apud Deum. Probet se unusquisque, & sic ad corpus Christi accedat.

CAP. XIX.

Rom. 14. D. Hieronymi quoque seculo Christiani Eucharistiam domi habuere.

Esai. 66 Psal. 138 1. Corin. 14

Obserua, quid hoc loco D. Hieronymus reprehendat. Apostolus instituit eos, qui in matrimonio degunt, ut orationis causa ad tempus abstineant à re venerea. Porro Romani licet concubuissent cum uxoribus, nihilo minus quotidie communicare volebant: interim tamen eodem die, quo concubuerant, non erant ausi martyrum basilicas ingredi, ut illic Dominicum corpus perciperent: metuebant enim, nè id eis male cederet. Sciendum est enim, eos qui sibi munditiæ non essent conscii, olim ad martyrum sepulcra accedere pertimuisse. Quamobrem de se ipso quoque D. Hieronymus ita scribit aduersus Vigilantium: Quando iratus fuero, & aliquid mali in animo meo cogitauero, & me nocturnum phantasma deluserit, basilicas martyrum intrare non audeo: ita totus & corpore & animo pertremisco. Ratio huius erat, quod diuino quodam miraculo illic plerumque res perpetrata, etiam propria interdum ipsorum confessione, ipsis inuitis prodebat. Vide hinc Augustinum Epist. 137. de miraculis factis ad corpus martyris Felicis Nolensis: & Sulpitium in vita Martini Dialog. 3. cap. 7. Obiurgat igitur Hieronymus Romanos, cum se ob nocturnos foemine congressus in idoneos putarent, qui in martyrum basilicis communionem acciperent, quod nihilo secius nulla concubitus habita ratione, domi communicare vellent: hoc ipso testatum satis efficiens, suis etiamnum perinde ac Basilij temporibus, homines Eucharistiam communicationis gratia domi asseruasse.

1. Corin. 7

Olim, qui sibi munditiæ non erant conscij, martyrum sepulcra adire formidabant.

Hactenus

Idem

Idem ipse alibi apertè testatur, ipsius ætate etiã sanctissimos episcopos Eucharistiam asseruasse ac deportasse. Extrema epistola ad Rusticum monachum, laudat S. Exuperij Tolosæ episcopi benignitatem in pauperes: *Sanctus*, inquit, *Exuperius Tolosæ episcopus, vidua Sarpentensis imitator, esuriens pascit alios, & ore pallente seiuuans, fame torquentem aliena: omnemq; substantiam Christi visceribus erogauit.* Mox addit: *Nihil illo ditius, qui corpus Domini canistro vimineo, sanguinem portat in vitro.* Quibus id vult Hieronymus, D. Exuperium tanta fuisse benignitate & liberalitate erga inopes Christianos, vt, nè grauem illi paterentur penuriam, interdum cum vasorum aureorum non suppeteret copia, corpus & sanguinem Christi in canistro vimineo & vitreis vasculis gestarit. Cernis hinc igitur, D. Exuperium corpus & sanguinem Domini in vasis quibusdam portasse.

D. Exuperius corpus Christi in canistro vimineo portauit.

Puerunt etiã olim preciosissima vasa in vsu, quibus Sacramenta asseruarentur.

Sectarij quidem ex vasculorum, quibus sancti patres interdum asseruandi & deportandi venerabilis Sacramenti causa vsi sunt, vilitate, etiam ipsum venerabilem Sacramentum in contemptum quendam adducere moliantur: sed quid eo possit esse dementius? maxime cum haud sit obscurum, etiam Patrum ætate aureas patenas, cibaria aurea, turres aureas & aureos calices in vsu fuisse, vt iam antè ex Optato potuit animaduerti, & ex ijs quæ sequuntur, fuisse licebit perdiscere. Quod verò illi charitatem Christianam erga viuam CHRISTI membra, virgente necessitate, rebus omnibus anteponendam censuerunt, id nimirum est, quod in illis laude & prædicatione effertur.

Cæterum quandò Diuus Hieronymus libro de septem Ordinibus Ecclesiæ, Gradu 6. pulchrè subindicat, qua ratione suprascriptus Niceni Concilij de asseruanda Eucharistia Canon accipiendus sit, equidem locum illum quin huc adscribam, cõmittere nõ possum. Verba D. Hieronymi istiusmodi sunt: *Nulla in cõficiendo corpore Christi inter presbyteros & Episcopos credenda distantia est: & Eucharistia in pride per presbyteros benedicta (si usus exegerit) Episcopi accipere debet ac se Christo & plenitudini (id est, Ecclesiæ) eius cõmunicare cognoscent.* Et paulò post: *Nec ego dico præsentibus episcopis atq; astantibus altari presbyteros posse sacramenta conficere. Sed si forte usus exegerit, ut uenientes u*

Eph. 4.

Eccle

ecclesiam sacerdotes eisdem horis, quibus aut oblatio parata non sit, aut non possit offerri, non debere episcopum repudiare Eucharistiam presbyterorũ, si ponatur in altari &c. memineris verò lector, Hieronymum hinc sacerdotum nomine solos episcopos significare, qui eo seculo soli sacerdotes dicebantur, presbyteri verò tantum presbyteri.

EX his igitur id accipe, non quouis tempore fas esse consecrare Eucharistiam: atq; ea causa semper in Christi Ecclesia eam esse asseruatam, maxime in peregrinorum & ægrotorũ vsu, quò ea nunquam non in promptu haberetur. Lutera- ni quo pacto contra hæc veniãt, ipsi viderint, nec tamen tueri se possunt. Sacramentarij verò magna impietate Viaticum omninò contemnunt, tametsi Nicenum cõcilium id necessarium iudicauit. Hortantur suos extremum trahentes spiritum, vt tantum credant: atque hac eos cælesti priuãt alimonia, eo præsertim tempore, quo ea cum primis eis esset necessaria.

Postremò Diuus Hieronymus Epistola ad Theophilum Alexandrinum Episcopum, cuius paschales libros in linguam Latinam transtulit, scribit his verbis: *In opere tuo utilitatem spectauimus ecclesiarum, ut discant qui ignorant, eruditi testimonijs scripturarum, quæ debeant ueneratione sancta suscipere, & altaris Christi ministerio deservire, sacrosq; calices & sancta uelamina (id est, corporalia, in quibus Domini corpus tractatur) & cætera quæ ad cultum Dominicæ pertinent passionis, non quasi inania & sensu carentia, sanctimoniam non habere, sed ex consortio corporis & sanguinis Domini, eadem qua corpus eius & sanguis, maiestate ueneranda.* Hucusquè Hieronymus.

Corporalia & calices pfar- tis habenda sunt, quãdo quidem corpus & sanguis Domini in eis cõtin- tur & tractatur.

Diuus Chryostomus quoquè, haud secus atquè superiores Patres omnes, nulla ratione cum Aduersarijs consentit. Libr. 6. de Sacerdotio sic habet: *Quidam mihi narravit, non ille quidem ab alio edoctus, sed dignus habitus, qui id & uidisset ipse, & audisset, quòd qui de hac uita emigraturi sunt, si mysteriorum huiusmodi cum pura ac munda conscientia fuerint participes spiritum efflaturi, ab angelis, illorum corpora satellitum more stipantibus, propter assumptum illud sacrum, hinc recta in cælum abducuntur.*

KKK

Quòd

CAP. 21.

Quod autem illius ætate, adeoque in ipsius ecclesia Constantino- politana, Eucharistię vtraque species quandoquē ad tempus asser- uatā sit, ipse luculenter testatur Epistola ad Papam Innocentium, cuius initium est, Etiam antequam reddita sunt &c. referturq; idem à Nicephoro lib. decimotertio, cap. decimonono. Hac igitur episto- la queritur Chrysofomus, hostes ipsius magno Sabbato (id est, Pasche die) iam ad uesperam uergente, in ecclesias, ubi iam ad baptismum paraban- tur homines, irrupisse, & multos uulneribus affecisse, adeo ut lauacra ipsa uel baptisteria & sacri latices purpureo sanguinis colore inficerentur. His uerò mox adiungit: Verum ne in hoc quidem ærumna hæc constitit. Sed ubi sanctum repositum est, eo milites ingressi: quorum nonnulli, sicut acce- pimus, Christianis sacris initiati non erant, penitus omnia perlustrarunt: & sanctissimus Christi sanguis, in tanto scilicet tumultu, in eorum qui dicti sunt, militum uestimenta effusus est.

Discis hinc, ipso Chrysofomo referente, Eucharistiam in san- ctuario seruatam, & quanto illi fuerit horrore, eam illos etiam, qui baptizati non essent, impie conspexisse: denique in eo tumultu san- ctissimum sanguinem in militum vestes effusum: quę tamen nostra Aduersarijs hodię ridicula viderentur.

Porrò eius quoquē ætate Christianis Eucharistiam in manus da- tam, uti eam postea pro sua deuotione perciperent, videre est apud illum de Sacerdotio lib. 3. cap. 3. & ex Historia Ecclesiastica Sozome- ni lib. 8. quos locos nos tum proferemus, ubi ad extremum Articulu- lum ventum erit.

CAP. 22.

DIuus Ambrosius de asservatione Eucharistię apertissima dicit testimonia, in Oratione funebri de obitu fratris sui Satyri, de quo scribit hunc in modum: *Quid obseruan- tiam eius erga Dei cultum prædicem, qui priusquam perfecti- oribus esset initiatus mysterijs, in naufragio constitutus, cum ea qua uehere- tur, nauis scopuloso illisa uado, & urgentibus hinc atque inde fluctibus solueretur, non mortem metuens, sed ne uacuis mysterij exiret è uita, quos initiatos esse cognouerat, ab his diuinum illud fidelium sacramentum po- poscit,*

poscit, non ut curiosos oculos insereret arcanis, sed ut fidei suę conse- queretur auxilium. Etenim ligari fecit in orario, & orarium inuoluit in collo, atq; ita se deiecit in mare, non requirens de nauis compage resolutam tabulam, cui supernatans iuuaretur, quoniam solius fidei arma quæsierat. Itaque his se relictum atque munitum satis credens, alia auxilia non desi- derauit. Simul fortitudinem eius spectare licet, qui fatiscente remigio, non quasi naufragus tabulam sumpserit, sed quasi fortis ex seipso, adminiculum suę uirtutis assumpserit: (scilicet adminiculum fidei in Chri- stum, quem in V. Sacramento ad collum suum præsentem haberet.) Nec deseruit spes, nec fefellit opinio. Denique primus seruatus ex un- dis, & in portum terrenę stationis euectus, præsulem suum, cui se credide- rat, recognouit: statimq; ubi etiam cæteros seruulos suos uel ipse libera- uit, uel liberatos comperit, negligens facultatum, nec amissa desiderans, Dei ecclesiam requisit, ut ageret gratias liberatus, & mysteria æterna cognosceret, pronuncians nullum referendę gratiæ maius esse officiu &c. Hactenus ille.

Hęc sanè euidenti sunt argumento, Christianos olim nullum neque terra, neque mari, periculosum iter facillè ingredi uoluisse, nisi Eucharistiam secum haberent, nè periculo imminente, absq; fa- lutaris huius viatici perceptione decederent: tum quoquē, si illud secum haberent, in illo ceu certissimo diuino auxilio & præsidio, spem suam omnem collocatam habuisse. Iam uerò, si Eucharistię as- seruatio ita se haberet, ut Melanchthon & reliqui partis aduersæ scriptitant, pius hęc Satyrus, omnium quos vnquam orbis habue- rit, sceleratissimus idololatra ut fuerit necesse erit, adeoque vnā cum illo etiam Ambrosius ipse, qui Eucharistiam asseruatam, diui- num hęc uocet fidelium sacramentum, æterna mysteria, auxilium, adminiculum fidei & arma fratrisq; sui Satyri fidem inconcussam eo potissimum nomine tantoperè commendet & prædicet, quod is nec- dum baptisma consecutus, in memorato illo supremo discrimine suo, in ipsa Eucharistia ceu vnico perfugio ac præsidio spem collo- carit suam, idemq; præsidium & auxilium ex illius diuina uirtute re ipsa compererit.

KKK 2

Didi-

Hęc ex Nice- phoro descri- pta sunt.

Chrysofomi temporibus Eucharistia peculiare in templis locū habuit, ubi reposita ser- uaretur.

443
Obserua hęc, ut fideles quò- dam per mare iter facturi, Eucharistiam secū sumple- rint: utq; eam Satyrus ceu vnici præsidij & auxiliij suū ad collū ge- stārit.

In calice, sanguis Christi, in corporali omnium nostrum caput Christus consecratur.

Didicisti præterea iam antè fol. 191. vt is lib. 2. officiorum cap. 21. calicem appellet uas aureum dominici sanguinis, quo redempti sumus: atque eiusmodi aurea & sacra uasa non nisi ob captiuos Christianos ex infidelium manibus redimendos, uendi posse affirmet. Vtq; primo de Virginibus libro corporale uocet flammæ, in quo caput omnium Christus quotidiè consecratur. Iam si Christi corpus & sanguis in corporali & calice seruantur, certum est etiam ante perceptionem ea illic adesse.

D. Ambrosius Eucharistiam non cõu ad se apportari uoluit, cum ageret in extremis.

Atque ut minùs hēsites, quidnam uir sanctus de Eucharistia pro morbo correptis asseruata senserit, Paulinus, qui vitam eius consecrasset, asserit paulò ante obitum ipsius noctu ad eum apportatum corpus Domini, quo accepto, mox spiritum feliciter reddiderit. Ipsius Paulini uerba adscribemus: Eodem tempore, quo à nobis migravit ad Dominum, ab hora circiter undecima diei, usque ad illam horam, qua emisit spiritum, expansis manibus in modum crucis orauit. Nos uero labia illius moueri uidebamus, uocem autem non audiebamus. Horatus autem sacerdos ecclesiæ Vercellensis, cum in superiora domus se ad quietem composuisset, tertio uocem uocantis se audiuit, dicentisq; sibi: Surge, festina, quia modo est recessurus. Qui descendens, obtulit sancto Domini corpus. Quo accepto, ubi glutiuuit, emisit spiritum: bonum uaticum secum ferens, ut in uirtute escæ anima refectior, angelorum nunc consortio, quorum uita uixit in terris, & Helix societate lætetur.

Audis hinc Horatum sacerdotè corpus Christi sancto viro de nocte celeriter attulisse & porrexisse.

CAP. 23.

Diuus Augustinus, æquè ut Origenes, indicat, quanta solitudine obseruauerint Christiani, quando corpus Christi ipsis ministrabatur, ut nihil de ipso in terram caderet. Homil. 26. libro 50. Homiliarum: utq; uiri omnes communicare uolentes, lauerint manus suas, & omnes mulieres nitidum exhibuerint linteolum, ubi corpus Christi acciperent. Sermone 252. de Tempore. Vide supra fol. 268.

Quam longè aliter quondam pij Christiani de consecrata Eu-

Id temporis sanè multò aliter Christiani de corpore Christi, prius quam illud ore acciperent, sensere, atque nostri Aduersarij, qui si quid eius decideret vel distillet in terram, nihil morantur. Non enim habent

habent id loco sacramenti, sed suis proculcant pedibus.

SED VLIUS planè cõsentanea Augustino scribit in cap. 11. prioris ad Corinthios: Verba eius hæc sunt: In linteum, uel in uas sordidum nemo corpus Domini mittere audet &c. Vide supra in Sedulio. fo. 331.

CYRILLVS, cuius uisus testimonium meritò nobis sufficere deberet, ad hanc Aduersariorum insaniam tum cognoscendam, tum detestandam, ad Calosyrium Episcopum scribit his uerbis: *Audio quòd dicant mysticam benedictionem, si ex ea remanserint in sequentem diem reliquias, ad sanctificationem inutilem esse. Sed insaniunt hæc dicentes. Non enim alius fit Christus, neq; sanctum eius corpus immutabitur: sed uirtus benedictionis & uiuifica gratia manet in illo.* Hæc ille. Quid uerò his asserit aliud, quàm aduersæ partis hoc de articulo errorem, merà quandam esse insaniam? Corpus Christi, ait, semel consecratum, non immutatur, sed uirtus benedictionis & uiuifica gratia manet in illo etiam cum seruatur: scilicet, quandiu species externæ incorruptæ manent. Equidem sic sentio, si quid illi frontis haberent, Cyrillum hunc, & cum eo Basilium, Gregorium Nyssenum & Bernardum illis meritò os opprimere debere.

charistia senserit, atque nostri Aduersarij.

Aduersæ partis asseritio, non pmanere corpus Christi in Eucharistia, mera quædã insania est.

PRudētius insignis poëta Christianus, qui sub Archadio & Honorio Imperatorib. clarus extitit, in Peristephanon de D. Laurentio, scribit gentilem Romanæ Urbis præfectum, sanctum martyrem his compellasse uerbis:

Hunc esse uestris orgijs
Moremque & artem, proditum est,
Hanc disciplinam fœderis,
Libent ut auro antistites:
Argenteis scyphis ferunt
Tumare sacrum sanguinem,
Auroque nocturnis sacris
Adstare fixos cereos.

En ut à consecratione in sacris uasis illis corpus & sanguinè Christi haberi, semper adeò certa fides fuerit, ut etiam ethnicos non lateret.

Nihil certius est, quàm Christianos semper ita credidisse, à consecratione corpus & sanguinè Christi in sacris uasis haberi.

Remigijs ad
precedentes
pphetias na-
tur est sub Va-
lentiniano 2.
anno 449. fa-
ctusque est
Rhemorum
Episcopus
sub Leonet.
Anno 471.

D. REMIGIVS RHEMENSIS ARCHIEPISCOPIVS,
is qui Gallorum vocatur Apostolus, eò quòd Clodoueuum primum
Franciæ Christianum regem, anno salutis 499. temporibus Anaſtaſij
Imperatoris baptizàrit, & cælesti confirmàrit Chrismate, scripsit in
Apostolum præclara commentaria, quæ necdum in omnium venere
manus idemq; egregia mireq; luculenta præbet testimonia, mox à
diuina consecratione, corpus & sanguinem Christi substantialiter &
esse & permanere in altari, donec percipiantur.

In 10. caput prioris ad Corinthios, scribit his ipsis verbis: Calix be-
nedictionis, cui benedicimus, nonne cõmunicatio sanguinis Christi est: Id-
circo primum calicem nominauit, quia postea de pane plus erat disputatur.
Calix autem benedictionis dicitur, qui benedicitur à sacerdotibus in al-
tari. Appellatur & ipse calix communicatio, quasi participatio, quia omnes
communicant ex illo, partemq; sumunt ex sanguine Domini, quem continet
in se. [Et panis quem frangimus] in altari [nonne participatio corporis Do-
mini est:] Vtique primum cõsecratur & benedicitur à sacerdotibus & spi-
ritu sancto, & deinde frangitur, cum iam, licet panis uideatur, in ueritate
corpus Christi est: & ex quo pane quicumq; communicant, corpus Christi
edunt. [Quoniam unus panis] subaudi, Christi [et unum corpus] Christi
[multi sumus] qui comedimus illum panem. Caro, quam uerbum Dei patris
assumpsit in utero uirginali in unitate suæ personæ, & panis qui consecra-
tur in Ecclesia, unū corpus Christi sunt. Sicut enim illa caro, corpus Christi
est: ita iste panis transit in corpus Christi: nec duo sunt corpora, sed unum
corpus. Diuinitatis enim plenitudo, quæ fuit in illo, replet & istum panem:
& ipsa diuinitas uerbi, quæ implet cælum & terram & omnia quæ in eis
sunt, ipsa replet corpus Christi, quod à multis sacerdotibus per uniuersum
orbem sanctificatur, & facit unum corpus Christi esse.

Egregium hoc est & præclarum testimonium, non modò substa-
ntialiter & personaliter Christum Deum & hominem in V. Sacramen-
to præsentem adesse, verum etiam ante hostiæ fractionem, mox à cõ-
secratione illic re vera coram haberi, tamen secundum externam spe-
ciem panis etiamnum adesse uideatur: itemq; facta consecratione, in
calice Christi sanguinem re vera contineri. Adeoque sanctus hic
Episcopus,

Mox à conse-
cratione, est
uerū corpus
Christi, quod
uerbum af-
sumpsit.

Coloss. 2.
Hier. 23.

Episcopus, ut eius post multos intermedios successor Hincmarus,
qui vitam illius prolixè conscripsit, testatur, tempore præfulatùs sui
calicem quèdam fieri curauit, quales olim ministeriales calices voca-
bantur, quòd ijs temporibus, quibus ecclesiastica disciplina & V. Sa-
cramenti huius fides meliori loco erat, sanguis indè Domini fide-
libus ministraretur. In hoc calice vel vase ab ipso consecrato, eius iussu
uersus isti ab ipso compositi, sculpti fuere:
*Hauriat hinc populus uitam de sanguine sacro,
Iniecto æternis quem fudit uulnere Christus:
Remigijs reddat Domino sua uota sacerdos.*

Quod uas, ait Hincmarus, in Rhemensi basilica ad nostra usq; tempora
perdurauit, donec in redemptionem datum est Christianorum: ut à mini-
stris diaboli Nortmannis redimeret precium argentei calicis, quos de pote-
state tenebrarum redemerat effusus sanguis calicis, Christi uidelicet pas-
sionis. Quæ pulchrè cum Ambrosij dictis consentiunt, ut videre li-
cet suprâ fol. 191.

SYMMACHVS, integer & celeberrimus ecclesiæ Romanæ CAP. 25.
Pontifex, qui Anaſtaſij Imperatoris fuit temporibus, ut in li-
bro Põtificali in eius vita annotatū est, super altaria duarū ba-
siliarum Syluestri & Andreæ Romæ duo argentea ciboria fe-
cit: quæ dubium non est uasa fuisse, quibus Eucharistia afferuaretur,
quæ hodieq; ciboria appellantur. Ciboria.

D. BENEDICTVS è Nursia Italiæ prouincia oriundus, qui
sub Iustino I. Imperatore claruit, cuiq; D. Gregorius I. lib. 2. Dialog.
ingentem tum propheticam, tum Apostolicam gratiam tribuit, Eu-
charistiam non modò à consecratione seruari iussit, sed eius etiam
virtute magna effecit miracula, uti apud D. Gregorium videre licet
libro 2. Dialog. cap. 24. atque infra in 4. Articulo primario latius re-
feretur.

EVAGRIVS Historiæ ecclesiasticæ lib. 4. cap. 36. nedū testis est,
in V. Sacramenti reliquijs uerū esse corpus Chri, sed illud etiã clarissi-
mo quodã nec cõtènendę authoritatis miraculo cõfirmat, quod me-
ne patriarchę Cõstãtinopolitani tẽporib' sub Iustiano Imperato-
re con-

re contigerit. Vetus consuetudo, inquit, Constantinopoli est, ut ubi
 Nota, Particu
 lae reliquae r-
 maculati cor-
 poris Christi
 Dei nostri. fuerint, pueri impuberes ex ijs qui scholas frequentant, accersantur, illiusq;
 absumentur. Hoc cum factum esset, accidit ut cum eiusmodi pueri
 congregatus fuerit vitriarij cuiusdam Hebraei filius, qui parentibus suis de
 causa morae interrogantibus, quid factum esset, & quid cum alijs pueris co-
 medisset, significavit. Pater illius ira & furore commotus, in furnum eum
 ardentem, in quo vitrum formare solebat, inclusit. Cum autem filium mater
 quaerens, inuenire non posset, passim in urbe circuibat, Deum obtestans &
 eiulans. Tertio die ad ostium officinae mariti sui stans, puerum ex nomine
 lacera & cum lamentis in clamabat. Ille agnita matris uoce, e furno illi re-
 spondit. Mater ruptis foribus ingreditur, introq; constituta, uidet puerum
 stantem in medio carbonum, & ab igne intactum. Qui interrogatus, quomo-
 do illaesus permansisset: Mulier, inquit, purpura uestita, crebro ad me ueni-
 ens, aquam porrexit, illaq; uicinos carbones extinxit, cibumq; mihi dedi-
 quoties esuriui. Hoc cum Iustiniano narratum esset, filium quidem ac ma-
 trem lauacro regenerationis illuminatos seruauit: parentem uero, quoniam
 Christianis accenseri non sustinebat, in Sycis, tanquam homicidam si ijs
 cruci affixit: (Nicephori tralatio Latina habet: In ficum arbore per-
 inde atque in crucem egit) Habentur haec eadem in Nicephoro lib.
 17. cap. 25.

In latino Ni-
 cephorus ha-
 betur: Mulier
 illustris, pur-
 purea amicta
 stola &c.

GREGORIVS TVRONENSIS hoc idem miraculum
 ad logum recitat in opere in gloriam plurimorum martyrum edito,
 de miraculis sanctissimae Dei genitricis, cap. 9.

Vnde nimirum perspicui licet, remanentes corporis Christi, omni-
 no iam absoluta communionem, particulas, in Graeca Ecclesia no pro
 communi pane, sed pro immaculato Dei ac domini nostri Iesu Chri-
 sti corpore semper esse habitas: itemq; innocentem illum Iudaicum
 pusionem, vi V. Sacramenti a furni ardentis igni, in cuius medio toto
 triduo perstitit, prorsus illaesus permansisse. Si qua ratione ad sanita-
 tem reduci possent Aduersarij, hoc sane miraculo non mediocriter
 illi ad respiscendum moueri deberent.

SEXTVM

EXTVM VNIVERSALE CONSTANTINO-
 politanum Concilium, quod eiusdem Iustiniani Imperatoris
 tempore celebratum est, non parum etiam huc facit. Nōsse
 enim retulerit, Graecam Ecclesiam, in Quadragesimae ieiunio
 sacrosanctam Eucharistiam non nisi in sabbatis dominicisq; diebus
 consecrāsse: reliquis uero diebus, liturgia uos iam ante consecratorū
 sacramentorum, eum in usum asseruatorum, propter eos qui per
 hebdomadam communicare uellent. Testatur hoc eius Concilij ca-
 non 52. his uerbis:
 Ἐν πάσαις ταῖς τῆς ἁγίας τριακονοσῶν τῶν νηστῶν ἡμέραις, πέραν τῆς σαββάτης, καὶ κυρια-
 κῆς, καὶ τῆς ἁγίας τῆς εὐαγγελισμοῦ ἡμέρας, γινέσθω ἡ τῶν προηρισμένων ἱερὰ λειτουργία,
 hoc est, In omnibus sanctae Quadragesimae ieiuniorum diebus, praeter sab-
 batum & Dominicam, & sacrum Annunciationis diem, fiat ante consecra-
 torum sacrum ministerium.

Utrigitur apud Graecos in more positum fuit, & fortassis etiam est,
 ut per totam Quadragesimam, demptis sabbatis & dominicis diebus
 non consecrent, sed ante consecratorum munerum duntaxat faci-
 ant ministerium vel liturgiam: ita in sancta Romana Latinaq; Eccle-
 sia, iam inde ab Apostolis, ut Nicolaus Lyranus testatur, more com-
 paratum est, ut in sacrosancta parasceues die Eucharistia non confi-
 ciatur, sed officium V. Sacramenti pridie illius diei consecrati & ser-
 uati, perceptione peragatur.

Iisdem ferè temporibus, sub Pelagio Papa 1. habitum est CON-
 CILIVM TVRONENSE 2. in quo disertis uerbis Canone
 3. statutum est, *Ut corpus Domini in altari, non in armario, (quod nos sa-
 crarium dicimus) sed sub crucis titulo componatur.*

Paulò post Iustiniani imperiū sub Tiberio 2. Imperatore, & Gun-
 tramo rege Fraciae, in Gallijs coactum est CONCILIVM MATI-
 scōnēse 2. in signe illud certè & magnae cuiusdam auctoritatis conciliū:
 ubi expressè de Eucharistiae reliquijs decretum atque constitu-
 tum est, eundem ferè in modum, quo olim Constantinopoli, ut ex
 Euagrio supra protulimus. Sextus eius Concilij Canō inter cetera sic
 habet: *Sacramenta altaris non nisi a ieiunis hominibus celebrentur. Qua-*

CAP. 26.

Graeca Eccle-
 sia in Quadra-
 gesima per
 hebdomada
 ante consecra-
 tis est uia sa-
 cramentis.

In Latina Ec-
 clesia inde ab
 Apostolis in
 parasceue
 sancta, Missae
 officium Eu-
 charistia pri-
 die consecra-
 ta peragi so-
 litum.

Reliquiae co-
 secratae Eu-

LLL cunq;

charistia vt olim absumpta in Gal. lijs.

cunq; reliquia sacrificioru post peractam Missam in sacrario superfederu, quarta uel sexta feria innocentes ab illo, cuius interest, ad Ecclesiam adducantur, & indicto eis ieiunio, easdem reliquias conspersas uino percipiant.

Præterea etiam D. GREGORII I. tempestate Eucharistiam asseruatam esse, probatione non indiget. Vide supra fol. 345. In vita eius, quam nos modò in Ecclesijs legimus, ita scriptum est: Quod cum Domini cernens, illi comunione sacram retraxit, & separatim super altare reposuit, eamq; diacono seruandam, usq; dum cuncti communicaret fideles, tradidit. Refertur quoque de illo, libro Pontificali in vita eius, quod inftar Symmachii Pontificis, ad beatum Petrum Apostolum, super altare ciborium fecerit cum columnis quatuor ex argento puro.

Ciborium.

Tum etiã Iohannes Diaconus, cuius supra meminimus, in eiusdem Gregorij vitali lib. I. cap. 32. scribit, fideles, qui cum Maximiano Syracasano Episcopo iam iamq; naufragium facturi uidebantur, sibimetipsis pacem dedisse, & corpus & sanguinẽ redemptoris accepisse. Nota hic, quod etiã ante annotauimus, Christianos olim pelagus ingressuros, Eucharistiam secum in nauim accepisse, uti nè mortis impendente periculo, saluari illo viatico fraudarentur.

Christiani olim mare ingressuri, Eucharistia secũ tulere.

CAP. 27.

Ante annos mille eiusmodi vasa fuerunt, quibus Eucharistia seruaretur & circumferretur, ut hodie sũt, quæ monstrantias vocant.

IAm verò iisdem temporibus asseruandæ Eucharistiæ peculiaris quædam destinata vasa fuisse, eaq; eiusdem formæ, cuius hodie sunt, quæ vulgò Monstrantias vocant, putã turris instar, GREGORIVS TVRONENSIS in opere, in gloriam Martyrum edito, cap. 85. sub titulo, Nõ esse tractãda sacra animo polluto, testatur his verbis: Dies passionis erat Polycarpi martyris magni, & in Ricomagensi uico ciuitatis Aruernæ, eius solennia celebrabantur. Lecta igitur passione cum reliquis lectionibus, quas Canon sacerdotalis inuexit, tempus ad sacrificium offerendum aduenit: accepitq; turre diaconis, in qua mysterium Domini corporis habebatur, ferre cœpit ad ostium, ingressusq; est templum, ut eam altari superponeret: quæ elapsa de manu eius, ierebatur in æra, & sic ad ipsam aram accedentem, nunquã eam manus diaconi pertulit assequi, &c.

Videtur illo seculo mos eiusmodi fuisse, vt posteaq; Episcopi Mis-

se sacrum absoluerant, corporis & sanguinis Christi seruatum V. Sacramentum in ciborio suo in episcopium (id est, Episcopi habitatione, quæ tẽplo vicina & proxima fuit) perferretur, atq; illic in Anticathis Oratorio asseruaretur: donec iterum vel martyrum, vel alijs festis diebus in basilica, publica Missarum solennia celebraret: tum verò Diaconi seruatum Eucharistiam in turri vel ciborio suo, ex Episcopio in basilicam reuerenter referrent, & altari imponderent: id quod infra ex Concilio Bracaraẽ 3. alijsque testimonijs prolixius indicabitur.

Deinde * Vitelliani Papæ temporibus sub rege Vuambano, aliã * Vitaliã Bamba dicto, in Hispanijs habitum est Concilium Toletanum II. in quo expressè de Viatico, id est, ægrotorum communione actum & decretum atque constitutum est: cui rei ansam præbuit primum Concilium Toletanum, sub Archadio & Honorio Imperatoribus celebratum: in quo ille, cuius crebrò meminimus, vetustus Ecclesiæ mos, quo ob persecutiones superiorum temporum, Christianis Eucharistia dabatur domum abspportanda, abrogatus est, ea ratione, quòd is postea in abusum mutatus esset.

Mos antiquus, vt Christiani secum Eucharistiã domum abspportarent, abrogatus est.

Quamobrem etiam 24. Canone eius Concilij sancitum est, ut si quis acceptam à sacerdote Eucharistiam non sumpsit, uelut sacrilegus propellatur. Is, inquam, Canon occasionem præstitit, vt in II. Concilio Toletano hinc ageretur. Cum enim interdum eueniret, vt in extremis constituti, V. Sacramentum corporis CHRISTI sub vna panis specie, sub qua solã illis temporibus (vt ex iam dicto Concilio potest animaduerti) ad eiusmodi ægrotos perferebatur, præ nimia oris ariditate absque calicis perceptione deglutire non possent, atque ita licet inuiti, reijcere compellerentur, plerique ægrotos illos, qui id fecissent, iuxta Canonem 14. quem diximus, primi Concilij Toletani, pro sacrilegis habendos existimabant. Eam ob rem memoratum II. Concilium Toletanum capite vndecimo declarauit, iam dictum 14. Canonem primi Concilij discretè & prudenter accipi oportere, non de illis quidem, qui in supremo sint spiritu constituti, & Eucharistiam ob immodicam oris siccitatem deglutire non possant: sed de illis duntaxat, qui eam

Olim, perinde vt hodieq; ad ægrotos Eucharistia sub altera specie apportabatur.

in Ecclesia accipiant, & tamen de industria eam in os mittere nolunt. Cum & infidelis, inquit Canon, infideliter hæc talia agat, & fidelis fideliter accipiat, quod naturalis illum necessitas deglutire non sinat. Solet enim humane nature infirmitas, in ipso mortis exitu prægravata, tanto succretis pondere deprimi, ut nullis ciborum illationibus refici, sed uix tantum illati delectetur poculi gratia sustentari. Quod etiam in multorum exitu uidimus, qui optatum suis uotis sacræ communionis expetentes uaticum, collatam sibi à sacerdote Eucharistiam reiecerunt: non quod infidelitate hæc agerent, sed quod præter Domini calicis haustum, traditam sibi non possent eucharistiam deglutire. Non ergo huiusmodi à corpore Ecclesie separandi sunt, qui talia non infidelitate, sed necessitate fecerunt, præsertim ij, de quibus nihil fidei sinistra sentitur, &c.

Habes hæc sanè illustre testimonium, qua ratione ægrotorum communio ante annos mille administrata sit.

CAP. 28.

Circa idem tempus, anno quarto Vuambani regis, Concilium Bracarense habitum est: cuius Canone 5. crassus quidam abusus quorundam tumentium Episcoporum abrogatus est. Abusum hunc (quem Canon detestandam præsumptionem vocat) plerique Episcopi in circumferendis Eucharistiae reliquijs inuenerunt. Etenim in solennitatibus martyrum ad Ecclesiam progressuri, & publica Missarum solennia in basilica celebraturi, reliquias corporis Domini collo suo imponebant, sicque ex episcopio per Leuitas albis indutos in sellulis in basilicam deportabantur, quasi ipsi essent reliquiarum arca, ut maioris fastus apud homines gloria intumescerent. Hunc crassum abusum & detestandam præsumptionem Concilium illud castigauit & abrogauit. Canonis huius initium est: Bona siquidem res est, diuina sacerdotibus (id est, Episcopis, qui id temporis peculiariter dicebantur sacerdotes) contrectare mysteria. Sed cauendum ualde est, ne hoc quisque ad usum prauitatis suæ intorqueat, unde soli DEO de bona conscientia placere debuerat. Deinde exposito illo abusu, sequitur constitutio: Et ideo, inquit Concilium, antiqua in hac parte & solennis consuetudo seruetur, ut in festis quibusque diebus, arcam Domini cum reliquijs, non Episcopi, sed Le-

Legendum esse, præter, non, propter Domini calicis haustum, res ipsa indicat: quod & Conciliorum collector annotauit.

Abusus quorundam Hispaniæ Episcoporum: cuiusmodi etiam nostra ætate uisus est in Episcopo quodam iam uita functo.

uita in humeris gestent, quibus & in ueteri lege onus idem impositum non minus esse præceptum. Quod si & episcopus reliquias per se deportare elegerit, non ipse à diaconibus in sellula uehatur, sed potius pedestri eo una cum populo progressionem procedente ad conuenticula sanctarum ecclesiarum, sancta Dei reliquiae per eundem episcopum portabuntur. Iam uero qui hæc instituta sciendo adimplere distulerit, quandiu in officio fuerit, a sacrificando cessabit.

En ut quondam populus diebus festis episcopum ex episcopio in ecclesiam deduxerit: quod idem supra ex D. Gregorij Turonensis testimonio licet animaduerti: utque asseruata Eucharistia in ecclesiam, haud aliter atque in processione, populo deuote & religioso sequente, reuerenter perlata sit. Quod enim Canon iste non de sanctorum martyrum, sed de corporis Christi reliquijs agat, ex ipsis, unde sumit exordium, facile potest uerbis intelligi: Bona siquidem res est, inquit, diuina sacerdotibus contrectare mysteria: quæ uerba sunt Canonis procerium, è quo canonis institutum intelligitur. Item: *Ut in festis quibusque diebus arcam Domini cum reliquijs &c.* Item: *Sanctæ Dei reliquiae per eundem episcopum portabuntur.*

Beda uenerabilis his posterior, itidem asseruatæ sacrosanctæ Eucharistiae dicit testimonia. In uita Wilfridi episcopi, cap. 14. scribit, Puerulo cuidam monacho aduersa ualitudine laboranti, beatissimos apostolorum principes apparuisse, eique dixisse, se illum eadem die ex hoc exilio ad caelestia regna perducturos. Itaque clamaret & uocaret ad se presbyterum Eappan, eique diceret, ut ipsum uatico corporis & sanguinis Domini muniret. Sequitur postea, mandasse presbyterum, ut infirmanti huic puero de sacrificio Domini oblationis particula deferretur: eaque accepta, eodem die, ut illi erat reuelatum, puerum esse defunctum.

In uita Hildæ Abbatis sanctum quendam monachum, Cedmon dictum, refert etiam sui obitus præcium fuisse. Cum enim ea nocte, qua de seculo erat transiturus, ut ipse significat, quidam amici eius uicissim aliqua gaudente animo una cum eo loquerentur ac iocarentur, quod nequam adhuc moriturus esse uideretur, & iam mediae noctis tempus esset

Eucharistia puero monacho apponenda.

Ha vt Eucharistia in pro-
pctu habita sit
propter eos q
breui vel sub-
ito morituri
videbantur.

transscensum, interrogavit si Eucharistiam intus haberent. Responde-
bant: Quid opus est Eucharistia? Neq; enim mori adhuc habes, qui tam hilante
nobiscum uelut sospes loqueris. Rursus ille: Et tamen, ait, afferre mihi
Eucharistiam. Quae accepta in manu, interrogavit si omnes placidum er-
ga se animum, & sine querela controuersiae ac rancoris haberent. Re-
spondebant omnes, placidissimam se mentem ad illum, & ab omni re
remotam habere: eumq; uicissim rogabant, placidam erga ipsos mentem ha-
bere. Qui confestim respondit: Placidam ego mentem filioli erga omnes famu-
los Dei gero. Sicq; se caelesti muniens uatico, uita alterius ingressui parauit.

Postremo D. Bernardus Sermone de Coena Domini ad Petrum
presbyterum, succincte iuxta ac luculenter ait, Sacerdotem Deum su-
um tenere, & alijs dando porrigere.

In summa, In Romana Latinaque Ecclesia, id est, in Italiae, Gal-
liae, Hispaniae, Britanniae & Germaniae (sub quibus regnis cetera
omnia comprehensa uolo), ecclesijs, Eucharistiam pro aegrotis sem-
per reuerenter asservatam, potest insuper ex plerisque alijs con-
cilijs & Ecclesiasticis decretis & constitutionibus planum testa-
tumque fieri.

In quodam peruetusto de Poenitentia codice, quem penes me ha-
beo, (est uero liber poenitentialis aut Ecclesiae Romanae, aut Theodo-
ri, aut Bedae presbyteri) quaedam inserta est Admonitio, ut Episco-
pus in sancta Synodo Clerum suum admonere debeat: quae etiam
in lib. Decretorum D. Burchardi Vuormaticeni Episcopi, in principio

libri post eius vitam habetur. In eius Admonitionis ca. 15. inter cete-
ra haec leguntur: *Super altare nihil ponatur, nisi capsula & reliquijs, aut fontem
quatuor Euangelia, aut pyxis cum corpore Domini ad uaticum pro infirmo.*
Quod sane idem cum illo est, quod D. Gregorius Turonensis, ut paulo
supra memorauimus, scriptum reliquit, *diaconum accepta turres, in qua
mysterium dominici corporis habebatur, ingressum esse templum, ut eam al-
tari superponeret.*

Item eodem lib. poenitentiali, ca. 13. corporalis quoque mentio fit
Corporale, inquit, mundissimum sit. Et ca. 11. cauetur, ne quis in ligneo, aut in
uureo calice audeat Missam cantare: (no dubium, quin ob uitandū pericu-
lum.) Et ca. 12. *Ne qua femina ad altare Domini accedat, neu calicem Domini contin-*

Pyxis est cor-
pore Domini
quondam in
altari posita.

Et ca. 6. dicitur Clero: *Vasa sacra manibus proprijs abluite & exter-
tus.* Et ca. 7. *Nullus cantet Missam, nisi ieiunus.* Huius autem Admoniti-
onis uetustas inde potest aduertiri, quod illis temporibus (ut ibidem
ca. 47. & 52. habetur) preceptum adhuc fuit, ut nullus baptizare presume-
ret, nisi in uigilia Pascha & Pentecostes, nisi pro periculo mortis: & ut tribus
temporibus in anno, id est, in natali Domini, Pascha & Pentecoste, omnes fide-
les ad communionem corporis & sanguinis Domini accedere admonerentur.

IN Concilio Rhemeni, ut citatur de Consecratione, dist. 2. cap. Per-
uenit, statuunt ac decernunt Patres his uerbis: *Peruenit ad notitiam
nostram, quod quidam presbyteri intantum paruipendant diuina myste-
ria, ut laico uel femina sacrum corpus Domini tradant ad deferendum in-
firmis: & quibus prohibetur, ne sacrarium ingrediatur, nec ad altare appro-
pinquet, illis sancta sanctorum committuntur. Quod si sit horribile, quamq;
detestabile, omnium religiosorum animaduertit prudentia. Igitur interdicit per
omnia synodus, ne talis temeraria praesumptio ulterius fiat, sed omnimodo
presbyter per semetipsum infirmum communicet.*

C. de uita &
honestate cle-
ricorum, ex co-
ncilio Moguan-
tino.

Equidem cum hunc atq; eius generis alios canones, & patrum Pa-
trum scripta lego, atq; animaduerto, quanta olim ueneratione & re-
uerentia Christiani celsissimum Eucharistiae sacramentum, & Christi alta-
ria profecuti sint: ac ediuersum, quod horrendum in modum idem illud di-
uinum sacramentum hodie contemnatur & profcindatur, Christi-
que ecclesiae & altaria prophanentur: quodam interdum horrore corripi-
or, ob imminentes prepotentis Dei animaduersiones, uindictam &
supplicia, quae necessariò sequi debebunt, illisq; praecipue luenda erunt,
qui, cum possint haec corrigere & amoliri, nihilo minus dissimulare &
conuiuere uidentur.

IN Concilio Vuormaticeni, perinde ut in Rhemeni, sancitum est,
ut presbyter Eucharistiam semper habeat paratam, ut quando quis infirma-
tus fuerit, statim eum communicet, ne sine communione moriatur. Ha-
betur de Consecrat. Distinct. 2. ca. Presbyter.

CAP. 31.

Eucharistia
in ecclesijs
semp esse pa-
rata debet p-
pter infir-
mos.

Deinde in magno illo oecumenico Concilio Lateranensi sub Inno-
centio 3. rursus de asservanda & custodienda Eucharistia sancitum &
decretum est sub titulo de Chrismate & Eucharistia sub sera con-
seruanda: *Statuimus, inquit Concilium, ut in cunctis ecclesijs chrismata*

Cur Eucharis-
tia diligenti
cura asserua-
tur.

Et Eucharistia sub fideli custodia clauibus adhibitis conseruentur, ut non possit ad illa temeraria manus extendi, ad aliqua horribilia uel nefaria excercenda. Si uero is, ad quem spectat custodia, ea incaute reliquerit, tribus mensibus ab officio suspendatur: Et si per eius incuriam aliquid nefandum contigerit, grauori subiaceat ultioni.

Quæ poenitentia imponenda sit ijs, qui sacrum altare, sanctaq; dominici corporis & sanguinis uasa, insupèr & sanctum chrisma pollutis arripere manibus, quasi uilia & ad communè vsum apta presumpserint, habes in Canone Nicolai 1. 12. Quæst. 2.

CAP. 32.

Incuria sacerdotum illius ætatis, quæ hodie longè maior est.

Conseruatio.

Veneratio.

Ardès lumē. Sap. 7. Heb. 1.

Honorij qd permouerit, hanc ut conseruationem ederet.

AD extremum, Papa Honorius, qui Innocentio 3. mox successit, idem postea peculiari quadam constitutione renouauit, quæ habetur c. Sanè, de celebratione Missarum, his uerbis: *Nè propter incuriam sacerdotum diuina indignatio grauius exardescat, districte præcipiendo mandamus, quatenus à sacerdotibus Eucharistia in loco singulari, mundo & signato semper honorifice collocata, deuotè ac fideliter conseruetur. Sacerdos uero frequèter doceat plebem suam, ut cum in celebratione Missarum eleuatur hostia salutaris, se reuerenter inclinet: idem faciens, cum eam defert presbyter ad infirmum: quam in decenti habitu, superposito mundo uelamine, ferat & referat manifestè ac honorifice ante pectus cum omni reuerètia & timore, semper lumine præcedente, cum sit candor lucis æternæ, ut ex hoc apud omnes fides & deuotio augeatur. Prælati autem huiusmodi mandati punire non differant transgressores, si & ipsi diuinam & nostram uolunt effugere ultionem.*

Aduersarij quidem eam in curam incumbunt, hominibus ut persuadeant, postremam hanc constitutionem, nouam quandam humanamq; Honorij pontificis adinventionem esse, cum tamen ex superioribus testimonijs perspicuè liceat animaduerti, nihil in ea, quod nouum sit, contineri. Nimirum Honorius sua ætate haud vulgarem quorundam sacerdotum Deum non timentium incuriam deprehendit, quod præstantissimum Sacramentum non eo honore & reuerètia afficerent, uti par erat, atq; à cunctis è religioe Christianis iam inde ab Apostolorum temporibus affectu fuerat: cuiusmodi negligentiam & incuriam etiã nostro pro dolor æuo in plerisq; cernere est.

Hoc

Hoc ergò tam immane crimè amoliri, & in præuaricatores volè animaduertere honorius, què admodum fidum ac integrum decebat patorem, ex sacrorum canonum superiorum præscripto hanc fecit cõstitutionem, & ubi uis diuulgari ac enunciari iussit. Longè uerò aliud est, ex seipso quippiam noui comminisci, quod propter negligentes & præuaricatores statuere & iubere, ut quod semper rectum & Christianæ religioni cõsentaneum fuit, id deinceps quoquè, nisi iustas uelint poenas luere, ab omnibus obseruetur. Quod aut illi, qui sacerdotio funguntur, ea re haud vulgariter Deum offendat, si eius sacramentis congruè non habeant honorem & reuerentiã, id sanè Honorius è suo non haxit cerebro, sed ex ipsis petijt scripturis diuinis, puta ex 1. Reg. 2. & 3. & 1. Cor. 11. Atq; nec illud nouum est, ut Eucharistia loco speciali uel singulari in ecclesijs pro ægrotis magna cum reuerentia & timore custodiatur & asseruetur: sed nec illud quidè, ut cum in Missa eleuatur, aut aliquò defertur, summa cum ueneratione & reuerentia adspiciatur & honoretur: id quod ex uetustissimis, Clemète, Dionysio, Pio, Chrysofomo, & alijs omnibus licet animaduerti. Emisenus Eusebius: Suscipe, inquit, honora, mirare. Deniquè nec illud ceu nouum haberi potest, quod semper lumine præcedente deferenda est, cum id in confesso sit, catholicã Ecclesiam ab ipsis suis incunabulis, tractandis sacramentis, & huic præsertim diuinissimo Sacramento, semper ardentis cereos uel luminaria adhibuisse: ut paulò supra ex Prudentio in agone D. Laurentij annotatum est:

Auròq; nocturnis sacris

Ad stare fixos cereos.

Sup. fol. 445.

Et D. Hieronymus aduersus Vigilantium testis est, *per totas Oriëntis ecclesias, quando (in Missæ officio) legendum erat euangelium, accensã esse luminaria iam sole rutilante: ut sub typo luminis corporalis, illa lux ostenderetur, de qua in psalterio legimus: Lucerna pedibus meis uerbum tuum Domine, & lumen semitis meis, &c.* Eum igitur in modum etiam Honorius hic ait, lumen illud materiale, quod fertur ante Eucharistiam, id nobis significare debere, Dñm in eadè adesse presentem, qui sit candor lucis æternæ: què etiam D. Ephræm & Chrysofomus ignè cælestem appellant. Quod si cui collibitum est, consulat præterea licet de ac-

Sap. 7. Heb. 1.

MMM

cenden-

cendēdis sub altaris sacrificio cereis ac luminaribus 2. Nicenam Synodum, quę est 7. Oecumenica. Iam verò cui omnia hæcenus citata & prolata asseruandę eucharistię testimonia nõ satisfaciunt, illi ego certè non video qua possim ratione mederi.

Vnum tamen est, quod Aduersarij contra eiusmodi asseruationem mirum in modum virgent & iactitant, nempe, Hesygium lib. 2. cap. 8. in Leuiticũ, testari, ipsius ætate quęcũq; de V. Sacramento remansissent inconsumpta, igni fuisse tradita: atq; in eandem sententiã etiã Origenẽ allegant Homilia 5. in Leuiticum, qui tamen eo loco de reliquariũ eiusmodi per ignem consumptione nihil penitus habet, sed hoc solum dicit, Dñm panẽ quẽ discipulis dabat, & dicebat eis, Accipite & māducate, nõ distulisse, nec seruari iussisse in crastinũ. Verũm utroq; hoc loco nihil illi efficiunt. Hesygius enim haud obscure id asserit, Eucharistiam mox à consecratione, & quãdò ostēditur & cõspicitur, atq; etiã antè quã porrigatur, esse verũ corpus Christi. *Quando, inquit, ad comestioẽ sacrificij deficiamus, & comedere illud integrè non possumus, mente forsã lassescẽte siue deficiente, utrum ea, quę uidentur, corpus oporteat intelligi Domini, in quod oculis nec angeli possunt prospicere, non relinquere, sed etiã tradi ea igni oportet spiritus, ut ea comedat, quę nobis sunt ex infirmitate inestibilia. Quomodo autem comedat? cũ cogitauerimus uirtute spiritus esse possibilia ea, quę nobis impossibilia uidentur.*

Quancquã ego nõ admodũ refragor, olim quibusdam locis reliquias Eucharistię, quas communiõẽ peracta postcã nemo esset percepturus, igni esse traditas. Cũ enim externę illę terrestres & permanentes V. Sacramenti species corrumpi possint, si ipsum V. Sacramentum nemo velit sumere, quĩ tandẽm possint illę, nẽ qua ex earũ corruptione V. Sacramento iniuria, irreuerentia & cõtemptus irrogetur, cõuenientiũs & digniũs absumi, q̃ si purissimo ignis elemẽto, quẽ ipse Dñs se interdũ appellauit, & in quo etiã Patribus nonnũquã apparuit, reuerenter commendentur: maximè cũ id citra viliã fiat corporis dominici lęsionẽ, ut potè ad quod ignis operatio non possit pertingere: quãdò quicquid illud in Eucharistia tandiũ præsens sese exhibet, donec species incorruptę permanent, & Eucharistia reuerentę

Deu 4.9.
Hebr. 12.
Exo. 3. 13. 19.

reuerenter potest accipi. Adeoq; etiã hodiẽ, si quo casu ex improviso quippiã ex Eucharistia reliquum sit, quod sumi nõ possit, igni reuerenter traditur, & ex Pij Pontificis decreto, cinis eius intra altare reconditur. Vide cap. 5. Concilij Aurelianẽ.

Porro alioquĩ tum Origenem, tum Hesygiũ de Eucharistię asseruatione, maximè pro peregrinis & morbo correptis, cũ tam multa indè sanctorum Patrum, qui partim ante eos, partim illis æquales & contemporanei fuere, ut supra videre licet, extant testimonia, nihil comperti habuisse, equidem ut credam adduci non possum. Origenes enim Alexandriae scholę præfuit. Qui verò illic antiqus mos fuerit seruandę Eucharistię, præcipuè pro illis, qui aduersa laborarent valetudine, supra ex Dionysij Alexandrini Episcopi, qui Origenis fuit discipulus, itemq; Basilij ad Cęsariã patriciam testimonijs licet intelligi. Hesygius verò Gregorij Nazianzeni discipulum egit: qui quidem Gregorius cuiusmodi asseruato in Eucharistia corpori Christi dicat testimoniũ, nempe ab illo in altari posito sororem ipsius Gorgoniã graui laborantem morbo attẽtissimis precibus opem petiisse & impetrãsse, iã antè, licet paucis, attigimus, atq; in eo, qui sequitur, tertio primario Articulo prolixius referetur.

HAbes iam amice lector, ut equidem mihi persuadeo, perspicuè & abundè, principiò quidẽ ex scripturę diuinę, deindè ex sanctorum Patrum, qui indè ab Apostolis clari extitere, atq; postremò ex totius catholicę Ecclesię consonis testimonijs, duas illas alterius primarij Articuli partes assertas atq; probatas: nempe, quę prior est, verum Christi corpus mox à consecratione, etiã extra sumptionẽ & vsum, in Eucharistia substãtialiter & esse & permanere, donec percipiatur: itemq; quę pars est posterior, sacrosanctam Eucharistiã ob causas supra memoratas, donec religiosè sumatur, piè posse, & propter ægrotos etiã debere asseruari: idq; ab ipsis ecclesię primis initijs ad nos vsq; peruenisse & in more semper ac vsũ positum fuisse. Atq; his in præfens etiã hunc volumus Articulum absolutum & explicatum.

Origenem & Hesygiũ nõ latuisse asseruationem Eucharistię.

CAP. 33.

MMM 2 TER-

TERTIVS
ARTICVLVS
PRIMARIVS.
IESVM CHRISTVM DEVM
ET HOMINEM IN PRAESTANTISSIMO AL-
TARIS SACRAMENTO, (VT QUI IN IL-
LO SIT PERFECTE, SUBSTANTIAS
LITER ET CORPORALITER) A
CHRISTIANIS OMNIBVS AD-
ORARI OPORTERE.

CAP. I.

I quidem tum scripturæ diuinæ, tum sanctorum Patrum, tum etiam catholicæ Christi Ecclesie grauissima testimonia, quæ supra in primi eiusdemq; præcipui Articuli primarij de vera secundum substantiam præsentia Christi in eucharistia, confirmationem prolixè citavi, locum aliquem apud eos, qui Zuinglianæ sunt factionis, qui in hac secta bipartiti alteram occupant partem, obtinere & impetrare possent, idq; apud illos efficere, vt vnà nobiscum, qui catholici sumus, credere vellent, in V. Sacramento veram esse Christi Iesu carnem & sanguinem: (quod vt velint, ipsorum peccatoribus adspiraret Deus) nulla nobis, quod ad hunc articulum attinet, cum illis esset conflictatio: sed cum ijs solis, qui alterius sunt partis, nempe Luterani,

nis, res nobis foret. Qui enim Zuinglianæ sunt factionis, & in ijs præcipuè Tigurini, qui hinc primas sibi vendicant, Luterum irrident, quod quid is sibi velit, se assequi non posse testentur, quando in pane verum ac naturale Christi corpus adesse affirmat quidem, ac nihilo fecius docet & decernit, Eucharistiam non esse adorandam. Scribunt verò aduersum illum his ipsis verbis:

Quid verò? *Panis verum & naturale Christi corpus est, & in cœna verè & corporaliter (vt Papa & Luterus docent) Christus præsens est? Cur ergò Dominus illic adorari non debet, vbi illum præsentem esse dicitis? Quam ob rem illud adorare prohibebimur, quod non sacramentaliter modo, sed corporaliter quoque corpus Christi est? Thomas verum Christi corpus à mortuis excitatum contrectat, ac in genua prouolutus adorat, dicens: Deus meus & Dominus meus. Discipuli Dominum tam antè, quàm post ascensionem eius adorant, Matth. 28. Acto. 1. Et Dominus apud Iohannem cap. 9. cæco inquit: Credis in filium Dei? Et respondit illi, dicens: Domine, quis est, vt credam in illum? Et dixit ei Iesus: Et vidisti eum, & qui loquitur tecum, ipse est. Et ille ait: Credo Domine, & adorauit eum. Quod si Domini panem, naturale Christi corpus reuerè esse doceremus, cum Papis certè fideliter quoque essemus adoraturi. Hæc Tigurini in Luterum.*

Qui nimirum quod hic aiunt, verum Christi corpus, vbi illud certò præsens est, etiam adorari debere, rectè id sentiunt contra Luterum, idq; hac ratione, quod vbi corpus Christi est, ibi cum ipsius quoque diuinitate haud dubiè coniunctum adest, id est, totus ibi Christus perfectè ac integrè & substantialiter, Deus & homo præsens habetur. Quod tamen supra in 13. Scripturæ testimonio, sub finem illius, fol. 31. & rursus ex Augustino, fol. 279. itemque Cyrillo, fol. 303. & fol. 307. & seq. planum testatumque feci, quoniam tamen etià hic proprius eius locus est, vtpotè quo huius Articuli veritas præcipuè nitatur, breuiter hinc mihi repetendum venit: videlicet sacrosanctæ Christianæ religionis & fidei nostræ eum vel præcipuum esse articulum, vni genitum Dei filium duas illas naturas, diuinam & humanam in seipso in personam indiuiduam modo quodam incomprehensibili & ineffabili, vniione hypostolica copulasse & vniuisse: ita vt secundum assumptam humanitatem in duabus ille naturis, non duæ sed vna duntaxat persona, vnus filius & vnus Christus sit, quemad-

Si Zuingliani crederent Christi corpus esse in Eucharistia, Christum in ea vnà nobiscum adoraret: quamobrem Luterum irrident, dicentes se credere in ea esse corpus Christi, nec eum tamè in illa adorare volentem.

Iohan. 20. Vide infra D. Ambrosij testimonium.

CAP. 2.

Duæ in Christo nature inseparabiles sunt, ita vt vbi vna est, ibi necesse sit esse & altera.

modum corpus & anima vnus est homo: vnus autem non commo-
 one diuinitatis in carnem, neq; confusione substantiæ vel natura
 vtriusq; sed assumptione humanitatis in Deum inseparabiliter, ut
 diuinitissimus ille Iohannes ait: Et verbum caro factum est, & habitauit
 in nobis: hoc est, Deus homo factus est, & in nostra habitauit hu-
 manitate vel humana natura, tanq̄ in propria domo sua: & vidimus
 gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & ve-
 ritatis, i. verbum carnem indutum, per eandem carnem, paternâ sub-
 declarauit nobilitatem, suâq; diuinitatis radios, & diuinæ virtutis
 splendorem ex illa vibrauit & emisit, vnde nos perspeximus & respicere
 comperimus, illum in vna eademq; indiuidua persona (id quod oratio
 illa, Verbum caro factum est, indicat) Deum pariter hominem
 esse plenum gratiæ & veritatis: salua nihilo minùs cuiuslibet naturæ
 essentiali proprietate: ob quam incomprehensibilem & ineffabilem
 personæ vnitatem, quicquid diuinitati competit, id toti Christi per-
 sonæ, Deo ac homini attribui: atq; è diuerso, quicquid humanitati
 competit, id idem toti personæ adscribi necesse est, vt Dominus ait
 apud Iohannem: Nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de ca-
 lo, filius hominis qui est in cælo. Et rursus: Si ergò videritis filium
 hominis ascendentem vbi erat priùs? intellige, Qui descendit de ca-
 lo, atque tum, cum adhuc versaretur in terris, nihilo minùs in cælis
 erat secundum diuinitatem, ac nihilo seciùs tamen ascendit in cælis
 secundum humanitatem. Quem in modum etiam Apostolus loquitur
 1. Cor. 2, illos Dominum gloriæ, id est, filium Dei crucifixisse, sed
 secundum humanitatem. Omnino enim vnus est Iesus Christus, &
 qui de cælo descendit, & nihilo minùs in cælis erat, ac nihilo seciùs
 hîc pro nobis crucifixus & mortuus est, cui omnis debetur & com-
 petit diuinus honor: neq; eius diuinæ modò naturæ, tanquam ea ab
 humana natura separata sit, sed toti pariter personæ illius, DEO ac
 homini, sicut Apostolus ait: In nomine IESV flectatur omne genu
 cælestium, terrestrium & infernorum, & omnis lingua confiteatur,
 quia Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris, id est, equalis
 cū patre gloria. Et Apocalypsis quinto, Iohânes dicit: Et omem cre-
 aturam, quæ in cælo est, & super terram, & sub terra, & quæ sunt in
 mari, & quæ in eo, omnes audiui dicentes: Sedenti in throno, &

Iohan. 1.
 Verbum esse
 factum est, &
 habitauit in
 nobis, vt in-
 telligendum.

Ibid. 2.

Quicquid al-
 terutri in
 Christo natu-
 re competit,
 toti personæ
 attribuitur.
 Iohan. 3.
 Iohan. 6.

Toti Christi
 personæ, ceu
 Deo & homi-
 ni, adoratio
 & omnis diui-
 nus honor de-
 betur.
 Philip. 2.

agno, benedictio & honor & gloria & potestas in secula seculorum.
 Et quatuor animalia dicebant, AMEN. Et vigintiquatuor Seniores
 ceciderunt in facies suas, & adorauerunt viuentem in secula seculo-
 rum. Itemque Apocalypsis septimo: Et vidi turbam magnam, quam
 numerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & tribubus & po-
 pulis & linguis, & clamabant voce magna, dicentes: Salus Deo no-
 stro, qui sedet super thronum, & agno.

EX his ergò licet animaduerti, quandò de Christi humanitate
 vel carne & sanguine Christi sermo habetur, non nos perindè
 cogitare debere, ac si de alicuius alterius hominis carne & sanguine
 verba fierent: sed ità potiùs in animum inducere, sermonem texti de
 Dei humanitate & eius propria carne & sanguine, quæ, vt diuini-
 tas & natura, ità etiam in seipsis, per eam, cui vnita sunt, diuinitatem,
 vitalia & viuifica sunt: ità vt nulla ratione CHRISTVM diuida-
 mus, nullo pacto humanitatem à diuinitate, verbum à carne separe-
 mus: quandoquidem qui id facit, Antichristus est. Iohannes hoc
 ait primæ suæ Epistolæ capite quarto: In hoc, inquit, cognosci-
 tur spiritus Dei: omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in
 carne venisse, ex DEO est: & omnis spiritus qui soluit (vel diui-
 dit) Iesum, ex Deo non est: & hic est Antichristus, de quo audistis
 quoniam venit, & nunc iam in mundo est.

Atq; hac de causa heresiarcha Nestorius (vt est suprâ non semel
 annotatum, præcipuè verò in D. Cyrilli testimonijs) in sancto illo &
 celeberrimo Concilio Ephesino r. damnatus & sempiterno anathe-
 mate plexus est, quòd Christum diuidere & ex Christo duos filios,
 alterum Dei, alterum Mariæ filium, ceu duas personas efficere vel-
 let. Ex quâ deindè heresi indubitus ille Antichristus Mahomet,
 Sergij cuiusdam Nestoriani fraude ac dolo, falsaq; informatione &
 institutione extitit & traxit originem: qui iam per Turcas, sobole
 suam eousquè pro dolor progressus est, vt propiùs ad nos accedere
 vix possit, nisi quandoquè omnes nos, perindè vt tot alias Afri-
 Aphricæ & Europæ nationes per consimiles sectas & schismata, in suâ
 planè satanicam & tyrannicam redigat potestatem: id quod præpo-
 tens Deus procùl auertat.

CAP. 3.

Cū de Christi
 carne & san-
 guine verba
 fiunt, non ità
 accipienda
 sunt, quasi de
 vulgari qua-
 dà carne dic-
 tur, sed vt de
 ipsa Dei car-
 ne & sangui-
 ne.

Nestorius hæ-
 resiarcha cur
 damnatus sit.

Mahometanus
 & Turci-
 cus error ex
 Nestorio p-
 sectus est.

NE

NE verò tibi persuadeas, aliam esse rationem carnis & sanguinis Christi in ipsius persona, & aliam eiusdem carnis & sanguinis in V. Sacramento, tanquam inter hæc aliquid intersit, iam supra in Cyrilli testimonij fol. 316. & fol. 321. & sequent. atque etiam in prædicti Ephesini Concilij 1. testimonio, fol. 386. tum præterea ex reliquis præibis didicisti, in Eucharistia eandem ipsam deificatã, viũ & viuificatricem esse carnem, quã ex virgine sacratissima assumpsit, & in qua passus est & resurrexit, & iam ad patris sedet dexterã: Nestoriumq; speciatim etiam hoc nomine in eadem Ephesina Synodo condemnatum, quòd assereret dixisse quidem Dominum, *Qui manducet meam carnem: non autem dixisse, Qui comedit vel bibit diuinitatem meã: quòd diuinitas eius edi nõ possit, sed sola caro.* Eiusmodi verò cauillum diluit Cyrillus, vt supra videre licet fol. 310. his serè verbis: *Tametsi diuinitatis non comeditur natura, at tamen Christi corpus edimus, quod utiq; manducari potest. Hoc autem corpus, proprium est corpus omnia viuificantis Verbi. Quoniam uerò est corpus uitæ, viuificans est.* Ephesinum quoque Concilium definit atque decernit, *nos in Eucharistia participes fieri sancti corporis & preciosi sanguinis omnium nostrum redemptoris, non ut communem carnem percipientes, (quòd ab ipis) nec ut uiri sanctificati, & uerbo coniuncti secundum dignitatis unitatem, aut sicut diuinam possidentis habitationem, sed uerè viuificatricem & ipsius uerbi propriam factam.* Si quis, inquit porrò Concilium, non confutetur carnem Domini viuificatricem esse, & propriã ipsius uerbi Dei patris, sed uelut alterius præter ipsum, ac non potius viuificatricem esse, quia facta est propria uerbi, cuncta viuificare ualentis, anathema sit.

Vide supra fol. 386. Deniq; Hilarius, vt est supra annotatum, dicitur ait verbis, *nos uerè uerbum, ex sacratissima uirgine Maria carnem factum, cibo Dominico sumere.* Vide supra fol. 132.

Idq; adeò est, quod Doctores Scholastici ea concomitantia uocabula indicare uolunt, cum aiunt, corpus Christi esse sub panis specie uerborum illorum, **HOC EST CORPVS MEVM:** tum præterea simul etiam adesse illic eius sanguinem, animam & diuinitatem ratione concomitantia, vt illi loquuntur: quando quidem ea à Christire-

Nestorius etiam ea causa speciatim damnatus est in Ephesina Synodo, quod diceret nos carnem duntaxat in panis, & sanguine Christi in uino sumere, absq; diuinitate.

Iohan. 1.

Doctores Scholastici quia sibi uelint dictione concomitantia.

surrectione manet inseparabilia. Aduersarij quidem, quod in aperto est, concomitantia uocabulum ludibrium est & irrisui: sed non aduertunt illi, vt Andabatarum more incurrant, & non Scholasticos modo, uerum etiam Ephesinum concilium, cuius tamen decretis D. Gregorius Papa non minorem uenerationem, quã quatuor sanctorum Euangeliorum libris habendam existimauit, adeoq; Christiane fidei caput risui habeant. Parum certe refert, Scholasticos concomitantia uocabula dictione, Ciceronianæ orationis non esse secutos elegantiam factis est, eos illa ipsa ueritatem luculenter & expressè in medium protulisse.

Quando igitur uera caro & sanguis Christi Iesu Domini nostri, cum ipsius diuinitate coniuncta, mox à consecratione, etiam extrapceptionem uel sumptionem, in V. Sacramento essentialiter & est, & permanet, vt tum hoc loco, tum in primo, itemq; secundo Articulo abundè probatum est: inde nimirum conficitur, eadem, id est, Christum ipsum illic presentem adorare nos debere & oportere, ni planè impij, & manifestò peruicaces ac temerarij, primi illius mandati, Dominum deum tuum adorabis, contemptores & præuaricatores esse uelimus: id quod Zuingliani, vt antè dictum est, libenter nobis assentiuntur, modò ueritati illi, qua constat uerum corpus & sanguinem Christi substantialiter hic adesse, fidem commodare possent.

Nec est quòd te moueat, si è diuerso Lutherani persuadere tibi uelint, Christum hic non in propria sua adesse specie, sed in sacramenti mysterio. Eiusmodi enim sacramenti mysterium, cum sit hic nihilo minus uerè ac substantialiter presens, eo qui illi debetur, honore diuino neuti quàm illum priuare debet. Nam simul atque natus est, pannis & fascioli inuolutus, in cunis & matris sinu positus, à Magis ex Oriente uenientibus, quod id temporis etiam nunc gentiles, & uerè fidei rudes ac imperiti essent, ad solam mutæ stellæ significationem adoratus est: nec fasciolæ illæ, quibus inuolutus erat, ethnicos illos ab hoc officio remorata sunt. Quando igit magis nos Christiani, tam copiosè per fidem instructi & edocti, eum uerum esse Deum & hominem, & in V. Sacramento presentem, propter mysterium illi diuinum suum non debemus honorem subducere? Quo quidem argumento D. Chrysoftomus, vt habes supra fol. 183. & infra quo-

NNN que

Aduersarij Scholasticos irrident, fidem nostram habent ludibrio.

Epist. 24. lib. 1. & 49. lib. 2.

Conclusio es superioribus argumentis.

Deut. 6. 10. Matth. 4.

CAP. 5. Lutherani obiectio.

Dilutio. Lucæ 2. Matth. 2.

quæ referetur, id docet & adstruit, eum in V. Sacramento adorari oportere.

Christus in V. Sacramento multo verius se nobis exhibet, quam olim patribus in figuris apparuerit, in quibus tamen ab illis adoratus est, tanquam adhuc in carne venturus. Gene. 18.

Nec quisquam inficiâs ire potest, Dominum multo verius magisque realiter se nobis in Eucharistia exhibere, quam olim sanctis Patriarchis & prophetis in forma vel specie aliena (quod tunc humanam necdum sumpsisset naturam) apparuerit: nec eò minus tamen scriptura commemorat, Patres illos eum in eiusmodi forma vel figura, qua se illis visendum præbuit, adorasse. Eusebius historia ecclesiasticæ lib. 1. cap. 1. inter cetera sic habet: *In diuinis oraculis scriptum est, quia apparuit Deus Abraham, tanquam communis aliquis homo, sedenti ad ilicem Mambræ. At ille exurgens, cum hominem uideret, adorât ut Deum, & ueneratur ut Dominum. Sed & propriæ uocis professione præsentiam se testatur non ignorare diuinam, dicens: Dominator Domine, qui iudicâs omnem terram, nonne facies iudicium? Quæ utique omnia non ad patrem, sed ad filium referenda, posterioris in carne ratio dispensationis plenius expleta designat.*

Et iterum de Demonstratione Euangelica lib. 5. cap. 9. *Sed nec angelus quidem, inquit, est nominatus (qui Abraham apparuit) quem superior scriptura significat, uerum alius quispiam angelo præstantior, Deus utique ac Dominus, qui cum duobus angelis in forma hominis, ad supra scriptam quercum est uisus. Præterea ne patrem quidem Deum hunc fuisse putandum est, qui huiusmodi uerbis indicatur. Dicere enim, id mutari quod diuinum est, & figurari in speciem ac formam hominis, neutiquam pius est. Superest igitur, ut confiteamur illum fuisse Dei uerbum, quod a nobis in ijs quæ ante hæc scripta habes, Dei nomine celebratum est: qua de causa hodie quoque à uicinis & in proximo habitantibus, quasi diuinus colitur atque obseruatus is locus, honoris illorum gratia, qui Abraham in illo uisi sunt: atque etiam nunc ibidem permanens terebynthus conspicitur. Qui enim ab Abraham hospitio suscepti sunt, ut habet scriptura, (alij legunt, pictura) recumbentes erant duo quidem utrumque, medius autem excellentior, & qui reliquos honore antecederet. Hic uero sit planè is, de quo diximus, ipse utique Dominus ac Saluator noster, quem etiâ pertinaces & increduli (alij legunt, vicini ignorantes) diuina oracula confirmantes uenerantur. Hic ipse igitur ex illo, pietatis u-*

Non Dei patris, sed filij persona patribus in aliena forma & habitu apparuit.

Terebynthus arbor, nigra figum cum splendore præserens.

ens ad homines semina, humanam speciem ac figuram indutus, Dei amico atque antiquo patri Abraham, se ipsum quisnam esset ostendit, patrisque sui tradidit sententiam. (alij, prodidit consilium.)

Item lib. eodem cap. 19: *Abraham apud quercum uisus in hominis forma quæta, habituque pacifico se ipsum ostendit, cum ex illo usque tempore saluarem suam ad homines aduentum exordiretur. (alij, aduentum prænuncians) Ipsi uero Iacob tanquam exercitabundo (alij, exercitato) ac certatori, qui aduersus hostes & luctaturus & præliaturus esset, ueluti homo. Sed Moysen & populum in specie nubis atque ignis ducebat, terribilem interim atque adumbratum se ipsum ostendens. At quoniam Moysi successor Iesus contra hostes erat instruendus, (alij, cum inimicis in acie congressurus erat) qui antehac terram Palæstinam incoluerant, externas utique maximeque impias nationes, merito cum gladio uagina exuto, & contra hostes acumen præ se ferente, (alij, contra inimicos exacuto) demonstratur, tali propemodum uisione significans, quemadmodum ipse diuina uirtute, tanquam inuisibili gladio, cum suis interim simul militans, eisque opem assidue ferens, erat impios ulturus.*

Abraham Christus apparuit pacifico habitu. Gene. 32. Iacob ut homo luctator.

Exod. 3. 15. Moysi in nube & igni.

Iosu. 5.

Undem in modum etiam Diuus Ambrosius, de Abraham patriarcha libro primo, capite quinto, scribit his uerbis: *Tres uideret, & unum Deum appellat, ipse solius se seruum fatetur: deinde conuersus ad duos, quos ministros arbitratur, etiam ipsis deferre gestit obsequium, iam non iure debito seruitutis adstrictus, sed blando sedulitatis nomine usque famulatus.*

Gene. 18.

Et paulò post: *Nam quod uiros dixit (scriptura,) euidens est ratio, quia speciem præ se ferebant uirorum.*

Itemque in Psal. 39. *Expectatus est (Christus) & in Iesu Naue, & Iosue typhus seruatoris. certe uenit, qui & potestatem suam & nomen accepit, ut & populum in terram repromissionis induceret, & uerè Iesu nomine uocaretur. Siccauit fluuina, conuertit amnem in suum fontem, solem statuit donec consummaret in uirtute uictoriam. Sed adhuc figura erat illa, non ueritas. Denique uerus ei dux militiæ cælestis effulsit, & adorauit cum Iesu Naue, quando nondum in corpore uerus adstiterat, sed adhuc uenerat in figura.*

Iosu. 3. Iosu. 10.

Iosu. 3.

Patres Christi in humana effigie viderunt & adorarunt.

Isq; in ignis & nubis columna. Exod. 33.

Coram arca quoque Domini eum adorarunt. Exod. 37.

CAP. 7.

Deut. 12. 3. Reg. 1.

Crassus error sacramentarij cuiusdam nuper Colonie damnati.

Audis hic ex scriptis diuinis, vt ea ab Eusebio & Ambrosio ponuntur atq; citantur, Abraham, Iacob & Iosue venturum Christum etiam ante illius incarnationem in humana effigie vidisse, atq; in ea licet necdum in corpore verus adesset & aduenisset, tamen ceu presentem adorasse. Adeoq; discis hinc, non in humana duntaxat forma & habitu, sed etiam in ignis & nubis columna Dominum apparuisse, atq; à Mose & populo esse adoratum, dicente scriptura: Ingresso uero se tabernaculum foederis, descendebat columna nubis, & stabat ad ostium, loquebaturq; Dominus cum Mose, cernentibus vniuersisq; columna nubis staret ad ostium tabernaculi. Stabantq; ipsi, & adorabant per fores tabernaculorum suorum. Quod pertinet etiam illud Dauidicum Psal. 98. Moses & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius. Inuocabant Dominum, & ipse exaudiebat eos: in columna nubis loquebatur ad illos.

Consimiliter adorarunt Dominum coram arca Dei, tanquam sedentis in propiciatorio, quo tegebatur arca, quodq; scabellum pedum Domini vocatur. Vnde in Psal. 98. scriptum legimus: Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Et rursus Psal. 131. Introibimus in tabernaculum eius, adorabimus in loco, vbi steterunt pedes eius.

Cum igitur certum sit, Patres in eiusmodi externis figuris & sacramentis priscae legis, quae tamen nostris collata sacramentis, non nisi umbræ quaedam sunt, dominum ceu presentem adorasse, & coram arca procidisse, eò quod Dominus dixerat se illic esse & habitare velle, vt eorum exaudiret preces: quanto æquius est, nos, qui religionem Christiani sumus, coram V. Sacramento submittere nos in genua, & in eo Dominum deuotè adorare, vt quos ille suo verbo certiores reddiderit, se illic in propria persona verè, substantialiter & corporaliter presentem adesse?

Neque enim (vt quidam è malè euerfis & seductis Sacramentarij, iam recès hinc Colonie damnatis, somniauit) Chrs Dñs ita duntaxat presentem est, vt secundum diuinitatem suam rebus oibus inest presentia, potentia & essentia, i. tanq; is, cuius oculis nuda & aperta sunt omnia, in cuius ditione cuncta sunt posita, vel cuius potentie omnia subiacent, & à quo cuncta habent esse suum, quibus etiam illius essentia

essentia & substantia, ceu causa efficiens essentiae & subsistentiae eorum, perpetuo praesto est: non sic tamen, quasi rerum creaturarum ipse propria natura & essentia sit: namq; eam ob causam etiam in illis minimè adoratur. Neq; etiam per gratiam tantum suam hic adest: sed est hic in mysterio sacramenti corporaliter & in propria persona reuera presens. Quò fit, vt absq; immani impietate non possit hic non adorari. Is enim hic adest substantialiter, qui de seipso ait: Ego sum panis vitae, panis de caelo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur: panis, qui pro mundi vita datus est, id est, Christi propria, deificata & viuificans caro. Is nimirum hic coram habetur, de quo Apostolus dicit Heb. 1. scriptum esse: Et adorent eum omnes angeli Dei. Est igitur ea sanè horreda cecitas, reuocare in dubium, num hic in V. Sacramento adorandus sit.

Christus vt sit in Eucharistia.

Iohan. 6.

Psal. 96.

ADORATIONEM CHRISTI IN EVCHARISTIA, IN CATHOLICA CHRISTI ECCLESIA SEMPER IN VSU FVISSE.

Porro ipsos quoque sanctos Apostolos ita faciendum tradidisse & docuisse, atque iam inde ab illorum temporibus ad nos vsq; in catholica Christi ecclesia id semper firmiter obseruatum & in more positum fuisse, nullo potest negotio ex vetustissimis Patribus euidentissimè doceri.

D. Dionysius Areopagita, S. Pauli discipulus, hoc V. Sacramentum appellat *communem deificam*, quae hominem reuera Dei participem efficiat, uel ipse ad Deum consortium peragat atq; perficiat. Ait praeterea, *pontificem sacrosancta & augustissima mysteria conficere, diuina munera reuerenter ostendere, & venerandissima mysteria oculis subijcere.* Vide supra fol. 73. & fol. 77. Quibus ille verbis proculdubio significare voluit, Eucharistiam propterea eleuari & ostendi, vt ea populus ante communionem; vt D. Augustinus ait, adoret, & pro eo atque decet veneretur. Qua in re nè dubius sis, habes supra fol. 75. vt & qua ratione ipse Dionysius diuinam essentiam sub externis V. Sacramenti speciebus adorarit.

CAP. 8.

Adoratio Christi in Eucharistia, iam inde ab Apostolis in Christi Ecclesia semper inuisa fuit.

Diuina munera, & venerandissima mysteria.

Eucharistia in Missa propterea eleuatur, vt à populo adoretur.

Iisdem verò temporibus etiam D. Ignatium verè, vt Theodoretus ait, omni ex parte benedictū Ecclesia Doctore, & qui per magni Petri pontificatus gratiam suscepit, in V. Sacramento Christū adorāsse, nullus potest ambigere, qui modò velit attendere, quid is de illo senserit V. sacramento. Vocat enim illud panem Dei, panē cælestē, panem uitæ, qui est caro Iesu Christi filij Dei uini, qui natus est ex semine Dauid & Abrahamæ. Itemq; Dei gloriā, per quod satanæ potestates expelluntur, & carnem seruatoris nostri Iesu Christi. Vide suprà fol. 80. & sequentibus.

D. Ignatius
qd de Eucha-
ristia: scul-
sit.

De Consecr.
Distin. 2. c. 1.
Nihil in sa-
crificijs.

Cultus, id est,
latria debe-
tur Eucharis-
tiae.

S. Martyr & Pontifex Alexander primus, quintus à D. Petro, D. Dionysio admodum scribit consentanea Epistol. i. his ipsis verbis: Nihil in sacrificijs maius esse potest, quam corpus & sanguis Christi: nec ulla oblatio hac potior est, sed omnes hæc præcellit: quæ pura conscientia Domino offerenda est, & pure mente sumenda, atq; ab omnibus ueneranda: & sicut potior est cæteris, ita potius excoli & uenerari debet.

D. Iustinus testis est, nemini tum licitum fuisse participare Eucharistia, nisi qui crederet, quem admodum per Dei uerbum homo factus Iesus Christus, carnem & sanguinem pro salute nostra habuit, sic etiam cibū: qui per preces sermonis, quem ab eo accepimus, consecratus est, eius esse carnem & sanguinem. Vnde facile potest intelligi, ea tum tēporis à fidelibus esse adorata. Fidem enim hanc adoratio necessariò cōsequi debet. Rom. 10. Vide infrà testimonia D. Ambrosij & Theodoreti.

D. Irenæus quoque haud aliter certè fecisse existimandus est, cum is asserat, nos in Eucharistia congruenter communicationem & unitatem prædicare carnis & spiritūs in Christo: i. Christi carnem cum ipsius diuinitate hypostatica vnione coniunctam illic adesse.

CAP. 9.

ORigenes Eucharistiam non modò carnem appellat uerbi Dei, vt habes suprà fol. 112. sed etiam disertis uerbis docet nos, vt ante eucharistię perceptionē, Christū in illa adorare debeamus, Homilia 5. in diuersos Euangelij locos. Verba eius hæc sunt: *Quādo sanctum cibum illudq; incorruptum accipis epulum, quando uitæ pane & poculo frueris, manducas & bibis corpus & sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur. Et tu ergo*

humil-

humilians te metipsum, imitare hunc centurionem, & dicito: Domine, non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Vbi enim indignè ingreditur, ibi ad iudicium ingreditur accipienti &c. Qui tādem poterat Origenes adorationi illustrius dicere testimonium, quando etiam ipsam adorandi formulam nobis præscribit, qua tum Græca, tum Latina Ecclesia iam inde ab illis temporibus usq; in præsens in Missa ante communionem haud dubiè vsa est?

D. Cyprianus adorationi haud uulgaria perhibet testimonia. *Panem iste, inquit, quem Dominus discipulis porrigebat, non effigie, sed natura mutatus, omnipotentia uerbi factus est caro: & sicut in persona Christi, humanitas uidebatur & latebat diuinitas, ita sacramento uisibili ineffabiliter diuina se infudit essentia, ut esset religioni circa sacramenta deuotio, & ad ueritatem, cuius corpus sacramenta sunt, syncerior pateret accessus usq; ad participationem spiritūs. Et non multò infrà: Sacramenta quidē, quātum in se est, sine propria esse uirtute non possunt, nec ullo modo diuina se absentat maiestas mysterijs.*

Obserua hęc, uirum sanctissimum in Eucharistia agnoscere diuinam essentiam, diuinam maiestatem, naturalem deificatam Christi carnem, quæ religiosam erga ipsum V. Sacramentum exigit à percipientibus deuotionem, quo corporis illic & spiritūs pariter efficiantur participes.

Deinde eodem Sermone etiam hæc adiungit: *Melius erat, mola asinaria collo alligata mergi in pelagus, quàm illora conscientia de manu Domini buccellam accipere, qui usq; hodie hoc ueracissimum & sanctissimum corpus suum creat, & sanctificat, & benedicit, & pie sumentibus diuidit. In huius præsentia non superuacue mendicant lachrymæ ueniam, nec unquam patitur contriti cordis holocaustum repulsam. Quoties te in, cōspectu Domini uideo suspirantem, Spiritum sanctum non dubito adspirantem: cum intueor flentem, sentio ignoscentem.*

Equidem hæc luculēta esse puto, quibus instituimur, qua deuotione esse præditi, & quas preces fundere debeamus in præsentia huius ueracissimi & sanctissimi corporis: hoc est, (vt ipse ait) in cōspectu Domini: & quàm certos nos esse oporteat, quicquid hęc ea

Origenes est nobis tradit Christum in Eucharistia adoradi formulā, quā inde ad nos usq; ueraq; tum Græca, tū Latina Ecclesia in Missæ officio uisurpauit. Sermone de cœna Domini. Christus diuina essentia suam infundit V. sacramento, ut religio circa illud suam exerceat deuotionem.

Diuina maiestas inest Eucharistia.

In Canone Missæ oratur Per quē hæc omnia Domine semp bona eras, sanctificas, benedixis &c. Coram V. Sacramento, tāquā in cōspectu Domini suspiramus, & mēdicamus ueniam, nec patimur repulsam.

cum

cum deuotione petierimus, etiam à Deo nos impetraturos.

Facit huc etiam, quod ad Quirinū lib. 3. cap. 94. scribit his verbis.

Cum timore & honore Eucharistiam accipiendam: in Leuitico: Anima autem quacūq; manducauerit ex carne sacrificij salutaris, quod est Dominus & immunditia eius super ipsum est, peribit anima illa de populo suo. Item in epistola ad Corinth. 1. Quicūq; ederet panem, & biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini.

D. Athanasius, vt est videre supra fol. 124. ait nos in Eucharistia Christi corpus iunctum diuinitati uel deificatum, plenum spiritu: adeoq; corpus illud, cui dicitur, *Sede à dextris meis, accipere.* Itaq; dubium non est, quin ille in V. Sacramento Christum adorarit.

CAP. IO.

Diuus Eusebius Emisenus Sermone de corpore & sanguine Domini, quæ est Homilia V. de Pascha, vt supra quoque attulimus fol. 125. testatur Dominū hoc instituisse V. Sacramentū, vt in illo diuino mysterio perpetim religiosè coleretur. Verba eius hæc sunt.

Quia corpus assumptum ablaturus erat ex oculis nostris, & sideribus ablaturus, necessarium erat, ut nobis in hac die sacramentum corporis & sanguinis sui consecraret, ut coleretur iugiter per mysterium, quod semel offerbatur in precium.

Atq; euidentius etiā eodē Sermone docet & hortat nos his verbis. *Cum ad reuerendum altare salutari cibo potuq; reficiendus accedis, sacrum Dei tui corpus & sanguinem fide respice, honora, mirare, mente continge, cordis manu suscipe, & maxime haustu interiore assume.*

Duo quædam à nobis hîc Eusebius reposcit & exigit, antequam Eucharistiam accipiamus; Primò firmam fidem, qua non dubitemus adesse in V. Sacramento verum corpus Christi. Secundò, vt eā fidem honorando Christi dei nostri corpore illic præsentē testemur ac declaremus: vt Origenes quoque & reliqui omnes faciunt.

D. Hilarius quid tum fecerit, tum faciendum docuerit, haud diffculter inde potest colligi, quod lib. 8. de Trinitate palam testatur. *Nos uerbum carnem ex Maria uirgine factum cibo dominico uerè sumere, & in Psalmum 64. ita scribit: Habemus etiam & cibum paratum. Et quis hic cibus est? Ille scilicet, à quo ad Dei cōsortium præparamur, per communionem*

Christus V. Sacramentū instituit, vt corpus eius semel p nobis oblatū, iugiter in ipso V. Sacramento coleretur.

Emisenus ad Eucharistia cōspicū exigir firmā fidē, & corporis Dei nostri honorem ac uenerationem.

In Eucharistia est uerbum, quod caro factum est.

tionem sancti corporis: quorum hæc sententia est, nos diuinæ naturæ per gratiam confortes fieri.

D. Basilius Magnus lib. 2. de baptisate, Quæst. 2. & 3. uerba illa Christi, Templo maior est hic, ad Eucharistiam refert, tanquam diceret, longè quiddā maius hic adesse, quàm olim fuerit arca Dei, corā qua tamen constat Israëlitæ adorasse. Ait porrò, corpus unigeniti filij Dei, quod est in Eucharistia, excellentius esse arctibus ac tauris, & quidem excellētia incomparabili: nec minùs peccare eos, qui corpus Domini indignè tractent & sumant, quàm qui uominum ipsum morte affecerint. Itaque in Liturgia sua his uerbis Dominum appellat. *Fac panem hunc ipsum honorificum corpus Domini Dei & Saluatoris nostri IESU Christi &c.* Deniquè Christum ipsum in V. Sacramento disertis uerbis adorat, quæ supra habentur fol. 139. *Attende, inquit, Domine Iesu Christe Deus noster de sancto habitaculo tuo, & de throno gloria regni tui, & ueni ad sanctificandum nos, qui supra cum Patre sedes, & hîc inuisibiliter uersaris, & dignare potenti manu tua &c.*

Matt. 12. Hæc ferè paraphrasticè.

Vt Basilius Christum in Eucharistia adorarit.

D. Ephræm, vt antè dictum est fol. 141. ait nos agnum ipsum Dei integrè comedere, Christum nobis hîc ignem & spiritum manducandum ac bibendum præbere: deniquè sacratissima & reuerenda mysteria nuncupat.

Quod si Aduersarij Inuocationis & Adorationis uocabula hîc desiderari causentur, audiant ea, quæ iam subiicimus, Patrum testimonia.

Diuus Gregorius Naziazenus in Epitaphio Gorgoniæ sororis suæ, adorationi Christi in Eucharistia haud obscurè dicit testimonium. Memorat illic, ipsius sororem Gorgoniam aduersa correptam ualetudine, cum humanum nullum superesset solatium, nocte quadam ad Dominum, quem in altari re uera præsentem habebat in Eucharistia, confugisse, & cum multis lachrymis illum inuocasse. Verba Gregorij hæc sunt: *Quid igitur anima faciebat magna & maximis digna? & quodnam aduersus infirmitatem remedium habebat? Iam enim occultum proditur. Cum iam de omnibus alijs desperasset, ad omnium confugit medicum: noctisq; captata solitu-*

CAP. II.

OOO

Gorgonia
Christi in V.
Sacramento
veneratur ma
gna voce, ac
omni illic est
conamine in-
uocas.
Matt. 9.

Luc. 7.

In versioe Bi-
libaldi
Pirckheimeri
desiderantur
hæc verba, Il-
lud immiscēs
lachrymis.
nā Græci ex-
emplar habet:
ἡτο κατοι-
νθα τοῖς δέ-
κτου.

Tob. 12.

Id genus ho-
mines in pau-
cos reperire
est.

solitudine, cum illi morbus paruas concessisset inducias, ante altare cum si-
de procubuit, ac illum quem venerabatur, magna voce ac omni inuocauit
conamine, eiq; miracula cuncta, quæ olim fecerat, in memoriam red-
xit: nam & uetusta & noua callebat. Tandem impudentia quadam pia &
pulchra impudens facta, illam imitabatur, quæ ob tactum fimbriæ Chri-
sti, à fluxu sanguinis est sanata. Et quidnam facit? Super altare caput
reclinat, ac cum simili clamore & lachrymarum profluuiio, instar illi-
us, quæ olim pedes Christi rigauit, opem implorat: & non antea se cessa-
turam est comminata, quam sanitatem fuisset adepta. Inde totum cor-
pus pharmaco illo suo perunxit: & si alicubi manus ex uenerando cor-
poris & sanguinis CHRISTI subemplari quid recondiderat, illud im-
miscens lachrymis (proh miraculum) discessit, cum confestim de corpo-
ris salute facta esset certa, tam anima quam corpore ac mente releua-
ta, mercedem spei sumens, id quod sperauerat, animæq; sanitate, corpo-
ris etiam bonam ualetudinem nacta. Hæc quidem magna sunt & ne-
quaquam conficta: his uos omnes, & qui egrotatis, & qui sani estis,
fidem adhibete. Quod uero narratio hæc nequaquam iactatio
existat, uel inde liquet, quod ea uiuente, silentium de hac re fuit: nunc
uero reuelatur, & certe sciatis, quod ne nunc quidem diuulgatum fu-
isset, nisi timor me corripuisset, si miraculum tantum tam fidelibus
quam infidelibus presentibus & futuris abscondissem. Hactenus Naz-
ianzenus.

Est hoc profectò haud vulgare testimoniū. Gorgonia hæc, ut de
ea testatur D. Gregorius frater illius, fœmina fuit mirè religiosa, ve-
teris ac noui testamenti callentissima, quæque multa templis donâ-
rit, & sacerdotes impendiò venerata sit, denique seipsam Dei tem-
plum præstitit. *Quanam*, inquit Diuus Gregorius, *templa ita ob-
lationibus ornauit? tam alia, quam istud: quod nescio utrum illa subleua
dehinc ornari possit: seu potius quanam sic uiuens templum DEO se exhib-
uit? Quæ ita in honore habuit sacerdotes? &c.* Potest uero ex supradic-
tis animaduerti, Gorgoniam hanc (ut id temporis moris erat, quæ
admodum supra ex Tertulliano, Cypriano, præcipueq; Basilio huius
Gre

Gregorij æquali & contemporaneo, ad Cæsariam Patritiam alijsque
patribus docuimus) reuerendissimum corporis & sanguinis Christi
sacramentum apud se domi in altari quodam in mudo vase, vel arcu-
la habuisse, ut illud subindè pro sua deuotioe, maximè uero in mor-
tis periculo, nè absque salutari viatico hinc migraret, posset percipe-
re. Cum igitur grauissimo affecta morbo, nulla neque medicorum
opera, neque hominum solatio & auxilio se adiutari comperiret, no-
ta captata solitudine, ut ait Gregorius, cum illi morbus paruas concessis-
set inducias, ante altare cum fide procubuit, ac illum quem venerabatur
(non dubium, quin in V. sacramento) magna voce ac omni inuocauit co-
namine: simulque in memoriam sibi redigens, ut Magdalena quon-
dam suis lachrymis pedes Domini rigasset, & ut mulier illa, quæ du-
odecim annis patiebatur fluxum sanguinis, ob credulum fimbriæ
ueltis Dominicæ tactum, repenti curata fuisset, pari fidei firmitate
& ardore acerbè plorare cœpit, adeò ut totum corpus suum suis la-
chrymis madefaceret: atque ex uenerandi corporis & preciosi san-
guinis Christi reliquijs quippiam suis immiscens lachrymis, (quod
meo quidem iudicio paulò post deuotè fumpserit) per illam arden-
tem fidem & fidutiam in Dominum IESVM (quem in Eucharis-
tia, perindè ut olim ægra illa fœmina in uelimenti eius fimbria at-
tigerat) ab illo periculosissimo & infestissimo, quo laborabat,
morbo, momento citius erepta, & tum corpore tum animo sana-
ta est. Illam, inquit Gregorius, imitabatur, quæ ob tactum fimbriæ
Christi à fluxu sanguinis est sanata. Et quidnam facit? Super altare ca-
put reclinat, ac cum simili clamore & lachrymarum profluuiio, instar
illius, quæ olim pedes CHRISTI rigauit, opem implorat, & non an-
tea se cessaturam est comminata, quam sanitatem fuisset adepta. Inde to-
tum corpus pharmaco illo suo perunxit: & si alicubi quippiam ex preci-
osi corporis aut sanguinis Christi similis formæ *ἀντίτυπο*, manus repo-
suerat, illud immiscens lachrymis, O rei miraculum, abiit, confestim sen-
tiens sanitatem, &c.

Hæc D. Gregorius pro insigni & p̄claro dei miraculo refert, quod
presentibus & futuris tum fidelibus, tum infidelibus, quò Christi in
eo uirtus agnoscat, laudetur ac prædicetur, se ait non potuisse

Religiosi &
pij Christia-
ni ut olim cor-
pus Christi
sacrum domi
habuerint.

Luc. 7.
Nati. 9.

Cur D. Gre-
gorius Naz-
ianzenus V. Sa-
cramenti an-
tipu uocet,
ut Basilius
quoque &
Chrystosto-
mus, uide fu-
erit fol. 103. &
fol. 142.

non indicare. Quò fit, vt tanto attentiori studio locus iste obferuandus sit, &c.

Porrò eúdem Gregorium Christum in Eucharistia etiã adorãsse, ex eius carminibus suprã memoratis haud ægrè licet animaduerti. his enim verbis sacerdotes appellat: *O magni sigmentum Dei in manibus vestris ferentes.* Cernis híc, eú corpus Christi in Eucharistia appellare magni sigmentum Dei &c.

CAP. 12.
Nyssenus in
Eucharistia
verum verbi
corpus agno-
scit.

Gregorius Nyssenus, vt & suprã fol. 149. annotatũ est, sic habet: *Quamobrem rectè nunc etiam Dei uerbo sanctificatum panẽ, in Dei uerbi corpus credimus immutari. Etenim corpus illud panis erat potentia sanctificatum est autem habitatione uerbi. Itaque qua ex causa panis in eo corpore mutatus, in diuinam uirtutem transijt, eadem de causa etiam nunc idem fit. Vt enim illic uerbi Dei gratia sanctum effecit illud corpus, sic etiã híc panis, ut ait Apostolus, per uerbum Dei & orationem sanctificatur, & uerbi corpus euadit, &c.*

Constat ex his, non minùs eum adorãsse diuinum Christi corpus in V. Sacramento, atquẽ ipsum Gregorium Nazianzenum.

Hesy chius quoquẽ idẽ omninò fecisse censendus est, vt q in Leui. lib. 2. cap. 8. scribat, *Nos híc habere corpus Domini, in quod oculis nec angeli possunt prospicere.* Et in Leui. lib. 6. cap. 22. *Sancta sanctorũ, inquit, sunt propriè Christi mysteria: quia ipsius est corpus, de quo Gabriel ad uirginem dicebat: Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi: ideoq; quod nascetur ex te sanctum, uocabitur filius Dei.*

Luce 1.

CAP. 13.

AD D. Chrysofostomũ iam accedimus, à quo Aduersarij nulla se poterunt ratione subducere, vt potè qui adorationem nimisq; luculenter & apertè affirmet. In Matthæum Homilia 83. inter alia sic habet: *Ea re nos alimur, quam angeli uidentes tremunt, nec absq; pauore, propter fulgorem qui indè resilit, adspicere possunt. Quæ cum Hesy chio pulchrè consentiunt.*

In caput 10. prioris ad Corinthios locus est notatu dignissimus de adoratiõe, ubi, vt & suprã fol. 176. partim allatũ est, scribit his uerbis: *Nolimus, obsecro, nolimus impudentes nos ipsos interimere, sed cum honore & munditia omni ad Deum accedamus: & quando id (corpus eius) pro-*

positum

positum uideris, dic tecum: Propter hoc corpus non ampliùs terra & cinis ego sum: non ampliùs captiuus, sed liber. Hoc corpus affixum, uerberatum, morte uictum non est.

Posteã his primam addit adhortationem, vt corpus dominicum in Eucharistia adorare debeamus: *Hoc corpus, ait, in præsepi reueriti sunt Magi, & uiri impij & barbari, longè itinere confecto, cum timore & tremore plurimo adorauerunt. Imitemur igitur saltem barbaros, nos qui colorum ciues sumus. Illi enim cum id præsepe & tugurium tantum, neq; eorum quicquam, quæ tu nunc intueris, uiderent, summa accesserunt reuerentiã & horrore. Tu uerò non in præsepi id, sed in altari: non mulierem, quæ in ulnis teneat, sed sacerdotem præsentem, & spiritum perabundè super proposito diffusum sacrificio uides. Nec simplex, ut illi, corpus intueris, sed & eius potentiam & omnem cognoscis administrationem, & nihil eorum quæ per ipsum facta sunt, ignoras, & diligèter initiatus es in omnibus. Excitemur igitur horrescamusq; & maiorem, quàm barbari illi, præ nobis feramus pietatem, ut non simpliciter neq; frigide accedentes, uehementiori igni caput obijciamus.*

Et paulò post: *Neq; angelos, neq; archangelos, non celos, non celos caelorum, sed ipsum horum omnium tibi Dominum ostendo*

Est hæc reuèrà luculenta & grauis oratio, qua uir sanctus à nobis efflagitat, vt maiori cum honore & tremore Christũ in Eucharistia, ubi eam nobis proponi & monstrari contigerit, adoremus, quàm eũ olim Magi ex oriente ueniẽtes, in præsepi adorãrint: quòd in ea nobis ostendatur totius cœlestis exercitus & omnium creaturarũ Dominus.

Eundem in modum in caput 15. eiusdem Epistolæ Homilia 41. quod idem suprã fol. 177. & 181. attigimus. *Non est temerè, inquit, hoc excogitatum, nec frustra memoriam mortuorum inter sacra mysteria celebramus, aut accedimus, pro istis agnum illum iacentem, & peccata mundi tollentem deprecantes. Hoc uerò testimonium fieri non potest, quin Aduersarij iniquo patiantur animo, Melanchthon inprimis, qui id Chrysofostomo uitio uertere nõ dubitauit, quòd dicere ausus sit, nos agnum in altari iacentem, non pro uiuis modò, sed etiam mortuis*

000 3 depre-

Christum in
Eucharistia
contemplan-
tes, quid di-
cere debeamus.

Ve Christus
nobis in Eu-
charistia ado-
randus.

Multò nos
studiosius
Christum in
Eucharistia
adorare de-
bemus, quàm
Magi orien-
tales eum in
matri sinu
adorãnt.

Agnum Dei
in altari iacẽ-
tem pro uita
functis de-
precamus.

deprecari: quod tamen, ut & hoc loco Chrysostomus, & alij patres omnes indicant, in Christi Ecclesia ad nos usque; semper in more positum fuit. Perpetua enim temporum successione hæc agno in altari iacenti precatio oblata est: **AGNUS DEI QUI TOLLIS PECCATA MUNDI, MISERERE NOBIS. AGNUS DEI, QUI TOLLIS PECCATA MUNDI, DONA HIS REQUIEM.** Quod quidem etiam deinceps locis omnibus, ubi tamen singulari Dei beneficio & favore catholici fideles permanebunt, semper in usu erit.

Lib. 6. de Sacerdotio: Per id tempus, inquit, & angeli sacerdoti assistent, & cælestium potestatum uniuersus ordo clamores excitat, & locus altari uicinus, in illius honorem qui immolatur, angelorum choris plenus est. Itemque: Sacerdos tum deprecator est apud Deum, ut hominum omnium, non uiuentium modo, sed etiam mortuorum peccatis propitiu fiat.

Esaie 6.

Sermone de Eucharistia sic habet: Seraphin adstant sex alis faciem regentia, omnes incorporeæ uirtutes pro te cum sacerdote intercedunt, ignis spiritualis è cælo descendit, sanguis in cratere in tuam purificationem ex immaculato latere haustus est, & non erubescis, reuereris & confunderis, neque Deum tibi propitium facis?

Oratione de beato Philogonio, Rogo uos, ait, omnes obsecroque, ut summo studio summaque cum alacritate uelitis adesse: sed prius suam quasi domum repurget, ut uideamus Dominum nostrum in cunis iacentem ac fasciis inuolutum, horrendum ac stupendum spectaculum. Quid enim excusabimus, aut quam ueniam obtinebimus, si cum ipse nostra causa descendit de cælis, nos ad illum uel ex ædibus ire grauemur? Cum alienigenæ barbarique ex Perside accurrant, ut illum uideant in præsepiti iacentem, tu uero breue quidem spatium emetiri sustines, ut hoc felici spectaculo perfruaris. Nam si cum fide accesserimus, proculdubio uidebimus illum in præsepiti iacentem. Siquidem hæc mensa uicem explet præsepis. Nam & hic ponitur corpus Dominicum, non quidem fasciis inuolutum, sicuti tunc, sed uideat quaque Spiritu sancto conuestitum. Qui mysterijs initiati sunt, intelligunt que dicuntur. Ac Magi quidem (ex Oriente) nihil aliud quam adorauerunt: uero si cum pura accesseris conscientia, permittemus ut sumas, & sumas

domum ab eas. Accede igitur tu quoque munera offerens, non qualia desiderabant illi, sed multo religiosiora. Obtulerunt illi aurum: offer tu temperantiam ac uirtutem. Obtulerunt illi thus: offer tu puras preces, quæ sunt odoramenta spiritualia. Obtulerunt illi myrrham: offer tu modestiam, & cor submissum cum eleemosyna. Et sub finem orationis hæc adijcit: Quem admodum hic Deum excipis multo cum honore, sic & ipse te multa cum gloria illic excipiet, &c.

Itemque in Acta Apostolorum Homilia 21. quæ etiam supra adduximus fol. 181. hæc eius uerba leguntur: Non simpliciter minister clamat pro his, qui defuncti sunt in Christo, & pro his qui illorum memoriam faciunt. Non diaconus est qui talem illam uocem emittit, sed spiritus, non sanctus, inquam, sed donum. Quid dicis? In manibus est hostia, & omnia proposita sunt bene ordinata: adsunt angeli, adsunt archangeli, adest filius Dei: cum tanto horrore adstant omnes, adstant illi clamantes omnibus silentibus: & putas simpliciter hæc fieri? Igitur & alia simpliciter & quæ pro Ecclesia, & quæ pro sacerdotibus offeruntur, & quæ pro plenitudine ac uertute. Sequitur postea, Domino præsepe.

Angeli cum hominibus adorant Christum in Eucharistia.

Homilia itidem 3. de incomprehensibili Dei natura: *Ut homines,* inquit, ramos olearum gerentes, mouere reges consueuerunt &c. sic angeli tunc pro ramis oleaginis corpus Domini ipsum protendentes, rogant pro genere humano, quasi dicant: Pro his Domine rogamus, quos tu adeo dilexisti, ut pro eorum salute mortem obires, animam in cruce efflares: pro his supplicamus, pro quibus ipse tuum largitus es sanguinem: pro his oramus, pro quibus corpus hoc immolasti &c.

Atque ut rem omnem in pauca conferam, Chrysostomus, uti nos ad congruam ac debitam uenerationem & adorationem excitet, diuinitissimum hoc Sacramentum hinc inde appellat, *Horrendum sacrificium, & ineffabilia sacramenta, Terribilem mysticam mensam, Horrendum ac stupendum spectaculum, Inenarrabile donum, cum admiratione & horrore quodam laudandum, Sacrificium horrore & reuerentia plenissimum.* Vide eum in Acta Apostolorum, cap. 9. Hom. 21. Sermone de Eucharistia, Oratione de B. Philogonio, lib. 6. de Sacerdotio.

Audi

Vt Chryso-
stomus Chri-
sti in Eucha-
ristia adorā-
tit.

Audi iam porrò, vti vir sanctus in sua liturgia Christum Dominum in V. Sacramento ipse adoravit. Precatio eius eadem ferè est cum Diui Basilij precatione: *Attende, ait, Domine Iesu Christe Deus nosse de sancto habitaculo tuo, & de throno gloriæ regni tui, & ueni ad sanctificandum nos, qui in excelsis una cum patre sedes, & hic inuisibiliter nobiscum ades, & dignos nos redde potenti manu tua, ut participes sumus unguiculi tui corporis, & preciosi tui sanguinis, & per nos omnis populus.*

Deindè, vt in liturgia habetur, Sacerdos adorât, & diaconus, in eo in quo est loco, ter secretò dicentes: *Deus, propitius esto mihi peccatori: & populus, & similiter omnes cum pietate & reuerentia adorant.*

Matth. 1.
Luc. 2.
Alia precatio
corâ Eucha-
ristia.

Est deniquè & alia precatio, qua hodieq; Græci sacerdotes Christum in V. Sacramento adorant, his constans verbis: *Domine, non sum dignus, ut sub sordidum animæ meæ tectum ingrediaris: sed quemadmodum æqui boni consulisti, in spelunca & præsepione carentium animalium recumbere, & in domo Simonis leprosi etiam similem mihi meretricem & peccatricem ad te accedentem suscepisti, ipse dignare etiam in præsepe animæ meæ rationis expertis, & in commaculatum corpus meum ingredi, mortui & leprosi: & sicut non abhorruisti os sordidum meretricis, impolutos tuos pedes osculantis: ita Domine Deus meus, nè me etiam peccatorem abhorrueris, sed tanquam bonus & benignus, dignare me effici participem sanctissimi tui corporis & sanguinis.* Hæc Chrysostomus in liturgia.

CAP. 14.

Iam porrò ad duo illa præclarissima Ecclesiæ occidentalis lumina, Ambrosium & Augustinum nostra procedit oratio, quorum vterque Eucharistiæ adorationem luculentissimè asserit, docet, & cunctis è religione Christianis reposcit & exigit.

AMBROSIVS quidè in cap. II. prioris ad Corinthios, ita scribit *Eucharistia est medicina spiritalis, quæ cum reuerentia degustata, purificat sibi deuotum,*

Timor, deuotio & reuerentia debentur V. sacramento.

Itemq; in eum locum: *Probet autè se homo &c. scribit his verbis Deuoto animo & cum timore accedendum ad communionem docet, & sciat mens reuerentiam se debere ei, ad cuius corpus sumendum accedit.*

Hoc

Hoc enim apud se debet iudicare, quia Dominus est, cuius in mysterio sanguinem potat. Vide supra fol. 193, & sequè. Quorsum verò attinet, hæc atq; eiusmodi testimonia, quæ nos instituant, quam deuotionem & reuerentiam V. Sacramento præstare debeamus, ex Ambrosio plixè coaceruare, cum tamen ille Eucharistiæ adorationem, quam posset fieri apertissimè, etiam præ cæteris, è scriptis diuinis tradat, asseueret & doceat?

Adorationis huius testimonium validissimū & cui refragari nullus possit, videre apud illum est de Spiritu sancto lib. 3. cap. 12. vbi inter alia dicit Mariam Magdalenam Christum, cum resurrexisset à mortuis, adorasse: adorasse eundem & Apostolos: & ideò quia detulerunt Apostoli fidei testimonium, accepisse eos fidei magisterium: itemq; & angelos eum adorasse, de quibus scriptum est: *Et adorent eum omnes angeli eius.* Adorant autem, inquit, non solum diuinitatem eius, sed etiam scabellum pedum eius, quia scriptum est, *Et adorete scabellum pedum eius, quoniam sanctum est.*

Et post pauca: *Sed nè forte ppositū aliquos præterfugere uideat exepilū, qua ratione ad incarnationis Dominicæ sacramentum spectare uideatur, quod ait propheta: Adorate scabellum pedum eius, consideremus. Non enim ex usu hominum æstimare debemus scabellum. Neq; enim corporalis Deus, aut non immensus, ut tanquam fulcrum pedibus eius scabellum subiectū putemus. Neq; adorandum quicquam præter Deum legimus, quia scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & ipsi soli serues. Quomodo ergo aduersus legem propheta præciperet, sub lege nutritus, & eruditus in lege? Non mediocris igitur quæstio, & ideò diligentius consideremus, quid sit scabellum. Legimus enim alibi: Cælum mihi thronus, terra autem scabellum pedum tuorum. Sed nec terra adoranda nobis, quia creatura est Dei. Videamus tamen, ne terram illam dicat adorandam propheta, quam Dominus Iesus in carnis assumptione suscepit: Itaq; per scabellum terra intelligatur, per terram autem caro Christi, quam hodie quoque in mysterijs adoramus, & quam Apostoli in Domino Iesu, ut supra diximus, adorauerunt. Neq; enim diuisus Christus, sed unus: neq; cum adoraret tanq; Dei filius, natus ex uirgine negabatur: Hactenus Ambrosius, qui hæc insigne & memorabile dicit testimonium, modò id diligenter expendatur.*

Matth. 23.
Adorandū
Christum in
Eucharistia,
fidei nostræ
testimonium
deferimus.
Psal. 96.
Hebr. 1.
Psal. 98.

Matth. 4.

Esaie 66.

In ijs verbis,
Adorate sca-
bellum pedū
eius, iube-
mur Christi
adorare in
Eucharistia.

CAP. 15.

Rosa 66.

Deut. 6. 10.
Matth. 4.

Gen. 1. 3.

Nemo Christi carnem edit in Eucharistia, nisi eam prius adoret: quod hi faciunt, peccat.

Christi corpus adoramus, quod diuinitatis eius proprium corpus sit.

Caro humana vulgaris & communis nihil prodest: et Christi diuina caro uita nobis confert sempiternam.

Dui Augustini, qui Ambrosij discipulum egit, in horum certam dorem explicationem testimonium, etiam supra fol. 220. & 222. partim citatum, huc mox adscribere visum est, id quod in Psalmo 98. versum illum, Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est, legitur. Videte, inquit, fratres, quid nos iubeat adorare. Alio loco scriptura dicit: Cælum mihi sedes est: terra autem scabellum pedum meorum. Ergo terram nos iubet adorare, quia dixit alio loco, quod sit scabellum pedum Dei? Et quomodo adorabimus terram, cum dicat aperte scriptura, Dominum Deum tuum adorabis: & hic dicit, Adorate scabellum pedum eius? Exponens autem mihi, quid sit scabellum pedum eius, dicit: Terra autem scabellum pedum meorum. Anceps factus sum: timeo adorare terram, ne damnet me qui fecit cælum & terram. Rursum timeo non adorare scabellum pedum Domini mei, quia psalmus mihi dicit: Adorate scabellum pedum eius. Quæro quid sit scabellum pedum eius, & dicit mihi scriptura: Terra scabellum pedum meorum. Fluctuans conuerto me ad Christum, quia ipsum quero hic, & inuenio quomodo sine impietate adoretur terra, sine impietate adoretur scabellum pedum eius. Suscepit enim de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit: & quia in ipsa carne hic ambulauit, & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit, inuentum est quemadmodum adoretur tale scabellum pedum Domini, & non solum non peccemus adorando, sed peccemus non adorando. Nunquid autem caro uiuificat? Ipse Dominus dixit: cum de ipsa commendatione eiusdem terræ loqueretur: Spiritus est qui uiuificat, caro autem nihil prodest. Ideo & ad terram quamlibet (talem) cum te inclinans atque prosternis, non quasi terram intuearis, sed illum sanctum, cuius pedum scabellum est quod adoras: propter ipsum enim adoras. Ideo & hic subiicit: Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. Quis sanctus est? In cuius amore adoras scabellum pedum eius. Et cum adoras illum, ne cogitatione remaneas in carne, & a spiritu non uiuificeris. Spiritus enim, inquit, uiuificat, caro autem nihil prodest. Tunc autem quando hoc Dominus commendauit, de carne sua locutus erat, & dixerat: Nisi quis manducauerit carnem meam, non habebit in se uitam æternam &c.

Locu

Locus hic mirè elegans & insignis est, quo uir sanctus non id modo restatū efficit, Christū in sacrosancta Eucharistia adorari oportere, ipsiusque ætate adorationis huius doctrinam, exercitiū & usum ad eam certam & peruulgatam fuisse, ut inde demum, quemadmodum D. Ambrosius, mysterium in versu memorato, Adorate scabellum pedum eius, reconditum probè affecutus sit: uerum etiam id præterea docet, ut ea adoratio fieri debeat, & quod animum in ea adoratione referre debeamus: diluitque ea omnia, quæ Aduersarij nostri in diuersum fortassis essent prolaturi. Primò ait, Scripturam præcipere, ut adoremus scabellum pedum Domini. Id uerò de terra, quæ scabellum est pedum eius, generaliter non posse accipi: id enim fore contra illud primum præceptum, Dominum Deum tuum adorabis: sed de peculiari quadam terra intelligi oportere: eam autem esse carnem Domini, quam is ex sacratissima Maria uirgine acceperit, in qua ambulauit, quam nobis manducandam dederit. Nemo autem, inquit, illam carnem manducat, scilicet in V. Sacramento, in quo eam nobis edendam præbuit, nisi prius adorauerit. Porro Christianum hac adoratione non solum non peccare in primum decalogi præceptum, sed tum potius grauius peccaturum, si nolit adorare. Deinde aperit, quo pacto eam adorare, & in ipsa adoratione quod respicere debeamus. Non ita ea nobis adoranda est ceu caro communis, cum ipse dicat Dominus, talem carnem non prodesse quicquam: sed ut carnem Dei propriam: ita ut non hæreamus animo, uel cogitatione remaneamus in carne, sed ad Deum respiciamus, qui hanc sibi carnem uisione hypostatica copularit, ita ut ex Deo atque homine una persona & Christus unus effectus sit.

Id quod D. Epiphanius lib. Ancorato aduersum Manichæos & Arianos elegantissimè explicat his uerbis: *Maria uerò* (inquit hæreticus) *quid? creata; aut increata? Creata nimirum etiam ipsi dicimus, genita ex uiro & muliere. Corpus igitur ex MARIA quid dicis? Adoras Saluatorem incorporatum, aut non adoras? Quomodo uerò non adorabo? Si enim non adorauero, non habeo uitam. Ecce igitur creaturam adoras ipsum corpus? Ingens autem est uersaria eorum, qui talia dicunt. Nam rex purpuram indutus, ab omnibus adoratur.*

Quæ attentione Christus in Eucharistia adorandus sit.

Deum incorporatum, i. Christum Deum & hominem inseparabiliter adoramus.

PPP 2

Nun-

Nunquid ergo purpura adoratur, aut rex? Manifestum est, quod rex coadoratur autem cum ipso etiam purpura quam gestat. Vbi uero rex hinc exiit, & in locum reposuit, non amplius uestis purpura adoratur. Sedet etiam in templo saepe rex in proprio throno, & adorantes adorant regem in templo de throno proprio: ubi uero surrexit rex, nemo neque templi, neque throni adoratur. Nemo autem adeo insanus est, ut adorare uoles regem in templo ipsius, dicat ad regem, Egredere ex templo tuo, ut te adorem. Sic sane nemo dixerit unigenito: Dimitte corpus, ut te adorem: sed adoratur cum corpore unigenitum, increatum cum templo sancto, quod accepit ubi uenit. Et nemo dicit ad regem, Surge ex throno, ut te adorem citra thronum: sed adoratur regem cum throno. Itaque & Christus adoratur cum corpore sepulto, & quod surrexit. Haec Epiphanius.

Adoramus
unigenitum
una eum cor-
pore eius.

Quorum haec sententia est: Unigenitus Dei filius semel assumpsit corpus suum, quod nunquam postea ne in morte quidem vel sepulcro reliquit. Credimus igitur in unigenitum, non ut Dei filium duntaxat, sed ut DEVM & hominem, natum, passum, crucifixum, mortuum, sepultum: eumque adoramus, non quidem carnem per se solam, sed carnem unam cum diuinitate illius, quae ab eo tempore quo CHRISTVS incarnatus est, carnem illam nunquam deseruit. Atque hoc est, quod Augustinus ait, Dominum quodam loco, nempe Iohannis sexto, duo quaedam dicere, quae inter se videantur contraria, cum tamen non sint contraria: ut, Caro nihil prodest: & est diuerso, Nisi manducaueritis carnem meam, non habebitis vitam in uobis. Horum igitur primum de communi carne & inanimata, quaeque spiritum non habeat, accipiendum est: non autem de carne illa spiritu praedita & ueficata, quae non modo prodest, sed etiam uita nobis adfert sempiternam: atque ea causa una cum diuinitate in sacrosancta Eucharistia, priusquam sumatur, adorari debet.

Verba Domini
Iohann. 6.
videntur in-
ter se contra-
ria.

Quod ut etiam ex alijs operum eius locis fiat testatius, Epistola centesima vigesima, de gratia noui Testamenti ad Honoratum, capite vigesimo septimo, in uersum illum Psalmi, vigesimi primi, Edent pauperes & saturabuntur: itemque illum, Manducauerunt & adorauerunt oes diuites terrae &c. scribit hunc in modum: Neque frustra

ita distincti sunt (pauperes & diuites) ut de pauperibus supra diceretur, Edent pauperes & saturabuntur: hic uero (de diuitibus,) Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terrae. Et ipsi quippe adducti sunt ad mensam Christi, & accipiunt de corpore & sanguine eius, sed adorant tantum, non etiam saturantur, quoniam non imitantur. Manducantes enim, pauperes de dignantur esse: quia Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, ut sequamur uestigia eius. Veruntamen quod humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis, aspernantur diuites, & similia perpeti respuunt, timore, non magnitudine: infirmitate ergo, non sanitate. Sed quia Deus excitauit eum a mortuis, & donauit ei nomen quod est super omne nomen, ut in nomine IESV flectatur omne genu, caelestium, terrestrium & infernorum, fama celsitudinis eius, & gloria nominis eius in ecclesia usquequaque diffusa permoti, ueniunt & ipsi ad mensam, manducant & adorant, non tamen saturantur, quia non esuriunt & sitiunt iustitiam. Tales enim saturantur, quanquam perfecta securitas in illa uita aeterna erit, cum ex ista peregrinatione uenerimus ex fide ad speciem, ab speculo ad faciem, ab aenigmate ad perspicuam ueritatem.

Veriq; & pau-
peres & diui-
tes adorant ad
mensam Chri-
sti ipsum Do-
minum in Eu-
charistia, sed
discrimina-
tim ac dispa-
ri fructu.
1. Pet. 2.
Philip. 2.

Matth. 23
2. Cor. 5.
1. Cor. 13.

Etiam hoc sane illustre est testimonium, quo hoc quoque declaratur & perspicuum fit, locum illum supra scriptum in Psalm. 98. de adoratione carnis Christi in Eucharistia accipi debere: id quod Augustinus eodem fere modo explicat in ante dictum Psalm. 21. in expositione prima, interpretans uersum illum, Vota mea reddam coram timentibus eum, Hoc est, inquit, Sacramenta corporis & sanguinis mei reddam coram timentibus eum. Et deinde in illum uersum, Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terrae, Manducauerunt, ait, corpus humilitatis Domini sui etiam diuites terrae, nec sicut pauperes saturati sunt usque ad imitationem, sed tamen adorauerunt: id est, nihilo minus ipsa adoratione Christum Dominum suum illic praesentem agnouerunt & testati sunt.

Præterea supra fol. 244. ex lib. 3. de Trinitate cap. 16. docuimus, huius sancti viri seculo ueram ac realem Christi in Eucharistia praesentiam adeo passim absque ulla haesitatione cunctos credidisse, ut

PPP 3 etiam

Actate Augu-
stini, vt ho-
dieq; apud ca-
tholicos, par-
tuli à paren-
tibus edoſti,
Eucharistiam
Dominũ Deũ
eſſe ſcuſerũt.

etiam infantes auctoritate grauiſſima à parentibus hac de re inſtru-
erentur: Nifi, inquit, dicatur illis (infantibus) auctoritate grauiſſima,
cuius corpus & ſanguis ſit, nihil aliud credent, niſi omnino in illa ſpecie
minum oculis apparuiſſe mortaliũ, & de latere tali percuiſſo, liquorẽ il-
lum omnino fluxiſſe. Ex quibus facile poteſt intelligi, parentes eodẽdem
infantes ſuos etiam auctoritate grauiſſima inſtituiſſe, vt in Eucha-
riſtia Chriſtum adoraret: alioqui ſane haud illi permiſiſſent ea in opi-
nionẽ ſuos infantes permanere.

Ob honore,
quo Chriſtia-
ni Eucharis-
tiã affecte,
Ethnici puta-
runt eos Ce-
cerem & Bac-
chum colere.

Itidẽm ſuprà fol. 247. ex lib. 20. contra Fauſtum, cap. 13. allatum
eſt, vt eius tempeſtate nonnulli ethnici exiſtimãrent Chriſtianos pra-
pter panem & calicem, (vt quibus diuinos haberẽt honores) Cerecerem ac
Liberum, ipſorum idola colere: quod quidem argumento eſt, Chriſtia-
nos illis temporibus adorãſſe Chriſtum in Eucharisſtia, cum alioqui,
ni id feciſſent, ethnicis in ſuſpicionem venire non potuerint, ipſos
Cerecerem Bacchumq; colere.

Res inuiſibi-
les in Sacra-
mento hono-
rantur.

Libro quoquẽ de catechizandis rudibus, cap. 26. quo libro docet,
vt inſtituendi ſint noſtrẽ religionis rudes ac imperiti, itã ſcriptũ
reliquit: De ſacramento ſane quod accepit, cum ei bene commendatum fue-
rit, ſignacula quidem rerum diuinarum eſſe viſibilia, ſed res ipſas inuiſibi-
les in eis honorari: nec ſic habendam eſſe illam. Speciem benedictione ſancti-
ficatam, quemadmodum habetur in vſu quolibet: dicẽdum etiam quid ſigni-
ficet & ſermo ille quem audiuit, quid in illo condatur, cuius illa res ſimili-
tudinẽ gerit &c.

Sermonẽ, in-
telligẽ illa
Domini ver-
ba, Hoc eſt
corpus meũ.

Nota, vt vir ſanctus aſſerat, tametſi ſignacula rerum diuinarum in
hoc V. ſacramento viſibilia ſunt, at tamẽ res ipſas diuinas inuiſibiles
in eis honorari: id quod neceſſario accipiẽdum eſt de latria: & hono-
re diuino, qui rebus diuinis debetur & competit.

Carnẽ & ſan-
guinẽ Domi-
ni in ſpecie-
bus viſibili-
bus honora-
mus.

In eandẽm ſerẽ ſententiam dixit ea, quã in libro ſententiarũ Pro-
ſperi habẽtur, vt ſuprà quoquẽ fol. 239. annotauimus, hac verborum
ſerie: Nos autem in ſpecie panis & vini, quam videmus, res inuiſibiles, id eſt,
carnem & ſanguinem honoramus: nec ſimiliter prebendimus has duas ſpe-
cies, quemadmodum ante conſecrationem prebendebamus: cum fideliter ſe-
teamur, ante conſecrationẽ panem eſſe & vinum, quod natura formauiſſet, poſt
conſecrationem verõ eſſe carnem Chriſti & ſanguinem, quã benedictio con-
ſecrauit. Et hic audis, carnem & ſanguinem Chriſti, quã non natura
forma-

formauiſſet, ſed quã vi conſecrationis coram adſint, in V. Sacramento
honorare nos debere: quẽ cum res diuinẽ ſint, immõ Chriſtus ipſe,
adoratio illis debetur.

Sed quorũ argumentis pluribus vtĩ attinet? ſam ſuprà fol. 248.
& ſequentibus, ob aſſerendam veram ac realem corporis & ſangui-
nis Chriſti in Eucharisſtia præſentiam, ex ſancti viri Epistoła 118. ad
ſauarium adduximus, quod ait, cibo huic ſingularẽ quãdam de-
beri venerationem: Veneratione, inquit, ſingulariter debita. quõ fit pro-
culdubio, vt hoc ceſſiſſimum ſacramentum per antonomãſiam VE-
NERABILE SACRAMENTVM nuncupetur: Itemq; iudicium ſibi
manducare & bibere eos, qui non diiudicant corpus Domini, nec diſcernunt
ceterũ cibis. Item, ob tanti ſacramenti reuerentiam, religioſos Chriſtianos
ſi non fuiſſent bene conſtituti & diſpoſiti, timuiſſe quondãam quotidie vel cre-
bro illud accipere: quod putarent eligendos eſſe dies, quibus purius homo
continentiusq; viuit, quõ ad tantũ ſacramentum dignus accedat. Sentie-
bant ergõ non vulgarem & quotidianam, ſed ſingularẽ & accura-
tam ſũ præparationem & corporis caſtigationem eõ exigi & requi-
ri. Item, placuiſſe Spiritũ ſanctõ, vt in honorem tanti Sacramenti in os Chri-
ſtiani prius Dominicũ corpus intraret, quã exteri cibi. Beda, qui in
ſcriptis ſuis prolixa Diui Auguſtini commentaria in ſummam quan-
dam & compendium contraxit, in Lucam lib. 6. cap. 22. ſcribit his
verbis: In honorem tanti tamq; terribilis Sacramenti placuiſſe id Magiſtris
Eccleſiã &c. Prãterea eadem Epistoła ait Auguſtinus, rectẽ nos fa-
cere, ſi acceſſuri ad Eucharisſtiam, dicamus cum Euangelico Centurione:
Domine, non ſum dignus, vt intres ſub tectũ meũ. Vide ſuprà Orige-
nis & Chryſoſtomi teſtimonia. Hãc omnia quid tandẽm aliud lo-
quuntur & docent, quã CHRISTVM in Eucharisſtia adorari
oportere: quique id non faciat, eum haud leue in ſe peccatum ad-
mittere, nec alio quã increduli & infidelis loco habendum
eſſe?

Eucharisſtia
debetur ſin-
gularis qua-
dã & excellẽs
veneratio:
quã obrẽ ſin-
gulariter Ve-
nerabile Sa-
cramentũ ap-
pellatur.

Acceſſuri ad
Eucharisſtiam,
vt Chriſtum
cum Centurio-
ne adorare
debeamus.

Cyrillum & Leonem I. hoc loco producere, meo quidem CAP. 16.
iudicio, ſuperfluum ſit: cum nemo propemodũ ex Patri-
bus teſtetur euidentiũs, atquẽ Cyrillus, Deum influere ob-
latis vim vitæ, & conuertere ea in veritatem propria carnis.

in corpus vita &c. Vide supra fol. 302. & sequent.

Itemq; Nos per mysticam benedictionem (sic enim ille vocat sacrosanctam Eucharistiam) Iesum suscipere, qui secundum naturam vita est, ex viuo patre genitus: nos illud corpus accipere, quod filio Dei, quod verbo Dei, quod vita in unitate persona coniunctum est, quodq; vita recte appellatur, & tactu suo vniversa sanat & viuificat. Vide supra fol. 303. & sequent. In summa, nos verbum accipere, quod caro factum est. Vide supra fol. 304.

Perpende iam, vtrumne Cyrillus Christum in V. Sacramento adorauerit. Ita etiam apud D. Leonem habes his similia, qui perinde vt Augustinus, testatur suo æuo nec infantium linguas veritatem corporis & sanguinis Christi inter communis sacramenta fidei tacuisse. Vide supra fol. 326.

Theodoretus, vt supra quoque retulimus fol. 339. adorationem luculentissime asserit: Signa mystica, inquit, manent in priore substantia, & figura, & forma, & uideri, & tangi possunt, sicut & prius: intelliguntur autem ea esse quæ facta sunt, & creduntur, & adorantur, ut quæ illa sint, quæ creduntur.

A consecratione Eucharistia adoratur.

REMIGIVM quoque Rhemorum Episcopum, Christum in Eucharistia adorasse, in dubium vocare non potest, quisquis modo illius testimonium supra in Assertionis Eucharistia Articulo prolatum, rectè secum perpendere velit. Ait enim: Caro, quam Verbum Dei patris assumpsit in utero uirginali, in unitate suæ personæ, & panis qui consecratur in ecclesia, unum corpus CHRISTI sumit. Sicut enim illa caro, corpus Christi est, ita iste panis transit in corpus CHRISTI: nec sunt duo corpora, sed unum corpus. Diuinitatis enim plenitudo, quæ fuit in illo, replet & istum panem: & ipsa diuinitas Verbi, quæ implet cælum & terram & omnia quæ in eis sunt, ipse replet corpus Christi, quod à multis sacerdotibus per uniuersum orbem sanctificatur, & facit unum corpus Christi esse. Cernis hic uirum sanctum agnoscere Christum realiter uel substantialiter & personaliter præsentem in Eucharistia: itaque nihil certius, quam eum quoque in illa Christum adorasse.

Diuum

DIUVS GREGORIUS I. apertissima præbet testimonia, maximam habere vim adoratione sacrificij, uictimæ & hostiæ salutaris, nedum ad præsentem, sed etiam absentem, nec uiuos duntaxat, verum etiam mortuos adiuuandos ac releuandos. Vide supra fol. 345.

DAMASCENVS lib. 4. Orthodoxæ fidei, cap. 14. ubi clarissime transubstantiationem adstruit, etiam ad adorationem nos inuitat & adhortatur his verbis: Proinde omni cum timore & conscientia pura, & indubitabili fide accedamus, & omnino fiet nobis quæadmodum credimus non dubitantes, & ueneremur ipsum omni puritate animi & corporis. Accedamus ei desiderio ardenti, manus in crucis modum formantes, crucifixi corpus suscipiamus: & apponentes oculos & labia & frontem, diuinum carbonem concipiamus: ut ignis in nobis desiderij, assumens eo ex carbone ignitionem, comburat peccata nostra, & illuminet corda nostra, & participatione diuini ignis igniamur & deificemur.

In Historia duorum militum, vt partim supra citauimus, etiam luculentius scribit: Ipse est enim, inquit, Dei sermo uiuus & efficax, & omnia uirtute sua peragens, facit & conuertit diuino uerbo suo, panis & uini oblationem in corpus & sanguinem, superueniente Spiritu sancto, in sanctificationem & illuminationem cum deuotione percipientium. Atque porro subiungit: Adora eum fide, osculando, uenerando imaginem Domini characteris propter nos incarnati Dei uerbi, ipsum te reputans creatorem cernere imagine sua. Deinde docet nos eam uenerationem & adorationem non ad species externas referre, nec in ijs hæere, sed mentis oculis ad illius debere adspæctum transire, qui propter nos incarnatus, semetipsum exinaniuit usque ad formam serui.

Christus in fide in Eucharistia deuotè adorandus.

EUTHYMIUS in Matthæi cap. 64. Ita quoque, inquit, in adorandis mysterijs faciamus, non ea solum quæ proponuntur intuentes, sed sermonibus eius credentes: cumq; ille dicat, HOC EST CORPVS MEVM: &, HIC EST SANGVIS MEVS: & pareamus, & credamus.

D. BERNARDVS sermone de cena Domini ad Petrum Presbyterum, quem iam antè fol. 376. adduximus, ad adorationem hac nos oratione extimulat: Quid facis homo indigne? quid facis homo in-

Bernardus nos ad deuotam Christi in Eucharistia

grate?

grate?

Etia adoratio
ne hortatur.

grate? Adora deuotius, & recole frequentius in sacramento altaris, salutem mundi pro te passam, vitam pro te mortuam, fortitudinem infirmam. Si membrum Christi es, compatere capiti tuo: si frater Christi es, commorere fratri tuo &c.

CAP. 18.

Pius ille EVSTACHIVS, qui & BONAVENTVRA, inter alias suas lucubrationes, etiam vitam D. Francisci conscripsit, in qua ista commemorat: *Alio quoque tempore, inquit, quedam viro Dei fuit ouis oblata, quam propter innocentie & simplicitatis amorem, quas ouis natura prætendit, gratâter suscepit. Monebat vir pius ouiculam, ut & laudibus diuinis intenderet, & ab omni fratrum offensa caueret. Ouis autem, quasi viro Dei pietatem aduerteret, informationem ipsius sollicitè obseruabat. Nam audiens fratres in choro cantare, & ipsa Ecclesiam ingrediens, sine alicuius informatione flectebat genua, vocem balatûs emittens ante altare virginis matris agni, ac stream salutare gestiret. Insupèr & cum eleuaretur sacratissimè CHRISTI corpus inter Missarum solennia, flexus curuabatur poplitibus, tanquam si reuerens pecus de irreuerentia indeuotos argueret, Christos deuotos ad sacramenti reuerentiam inuitaret.* Hæc quidem, fat scio, Aduersarij nostri habebunt ludibrio: sed eant illi fanè, & Dei miracula irrideant, quandoquè deridendi ab illo. Mihi id hoc loco ardeat, tanta eos amentia & insania occupari, ut eam etiam bruta prodant animalia. Ut verò subindè DEVS per creaturas rationis expertes impiorum dementiâ & vecordiam prodiderit, non est obscurum illis, qui in scriptis diuinis versati sunt. Subiugale mutum animal, ait Diuus Petrus, in hominis voce loquens, prohibuit Prophetæ insipientiam.

Eodem libro de Miraculis beati Francisci, sub titulo, De cæcis illuminatis, *Apud Thebas in Romania, inquit, mulier cæca vigiliam S. Francisci in pane tantum & aqua ieiunans, ad Ecclesiam fratrum Minorum summo mane festiuitatis à viro suo superducta est: quæ, dum Missa celebraretur, in eleuatione corporis Christi oculos aperuit, clarè vidit, deuotissimè adorauit. In ipsa verò adoratione voce magna proclamans, Gratias, inquit, Deo & sancto eius, quia video Corpus CHRISTI.* Post sacrorum expletionem reuersa est mulier in domum suam cum gaudio Spiritûs, & lumine oculorum. Exultabat quidem mulier, non solum quia lucis corporeæ recuperarat adspectum, verum etiam quia sacramentum illud mirificum, quod est lumen animarum

verum

verum & vinum, respectu primario, per B. Francisci merita, fidei suffragantia, meruerat intueri.

HONORIVS III. ad excitandam egelidam Christianorû devotionem erga hoc V. Sacramentum, quid statuerit ac mandarit, supra in secundo primario Articulo retulimus, nempe, *ut fideles, cum in celebratione Missarum eleuatur hostia salutaris, se reuerenter inclinent, idè facientes, cum eam desert presbyter ad infirmum.*

VRBANVS III. festum V. Sacramenti instituit feria quinta post octauas Pentecostes toto orbe solenniter celebrandû, ut in eius habetur Constitutiõe, quæ in generali Concilio Viennensi sub Clemente V. à toto Concilio recepta, confirmata, & publicata est, lectu certè digna, in qua inter alia etiâ hæc habent: *O excellentissimum Sacramentum, à adorandum, venerandum, colendum, glorificandum, præcipuus magnificandum laudibus, dignus præconijs exaltandum, cunctis honorandum studijs, deuotius prosequendum obsequijs, & synceris mæribus retinendum.* Huius Urbani III. voluntate & iussu D. Thomas Aquinas eius diei officium composuit, & absq; dubio etiam iam dictam constitutionem confecit. In Hymno, *Pange lingua gloriosi corporis mysterium*, qui iam toto orbe Christiano passim canitur, nos ipsos ad adorationem adhortamur his verbis: *Tantum ergò sacramentum veneremur cerni.*

NICOLAUS LYRANVS, quem etiam omnium Aduersariorû nostrorû præcipuus dux & signifer Luterus pro excellenti, & sacrorum Bibliorum ac Hebraicæ linguæ peritissimo viro habuit, ut etiam reuerà fuit, tractatum quendam vel libellum scripsit contra Iudæum impugnatorè sacrilegû Euangelij secundum Matthæum: vbi inter alia errorè huc non adoradè Eucharistieg, docet esse crassum omnino & Iudaicum. Ait enim Iudæum hunc adorationem Christi in Eucharistia, idololatriam appellasse. Atqui hominem impurû & sceleratum hac ratione confutat: *Non enim, inquit, adorantur species visibiles, tanquam Deus, sed ipse CHRISTVS inuisibiliter existens sub istis speciebus.* Similiter habetur quodammodò Exodi tertio, vbi dicitur, quod Dominus apparuit Moysi in flamma ignis de medio rubi: & non est dubium, quin Moyses adorauit illum, quando Dominus dixit sibi: *Solve calceamentum de pedibus tuis. Locus enim in quo stas, terra sancta est.* Et ait: *Ego sum*

Aduersario-
rum nostrorû
blasphemia,
Christum in
Eucharistia
non esse ado-
randum, cras-
sa quædam &
Iudaica bla-
sphemia est.

QQQ

2

DEVS

Num. 23.
2. Pet. 2

Deus patris tui. Nec adorauit illum ignem seu flammam tanquam Deum. sciebat enim Moses hoc impossibile esse: sed adorauit Deum inuisibilem, sub similitudine visibili apparentem. Et idem dicendum est de apparitionibus diuini sanctis patribus factis, vt 3. Reg. 19. apparuit Helia sub sibilo auæ tenuis &c.

Adorationem Christi in Eucharistia Dauid vaticinatus est.

PAVLVS BVRGENSIS, quem Iohannes Reuchlinus mirè prædicat, & venerabilem magistrum appellat, testis est, in Iudæorū Traditione & commentarijs annotatum, Dauidem in Psalmorum libro, adorationem Messie in Eucharistia prædixisse Psal. 71. quo, ex Hebræorum consona sententia, propheta Messiam elegantissimè depingit. Vbi enim nos legimus, *Erit firmamentum in terra in summis montium: Hebræi in suis Targis & commentarijs legunt, Erit placenta tritici in capitibus sacerdotum. Ipsa buccella panis, aut, est ipse Messias, iuxta illud Osee: Inclino ad eos cibum, & traham eos in sinibus Adam.*

Ecclesiæ.

In ea quoque Ecclesiasticis, *Quid est quod fuit? Ipsum quod erit, vel futurum est*, sic habent Iudæorum commentaria: Rabbi Barachias dixit in nomine Rabbi Isaac: *Quem admodum fuit redemptor primus, sic erit redemptor vltimus. Sicut enim redemptor primus fecit descendere manna, ita redemptor vltimus erit placenta frumenti in terra.* Obserua hinc Rabbi Barachias dicentem, iuxta Dauidis Prophetæ vaticinium, vltimum redemptorem fore placentam frumenti. Atquæ eodem Psalmo versus hinc proximè antecedunt ea verba, Adorabunt de ipso semper.

Rabbi Barachias.

FELIX PRATENSIS quoddam Iudæus, postea ad Christianam religionem traductus, qui Psalterium ex Hebræo Latinum fecit, versus memoratum ait quendam Hebræorum ita exposuisse: *Erit deprecatio & complacentia frumenti in terra. Vbi ostendit maximū sacramentum: quippe frumento, id est, sacrificio panis, quicumque deprecaturus est Deū, vel Deo placere optauerit, panis sacrificio perficiet.*

CAP. 20.

HAec nimirum hucusquæ allata, tum scripturæ diuinæ, tum sanctorum patrum, qui indè ab Apostolis ad nos vsque clari extiterè, validissima testimonia: tum etiam perpetua, pulchreque consentanea sententia & longa consuetudo catholicæ Christi Ecclesiæ, haud dubiò pmouerūt acri ingenio eximiamque eruditioem virū ERASMV M ROTERODAMVM, vt duobus ille Zuingli-

ne factionis capitibus, Oecolapadio & Pellicano, quibus antea haud vulgari erat amicitia & necessitudine cõiunctus, magna se animi contentione opponeret. Lib. 19. Epistolarum, ea epistola, cuius initium est, Euangelij vigor, inter cætera sic scribit Pellicano: *Hactenus cum omnibus Christianis adorauit Christum pro me passum in Eucharistia, nec adhuc video quicquam, cur debeam ab hac opinione recedere. Nullus humanis rationibus abduci potero à concordia sententia Christiani orbis.* Hæc ille.

Aduersarij ab initio summo contenderunt opere, vt ad suas partes Erasmus adducerent: atque iam pridem inter alia etiam libellum quendam edidit hac inscriptione, Erasmi & Luteri opiniones de Cœna Domini. Verum ille longè fuit circumspectior, quàm vt illis se adiungeret: illumque libellum, ceu calumniosum, vanum atque famosum reiecit & confutat, aitque eius authorem sibi hoc affingere, quod sacrosanctam Eucharistiam alicubi panem Symbolicum vocet: quo nomine anno superiori proscriptus ille atque extorris Iodocus Velsius, qui iusti sibi nomen vsurpat, in hac Agrippina Colonia eam ausus est appellare. Atquæ Erasmus vim sibi atque iniuriam inferri queritur, nec vltimè se V. Sacramentum panem Symbolicum nuncupasse dicit, sed Christum IESVM in illo semper substantialiter præsentem agnouisse. Ipsa eius verba agè audiamus: *Nusquam enim voco panem symbolicum: sed hoc somnium concepit + + + Leopoldus, ex carmine quod additur Catoni. Hic enim de sacramento Eucharistiæ loquens, cibum mysticum appello, quod sub speciebus visibilibus recondita sit gratia spiritus inuisibilis. Carmen sic habet: Mysticus ille cibus, Græci dixerunt Synaxim, Qui panis viniq; palam sub imagine, Christum Ipsum præsentem uerè exhibet.*

Erasmus in hoc Articulo mirè se opposuit Oecolapadio & Pellicano.

Erustra iacitur rete ante oculos peccatorum.

Erasmus negat se Eucharistiam vsquæ appellasse panem symbolicum.

Atque hic locus clarè docet, me non sentire quod Carolstadius docuit. An non satis euidenter profiteor illic esse Christum substantialiter, cum dico, Exhibet? Nec hoc contentus, addo, Ipsum, excludens figuram. Nec hoc contentus, addo, Verè. Quid abest nisi substantialiter? Atquæ hanc uocem nec recipit carminis ratio, nec Latini sermonis elegantia. In eodem carmine leguntur hæc:

Carolstadius Sacramentarius.

Ast ubi sacra me ad corporis atque cruoris
 Caelestis epulas pietasq; diesq; uocabit. Ac mox:
 Sumam Christi uenerabile corpus. Haestendus Erasmus.

Si quidem Aduersarij hoc in Articulo Erasmus, ipsis ut subscriberet, permouere potuissent, illius vnus ad stipulationem consona patrum omnium & catholicae Ecclesiae sententiae longè pretulissent. Sed maiori ille usus est prudentia: nec consultum existimauit, (ut in Diatribae suae Hyperaspiste contra Luterum scribit) *ut exiguum Aduersariorum chorum nupèr exortum, illis tot praclaris domus Dei luminibus, tum Graecis, tum Latinis, in quibus tot vitae sanctimonia commendati, nonnulli etiam martyrio sanguinis & miraculis clari suerent tot episcopi, in summis Pontificibus, quorum sententia tam longa seculorum serie recepta comprobataq; fuit, tandem & publico Ecclesiae decreto confirmata: tum praeerea consentienti omnium Academicarum iudicio, & renouata Theologorum & Ecclesiae censura, denique tam longa temporis praescriptioni antefereat. Nonne signis euidentissimis, ait ad Luterum, opus est, quod nobis persuadeas, ut tecum profiteamur, tam uenerandum patrum chorum, una cum Ecclesia proceribus penitus cecutisse in sacris literis, spiritum Satanae fuisse aut, aut ut clementissimè dicatur, mente alienata tulisse sententiam haereticam, impiam, blasphemam, aduersus clarissimam scripturam, & in summam humani generis perniciem, utq; desciscentes à patribus nostris, quorum doctrina, legibus & auctoritate haestendus aliti rectiq; sumus, sprete matre, cuius lacte nutriti sumus, deserta tanta populi Christiani sodalitate, cui tot annis assuimus, summo rerum, vitae & animarum discrimine concedamus in tuum foedus, in quo praeter homines, eosq; paucos, & inter se dissidentes, acceq; assertiones nihil videmus? &c. Quae quidem, quod Erasmo pleriq; non parùm tribuat, quin hoc loco commemorarem & adscriberem, committere non potui,*

DE SACROSANCTAE EVCHARISTIAE CIRCUNLATIONE, ET IN EA
 EIVSDEM ADORATIONE.

Philip,

PHilippus Melanchthon anno 43. libellum quendam edidit hoc titulo, Responso P. Melanch. ad scriptum quorundam delectorum à Clero secundario Coloniae Agrip. Hoc in libello tepla oia totius Europae illius ferulae manum subducere, & eius immanes ferre contumelias coguntur, tanquam in illis diuina coenae Dni institutio impiè prophane: idq; duabus potissimum ex causis: Primo quidem, quod cum haec caeremonia (sic enim ille vocat) eò instituta sit, ut fides in viuètib; exerceatur, etiam turpiter ad mortuos referatur. Deinde, cum sacramenta non nisi certi generis actiones sint, iam contra in cunctis Europae ecclesijs non nisi panis circumferat, idq; omnino praeter instituti vsus & Sacramenti actionem. Quod verò nulli Deus creaturae absq; verbo suo alligari potest, id pro certo habendum ceter, panem circumlatum rem alienam esse à Sacramento, quod extra institutam actionem vsurpetur. Probat hoc similitudine à baptismo petita. Certum est, inquit, cum quis baptizatur, in ipsa duntaxat baptismi actione Sanctus Spiritus adesse. Id si quis baptismi aquam, tanquam in ea Spiritus sanctus inclusus permaneat, circumferre, cunctisq; praecipere velit eam ut adorent, pij oes eum errore haud dubie execrabuntur. Ita ergo pios oes id nosse oportebat, caeremoniam hanc in ipsa duntaxat actione sacramentum esse, non aut panem illum, qui in alium usum circumfertur. Ut verò more hunc Ecclesiasticum totius Europae omnibus horri esse faciat & abominationi, porro ait: Si iam Ambrosius & August. taceo Apostolos, excitati à mortuis in haec spectacula incideret, in quibus longo ordine sacrificuli (presbyteros enim Christi, per contemptum sacrificulos vir iste grandis appellat) incedentes, ligneas, argenteas, marmoreas ferunt imagines, sequente deinde ipso hierophanta, & panem gestante: atq; porro etiam circumfusam plebis turbam & frequentiam panem hunc adorare cerneret, quodam illi horrore correpti, percotarentur haud dubio, quibus in locis & apud quos degeret, quae uel nouae caeremoniae ethnicae post illos extitissent: quod arbitrari essent, se in catholicae Ecclesiae locis minimè versari. Si verò deinde cognoscerent, Domini coenam in eiusmodi abusum recidisse, dolore & indignatione inflammati, magna animi commiseratione populum ad verum huius Sacramenti usum reuocarent. Deinde hunc Christianae Ecclesiae in Europa more atq; ritum, ethnicae illi & barbarae ac Persicae comparat consuetudini, qua olim apud Persas ignis sacer

CAP. XXI.
 Criminatorius Melanchthonis libellus, atq; eius sententia, quantum quidem ad hunc articulum attinet.

circun-

Melanchtho fa-
orificos Chri-
stianorum, fa-
orificulos:
Perfarum, sa-
cerdotes ap-
pellat.

circulatus, a populo adorabatur, quem etiam 365. idolorum sacerdo-
tes antecedeabant, ut is numerus cum totius anni diebus cōsentiret,
qui peculiaribus quibusdā utebantur ornamentis. Hęc Melanchthon,
cuius hęc sententia potius reddita est Latine, quàm verba.

Melanchtho-
nis philautia
& arrogantia.

Quæro te Lector, cerne, quem hęc colaphum toti Europæ Me-
lanchthon infringat. Tam multis seculis, donec Luterus Vuitteber-
gæ demùm existeret, tota Italia, Gallia, Hispania, Germania, Britania,
Hungaria, Polonia, alijsq; Christiani orbis per Europam nationibus
ne vnum quidem ille superfuisset putat, cui tantum veræ pietatis, aut
etiam eruditionis & iudicij inesset, ut V. Sacramenti circunlationem,
vltra omnem hominum memoriam tota Europa in supplicibus pro-
cessionibus & litanijs vfitatam, animaduertere posset vsq; adeo abo-
minationi esse Deo, immò meram quandā idololatriam, nec nisi ethni-
cum, barbaricum, & Persicum spectaculum. Forsitan Melanchtho-
ni (cui tot seculis Ecclesiam suam Deus deseruisse videtur) nunc pri-
mum id adflavit & detexit Sanctus spiritus, ut is totā Europam tam
diuturnæ blasphemix tam validè coarguat & reuincat, atq; hanc de-
struat idololatriam.

Præmonitio
aduersus Me-
lanchthonē.
I. Iohan. 4.
Iohan. 14.

Ian. 16.

Dialogo ad-
uersus Luci-
ferianos.

Sed obsecro amice lector, nè his verborū lenocinijs tibi imponi pa-
tiaris. Noli omni spiritui credere, sed proba spiritus, si ex Deo sint.
Fac memineris Dominum de vero illo Sancto spiritu hanc suæ Ecclē-
siæ fecisse promissionē: Ego rogabo patrē, & alium paraclētum dabit
vobis, ut maneat vobiscum in æternum, & doceat vos omnē veritatē,
Itē: Non relinquā vos orphanos, &c. Putes tota Europa iam aliquot
seculis, ante Luteri ortū, vel quosdam fuisse pios & eruditos viros:
nec eos omnes propter vnum Melanchthonem, ceu idololatrias & ca-
corum duces reijciendos arbitreris: nec illi vni homuncioni plus tri-
buendum cēseas, quàm Christi catholicæ Ecclesiæ. Redige in memo-
riam ea D. Hieronymi dicta: *Aperitè conuincenda est blasphemia, dicen-
tium adextremū Spiritū sanctū in Montanū descendisse, nec credendū asserenti-
bus vniuersum mundū esse diaboli, & quod familiare est eis dicere, factum de
Ecclesia lupanar: quin defende Ecclesiā, & dic non sine causa Christum mor-
tuum fuisse, nec ob sacerdotum tantū mastrucam, Dei filium descendisse.*

Dilutio calu-
niæ Melan-
chthonicæ.

Primum igitur illud, quod Melanchthon calumniatur, purā, quod
V. Sacramento ad sacrificiū pro viuis & mortuis indignè & turpiter
abutamur,

abutamur, hoc loco tractandū non suscipiā: fat habens, Lectorē re-
mittere ad suprā allata scripturæ diuinæ & S. Patrum testimonia, in
quibus passim occurrit, Christū in sacrosancta Coena sua, hoc insti-
tuendo V. Sacramento, se patri cælesti obtulisse, & vltro morti dedi-
dille pro illis omnibus, pro quibus postea crucifixus & mortuus est,
suisq; fudit sanguinē: id quod ipsa institutionis verba luculenter se-
cum adferunt: suisq; præcepisse Apostolis, ut ipsius corpus ea ratio-
ne porrò cōficerent & offerrent, ac deindè demùm alijs distribuerēt
ac dispensarent. Cōsule hinc speciatim suprā citata Hesychij & Chry-
sostomi testimonia: atq; infrā etiā extremo Articulo, huius aliquan-
tō fusior mentio fiet.

Quod verò ad alterū illud attinet, quod Melanchtho tā immaniter
& impotenter reijciendū censet, principiò quidē id Lector animad-
uertas velim, hanc eius infestā calumniā & contumeliosam catholicæ
Ecclesiæ subsannationem vnico illo friuolo, vano ac cōmentitio niti
fundamēto: nempe, corpus & sanguinē Christi nō nisi in ipso Sacra-
menti vsu, hoc est, ut ille sentit, in sola Eucharistiæ communicatione,
sue dum V. Sacramentū editur & bibitur, dūtaxat coram adesse, ex-
trā verò minimè: perindè vt in baptismi sacramento, in ipso bap-
tizandi actu præsens est Spiritus sanctus, efficitq; regenerationem
baptizati.

Id verò falsum esse atq; cōmentitiū, iam suprā non vno loco, vide-
licet in 24. Scripturæ testimonio fol. 89. Item fol. 127. & fol. 149.
& fol. 371. præcipuè autē in secundo Articulo primario, de perpeti
corporis & sanguinis Christi præsentia in sacrosancta Eucharistia,
&c. ceu loco ipsius proprio, perspicuè & plūs satis probatū est, vnaq;
demonstratum, si quis secūs affirmare velit, eum in summam Dei cō-
tumeliam Christo Domino, qui ipsa veritas est, mendacium velle af-
fingere: vbi etiam id luculenter explicuimus, quàm multum inter
duo illa sacramēta baptismi & Eucharistiæ, ratione institutiōis eorū,
interfit. Cōstat em̄, Christū baptismi sacramētū his instituisse verbis:
Baptizates eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti: idēq; alibi di-
cit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, nō potest introire
in regnū Dei. Nō dicit, Aqua est Spiritus sanctus. Itaq; mirum nō est,
baptismi vim & efficaciam in ipso vsu & actu baptizandi attendi oportere

De sacrificio
Missæ pro vi-
uis & defun-
ctis, habes su-
pra numerosa
testimonia.

Melanchtho-
nis calumnia
in Eucharis-
tiæ circunla-
tionem, falso
nizitur funda-
mento.

Iohan. 14.

Discrimē ia-
ter Baptismi
& Eucharis-
tiæ instituti-
onem.
Baptismus,
Matth. 28.
Iohan. 3.

Sacramentum
altaris.

tere. Hoc verò altaris V. Sacramentū longè alijs institutū est verbi
quæ etiā dubiū nō est, quin semel dūtaxat à Christo, plata sint, pro
quàm illud Apostolis porrigeret, hinc nimirū: *Hoc est corpus meum, Hic
est sanguis meus.* Quæ verba non ad actionis vsum, sed ad consecratio-
nem duntaxat & materiæ transmutationem referuntur, nec possunt
non esse à vero aliena, pro Melanchthonis iudicio & sententia, si nō
simul atq; à Christo prolata fuere, eodem momēto corpus & sanguis
Christi coram adfuisset, & permansisset. Verū longè fatiūs est, eam
valere Apostoli sententiam: Est autem Deus verax, omnis autem ho-
mo mendax. Iam si Melanchthonicæ calumniæ fundamentum adeo
non consistit, quo pacto ipsa eius calumnia potest consistere?

Roma. 3.

Vt corpus
Christi in ci-
borijs affer-
retur.

Nos quidem Deū nulli creaturæ citra eius verbū alligamus, nec eū
vt Melanchthon nobis affingit, includimus: sed quando quidē ille sa-
cerdotibus in Apostolorum persona præcepit, corpus ipsius vt confici-
ant, nec alia nobis, præter hæc sua diuina verba, *Hoc est corpus meum,
Hic est sanguis meus,* &c. eū in vsum verba tradidit, nos incunctatè &
certò persuasum habemus, simul atq; ea verba in panem & vinū pro-
lata sunt, iam non panem & vinum, sed verum corpus & verū sangui-
nem Christi ibi necessariò adesse, vt eius sermo, qui mentiri & fallere
non nouit, possit consistere. Non dicimus Deum habitare seu conti-
neri in pyxide, vt in loco, etsi elementorum species, iuxta suæ naturæ
propriatatem, in ea contineantur: sed dicimus Christum illic vt in sa-
cramento, secundum mysterij conditionem, modò nobis imperfec-
tabili & ineffabili adesse, & nihilo seciūs secundum sedem habitatio-
nis suæ, quæ in cælo est, sedere ad dexteram patris: quæ admodum ere-
brò antè, præsertim in Basilij, Chrysoctomi, Augustini & Bernardi
testimonijs latiùs indicatum atque explicatum habetur.

Melanchthon id vrget admodum, V. Sacramentū nō eo noīe insti-
tutū à Christo, vt eleuetur vel mōstretur, adspiciatur, circumferat, ado-
retur, aut quippiā ex illo vel solatij vel auxiliij expetatur: sed ea sola
causa, vt sumatur, edatur & bibatur. Atqui ex illo percōtari liberet, si
quidem ea verba, *Hoc facite in meam commemorationem,* quæ non
nisi Apostolis suis dixit Christus in illa cœna sacrosancta, nihil repo-
scant aut significant aliud, quàm, edite, bibite, sumite, vbi tandē Apo-
stolis & eorum successoribus, sacrificijs vel sacerdotibus mandatū sit,

Verba ta,
Hoc facite in
meā cōmemo-
rationē, 16gē
plūs exigunt,
quàm sume-
re, edere & bi-
bere.

Corpus Christi conficere & offerre, quæ duo antecedant necessè est,
priusquam illud alijs porrigant: id quod iam indè ab Apostolis patres
omnes, nemine dempto, mira consensione testati sunt & docuere.

Conficere:
Offerre.

DE EVCHARISTIAE ELEVA- TIONE AC MONSTRATIONE.

ATQVE vt ad eleuationem & monstratorem Eucharistie, CAP. XXII.
aliaq; quæ diximus, veniamus, equidem nōsse velim, quan-
dò Dominus Iesus, vt Euangelistæ & Paulus referunt, panē
accepit in manus suas, fregitq; & dixit, *Hoc est corpus meum,*
verū in id temporis sub horum pronuntiatione verborum, ipsum
V. Sacramentum suis monstrari & ostenderit Apostolis cōtemplan-
dum ac inspiciendum, prius quàm illud acciperent? Ecquid verò tam
frequens est apud Patres, quàm à consecratione illis qui adfunt, Chri-
stianis, corpus Christi à sacerdote monstrari, atque in eorum conspe-
ctum agi, ac deindè demum sacerdotem ad communionem procede-
re debere?

Mōstratio &
spectatio V.
Sacramenti,
ipius Christi
verbis cōsen-
tanea est, & in
Catholica Ec-
clesia semper
in vū fuit.

DIONYSIVS Areopagita Ecclesiasticæ Hierarchiæ cap. 3. par. 2.
Post psalmos, inquit, decantatos, & sanctarum scripturarum lectione suo or-
dine recitata, extra delubrum catechumeni sunt. & cum ipsis energumeni, &
quos, qui in penitentia sunt. Manent autem intus soli, qui diuina spectare
merentur atq; percipere. Et post pauca: At verò Pontifex cum diuina mune-
ralaudè prosecutus fuerit, sacrosancta & augustissima mysteria conficit, &
que antè laudauerat venerandis operta atq; abdita signis in conspectū agit
diuināq; munera reuerenter ostendens, ad sacram illorum communionem con-
uertitur, &c. Vide supra fol. 74.

EVSEBIVS EMISENVS Sermone V. de Pascha: *Sacrum, ait, Dei
suis corpus & sanguinem fide respice, honora, &c.*

In Missa BASILIUS, itemq; CHRYSOSTOMI ista habentur: Sacer-
dos eleuans sanctum panem, dicit: *Sancta sanctus,*

Item CHRYSOSTOMVS Sermone 3. in epistolam ad Ephesios in
morali exhortatione, indicat indignos & qui in peccatis essent, pri-
mū, è tēplo cictos fuisse, *dū offerretur oblatio, dū Christus atq; agnus ille
dominicus immolaretur: illis autē abactis, tū demū sublata (altaris) vela fuisse.*

R.R.R. 2 Præter-

corpus

Præterea: Indigni sunt, inquit, istis videntium oculi, indigna aures. (De ijs agit, qui in vitijs & sceleribus iacerent) Post acta mysteria accedat licet & videre: presentibus verò mysterijs, abito.

Item Homilia 45. in cap. 6. Iohannis: Non tantum, inquit, se videri permittit (in V. Sacramento) desiderantibus, sed & tangi, & manducari. Ibidem docet nos Christum in V. Sacramento, ceu in purpura videre.

Sermone quoque de Eucharistia in Encænij: Num vides, ait, panem? num vinum? Absit. Nè sic cogites. Denique Homilia 21. ad populum Antiochenum: Oculis vides horrenda mysteria.

HESYCHIVS in Leuiticum libro secundo, capite octavo, ait: mysteria nullatenus prophanorum visibus & auribus publicanda. Eodem loco instituit eos qui mente deficiente quandoq; nonnihil dubitant, utrum ea quæ videntur, corpus oporteat intelligi Domini, in quod oculis nec angeli possunt prospicere, quid ipsis agendum sit.

AMBROSIVS de fratre suo Satyro scribens: Diuinum illud, ait, solum sacramentum poposcit, non ut curiosos oculos insereret arcana, &c. Vnde supra eius testimonium in secundo Articulo primario.

DAMASCENVS, Apponentes, inquit, oculos, &c. Et in historia ducum militum: Ipsum te reputa creatorem cernere in imagine sua. Verum desipere ego haud iniuria videri possim, qui de monstranda & eleuanda Eucharistia tam prolixè agam, cum eius rei veteres omnes magnæ concordia mentionem faciant. Immo verò Doctor Reuchlinus quem Aduersarij tantum non Hieronymo æquare videntur, testis est, Missæ vocabulum esse Hebraicum, & originem trahere à dictione Hebraica **קרבן**, quæ spontaneam significet oblationem, vel spontaneum sacrificium, aut à dictione **קבץ**, quod eleuare significat.

Reuchlinus.
Missæ vocabulum vnde trahat originem, iuxta Reuchlinum.

Ipsa autem eleuatio est de ratione sacrificij. Atque ubi nos Deuteronomij decimosexto, in vulgata versione legimus, Oblationem spontaneam manû tuarum, &c. quo ex loco Reuchlinus vocabuli Missæ Hebraicam docet & probat originem. Versio Munsteri, qui non postremus est apud Aduersarios, sic habet: Leuatione voluntaria manû tuarum. Atque hætenus quidem de Eucharistiæ eleuatione, mentione, & spectatione dictum sit satis.

De V.

DE V. SACRAMENTI CIRCUNLATIONE.

PORRÒ V. Sacramenti circunlatio multò etiam peius habet Melanchthonem, quàm eleuatio vel monstratio. Cùm verò supra plus satis demonstratum sit, mox à consecratione Corpus Christi substantialiter ac verè & esse & permanere in V. Sacramento, doceri ab illo velim, cur nõ etiam possit piè ac religiosè circunferri: maximè cùm ipsa circunlatio communionem vel perceptionem non excludat, vtpotè quæ opportuno tẽpore postea semper secutura sit. Quòd si circunlatio cum Eucharistiæ institutione tantoperè pugnat, vt Melanchthoni placet, qua ratione sancti patres illi, quos superiori Articulo de Eucharistiæ asseruatione ordine produxi, tam crebram faciunt eius ipsius circunlationis mentionem?

Circunlatio V. Sacramenti non est contra illius institutionem.

Qui sit, inquam, vt Iustinus martyr, ipsa propemodùm Apostolorum ætate scribat, diaconos Eucharistiam ad absentes perferre? Irenæus eius ferè æqualis testetur Romanos Pontifices, si quis episcopus Romam fortè venisset, ei Eucharistiam solenniter transmisisse? Melciades constituerit, vt ex consecratu Episcopi oblationes, ppter hæreticos dirigerentur per Ecclesias? Tertullianus, Cyprianus, Clemens Alexandrinus, Dionysius Alexandrinus, Basilus, & reliqui patres omnes vsque ad Augustinum, illo ipso non excluso, vno ore asseruunt, quòdàm, psertim immanissimis illis sæuētibus psecutionibus, V. Sacramentũ Christianis in Ecclesijs traditum, domũ abspoliandum, & ibi reuerenter, atque, vt Cyprianus Sermõe de lapsis refert, cum timore & tremore asseruandum, suoq; tempore ea qua par esset, deuotione percipiendum? Vt deniq; sancti illi martyres Tharsytius & Hippolytus eum in modum illud gestarint?

Iustinus Irenæus.

Melciades.

Tertullianus & alij patres oēs ad Augustinum vsque inclusiue.

Tharsytius Hippolytus.

Præterea qui sit, vt ingens illud & sacrosanctum Nicenum Concilium, Patresq; omnes concorditer testetur, Eucharistiam semper ad ægrotos perlatam, tam salutari viatico ante exitum suum communiendos? Vt sacerdos Lucie martyri in ipso martyrij loco constituta, & iam gladio in ipsius gutture merso percussæ, ipsam Eucharistiam attulerit? Vt Zosimas eam in calicem miserit, ad Iordanem appor- tarit, & Mariam Aegyptiacam ante eius obitum ea munièrit? Vt

Lucia

Zosimas

Horatus.
Exuperius.
Hieronymus.

Horatus Vercellensis presbyter illam Ambrosio in extremis agenti allatam porrexit? Vt Exuperius, quæ admodum Hieronymus nimit, corpus Domini in canistro, & eius sanguinem in vitro ponarit? vt olim, perinde vt hodieq; vasa quædam peculiaria, puta Ciboria, arculæ, capsulæ, pyxides, turriculæ, quales sunt quas vulgo sanimonstrantias vocant, atque eius generis alia eum in vsum facta sint, in quibus V. Sacramentum in altari poneretur? quemadmodum ea omnia secundo Articulo primario ad longum persecuti sumus. Aut igitur vniuersam Christi Ecclesiã indè ab Apostolis circumferenda sacrosancta Eucharistia immaniter errasse necesse est, aut certe Melanchthonè hoc Ecclesiæ affingendo, magnã illi vim & iniuriã inferre.

IN V. SACRAMENTO SOLA

TIVM ET AUXILIUM RECTE IMPLORARI.

CAP. 24.

Fortassis autem id vel maximè Melanchthoni stomachum moueat, hodiè in Christi Ecclesia Venerabile Sacramentum in publicis processionibus circumferri, proponi & adorari, non tamen subsequente mox illius communicatione vel pceptione: tum etiam Christianos Catholicos in illo opem & consolationem expetere & implorare: cum tamè, vt ille persuasum habet, edendi diuitaxat & bibendi causa institutum sit. Verum quàm hie quoque crasse & turpiter labatur, vel indè facile constare potest, quàm certissimè in Eucharistia verum Christi corpus substantialiter & sit & pmaneat, neminè tam esse impiũ, qui Deũ creatore & seruatorem suũ in illa adorare: nec quenquã tam insulsum & amentè esse, qui ex illa deuotis precibus auxilium & solatiũ petere non debeat.

Non ea sola causa institutum est V. Sacramentũ, vt edatur & bibatur.

In Eucharistia solatiũ & opem contra mala oia expetere à Christo debemus.

Cõterito cordi nihil hie negatur.

D. DIONYSIVS rem diuinam in Eucharistia adorat, precaturq; vt *Spirituales oculos nostros singulari & aperto sua lucis fulgore impleat.*

D. IGNATIVS Eucharistiã vocat *Dei gloria, & carnem filij Dei viuũ,*

D. CYPRIANVS: *In huius (inquit, Sacramenti) p̄sentia non sup̄vacuè mendicant lachrymæ veniam, nec vnuquam patitur contriti cordis holocaustũ repulsam. Quoties te in cõspectu Dñi video suspirãtem, Spiritũ sanctũ nõ dubitãdõ aspirãtem: cum intueor stentẽ, sentio ignoscẽtẽ.* Lib. 1. Epist. 2. V. Sacramentum vocat *ptectionem, tutclam & munimentum.* Et Serm. de Cena Dñi, dicit illud *ad totius hominis vitã salutemq; p̄ficere, simul medicamentũ & holocaustũ ad sanandas infirmitates, & purgandas iniquitates existit.*

D. GR.

D. GREGORII nazianzeni soror Gorgõia, grauissimo correpta morbo omni iã spe sublata humane opis & auxiliij, à V. Sacramento in altari posito solatiũ & opẽ sibi ferri petijt magna cũ fiducia cõtra illũ morbũ exitiale extremũq; piculũ: in ipsoq; V. Sacramẽto nostrũ oim medicũ magna voce ac oim inuocauit conamine: in memoriã ei reduxit formã illã fluxũ sanguinis p̄pessã, cui nulla potuit medicorũ arte & opa remediũ adhiberi, q̄ verã eius morbi medelã in sola Dñi fimbria q̄siuisset ac obtinisset. Itaq; propè cõminata est Domino, (vt q̄ nõ illius modò fimbriã, sed ipsissimũ viuificum corpus eius in V. Sacramento p̄sens haberet) non antea se cessaturã esse à lachrymis & precibus, q̄ sanitatẽ fuisset adeptã. Et mox voto potita suo, cum animæ sanitate, corpõris etiam bonã est nacta valetudinẽ.

BASILIVS & CHRYSOSTOMVS in suis Liturgijs in p̄sentia corp. & sang. Christi, nõ p̄ p̄sentiu duntaxat, sed etiã absentiu Christianorũ & totius Catholicæ necessitudinibus & reb; necessarijs oib; precantur: adeoq; Basili; fatis luculèter innuit, ipsi; etate, si qs certo aliq̄ in piculo vel necessitate posit; fuisset, eũ altaris sacrificiũ offerri & apud illud p̄ ea necessitudine Dñm orari curasse. Precatiõis Basilij verba sunt eiusmodi: *memẽto dñe circũstãtis populi, & p̄ certa causa remanẽtiũ.*

CHRYSOSTOMVS Hom. 26. in Martnẽũ: *Altari, inq̄t, assistens sacerdos, p̄ vniuerso orbe terrarũ, p̄ absentibus atq; p̄sentibus, p̄ his qui ante nos iuerunt, p̄ his qui postea futuri sunt, sacrificio illo p̄posito, Deo nos gratias iubet offerre.* Itemq; lib. 6. de sacerdotio: *Eum p̄ ciuitate totã (in qua sacrificiũ missæ pagit) immò verò p̄ vniuerso terrarũ orbe legatus intercedit, deprecatorq; est apud Deũ (in ipso Missæ officio,) vt hoim oim, nõ viuẽtiũ modò, sed etiã mortuorũ peccatis p̄pitiũ fiat, quale queso esse oportet? Atq; nõ qs putet, eiusmodi preces nõ ad Chr̄m ea speciatim ratiõẽ fieri, celi in V. Sacramento p̄sentem, sed itã potiũs, vt communiter eum inuocare solemus: p̄indè ac si Christiani nulla maiori impetrandi fiducia freti fuerint, si quid à Christo in hac corporis eius p̄sentia petijissent, alibi idem Chrysofomus habet, cuius etiã suprà meminimus, nõ temerè excogitãũ, nec frustrã memoriã mortuorũ inter sacra mysteria celebrari, aut accedere p̄ istũ agnum illum iacentem, & peccata mũdi tollentem.*

Lege etiam AMBROSII orationes preparatorias ad Missã, vbì huc sanctum virum in hoc sacrosancto sacrificio inter alia sic precatum esse

Nota eximã Gorgoniæ fiduciam erga p̄sentis corpõris Christi am Eucharistia virtutẽ & efficaciam.

Pro eunctis necessitati- bus licet Chr̄stũ in corpõris eius in V. Sacramento p̄sentia, im- plorare.

CAP. 25.

Pro absentibus & p̄sentibus, nõ p̄teritis & futuris, & ijs qui iam sunt, pro viuũ & mortuis, deniquè p̄ orbe vniuerso.

Sacerdos in altari p̄ toto orbe legatus intercedit.

Homil. 42. im. 6. ad Corinã.

Pro cunctis
ordinibus &
statibus Chri-
stiani orbis.

esse comperies: Quanta enim Domine IESV CHRISTE, cordis con-
tritione & lachrymarum fonte, quanta reuerentia & tremore, quanta
corporis castitate & puritate, istud diuinum & caeleste sacrificium est ce-
lebrandum &c. Profero ergo Domine, si dignaris propitius intueri, tribu-
lationes plebium, pericula populorum, captiuorum gemitum, miseria orpha-
norum, necessitates peregrinorum, inopiam debiliu, desperationes languen-
tium, defectus senum, suspiria iuueniu, uota uirginum, lamenta uiduaru &c.
Rogamus etiam te sancte Pater, pro spiritibus fidelium defunctorum, ut isti
illis salus aeterna ac perpetua sanitas, gaudium & refrigerium sempiternu,
hoc magnu pietatis sacramentum &c.

Adeoq; olim Christianos summis in angustijs & necessitudinib;
suis, singularem opem atq; consolationem in V. Sacramento, etiam
illud tum non acciperent, vel ad accipiendum parati non essent, ex-
petiisse atque implorasse: eiq; ceu haud vulgari praesidio ac muni-
mento, quod Seruatorem suum Christum IESVM in illo praesen-
tem scirent, indubitata fide fidenter innixos esse, & quicquid hoc
pacto sperassent, etiam pro voto obtinuisse, eius rei exemplu habet
sanè praclaru ac memorabile, quod idè Ambrosius de fratre suo
Satyro in oratione funebri recitat, & supra prolixè à nobis relatum
& usurpatum est. Is enim priusquam pfectioribus esset initiatus mysterijs,
(id est, necdum baptizatus) licet iam crederet, in naufragio constitutus,
quos initiatos esse cognouerat, ab his diuinum illud fidelium sacramentum
poposcit, ligariq; fecit in orario, & orarium inuoluit in collo, sicq; se tectu
atq; munitum satis credens, se deiecit in mare. Nec deseruit spes, nec fese-
lit opinio: mysterij caelestis praesidio, primus seruatus ex undis, & in portu
terrena stationis euectus est &c.

Est praeterea illud quoque notatu dignum, quod, vt Paulinus in
sancti viri vita refert, trans Tiberim apud quandam clarissimam in-
uitatus Ambrosius, sacrificium in domo obtulit, & ibidem paralyti-
cam quandam mulierem eo sacrificio sanitati restituit.

Ex AVGVSTINO possent multa eiusmodi proferri testimo-
nia: in primis verò illud huc satis quadrare videtur, quod lib. 22, de
Ciuitate Dei, cap. 8, recitat, atque à nobis supra relatum est, de He-
sperio

Hesperio viro tribunitio his verbis: Vir tribunitius Hesperius, habet
in territorio Fussalensi fundum, ubi cum afflictione animalium & seruoru
suorum, domum suam spirituum malignorum uim noxiam perpeti compe-
risset, rogauit nostros me absente presbyteros, ut aliquis eorum illo perge-
ret, cuius orationibus cederet. Perrexit unus, obtulit ibi sacrificium cor-
poris Christi, orans quantum potuit, ut cessaret illa uexatio. Deoq; proti-
nus miserante cessauit.

Diabolice
uexationes &
infestationes
sacrificio al-
tariis pfi-
gata.

CYRILLVS lib. 4. in Iohannem cap. 17. hanc Eucharistiae energi-
am tribuit, quod non mortem solum, uerum etiam morbos omnes depellat,
sed et seuientem membrorum nostrorum legem, pietatem corroboret, per-
turbationes animi extinguat, aegrotos curet, collisos redintegret &c. Quos
tamen effectus illi potissimum experiuntur, qui dignè eam percipiunt.

PETRVS CHRYSOLOGVS cum Gregorio Nazianzeno pul-
chre in eo cocinit, qd ex corpore Christi in Eucharistia solatiu omne
& auxiliu no minori, sed multo etiam maiori cu fiducia petendu sit,
q olim ex sola vestis Christi fimbria mulier illa sanguinis fluxu pati-
ens quaesierit & consecuta sit. Vide supra in eius testimonijs in primo
Articulo primario, fol. 328.

Plus hic est
quam fimbria
vestis Chri-
sti.

Quae verò alia sanè ingentia & pclara Deus omnipotens praesentia
corporis sui in V. Sacramento, in credentium consolatione & salute
miracula saepenumero effecerit, no est obscurum illis, qui sanctoru
patrum scripta & Ecclesiasticas historias lestitarunt.

GREGORIVS TVRONENSIS lib. 2. de miraculis S. Mar-
C A P. 26.
tini, cap. 25. refert, Bonulphum quendam contracto pede, in D.
Martini Basilica dum sancta solertia agerentur, oblatu super al-
tare sacro muneribus, mysterioq; corporis & sanguinis Christi
palla ex more cooperito, sanitatem consecutum, & pedem extendisse in colu-
mem. Et cap. 47. de alio quodam contracto, qui plausivo per demos trabe-
batur, stipem postulans deuorum, ita scribit: Deportatus à suis, ante sancta
absidam tumuli ponitur (in D. Martini Basilica.) Cumq; expletis missis, po-
pulus coepisset sacrosanctum corpus redemptoris accipere, illico dissolutus no-
tu, qui genua nexa tenebant, in pedes erigitur &c.

Contractus
sanatur.

Corporale.

Contractus
alius cura-
tur.

D. GREGORIVS MAGNVS in vita D. Benedicti lib. 2. Dialo-
cap. 24. exemplum narrat eiusmodi: Quadam die dum quidam Benedicti

SSS

puerulus

puerulus monachus, parentes suos vltra quam deberet diligens, atq. ad eorum habitaculum tendens, (contra vota & promissam obedientiam) sine benedictione de monasterio exiisset, eodem die mox vt ad eos peruenit, defunctus est. Cumq. esset sepultus, die altero proiectum foras corpus eius inuentum est, quod rursus tradere sepultura curauerunt. Sed sequenti die iterum proiectum exterius, atque inhumatum sicut prius inuenerunt. Tunc concitè ad Benedi-
 Di patris vestigia currentes, cum magno fletu petierunt, vt ei suam gratia largiri dignaretur. Quibus vir Dei manu sua protinus communionem Domini-
 ci corporis dedit, dicens: *Ite, atque hoc Dominicum corpus super pectus eius cum magna reuerentia ponite, & sic sepultura eum tradite. Quod dum factum fuisset, susceptum corpus eius terra tenuit, nec vltra proiecit.*

D. Benedi-
 cus iussit
 corpus Chri-
 sti ferri & po-
 ni in pectore
 cuiusdam vi-
 ta defuncti.

Agapetus
 corpore Chri-
 sti claudu &
 mutum cu-
 ram.

Lib. 3. Dialog. de sancto Papa Agapeto scribit in huc modum: Post
 no multum temporis vir beatissimus Agapetus, huius sancta Romana Ecclesia
 Pontifex, ad Iustinianum principem accessit. Cui adhuc pergenti, quadam die
 in Graciarum iam partibus curandus oblatu est mutus & claudus, qui neq.
 vlla verba edere, neque ex terra vnquam surgere valebat. Cumq. hunc pro-
 pinqui illius stentes obtulissent, vir Domini sollicitè requisivit, an curatio illi-
 lius haberent fidem. Cui dum in virtute Dei, ex autoritate Petri, fixam illi-
 us salutis spem habere se dicerent, protinus venerandus vir orationi incum-
 bit, & Missarum solennia exorsus, sacrificium in conspectu Dei omnipotentis
 immolauit. Quo peracto, ab altari exiens, claudi manum tenuit, atq. assiste-
 te & adspiciente populo, eum mox a terra in proprijs gressibus erexit. Cumq.
 ei dominicum corpus in os mitteret, illa die muta, ad loquendum lingua solu-
 ta est.

Vincula ab-
 sentis cuius-
 dam vi V. Sa-
 cramenti so-
 luta.

Quid hinc
 colligendū.

Præter hæc ex eodem Gregorio supra in eius testimonijs primo
 Articulo, pleraque alia Dei miracula allata sunt, virtute huius Vene-
 rabilis Sacramenti in salutem & consolationem credentium sæpè ex-
 hibita ac declarata: vt inter alia ex Homilia trigesima septima & li-
 bro quarto Dialogorum cap. 57. de quodam ab hostibus capto: cuius in-
 tiens vincula soluebantur in captiuitate, quotiens ab eius coniuge, qua eum ex-
 tinctum putauit, oblata fuissent hostia pro anima eius absolutione. Hinc er-
 ait D. Gregorius, hinc certa consideratione colligite, oblata à nobis hostia
 sacra, quantum in nobis soluere valeat ligatur à cordis, si oblata ab altero, po-
 tuit in altero soluere vincula corporis.

Agathus.

De Agatho quoq. episcopo Panormitano, qui sacrificio altaris, p

nauit

nauta suo, quem in mari perditum, iam mortuum putabat, oblato à
 Deo impetravit, vt eodem tempore quo pro eo hostia sacra oblati-
 onis immolata fuit, incolumis ad terram euaderet. Quo loco D. Gre-
 gorius hæc subiungit: *Idcirco credo, quia hoc tam aperte cum viuentibus
 ac nescientibus agitur, vt cum istis hæc agentibus ac nescientibus ostendatur,
 quia si insolubiles culpa non fuerint, ad absolutionem prodesse etiam mortuis
 vltima sacra oblationis possit.*

Gregorij f-
 des cum Ad-
 uersariorum
 nostroru in-
 credulitate
 pugnat.

BEIDA Venerabilis quiddam his non absimile commemorat in
 Historia gentis Anglorum, de quodam ab hostibus capto & in vin-
 cula coniecto, cuius germanus frater erat abbas vir sanctus, qui cum eum
 peremptum audiret, pro absolutione anima eius sæpius Missas facere cura-
 uit, quarum celebratione factum est, vt nullus eum posset vincire, quin conti-
 nuò solueretur, illis maxime temporibus, quibus pro illo Missarum solennia ce-
 lebrabantur. Ait eodem loco Beda, sacrificium salutare ad redemptiõem
 valere & corporis & anima sempiternam.

PORRÒ D. BERNARDVS quàm stupenda & eximia sæpè CAP. 27.
 miracula effecerit diuina asseruatæ Eucharistiæ virtute &
 facultate, in eius sancti viri vita describit pius & doctus
 ille Gulielmus abbas quondam S. Theodorici, postea ve-
 rò monachus Igriacensis: de quo quid senserit vir sanctus, ex mul-
 tis eius epistolis, prætereaq. ex egregio illo libro de Gratia & libero
 arbitrio, quem illi nuncupauit, potest animaduerti. Idem autem ge-
 stis sancti viri præfens plerunquè interfuit.

Gulielmus
 abbas S. Theo-
 dorici.

Inter alia lib. 1. cap. 9. narrat D. Bernardum uirum quendam nobilè
 & magnificè honoratum, graui morbo correptum, ita ut amitteret, penitus
 intellectum pariter & loquelam, oblatione sacrificij immortalis & secre-
 ta oratione sua eatenus curasse, ut & intellectum & loquelam recupera-
 ret: ac deinde post oblatum sacrificium uenienti ad ipsum uiro sancto, cum
 lachrymis & gemitu confiteretur, & diuina sacramenta susciperet: atq. sic
 demum Christiano more in bona spe misericordiae Dei animam exhalaret.
 Quod miraculum non absimile illi est, quod in Eusebij Ecclesiasti-
 ca Historia lib. 6. Dionysius Alexandrinus recitat.

D. Bernardus
 deuotioe sua
 & sacrificio
 altaris, homi-
 nem ratione
 & loquendi
 usu destitu-
 tum, restituit.

Cap. x. eiusmodi rem narrat: Virum pauperè non logè à monasterio ha-
 bitantem, uxor adultera maleficijs cruciabat, ut miser homo consumpris

Incantatiões
 diabolice vi
 V. Sacramenti
 depulsa.

SSS

2

carnibus

Nota, diuī
Bernardū ci-
horium cum
V. Sacramēto
hominis incā-
tatiōibus ve-
xati capiti
iussisse impo-
ni, sicq; da-
monis lesio-
nem depu-
lisse.

carnibus, nec posset mori nec uiuere sineret. Sapius deniq; & uocis usum, & sensum omnem corporis amittebat, iterumq; redibat non ad uitam, sed ad mortem prolixiorē crudeliter reuocatus. Adducitur tandem homo ad uirū Dei in monasterio demorantem, & ei tragœdia miserabilis explicatur. Qui uehementer indignans, antiqui hostis malitiam tantum sibi in Christianū hominem usurpasse, uocans duos ē fratribus, ante sanctum altare hominem deportari, ibiq; superposito capiti eius uasculo Eucharistiam continente, in ipsius Sacramenti uirtute, a læsione Christiani iubet demonem prohiberi. Factum est ut præcepit, & miserum hominem post tantos cruciatus fides perfecta perfectæ reddidit sanitati.

Eodem loco comperies eum defunctum quendam oratiōe sua & oblatione hostiæ salutaris liberasse.

Alios S. Viri uitæ libros scribit Bernardus Abbas Bonauallensis, vir sanè pius & eruditus, qui quod illi esset & eius rei gestas p- bēcōpertas habuit & exploratas. Is lib. 2. cap. 3. hanc refert historiā: Inter eos qui uexabantur, mulier grandæua, ciuis Mediolanensis, & honorata quondam matrona, usq; ad Ecclesiam B. Ambrosij post beatum uirum a multis tracta est: in cuius pectore pluribus annis diabolus federat, & tam ita suffocauerat eam, ut uisu & auditu, & uerbo priuata, frēdens dentibus, & linguam in modum promuscidis elephantinæ protendens, monstrum, non scēmina, uideretur. Sordida ei facies, uultus terribilis, flatus fœtidus, inhabitatoris satanæ colluuiā testabantur. Hanc cum adspexisset uir DEI, nouit inherentem ei & inuiscatum diabolum, nec facile egressurum de domo, quam tanto possederat tempore. Conuersus ad populum, (cuius innumera aderat multitudo) orare iubet attentius, & clericis & monachis secum iuxta altare consistentibus, mulierem ibidem iubet constitui & teneri. Illa uerò reluctans, & ui diabolica, non naturali uirtute, recalcitrans, non sinē aliorum iniuria, ipsum abbatem pede percussit. Quem diaboli ausum mansuetē ille contempsit, ad expulsionem non indignatione iræ, sed pacifica & humili supplicatione Deum inuocat adiutorem, & ad immolationē hostiæ salutaris accedit. Quoties tamen eandem hostiā sacrā signat, roties ad mulierem quoq; conuersus, eodem signo crucis edito, spiritu nequā atblea foris

fortis impugnat. Nā & ille malignus, quoties aduersus eū signū crucis intēditur, percussum se indicās acrius sæuit, & recalcitrans corra stimuli, quidnam toleret, prodit inuitus. Expleta autem oratione dominica, efficacius hostem aggreditur uir beatus. Patenæ siquidem calicis sacrum Domini corpus imponens, & mulieris capiti superponens, talia loquebatur: Adest, inique spiritus, index tuus, adest summa potestas: iam resiste, si potes. Adest ille, qui pro nostra salute passurus, Nūc, inquit, princeps huius mūdi eijcietur foras. Hoc illud corpus, quod de corpore uirginis sumptum est, quod in stipite crucis extensum est, quod in tumulto iacuit, quod de morte surrexit, quod uidentibus discipulis ascendit in cælum. In huius ergo maiestatis terribili potestate, tibi spiritus maligne præcipio, ut ab hac ancilla eius egrediens, contingere eam deinceps non præsumas. Cumq; eam inuitus deserēs, & manere ultra non ualens, atrocius afflicta ret, tam magnam iram quā modicum tempus habens, rediens pater sanctus ad altare, fractionem hostiæ salutaris rite compleuit, diffundendamq; in populum pacem ministro dedit, & confestim pax & salus integra reddita est mulieri. Hanc uerò historiā hoc claudit epiphonemate: Sic ille nequam, diuina mysteria quantæ sint efficiētiæ & uirtutis, non confessione, sed fuga coactus ostendit.

Libro eodem cap. 6. aliud huic consimile miraculum hunc in modum refertur: Comes uel princeps Aquitaniæ graui schismate tonebatur, atque ea causa plerōsq; episcopos ipsi assentire nolentes, a suis sedibus expulit, & multa in Ecclesiam mala perpetravit. Quem D. Bernardus & Carnotensis episcopus crebrò hortati erant, memor esset, unam esse Ecclesiam, & quicquid extra eam est, quasi extra arcā, iudicio Dei necesse esse interire & dilui. Adducta quoq; exempla Dathan & Abirō, quos reatu schismatis terra uiuos absorbit, nec tanto malo uindictam Dei aliquando defuisse monstratum. Sed cum ista nihil proficerent apud comitem, uir Dei Bernardus efficaciora arma corripens, ad altare sanctum oblaturus & supplicaturus accedit. Intrauerant Ecclesiam, quibus licebat diuinis interesse mysterijs: comes sustinebat pro foribus. Peractis igitur consecrationibus, & pace data & diffusa in populum, homo Dei iam non se agens ut hominem, corpus Domini super patenam ponit, & secum tollit: atque ignea facie &

SSS 3 flammis

Oberua, ut
demon signū
crucis exti-
molcat, quod
Aduersarij
nostri contem-
nunt.
D. Bernardus
patenam cum
corpore Do-
mini tenēs su-
per caput ob-
fessæ faminz,
eius uirtute
demonē gra-
uissimis & in-
signibus uer-
bis expulit, &
quibus eius
præclara de
V. Sacramēto
fides, etiā sub
altera dunta-
xat specie po-
test per spici
ac animad-
uertit.
Fractio ho-
stiæ salutaris.
Osculū pacis
in Missa.

Vna tantū est
Ecclesia, in
qua quisquis
non est, cum
perire neces-
sē est.
Cant. 6. 4.
1. Pet. 3.
Nume. 16.
Sacrificiū al-
taris, arma ef-
ficacia.
Consecratio.
Osculū pacis.

D. Bernardus corpus Domini in patena fert ad tyrannum, eius virtute illum ut frangat & superet.

Nota, quid de hoc V. Sacramēto etiam sub altera specie senserit vir sanctus: estq; hæc eius seria oratio sanè memorabilis.

V. Sacramēti præsentia D. Bernardus vidit tyrannū.

flammeis oculis, non supplicans, sed minax foras egreditur, & verbis terribilibus aggreditur ducem: Rogauimus te, inquit, & spreuisti nos. Supplicauit tibi in altero, quem iam tecum habuimus, conuentu seruorum Dei ante te adunata multitudo, & contempsisti. Ecce ad te processit filius virginis, qui est caput & Dominus Ecclesiæ, quam tu persequeris. Adest iudex tuus, in cuius nomine omne genu curuatur, cælestium, terrestrium & infernorum. Adest iudex tuus, in cuius manus illa tua anima deueniet. Numquid & ipsum spernes? Numquid & ipsum, sicut seruos eius, contemnes? Videns comes abbatem in spiritu uehementi procedentem, & sacratissimum Domini corpus ferentem in manibus, expauit & dirigit, membrisq; tremebundis metu & dissolutis, quasi amens solo prouoluitur. Eleuatus à militibus, rursum in faciem ruit, nec quippiam alicui loquens, aut intendens in aliquem, saluus per barbam defluentibus, cum profundis efflans gemitibus epilepticus uidebatur. Tum uir Dei ad eum propius accedit, & pede pulsans, accliuem surgere iubet, & stare supra pedes, & audire sententiam DEI. Præsens est, inquit, Pictauiensis episcopus, quem ab ecclesia sua expulisti: uade & reconciliare ei, & ipse ad sedem suam eum reducit: & satisfaciens DEO, redde pro contumelia gloriam: & in uniuerso principatu tuo diuisos & discordes ad charitatis reuocauit unitatem. Subdere Innocentio Papæ, & sicut ei uniuersa obedit Ecclesia, tu quoque electo DEO tanto patre Pontifici. Audiens hæc comes, autoritate Spiritus sancti, & sanctorum sacramentorum præsentia uictus, nec audebat respondere, nec poterat: sed statim occurrit, & in pacis osculo recepit episcopum, & eadem qua eum abiurauerat manu, ad propriam sedem reduxit &c.

Hæc de miraculis, quæ Diuus Bernardus diuina huius V. Sacramenti virtute operatus est.

Lib. 4. cap. 4. & 5. longè plura eiusmodi miracula diuina narrantur à viro sancto diuina sacrificij altaris virtute & facultate præclarè peracta: ut quod ea fretus, multis cæcis visum, surdis auditum, mutis loquelam, claudis gressum, clinicis & paralyticis robur & sanitatem restituerit. Lege totum illud utrunque caput, mirabilidè conuoluptus: maximè ut vir sanctus quippiam huiusmodi gratia & vir-

tute Dei facturus, ut plurimum antè ad diuinum altaris sacrificium, tanquam ad solita præsidia confugerit. Sed hæc tenens eius uiri miracula, Eucharistiæ virtute perpetrata, protulisse fati sit.

Porro iam antè ex vita & miraculis D. Francisci, editis ab D. Eustachio, aliàs Bonauentura dicto, allatum est, cæcam quandam sceminam, fidei ipsius suffragante virtute, in eleuatione corporis Christi visum recuperasse.

Postremò ad tuendam propugnandamq; V. Sacramēti circulationem, ut solatium & auxiliū contra res & casus aduersos omnes impetretur, illud annotasse fuerit operæ precium, quod ad rem facit nõ minimum, quod Franciscus Quignomius presbyter Cardinalis S. crucis in Hierusalem, in Breuiario Romano de beata Clara uirgine commemorat his uerbis: Cum tempore Frederici Imperatoris, Saraceni, qui Italiam inuaserant, Asisium obsiderent, & ipsum uirginum monasteriū (cuius illa erat Abbatisa) oppugnarent, Clara licet ægrotans, ad portam se iubet deportari in hostium conspectum, cum capsula qua Sacramentum Eucharistiæ continebatur, ubi hanc cum lacrymis orationem effudit: Nè tradas Domine bellis animas consistentes tibi, & custodi famulas tuas, quas precioso sanguine redemisti. Cui vox de celo reddita est: Ego uos semper custodiam. Itaq; Saraceni subito terrore quodam percussi, obsidionem solunt: & qui muros asscenderant, cecitate percussi deciderunt.

CAP. 28.

D. Clara iussit V. Sacramētū cōtra sanguinarios Saracenos ad uerbis portæ deferri, atq; per illud obtinuit, ut hostes quamprimum soluerēt obediētiā.

Hæc ego testimonia & historias omnes eo nomine in medium producere uolui. ut ex ijs cuius perspicere liceat, iamindè ab Apostolorum temporibus, pios quosque & religiosos Christianos apud V. Sacramentum, tanquam in ipsius Domini uera ac reali præsentia, etiam extra sumptionem, rebus in aduersis & quibuslibet necessitudinibus suis solatium, opem, præsidium, munimen, salutem & prosperitatem tum corporis, tum animæ bona fiducia petijisse, & crebrò quoque iuxta fidem suam re ipsa feliciter obtinuisse: adeo que ad ea loca, ubi magna impenderent pericula, atque humanum omne solatium deficeret, uenerabile Sacramentum esse apportatum, eiusq; uirtute diuinum auxilium fidelibus mox coram affulisse: neq; id minùs sanè, quam cum Israelitæ arcam Domini (in qua nihil inerat nisi sola huius uenerabilis Sacramenti umbra, nempe manna in urna aurea

asser-

asseruatum, & virga Aaron quæ fronderat, & tabulæ testamenti contra hostes ferrent in castra, atque ea præsentem, modò ne crassis & intolerandis essent sceleribus obnoxij, certam diuinitus opem sibi adesse experirentur: ad eò vt etiam incircumcisi illi Philistæi male sibi metuentes, ac ingemiscetes, dicerent: Venit Deus in castra. Væ nobis. Et: Non maneat arca Dei Israël apud nos, quoniam dura est manus eius super nos, & super Dagon deum nostrum.

Quandò igitur fidelibus Christianis toties certa consolatio, præfens auxilium, certum præsidium ac munimentum, salus & prosperitas, ex ea celsissimi ac omni honore prosequendi Sacramenti virtute obtigit, indè nimirum in CHRISTI Ecclesia ea nata & profecta est consuetudo, vt in rebus difficilimis summisque necessitudinibus ac periculis (in quibus alioquò ab ipsa propemodùm Apostolorum ætate semper habiti sunt religiosi cœtus, litaniarumque & processiones institutæ) Venerabile Sacramentum, vt in quo vnica filius nostra CHRISTVS IESVS re vera & substantialiter præfens sit, in eiusmodi processionibus circumferatur, quò Christiani eo ipso excitentur ac inflammentur ad fidem, spem, fiduciamque suam in præsentem Domino vel maximè collocandam, eumque atter tẽ implorandum, vt ex cunctis ipsorum aduersis casibus & afflictionibus eos liberare & extrahere dignetur. Eundem in modum æquè hinc etiam illa manauit consuetudo, præsertim ab institutione solennitatis Corporis Christi, vt ipsum Venerabile Sacramentum circum præcæcias, & quibusdam locis etiam circum vrbes, vt hinc Colonia, quod Martinus Quintus approbavit, deuotè portetur, interim orando Deum, vt vrbes & populum suum per IESVM Christum seruatorem nostrum ab omni mala aduersitate & tribulatione seruet ac tueatur, cum scriptum sit: Nisi Dominus ædificauerit domum, inuanit laborauerunt qui ædificant eam: Nisi Dominus custodièrit ciuitatè frustra vigilat qui custodit eam.

Quantum interim negare non possum, Episcoporum negligètia multos abusus hac in parte irrepisse, quos illi facile amouere potuissent hodieque possent: atque hoc ipso multigenas horredas blasphemias, quæ modò in illud diuinum Sacramentum cumulatim euoluntur, quorum caua meritò regiones & earum incolæ pessum irèt, anteuertere ac præpedire

Antiquiss.

Antiquissimus ille DIONYSIVS Areopagita, non modò à perceptione, sed etiam spectatione diuini huius ac V. Sacramenti arcet *Catechumenos, Energumènos, & eos qui in poenitentia (publica) sunt: ac multò etiam magis eos, qui contrarijs aut voluptatibus, fœdisque libidimibus, aut perturbationibus obnoxij sunt.* Quippe & illi, inquit, *sacratissimis rebus & adspiciendis & sumendis arcentur, & merito id quidem.* Eccl. Hierar. ca. 3. par. 2. & 3: vbi etiam huius rationem prolixè reddit: nempè, *Quod qui se Deo omnino deuouit vir, is dignissimè diuinus (adspiciendis &) participandis admittatur, qui quantum fas homini est, ad summam peruectus est diuinæ imitationis effigiem, Deoque non perditis demeritis, moribus similis est: adeoque totis viribus diuina fretus gratia eò conititur, vt vnus cum Deo sit Spiritus.* Quæ certè Apostolica doctrina & traditio in grauissima illa D. Pauli cõminatione fundata est, quæ prioris ad Corinthios cap. 11. legitur, itemque illis eius verbis, quæ sunt 2. Corinth. 6. Quæ societas luci ad tenebras? Quæ conuentio Christo ad Belial? In eo quoque, quod Heb. 12. ex veteri Testamento citat: Si bestia tetigerit montem, lapidabitur. Et quod est Exod. 3. vbi Dominus ad Moysen ex rubo dicit: Nè appropies huc: locus enim in quo stas, terra sancta est. Itemque in illo, quod 1. Reg. 6. refertur, vt Dominus percussit de viris Bethsamitibus, eò quod vidissent arcem Dni, septuaginta viros & quinquaginta millia plebis, &c. Atque in hoc sanè Patres oēs posteriores Dionysio adstipulantur, & quibus verbis vsus sit Diaconus exprimunt, ijs videlicet: *Sanctus sanctis.* Vide supra fol. 75. & 76.

Inter quos tamen speciatim D. Chrysostomus in Morali Serm. 3. in cap. 1. ad Ephesios, vt etiã supra attigimus, perquam seriò testatur & probat, eum qui communionem V. Sacramenti dignus non sit, indignum etiam esse, qui sacrificio intersit, & spectet Eucharistiam. Adhibet eò verba illa Seruatoris ex Euangelio: *Amice, quomodo huc intrâsti, non habens vestem nuptialem? Non dicebat ad illum, ait Chrysostomus, quare recubisti? sed ante accubitum, ingressu etiam indignum illum fuisse dicebat. Non enim, vt quid accubisti? aiebat, sed, quid ingressus es? Ita videlicet & nunc ad omnes nos dicit, qui impudenter hic & improbè adstamus. Quisquis enim mysteriorum cõsors non est, impudens & improbus adstat. Propterea qui in peccatis sunt, primùm eijciuntur. Quemadmodum enim ad mensam accubente hero, non licet ijs qui illum offenderunt, inter ministros*

III adesse,

1. Reg. 4.
1. Reg. 5.

Origo circulationis V. Sacramenti in Christianorum cœtibus, præcandi causa coactis.

Psal. 126.

Abusus negligentiæ prælatorum circa Eucharistia circulationem exorti.

Cur immundi & voluptatibus subditi, à V. Sacramenti spectatiõe arcendi sint.

Exod. 19.

Qui indignus est percipere Eucharistia, illi etiam interesse indignus est. Matth. 22.

Exod. 9.
Hebr. 12.

adesse, sed è medio abiguntur: & quemadmodum nemini eorum qui initiati non sunt, adesse licet, ita neque initiatis, si sordidi fuerint, &c. Indigni sunt istis videntium oculi, indigna aures. Et si bestia, inquit, montem terigerit, lapidabitur: ita & digni non erant ascensione. Hæc ille: cuius hanc institutionem illi inprimis laici accuratè pensitare deberent, qui sacerdotis venerabile Sacramentum portantis latus utrunq; stipant, eumq; deducunt.

Vt ad V. Sacramenti circula-
tionem venien-
dum sit: specia-
tim verò Chri-
stianos oēs tñ
communica-
re debere.

1. Cor. 14.
Coloff. 3.

Nec dubium hinc euenisse, quod Urbanus quartus in ea constitucione, qua festum Corporis Christi, vt supra dictum est, feria quinta proxima post octauas Pentecostes toto orbe celebrandum instituit, (quo ex tempore eodem festo venerabile Sacramentum Christiano populo reuerenter expositum & circumlatum hætenus est) omnibus Episcopis & Ecclesiarum prælatis districtè præcipiendo mandauit, ne subditos suos in Dominica, dictam quintam feriam præcedente, salutaribus monitis sollicitè per se & per alios exhortentur, ut per ueram & puram confessionem, & eleemosynarum largitionem, intentas ac sedulas orationes, ac per alia deuotionis & pietatis opera taliter se studeant preparare, quòd huiusmodi preciosi Sacramenti, largiente Deo, mereantur sic participes illa die, possintq; ipsius uirtute augmentum consequi gratiarum. Hæc tatur ibidem Christianos omnes, ut in ipsa quinta feria deuoræ turbæ fidelium, propter hoc ad Ecclesias affectuosè concurrant, ut tunc tam clerici quam populi pariter congaudentes, in cantica laudum surgant: tunc omnium corda & uota, ora & labia hymnos personent lætitiæ salutaris. Tunc psallat fides, spes tripudiet, exulret charitas, deuotio plaudent, iubilet puritas, & sinceritas incundet. Tunc singuli alacri animo promptæque uoluntate conueniant, sua studia laudabiliter exequendo, tanti festi solennia celebrentes. Et utinam (ait Constitutio) ad CHRISTI seruitium sic eius fideles ardor dilectionis inflammet, ut per hæc & alia proficientibus ipsis meritorum cumulo, apud eum qui se pro illis dedit in precium, tribuitque seipsum ipsis in pabulum, tandem post uitæ huius decursum, eum se in præmium largiatur. Hætenus Urbanus.

Obser-

Obserua hinc, amice Lector, vt Urbanus festum corporis Christi uelit celebrari, ita uidelicet, vt fideles omnes illo festo imminente, per puram confessionem & pœnitentiam ad Eucharistiam percipiendam sese præparent. Iam si Episcopi & Ecclesiarum præfati Christianis ac pijs suis adhortationibus id apud sibi creditos populos efficerent, posset eiusmodi fidelibus V. Sacramentum tum spectandum piè exhiberi atque proponi, & ad magis magisque excitandam atq; confirmandam fidem, spem, fiduciam, & erga Deum & proximum charitatem illorum, in processionibus circumferri, quò in eius præsentia pro cunctis tum loci cuiuslibet, tum totius Ecclesiæ rebus necessarijs preces fiant.

Id nimirum integer ille & haud vulgariter doctus Cardinalis Nicolaus Cusanus, cui etiam illi, qui partis aduersæ sunt, insigne ingenij acumen & eximiam eruditionem non possunt non tribuere, probè animaduertit tñ, cum Nicolai V. ad hanc præcipuè Coloniensem prouinciam legatum agens, hinc in prouinciali Synodo hanc edidit constitutionem: *Ad maiorem honorem sanctissimi SACRAMENTI statuimus, quòd deinceps ipsum sanctissimum SACRAMENTVM, nullatenus uisibiliter in quibuscunq; Monstrantijs ponatur aut deferatur, nisi in sanctissimo festo corporis Christi cum suis Octauis, & extra huiusmodi festa cum suis Octauis semel in anno, in qualibet ciuitate aut oppido, seu Parochia, vel ex singulari indulto Ordinarij, aut alijs pro pace vel alia necessitate imminente, ex indispofitione Rempublicam prægrauante: & tunc cum summa reuerentia atque deuotione.* Hanc constitutionem habes in Statutis Ecclesiæ Colonienfis, nupèr excusis fol. 251.

Nicolaus Cusanus.

V. Sacramenti nõ semper publicitus & uisibiliter exponendi & circumferendi.

Excusis, scilicet Ann. 1554. Coloniz in officina Quæteliana.

Abusus.

Verum enim uerò me quidem malè habet, saluo tamè semper meliori iudicio, quòd contra hæc multi horrendi irrupere abusus, qui hædieq; retinentur: vt, quòd festum corporis Christi non ita agitur, uel sit institutum: deinde quòd V. Sacramentum in processionibus nimis crebrò circumfertur, & populo præter quotidianam in Missæ officio eleuationem, plus nimio & plerunq; palàm spectandum exhibetur, nulla tamen neque confessione, neque pœnitentia præcedente, tantum abest vt ipsius Eucharistiæ perceptio sequatur.

Quin & illud uerum est, nec possum ire inficiàs, diabolus oīs boni corruptorem, etiã illud contra hæc inuexisse, vt publica V. Sacramenti

circulatione ad ciuiles quoq; hominum cōuentus vel cōuenticula, ad commercia & negociationes, & alios rerum mundanarum tractatus, adeoq; ad comestationes & comotationes, & quæ indè confluunt, plerique abutantur. Quorum id vitio fiat, illi viderint, qui hæc prohibere facillè possent, nec prohibent tamen.

Ve quoddam stationes & processiones fieri cōsueuerint.

Chrysof. oratione de B. Philogonio: Nosfiræ quidē celebritates, inquit, sub meridie plerūq; soluantur.

Cōsule chronica Colonie f. fol. 300.

Ecclesie præsides ratione sui officij vel maximè tenentur in eâ curâ incubere, vt V. Sacramenti reuerētè habeatur.

Prophani extra tabernaculum.

Leuita in atrio.

Olim certè, cū processiones & stationes ob auertendam Deiram, eiusque conciliandam gratiam agerentur, populus ea, quæ par est Christiana humilitate confitebatur, seseq; castigabat, precibus vacabat & ieiunijs, vt minimū in meridiem vsq; plerūq; etiam vsque ad vesperum: atq; id temporis cœnopolia & tabernæ omnes clausæ seruabantur: cuius quidem pœnitentiam præ se ferentes disciplinæ Tertullianus, Chrysofomus & reliqui vetusti Patres, crebra suis in scriptis argumēta & indicia proferunt. Neq; id me fugit, etiā hîc Colonia ab initio, posteaquâ (vt diximus suprâ) Martinus V. anno 1431. eâ quæ hîc fit à Paschate circū urbem Eucharistiæ circulationem, confirmauit & ratam esse voluit, longè religiosius & maiori deuotione effici cōsueuisse, atquè hodiè pro dolor fieri videtur. Immo etiā hominum memoria clerus in habitu nigro seu pœnitentiâ vnâ circūire solebat. Vt verò hîc tēporibus agatur, simul etiam quæ se habet illa nimis vsitata & frequens, ac propè quotidiana V. Sacramenti in perspicuis Monstrantijs, vt vocant, expositio, omnibus in prospectu est. Atquæ hæc pijs & Deum timentibus non probantur: Hæretici vero & improbi quiq; offendicula indè nascentia ad suas hæreses & improbitates stabiendas ac tuendas arripiunt. Vtinam Deus ea corrigat, ijsque vt ea corrigant, inspiret, qui ea ratione functionis suæ corrigere iure obligantur.

D. BASILIVS lib. de Spūsancto, cap. 27. docet me, Ecclesia præsulū mysteriorum reuerentiam ac authoritatē silentio debere custodire, et quæ ne inspicere quidem fas sit non initiatis, horum doctrinam par non esse in literis uelut in triumpho ostentare. Quid tandem, inquit, uolens magnus ille Moses, non omnibus omnia templi loca peruia esse statuit, uerum extra sacra septa prophanos (id est, eos qui se necdum totos DEO dederant) locauit: prima uerò atria purioribus permittens, solos Leuitas dignos DEI ministros iudicauit? Victimæ uerò

et holo

et holocausta, ac reliquā sacrorum celebritatem sacerdotibus assignauit, unumq; ex omnibus delectum, in adyta admisit: et neq; hunc semp, sed unum solūm anni die, atq; huius hora certa ad ingrediendum ipsi constituta: quod propter nouitatem et insuetudinem, cum maiore admiratione inspiceret Sancta sanctorum: probè gnarus ex sapientia sua, ei quod conculcatum est, et per se apprehendi potest, imminere contemptum: quod uerò remotū est ac rarū, ei etiam naturaliter quodāmodo esse coniunctam admirationē. Hucusq; Basilius.

Sacerdotes in primo tabernaculo.

Summus sacerdos in secundo, quod uocatum est, sancta sanctorum.

DE RELIQUIARVM AC IMAGINVM GESTATIONE.

S I quidem Melächthon veros illos abusus, qui pastorum incuria & negligentia circa Eucharistiæ circulationem irrepsere, sibi repræhendendos sumpisset, equidem quod ad hunc locum attinet, scripta eius neuti quā attigissem. Quod uerò ille præterea tam contumeliosè irridet, subsannat, proscindit & criminatur, quod dum V. Sacramentum in publicis processionibus circumferatur, vnâ etiam diuorum sacræ reliquiæ & imagines gestant, equidem illi condonare non possum. Putabam enim, eum, vt qui ab illa parte nôrit omnia, cunctosq; sanctos Patres iam pridem manū ferulæ suæ subducere compulerit, etiam illud non ignorare, vtî olim in publicis processionibus isthuc geri consueuerit.

Miracula facta apud Diuorum reliquias.

D. AVGVSTINVS lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 8. quo loco nõ minus viginti præclara & insignia recenset miracula, ipsius ætate apud Diuorū reliquias, præsertim Stephani, pto martyris, diuinitus patrata, inter cætera rem narrat eiusmodi: Memorati memoriâ martyris (S. Stephani) eiusdem loci Lucillus Episcopus, populo præcedente atque sequente, in manu portabat: fistula, cuius molestia iam diu laborauerat, et familiarissimi sui medici, qui eâ secare uellet, opperiebatur manus, illius piæ sarcinæ uectatione, ubi sanctas attigit reliquias, repente sanata est. Ibidem uocat reliquias diuorum, sacra pignora, quæ nos futuræ resurrectionis & æternæ uitæ reddant certiores. Ipsam quoq; reliquiarum gestatiõem, appellat piæ sarcinæ uectationem.

Lucillus episcopus in quadam processione D. Stephani reliquias in manu ferens, fistulæ morbo liberatus est.

Augustinus & Ambrosius ut appellent reliquias sanctorum.

D. IUVS AMBROSIVS Epist. 86. lib. 10. de Inuentione corporum sanctorum Geruasij & Protasij ad sororem, uocat eas nobiles

CAP. 32.

biles & sacratissimas reliquias, Ecclesia presidia, Auxilia, Trophæa, diuina gratia munerat, ipsosq; Sanctos, loci in quo reperi sunt, patronos.

Porro olim vnâ cum reliquijs vel etiam absque illis, si fortè præsidio non fuissent, sacratissimæ Matris Dei & sanctorum Apostolorum imagines in eiusmodi publicis processionibus gestas esse, vt populo illorum diuina conuersatio, vita, perpassio & obitus in memoriam redigerentur, atque ad eorum ambiendas preces & intercessionem apud Deum admoneretur, non potest latere eos, qui Ecclesiasticas non ignorant historias. Adeoque apud omnes peruulgatum est, vt D. Gregorius, cum Romæ seuissima pestis, quæ innumeros repentina morte tulit è medio, grassaretur, religiosissimam litaniam & processionem instituerit, atque in ea beatissimæ Matris DEI imaginem gestari iusserit, & id temporis tum sua, tum populi Christiana pietate ac deuotione per illius preces sanctissimas impetrarit, vt ea pestis quamprimùm sopiretur.

2. Nicena Synodus.

Nimirum nos, qui Christiani sumus, Deo sit gratia, probè contemptum habemus, quid de reliquijs & imaginibus sentire, & quo pacto eas colere & venerari debeamus: cuius tñ rei si planè rudes & ignari essemus, discere id liceret ex 2. Nicena Synodo, q̄ est septima Decumena, atque ex Iohannis Damasceni libris Apologeticis, aduersus eos qui sanctas imagines traducunt & criminantur, recens versis & editis. Quòd si Melachthoni ea scripturæ loca, & Patres omnes, qui illic prolixè citantur, non satisfaciunt, equidem vt illi consulendum sit, non video. Vnum tamen Damasceni locum ex Historia duorum militum cõmittere non possum, quin huc adscribam, vt Abbas quidam eremitarum, Indiæ Tyranno ipsum & eremitas cur ossa defunctorum (id est, reliquias quorundam sanctorum patrum) circumferrent percontanti, hunc in modum responderit: *Ossa ista munda & sancta circumferimus, ò rex, illorum representantes mortem, quorum sum mirabilium virorum, & exercitij eorum & adèd dilectæ conuersationis in memoriam nosmetipsos reducentes, & ad similem zelum excitantes: requimus quoquè specularantes & delicias, in quibus modo cõuersantur. Hos quia beatificamus, & inuicem nosmetipsos exhortamur, & eorum sequi vestigia sumus: insuper & mortis nobismetipsis assiduè memoriam ipsentamus, velle vitalem existentem, & ad sanctæ conuersationis agones deuotius erigentem;*

Vt olim abbas quidam eremitarum de reliquijs gestatõe cuida Indiæ tyranno sciscitanti responderit.

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.

Augu. de Ciuit. Dei. lib. 8. ca. 23. ita ha

sanctificationem nobis horum tactu haurimus. Hæ quinquerationes, de præta postrema, veram nobis gestationis imaginum vsum pulchrè significat. Neque enim eas imagines pro dijs colimus & habemus, quemadmodum ethnici, demones in simulacris & statuis degentes, deos faciebant: sed imaginibus tanquàm quibusdam monumentis vtimur, quibus ad pietatem excitemur & admoneamur.

Neque sanè ritus hic & consuetudo, vt tum potissimum, cum Eucharistia in solennibus processionibus circumfertur, reliquæ & imagines sanctorum vnâ gestentur, absque certa ratione nata est. Cum enim ea causa Venerabile Sacramentum in publicis præsertim processionibus circumferatur, vt quotquot è populo Christiano illic adfuerint, & sequuntur, ineffabilis illius humilitatis & charitatis filij DEI commoneant, vt ille nostra causa cælesti patri suo ad mortem vsq; obedièrit, acerbissimum illud crucis iter ad Caluariam confecerit, atque illic corpus suum pro omnium nostrum vita immolaret: vt q; hac admonitione populus porro accendat & incalescat amore DEI patris, qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illud: ac nihilo secius amore filij eius, qui tam ignominiosam mortem pro nobis perpassus est: atque hoc ipso vterius ad animum reuocet, sibi que persuadeat, nos iam non nobis, sed ei qui pro nobis mortuus est & resurrexit, viuere debere, totosque nos offerre ad seruiendum proximis, sicut ille nobis seruiuit, eius sequentes vestigia. Quæ cum sancti præstiterint, eos ceu membra nostra, qui nobis quondam carne & sanguine similes fuere, per eorum reliquias & imagines ob oculos ponimus, vt ex eiusmodi reliquiarum & imaginum admonitione, maior affectus exurgat ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari possumus, & in illum quo adiuuante possumus. Idèd quippè inde ab Apostolorum temporibus semper ad ipsam mensam (Domini) vt Augustinus ait, non sic eos commemoramus, quemadmodum alios qui in pace requiescunt, vt etiam pro eis oremus, sed magis vt orent ipsi pro nobis, vt eorum vestigia adhaereamus: quia impleuerunt ipsi charitatem, qua Dominus dixit nõ posse esse maiorem. Talia enim suis fratribus exhibuerunt, qualia de Domini mensa pariter acceperunt: hoc est, sanguinem suum pro fratribus fuderunt, quemadmodum CHRISTVS suum pro nobis. Vide Augustinum contra Faustum lib. 20. cap. 21. & in Iohan. Tractatu 84.

bet de simulacris erui-
corum: Nos
ergo spiritus
inuisibiles, p
artè quãdam
visibilibus
rebus corpora-
lis materiæ
copulare, vt
sint quasi ani-
mata corpora
illis spiritibus
dicata, &
subdita simu-
lacrâ, hoc esse
dicit (Hermes
Aegyptius) deos fa-
cere.

Alia causa,
cur reliquias
cum V Sacra-
mento gesten-
tur.

Vide Basilii
li. 2. de Bapt.
Quæst. 2. & 3.
in summis
Moralium, &
Regula Mo-
nachorum.

2. Cor. 5.
1 Pet. 2.

Sanctorum me-
moriam semp
apud altaris
sacramentum
celebrata, vt
orent pro
nobis.

1. Cor. 10.

Hieronymus
contra Vigi-
lantium Ad-
uersariorum
mostrorū pa-
trem.

Apo. 14.

Superfluitas
& leuitas ois
amouenda

Præterea quædò Sacrosancta Eucharistia etiam mysticum Christi corpus nobis significat, id est, communionem omnium sanctorum Dei, sicut Apostolus ait: *Vnus panis & vnū corpus multi sumus &c.* itemq; Augustinus Tractatu 26. in Iohānem: *Societas, inquit, sanctorū, vbi pax erit & vnitas plena atque perfecta, iste cibus est & potus, qui eos à quibus sumitur, immortales & incorruptibiles facit:* non est id sanè absurdum, vbi verū Christi corpus circūfertur, vt interim etiā quod eius fieri potest, huius beatissimæ societatis & communionis mystici corporis, id est, sanctorum eius, commune faciamus: de quibus Hieronymus contra Vigilantium scribit his verbis: *Tu (Vigilanti) Apostolis (& sanctis) vincula iniicies, vt vsque ad diem iudicij teneatur custodia, nec sint cum Domino suo, de quibus scriptum est: Sequuntur agnum quicumque vadit?* Dubium non est, quin iam cum Domino in perfecta vnitate & vnitate, ineffabilib; gaudijs, & sempiterna viuāt beatitudine, nosq; hac quam diximus, admonitione spem & fiduciam nostram, quandoq; eiusmodi societatis ciues futuri simus, erigere ac confirmare: adeoque eius ipsius felicissimæ societatis vel cōmunionis eius in hac vita, quatenus quidem per fidem fieri potest, iucunda quedam in Domino animi recreatiōe & oblectatione nos efficere participes.

Quæ quidem eō mihi allata sunt omnia, non quod vllam superuacaneam imaginum superfluitatem & formas petulantes, aliāsque vanitates, leuitates, pompas seculares & spectacula, tibiarum, tympanorum & equitum strepitum, & cæteras id genus ineptias, quæ nonnunquam magno & intolerando abusu his sese admiscunt, commendare vel approbare velim, cum illos atque eius generis abusu alios ex animo detester, Deoque abominationi eos esse non dubitem, magnoque opto opere, vt episcopi, quibus ex officio eiusmodi amouere incumbit, tandem quandoque vbiuis locorum eos amoliantur atque profligent: sed eō potius hæc cōmemorauerim, vt Ecclesiam aduersus importunas & petulantes Melanchthonis calūniæ tueri possim, idque planum testatumque facere, memoratas processiones, modò ritè fiant, sanctorum Patrum, Ambrosij præsertim & Augustini, scriptis atque doctrina, non modò non impugnari, sed propugnari etiam vel maximè.

EAT

EAT nunc igitur Melanchthon, & sua illa manca & insulsa, sopopœia pergat psuadere hominibus, si Ambrosius & Augustinus ad nos reuerteretur, cernerentq; Eucharistiam ratione, quæ iam sit, circumferri, præsentemq; populū Christianum Dominum in ea inuocare: itemq; sanctorū reliquias & imagines, in Domini honorem, nostriq; admonitionem gestari, eos terrore correptum iri, persuasumque habituros, se in nouos quosdam ethnicos incidisse: vbi verò cōperirent, eos Christianos & dici & haberi velle, eos hoc cœnæ abusu (vt ipse vocat) vehementer commotū iri &c. Itane, Melanchthon, Ambrosio & Augustino Christum in Eucharistia adorari stupori & horrore erit, cum illi Christianos tam serio & accuratè, tantaq; cōsensione doceant, eiusmodi adorationem non modò peccatū non esse, sed etiam nō adorasse, id demum haud leue peccatū esse? quando etiam tum asseruatio, tum ipsa quoque circumlatio V. Sacramenti, ceu dipini cuiusdā p̄sidij haud incognita & incōperta illis fuit? qñ præterea sanctorū reliquiarū & earum religiosæ gestationis tam honorificam illi mentionem faciunt? cum denique illorum xuo ipsius Domini & Sanctorum eius imagines pio quodam ac honorifico in vsu fuerint? An ne multò tibi verisimilius videtur, amice lector, si quidem hosce duos sanctos patres ad nos redire contingeret, perspicere q; Christianos conuenienter ab ipsis nobis traditæ doctrinæ, V. Sacramentum eo quo par est honore afficere, atq; ex illo solatium & auxilium petere: tum quoque sanctorum gestandis & spectandis reliquijs & imaginibus redire in memoriam optimæ vitæ & conuersationis, & præsentis cælestis ac beatissimi statūs illorum, seseq; ad illorum imitationem excitare, non mediocriter hinc illos potius exhilaratum iri, fidemq; quam ipsi docuissent, & pietatem ac deuotiōem, ad quam adhortati essent, in pijs ac religiosis Christianis mirum in modum gratam habituros, libentissimeq; etiam nū agnituros? Est illa sanè p̄clara fides, quod dum Christi immaculatum corpus accipimus, ipsum Christum nos ferre minimè dubitamus, vt beatus ait Anastasius à sancto monte Sinai, quem Damascenus citat lib. 3. pro veneratione imaginum: *Sanè, inquit, excipimus eū, quæ nunc in Christum creditur: Vi enim Christum ipsum videmur audire loquentem, ita & eius Euangelia fidei auditu excipimus;* &

Melanchthon
inepta pro-
sopopœia nil
contra hæc
facit, sed est
commētitia,
& sanctis vi-
ris contra il-
lorū doctri-
nam affingi-
tur.Anastasius à
monte Sinai.

VVV unlla

Melanchthōis
 blasphēma
 comparatio
 ignis Persici
 cum cælesti
 ac diuino
 igne.

An nō piē ac religiose Lector, impotens q̄dam ac horrēda Melan-
 chthonis in Deū blasphemja censenda est, q̄ ille celsissimū hoc Sa-
 cramentum, hunc verum ac spiritalem ignem, è cælis descendentem,
 coram quo nos reuereri, contremiscere, ac Deum nobis propitium
 facere debemus, vt Chrysofom⁹ ait Sermōe de Eucharistia: quemq̄;
 Cyrillus, Damascenus & reliqui patres, p̄indē vt Chrysofomus, to-
 tiēs cælestem, diuinum, terribilem ignem vocāt, Persico illi ac idolo-
 latrico igni, quem barbari idololatricè circumferre & adorare sole-
 bant, conferre & æquiparare non dubitat? Quid, quæso, hoc aliud
 est; quàm Christum viuentem Dei filium, non alio quàm Baal loco
 habere? quemadmodum non itā pridē Sacramentarius quidam hic
 Coloniz coniectus in carcerem, V. Sacramentum cum anno superi-
 ori pro more circumferretur, identidē locis huius vrbis frequen-
 tissimis, & quō maior hominum multitudo ad processionem con-
 fluxerat, impiē ac feditiosē alta clamauit voce: Bethaua Bethaua: vi-
 delicet hac voce populo significare volens, vitulum aureum in Ba-
 thauen illic circumferri. Prō illam blasphemiam.

Ofc. 10.

Vocabulum
 Gotts
 dracht/
 id est, Dei ge-
 statio, hereti-
 ci ferre ne-
 queunt.

Alius quidam eiusdem farinae, rem sibi præclare gessisse videbat
 quod vocabulum illud *Gottsdracht*, (id est, Dei gestationem vel cir-
 culationem) impugandum sibi sumpsisset: cum non possit inclu-
 di Deus, neque hominum gestari manibus. Sed quis, obsecro, id vni-
 docere ausus est, Christi immensam diuinitatem, aut etiam corpus
 diuinum alicubi posse includi, itā vt in V. Sacramento localiter
 comprehendatur atque circumscribatur? Nos verò itā institui-
 cum sub panis specie, reuerenter & custoditè asseruata, substantiali-
 ter sese exhibere, conuenienter illis ipsius verbis: *HOC EST CORPUS*
MEVM: atque vt in Cœna sacrosancta in suis sese ferebat manibus.

In Psalmi 33

CAP. 34.

Augustinus ait, itā nunc quoquē sacerdotis eum manibus gestari
 quod supra ex omnibus ferè sanctis patribus plūs fatīs probatum est.
HAbes iā amice lector, de hoc tertio primario Articulo, pri-
 cipid ex sacris literis luculenter explicatum, & abundē de-
 monstratum, quādo quidem Corpus & sanguis Dei ac Do-
 mini nostri IESU CHRISTI in V. Sacramento substantialiter
 adest, atq; itā ex necessaria cōcomitantia ipse Christus Iesus totus
 integ-

integer illic habetur, ea causa illum à cunctis Christiana religiōe ini-
 tiatis in V. Sacramento adorari debere, nostrosque Aduersarios, qui
 concomitantia vocabulum habent ludibrio, aut cæcitate, aut de in-
 dustria certissimè Nestorianis accedere, seseq; Nestorianos declara-
 re. Deindē, Christi in V. Sacramento adorationem, iam indē ab Apo-
 stolorum æuo semper in Catholica Ecclesia omnibus probè Chri-
 stianis in vsu fuisse. Tertiò, idem V. Sacramentum piē ac salutariter
 ostendi, spectari, & nedum ad egrotos, sed aliās etiam in publicis p-
 cessionibus & litanijs gestari posse: atq; vnā cum illo sanctorum reli-
 quias & imagines: modò tamen abusus omnis, qui hic nonnunquam
 irrepsit, tollatur è medio. Postremò, à V. Sacramento, tāquam Chri-
 sto p̄sente, in quibuscunq; necessitudinibus & periculis nostris, me-
 ritò nos consolationem & opem posse expetere. Atq; in horum cō-
 firmationem ex vetustissimis ac probatissimis Patribus multa præ-
 clara, magniq; p̄deris & authoritatis testimonia, p̄duxit: è quibus in-
 ter cetera id planum fit atq; perspicuū, olim, p̄indē vt hodieq; sacro-
 sancta Eucharistię adorationē etiā puerulos non ignorasse, quò De-
 us omnipotens ex ore infantium & lactentium p̄ficeret laudem, p-
 pter inimicos suos, & destrueret inimicos, Aduersarios nostros, & se
 de eis vlcisceretur. Adhæc bruta quoq; animantia Dñm suū in V. Sa-
 cramento agnouisse, eò nimirum, vt muta animalia horum pseudo-
 prophetarum proderent insipientiam. Deniq; etiā tartareos dæmo-
 nes corā V. Sacramēto, siue illud in Dei ara tractet, siue circumferat,
 nō posse nō terrore corripī, cōtremiscere, cedere & fugā capessere, vi-
 delicet quò Aduersariorū nostrorū incredulitas dæmonū vincat p̄fi-
 diā & incredulitatē. Ait enī D. Thomas Aquinās 3. parte, Quæst. 76.
 artic. 7. Arg. 3. etiā dæmones huic V. sacramēto reuerentiā exhibere,
 & ipsum timere. Quod equidē p̄ter illū & reliquos S. Patres certa
 possem experientia (vt potè q̄ illud in quadā dæmoniaca scemina in Fi-
 schel haud p̄cul à Nouesio etiā nū supstite nō semel p̄pexerim) do-
 cere atq; testari: nisi cōpertum haberē, Aduersarios nostros miracu-
 la oīa supra allata, sacrosanctę Eucharistię virtute patrata, ea quoq;
 que per sanctorum reliquias Deus operatus est, habere irrisū & in
 DEI contumeliam & blasphemiam vertere: adeò vt contra su-
 am conscientiam non patiantur ea pro veris haberi, que Deus per

Quam crassius
 & immanis sit
 Aduersario-
 rum nostro-
 rum error.
 Psal. 8.

2. Pet. 2.

Matth. 12

spiritum suum manifestè sub eorù oculis & adspectu operatur. Et quid verò contra hæc possit adferri aliud, quàm vt ijs ipsi-
 lis respòdeamus, quibus Christus ad impios Pharisæos vsus est, cum
 illi dicerent: Hic non eijcit dæmones, nisi in Beelzebub: his videli-
 cet, Si fatanas fatanam eijcit, aduersus se diuisus est: Aut quomodò
 potest quisquam intrare in domum fortis, & vasa eius diripere, nisi
 priùs alligauerit fortem, & tunc domù illius diripiet? Ideò dico vo-
 bis: Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus: spiritus
 autem blasphemia, & qui dixerit contra Spiritum sanctum, non re-
 mittetur ei, neq; in hoc seculo, neq; in futuro. Aut facite arbore bo-
 nam, & fructum eius bonum: aut facite arborem malam, & fructum
 eius malum: siquidem ex fructu arbor agnoscitur. Progenies viperarum,
 quò potestis bona loqui, cum sitis mali? Ex abundantia enim
 cordis os loquitur. Dico autem vobis, quoniam omne verbum ocu-
 losum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die
 iudicij. Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis conde-
 mnaberis &c. Quæ Dñi dicta, Aduersarij nostri vt qui eò diuina mi-
 racula V. sacramenti vi & facultate totiès declarata, procaciter & pe-
 tulanter negent, meritò pensitare debent.

Aiunt illi contra nos: Dæmonum testimonio vos rem causamq;
 vestrà asserere & adstruere vultis. Verùm id genus calumnijs & con-
 uicijs etiam execrabiles illi Ariani Christianos Catholicos D. Am-
 brosijs ætate proscindebant. Sed ausculta, vt illis vir sanctus respon-
 derit Sermone gr. de Inuentione corporum S. Gervasij & Protasij
*Amentia intantum prodeit, vt negent martyru merita, quaru opera etiã dæ-
 mones confitentur. Sed hoc non miru. Siquidẽ tanta est increduloru perfidia,
 vt tolerabilior sit diaboli cõfessio. Dicebat enim diabolus: IESV fili Dei viui,
 quãd vniisti ante tẽpus torquere nos? Et cum hæc audirẽt Iudæi, ipsi in Dei filiu
 in denegabant. Et nunc audistis clamantes dæmones & confitentes marty-
 ribus, q; pœnas ferre non possint, & dicentes: Quid venistis, vt ante tempus in-
 grauiter torqueatis? Et Ariani dicunt: Non sunt isti martyres, nec torquere
 diabolus possunt, nec aliquem liberare, cum tormẽta dæmonu, ipsorum vult
 prebentur, & bñficia martyru, remedij scacoru & absolutoru indicijs decla-
 rentur. Negant cacu illuminatũ, sed ille non negat se sanatum. Ille dicit: Nidit
 qui non videbã. Ille dicit: Cacus esse desui, & probat factu. Isti beneficiũ u-*

Dæmonum
 confessio, to-
 lerabilior est
 hereticorum
 perfidia.

Matth. 8.
 Ambrosius
 hic agit de
 demonibus
 ex obsessis
 corporibus
 pulsis, cũ in-
 menta essent
 corpora SS.
 Gervasij &
 Protasij
 martyrum
 Cæsar. hic il-

gant, qui factum negare non possunt, &c. Quaro hic, (ait Ambrosius) vtrum
 mibi, an sanctis martyribus inuideant? Si mibi, nunquid à me aliqua virtutes
 sunt? Nunquid meo opere, meo nomine? Si martyribus? ostendunt alterius fidei
 fuisse martyres, quàm ipsi credunt. Neque enim aliter eorum operibus inuide-
 rent. Eadem illam maiorum traditione firmatam, quàm dæmones ipsi negare
 non possunt, sed Ariani negant. Non accipio à diabolo testimonium, sed con-
 fessionem. Inuitus dixit diabolus, sed exactus & tortus. Quod nequitia suppri-
 mit, extorquet iniuria. Cedit diabolus plagis, & adhuc cedere nesciunt Aria-
 ni. Quanta perpessi sunt, & quemadmodum Pharaonis malis suis indurantur. Di-
 cebat diabolus, vt scriptum legimus: Scio te quis sis. Tu es filius Dei viui. Di-
 cebant Iudæi, Nescimus quis sit. Dicunt dæmones martyribus, Venistis perde-
 re nos. Ariani dicunt: Non sunt dæmonum vera tormenta, sed ficta & compo-
 sita ludibria. Audiui multa componi: hoc nemo vnquam fingere potuit, vt se
 demoniacum simularet. Quid illud, quod ita exagitari illos videmus, qui-
 bus manus imponitur? vbi hęc locus fraudi est? vbi suspicio simulandi? Sed
 non ego ad suffragium martyrum vsurpo vocem dæmoniorum. Beneficij sacra
 passio suis comprobetur. Melior vox est, quàm sanitas loquitur eorum, qui de-
 biles huc aduenerunt, &c. Haftenùs Ambrosius.

stinatus, Se-
 uerus nomi-
 ne, Iulianus mi-
 nisterio fuit.
 Exod. 9.
 Roma 9.
 Marc. 1.
 Luc. 4.
 Iohan. 9.
 Aduersarij
 nostri ex dæ-
 moniacis lu-
 dibria effice-
 re nõ possunt.

Quandò igitur, amice Lector, Melanchthonem & Vadianum cer-
 nis miracula iam antè ex patribus, maximè Augustino, Gregorio Tu-
 ronen, & ex vita Bernardi, &c. de V. Sacramenti sapissimè declarata
 & exhibita virtute erga expellendos dæmones, &c. recitata, irridicu-
 lè subannantes, tibi persuadeas velim, hæc in parte nihilo eos Arianis
 esse meliores: modo siq; omnibus haud alitè eis respòdeas, atquè Am-
 brosium didicisti Arianis respondisse: euidentissimisq; & quæ ne-
 mo negare possit, Domini factis & operibus eos mendacij coarguas,
 atque ex Apostoli doctrina, illos deuites: Hæreticum hominem &c. Tit. 3.
 Corruptum bonos mores &c. I. Cor. 15.

Equidem, quod ad hunc tertium primarium Articulum (quæ,
 vt spero, planum fati testatumq; feci) illos quoq; nunc
 missos faciam, atq; ad quartum eundemq; extre-
 mum Articulum primariu, Deo auspice tra-
 standu accingar, ita demum in futuro
 inpræsentiarum operi sum-
 mã manũ impositurus.

VVV 3

QVAR

QARTVS ARTICVLVS PRIMARIVS.

COMMVNIONEM SVB ALTERA DVNTAXAT SPECIE, VT
hactenus in catholica ecclesia, nō laicis modò, verū
etiā sacerdotibus nō sacrificantibus porrigitur,
Christianā, & que cōmunicantiū vel eucha-
ristiā percipientiū saluti sufficiat, nec cum
CHRISTI institutione & mandato pugnet, esse Communionem: atque
ab ipsis Ecclesiā incunabulis semper pro sufficienti habitam, olimq;
unā cū utriusq; speciei Communionē in usu fuisse, donec
tandem ille usus ob multas, easdeq; grauiissimas et prægnantissimas, verbis
DEI probè subnixas & suffultas rationes & causas, aliquot Genera-
liorum Conciliorum decretis approbatus & retineri iussus est tan-
tisper, dum aliud vniuersalis Ecclesiæ iudicio decernatur.

CAP. I.
Quòbrē Ad-
uersarij nul-
lū catholicæ
doctrinæ arti-
culū tā infe-
stis armis op-
pugnēt, atque
hunc ipsum.

DVERSARIJ nostri hac tempo-
state nullum catholicæ doctrinæ arti-
culum tam acriter, odiosè & hostili-
ter oppugnāt, atque hunc ipsum, ve-
naq; commentitia & virulenta do-
gmata sua, ad seducendos idiotas &
simplices laicos ac vulgus imperitiū
hinc potissimūm auspicantur, quòd
inter alias damnatas assertiones & e-
rrores suos nullum habeant, que
tantoperè externa quadam Scriptu-
ræ diuinæ specie apud imperitos
care se posse confidunt: populòq;
raius

raius vsq; inculcant, tū diuinā huius V. Sacramēti institutionē, tum
Christi præceptū id flagitare necessariò, vt vnusquilibet è religione
Christianus vtranq; Eucharistiæ speciē percipiat: porrò è diuerso al-
terius speciē cōmunionē humana temeritate introductā, cū diuina
institutione è diametro pugnatē: idq; adeò, vt hoc ipso Christi testa-
mentū, ordinatio, institutio & mandatū temerè mutata, perfracta, ab-
rogata, antiquata & in nihilū redacta sint: & hisce de causis eam com-
munionē pro impia, immò pro manifesto sacrilegio habendā, quam
Christiani oēs respuere teneantur, qd obedire oporteat magis Deo q̄
hominibus. Quibus illi perpetuis tū clamoribus, tum scriptis suis sa-
nè calūniosis & cōtumeliosis laicos in sacerdotū ordinē acerbissimè
conciant & inflāmant, persuadētes illis, sacerdotes laicis calicē Dñi
contra diuinam institutionem & præceptum Christi, ex quodā animi
fastu & tumore, aut certè absq; vlla ratione vel causa, per summā vim
& iniuriam temerè ac dedita opera esse suffuratos.

Vbi verò id eis cedit ex sententia, vt hominibus, ijs præsertim qui
alioquē etiam in clerum infestis & alienis sunt animis, atq; in ea oīa,
quæ aduersus Clerum effingi, excogitari & geri possint, plūs satis
propensi sunt, hæc ipsa persuadeant, iam apud illos catholicæ Ecclesiæ
authoritatem non modò labefactarunt, sed propemodum ferè in ni-
hilum redegerunt, ac funditū euerterunt: ita vt apud eiusmodi malè
seductos homines eadem authoritas neq; in hoc, neque vllò alio ar-
ticulo deinceps quicquam, aut certè perparū habeat ponderis vel
momenti: sed quicquid isti seductores è suis morosis cerebris confin-
gunt, dicunt, scribunt, id demum purum ac syncerum non potest nō
esse Euangelium: quod tamē non est cur quisquam admiretur. Cū
enim sanctæ catholicæ Ecclesiæ authoritas vnica sit columna & fir-
mamentum veritatis, sequitur indè, vt illi, apud quos versuta huius
viperinæ sobolis ac progeniei persuasione ea ipsa semel labefactata &
pessundata est, iam porrò ad quemlibet ventū afflatum in omnigenos
errores continenter prolabantur, donec tandem in totius impieta-
tis mergantur abyssum.

Itaque nè probi ac pij Christiani, qui adhuc in catholicæ Eccle-
siæ vnitatem constanter permanserunt, illis antè dictis fucatis, &
horrendis calumnijs & contumelijs, ab hac sua & omnium no-
strūm

Aduersa par-
tis calumnia.

Acto. 3.

Infesta huius
Articuli op-
pugnatione
Aduersarij
primò vitun-
tur Ecclesiæ
authoritatem
apud vulgus
elcuare ac
subruere.

s. Tim. 3.

Eph. 4.

strum matre, extra quam nulla est salus, abducantur: vt que Ecclesia memoratis calumnijs & probris (quemadmodum vniciilibet probe Christiano faciendum incumbit) vindicetur, equidem iam, quatenus diuinæ gratiæ ope fretus consequi potero, quartum huc eundemq; postremum Articulum ex scriptis diuinis & catholica sanctorum patrum & vniuersalis Ecclesiæ doctrina asserere ac tueri conabor: qui quidem ea ratione à me digestus est & constitutus, vt ex ijs, quæ illo comprehenduntur, facile quiuis meum possit propositum & institutum animaduertere. Neq; enim mihi animus est, cõmunione vtriusq; speciei, quæ Apostolorum temporibus & diu postea (vt ex D. Paulo, & Patrum scriptis à me ipso supra cumulatim & prolixè citatis, perspicuum fit) in vsu fuit, oppugnandam suscipere: aut etiã inficiã ire, hodieq; eiusmodi cõmunionem vniuersalis Ecclesiæ decreto & ordinatione (modò prius Ecclesiastica disciplina esset restituta, talisq; cõstitutio & prouisio adhibita, nè quæ indè cuiuslibet hæreseos, schismatis, contempionis Ecclesiasticæ authoritatis, offendiculorum & scãdalorum reliquæ formidandæ sint, nec vllus indignus sanctissimi & V. Sacramenti abusus metuendus) cautè & circumspectè denuò permitti posse, Atq; ytinã eiuſcemodi cautã ac prouida ordinatione & permissione cunctis iam grassantibus horrendis hæresibus, alijsq; paucis & exitiosis schismatibus salutariter mederi liceret: equidem non ambigo, catholicæ Ecclesiæ, modò (vt dixi) eius authoritatem agnoscere, & eam, quàm par est, Ecclesiasticam disciplinam amplecti vellemus, hac in parte piã & humanã prouisionem minimè defuturam.

Igitur in præsentiarum hæc ego mihi accuratè tractanda adstruendaq; suscipio, Principiò quidem, catholicã Christi Ecclesiam porrigendo vnam tantum Eucharistiæ speciem, in eaiſa Ecclesia (vt probari potest) iam indè ab Apostolorum temporibus, quanquã vnã cõmunionem vtriusq; speciei, absq; vlla cuiusquam infestatione vel contradictione, donec Iohãnes Hus hereticus in Bohemia existeret, vsurpatã, nihil penitus errare. Deindè in tribus illis generalibus Cõcilijs, Cõstantiensi, Basileensi & Florétino ferè cõtinèter habitis, nihil hæde re decretũ atq; sancitũ esse, quod à Christiana religione alienum, impium & illicitum censendum sit, tametsi Aduersarij nostri hoc

nomine

Author cõmunionè vtriusque speciei, modò ex Ecclesiæ ordinatione & decreto permittatur, non refragatur.

Quam Author tractare & probare velit.

nomine ecclesiæ & Concilia illa contumeliosissimè traducunt & criminantur. Nec puto hoc meum institutum & propositum quẽquam mihi vitio versurum, cum scriptũ sit: Sicut qui thesaurizat, ita & qui honorificat matrem suam. Atq; è diuerso alibi: Stultus homo despicit matrem suam. Itemq;: Oculum, qui contempserit obedientiã matris, effodiant corui torrentis, & comedant eum filij aquilæ. Huc accedit, quòd à S. Patribus didici, quanto studio singula Ecclesiæ catholicæ membra, ad illam defendendã, sese paratos exhibere, atq; etiam ad patiendum pro illa promptos offerre debeant: cum non sit inferior gloria sustinere martyrium nè scindatur Ecclesia, quàm est illa, nè idolis immoletur: quemadmodum Eusebius libr. 6. Ecclesiast. Histo. cap. 34. ex Dionysio Alexandrino, & D. Augustinus de Vera Religione cap. 6. tradunt.

ADVERSARIORVM ACHILLES QVATVOR, SEV PRÆCIPVA EADEM QVE PHALERATA ARGVMENTA ADVERSVS ECCLESIAM DEI.

VT igitur ad rem propius accedamus, nõrunt haud dubiè omnes illi, qui Aduersariorum scripta lectitarunt, eos, quidam ad huc articulum attinet, hisce quatuor potissimum argumentis in dei Ecclesiam incurrere: Primò aiunt, nomen Iesum hoc V. Sacramentum sub vtraq; specie omninò simul & inseparabiliter instituisse, atq; hoc ipso indicasse, vnãquanq; speciem non esse perfectum & integrum sacramentum, sed non nisi ambas species simul vnicum constituere sacramentum: ita vt quãdò in Domini cœna, quemadmodum ipsi aiunt, panis & vinum pariter exhibetur, tum demum illic corpus & sanguis Christi porrigantur, quasi sub vna specie sine altera neq; corpus neq; sanguis Christi nobis præbeantur ac ministrentur. his em̄ verbis Melanchthon vtitur: *Dato pane & uino in cœna Domini, exhibetur corpus & sanguis Domini.* Et rursum: *Necessè est uti integro sacramento, quia partes non sunt separabiles.* Et post non pauca: *Sacramentalis coniunctio habet suũ modum: positus symbolis, adest Christus, & est efficax: quia ministerium sic ordinatum est di-*

XXX uinitis.

CAP. 2.

Aduersarij Ecclesiæ, qd ad huc articulum attinet, quatuor precipue argumentis oppugnant.

I.

uinitus. Et quia Dominus, vt ipsi volunt, ea ratione hoc V. sacramentum instituit, vt species altera absq; altera non sit sacramentum, inde illi porro inferunt, neminem hanc Domini institutionem & ordinationem, seu illius testamentum, vlla ex parte posse immutare, cum etiam hominis testamentum, vt ait Apostolus, nemo spernat aut superordinet. Atque hac de causa Sacramentum sub altera specie dimidiatum vocant, & qui eo pacto illud porrigunt, Sacramenti dimidiatores &c.

2. Secundò volunt illi, Dominum expressum edidisse mandatū his verbis, Bibite ex hoc omnes: itemq; illis, Hoc facite in meā commemorationem. Hoc verò mandatum siue præceptum ex æquo ad Christianos omnes, tam laicos, quàm sacerdotes pertinere, nec quicquam velle aut præ se ferre aliud, quàm Christianos omnes V. Sacramentum sub vtraq; specie percipere, & interim Deo pro illius beneficijs per vnicum filium eius in nos collatis, gratias agere debere: negant verò Dominum memoratis verbis corporis & sanguinis sacrificium in V. Sacramento pro alijs offerendū instituisse ac demandasse. Vnde porro asserunt, actionem sacerdotis, laici actione hinc nihilo potiorē esse censendam: hoc solum inter vtranq; interesse, quòd minister Sacramentum porrigat, laicus autem accipiat. Atq; hinc conficere moluntur, quandoquidem supradictum Christi præceptum ad sacerdotes & laicos iuxta pertineat, nemini contra hoc diuinum mandatum fas esse quippiam attentare ac instituere, conuenienter illi sententia Apostolicæ: Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit: atq; alteri illi, qua Apostolus præceptiuè dixerit: Probet autē seipsum homo, & sic de pane illo edat & de calice bibat: præter quæ aiunt Apostolum totam hanc cærimoniam vsq; ad Domini gloriosum reditum seruandam præcepisse.

Gal. 1.
b. Cor. 11.

3. Tertiò affirmant illi, iam inde ab initio Apostolorum temporibus, & multis postea seculis tum in Græca, tum Latina Ecclesia, nullum alium communionis usum, quàm sub vtraque specie, fuisse: tandem verò vix quadringentis ab hinc annis alterius speciei communionem irrepisse: ita tamen, vt quo authore, vel qua autoritate id acciderit, incertum habeatur: quanquam in hoc ipso (vt supra) numero & in plerisque alijs) Melanchthon non sibi constat, necle-

Philippus Melanchthon secum pugnat.

cum

cum ipse consentit. Eodem enim libello, quo hæc scribit, nihilo se-cius affirmat Romanos Pontifices humana duntaxat authoritate hæc Domini nostri Iesu Christi ordinationem & constitutionem contra illius expressum mandatum, temerè mutasse: quod ille nimirum eò tantum facit, vt odium laicorum ex nouo hoc dogmate in Sedē Romanam summa acerbitate conceptum, magis magisq; inflammet, nè vlla pacis conciliandæ spes reliqua sit.

4. Quartò, animis infestissimis in Concilium Constantiense, itemq; Basileense incurrūt, quibus concilijs, vt ipsi asserunt, dimidia huius sacramenti pars ex toto sublata & æternum vetita sit, idq; contra expressum Dei mandatum.

Hæc quidem quatuor præcipua sunt Aduersariorum arma, quibus illi totis viribus Catholicæ Ecclesiæ authoritatem oppugnare & labefactare nituntur. Sed quæso te Lector amice, nè hæc arma reformidēs, quantunvis illa magnam præ se ferant vim & vehementiam. Sunt enim reuera prorsus imbecilla, & inani, fluxo, falsoq; nituntur fundamento. Atq; eam ob rem Ecclesia Christi, cui præualere nihil potest, etiam ab illis inuictam sese facile seruabit. Matth. 16.

HORVM IIII. ARGVMEN- TORVM VANITAS ET FV- TILITAS.

1. **F**alsum est, dominum vtranq; sacramenti speciem omninò si-mul aut prorsus inseparabiliter, atq; ea ratione instituisse, vt non quolibet per se, sed vtræq; species simul integrum & absolutum sint sacramentum: sub quibus vtrifq; speciebus, & non sub altera tantum, cælestis illa V. Sacramenti Res perfectè contineatur, exhibeatur ac porrigatur.

2. Vanum est, verba illa præceptiuæ Christi, quibus in sacrosancta Cæna sua ad duodecim apostolos usus est, ad Christianos omnes ex æquo pertinere; sacerdotumq; qui hac in parte in apostolorum locū ordine siue legitimè acciti & vocati sunt, acceptam potestatem, officium & actionem in hoc ipso tractando V. Sacramento, non pluris faciendam esse, quàm vniuscuiuslibet Christiani, ipsum V. Sacramentū tantummodò percipientis.

Commētium est, Apostolorum ætate & multis deinceps seculis nullam cōmunionem aliam, præter eam vtriusq; speciei in catholica Christi ecclesia esse vsurpatam, & alterius speciei cōmunionē intra annos abhinc quadringentos primū cepisse originem.

A vero alienum est, Constantiense & Basileense Concilia dimidiā sacramenti partem ex toto eripuisse, æternūq; prohibuisse, atque hoc ipso Sacramētum truncāsse & dimidiāsse: adeoq; à vero prorsus abhorret, eadem Concilia quicquam hæc in parte statuisse ac decreuisse, quod vel à Christiana pietate discrepet & impium sit, vel cum prisca Ecclesiæ moribus pugnet.

Cū primis necessè est verè & genuinam divinæ huius V. Sacramēti institutionis sententiā explicare.

Atq; vt hæc improba & vana partis aduersæ impostura omnibus perspiciat ac manifesta, meo quidem iudicio id in primis necessarium fuerit, vt ante omnia diuina huius V. Sacramenti institutio, id est, verba ipsa & tota actio Christi in eius sacrosancta cœna, in mediū producantur, & accuratè inspiciatur, pensetur & expendatur, quid & quo pacto Dominus tum temporis gesserit, quibuscum locutus sit, quid illis ipis faciendum mādārit: tum præterea, quid eiusmodi mandatum & collata potestas propriè possit & exigat vel requirat, & quatenus illa sese porrigat & extendat: adhæc, sitne inter Apostolos & eorum successores (qui deinceps ad huius demādati officij vel ministerij executionem vocati sunt, hodieq; vocantur) aliosq; vulgares Christianos, hoc demādatum officium actu ipso non administrantes, sed V. Sacramentum ex sacerdotis manibus tantum accipientes, discrimen aliquod & differentia haud mediocri faciendā: & quodnam sit eiusmodi discrimen vel differentia. In his enim, (dempto tamen illo catholicæ Ecclesiæ omnibus noto & hæc tēnq; semper recepto ac trito vsu) causæ & negocij huius cardo præcipue vertitur.

VERA AC SOLIDA DIVINAE V. SACRAMENTI INSTITUTIONIS EXPLICATIO.

CAP. 4.
Math. 26.
Mar. 14.
Luc. 22.

Sigitur tres illi Euangelistæ, Matthæus, Marcus & Lucas, in manus sumantur, & diligenter inspiciantur, magna illi consensione docent

docere intelliguntur: Primò quidem, Dominū id temporis ad huius V. Sacramenti institutionem ex omnibus discipulis non nisi duodecim Apostolos adhibuisse. Apud Matthæum enim his verbis scriptū legimus: *Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis.* Apud Marcum vero: *Vespere autem facto, venit cum duodecim. Et discumbentibus illis. Denique apud Lucam: Et cum facta esset hora, discubuit, & duodecim Apostoli cum eo.* Quod illi proculdubio hoc loco non absq; certa ratione tam euidenter, tanta concordia, tantoque studio conscripsisse putandi sunt. Indicant verò præterea, Dominum ea verba quæ id temporis, ad huius V. Sacramenti institutionem pertinentia, locutus est, nullis alijs propriè dixisse, quàm duodecim Apostolis, tantum illis, quos speciales mysteriorum suorum & sacramenti huius dispensatores ordinārit ac instituerit. Cùm enim dixisset illis, Bibite ex hoc omnes, mox sequitur apud Marcum: *Et biberunt ex illo oēs.* Quod de illis solis duodecim necessariò accipiendum est, quemadmodum etiam illud, quod apud Marcum & Matthæum subiungitur: *Omnes scandalizabimini in me nocte ista.* Immò verò Dominus Apostolos id temporis illic præsentēs, à cunctis alijs hominibus, pro quibus mortem appetiturus erat, expressè distinxit atq; secreuit, dicens illis, vt apud Lucam habetur: *Qui pro vobis funditur: De alijs verò apud Matthæum & Marcum dicens hunc in modum: Qui pro multis effunditur.* Quæ vtraq; Domini verba S. Ecclesia in sacro Canone hac ratione connectit: *Qui pro vobis & pro multis effunditur.*

Dominus ex cunctis discipulis suis non nisi 12. Apostolos ad V. Sacramenti institutionē adhibuit.

Verba Christi ad V. Sacramenti institutionem pertinentia, tum temporis propriè solis duodecim dicta sunt.

Deindè liquet ex Euangelistis, maximè verò D. Luca & Paulo Apostolo, dominum præsentibus illis duodecim non omninò simul nec eodem temporis puncto, neq; etiam actu neq; sermone cōtinuo panem & vinum consecrāsse. Non enim simul panem & vinum in manus accepit, & ait: *Accipite, edite & bibite.* Hoc est corpus meum & sanguis meus. Sed primò cœnantibus adhuc illis & manducantibus solum panem accepit in manus, gratias egit & fregit, & dedit eis, dicens: *Accipite & comedite: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, siue frangitur: statimq; nulla adhuc facta calicis mentione, illud eius corpus ex manibus eius acceperunt, & comederūt.* Postea verò, cùm

Christus panem & vinum distinxit cœnauit & porrexit. Christus panem consecrauit & porrexit inter cœnandum.

Calicem ad-
secrauit &
porrexit, co-
na iam per-
acta.

1. Cor. 11.
Cuiuslibet spe-
ciei instruo-
de Dominus
hac adhibuit
clausulam,
Hoc facite
&c.

iam à porrecto & sumpto corpore sic satis iustum temporis spatium intercessisset, nimirum vt Lucas & Apostolus referunt, non etiam dum illis cœnantibus & edentibus, sed postquam cœnauit, & cum illa cœna omninò peracta & absoluta esset, tum demùm similiter accepit calicem, gratias egit, & dedit illis, dicens: *Hic est calix nouum testa- mentum in sanguine meo, qui pro vobis funditur in remissionem peccatorum.* Quem etiam illi ab eo acceperunt, & biberunt ex illo omnes, vt ex Marco supra allatum est.

Est præterea etiam hoc manifestum, Dominum cuiuslibet speciei consecrationi & distributioni speciatim hanc clausulam adhibuisse: *Hoc facite in meam commemorationem.*

His igitur ita præmissis, iam nunc ad veram & germanam horum Christi verborum, eiusq; mandati & actionis huius explicationem procedemus, principioq; dispiciemus, quamobrem Dominus huic sacrosanctæ Cœnæ suæ & V. Sacramenti institutioni solos duodecim Apostolos, nec vllum præterea alium ex discipulis suis voluerit interesse.

CVR DOMINVS INSTITVTI- ONI V. SACRAMENTI SOLOS DVODE- CIM APOSTOLOS INTERESSE VOLVERIT.

CAP. 5.

Christus so-
lis Apostolis
& eorum suc-
cessoribus
sua sacramen-
ta commisit
tractanda &c.

Dubium nõ est, ea causa id Dominum voluisse, vt inde nec disceremus atq; intelligeremus, eum sua sacramenta non æquè omnibus vel quibuslibet, sed suis tantum Apostolis, & qui deinceps ad eiusmodi ipsis demandatū ministerium & functionē ordine ac legitime vocandi essent, cōsecranda, sanctificanda, offerenda & pro illorum institutione tractanda cōmittenda & cōmendasse. Nam tamen nemo nescius est, sicq; sese res habet, sacramenta non in Apostolorum duntaxat & qui ipsi essent successorem & vtilitatem, sed generatim in Christianorum omnium sempiternam salutē esse instituta: at nihilo minus illud quoque verū est, dñm suos Apostolos & eorum successores tantum speciales instituisse dispensatores mysteriorum & sacramentorum suorum, vt ea ipsi usque & vice, ipsius quoque diuino & omnipotente sermonē & verbo cō-

secrarent.

secrarent, conficiant, sanctificent, offerant, atq; porro ea ratione & fidelitate atq; prudentia administrent, vt Christiani fideles non modo rem illam diuinam, quæ in illis substantialiter & continetur & porrigitur, pro eo atque par est, integrè obtineant, sed etiam Sacramenta non nisi piè, deuotè ac reuerèter in salutem suam, quo nomine instituta sunt, ex ipsorum manibus percipiant: id quod integri dispensatoris & œconomi officium potissimum reposcit.

Et reuerà ob eiusmodi demandatam prouinciam & dispensationem, collatamq; authoritatem & potestatem, nõ debet sacerdotium cogi in ordinem, nec cuiuslibet Christiano, ad Eucharistiam sumendam duntaxat accedēti, par censei, vt Melancthon pro suo illo laico affectu innuit: sed longè lateq; illud excellit, nedum cuiuslibet priuati hominis statum, verum etiam quascunq; ciuiles & seculares dignitates & potestates, quanlibet illæ magnæ sint: immò hanc parte non immeritò cœlesti dignitati æquiparatur. Testatur hoc passim & è scriptis diuinis susè admodum & euidenter docent ac probant sancti patres, imprimis verò Chryostomus libris sex de Sacerdotio, Ambrosius libro vnico de dignitate sacerdotali, & Bernardus sermone de Cœna Domini ad Petrum presbyterum. Et certè ita sese rē habere, quilibet per se facillè potest animaduertere.

Dominus enim (vt hoc exempli causa adferamus) Apostolis suis ipso die paschatis, vel resurrectionis suæ apparuit, dicens eis: *Sicut misit me pater, & ego mitto vos. Hac cum dixisset, insufflauit & dicit eis: Accipite Spiritum sanctum: quorum remisistis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt.* Iohan. 20. Itidemq; ante ascensionem in cœlos, Apostolis suis rursus apparens, his verbis apud illos vsus est: *Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Euntes ergò, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quæcunq; mandauit vobis.* Matth. 28. Quauis igitur hæc diuinæ functiones, & ministeria, atque eiusmodi potestas & authoritas Apostolis collata est, non in rem illorum tantum, sed omnium Christianorum & fidelium: nemo tamen, quod in confesso est, hæc sibi ministeria atque hanc authoritatem, tanquam ea verba ad ipsius personam referenda sint, vendicare & usurpare potest,

nisi

Functio & potestas sacerdotalis oēs ciuiles & seculares dignitates superat.

Officiū cōmissionandi & sacramenti administrandi nemo sibi usurpare potest, nisi legitime sit vocatus.

De ministerio
verbi vel
prædicationis.

De Baptismo

De absolutione.

De cunctis Ecclesiasticis
ministerijs
& officijs
generatim.

nisi in locum Apostolorum speciati & ordine ad ea vocatus sit quemadmodum D. Paulus ad Rom. 10. de verbi ministerio testatur: ita dicens: Quomodo verò prædicabunt, nisi mittantur? Idemq; de baptisni ministerio vel officio innuit 1. Cor. 1. his verbis: Non enim misit me Christus baptizare, (puta, principaliter) sed euangelizare. De absolutione quoque & remissione peccatorum 2. Cor. 2. Nam & ego, inquit, quod donavi, si quod donavi, propter vos in persona Christi. Denique in vniuersum de cunctis ecclesiasticis functionibus & ministerijs, 1. Cor. 4: Sic nos, inquit, existimet homo, ut ministros Christi, & dispensatores mysteriorum dei. Et Ephes. 4: Et ipse (Dominus) dedit quosdam quidem Apostolos, quosdam autem prophetas, alios verò Euangelistas, alios autem pastores & doctores, ad cõsummationem sanctorum, in opus ministerij, in ædificationem corporis Christi.

Quemadmodum igitur functionem vel ministerium illud Apostolis demandatum ijs verbis, Euntes docete omnes gentes, nõ quilibet sibi sumere potest: nemo enim tam sublimem functionem sibi vsurpare debet, nisi ad eam legitimè vocatus & missus sit: vtq; itidem illud Domini mandatum, Baptizate omnes gentes in nomine patris &c. non quiuis sibi vsurpare potest, nisi suprema necessitas aliu i. posscere videatur, vt præter alios Tertullianus lib. de velandis virginibus, Hieronymus contra Luciferianos, & Augustinus lib. 2. contra Epistolam Parmeniani, & rursus lib. 2. de vnico Baptismo testantur. Denique vt non singuli quiq; ea Domini verba, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta sunt, ad se adducere & accommodare, & clauium potestatem sibi vsurpare queunt, licet interim verbi diuini prædicatione & sacramenta in salutem omnium instituta sint: ita etiam cum hoc V. Sacramento seferes habet. Nam tametsi illud ita institutum est, vt Christianis omnibus generatim bono sit ac saluti, non tamen cuiilibet fas est ea Domini mandantis verba, Hoc facite in meam commemorationem, sibi sumere ac vendicare. Ijs enim ipsis verbis, Apostolis tantum & sacerdotibus, qui hac in parte in eorum locum ordine ac legitimè vocantur, non autem indiscriminatim omnibus, id vt facerent, mandatum est, quod ipse Dominus tunc fecit: quod quid sit, infra prolixè declarabitur. In deãded est, vt iam supra attigimus, quod S. Patres inter sacerdo-

Functio &
actio sacerdotis hoc in tractando Sacramento legè præstantior censenda est, q̃ aliorum fidelium.

sacerdotalem functionem & ordinem, & quilibet prophanas ac secularis potestates & dignitates tam ingens discrimen interesse docuere.

AMBROSIVS lib. de dignitate sacerdotali, cap. 2. de Episcopali & sacerdotali functione & dignitate scribit his verbis: *Honor & sublimitas Episcopalis, nullis poterit comparationibus adæquari. Si regum fulgore compares, & principum diademati, longè erit inferius, quàm si plumbi metallum ad auri fulgorem compares. Quippe cum uideas regum colla & principum summitti genibus sacerdotum, & exosculatis eorum dexteriorum, orationibus eorum credant se communiri.* (Quod tamen Luteranorum stomachus concoquere non potest, itaq; suo more mirè id irridet & conspuat.) *Quid iam de plebeia (ait Ambrosius) dixerim multitudinem, cui non solum a Domino præferri meruit, sed ut eam quoque iure tueatur patrio, præceptis imperatum est Euangelicis? Sic certè a Domino ad beatum Petrum dicitur: Pasce oues meas.* Hæc Ambrosius.

CHRYSOSTOMVS lib. 3. de Sacerdotio hanc sacerdotum auctoritatem & potestatem longè copiosius & excellentius prædicat & euehit, idq; ob demandatam diuinorum Sacramentorum & mysteriorum administrationem: vbi etiam Sacramentorum ferè omnium dignitatem & magnitudinem explicat. *Sacerdotium, inquit, regno tanto est excellentius, quantum spiritus & carnis interuallum esse potest. Etenim sacerdotium ipsum in terra quidem peragitur, sed in rerum caelestium classem ordinemq; referendum est. Atq; id perquam merito. Quippe non mortalis quisquam, non angelus, non archangelus, non alia quæuis creata potentia, sed ipse paracletus ordinem huiusmodi disposuit: qui mortalibus hominibus etiamnum in carne manentibus author fuit, ut angelorum ministerium animo conciperent. Idcirco necesse est sacerdotem sic esse purum, ut si in ipsis cælis collocatus, inter caelestes illas uirtutes mediis staret. Terribilia namq; atq; horrida fuisse ferunt, quæ gratiæ tempus præcesserunt: quod genus fuere tintinnabula, mala punica, lapides pectori sacerdotis, iteq; alij humeris eiusdem superpositi, mitra, strophium, uestis ad pedes usq; demissa, lamina aurea, sancta sanctorum, ingens intus quies atq; silentium.* At

Sacerdotalis dignitas est incomparabilis.

Kokan. 26.

Discrimen inter sacerdotium & phanos magistratus.

Spiritus sanctus ordinis sacerdotij instituit.

Hæc sacerdotibus nota da sunt & ppendenda. Exod. 28.

2. Cor. 3.

Præstatio Sa-
cerdotij rati-
one Eucharis-
tiae.

3. Reg. 18.

Melchiton
sacerdos
Europæ. Per-
ficus idolola-
tris sacerdo-
tibus compa-
rat, qui igne
quædam ceu
deû circûse-
rebât & ado-
rabât. Sed lô-
gè seculi loq-
tur Chryso-
stomus.

Non ergò in
perceptione
demum adest
corpus Chri-
sti.

Excellètia Sa-
cerdotij rati-
one sacramen-
ti pœnitentiæ.
Angeli eam
nò habêt po-
testatē, quam
sacerdotes.

uero si quis ea, quæ gratiæ tempus nobis aduexit, examinet, terribilia atq;
horrificæ quæ dixi, iudicabit esse admodum leuia, ac quod de lege à Paulo
dictum est, hic demum uerum esse comperiet, quando quidem ne glorifica-
tum quidem fuit, quod glorificatum est in hac parte, propter eminentem
gloriam. Id uero Chrysostomus deindè probat magnitudine dispen-
sationis diuinorum mysteriorum vel Sacramentorum, cuius antè
meminimus: atq; ab hoc diuinissimo altaris sacramento orditur, ut
suprà videre est fol. 182. Indè porrò hæc addit: Ponito ob oculos Eli-
am illum, præterea & innumeram illam turbam circumfusam, & sacrifi-
cium lapidibus superpositum, tum uero reliquos omnes admodum quietos
ac taciturnos, solum autem prophetam preces fundentem: secundum id flam-
mam derepentè è cælo delabentem, sacrificiumq; ipsum lambentem. Mira
sunt ista profecto, ac stupore omni plena. Ab illis ergò sacris ad nostratiam sa-
cra te transfer: nec ea mira modo esse uidebis, sed etiam omnem stuporem
excedentia. Adest enim sacerdos, non ignem gestans, sed spiritum sanctum:
is preces diurnas fundit, non quod flamma cælitus dilapsa, sacra apposita
absumat, sed ut gratia in sacrificium influens, per illud ipsum omnium im-
mos inflammet, & puriores reddat argento igni excòcto purgatoq;. Hæc
ergò mysterium omnium maximè horrendum uerendumq;, quis tandem
qui insanus idem minime sit, quiq; è potestate non exierit, fastidire ac despi-
cere poterit? Nam si quis consideret, quantum id sit mysterium, ut is scilicet
qui homo ipse sit, carne ac sanguine etiamnum constans, ijsq; inuolutus, bea-
tæ atq; immortalis naturæ illi fieri propinquior queat, tum probè intelliget,
quanto sacerdotes honore, quanta dignitate Spiritus sancti gratia dignati
fuerit. Operantibus enim illis, tum sacra hæc, quæ dico, iniantur perficiun-
turq;.

Mox ad pœnitentiæ Sacramentum accedens: Tum etiam alia, in-
quit, his nihilo inferiora, quæ ipsa ad dignitatis salutisq; nostræ rationem
spectant: Etenim qui terram incolunt atque in ea uersantur, ijs commissum
est, ut ea quæ in cælis sunt dispensent: ijs datum est, ut potestatem habeant,
quam Deus Opt. neq; angelis, neque archangelis datam esse uoluit. Neque
enim ad illos dictum est: Quæcunq; alligaueris in terra, erunt alligata et

1164

Mat. 16. 18.

Vinculum sa-
cerdotum.

Sine sacerdo-
tibus laici
neq; salutis,
neq; promif-
sorum bono-
rum compo-
tes esse que-
unt.

Iohan. 3.
Iohan. 6.

Solis sacerdo-
tibus cõgruit
baptizare &
corpus Do-
mini porri-
gere.

Catechismus
& Exorciza-
tio.

Galat. 3.
Rom. 6.
Ephes. 5.

in cælo: & quæcunq; solueris in terra, erunt soluta & in cælo. Habent
quidem & terrestres principes uinculi potestatem, uerum corporum solum.
Id autem quod dico sacerdotum uinculum, ipsam etiam animam contingit,
atq; ad cælos usque peruadit: usque adeo ut quæcunq; infernè sacerdotes cõ-
fecerint, illa eadem Deus supernè rata habeat, ac feruorum sententiam Do-
minus confirmet. Etenim quidnam hoc aliud esse dicas, nisi omnem rerum
cælestium potestatem illis à Deo concessam? Quænam, obsecro, potestas
hac una maior esse queat? Insania manifestaria, despiciere tantum istu prin-
cipatum, sine quo neq; salutis, neq; promissorum bonorum compotes fieri
possumus.

Pergit deindè, & ad Baptismi Sacramentum sese confert, atque
rursus ad hoc venerabile altaris Sacramentum: Nam si non potest
quis, ait, in regnum cælorum ingredi, nisi per aquam & spiritum regenera-
tus fuerit: & Qui non manducat carnem Domini, & sanguinem eius non
bibit, æterna uita priuatur: omnia autem hæc haud aliter, quam per sacro-
sanctas illas manus perficiuntur, manus, inquam, sacerdotum: qui fiet, ut ci-
trâ illarum opem aut gehennæ ignem euitare quis possit, aut repositæ in cæ-
lo coronæ præmia assequi? Hi enim sunt, hi sunt, inquam, quibus tum con-
credita sunt spirituales parturigines, tum etiam baptismatis partus à Deo
est commissus: per hos ipsos CHRISTVM induimus, unâ cum Dei
filio sepelimur, beatæ carnis illius membra efficimur: quo nomine sacerdo-
tes merito non modo plus uereri debemus, quam uel principes uel reges,
uerum etiam maiori honore, quam parentes proprios, honestare.

Tandem ad extremæ vnctiõis sacramentum ueniens, his utitur
uerbis: Neque enim in puniendo solum, sed & in bene merendo, maio-
rem DEVS potestatem sacerdotibus largitus est, quam naturalibus no-
stris parentibus: quos inter utrosque tantum sanè interiectum est inter-
uallum, quantum uitam inter præsentem & æternam. Parentes
enim nos in præsentem, sacerdotes in uitam æternam generant. Atque
illi certè ne corporalem quidem interitum à liberis amoliri possunt, neque
inguentem morbum propulsare, cum hi laborantem ac morti iam iam

Sacramentum. Vnctiois ex-
eremæ soli sa-
cerdotes de-
bent admini-
strare. Pœnitentia à
baptismo cõ-
tra Nouaria-
nos & Ana-
baptistas.

*propinquam animam identidem seruârint, alijs remissiorem pœnam infligt-
tes, alios prorsus labi non permittent, non doctrinæ solùm atq; cõmoniti-
onis, sed etiam precum præsidio. Neq; enim solùm cum nos regenerant, sed
postea etiam condonandorum nobis peccatorum facultatem obtinent. In-
firmatur, inquit, inter uos aliquis? accersat presbyteros Ecclesiæ, & orem
sup eũ, ungentes eũ oleo in nomine Domini: & obsecratio fidei saluum red-
det laborantem, & eriget eum Dominus: & si in peccatis fuerit, remitten-
tur ei.* Hucusquẽ Chrysostomus.

Quæ quidem omnia, in ipso primo rei huius aditu adducere eate-
nũs compulsi sumus, vt initidõ imprudentes ac simplices à suspicien-
dis & admirandis Melanchthonis & asseclarum eius scriptis vel pau-
lisper auertamus: vtpotè in quibus illi laicis nimidũ credulis id per-
suadere nituntur, Christum ea verba, quibus hoc instituendo & por-
rigendo V. Sacramẽto ad Apostolos vsus est, non minũs Christianis
omnibus & quibuscunq;, quàm Apostolis ipsis & eorum successoribus
sacerdotibus dixisse: tum quoquẽ, sacerdotis ministerium, ver-
ba & actionem in hoc tractando V. Sacramento, nihilo pluris facien-
da & ducenda esse, quàm cuiuslibet Christiani ad ipsum sacramen-
tum duntaxat sumendum accedentis &c. Atq; hoc quidem ita facere
visum est, donec ad Dominicæ institutionis & mandati explicatio-
nem propiũs accedam. Potest enim ex hac Chrysostomi doctrina
lector animaduertere, nõ nisi meram quandam insaniam esse isthæ
velle hominibus persuadere. Iam porrò ad alterum illud tractandũ
progredimur, Cur Dominus vtranq; speciem non omninò simul &
inseparabiliter, quemadmodũ Melanchthon vult, instituerit.

**CVR DOMINVS PRIMO PA-
NEM SEPARATIM CONSECRARIT, ET SVIS
DEDERIT APOSTOLIS, AC DEINDE VINVM
QVOQVE SEPARATIM VEL SINGVLATIM:
QVIDQVE HAC RE DOMINVS INVE-
RE VOLVERIT.**

Melan-

CAP. 6.
Melanchthõ-
nis error.

Melanchthõ libello memorato, de vsu integri Sacramẽti,
ad primã obiectionẽ catholicorũ respõdet, vt antè rela-
tum est, duas has partes, i. duas sacramenti species, omni-
nò esse inseparabiles, ita vt altera ab altera in perceptiõe
nullo pacto seiungi possit. Et in prima quidem præsumpta ratione &
confirmatione sua, iteq; responsione ad 5. obiectionẽ in hoc insistit,
sacramentalem cõiunctionem suam habere modum, ita videlicet, vt
eum vtraq; species datur & exhibetur, tũ demũ corpus & sanguis
Christi exhibeatur, quod hoc ministeriũ eo pacto à Domino sit in-
stitutum. Solam enim vnã speciem non esse integrum sacramentum,
sed partem tantũ sacramẽti. Quæ verò Ecclesia hætenũs docuit de
concomitantia, id est, vbi corpus Christi sit, illic etiam simul ex ne-
cessaria concomitantia sanguinem, spiritum & diuinitatem eius ad-
esse oportere, atq; vbi sanguis eius sit, illic ex eadem concomitantia,
etiam corpus, spiritum & deitatem eius, sicquẽ totum Christum sub
qualibet specie necessariò adesse, hæc Melanchthon non nisi hominũ
commenta & traditiones vult esse, quæ speciem quidem habeant fá-
pientiz, sed propter quas tamen non sit recedendum à ministerij
huius institutione, nec Domini mandatum violandum: tanquàm di-
cere velit, id tum fieri, quandò Eucharistia sub vna tantũ specie
porrigitur.

Hanc autẽ Melanchthonis assertiõem prorsus vanam esse & à vero
alienam, ipsius domini dicta factaq; docent luculentissimè. Neq; em̃
inficiãis ire potest Melanchthon, Dominum duas diuersas vel discre-
tas accepisse materias, nempe panem & vinum, easq; duabus diuersis
seu distinctis diuinorum verborum suorum formis consecrãsse, ita
vt quelibet species propriam suã & materiã & formam habeat, sicq;
quolibet species ratione proprię materię & formę suę, & perfectum
& integrum sit sacramentum.

Adeoq; non modò duas diuersas materias Dominus accepit, easq;
duabus discretis diuinorum verborum suorum formis consecrauit,
sed illas etiam, vt antè dictum est, nõ omninò simul nec eodem mo-
mento, nulla temporis mora intercedente consecrauit & porrexit:
quandoquidem panem ipsis adhuc cœnantibus & manducantibus,
corpus suum effecit, & mox Apostolis sumendum dedit: quod tum

YYY 3 illi,

Hic Melan-
thon Nesto-
rizat contra
magni illius
Ephesini cõ-
cilij decretũ
& sententiã.

I.
quolibet hui-
us sacramẽti
species est in-
tegrũ sacra-
mentũ: Primò
ca ratione, q̃
quolibet spe-
cies propria
habeat mate-
riã & formã.

2.
Quòd Domi-
nus has duas
materias non
simul conse-
crarit & por-
rexit.

illi, antè quàm vlla fieret calicis metio, ex eius manibus ordine acceperunt & comederunt. vbi sanè, quòd numero essent duodecim, aliud quod congruum temporis spatium intercessisse dubium non est, ad eò vt hanc Domini corporis consecrationem & distributionem perfectum Domini opus fateri necessè sit. Dei enim perfecta, minime verò dimidiata & mutila, sunt opera. Hac autè consecratione, distributione & perceptione Domini corporis iam peracta, postquam conatum est, demùm etiam similiter calicem accepit, & in sui sanguinis calicem consecrauit, ac deindè etiam illum distribuit. Quod itidem Domini fuisse opus perfectum, nemo negare potest.

3. Ad hæc quandò Dominus cuiuslibet speciei consecrationi hanc clausulã distinctè ac separatim adiungit, ad euidentem vtriusq; huius diuinæ actionis aduertendam distinctionem, haud mediocriter id notatu dignum est, quòd Dominus singularum specierum consecrationem his mandandi verbis conclusit: Hoc facite in meã cõmemorationem: quæ nimirum non peracta demùm vtriusq; speciei consecratione & distributione, sed ad singulæ cuiusq; speciei consecrationem & distributionem singulatim pronunciauit. Hinc enim eruditi facile intelligunt, duos hic esse actus separatos, cum eorum quilibet suam propriam habeat determinationem. Vt enim dñs ait, Accipite & manducate: hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: Hoc facite in meam commemorationem: ita etiam de calice dixit similiter, Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine: Hoc facite in meã cõmemorationem: quemadmodum apud Lucam & Paulum videre licet. Iurisperiti, quibus certè iudicium & acrimonia in verbis probe trutinandis & expendendis (id enim professioni eorum peculiare est) haud immeritò attribuitur, docent, vt Melancthon non est nescius, in cunctis actibus & dispositionibus eos articulos, quorum quilibet suam propriam habet determinationem & clausulam concludentem, pro separatim esse habendos.

Quidnam igitur censendus est Dominus duplici hac, & ita, vt antè dictum est, diuersa & distincta institutione, cõsecratione & distributione aliud nobis indicare voluisse, quàm vt futuris deinceps temporibus in Ecclesiæ eius potestate & autoritate situm esset, vel vtraque, vel si res ita posceret & flagitaret, alteram duntaxat speciem

salutariter accipiendam dispensare? Atque nè quis putet hoc è meo natum cerebro, vel meam hanc duntaxat esse opinionem & somnium, certum est S. Patres & in actione & in verbis Domini illud probè animaduertisse, idemque nobis nedum in scriptis suis, sed etiam in decretis synodalibus expressè ac euidenter significasse.

Beatissimus ille Iulius I. qui vixit anno Domini 339. Episcopus per Aegyptum scribit, (quod postea in 3. Braccarensi Concilio temporibus Vitaliani Papæ habito, Canone 1. de verbo ad verbum repetitum est) hunc in modum: *Vbi Apostolis corpus & sanguinem commendauit, seorsum panis & seorsum calicis commendatio memoratur.* Eundem in modum etiam Diuus Bernardus loquitur Sermone de Coena Domini ad Petrum presbyterum: *Ordinat, inquit, Dominus sacrificium corporis & sanguinis sui, seorsum panem, seorsum tradens & vinum.*

Porrò hoc ipso Dominum id clarissimè significare voluisse, quamlibet V. Sacramenti speciem non dimidium, sed integrum esse Sacramentum, atque sub altera specie tantundem quantum sub vtraque accipi, idem Diuus Bernardus testatur Epistola 69. ad Guidonem Abbatem de tribus fontibus: in qua Epistola, sanè lectu & notatu digna, hunc tantum Articulum, volens satisfacere precibus & quæstioni iam dicti Abbatis, diligenter sibi tractandum suscepit. Abbati huic id incommodi acciderat necopinatò, dum missæ sacrificium faceret, culpa & negligentia diaconorum, quòd sub Missæ initium in calicem vinum non fuit infusum, quod ille tum demùm percepit, cum iam à facta consecratione tandem ipsum V. Sacramentum sumere voluit. Hac ex causa ultra modum ille turbatus, perterritus & mœrore affectus est, nec quid faceret, scire potuit. Tandem id illi consultissimum visum est, vt super particulã hostiæ sacratæ, quæ à fractione V. Sacramenti in calicem mittitur, vinum in calicem funderet, atq; hoc pacto Eucharistiæ perceptionem absolueret & compleret. Quauis autem ita fecisset, tamen ob eam negligentiam & culpam, non ipsius, sed ministrorum eius vitio admissam,

magno

e. Cum omne de Cõs. Dist.

Christus singularis species V. Sacramenti seorsum ac separatim instituit.

Dominus indicare voluit, vnãquãq; speciem non dimidiatam, sed integrum esse sacramentum.

magno, conscientię dolore, mœrore & perturbatione afflictus fuit: atq; vt his molestijs conscientiam suam leuaret, & pristinam illi serenitatem restitueret, ad D. Bernardũ tum pro captando consilio, tum etiã pro debita satisfactione vel multa irroganda literas dedit. Itaq; D. Bernardus in ipso Epistolę exordio commendat quidẽ hanc eius tristitiam, vt quę secundũ Deum fuerit: sed mox eum consolatur, eo præsertim nomine, quod hæc negligentia non ipsius, sed ministrorum eius, ipso nesciente, culpa perpetrata sit. Deindẽ imposta illi certa pœna, quam tum Abbas ipse, tum eius ministri luserent, his verbis eius propositę quæstioni respondet:

Quod Christi corpus tãgit, sanctificatur.

Nō simul ex pane & vino sacra conficiuntur.

Prius de pane corpus, quàm de vino sanguis conficitur.

Vinum posterius sacrãdũ. Consecratio panis perfecta præcedit. Corpus cõsecratũ, idq; perfectũ manifestet, etiam si Christus vini consecrationem penitus omisit.

1. Cor. II.

Si mihi idem contigisset quod tibi, uellem ad remedium mali unum e duobus elegisse, aut ipsum quod fecisti, (Arbitror enim liquorem & si non ex consecratione propria atq; solenni in sanguinem Christi mutatum, sacrum tamen fuisse ex contactu corporis sacri) aut certẽ ab illo loco, ubi dicitur, Simili modo postea quàm cœnatum est, uerba sancta iterãsse, & sic complẽsse quod restabat de sacrificio. Eius verò hanc adfert rationem: Neque enim dubitauerim de corpore iam cõsecrato: qui utique iuxta ritum Ecclesię didici ab ipsa, quod & ipsa accepit a Domino, panem scilicet ac uinum: & simul apponere, & non simul tamen ex his sacra conficere. Cum ergo prius de pane corpus, quàm de uino sanguis more ecclesiastico conficiatur, si per obliuionem tardius, quod posterius sacrandum est, apponatur, nõ uideo quid sacris præcedentibus tarditas possit præripere consequentium. Puto enim, quod si Domino post factum de pane suum corpus, uini consecrationẽ placuisset aliquãdiu intermittere, aut certẽ penitus omittere, nihilo minus corpus mansisset quod fecerat, nec factis faciendã præscriberet. Nec nego panem & uinum aqua quidem mixtum simul debere apponi: quin potius assero haud aliter fieri debere: sed aliud est culpã negligentiam, aliud negare efficaciam. Aliud, inquam, est, quod causamur non benẽ quippiam fieri: & aliud, quod mentimur nec fieri. Hęc Bernardus.

Obserua hęc amice lector, qua ratione vel fundamento hæc sancti viri benẽ deliberata responsio nitatur. Ait enim se ab Ecclesia ex eiu more Ecclesiastico didicisse, quod & ipsa prius acceperit a Domino, ex pane & uino nõ simul sacra confici, sed singulas species singulatim conse-

consecrari: de pane prius corpus, quàm de uino sanguinem confici: & post factum de pane corpus Christi, panisq; consecratione perfecta, tum demũ etiam uinum sacrari. Ex hac igitur ratione, tãquã quæ apud illum nullam habeat dubitationem, porrò infert & concludit, vnus speciei consecrationem ab alterius consecratione minimẽ pẽdere: nec moram vel dilationem seu intermissionem consecrationis alterius speciei, sacris præcedentibus, id est, prioris speciei consecrationi quicquam vel præripere, vel præscribere. Itaq; Guidonẽ Abbatem corpus Christi sub panis specie verẽ consecrãsse, non obstante, quod calicem ex obliuione & negligentia ministrorum consecrare nequirit. Imindẽ disertis & rotundis ait verbis, si Domino post factum de pane suum corpus, id est, post institutionem & consecrationem V. Sacramenti sub vna panis specie, vini consecrationem & alterius speciei institutionem placuisset aliquãdiu intermittere, aut certẽ penitus omittere, nihilo minũ corpus mansurum fuisse quod fecerat, eumq; idem verum corpus suum nihilo minũ substantialiter, permanenter & integrẽ sub illa vna panis specie, ceu perfecto & integro sacramento, nobis relicturũ daturumq; fuisse. Refert autẽ sese ad Catholicę Ecclesię doctrinã, morem & consuetudinem, quæ id ab ipso Domino acceperit. Porrò eos qui diuersum sentiunt, ait V. Sacramenti huius negare efficaciam, & mentiri turpiter nihil hęc fieri a Domino.

Quibus reuerã nihil potuisset contra melanchthonem adferre luculentius, cuius vt antẽ dictum est, uerba hæc sunt: Dato pane & uino in cœna Domini, exhiberi corpus & sanguinem Domini, perindẽ atquẽ si non detur vtraq; species, nihil detur. Quod alia eius uerba, quæ eodem libello post non pauca sequuntur, apertẽ indicant, nempe, sacramentalem coniunctionem suum modum habere: positis symbolis, adesse Christum. Alteram speciem non integrum esse sacramentum, sed partẽ tantum sacramenti. Neceßẽ esse uti integro sacramento, quod partes non sint separabiles.

Atqui in diuersum scribit Bernardus, isthuc asserere, hoc esse negare efficaciam diuinę consecrationis, & mentiri atq; per mendaciũ affirmare uelle, nihil factum esse vel fieri consecratione prioris speciei,

ZZZ

speciei,

Melanchthoni cõ D. Bernardo non conuenit.

ciei, videlicet panis: quando quidem Christi Ecclesia nos docuerit, quod ipsa acceperit à Domino, prius de pane corpus, quam de vino sanguinem Domini confici, alteramq; consecrationem non pendere ab altera: & non laicum modò, verùm etiam sacrificatè sub vna panis specie verum Christi corpus substantialiter, permanèter & integrè habere, etiam si casu quodam accidente, calicem minimè consecrasset. Indè aded est citra vllum dubium, quòd Christi Ecclesia in collectis, què orationes ad communionem dicuntur, consecrata illa diuina munera, toties SACRAMENTA CAELESTIA, DIVINA SVBSIDIA, MVNERA SACRA, atq; id genus alijs nominibus appellat in plurali. Bucerus certè hac in parte rectius sapuit, vt qui duas has species, duo esse discreta sacramenta non neget.

Bucerus & melius sapuit, tamè còtra suà conscientiam veritatè impugnavit.

SACRIS DOCETVR LITERIS,
SVB ALTERA TANTVM SACRAMEN-
TI SPECIE, CHRISTVM DOMINVM
INTEGRE NOS HABERE
ET SVMERE.

CAP. 7.

Quòd autem sub vna qualibet V. Sacramenti specie eadè re vera & substantialiter habeamus, quantum sub vtraq; id est, ipsum Christum dominum totum ac integrum ita vt vna duntaxat sumenda specie, omnia illa salutari- ter consequi possimus, propter què Eucharistia percipi- enda est: putà, remissionem peccatorum, salutem corporis & animæ, & vitam æternam: id verò patrum autoritatibus fufius probari non magnoperè indiget, quandò ex ipsis Domini Seruatoris verbis haud obscure constat, efficitur atq; docetur.

Que diuina munera in Eucharistia percipiente ex- petere debeamus.

Et Domini verba, Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur, idè faciunt quod illa, Hoc est corpus meum, quod pro mundi vita datur, & quod dat vitam mundo.

Accipit dñs panem in manus suas, gratias agit, frangit, dat discipulis suis, & dicit: Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: idèq; antè quam ad calicè consecrandum accedat. Porro certum est, nec quisquì inficiàs ire potest, verba hæc, **HOC EST CORPVS MEVM**, quod pro vobis datur, verbis illis Iohã. 6. Panis quem ego dabo, caro mea est, quam dabo pro mundi vita: &, **Qui dat vitam mundo**, vt eodem loco habetur: quibus id pollicetur, quod hîc præstat: pulchrè admodum respondere, ijdemq; declarari: quemadmodum verba datiuæ respon-

respondent promissiuus, & declarantur per illa: vt est supra in 3. 5. & II. Scripturæ testimonijs in primo articulo primario fol. 10. & sequentibus, & fol. 21. latius indicatum. Cùm igitur, his ita se habentibus, negari non possit, Christum Dñm secundum hæc iam allata ipsius verba, quibus in cœna vsus est, (quæ quidè simulatq; prolata fuere, è vestigio absq; vlla efficientiæ eorù dilatiõe, vera quoquè fuisse necessè est) idè illud corpus quod pro mundi vita datum est, & quod dat vitam mundo, discipulis suis sub vna panis specie dedisse ac porrexisse, eosq; idè corpus sub hac specie integrum accepisse, antè qm dñs calicè consecrare & distribuere cœpisset: necessariò profectò hinc efficitur, eum sese in V. Sacramento sub altera tantum panis specie perfectè & integrè illis pbuisse & comunicasse, illosq; eum hac ratiõe perfectè ac integrè accepisse & comedisse, prius qm calicis consecratione inchoasset. Est em hoc in confesso, nec negari potest, corpus eius, quod pro mundi vita datum est, quodq; mundo dat vitam, non commune aut vulgare, sed peculiare quoddam, & vitale ac viuificans planeq; deificatum esse corpus, & sicut Christus ipse est, deum & hominè perfectum: quandoquidem corpus eius nõ seorsum à diuinitate separatū, sed vnà cum ipsa deitate & per ipsam deitatè, qm vita est, mundo dat vitam. Id quod ipse testatur his verbis: Spiritus est qui viuificat &c. Itemq; illis: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

Christus sub specie panis integrum se præbet.

Iohan. 6.

Iohan. 3.

Quæ quidem citra vllam controuersiam ita se habere, præcedentia eodem loco memorato, putà Iohan. 6. verba Christi docent euidenter. Cùm enim Iudæi illi dicerent, Patres nostri manducauerunt manna in deserto, his verbis eis respondit: Non Moses dedit vobis panem de cælo, sed pater meus dat vobis panem de cælo verum, qui dat vitam mundo. Ac deindè addit: Ego sum panis vitæ. Et rursus: Ego sum panis vitæ. Hic est panis de cælo descendens, vt si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Iterumq; tertio, quò vel sic probè eius mens & sententia capiatur: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Deindè iam nullis alijs interiectis ista subiungit, quæ iam antè protulimus: Et panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita. Non poterat equidem expressius & euidentius

Panis cælestis, vel manna, quod Christus in Eucharistia sub panis specie largitur, est ipse Christus.

ZZZ 2 indi

indicare, corpus illud, quod dat pro nobis, verum panem celestem & verum manna, & si ipsum esse, qui dat vitam mundo: quem panem, id est, ipsum Christum, si manducemus, vitam nos æternam habituros: quo sanè ea omnia comprehenduntur, quæ nos in V. Sacramento cupimus adipisci: immò ea quoque omnia, quorum causa Christus venit in hunc mundum, & nos Christiani sumus.

Neque arbitror à Melanchthonis parte quenquam vsq; eò perfrixisse frontem, vt hæc verba Domini Iohann. 6. de corpore Domini in V. Sacramento nolit accipi. Quisquis enim is esset, hac sua manifestaria amentia, Domini illa verba, *Hoc est corpus meum quod pro vobis datur*, per summam Dei contumeliam euertere conaretur, planeque asserere, ea memoratis apud Iohannem 6. cap. verbis, *Panis quem ego dabo, caro mea est, quam ego dabo pro mundi vita*, minimè responderet: què ità Dominum nunquam antehàc præstitisse nobis, quod ibidem se daturum recepit atq; pollicitus est: nempe corpus suum in cibum, & vtriusque hominis conseruationem ac sustentationem. Taceo, quod is idem sanctos patres omnes, qui iam indè ab Apostolis ad nos vsq; fuere, vt qui magna concordia hæc Iohann. 6. verba, etiam de corpore & carne Christi in V. Sacramento acceperint, nobisque interpretati sint, (vt in suprâ adductis eorum testimonijs prolixè videre licet) infana atq; execranda temeritate & audacia sua stolidissimè reiecturus, atque planè in contemptum adducturus sit.

Sancti Patres ad vni omnes accipiunt verba Christi Iohann. 6. de corpore Christi in Eucharistia.

D. IGNATIVS ait, *Panem Dei volo, panem celestem, panem vitæ, qui est caro Iesu Christi filij Dei viui*. Vide suprâ fol. 80. *carnem seruatoris nostri*, fol. 83. Item: *Frangite panem, qui est medicamentum immortalitatis, cui datur non moriendi, sed viuendi per Iesum Christum in Deo*: suprâ fol. 81. ORIGENES appellat *carnem verbi Dei*, suprâ fol. 112. *corpus sanctum, quod sanctiores eos reddat, qui mète integriore hoc ipso vtantur*. Suprâ fol. 117. Idem hortatur nos, *vt cum omni cautela & veneratiõe seruemus, nè ex hoc Domini corpore parùm quid deiciat per negligentiam nostrã: quod, si id accidat, rei simus corporis Domini*. Suprâ fol. 114. Itemq;: *hunc panem vitæ & sanctum cibum atque incorruptum epulum sumpturi, vt humilissimi nos ipsos, & dicamus ei: Domine, non sum dignus, vt intres sub lectum meum*. Suprâ fol. 116. CYPRIANVS affirmat, *panem hunc non effigie, sed naturam mutatam*, suprâ fol. 118. Item Sermone in orationem Domini-

can

eam, verba omnia Iohan 6. quorum iam mentionem fecimus, de hoc celesti pane accipit, Suprà fol. 120. Ibidem ait eū, *qui hoc de pane edevit, & corpus eius attigerit, ac iure communicationis acceperit, viuere*. Eodem modo EMISENVS habet suprâ fol. 126. adeoq; asserit is, *Eucharistia sacram perceptionem non in quantitate, sed in virtute consistere: & corpus hoc tantum esse in exiguo, quantum esse constat in toto*. Homil. 5. de Pascha. BASILIVS vocat *honorificum corpus Domini Dei & Saluatoris nostri*. Suprà fol. 140. HIERONYMVS appellat *corpus agni, panem celestem, & panem super omnes substantias*. Suprà fol. 154. CHRYSOSTOMVS *corpus Dei, adeoq; ipsum Dominum Deum nostrum*. Suprà fol. 176. AMBROSIVS itidem verba illa Iohan. 6. refert ad Eucharistiã: panemq; hunc vocat *super-substantialem, panem vitæ æternæ, qui anima nostrã substantiam sulcit: aitq; nos hunc panem accipiendo, diuinæ substantiæ in illo participari alimento*. Suprà fol. 186. Consule præterea A VG VSTINI & CYRILLI aliorumque omnium testimonia, & eos idem sensisse comperies. Itaq; nemo iam ambigere potest, totum Christum esse substantialiter, & integrè accipi in V. Sacramento sub panis specie: quod quidem speciatim probat D. Bernardus sermone de Cœna Domini ad Petrum, his atque id genus alijs identidem repetitis verbis: *Sacerdotem tenere Deum suum, & alijs dando porrigere: Item, contrectare sacerdotes Deum manu & ore*. Itemq;: *Hostia*, inquit ex persona Dei, *quam vides, iam non panis, sed caro mea quæ pependit in cruce pro mundi vita*. Denique: *Nolite, ait, irreuerenter accedere. Deus enim est: & quanq; panis mysteria habeat, mutat tñ in carnẽ*.

Christus inseparabilis: ubicunq; est, totus & integer est.

Nimium ille crassus & insulsus error fuerit, affirmare solam illic carnem eius adesse absq; sanguine, anima & diuinitate. Christus resurgens ex mortuis, iam non moritur, Rom. 6. Nò se diuidi patitur, 1. Cor. 1. Omnis spiritus, qui soluit Iesum, hic est Antichristus, 1. Iohan. 4. Verum hæc tènus dixisse fatès sit, Christum sub panis specie in V. Sacramento integrum adesse. In summa: Si quidem Christus in alterutra non sit specie, nec in ytraq; erit, vt cordatus quisque per se nullo negotio intelligit.

IN EVCHARISTIA SVB VINI SPECIE TOTVM AC INTEGRVM

HABERI CHRISTVM.

ZZZ 3

Porrò

CAP. 8.

In Eucharistia sub altera vini specie totus habetur Christus.

Fructus, quæ in Eucharistia aucupamur, est peccati delictio.

Porro etiam perfectum & integrum eum in V. Sacramento sub vini specie contineri, idq; cum donis & charismatis illis omnibus, quæ in eodem V. Sacramento quærimus, ex verbis ipsius apud Matth. 26. cap. licet animaduerti: Hic est (inquit) sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Cùm enim ibi sanguis ille sit, per quæ nobis fit remissio peccatorum, dubium non est, totum illic adesse Dominum, qui alibi de se testatur: Ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas, propter me. Esa. 43. Atq; hic ille fructus est & finis, quæ hic spectamus & aucupamur, quemadmodùm Esaias ait cap. 43: Et iste omnis fructus, vt auferatur peccatû eius. Daniel quoquæ 9. cap. dicit Messiam & sanctum sanctorum ea potissimum causa venturû, vt cõsummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas. Huc accedit, quod cùm Domini sanguis sub specie vini substantialiter adsit, etiam corpus eius illic re vera vel substantialiter adesse, quia anima carnis in sanguine est, vt habes Leuit. 17. Atq; vt Irenæus ait, *sanguis non est, nisi à uenis & carnibus. & à reliqua quæ est secundum hominem substantia, quæ uerè factum uerbû Dei, sanguine suo redemit nos* &c. Non potest igitur illic non adesse etiam eius diuinitas, sinè cuius virtute peccatum deleri & aboleri non potest.

Quandò ergò Christus Dominus sub qualibet specie totus & integer est, eam ob rem sancta Ecclesia iam indè ab Apostolis eum in singulis speciebus singulatim, cùm in Missæ officio eleuatur, semper adhuc adorauit, vt in tertio Articulo primario, qui huc proximè antecedit, abundè probatum est. Atq; indè est, quod S. Ecclesia in sacrosancto Canone post eleuationem, Eucharistiam sub vna panis specie, panem vitæ æternæ, calicem quoquæ, calicem salutis perpetuæ nominat: (idq; ex Psalmo 115. Vide suprâ D. Hieronymum) quibus verbis V. Sacramento sub qualibet specie eundem tribuit diuinum effectum: eo ipso innuens, id quod sub vtraq; specie est, etiâ sub singulis esse & obtineri. Effectus enim causam demonstrat.

D. Bernardus Sermone memorato de Cœna Dñi ad Petrum Id ipsum ô Christiane, ait, *de uino sentias, id honores in uino,* (quod scilicet de panis specie sensisti, & in ea honorâsti.)

TRES FINES, VEL CAUSAE FINALES, VT VOCANT, PERCIPI- ENDAE SACROSANCTAE EUCHARISTIAE.

ATq; vt hæc magis perspicua fiant, parumpèr fines illos & causas finales, ob quas V. Sacramentum percipi debet, distinctè expendamus. Primò quidem eo nomine & fine ad Eucharistiam accedendum est, vt eo ipso Domini mortem annunciemus, i. eius nimis quàm acerbam perpeffionem cogitemus ac meditemur, & toto pectore, ac quatenus eius gratia consequi poterimus, summa virium facultate gratias ei agamus pro beneficijs ineffabilibus, quæ in nos illa sua ad mortem usq; obedientia, atque illa salutifera sua passione & morte declarauit, conuenienter illi Apostolicæ sententiæ: *Quotiescunquè manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem dñi annuntiabitis, donec veniat.* Secundò, vt hoc percipiendo V. Sacramèto, accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro: Hoc est, corpus illius: atq; hoc pacto illi intimè concorporemur, & nature eius participes reddamur, idq; in corporû ac animarû nostrarû conseruatione ac sustentatione in vitam æternam, sicut ipse dicit: *Et qui manducat me, & ipse uiuet propter me. In me manet, & ego in illo: & ego resuscitabo eum in nouissimo die: ut hoc prisci patres, maxime Irenæus, Chrysofomus & Cyrillus, elegantissimè ac mellitissimè declarant: quorum testimonia suprâ allata consulas licet.* Tertio, quando quidem per Eucharistiam eius omnes participes sumus, atq; per eam ille est in omnibus nobis, uti sic etiam omnes in eo vnum efficiamur, sicut ipse dicit Iohan. 17. *Vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis vnum sint. Et ego claritatem, quam tu dedisti mihi, dedi eis, ut sint vnum, sicut & nos vnum sumus: ego in eis, & tu in me, ut sint consummati in vnum: sicut D. Hilarius hæc ipsa verba ad sacrosanctam Eucharistiam sua interpretatione accommodat. Atq; etiam, vt, quia omnes sumus de carne eius & de ossibus eius, omnes vnum corpus efficiamur, sicut Apostolus dicit 1. Cor. 10. *Quoniam vnus panis & vnum corpus multi sumus, omnes quidem de vno pane participamus.**

CAP. 9.

Tres fines vel causæ finales percipiendæ Eucharistia.

1. Cor. 12.

2.

Iohan. 6.

3.

Ephes. 4.

Hos

DE COMMVNIONE SVB ALTERA TANTVM
HOS TRES FINES AEQVE
COPIOSE NOS SVB ALTERA,
ATQVE SVB VTRAQVE, SPE-
CIE CONSEQVI.

GAP. IO.

Alterius spe-
ciei perceptio-
ne æquè pos-
sumus redire
in memoriã
passiõis Chri-
sti, atq; vtri-
usque.

Quòd verò hosce tres salutare fines simul omnes æquè lar-
giter sub alterutra, atquè sub vtraque specie Eucharistia
accipiendo consequi possimus, nullo id quidem negotio
doceri potest. Quòd enim ad primum finem attinet,
nè quis sibi persuaderet, antè dictam beatæ passionis
& mortis Christi meditationem & cõmemorationem fieri non pos-
se æquè alterutrius, atquè vtriusque speciei perceptione, Dominus
Christus, vt Apostolus testatur, & supra memoratum est, cuiuslibet
speciei institutionem singulatim his verbis ad Apostolos dictis con-
clussit: Hoc facite in meam cõmemorationem. Adhuc cõnantibus
illis accepit panem, & dedit illis, dicens: Hoc est corpus meum, quod
pro vobis datur; hoc facite in meam cõmemorationem; idq; antè
quàm calicem consecrare & porrigere inciperet. Similiter & calicem
postquàm cõnauit, dicens: Hic calix nouum testamētum est in meo
sanguine; hoc facite in meam cõmemorationem. En hęc consecra-
tionem & porrectiõem calicis speciatim hac absoluit clausula, Hoc
facite in meam cõmemorationem, æquè vt V. Sacramenti sub pa-
nis specie distributionem eadem ipsa clausula speciatim absoluerat.
Quare quid ille aliud innuit, quàm nos cuiuslibet speciei perceptio-
ne non minùs copiosè eius acerbissimam perpeffionem & mortem
cõmemorare, atq; ob eã summas ei grates laudesq; agere posse, quàm
si vtranq; sumamus speciem? Alioquì enim cuiusq; speciei instituen-
dæ ac porrigendæ frustra præceptum illud, quod diximus, adhibui-
se videbitur: cum tamen nemo nostrum nescius sit, eum nihil tem-
rè dixisse, & nec apicem vnum frustra scriptum esse.

Alter finis.
Sub qualibet
specie V. Sa-
cramēti Do-
minum intè-
grè accipi-
mus in cõfer-

Quòd autem ad alterum finem attinet, nempe, nos sub qualibet
specie Dominum integrè accipere, atq; hoc ipso ei nos intimè acpe-
nitissimè concorporari, in vtriusq; hominis, corporis & animæ con-
seruationem & sustentationem in vitam æternam, id iam paulò anti-
quissimis Domini verbis Iohan. 6. validissimè asserui & probavi. De
epia

nationē ani-
mæ & corpo-
ris in vitam
æternam.

enim nobis in V. Sacramento verum, vitale & viuificans corpus suū,
quod pro mundi vita datum est, & dat vitam mundo, idq; cum hac
pollicitatione: Si quis manducauerit ex hoc pane, viuēt in æternūm.
Et: Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui
manducat me, & ipse viuēt propter me, scilicet æternūm. Finem
igitur illum, propter quem hoc V. Sacramentum sumi debet, perci-
piendo corpus illius sub altera panis specie adipiscimur, putà, æternā
beatitudinem siue salutem, de qua D. Petrus prioris Epistolæ cap. 1.
dicit his verbis: Reportantes finem fidei vestræ, salutem animarum
vestrarum. Equidem Patrum innumera testimonia, huc facientia, q̄
iam suprà allata sint, hęc repetere nolim. Porrò eūdē finem, id est,
peccatorum remissionem & salutem, etiam in calice domini obtine-
ri, sicq; eandem omninò diuinam virtutem & efficaciam esse in cali-
ce, quæ sub panis specie est, id quoquè iam antè abundè demonstra-
tum est.

Deniquè etiam tertium finem, videlicet, vt omnes perceptione V.
Sacramenti vnum in Christo corpus efficiamur, sub vnaqualibet
specie nos posse perfectè consequi, Apostolus docet 1. Cor. 10. vt est
antè dictum, sanè quàm luculenter & expressè his verbis: Vnus pa-
nis, vnum corpus multi sumus, oēs quidē de vno pane participamus.
Vbi certè Apostolus solius panis mentionē facit, iuxta Græci textūs
veritatem, in quo, vt ibidē Erasmus testatur, nulla fit calicis men-
tio: simulq; indicat, quòd factum sit, vt in Latinis exemplaribus de ca-
lice appositum sit.

Finis tertius.

Quandò igitur ex his omnibus planum testatumq; fit, sub quali-
bet specie tantundem nos vt sub vtraq; consequi, simulq; fines eos
omnes, propter quos hoc V. Sacramentum sumendum institutū est,
adipisci, non potest indè nõ sequi irrefragabiliter, vnicuique Chri-
stiano ad obtinendam tum corporis, tum animæ salutem, satis esse &
sufficere sub altera duntaxat specie deuotè & reuerenter communi-
care: cum nemo negare possit, nihil referre quid ex æquipollentibus
fiat: quemadmodum etiam illud vulgò tritum prouerbiū, quod à
scriptura non discrepat, habet; Nõ de itinere, sed de meta curandum
esse. Atq; indè est, id q̄ postea non obscuris, sed illustribus & certis
testimonijs docebitur, quod ab ipsis aded Apostolorum tēporibus

Nihil refert,
quid ex æq-
pollentibus
fiat.

AAAA vsq;

vsq; ad Constantiense Concilium, præter communionem vtriusq; speciei, semper etiam vnus tantum speciei communio, quandoque panis solius, idq; præsertim intra domesticos parietes, in eremis, pro peregrinis & ægrotis asseruata & vsurpata fuit: nonnunq; solius vini, maximè infantibus atq; eiusmodi morbo correptis, vt nihil esculentum admitterent, data atq; porrecta fuit: atq; quælibet eiusmodi communio semper pro Christiana & sufficiente habita est.

Quid Paulus hac oratione, Quicumque manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, ni indignè, significet.

Quò quidem (meo iudicio) nõ parum facit (quicquid tandem Melancthon dicat) etiam illa Pauli sententia 1. Cor. 11. vbi sic habet: Quicumq; manducauerit panem hunc, vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Dñi. Audis enim hic eum dicentem, q; quicumq; vel ederit, vel biberit indignè, eum & corporis & sanguinis Dñi reum fieri. Qua dictione (vel) disunctiua Apostolus haud dubiò à contrario sensu subindicare voluit, q; quisquis vel hunc panem dignè manducauerit, vel calicem hunc dignè biberit, iustitiam & vitam edat atq; bibit: quemadmodum hæc Apostoli sententia infra fusius explicabitur, & Melancthonis glossa, quam in eam cudit, confutabitur.

EORVM, QVAE IAM DICTA SVNT, VERITAS COLLATIONE TYPORVM CVM HOC V. SACRAMENTO, ADSTRVITVR.

CAP. II. Typi veteris Instrumenti, Manna & petra in deserto, quibus hæc Sacramenta correspondent, id indicant, sub altera specie tantundem quantum sub vtraq; accipi.

Postremò hæc ita se habere, vterq; ille in veteri Instrumento commendatus, huius vtriusq; in nouo testamento instituitur speciei V. Sacramenti typus, multò etiam apertius indicat videlicet manna, quod consentaneum in primis gessit typi corporis Christi sub panis specie: & aqua in eremo ex petra manans, quæ æquè comodus fuit typus sanguinis Christi sub vini specie: vt Apostolus ipse testis est 1. Cor. 10. Obserua em, vt vnus olim hos duos typos populo Israelitico in deserto præbuerit, ac deindè cõter illam figurarum exhibitionem vel præstationem cum hac rerum figuratarum ac significatarum planeq; verarum exhibitione, & luculenter inde competens, quam pulchrè hæc diuinæ exhibitiones iuxta figurarum & rerum si-

guratarum analogiam mutuo sibi correspondeant atq; consentiant.

Vt enim in aperto est, Dominus in eremo Israelitis sub veteri Instrumento non simul manna & aquam è petra dedit. Primò nanque manna, quod scriptura panem cæli nominat, in spiritalem alimoniam eis contulit, Exo. 16. Postea verò, aliqua intercedente mora, etiã aqua è petra, Moïsi virga percussa, eis præstitit in spiritale alimentum. Exod. 17. Obserua porrò, vt harum figurarum quælibet singulatim, nõ autem vtraq; demum coniunctim, totum ac indiuiduum Christum significarint: manna quidem, vt Christus ipse testatur Iohan. 6. Aqua autem è petra, vt Apostolus testis est 1. Cor. 10. Deniquè obserua, vt Israelitæ in harum figurarum vnaqualibet tum temporis adhuc venturum Christum Dominum integrum ac indistractum in fide spiritualiter perceperint, vt nos eum hodiè sub vtralibet specie substantialiter accipimus. In manna enim, etiam antè quàm Dominus è petra aquam illis præberet, omnia iam habebant, vt Sapientia 16. cap. scriptum est his verbis: Angelorum esca nutriuisti populum tuum, & paratum panem de cælo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, & omnis saporis suauitatem. Substantiam enim tuam & dulcedinem tuam, quam in filios habes, ostendebas, & deseruiens vnus cuiusq; voluntati, ad quod volebat quisq; conuertebatur &c. Nota hic, manna omne in se habuisse delectamentum & omnem saporis suauitatem, & vnumquenq; pro sua voluntate in eo quicquid voluisset, esse adeptum. Idem testatur Apostolus de petra aqua manante, eam totum ac indistractum Christum significasse, & spirituales Israelitas illum ex ea bibisse. Bibebant autem, inquit, de spirituali, consequente eos, petra: petra autem erat Christus. primæ Corinth. decimo.

Dominus nõ dedit simul eodem tempore manna & aquam è petra Israelitis.

Quodlibet horum totum Christum significauit.

Atq; Israelitæ sub horum quolibet totum Dominum intellexerunt, & accepere spiritualiter.

Manna pro cuiusq; desiderio omne delectamentum & omnem suauitatem in se habuit. Petra significauit totum Christum.

Hæc ergò omnia si quis probè consideret, nimirum animaduertit, quàm pulchrè & appositè hæc figuræ vtrique huius V. Sacramenti speciei, quam designarunt, respondeant & cõsentiant. Vt enim olim Deus Israelitis non simul præstitit manna & aquam è petra, ita etiam CHRISTVS non simul accepit panem & vinum, & dixit: Hoc est corpus meum & sanguis meus: neque ea discipulis suis simul tribuit & porrexit: sed primò corpus suum inter cõnandam, sanguinè verò iam cœna peracta, vt supra identidem dictum est. Deindè vt quælibet

Explicantur ea quæ de typorum & per eos significatorum sacramentorum collatione dicta sunt.

bet illarum duarum figurarum totum ac indiuisum Christum populo Israëlítico significauit & expressit: ita nos quoque necesse est Christum ipsum integrum ac indiffectum sub qualibet Eucharistia specie habere substantialiter. Ad hæc, sicut Israëlita sub vnaquaque harum figurarum Christum integrum ac indiffectum, adhuc quandoque venturum, per fidem typicè percipere: sic nos citra dubium hodiè eundem Christum omninò integrum ac indiuisum sub qualibet V. Sacramenti specie perfectè & realiter seu re vera accipimus. Denique vt illud veteris Instrumenti manna omnem saporis suauitatem habuit, ita vt quilibet è populo Israëlítico pro voto in eo quicquid vellet obtineret: ita nimirum ac multò etiam magis noui testamenti manna, quod est Eucharistia sub panis specie, quicquid vel optare vel expectare possimus, in se substantialiter habeat necessum est. Debent enim figuræ necessariò respondere veris illis rebus per ipsas significatis siue præfiguratis: nec typi plus aliquid significatiuè vel typicè, quam res ipsæ, quarum typi sunt, realiter in se continere debent: nisi asserere velimus, quod nefas sit, Iudæos olim in typis plus esse consecutos spiritualiter, quam nos hodiè in diuinis mysterijs & sacramentis accipiamus substantialiter.

Memorabilia Philonis & Iosephi de manna testimonio.

Et est sanè notatu dignum, quod duo illi inter Hebræos facile principes ac præcipui, Philo & Iosephus, de manna literis cõsignarunt. Iosephus quidem lib. 3. his vtitur verbis: *A Deo, inquit, & incredibile erat hic cibus: cuius hæc natura est, vt qui hunc habet, alium non desideret.* Et post pauca: *Atque, ita perpetuum gaudium & securitatem per hunc cibum sunt adepti.* Philo autè libro, Quod deterius potiori insidiari soleat, ait, per manna quiddam generalissimum intelligi, id est, veram panaceam, escarum omnium ingenium & saporem continens: quandoquidem omne delectamentum pro cuiuscunq; illud cum fide percipientis voto & voluntate in se habebat.

Manna cur coriandri semini assimile fuerit.

Multò etiam illud dignius notatu est, hucque non parùm facit, quod idem Philo lib. 2. Allegoariarum legis indicat, propter eam semini coriandri manna fuisse simile, (nò dubium, quin ex singulari dei prouidentia ac ordinatione) quòd huius seminis ea natura sit, vt etiam si cõcidatur minutissimè, singula portiuncula & mica satæ germinent, non secus quam coriandrum (vel coriantum) solidum. Cùm igitur dñs manna, ceu figuræ eiusmodi.

eiusmodi seminis coriandri formam & figuram præbuerit, quò indè animaduertetur populus ille Israëliticus, ipsius efficientiam non in externa copia & multitudine, sed in occulta dei virtute sitam esse, vt etiam peculiariter hoc de illo scriptura testatur his verbis: Nec qui plus collegerat, habuit ampliùs: nec qui minùs parauerat, reperit minùs: ecquis tandè dubitare possit, V. Sacramentum sub panis specie, ceu rem illam veram, cuius manna typus tantum fuit, hanc conditionem vel proprietatem longè excellentiùs & conuenientiùs habere: aded vt etiam in minima quaque eius particula vel frustulo tota ac integra ipsius totius V. Sacramenti vis & virtus, immò Christus ipse totus ac integer sit: atque in illis, qui etiam in huiusmodi exiguis particulis illud dignè percipiunt, per fidem in charitate fundati, vbertim germinet, excreseat, & spirituales ac salutiferos proferat fructus, nec minùs quidem, quam si eius partes multo maiores, secundum externas species accepissent: idque maximè hac cõsideratione, quòd Christus omninò inseparabilis & indiuiduus est.

Exod. 16.

Ephes. 3.

QVOD IN MINIMA QVAQVE

EVCHARISTIAE PARTICVLA TOTVS

SIT CHRISTVS, LVCVLENTA EX PATRIBVS ASSERTIO.

NEc est sanè, cur cuiquam hoc meum argumentum insolens & exoticum esse videatur: cùm ex hoc ipso sancti patres apud se statuerint, & expressè præterea, ceu Dei verbum, docuerint: quo etiam Aduersariorum nostrorum error manifestè confutatur ac destruitur: nempe, V. Sacramentum nò dùm sub vna specie in consecrata ac indiuisa hostia, sed etiam in minima qualibet eiusdem vnus speciei particula, perfectè, integrè ac salutariter accipi.

CAP. 12.

A manna probat Patres, in qualibet minima V. Sacramenti particula totum esse Christum.

Testatur id principiò insignis ille martyr CYPRIANVS lib. 4. Epist. 7. & quidem elegantissimè ac luculentissimè: ipsamque Epistolam hoc pacto orditur, quo etiam tota deinceps Epistola nititur: Nos, inquit, quantum concepit mediocritas nostra, existimamus, in nullo mutari & debilitari posse beneficia diuina, nec minus aliquid illic posse cõ-

AAAA 3 tinge-

tingere, ubi plena & tota fide & dantis & sumentis accipitur, quod diuinis muneribus hauritur. Pergit inde, atq; inter cetera sic dicit: In sacramentis salutaribus, necessitate cogente & Deo indulgentiam suam largiente, totum credentibus conferunt diuina compendia. Id verò ceu per exemplum porro confirmat, maximè per hoc V. Sacramentum: Spiritus sanctus, inquit, non de mensura datur, sed super credentes totus infunditur. Nam si dies omnibus æqualiter nascitur, & si sol super omnes pari & æquali luce diffunditur, quanto magis Christus sol & dies uerus, in Ecclesia sua lumen uitæ æternæ pari æqualitate largitur? Cuius æqualitatis sacramentum uidemus in Exodo esse celebratum, cum de cælo manna diffunderet, & futurorum præfiguratione alimentum panis cælestis, cibum Christi uenientis ostenderet. Illic enim sine discrimine uel sexûs, uel ætatis, gomor à singulis æqualiter colligebatur. Unde apparebat, Christi indulgentiam & cælestem gratiam postmodum secuturâ, æqualiter omnibus diuidi: sine sexûs uarietate, sine annorum discrimine, sine acceptione personæ super omnem Da populum spiritualis gratiam muneris infundi.

Gratia Spiritu sancti non conferitur manes ac mutila.

Hæc. 1. 16. Manna.

In una Ecclesie domo agnus in sacramento editur.

Manna. Psal. 77.

Sermone quoque de Cæna Domini: Vna, ait, est domus Ecclesie, in qua agnus editur: nullus ei communicat, quem Israelitici nominis generositas non commendat. Huius panis figura fuit manna, quod in deserto pluit, ubi ad uerum panem in terra promissionis uentum est, cibus ille defecit. Et post pauca: Panis iste angelorum omne delectamentum habens uirtute mirifica, omnibus qui dignè & deuotè sumunt, secundum suum desiderium sapit, & ampliùs quàm manna illud eremi implet & satiat edentium appetitus, & omnia carnalium saporum iritamenta, & omnium excuperat dulcedinum uoluptates.

Explicat hæc multò etiam expressiùs & pulchriùs D. EVSEBIUS EMISENVS Homilia 5. de Pascha, his uerbis: Quod illius legis manna, de quo legitur: Pluit illis manna ut ederent, hoc unicuique sapiebat quod desiderijs concupisset: aliud erat quod sumebatur, aliud quod uidebatur, & inuisibiliter sapor ille in singulorum sensibus formabatur. Ergo illud legis manna cælitus illapsum, per multimodas suauitates naturæ suæ meritù, et generis sui excedebat intuitù: & cum creaturâ suâ dispensatio largitoris multiplici

tiplici diuersitate condiret, præbebat gustus quod ignorabat ad spectus. Iuxta percipientis desiderium escæ illi nouitas & dignitas nascebatur, unumquens uarijs & alienis saporibus reficiebat mellifluum pluuie illius donù, & multiplex sicci imbris obsequium. Quæ cum ita sint, quod illic auuiditas faciebat, hic fides faciat.

Manna, sicut imber.

Et paulò infra: Ad cognoscendù & percipiendù sacrificiù ueri corporis, ipsa te roboret potètia consecratis. Qui tunc latuit præfiguratus in manna, sit tibi manifestatus in gratia. Ipsum aut fuisse in manna illius specie præfiguratum, etiã ppheta euidenter ostendit, dicens: Panem cæli dedit eis, panem angelorum, etiam præfiguratum, nisi Christus &c. Et paulò post: de quo pane (i. manna) uetus narrat historia, nec quod plus collegerat, amplius: nec qui minus parauerat, reperit minus: eò quod Euchariæ sacra pceptio non in quantitate, sed in uirtute consistat: Quod corpus, sacerdote dispensante, tantum est in exiguo, quantum esse constat in toto: quod cum ecclesia fidelium sumit, sicut plenum in uniuersis, ita integrum præbat esse in singulis. De quo sensu apostolica sententia deriuata est, dicens: Qui multa, non abundabit: & qui modicum, non minorabit. Si forte panes esuriētibus apponeremus, non ex toto perueniret ad singulos: quia particulatim & minutatim per portione sua unusquisque præsumeret. De hoc uerò pane cum assumitur, nihilo minus habent singuli quod uniuersis: totum unus, totum duo, totum plures sine diminutione percipiunt: quia benedictio huius sacramenti scit distribui, nescit distributione consumi.

Psal. 77. Panis angelorum, Christus, Exod. 16.

2. Cor. 8.

Discrimine inter panem commune, & hunc cælestem.

CHRYSOSTOMVS eundem in modum loquitur de manna Homilia, cuius titulus est, Quod nemo læditur, nisi à seipso, dicens, hanc manna naturam fuisse, ut esset cibus quotidie nouus, & saporem sui pro desiderio uescentium ministrans.

Intellige hæc de externarum specierum distributione.

HIERONYMVS his scribit consimilia in Psalmum 147. Iudei, inquit, tradunt: quoniam manna quando comedebat, secundum uoluntatem uniuscuiusque: sic sapiebat in ore: ac si dixisset, Qui manna comedebat, si desiderabat mala, si uiam, si panem, si carnes, secundum qualitatem & uoluntatem comedentis, ita & sapor in manna erat. Et in Psalmum 67. Per quem tunc, ait, in Sina huic generationi manna defluxit, ipse Christiana genti corporis sanguinisque sui manna in Ecclesia ministrat. Et in c. Singuli, de

Manna pro cuiusque desiderio sapuit.

Conse-

In qualibet
V. sacramenti
portioe Christi
integer
est.

Consec. Distin. 2. vt illi Gratianus adscribit, hęc eius verba leguntur:
Singuli autem totum accipiunt Christum Dominum, & in singulis portio-
nibus totus est: nec per singulos minuitur, sed integrũ se in singulis prebet.

Concordat his HILARIVS PAPA in c. Vbi pars est corporis,
ead. Distinct. Vbi pars, inquit, est corporis, est & totum. Eadem ratio
est in corpore Domini, quę in manna, quod in eius figura præcessit, de quo
dicitur: Qui plus collegerat, non habuit amplius: neque qui minus para-
uerat, habuit minus. Non enim est quantitas uisibilis in hoc æstimanda
mysterio, sed uirtus sacramenti spiritualis. Hęc tenens Papa Hilarius.

Exod. 16.

GRAECVS INTERPRES, quem B. Thomas Aquinas in Cate-
chizat, in cap. 22. Lucę, in ea verba: Et accepto pane &c. sic habet:

A simili.

Totum autem corpus & sanguinem Domini suscipit, etiamsi mysteriorum
partem accipiat. Sicut enim unum sigillum diuersis totam suam figuram im-
partitur, & integrum manet post distributionem: & sicut una uox penetrat
ad multorum auditus: sic nulli dubiũ sit, corpus & sanguinem Domini totũ
in omnibus reperiri. Fractio autem panis uenerandi, passionem significat.
Hęc ille Græcus interpres.

Fractio exter-
næ speciei qd
significet.

Claruit tẽpo-
ribus Caroli
Crassi Impe-
ratoris, An-
no 881.

His omnibus conuenienter nos instituit PASCASIVS libelli
de Sacramẽto altaris, ante annos 700. edito, cap. 17. his verbis: Nõ est
enim quantitas uisibilis in hoc æstimanda mysterio, sed uirtus sacramenti
spiritualis: sicut nec quantitas hominis Christi metienda in corpore, sed uir-
tus in eo & diuinitas consideranda. Et infra: Et ideo fili hoc mysteriũ dum
communicas, dilata sinum mentis tuę, emunda conscientiam, & percipe non
quantum mica exhibet, sed quantum fides capiat.

Videtur re-
spexisse ad il-
lud D. Cypri-
ani li. 2. Epist.
2. Quũ illuc
fidei capaci
afferimus (lo-
quitur de ba-
ptismo) tantũ
indẽ gratiæ
inundantis
haurimus. Et
rursus Episto-
la 6. De Deo:
Dans creden-
tibus cõtum,
quantum se-
cudit capere
qui sumit.

Deindẽ ante annos quadringẽtos PETRVS LOMBARDVS epi-
scopus Parisiẽn, quem Magistrum Sententiarum vocant, (vir, crede
mihi, neutiquam vulgaris, sed cum primis excellens) supra dictam ca-
tholicę Ecclesię sententiam, ad ipsius vsq; ætatem ex eorum, quorũ
iam diximus, aliorumq; sanctorum Patrum doctrina apud Christianos
nos omnes cõu per manus traditam atq; deuolutam, perspicuis tradi-
tibus lib. 4. Distinct. II. Sub utraq; inquit, specie totus sumitur Chri-
stus, nec plus sub utraque, nec minus sub altera tantum sumitur. Citat eõ
Hilarium Papam & locum ex Exodi 16. cap. quorum supra memini-
mus.

mus. Quod verõ illic subiicit, Nec debent dici duo sacramenta, sed vnũ:
quia sub utraq; specie idem sumitur: intelligendum est, quemadmodum
seipsum declarat, Nempe vnũ dicendũ esse ratione rei contentę, quę
non diuiditur per duas species: & si interim ratione diuersorum ele-
mentorũ seu signorum, (quę Augustino proprię sacramenta vocan-
tur, vt sacramentũ a re sacramenti distinguitur) diuersarũq; etiam sa-
cramentalium formarũ diuinę consecratiõis, sint duo perfecta sacra-
menta: quorum singula idem continent, & vnum tantundem, quan-
tum ambo.

Porrõ Dist. 12. ex D. Augustino testatum efficit, fractionẽ & parti-
tionem sacramenti non in substantia corporis Christi, sed in sacramento, id
est, in specie fieri. Dicit em̃ Augustinus Sermone de verbis Euagelij
hunc in modũ: Nec quãdõ māducamus (Christũ,) partes de illo facimus:
& quidem in sacramento fit sic (i. externa specie.) Item: Nõrunt fideles,
quomodo manducant carnem Christi. unusquisq; accipit partem suam. Vn-
dẽ & ipsa gratia, partes uocantur. Per partes manducatur, & manet inte-
ger totus: per partes manducatur in sacramento, & manet integer totus in
celo, manet integer totus in corde tuo.

Fractio Eu-
charistię solũ
fit in specie.

Cur consecra-
te hostię, par-
tes uocentur.

Hanc fidem hodieq; CHRISTI CATHOLICA ECCLESIA in
tota Europa hoc pijsimo insigniq; cantico profitetur:

Caro cibus, sanguis potus,
Manet tamen Christus totus
Sub utraq; specie.

A sumente non concisus,
Non contractus, non diuisus,
Integer accipitur.

Sumit unus, sumunt mille:
Quantum iste, tantum ille,
Nec sumptus consumitur.

Et paulõ post:
Fracto demum sacramento,
Nẽ uacilles, sed memento,
Tantum esse sub fragmento,

Exegregia il-
la Prosa rhy-
thmica, Lau-
dã Sion Sal-
uatorem &c.

BBBB

Quan-

Quantum toto tegitur.

Nulla rei sit scissura,

Signi tantum sit fractura,

Qua nec status, nec statura

Signati minuitur.

Haec tenens ex illa Ecclesiae cantione.

Haec igitur vniuersae Christi ecclesiae tot iam seculis certa ac indubitata fides est, quam illi, qui partis aduersae sunt, quandoque nobiscum ex animo professi sunt. Qui vero & quo iudicio vel ratione ea postea sua defectione & apostasia abiurauerint, tibi Lector cogitandum, atque illis etiam atque etiam pensitandum relinquo.

HEBRAEOS ANTE NATVM

CHRISTVM RECTIVS HINC SEN-

SISSE, ATQVE NOSTROS AD-

VERSARIOS.

CAP. 13.

Equidem id pro comperto habeo, Iudeorum quondam Rabinos aliquot diuino spiritu aliquanto largius perfusos & imbutos, de Messiae sub vna qualibet futuri V. Sacramenti speciosa praesentia, ante ipsius Messiae aduentum longe rectius sensisse & credidisse, atque Melanchthon etiam nunc sentiat, quando tamen Christus iam tot ante secula venit, & quidnam de ipsius V. Sacramento credendum sit, suis ipse verbis sane illustribus indicauit. Nec possum committere, quin RABBI CAHANA, qui longe ante Christi natiuitate fuit, testimonium huc adscribam, a Petro Galatino viro excellentissimo, li. 10. de Arcanis Catholicae veritatis, cap. 6. his verbis recitatum. *In illud Gen. 49: Ligas ad uitam ciuitatem suam, & ad palmitem, o fili mi, num suum. Lauabit in uino uestem suam, & in sanguine uuae pallium suum. Rubriores sunt oculi eius uino, & dentes eius lacte candidiores.* Vbi sic

Insigne prophetici testimonium cuiusdam Hebraeorum Rabini, quante Christiana aetate extitit: quocirca Ad-

Rabbi Cahana ait: Haec uerba, Ligas ad uitam ciuitatem suam, ostendunt quod sacrificium quod fiet ex uino, non solum transmutabitur in substantiam sanguinis Messiae, sed etiam conuertetur in substantiam corporis eius. Verba autem illa, Et ad palmitem o fili mi asinum suum, significant quod diuitas & Dei filius unietur asino, i. materiae suae: quoniam Hamor, id est, asinus

materialis interpretatur. Quemadmodum etiam asinus fert onera & uestes uiatorum, ita rex Messias delicta totius orbis super se portabit, iuxta illud Esaiæ 53. cap. dictum: Et Deus obuiare fecit in eo peccatum omnium nostrum. Cum autem dicitur, Lauabit in uino uestem suam, & in sanguine uuae pallium suum, eadem est sententia diuersis uerbis: quoniam uestis dicit materiam, sicut dictum est Iob 10. cap. Pelle & carne uestisti me. Et in sanguine uuae pallium suum, id est, diuinitatem suam. Quia sicut pallium totum hominem circumdat, ita Deus totum replet mundum. Rubriores sunt oculi eius uino, & dentes eius lacte candidiores: hoc est, In sacrificio, quod fiet ex pane, non obstante quod album sit uelut lac, conuertetur substantia in substantiam corporis Messiae, eritque in ipso sacrificio substantia sanguinis Messiae rubra ut uinum. Erunt item in sacrificio uini, sanguis & caro Messiae, & eadem erunt in pane: quoniam corpus Messiae non potest diuidi. Idque ratio postulat. Nam si caro & sanguis diuisa essent, distinguerentur abinuicem. Corpus autem Messiae non potest diuidi, sicut scriptum est Exod. 12: Et substantiam non confringetis in eo. Praeterea caro sine sanguine, & conuerso, sunt res mortuae. Corpus uero Messiae post resurrectionem, quia glorificatum erit, semper uiuet. Et hinc est dictum illud: Dauid rex Israel in seculum uiuit. Oculi autem & dentes ideo dixit, ut uenustior fiat oratio, & sensus occultetur.

uersariorum error arguitur & conde-
maatur.
Rabbi iste dictionem illam hebraicam, Iro, quae apud Hebraeos pro duplici punctatione, duo quaedam significat, nempe, pullum, & ciuitatem pro ciuitate accepit.

Nota contra Aduersarios nostros.

Dictio Hebraica, Heezé, & substantiam significat, & os.

Haec ad uerbum Rabbi ille Cahana.

Quod autem dicit corpus Messiae post resurrectionem fore semper uiuum, ideo est, quia (ut supra latius probatum est) prisca Hebraeorum aiunt, unum de Messiae nominibus esse Dauid: idque potissimum Ieremiae testimonio probant, 30. cap. ita dicentis: Et seruient Domino Deo suo, & Dauid regi quem suscitabo eis: quae quidem uerba, Quem suscitabo eis, non de ipso Dauid, qui longe ante praecesserat, sed de Messia intelligi debere dicunt. Quapropter Rabbi Cahana recte dixit, hinc esse arcanum illud, Dauid rex Israel semper uiuit.

Haec sunt Petri Galatini.

Apud prisca Hebraeos mysterium illud fuit, Dauid regem semper uicturum, usque id accipiendum sit.

Huic Rabbi si usque ad venturi Messiae, Domini nostri Iesu Christi, & eius apostolorum tempora in humanis agere licuisset, haud dubie,
BBB 2 dubie,

dubiè, vt ex his cernere licet, non ille tam fuisset incredulus, vt Melanchthon & qui cum illo sentiunt: quin libenter ille credidisset, id quod Christi Catholica Ecclesia magna consensione confitetur, sub vnaqualibet specie V. Sacramenti, totum Messiam integrè & perfectè & esse & accipi: sicque eucharistiæ sub altera specie perceptione, vt probè fidelis, benè cõtentus fuisset: neq; perindè vt modicè fidei. Aduersarij nostri, vtriusq; speciei sumptionem, contra Ecclesiæ decretum, grauissimas ob causas matura cum deliberatione prudenter acpiè editum & constitutum, vt postea abundè docebimus, tam inopportunè, proteruè & procaciter vrissset.

COMMVNIONEM ALTERIUS SPECIEI, CVM CHRISTI TESTAMENTO, INSTITVTIONE ET MANDATO MINIME PVGNARE.

CAP. 14.

BVcerus, homo deploratæ memoriæ, Melanchthon & Andreas Friccius, quando quidem palàm asserere non audent, sub altera specie non tantundem haberi substantialiter, quantum sub vtraq; licèt hac in parte, Melanchthon præsertim, prauam animi sui opinionem & sententiam cordatioribus & intelligentibus satis prodant, communionem alterius speciei hac potissimum causa, quam ipsi iustam putant, sibi impugnandam sumunt, quòd etiam si tantum esset sub vna, quantum sub vtraque specie, nihilo minùs diuina poscat & flagitet institutio, vt vtraque species cõctis è religione Christianis porrigatur: atque eam ob rem hanc institutionem retinendam censent, nec ob vlla hominum commenta ab ea discedendum &c. Ità illi ea omnia, quæ hætenùs in hoc Articulo à me prolata sunt, pro hominũ commentis, non pro Dei verbis, tametsi Catholica Chri Ecclesia, non alio quàm verbi Dei loco semper ea accepit, habere volunt. Huc verò tria præcipuè scripturæ loco adhibent ac proferunt: Primò illa Domini verba, Bibite ex hoc omnes. Deindè ea quæ sequuntur, eiusdem Domini verba: Hoc facite in meam commemorationem. Postremò verba illa Apostoli: Pro-

Præcipuè aduersa partis argumenta cõtra alterius speciei communionem.

bet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat: quæ quidem Apóstoli verba, licèt absq; vlla ratione, tamen ed torquere nituntur, Melanchthon imprimis, tanquàm præcipiendi vim habeant, quibus Christianos omnes parère neccesè sit, atq; ità vtrãq; speciem sumere, i. panem edere & calicem bibere.

Quantus autem cordatus quisq; & intelligens ex ijs, quæ antè diluimus, facilè animaduertat, homines istos ex illa semèl animo concepta scripturæ diuinæ praua intelligentia pertinaciter à vero aberrare, & alios porrò in errorè inducere, nihilo minùs visum est Articulum hunc paulò fufius explicare. Et principiò quidem, nisi me fallunt omnia, nemo eruditus id inficiàs ire ausus erit, quod partim iam antè attigimus, si quidem Dominus post ea verba, Bibite ex hoc oès, verba illa sequentia, Hoc facite in meam commemorationem, suis Apóstolis (cum quibus solis, vt antè annotatum est, suam fecit cœnam) locutus non esset, iam sanè Aduersarios ex eo, quem sibi prætexunt, fucò nullam habere causam vel rationem ea ipsa verba, Bibite ex hoc omnes, (vt quæ tum solis Apóstolis Dominus dixerit, quæ admodum ea quæ apud Marcum sequuntur, Et biberunt ex illo oès, de solis nimirum Apóstolis dicta, clarissimè indicant) ad Christianos omnes detorquendi. Quia verò post ministratum calicem Dominus eis dixit, Hoc facite in meam commemorationem, indè illi iam inferre moliantur, id quod Dominus tunc fecerit, (quod illi de Eucharistia sub vtraq; specie administranda duntaxat accipi voluit) etiã Apóstolos & eorum successores, huius ratione mandati, etiam sinè medio facere necessariò oportere: maximè cum Apóstoli in illa Domini cœna non sacerdotum, sed totius Ecclesiæ & Christianorum omnium personam sustinuerint. Indè aded est, quòd Bucerus, qui quidem dum esset in humanis, inter Aduersarios facilè acutissimus, versutissimus & callidissimus fuit, qualem ego quidem eum habui, (non autè vt infidus ille rerum & negotiorum sacri Imperij explorator Iohannes Sleidanus libro illo suo mendacijs referto, De statu Religionis & reipub. sub Carolo V. Imperatore, falsò mihi affingit) quòd is, inquam, Bucerus (cum auctore Medmãno, me & bonis viris omnibus nedum inscijs, sed etiam inuitis, in hanc diuersionem vnà cum Melanchthone, Hedione, & eius farinæ alijs, non absq; ingenti mi-

Diluio.

2. Tim. 3.

Ex verbis illis, Bibite ex hoc omnes, cum Aduersarij nihil extorquere queat, ea quæ sequuntur, Hoc facite in meam cõmemorationem, torquenda sibi sumunt.

Vide responsonem meã ad Bucerum cõlumias, Casareæ Maior.

libri An. 1545.
nuncupatam
& typis ex-
celsam:

seria & calamitate, quæ indè extitère quidem, sed tamè Dei benignitate rursus sopitè sunt & profligatæ, temerè ac perfidèter irrepissè in prentensâ defensione deliberandè illius ter execrandè deformationis, cuius ille quidem architectus tum fuerat, sed non suo, verùm alio longè sublimiori nomine per hanc diœcesim veteratorè spargi ac diuulgari curauit, sub hoc titulo, ne vtraq; specie in cœna administranda &c. alia scripturæ loca penè omnia, vtpotè ex quibus nihil se speraret extorquere posse, missa fecit, potissimùm autem ac precipuè his Domini verbis, Hoc facite in mei commemorationem, ed inflatendis, contorquendis ac vi pertrahendis sese torquet & occupat, vt eam illa necessariò p se ferre videantur significationem, tanquàm ijs Dominus Apostolis & eorum successoribus generale & minime obscurum dederit mandatum, vt Eucharistiam sub vtraque specie Christianis omnibus, haud alitèr quàm eam ipse eis porrexisset, deinceps nouerint necessariò porrigendam, nisi contra ipsius præceptum venire velint. Quamobrem sanè necessariù fuerit, vt hæc Domini antè memorata verba ab hac extorta & coacta intelligentia vè dicemus, vtq; ea pro germana certaq; sententia sua accipièda sint, explicemus: ac deindè etiàm apostoli verba tractemus, & aduersariò cauilla & argutationes diluamus.

**DOMINVM HIS VERBIS,
HOC FACITE IN MEI COMMEMO-
RATIONEM, NOVI TESTAMENTI SACER-
DOTIVM INSTITVISSE, SVISQVE APO-
STOLIS ILLISIPSIS TRIPLICEM
CONTVLISSE POTESTATEM.**

CAP. 15.
Genuina ver-
borum illo-
rum, Hoc fa-
cite in mei cõ-
memoratio-
nem, intelli-
gentia, qui
arguenda.

Quisquis in Christi Euangelijs descriptam Dominicæ cœnæ preparationem, diuinam huius V. Sacramenti institutionem, totamq; illam actionem, in primis autem ea Domini verba, quibus ad eam vsus est, quidq; ijs nobis significare & innuere voluerit, accuratè inspiciat, & religiosa animi pietate ac deuotione perpendit & pensiculat: tū quoque

per ordinem patres alios post alios ad apostolos vsq; reuoluit, atque apud illos perquirat & explorat, vt memorata Domini verba, Hoc facite in mei commemorationem, in Christi Ecclesia semper accepta & intellecta sint, (vt) quilibet piè & religiosè Christianus ex ea prophætica admonitione facere tenetur: Interroga patrem tuum, & annuntiabit tibi: maiores tuos, & dicet tibi) is proculdubid comperiet verba hæc quæ Dominus duodecim apostolis locutus est, non perindè ad Christianos omnes, vt ad apostolos & eorum successores, i. sacerdotes posse pertinere. Quod vt planum testatumq; faciamus, citra vllam dubitationem id verissimum est, nec negari potest, Dominum hæc diuinis verbis suis, ante passionem suam veteris testamèti sacerdotium, ceu præuiam vmbra & figuram, antiquare & abrogare voluisse, vt etiam reuerà fecit, atq; in eius locum noui testamèti sacerdotium substituere, deinceps ad ipsius vsq; reditum duraturū, suosq; apostolos in eiusmodi sacerdotij noui testamèti sacerdotes consecrâsse ac ordinâsse, eisq; & eorum successoribus, i. presbyteris siue sacerdotibus, ed legitimè & ordine vocatis, triplicem quandam diuinam potestatem & authoritatem, quam non perindè omnibus præbuerit, contulisse & attribuisse: vt si rectè consideres, sint magis verba potestatem tradentis, q̄ præipientis. Sunt autè hę potestates:

Prima, vt verum corpus & sanguinem eius ex pane & vino aqua mixto, virtute & facultate diuinorum verborum ipsius, perindè vt ipse fecit, possint conficere & consecrare.

Altera, vt eiusmodi verum corpus & sanguinem eius in V. Sacramento, mox à diuina consecratione, in locum omnium priscae legis sacrificiorum (quæ ille his ceu vmbra luce, aboleuit) deinceps Deo patri ceu vnicum eiq; gratissimum & acceptissimum sacrificium toto orbe in ipsius memoriam, donec veniat, offerre queant.

Tertia, vt hoc sacrificium & hæc hostiam, postq̄ immolata est, ipsi percipiant, atq; porrò, ceu cõstituti ac ordinati dispensatores mysteriorum Dei, etiam alijs Christianis, probatione prius pcedente, ea ratione impertiantur, vt ea omnia, quæ n̄s in cruce pro nobis cœlesti patri suo in nostri redemptionem obtulit, in sempiternam corporū ac animarum salutem re vera & actu ipso consequantur.

Quæ nimirum tria à Domino demandata ministeria, eiusmodi sunt,

Deut. 32.

Christus his
verbis priscae
legis sacerdo-
tium abroga-
uit, & nouum
instituit: Apo-
stolos suos sa-
cerdotes or-
dinauit, ijsq;
& eorum suc-
cessoribus tri-
plicem cõtu-
lit potestatem.

Potestas

I.

2

3.

Assertio Ad-
terfariorum
multis modis
vana & com-
mentitia.

sunt, vt non indiscriminatim per quoslibet, sed per solos apostolos & eorum successores, i. sacerdotes, ad ea legitimè vocatos, (modò in his expressæ Domini voluntati & ordinationi debeat satis fieri) sint administranda & expedienda: adèd vt Aduersariorum assertio vana sit & commentitia, dum aiunt, apostolos in illa suprema cœna non sacerdotum, sed solummodò vulgariū Christianorum sustinuisse personam, locumq; obtinuisse: actionemq; & functionem seu ministerium sacerdotum in hoc tractando V. Sacramento non pluris faciendam, quàm cuiuslibet alterius Christiani, Eucharistiam duntaxat percipiētis: tum etiam in ea verba, Hoc facite in mei commemorationem, id solùm velle & exigere, quòd vt Dominus Apostolis suam Eucharistiam sub vtraq; specie prœbuit, ità etiam ministri Ecclesiæ eandem Christianis omnibus necessariò porrigere debeant: adeoq; ijs ipsis verbis generatim Christianis omnibus præceptum esse, vt Eucharistiam hac & non alia ratione percipiant. Quæ tamen omnia, vt ab illis asseruntur, à vero prorsus abhorrent. Primò enim id negari non potest, longè aliud, multoq; maius & augustius hîc Apostolis datum esse mandatum, quàm (iuxta Aduersariorum assertionem) illud sit quod iam iamq; memoratum est: neq; Christianis omnibus communiter & ex æquo posse congruere, vt hanc triplicem sibi vendicent & vsurpent potestatem, putà, Dominici corporis consecrandi, offerendi, dispensandi. Deindè etiam illud concedendum est, eos qui nõ consecrant, siue illi sacrifici sint, siue laici, ex hoc Domini mandato nullam aliam sibi vendicare posse auctoritatem, siue potestatem, q̄ vt à sacerdotibus sacrificantibus & corpus Domini conficiētib; ceu dispensatoribus mysteriorum Dei, deuotè ac piè petant, vt Eucharistiam ipsis præbeant, quòd per eam res diuinas, quæ illa continentur, siue bona diuina sub ipsa contenta, in suam salutem sempiternam perfectè adipiscantur.

Ea verba,
Hoc facite in
mei commem-
orationem,
quatenus ad
non sacrificia-
tes pertineant.

Quæ cum ità se habeant, equidem nihil ambigo, cordatum quemlibet, modò is Matthæi, Marci & Lucæ Euangelia in manus sumere, vtq; ab illis Christi cœna descripta sit, pensulare velit, facile re ipsa & exactè comperturum, postea quàm Dominus (veniēte die azymorum, in qua necesse erat occidi pascha, vt Lucas ait) suis mandauit Apostolis, vt illud scilicet pascha, pro more prisce legis ipsi præpara-

rarent;

rarent, idemque haud dubiò, cum iam præparatum esset, iuxta legis eiusdem ritum immolauit, & cum suis Apostolis ipse quoque percipit, ac deindè ad hoc V. Sacramentum instituendum sese conferens, dixit: Hoc facite in mei commemorationem: his eum factis & dictis nihil aliud neq; indicare, neq; dicere voluisse, quàm si ità esset locutus: Hactenus agnus paschalis & alia veteris Instrumenti sacrificia, quæ corporis & sanguinis mei in peccatorum remissionem offerendum sacrificium, ceu typi quidam designarunt, immolata sunt: at quæ cuncta hæc prisca sacrificia, ceu meræ quædam vmbre, deinceps sine habebunt; nec vos posthac pascha & id genus prioris testamenti hostias sacrabitis & offeretis, neq; iuxta Mosaicæ legis præscriptum sumetis & comedetis: sed, Hoc facite in mei commemorationem: Hoc facite, quod ego iam facio: i. deinceps præcedentium omnium typicorum sacrificiorum loco, corpus & sanguinem meum consecrabit, offeretis & percipietis, eaq; alijs fidelibus ea qua par est ratione impartiemini.

DE PRIMA POTESTATE CORPORIS ET SANGVINIS DOMI-

NICI CONFICIENDI.

E Nimyerò solis Apostolis, & eorū successoribus verbis sæpè dictis excellentissimam hanc diuinamq; V. sacramenti consecrandi, & ex pane & vino aqua mixto, veri corporis & sanguinis eius conficiendi tributam esse auctoritatem siue potestatem, vel indè potest intelligi, quòd neq; illi, neq; quisquã mortalium, immò nec vllus angelus, absq; eiusmodi singulari diuinoque Domini mandato tam supra omnem modum admirabile & supernaturale opus, quod rationem & intellectum omnem longè superat, efficere & perpetrare possit: id quod sancti Patres ad vnum omnes ad ipsos vsq; Apostolos, concorditer testantur,

DIONYSIUS AREOPAGITA luculenter ait: *Quocirca reuerenter sumus ex pontificali officio, quòd hostiam salutarem, quæ supra ipsum est, litet, se excusat, ad ipsum primò decenter exclamans: Tu dixisti: Hoc facite in meam commemorationem. Deindè tanto ministerio dignus fieri postulat, ut sacramenta sanctè conficiat.* Vide supra fol. 77.

CCCC IVSTI-

Christum in
omniū pri-
scæ legis sa-
crificiorum
locum, vnum
duntaxat insti-
tuisse sacri-
ficium, facta
dictaq; eius
indicant.

CAP. 16.

Absq; Domi-
ni singulari
mâdato Apo-
stolis tradi-
to, nulla cre-
atura posset
eius corpus
conficere.

IVSTINVS his scribit consentanea: *Apostoli, inquit, in commentarijs suis, quæ Evangelia dicuntur, ita sibi Christum præcepisse tradiderunt, ut cibum hunc per preces sermonis ipsius consecrarent: eum: accepto pane, cum gratias egisset, dixisset: Hoc facite in mei memoriã. Vide supra fol. 86.*

CYPRIANVS sermone de Cæna Domini: *Ex quo, inquit, a Domino dictum est, Hoc facite in meam commemorationem, Hæc est caro mea, &c. Hic est sanguis meus, quotiescunquè his uerbis & hac fide actum est, panis iste substantialis & calix benedictione solenni sacratus &c. Vide supra fol. 118.*

BASILIVS in sua Liturgia Christum Dominum eum in modum inuocat, quo D. Dionysius antè scripserat: *Fac me, inquit, uirtute sancti tui spiritus idoneum, ut sacerdotij gratia indutus, huic sanctæ mensæ desistam, & sanctum & impollutum corpus tuum & sanguinem preciosum consecrem. Itemq; eundem Dominum his precatur uerbis: Propter tuam ineffabilem & immensam benignitatem, citra ullam mutationem & conuersionem homo factus es, & Pontifex noster appellatus es, & huius ministratorij & incruenti sacrificij consecrationem nobis tradidisti &c. Vide supra fol. 139.*

In eandem sententiã scribunt reliqui Patres oēs. Hesy chius in Leuiticum lib. 2. cap. 8. Chryso stomus in Matthæu, Homilia 83. & lib. 3. de Sacerdotio: quæ supra citauimus: Ambrosius de ijs, qui initiantur mysterijs, cap. 9: & lib. 4. de Sacramētis, cap. 4: & Libro de dignitate sacerdotali: Hieronymus ad Heliodorum: uidelicet, consecrationis actionem non nisi ad sacerdotem ex Domini mandato pertinere: adeoq; ipsum Dominum esse, qui ore sacerdotis mysteria sanctificet, consecret & conficiat. Augustinus lib. 20. contra Faustum, cap. 13: Noster, inquit, panis & calix certa consecratione mysticus fit nobis: sine qua non est sacramentum religionis. Chryso stomus quoque libro tertio de Sacerdotio, & Bernardus de Cæna Domini ad Petrum, ratione huius potestatis, sacerdotium angelicæ præferunt dignitati.

Verba diuinae consecrationis.

Ratione potestatis consecrandi corporis Christi, sacerdotij ministerium angelicæ antefertur dignitati.

Ex quibus id perspicuum fit, memorata illa mandantis Domini Verba, Hoc facite in meam commemorationem, ob hanc præcipuam authoritatem & potestatem, cui nulla alia possit æquiparari potestas, ad Laicos reliquosque omnes, non legitimè ad sacerdotij ministerium siue munus uocatos, nulla ex parte pertinere, vel posse referri: eosdemque huiusmodi potestatem vi uerborum istorum non nisi per summam impietatem ullo pacto sibi posse usurpare: qui uerò impia ac nefaria temeritate id faciant, eos longè horribiliora manere supplicia, quàm olim Core, Dathan & Abiron, eorumque complices, quos repentino hiatu terra uiuos absorpsit.

Non uocati legitimè ad sacerdotium, non possunt absq; summo Dei contentu corpus Christi conficere. Num. 16.

Quemadmodum serè etiam præfecto Osualdo in Comitatu Tyrolensi Sefeldæ quondam accidit, qui tamen non pari se scelere obstrinxerat, sed ea tantum in re quodam animi fastu & superbia peccarat, quòd non instar subditorum suorum, sed perinde ut sacrificus, magnam hostiam à suo parochio, quem ui eò adegerat, iudis omnibus porrigi sibi uellet. Cum enim iam eiusmodi hostiam percepturus, ad aram accederet, repente in saxum durissimum, quod ultra omnem admirationem ad illum deuorandum sese aperuit, toto serè dimidio corpore immersus est, atque ægrè sanè deuotis sacrifici precibus & obsecrationibus ab ulteriori demersione seruatus est: at nihilo minus paulò post tremulus & clinicus, multumq; dolens & poenitens, diem clausit extremum. Accidit hoc hominum etiamnum superstitum serè memoria. Equidem foramen illud saxi sese repente aperientis, & ipsius Osualdi tum manuum, tum digitorum relicta uestigia, omnino conspicua in ipso altaris lapide, (cui ea in illo extremo periculo & necessitudine, dum mergeretur, apposuerat, sese retinere uolens) ipsam quoque hostiam, quam sacerdos illi rursus ex ore extrahere compulsus fuit, etiamdum incorruptam meis ipse oculis inspexi: fuitq; reuera id mihi horrendum stupendumq; spectaculum.

Terribile exemplum quod nostris propè temporibus accidit, ante annos plus minus 80.

Quæ tamen, atq; eius generis alia horrenda supplicia & animaduersiones Aduersarij nostri floccipendunt: apud quos etiam illi, qui

Abominanda Aduersarij rû temeritate

sacrifici nō sunt, nec ad hoc sublime ministerium, per Apostolorum successores Episcopos, ritē ac ordine vnquā vocati sunt, non dubitant etiam sinē Ecclesiastica consecrationis forma, immani quadam & planē satanica temeritate corpus & sanguinem Domini conficere, pparare & porrigere alijs: cū tamē nihil certius sit, quā eos huius nullam habere potestatem, vel auctoritatem, nec quicquā efficere aliud, quā quod vel maximē sit Deo inuisum & abominabile: vt patres omēs testantur, atq; tandē in magno illo Lateranensi concilio definitum & decretum est his verbis: *Hoc vniquē sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos fuerit ritē ordinatus secundū clauis Ecclesie, quas ipse concessit Apostolis, & eorum successoribus Iesus Christus.* Hūc usq; verba Concilij illius, in quibus per Apostolorum successores, Episcopi ritē ac ordine vocati accipiuntur, ad quos solos eiusmodi ordinatio pertinet: vt Paulus testatur ad Titum, quem Cretę episcopū instituerat, vt constitueret per ciuitates presbyteros, sicut ipse ei disposuerat: itemq; Epistolę 1. ad Timo. cap. 4. & 2. cap. 1. Idem autem Concilium Lateranense postē in generali illa Florentina Synodo, pręsente Gręcorum Ecclesia, denudē instauratum & approbatum est. Quin etiam multō antē in 2. Hispalensi Concilio, cap. 2. definitū est. *ordinatos ab alijs, quā a veris Episcopis,* (intellige, qui secundū scripturam em his, quos Apostoli Domini ordinauerunt, legitimē successerunt) *non consecrationis titulum, sed ignominie elogium percipere.*

Consule prolixam illam beatissimi Damasi, quę D. Hieronymus, vt notum est, tanti fecit, ad Episcopos Numidię aliosq; orthodoxos Episcopos hac de re scriptam Epistolam, quę in eius epistolis quartum obtinet locum, in qua ille multis locis p̄clarissimisq; scripturę exemplis id probat efficaciter, ordinationes non ab legitimis sacerdotibus, prorsus irritas esse, nec posse hac ratione non legitime ordinatis vllam sacerdotalem conferre potestatem: cum non possint eiusmodi temerarij homines alijs dare, quod ipsi non habeant. Hac de causa dubio, p̄cul pius ille Eusebius Samofatenus episcopus, cū sua ætate sub immani illa Ariani Imperatoris Valēris tyrānide, Ecclesias multas vacuas esse pastoribus cognouisset, militis habitu sumpto, quo se à tyrāno abscederet, & capite episcopali tiara, quā ex pileo se

Matth. 16.
Iohan. 20.

Tit. 1.

Eusebius Samofatenus quid fecerit, nē catholicis decēnt legitimi sacerdotibus.

cerat, teēto, Syriam, Phœniciā & Palęstinam peragrauit, ordines vacuos in ecclesijs, presbyteris, diaconis, alijsq; sacris ministris supplēs: vt Nicephorus refert lib. 11. cap. 21. Vbi id obseruandum venit, licēt id temporis Ariana hæresis passim dominaretur, non ramen ad eam barbaricam vastitatem ventum esse, vt quispiam pręter episcopos, sacerdotum & aliorum ministrorum cōsecrandorum sibi ius auctoritatemq; vendicaret. Atq; etiam si id quisquā ausus fuisset, Eusebius certē hoc tā prolixū, ipsiq; cū primis periculosum iter vel eo solo nomine emensus esset, nē catholici germaneq; Christiani absq; legitimis essent presbyteris, qui eis salubriter pręessent, ipsaq; sacramenta sanctē & efficaciter conficere & ministrare possent: quod quidem illi pręstare nequeunt, qui absq; eiusmodi legitima vocatione sese intrudi curant. Quę sint de prima potestate dicta satis, solis sacerdotibus legitimē vocatis, ijs Domini verbis, Hoc facite in meā commemorationem, collata.

DE ALTERA POTESTATE, NEMPE DOMINICI CORPORIS ET SANGVINIS OFFERENDI.

Porro secundō, Dominum seruatore vt primū ipse in sacrosancta cœna verum corpus & sanguinem suū in Eucharistia cœlesti patri suo incruentē obtulit, prius quā ea suis apostolis daret & porrigeret: quod nos suprā in primi Articuli primarij testimonijs passim plūs satis docuimus, præcipuē verō in Hesychio fol. 158. itā etiā deindē his mandādi verbis, Hoc facite in meā commemorationē, Apostolis & eorum successoribus tantū, i. sacerdotibus, non autē quibuslibet indiscriminatim, potestatem hanc & auctoritatē tribuisse idem corpus & sanguinē suū in sacramento altaris eundem in modū Patri suo cœlesti pro Christianis omnibus, tum vitis, tum vita funētis, ad ipsius vsq; reditum offerendi & immolandi, id nimirū diuina illius verba & tota cœnæ illius actio liquidō demonstrant. Confer eius verba, quę hic de corpore suo & sanguine noui testamenti locutus est, cum illis moris verbis de agno paschali immolando, Exo. 12. itemq; cum illis de immolatione

CCCC 3 sangui-

ſanguinis priſci illius teſtamēti, quo populum omnē & totum tabernaculum adſperſit Moſes, Exo. 24. atq; ex horum collatiōe locorum id certō comperies, Chriſtum dñm in locum illorum veteris Inſtrumenti ſacrificiorū, hoc ſuum noui teſtamēti ſacrificium ſubrogāſſe cumq; Dauid dicat, Tu eſ ſacerdos in æternū, eum citra dubium in ſacro ſancta cœna ſua, vt olim Melchizedech, panem & viuum, q̄ corpus ſuum effecerat, obtuliſſe ac immolāſſe.

Qui verò potuiſſet Dominus hanc ſacrificiorum permutationem indicāſſe euidentius, quàm quod ſanguini irrationalium pecorū veteris Teſtamēti, ſanguinem noui oppoſuit? hoc ipſo ſcilicet luculenter oſtendens, vt olim vêtus teſtamentum ſacrificio ſanguinis confirmatum fuit, ita ſe quoquē nouum teſtamentū ſacrificio calicis ſanguinis ſui confirmāſſe. Moſes ita ait: Hic eſt ſanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscum ſuper cunctis ſermonibus hiſ. Chriſtus verò ſic dixit de ſanguine ſuo: Hic eſt ſanguis meus noui teſtamēti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum. In hac vtriuſq; ſacrificij huius collatione S. Patres diligenter ſe exercitauerunt.

CHRYSOSTOMVS in cap. 26. Matthæi Homilia 83. in hæc vni verba ſcribens: *Quemadmodum, inquit, vetus teſtamentum pecudes & vitulos habebat, eodem modo nouum, Dominicum poſidet ſanguinem. Et in ea Apoſtoli verba I. Cor. II. Similiter & calicem &c. Quid autem id ſignificat, inquit, Hic calix nouum teſtamentum eſt? Erat autē veteris teſtamēti calix, ſacrificia, & ſanguis brutorū: etenim poſt ſacrificiū in calice, & ſi phiala, ſanguine accepto, ita ſacrificabāt. Cum igitur pro ſanguine brutorum ſanguinē ſuū induxiſſet Dominus, ne quis hiſ auditis perturbaretur, illius veteris ſacrificij meminit, intellige per antithēſin.*

Ab Oecumēnio collecta.

GRAECA COMMENTARIA in eundem Pauli locum ſic habent: *Erant in veteri quoque teſtamento pocula, in quibus libabant, ubi etiā poſtquam uictimas immolāſſent, ſanguinem irrationalium excipientes poculis, libabant. Pro ſanguine igitur irrationalium, Dominus proprium dat ſanguinem. Et bene in poculo, ut oſtendat vetus teſtamētum antea hoc delinēſſe. Propterea dixit: Nouum teſtamentum eſt per meum ſanguinem; non, irra-*

tionalium

tionalium animalium: per meum, inquam, ſanguinem, non per irrationalium ſanguinem, ut in veteri teſtamento.

THEOPHYLACTVS nimis quàm luculenter ſcribit in cap. 26. Matthæi, in illa Domini verba, *Hic eſt ſanguis meus: Sicut vetus, ait, teſtamentum immolationem habebat & ſanguinem, ita & nouum teſtamentum ſanguinem habet ac immolationem.*

Non diuerſum ab hiſ ſcribit A VG V S T I N V S epiſtola 86. ad Caſulaniū contra Vrbicū hiſ verbis: *Dicit ceſſiſſe poculo ſanguinē, nō cogitās etiam nunc ſe accipere ſanguinē. Quāto ergo melius & cōgruentius uetera tranſiſſe, & noua in Chriſto facta eſſe, ſic diceret, ut cederet altare altari, panis pani, pecus pecori, ſanguis ſanguini? Vide ſuprà fol. 255.*

Sed dicat fortaiſis aliquis: Equidē necdū percipio Euangelistas hac immolandi vel offerendi voce expreſſe vſos eſſe. Sed quid quæſo iſthuc refert, quādo Domini & Euangelistarum verba idem faciunt, & tantūdem valent, atquē offerēdi vocabulum? En habes hīc eiufcemodi verba: *Accipit Ieſus panem, gratias egit, fregit, & dixit: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur, ſiue frangitur. Itemq;: Hic eſt ſanguis meus, qui pro vobis funditur in remiſſionem peccatorum. Hæc verba, Gratias egit, Fregit, item, Quod pro vobis datur vel frangitur: itēq;, Qui pro vobis funditur in remiſſiōem peccatorū, verba ſunt immolationis, & quæ immolationem ſignificent. Eius rei teſtis eſt E V S E B I V S P A M P H I L I de Demonſtratione Euangelica lib. I. cap. 10. *Horrorem, inquit, afferentia menſe Chriſti ſacrificia, ſupremo Deo offerre, per eminentiſſimum omnium ipſius pontificem edocti ſumus &c. non dubium, quin illis Dñi verbis: Hoc facite in meū commemorationem: Hoc eſt corpus meū, quod pro vobis frangitur: Hic eſt ſanguis meus, qui pro vobis funditur. Eundem in modū C H R Y S O S T O M V S verba illa, Frangitur, &, Pro vobis frangitur, exponit in cap. 10. prioris ad Corinthios Homil. 24: *Quare, inquit, addit Paulus, Panis quem frangimus? Hoc in Eucharistia uidere licet, in cruce autem minime, ſed omninō contra. Os enim, inquit, eius non conteretur. Sed quod in cruce paſſus non eſt, id in oblatione patitur, & propter te ſe frangi permittit: Intelligit, ſignificante myſterio. Idem de hoc verbo, & de illo alio***

(Fund-

(Funditur) Prosper in Augustini sententijs testatur, vt habetur de Cōsecratione Distinct. 2. ca. Cū frangitur, Atq; ipse adeo Augustinus verba hæc, Quod pro vobis datur, nō aliter accepit, quā, Quod pro vobis immolatur, lib. 3. de Trinita. cap. 10. & lib. 4. cap. 14. Atq; eam ob rē cū dominus gratias egisset, & dixisset: Hoc est corpus, quod pro vobis datur; &, Hic est calix in sanguine meo, qui pro vobis funditur, nihil aliud neq; indicare, neq; dicere voluit, quā se patri suo cælesti corpus suum pro nobis omnibus cum gratiarū actione immolare: vt idem Augustinus etiam alibi testatur, nempe in Psal. 39. Denique IOHANNI DAMASCENO lib. 4. orthodoxe fidei, cap. 14. verba illa Pauli, Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, idem sunt, quod, *In nocte qua seipsum obtulit.*

Porro, quod ad dñi mandatum, Apostolis & eorum successoribus presbyteris vel sacerdotibus datum attinet, confer hoc domini verbum, FACITE, in nouo testamēto, cum illo, FACIATIS, veteris Instrumenti: vt Leuit. 24. Et faciatis hircum pro peccato. Et Iudicū, vbi dicēti Manue, Faciamus tibi hœdum de capris, respōdit angelus: Si vis holocaustum facere, offer illud Domino: atque id genus plurimā loca, vt Ezechielis 45. & 46. facileq; perspicies, Facite idem significare, quod, offerre: quanquā etiam præterea idem sit, quod Consecrare & Sumite: quando quidem in veteri Instrumento hæc tria in sacrificijs significauit, vt quæ primū sanctificarentur, vel consecrarentur, deinde offerrentur, postremò sumerentur, Quod quidem eō minorē apud nos dubitationē habere debet, quā dō etiā apud ethnicos scriptores verbum hoc non raro idem valet, quod, offerre, vt nōrunt eruditi. Apud Romanos certē in sacrificijs solenne erat, sacrificium hoc compellare verbo, Hoc age. Adeoq; D. Paulum istud (Hoc facite) ita accepisse & intellexisse, prætereaq; docuisse, panē & calicē dñi esse Ecclesiæ sacrificium, satis ex his eius verbis constare potest, q̄ sunt prioris ad Corinth. cap. 10: Videte Israël secundum carnem. Nōne qui edunt hostias, participes sunt altaris? Quid ergo? Dico quod idolis immolatum sit aliquid? aut quod idolum sit aliquid? Sed quod quæ immolant gentes, dæmonijs immolant, & nō Deo. Nō autem vos socios fieri dæmoniorū. Non potestis calicē dñi bibere, & calicē dæmoniorum: non potestis mensē dñi participes esse, & mensē dæmoniorum.

Verbi Græcē in vtroq; testamento idē est, ἄριστον, quod Facere Latini dicūt.

Ex Apostolo 1. Cor. 10. patet, spicuum est, Eucharistiam esse Ecclesiæ sacrificium.

dæmoniorum. Discis hinc, vt Apostolus nostrum, id est, Christianæ Ecclesiæ altare & sacrificium, altari & sacrificijs Isrælitarum: itemq; calicem nostrum, calici quem ethnici dæmonibus immolabant, nostramq; mensam illorum mensæ per Antithesin opponat.

Quorum verò plura è scriptis diuinis proferre attinet, cū in cōfesso sit, hoc celsissimum altaris Sacramentum in Christi Ecclesia iā inde ab Apostolorū tēporibus, ab ipsis etiā Apostolis semper Ecclesiæ sacrificiū & appellatum & habitum esse? quod equidem puto satis luculentam esse horum Domini verborum interpretationem.

ANDREAS Apostolus, cū ab Aegea vrgeretur sacrificare idolis, respondit illi his verbis: *Ego omnipotenti Deo immaculatum agnum quotidie in altari sacrifico.* Vide supra fol. 186. Quod verò Apostoli verba hæc, Hoc facite in meam commemorationem, ea ratione accipiēda esse docuerint, Patres omnes inde ab illorū ætate ad nos vsq; admodum concorditer testantur.

Apostoli ipsi ac deinde reliqui Patres, oēs Eucharistiæ sacrificiū appellauerunt.

TESTIMONIA S. PATRVM DE SACRIFICIO ALTARIS, EX ILLIS VERBIS, HOC FACITE IN MEAM COMMEMORATIONEM.

DIONYSIVS scribit his verbis: *Quocirca reuerenter simul & CAP. 18. ex pontificali officio, post sacras diuinorum operum laudes, quod hostiam salutarem, qua super ipsum est, litet, se excusat, ad ipsum primò decenter exclamans, Tu dixisti: Hoc facite in meam commemorationem.* Vide supra fol. 77. Quorum hæc sententia est, tanquā si Pontifex diceret Deo: Equidem hoc tibi sacrificium, Dñe Deus, offerre non auderem, nisi tu his verbis, id vt facerem, mandasses.

IRENÆVS, Apostolorum tempori admodum vicinus, etiam euidentiū id testatur his verbis: *Sed & suis discipulis dans consilium, primitias Deo offerre ex suis creaturis, non quasi indigenti, sed vt ipsi nec infirmitati, nec ingrati sint, eum qui ex creatura panis est, accepit & gratias egit, dicens: Hoc est meum corpus. Et calicem similiter, qui est ex ea creatura, que est secundum nos, suum sanguinem confessus est, & noui Testamenti nouam dicit oblationem, quam Ecclesia ab Apostolis accipiens, in vniuerso mundo*

Lib. 4. cap. 32. Dominus suis cōsultit discipulis, vt Eucharistiam offerrent.

DDDD offert

offerit Deo. Addit inde: De quo (sacrificio) in 12. Prophetis Malachias sic præsignificavit: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus omnipotens, & sacrificium non accipiam de manibus vestris: quoniam ab ortu solis vsq; ad occasum, nomen meum glorificatur inter gentes, & in omni loco incensum offertur nomini meo, & sacrificium purum: quoniam magnum est nomen meum in gentibus. Atque reuera prophetia hæc certè & absque vilo medio de hoc sacrificio accipienda est. Christi enim in cruce oblatio semel tantum, idque vno duntaxat orbis loco in Iudæa facta est: porro sacrificium humiliati & contriti cordis, cunctaque alia merè spiritalia nostræ deuotionis sacrificia, nouo Testamento cum veteri communia sunt: neq; illis id tribuere possumus, ea omninò pura esse. Itaq; sacrificium hoc vel oblatio, de qua Malachias agit, illud altaris sacrificium corporis & sanguinis Domini, quod sacerdotes offerunt, necessariò accipienda est.

CYPRIANVS vt ea Domini verba, Hoc facite in meam commemorationem, acceperit, apud illum videre licet lib. 2. Epist. 3. vbi sic habet: Nam si in sacrificio, quod Christus est, non nisi Christus sequendus est, utique id nos obaudire & facere oportet, quod Christus fecit, & quod facendum esse mandauit. Nam si IESVS Christus Dominus & Deus noster, ipse est summus sacerdos Dei patris, & sacrificium Deo patri ipse primus obtulit, & hoc fieri in sua commemorationem præcepit: utique ille sacerdos vicarius Christi verè fungitur, qui id quod Christus fecit, imitatur: & sacrificium verum & plenum tunc offert in Ecclesia Deo patri, si sic incipiat offerre, secundum quod ipsum Christum videat obtulisse. Eodem loco prophetia Dauidis de sacrificio Melchisedechico ad huius V. Sacramenti oblationem refert & interpretatur: ita vt nulli dubium esse queat, D. Cypriano hæc verba, Hoc facite in meam commemorationem, Dominici corporis & sanguinis oblationem potissimum significare.

Aduersarij hanc Cypriani epistolam pro communione vtriusque speciei contra nos acerrimè producunt: sed non vident illi eam de sola sacerdotis oblatione vel immolatione agere, quæ nullo pacto aliter ab eo fieri debet, quam vt Christus ipse Deus ac Dominus illius, summusque sacerdos in cœna sua fecit. De communione autem & dispensatione venerabilis Sacramenti nihil hic agitur. Immo verò è patrum testimonijs vix vllum aliud est, quo Aduersariorum teterrimus

Prophecia Malachie necessario de hoc sacrificio accipienda est.

Sacerdos vice Christi fungens in altari, ita debet offerre Eucharistiam, vt Christus eam obtulit, in memoria crucis illius sacrificij in cruce.

Psal. 109. Sacrificium Melchisedech, typus sacrificij altaris.

Aduersarij D. Cypriani epistola abutuntur.

error, hoc sacrificium negantium, tam validè & efficaciter retundatur ac profligetur, atque hæc ipsa epistola.

EVSEBIVS PAMPHILI libro quinto, capite tertio de Demonstratione Euangelica, cum Cypriano conspirans: Christus, inquit, ipse Melchisedech ritum, ea qua ad sacerdotium in hominibus gerendum spectant, per suos ministros perficit. Nam quemadmodum ille, qui sacerdos gentium erat, nusquam videtur sacrificijs corporalibus functus, sed vino solo & pane, dum ipsi Abraham benedicit: ita sanè primus ipse Saluator ac Dominus noster, deinde qui ab ipso profecti sunt sacerdotes, in omnibus gentibus spirituale secundum ecclesiasticas sanctiones sacerdotij munus obeunt, vino ac pane, & corporis illius, & salutaris sanguinis mysteria representant.

CHRYSOSTOMVS loco supra memorato in caput vigesimum sextum Matthæi, hæc Domini verba eundem in modum explicat: Aitenim: Sicut illud (sacrificium agni paschalis) in rememorationem miraculorum, qua in Aegypto patres vestri viderunt, faciebatis: sic & hoc facite in meam commemorationem. Sanguis ille ad primogenitorum salutem fuit effusus, hic in remissionem totius orbis peccatorum. Et quemadmodum Moses, Hoc æternum vobis erit memoriale, dicebat: sic & ipse, In meam, ait, commemorationem, donec veniam. Cernis, vt vir sanctus hic doceat, quemadmodum Moses præcepit immolari agnum paschalem in memoriam eorum miraculorum, quæ circa illos in Aegypto facta erant, diuinitus, præsertim in primogenitorum salutem & conseruationem, ita etiam Christum mandasse offerri in sua commemorationem carnem & sanguinem suum, donec veniat.

In Epistola I. Corinth. 10. Homilia vigesima quarta ait Christum se ipsum offerendum præcepisse. Quod verò his verbis, Hoc facite in meam commemorationem, id iusserit, testatur idem in cap. 10. ad Hebræos, Homilia decima septima: Nonne per singulos dies, inquit, offerimus? Offerimus quidem, sed ad recordationem facientes mortis eius. Sermone de Proditiōe Iudæ sic habet: Sicut illa vox quæ dicit, Crescite & multiplicamini, & replete terram, semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationem operante natura: ita & vox illa semel quidem dicta est, sed per omnes mensas Ecclesiæ vsque ad hodiernam diem, & vsque ad eius aduentum, præstat sacrificio firmam aem. Porro idem sacrificium solis

En, vt hic Chrysof. vocabulū Facite, pro, Offerre, accipias.

Verba Christi in hanc vsq; diu sacrificij altaris suam præstat firmitatem.

facerdotibus esse demandatum, cernere licet apud illum lib. 3. de Sa- cerdotio, & Homil. 2. in caput 1. posterioris ad Timotheu Epistola, vbi hac eius verba leguntur: *Sacra ipsa oblatio, siue illam Petrus, siue illam Paulus, siue cuiusvis meriti sacerdos offerat, eadem est quam dedit Christus ipse discipulis, quamq; sacerdotes modo quoque conficiunt.*

His Vualden- sibi error con- demnatur.

AMBROSIVS cum Chrysofotomo pulcherrimè cõsentit in cap. 10. ad Hebræos, vbi his vtitur verbis: *Ponifex noster illo est, qui hostia immo- dantem nos obtulit: ipsam offerimus & nunc, que oblatio quidem, cõsumi non potest. Hoc autem quod nos facimus, in commemorationem sit eius quod factum est. Hoc enim facite, inquit, in meâ commemorationem, &c.*

Vt Christus pro nobis ob- tulit sangui- nem suum, ita sacerdotes eum imitantes, idẽ sacrificiũ pro populo debet offerre.

Itemque in Psalmum 38. *Vidimus, ait, principem sacerdotum ad nos venientem, vidimus & audiuimus offerentem pro nobis sanguinem suum: sequimur ut possimus sacerdotes, ut offeramus pro populo sacrificium, etsi infirmi merito, tamen honorabiles sacrificio. Quia etsi nunc Christus non videtur offerre, tamen ipse offertur in terris, quando Christi corpus offertur, &c.*

Aduerte hĩc, vt Ambrosius ex illis Domini verbis, *Quod pro vobis datur: &, Qui pro vobis & pro multis effunditur*, id collegerit & accep- erit, Christi corpus & sanguinẽ à sacerdote in altari pro populo offerri debere: sacerdotesq; vt minimum functionis & ministerij, sui nomi- ne non tam fuisse contemptos & abiectos, vt sunt Melanchthoni.

CHRISTI CORPVS ET SAN- GVIS IN SACRA LITVRGIA PRO VIVIS ET MORTVIS, CUNCTISQVE ECCLESIAE NECESSITVDINIBVS PIC OFFERVNTVR.

CAP. 19.

DOctrinam hanc & institutionem, tametsi ea in Christi Ec- clesia à catholicis omnibus certissima semper est habita, Aduersarij nostri odio acerrimo & inexpiabili persequi- tur, contraq; eam modis omnibus quibus possunt, blate- rant & obstrepunt. Atqui illi CHRIS T I institutionem, vti iam inde ab initio ab eius Ecclesia intellecta, celebrata & vltima est, cõuellere non poterunt, sed vt vsque ad eius reditum salua & in- columis permaneat, velint nolint, permittere cogentur. Se solos oĩ nõsse arbitrantur: quod tamen posset illis non inuideri, modo e- probi.

probè cognita haberent, & sua scientia rectè vterentur. Ego verò p- quam discere ab illis velim, quando quidem Catholica Christi Ec- clesia in memoratis Domini verbis, Hoc corpus quod pro vobis datur vel frangitur, Hic sanguis, qui pro vobis & pro multis effun- detur in remissionem peccatorum, sacrificium quoddam nobis indi- cat & tradit, exemplar illius, quod in cruce peractũ est: quid causã sit, cur eiusmodi sacrificium pro illis omnibus, pro quibus datũ, fra- ctum, fustum est, offerri non debeat. Si enim verum hic est corpus, verusq; sanguis Christi, & si hoc sacrificium exẽplar est illius semel in cruce, in sanctis sanctorum litati sacrificij, vt Chrysofotomus, Am- brosius, & omnes sancti Patres asserunt, quare non etiã pro fideli- bus omnibus, tum viuis tum defunctis, vt itidem patres illi docent, offerendum sit? Præterea si verum est, quod Cyprianus ait, in huius (sacrificij) præsentia nunquam pati contriti cordis holocaustum re- pullam, cum, vt Augustinus tradit, nihil tam gratè offerri & suscipi posset, quã caro sacrificij nostri, corpus effectum sacerdotis nostri, cur nõ idem corpus tum pro viuis, tum pro vita functis offerri lice- at, cum tamen pro omnibus illis mortuus sit Christus, & omnium il- lorum æquè dominetur? Equidem non puto Aduersarios nostros contradicuros Cypriano, ita dicenti: *Quoniam sacrificium quod in cruce obtulit Christus, (id est, verũ corpus & preciosus sanguis eius, quæ re vera hĩc habentur) sic in beneplacito Dei constat acceptabile, & perpetua uirtute consistit, ut non minus hodiẽ in conspectu patris oblatio illa sit efficax, quã ea die, qua de saucio latere sanguis & aqua exiuit.*

Domini ver- bis docetur, Christi cor- pus & sangui- nem in altari pro viuis & mortuis offer- ri debere.

Serm. de car- na Domini. De Trini. lib. 4. cap. 14.

Rom. 14.

Sermone de baptismo Christi sub facem.

Verum quidem est, donec Aduersarij nostri perfrieta fronte ne- gabant, Christum nullum instituisse nec reliquisse sacrificium, tan- tispèr illis non posse non videri perperam facta ea omnia, quæ iam- inde ab Apostolis hac in parte Catholica fecit Ecclesia: atqui si illi Dei munere & fauore eatenus possent redire ad sanitatem, sibiq; re- stitui, vt cum Ecclesia sacrificium à Christo institutum agnosceret, iam sanè non possent etiã non fateri, sacrificium hoc & pro viuis, & pro mortuis offerri oportere.

Cum Eucha- ristia sit Ec- clesie sacrifi- cium, debet pro viuis & mortuis of- ferri.

Priscæ legis sacrificia, quæ non nisi vt vmbra quædam hoc sacri- ficium significarunt, multiuaria, vt tertius Moseos liber probat, fu-

DDDD 3 ère,

Pro peccatis hostiæ.
Leuit. 4. 5. 6.

Gratiarum actionis, Leuitici 3. 7.

Sacrificia vesca.
Leuit. 2. 6.
Num. 5. 17. 18. 20.

Sacrificia præfæ legis, nedum pro viuus, sed etiam mortuis immolata sunt.

Libro de Cura pro mortuis gerenda, cap. 18.

Iudæi hodieque pro suis vita sanctis orant.

Scribit is Iudæos habere libellum quendam, quem Memorem vocent, in quo vita sancti cōscripti sunt, vnde singulis annis ter eorū nomina è sede quadragula, vel suggestu quadragula, quem Almemorem vocent, recitentur.

Ex Apostolorum ordinatione sacrificium altaris semper pro viuus & mortuis oblatum est.

ère, putà, Holocausta ppitiatoria p peccatis, p gratiarū actione, vesca, consecrationis vel initiationis &c. Ea q̄ pro peccatis offerebantur olim in veteri lege, Domino offerebantur, alia pro peccatis perpetratis, alia pro ignorantia & negligentia sacerdotū, principū, magistratū, totius populi, plerunq; etiam certæ alicuius personæ. Sacrificia gratiarum actionis, q̄ eadem pacifica appellantur, Dño immolabantur pro omnigenis à Deo collatis beneficijs & donis tum in actione gratiarū, tum ob futura pmerenda à Deo munera ac beneficia. Sacrificia vesca ex munda erant farina, & panes absq; fermento. His annumerantur vini & olei sacrificia: atq; hæc sacrificia oīa, non p viuus duntaxat, sed etiā defunctis offerebant, ea p̄sertim, quæ pro peccatis fiebāt: vt videre licet 2. Machabæorū, cap. 12. vbi sic habes: Iudas fortissimus duodecim millia drachmas argenti misit Hierosolymā, offerri p peccatis mortuorū. Quæ librū etiā Aduersarij contemnendū putat, at tñ Augustin⁹ & alij Patres eū minimè contēnunt. Immò verò hodieq; Iudæi ex veteri more pro suis vita sanctis fratribus & sororibus precant. Precatio, quam in eorum Synagoga p̄centor alta dicit voce, & populus repetit, eiusmodi est: Memor sit de animarū eorū, & collocet eas in paradiso cum Abraham, Isaac & Iacob, & alijs sanctis &c. quæ admodum Antonij Margarita à Iudaismo ad Christi fidem traductus, scribit libello illo suo, cui titulum fecit: Vniuersa Iudæorū fides. A. Quod si hæc ita se habent, vt quondā ymbre veteris illius legis p cūctis & spiritalibus, & tēporarijs necessitudinibus, nec p viuus modò, sed etiam p mortuis oblata sint, quātò magis hoc pstantissimū ac diuinissimū corporis & sanguinis Chri sacrificiū, illis vmbis pfiguratū, offerri debet, ob cōciliandū deū Christianis oībus, ob ei⁹ auertendā irā, ob impetrādā peccatorū veniā, ob agēdas deo p cūctis illius bñficijs gratias, ob futura oīa tum corporalia, tum spiritalia dona ac bñficia, pmerēda & impetrāda, nec in viuorū dūtaxat, sed etiā mortuorū vsū atq; vtilitatē: quæ admodū

idē indē ab Apostolorū quo, ex illorū haud dubiè p̄scripto & ordinatione in Catholica Ecclesia semp esse acitātū & obseruatū, ex innumeris Patrū, suprā passim allatorū, testimonijs didicisti: Speciatim verò ex eorundem Apostolorum decreto & institutione p vita sanctis sacrificium offerri debere, vetustissimi patres testantur, Dionysius Ecclesiasticæ Hierarchiæ, De his, q̄ in quiescentibus sunt, cap. 7. Tertullianus ad vxorē, Cyprianus lib. 1. Epist. 9. ad Faustū ob sororis obitū dolentē, Athanasius lib. Quæstionū ad Antiochū Principē, Quæst. 34. vbi etiā huius reddit rationē his verbis: *At sicut vitis flore-rit extra in agro, & odorem eius sentit vinū in vase reclusum, sic q̄, conflorescit etiā ipsū: ita intelligimus peccatorum animas participare aliqua beneficentia ab exangui immolatione, & gratificatione pro ipsis facta: sicut solus ordinat & præcipit, qui viuorum & mortuorum potestātē gerit Deus noster.* Item Gregorius Nazianzenus Oratione funebri pro matre. Gregorius Nyssenus. Epiphanius libro tertio contra hæreses. Chryso-stomus in priorē ad Corinth. Homil. 41. lib. 6. de sacerdotio, Homilia 69. ad populum Antiochenū. Augustinus lib. 9. confess. cap. 13. Item libro de cura p mortuis gerēda, cap. 18. vbi locum illum 2. Machabæorum 12. citat, additq;: *Sed etsi nunq̄ in scripturis veteribus omnino legeret, nō parua hac cōsuetudine claret auctoritas, ubi in precibus sacerdotis, quæ Domino Deo ad eius altare fundūtur, locū suū habet etiā cōmendatio mortuorū.* Itē De 88. Hæresibus ad Quoduultdeū. Gregorium Magnū & reliquos iam p̄mitto, vt quorū testimonia suprā, p̄lixè citata sunt, è quibus eorū fides & sentētia liqdò potest intelligi. BASILIVS libro de Spiritu sancto, Chryso-stom⁹ in cap. Matthæi 26. & in cap. 15. prioris ad Corinthios, in Homilia prima de Adam & Eva, Augustinus, quem citat Celestinus in suis Decretis ad omnes Galliarum episcopos, id nos instituunt, fidem nostram formis illis precum & obseruationum sacerdotialium, quarum in sacramentorū celebratione perpetuus fuit vsus, confirmari debere: *Vt legem credendi, inquit Augustinus, lex statuat supplicandi.* Cui doctrinæ & institutioni si aduersarij nostri aliquid tribuendum putarent, legerentque preces illas, quas Collectas vocant, atque ex eis vetustissimas, ante annos mille in sacro Liturgiæ officio vsurparas, inuenirent illi,

A simili: vt defuncti fructus & efficaciam sacrificij altaris participes fiant.

En quæ sublimiter vir sanctus senserit de auctoritate, cōsuetudinis à catholica Ecclesia receptæ, eius præsertim, quam solennes illæ preces sacerdotis in altari testantur.

Formæ obsecrationum sacerdotialium, quarū perpetuus & solennis fuit vsus, docent nos quæ credere debeamus.

Vetusta Ec-
clesiæ preca-
tiones, quas
collectas vo-
cant, non vul-
gari sunt au-
thoritatis.

illi, Ecclesiam ore sacerdotum hac ratione semper esse precatam:
*Deus qui tribulatos corde sanas, & mœstificatos actu lætificas, ad hanc pi-
tius hostiam dignanter attende, per quam totius mundi tribuisti relaxa-
ri delicta, quam tibi pro nostra offerimus tribulatione: tu & hæc benignus
accipe, & nostra sanâ discrimina, uincula solue, delicta dele, tribulationis no-
stræ attende miseriam, & angustiarum nostrarum submoue pressuram, ut
exuti omnibus quæ patimur malis, in tuis semper delectemur iudicijs
(aliâs delicijs) exultare. Itemq;: Hæc caelestia sacramenta omnibus fr-
delibus uiuis & defunctis, pro quorum tibi sunt oblata salute, profunt ad
ueniam &c.*

Verùm aduersarijs, vt antè diximus, hoc deficit, qd̄ intelligere no-
lunt altaris sacrificium, illius in cruce peracti sacrificij exemplar esse:
nosq; hîc idem habere corpus, quod in cruce pepderit: & cum nihil
ex nobis ipsis habeamus, quod gratû Deo offerre possimus, nos hoc
filij eius corpus, ceu gratissimû sacrificium offerre, & obnixè prece-
ri, vt non ad nostram actionem siue opus, sed in amantissimi filij sui
faciem respiciat, nostriq; misereatur.

Crassus Ad-
uersariorum
nostrorû er-
ror de opere
operato & ap-
plicatione
Missæ.

Melanchthon & qui eius factionis sunt, nos horrendum in modum
proscindunt, tanq̄ qui propriam sacrificandi vel offerendi actionem
siue opus nostrum etiam alijs, & speciatim vita functis in peccatorum
remissionè applicemus & accommodemus, cum tamen nos nõ nostro
opere, quantum quidem ad corporis Chri immolationem pertinet,
sed solo opere operato, id est, quod Deus ipse sacerdotis quidè mi-
nisterio, sed non attento sacerdotis merito effecit, quod est corpus
& sanguis Christi, nitamur: quod ubi iuxta illius mandatû Deo pa-
tri offertur, non nostri operis, sed diuinæ vnigeniti filij eius institu-
tionis nomine, gratissimum illi, vt diximus, tum pro uiuis, tum pro
mortuis sacrificium est: at tamen pro illis duntaxat mortuis, qui fide
suam redemptioni per Christum factæ alligârunt, atq; hac fide apud
Deum meruerunt, vt hoc sacrificium, quemadmodum Augustinus
ait, eis prodesse possit.

Non applicamus nos vita functis merita siue efficaciam & fructu
passionis Christi & sacrificij huius pro nostro arbitratu, sed eius di-
uinæ misericordiæ id nos permittimus, qui solus id ordinat ac mo-
deratur

deratur pro sua voluntate, quique viuorum ac mortuorum domi-
natur, vt supra ex Athanasio ad Antiochum annotatum est.

Equidè non parùm id demirari soleo in Melächthone, quod cum
ille fateatur in Ecclesiæ initijs hanc ferè grauissimam fuisse pœnam
sacerdotum, qui se aliquo scelere obstrinxissent, vt ab offerendi mi-
nisterio remouerentur, vt in Concilij Ancyrani cap. i. videre licet,
& postea non nisi inter laicos cõmunicandi haberet potestatem, cuius
laicæ cõmunionis Cõcilium Sardicè cap. i. & Agathè cap. 50. mē-
tionem facit, (neque enim ingratis id illi assentior, hanc germanam
esse laicæ cõmunionis interpretationem vel acceptionem) nihilo
minùs illum altaris sacrificium negare ac reijcere ausum esse. Quod
primitiua Ecclesia haud facile seueriùs potuit in sacerdotes animad-
uertere, quàm illis ab offerendi functione prohibendis, conficitur
indè, id temporis in Christi Ecclesia sacrificandi vel offerendi mini-
sterium non pro vili ac nullius ponderis, multò minùs impia, sed p̄
præcipua & excellentissima functione habitum esse.

MISSAE SACRVM POTES,

ETIAM NVLLIS COMMVNICARE VOLENTIBVS,
PIÈ PERAGI.

QUOD isthæc omnia in hunc locum de altera potestate sa-
cerdotibus, illis Domini verbis, HOC FACITE IN MEI COM-
MEMORATIONEM collata, fusiùs adduxi, ea causa feci, vt
omnibus in prospectu sit, quàm miserè Aduersarij
hominibus imponant, dum illis persuadent, ed dunta-
xat institutum esse à Domino Eucharistiæ V. Sacramentû, vt edatur
& bibatur in ipsius memoriam, nec vllis alijs id prodesse nisi sumen-
tibus, atq; idcirco pro alijs offerri non debere. Qua illi falsa doctri-
na præcipuam institutionis huius V. Sacramenti causam (quæ est, vt
sit sacrificium nouæ legis, loco omnium veteris instrumenti sacrifi-
ciorum, ppetuisq; temporibus in Ecclesia colatur ac offeratur & pse-
ueret vsq; ad aduentû Domini) prorsus abolere moliuntur, Christi q;
Ecclesiam tam multigena vtilitate, quam indè ab initio ex hoc sacri-
ficio semper consecuta est, per summam impietatem priuare. **Quam**

EEEE

etiam

CAP. 20.

Præcipua in-
stitutionis Eu-
charistiæ ra-
tio est, vt sic
noui testa-
menti sacrifi-
cium.

obrem etiã in huius sui erroris stabilimentũ & cõfirmationẽ, hac in parte damnatis iam pridẽm Vualdensibus subscribunt, Cœnam Domini (sic enim ipsi eam appellant) sinẽ communicantibus fieri non debere. At verò sanctissimi patres, quibus diuina huius sacrificij vis & efficacia, ingens quoquẽ & præcipua, eademque multiuaria vilitas, quam hinc Ecclesia quotidie percipit, ex apostolorum doctrina probè perspecta fuit, longè alitèr senserunt: neque hoc quotidianũ & iuge sacrificium, à Domino ipsis demãdatum, eo nãmone vnquam sibi prætermittendum putãrunt, quod vt plurimum, fide & charitate refrigescente, nulli adessent, qui communicare vellent.

Chrysofomi vero magna populi pars in Paschate tantũ sumebant Eucharistiã, vt nostro quoquẽ seculo.

CHRYSOSTOMVS in epistolã ad Ephesios caput 1. Sermonẽ, Frustrã, inquit, habetur quotidiana oblatio, frustrã stamus ad altare. Nãm est, qui simul participet. Adeoq; in cap. 10. ad Hebrẽos, Homilia 17. Plurimi, ait, ex hoc sacrificio semel accipiunt in toto anno, alij bis, alij sapius. neque tamen propterea ab ipso Chrysofomo & eius presbyteris intermissa est quotidiana ac iugis sacrificij oblatio.

Testantur idem Ambrosius lib. 6. de Sacramentis, cap. 4. & Augustinus de verbis Domini in Lucã, Sermon. 28. & lib. 2. de Sermonibus Domini in monte, Græcos non nisi semel in anno communicasse, ceteros tamen nihilo minùs quotidie sacerdotes sacrificarent: Si, inquit Ambrosius, quotidianus est panis, cur post annum illum sumis, quem admodum Græci facere consueverunt? Augustinus quidem: Quotidie Eucharistiã communionem percipere, nec laudo, inquit, nec reprehendo: omnibus tamen Dominicis diebus communicandum suadeo & hortor: at nihilo minùs Hippone in Aphrica quotidie sacrificium immolari voluit.

De Ecclesiasticis dogmatibus, cap. 53.

Sacerdos licet plerunq; nullos habeat communicantes, tamen animo complectitur tantam secum communicantes, quotquot toto orbe comunicant.

Mirum profectò est, Aduersarios cernere nolle, etiamsi sacerdos sacrificans plerunquẽ neminem habeat, qui ad altare cum ipso communicare velit, attamen permultos eum habere toto orbe comunicantes, qui eodem tempore cum ipso communicent. Ait Apostolus nos multos vnũ panẽ & vnũ corpus esse, omnes qui de vno pane participamus. Et Chrysof. Homil. 51. ad populũ dicit monachos in eremis degentes, in mysterijs altaris sese mutuo licet absentes complecti: In mysterijs, inquit, alter alterum amplectitur. Quod quid aliud est, quàm eos etiam absentes spiritaliter simul communicare? Immo Melanchthon ipse scribit in Euangelium Dominicã 2. post Pascha

tanquam

tanquam sui hac in parte planè immemor, nos vbicunquẽ tãdem simus, siue in mari, siue apud Turcas, aut alios ethnicos animo, voluntate, cognitione & inuocatione Dei cum visibili Ecclesiã cœtu, vbicunquẽ demũ ille sit, adunare & colligere debere, perindẽ vt Ioseph, licet in Aegyptum abductus esset, nihilo seciùs *εὐμαρτολίτησ* Ecclesiã patris sui Iacob permansit. Quod si itã est, qua tandẽm ratione vel argumento potest ille sacrosantas illas Missas, quã sinẽ communicantibus fiunt, sibi impugnandas sumere? maximè cum hæc non sacrificantium culpa sit, quod nemo communicet, sed laicorum, qui charitate refrigescere nolunt accedere: quibus tamen non petentibus hæc celestis piẽ ac religiosè eam petunt, minimè eis negetur: id quod Erasmus quoquẽ aduersus hunc errorem commemorat in libello, De amabili Ecclesiã concordia.

Verũm huc omnes Aduersariorũ tendunt conatus, vt IVGE SACRIFICIUM tollant è medio, & Antichristo iuxta Danielis vaticinium viam muniant. Vide Chrysofomum in opere imperfecto in caput 24. Matthæi, Homil. 49. vbĩ ait, iuxta Danielis Prophetiã, hoc sacrificium Christianorum tribus annis & sex mensibus tollendum esse ab Antichristo. Et pius ille Rupertus Tuitiẽ lib. 2. de Diuinis officijs, cap. 10. scribit hunc in modum: *Aufer à cœtu Ecclesiã quotidianas Saluatoris nostri huiusmodi exequias, & vide quã merito dicat ipse Saluator, Quã utilitas in sanguine meo? Refrigescente enim ea, quã hoc modo nunc ubiquẽ calet, eius memoria, refrigescet uniuersa charitas, muta erit fides, claudicabit spes, conticescet magnus ille clamor sanguinis iusti Abel, qui per traditum tanti sacrificij ritum, quotidie reparat uocem, quotidie laxat os bibentis & uociferantis terrã, scilicet Ecclesiã, maledictum coarguens Cain, & maturam indignè fusi sanguinis undictam re-*

Qui iuge altaris sacrificium ex Ecclesia sublaturum volũt, ipsissimi sunt Antichristi antecambalones.

Plal. 29.

Heb. 12.

Gen. 4.

EEEE 2 dies

dies completur. Hactenùs de altera, eaquæ præcipua potestate, quam Dominus Apostolis suis, eorumq; successoribus tantùm, id est, sacerdotibus, hisce verbis, *Hoc facite in meî commemorationem*, tribuit.

DE TERTIA POTESTATE, SCI

LICET EVCHARISTIAE DISPENSANDAÆ.

CAP. XXI.

IAM tertio, Dominum his verbis, *Hoc facite in meî commemorationem*, non quoslibet indiscriminatim, sed suos duntaxat Apostolos, & eorum successores sacerdotes, huius V. Sacramenti dispensatores instituisse, non magnoperè probatiõe indigere: cuius id vel indè satis liqueat, quòd hoc V. Sacramentum, vt antè dictum est, nullo pacto porrigi vel dispensari queat, nisi antè à sacerdotibus consecratum & oblatum sit: vt etiam in veteri testamento sanctificationem & immolationem antecedere oportebat, priùs quàm sacrificium ipsum in cibum cederet. Atq; hac de causâ impietas & peccatum Ophni & Phinees, liberorum Heli summi sacerdotis, erat grande nimis coram Domino, quòd ex illis, quæ priùs immolari debebant, auferri volebant, quantum ipsis visum esset, sicq; detrahebant homines sacrificio Domini. Quòd peccatum pro ipsius immanitate, hostili arcæ Dei ablatione, atq; illorum amborum, & patris eorum horréda nece, domusq; eorum desolatione & interitu, atq; tot millium Israelitarum internecione tandem vltum & mulctatum est.

1. Reg. 2.

1. Reg. 4.

Vetustus ille Tertullianus libro de corona militis, & lib. 2. ad uxorem, potestati huic, quòd ea ad solos pertineat sacerdotes, his paucis verbis eiusmodi dicit testimonium: *Eucharistia, inquit, sacramentum nec de aliorum manu, quàm presidentium sumimus*: quod cum in alijs patribus omnibus passim occurrat, superuacaneum puto prolixius prosequi.

Habes igitur, amice lector, ex his omnibus, Christum Dñm his suis verbis, *HOC FACITE IN MEÎ COMMEMORATIONEM*, noui testamèti sacerdotiũ in priscæ legis sacerdotij locũ substituisse, suosq; Apostolos sacerdotes consecrãsse, illisq; ac eorum posteris vel successoribus sacerdotibus supradictam triplicem potestatem tribuisse, videlicet primò corporis & sanguinis ipsius consecrandi, ac deindè eadẽ Deo patri offerendi, & postremò ipsa percipiẽdi, ac alijs ritè impertiẽdi.

QVID.

QVIDNAM HINC CONSEQVA- TUR, ET AD QVID SACERDOTES RATIONE TERTIAE POTESTATIS IPSIS DEMANDA- TAE, NEMPE DISPENSATIONIS EVCHA- RISTIAE, OBLIGATI SINT VEL TE- NEANTVR, QVÍDQVE LAICI HOC NOMINE AB ILLIS EXIGE- RE POSSINT.

EX his omnibus id primũ infero, manifestò falsum & vanũ esse, quòd Aduersarij scriptitant, & hominibus persuadent, verba illa mandandi, quibus Christus in sacrosancta cœna vsus est, ex æquo ad Christianos omnes pertinere, sacerdotumq; ministerium & actionem in hoc tractando V. Sacramento non pluris faciendam, quàm cuiuslibet alterius Christiani actionem: cum è diuerso ea luculenta, mera & indubitata veritas sit, quæcunq; Dominus huius instituendi præstantissimi Sacramenti causâ in illa sua cœna locutus est, ea peculiariter ac speciatim suis duodecim Apostolis, ad quos tum sua verba dirigebat, eum esse locutum, illosq; & eorum successores duntaxat suos peculiare instituisse & ordinãsse dispensatores, quò eã, quã diximus, triplicem potestatem ipsius loco, vice & nomine exercent & exequantur: atq; hac ex causâ neminem præter sacerdotes, eò ordine ac legitimè vocatos, hanc sibi triplicem potestatem absque summa impietate posse vindicare.

CAP. 22.
Aduersarij
qua in re mē-
tiantur.

Porrò cum etiam illud hinc perspicuum sit, celsissimum hoc Sacramentum in Christianorum omnium salutem institutum esse, ipsdẽq; iuxta doctrinam & ordinationem Apostolicam eò se accommodantibus, vt illius possint esse capaces, à sacerdotibus tanquàm dispensatoribus mysteriorum Dei, porrigi debere: quandò etiam supra satis superq; declaratum atq; probatum est, tametsi Dominus hæc sua diuina mysteria (quòd ea non modò Sacramentum, sed etiam præcipuum noui Testamenti sui sacrificium esse debeant) sub duabus illis panis ac vini speciebus instituerit, idq; eò potissimum, vt huiusmodi

EEEE 3

duabus

Licet ad im-
molationem
vtraq; speci-
es pertineat,
quod cruentū
i cruce pactū
sacrificiū re-
præsentet, at
tamē quod ad
sumptionem
attinet, tātū
dē est sub al-
tera, atq; sub
vtraq; specie.
Quid sit il-
lud, de quo
inter nos &
Aduersarios
est contro-
uersia.

duabus separatis speciebus (quandò ex Deo à sacerdote offeruntur)
illud semel in cruce peractum sacrificium, in quo corpus & sanguis
Domini separata sunt, conuenientius & expressius significaretur, at-
que ob oculos statueretur, at nihilo minus quod ad V. Sacramenti
porrectionem & sumptionem attinet, sub altera eiusdem V. Sacra-
menti specie non minus, sed planè tantundem reuerà & substantiali-
ter adesse, porrigi & accipi, atq; sub vtraque: cum hæc, inquam, ita se
habeant, iam in hoc vno lis omnis & controuersia inter nos & catho-
licos, & illos qui sunt diuersæ partis, versatur & hæret: Num Ecclesia
præfecti & pastores, ceu dispensatores mysteriorum Christi, diuini
illius institutionem bona fide exequantur, ipsisq; demandatæ fun-
ctioni & officio faciant satis, quandò Christianis alteram tantum V.
Sacramenti speciem porrigunt, atq; sub illa tantundem eis præbent,
quantum sub vtraq;: nempè verum Domini corpus & sanguinem,
adeoq; ipsum Dominum prorsus indistractum, totum & integrum,
cum omnibus largissimis charismatis & donis illius, quæ in Eucharis-
tiæ perceptione expeti & obtineri debent; an verò eo ipso, qd vtra-
que speciem non ministrant, contra Domini institutionē, diuinā
& expressum mandatum & voluntatem agant.

SACERDOTES DISPENSATIONI, IPSIS à DOMINO CREDITAE AC DEMANDATAE, FACERE SATIS, QUANDò CHRISTVM SVB ALTERA SPECIE EIUS FIDELIBVS PORRIGVNT,

CAP. 23.

Quibus ita paucis respondendum est, dispensatores mysteriorum Christi, ne utiquam venire contra Dei ac Domini sui mandatum & institutionem, sed eidem ac diuinæ illius voluntati obsequenter parere, morem gerere ac satisfacere, quandò pro re nata, vel pro præsentis conditione eius fidelibus sub altera V. Sacramenti specie, tantundem re ipsa in veritate præbent ac porrigunt, quantum est sub vtraq;: eosque

DOMINI

nomine, quod vtrinq; non porrigant speciem, torquendo illam mandati vocem, tanquam eiusdem mandati transgressores & præuicariatores sint, nulla vel ratione vel iudicio posse reosagi & infimulari.

Est enim hoc in confesso, adeò vt negare nullus possit, in mandatis omnibus hoc præcipuè spectandum, quidnam Dominus per ea potissimum fieri velit. Nam tamen si verum est, formam mandati studiose obseruandam, at tamen è diuerso nihilo minus verum est, eum cui data sint mandata, ea ipsa non minus conficere & exequi, quandò id facit, quod reuerà tantundem sit, & æquipollet vel tantundem valeat, ac si mandata eadem, perindè vt modis omnibus verba ipsa præseferunt, esset executus: cum in id vnum vel maximè intentus esse debeat, vt sua administratione Domini sui familiæ nihil detrahatur neque decedat, & ipsa familia bonis, illi à Domino attributis, nulla ex parte fraude tur. Si quidem in rebus mandatis nihil referre constat, quid ex æquipollentibus fiat, nihilque interesse, num mandatum hoc modo vel breuiori compendio conficiatur, modò idem sequatur effectus: quod non ita anxie de via, quemadmodum de meta, curandum sit. Melanchthon quidem ait hæc & id genus alia, humana esse commenta. Id verò non ita se habere, neq; hæc hominum esse commenta, sed dogmata diuina, diuinamq; institutionem, cuius sancti Patres semper diligentem habuerint rationem, & quam in Sacramentorum & ecclesiasticarum cæremoniæ, externæq; disciplinæ administratione & executione magnoperè obseruârunt: deniq; hanc doctrinam & institutionem, in diuinis præsertim & spiritalibus rebus, multò etiam ampliùs quàm humanis negocijs valere debere, nemo sanè negare ausus erit, qui in scriptis diuinis versatus sit.

Atq; vt inde exordiar, quidnam fidelis & prudentis dispensatoris munus & officium reposit, Dominus ipse Luc. 12. id exprimit his verbis: Qui spuas est fidelis dispensator & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, vt det illis in tempore tritici mensuram?

Ex his animaduertis, cuiusmodi Dñs velit esse dispensatorem, vt non fidelis modò, sed etiam prudens sit, vt nôrit familiæ ipsius & cui libet ex illa, quouis tempore, pro re nata, vt commo dissimè & vtilissimè possit fieri, cælestis ac spiritalis tritici, vndè animas nostras viuere necesse est, debitam portionem siue mensuram impendere ac impartiri.

Neutiquam

Dispensator
præcipuè scō-
pū mādātī Do-
mini sui attē-
dere, eumq;e
exequi debet.

Vide infra, D.
Cyprianum.

Melanchtho-
nis obiectio.

Dilutio.

In Cántica Canticorum Serm. 33. appellat species externas, Sacramenti corticem, carnis furfurem. Idem in Sermone in cena Domini ad Petrum Presb.

Neutiquam sanè eum ad externas omnes tritici species obligat, quas D. Bernardus escæ huius corticem & furfurè vocat: sed sufficit Domino, vt familia ipsius debitam huius cibi mensuram vel portionem pro re nata, sub institutis speciebus siue vna, siue pluribus, re ipsa & actu ipso consequatur: quandoquidem neque Domini, neque familie eius interest, modò nucleo integro possit perfrui, vtrum sub vna vel pluribus testis siue corticibus eo potiatur.

Docet ergò passim Dominus, vt etiam eius tum Prophetarum, tum Apostolorum, in quibuscunque diuinis institutionibus & mandatis, non tam exactè curandum esse, vt verbis ipsis vsquequaq; satisfiat, quam veterum institutionum & mandatorum scopus re vera attingatur. Atq; huc spectant illæ Domini sententiæ: Sabbatum propter hominem factum est, & non homo propter sabbatum. Item: Non legistis in lege, quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum violant, & sinè crimine sunt. Item: Si sciretis quid est, Misericordiam volo, & nō sacrificium, nunquam condemnassetis innocentes. Et Ioan. 7. Si circumcisionem accipit homo in sabbato, vt non soluatur lex Moysis: mihi cur indignamini, quia totum hominem sanum feci in sabbato? Nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate. Quæ Domini sententiæ magno sunt opere obseruandæ. Reuerà enim inter madata & precepta omnia, ad externam obseruantiam pertinētia, nullum ea seueritate datum est, atquè illud de colendo sabbato: què admodum Exo. 20. Deuteron. 5. & rursus Exod. 16. & 31. Leuit. 19. 23. 26. Hierem. 17. Ezechiel. 20. videre licet. Huc accedit, quòd sabbatum non modò ceceptum, sed etiam vt mysterium & significans Sacramentum institutum est, vt locis iam dictis Exod. 20. & Deuter. 5. cernere est. Adeoq; sabbatum ea seueritate & grauitate coli iussum est, vt vetitum fuerit, etiam manna colligere sabbato, vt habes Exod. 16. & Hier. 17. ita scriptum legimus: Custodite animas vestras, & nolite portare pondus in die sabbati.

Et nihilo minus satis precepto sabbati obseruandi, cum suis precepti attingitur.

At nihilo secius docet nos Dominus, nè nimis scrupulosè literam & externum sabbati cultum & ferias, sed ipsum potiùs scopum & finem, propter quem diuinitus institutum est sabbatum, accuratè inspiciamus: qui nimirum est salus hominis in sabbato curata & questita: qui cum attingitur & obtinetur, etiam si videatur non nihil contra

literam

literam fieri, at nihilo minùs præceptum seruandi sabbati coram Deo confici & impleri. Itaq; licèt discipuli Domini contra legis literam, vt appàret, agerent, cum sabbato transirent per sata, & esurientes velletent spicas & manducarent, tamen Dominus eos innocètes & præuaricationis minimè reos fuisse affirmavit. Alia enim erat ratio manna, quod duplum erat colligi iussum pridè sabbati, vt pro sabbato quoq; sufficeret. Itidem que licèt clinicus ille apud Iohannem 5. cap. curatus sabbato à Domino, tollens grabatum suum, immò etiam ipse Dominus præcipiens vt id faceret, secundum externam literæ speciem contra legem venire viderentur, quòd illicitum esset, vt antè dictum est, sabbatis ferre onera, at nihilo secius & se & clinicum illum grauisimè defendit, quòd nec ipse, nec ille sanitati restitutus homo contra legem, sed potiùs iuxta legem, ageret: Dominus quidem, vt qui sabbato miseri illius salutem procurasset, qui finis & scopus est sabbati: miser ille, vt qui necessitati inferuaret, nec quicquam propria libidine vel per contemptum ageret.

Atque vt summatim dicam, Dominus passim ad legis finem, & ad rem illam inuisibilem ac spiritalem, quam litera & verba externa significant, nos remittit, vt videre est Iohan. 4. & 6. vbi de hoc celsissimo sacramento verba facit. Verba quæ ego locutus sum vobis, inquit, spiritus & vita sunt. Et Apostolus totum hoc ad dispensatorum Christi functionem trahens, 2. Cor. 3. ita ait: Qui & idoneos nos fecit ministros noui Testamenti, non literæ, sed spiritus. Nec tamen propterea dixerim, in dispensatoris situm esse arbitrio & autoritate, externas species, sub quibus Sacramenta instituta sunt, vel penitus omittere, vel mutare: sed id solum, quandò vna species tantundem exhibet, quantum altera, vel etiam vtraq; eo casu nihil agi contra institutionem diuinam, si Sacramentum pro re nata & præsentì conditione, sub vna duntaxat specie porrigatur.

TRES CERTAE REGVLAE,
È QVIBVS DISCERE LICEAT, VTRVM EA,
QVAE PRO TEMPORE EST, SACRAMENTORVM
ADMINISTRATIO REPRÆHENSIBILIS
SIT, AN INCVLPATA.

FFFF

VT

Exod. 16.

Dominus passim nos ad legis finem remittit, & ad re illa interna, quæ verba externa signaificant.

VT verò hæc vberius atq; in specie de administratione Sacramentorum plana faciamus, quòd friuola omnia Aduersariorum contra Dei Ecclesiam argumenta & cavilla diluantur ac proterantur: nõ esse fuerit operæ precii, sanctos Patres ex scripturis diuinis hanc nobis luculentam, solidam ac benè fundatam institutionem & informationem tradere, vt vbi nonnullam ob eam, quæ pro tempore est, Sacramentorũ administrationis error & dissensio existit, ita vt quidam eiusmodi administratione nomine sibi impugnandam sumant, quòd integræ externarũ specierum, sub quibus Dñs Sacramenta instituit, exhibitioni aliquid detrahatur, atq; eam ob rem asserant Sacramenta hac ratione nõ rectè integrè administrari, sed mutila, dimidiata, & frustra im vel ex parte duntaxat porrigi: contra id genus, inquam, emergentes errores, tradunt nobis Patres tres certas regulas, quibus diligenter inspectis, eiusmodi erroribus ad perspicuam veritatis cognitione facile pergamus. Primò aiunt, accuratè nos perquirere & peruestigare debemus vspiam Scriptura diuina indicet, illum qui pro tempore est, vltimè ac morem, tantundem in se cõplecti & continere, nec minus præbere ac porrigere, quàm si species externæ, sub quib; instituta sunt Sacramenta, omninò integrè & perfectè porrigerentur. Secundò, nũquidq; Dñs, eiusq; sancti Apostoli, vel eorum proximi successores, cum & doctrinam & administrationem Sacramentorum ab illis citra dubium accepere, ac deinde alij illos secuti, beati Ecclesiarum præfati ac pastores, de quorum vera fide & integra ac pia vita nunquam dubitatum sit, Sacramenta eo modo, qui pro tempore in vsu est, sed per quosdam in dubium reuocatur, porrexerint & administrarint. Tertio, an certa possit doceri experientia, Sacramenta illo qui pro tempore vsurpatur, modo administrata, non minus virtutis & gratiæ fidelibus operata esse & effecisse, quàm si modis omnibus integritæ ternarum specierum exhibitione administrata forent. Tria enim haberi vel coniunctim vel singulatim competant, deinceps nihil arbigi oportere, quin is, qui pro tempore habetur, administrationis vsus, pro Christiano, pio & inculpato habendus sit, etiam si ex illis omnes externæ species non omninò integrè populo porrigantur.

Obserua diligenter hanc institutione.

Tres certæ, & in scriptis diuinis fundatæ Regulæ.

I.

II.

III.

NE quis verò hisce de regulis quicquam hesitare possit, D. Cypriani sanè elegantem epistolam, cuius antè mentio habita est, septimam quarti libri epistolarum eius, hoc loco aliquanto fusius explicatam, in primæ regulæ cõfirmationem proferre statui, quòd in primis huc faciat. Eius sancti viri epistole te erant, qui putarent Sacramentum baptismi illis non rectè nec integrè administrari & conferri, qui ob aduersam valetudinem lecto decumbentes, non totius corporis immersione, sed modicæ aquæ adspersione se fecissent baptizari, eò quòd (vt Cyprianus ait) aqua salutari non loti essent, sed perfusi. Aiebant eiusmodi baptismum, formæ baptizandi ab Christo ipso institutæ, nulla ratione cõsentire, aut esse cõsentaneum. Christũ enim suis Apostolis istiusmodi dedisse mandatum: Euntes, baptizate omnes gentes: non autem, Euntes, adspergite omnes gẽtes. Qua in re certè faciebat pro illis institutionis Sacramenti huius litera, quandoquidem *bat̃ sup*, vndè baptismus, nõ adspargere, sed immergere vel intingere significat: nec dubium, quin illi præterea senserint, diuinum huius Sacramenti mysterium cum totius immersioni corporis, atq; ex aqua rursus emergendi modum necessariò flagitare, quòd Christus ipse certa & expressa cum conditione dixerit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Id quod Apostolus Roma. 6. latius prosequitur & explicat his verbis: Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, & si cõplantari facti sumus similitudini mortis eius, (quod immersio significat) simul & resurrectionis erimus: (quod sibi vult emerisio & reditus ex aqua.) Hac ratione illi quos diximus aduersarij baptismũ adspersionis pro legitimo, integro & Christiano agnoscente & habere nolebant, perinde vt nostri Aduersarij communionem alterius speciei pro legitima & integra habere nolunt, eosq; qui hac ratione baptizati essent, non Christianos, sed clericos appellabant.

Verũ id genus cõtentionum hominũ antilogia vel contradictioe posthabita, Cyprianus memorata epistola decernit ac statuit, baptismũ

CAP. 25.

Temporibus Cypriani quidã baptismũ sola adspersione aquæ colatũ, ceu mutũ & macũ, quòd ad speciem externam ab ipso Domino institutã, actinet, impugnarunt. *March. 28.*

Iohan. 3.

Licet baptis-
mus adpersi-
onis aqua
videatur in
externa admi-
nistrada spe-
cie macuisse
& mutilus,
nihilominus
Cyprianus eū
pro sufficenti
& integro ha-
bet.

adpersione collatum, æquè Christianum, sufficientem & efficacem esse, atquè illum qui totius corporis in baptisteria immersione fiat, etiam si videatur, quòd ad externæ speciei administrationem attinet, mancus esse & mutilus: id què ex antè dictis prima & tertia regulis. Primò enim, tametsi Dominus dixit, Baptizate, id est, immergite omnes gentes, non tamen, inquit, quengquam mouere debet, quòd (non immergi, sed) adperseri vel perfundi videntur agri, cum gratiam Dominicam consequuntur, quando scriptura sancta per Ezechielem cap. 36. loquatur & dicat: Et adperseram super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus immunditijs vestris, & mundabo vos, & dabo vobis cor nouum, & spiritum nouum dabo in vobis, &c. Adducit item loca alia ex Numerorum cap. 19. & 8. &c. quibus omnibus probat, scripturam sacram purificationem & expiationem integram, non minùs adpersioni vel perfusioni, quàm immersioni tribuere: atque vtrunque hunc baptizandi modum, quòd ad vim & efficaciam attinet, pro eodem habet. Atque inde porrò infert: Quandoquidem ex scriptura apparet, adpersionem quoquè instar laniari obtinere, quando hæc in Ecclesia fiunt, ubi sit & dantis & accipientis fides integra, si arc omnia: & consummari ac perfici eos (qui, adpersione baptizati sint, aquè atquè illos qui immersione) saluari aqua & fide legitima Christi gratiam consecutos. Non enim in vlllo mutilari & debilitari posse, (vt enim ante ex hac epistola relatum est) diuina beneficia, nec minus aliquid illic posse contingere, (putà, in paruo, quàm in magno) ubi plena & tota fide & damna & summentis Sacramenta accipitur, quòd diuinis muneribus hauritur.

Diuina beneficia dimi-
nutione externa-
rum specierum,
sub quibus sa-
cramenta insti-
tuta sunt, nõ
diminuantur,
nec mutilan-
tur.

August. In du-
buis, ait, cõsu-
lendâ regulâ
fidei ex colla-
tione scriptu-
rarum & Eccle-
siæ authorita-
te pceptâ. De
doct. Christ.
lib. 7.
Experientia,
certissima re-
sũ magistra.

Hæc ad primam regulam pertinent, quæ (vt mea fert opinio) Aduersarij eò minùs oppugnabunt, quòd intelligentiam ex scripturarum collatione hauitã, propemodum pro vnico verò què scripturæ intellectu habendam censeant.

Deindè Cyprianus eundem in modum ex tertia probat regulã, eum quem diximus baptismum, etiam si externus baptizandi modus à Domino institutus, non ad eò exactè & integrè in illo seruetur, pro vero ac perfecto habendum esse: id què ratione certæ experientie, quæ eius effectus comperiuntur: vt quòd eo pacto baptizati, æquè impugnatione, vexatione & incurfu dæmonis liberentur, atquè illi qui immersionis baptismum accipiunt. Hoc demquè, inquit, & rebum ipsis experimur, vt necessitate urgente in agritudine baptizati, & gratiam conse-

consecuti, careant immundo, quo antea mouebantur, & laudabiles ac probabiles in Ecclesia uiuant, plusquè per dies singulos in augmentum celestis gratiæ per fidei incrementa proficiant, &c. Hæc Cyprianus.

Nè quis autem fortassis obijciat, eiusmodi baptizandi modum, urgente necessitate duntaxat toleratum esse, in confesso est, à Cypriani temporibus iam diutissimè in Christi Ecclesia, non in necessitatis duntaxat casibus, sed aliàs etiam semper quotiès vsurpatur, præsertim in infantibus, illum pro Christiano, salutari ac sufficiente habitum esse, nec quisquam hæctenus defectum integri baptizandi modi, à Christo instituti questus est, quemadmodum Aduersarij nostri hac tempestate ob species externas de nobis immanissimè conqueruntur, nulla eius habita ratione, quòd communio alterius speciei nõ minùs duabus illis, quas diximus, regulis, atquè adpersionis baptismus asseratur & vindicetur, vt postea latius docebimus.

Iam verò, vt prima regula pluribus adstruatur, in aperto est, Dominum suis præcepisse discipulis, certa verborum forma in baptismo vterentur, nempe, In nomine Patris, & filij, & Spiritus sancti. Atquè illi nihilominus aliam vsurparunt formam, quæ tamen tantundem valeret, quantum prior: putã, In nomine Domini nostri IESV Christi: siquidem CHRISTI vocabulum simul & patrem vngentem, & Christum vnctum, & Sancti spiritus vnctiõem compræhendit. Id què in primis Ecclesiæ nascentis initijs aliquandiu obseruãrunt, quòd hoc ipso nomen Domini IESV Christi celebrius redderetur. Verum hæc Melanchthon obstrepit, argumentum hoc minimè valere asserens, quòd textus nusquam affirmet Apostolos hac forma vsos: Baptizate in nomine Christi. Ego verò sic sentio, siquidem ille Hilarius Tomo I. de Synodis aduersus Arianos, cum hoc scriberet, legisset, non eum perindè scripturum fuisse. Hilarius enim sic habet: Si verum est, quod Hæretici asserunt, & inuicem improbari oportere, quia nitiosè intelligi solet, pereant quoquè omnia diuina illa & sancta Euangelia salutis humanæ, ne postremo Apostoli reperiantur in crimine, qui baptizare in nomine Patris, & filij, & Spiritus sancti iussi, tantum in IESV nomine baptizauerunt. Et est id admirandum sanè, Melanchthonè ausum negare Apostolos hac forma vsos, cum tamen Actorum cap. 2. scri-

Apostoli externa in baptizando verborum formam aliquandiu mutarunt, non tamè mutato sensu.

Ex Melanchthonis verbis apparet, eum Hilarium minime legisse.

ptum sit: Baptizetur vnusquisque vestrū in nomine IESV Christi; in remissionem peccatorum vestrōrum &c. Et cap. 8. Cū (Samaritani) credidissent Philippo euangelizanti de regno Dei, in nomine IESV Christi baptizabantur viri ac mulieres. Itemq; cap. 10. Et iussit eos Petrus baptizari in nomine Domini IESV Christi. Non hic expressē habetur, eos baptizatos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, vt in Christi membra transirēt. Si ergō in locū formæ ab ipso Domino præscriptæ ac institutæ, aliam idē significantem & æquivalentem Apostoli ad tempus vsurpare potuerunt, quanto magis fas est æquivalentem externam speciem vsurpare pro altera?

Et quanuis negari non possit, in ipsis Ecclesiæ primordijs verba illa nomini, Baptizate eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, pro germano ipsorum significatu ita accepta esse, quōd ijs Dominus haud obscure iusserit, baptizandos ter distinctē in aquā immergi debere, cū Apostolorum canon 50. his constet verbis: Si quis Episcopus aut presbyter in vna initiatione non tres immersiones, sed unam duntaxat, quæ in mortem Domini datur, peregerit, deponitur. Non enim dicitur Dominus, In mortem meam baptizate, sed, Profecti docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Quamobrem etiam Tertullianus aduersus Praxeam ita scribit: Christus nouissime mandauit discipulis, ut tinguerent in Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, non in unum. Nam nec semel, sed ter, ad singula nomina in personas singulas tingimur. Et rursus De corona militis, Ter, inquit, mergitamar. Similia habetur in Ambrosio & Augustino. Immo antiquus ille & pius Papa Pelagius vult hoc esse præceptum Euangelicum. Itā enim ait, vt videre est in ca. Multi sunt, de Consecrat. Distin. 4. Multi sunt, qui in nomine solummodo Christi, vna etiam immersione se afferunt baptizari. Euangelicum uero præceptum, ipso Deo & Domino Salvatore nostro IESV Christo dicente & tradente, nos admonet, in nomine Trinitatis trina etiam immersione sanctum baptismum unicuique tribuere, dicente Domino IESV Christo discipulis suis: Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Itā Pelagius. Nec dubitū, quin diū admodum in confirmationē Christianæ fidei de sacrosancta Trinitate, ob confutandos Iudæos & Sabellianos, hoc itā constantē obseruatum sit.

Tametsi ea Domini verba, Baptizate eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, tres immersiones iuxta litteram exigant, tamē p Ecclesiæ auctoritate sufficit vna immersio.

At nihilo minus, cū modus baptizandi in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti cū vna immersione, nō minorē habeat eamq; Christianam significationē, vt p eum vnica illa ac indiuidua sacrosanctæ trinitatis vnitas indicet, atq; idcirco æquē sit efficax, & alijs scripturæ locis consentaneus, vt de baptismo in nomine Christi supra annotatum est, Gregorius I. Pelagij successor, & Concilium Toletanum 4. ex ante dicta prima regula vnā immersionem ceu Christianam approbârūt, vt hodieq; multis ea locis vsurpatur. Vide Gregorium Regenti lib. 1. Epist. 41. ad Leandrū. & c. Propter vitandū. de Cōf. Dist. 4.

Ex hac eadē regula, pbat Augustinus lib. 13. de Ciuit. Dei, cap. 7. licet Dominus expressē cum certa conditiōe dixerit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, nō intrabit in regnū calorū, nihilo minus quicunq; etiam non percepto regenerationis lauacro, p Christi confessione moriuntur, tamen eis valere ad dimittenda peccata, quantum si abluerētur sacro fonte baptismatis. Qui enim dixit, Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c. alia sententiā istos facit exceptos, vbi non minus generaliter dixit, Qui me confessus fuerit coram hominibus, cōfitebor & ego eum coram patre meo, qui in celis est &c. Ratio huius est, vt ipse alibi ait, lib. 4. contra Donatistas, cap. 22. Quod baptismi vicem impleat passio: cuius non leue documentum habeamus de latrone, cui non baptizato dictum est, Hodie mecum eris in paradiso. Immo eodem loco ex scriptura diuina & D. Cypriano docet, etiam solam fidei confessionem, & fidē conuersionemq; cordis id quod ex baptismo debet, posse supplere, si forte ad celebrandum mysterium in angustijs temporum succurri non potest (illi, qui baptismū quidē petat, sed morte subitanea præueniatur.) quē nos hodiē baptismum flaminis appellamus. Quā ob rem D. Ambrosius persuasum habuit, Imperatorem Valentinianum non amisisse baptismi gratiam, quam poposcit, licet morte præuentus ad baptismum non peruenerit: vt habes In Oratione Funeraria de obitu Valentiniani.

Hæc ergō omnia satis sint asserendæ primæ regulæ, videlicet, etiam si Dominus in institutione sacramentorum suorum expressē significet, quænam externæ eorundem species esse debeāt, nihilo minus Ecclesiæ suæ præfectos & pastores posse illa sacramenta sub paucioribus externis speciebus religiosē ac piē administrare, cū alibi in scriptis diuinis mentio fit, eiusmodi administratio-

Baptismus sanguinis.

Baptismus flaminis.

nem tantundem in se habere atque conferre, ac si perfectè & integrè sub expressis & designatis speciebus omnibus fieret, neque debere pios externa verba, etiam si conditionalia sint, qualia tamen hoc loco non sunt, nimis anxie & exactè vrgere, quandò nihilo secius institutionis fini & Domini voluntati fit satis.

ALTERIVS REGVLAE ASSERTIO.

CAP. 26.

Praxis Ecclesie docet, vt sacramentorum institutio intelligenda sit. Iohan. 13.

1. Cor. 4. & 11.

Secunda quoque regula non potest vllam apud quenquam habere dubitationem. Cum enim Domini & Apostolorum eius exempla imitatur, atque eo modo Sacramenta administramus & conferimus, vt eos quondam fecisse comperimus, non possumus aberrare: quando quidem eiusmodi praxis Ecclesie, verbi institutionis interpretatur & explicat, nosque certiores reddit, vt illi institutioni satisfacere debeamus. Christus ipse ait: Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis. Vnde etiam rectè illud dictum est, Quod omnis Christi actio nostra sit instructio. Et Apostolus quoque de seipso dicit: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Quod verò eiusmodi catholice Ecclesie praxi inniti, eamque, præsertim in sacramentorum dispensatione, ob vitanda schismata sequi debeamus, D. Augustinus multis testatur locis, & infra in Constantiensi Concilij defensione, prout necessitas postulare videbitur, verius dicitur.

TERTIAE REGVLAE CONFIRMATIO.

CAP. 27.

Sacramenta sub paucioribus administrata speciebus si eadem in fidelibus vim & energiam exerere comperiatur, quæ cum speciebus omnibus integrè ministratur, etiam summa de integra coram ad-

Tertia itidem Regula non minus certa est, atque prioribus. Cum enim certa id experientia testetur ac doceat evidentissimè, Sacramenta non minorem habere vim, energiam & efficientiam, quandò non nisi sub vna vel paucioribus speciebus vsurpantur & administrantur, quam si cum perfectè ac modis omnibus integra externarum specierum omnium exhibitione ministrantur & conferantur, ecquis tandem possit ambigere sub eiusmodi specie ea integra esse & haberi? Ex effectu enim certissimè deprehendimus efficientis causæ veritatem: teste Cypriano in epistola paulò antè memorata, & D. Basilio in Summis Moralium Summa 26. cap. 26. vbi ipsius Dni verbis id probatur, quæ apud Mattheum 7. cap. ita habentur: Nunquid colligunt de spinis vas, aut de

tribulis ficus? Sic omnis arbor bona, bonos fructus facit: mala autem arbor, malos fructus facit. Non potest arbor bona malos fructus facere, &c. Itemque Matthæi 12. cum Pharisei illam potentem demonum expulsionem, ex destinata malitia contra suam ipsorum conscientiam Beelzebub adscriberent, Dominus ait: Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum: aut facite arborem malam, & fructum eius malum: siquidem ex fructu arbor cognoscitur. Multò etiam luculentius hæc regula adstruitur ex 10. & 11. cap. Actorum, vbi Petrus apud illos, qui aduersum eum disceptabant, quòd intrasset ad viros præputium habentes, & manducasset cum illis, hac se regula tuetur, referens visionem ipsi cælitus oblatam, & illud inprimis, quòd ad ipsius prædicationem cecidisset Spiritus sanctus super gentes, æquè atque in Iudæos. Cum autem cœpisset loqui, ait Petrus, cecidit Spiritus sanctus super eos, sicut & in nos in initio. Recordatus sum autem verbi Domini, sicut dicebat: Iohannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto. Si ergò eandem gratiam dedit illis Deus, sicut & nobis, qui credidimus in Dominum IESVM Christum, ego quis eram, qui possem prohibere Deum? His auditis, tacuerunt, & glorificauerunt Deum &c. Qui locus pro nostra parte cum primis est insignis & notatu dignissimus.

Act. 1. Mart. 3. Mar. 1. Luc. 3.

Itaque si hæc tres certas regulas hoc in Articulo, quem Aduersarij non nisi vi quadam adhibita in controuersiam vocant, inspicere & expendere velimus, rem omnem totumque hoc negotium illæ nobis clarissimè dubio procul expedient & absoluent, planumque & testatum facient, communionem alterius speciei, Christianam, legitimam, & sufficientem esse, nec Seruatoris institutioni & ordinationi repugnare.

PRIMA REGVLA COMMVNIO

ALTERIVS SPECIEI ASSERTITVR.

CAP. 28.

Enimverò prima regula hanc communionem asseri, vel indè liquet, id quod iam antè multis modis & plùs satis probatum est, tametsi Chrs in cœna sua V. Sacramentum sub duabus speciebus instituit, tñ alijs locis, disertis verbis illud significare & innuere, nos sub vna tantum V. Sacramenti specie tantundem habere & accipere, quantum sub vtraque, nempe, ipsum Christum Dnm integrum: atque ita fines illos omnes, propter quos idem V. Sacramentum nobis

GGGG per.

tribuli

Dux species
V Sacramenti
diuersæ &
separatæ sūt,
quarū quali-
bet seorsum
tantum cōti-
net, quātum
vtraque.

percipiendum reliquit, æquè alterius duntaxat, vt vtriusque species
sumptionem consequi nos posse. Vndè porrò ex hac certa & proba-
ta regula irrefragabiliter id conficitur, hanc vnus speciei communi-
onem nihil pugnare cum Domini institutione, mandato, ordinati-
one & testamento, maximè cum hæ duæ species non partes insepa-
rabiles sint, vt Melanchthon ait, sed duæ separatæ species, sub quarū
vnaqualibet corpus & sanguis Christi integrè habentur.

Cur Aduersarij
Cōmuni-
onē alterius
speciei impu-
gnent, ea sola
ratio est, q̄
nō credūt pa-
nem in cor-
pus Christi
transubstan-
tari.

Quamobrem verum esse negari non poterit, communionē hanc
non mutilam & dimidiatam, sed integram & sufficiētem esse: quem-
admodum olim Luterus ipse, necdum in schisma & errorem, cuius
postea (quo implēte spiritu, probè iam intelligit) author & archite-
ctus fuit, planè demersus & absorptus, contra Boëmos defendit. Ve-
rū satis mihi perspexisse videor, ecquidnam Melanchthoni desit:
videlicet, diuinam transubstantiationem, id est, conuersionem sub-
stantiæ panis, in substantiam veri, viui & viuificantis corporis Chri-
sti, ille credere non vult. Eam enim qui pro Catholica institutione &
doctrina credit, nimirum ille communionem alterius speciei nenti-
quàm sibi impugnamdam sumet, immò verò ea benè contentus erit.
Qui autem illam impugnat, is proculdubio in corde suo eiusmodi
diuinæ conuersionis fidem contra scripta diuina & Ecclesiam abne-
gat, & est infideli deterior. Haftenus de prima Regula.

Aduersario-
rū obiectio I.

Quantus autem Communio alterius speciei ex hac Regula, ince-
pugnabili nitatur fundamento, at tamen Aduersarij quantum ma-
ximè consequi possunt, illud oppugnare ac subruere nitantur: idē
hoc vtendo argumēto: Si sub altera specie tantum est, quantum sub
vtraq; atq; hæc cōmunio æquè efficax est vt altera, tantundemq; va-
let qua quis ratione cōmunicet, id est, siue sub altera, siue sub vtraq;
specie, ergò Christus vtrinq; speciem, quandò vna sufficeret, frustra
instituit: frustra suis dixit & præcepit discipulis, Bibite ex hoc oēs.

II.

Itemq; isto: Si ita esset, non scripisset Apostolus Corinthijs suis,
quos laicos fuisse constat, Probet seipsum homo, & sic de pane illa
edat, & de calice bibat. Quæ verba, vt præ se ferunt, præceptiue scri-
pta sunt. Verba, inquit Melanchthon, sunt disponentis & præcipi-
entis, vt vtraq; parte vtamur.

Prima dilu-
tio.

Sed hæc Aduersariorum cauilla prorsus futilia sunt, nec vlla rati-
one

one possunt consistere. Primum quidem propterea, quòd non sit
consequens, Deum olim multa atq; multigena sacramenta & sacri-
ficia instituisse, idcirco etiam ex Dei præcepto vnumquenque ob-
ligatum fuisse ad eiusmodi sacramenta & sacrificia pariter sumenda
ac percipienda. Quàm multiuaria Deus in veteri Testamento per
Mosen sacramenta & sacrificia instituerit, quæ omnia vnicum illud
sacrificium, tum adhuc futurum, multis modis significarent ac præ-
figurarent, iam supra attigimus, satisq; perspectum est illis, qui Le-
uiticum, Mosis tertium librum, lectitauerint. Nec tamen ea causa, quòd
in confessio est, quilibet è populo ex illis omnibus edere tenebatur.
Sacerdotes quidem, dempto holocausto, ex omnibus comedebāt, at
vulgus minimè. De sacrificijs pacificis, vel gratiarum actionis atq; id
genus alijs, cedebat vulgo sua portio, absque vini libamentis, quæ
vnà cum his sacrificijs à sacerdote offerebantur: nec dubium quin p
eiusmodi vulgi portionem non minùs ipsis integrum tum adhuc fu-
turum sacrificium præfiguratum sit, quàm sacerdotibus, qui pari-
ter & esculentis & poculentis sacrificijs vescabantur. Deindè eius
spiritualis adhuc futuri sacrificij æquè ac sacerdotes spiritaliter parti-
cipes facti sunt, etiam si non omnes typicorum sacrificiorum species
simul perceperint: quemadmodum nusquam proditum est, eos de
gratiarum actionis hostijs quippiam edisse. Vt igitur hinc nemo ar-
gumentari potest, Dominum tam multijuges sacrificiorum species
olim frustra instituisse, quòd vulgus non omnes illas simul etiam
ederet, sed tantum sacerdotes qui eas offerre deberent, CHRISTI
venturi multis modis significandi ac præfigurandi gratia: ita nec
hic cauillari quisquam potest, tametsi laicis non est necessariò su-
mendus calix, idcirco à Domino frustra eum esse institutum.

Num. 15.
28. & 29.

Etiamsi laici
non sumant
calicem, non
propterea fru-
stra institu-
tus est.

Nōsse enim ac meminisse debemus, quòd iam supra plixè anno-
tatum est, Christum in sacrosancta Cœna sua corpus & sanguinē suū
non ea duntaxat causa instituisse, vt sit sacramentum percipiendū,
sed etiam, idque præcipue, vt sit noui Testamenti sacrificium, in lo-
cum omnium prioris Testamenti sacrificiorum, in ipso Ecclesia,
donec veniat, colendū & immolandum. Porrò cum hoc idē sacrifici-
um, eius semel in cruce pauci cruenti sacrificij exēplar & *εἰς ἵνα* esse
debeat.

GGGG

2

debeat.

debeat, duas species illas potissimum immolandi & sacrificandi causa voluit instituere, vt Apostoli & sacerdotes in eorū locum ritē ac ordine acciti, consecratione & publica oblatione & eleuatione ac monstratione vtriusq; speciei, populo eius sub quodam exemplari vel antitypo, & commemoratoriē id repræsentarēt ac ob oculos statuerent, vt ipse Dei filius non modò corpus suum semel pro nobis tradiderit, sed etiam preciosum sanguinem suum in cruce, ppter nos profuderit, atq; hoc ipso acerbam mortē perpeffus sit, sicq; vt Apostolus ait, non linē sanguine, sed per proprium sanguinem introiit semel in sancta, vt̄ pro eiusmodi ineffabili benignitate & beneficio perpetim nos illi gratias agamus. Nam tametsi sub qualibet specie vera tantundem est, quantum sub vtraq; at tñ species panis, item vini per se sola separationē illā preciosi sanguinis à sacratissimo corpore illius tam exactē & significanter non indicat vel repræsentat, vt ambæ species simul. Quamobrem etiam hoc visibile nouæ legis sacrificium sub vtraq; specie institutum est, vt pro sua natura inuisibilis sacrificij illius semel in cruce litati, cum primis consentaneum sit exemplar & ἀντίτυπον: vt̄ Augustinus hoc Ecclesiæ sacrificium hinc verbis describens, ait Sacrificium visibile, inuisibilis sacrificij sacramentum, id est, sacrum signum esse.

Cum igitur Apostoli & sacerdotes iuxta memoratam Domini institutionem V. Sacramentum sub vtraq; specie offerre deberēt, hoc etiam præceptum adiungere voluit, vt speciem vtranq; postquam ita consecrata & oblata est ab eis, ipsi quoque percipiant: vt̄ id temporis Apostolos omnes fecisse Marcus ait. Siquidē Leuit. 6. ita scriptum erat: Ista est lex hostiæ pro peccato: Sacerdos qui offert, comedit eam in loco sancto. Quæ nimirum scriptura per Christum solui non debuit, sed adimpleri. Vndē etiam Apostolus ait 1. Cor. 9. Nescitis quoniam qui in sacrario operatur, quæ de sacrario sunt, edunt & qui altario deseruiunt, cum altario participant? vt̄ hoc postea ex Apostoli verbis in Concilio Toletano duodecimo, cap. 5. latius explicatum est, Canone illo inter cætera etiam ita dicente: *Nam quale erit illud sacrificium, cui nec ipse sacrificans particeps esse cognoscitur?* Rupertus quoque Tuitiensis in memoratum Leuiti. 6. capitulum indicat his verbis: *Benè ergò ac legitime Canonica censuit aul-*

Cur sub vtraque specie fiat sacrificiū.

De Chri. Dei lib. 10. cap. 5.

Cur sacerdos sacrificans vtranque debeat speciem sumere.

vitæ, vt nunquam sacerdos, qui Missas celebrat, omittere audeat, quin ipse communicet. Hæc igitur ratio est, quamobrem sacrificans sacerdos, iuxta huius institutionem sacrificij, vtranque speciem semper accipere debeat.

Cum illis verò sacerdotibus, qui Missas non faciunt, & laicis non sacrificantibus, id est, Christi corpus & sanguinem eius loco vel vice non conficiuntibus, nec liturgia publica (quæ illis demandata non est) Christiano populo cum quadam illius semel in cruce factæ effusionis sanguinis repræsentatione exhibentibus ac proponentibus, longè alia ratio est. Cum em̄ ad hos nō immolatio vel sacrificatio, sed tantum esus vel participatio sacrificij pertineat, satis est illis (vt potè ea, quam diximus, ratione non compræhensis) si hac sacrificij perceptione vel communicatione Christum immolatum cum omnibus illius diuinis donis & charismatis (siue sub altera id fiat, siue sub vtraque specie) perfectè obtineant, & tantundem re vera consequantur, quantum ipse sacrificans sacerdos. Nec obscurum est, eiusmodi discrimen olim in veteri lege habitum, nec sanè inter sacerdotes modò & laicos, verum etiam inter ipsos sacrificantes & nō sacrificantes sacerdotes, vt̄ 1. Reg. 2. cap. scriptum est, virum Dei, qui venit ad Heli, quē Dominus cum posteris eius à sacerdotij functione amoturus erat, hunc in modum illi dixisse: Futurum est autem, vt quicumque remanserit in domo tua, veniat vt oretur pro eo, & offerat nummum argenteum & tortam panis, dicatq;: Dimitte me, obsecro, ad vnam partem sacerdotalem, vt comedam buccellam panis.

Nec est sanè, quòd hac re laici se torqueant, tanquam Domini mandatum hoc ab ipsis necessariò & coactū quodam reposcat & exigat, vt ipsi quoque è calice bibant: quandoquidem Domini verba in Cæna non ad illos præceptiue, sed propriè ad Apostolos, & illis successuros Ecclesiæ præpositos ac præfectos, dicta ac directa sunt, idque eo pacto, vt potius sint verba potestatem tradentis, quam præcipientis: quibus illis, & non laicis venerabilis Sacramenti dispensatio, postquam illud consecratum & immolatum est ab eis, demandata est: cuius dispensationis eis demandatæ non laici, sed illi Domino rationem reddituri sunt. Quid ergò necesse est, laicos vsque adè illorū sese functioni ac ministerio immiscere, maxime cum nō ignorēt

Nō sacrificantibus sufficit ad cōmunionem altera species.

In veteri Testamento idē habitū discrimen.

Laici frustra se occupat ea re, nū ex Domini mādato teneatur sub vtraque specie communicare.

Intellige nihilominus etiam verè & substancialiter eos Christi sanguinem bibere, vt superiora satis probant, & ea quæ sequuntur.

nō minùs sub altera, quàm sub vtraq; V. Sacramēti specie se cōsequit. Immodò cum sub ipsa panis specie non modò Christi corpus edant, sed etiā preciosum illius sanguinē per fidem spiritualiter ac salutariter bibant, aded vt nec de bibendi sanguinis veritate quicquam illis debeat? Porro ad verā illā internamq; ac spiritalē potationē passim huiusmodi prouocamur. D. Eusebius Emisenus Sermo. 5. de Pascha: *Sacra Dei tui corpus, inquit, & sanguinem fide respice, honora, mirare, mente continge, cordis manu suscipe, & maxime haustu interiori assume.* Et meo quidem iudicio Dñs hoc haud obscurè significauit, cum ait Iohā. 6. Ego sum panis vitæ: qui venit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet in æternum. In quæ verba sic scribit Augustinus: *Qui venit ad me, hoc est quod ait, Qui credit in me, & quod dixit, Non esuriet: hoc intelligendum est, Et non sitiet vnquam. Vtroq; enim significatur illa æterna satietas, vbi nulla est egestas.* Quò faciunt etiam illa, quæ Sermo. 2. de verbis Apostoli habet: *Illud manducare, inquit, refici est. Illud bibere, quid est viuere? Manduca vitam, bibe vitam: habebis vitam, & integra est vita.* Immodò aded est, quòd idem vir sanctus, & ante eum D. Cyprianus alibi non vno loco docent euidenter, nos CHRISTI corpus simul edere & bibere: respicientes haud dubiò ad iam dicta Domini verba, Ego sum panis vitæ: qui venit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet: quando quidem hñc Dominus generatim omnes ad se tāquam ad panem viuum inuitat, quo pariter & famem sedare & sitim possim extinguere.

Vide quàm pulchrè hæc quadrat ad ea Apostoli verba: Quicūque manducauerit panē hñc, vel biberit calicē Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini.

Cyprianus Serm. de cœna Domini: *Manducauerant (maiores, inquit nostri) & biberāt de eodē pane secundū formā visibilē.* Et D. August. Epist. 152. *Et quicūq; ait, in ea (catholica Christi ecclesia) corpus Christi manducauerit indigne, iudiciū sibi manducat & bibit.* Et in Psalmum 33. *dicitur manducando crucifixum & bibendo illuminari.* Huc accedit, quòd hæc edendi sanguinis phrasis non est scripturis insolens aut inusitata. Leuit. 7. sic habes: *Sanguinem omnis animalis non sumetis in cibo. Omnis anima quæ ederit sanguinem, peribit de populis suis.* Augustin. *Questionum in Leuiticum, cap. 57. ait in veteri lege prohiberi sanguinem manducare, in noua iuberi.* Quæ cum ita se habeant, quando Christi viuum ac vitale seu viuificans corpus edimus, vnā etiam eius sanguinem manducamus & bibimus.

Atq; ex hoc fundamento, vel hac ratione etiam Boëmorum argumentis itur obuiam, illis Dñi verbis Iohan. 6. precipuè nitētibus: *Nisi manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinē, nō habebitis vitam in vobis: ita videlicet, qui V. Sacramentū sub panis specie percipiant, eos sub illa specie non modò carnē filij hominis, sed simul carnē & sanguinē eius manducare & bibere: sicq; piè admodum hñsc Dñi verbis satisfacere, qd edere & bibere sub vna specie, vtriusq; speciei vsurpationi vi & efficacia æquipolleat, id est, æquè in nobis efficere & operari possit vitā æternā.* Idq; eò magis, quòd D. August. Sermone ad Infantes ad altare, citato à Beda in Collect. 1. Cor. 10. ita scriptum reliquerit: *Nulli est aliquatenus ambigendum, tunc vnumquēq; fidelium corporis sanguinisq; dominici participem fieri, quando in baptismo membrum Christi efficitur: nec alienari ab illius panis calicisq; consortio, etiamsi antè quàm panem illum comedat & calicem bibat, de hoc seculo in unitate corporis Christi constitutus abscedat. Sacramenti quippe illius participatione ac beneficio non priuatur, quando ipse quod hoc Sacramentum significat, inuenit.* Vides hñc sanctum virum iam allatam Domini sententiā Iohan. 6. *Nisi manducaueritis &c.* ex prima Regula eo modo accipiendā docere, quo etiam illam Iohan. 3. accipiendam docet: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, nō intrabit in regnum cælorum.* Vt enim huius declarandi causa ait, (quod suprā positum est) eū qui hoc dixit, etiam alibi dixisse, *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo: sic quoq; proculdubio hñc dicere vult, eum qui Iohan. 6. his vtitur verbis, Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis: alio loco hac oratione vsus, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: ita vt sententia alia per aliam intelligēda sit, atq; in illis rebus, quæ absolutè necessariæ sunt ad salutem, potiùs Domini mentem & intentionem, quàm literæ rigore & externa spectanda & inspicienda esse. Atque hæc quidem inpræfens respondisse sufficiat ad illa toties iam repetita Domini verba Iohan. 6. præfertim quando Aduersarij, dempto tamen Andrea Friccio, ad communionē vtriusque speciei illa non vrgent, sed de sola spiritali comestione & potatione accipiunt, in quo tamen ipso cum priscis illis sanctis patribus non consentiunt.*

Responso ad obiectionem ex illis Domini verbis Iohan. 6. Nisi manducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius sanguinē &c.

Atque

Porro

Porro quanuis hæc ita se habeant, non tamen me præterit essend. nullos, qui sub singularis cuiusdã religionis prætextu hoc de se alijs significant, ita ipsos persuasum habere, si quidẽ ex Domini calice foris bibere sinerentur, non aliter ipsos affectos fore, quàm si ex ipso Domini latere biberent. Hac verò deuotione alterius duntaxat speciei administratione ipsos fraudari. Verùm si id genus homines crederent, Christi carnem & sanguinem facta transubstantiatione sub altera panis specie substantialiter adesse, possent utique eadẽ circa eadẽ deuotione perfrui, ac si calix illis porrigeretur. Puto enim eos certo credere, verum ipsos manna cæli illic habere. Id verò omne delectamentum, omnem dulcedinem & omnem saporis suauitatem procreantibus in se cõtinet, atq; in illo administrantur. Huius enim mannae figuram vel typum vetus Testamentum, vt notum est, eum in munda dum describit, quòd Israëlitis aptè quàm contra Dominum murmurare cœpissent, simul escæ ac potionis loco fuerit: quodq; illis è calice pluerit, Psalm. 77. Quamobrem, vt Philo ait libro, Quòd deterius potiori insidiari soleat, Propheta quandoquẽ petram vocat manna per synonymiã, id est, spiritalem petram, & manna idem & esse & significare. Itemq; D. Gregorius Nyssenus in Vita Moseos ait hunc nostrum caelestem panem, qui per manna enigmaticè significatus sit, defluentem in terris inueniri. Et Cyrillus dicit Deum influere oblati vim vitæ.

Ut quidã putet se maiori deuotione fruituros in vtriusque speciei, quàm alterius administratione.

Vt ij suæ possint deuotioni satisfacere. Sap. 16.

Veteris Testamenti manna fuit Israëlitis simul escæ & potus.

In Eucharistia sub altera specie panis licet edere & bibere spiritaliter ac realiter p̄ omni cordis voto ac desiderio.

Cant. 1.

Botrus ille, inquit, qui à duobus iuuenibus de terra repromissionis in desertum perlatus fuisse legitur, omni modo figuram adsumpti hominis Christi redemptoris nostri signabat. Qui utique (botrus) pro loco, vel tempore, vel causa, & potus Ecclesia factus est, per corporis sui & sanguinis Sacramentum.

idm

id mihi Lector expendas velim, quid dicere velit, cum ait, Hunc botrum factum esse escam & potum Ecclesiæ pro loco, vel tempore, vel causa. Itaque si hunc insignẽ botrum à duobus populis Iudæis & Romanis, vt idem Aponius ait, in crucis patibulum leuatum, in venerabili Sacramento sub altera specie substantialiter præsentem habes, habes illic etiam pro omni tua necessitudine & desiderio cibum potumque simul: tantum fidem huc adferas tuam, & ede ac bibe indè, quantum ea capere potest. Tantum indè gratiæ inundantis, vt ait Cyprianus, *hauries, quantum illuc fidei capacis attuleris*: id quod ante nos pij ac Deo deuoti Christiani re & actu ipso experti sunt: qua de re consulas licet pijsimum illum Thomam Malleolum à Campis, qui post Concilium Constantiense fuit, libello de Sacramento Altaris, cap. 1. 4. & 14.

Atquẽ in diuersum, videlicet non solum internè vel intra se, sed etiam sub externa specie sanguinẽ eos bibere debere, Bucerus Chrysofostomum allegat Homiliam 18. in 2. ad Corinthios, vbi sic habet: *Est autem ubi nihil differt sacerdos à subdito, ut quando fruendum est horrendis mysterijs: similiter enim omnes ut illa percipiamus, digni habemur. Non sicut in ueteri lege, partem quidem sacerdos comedebat, partem autem populus: non licebat populo participem esse eorum, quorum particeps erat sacerdos. Sed nunc non sic: uerum omnibus unum corpus proponitur & poculum vnum.* Hactenùs Chrysofostomus: qui hoc loco, vt ipse Bucerus non fuit nescius, de suorum temporum more duntaxat agit, quandò communio vtriusque speciei laicis porrigebatur: neque hinc tamen communionem alterius speciei, quæ ipsius & Basilij tempestate etiam in vsu fuit, id quod negari nõ potest, & ad secundam Regulam perspicuè docebitur, villo pacto reiectam & explosam voluit. Verum quidem est, Dominum IESVM in sui institutione venerabilis Sacramenti nõ expressè id præscripsisse, vel præcepisse, vt, quòd ad perceptionem attinet, inter sacerdotes & laicos aliquod necessarium discrimen esse oporteat: sed propterea tamẽ Apostolis suis & eorũ successoribus, vtpotè dispensatoribus & œconomis suis, potestatem quam eis contulerat, non abstulit, videlicet V. Sacramentum pro re nata, vel pro ratione tẽporũ fidelibus suis vt comodissimè fieri posse

HHHH

visum

Cur Chrysofostomus sacerdos & laicos in Eucharistia perceptione parces faciat.

visum sit, dispensandi & administrandi: salua tamen eorum qui sacrificant, proprietate, id est, vt illi ipsi sacrificantes semper vtraque speciem, quam obtulerunt, etiam percipiant.

Chrysostr. inter sacerdotes & laicos permultum vult steresse. Alia obiect. Dilutio.

Alibi sanè Chrysostr. ipse, vt est supra fusè annotatum, grande facit discrimè inter sacerdotes & laicos. Itaque; locus alius ex alio interpretatus & intelligendus est. Quò obrem etià illud planè friuolū est, quò Bucerus p̄terea obijcit, nō solum sacerdotē, sed vnà cū illo populū sacrificare, vel Sacramētū offerre. Verū est id quidē. Offert em̄ populus cū sacerdote interiore voto, acceditq; sacerdoti & ad stipulat sacrificio, precaturq; Deum, vel ita ea pro ipsis grata habere: at qui solus sacerdos id foris exequitur sacerdotali, eoq; publico ministerio, ipsi peculiariter demandato, suasque peculiare habente conditiones, laicis minimè communes: quò probatione fusiori opus non habet. Id verò insolens cū primis & absurdū argumentū est, quo Friccio cōtra vtiitur. Ponamus em̄, ait ille, laicis verū Christi sanguinē nō eripi, cū in eius viuo corpore accipiāt: at tamē fusus sanguis illis subducitur. Ait enim Christus: Bibite ex hoc oēs. Hic est sanguis meus qui p̄ multis effunditur in remissionē peccatorū. Nō potest autē eius sanguis potari, nec is peccata potest diluere, nisi fundatur, vt Paulus ait: Sinè sanguinis effusione nō fit remissio. Sed è diuerso mirū est, Friccio nō venisse in mentē, quantoperè hoc argumentū pugnet cū Luterano dogmate. Si em̄ nō solum esse hīc necessè est corpus & sanguinē Christi, sed etiā vt ipse sentit, sanguinē profundū, nō iam hīc repræsentatiuū, sed etiā cruentū est sacrificiū, atq; iuxta hāc sententiā, Christus denud crucifigitur. Verū hanc opinionē Deus à nobis p̄cul abesse velit. S. Patres passim nos docēt, nō hīc cruentū, sed repræsentatiuū & incruentū esse sacrificiū. Itā illud appellat Nicenū Cōciliū I. Gregor. Nazian. in Iulianū, Cyrillus in Iohā. li. 4. ca. 22. & super Canon. ii. Concilij Ephesini.

Ambrosius in Epist. ad Heb. cap. 5. respondet Friccio his verbis: *Dominus in Euangelio ait: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Sed in ista carne & sanguine nihil cruentum, nihil corruptibile mens humana concipiat: nē sicut dicit Apostolus, qui corpus Domini indignè manducat, iudicium sibi manducet, si viuificatricem substantiam atq; salutarem in pane & vino, per quæ si dignè mantur, nobis est peccatorum remissio, & regni Dei possessio collata.* Hæc

Ambro-

Eucharistia est repræsentatiuum sacrificium.

Nihil cruentū hic in V. Sacramento animo concipiendum est.

Ambrosius. Equidem haud inuitus id Friccio assentior, in hac sacificatione, quæ per sacerdotem duntaxat fit, repræsentatiuam quandā sanguinis Christi effusionem fieri, vt etiam quædam repræsentatiuā fractio hīc fit per eundem. Vocatur enim, inquit August. epist. ad Bonifaciū, *ipsa immolatio carnis, quæ sacerdotis manib. fit, Christi passio, mors, crucifixio: non rei veritate, sed significante mysterio.* Vt ergo Laico necessariū non est, vt ipsemet ad repræsentandam extrinsecus passionem Christi, panem consecratū frangat, quod solus sacerdos ceu *κίεργος* vel minister publicus facit: ita quoq; illi necessum non est, vt in ipsius persona sub externo signo repræsentatiua sanguinis fusio peragatur. Satis est illi, sacerdotem nomine totius Ecclesiæ in ipsius præsentia repræsentatiuum sacrificium sub vtraque specie (vt potè ad eiusdem sacrificij integritatem necessaria) perficere: cuius etiam per deuotionē suam se potest participem reddere, atq; porrò corpus & sanguinem Christi integrè accipere: quæ quidē pceptio vel sumptio tā integra est sub altera, atq; sub vtraque specie. Et hæc ad primū partis aduerse argumentū, de institutione V. Sacramēti sub vtraque specie respōdisse sufficiat.

Ad aliud argumentum ex prioris ad Corin. ca. II. allatū, quò Melancthon cum primis vrget, nēpè, Apostolū eam epistolā toti Corinthiorū Ecclesiæ scripsisse, non presbyteris tantum: eumq; illic his vti verbis: Ego accepi à Dño, quod & tradidi vobis: ac deinde præcipere eum, vt probet se ipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat, idque copulatiuè, eamque copulatiuam, Et, illum ibidē tertio repetere. Itaque; Christianos omnes, vnà & panem edere, & calicem bibere oportere &c. ad hæc, inquam, ita respondendum est, Apostolū quæ eo loco de cœna Domini scribit Corinthijs, non præcipiēdi aut legem præfigendi ratione scribere, sed referre illis duntaxat, quæ admodum à Dño V. Sacramentum institutum sit: eaq; explicata institutione, castigare eum abusus, qui apud illos contra eā institutionē, eò quò nō dijudicarent ab alijs escis corpus Dñi, irrepserant: adeò vt Apostoli eo loco verba tantundem nobis significant, quantum ipsius institutionis verba apud Euangelistas: eaq; causa non magis illa, quàm Euangelistarū, verba ad Laicos detorqueri posse. Qui enim exponit & declarat institutionem, sicut eam accepit, is nihil addit institutioni, sed eam tantum illustrat, & ob oculos ponit.

Responsio de Ioco Pauli, I. Cor. II. quem Melancthon admodum vrget.

Apostolus eum refert Corinthijs, vt Dominus Eucharistia instituerit.

HHHH 2

Quòd

Et Pauli di-
cta, Probet au-
tem seipsum
homo &c. ut
accipienda.

Quòd autem dicit, hæc Pauli verba, Probet autem seipsum homo, &c. eam præcipiendi vim secum adferre, quòd quilibet sub vtraque specie Eucharistiam sumere teneatur, id ego illi ne utiquam assentior. Is enim illorum verborum germanus & certus sensus est, quòd quidem erant inter Corinthios, qui non dijudicarent corpus Domini, in ipsorum utique grauissimum iudicium & condemnationem, eapropter hortari & instituere illos Apostolum, quòd pro illorum temporum more percepturi essent corpus & sanguinem Domini, ut prius se probarent & explorarent. Id quod illa eius verba testantur: Hoc facite, quotiescunque bibetis. Itemque illa: Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis. Non ergò iubet absolute manducare panem & bibere calicem: sed cum manducandus est hic panis, & bibendus iste calix, ostendit quo pacto salutariter edatur & bibatur. Nec in his eius verbis, Et sic de pane illo edat & de calice bibit, copulatiuam Et, id velle, vel necessario exigere, ut semper vnà hunc panem edere & sanguinem extrinsecus bibere nos oporteat, satis indicant ea, quæ ab Apostolo eodem loco referuntur: Quicumque manducauerit panem hunc vel biberit calicem Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Hic iam non, ut etià supra dictum est, copulatiua Et, sed potius disiunctiua (vel) habetur: sicque locus alius alium interpretat, uti plerumque præcedentia verba posterioribus exponuntur ac declarantur. Nec dubium quin hæc Apostoli mens sit & sententia, quæ quæadmodum is qui vel edit corpus, vel bibit sanguinem Domini indignè, reus est vtriusque & corporis & sanguinis Domini, iudiciumque & mortem sibi manducat & bibit: ita ediuersò eum qui vel edat corpus, vel bibat sanguinem illum dignè, vitam sibi manducare & bibere.

Obiectio.

Dilutio.

Melanchthon id vult esse sophisticum, prouocatque ad veritatem, quæ pulcherrima virtus sit. Atqui contra ego assero, à Melanchthone allatam interpretationem, cum primis merè sophisticam habendam, nec minus etià ego aduersus illum ad ipsam veritatem prouoco. Ait ille, Apostolum hinc disiunctiuam vel, eò usurpasse, quòd eius comminatio tanto esset horribilior, nosque sciremus, singulis Sacramenti partibus parem deberi honorem. Porro magna Sacramentum ignominia affici, quòd eius pars quedam sumi prohibetur: cumque ea ignominia potissimum ad calicem pertineat, Apostolum nos hinc eius abusus nomine acriter obiurgare, quandoquidem eius verba, Quicumque manducauerit panem, vel biberit calicem

calicem Domini indignè, inter alia id sibi velint, eum qui calicem veteret, aut non percipiat, reum esse corporis & sanguinis Domini &c.

Sed quæso te amice lector, tecum ipse perpendas, sit ne hoc crasse sumplanè sophisma, quòd Melanchthon ea verba, Qui biberit calicem Domini indignè, id vult significare. Qui calicis vsu interdicit, vel calicem non bibit. Num igitur hoc loco amor veritatis in Melanchthone, qui Ecclesiasticarum controuersiarum dijudicationem sibi sumit, excellat, tum dijudicato. Confer Melanchthonis interpretationem cum Ecclesiæ interpretatione, atque tum statuas, vtra veritati sit magis consentanea.

Adeoque quòd Melanchthon ipse fatetur, cuiuslibet Sacramenti speciei parem deberi honorem, certum est, Apostolum hac disiunctiuam id innuere, vnamquamlibet speciem integrum esse Sacramentum, cum alioquin vni alicui parti, quæ per se sola non esset sacramentum, honor ille congruere non possit, qui integris corporis & sanguinis Christi sacramentis debetur.

Præterea in confesso est, etiam si Apostolus hac se sententia non declarasset, quo pacto voculam illam Et, in priori sententia vellet accipere, nihilominus non ita ut vult Melanchthon, eam necessario intelligi oportere, ut concursus vtriusque coniuncti requirat. Coniunctionem enim nonnunquam pro disiunctione accipi Labeo ait: Et Paulus Iuriconsultus inquit, sæpè ita compertum esse, ut coniuncta pro disiunctis accipiantur. Præsertim verò, ut Iurisperiti aiunt, disio Et, pro dictione Vel, tum accipienda est, quòd coniuncta re ipsa vnum sint: aut si ex re ipsa vel argumento, de quo agitur, aliud iudicari æquum sit. Atqui plura satis iam supra docuimus, panem consecratum re ipsa vel realiter tantundem in se habere, quantum consecratum calicem: & è conuerso, eiusdemque ea esse efficientiæ &c.

Itaque hac ego spe ducor, me abundè planè perspicuumque fecisse, non attentis cunctis hisce præcipuis Aduersariorum argumentis & cauillis, communionem alterius speciei, nihil omnino pugnare cum Domini IESV institutione, quicumque demum hanc vocare visum sit, siue mandatum, siue testamentum, siue institutionem Domini, quòd videlicet in mandatis & institutionibus nihil referat, quid ex æquipollentibus fiat: In testamentis quoque spectanda sit voluntas testatoris,

HHHH

3

quam

Infulsa Melanchthonis interpretatio

Vocula Et, sæpè pro vocula Vel, accipitur.

quam solam sufficit adimpleri, etsi non tam exactè ad litteram verba seruentur: constetq; voluntatem testatoris, tum ex fine dispositiois, tum ex verbis eius alibi prolatis seu scriptis, tum ex alijs actibus eius, suaq; domus more depræhendi: quorum priora iam ostensa sunt, vltimum mox ostèdetur. Nec dubitare velim, amice lector, quin ex his à me prolatis id affecutus sis, nos de Melanchthone & reliquis Aduersarijs, qui nos criminantur atque proscindunt, iure posse dicere, quod de Donatistis Augustinus dicit lib. i. contra Cresconium Grammaticum, cap. i. Communionem nostram non documentorū pondere, sed maledictorū leuitate criminantur. Atque hæc tenens de prima regula dictum sit: iam porrò ad aliam accedimus.

ALTERA REGVLA AEQVE AD

STRVITVR ALTERIVS SPECIEI COMMVNIO.

Cap. 29.

Altera Regula non minùs errorem hunc, atque prima, dilcutit & conuellit: cum probari facilè possit, multisq; doceri modis, vt etiam facturi sumus, neque verò obsecris, sed omninò certis, illustribus & luculentis testimonijs, cõmunione alterius speciei primò ab ipso Dño, deindè ab eius Apostolis, eorumq; proximis successoribus, viris planè Apostolicis, ac deinceps à cunctis Catholicæ Ecclesiæ pfectis & pastoribus ad nos vsq; pro Catholica, pia, salutari ac sufficièti esse habitam, ac identidem Christianis, qui ea quoque contenti fuère, administratam.

Melanchthon quidem hominibus persuadere nititur, morè huc sub altera duntaxat specie communicandi, nupèr admodum natum, & incertis authoribus cõpisse, qui illum non modò contra madata Dñi, verum etiã cõtra vetustū ecclesiæ morè introduxerint: atq; in huius postremi confirmationem quædã Patrum producit testimonia, Cypriani, Hieronymi, Historiæ Tripartitæ, cuiusdam Tolerana Synodi, quã tñ non designat: & morè Ecclesiæ Græcæ, atque indicium quoddã eiusdè moris olim in Germania seruati &c. quibus docet quoddam Christianis oibus Eucharistiã sub vtraque specie ministratam. Quod quidè nemo negat, quin etiã in Constañ & Basileen conciliorū decretis id palàm agnoscitur & affirmatur. At qui porrò hinc ille inferre vult, veteri Ecclesiæ Christi cõmunione alterius speciei

Melanchthon exempla adfert contra alterius speciei communionem.

Melanchthonis exempla & argumenta nihil faciunt contra vnam speciem & Ecclesiæ morem.

proflu

præfusus incognitã nec vnq; vsurpatã fuisse: cum tñ ipse non sit nescius, eiusmodi ratiocinationem suã non valere, inferre videlicet ex meris particularibus affirmatiuis vniuersalè negatiuã. Nò em̄ cõsequens fit, quando quidem Eucharistia Cypriani, Ambrosij, Hieronymi &c. temporibus sub vtraq; specie fidelib; porrecta est, idcirco iidè temporib; nunq; sub altera specie porrectã esse, vt nec illud sequit: Philippus cum pfecto reginæ Aethiopū descendit in aquã, & baptizauit eum immergendo. Itaque Apostolorū æuo nunq; collatus est baptismus adspargendo. Potestq; eiusmodi vitiosa argumentatio facilimè reijci & confutari, si vel vno facto in medium plato doceri possit etiã secus illis temporibus obseruatum. Immodò verò etiam si tale aliquod factū non extaret, nihilo minùs, vt Iurisperiti aiunt, negatiua per reum naturã improbabilis est. Hoc autè loco nos Catholici nò vno, sed vel sexcentis, ijsq; certis & indubitatis exemplis cõmunione id efficere possumus, iam indè ab Apostolorum ætate perpetuis temporibus, non modò vtriusque, sed etiam alterius speciei cõmunione in vsu fuisse, idq; præsertim Cypriani, Ambrosij, Hieronymi & aliorū, quos Melanchthon ipse in diuersum adducit, temporibus.

Actor. 8.

COMMVNIONEM ALTERIVS

SPECIEI, IAM INDÈ AB APOSTOLIS CHRISTI ECCLESIAE IGNOTAM NON FVISSE, ET SEMPER

PRO INCVLPATA HABITAM.

AD ea iam testimonia nos conferimus, & ab ipso Domino sumemus exordium, exemplumq; illud in Constantiën & Basileen Cõcilijs huius rei gratia allatū, in prima acie collocabimus, tametsi illud Aduersarij magna contentione oppugnant. Lucæ 24. legimus Dñm, dum in Emaus cum duobus discipulis recumberet, accepisse panem, & bñdixisse ac fregisse, & porrexisset illis: apertosq; esse oculos eorū, & cognouisse eū in fractione panis: & ipsum euauuisse ex oculis eorum. Hanc rem gestam siue historiam conferat quilibet cū verbis cœnæ Dominicæ, atque eadè omninò verba cõperiet: nempe, Dominū accepisse panem, benedixisse, fregisse & illis dedisse vel porrexisset. Fuit ea nimirum haud vulgaris benedictio, atque ita etiam post illam benedictionem neutiquam vulgaris vel cõmunis panis: vt sancti Patres tam Græcæ

Cap. 30.

Christus duobus discipulis in Emaus Eucharistiã sub vna specie dedit.

quã

Augustinus
& Beda agno-
scunt Chri-
stum discipu-
lis in Emaus
dedisse sacra-
mentum sub
specie panis.

quæ Latine Ecclesiæ de administrata illis à Dño Eucharistia, locū hunc accepere & interpretati sunt. Chrysost. in ope imperfecto Homil. 17. in fine, & eius abbreviator Theophylactus in cap. Lucæ 24. Augustinus lib. 3. de cōsensu Euāgelistarū, cap. 25. *Permissio, inquit, facta est à Christo, ut inferret impedimentū oculis eorū, ne agnosceretur ab eis, usq; ad sacramentum panis, ut unitate corporis participata, remoueretur intelligatur impedimentū inimici, ut Christus possit agnosci.* Beda de iug. in cap. 24. Lucæ: *Certi, inquit, mysterij causa factum est, ut eis in illa alia ostenderetur effigies, & sic eum non nisi in fractione panis agnoscerent: ne quisquā se Christū agnouisse arbitretur, si eius corporis participatio non est, id est, Ecclesiæ, cuius unitatem in sacramento panis cōmendat Apostolus, dicens: Unus panis, unum corpus multi sumus. 1. Cor. 10. ut cum eis benedictum panem porrigeret, aperirentur oculi eorum, ut agnoscerent eum &c.* Deindè subiicit verba Augustini iam citata.

Obiectio.

Melanchthon in eam incumbit curam cum primis, luculentum hunc locum vt possit obscurum efficere. Principid ait, incertum haberi, vtrū locus hic de Eucharistia agat, eō quod Hebraico idiomate panis fractio plerūquē conuiuium significet. Verūm hac de re le interm cū Chrysostomo, Theophylacto, Augustino & Beda altertercetetur & disputet. Porrò quilibet è religione Christianus ex Euāgelistæ verbis haud difficulter animaduertere potest, non hīc prophanum ab eo conuiuium describi.

Dilutio.

Quod cū Melanchthon quoquē aduerteret, ait, se interim nihil feciūs puulgatā veterum persuasionem, Christū illis duobus Eucharistiā pbuisse, nolle reprehendere: vt tñ nihilo minus locū hūc deederet, ad tropos suos se recepit, dicens eam orationem synecdochicā cōs accipi oportere: id est, per panem, tanquā per partem, totū conuiuium, atq; itā panem simul & vinum intelligi debere. Sed hanc synecdochen verba Euāgelij & contextus ipse sermonis neutiquā patiūtur. Euāgelium testatur, duos hos vndecim Apostolis Hierosolymis congregatis narrasse, vt cognouerint Dñm in fractione panis, siue in frangendo pane, quod nimirū de vino accipi nō potest: immò simul atquē in fractiōe panis agnouerunt eū, euauit subiectum ab oculis eorū, nec dubiū, quin antè, quā poculū aliquod in manus

Obiectio.

Dilutio.

meret ac bñdiceret: id quod veteres, & imprimis Augustinus & Beda pspicue fati innuunt. Quamobrē locus hic synecdochē nulla ratione admittit: nec quisquā tñ ire inficiās ausus erit, Dñm hīc ex veterum sententia Patrū, non dimidiatū, sed integrum hīc duobus sacramentum porrexisse.

Et Melanchthon quidem hoc ipsum non ignorans, tandē hoc pacto Ecclesiā oppugnat. Ponamus, inquit, solū panē hīc esse porrectum, nec tñ indè sequit, Ecclesiā ea esse authoritate, vt aliquā sacramenti partem penitus possit interdicerē. Sed hoc eius cauillū multò etiam minus habet roboris aut virium, vt infrā in Constantienē & Basileenē Conciliorū decretis defendendis prolixè docebimus. Itaq; iam ad alia eius generis testimonia nostra procedit oratio.

Euāgelista Matthæus dubiū nō est, quin pter Euāgelium Græcè ab ipso scriptū, etiam Hebraicè Euāgelii cōscripterit, quod secundum Hebræos dictū fuit, quodq; D. Hieronymus in bibliotheca Casariensi repertum, postmodum Græcè Latineq; vertit, quo etiā Origenes ipse crebrò vsus est, teste eodē Hieronymo lib. de Ecclesiast. Scriptoribus in Iacobo fratre Dñi. Ex hoc Euāgelio citat ibidē D. Hieronymus ea q sequuntur, q cum illo Luc. 24. loco fati p omnia consentiunt. Matthæus (inquit Hierony.) sic refert: *Dominus autem cum dedisset sindonem seruo sacerdotis, iuit ad Iacobū, & apparuit ei. Iurauerat enim Iacobus se non comesturum panem ab illa hora, qua biberat calicē Domini, donec uideret eum resurgentē à mortuis. Rursumq; post paululū: Afferte, ait Dominus, mensam & panē. Statimq; addit: Tulit panem, & benedixit, ac fregit, & dedit Iacobo iusto, & dixit ei: Frater mi, comede panē tuum, quia resurrexit filius hominis à dormiētibus.* Obserua, quā pulchrè inter se consentiant Matthæi & Lucæ verba, in hīc Dominini factis referendis. Nec dubium, quin ea verba, Comede panem tuum, postq illum Dñs benedixerat, & sacratissimis manibus suis fregerat, hīc singularem quandam habeāt emphasim: tanquā diceret Dñs: Non est panis vulgaris, sed tuus panis, quē solum tu esuris. Quē in modum etiā D. Ignatius Epistola ad Romanos scribit: *Non comedam escam corruptionis: panem Dei volo &c.* Vide suprā fol. 80.

Neq; verisimile est, Dñm hīc Iacobo vini speciem præbuisse, cūm

IIII

panem

Euāgelium
Matthæi se-
cundum He-
bræos.

Dominus Iacobo iusto
dedit Eucharistiā sub
vna specie.

panem tantum ad ferri iusserit, quem mox benedixit & fregit: nec facile credi possit, D. Jacobum id temporis domi suæ vinum habuisse, quando de illo Egesippus testatur, eum vinum nunquam bibisse, præterquam in cœna Domini. Itaque hoc ego ceu altero argumento id testatum volo, Dominum ipsum haud obscure nobis significasse, Communionem vnus speciei, ipsius institutioni nihil esse aduersam, sed pro sufficienti meritò habendam.

Apostolos sãpius vsos cõmunionis sub panis specie.

Porro etiam Apostolos Domini idem postea de illa sensisse, primò locus ille Acto. 2. indicat, ubi mox ad ea verba, Qui ergo receperunt sermonem eius (Petri,) baptizati sunt &c. ista subiiciuntur: Erant autem perseverantes in doctrina Apostolorum, & communicatione fractionis panis, & orationibus. Qui locus dubio procul de Eucharistiæ communicatione rectè accipitur, præsertim cum Dionysius ille vetustissimus testetur, Apostolos huic V. Sacramento præcipue peculiariter Synaxios, id est, cõmunionis vel cõmunicationis vocabulũ imposuisse, idq; eas ob causas, quas in Ecclesiastica Hierar. parte 1. cap. 3. cõmemorat: atque etiã ex illorũ institutione fidelibus mox à baptisate traditam eucharistiam, vt eodem libro cernere est cap. 2. par. 3. In fine, inquit, omnium pontifex ita perfectum ad sacramentum Eucharistiam uocat, atque cõsummantium illi sacramentorum cõmunionem deificam tradit. Quin ipsa Euangelistæ verba luculenter in primis innuunt, de qua communicatione loquatur, quando illam mediam ponit inter dispensationem doctrinæ Apostolicæ, & communes preces. Nam propter hæc tria cœtus Ecclesiastici ab Apostolis, vt notũ est, instituti sunt, videlicet doctrinæ, cõmunionis & orationis causa. Præterea hîc glossam interlinearem, & Nicolai Lyrani in eundem locum commentaria: itemq; homiliam D. Thomæ Aquinatis, quam nos solenni die V. Sacramenti publicè in templis legimus, in qua inter cætera etiam hæc habentur: Sacramenti huius institutionem illo specialiter tempore recolimus, quo Spiritus sanctus discipulorũ corda edocuit ad planè cognoscenda huius mysteria sacramenti. In eodem autem tempore cepit hoc sacramentũ à fidelibus frequentari: quia legitur in Actibus Apostolorum, q. erant p̃seuerantes in doctrina Apostolorũ, & communicatione fractionis panis & orationibus, statim post Spiritus sancti missionem.

*aliã plenè

Quæ quidem vir iste beatus & impensè doctus, non è suo commentus est cerebro, sed ex commentarijs vetustissimorum patrum, quos ille ferè præ alijs omnibus suæ ætatis doctoribus habuit, ac miro studio lectitauit, collegisse putandus est. Immo verò etiam damnati illi Vualdenses in confessione ad Vladislaum confessi sunt, locum hîc de V. Sacramento accipi oportere. Atqui solius fractionis panis hîc mentio fit. Huc accedit, quòd vix credibile videatur, (quando quidem hoc loco textus de tribus millibus, & cap. 4. de quinque millibus recens baptizatorum agit) hos omnes mox à baptisate, & præterea in cõmunibus cœtibus vel cõgregationibus, præter cõmunicationem fractionis panis, semp etiã ab Apostolis calicẽ Dñi accepisse.

Sunt eius generis loci alij in Actis apostolicis, putà Act. 20. ubi sic habes: Vna autem sabbati cum cõuenissemus (Troade) ad frangendũ panẽ, Paulus disputabat cum eis (qui eum secuti erant.) Quod nõ de pphano aliquo conuiuio, sed de sacra cõmunionis accipiendũ esse, vel indè licet colligi, q. hîc ait, Vna sabbati cum conuenissemus ad frangendũ panẽ: qua die certè olim Christiani potissimũ doctrinæ, cõmunionis, cõmuniũ precationũ, & eleemosynarũ in pauperum vsũ conferendarum vel colligendarum conuenire solebãt. 1. Cor. 6. Sunt etiã quidã ex Patribus, qui illũ quoquẽ locũ Act. 27. ubi Paulus imminente naufragio refertur sumpsisse panem, gratias egisse, fregisse & manducasse, de Eucharistia accipiendũ putent: potestq; fieri, vt postea hoc exemplo Christiani per mare iter facturi, Eucharistiã secum sumpserint, vt si in discrimen venirẽt, absq; cõmunionis non exirent è corpore: id quod supra in secundi articuli testimonijs videre licet, & infra etiam latiùs attingetur.

Locũ Act. 20. meritò de V. Sacramento accipi debere

Locus Act. 27.

Fol. 442. & sequent.

Nec cuiquã mirũ videri debet, q. cum Apostolus 1. Cor. II. Corinthijs suis cœnæ Dñicę institutionẽ sub vtraq; specie tradat ac referat; ipsiq; præterea Corinthij sub vtraq; specie comunicãrint, nihilominus ille nõ nunquam pro re nata vel præsentis conditione sub vna tantũ specie comunicãrit: quando quidem citra dubium vllũ Eucharistiã sub vna specie pro integro sacramẽto habuit, vt ex eius identidem repetitis verbis 1. Cor. 10. animaduerti licet, quibus ait: Vnus panis & vnum corpus multi sumus, omnes quidem de vno pane par-

Mirũ videri non debere, Apostolum modò sub vtraq; modò sub altera specie comunicasse.

ne participamus: quo loco, vt supra annotatum est, nullam facit calicis mentionē. Itemq; ex 1. Cor. 10. vbi disunctiue dicit: Quicumque manducauerit panem, vel biberit calicem Domini indignē, &c. vti in superioribus fusius indicatum est. Equidem non ignoro, his locis ex Actis Apostolicis prolatis, apud refractarios nihil posse effici, quippe qui locis alijs multò his illustrioribus & clarioribus caliginē offundere nitantur. Itaque ea porrò testimonia in medium possint eludi.

Principiò quidem Eucharistiā sub altera specie iamindē ab Apostolorum temporibus diu admodum in Christi Ecclesia pro Episcopis vel presbyteris aliundē aduentantibus, alijsq; fidelibus asseruatam esse: eandemq; propter illorum temporum hæreticos per Ecclesias directam esse, nè Catholicis illis in locis catholica communione priuarentur, iam supra non semel annotauimus: videlicet inter cætera, vt Irenæus Polycarpi eius, qui Iohannis Apostoli auditor fuit, discipulus quadam epistola id temporis beato Victori Romano Pontifici scripta testetur, Romanæ sedis antistites, olim presbyteris vel Episcopis Ecclesiarum Romam venientibus Eucharistiam solenniter transmisisse, atq; hoc ipso illis immanissimarum persecutionum & multigenarum passim ortarum hæresum temporibus certiores se reddidisse, illos episcopos vel presbyteros vnus secum fidei & Catholicæ communionis esse. Hæc autem ita asseruata Eucharistia, non dubium quin altera tantum V. Sacramenti species fuerit. Vide supra fol. 429.

Docet idem & planum facit illa *Melciadis Pontificis & martyris p. niso, qua constituit, vt ex consecratu episcopi oblatiões propter hæreticos dirigerentur per Ecclesias, vt habes supra fol. 429.* Quod non potest ad vtranque speciem referri, sed de altera duntaxat, nempe panis, (quòd quidē vini species neq; ad eiusmodi p Ecclesias dirigendi vsum absq; magno periculo asseruari, neq; eo pacto dirigi vel circumferri potuisset) necessariò accipiendum est.

Præterea hanc V. Sacramenti sub altera specie asseruationē testatur etiam prima illa sancta vniuersalis Nicena Synodus, dū Canone 14. disertis verbis ita statuit: Quòd si non fuerit in præsentem vel

Eucharistia à Romanis Pontificibus quòd-
elam pro extraneis episcopis asseruata, & eis aduenientibus transmissa, itemq; p parochias ppter hæreticos directa, altera tantum sacramenti species fuit.

Episcopis aliquòd profectis, olim pmissum erat diaconis af-

episcopus vel presbyter, tunc ipsi (diaconi) proferant & edant sacram communionem. Vide supra fol. 435. Quod non potest non necessariò de vna duntaxat specie accipi, cum non possit altera vini species breui elapso temporis spatio absque sui corruptione seruari.

D. Hieronymus vetustum hunc morem probat adhuc euidētius, ad Euagrium de septē Ecclesiæ ordinibus scribens his verbis: *Si forte vsus exegerit, vt venientes ad Ecclesiā sacerdotes (episcopos vult intelligi) eisdem horis, quibus aut oblatio parata non sit, aut non possit offerri, non debere episcopum repudiare Eucharistiā presbyterorum, si ponat in altari.* Que haud dubiò de eucharistia sub altera panis specie accipiēda sunt.

Deindē secundò, paulò post Apostolorum tempora diu satis id in more positum fuisse, præsertim sæuissimis Christianorum persecutionibus atrociter grassantibus, vt Eucharistia sub altera duntaxat panis specie nonnunquam sub multis particulis ab Ecclesiæ præpositis daretur fidelibus, mundissimis linteolis inuoluta, domum reuenter ac deuotè absportanda, atq; ibidē opportuno tempore pro ipsorum deuotione percipiēda, præsci illi patres, quos supra in altero de asseruanda Eucharistia articulo primario citauimus, multis testantur modis. Tertullianus quidem libro secundo ad Vxorem, & libro de corona militis, Item libro de Oratione. Vide supra fol. 429. Quæ loca non possunt non de altera panis specie accipi, quòd vini species tam diu se asseruari non patiat: id quod idem Tertullianus his ad vxorem verbis non obscurè significat: *Non sciet maritus (de ethnico loquitur, si illi post ipsius obitum nubere velit) quid secretò ante omnem cibum gustes: & si scierit panem, non illum credet esse quòd dicitur.*

Clariora huius rei testimonia extant apud Cyprianum Sermone de lapsis, vbi etiam hæc ab illo referuntur: *Cum quedam, inquit, arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire, igne indē surgente deterrita est, nè auderet attingere.* Quod dubium nò est de altera Eucharistiæ specie accipi oportere. Narrat ibidē aliam quandam sceminā, quæ in persecutione à fide defecerat, cum corpus Christi sumpisset indignē, *non cibum, sed gladium sibi sumpsisse.* Refert & de alio quodam, quòd cum fidem abiurasset, sacrificio à sacerdote celebrato, partem cum cæteris ausus fuerit latenter accipere, (scilicet in manus, vt

seruatam Eucharistiā sub altera specie porrigere.

Eucharistia olim à sacerdotibus in ecclesia data fidelibus, præsertim persecutionū tempore domū absportanda, altera tantum species fuit.

Cypriani testimonia de V. Sacramento sub altera specie.

illorum temporum mos erat) sed sanctum Dei edere & contrectare non potuerit, cineremq; ferre se apertis manibus inuenerit. vbi mox addit: *Documeto vnus ostensum est, Dominum recedere cum negatur: nec immeritis ad salutem prodesse quod sumitur, cum gratia salutaris in cinerem, sanctitate fugiente, mutetur.* Cernis hic Dominum & gratiam salutarem sub vna tantum specie realiter fuisse, priusquam indignus ille eam attrectare presumeret. Vide supra fol. 431.

Obiectio.

Dilatio.

Melanchthon aduersum nos profert Cyprianum lib. I. Epist. 2. de martyribus laicis ita scribentem: *Quomodo docemus aut prouocamus eos in confessione nominis sanguinem suum fundere, si eis militaturus Christi sanguinem denegamus?* Verum hoc loco non agit Cyprianus, vtrum laicis calix necessariò porrigendus sit: sed num illis, qui quandoq; in persecutione à confessione Christi prolapsi fuerint, martyriū denuò obituris priusquam plenam egerint penitentiam, vel satisfactionem impositam absoluerint, Eucharistia quæ ea tempestate sub vtraq; specie vt plurimum dabatur, deneganda sit. Concludit autem non esse negandam, quãdoquidem iam pro fide certare & sanguinem suum fundere constituerint. Porro alioquò Cyprianum alterius speciei communionem pro sufficienti non habuisse, à vero alienum est, cum paulò antè ex Sermone de Lapsis probatum sit, eam etiam ipsius æuo vnã cum vtriusque speciei communionem in vfu fuisse.

Præterea vt sanctus martyr Tharsytius, pro eo, quem diximus, more persecutionis tempore obseruato, Eucharistiam haud dubiò sub vna specie portauerit, & cum gentilibus eam dare nollet, ab illis perceptus sit, vtq; illi nihil de Eucharistia apud illum inuenire potuerint: qui tamen si sanguinem ille portasset, vasculum saltem reperissent: vide sup. fol. 431. Verba historię eiusmodi sunt: *Tharsytium acoluthum Christi corporis sacramenta portantem macerauerunt, donec exhalaret spiritum.* Itemque vt martyr Hilaria V. Sacramentum, quod apud se sub altera specie clam asseruasse videtur, ante suum è corpore excessum in ipso martyrij loco sumpsit, supra videre licet fol. 434.

D. Hieron. in Apologia aduersus Iouinianū haud dissimiliter testat sua etiam nū ætate fideles Romæ apud se domi habuisse corpus Christi, non dubium quin sub altera specie, & communicasse seipfos.

Et

Et quid necesse est multis testimonijs? D. Basilius & Cyrillus antiquissimum hunc sub altera specie communicandi morem nimis quam luculenter testantur: idque non obiter, sed de industria reijciuntq; illos, qui diuersam amplectantur opinionem. Basilius verba sunt hæc: *Illud autem, in persecutionis temporibus necessitate cogi quæpiam, non presente sacerdote aut ministro (id est, diacono) communionem propria manu sumere, nequaquam esse graue, supernacancum est demonstrare, propterea quòd longa consuetudine, hoc ipso verum vsu confirmatum est. Omnes enim in eremis solitariam vitam agentes, vbi non est sacerdos, communionem domi seruantes, à seipsis communicant. In Alexandria verò & in Aegypto, vnusquisque eorum qui sunt de populo, plurimum habet communionem in domo sua.* Vide supra in 2. Articulo primario. Hæc nimirum non nisi de alterius speciei communionem possunt accipi, quandoquidem vini species illis præsertim calidis regionibus in eremis tam diù seruari neutiquam potuisset. Estque hoc quoque cum primis memorabile, quòd ait eum morem iam tum ipsius æuo non heri aut nudiustertius natum, sed iam olim ante hominum memoriam longa consuetudine & rerum vsu confirmatum fuisse: quo Melanchthonis argumenta planè conuelluntur.

Vt aut idè vir sanctus Eucharistiæ alterã speciem asseruãrit, & colubæ aureæ, pendenti super altare imposuerit, supra dictum est fol. 438.

Cyrillus grauiori magisque seria oratione agit de asseruatione Eucharistiæ, nec dubium quin sub altera specie. Scribens enim Calosyrio Episcopo, *Audite, inquit, quòd dicant mysticam benedictionem, si ex ea remanserint in sequentem diem reliquia, ad sanctificationem inutilem esse. Sed insaniunt hæc dicentes. Non enim alius fit Christus, neque sanctum eius corpus immutabitur: sed virtus benedictionis, & viuificatio gratia manet in illo.* Vide supra fol. 445.

Interim tamè negari nõ potest, morè huc ita crebrò memoratū, quòd fidelibus Eucharistię altera pars à sacerdotib; in ecclesia dari solebat, vt eã domū absportaret, &c. q. quidè persecutionū occasiõ in Chri Ecclesia primùm seruari cœperat, deindè persecutionibus sopitis, ratione cõperti abusùs in quibusdã Cõcilijs, præsertim Casaraugustano, & Tolitano I. abrogatū esse, vt sup. fol. 431. & seq. attigimus: at nihilo minus eadem Cõcilia id irrefragabiliter indicant, communionem alterius

speciei

Hoc Basilius testimonium ita illustre est, vt illud aduersarij nullo pacto cõfutare queant: prætereaq; prædicti & sequenti Patrum testimonij lucè adfert.

Basilius testatur cõmunionem alterius speciei longè ante ipsius ætatem ciuitatis in vfu fuisse.

Cyrillus eorū arguit infantiã, qui non credunt Christi corpus asseruari posse.

Cõcilia illa, quib; post persecutionū tẽpora dictus mos abrogatus est, testatur cõmunionem alterius speciei in vfu gẽrali.

speciei semper pro sufficiente habitam, atque id tēporis pro sufficienti sumptam atq; vsurpatam. In Concilij Cæsaraugustani Canone 3. sic habetur: *Eucharistia gratiam si quis probatur acceptā non cōsumpsisse in ecclesia, anathema sit in perpetuū.* Et in Toletā. 1. Cā. 14. *Si quis acceptā à sacerdote Eucharistiam non sumpserit, velut sacrilegus propellatur.* En canones isti indicant, ea tempestate communionem alterius speciei interdum dari solitam. Si enim illis, qui V. Sacramentum à sacerdote acceperant, & quandoquē postea eodem superstitiosè & horrendum in modum abusi fuere, etiam calix ministratus fuisset, qui fieri poterat, vt Eucharistiam non sumerent? Itaq; etiam hinc nullo potest negotio animaduerti, quo loco illis temporibus communio alterius speciei habita sit, vt que in vsu fuerit & permanserit.

Olim fideles pelago vel periculosis itineribus secōmissuri, Eucharistiā secūtulere sub altera specie, quam necessitate se offerere sumerent.

Tertiò, Christianos non modò in ædibus suis apud se diligentia cura asseruatam habuisse alteram Eucharistiæ speciem, verum etiam cum periculosa essent ingressuri itinera, maximeque pelago se commissuri, reuerenter inprimis & custoditè in orarijs, id est, mundis litteris ad collum ligatis secum accepisse, idque non absque ingenti fiducia erga præsentem illic Dominum suum: eius rei præclarum habes testimonium ex Ambrosio de ipsius fratre Satyro supra fol. 442. & seq. Inspice ac perlege illud haud oscitanter, & re ipsa comperies etiā Ambrosij tempestate Communionem vnius speciei vsurpatam, Eucharistiæq; alteram speciem pro integro Sacramento habitā: Christi quoque Deū ac Dominū nostrum ceu vnicū præsidium nostrū in ea imploratum, idq; non absque impetratione speratæ & optatæ opis & auxilij. Eiusdè modi testimonia Eucharistiæ à fidelibus mare nauigaturis assumptæ, ex D. Gregorij vita habes supra fol. 450.

Eucharistiæ altera species pro ægrotis semper in Ecclesia asseruata est.

Quartò, ab ipsis penè Ecclesiæ incunabulis Eucharistiam sub altera specie pro ægrotis semper asseruatā, eius æquè certa & illustri testimonia supra in secundo Articulo primario de Eucharistiæ asseruatione prolata sunt: & primò quidè Dionysij illius Alexandrini ex Eusebio fol. 433. quod infra fusius explicabitur. Deinde ex sacrosancti Nicena Synodo, sup. fol. 435. Item ex Amphilochio sup. fol. 438. Atque ex Paulino in vita D. Ambrosij, vbi ista leguntur: *Horatus sacerdos ecclesie Vercellensis, cum in superiora domus se ad quietem composuisset, tertio vocem vocantis se audiuit, dicentisq; sibi: Surge, festina, quia mori est re-*

est recessurus. Qui descendens, obtulit sancto Domini corpus. Quo accepto, ubi glutinuit, emisit spiritum, bonum uaticum secum ferens. Suprà fol. 444. Habes itidè de asseruatione alterius speciei pro ægrotis clara & luculenta testimonia, que non possint vocari in dubium, ex II. Toletani Concilij Canone II. Suprà fol. 451. Ex Beda in vita Vuilfridi, & in vita Hildæ Abbatisse. Item ex Concilio Rhemensi, supra fol. 455. Ex Vuormatiensi quoque Concilio, supra folio eodem. Et ex magno illo Concilio Lateranensi, ibidè, ac postremò ex Canone Honorij tertij eodem loco citato.

Præterea hunc in vsu olim Ciboria, vt vocant, præparata & confecta, supra videre est fol. 446. necnon alia quedam vascula turrium instar, cuiusmodi hodieq; apud nos sunt: itemque Eucharistiam sub altera panis specie in eiusmodi vasculis in episcopio diligenti custodia asseruatam, eam nimirum ob causam, vt si quis nocte morbo corripetur, episcopus vel sacerdotes illius apud se Eucharistiam semper paratam haberent: denique id genus vascula cum Eucharistiæ altera specie, Episcopo publica Missarum solennia in basilica celebraturo, ex episcopio prolata, atque in altari posita esse, horum sanè irrefutabilia testimonia habes ex Concilio Turonensi 2. cap. 3. supra fol. 449. Ex Gregorio Turonensi, fol. 450. Ex Bracaren. Concilio, supra fol. 452. Et ex libro pœnitentia, libroque Decretorum D. Burchardi, fol. 454.

Quod igitur Melanchthon contra hunc vsque ad vetustū, apostolicumque Ecclesiæ morem, eius videlicet abolendi causa, tam inconsultè consulit, vt quoties necessitas postulat, sacramentum ilicò consecratur potius, quam pro ægrotis asseruetur, in eo sanè nulla ratione audiendus est. Non enim neque semper, neque passim Christi corpus confici, & ex ipsius Domini mandato offerri fas est. Id nanque à sacerdote in altari debet fieri opportuno tempore: & sacerdos vnà etiam communicare debet: id quod neque à meridie, neque nocturno tempore illi permittitur. Vide supra fol. 427.

Quintò, Eucharistiam sub altera specie nedum pro ægrotis asseruatam, sed etiam rectè adhuc valentibus Christianis tam in Græca quam Latina Ecclesia crebrò ministratam esse, eius primò certissimum atque clarissimum licebit testimonium petere ex VI. Con-

Ciboria argumento sunt, Eucharistiam sub altera specie asseruatā.

Coloniz Agrippinzæ semper Dominicis diebus Eucharistia ex Sacratio alata, in summo altari ante summam Missam ponitur.

Melanchthonis consilium inconsideratū est, ac nulla ratione subnixum.

Tā in Græca q̄ Latina Ecclesia semper in vsu fuit eadem communio alterius speciei.

KKKK stanti-

stantinopolitana Synodo, quod suprà habetur fol. 449. vbi etiã indicatur, non esse moris apud Græcos, vt in sanctę Quadragesimę ieiuniorum diebus, præter sabbatum & dominicã, eucharistiam conficiant: reliquis diebus tam sacerdotes quàm laicos antè consecratis vti donis: nec dubium quin sub altera tantum specie. Neq; enim, illis præsertim locis, à Dominica ad sabbatum vsq; vini species seruari possit.

In Parasceue sacerdotes sub vna, tantum specie communicant: quimos ab Apostolorum ætate seruatus est.

In Latina ecclesia iamindè ab Apostolorum temporibus more comparatum est, vt in sacra Parasceue tam sacerdotes, quàm alij pij Christiani Eucharistiam sub sola panis specie, præcedenti cœnæ dominicę die consecrata percipiant, non absq; singulari quodam significante mysterio. Vide suprà fol. 449. Atq; ea communio semper sufficienter existimata est.

Chrysostrmus hanc communionem sufficienter habuit.

Vt verò in Græca Ecclesia communio alterius speciei, nempe panis, pro Christiana atque prorsus integra communione ipsius aded Iohannis Chrysostrmi tempestate habita sit, Sozomenus testatur Ecclesiast. Historiæ lib. 8. cap. 5. his verbis: *Iohanne Constantinopolitana ecclesiam optime gubernante, vir quidam è Macedonia heresi uxorem eiusdem opinionis habebat. Hic cum Iohannem, quomodo de Deo sentiendum esset, docentem audisset, dogma illius laudabat, & uxorem quoque ut secum sentiret, hortabatur. Cum uero illa magis nobilium mulierum sermonibus, quam illius consuetudini obtemperaret, & post frequentes admonitiones vir illius nihil effecisset: Nisi, inquit, in diuinis mihi consors fueris, neque in uitæ communionem posthac eris. Mulier hoc audito, & consensum (simulatè) pollicita, rem eam famulæ cuidam communicat, quam sibi fidam esse indicabat, illiusq; opera ad fallendum virum utitur. Circa tempus autem mysteriorum (sciunt initiati, quid sit quod dico) illa quod accepit continens, quasi oratura procumbit: famula adstans clanculum illi dat, quod secum in manu attulerat. Hoc cum dentibus admoueretur, in lapidem congelascit. Mulier perterrefacta, metues nè quid sibi mali propter eam rem quæ diuinitus acciderat, contingeret, ad episcopum cursu contendit, ac seipsam prodens, lapidem ostendit, adhuc morsu uestigia habentem, & materiam incognitam coloremq; admirabilem ostendentem: simulq; ue-*

Historia memorabilis.

niam cum lachrymis petens, viro suo cõsensuram se pollicetur. Quod si hoc cupiam incredibile uideretur, lapis ille testis est, qui etiamnum inter clinodia ecclesię Constantinopolitanę asseruatur.

Ex hac historia animaduerti licet, etiã tum temporis Christianos Eucharistiam sub altera specie percepisse. Voluit em̄ hæc mulier hac vnus speciei sumptione viro persuadere suo, se & ipsius & sancti episcopi communionem participasse.

Præter hæc verò iste vnus speciei vsus om̄igena illa Ecclesię provisione, vt videlicet particularum corporis Christi reliquiæ sumedæ sint, validissimè adstruitur atq; probatur. Vbi principe loco vetustissimi Clementis testimonium epistola 2. ad Iacobum fratrem Dñi, nõ est præmittendum. Verba eius hæc ferè sunt: *Presbyter, diaconus & minister, cum timore & tremore custodire debent reliquias corporis Dominici fragmentorum, ne si negligenter agatur, portioni corporis Dominici grauis inferatur iniuria: & residua corporis Dominici, quæ in sacrario sunt, consumere, & a sumptione sanctę portionis ad aliquot horas ieiunare à cõmuniibus cibus.* Hoc testimonium, quod haud facillè alitèr, quàm de re cõmuni V. Sacramenti particulis sub panis specie potest accipi, vide suprà fol. 426.

Vetusti Canon, sumedæ rû reiduarû corporis Dominici particularum mentionem facientes, de altera specie loquuntur.

Deindè nec illud prætereundum est ex Euagrii historia testimonium, referētis vt olim Cõstantinopoli reliquę particulę immaculati corporis Christi Dei ac Domini nostri pueris innocentibus ex ijs qui scholas frequentabant, absumedę datæ sint: simulq; narrantis cuprimis stupendum illud miraculum, quod Deus omnipotens eiusmodi cõmunionem in quodã Iudæi puerulo operatus est: quod idem etiam Gregorius Turonens̄ recitat. Vide suprà fol. 448.

Tum quoq; vsum huc similiter etiã in Gallijs quodã fuisse luculèter testatur Canon 6. secundi Matisconens̄ Cõcilij. Vide sup. fol. 449. Ad hæc Gregorius I. nõ semel Eucharistiã sub altera tantum specie fidelibus porrexisset cum his verbis, Corp⁹ nri nostri Iesu Chri cõseruet animã tuã, ex ea liquet historia de incredula quadã romana matrona, q̄ corpus Christi, licet non credens, sub altera specie ab illo accepit, & paulò post admirando illo mutatae speciei panis in carnem cruentam, ad credulitatis gratiam reuocata est, vt habes suprà fol. 349.

Quibus verbis D. Gregorius Eucharistiã sub altera specie dedit.

Historia me-
morabilis.

Bernardum quoque Eucharistię alteram dūtaxat speciem suis fra-
tribus ministrasse, Gulielmus abbas in ipsius vita testatur, lib. 1. cap.
11. ita scribens: Agebatur solemnitas quaedam precipua, & frater aliquis,
quem uir sanctus pro secreta culpa ab altaris sacri communione suspende-
rat, notari timens & ruborem non sustinens, ad manum eius cum ceteris ni-
mum presumptuosus accessit. Intuitus autem eum, quoniam causa latens
erat, repellere hominem noluit: sed intimo corde orabat Deum, ut de tanta
presumptione melius aliquid ordinaret. Itaque sumens homo Eucharistiam,
non poterat ad interiora trajicere, & diu multumque conatus, cum nullo mo-
do praualeret, anxius & tremebundus clausam ore seruabat. Expleta deni-
que hora orationis sexta, patrem sanctum traxit in partem: cuius pedibus
aduolutus, cum multis ei lachrymis quod patiebatur, aperuit: & aperto ore,
ipsam quoque Eucharistiam ostendebat. Increpans autem eum, confitentem
absoluit, & sine difficultate recepit dominica sacramenta. Ex his discimus
D. Bernardum huic fratri, ut proculdubio etiam alijs omnibus, solum
panis speciem, non calicem, prębuisse: simul etiam diuina V. Sacra-
menti sub altera specie vis & efficacia perspicitur.

Quorsum verò exemplis pluribus opus est? Ex eo ipso, quòd S. Pa-
tres toties mentionem faciunt administratę Eucharistię sub altera
tantum specie, tacito calice, ut suprā fol. 548. prolixè indicatum est,
nullo licet negotio intelligi, hanc communionem vnā cum illa vtri-
usque speciei in usu fuisse, & pro integra ac salutari semper habitam &
existimatam.

Sextò, quondam in Christi Ecclesia communionem non modò
sub sola panis specie, sed quandoque etiam sub sola vini specie mi-
nistratam, atque ita cuiuslibet speciei communionem pro integra &
perfecta habitam, sic ut olim indifferenter vel sub vtraque, vel sub al-
tera specie fideles communicauerint, id primò satis innuit D. Cypri-
anus suprā memorato Sermone de lapsis. Sciendum est enim, eius
ętate & diu postea, etiam ipsius adhuc Augustini temporibus, Eu-
charistiam non illis dūtaxat, qui iam adulti essent, sed etiam infan-
tibus dari solitam: idque, ut equidem videre mihi videor, non sub pa-
nis, sed sub sola vini specie: perindè ut illis, qui eiusmodi erant corre-

Olim comu-
nio sub vini
solum specie
interdum mi-
nistrata.

Vide August.
Epi. 23. & 107.
De Trinita.
lib. 3. cap. 10.
De peccatorum
meritis, lib. 1.
cap. 20. contra
duas episto-
las Pelagião-
ri lib. 1. ca. 22.

pti morbis, ut Eucharistia sub panis specie tutò illis porrigi non pos-
set. De cuiusdam enim infantulę communionem, quę antè à nutrice
sua, infans parentibus ad idolorum templa perducta, de dæmonum
sacrificijs acceperat, hunc in modum scribit Cyprianus: *Vbi verò so-
lemnibus adimpletis calicè diaconus offerre presentibus cępit, & accipiēti-
bus ceteris locus eius aduenit, faciē suā paruula instinctu diuinę maiestatis
auertere, os labijs obturatibus premere, calicè recusare. Perstitit tamē dia-
conus, & reluctati licet de sacramento calicis infudit. Tunc sequitur singul-
tus & uomitus. In corpore atque ore uiolato Eucharistia permanere non po-
tuit: sanctificatus in Domini sanguine potus, de pollutis uisceribus erupit.
Tanta est potestas Domini, tanta maiestas.* Hactenùs Cyprianus.

Hic folius calicis sit mentio, qui id temporis, meo iudicio, infanti-
bus sinè panis specie, ut iam dictū est, datus fuit. Si enim puellę huic
Eucharistia sub panis specie priùs oblata fuisset, non minùs illam quā
calicem recusasset, adeò ut diaconus postea illi calicem non fuerit
prębiturus. Ne hoc mirum cuiquam videatur, quandò etiam Gra-
tiani Scholiastes, De Consecra. Distinct. 4. can. Si qui apud illos he-
reticos testatur, etiam ipsius ętate eam apud quosdam fuisse consue-
tudinem, ut paruulis non Christi daretur corpus, sed sanguis per ora
eorum infunderetur. Atquè mos iste paruulos communicadi in Ro-
mana eademque Catholica Ecclesia prouidenter abrogatus est: licet
eum Græci, teste Lyrano in 6. cap. Iohannis, retinuerint, & Boëmi il-
lum renouare instituerint. Porro hodieque in Catholica Ecclesia in-
fantibus à baptismo parum de ablutione in os infunditur. Est veteris
adhuc moris quoddam vestigium.

Suprà fol. 433. illud, cuius antè memini, Dionysij Alexandrini te-
stimonium ex Eusebio produxi, de presbytero quodam Alexandri-
no, qui seni cuidam Serapioni lethali oppresso ægritudine, ita ut tri-
duo sinè voce prorsus iaceret, per puerum, quòd ipse quoque ægro-
tans venire non posset, parum Eucharistię miserit, infusumque, iusse-
rit seni pręberi &c. Alphonfus Viruesius Episcopus Canariensis,
vir insigniter eruditus, in suis contra Melanchthonem Philippicis,
Philippica. 17. locum hunc, Parum Eucharistię puero dedit, quod
infusum iussit seni pręberi, de communionem sub specie panis acce-

& lib. 4. cap.
4. Contra Iu-
lianum lib. 1.
cap. 2.

Infantibus
quondam so-
lus calix da-
tus.

Iohanes Teu-
tonicus Gra-
tiani Scholi-
astes.

Vfus parum-
los commu-
nicandi abo-
litus est.

De qua Eucharistia specie accipiens videtur locus ex Dionysio Alexandrino.

pit, hac ratione, quod cum Serapion moribundus & æstuans præ oris ariditate Eucharistiam sub panis specie glutire nequiret, vino aut aqua infundi iusserit presbyter, quò sumi posset ab ægrotò. At mihi pro rei & verborum qualitate & conditione probabilius videtur, solam eam vini speciem fuisse. Verùm utcunquè sit, certum est alteram duntaxat fuisse speciem.

Vt verò ità mihi videatur, Concilij Carthaginens. 4. Canon 76. me mouet, cuius hæc verba sunt: *Is qui poenitentiam (publicam) in infirmitate petit, (de lapsis vel apostatis loquitur) si casu, dum ad eum sacerdos inuitatus uenit, oppressus infirmitate obmutuerit, uel in phrenesim uersus fuerit, dent testimonium qui eum audierunt, & accipiat poenitentiam: & si continuò creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori eius Eucharistia.* Quæ itidem de vini specie accipienda puto.

Cuius etiam maiorem mihi ansam porrigit Concilij Toletani II. Canon II. supra Articulo de Afferuatione Eucharistia citatus, qui sic habet ad verbum: *Solet enim humanæ naturæ infirmitas, in ipso mortis exitu prægrauata, tanto siccitatis pondere deprimi, ut nullis ciborū illationibus, sed uix tantundem illati delectetur poculi gratia sustentari. Quod etiam in multorum exitu uidemus, qui optatum suis uotis sacræ Communionis expetentes uiaticum, collatam sibi à sacerdote Eucharistiam reiecerunt non quòd infidelitate hoc agerent, sed quòd præter Dominici calicis haustum, traditam sibi non possent Eucharistiam deglutire. Quæ quidem etià hoc non improprie significare uideri possent, quosdam in ipso mortis articulo tanta oris ariditate premi, ut nihil omninò esculentum queant sumere, atq; ità nec Eucharistiam aliter, quàm Dominici calicis perceptione, accipere. Verùm utcunquè sese res habeat, id perspicuè Canon iste indicat, illis temporibus eum fuisse per uulgatum catholicæ Ecclesiæ morem, ut ægrotis non nisi alterius speciei communio præberetur. Quod nullus negare poterit, qui vel utcunquè Latine nôrit.*

Septimò, quando quidem non desuere olim, qui persuasum haberent, cum populo Eucharistia sub panis specie porrigenda esset, prius ipsam Eucharistiam in Domini sanguinem intingi debere, idq; pro

com-

communione complemento, perindè ac si communio sub panis specie per se non sufficeret, errorem hunc Iulius I. Diui Athanasij patronus & defensor, in supra citata Epistola ad Episcopos per Aegyptum profligauit his uerbis: *Illud uerò, quòd complemento communionis intinctam tradunt Eucharistiam populus, nec hoc prolatum ex Euangelio testimonium receperunt, ubi Apostolis corpus suum commendauit & sanguinem. Seorsum enim panis, & seorsum calicis commendatio memoratur: eò uidelicet, ut hoc ipso indicetur, quamlibet speciem per se integrum esse sacramentum &c. Porro cum deindè Vitelliani Papæ temporibus quidam consuetudinem hanc iam antè abrogatà instaurare molirentur, rursus abolita est in eque supra memorato Bracarensi Concilio 3. cap. I. non dubium, quin propter illos potissimum, qui uiatia in ægrotorum usum afferuata, antè quàm custodienda reponeretur, intingi oportere sentiebatur: ità ut huius Concilij mens & sententia fuerit id decernere ac declarare, communionem alterius speciei integram & sufficientem esse, nec illo intingendi complemento indigere: quemadmodum etià isthæc Communio & antè & post illud Concilium, in Christi Ecclesia, ut abundè docuimus, pro tali habita & ac religiosè vsurpata est, ac deindè in Rhemensi, Vuormatiensi, & Lateranensi Concilijs, atq; Honorij Pontificis constitutione longè ante Constantiense & Basileense Concilia, deintegrò confirmata & approbata.*

Equidem iam amice Lector satis id me tibi testatū fecisse puto, nò modò primam, uerùm etiam secundam regulam, ex illis tribus supra dictis regulis, cõmunionem alterius speciei contra Aduersarios nostros fortissimè tueri, approbare, asserere: ità ut nos ea, quæ diximus, tantoperè vsitata ecclesiæ catholicæ praxi & consuetudine meritò fidenterq; niti possimus, ut quæ non ab annis modò quadringentis, ut Melanchthon ait, sed iam indè ab Apostolorum temporibus, donec Vualdenses, Iohannes Hus & Luterus extiterent, absq; alicuius infestatione perducta sit: sicq; firma ac indubitata tenere fide, hanc cõmunionem rectam, integram, nullique uitio obnoxiam esse. Certè si quid apud Aduersarios Iurisperitorum doctrina ponderis haberet, Domini institutionem iuxta hanc praxim non possent illi meritò non intelligere. Ità enim ait Paulus Iurisconsultus: Si deim-

Iam olim decretum est, p. communionis complemento necessarii nõ esse panis speciem in Domini sanguinem intingi. De Consecr. distinct. 2. c. 5. omne.

Id ex Burcardo Vuormatiensi Episcopo ostendi potest, et si eius sententia hac in parte non recipiatur.

Consuetudo
optima legis
interpret.

de interpretatione legis queratur, inprimis inspiciendum est, quo iure Ciuitas retrò in eiusmodi casibus vsa fuit. Optima enim est legis interpret. consuetudo. Quanquam spes est non omninò pro nihilo hanc eos habituros, quandò etiam Tertullianus eadem ipsa vitur aduersùs contentiosos illos & refractarios, qui illius æuo contra Ecclesiæ consuetudinē schismata & hæreses ferere moliebantur. Libro nanq; de Corona militis, Traditio, inquit, tibi prætendetur aethrix, consuetudo confirmatrix, & fides obseruatix: quæ admodum infrà in Constantiensis Concilij defensionem vberius adferetur.

CANON, COMPERIMVS, DE CONSECRATIONE DISTINCT. II. QVI ACCIPIENDVS SIT.

CAP. 29.

Obiectio.

Aduersarij
non æquum
faciūt: addu-
cunt testimo-
nia p se, quo-
rum similia
non admittūt
contra se.

Porrò contra hæc omnia Aduersarij non nisi fragmentum cuiusdam Canonis Gelasij Pontificis proferunt, cum tamen alioquò non modò fragmenta Canonum, sed integra Concilia & Canones omnes, (quæ quidem nos, quæ Dei est benignitas, magna ex parte etiam nūm non frustatim vel particulatim, sed perfecta minimeq; truncata ac mutila habemus) eo solo nomine, quòd in ijs per censuras ecclesiasticas crassi illorum errores damnentur, contemptim & contumeliosè reijciant: adeoq; barbarica quadam planeq; satanica amentia quandoquè in cineres redigere non dubitarent. Hoc verò fragmentum totis viribus mirè iactitant & exaggerant, tametsi absq; verborum immutatione vix aliquà inde verum sensum possunt erüere. Habetur autem in c. Comperimus, de Consecratione Distinct. ad verbum ità vt sequitur:

Comperimus autem, quòd quidam sumpta tantum corporis sacri portione, à calice sacrati cruoris abstineāt: qui proculdubio (quoniam nescio qua superstitione docentur adstringi) aut integra sacramenta percipiant, aut de integris arceantur: quia diuisio unius eiusdemq; mysterij sine grandi sacrilegio non potest peruenire.

Dilutio.

Hunc Canonem Melanchthon non bona fide citat, omittit profus (idq; vt ego sentio, de industria) ea verba, ex quibus solis genuina huius

huius fragmenti intelligentia potest elici, ea videlicet, **Qui proculdubio quoniam nescio qua superstitione docentur adstringi: itemq; dictionem illam, Arceantur, in suum commodum mutar in, Abstineant: & Peruenire, in Accidere: quando quidem ex verbo illo, Peruenire, commodum sensum extrahere non potuit. Equidem non sum nescius, D. Thomam Aquinatem non Peruenire, sed Prouenire, legisse, vt apud eum videre licet Par. 3. Quæst. 80. Articul. 12. Argu. 2. tanquam Prouenire hîc dictum sit pro Euenire, in cuius locum Melanchthon, Accidere, supponit. Verùm hæc Melanchthonis infida citatio non me remorabitur, sed fragmentum ipsum, quòd eius fieri potest, prius quàm tota Gelasij epistola in lucem edita sit, Germanicis verbis exprimere curabo.**

Quòd si ità visum esset, possem equidem hoc fragmento non magnoperè permoueri, cum non nisi frustulum quoddà sit ex tota epistola contra certos quosdam hereticos scripta, quæ hodiè non extat, decerptum & auulsum, retroq; respicit ad ea quæ antecesserunt: id quòd aduersatiua illa, Autem, initio posita, subindicat: adeò vt non inmeritò possem dicere: Da totam Gelasij Epistolam, vnde hoc fragmentum extractū est, & responsa reddemus: iuxta illud Celsi Iuriconsulti consiliū, dicentis, Inciuile esse, nisi tota lege perspecta, vna aliqua eius particula proposita, iudicare vel respondere.

Atqui ità ego non agam: neq; eum quoquè in modum respondebo, quo antehac pleriq; alij, nempe Canonem hunc de solis sacrificantibus accipiendum esse: quòd responsum Melanchthon irridet, & fortassis non omninò citra vllam rationem: sed ex ipsis huius fragmenti verbis & Canonis causa vel occasione, germanum eius sensum & sententiam proferre tentabo, conuenienter illi Diui Hilarij institutioni, intelligentiam dictorum assumendam esse ex causis dicendi: atque vt spero, Melanchthon ipse huic meæ responsioni, non poterit non subscribere & ad stipulari: qua ille doctrina est & modestia.

Sciendum est igitur, temporibus excellentissimi illius pontificis Leonis I. qui plùs minùs 40. annis ante beatum Gelasium Romanæ Ecclesiæ fideliter præfuit, Manichæos & Eutyrianos quosdam, cum in Urbem irrepissent, eam in curam incubuisse, vt suas damnatas

LLLL hæreses

Vera ac genuina intelli-
gentia Cano-
nis, Compe-
rimus, pro-
pter execra-
bilem Mani-

chaerorū & Euty-
tychianorū
superstitionē
confecti.
Manichæi.
Eutytychiani.

Ve Velsus
aliquandiu
Coloniæ.

Episcoporu
præcipuum
munus est, in
hæreticos in-
quirere.

hæreses ibidem clam introducerent ac propagarent. Manichei vendi-
vt notum est, sceleratissimè negabant CHRISTVM humanam car-
nem & sanguinem nostrum assumpsisse, & verè mortuum esse ac re-
surrexisse. Eutytychiani autem in Dei contumeliam assererent, ver-
bum mutatum esse in carnem, esseque carnem cælestem siue æthere-
am, non ex Maria virgine assumptâ. Isti execrabiles homines, nè eo-
rum clandestina consilia & machinationes alijs innotescerent ac de-
prehenderentur, cum catholicis ad communionem simulatè accedebant, quæ id temporis sub vtraque specie administrabatur, atque
cum catholicis panis speciem sumebant, sed prava animi opinione
persuasione, vt figuram phantastici corporis, quale Manichæi asser-
bant CHRISTVM gestasse. Cum autem mox etiam calix à diacono
porrigeretur, subducebant sese, calicem recusantes, eò quòd nec
crediderent Dominum veram carnem & sanguinem nostrum assump-
sisse. Itaque Leo, tanquam fidus pastor & verus Episcopus, ad cuius of-
ficium hoc imprimis pertinet, in irreperentes hæreticos, inquirere, &
eos antè quàm radices agant, profligare & extinguere, sicut ipse Epi-
stola 2. propter hos ipsos hæreticos scribit his verbis: *Aliter nobis im-
missos regere non possumus, nisi hos, qui sunt perditores & perdit, & a
fidei Dominicæ persequamur, & a sanis mentibus, nè pestis hac latius
diuulgetur, seueritate qua possumus abscindamus: eam ob rem dilige-
ntissimè in istos hæreticos inquisiuit, atque eos hoc argumèto, quòd
se, vbi ad calicis communionem ventum esset, à catholicis subduce-
rent, depræhendit: itaque contra illos hac prouisione vsus est, Ser-
mone 4. de Quadragesima: *Abdicant enim se, inquit, sacramento salu-
tis humanæ, & Christum Dominum nostrum, sicut in ueritate carnis nos-
træ denegant natum, ita mortuum uerè & resurrexisse non credunt. Et
ob hoc diem salutis & lætitiæ nostræ (Dominicum intellige) sui in-
uicij mœrore condemnant. Cumq; ad tegendam infidelitatem suam nostram
audeant interesse mysterijs, ita in sacramentorum communione se tem-
erant, ut interdum tutius lateant: ore indigno CHRISTI corpus accipiunt,
sanguinem autem redemptionis nostræ haurire omninò declinant. Quia
ideo uestram uolumus scire sanctorum, ut uobis huiuscemodi homines**

his manifestentur indicijs, & quorum depræhensa fuerit sacrilega simula-
tio, notari & proditi à sanctorum societate, sacerdotali autoritate pel-
lantur. Haftenus Leo.

Huic germano Pontifici paucis post annis, vt supra dictum est,
optimus ille Gelasius successit, qui non minùs atque ille contra has
vulpes & lupos vigilauit, teste Platina in vita eius his verbis: *Gelasius*
Manichæos in urbe depræhensos exilio damnat, eorumq; libros apud ba-
silicam diuæ Mariæ publicè comburit &c. Cernis iam amice Lector,
modò tamen cernere uelis, contra quos Gelasius hoc fragmentum
scripserit, vtque illud ex Leonis decreto, cui per omnia pulchrè cõ-
sentit, intelligere debeas: non ita sanè, quasi sanctus Pontifex do-
cuerit, quemadmodum Melanchthon, corpus CHRISTI sub sola
panis specie integrum non haberi, vel Eucharistiam sub altera spe-
cie non esse integrum sacramentum. Vt enim tute perspicias, Leo Eu-
charistiam sub panis specie corpus CHRISTI nominat, Gelasius
corporis sacri portionem: & vtranque speciem non sacramentum vo-
cat, sed sacramenta. Porrò quandoquidem detestabiles Manichæi
num atque idem corporis & sanguinis Christi mysterium diuidere
conabantur, negare etiam CHRISTVM veram carnem & sanguinè
assumpsisse, quod erat Christum (sicut Iohannes ait 1. Iohan. 4.) sol-
uere, atque hoc ipso sese prodebant sacrilega quadam superstitione
nec teneri, beatissimus Gelasius perindè vt D. Leo à sacramentorum
communione eos prorsus exclusit.

Qua igitur ratione Aduersarij Canonem hunc in nos catholicos
detorquere possunt, qui hoc diuinum mysterium nullo pacto diui-
dimus, sed fideliter credimus, & publicè confitemur corde & ore,
sub qualibet specie veram carnem & sanguinè Christi, adeoq; Chri-
stum ipsum totum adesse, perindè vt Gelasius credidit? Qua illi frõ-
te nos sacrilegæ superstitionis insimulare queunt? An verò nescij
sunt, ea verba quæ certè debeant efficere sententiam, non posse
efficere vel operari sententiam illi planè contrariam? Verba quæ
apponuntur ad damnationem erroris, non operantur damnatio-
nem veritatis. Verùm cum ille Canon eis nequiquàm fuerit in-
tellectus, Andabatarum more haftenus in nos incurrerunt: apud

Hæreticorū
libri veteri
exemplo, Vul-
cano traden-
di.

Canon Gelasij plus pro catholicis q̄ contra illos facit.

cordatos quidem & intelligentes cum maiori ipsorum ignominia & dedecore, quàm nostrî impugnatione. Quauis enim Leo & Gelasius sub qualibet specie tantundem haberi docuerint, & communionem alterius speciei absq; dubio instar præcedentium Patrum pro sufficienti habuerint, quãdò tamen id temporis cõmunio vtriusq; speciei, citra damnationem cõmunione vnus speciei, etiam nũm in vsu erat, pro illorum temporum conditione & necessitate decreuerunt, communionem sub vtraq; specie, quò per eam heretici, qui illam recubabant, possent deprehendi ac profligari, vsurpari debere: quemadmodum postea eundem in modum in Concilio Constantiensi è diuerso decretum est, vt ob multas alias extirpandas hæreses, cõmunio alterius speciei, donec in generali Concilio aliud statuatur, in vsu sit. Ea est enim Ecclesiæ authoritas, vt quotiès necessitas exigit, possit rebus consulere ac prouidere: id quod nos infra satis superq; docuimus. Itaq; Canon iste, Comperimus, nõ tam cõtra nos facit, quàm pro nobis: sicq; peruulgato huic certoq; vsui alterius duntaxat speciei, etiam iuxta alteram supradictam regulam, suum manet robur & firmitudo.

ETIAM TERTIA REGVLA
COMMVNIO ALTERIVS SPECIEI
ASSERITVR ET CONFIRMATVR.

CAP. 30.

DEniquè etiã tertia Regula id validissimè adstrui & probari, vsu hunc legitimũ, rectũ, diuinũ & Christianũ esse, quãdò non solũ scripturæ diuinæ & S. Petri testimonij, prætereaq; praxi & recepta catholica Ecclesiæ consuetudine, verũ etiam certa experientia docemur atq; reuincimur, Eucharistiam sub altera specie tantundem in se realiter complecti, atquè cõmunionem speciei vtriusq; eandemq; diuinam habere vim & efficientiam, id equidem certis quibusdam diuinitus designatis miraculis, hoc ipsum liquidò testantibus, planum facere conabor: sumpto ab illis initio, quibus corpus pariter & sanguinem totumq; Christum sub altera specie æquè integrum & perfectum se, atquè sub vtraq; adstruatur.

MIRA

MIRACVLA DIVINA PERSPICVE
TESTANTIA, CORPVS SIMVL ET
SANGVINEM SVB ALTERA SPECIE
AD-ESSE SVBstantialiter.

PIus ille Paschasius libro de corpore & sanguine Domini, CAP. 31. Nemo, inquit, qui sanctorum uitas & exempla legerit, potest ignorare, quòd sæpè hæc mystica corporis ac sanguinis sacramenta, aut propter dubios, aut certè propter ardentius amantes Christum, uisibili specie in agni uel pueri forma, aut in carnis & sanguinis colore monstrata sunt, ut qui latebat in mysterio, patefceret in miraculo. Quæ quidem sic ab illo scripta, verissima sunt.

AMPHILOCHIVS Iconij episcopus in Vita D. Basilij Magni, vt iam supra relatum est Articulo 1. cap. 45. annotauit, *Hebræum quendam perinde ut Christianum se populo admiscuisse, cum Basilius diuinum ageret ministerium, ut officij ministerium exploraret: uidissetq; eum infantem in partes diuidi in manibus S. Basilij. Et communicantibus omnibus, uenisse & ipsum Hebræum, datamq; ei hostiam, ueram carnem factam &c. Deniquè tanto miraculo permotum, credidisse cum uxore & omni domo sua.*

Porrò vt ad preces D. Gregorij 1. ob corrigendam matronæ cuiusdam Romanæ incredulitatem, portio Eucharistiæ sub specie panis in ueram & uisibilem cruëtamq; carnem conuersa sit, utq; eam ob rem etiam femina illa ab ea incredulitate liberata, & populus in uera fide confirmatus fuerit, supra relatum est fol. 349.

Vincentius Bellouacensis Speculi historialis lib. 30. cap. 24. eius generis permulta recenset miracula, quæ ipsius ætate Deus ob fideles suos aduersum hæreses, quæ tum sub Philippo Gallorum rege cõtra Eucharistiæ ueritatem extiterant, confirmandos declararit: atque inter cætera eiusmodi refert historiam: *Anno Domini M. CLXXXI. apud Aureliam die Dominica circa festum B. Laurentij, presbyter celebrans parauerat duas hostias propter uaticum, & processerat usque ad orationem Dominicam: uidet illam quam manibus tenet, rubeo colore suffu-*

LLL 3 sam,

Nota, Hostia: Mutatio Eucharistiæ in uerã carnem.

Hic Vincentius peccete & sumptus ministrante rege Francorũ, ut ait Tritheimius, sua cõscripsit opa.

nam, & sanguinem ex ea inter digitos profluentem, eamq; super altare in tribus locis transponit: & in singulis quantum ipsa continet, tãtundem sanguine purpuratur. Populus accurrit, miratur sacerdos, illam sumit quam ipse parauerat reponendam. Rex autem Philippus, qui non longe est, accurrit, & uidet hostiam in forma carnis uiuidã, & super corporale sanguinis guttas, siue etiam notas, cum transponeretur hostia, ad modum hostiãe circulatas. Post modicum apud castrum Carolam, itemq; apud Seronam oppidum, & rursum in territorio Vindocinensi, atque iterum apud Atrebatum simile accidit. Hęc autem acciderũt propter hęcresim in Vasconia pullulantem. Hęc Vincentius. Crede mihi lector, rex ille Philippus fallis miraculis non sibi passus esset imponi.

Huiuscemodi miraculorum passim editorum atque perspectorum, ex veris & fide dignis historijs ingens posset copia produci: sed breuitatis studio inpræsens sat habeo id commemorasse, quod Alexander Haleus siue Halensis, vir insigni tum pietate, tum eruditione, 4. Parte Summę Theologicę, quam iubente Innocentio 4. Pontifice conscripsit, his verbis annotauit: *Aliquibus religiosiss, in quibus petentibus & instantibus, ut sub utraque specie sumerent sacramentum, sacerdote quodam pio cantante, cum faceret fractionem, (id est, hostiam frangeret) concauum patenę totum uisum est repleri sanguine: ad quod obstupuerunt ipse & circumstantes. Sed cum coniungeret partes hostiãe, totum uisum est reintrare: & petitioni & tentationi illorum satisfactum, (ita uidelicet, ut deinceps communiõne alterius speciei benẽ contenti essent, nec utriusq; speciei administrationem appetent.)*

Quidam olim communionẽ utriusq; speciei petentes, diuino quodã miraculo inde reuocati sunt.

**VT ITIDEM DIVINIS MIRACVLIS CONFIRMANDVM SIT, EV-
CHARISTIAM SVB ALTERA SPECIE
NON MINORIS ESSE DIVINAE
EFFICACIÆ ET EFFICIENTIÆ, ATQVÈ SVB
VTRAQVE.**

Diu

Diuus Paulus apostolus I. Cor. II. subindicat, Patresq; passim docent, ut crebrò antè dictum est, religiosam ac deuotam Eucharistiã perceptionem, sumentibus corporis & animæ salutem feliciter adferre, cunctasq; uires satanę efficaciter & actu ipso profligare: atque è diuerso indignam Eucharistiã summptionem accipientibus cum primis noxiam & exitiosam, nec rarò diuina ultione & animaduersione mox multatam esse. Iam si probari possit, manifestam Dei vindictam & animaduersionem non minùs alterius, quàm utriusque speciei indignam communionem identidẽm esse consecutam, atque è contrario diuinam uirtutem non minùs per alteram Eucharistiã speciem in salutem fidelium, quàm per utranque operatam esse: certè nullus ambigere poterit, communionem hanc alterius speciei non minoris faciendam esse, quàm utriusque. Atquẽ diuina ultione æquẽplexam esse alterius speciei indignam summptionem, atquẽ utriusque, Diuus Cyprianus locuples testis est Sermone de Lapsis, quatuor illis, quorum antè meminimus, terribilibus referendis exemplis. Quorum primum est scemine illius, quæ cum arcam suam, in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis tentasset aperire, igne inde surgente deterrita est, nè auderet attingere. Secundum, alterius cuiusdam sceminæ, quæ in persecutione fidem abiurarat: quæ, ut Cyprianus ait, etate prouecta, & in annis adultioribus constituta, sacrificantibus latenter obrepit, non cibum, sed gladium sibi sumens, & uelut quedam uenena lethalia intra fauces & pectus admittens, (cum non nisi vnã speciem sumpsisset) angustæ & animæ exæstuate concludi postmodum cepit: & pressuram iam non persecutionis, sed delicti sui passa, palpitan & tremens concidit. Impunitum diu non fuit nec occultum dissimulata conscientię crimen: quæ sefellerat hominem, Deum sensit ultorem. Tertium, infantis cuiusdam, quod suprà relatum est. Quartum, uiri sacrificio maculati, qui cum partem cum cæteris ausus esset latenter accipere, sanctum Dei edere & contrectare non potuit, cinerem ferre se apertis manibus inuenit. Vbi mox subiungit Cyprianus: *Documento unius ostensum est, Dominum recedere cum negatur:*

Aequẽ dirẽ plectuntur, qui alterius speciei cõmunionem indignẽ accipiunt, ut illi q; utriusq;

nec

nec immerentibus ad salutem prodesse quod sumitur, cum gratia salutaria in cinerem, sanctitate fugiente, mutetur.

Huc etiam pertinet illud supra memoratum miraculū, quod Macedonianæ feminae temporibus D. Chrysolomi accidit.

In Vita quoque S. Syri episcopi annotatum legimus, cum die quadam celebraret, (id est, Missæ sacrum faceret) Iudæum inter Christianos ad communionem accessisse, ut sacram sumens Eucharistiam, in lutum deieceret: sed mox ut eam ore suscepit, clamoribus diris testatum se ignem ore accepisse, cruciatuque ardentissimos pati.

Huc item etiam illud facit diuinum miraculum, ex D. Bernardi vita lib. I. cap. II. allatum supra fol. 628.

Neque verò isthuc punctum ab experientia fusiùs probari indiget, quando Apostolus tam luculētum illi dicit testimonium his verbis: Qui manducat & bibit indignè, iudicium sibi manducat & bibit, ad iudicandam corpus Domini: quod perindè est ac si dicat, eum qui manducat vel bibit indignè, contra se Dei iudicium & ultionem prouocare.

Contra verò homines pij ac religiosi ex altera Eucharistiæ specie diuinos illius effectus omnes, non minùs quàm ex vtraque percipere. Id quod principio docet communio illa Serapionis Alexandrini, (supra fol. 433. recitata. Cum impleta esset solèntas, inquit Dionysius apud Eusebiū) uelut catenis quibusdam uinculisque disruptis, lætiores iam spiritus reddidit. Ex quo constat certissimè, huius boni auxilio neminè debere fraudari. Hactenus ille.

Itemque illud, quod D. Ambrosius de fratre suo Satyro narrat, ut is virtute alterius speciei Eucharistiæ è naufragio mirabiliter seruatus sit. Supra fol. 442. Atque etiam miraculum illud, quod Deus in Iudæi cuiusdam filiolo, qui in furno ardenti Eucharistiæ virtute illatus seruatus est, declarare voluit, ut habes supra fol. 448.

Quàm insigne miraculum virtute alterius speciei eiusdem V. Sacramenti D. Benedictus circa quendam vita functum monachum cuius sepulturam, quod D. Benedicto immorigerum se præbuisse terra ferre noluit, perpetrarit; itemque D. Agapetus in quodam mure & claudo, qui corporis Domini beneficio loquendi gradiendi que officii

officio potitus est: ex 2. & 3. lib. dialo. Gregorij discere licet, & supra annotatum est fol. 506. Ut præterea D. Bernardus eadem virtute immaniter fascinos & à demone occupatos homines, à terribili terrorem spirituum infestatione & sauitia liberarit, atque Aquitanix tyrannum ad Christianam concordiam & obedientiam reduxerit: præsertim autem, ut in adiurando demone corpus Dominicum in patena tenens cum ingenti spiritus feruore his verbis usus sit: *Adest ille, inique spiritus, iudex tuus, adest summa potestas: iam resiste, si potes. Adest ille, qui pro nostra salute passurus, Nunc, inquit, princeps huius mundi eijcietur foras. Hoc illud corpus, quod de corpore uirginis sumptum est, quod in stipite crucis extensum est, quod in tumultu iacuit, quod de morte surrexit, quod uidentibus discipulis ascendit in cælum. In huius ergo maiestatis terribili potestate, tibi spiritus maligne præcipio &c. Utque itidem in comminatione tyranni Aquitanix, in presentia V. Sacramenti sub altera specie ita dixerit: *Eccè ad te processit filius uirginis, qui est caput & Dominus Ecclesiæ quam tu persequeris. Adest iudex tuus, in cuius nomine omne genu curuatur, caelestium, terrestrium & infernorum. Adest iudex tuus, in cuius manus illa tua anima deueniet. Nunquid & ipsum spernes? &c. Obserua hic Lector, num species vel partes Sacramenti, ut Melanchthon loquitur, inseparabiles sint, & an corpus Christi sub altera specie, integrum vel dimidiatum sit Sacramentum.**

Postremò ut virgo sanctissima Clara, vi alterius speciei sacrosanctæ Eucharistiæ, in qua nominum re vera præsentem, deuotè inuocauit, Saracenos Assisium obsidentes perterruerit, adeò ut confestim diuina virtute adacti obsidionem soluere & aufugere cogentur: Hæc, inquam, omnia supra videre licet fol. 509. 510. 511.

Atque hæc omnia iam memorata, sanè diuina sunt miracula & facta admiranda, quæ Deus virtute alterius speciei Eucharistiæ per sanctos suos, quorum etiam verè fidei & sanctæ conuersationi testimonium perhibuit, hactenus effecit & etiam nunc quotidie efficit, ipsi nos certos securosque reddens, communionem alterius speciei veram, legitimam, integram & salutarem esse. Nec est, quod è diuer-

MMMM so te

D. Bernardus in altera Eucharistiæ specie agnoscit Deum ac Dominum suum Christum Iesum.

Philipp. 2.

1 Cor. II.

Hosdè salutaris effectus pij in altera specie, quos in vtraque; eodem secuti sunt.

Aduersarij
instār maiorū
suorū omnia
diuina mira-
cula irridēt.

so te moueat, hæc atque eius generis alia certa notaque miracula & Dei stupenda opera Aduersarios nostros, haud aliter atque Iudeos & Ethnicos incredulos, impiè deridere ac subsannare. Eo enim ingenio omnes illorum semper fuere maiores, qui (Hieronymo aduersus Vigilantium teste, in morem gentilium, impiorumque Porphyrij & Eunomij, has dæmonum præstigias esse confinxerunt, & non verè clamare dæmones, sed sua simulare tormenta. Vide ea quæ supra fol. 524. contra hanc eorum amentiam allata sunt, maximè ex D. Ambrosio.

CAP. 35.

ἀνακεφαλαί-
ωσις hæc tenet
de hoc Arti-
culo dictorū
& assertorū.

ATq; vt hîc finem aliquem faciam, equidè Lector amice iam in confirmatione prioris partis Quarti huius primarij Articuli ex scripturis sacris, itidemq; ex concordia sanctorum Patrum consensio- ne, denique ex catholice Ecclesie praxi & vsu hæc puncta sequentia, alia post alia, plana atque testata feci, videlicet, Dominum in sacro- sancta cœna sua, cui solos duodecim Apostolos suos adhibuit, Eucharistiæ sacramentum non eodem momento temporis, nec omninò simul, sed primò sub panis specie seorsum, ac deindè sub vini specie æquè seorsum instituisse: atque hoc ipso, itemque diuinis illis suis diuersè siue discretè institutionis verbis, atque aliàs etiam alibi diuina doctrina sua id nobis perspicuè ac luculenter signifi- cãsse & innuisse, sub vnaqualibet specie tantundem esse re ipsa, & effectu, siue substantialiter & efficienter, quantum sub vtraque. Præterea vtranque hanc speciem non modò in sacramentum, sed etiam nouum noui Testamenti sui sacrificium loco omnium veteris Instrumenti sacrificiorum, instituisse ac ordinasse, nouumque sacerdotium in veteris locum subrogasse: porrò ob eius administrationem & executionem noui sacerdotij, iam dictos duodecim Apo- stolos suos, qui tum temporis soli, vt diximus, circa illum erant, noui testamenti sui sacerdotes speciatim ordinasse, eisque & eorum successoribus sacerdotibus, deinceps in illorum locum legitimè vocandis, hisce suis verbis, Hoc facite in mei commemorationem, triplicem contulisse potestatem, quæ quilibet alias potestates longo post se relinquat interuallo, Nempe, Carnem & sanguinem eius conficiendi & consecrandi, eaque vbi consecrata sint, deindè Deo

pati

patri cœlesti pro Christianis omnibus offerendi, atque postremò post immolationem eadem sumendi, alijsque fidelibus id deuotè petentibus, pro eo atque par est, dispensandi ac impertiendi. Ad hæc sacrificij integritatem vtranque speciem reposcere, cum sinè illarum immolatione cruentum corporis & sanguinis Dominici, semel pro nobis in cruce fusi sacrificium, cuius hoc altaris sacrificij imago est, non perindè euidenter repræsentetur. Atqui ad integram corporis & sanguinis eius perceptionem, non itidè vtriusque speciei administrationem necessariò requiri, quandoquidem sub altera specie tantum porrigitur, quantum sub vtraque: quantum sacerdotes, qui sub vtraque specie sacrificium peregerunt, etiam vtranque sumere debent. Cum autem, vt iam dictum est, sub altera tantundem & porrigatur & accipiatur, quantum sub vtraque specie, atque eam ob rem vtraque species communioni non sit necessaria: tum quoque Dominus apostolos suos & eorum successores, Ecclesie suæ præfectos, mysteriorum suorum dispensatores suosq; economos fecerit, isdem etiam ratione huius dispensationis ac ministerij, quo funguntur, eam collatam esse potestatem, vt non sacrificiis possint Eucharistiã siue sub altera, siue sub vtraq; specie, pro re nata & temporum conditione, salubriter administrare: neq; huiusmodi Eucharistiæ sub altera specie administratione diuinæ suæ institutioni quicquam detrahi, aut agi contra illam: idque ob tres certas, & quibus falli non possumus, rationes: Primò quidem, quòd tum per seipsum, tum per Apostolum suum Paulum luculenter significet, sub altera specie non minùs se dare substãtialiter, quàm sub vtraq;. Secundò, quòd in confesso sit, communionem hanc alterius speciei interdum ab ipso Domino, ac deindè ab eius Apostolis hordinem administratam, semperq; pro sufficienti habitam. Postremò, quòd multifarijs diuinitus declaratis miraculis sæpenumerò certos nos securosq; effecerit nò minus nos sub altera habere speciem, quàm sub vtraq; cumq; dignè alteram sumimus speciem, tantundem ex illa ad nos redire vtilitatis, & è diuerso ex ea indignè percepta, non minùs nos detrimenti & exitij capere, quàm si vtraque specie potiti essemus. Hæc, inquam, eorum quæ in hoc Articulo

Videlicet 1.
Cor. 10. vbi
sic ait: Vnus
panis & vnū
corpus multū
sumus: omnes
quidè de vno
pane partici-
pamus. Et.
Cor. 11. vbi sic
habet: Qui
manducant aut
bibit indig-
nè, iudiciū
sibi māducat
& bibit, non
iudiciū cor-
pus Domini.

MMMM 2 hæc-

hactenus à me affirmata & asserta sunt, summa quædam est, & nisi me fallunt omnia, poterunt hæc pijs quibusq; sufficere & satisfacere. Superest iam, vt alteram huius Articuli primarij partē asseramus: puta, Constantiense Concilium, quod Aduersarij eo nomine, quòd vtriusque speciei vsum interdixerit, acerrimè ac odiosissimè oppugnant, nullo iure vel ratione contemni, criminari, atque proscindi posse.

COMMVNIONEM ALTERIVS
SPECIEI, IN CONSTANTIENSI ALIISQVE PO-
STERIORIBVS CONCILIIIS, OB MVLTAS
EASDEM QVE GRAVISSIMAS ET VRGENTIS-
SIMAS CAVSAS, IN SCRIPTIS DIVINIS PRO-
BE FVNDATAS, IVRE MERITOQVE AP-
PROBATAM ESSE, DONEC ALITER
GENERALIS CONCILII DECRE-
TO PROVIDEATUR.

CAP. 34.

Melanchthon, Bucerus, Frickius, & reliqui Aduersarij omnes, dum se intelligunt scriptis diuinis & cõsonicatholicę Ecclesię testimonijs perurgeri, tandem ad calumniandum Constantiensis Concilij decretum sese conserunt. Fingamus sanè, inquit melanchthon, liberum esse vti vna parte aut ambabus, quomodò poterit prohibitio defendi? Bucerus præcæteris idem argumentum multis iisdemq; phaleratis instructũ verbis obijcit. Fatetur quidem principid, Christi Ecclesiam in quibuslibet rebus & speciebus externis, etiam ab ipso Deo ordinatis & præceptis, pro occurrente necessitate & conditione dispensandi habere potestatem & autoritatem. Cùm enim eiusmodi in hominum salutē & vtilitatē institutę sint, ecclesiã quoquē in illis posse moderariac dispensare, prout incidens necessitas vel conditio poscere videatur. Qua in re non admodũ ille à sanctis Patribus, præsertim D. Bernardo lib. de Præcepto & Dispensatione, dissentit.

Bucerus quã
autoritatem
Ecclesię tri-
buat.

Atqu

Atquẽ deindẽ ille Concilium Constantiense immaniter calumniari incipit: ait idem Concilium hac dispensandi autoritate non re-ctè neq; pro eo atquẽ par erat vsum, non congrua aliqua aut quæ tolerari possit, Communionis gratia, moderationem ac ordinationem adhibuisse, quod alioquẽ Ecclesię permissum sit, sed magna temeritate integrum Sacramētum tulisse è medio, illudq; Dei populo subtraxisse, quod tamen neq; angelos, neq; homines (cũ sit Dei verbo, præcepto & institutioni planè cõtrarium) facere æquum sit: tum etiam, quòd nulla omĩnò ratio idonea extiterit, Christi populo callicem Dominicum ità, vt ipse ait, prorsus eripiendi.

Quæ illius calumnia vt omnibus in prospectu sit, id initid nõsse fuerit operæ precium, adeoq; necessarium, ecquidnam Concilium Constantiense permouerit, vt de hoc Articulo eum in modum, quo factũ est, & tractaret & decerneret: cùm teste Hilario, Intelligentia distorum ex causis sit assumenda dicendi. Id verò ex fide dignis historijs certò potest intelligi ac animaduerti, vt iam dicturi sumus.

Temporibus Vuenceclai Romanorum & Boëmorum regis, (qui sanè incuriosus ac negligens princeps fuit, neq; religiõis, neq; regni negocia: ea qua oportebat diligentia curans) Pragæ in Boëmia perniciosissima extitit cõtentio inter Germanos, qui in ea vsq; tempora rexerant Scholam vel Academiam Pragensẽ, & Boëmos, quos id ex inuidia malè habebat. Ex quibus vir quidam genere nobilis, Iohannis Vuiclephi libros, quos ex Anglia Pragam absportarat, illis potissimũ legendos accommodauit, qui Teutonicorum odio tenebantur: inter quos Iohannes Hus præcipuus fuit. Is cùm in peregrinas opiniones & res nouas esset audus ac propesus, cupidè admodũ Vuiclephi doctrinam complexus est, eaque Teutonicos vexare magistros cœpit, sperans hac re illos permotos, Academiam religiosuros. Quod cùm illi cecidisset ex animi sententia, publicè concionari cœpit. Cũq; se libenter audiri animaduerneret, multa de libris Iohannis Vuiclephi in medium attulit, asserens in eis omnem veritatem contineri: adiiciensq; crebrò inter concionandum, se, postquam ex hac luce migrasset, in ea loca proficisci cupere, ad quæ Vuiclephi anima peruenisset: quem virum fuisse bonum, sanctum, cæloque dignũ non dubitaret. Itaq; huic Iohanni Hus cumulatim sese iunxere,

Buceri ca-
lumnia.

Vt Conciliũ
quandã neces-
sitate adactũ
sit, hoc de Ar-
ticulo decre-
neret.

At Melanch-
thon ipse fa-
tetur Vuicle-
phum crassos
quosdam & è
spiritu verti-
ginis profes-
tos errores
habuisse. Vi-
de eius locos
cõmunes de
Potestate Ec-
clesiastica.
Isthæc Secta
omniũ hodiẽ
grassantiũ se-
ctarũ quod-

MMM 3 quot-

de fuit semi-
nariū, dānata
in Concilio
Romano, To-
lofano, & an-
teā per Gre-
gorium 9. ca.
Excommuni-
catus. 2. de
Hæretic.

Non poterit
hæc negare
ne ipse quidē
Illyricus, quā
runis Vual-
denſibus fa-
ueat.

Aliquot Vual-
denſium er-
rors.

Argumenta
Vualdenſium
ferè oīa cōtra
veritatē cor-
poris Chriſti
in Euchari-
ſtia, habes in
Reſponſione
excufatoria
fratru Vual-
denſium ad
Vladiflaum.

quotquot ſeditionibus rebusq; nouis ſtudebant, & inſenſis in Cle-
rum erant animis, atq; indifcriminatim in omnes bonos iuxta de ma-
los ſacerdotes probra iactare cōperunt: denique à catholica Chriſti
Eccleſia temerè diſcedentes, iam pridem damnatæ Vualdenſium ſec-
tioni nomen dedere. Huius autem Vualdenſium ſectæ author fuit
quidam Petrus Vualdo, homo laicus & ciuis Lugdunenſis in Gallijs,
q̄ cum à catholicæ Eccleſiæ ſentētia & inſtitutis ſiue decretis deſecū-
ſet, per plures eius dogmata amplexi ſunt, diſti Vualdenſes, & Pau-
peres de Lugduno, itemq; Leonifte & Inſabbati: qui ſacra Biblia ver-
nacula ipſorum lingua reddita leſitantes, aſſerere non dubitabant
quæcunq; in eis expreſſè non haberentur, ea nō niſi merè impoſitu-
ræ loco habenda. Interpretabantur autem illa pro ſuo cerebro & la-
ico iudicio: ſicq; factum eſt, vt in complures ſcedos errores & hære-
ſes, quarum pleræq; quod inſiciās ire nemo poteſt, manifeſtè ſeditio-
ſæ ſunt, prolaberentur.

Inter alia quidē etiā hæc illi docuere, ſacros Ordines vel Ordinis
ſacramentum in Eccleſia rem nullius eſſe momenti: Chriſtum vnici
& ſolum eſſe Pontificem, qui inuiſibiliter creet ſacerdotes, eos qui
eius verbum prædicare nōrint: Quemlibet laicum, immò & ſceminā,
modò ea Chriſti verba, Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus,
&c. pronunciare nōrit, Euchariſtiam poſſe conficere, idq; paſſim &
nunq̄ non, nulla loci vel temporis habita ratione vel diſcrimine: Ad
ſalutem neceſſariam eſſe vtriuſq; ſpeciei perceptionem: Euchariſtie
ſacramentum tum ſolū confici debere, cum ſacerdos & populus
pariter congregati ſunt eius ſumendi cauſa: Sacramentum non in ſa-
cerdotis indigni manibus, ſed in ore ſumentis effici vel confici: Pa-
nem & vinum in Verum Chriſti corpus & ſanguinem non transfer-
ri, ſed verum corpus illic ad eſſe ſubſiſtentia duntaxat & virtute ſa-
cramentali, id eſt, tantū ſymbolicè per præſentem ipſius gratiam,
vt olim in manna: cumq; non ſit illic Chriſtus realiter, ſubſtantialiter
& perſonaliter præſens, ſed ita duntaxat in cælo ſit, non debere eum
in ſacramento adorari: Miſſam & ſacrificatiōem ſacerdotis in alta-
ri, erroneam proſuſque inſrugiferam eſſe &c. quos nimirum alioſq;
eorum errores probè compertos habet, qui in hitorijs verſati ſunt.

præcipuè verò, qui eorum confeſſionem, excuſationem & apologi-
am, quam Vladiflao ſcripſere, ſtudioſè perlegerunt. His autem illo-
rum erroribus deindè admodū aſſimiles fuere Vuiclephi errores,
præſertim qui ad Euchariſtiam pertinent, vt ſuprà annotatum eſt
fol. 394. Cum ergò Iohannes Hus Vualdenſium & Vuiclephi erro-
res ſerere cōpiſſet, antè, quàm articulum illum de ſumenda Eucha-
riſtia attingiſſet, Pragenſis Epifcopi iuſſu vrbe illa excedere com-
puſſus eſt. Itaque in patriam ſe contulit, ibique, quòd loci eius Do-
minus ipſi faueret, grandem ſibi populi numerum adiunxit.

Interea Petrus quidam Drefenſis, Miſnia oriundus, (qui antè
Pragæ literis operam dederat, ſed propterea quòd Vualdenſium eſ-
ſet errores amplexus, è Miſnia proſcriptus erat) Pragam redijt, pue-
rorumque docendorum curam ſuſcepit. Erat tum Pragæ Iacobellus
Miſnenſis, huius Petri conterraneus, iſque concionatoris officio
Iacobellus
Miſnenſis.
fungebatur. Cumque haud vulgaris eius eſſet exiſtimatio apud po-
pulum, Petrus iſte eum adiit, & initid eruditionis & ſanctitatis eius
nomine mirè eum extulit: tandè verò adiunxit, non ſe fatiſ admi-
rari poſſe, quòd ipſe vir tam idoneus & egregius Eccleſiaſtes craſſum
illum haftenus non aduertiffet errorem, quo Eccleſia tam diū occu-
pata fuiſſet, videlicet, quòd populo ſub altera tantū ſpecie Eucha-
riſtia porrigeretur, cum tamen CHRISTVS Iohannis ſexto di-
ſertis verbis iuſſerit carnem ipſius vt edamus, & ſanguinem biba-
mus. Iſtiusmodi oratio vſque adè grata fuit Iacobello, licèt alioquò
ſchiſma iam impenderet, vt quamprimū cōperit populum accura-
tè adhortari, nè ſe calice priuari paterentur, quòd ſinè illo nemo
poſſit ſaluus fieri. Huic Iacobello Iohannes Hus & eius aſſectæ
omnes ſubſcripſere: haud mediocriter exhilarati, articulum eiufmo-
di aliquem ſe reperiffè, vt ipſi autumabant, quem ipſis Domini ver-
bis facilè fucare poſſent, eiusque perpetua apud vulgus commemo-
ratione & exaggeratione, Romanam Eccleſiam, tanquàm quæ in hoc
turpiter erraſſet, publicè calumniari & in contemptum adducere: vt
hæc tum Aeneas Syluius in Hiftoria Boëmica, tum ſcriptores alij lu-
culenter annotarunt.

Quando verò iſſedè tēporibus, horrendi illius ſchiſmatis amouēdi
cauſa,

Petrus Dre-
fenſis.

Iohānes Hus,
ambitioſus,
inconfans &
contentioſus
fuit, vel etiā
Iohānis Scū-
pſen ſcripta
aduēſus Cō-
ſtantiēſe Cō-
cilium nupèr,
edita, ſatis
innuat.

Constantiense
Concilium in-
stante Chri-
stianissimo
Imperatore
Sigismundo,
amouendi
schismatis
perniciosi
causa habi-
tum est.

causa, quod eo nomine ortum erat, quod ob discordes electiones tres simul pro veris Christi vicarijs & Petri successoribus se haberet in Christi Ecclesia, non absq; illius pernicioſa distractione & maximis incommodis, Concilium Constantiense ex toto orbe Christiano coactum est, (multis modis instante, nec vllis vel protectionibus, vel laboribus ac molestijs parcente celeberrimo illo ac Christianissimo Imperatore Sigismundo, posteaquam fratri eius Vuceslao Romani regis dignitas abrogata erat) cui certè, vt historiarum referunt, vt minimum quinq; Patriarchæ, 33. Cardinales, 47. Archiepiscopi, 228. Episcopi, & 217. sacræ Theologiæ, & 361. Iuris vtriusque Doctores cum multis alijs ex Oriente & Græcia præclaris viris interfuerunt: idè illud Concilium, quando quidem CHRISTI Ecclesiæ ad pacem reuocandæ & conciliandæ causa coactum erat, neque potuit neq; debuit committere, immò verò etiam modis omnibus eò conuicti potius debuit, vt exortum apud Boëmicos dissidium & schisma, suo (i. Concilij eius) decreto & sententia, Deo fauente & auxilium ferente, sopiretur. Cumq; id temporis in Boëmia duo isti auticuli maximè controuersiosi essent, primò quidem, Christi corpus semper & vbique locorum & nullo non tempore consecrari, atq; etiam non ieiunis porrigi posse: Deindè communionem vtriusq; speciei ad salutem esse necessariam, communionem verò alterius speciei sacrilegam esse, Patres illi hosce Articulos in manus sumpsere, atq; Doctores tum Theologis, tum Iuris Pontificij summo studio excutiendos expendendosq; tradidère, atq; post eiusmodi accuratam examinationè ac deliberationem, demùm Sessione XIII. communi atq; concordi omnium sententia hunc in modum de illis statuerunt atq; decreuerunt,

DECRETVM CONSTANTIENSIS CONCILII.

CAP. 35.

Cum in nonnullis mundi partibus quidam temerariè asserere præsumant, populum Christianum debere sacramentum Eucharistiæ sub utraq; panis & vini specie suscipere, & non solum sub specie panis, sed etiam sub specie vini, populum laicum passim

com-

communicent etiam post cenam, uel aliàs non ieiuni, & communicandum esse pertinaciter asserant, contra laudabilem Ecclesiæ consuetudinem rationabiliter approbatam, quam tanq; sacrilegam damnabiliter reprobare conantur: hinc est, quòd hoc præsens Concilium sacrum generale Constantiense in Spiritu sancto legitime congregatum, aduersus huc errorem saluti fidelium prouidere satagens, matura plurium Doctorum tam diuini q̄ humani Iuris deliberatione præhabita, declarat, decernit & diffinit, quòd licet Christus post cenam instituerit, & suis discipulis administrauerit sub utraq; specie panis & vini hoc uenerabile sacramentum, tamen hoc non obstante, sacrorum Canonum authoritas laudabilis & approbata consuetudo Ecclesiæ serauit, & seruat, quòd huiusmodi sacramentum non debet confici post cenam, neq; à fidelibus recipi non ieiunis, nisi in casu infirmitatis aut alterius necessitatis, à Iure uel Ecclesia cõcesso uel admissio. Et sicut hæc consuetudo ad euitandum aliqua pericula & scandala est rationabiliter introducta, quòd licet in primitiua Ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur à fidelibus: sub utraq; specie, postea à conficientibus sub utraq; & à laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur, cum firmissimè credendum sit & nullatenus dubitandum, integrum Christi corpus & sanguinem tam sub specie panis, quam sub specie vini ueraciter contineri. Vnde cum huiusmodi consuetudo ab Ecclesia & sanctis patribus rationabiliter introducta, & diutissime obseruata sit, habenda est pro lege, quam non licet reprobare, aut sine Ecclesiæ authoritate pro libito mutare. Quapropter dicere, quòd hanc consuetudinem aut legem obseruare, sit sacrilegum aut illicitum, censei debet erroneum: & pertinaciter asserentes oppositum præmissorum, tanquam hæretici arcendi sunt & grauiter puniendi per Dicecesanos locorum seu officiales eorum, aut inquisitores hæreticæ prauitatis in regnis seu prouincijs, in quibus contra hoc decretum aliquid fuerit forsitan attentatum aut præsumptum, iuxta canonicas & legitimas sanctiones, in fauorem Catholica fidei contra hæreticos & eorum fautores, salubriter adiuuentas. Hactenus Constantiensis Concilij Decretum.

Nota, Sine
authoritate
Ecclesiæ mu-
tare nõ licet.

NNNN

HAVD

DE COMMVNIONE SVB ALTERA TANTVM
HABD DISSIMILE DE-
CRETVM GENERALIS CONCI-
 LII BASILEENSIS.

CAP. 38.

Proximum huic Basileense Concilium, isthuc Constanti-
 nis Synodi decretum renouauit, atque etiam subius de-
 clarauit Sessione XXX. his verbis: *Sacro sancta generalis*
Synodus Basileensis, in spiritu sancto legitime cōgregata, uniuersa
salem Ecclesiam representās, ad perpetuam rei memoriam. Ut lucidius ui-
deatur pro declaratione catholice ueritatis, quid circa perceptionem sacra-
Eucharistiæ tenendum sit, & agendum pro utilitate & salute populi Chri-
stiani, post diligentem perscrutationem diuinarum scripturarū, sacrarumq;
canonum & doctrinarum à sanctis patribus & doctoribus traditarum, in
hac sancta Synodo longis temporibus habitam, consideratisq; omni-
bus quæ pro declaratione huius rei consideranda fuerunt, decernit & de-
clarat eadem sancta Synodus, quod fideles laici siue clerici communican-
tes, & non conficientes, non adstringuntur ex præcepto Domini ad suscipi-
endum sub utraque specie, panis scilicet & uini, sacrum Eucharistiæ sacra-
mentum. Sed Ecclesiā quæ regitur spiritu ueritatis secum manente ineter-
nūm, & cum qua CHRISTVS manet usque ad consummationem seculi,
(sicut ait diuina scriptura) ordinare habet, quomodo ipsis non conficienti-
bus ministretur, prout pro reuerentia ipsius Sacramenti & salute fidelium
uiderit expedire. Siue autem sub una specie, siue sub duplici quis communi-
cet secundum ordinationem seu obseruantiam Ecclesiæ, proficit dignè com-
municantibus ad salutem. Nec ullatenus ambigendum est, quod non sub
specie panis caro tantum, nec sub specie uini sanguis tantum, sed sub qual-
libet specie est integrè totus CHRISTVS. Laudabilis quoque consue-
tudo communicandi laicum populum sub una specie, ab Ecclesia & sanctis
patribus rationabiliter introducta, & hæcenus diutissime obseruata, & à
doctoribus diuinæ legis, sacrarum scripturarum atque canonum multam
peritiam habentibus, iam à longæuo tempore commendata, pro lege habere-
da est, nec alicui licitum est eam reprobare, aut sine auctoritate Ecclesiæ
ipsam immutare. Hucusquæ Basileen Concilij decretum.

Obserua, sine
 auctoritate
 Ecclesiæ im-
 mutare.

Matt. 28.

Hiscæ duobus Concilijs potissimum Germanicæ nationis nomine, Constantien-
 sis & Basile-
 nsis Concilio-
 rum Decretis
 præcipue Ger-
 manica natio-
 nā cum alijs
 Christiani or-
 bis nationibus
 ibidem con-
 gregatis, præ-
 sente Roma-
 norum Impera-
 tore, con-
 sensis.
 Archiepiscopi, Episcopi, & reliqui eò pertinentes prælati plerique
 omnes per seipso, alij per suos, ut vocant, procuratores vel legatos,
 atque præter hos ex diocæsis & Academijs eiusdem Germanicæ
 nationis omnibus doctissimi quique grandi numero interfuere:
 adeoque etiam Imperator ipse Romanorum, & omnes Imperij tum
 electores, tum alij principes, cæteri que insignes magistratus & ordi-
 nes, ceu eorundem Conciliorum præcipui promotores, propugna-
 tores, patroni & affectæ siue affectatores ac studiosi, frequentes ad-
 modum adfuerunt, cunctique hæc Decreta ceu pia & verè Christia-
 na cum alijs illic præsentibus Christiani orbis nationibus amplexi
 sunt, eademque deinceps Christianorum omnium consensu & adsti-
 pulatione, (dempta Boëmorum) ubique magna concordia serua-
 ta sunt, nullo quicquam contradicente, donec Luterus tandè or-
 tus est, qui tamen ipse initid hæc eadem Decreta aduersus Boë-
 mos (utpotè quos tum pro schismaticis haberet) acerrimè vin-
 dicauit.

DECRETVM CONCILII
 FLORENTINI.

Idem propè temporibus in magna illa Florentina Synodo CAP. 39.
 Consimile
 Decretū Flo-
 rentini Con-
 ciliij, præfer-
 te Constanti-
 nopolitano
 Imperatore &
 Episcopis
 Orientis.
 sub Eugenio quarto, cui Constantinopolitanus Imperator
 cum Iosepho eiusdem vrbs Patriarcha & Orientis Episcopis,
 unaque Armeni interfuere, ut est supra relatum fol. 394. idem
 diffinitum atque decretum est his verbis: *Totus Christus continetur*
sub specie panis, & totus sub specie uini, sub qualibet quoque parte hostiæ
consecratæ & uini consecrati, separatione facta, totus est CHRISTVS,
(præsens substantialiter.)

MANIFESTAE ADVERSARI-
ORVM CALVMNIAE ADVERSVM

ISTHÆC CATHOLICA CONCI-
 LIORVM DECRETA.

NNNN 2

Equi-

CAP. 40.
Buceri pro-
iecta & im-
pudens au-
dacia

EQuidem sæpenumerò admiratus sum, Bucero eò impudē-
tiæ progressum, vt contra has generales Synodos tam pro-
caciter & audacter scribere non dubitaret, videlicet, eas ipsas
hisce quæ iam attulimus, decretis suis, Christi Domini diu-
nam institutionem, ordinem & mandatum temerariè abrogasse, &
integrum Sacramentū æternò prohibuisse ac sustulisse è medio, idēq;
absq; vlla commoda vel æqua ratione &c. cùm tamen quæ illis De-
cretis continētur, quod ipse quoquē haud dubiè nō ignorauit, men-
daciū eum euidentissimè coarguant. Verum est enim, nec quisquā in-
ficiari potest, Concilia hæc mandatum & institutionem Domini, vel
ea iuxta sacros Canones & catholicam Christi ecclesiæ doctrinā in-
telligenda sint, declarare & explicare duntaxat. Id verò Bucero est
Domini mandatum & institutionem prorsus irrita fecisse & abro-
gasse. Docent inter alia, hæc Concilia & præcipiunt, vt sacerdotes V.
Sacramentum sub vtraq; semper specie conficiant & accipiant: idēq;
Bucero est integrum sustulisse Sacramentum. Declarant Concilia &
testantur hunc morem sub altera specie tantum, nedum laicis, sed
etiam Clericis non conficientibus præbendi Eucharistiam ob mul-
ta vitanda pericula & scandala, in Christi Ecclesia diutissimè obser-
uatum: cumque eadem pericula & scandala id temporis etiam cumu-
latiùs quàm antea existērent, decernunt propterea hanc consuetu-
dinem nulli fas esse pro sua libidine vel libito reprobare, aut sint
Ecclesiæ autoritate immutare, donec Ecclesia aliter ordinet: hoc
verò Bucero non est, Dispensatione & ordinatione (quam ipse
quoquē fatetur Ecclesiam pro re nata vel occurrente necessitate
& cōditione adhibere posse) vsus esse, sed populo Christi integrum
Sacramentum æternò eripuisse ac interdixisse. Denique Concilia e-
dem non paucas, sed permultas easq; grauissimas, benè fundatas, ne-
cessarias & quibus meritò permoueri debuerint, horum decretorum
suorū causas & rationes prolixè adferūt, vt cordatus quisq; illis per-
legendis perspicuè animaduertit: at tamen Bucero ea nulla iusta au-
rationabili causa egisse ac statuisse vel decreuisse affirmat, nec
facrilega ea Concilia appellare veretur. Quæ quidem si non
sunt immanes calumniæ, quæ tandem erunt? Verum quid non
audet animus odio & inuidentiā semel occæcatus & occupatus? Bu-
ceri

Buceri calu-
mniæ retegū-
tur.

ceri certè & eius similibus conatus omnes eò vel maximè destinati
sunt, vt generalibus Concilijs, atq; ita Catholicæ Christi ecclesiæ, per
Concilia representatæ, pōdus omne & autoritatem detrahāt. Quòd
si illi impetrent, (Deus id auertat) iam planè ab illis stat victoria.
Tamen docere eis licebit, quicquid erit libitum: & quæ docue-
rint, ea sana esse omnia necessum erit: quandoquidem decreta omnia
abolita erunt, & sancto spiritui os præclusum erit, nè vt olim sole-
bat, in Concilijs loqui possit. Sed hanc calamitatem à nobis Deus ab-
esse velit, prætetq; vt nè vnquam hoc doctore & consolatore desti-
tuamur, Christumq; in nostris conuentibus & concilijs atq; congrega-
tionibus ad finem vsq; seculi nobiscum habeamus, sitq; verū sem-
perq; permaneat illud apostoli I. Cor. I4. Cæteri dijudicent. Et illud
Astorum 15, Visum est Spiritui sancto & nobis.

Aduersario-
rum scopus.
Augusti. de
Baptismo cō-
tra Donati-
stas lib. 1. cap.
18. & lib. 7.
passim.

Matt. 28.

DECRETORVM VTRIVSQVE CONCILII, PVTA, CONSTANTIENSIS ET BASILEENSIS, ACCVRATA ASSERTIO, QVA SINGVLATIM DEFENDVNTVR, QVAE IN EIS CONTINENTVR.

VT verò sceda hæc partis aduersæ, qua Christi Ecclesiam
infestant, calumnia modis omnibus in prospectu sit, ipsa
agè Decreta in manus sumamus, ea à capite ad calcem vs-
que expendamus, planumq; faciamus, ea omninò in ver-
bo Dei & Catholicæ Ecclesiæ doctrina esse fundata: & quæ in illis
à Patribus statuta ac diffinita sunt, eosdem Patres pro collata illis à
Christo potestate & autoritate, eo pacto statuere ac ordinare po-
tuisse.

CAP. 41.

Constantiense Concilium, vt est antè dictum, de duobus diuersis
Articulis decernit, Primò quidem V. Sacramentum non post cœ-
nam, vel à cœna, sed à ieiunis sacerdotibus confici, itemq; illis duntaxat,
qui ea die nihil cibi sumpserint, porrigi debere: nititur autem
hac in re Concilium vetustissimorum canonum autoritate, & tam
longa, eaq; laudabili Ecclesiæ consuetudine. Secūdo, sufficere com-

NNNN 3 unio-

munionem alterius speciei non conficientibus: Approbat quoque hunc Ecclesie morem, ut potest ad illud vsq; Concilium diutissime laudabiliter obseruatum: & nouem bene fundatis expressisq; rationibus, infra enumerandis, sese tuetur.

CONSTANTIENSE CONCILIVM DE PRIMO ARTICVLO RESOLVIT STATVISSE AC DECREVISSE.

CAP. 42.

1. Cor. 11.

Quod a primis Ecclesie initijs placuit Spiritui sancto, id de primo Articulo Constantia decretum est.

Quæ de primo Articulo Concilium Constantiense decreuit, noua non sunt, sed Spiritui sancto ab ipsis ad eam Ecclesiam incunabulis, (maximè posteaquam D. Paulus abusus illos qui circa cœnam Domini inciderant, correxerat) vti ita fieret placuit. Testatur id D. Augustinus libro Responsorum ad Ianuarium, quæ est Epistola n. 8. & quidem euidentissimè his verbis: *Illud magis mouere potuit homines, utrum iam reseruetur illi die illa uel offerrent uel sumerent Eucharistiam, quod in Evangelio dicitur: Cum autem illi manducarent, accepit IESVS panem & benedixit cum etiam superius dixisset. Cum serò factum esset, recumbebat cum duodecim, & manducantibus eis dixit, quoniam unus ex uobis me tradet. Post enim tradidit Sacramentum. Et liquidò apparet, quando primum acceperunt discipuli corpus & sanguinem Domini, non eos accepisse ieiunio. Nunquid tamen propterea calumniandum est uniuersæ Ecclesie, quod à ieiunio semper accipitur? Ex hoc enim placuit Spiritui sancto, ut in honorem tanti Sacramenti in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quam exteri cibi. Nam ideo per uniuersum orbem mos iste seruatur. Neque enim quia post cibos dedit Dominus, propterea pransi aut cœnati fratres ad illud Sacramentum accipiendum conuenire debent, aut, sicut faciebant quos Apostolus arguit & emendat, mensis suis ista miscere. Namque Solutor quò uehementius commendaret mysterij illius altitudinem, ultimum hoc uoluit insingere cordibus & memoriæ discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat. Et ideo non præcepit quo deinceps or-*

Ex hoc, intellige, postq; D. Paulus 1. Cor. 11. ita ordinauit.

2. Cor. 11.

Cur Dominus Sacramentum cœnatis discipulis sub anò uisè de-

dine sumeretur, ut Apostolis, per quos ecclesias dispositurus erat, seruetur hunc locum. Et post pauca: *Apostolus statim subtexit, Cætera autem, cum uenero, ordinabo. Unde intelligi datur, quia multum erat, ut in epistola totum illum agendi ordinem insinuaret, quem uniuersa per orbem seruat Ecclesia, ab ipso ordinatum esse quod nulla morum diuersitate uariatur. Hæc ille.*

Quæ cum ita se habeant, Constantiense Concilium de primo, quæ dixim, Articulo certè nihil decreuit aliud, quàm quod ab initio hac in parte fieri placuit Spiritui sancto: nempe ut sacrifici, ubi cibum sumperint, non conficiant Eucharistiam, nec alijs non ieiunis eam porrigant. Quando igitur Aduersarij suo more hunc articulum sibi oppugnandum sumunt, non illi Constantiensi Synodo, sed ipsi sancto Spiritui refragantur: perinde ut eorum patres Vaudenses quandoquæ fecere. Augustinus quidem disertis verbis eos Ecclesie calumniatores vocat: non est igitur quod mihi imputare velint. Indè verò quod mos iste in Catholica Ecclesia per uniuersum orbem semper seruatus fuit, illud infert, eum ab Apostolis ex Sancti Spiritus instinctu promanasse. Atq; hoc est, quod Concilium ait modum illum quo Christus post cœnam Eucharistiam administrauit, sacris canonibus, postea ex Sancti Spiritus instinctu conditis, & laudabili ac approbatæ Ecclesie consuetudini non obstare: hoc est, Christi institutionem & S. Canones inter se minimè pugnare. Memorabilis illud est, quod uir sanctus dicit neminem hunc approbatum & laudabilem Ecclesie more calumniari debere, eò quod dominus seruauit hunc locum & auctoritate apostolis suis, disponedi & ordinadi, quo deinceps ordine V. Sacramentum sumeretur, ut potest per quos dispositus erat ecclesias. Illud quoque quod ait: Ex illis verbis Apostoli, Cætera, cum uenero, ordinabo, intelligi datur, Missæ ordinè, siue totum illum agendi ordinem, quo Christi corpus conficitur & offertur, ut ille semper in Ecclesia usurpatus fuit, ab ipso Paulo Apostolo ecclesijs traditum esse. Quod idem Augustinus etiã alibi docet ipsis Apostoli verbis 1. Tim. 2. (quæ cum Ecclesie more & usu confert) Epistola 59. ad Paulinum: atq; in Dionysio quoque ecclesiasticæ hierarchiæ cap. 2. perspicuè videre licet cui libet non planè oculis capto.

ueris: & cur eum modum discipuli mutent.

Auctoritas, Ecclesie præfectis à Christo relicta. Ordo Missæ nostræ ex D. Pauli ordinatione manauit.

Augustinus Aduersarios vocat calumniatores Ecclesie.

Quid ea Decreti uerba, Tamè hoc nõ obstat, significent. Damascus in Violatores.

25. q. 1.

Quæ ecclesie ordinat, auctoritate ipsi à Christo tradita ordinat.

Et uerba, Cætera, eum uenero, disponedi, quæ nobis inuuant.

Séper tum in occidentali, tum orientali Ecclesia magna impietatis loco habitū est, Eucharistiā non ieiunum velle percipere.

Et nē quis cogitet, primum hunc Articulum non multum habere momenti, audiat ille quā serid ac seuerē nedūm in Occidentali, sed etiam orientali Ecclesia illi obseruando inuigilatum sit. Aemuli & hostes D. Chrysostrōmi, qui eum contra ius fasq; in exilium egerunt, inter omnes alias calumnias vix vllam atrociorē, quā illi obijcerent, licet per mendacium, confingere potuerunt, quā quod V. Sacramentum non ieiunis præbuit. Quam ille calumniam oratiōe grauissima retundit, itā scribens Cyriaco episcopo exuli: *Multa quidem aduersum me confinxerunt & dixerunt, quod ad communionem non ieiunos receperim. Et si quidem hoc feci, expungatur nomen meum ex albo episcoporum, & non scribatur in libro orthodoxæ fidei. Quoniam ecce si tale quid admisi, abijciat me etiam Christus e regno suo.* Hæc ille.

Aduersariorū manifesta impietas.

Disce ex his, quā immanis criminis loco Chrysostrōmus habuerit, si quis hanc ordinationem transgressus esset, vt quā dignam quōquē censeat, cuius nomine quis e libro vitæ deleatur. At quī Aduersarij nostri hæc planē irrident. Cernere est apud illos cōcionatores, qui nūquā nedūm ad sacerdotium, sed nec ad infimum quidem ordinis ecclesiastici vel clericatūs gradum legitimē promoti vel vllis sacris initiati sint: quos dubium non est, sacram liturgiam non ita exequi, vt à Paulo & Ecclesia sancitum & ordinatum est: non enim consecrant, non sacrificant vel offerunt, vt nec possunt, vt est supra annotatum fol. 572. Nulla neque temporis neque loci habita ratione plerunquē frustum panis in marsupium vel peram conijciunt, à prandio vel cœna, ventre benè farto, ad alios æquē potos in illorum priuatas ædes sese conferunt, in panem ea sola Pauli verba, quibus is vt à Domino sacramentum institutum sit refert, pronunciant, nulla vtuntur inuocatione, ac multo etiam minūs forma ecclesiastica, sicque porro panem, in quem non nisi historica protulere verba, pro Christi corpore porrigunt, quem tamen plerunquē ipsi vnā nō percipiunt. Hoc verò sitne è diametro contra Christi institutionē, sancti spiritūs certam & expressam voluntatem, Paulinam dispositionem vel ordinationem, & S. Ecclesiæ peruulgatam morem & consuetudinem venire & agere, equidem cuiuslibet pensandum relinquo. Eghæctenūs quidem de primo Decreti Constantiensis Concilij Articulo egisse

lo egisse satis sit. Iam agē etiam alium de communionē alterius speciei articulum excutiamus.

DECLARATIONEM ET DECRETVM DE COMMVNIONE ALTERIVS SPECIEI EVCHARISTIAE, IN OMNIBVS SVIS MEMERIS SIVE ARTICVLIS BENEFVN DATVM ESSE.

EST ea nimis quā impudens calumnia, quā Bucerus antè dictis duobus Concilijs facit, asserens ea de communionē ita statuisse ac decreuisse, vt deinceps nulla aliter decernēdi relicta sit facultas: cum tamen decreta ipsa eorum cōciliōrum in articulis suis omnibus causis, quibus Patres rectē, Christianē ac omninō iurē permoti sint ita decernere, secum adferant & completantur: quæ sanē eiusmodi sunt, vt nec Buceri, nec vllius Aduersarij faciem reformident. Sunt autem hi illorum decretorum vel declarationum articuli.

Nouē articuli conciliorū horū decretis declarati & diffiniti.

Primus est, in Christi Ecclesia nunquā in dubium reuocatū esse, sub qualibet Eucharistiæ specie, Christi veram carnem & sanguinē, adeoq; Christum ipsum totum & integrum adesse.

Articulus hic supra fol. 546. ex scriptis diuinis & ipsius dñi verbis, atq; etiā Catholicæ Christi Ecclesiæ testimonijs eatenūs assertus est, vt meo quidem iudicio cuiuslibet ea satisfactura sint.

Secundò in his Concilijs declaratū ac diffinitum est, Christianos, siue laici sint, siue clerici, religiosi vel seculares, qui cōmunicent tantūm, non etiam conficiant, Domini præcepto nō obligari ad Eucharistiā sub vtraq; panis & vini specie percipiendam: sed Ecclesiam, quæ regitur spiritu veritatis secūm manente in æternū, & cum qua Christus manet vsq; ad consummationē seculi, ex ipsi tradita auctoritate, ordinare & præscribere habere, quo pacto non conficientibus ministranda sit, vt tum pro reuerentia ipsius Sacramenti, tum salute fidelium viderit expedire: siue autem sub altera, siue sub vtraq; specie quis communicet, secundū ordinationem Ecclesiæ, proficere dignē communicantibus ad salutem.

OOOO Hæc

Hæc equidem supra fol. 367. & sequentibus æquè abundè probata sunt. Docui illic ea præceptiua Domini verba, Hoc facite in meam commemoratiõem, duodecim Apostolis & eorum successoribus sacrificiis vel sacerdotibus propriè ac peculiaritèr dicta esse: quibus verbis non indiscriminatim omnibus, sed illis duntaxat tres supra annotatas potestates (putà, corpus ipsius & sanguinem sub vtraque specie conficiendi, cælesti patri offerendi, ac postea sumendi & alijs fidelibus, Eucharistiam deuotè petentibus, sic vt par est, imperitendi ac administrandi) contulerit ac demandarit: ita vt hoc mandatum longè alitèr pertineat ad sacerdotem conficientem, quàm illos, qui Eucharistiam tantum sumere velint. Ad sacerdotem enim pertinet tanquàm qui hoc ipso mandato legatus & dispensator dei institutus sit, vt id Christi vice conficiat & expleat: idq; non sumendo duntaxat, verum etiam, & id quidem præcipuè, consecrando & offerendo Sacramento sub vtraq; specie: quam ob rem etiam sacerdos Christi nuncipatur. Ad alios verò, tanquàm ad illos, ad quos sacerdos dispensationis mandatum acceperit. Vndè iam confestim discrimen ceu publicus Christi & Ecclesiæ eius minister, ob representandum crucentum illud semel in cruce litatum sacrificium, quo caro & sanguis Christi separata sunt, pro Christianis omnibus obtulerit, etiã vtraque speciem deindè sumere debere: siquidem id immolatio vel sacrificatio ipsa ex diuinæ legis præscripto iurè postulat. Illis verò, qui sacerdotis ministerio functi non sint, sed Eucharistiam sumere duntaxat cupiant, satis esse, si V. Sacramentum sub altera specie percipiant: quòd sub illa & carnem & sanguinem Christi & Dominum ipsum cum cunctis illius largissimis charismatis perfectè accipiant, atque vna tantum specie sumenda illud agant, quod Christianæ Ecclesiæ, (penès quam potestas & autoritas est, à Christo ipsi tributa, ea ratione Sacramenta dispensandi, & commodissimè & rectissimè fieri posse perspexerit) vsui & consuetudini magis consentaneum sit. Eodem loco etiam illud ex sacris literis vt Patrum testimonijs planum feci, vtramlibet communionem, siue sub altera, siue sub vtraque specie, modò ex Ecclesiæ præscripto & ordinatione fiat, eiusdem esse virtutis & energiæ, & cuilibet sumenti profi-

Discrimè inter conficientem sacerdotem & alios communicantes.

proficere ad salutem: quæ nimirum probatione vltiori non indigent.

Tertio hisce Decretis declaratur, communionem hanc alterius speciei, in Ecclesia Catholica semper pro Christiana & sufficienti habitam esse.

Istuc itidem iam antè in trium illarum minimè dubiarum Regularum assertione & explicatione non minùs, atquè superiora duotum scriptis diuinis, tum Patrum autoritatibus, tum multigenis ipsedemq; verissimis & indubitatae fidei exemplis vsque ad eò testatum fecimus, vt equidem mihi persuadeam, neminem id deinceps impetiturum, apud quem tamen Christi Ecclesia vlla in existimatione & autoritate sit.

Sequuntur iam aliæ eorundem Conciliorum declarationes & definitiones, quarum rationes paulò sunt vberius explicandæ.

Quarto enim declaratur, licet in primitiua Ecclesia V. Sacramentum à fidelibus sub vtraque specie receptum sit, tamen hanc consuetudinem ad euitandum quædam pericula & scandala rationabiliter introductam, vt à conficientibus quidem sub vtraque, à laicis verò tantum sub panis specie accipiantur: eamque consuetudinem iam tum ante Constantiense concilium fuisse diutissimè obseruatam, & à doctoribus diuinæ legis à longæuo tempore commendatam.

Quinto declaratur, Ecclesiæ Christi ex accepta autoritate ordinandum statuendumque incumbere, quo pacto V. Sacramentum non conficientibus ministrandum sit, prout pro ipsius reuerentia Sacramenti & salute fidelium viderit expedire, maximè verò ob imminetia pericula & scandala præcauenda.

Sexto, innunt ea Concilia, antè ipsa, præsertim verò ipsorum temporibus, propter communionem varia extitisse offendicula, hæreses, & errores, quibus necesse fuerit generalis Concilij decreto consistere & ire obuiam.

Septimo, æquè significant & indicant, permulta eaque graua in dispensando calice tum occurrisse pericula, quæ cum ad immanem V. Sacramenti prophanationem, contumeliam atque

contemptum, & ipsorum aburentium damnationem spectarent, nō minus necesse fuerit itidem amoliri.

8. Octauo decernitur ac declaratur, iam dictam laudabilem consuetudinem laicis & nō conficientibus sub altera tantum specie Eucharistiam ministrandi, à Christi Ecclesia & sanctis patribus rationabiliter, vt antè dictum est, introductam, atque etiam ante Constantiensem Synodum diutissime obseruatam, deinceps pro lege habendam esse, quam nulli liceat reprobare, vel sine Ecclesie auctoritate mutare.
9. Nondè decernunt, erroneum censeri debere, si quis dicat hanc consuetudinem aut legem obseruare, sacrilegum vel illicitum esse, & pertinaciter diuersum siue oppositum præmissorum, id est, articulorum iam declaratorum asserentes, tanquam hæreticos arcendos grauius puniendos.

Horum postremorum sex Articulorum veras ac solidas rationes, tametsi ex præcedentibus sequuntur, ob futilia tamen Aduersariorum cauilla tanto luculentiùs diluenda ac retundenda paulò latius depromam.

ASSEVERATIO SIVE PROBATIO IIII. ARTICVLI, VIDELICET, DIUTISSIME ANTE CONSTANTIENSE CONCILIVM MORE ECCLESIAE COMPARATVM FVISSE, VT LAICIS ALTERIVS SPECIEI COMMVNIO PRAEBERETVR.

CAP. 44.

Quandoquidem ad extremum Aduersarij negare nō possunt, Communionem alterius speciei non modò vltimis temporibus, sed iam indè ab initio & ipsa adeò apostolorum ætate, cum etiã nūm fidelibus in cōmunibus præsertim ecclesiasticis cœtibus & congregationibus cōmunio vtriusq; speciei administraretur, p̄ter eã pro re nata & emergente conditione in vsu fuisse: maximè D. Basilio testante, eiusmodi vsu siue morè etiã ipse quo Alexãdriè & in Aegypto supra quæquam meminisset, obseruatū fuisse, vt est supra annotatū: tãdem

ed

ed illi se conferunt, vt affirmare non dubitent, etiam si ita sit, tamen liberum tum fuisse fidelibus siue sub altera, siue sub vtraque specie communicare: eam verò Christianam libertatem extremis demum temporibus, quadam obrepente consuetudine, quæ tñ ad quadringentos annos p̄duci non possit, ipsis cōtra ius fasq; ereptã esse. Quamuis autem nihil necesse sit hac de re magnoperè cum illis digladiari, quòd illi negare nō possint, Communionem alterius speciei semper pro sufficienti habitam, & identidem vsurpatam esse: at tamen vt ex abundanti doceamus, morem hunc laicos sub altera tantum specie cōmunicandi, non quadringentorum duntaxat annorum, sed longè etiam vetustiorum esse, equidem committere non possum, quin hoc loco commemorem ante annos 430. sub Imperatore Henrico 4. vixisse præclarum illum & pium Rodolphum Abbatem S. Trudonis, què Abbas Tritthemius lib. de Scriptorib⁹ Ecclesiasticis huiusmodi prædicatione effert, *Quòd uir fuerit in diuinis scripturis iugi exercitatione peritus, & in secularibus literis haud infimè doctus, carmine ualens & prosa, nec opere minus quam scientia clarus.* Is verò luculenter prodit morem hunc non ante ipsius modò ætatem in Christi Ecclesia receptum fuisse, sed etiam legis instar obseruatum. Cuius rationem hic se reddit versibus:

Hic & ibi cautela fiat, nè presbyter ægris

Aut sanis tribuat laicis de sanguine Christi.

Nam fundi posset leuiter, simplexq; putaret

Quòd non sub specie * sit totus Iesus utraq;.

Cernis hinc ante huius viri æuam, & tanto ante annos quadringentos tempore pro lege seruatum esse, vt ñ sacerdos laicis calicè porrigeret, ob sanguinis Christi cauendam effusionem, quæ eo casu facile posset accidere: & ñ simplices sibi persuaderent, non sub qualibet specie totum Christum haberi. Non quidem Rodolphus iste hanc primus prouisionem & cautionem fecisse putandus est, cuius ut potè priuati hominis, nō ea esset autoritas: sed morem ille vetustum retulit, ante ipsius tempora vsurpatum, quem etiam duabus non contemnendis rationibus probauit.

Eum autem non multò post secuti sunt aliquamulti præcellen-

○○○○ 3 tes

* Al. totus Iesus esset vtraque.

res Theologi, de quibus verè dici possit, Etsi imperiti sermone, non tamen scientia, quorum alij ducentis, alij paucioribus annis Cōstantiense Concilium antecesserunt: ij videlicet, Alexander Halesius, Petrus Tarentasius, postea Romanæ sedis antistes, Albertus Magnus, Thomas Aquinas, Eustachius, qui & Bonaventura, Iohānes Dunsus, qui & Scotus, Nicolaus Lyranus, Petrus Paludanus, Thomas Argentinās: qui omnes & plerique alij id magna concordia indicant, non ipsorum ætate demum hanc consuetudinem extitisse, sed longè antè supra omnem hominum memoriam receptam fuisse: eamq; laudant, ceu ob causas admodum rationi cōsentaneas & vrgentissimas, usurpatam. Eorum autem testimonia hoc loco adferre nolim, quòd Aduersarij illos insignes & egregios viros apud vulgus in contemptum immeritò adduxerint; quanquam non possunt illi eorum respicere testimonia, quatenus moris huius antiquitatem probant. Nec quicquam horum Patrum, quorum nonnullus deus, cum è viuus excessisset, diuinis suis miraculis ornauit, quicquam in cuiusquam vel gratiam vel odium scripsere, sed ea duntaxat, quæ ipsi pro certis & indubitatis haberent.

Horū patrū
quàm sit fide
digna asser-
tio.

Buceri com-
mentaria in
Psalteriū, Fe-
lini nomine
falsò inscri-
pta, & primo-
genito regis
Gallorū nun-
cupata. Vide
de his Erasmi
in Pseudo-
euangelicos
ad Vulturū.

Atq; hoc loco non parum ego Buceri demiror, quòd cum ille tam insignis Thomista fuerit, vt eius in Psalterium Felina Commentaria probant, nihilo minus audacter scribere non dubitet, nulla vnq; vera Christi membra, nedum Christi Ecclesiam, huic consuetudini assensisse. Si nanq; ita se res habeat, conficitur indè, Christū & ante & post horum Patrum tempora ad Cōstantiense vsq; Concilium, atq; indè ad nos vsq;, aut minimum certè donec Hus & Luterus articulū huius, quem tamen Luterus ipse primò propugnauit, sibi impugnandum fumerent, toto Occidente nullam habuisse Ecclesiam: prætereaque cum tot seculis toto Christiano orbe in Occidente laici in cōmuniōe alterius speciei vsq; aded acquieuerint, & huic cōsuetudini absq; vlla contradictione assenserint, eos omnes ea causa vera Christi membra neutiquam fuisse. Ecquid verò Bucerus in veram Christi Ecclesiam, ab ipso desertam matrem suam, non modò scribere, sed vel cōminisci contumeliosus potuisset?

Græci cōmu-
niodi alterius

Huc accedit, si quidem Græci eos pro veris CHRISTI mem-
bris

bris non habuissent, qui huic legi vel consuetudini subscripserant, illos proculdubio (vt qui primū Constantiensi, mox etiam Florentino Concilio cum suo Imperatore & Patriarcha frequentissimi interfuerint) horum Conciliorum decreta minimè dissimulatueros, sed illis sese opposituros fuisse: quod tamen ab illis factum non esse, euidenter docet decretum Vnionis traditum Armenis, ab iisdemq; receptum & approbatum.

specie nihil
cōtradixere.

Qui verò potuissent Græci huius consuetudinis & vsus impugnationem suscipere, cum etiam ipsi non rarè sub altera tantum specie Eucharistiam percipiant? cuius rei supra allatum est testimonium ex VI. Constantinopolitana Synodo, fol. 449. Tum etiam sacerdos Græcus, quoties sacris operatur, non communicantibus panem duntaxat, vndè Eucharistiam accepit & consecrauit, scissum in frustula, ceu communionis symbolum quoddam, edendum porrigit: quem illi Græcè *ἀντίδοτον* vocant. Meminit eius Basilius quoties, itemque Chrysofostomus in Liturgijs suis. Quod fanè argumente est, eos Communionem alterius speciei pro sufficienti habere.

Porro etiam ea in re Bucerus & Melanchthon Romanis Pontificibus iniuriam irrogant, quòd illos aiunt extremis demum temporibus populo calicis vsu interdixisse, sicque veram de Christi sanguine, hominum peccata diluente, doctrinam aboleuisse. Vt enim semper adhuc crediderit, atque etiam nūm credat Romana Ecclesia remissionem peccatorum virtute sanguinis Christi fieri, id præcipue testantur libri Sacramentarij Ecclesiæ Romanæ: atque alioqui pijs omnibus probè cognitum est. Quòd verò Pontifices Romani ante Constantiense Concilium vtriusque speciei communionem expressè prohibuerint, in eius rei documentum Aduersarij hætenus nec iota vnum proferre potuerunt. Constantiensis Synodus non ad vllius Pontificis decretum se refert, sed ad peruetustum morem, ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introductum & diutissimè obseruatum.

Cum, inquit Cōstantiense Cōciliū, huiusmodi consuetudo ab Ecclesia & sanctis

Buceri & Me-
lanchthonis
calumnia in
Romanos Pon-
tifices.

sanctis

sanctis Patribus rationabiliter introducta & diuissimè obseruata sicut
 Item Basileense: Laudabilis quoque consuetudo communicandi laicum populum sub una specie, ab Ecclesia & sanctis Patribus rationabiliter introducta, & hæcenus diuissimè obseruata, & à doctoribus diuinae legis, scripturarum scripturarum atq; Canonum multam peritiam habentibus, iam à longæuo tempore commendata, pro lege habenda est, &c.

Romani Pontifices neque in Constantiensi, neque in Basileensi synodo alterius speciei communionem obtrudere potuerunt.

Neque potuerunt Romani Pontifices in Concilio Constantiensi alterius speciei communionem obtrudere, quod Concilium id temporis, cum de hoc Articulo decerneret, nullum ex illis tribus, quorum quilibet in schismate Pontifex haberi voluit, pro pontifice haberet: uti etiã ipsidem omnibus postea ea dignitas ibidem abrogata est. Quæ autem tum in isto, tum Basileensi Concilio, (quod etiam Eugenium 4. Pontificatu mouere tentauit) præsentibus & subscriptibus Episcopis omnibus & alijs Germanicæ nationis legatis decreta sunt, ea nimirum post maturam & accuratã Articuli huius examinationem ac deliberationem decreta sunt: cui examinationi ac deliberationi interfuere totius Christiani orbis viri eruditissimi, qui tum ad Concilia illa conuenerant. Inter quos in Concilio Constantiensi fuere viri illi insignes, Petrus ab Aliaco, Episcopus Cameracensis, qui Synodo eidem librum suum De Emendatione Ecclesiæ obtulit: Iohannes Gerson, qui eximie eruditionis & zeli sui nomine non immeritò magnis celebratur encomijs: Nicolaus Clemanges, Archidiaconus Baiocensis, qui itidem libellum de corrupto Ecclesiæ statu ea tempestate edidit. Itemq; Vincentius Ferrarius, relatus postea inter Sanctos: atque eius generis complures alij viri, qui tum temporis sanè neque Pontifici, neque Imperatori, ut alia eorundem Conciliorum Decreta satis probant, in illis quæ ad fidem & Ecclesiæ reformationem pertinent, nihil prorsus blanditi & adulati sunt. Immodò non dubites Lector, hosce viros atque eorum similes potius passuros fuisse in mille se partes distrahi atque discerpi, quàm vel vni assentire Decreto, cui qui subscriberet, verum Christi membrum non esset.

Certus sum enim non eos tales fuisse, quales hisce nostris calamitosi temporibus plurimi sunt, qui Verbum Dei sui compendij causa peruer-

peruertunt, permiscunt, adulterant ac nundinantur: sed eiusmodi illi fuere, qui ex sinceritate, sicut ex Deo coram Deo in CHRISTO loquerentur, ut Apostolus docet secundæ Corinth. secundo, & Diuus Petrus 1. Pet. 4.

Sed neque illud vel minimo argumento docere poterunt Aduersarij, ecquidnam tamen Romanos pontifices permouere potuerit, ut alterius speciei communionem vi quadam inuehere conarètur, ut hæc ipso CHRISTI ordinationem dedita opera destruerent: quando nihil omninò hinc ad eos vtilitatis vel commodi redire potuit, atq; ipsidem Romanis pontificibus perindè sit, modò alioquò absque vllò periculo & scandalo piè & reuerenter possit fieri, vtrum laici sub altera vel vtraque specie communicent. Denique nec illud affirmari potest, hac communicandi differentia vllam laicorum spectari vilipensionem, cum non vulgares modò sacrifici, sed etiam summi Pontifices, itemque Episcopi, quando ipsi non sacrificant, communionem alterius speciei contenti sint. Itaque non nisi mera quædam, prorsusque commentitia ac liuida ea calumnia est, qua Aduersarij Romanis Pontificibus, ut vulgus in eos concitent, isthuc affingere nituntur. Quod autem in generalibus Concilijs hinc decretum & definitum est, non est id citra vllum dubium contra CHRISTI spiritum, sed ex ipso CHRISTI spiritu decretum. Verùm hæc de introducta hac peruetusta Ecclesiæ consuetudine dixisse sufficiat.

Romani Pontifices nihil habent lucri vel commodi ex alterius speciei communionem.

QVINTI ARTICVLI PROBATIO, NEMPE CHRISTI ECCLESIAE ID INCVMBERE, VT QVO PACTO NON CONFICIENTIBVS, OB IMMINENTIA PERICVLA ET SCANDALA PRAECAVENDA, EVCHARISTIA MINISTRANDA SIT, PRAESCRIBAT.

PPPP

Iam

CAP. 45.

Ministerium dispensatoris quid exigit.

IAm antè, cùm tertiam illam facultatem siue potestatem ad Eucharistiæ dispensationem pertinentem, à Christo discipulis huiusmodi verbis, Hoc facite in meam cōmemorationem, traditam ac demandatam, explicarem, ex ipsius dñi & Apostoli verbis luculenter satis indicavi, ecquidnam vicariorum & dispensatorum Christi, quibus ille sua mysteria dispēnsanda commisit, officium ac ministeriū reposcat & possit: & speciatim quidem Vicarios hos siue dispensatores, vi demandatę ipsi presidentiæ & administrationis nō ad eā absolutè ad mandati literam vel verba ipsa adstringi & obligari, vt per se nata vel p̄senti conditione nullam omninò moderationem adhibere possint: cùm alioquì non sint pro veris habendi dispensatoribus & œconomis, quorū fidei & prudentiæ concreditum & commissum est itā dispensare & erogare, vt res postulare videtur: sed potissimum eos ad institutionis finem siue scopum & ad ipsam dñi voluntatem intentos esse debere, itā vt illi siue secūdum literam, siue aliter tali ratione, qua tantundem re vera & actu ipso, siue realiter & actualiter fiat & administratur seu porrigatur, satisfaciunt: id quod eo loco multis Dñi factis atq; dictis, ad Sacramentorum p̄cipuè dispensationem & administrationem pertinentibus, ex scripturis sacris & Patribus planum feci.

Bucerus.

Atq; ab hac sententia nec Bucerus quādoquē prorsus abhorruit, vt qui in suprā memorato illo suo libro p̄tensæ confutationis Christiani Antididagmatis, editi ab insigni Capitulo maioris ædis verbis huius Colonien̄ &c. vltro ipse confiteatur, esse id Ecclesiæ Christi, in quibuslibet rebus externis, etiam diuinitus p̄ceptis atq; cōstitutis, interdum dispensare, atq; eo pacto moderari & ordinare, vt finis obtineatur, & diuinæ voluntati fiat satis. Cū enim externa omnia homini, cuius saluti destinata & pro cuius salute instituta sunt, vsui ac bono esse debeant, ea haud dubiè Ecclesiam esse auctoritate, vt in eiusmodi nonnunquam dispensare ac moderari possit, quemadmodum dñs in Sabbati obseruatione fecerit. Dispensare enim, si propriè loqui velimus, nihil esse aliud, q̄ quippiam in finem suum commodè dirigere, idq; pro rerum, temporum, locorum, personarum conditione, vt is tanto aptius obtineatur.

Melanchthon.

Quod idem ferè etiam Melanchthon facetur, libello de Vsu inter-

gri Sp.

gri Sacramenti itā scribens: *Addam & illud: Concedit (libertas Evangelica) in casu impossibilitatis dispensationem credenti, ut si qui martyres catechumeni interfecti sunt ante baptismum, id non est abolere ministerium, sed adhibere dispensationem in speciali casu: ut Machabæi non abolebant legem de sabbato p̄aliantes, sed in casu necessitatis dispensationem adhibebant.* Immo verò eodem libello cū suprā scripsisset, ecclesiam neque materiam, neque formam sacramentorum mutare posse, postea ostendit non planè ipsi displicere Rutenos, apud quos vinum non nascitur, non vinum, sed hydromeli, quod medonem vocant, consecrare, nulla eius habita ratione, quòd CHRISTVS sine dubio vinum aqua mixtum, calicis materiam esse voluit, vt tum euāgelistæ testantur, & Cyprianus probat libro secundo Epist. tertia, Neque ad extremum diffitetur, Apostolos quandoquē in CHRISTI nomine baptizasse: itemque admitti posse, CHRISTVM duobus illis discipulis in Emaus Eucharistiæ alteram duntaxat speciem p̄buisse: ad eā vt vterque, tum Melanchthon, tum Bucerus, ea p̄p̄modum omnia admittat, quæ antè dictus quintus Articulus, vel quinta ratio eorum quæ in antè memoratis Concilijs decreta sunt, complectitur: maximè si perpenderē velimus, casus imminentium scādalorum vel periculorum, casus esse necessitatis. Et certè casus necessitatis non minoris, quàm Machabæis impendebat Sabbatho pugnaturis: cū id posse dicamur, quòd sine scādalo & periculo prophanationis mysteriorum CHRISTI possumus. Atqui vt nihilo minùs illi Concilia impotenter ac temerè oppugnare & calumniari possint, confingunt & comminiscuntur ijs decretis nullam dispensationem, id est, congruentem moderationem, sed perpetuam prohibitionem factam esse, qua libertas Evangelica non cōmunita & defensa, sed prorsus oppressa sit, & ministerium, quòd ad integrum Sacramentum, vt Bucerus ait, aut certè dimidiam illius partē attinet, vt Melanchthoni placet, planè abolitum & obrutum, & lex diuina abrogata sit. Atq; hoc illi quātum maximum possunt exaggerant.

Aduersarium calūnia.

Verum si à Melanchthone tantum æqui ac boni impetrare liceret, vt isthæc decreta æquis oculis inspicere, & haud perperā intelligere

In Cœcilliorū decretis neu- tra species omninō abro- gatur, sed al- tera dūtaxat, donec aliud decernatur, instituitur.

gere velit, tandē ille non posset non fateri, nullam in illis perpetuā prohibitionem, multō etiā minū vllam diuini præcepti oppressi- onem & abolitionem, sed congruentē duntaxat dispensationem, or- dinationem & moderationem, itā vt res vel conditio præsens exi- gere visa fuit, adhibitam esse: qua sanē vtraq; species nō est abolita, sed tanquā necessaria tum sacrificiationi vel oblationi, tum etiā commu- nioni, quantū ad conficiendum sacrificium, ceu communem personam attinet, decreta ac diffinita est. Quantū autem ad eos qui non conficiunt & ad laicos pertinet, calicis communio ob multa ca- uenda scandala & pericula non perpetuō, sed donec Ecclesia secula constituat, & eā possint viæ & rationes reperiri, quibus effectū sit, vt isthæc non sint formidanda pericula & scandala, interdicta est. Qua- re nihil omninō detrimenti vel incōmodi accedit credentibus, quō- dō eiusmodi communione non minū quā conficientes sacrificiū & effectū ipso percipiunt. Non igitur, vt equidem sentio, perpetua isthuc dici potest prohibitio, abrogatio, deletio, vt Melanchthon scribere libitum est: sed quædam duntaxat congruens dispensatio, ordinatio ac moderatio.

ECCLESIAM EA ESSE AV- THORITATE, VT EXTERNA OMNIA ETIAM DIVINITVS MANDATA VEL IVSSA, OB HAERESSES, OFFENDI- CVLA ET PERICVLA IMMUNI- TATIS MODERARI POSSIT.

CAP. 46.

In externis potest Eccle- sia nedū spe- ciales, sed etiā generales mo- derationes & ordinationes adhibere, p- ut necessitas impendens posse- re vide- tur.

EA verò Christi Ecclesiā auctoritate & libertate semper præ- ditā fuisse, eaq; auctoritate ppetim irreprehensibiliter vltimā esse, vt dum ex abusu externorū nonnunq; crassa scandala & hereses existerēt, aut grauiā picula ad dei & sacramētorū et contemptū spectantia, vel Christianos à diuinę ordinationis obtinē- do sine & attingendo scopo præpedientia consequerentur, (vt nulli externa tam bona esse possunt, quin illis abuti quis possit: immo quanto ea potiora sunt, tanto eorum abusus sit immanior) semper

Vide August. lib. 1. contra Cresconium Grammaticū cap. 22. & se- quen.

ipsa Ecclesia non solū in casu necessitatis speciali per indulgētiam, sed & generali per legē, dum ea necessitas durabit, valituram, exter- norū administrationem ea ratione moderari & præscribere poterit & possit, ac debeat, quō eiusmodi scandala, hereses & pericula præ- caueantur, ac nihilo minū Christiani vera diuinorum munerū sub- stantia neutiquā fraudentur, id nimirū tam est compertum illis, qui non nihil in ecclesiasticis rebus versati sunt, quā quod com- pertissimum.

Atq; hoc ipsum, maximè quōd ad huius V. Sacramenti admini- strationem attinet, ab Apostolo luculenter & perspicuè fatiū indi- catur 1. Cor. II. quo loco ob duas hæc causas, putā schismata & here- ses, itemque V. Sacramenti prophanationes & cōtemptum, (siquidē hæc vtraq; apud Corinthios iam irrepserant) modum & ordinem eis præscribit, vt deinceps cenam Domini in Christiana animorum cō- spiratione & concordia sanctè & religiosè seruare debeant. *Hoc autē, inquit, præcipio, non laudans, quōd non in melius, sed in deterius conueni- tis. Primum quidem conuenientibus uobis in ecclesiam, audio scissuras esse inter uos, & ex parte credo. Nam oportet & hereses esse, ut & qui pro- bati sunt, manifesti fiant in uobis.*

Quōdoquidē apud Corin- thios hæc duæ causæ, heresis & abusus ex- tabant, Apo- stolus illis præ- scribit, vt por- rō gerere se debeant.

Hereses.

Habes hīc primam causam, quæ ordinationem & prouisionē quā- dam circa Eucharistiæ administrationem postulare. Nanq; etiā D. Ambrosius illic testatur, pseudoapostolos inter Corinthios discessio- nes seminasse, vndē offendicula multa profecta erant, quibus à salu- tari huius V. Sacramenti vsu præpediebatur. Vbi enim dissensio est, inquit Ambrosius, nihil rectum est.

Addit indē Apostolus: *Conuenientibus ergō uobis in unum, iam non est Dominicam cenam manducare. Vnusquisque enim suam cenam præsu- mit ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est. Nun- quid domos non habetis ad manducandum et bibendum? Aut ecclesiam Dei contemnitis? &c.*

Discis hinc etiā alterum prophanatiōis, abusus & cōtemptiōis Eucharistiæ vitium. Atq; etiā porrō docet, quandoquidem his im- plicati vitij, corpus Domini ab alijs efcis non dijudicassent, idcirco eos illud non ad salutem, cuius tamen causa à Domino V. Sacramen-

Abusus.

tum institutum erat, sed ad iudicium & damnationem accepisse. Eiusmodi igitur heresum, dissensionum & abusuum amouendorum causa ibidem, iuxta Augustini sententiam, ordinat & prescribit, ut quauis Dominus partim inter coenandum, partim à cœna sacramentum suum instituerit & porrexerit, ipsi tamen deinceps caelestem hunc cibum mensis suis & communibus cibis non misceant, sed in ecclesia Christi sumant, ac deinde domi suæ, si esurierint, alias escas edant & bibant; itemque: ut ne quis Eucharistiam percipiat, nisi prius sese probauerit, quod Basilius & alij Patres, ut supra dictum est, ita accipiunt, nisi ante omnia sese explorauerint, num fides sua de huius V. Sacramenti veritate recta ac firma sit, ita ut veram ac realem Domini Iesu carnem & sanguinem in eo haberi nihil ambigat: deinde, an corde contrito ac poenitenti, & diuino flagranti amore accedat. Si enim absque eiusmodi probatione Eucharistiam percipiat, Apostolus eum indignè accedere ait, & siue corpus edat, siue sanguinem Domini bibat, vtriusque & corporis & sanguinis reum fieri. Vbi ad extremum, ut supra annotauimus, hæc addit: Cetera, cum venero, disponam. Ex his igitur animaduerti licet, dum hereses & schismata aut etiam abusus circa Eucharistiæ administrationem emergunt, ecclesiæ perfectos & pastores ex officio obligari, ut opportunis, congruentibus ac salutaribus ordinationibus & constitutionibus illis eant obuiam, atque eiusmodi modum prescribant, quo tam crassa vitia, quibus institutionis finis impeditur ac euertitur, è medio tollantur, corpusque Christi in fidei vnitatem sanctè, reuerenter, salutariter & citra offendiculum, ita ut commodissimè fieri possit, fidelibus ministraretur.

QVOTIES HAERESSES NATAE SVNT, EO QVOD HAERETICI REBVS EXTERNIS LEGE SANCITIS, TANQVAM EAE OMNINO AD SALVTEM NECESSARIAE ESSENT, LICET VERITAS ALTER SE HABERET, AVT SOLI LITERAE INSISTERENT, E DIVERSO EVM SEMPER CATHOLICAE ECCLESIAE MOREM FVISSE, HVIVSMODI TEMERITATI ET PERTINACIAE CONTRARIIS LEGIBVS OBVIARE,

Nimi-

Nimirum fecisse id ecclesiam, primam illam ob causam, doceri facile potest. Cum enim ob externa quaedam, etiam diuinitus iussa, hereses & schismata orirentur, ita ut heretici illa externa in suæ hereseos confirmatione & propagationem contra ecclesiæ peruulgatum morem & consuetudinem adeo exaggerarent, tanquam sine illis nemini liceret æternam adipisci beatitudinem, atque eo nomine Christianos alios criminari instituerent: semper catholica Christi ecclesia eiusmodi præfractæ hereticorum temeritati ac proteruitate magno zelo perquam seridè iuit obuiam, illorum pertinacem sententiam & iudicium, catholice traditioni & longæ consuetudini contrarium castigauit, atque contra illos definiuit & decreuit, quænam in Sacramentorum administratione & alijs rebus externis ad æternam capeendam salutem omnino vel necessaria, vel non necessaria sint: idque ob duas præcipue rationes: Primò quidem, quod hereticorum proteruita & schismata vel scissuræ in Christi ecclesia, quam vnam & indistinctam esse necesse est, nullo pacto tolerari queant: Secundò verò, quod heretici, si sine iactatione, insolentia & insultatione rem tandem eò perducerent, ut quæ illi ad salutem prorsus necessaria esse volunt, neque tamen ita necessaria sunt, nos catholici æquè atque illi obseruanda recipere cogemur, iactitaturi essent se nostram catholicamque doctrinam, vetustamque ecclesiæ consuetudinem confutasse ac subruisse, nosque Catholicos ipsis herbam porrexisse. Quod sanè omnes eorum curæ & cogitationes vel maximè intentæ & destinatæ sunt. Atque si illis succederet, iam de ecclesia actum esset: quemadmodum d. Gregorius docet Regesti lib. 1. Epist. 31. atque etiam beatus ille Germanus Constantinopolitanus Episcopus, scribens huc in modum Thomæ Claudio-politano Episcopo: *Ante omnia uerò prouidendum est, ne à sententia permuteris, (id est, ne hereticis concedas quippiam ad salutem prorsus necessarium, quod tamen eatenus non sit necessarium) ne ex hoc inimici nostri & hostes crucis Christi, supercilium eleuent contra fidem nostram, dicantque: Hucusque Christiani errauerunt.*

Possunt, inquam, hæc facile doceri, etiam certissimis exemplis, quæ in promptu permulta habemus, partim iam supra citata, præter quæ etiam

Quoties heretici quippiam externi ceu saluti planè necessarium, contra receptum morem produxerunt, semper illis ecclesia se opposuit, & contraria fanciuit.

Epistolæ habes Synodi Nicenæ 2. secundo ordine septima, Actio.

1. Epistola 118. ad Ianuariu.

2.

Apostolus permittit se latius ordinaturu ac prescripturu, ut Eucharistia danda & sumenda sit.

etiam pleraq; alia referuntur. Indè verò exordiri libet, quòd primùm illud Conciliũ, à sanctis apostolis propter legalia Hierosolymis habitum, Act. 15. & Epistolæ Pauli nobis proponunt. Quòd ad Concilium illud attinet, in confesso est, eius cogèdi ansam præbuisse quosdam ex Iudæa Antiochiam profectos, qui docebant fratres, qui illis in locis pleriq; omnes ethnici erant: Quia nisi circumcidamini secundum morem Moſis, non potestis saluari. Quæ res cum magne cuiusdam apud credentes dissensionis materiam præberet, Concilium illud celebratum est: in quo tandem multa disquisitione facta, gentiles soli legalium obseruandorum onere disertis verbis liberati & exempti sunt, demptis tamen quibusdam necessarijs, vt ipsum decretum gentibus missum exprimit his verbis: *Visum est Spiritui sancto & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria, ut abſtineatis uos ab immolatis simulacrorum, & sanguine, & suffocato, & fornicatione: à quibus custodientes uos, bene agetis.*

Atq; hæc exceptio de sanguine & suffocato, postea in canonibus Apostolorum, Cano. 62. & multis alijs canonibus & concilijs renouata est, cuius etiam Tertullianus in Apologetico cap. 9. meminit. Iudæi verò in eo Concilio legalium onere expressè non sunt exempti. In eodem enim decreto Iacobus Hierosolymitanus episcopus, & illi Concilio præsidēs, his quoquè verbis usus est: *Moses enim à temporibus antiquis habet in singulis ciuitatibus, qui eum prædicent in synagoga, ubi per omne sabbatum legitur.*

Hoc autem Apostolicum decretum Paulus & Barnabas, quocumquè venissent, denunciârunt, præcipientes illud custodiri, vt habes Actor. 15. & 16. Paulus quoquè Timotheum filium mulieris Iudææ fidelis, ipse circumcidit: & Aquila secundum legem totum dicit sibi in Cenchreis caput: habebat enim votum, Actor. 18. Immo Actor. 21. refertur Diuus Iacobus Paulo, cum postremum Hierosolymam venisset, ita dixisse: *Vides frater, quot millia sunt in Iudæis qui crediderunt, & omnes amulatores sunt legis. Audierunt autem de te, quia discessionem doceas à Moſe, eorum qui pergentes sunt Iudæorum, dicens non debere eos circumcidere filios suos, neque secundum consuetudinem ingredi. Hoc ergo fac, quod tibi dicimus,*

&c. &c.

&c. & scient omnes, quia quæ de te audierunt, falsa sunt, sed ambulas & ipse custodiens legem.

Et Paulus ex D. Iacobi cõsilio recipit in se votum, radit caput suũ, purificat se cum alijs quatuor viris, annunciat expletionem dierum purificationis, donec offerretur pro vnoquoq; eorum oblatio.

Agè iam animum aduerte. Apostoli in Concilio decreuerunt, vt baptizati gẽtiles, inter alia obseruatu necessaria, à sanguine & suffocato abſtinerent. Atqui cum postea curiosi quidam nimium id viderent, perindè ac si perpetuò ac omninò saluti consequendæ necessarium foret, cum tamen Apostolorum duntaxat ætate ob lucrifaciendos Iudæos fuerit necessarium, deindè Ecclesiæ permissu abolitum est. Itaque hodieque sanguine & suffocato vt, nulla hominibus religio est. Nihil enim hac re admittitur contra finem illum quem Apostoli spectârunt, tametsi contra ipsam literam venitur. Nec illud obscurum est, quam moderationem erga idolothyta Apostolus adhibuerit 1. Cor. 10. neque tamen contra Apostolorum decretum venisse putandus est.

Quandò igitur Apostoli & Ecclesia Christi id temporis in Concilio suo duo hæc pro Christiana libertate non necessaria obtinendæ salutis, tamen ceu necessaria vt minimum ad tempus aliquod obseruanda præscribere & iubere potuerunt, vt scandala eorum qui ex Iudaismo recens ad CHRISTVM conuersi erant, anteuertent: cur non multò etiam magis eadem CHRISTI Ecclesia in Constantiensi Synodo calicis dispensationem (non conscientibus, modo aliòquò corpus Christi sub altera specie dignè percipiunt, nihil ad salutem necessariam) aliquandiù donec aliud decernatur amouere potuit, ob multa eaque horrenda offendicula & ipsius V. Sacramenti prophanationes auertendas? cum longè plus sit, rem non necessariam pro necessaria Ecclesiæ imponere, quam non omninò necessariam ad tempus suspendere. Verum alia iam dictæ ecclesiasticæ consuetudinis exempla proferre pergamus.

In confesso est, tametsi Apostolus Paulus initio Decretum istud Concilij, quo Iudæis permissum est obseruare legalia, in Ecclesijs omnibus, ad quas peruenerit, ipse denunciauit & custodiendum seruandumque præcepit: at tamen cum postea quidam ex circumcisione

QQQQ

ad Pe.

Primi Concilij Apostolici decretum.

Quibus illa legem de non edendo sanguine & suffocato nimis vrgentibus, Ecclesia permissa diuersum fieri.

Cum Apostoli quædam non necessaria seruanda præscriperint, etiã Ecclesia potuit nõ necessariam calicis dispensationem ad tempus remouere.

Quòd quidẽ nonnulli circumscriptionem, quam Apostoli expressè nõ abrogârunt, cum

necessariū vr- ad Petrum, Iohannem & Iacobum se referrent, quò Galatas posse- gere volue- runt. Apосто- lus ex expref- sã vetuit. reuocare ad legalia, tanquàm eorum obseruatio salutis consequendæ necessaria prorsus foret, acerrimè illum sese opposuisse: cumq; antea ipfius illis rebus, tanquàm alioquò non malis in seipsis, vsus esset, Galatis tamen grauissimè prohibuisse, nè deinceps eas obseruaret. Verba Apóstoli hæc sunt: *Eccè ego Paulus dico vobis, quoniam si circūcidamini, Christus vobis nihil proderit. Gala. 5.*

Qua ex re perspici facile potest, Apóstolus dispensationi siue ceco- nomix ipsi à Domino mandatæ & concreditæ quàm egregiè satisfacere nouerit, videlicet, vt in finem ille potiùs, quàm externorū ex- actam nimis obseruationem, intentus fuerit, idq;e solùm, quod ad vtilitatem & ædificationem faceret, pro re nata & præsentī conditio- ne diligentissimè administrarēt. *Dispensatio*, inquit ille 1. Cor. 9. *mihi credita est. Et post pauca: Nam cum liber essem ex omnibus, omnium meseruum feci, vt plures lucrifacerem: Et factus sum Iudæus tanquàm Iudæus, vt Iudæos lucrarer: vs qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, (cum ipse non essem sub lege) vt eos qui sub lege erant, lucrifacerem: vs qui sine lege erant, tanquàm sine lege essem, (cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem CHRISTI) vt lucrifacerem eos qui sine lege erant. Factus sum infirmus infirmis, vt infirmos lucrifacerem. Omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos.*

Quod totū eò facit, vt dispensatores Dei nouerint, se id potissimùm attendere debere, num id quod Ecclesiæ hostes pro suo cerebro prorsus extorquere volunt, salutis omninò necessarium sit. Si enim ex Dei verbo & catholicæ Ecclesiæ doctrina comperiat illud non planè ad salutem necessarium, Ecclesiæ præfecti & pastores ob tuedam & retinendam Christianam libertatem, & amouendos errores & pericula emergentia, debent hoc suo decreto & diffinitione declarare, nec vllum aduersariorum periuicaciæ locum præbere.

Indè adeò est, quòd tametsi ea Domini verba, Euntes baptizate &c. pro genuina sua significatione id exigunt, & ipsa etiam Apóstoli verba Roman. 6. luculenter admodùm idem innuunt, debere homines totius corporis immersione baptizari, postmodùm tamen ob rixosos quosdam, baptismum non immersione, sed adspersione colla-

Paulus, qbus dispensator Dei.

Finis dispensationis siue economix, est homines lucrifacere.

Rixosis quibusdã asserentibus, baptismum immersionis necessarium esse, diffinitum esse, baptismum adspersionis sufficere

tū (licet is quoquè in Christi Ecclesia more receptus sit) temerè oppugnant, decretum est, eiusmodi baptismum ad salutem sufficere. Vide supra.

Eundem in modum quauis illa Domini verba, Baptizate eos in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti, iuxta literam, vt ex interpretatione Canonum Apóstolicorum & vetustissimorum Patrum potest colligi, trinam immersionem in cuiuslibet personæ summæ illius Trinitatis nomine singulatim reposcant, deindè tamen in Concilio Toletano 4. Can. 5. decretum eiusmodi editum est: *Propter vitandum schismatis scandalum, vel hæretici dogmatis vsus*, (de Ariano dogmate loquitur, quod inæqualitatem trium S. Trinitatis personarum impie adstruere nitebatur) *simplam teneamus baptismatis immersionem.* Et Gregorius Regest. lib. 1. Epist. 41. ad Leandrum Hispaniarum episcopum superius citata: *Dum in tribus, inquit, personis una substantia est, reprehensibile esse nullatenus potest, infantem in baptismate uel ter, uel semel immergere: quandoq; in tribus immersionibus personarum Trinitas, & in una potest diuinitatis singularitas designari. Sed quia nunc hucusquè ab hæreticis infar. in baptismate tertio mergebatur, sciendum apud nos esse non censeo: ne dum immersiones numerant, diuinitatem diuidant, dumq; quod faciebant faciunt, se morem nostrum uicisse gloriantur.* Hactenus Gregorius: cuius rescriptum haud dubiè secutum est Concilium illud Toletanum.

Nec huic absimile est, quòd Diui Cypriani ætate quidam pertinaciter assererent, vt cum circumcisionis institutus esset, nec ante octauum diem infantes circumcidi consueuissent, etiam Christianorum infantes ante diem octauum baptizari minimè debere. Verùm cum contentiosi isti hæc re Ecclesiæ morem, vt quæ iam tum illis quoquè temporibus infantes simul atquè in lucem editi fuissent, salutari expiaret lauacro, carperent ac suggillarent, Diuus Cyprianus aduersùm illos Concilium coëgit, statuitq; octauum diem ob baptizandos infantes expectandum non esse. Consule epistolam Concilij LXVI. Episcoporum ad Fidum fratrem, lectu sanè dignam etiam propter Anabaptistas, qui illa fortissimè confutantur & condemnantur.

Plerisque dicentibus, trinam immersionem in baptismate necessariam, decretum est vt vna tantum sit, ob vitandum dogma hæreticum.

Cum quidam pertinaciter assererent, vt olim ante octauum diem non fuissent circumcisi infantes, ita nec baptizari debere, contrariis sanctum est.

QQQQ 2

Præ-

Præterea licet in aperto sit, in decalogo septimi diei ferias à Deo cumprimis seridè & grauissimè iussas celebrari, atque tum Dominum ipsum, tum eius Apostolos aliquandiù post illius in cælos ascensionem eas ferias ita obseruasse, Act. 13. 15. 16. 17. & 1. Corin. 16. at nihilo minus illæ ferias septimi diei in octauum diem, nempe Dominicum, translatae sunt, idque etiam ipso Apostolorum æuo, vt videre est Apocal. 1. illique hæreticorum loco habitæ sunt, qui traderent Sabbatum ex Mosaicæ legis præscripto coli debere: quales erant Hebionitæ & Audiani. Vide Theodoretum in Compendio Hæreticarum fabularum lib. 2. Titulo, De alijs Hebionitis, & Augustinum de Hæresibus ad Quoduultdeum, Hæresi 50. Idem verò hac de causa nonnunquam Sabbatarij vocantur. Sic etiam tametsi quidam ex antiquissimis testantur Iohannem Euangelistam Pascha celebrasse 14. die mensis primi, conuenienter legi Mosaicæ: quando tamen quidam obliuato animo assererent ita fieri oportere, in multis Orientis Concilijs per omnes penè prouincias, itidemque in Synodo Romæ sub D. Victore habita, ac deindè in Niceno Concilio planè contrarium sancitum est atque decretum: videlicet Pascha nullo alio quàm Dominico die, quo Dominus resurrexit, esse celebrandum. Vide Eusebium Ecclesiast. Histo. li. 5. cap. 23. Qui verò æquè peruicaces esse percerere, non alio quàm hæreticorum loco habitæ sunt, dicti Tessaradeciditæ, vel, Quartadecimarij. Vide Epiphanium, Augustinum & Theodoretum de Hæresibus.

Quauis item per se nullum sit peccatum, viros in ecclesiasticis coetibus velato capite, & mulieres non velato capite orare, quando tamen Ecclesiæ consuetudo, qua viri Apostolorum tempore aperto, femine operto capite precabantur, id minimè ferebat, ac interim nihil fecit contentiosum quidam eam Ecclesiæ Christi consuetudinem impugnabant, eiusmodi temeritatem & petulantiam damnans Apostolus, illum quem diximus morem seruari præcipit, idque seridè admodum: idemque præceptum his verbis concludit: *Si quis videtur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habemus, neque Ecclesiæ Dei.*

Adhæc tametsi bonum est & conducibile, absque tamen temeraria Christianæ libertatis condènatione, perpetuis corpus macerare ieiunij

Propter Hebionitas & alios Iudaizantes sabbati ferias in Dominicam translatae sunt.

Licet D. Iohannes Euangelista Pascha semper celebraret 14. die mensis primi, id tamen postea veritè est eandem ob causam.

Quidam morem Ecclesiæ oppugnantes, ab Apostolo damnati sunt.

nij, vt Annam illam viduam Lucæ 2. eo nomine nò mediocriter commendatam scimus, itemque ab ipso Domino Iohannè Baptistam, Matt. 11. ita dicente: Venit Iohannes neque manducans neque bibens: propter Manichæos tamen & Priscillianistas priuatum quendam & ab Ecclesia alienum sibi morem statuentes, vt qui ipso Domini natali die & dominicis diebus proprio iudicio ieiunarent, & quos dies Ecclesia cum gaudio celebrat, ipsi cum mœrore transigerent, id ab Ecclesia decretum est, neminem Christianum ijs diebus ieiunare debere. Vide D. Leonem Epist. 91. ad Turbium, cap. 4.

Non admodum ab hoc diuersum est, quòd licet laude dignum sit, corporis castigandi gratia prorsus & æternum carnis abstinere, quemadmodum initio Christianos fecisse testatur Eusebius Ecclesiast. Histo. lib. 5. cap. 1. quoniam tamen iam dicti Priscillianistæ esu carni, tanquam ea Dei creatura immunda esset, prohibebant, tum temporis in Concilio Bracaren. 1. cap. 32. in diuersum decretum atque sancitum est his verbis: *Placuit, ut quicumque in Clero cibo carni non utuntur, pro amputanda suspitione Priscillianæ hæresis, vel olera cocta cum carnis ta-* *men prægustare cogantur. Quòd si contempserint, necesse est hos excommunicatos ab officio omnimodè remoueri.* Simile Decretum habes contra Tatianos seu Enkratitas, Concil. Ancyran. cap. 14.

Huc etiam facit, quod quauis illa benedicta Mater Domini nò iniuria Christotocos, id est, Christi parens dicitur, vt Matthæi 1. cap. scriptum est: De qua natus est IESVS, qui vocat Christus: tamen Nestorianis negare volentibus, sanctissimam virginem Theotocon, id est, Dei matrem, sed solum Christotocon appellari debere, in Ephesina Synodo contra illam hæresim constitutum est, vt nò Christotocos, sed Theotocos in communibus Ecclesiæ officijs nominaretur.

Eius generis exempla possim sanè multò plura in medium producere, maximeque vt Ecclesia eiusmodi ob causas Psallianos, Audianos, Luciferianos, atque eiusmodi duros capitones & ceruicosos homines condemnaret. Vide Augustinum de Hæresibus, Hæresi, 50. 57. 68. & 81. Verum illis ommissis, ad ea iam exempla me conferam, quæ ad rem, quam tractamus, propius accedat, ad eamque propriè pertineant.

OOOO

3

Nemo

Priscillianistis asserentibus esu carni non necessarium abstinendum penitus, decretum est vt qui spontè etià illis abstinere, saltè olera cum carnis cocta prægustaret, vel ederent.

Propter Nestorianos veritè est, nò virgo Maria in communibus Ecclesiæ officijs Christotocos, sed Theothocos vocetur.

Hebionitis
vrgentibus,
in azymo, vt
Dominus fe-
cisset, necessa-
riò confici
oportere, de-
cretum est, vt
aliquãdiù in
fermentato
cõficeretur.

Richardus
Victorinus.

Græcis con-
tendẽtibus nõ
in azymo cõ-
ficerandum,
cõtrã sanc-
tum est, in
azymo cõ-
fici debere.

Anselmus.

Græcorã cũ
Romana Ec-
clesia. vaio.

Vide Basilii
Questionum
ẽspendiõ ex-
plicatarum,
Quest. 310.

Nemo est qui dubitet, Dominum in sacrosancta Cœna sua Sacra-
mentum corporis sui ex azymo pane confecisse: neq; enim illis azy-
morum diebus fas erat fermentatum inueniri apud Hebræos, Exo.
12. Itaque fit hinc perspicuum, si quidem in huius V. Sacramenti cõ-
secratione & dispensatione ea omnia extrinsecus fieri oporteret,
quæ Dominus ipse fecerit, indẽ nimirum id consequuturum, Eu-
charistiam ex fermentato pane confici non posse. Atquẽ olim Hebi-
onitarum hæresi magna vi denuò increfcente, quæ legis Mosãicæ
obseruationem volebat planẽ necessariam, & vnã cum Euangelio
legem illam retinendam seruandamque, affirmabatque pertinaci-
ter Eucharistiã ex fermentato confici non posse, quod omnis obla-
tio Domino offerenda, absque fermento fieri deberet, Leuitici 2.
eam ob rem, vt ea scilicet hæresis posset extirpari, Leo, Romanus
Pontifex, teste Richardo Victorino, constituit vt deinceps non in
azymo, sed fermentato pane Corpus Christi conficeretur: quod si-
cẽt prima facie cum Domini factõ & exemplo è diametro pugnan-
videatur, non tamen cum illius diuina pugnat voluntate. Postea ve-
rò cùm hæc profligata esset hæresis, præceptum hoc & constitutio
quoquẽ mutata est.

Adeoquẽ propter Græcos, olim aduersus Latinam Ecclesiam per-
tinaciter asseuerantes, non in azymo, sed fermentato conficiendum,
& Latinæ Ecclesiæ Catholicos ea causa Azymitas contempnim ve-
citantibus, eius temeritatis & peruicaciæ proterendæ gratia decretum
est, vtã porrò in azymo fieret consecratio. Consule Anselmum
Cantuariensem Episcopum Tractatu de Fermento & Azymo.
Ad extremum tandem in generali illo Concilio Florentino hæc
in parte Græci cum Romana Ecclesia conspirarunt, itã videlicet,
Græcos non curaturos siue azymus, siue fermentatus sit panis, dum
modò ex tritico constet, & sacerdos, qui CHRISTI sacratissimum
corpus conficit, legitimis sit sacris initiatus, & vbi Missa celebratur,
locus sacer sit: vt videre licet ad verbum in Actis huius Concilij Ses-
sione vltima, & in literis sanctæ vniõis. Vndẽ etiã illud animaduertit
licet, Græcos in hisce duobus postremis tum Vualdensiũ, tum eorũ
qui iam sunt, Aduersariorum nostrorum temeritatẽ & arrogantiam
nõ minus damnãsse & reprobãsse, q̃ Romana reprobãrit Ecclesia.

Quod

Quod si hĩc Aduersarij obijcere velint, tametsi Dominus in azy-
mo consecrãrit pane, non tamen expressẽ eum iussisse, vt nos quoq;
eiufmodi pane necessariò vtĩ debeamus, (sicẽt alioquẽ illi ea Aposto-
li verba, Ego accepi à Domino, quod & tradidi vobis, eò detorque-
ant & vrgeant, quasi modis omnibus itã faciendum nobis sit, vtĩ Do-
minus ipse tunc fecerit) aliud ego insigne proferã exemplum, quod
perindẽ illi refutare non poterunt. Diuus Iohannes cap. 13. sacram-
pedum ablutioem, quam Dominicæ cœnẽ includit, hisce verbis
describit: Cœna facta, &c. surgit à cœna, & ponit uestimenta sua: & cùm
accepisset linteam, præcinxit se. Deindẽ misit aquam in peluim, & cepit
lauare pedes discipulorum &c. Postquã ergò lauit pedes eorum, accepit
uestimenta sua: & cùm recubisset iterum, dixit eis: Scitis quid fecerim vo-
bis: Vos uocatis me, magister & Domine: & benẽ dicitis, sum etenim. Si
ergò ego laui pedes uestros Dominus & magister, & vos debetis alter al-
terius lauare pedes. Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego fe-
ci vobis, itã & vos faciatis. Amen amèn dico vobis, non est seruus maior
domino suo, neque Apostolus maior eo, qui misit illum. Si hæc scitis, beati
eritis, si feceritis ea. Hactenus beatissimus ille Iohannes.

Descriptio
ablutiois pe-
dũ intra Do-
mini cœnam.

Puto equidẽ hoc Domini præceptum, quod intra cœnam suis de-
dit discipulis, si ad externam literam respicere velimus, multò esse
seuerius, minusque, vt itã dicam, conditiõatum siue cum conditiõ
coniunctum, quã illud, quo iisdem discipulis ait, Hoc facite, quo-
tiescunquẽ bibetis, in meam commemorationem, 1. Cor. 11. Illic enĩ
habetur, Quotiescunquẽ bibetis. Hĩc verò, Si ego laui pedes uestros
Dominus & magister uester, & vos debetis alter alterius lauare pe-
des. Exemplum enim dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis,
itã & vos faciatis. Item: Non est seruus maior domino suo. Beati eri-
tis, si feceritis ea: tanquãm diceret: Beatitudo uestra in hoc factõ vel
opere sita est. Quod si vos mutuò non feceritis, quod ego iam feci
vobis, salui esse non poteritis: quemadmodum verba ea, quibus Do-
minus ad Petrum vsus est, idem penẽ præ se ferre videntur: Nisi la-
uerote, non habebis partem mecum.

Præceptum
hoc, Et vos
debetis alter
alterius laua-
re pedes, iu-
xta literam
acrius esse, q̃
illud, Hoc fa-
cite, quoties-
cunquẽ bibe-
tis &c.

Et nõ Aduersarij dicant, longẽ aliam esse rationem pedum
ablu-

ablutionis, vt quæ sacramentum non sit, ipse Ambrosius libro 3. de Sacramentis, cap. 1. ceu sacramenti loco eam habet aduersus illos, qui illud humilitatis duntaxat signum esse volebant. Aliud, inquit, est humilitatis, aliud sanctificationis. Denique audi, ait, quia mysterium est & sanctificatio. Nisi lauro tibi pedes, (dicit Dominus) nõ habebis partem mecum &c. Eundem in modum etiam Bernardus scribit hinc Sermone de Cœna Domini: Vis autem nõsse, inquit, quia pro sacramento illud est, non pro solo exemplo factum: Illud attende, quod Petro dictum est: Si non lauro te, non habebis partem mecum. Aliquid igitur latet, quod necessarium est ad salutem, quando sine eo nec ipse Petrus partem haberet in regno Christi & Dei. Vide si non agnouerit Petrus salutare esse mysterium, cum respondit: Domine, non tantum pedes meos, sed & manus & caput. Hactenus Bernardus.

Quauis autem hæc ita se habeant, at nihilo minus Ecclesiæ permissione eiusmodi serium de lauandis pedibus Domini mandatum ante Eucharistiæ ministracionem & sumptionem extrinsecus non obseruatur: cuius rationem D. Augustinus indicat Epist. 119. ad Ianuarium de Ritibus Ecclesiæ, his verbis: Nè ad ipsum sacramentum baptismi pertinere uideretur, multi hoc in cõsuetudinẽ recipere noluerunt: nonnulli etiam de consuetudine auferre non dubitauerunt. Quæ meo quidem iudicio, vel sic accipienda sunt, nè anabaptismum præ se ferre videretur, vel nè tanquam ad baptismum necessaria ipsa pedum ablutio obseruaretur. Quanquam præterea ibidem cõmemorat, etiam ipse seculo morè huc in quibusdã Ecclesijs seruatum, non tamen mox à baptismo: sed alios diem tertium octauarum Paschatis, alios ipsum octauum, vt ita facerent, elegisse. Tertullianus aliquot seculis eo antiquior, sic scriptum reliquit: Ex ea die (baptismatis) lauacro quotidiano per totam hebdomadã abstinemus. D. Ambrosius loco paulò supra citato refert eam consuetudinem tum temporis Romanam Ecclesiam non habuisse, quòd Romani Pontifices ob nimiam fortassis multitudinem eam declinassent.

Quandò verò Aduersarij id vrgent vehementissimè, prorsusque extorquere volunt, non modò à conficiendis sacrificijs, sed etiam à laicis

Cur ablutio pedum externa ante cõmunionem omissa sit.

à laicis Eucharistiæ vtranque speciem necessariò sumi oportere, nulla habita ratione neque authoritatis, neque tam diuturnæ consuetudinis Ecclesiæ, atque etiam si sub altera specie tantundem sit & accipiatur, quantum sub vtraque: eiusque suę sententię hanc solam adferunt rationem, quòd litera præcepti Domini cõmunionẽ vtriusque speciei prorsus flagitet: equidem ex illis discere velim, cur nõ æquè iam dictum Domini de lauandis pedibus mandatum vrgent, quòd ille intra Cœnam cum iam corpus suũ eis vellet porrigere, suis dedit discipulis, præcipiens illud vt exequerentur, quemadmodum ipse eis exemplum præbuisset. Quod reuerà non minus est præceptũ Domini, atquè illud: nec minus ferijs cõstat verbis, quàm illud. Cur igitur hæc Ecclesię eam permittunt authoritatem in externis vt aliquando remittere, vel laxamentum legi dare possit, illic verò eam prorsus illi auferunt? Si necessarium est Eucharistiæ vtranque speciem percipere, cur non æquè necessè est, ante perceptionem nobis inuicem vt pedes lauemus? Quid causę est, quò minus in Cœnis suis id ipsi suæ sectę hominibus faciant, quemadmodum Christus in cœna sua suis fecit discipulis, faciendumque mandauit? Puto equidem iustus de causis illos ita compellare nos posse: Impendiò vos vrgetis literam vel verba legis CHRISTI, & tamen nemo vestrũ illis morerit. Si penès vos ea est authoritas, vt mandatum humilis ac submissæ pedum lotionis omittere possitis, cur vos infensis estis animis erga matrem vestram Catholicam Ecclesiam, illique eo nomine vos opponitis, quòd eucharistiam illis qui non conficiunt, sub altera duntaxat specie porrigit? maximè cum vos illud abluendorum pedum præceptum nulla ex parte seruetis, neque secundum externam speciem, neque iuxta spiritalem siue mysticam significationem: Ecclesia, verò administrãdo Eucharistiam sub vna specie, Christi mandatum actu ipso exequatur, qn non conficientibus tantundẽ præbet sub altera, quantum sub vtraque specie illi qui conficiunt, accipiunt? Nolite iudicare secundum faciem, sed iustum iudiciũ iudicate. Si vestro iudicio tam grande piaculum est, laicis non nisi alteram Venerabilis Sacramenti porrigi speciem, nec id tamen absque magnis & grauissimis causis, cur vobis nulla penitens religio est, diuinum abluendorum pedum mandatum non solùm penitens omitt-

Aduersarij hic vel Ecclesiæ authoritatem agnoscere, vel facteri cogitur seipfos diuinæ ordinationis esse transgressores.

Iohan. 7.

RRRR

re, ve-

re, verum etiam sicubi in cenobijs & collegijs die Cœnæ Domini iuxta Christi verba etiamnum obseruetur, irrisui ac ludibrio habere? An nõ D. Iacobus asserit eum qui totam legem seruauerit, offendat autem in vno, factum esse omnium reum? Agedum igitur vel nobiscum in his matris vestræ Ecclesiæ auctoritatem agnoscite, vel Domini mandatum, quod in horum altero tantoperè vgetis, in altero vos ipsos minimè seruare fatemini, idque non modò extrinsecus, sed etiam secundum id, quod illud externum spiritualiter significat.

Spiritualis pedum ablutio, quæ sit, quam Christus ante communionem exigit à nobis.

Basilii quaestionũ cõpẽdidõ explicatarum Quæst. 288. Necessariũ est, inquit, confiteri peccata his, quibus administratio mysteriorum Dei credita est.

Hieron. in Mat. cap. 16.

Aduersarij & externã & internam lotionem omittunt.

Non est enim dubium, quin Dominus ea pedum lotionem hoc nobis innuere voluerit, quod postea à Apostolus his verbis exprimit & docuit 1. Cor. 11. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Quæ verba CHRISTI Ecclesiastica semper accepit, vt qui ad Eucharistiam accessurus est, prius suam exploret conscientiam, cum proximo redeat in gratiam, illi libenter ignoscat, ac deinde peccata sua sacerdoti confiteatur & explicet, atque ab illis, postquam ea quæ satisfactionis loco sacerdos imposuit, recepit, absolui se submisit & humiliter precetur. Neque enim absque peccatorum enumeratione sacerdos scire potest, quid vel ligare, vel soluere debeat. Hæc nimirum est vera spiritualis pedum ablutio, quam Ecclesia in illius externæ locum ante Eucharistiæ sumptionem semper in vso habuit, quæque tandem in magna illa Lateranensi Synodo etiam lege præscripta est. Atqui vos Aduersarij à vestris, hominibus ante Eucharistiæ perceptionem nullam prorsus exigitis lotionem, illosque & foris & intus planè illos, nescio quo pacto eò accedere finitis, neque pensatis tamen quàm hoc ipso CORPORIS & SANGVINIS Domini dirè vos reos faciat, & tum vobis, tum illis ad iudicium, id quod porrigitis, porrigatis.

Bucerus mirè se torquet, vt hoc Dominicum lauandorum pedum præceptum præteruchi ac præterlabi possit: adfert primò lotionem pedum, actionem per se singularem fuisse, quæ cum cœna nihil commune habuerit. Verum hoc confutatione non indiget, quando ab ipso Euangelista confutatur, dum ait: Et cœna facta, &c. Item: Postquam

Bucerus hæc frustra se torquet.

quàm lauit pedes eorum, accepit vestimenta sua: & cum recubisset iterum. Atque post eà: Et cum intinxisset panem, dedit Iudæ Simonis Iscariotæ. Et post buccellam, introiuit in eum satanas, &c. Sed ponamus lotionem pedum specialem per se actum fuisse: at nihilo minùs Iohan. 13. etiam sic negari non potest diuinitus præceptum fuisse. Qui ergò possit ille (si quidem præcepta omnia ad literam siue extrinsecus tam exactè seruari necesse est) absque magni admissiõne peccati prætermitti? Deinde quãdo quidem huic euasioni suæ non satis fudit, præceptum illud extenuare molitur, ait pedum lotionem sacramenti loco habitam non fuisse. Neque nos ignoramus, eam in septem illis Sacramentis non numerari, idque ob causas eruditè haud incognitas. Nullum verò omninò sacramentum fuisse, quod iam in Ecclesia Catholica Confessione, Pœnitentia & absolutione peragatur, id Ambrosius, Bernardus & alij sancti Patres Bucero nequiquam assentiuntur. Atque hæc tenens quidem de pedum ablutione dictum sit: quæ licet à Domino præcepta sit, tamen Ecclesiæ auctoritate extrinsecus omittitur.

Hæc ego exempla omnia fusiùs commemorare coactus sum, Primò quidem, vt Ecclesiæ auctoritas in moderandis Domini præceptis, quantum ad externa attinet, inde possit perspici: Secundò verò, vt etiam causa illa in prospectu sit, quæ Constantiense Concilium inter alia permouit, supra dictam perantiquam cõsuetudinem vt eo pacto confirmaret, iuberetque porrò pro lege habendam, donec aliud decerneretur: quæ nimirum hæc est, vt temeritas & peruicacia hereticorum, qui ea tempestate in Boemia contra vetustum Ecclesiæ morem, pertinaciter asseuerabant vtriusque speciei perceptionem modis omnibus ad salutem esse necessariam, quod tamen verum non est, retunderetur & cõpesceretur, ac nihilo minùs Christianis totum illud re vera ac substantialiter præberetur, quod vtraque species designat. Et hæc de Ecclesiæ auctoritate dicta sint, qua illa ob anteuertèdas propulsandasque emergentes hereses & schismata constituere & ordinare habet, vt Ì V. Sacramentum piè ac salutariter & porrigi & sumi debeat.

RRRR 2

EODEM

**EODEM MODO OB PRAECA-
VENDA IMPENDENTIA PERICVLA ET ABV-
SVS CIRCA V. SACRAMENTVM, ECCLESIAM OR-
DINARE HABERE, QVA RATIONE SVMEN-
DVM SIT.**

CAP. 48.

IAM verò etiam ob cauenda & auertèda quælibet pericula, que in sanctissimi Sacramenti prophanationem, contemptum & derogationem cedere possint, Ecclesiã eodem pacto administrationi & sumptioni Eucharistiæ suum ordinem & modũ & posse & debere p̄scribere, quò sanctissimo Sacramẽto iustus ac debitor honor habeatur, Christianique non ad iudicium, sed salutem illud percipiant: id nimirũ, vt antè dictum est, Apostolus indicat 1. Cor. II. & quidem euidentissimè, adeoque eiuscemodi verbis, quibus significet longè satiũs esse, sacrosanctam Eucharistiam neque administrare neque fumere, quàm id facere indignè. Quam ob rem haud dubiè Chrysoströmus Homilia 83. in Matthæum his vsus est verbis: *Animam prius tradam meam, quàm Dominicum alicui corpus indignè sanguinemq; meum effundi potius patiar, quàm sacratissimum illum sanguinem præterquam digno concedam.* Indè etiam est, quòd vetustissimi Canones quosdam perpetuò communionis gratia priuauerunt. vt, qui post fidem baptismi salutaris adulta ætate ad templũ idoli idololatratori accessissent, & fecissent, (scilicet, propria libidine, & nemine cogente) Vide Concilij Eliberini cap. 1. & 2. Nonnullis autem ad exitum tantũ vitæ, id est, in supremo spiritu constitutis communionem permisisse. Vide Concilij Ancyrani cap. 16. & 21. Deniquè pleriq; post diuturnam pœnitentiam. Consule Nicenum concilium, Cyprianũ Serm. de lapsis, & epist. 2. lib. 1.

Hanc verò autoritatẽ esse penès Christi Ecclesiã, testis locuples est D. Augustinus epistola, quam diximus, ad Ianuarium, vbi sic ferè habet: *Licet Dominus in Cœna discipulis iam cœnatis & non ieiuni tradiderit Sacramentum, ex hoc tamen placuit Spiritui sancto (& eius Ecclesiæ,) ut in honorem tanti Sacramenti in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quàm exteri cibi.* Nam ideo per uniuersum orbem

orbem mos iste seruetur. Itemq; Dominus Apostolis, per quos Ecclesiis dispositurus erat, seruauit hunc locum: id est, autoritatem constituti & ordinandi, vt Eucharistia possit cum primis congruenter & reuerenter accipi. Atq; indè est, quòd tametsi Dominus ea nocte qua tradebatur, sacrosanctã cœnam suam peregit, postmodũ tamen sanctus pontifex & martyr Telesphorus constituit, vt ob maiorem tanti Sacramenti reuerentiam, *Missarum solennitates ante horam diei tertiam minimè celebrentur: quòd in eadem hora Dominus crucifixus est, & Spiritus sanctus legitur descendisse.* Item licet Dominus panem accepit, benedixerit, fregerit, & singulis discipulis suam cuique partem in manus sumendam dederit: at nihilo feciũs in maiorem V. Sacramenti honorem, vt quod D. Chrysoströmus non semel horrenda & tremenda vocet mysteria, sancitum est, vt solus sacrificans sacerdos hostiam, quam sumpturus est, ad significandum cruentum illud crucis sacrificium, frangat: alijs autem fidelibus integras det particulas, easque non in illorum manus, etiamsi quondã in primis Ecclesiæ initijs, quondã longè maior erat Christianorum pietas & deuotio, itè factum sit, sed in ora eorum, nè laici indigna Eucharistiæ contrætatione rei fiant corporis Christi, & sacerdos tanto certior sit, eos qui Eucharistiam accipiunt, etiam in Ecclesia consumpsisse, iuxta Cæsaraugustani Concilij cap. 1. Decretum.

**SEXTI ARTICVLI ASSERTIO:
QVOD TEMPORIBVS CONSTANTIENSIS ET
BASILEENSIS CONCILIORVM MULTIVARIA TVM
SCANDALA, TVM HÆRESES PVLLVLÂ-
RINT, CONTRA QVÆ NECESSARIA
FVERIT EORVM CONCILIO-
RV M PROVISIO.**

CVm hæc ergò itã se habeant, certumq; sit Constantiensis Concilij tempore, vt est supra memoratum, Iohannẽ Hus & eius asseclas Vualdensium & Vuiclephi hæreses in Boëmia sparsisse, vt nostra demũs ætate easdem partim Lute-
RRRR 3 rus,

Christus Apo-
stolis serua-
uit authorita-
tẽ ordinandi,
vt Sacramẽtũ
saluberrimè
& dandum sit
& accipiendũ.
Quantũs Do-
minus V. Sa-
cramentũ no-
ctẽ dederit, ta-
men Ecclesiã
constituit vt
in die Missæ
celebrentur.
Christus fran-
git Sacramen-
tũ, dat cuique
Apostolo par-
tẽ suã in ma-
num: at nunc
fidelibus inte-
grã hostiã nõ
in manus, sed
in ora datur.

rus, partim Zuinglius & vtriusq; sectatores in nostram Germaniam inuexerunt, eadem tempestate, cum iam hæreses istæ in Boëmia existerent, Constantiensis Synodus de ijs ipsis, in primis autem de duobus antè dictis articulis ferre sententiam ac decernere necesse habuit neque id aliter fecit, quàm pro præsentis illorum temporum conditione facere potuerit.

Cur Constantien. Synodus de primo articulo sic decernere debuerit.

Emergentes hæreses contra oblationem & asseruationem Eucharistiæ.

Principio enim necessarium fuit, vt Constantiense Concilium de primo articulo, nempe, per quem, quibus locis, quo tempore Eucharistia conficienda sit, & non nisi ieiunis eam porrigendam &c: ita vt factum est, decerneret, quò vera Eucharistiæ consecratio & oblatio, vt est illa ab ipso Christo instituta, & indè ab Apostolis ad nos usque perducta, à Sectarijs in Boëmia tum grassantibus, qui id tēporis extra Missæ sacrum quouis loco & tempore Christi carnem & sanguinem tum conficere, tum porrigere non dubitabant, non aboleretur & profligaretur: atque etiam vt sacri Canones & peruetusta Ecclesiæ consuetudo, qua Eucharistia pro ægrotis asseruatur, aduersus illorum nouationes propugnaretur.

Cur de altero comunio- nis articulo Ecclesiam ita decernere oportuerit.

Emergentes hæreses comunio- nis ergò.

Secundò, non minùs fuit necessarium, de altero illo articulo comunio- nis alterius speciei, perindè vt factum est, decernere. Cum enim sequentes hæreses tum existerent, nempe, saluti omninò esse necessarium, laicos sub vtraque specie Eucharistiæ percipere: comunio- nem alterius speciei sacrilegam esse: Romanam Ecclesiam et causa hætenùs crasso laborasse errore, quòd verba Domini neutiquàm intelligens, aduersùm illa comunio- nem alterius speciei instituisse: cum præterea Iohannes Hus Ecclesiæ determinationi & sententiæ submittere se nollet, sed instar Vuiclephi in eo obstinatus permaneret, non nisi vnam esse Ecclesiam veram & inuisibilem prædestinatorum: Synodus comunio- nem alterius speciei contra laudabilem & antiquissimum Ecclesiæ morem neque abrogare debuit neque in diuersum præcipere, vt laicis vtriusque speciei comunio ministraretur. Nam si id factum esset, etiam si interim nihilo minus memoratos damnasset errores, tamen Hus & eius asseclæ vulgò persuasissent, ex ipsius Concilij Decreto posse animaduerti, doctrinam

nam suam, quatenùs assereret comunio- nem alterius quidem speciei sacrilegam, vtriusque verò, saluti necessariam esse, non nisi merum esse veritatem: contra autem, Romanam Ecclesiam tot seculis hac in re errasse, immò tot seculis nullam Ecclesiam fuisse. Eiusmodi blasphemiam nulla ratione Synodus ansam præbere debuit, sed illi potius suo decreto & diffinitione anteuertere: vt salua sit dictorum illorum veritas, ijsque firma commodetur fides, quibus Dominus pollicitus est se cum sua Ecclesia permanurum omnibus diebus usque ad consummationem seculi, Matthei vigesimo octauo, seque miserum nobis Spiritum veritatis, vt maneat nobiscum in æternum, & ducat nos in omnem veritatem, Iohannis decimo quarto. Itemque, portas inferi non præualituras aduersus Ecclesiam, Matthei decimo sexto. Quibus item Paulus affirmat, Ecclesiam Dei viuui, columnam esse & firmamentum veritatis, 1. Timoth. 3. Cui nimirum columnæ, ceu vnico doctrinæ Christianæ præsidio ac propugnaculo, Sancti Patres omnes iam indè ab Apostolis semper innixi sunt, vt præcipuè ex Irenæo & Epiphaniò licet discere, eosque omnes execrati sunt, qui procaciter ac temerè dicere non dubitarent, vniter sum mundum esse liaboli, & factum de Ecclesia lupanar: quòd Luciferianos dixisse Hieronymus testatur: aut Ecclesiam toto orbe, præterquam exiguo aliquo angulo, funditùs periisse, quæ erat Donatistarum vox, aduersùm quos Augustinus in Psalmum sexagesimum quartum, scribit his verbis: Spes omnium finium terræ Deus est: non spes vnus anguli, non spes solius Iudææ, non spes solius Africæ, non spes Pannoniæ &c. In summa, Non debuit Concilium permittere, vt tam multi probi, pij, sancti viri, qui tot seculis populo alterius speciei comunio- nem pia deuotione ministrârunt, in cuiusquam animo pro sacrilegis, ex Iohannes Hus sententia, haberentur.

Horrendū esset, errori illi ansam præbere, quòd Christus quadoq; ad tēpus Ecclesiam suam deseruerit.

Irenæus passim, maximè verò li. 4. ca. 42. 43. & seq. Epiphanius contra hæreses lib. 1. Tom. 1. & contra Aërianos, & in Ancorato.

Sed neque illud Synodus pati debuit, vt certa Catholica Ecclesiæ doctrina, nempe sub altera Eucharistiæ specie totū CHRISTVM haberi substantialiter, & salubriter percipi, pessum iret, sed eam potius, quandoquidem in controuersiam vocata esset, expressè declarare, illustrare, & approbatione atque confirmatione comunio- nis

Synodus Constantiæ. doctrinā illā, sub altera specie tantū esse, quātū sub vtraque, asserere debuit ac iurari.

nionis alterius speciei asserere ac tueri. Nisi enim id præstitum esset, sed vtriusque speciei communio ad impotentem illam Iohannis Huius bacchationem permessa fuisset, prius quam ille Ecclesiæ authoritatē agnosceret, confitereturque Christum integrum sub qualibet specie porrigi, ex hoc porro articulo reliqui omnes Vualdensium & Vuclephi aduersus Eucharistiam abominandi errores essent consecuti quemadmodum postea pro dolor (quod Concilij decretum suum non haberet executionem) inde inuecti & introducti sunt: ij videlicet, Christum non esse personaliter, corporaliter & substantialiter, sed tantum sacramentaliter in Eucharistia: atq; propterea illum in eadem adorari non debere, & id genus alij. Quisquis enim certò persuasum habet, Christum personaliter, corporaliter, substantialiter & naturali existentia in Eucharistia altera specie adesse, facile ille secum statueret potest, communionem vtriusque speciei ad salutem non esse absolute vel omninò necessariam. Qui verò ait communionem vtriusque speciei salutem esse necessariam, is utique, quicquid alioqui dicat, eiusmodi veram ac realem præsentiam non credit, sed tantum existentiam sacramentalem, id est, symbolicè tantum vel significatiuè illic Christum adesse: cumque species panis corpus & non sanguinem, itemque species vini sanguinem & non corpus propriè significet, is qui non aliter sentit & persuasum habet, vtraque porro speciem vrget, tanquam vtraque ad huiusmodi sacramentalem vel significatiuam præsentiam siue existentiam omninò necessaria sit.

Errores Vualdensium & Vuclephi.

Qui communionem vtriusque speciei pertinaciter vrget, verè non credunt Christum illic esse substantialiter, corporaliter & personaliter præsentem.

Aduersarij facti nolunt, hac de re vnicuique coactum esse: atqui hic diuersum licet cernere: immò Brètio dicente, Nō negamus, quin totus Christus tā in pane quam vino Eucharistiæ dispensetur, Melchthon eòtra scribit: Partes non

Qui verò ex Aduersarijs verba præ se ferunt, credere ipsos corpus Christi sub panis, & sanguinem sub vini specie corporaliter, substantialiter & naturali existentia haberi, nec tamen concomitantiam admittunt, ideoque vtriusque speciei communioni insistant, (vt ex eorum grege quidam hinc Colonia, quod supra relatum est, ait se nihil credere præterquam quod ipsa Christi verba propriè significant, nempe sub panis specie carnem, sub vini sanguinem Domini adesse) ij mirum ter execrandum illum Nestorij errorem ab inferis reuocant, vt est supra pagina 309. &c. prolixè explicatum: ita vt, quæ admodum hinc licet intelligi, temeraria necessariò percipiendæ vtriusque speciei assertio plures alios errores non possit secum non adducere.

Est id quidem in propatulo, ex hac ipsa assertione in Boemia non

nam, sed complures, præcipuè verò quatuor horrendas emerfisse sectas, puta Thaboritarum, Adamitarum, Orebitarum, & Orphanorum, teste Aenea Syluio, Historiæ antè memoratæ ca. 40. 41. 43. & 47. Itaque ex his quilibet aduertere facile potest, quam obrem antè dicta Concilia ob ea tempestate grassantes hæreses haud aliter decernere debuerint, atque decretum sit ab illis.

sunt separabiles, & possit symbolis, ad Christum.

SEPTIMI ARTICVLI ASSERTIO, EORVM CONCILIORVM TEMPESTATE EX CALICIS VSVRPATA COMMVNIONE HORRENDAM EVCHARISTIAE PROFANATIONEM ET ABVSVM CONSECVTVM.

Quod verò Concilia isthæc non minùs ob imminentiam pericula, immò iam ob oculos versantem Eucharistiæ profanationem, ita vt decretum est, diffinire & decernere debuerint, id quidem nemo negare potest, qui tamen earum rerum, quæ tum accidere, conditionem probè cognitam habeat. Equidem iam antè ex Apostolo identidem indicaui, nullum ferè grauius admitti peccatum, cuius nomine acrius supplicium peccanti certo expectandum sit, quam si corpus vel sanguis Domini indignè tractetur. Eam ob rem Patres ab ipsis inde Apostolis, cum sint tremèda, horrenda, adoranda, venerandissima mysteria, semper tradidere magno cum timore & tremore, adeoque summa veneratione curandum esse, nè quid inde humi decidat, vel decutiatur in terram, vt ait Tertullianus, quòd is cuius incuria id accidat, corporis & sanguinis Domini reus efficiatur, vt Origenes & Augustinus testantur: & Chrysostomo id vel maximo horrore fuit & abominationi, quòd sanctissimus Christi sanguis in militum Eudoxiæ, qui ipsius Chrysostomi capiendi gratia in ecclesiam irruerant, vestes effusus fuit. Atque etiam antiquissimi Canones hanc culpam & negligentiam, siue quadam

CAP. 50.

Ante oia cauenda est Eucharistiæ profanatio.

Vide sup fol. 279.

SSSS improba

improba temeritate, siue per obliuionē admiffa eſſet, anathematē & alijs grauibus pœnis mulctarunt: vt eſt ſuprà in 2. Articulo de Euchariftiæ aſſeruatione prolixè annotatum.

Porrò illorum, quę diximus, Conſtantiensis & Baſileenſis Conciliorum temporibus, quod priſcę Eccleſię diſciplinę, vti etiam nũm, non parũ tum deceſſiſſet, ingentia circa calicis communionem pericula extitiſſe, itemque ex vſurpata calicis adminiſtratione horrendam precioliſſi ſanguinis CHRISTI prophanationem eſſe conſecutam, tum quoque Boëmos illa ipſa crebrò nimis quàm impię & ſclerate abuſos eſſe, ex ijs quę ſubijcimus, percipere licebit.

PERICVLA IMPENDENTIA

CAP. 51.
Triplicia vel quadruplicia pericula in diſpenſando Chriſti ſanguine. I.

P Rincipiò quidem, quantum ad pericula hęc occurrentia attingit, id ipſa meridiana luce clarius eſt, cum vulgi magna frequentia conſluit, & ſuo more alij alios impellunt, quod poſt Eccleſiaſtica diſciplinę deceſſionem factum eſt, hodieque fieri videmus, non poſſe tum illis facilè porrigi calicem obſequenti ingenti effundendi & perdendi ſacratiffimi ſanguinis Chriſti periculo. Vt enim in aperto eſt, magna in populo varietas eſt. Sunt viri, ſceminę, ſenes, iuuenes, diſcreti, indiſcreti, modeſti, immodeſti, bene & malè morati, intelligentes, rudes, prouidi, improvidi, ſani, ægri, & plerunquē eiufmodi correpti morbis, qui cum ſint contagioſi, timendi & cauendi ſunt, eoſque omnes mirum in modum abominantur. Itaque facilè id poteſt accidere, vt precioliſſus Domini ſanguis ſiue quadam ſacerdotis, ſiue ſumentium improuidentia, quandoquidem vini ſpecies pro ſua natura & conditione fluida eſt, effundatur ac negligatur, vel à quibuſdam propter morbidos, qui antè inde biberint, cum horrore quodam & nauſea percipiatur.

II. Secundò, quandò venerabile Sacramentum neque paſſim, neque ſemper conſecrari fas eſt, quod ſuprà fuſè docuimus, ſi quidem igitur non ſub panis tantum, ſed etiam vini ſpecie aſſeruan-

um eſſet, non poſſet id ſanè abſque magno fieri periculo. Externa enim vini ſpecies, ſi vel ad breue tempus ſeruetur, facilè alterari atque eum in modum immutari poſſit, vt deindè ſanguis Chriſti neque ſalutariter, neque reuerenter ſub illa queat percipi.

Tertiò euenire poteſt, vt ob nimiam populi multitudinem, qui plerunquē iam inchoato Miſſæ officio ſolet accurrere, ſacerdoti vix bene conſtare queat, quantum vini ſibi conſecrandum proponere debeat: vbi iam id imminet periculi, vt peracto ferè Miſſæ ſacro, cum ipſe primus ſanguinem ſumpſit, & populo partim dedit, propter hominum frequentiam conſecrata vini ſpecies omnibus ſufficere non poſſit. Eo autem caſu, poſtea quàm ipſe communicauit, & ablutionem accepit, ſi Eccleſiaſtica conſtitutioni morem velit gerere, denudè conſecrare non poteſt: atque interim tamen populus omnis communicare volet.

Vt ſilentio præteream, plerisque locis vix tantum ſuppeteret vini, quod ad quotidianam ſacrificationem ſacerdoti ſufficiat: complures etiam inueniri, qui vinum bibere non poſſint, immò ab illo proſus abhorreant. Et tamen hæc pericula eiufmodi ſunt, vt merito perpendi debeant. Quiſquis enim rebus in diuinis eiufmodi ſe periculo committit, vnde earum rerum prophanatio & iniuria ſiue violatio poſſit conſequi, is magno ſe ſcelere obſtringit.

Verùm contrà Aduerſarij, CHRISTVS tamen, aiunt, cum Sacramentum ſuum ſub vtraque ſpecie inſtitueret, hæc pericula nihil moratus eſt. Quibus ità reſpondemus: CHRISTI inſtitutio vt intelligenda ſit, atque vtrum CHRISTVS præcipiendo mandarit, vt Chriſtiani omnes Euchariftiam ſub vtraque ſpecie percipiant, vel ſua potius Eccleſiæ eam contulerit poteſtatem & authoritatem, vt Euchariftiæ diſpenſationem pro rerum & temporum conditione ſalutariter ordinare poſſit, de his iam antè copioſè dictum eſt, ità vt ea repetere ſuperfluum ſit. Tum verò non ignorant Aduerſarij, quàm religioſa reuerentia & diſciplina ad dignam diuiniffimi huius Sacramenti perceptionem ex ipſius CHRISTI & Apoſtoli doctrina pertineat. Quę diſciplina ſi ruruſ eſſet inſtituta ac inſtaurata, nõſſentque Chriſtiani omnes Euchariftiam eo pacto ſumere, quo

Apostoli eam ex Domini manibus accepere, etiam Ecclesiam hæc pericula non adeò anxiam habent. Quando verò res secus habet, Ecclesie dispensatio credita & demandata est, ad cuius fidem & prudentiam pertinet, præcauere ac prospicere nè præcipua Domini bona præphanentur, nève quisquam eis abutatur.

PERPETRATAE PROPHANATIONES SANGVINIS CHRISTI.

CAP. 52.

CAETERVM pericula hæc apud Boëmos sæpè etiam re & acta ipso euenisse, non potest esse obscurum illis, qui Acta inter legatos Concilij Basileensis & Boëmos ob Christianam instaurandam conciliandamq; vnionem & concordiam apud * Agram oppidum, lectitauerint. Ea enim Acta id genus exempla non parùm multa commemorant, quæ Patres accurata exploratione & fide dignis antè perpetratorum scandalorum testimonijs cõpererint. Atq; inter cætera quidem, quòd ad effusionem attinet, refertur illud, vt quandoquè sacrificus quidam, cum ad egrotum vtranq; iam cõsecratam speciem per iter apportasset, atq; ad eum tandem peruenisset, & ex calice Dominicum sanguinem præbere vellet, nihil in eo penitus inuenit: quòd sanguis Domini in itinere per eius incuriam effusus & pedibus conculcatus esset.

Aeneas Syluius Dialogo de sacra Cõmunione sub vna specie, quæ est Epistola 130. ad Cardinalem S. Angeli, eiusdemmodi de prophanatione commemorat his verbis: *Nuper in Praga, vt fertur, puerulus vni anniculus, ab vberematrix ad sanguinem Domini raptus, calicem ex manu matris considerantis sacerdotis arripit, Sacramentum sparsit in humum.*

Eundem in modum referunt Acta iam memorata, de periculosa talis afferuatione, certò comperisse Patres, quadoq; sacerdotem quandam Boëmicum manè laico cuidam de reliquo sanguine Domini, pridie eius diei consecrato præbiturum, eam vini speciem vsque adeò interim alteratam offendisse, vt laicus præ nimia nausea & fastidio eam retinere nequiret, sed in magnam tanti Sacramenti cõtumeliam reiicere compelleretur.

Cõperta sanguinis Christi indigna effusio.

Cõperta speciei vini alteratio.

Quòd ad tertium porò periculum attinet, eadem Acta referunt, non semel apud Boëmos vsuuenisse, postquam Boëmici sacerdotes calicem iam consecrãrant & apparãrant, persuasum habentes se in dispensatione satis habituros, totiq; populi frequentia indè ministraturos, vt ob accedentes identidem alios atq; alios, vel eò etiam, quòd infulsi quidam largius è calice biberent, quàm sacerdotes putãrant, spe sua frustrati sint. Atquè eo casu sacerdotes illos ex malo peius sæpè fecisse, rursùm in calicem vinum infudisse, & alios quidem denudò illud consecrãsse, ita tamen vt neque calicem iterum Dominò offerrent, neque indè ipsi biberent, quòd non essent nescij iuxta Ecclesie ordinationem se id licitè facere non posse, vt qui iam antè Eucharistiam, & etiam ablutionem sumpsissent. Itaque dupliciter illi hac in re Ecclesie scita & constitutionem transgressi sunt. Alios verò, magis etiam mentis inopes, vinum non consecratum, quòd nimis quàm horrendum est, in calicem fudisse, idemque non consecratum pro verò Christi sanguine reliquo vulgo præbuisse, eiq; tam impiè & sceleratè imposuisse.

Vt verò aliàs etiam sæpè numero Boëmi calice abusi sint, horror est auditu percipere. Refert Aeneas Syluius inter alia, Boëmorum sacerdotes & concionatores, cum quodam tempore post multas deiectas Ecclesias & monasteria incensa, 30. circiter millia hominum non longè ab oppido Thabor conuenissent, trecentas mensas in patentibus campis erexisse, & ex illis furenti populo sacramentum calicis ministrãsse. Quòd qua deuotione & præuia probatione ac exploratione gestum sit, vnusquilibet haud difficilè potest ppendere. Eiusmodi quiddam etiam nostra ætate infani illi Monasterienses Anabaptistæ, ex regis ipsorum, quem sibi creãrant, præscripto ac ordinatione perpetrãrunt.

Narrat ibidem Aeneas rem aliam longè etiam immaniorem. Singulis fermè diebus, inquit, sacram Eucharistiam per suas ecclesias circunuectabant, (scilicet concionatores illi Hussitæ & populus) Venicellaus consulibus nouæ ciuitatis Pragensis, nè vterius ab hæreticiorum sanguinis Christi prophana-

Explorata pericula ob populi accessione.

Aduerte hæc perplexitatè.

Itumans prophano sanguinis Christi.

Alia terribior sanguinis Christi prophana.

prætorium petiêre. Consules septem, qui remanserant, & cum his in-
dex vrbis, atque alij nōnulli ciues raptim intercepti, ex altissimis fe-
nestris in forum præcipitati, lanceis ac verubus irati populi excepti,
dirum spectaculum dilaniati præbuêre, stante in foro Iohanne mo-
nacho impio, & sacrum Christi corpus sanguinario populo ostentâ-
re. Hactenus Aeneas. Itâ illis huius perpetrandę cædis incitamentum
fuit calix sanguinis Christi ostensus, eoq; ceu tympano vsi sunt ad
tam immanê Christiani sanguinis, etiâ pprij magistratûs, pfusionê.

Deniq; huius assertiōis nōmine quâm atrociter sanguinarius il-
le Zischa sęuierit & debacchatus sit, neque legi, neque audiri absq;
horrore potest. Et est id sanè admiradum, Vualdenses in Respon-
sione sua excusatoria ad Vladislaum regem gloriabundos scribere nō
dubitâsse his verbis: Et quando Zischa cum tribulis suis non tritu-
râisset ex Boëmis & Morauis, Communio sub vtraque specie nō ha-
buisset locum in hodiernum diem.

Quid gloria-
ris in malitia
&c. Psal. 51.

Agè iam vel quilibet secum ipse perpendat, in quo tamen vel tan-
tillum hęreat timoris Dei aut sanę mentis, an non iam dicta grandia
pericula, impię prophanationes, horrendi abusus sanguinis Christi
Patres illos rationabiliter, iurè ac meritò, adeoq; neecessariò permo-
uerint, vt Synodico decreto, perindè atquè factum est, in commune
consulerēt: maximè quando hac ratione & Eucharistię sub sola pa-
nis specie perceptione cuncta hęc pericula & abusus omninò exclu-
duntur & euitantur: nec interim tamen minùs tum datur tum acci-
pitur sub hac, atquè sub vtraque specie: neque demùm isthęc al-
terius speciei communicatio in memoratis Concilijs recens instituta &
prescripta, sed tantùm confirmata est, idq; iuxta prisçę Ecclesię te-
stimonia & antiquissimam consuetudinem,

**ARTICVLI OCTAVI DEMON-
STRATIO, RECTE AC PROBE DECRETVM
ESSE, ECCLESIAE CONSVETVDINEM, HISCE CONCILII
IS APPROBATAM, PORRÒ PRO LEGE HABENDAM,
QVAM NEMINI FAS SIT ABSQVE ECCLESIAE
AVTHORITATE VEL REPVDIARE,
VEL MVTARE.**

Eccle.

Ecclesiæ vetustum, approbatum, diuque retentum morem, CAP. 53.
pro lege habendum esse, cui legi nemini fas sit pro suo cere-
bro vel priuato iudicio, absque præuia communi sententiâ,
consensu & decreto temerè ac procaciter sese opponere,
ipse Apostolus nos docet. Cor. 11. his verbis etiam suprâ citatis: *Si
quis autem uidetur contentiosus esse, nos talem consuetudinem non habe-
mus, neque Ecclesia Dei.*

Apostolus iu-
bet ne quid
contra Eccle-
siæ morem sa-
ciamus.

Hanc admonitionem & repræhensionem Tertullianus libro de
Corona militis, Ambrosius, Augustinus, Chrysostomus, Theodore-
tus, Theophylactus, Oecumenius & alij, qui in Apostolum commē-
taria scripsere, de illis interpretati sunt, qui contra communem Ec-
clesiæ consuetudinem venire, seque illi opponere nō verētur. Chry-
sostomi verba hæc sunt: *Sed addidit Apostolus: Neque Ecclesia Dei. Ex
quo ostendit, quod uniuerso orbi terrarum se obijciunt, & oppugnant non
obtemperando.* Theophylacto hunc in modum loquitur Apostolus:
*Cōsuetudinē ipsi eiusmodi nullam habemus, neque ipsa Ecclesia Dei, id est,
ceteri fideles ipsi. Quò fit, ut non modò nobis obsistere uideamini, sed Ec-
clesiæ ipsi. Ad uerecundiam prætereâ, ait idem, auditores hæc dicta com-
pellunt, ne quid præter Apostolorum consuetudinem facerent.* Theodo-
retus sic habet: *Sufficit hoc quod dicit, ad refellendos uel maxime con-
tentiosos. Ostendit enim ea non ei soli itâ uideri, sed omnibus Dei Ecclesijs.*
Augustinus libro de Opere Monachorum cap. 31. haud secùs hæc
verba accipit, atquè Constantiense Concilium decreuit, nempe Ec-
clesiæ consuetudinem pro lege habendam. Atque in eiusmodi Ec-
clesiasticæ consuetudinis confirmationem itâ dicit: *Quid autem ini-
quius, quâm uelle sibi obtemperari à minoribus, & nolle obtemperare
maioribus?*

Ve veteres
verba Pauli
de Ecclesiæ
consuetudi-
ne accepe-
runt.

Sed iam ab Apostoli verbis ad Patres veniamus, passim ex hac &
alijs scripturæ sententijs nos instituentes, receptû & approbatû Ec-
clesiæ morè non alio q̄ legis loco habendû. Atq; vtiñã Aduersarios
nostros nō tæderet Tertulliani iam dictû de Coron. Milit. librû di-
ligèter euoluere: offenderēt illic haud dubiè, q̄ ipsorû stomacho nō
adlubescerent. Hęc aut ferè summa est: Si qua sit in Ecclesia antiqua
conue-

Quod Aduersarij sua auctoritate consuetudines Ecclesie abrogant, ac tum demum disputare volunt, nisi bona vel mala sint, id nulli probari potest.

Multa obseruat Christi Ecclesia, non scripta, sed tradita.

consuetudo, non debere quenquam illam abrogare, & tum demum, cum abrogauit, disputare num iusta vel iniqua sit. Verba eius sic se habent: *Plane sic tamen, ut ratio (scilicet consuetudinis) querenda sit, sed salua obseruatione: nec in destructionem eius, sed in ædificationem potius, quò magis obserues, cum fueris etiam de ratione securus. Quale est autem, ut tunc quis in quæstionem prouocet obseruationem, cum ab ea excidit: & tunc requirat undè habuerit obseruationem, cum ab ea desijt.* Et, *Laudo fidem, inquit, quæ antè credit obseruandum esse, quàm didicist.* Et paulò infra: *Habemus obseruationem inueteratam, quæ præueniendo statum fecit. Hanc si nulla scriptura determinauit, certè consuetudo corroborauit, quæ sine dubio de traditione manauit. Quomodo enim usurpari quid potest, si traditum prius non est? Etiam in traditionis obtentu exigenda est, inquis, auctoritas scripta. Ergò queramus, an & traditio non scripta, non debeat recipi? Plane negabimus recipendam, si nulla exempla præuident aliarum obseruationum, quas sine ullius scripturæ instrumento, solius traditionis titulo, exinde consuetudinis patrocinio uindicamus.* Eiusmodi exempla inde multa commemorat Tertullianus, & in primis de more administrandi baptismatis & huius V. Sacramenti: ubi id etiam asserit nos ex traditione & obseruatione in baptismo, ut notum est, plùs respondere quàm Dominus iusserit. Verba eius hæc sunt: *Amplius respondentes, quàm Dominus in Euangelio determinauit. Deinde subiungit: Harum & aliarum eiusmodi disciplinarum si legem expositules scripturarum, nullam inuenies: Traditio tibi prætendetur auctor, consuetudo confirmatrix, & fides obseruatrice. Rationem traditioni, consuetudini, fidei patrocinaturam aut ipse perspicies, aut ab aliquo qui perspexerit, disces.* Eò adfert locum Apostoli 1. Cor. 11. de uelando scemini capite, quem Apostolus sua auctoritate confirmauit, ut potè rationem nitentem. Deniquè sic infert: *His igitur exemplis renunciatur erit, possit etiam non scriptam traditionem in obseruatione defendi, confirmatam consuetudine, idonea teste probata tunc traditionis, ex perseverantia obseruationis. Consuetudo autem etiam in ciuilibus rebus pro lege suscipitur. Nec multò post etiam hæc addit: An non putas omni fidei licere cõcipere &*

con

constituere, dumtaxat quod Deo congruat, quod disciplinæ conducatur, quod saluti proficiat: &c. Eodem libro ante ea, quæ iam inde attulimus, ita scribit: *Ergò nec nullum, nec incertum uideri potest delictum, quod committitur in obseruationem suo iam nomine uindicandam, & satis auctoritatem consensûs patrocinio.* Hactenus ille.

Nimirum contra hanc doctrinam & institutionem Aduersarij nostri agunt horrendum in modum. Neque enim docere illi possunt, Christum uspiam prohibuisse alterius speciei communionem: nos uerò ex ipsius tum dictis, tum factis luculenter probare possumus eam communionem sufficientem esse, tum quoque semper usurpatam & inculpatam fuisse, idque exemplis innumeris. Præterea conducere eam disciplinæ Ecclesiasticæ, & saluti proficere: ut iam antè factum est. Et tamen hanc illi consuetudinem, licet ipsi eam prius quàm ab Ecclesia defecissent, commendauerint & obseruauerint, audaci temeritate reijcere & abolere non dubitauerunt: deinde uerò requirunt undè habuerint hanc ipsam consuetudinem siue obseruationem: id quod nunquam ius fasque fuit.

D. Cyprianus passim cum Tertulliano pulchrè cõsentit. Sermone de Ablutione pedum: *Sicut par est, inquit, Spiritui sancto & Christo diuinitas, ita in suis institutis æqua est auctoritas & potestas: nec minus ratio est quod dictante Spiritu sancto Apostoli tradiderunt, quàm quod ipse (Dominus) tradidit.*

Quòd autem nulli fas sit, Ecclesiæ usum & consuetudinem propria libidine vel temeritate abolere, prolixè docet Epiphanius Tomo 1. lib. 3. ad hæresim 75. sub finem, contra Aërium hæreticum, idque præcipuè illo scripturæ loco, qui est Prouerb. 1. cap. Audi fili sermone patris tui, & ne repudies statuta matris tuæ. Ubi hisce quoque notatu dignissimis, uerbis utitur: *Assumpsit autem Ecclesia, & in toto mundo assensus factus est.*

Apud Augustinum non modò locis memoratis, sed multò etiam pluribus eadem offenduntur uerba, quibus Patres in Decretis horum duorum Conciliorum usi sunt. Ad Casulanum enim sic scribit: *In his rebus, de quibus nihil certi statuit scriptura diuina, mos populi Dei, uel instituta maiorum pro lege habenda sunt.* Et ad Ianuarium epistola 118.

TTTT

Quid

Aduersarij consuetudinem Ecclesiæ sub altera specie communi-candi primo abrogant, & tum demum contra illam disputant.

Cyprianus auctoritate Spiritu sancti in Apostolicis traditionibus, auctoritati sacre scripturæ æquiparat.

Quid faciendum sit, inquit, si diuina scriptura prescribit auctoritas, non est dubitandum, quin ita facere debeamus ut legimus. Similiter etiam si quid horum tota per orbem frequentat Ecclesia. Nam hoc quin ita faciendum sit disputare, insolentissima insanie est.

Distinct. 11.
cap. palam.

Contra Faustum quoque Manichæum lib. II. cap. 2. Palam est, ait, quod in re dubia ad fidem & certitudinem ualeat auctoritas Ecclesie Catholice, quæ ab ipsis fundatissimis Apostolorum sedibus usque ad hodiernam diem succedentium sibi met episcoporum serie, & tot populorum consensione firmatur. Item libro 7. de Baptismo contra Donatistas: Id autem sit cura, inquit, securæ uocis asserere, quod in gubernatione Domini Dei nostri & Saluatoris IESU Christi uniuersalis Ecclesie consensione roboratum est. Alibi quoque lib. de Cura pro mortuis gerenda, eiusmodi consuetudini & recepto mori non minus tribuit auctoritatis, quam scriptis diuinis. Verba eius audiamus: Sed etsi nusquam, ait, in scripturis ueteribus omnino legeret, nõ parua hac consuetudine claret auctoritas, &c.

Beatus ille Petrus Chrysológus Sermone 85. eiusdem cum Augustino sententiæ est, ita scribens: Christianus animus, quæ sunt Traditione patrum & ipsis roborata temporibus, nescit in disputationem deducere, sed uenerari ea toto desiderat deuotionis eloquio.

Cum hæc ergo ita se habeant, quis tandem Decreta hæc utriusque Concilij eo nomine quouis pre-textu haud absurdè possint arrodi & impugnari, quæ ea definiat & statuunt antiquissimam Ecclesie consuetudinem laicos sub altera specie comunicandi, deinceps, per lege habendam.

Obiectio.

Arguantur quidem in diuersum Aduersarij, & id genus textus argumenta: Pontifices Romani, inquit, & alij episcopi sibi solis Ecclesie nomé vendicant, omnes suos abusus, Ecclesie & noie & auctoritate tuent, cum tamen Propheta dicat: Lex peribit à sacerdote, & consilium à senioribus: & Propheta titulum Ecclesie, (quem ipsi Aduersarij volunt identidem in paucis duntaxat pijs hæsisse) episcopis & prelati Ecclesie detrahant, ut cum Esaias dicit: Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuisset: Christus quoque ipse Matt. 15. scribas & Phariseos his uerbis acriter perstringat: Irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem uestram. De

aique

niquè cum manifestum sit, ut ipsi aiunt, Concilia crebro errasse &c.

Sed has atque id genus alias argutatioes D. Epiphanius & Augustinus paucis quidem, sed admodum memorabilibus uerbis supra allatis refellunt, ijs uidelicet: Assumpsit autem Ecclesia, & in toto mundo assensus factus est. Cum enim de Ecclesie Catholice consuetudine agimus, non indè agimus, quid quandoque huic aut illi episcopo pro ipsius persona uisum sit: sed quid Episcopi & prelati Ecclesiarum ubique pium & Christianum esse statuerint ac decreuerint, & pij omnes Christiani approbauerint, receperint, admiserint, atque porro unanimiter obseruauerint. Quod certè non potest neque decet pro uulgari quadam hominum doctrina, sed ceu diuinitus inspiratum haberi. Nam cum Ecclesie sue Christus promiserit, se futurum cum illa usque ad consummationem seculi, & per Spiritum suum omnem eam docturum ueritatem, si quidem eiusmodi perantiquas consuetudines, maximè illis in rebus quæ ad animæ salutem pertinent, tot usurpata seculis, & à quorundem ætatum siue seculorum pijsimis & doctissimis quibusque atque etiam alijs omnibus concorditer obseruata, errori essent obnoxie, consequens fieret, Dominum suæ Ecclesie, ut est pollicitus, non perpetuò adfuisse. quando quidem fideles suos tanto temporum spatio ueritate destitui passus esset: adeoque nullam in terris Ecclesiam habuisset: quod tamen non modò Euangelio, sed illis quoque sententijs, quas Aduersarij ipsi hac de re contra nos proferunt, planè repugnat.

Etenaque sententiæ id testatum faciunt, Dominum nunquam aliquod semen reliquisse, quod nulli unquam impietati subscripserit, sed eam feruenti quodam zelo publicitè ac liberè reprehenderit. Itaque licet tyrannici illius ac impij regis Achab, qui Prophetas Domini crudeliter trucidauit, & Domini altaria destruxerat, omnemque ueram religionem, quantum quidem in ipso erat, abolerat, tempestate ipse ille spiritu feruentissimus Elias persuasum haberet, se solum ex pijs omnibus relictum esse, at tamen diuinitus illi responsum est: Derelinquã mihi in Israël septem millia uirorum, quorum genua non sunt incuruata ante Baal. Crede mihi incunctanter, si Dominus id temporis in angusto illo Iudææ orbe etiã sub immanissima illa regis omnium longè impijsimi tyrannide, tot

Dilatatio.

Quæ ecclesie consuetudines pro lege habendæ sunt.

Matta 2.

Deus semper aliquam sibi reliquit fecit Ecclesiam uel paucorum Deum timentium, qui ueritate contra natos errores palam ac libera uoce confiteri ac propugnare nõ dubitaret.

3. Reg. 19.

TTTT

2

sibi

sibi electorum millia reliqua esse voluit, posteaquam carnem assumpsit, seque nobiscum permanurum recepit, non pauciores cum sibi electos seruasse, sub Christianis præsertim regibus & imperatoribus. Neque tamē id affirmare possunt Aduersarij, vllō vnquam tempore vel etate communionem alterius speciei ab vllō catholico & orthodoxo doctore esse impugnatam. Nihil ego hīc Vualdenes, neque Iohannem Hus moror: qui tamen hunc morē non antē quam institutus esset: sed cū iā passim apud Christianos diutissimē vsurpatus fuisset, sibi oppugnandum sumpsere. Quo enim loco isti habendi sint, Concilia nobis loquuntur, in quibus Ecclesiæ iudicio & sententia manifestē hæreseos damnati sunt.

Non possunt negare Aduersarij, ab ipsis primis Ecclesiæ nascenti inicitjs communionem alterius speciei etiam in vsu fuisse, neque hūc vsū illis temporibus à quoquam vnquam culpatum esse, vt supra proluxē docuimus: Liceret igitur illis, modò liberet, ea legere, que Chrysostrōmus homilia 40. in Matt. cap. 12. scribit de illa Domini oratione, qua ostendit non malē fecisse Abiathar, cū daret Davidi panes propositionis, tametsi non nisi solis sacerdotibus eos edere liceret &c. atque indē sibi ipsi satisfacere.

Nemo equidem it inficiās, Dei permisso in peccatorum nostrorū pœnam & vltionem interdū plerosque fuisse episcopos, & fortassis etiam hodiē non deesse, qui functionem suam non probē calleant, neque cognitam habeant, ac multò minùs illi satisfaciant, vt verum sit quod Propheta ait: Sicut populus, sic sacerdos: verū id procū à nobis prohibeat Deus, vt Ecclesia eius eò calamitatis & miserix vnquam reciderit, vt nec vnus idoneus & germanus antistes & pastor superesset, qui & Dei verbum rectē intelligeret, & contra manifestos abusus sese opponere non dubitaret. Sed neque illud quisquā diffitetur, olim sub quibusdā hæreticis & tyrānicis impatoribus ac regibus nō semel p multos apostatas episcopos, quibus plus cordi esset humana gratia, & temporarius honor & opes, quàm veritatis assertio & ppugnatio) dānata sua conuenticula, absq; legitima eorū, qui tunc temporis Petri essent successores & Romani Pontifices, sinē quorū autoritate nullū potest celebrari generale Concilium.

Ob priuata Antistitū peccata, non desinit esse Ecclesia.

Esa. 24.

cilium, conuocatione temerē admodū habuisse: quæ eam ob rem non Concilia, sed conciliabula appellantur: vt verbi gratia, sub Ariano illo imperatore Constantio, conciliabulum apud Tyrum contra Athanasium, Item Ariminense, Item Arianorum illud in Bithynia, Et illud Antiochenum quoquē contra Athanasium, de quo Socrates in Ecclesiastica Historia inter cetera sic scriptum reliquit: *Sed neque Iulius interfuit, maxima Roma Præsul, neque in locum suum aliquem destinatum: cum vique regula Ecclesiastica inbeat, non oportere præter sententiā Romani pontificis Concilia celebrari.* Vide Tripartitā lib. 4. cap. 9. Deniquē Ephesinum 2. quod Patres Prædatorium nuncuparunt. At neque tamen vnquam eiusmodi execranda cōciliabula habita sunt, quin Deus ipsidem temporibus aliquot semper orthodoxos & catholicos episcopos excitaret, qui talibus hæreticorū factionibus ardenti erga Deum zelo viriliter sese opponerent, atq; tandē eas redigerent in nihilū.

Vllum verò vnquam œcumenicum Cōciliū legitimē cōuocati, & veritatis declarandę ac illustrandę & morū castigandorum gratia in Christi nomine coactū & celebratū, in suis decretis ad Christianā doctrinā & animarū salutē pertinentibus, præsertim quādō ea decreta à Christiano orbe siue ab Ecclesia vnanimiter deindē recepta sunt, errasse, id nimirū Aduersarij nostri nunq̄ pbare vel docere poterūt. Ea enim etiam Augustini sententiā est, quod Episcopi catholice Ecclesiæ, eius vice & nomine legitimē cōuocati, in rebus fidei concorditer definiūt, si id deinceps fideles, q̄ oēs nulli cōcilio simul interesse possunt, absq; cōtradictione recipiāt, illud pro catholice Christi Ecclesię sententiā habendū. Idemq; viro sanctissimo præcipuū est præsidium ac propugnaculū, quo ille præfractos & seditiosos illos Donatistas oppugnat: nec dubiū, quin hoc propugnaculū fortissimē nitatur ipsius Domini verbis Mat. 18. itemq; illius primi Apostolici Cōcilij Hierosolymis habiti, Act. 15. Itaq; agnoscit ille conciliorum generalium auctoritatem in Ecclesia saluberrimam, Epistola ad Ianuarium.

Libro quoq; 2. de Baptismo, cap. 2. & 3. hoc inter Prouincialia & generalia concilia discrimen facit: *Ipsa cōcilia, inquit, qua per singulas regiones vel prouincias fiunt, plenariorum Conciliorum auctoritati, que fiunt ex vniuerso orbe Christiano, sinē vllis ambagibus cedunt, ipsaq; plenaria sæpe priora posterioribus emendantur, cū aliquo experimento rerum aperitur*

Regula Ecclesiastica vetat cōcilia iniussu Pontificis Romani haberi.

Differētia inter generalia & prouincialia concilia.

Decreta cōciliorū generalium ad mores & administrat.

tionē ecclesiasticā pertinētium possunt corrigi, sed non nisi in aequo generali concilio.

Augustinus eo loco cōciliorū generalium auctoritatem, ecclesiasticā cōcordissimā auctoritatem vocat, per quam veritas eliquetur, firmitur ac solidetur.

quod clausum erat, & cognoscitur quod latebat, sine vllō typo sacrilegæ superbiam, sine vlla inflata ceruice arrogantiam, sine vlla contentione livida invidia, cum sancta humilitate, cum pace catholica, cum charitate Christiana.
Eodem loco responderet Donatistis, provinciale D. Cypriani concilium, de rebaptizandis illis qui ab hæreticis essent baptizati, pro se allegantibus. Ait enim, provinciale, non plenarium, illud fuisse concilium, nec se dubitare, quin Cyprianus eam opinionem suam, videlicet ab hæreticis baptizatos, denuo baptizari oportere, quod catholica Ecclesia rejicit, libenter fuerit correcturus, & Ecclesiæ auctoritati cessurus, si iam illo tempore quæstionis huius veritas eliquata & declarata, & per plenarium concilium solidata fuisset: & si quis ei demonstrasset, baptismum Christi dari posse ab eis qui foras exierunt, quemadmodum amitti non potuit, cum foras exirent. Nec nos ipsi, inquit, tale aliquid auderemus asserere, nisi universæ Ecclesiæ concordissimā auctoritate firmati, cui & ipse sine dubio cederet, si iam illo tempore quæstionis huius veritas eliquata & declarata, per plenarium concilium solidaretur.

Vide hic, quid de generalium Conciliorum auctoritate vir iste sanctissimus senserit, & quàm longè ab illo absuerit, illis ut se opponeret. Nec dubites, quin si Cypriani & Augustini ætate, quædò illi sub altera Eucharistiæ specie non minus esse credidèrè quàm sub vtraque, de hoc communionis articulo quicquam eiusmodi à generali Concilio, quale fuit Constantiense, decretum fuisset, id quæ præsertim ob multiuarias hæreses, pericula & V. Sacramenti abusus præcauendos, libenter illi in eiusmodi decreto acquieuisent: id quod nullo negotio is sibi persuadere potest, qui animum illorum planè catholicum, mansuetum ac placidum ex eorum monumentis probè exploratum habeat.

Dilutio obiectionis patris aduersæ.

Neque nos humanas constitutiones siue traditiones, siue humanam prudentiam diuino præcepto anteponimus, quod nobis Adversarij falsò affingunt, sed id solum nos agimus, ut verba Christi pro illius germana sententia & intentione probè capiatur, eiusque diuinæ institutiones in verum & ipsissimum scopum suum, quatenus commodissimè fieri potest, dirigantur ac referantur. Quæ quidè ut fieri debet.

Conc.

Concilia, de quibus in præsentiarum sermo nobis est, iam decreuisse ac declarasse certum est. Præterea verò etià illud nos probamus, quandoquidem post præcedentem, eamque accuratam huius grauisissimi negotij deliberationem id declaratum ac pronunciatum est, eiusmodi declarationem & decretum nemini deinceps fas esse absque Ecclesiæ auctoritate mutare vel repudiare, modò Augustini & aliorum Patrum omnium doctrinæ & auctoritatibus fides habenda sit.

Nec est ambigendū, quin ea causa vtrunq; illud Conciliū sub finē decretorum hæc ita expressè commemorarint, quò nouis ac pluribus Ecclesiæ schismatibus & scissuris (citra quas eiusmodi temeraria mutatio attentari non potest) anteuerterent: maximè quòd abominàdo schismati in Christi Ecclesia ante omnia obuiandum sit, in his præsertim, quæ ad communionem pertinent. Neque enim illi, qui in communionem schisma inuehant, veram communionem habere possunt, sed eam tum seipfos, tum alios profus priuant, atque ab vnitatem vnus mystici corporis Christi sese abiungunt & separant: sicque vitam repellunt, & Dei iram contra se prouocant, ut ait Augustinus, itemque Irenæus, qui longè ante Augustinum lib. 4. contra hæreses, cap. 62. scripsit hunc in modū aduersus eiusmodi: *Iudicabit Deus & eos qui schismata operantur, qui sunt immanes, non habentes Dei dilectionem, suamque utilitatem potius considerantes, quàm unitatem Ecclesiæ: & propter modicas & quaslibet causas magnum & gloriosum corpus Christi conscindunt & diuidunt, & quantum in ipsis est interficiunt, pacem loquentes, & bellum operantes, uerè liquantes culicem, & camelum transglutientes.* Nulla enim ab eis tanta potest fieri correptio, quanta est schismatis perniciēs. Hæc Irenæus. Obserua, ut hic vir sanctissimus malo illi, quo scinditur mysticum Christi corpus, nullum aliud potuit crimen comparare.

Equidem profus nihil dubito, si Diui Irenæi ætate hæc incidisset lis & controuersia, ut quidam externas Eucharistiæ species totius Ecclesiæ vnitati & concordie anteferrent, atque cum aliquo corpus & sanguinem CHRISTI sub altera specie integrè obtinere possent, (quemadmodum etiam Brentius & pars maxima Adversariorum totum Christum sub qualibet specie præsentè adesse fatetur) nihilo minùs ob solas externas species Christi mysticū corpus scindere

Schismati Ecclesiæ nullum malum æquiparari potest.

Psal. 27.
Ierem. 9.
Matth. 23.

Brentius in
Cōfessione
Vniuersæ
gen. 6.

scindere ac lacerare niterentur, illum iam dictum Christi iudicium siue sententiam in eos esse pronunciatum.

Husitarū & posterorū eorū error, Donatistarū errori assimilis.

Ecquid verò immanis Donatistarum error aliud fuit, quam quòd à catholicæ Ecclesiæ communionē eadem ferè ex causa sese segregarunt? Nam contra administrationem baptismi Ecclesiastici, aliud illi baptismum temerè vsurpârunt, prætereaq; priuatam communionē instituerunt. Quid autem ea de re scribit Augustinus lib. 2. contra litteras Petiliani cap. 55? *Quid, inquit, est dementius, quam sacramentis Domini communicare, & uerbis Domini non communicare?* (verba Domini ea intellige, quibus indicatur, Ecclesiã toto orbe diffusam, ipsius corpus esse). *Hi utiq; dicturi sunt: In nomine tuo manducauimus & bibimus & audituri, Non noui uos: qui corpus eius & sanguinem in Sacramento manducat & bibunt, & membra eius toto orbe diffusa, in Euangelio non agnoscent, & ideo cum eis in iudicio non computantur.*

Communionē Schismaticorū non nouit Deus. Matth. 28. Luc. 24.

Eodem modo de nobis catholicis hodieq; Aduersarij loquuntur.

Alio loco, eiusdem scilicet libri ca. 58. Donatistas hac oratione appellat: *Nos in Ecclesia Christi non esse, dicere quidem nõ cessatis, sed ostendere nunquam ualebitis: immò uerò cum hoc dicitis, non iam nobis, sed ipsi Christo falsi testimonij crimen obijcitis. Nos quippe in Ecclesia sumus, quæ ipsius testimonio prænunciata est, & ubi suis testibus attestatus est, dicitur: Eritis mihi testes in Ierusalem, & in totam Iudæam & Samariam, & usque in totam terram. Tanquam diceret Augustinus: In ea catholica Ecclesia, cui Christus ipse dicit testimonium, nos sumus. Non in uestra sumus, quæ in quodam orbis angulo temerè sese effert ac subrigit: contra quam Christus testatus est, non esse eam suam ecclesiam.*

Qui à communionē Ecclesiæ catholicæ se segregat, sacramenta in damnationē accipit. Eph. 4.

Eodem lib. cap. 108. de Donatistis loquens, *Nec ideo, ait, puniuntur esse in Christi corpore, quod est Ecclesia, quia sacramentorum eius corporaliter participes fiunt. Illa enim & in talibus sancta sunt, & eis inobedientie tractantibus & sumentibus, ad maius iudicium ualebunt. Ipsi autem nec sunt in illa Ecclesiæ Christi compage, quæ in membris Christi per contactum & contactum crescit in incrementum Dei.*

Deniquè lib. 3. ca. 40. ita habet: *Omnia sacramenta Christi non ad salutem, sed ad iudicium habentur sine charitate unitatis Christi.*

Ex his ergò omnibus id conficitur, Concilium Constantiense rectè & benè constituisse, antè dictam Ecclesiæ peruetustam consuetudinem pro lege habendam, nec cuiquam fas esse pro suo iudicio & cerebro contra eum morem, & decretum illud quòd de eo conditum ac promulgatum est, agere. Neq; enim id citra legis ab Ecclesia matre nostra sanctitæ contemptum, autoritatis generalium conciliorū elevationem, & horrendi schismatis occasionem fieri possit.

**NONI ARTICVLI ASSEVERATIO, VIDELICET, à CONSTANTIENSI SY-
ODO RECTÈ SANCTVM ESSE, VT SI QVIS CONTRA MEMORATVM EIVS DECRETVM TEMERÈ
VENIRE VELIT, IS IUXTA CANONICAS
ET LEGITIMAS SANCTIONES, CONTRA HÆRETICOS OLIM PROMVLGATAS, PUNIATVR.**

Quòd tandem extremo illo Constantiensis Concilij decreto definitum est, ut illi qui oppositum, id est, diuersam sententiam & opinionem pertinaciter asserere velint, ferendi non sint, sed ut in eos tanquam hæreticos iuxta canonicas & legitimas sanctiones, siue iuxta sacros Canones & leges ciuiles contra hæreticos salubriter constitutas, animaduertatur, id tametsi ab Aduersarijs acerrimè & contumeliosissimè appetitur, tamen vetustissimorum Patrum cõcordi doctrine planè cõsentaneum est, & tuendæ Ecclesiasticæ disciplinæ, paci & concordie modis omnibus necessarium.

Aduersarij quidem persuadent hominibus, Constantiensem Synodum id decreuisse, quod è diametro pugnet cum institutione & ordinatione Christi: tũ præterea præcepisse, ut quotquot huic Christi constitutioni conuenienter agere velint, ij flammis & ferro prorsus deleantur. Sed nã illi hac in re Concilio vim afferunt & iniuriã. Nihil enim ea Synodus contra Christi præscriptum & constitutionē

VVVV

san-

CAP. 54.

Aduersariorum impudens calumnia.

Dilutio.

Quos Conci-
lium Cōstan-
sienſe dānet.

fanciuit, sed, vt identidē dictum est, eam tantum declarat & inter-
pretatur, vt iuxta sacros Canones & vetustissimū Ecclesiæ morē ac-
cipienda sit: eosq; solos damnat, qui huic Ecclesiæ declarationi per-
tinaciter sese opponant, ac peruicaciter asserant sub vnaqualibet Eu-
charistiæ specie verā Christi carnem & sanguinem, ipsumq; Christi
totum ac integrū neutiq; haberi: atq; ea causa alterius speciei cōmun-
ionē non esse veram ac legitimam: sed singulos quosq; Christianos
ex Christi mandato ad vtranq; percipiendam speciē modis omnibus
obligari: tum, etiam tam diuturnum Ecclesiæ morē, quo conficiētes
sacrifici vtrāq;, non conficientes & laici alteram speciē totiam secu-
lis percipere, Christi institutioni prorsus repugnare, adeoq; laicos
sub altera specie cōmunionem omninō sacrilegam esse: ad hęc non
placuisse Spiritui sancto, vt in honorem tanti sacramenti in os Chri-
stiani prius Dñicum corpus intraret, q̄ exteri cibi, sed perindē esse
quandō conficiatur & sumatur, siue ante, siue post sumptum cibum:
quibus illi id porrō significant, Dñm suis Apostolis & eorum succes-
soribus sacerdotibus minimē præcepisse, vt corpus ipsius à consecra-
tione & ante sumptionem cælesti patri eius semper offerat: denique
asserunt pro dato ipsi diuinitus mandato non esse Ecclesiæ catholi-
cæ, vt quemadmodum hoc V. Sacramentum illis qui non conficiunt,
etiam ob imminētia tum pericula, tum scandala ministrandum sit,
ipsa præscribat & decernat.

August. Epi-
stola 118.

Num verò homines isti temerarij, qui realem Christi in Eucharis-
tiæ altera specie præsentia de industria impugnant, Ecclesiæ Christi,
quæ columna est & firmamētum veritatis, tam crassos errores affin-
gunt, suam auctoritatem detrahunt & abrogant, perantiquam con-
suetudinem ceu sacrilegam criminantur, hæreticorum loco habendi
sint, eorum iudicio relictum esto, quibus hoc opus meum perlegere
libitum erit.

3. Tim. 3.

Sed quicquid tandē de hisce præfractis dogmatistis statuere visum
sit, hæret certē in illis culpa schismatis in catholica Ecclesia enati
quod idem Luterus ipse, vt antē dictum est, Boëmis impedit.

Pertinaces
schismatici
& hæretici
habentur.

Quauis autem interim discrimen quoddam sit inter schisma &
hæresim, at nihilo minùs verum, planum atq; perspicuum est, quan-

ad schismatici in sua sententia pertinaci animo persistunt, eos tum
in hæreticis numerari, & hæreticorum loco haberi debere: quod ni-
mirum inter alios in illis Montanistis, Luciferianis & Donatistis vi-
derelicet. Quod ad Montanistas attinet, D. Hieronymus Epistola
ad Marcellam, Montanum hæreticū non tam impij & dānati dogma-
tis nomine, quā quod ab vsu & consuetudine catholicæ Ecclesiæ
temerè discessisset, repræhendit. De Lucifero Caralitano Episcopo
in Dialogo contra Luciferianos sub finem scribit, eum ex quodam
zele, sed non secundum scientiam, fortassis amore gloriæ & nomi-
nis in posteros transmittēdi, à catholica cōmunionē se abiunxisse,
occasione arrepta ex Concilij Alexandrini sententia, qua constitutū
erat ipsius etate, vt exceptis auctoribus hæreseos, quos error excusa-
re non poterat, pœnitentes Ecclesiæ sociarentur, & in pristinum di-
gnitatis gradum restituerentur. Grassante enim Ariana hæresi, ple-
riq; Episcopi ex ignorantia lapsi erant in errorem, non tamen erroris
auctores fuere. Visum id itā fuit tum temporis illi Synodo, vt Eccle-
siæ dispersæ ac dissipatæ eiusmodi lenitate & indulgentia tantò com-
modius ad vnitatē & concordia possent reduci. Verum huic cōstitu-
tioni Lucifer non vult subscribere, sed eam acriter impugnavit, existi-
mans eos Episcopos esse neque posse, neque debere, qui vnquam in
hæresim lapsi fuissent. Itaque in tali articulo Ecclesiæ, vt ait Hierony-
mus, in tāta rabie luporum, segregatis paucis ouibus, reliquum gre-
gem deferuit.

Montanista.

Luciferiani.

Hęc ferè pa-
raphrasticōs
citatur ex D.
Hieronymo.

Episcopi, qui
ipsi hæresim
auctores non
fuisse, sed
malè decepti
essent, pœni-
tentes recepti
sunt.

Obserua Ec-
clesiæ aucto-
ritatē quip-
piā statuēdi,
vt Ecclesia
dissipata re-
dintegratur,
etiam id li-
teræ Aposto-
licæ doctrinæ

1. Timoh. 3. &
Titi 1. repu-
gnare videat-
ur, Oportet
Episcopū ir-
rephensibilē
&c.

Nihil p̄dest,
teste Apost. 1.
Cor. 13. etiam
tradidisse cor-
pus suum itā
vt ardeat, si
charitas de-
sit.

Quauis autem hæc eius dissensio propriè pro hæresi habenda
non sit, atq; ipse (teste D. Ambrosio in oratione funebri de Excessu
fratris Satyri) ceu pastor bonus antea pro catholica fide exulārit, &
fidei suæ reliquerit heredes, quandō tamen in hac sua segregatione
& separatione pertinaci animo persistit, cum suis sectatoribus, qui
Luciferiani dicti sunt, in hæreticorum album relatus est. Huius ra-
tionem scribit Ambrosius fratrem suum Satyrum probè perce-
pisse, quam ob rem etiam non mediocriter illum prædicat. Vt au-
tem idem Satyrus V. Sacramenti in orario inuoluti virtute è nau-
fragio miro quodam modo saluus euaserit, supra ex Ambrosio re-
latum est, fol. 442. &c.

Satyræ, fratris Ambrosij in uitâ hære si & schismate Christiana prudentia.

Romana Ecclesia semper catholica Ecclesia habita est. Vera fides in schismate esse non potest. Ephes. 4.

Illis verò hæc Ambrosius subiungit: Aduocauit ad se Satyrus in partem terrenæ stationis euectus episcopum (eius loci,) nec ullam ueram putauit nisi ueræ fidei gratiam, percontatusq; ex eo est, utrumnam cum episcopis catholicis, hoc est, inquit Ambrosius, cum Romana Ecclesia conueniret. Et fortè & ad id locorum in schismate regionis illius ecclesia erat. Lucifer enim se à nostra tunc temporis communionem diuiserat, & quanquam profunde exulasset, & fidei suæ reliquisset hæredes, non putauit tamen fidem esse in schismate. Nam etsi fidem erga Deum tenerent, tamen erga Dei Ecclesiam non tenerent, cuius patiebantur uelut quosdam artus diuidi & membra lacerari. Etenim cum propter Ecclesiam Christus passus sit, & Christi corpus Ecclesia sit, non uidetur ab his exhiberi Christo fides, à quibus euacuetur eius passio, corpusq; distrahitur. Itaq; quanuis gratiæ scenus teneret Satyrus, & metueret tanti nominis debitor nauigare, tamen eò transire maluit, ubi tutò posset exoluere. [Intellige eum diuina nostræ salutis mysteria (Nam ante nauigationem perfectioribus mysterijs nondum initiatus erat) à nullo alio præterquam catholico Episcopo, qui eiusdem cum Romana Ecclesia communionis esset, percipere. uoluisse] Iudicabat enim, ait porro Ambrosius, diuinæ solutionē gratiæ in affectu ac fide esse, quam quidē statim, ubi primū copia liberior Ecclesiæ fuit, implere non distulit. Dei gratiam & accepit desideratam, & seruaui acceptā. Hucusquē Ambrosius: cuius ex uerbis potest perspicuè animaduerti, quo loco schismatici, in suo schismate perseuerantes, habendi sint, quandoquidem hæreticis, apud quos nulla uera fides neque salus est, comparantur.

Epistola. 162.

Ea semp Ecclesiæ Rom. existimatio fuit, ut qui illi nec comuni-carer, is quoque à communione catho-

Idque aded est, quod Augustinus lib. de hæresibus ad Quod uult deum difertis scribit uerbis: Schismatici, qui dissensionem suam pertinaci animositate firmarunt, inter Hæreticos ponendi sunt. Hæc ille. Maximè uerò in hæreticis numerandi sunt, qui se ab Ecclesia Romana segregant, cui qui non communicat, à catholica sanctæ Ecclesiæ communionem alienus est. Ea enim apud ueteres semper fuit Romanæ Ecclesiæ auctoritas & existimatio, de qua Diuus Hierony-

lica Ecclesiæ alienus habetur.

ronymus ita scriptum reliquit: Sancta Romana Ecclesia semper immaculata permansit, (scilicet quòd ad fidem attinet) & Domino providente in futuro manebit. Quam ille uir sanctus opinionem ex ea nimirum Domini pollicitatione, quam D. Petro in cœna fecit, haud temerè concepit. Ait enim Dominus: Ego autem rogauit pro te Petre, ut non deficiat fides tua. Et est id fanè in aperto, si quidē iuxta hanc promissionem Romana Ecclesia in uera fide hætenus minimè perstitisset, hodiè nullam toto orbe ueram Ecclesiam superesse: quod ipsi quoq; Aduersarij, Luterus in primis, quandoq; confessi sunt.

Aduersarij quidem certos quosdam Romanos Pontifices immatissimè proscindunt & criminant: nec secus erga illos agunt, atquē Cham olim erga Noë parentem suum. Atquē utcunquē se res de illis Pontificibus habeat, illorum tamen uitia Romanæ Ecclesiæ fidei nihil possunt officere. Quò fit, ut isti suis conuicijs & contumelijs cathedræ D. Petri magnam & vim & iniuriam afferant. In illum enim ordinem Episcoporum (ut ait Augustinus epist. 165.) qui ducitur ab ipso Petro usq; ad Anastasium, qui nunc eandem Cathedrā tenet, etiam si quisquam r'aditor per illa tempora subrepisset, nihil præiudicaret Ecclesiæ & innocentibus Christianis: quibus Dominus providens, ait de præpositis malis: Quæ dicunt, facite &c.

Verum ut eò reuertamur, illos qui sua assertione schisma efficiūt, hæreticis esse æquiparandos, idem etiam & uel maximè ex Donatistis potest colligi. Cresconius enim Grammaticus Donatista Augustino id extorquere uoluit, errorem qui inter Catholicos & ipsos Donatistas incidisset, schisma potiùs quam hæresim appellandum, quod utrisque nulla quidē de articulis fidei, sed de sola communionem esset controuersia, &c. Ut uerò diuus Augustinus, propterea quòd Donatistæ in suo illo horrendo schismate pertinaciter hererent, iam dictam Cresconij argutationem confutaret, uidere licet lib. 7. contra eundem Cresconium. Ex cuius uerbis luculenter apparet, id quod iam iamque diximus, tum citra ullum dubium esse uerissimum, cum schismatici non modò se separant à Catholicis, sed insuper asserunt temerè, Sacramenta ut à Catholicis administrantur, uera non esse, nec ad religionem pertinere. Quibus enim, inquit, non eadē sunt sacramenta, illis

Lucæ 22.

Gen. 9.

Mat. 23.

Quibus non sunt eadē sacramenta, illis nec eadem religio est.

illis nec vna religio est: vt̄ nec Dōatistis fuit cum Catholicis. Nanq; nec baptismum, nec communionem Catholicorum pro vero baptismo & communionem habere voluerunt: vt̄ hodieq; Aduersarij nostram communionem pro legitima & iusta admittere nolunt.

Vide p̄terea
L. i. C. de sum
ma Trin. & fi
de Cath. quæ
est Gratiani,
Valentiniani
& Theodosij
Imperatorū.

Qui nō cōmu
nicat Sedi
Apostolicæ,
quæ Romæ
est, p̄ hereti
co habendus
est.

Sentiētes ali
ter & docētes
de Christi Sa
cramentis, q̄
Rom. Eccle
sia, anathema
te p̄lectūtur.

Itaque mirum non est, Christianissimum Imperatorem Iustinianum in nouellis, Constitutione 109. ex hac ratione siue hoc fundamento eiusmodi declarationem fecisse: *Igitur sacram communionem, inquit, in Catholica Ecclesia non percipientes ab eius Deo amabilibus sacerdotibus, hæreticos iuste uocamus. Nā licet nomen Christianorum sibi imponerint, à uera tamen Christianorum se fide & communiōe separant, Dei iudicio semetipsos subdi cognoscentes.*

Atque eo minus Aduersarij carpere debent, id quod à Lucio 3. Pontifice & integro Pastore decretum est, in c. ad Abolendam, De Hæreticis his verbis: *Vniuersos qui de Sacramento corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi, uel reliquis Ecclesiasticis sacramētis aliter sentire aut docere non metuunt, quàm sacrosancta Romana Ecclesia prædicat & obseruat, tanquàm hæreticos uinculo perpetui anathematis inmodamus.* Quod decretum, quantum ad anathema attinet, illis Domini verbis fundatum est, quæ sunt apud Matt. 18. cap. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus & publicanus.

Cum hæc ergo ita se habeant, cordatus quisq; id haud difficulter intelliget, Concilium solida firmaq; ratione permotum, rectè ac benè sub Decreti finem declarasse, contra eos, qui pertinaciter dictam Ecclesiæ consuetudinē & decretum contempnant, tanquàm hæreticos agi debere: præsertim q̄ eiusmodi peruicax rebellio cum multis est hæresibus coniuncta, vt est supra explicatum.

Nec alio q̄ mære calumniæ, immò insignis & impudentis mendaciij loco habendū est, q̄ Aduersarij persuadere non verent̄ hominibus, Concilium hac decreti clausula cōmuniōnē vtriusq; speciei, ab ipso Deo institutam, ceu prauā & vitiosam abrogare, & eos omnes, qui Christi mandato cupiant satisfacere, tanq̄ schismaticos & hæreticos condemnare, & vt in eos animaduertatur, præcipere voluisse.

Qua enim ratione Concilium Christi institutionē rejiceret, cum samipsam in initio ceu decreti fundamentū locarit & adduxerit? Aut qui

Aduerse par
calumnia.

Dilutio.

qui tandē vtriusq; speciei communionem in seipsa damnaret, cum palam fateatur, in primitiua Ecclesia Eucharistiæ vtranque speciem fideles percepisse, atque etiamnum posse percipere, nisi allegata sanè ingentia pericula & scandala, ex calicis communionem metuenda, iam extarent? Nullo ergo pacto Christi institutionem rejicit, immò nec ea autoritate est id vt possit: sed eam duntaxat, vt dictum est, interpretatur & declarat, videlicet præcepto Christi de sumendo calice nō quolibet, sed solos sacrificantes teneri, quandoquidem laudabilis sacrorum Canonum autoritas, & approbata Ecclesiæ consuetudo iam pridē illud declararunt, quæ in eo fundatæ sunt, quod corpus & sanguis Christi sub vnica panis specie verè contineatur: atque eā ob rem non sacrificantibus sufficere, si Christi corpus & sanguinem sub altera tantum specie percipiant.

Synodus non
reijcit cōmu
nionem vtri
usque speciei

Porro cum ea Synodus ex CHRISTI institutione decernat, sacerdotes Eucharistiæ vtranq; speciem conficientes & offerentes, eam etiā vtranq; semp sumere debere, nō potest certè nisi p̄ insignē calumniā hoc illi affingi, q̄ eiusmodi cōmuniōnē dānet vel rejiciat.

Quod autē ad alios tum clericos nō cōficiētes, tum laicos attinet, nec ita quidem perpetuò hæc communiō abrogatur, sed suspenditur tantisper, dum aliud communi Ecclesiæ catholicæ sententia decernatur & constituatur: videlicet, dum ea quæ iam extant pericula & offendicula, prius commodè amoueri queant.

INQUISITIONEM IN HAERETICOS, A CHRISTO ET APOSTOLIS DEMANDATAM ESSE EPISCOPIS.

Verum id aded est, quod Aduersarios pessimè habet, q̄ eius decreti extremis verbis iubentur episcopi & inquisitores contra pertinaces agere iuxta Canonicas & legitimas sanctiones, in fauorem Catholicæ fidei, contra hæreticos & eorum fautores salubriter adiuuentas. Oderunt enim inquisitionem in hæreticā prauitatē cane peius & angue: quò fit, vt hac in parte tam ciuile q̄ Pontificiū Ius apud illos iniquū sit: vt̄ ea Velsius hac in vrbe acerrimè impugnare conatus est. Atqui si hoies isti grauissima Christi & Apostolorū eius p̄cepta, q̄ illi Episcopis & Ecclesiarū p̄sidiis de exercēda Inquisitione dedere, possent expurgare, salua nimirum res esset. Tum em̄ absq; villo metu & citra impedimentū aliquod

Aduersarij
summè ode
runt Inquisi
tionem.

Christus &
Apostoli epi
scopis & p̄s
dis Ecclesiæ
Inquisitionē
in hæreticos
p̄cipuè mā
dāunt.

schisma

schismata & hæreses suas, quantum libéret, longè lateq; propagare possent. Sed Dominus IESVS id eis permittere noluit. Matthæi 7. potissimum Ecclesiæ præpositis ita dicit: Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autè sunt lupi rapaces: à fructibus eorum cognoscetis eos. Iohan. 10. præcipit illis, vt posthabitis quibuscunque periculis temporarijs, quæ eo nomine possint incidere, hisce lupis sese opponant, dum pastorem bonum, & è diuerso mercenarium describit his verbis: *Mercenarius autem, & qui non est pastor, cuius non sunt oues propriae, uidet lupum uenientem, & dimittit oues, & fugit: & lupus rapit & dispergit oues &c.* Puto equidem hîc Episcopis Inquisitionem mandari, nisi alioqui desides, viles & impij mercenarij apud Dominum haberi velint.

Paulus Apostolus Actorum 20. hoc Christi mandatum grauissima oratiõe fusiùs, psequitur & exprimit apud Episcopos & presbyteros Ephesinos: *Attèdite uobis, inquit, & uniuerso gregi, in quo uos Spiritus sanctus posuit episcopos, regere Ecclesiam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Ego scio, quoniam intrabunt post discessionem meam lupi rapaces in uos, non parcentes gregi: & ex uobis ipsi exurgent uiri loquentes peruersa, ut abducant discipulos post se. Propter quod uigilate &c.* Et Rom. 16. *Rogo autem uos fratres, ut obseruetis eos, qui dissensiones & offendicula præter doctrinam, quam uos didicistis, faciunt. Ad Galat. ita precatur & optat: Utinam & abscindantur, qui uos conturbant.* Titum suum docet veri Pontificis munus. *Vt sit, inquit, potens exhortari doctrina sana, & eos qui contradicunt, arguere. Sunt enim multi etiam inobedientes, uaniloqui & seductores, quos oportet redargui, qui uniuersas domos subuertunt, docentes quæ nõ oportet, turpis lucri gratia. Eadem epistola sic habet: Hæreticum hominem post unam & secundam correptionem deuota, sciens*

Tit. 1.

quia subuersus est, qui eiusmodi est, & delinquit, cum sit proprio iudicio condemnatus. Vt autè ipse in Hymenæu, Alexandru, Philetu & Hermogenem inquisierit & egerit, & contra eius generis alios agi iusserit, utraq; ad Timotheu epistola, plixè tradit. Ex his Dñi & Apostoli mandatis ferium illud pceptum, hac dere in Cõcilio generali sub

Innocen.

Tit. 1.
Paulus Hy-
menæu & Ale-
xandru tradit
satanz, vt di-
scant nõ bla-
spemare.

1. Tim. 1.
2. Tim. 2.
& 4.

Innocentio 3. celebrato, episcopis sub pœna depositions datum, iteq; forma inquisitionis in hæreticam prauitatem, vt ea à sacris canonibus præscripta est, promanarunt. Eam autem inquirendi formam postmodum Christiani Imperatores, ea ratione permoti, quod longè grauius sit æternam quam temporalem offendere maiestatem, legibus & constitutionibus imperatorijs approbarunt, atq; præterea in pertinaces hæreticos etiam corporis pœnas & supplicia cõstituerunt: neque hodiè aut heri primò institutum est, vt hæretici, dum nihil apud eos efficere potest censura & coërcitio ecclesiastica, p seculares magistratus episcopis & Ecclesiæ pfectis id requirentibus, coërcètur. In antiquissima illa Antiochena Synodo, cap. 5. huc in modum statutum est: *Si quis presbyter uel diaconus, contempto episcopo, seipsum ab Ecclesia segregauerit, & priuatim apud se, collectis populis, altare erigere ausus fuerit, & nihilo minus, episcopo suo exhortante, & semel & iterum reuocante, inobediens extiterit, hic modis omnibus damnetur. Quod si ecclesiam conturbare & sollicitare persistat, tanquam seditiosus per potestates exteras opprimatur.* hoc nanq; Concilium prophanos siue seculares magistratus hîc exteras potestates vocat, quod id temporis Imperatores & alij magistratus etiamnum ethnici, essent, & nihilo minus contra hæreticos nonnunquam implorabantur, vt eorum schismata & hæreses arcerent. Ità enim illis temporibus Aurelianus Imperator interpellatus, heresiarcham Paulum Samosatenum expulit, vt Eusebius Ecclesiast. Historiæ lib. 7. cap. 26. testatur: *Paulus, inquit, & sacerdotio abscisus & communione, cum de domo Ecclesiæ nollet exire, interpellatus Imperator Aurelianus, religiosè satis de hoc sancteq; decernit, his præcipiens Ecclesiæ domum tradi, quibus Italia sacerdotes & Romanus episcopus scriberent. Et ita prædictus Paulus ad cætera mala etiam hoc dedecoris acquisiuit, ut manu publica de Ecclesia pelleretur.*

In Mileuitano quoque Concilio Patres cap. 17. ita statuerunt: *Placuit ut secundum Euangelicam & Apostolicam disciplinam, neq; dimissus ab uxore, neque dimissa à marito, alteri coniungantur: sed ita manent, aut sibimet reconcilientur. Quod si contempserint, ad poenitentiam redigantur. In qua causa legem imperialem petendam promulgari: (scili-*

1. Cor. 7.

XXXX

cct,

cet, vt ea lege isthac Concilij sanctio posset manuteneri.) Et esset reuera hodie quoque cūprimis necessarium, vt iam denuò pro hoc Mileuitano, immò planè Euangelico & Apostolico canone tuendo, noua quædam Imperatoris Constitutio aduersus Melanchthonem peteretur, vt qui libello illo, cuius titulus est, Examen eorum, qui audiuntur ante ritum publicæ ordinationis &c. ceu nouus legislator hunc aliosque eius generis canones inaudita quadam arrogantiâ eleuat abrogatq; Matrimonium enim (quod ille negat esse sacramentum, sed tantum rem quandam ciuilem) non solum adulterij perpetrati causa, verum etiam si maritus quandoque vxorem ex quadam proteruia vel absque iusta ratione deferat, prorsus dissoluit ac dirimit, & matrimonio iunctos non modò quòd ad mutuam cohabitationem, sed etiam conjugij nexum attinet, planè separat: facitq; illis potestatem noua ineundi pro suo arbitratu coniugia, idque breui atq; infulso quodam duntaxat præcedente processu, vt vocat: quem quidem, vt etiam prætenfæ sententiæ formulam, ipse primus composuit, atque de ijs suos ad ecclesiastica ministeria ordinandos, quòd passim res hæc in opus conferatur, (tametsi à nullo, præterquam ab ipso Melanchthone, huius negocij iudices constituti sint) in memorato suo libello, velut in nouo quodam Thalmud, instituit. Verum Deus ab hisce regionibus eiusmodi nouas legiflationes procul auertat, vt quæ contra leges diuinas permultos horum locorum coniuges sexus vtriusque, non nisi in adulteros & adulteras, redacturæ sint. Mihi quidem, Deo teste, horrore est atque terrore, hunc doctum virum suæ philautiæ vsque ad eò immersum, vt priuata sua iudicia Catholicæ CHRISTI Ecclesiæ iudicij tam arroganter vbiq; anteferre non dubitet. Indè verò atque ex eiusmodi nouationibus quid tandem consecuturum sit, cordato cuique pensitandum relinquo.

Cæterum nouum non esse, vt aduersus hæreticos & schismaticos seculares magistratus illorum compescendorum causa implorentur, Diuus Augustinus multis admodum Epistolis testatur, De vi corrigendis hæreticis, nempe Epistola 48. 50. 54. 60. 127. 158. 159. quas propter Donatistas scripsit, quorum vesaniæ & grassationi

Huffi-

Melanchthon
matrimonia
dirimit.

Matt. 18.
1. Cor. 7.

Hæreticos in
sta secularis
magistratus
animaduersi-
one arcendos.

Huffitarum furor & bacchatio, vt est supra dictum, non fuit abfissilis. Vt enim Huffitæ Catholicorum communionem repudiârunt, soli que Christiani habueri voluerunt, ita Donatistæ Baptismum & communionem à catholicis episcopis & qui ab ijs ordinati essent, administrata reiecerunt, & sibi solis Christianorum nomen usurpârunt: Ecclesiam verò toto orbe diffusam, à Christianismo alienam censuere.

Vt autem à Synodo Chalcedonensi Imperatores Martianus & Valentinianus Iunior contra Eutychianos & alios hæreticos requisiti sint; & quàm seueras & acres illi Constitutiones aduersum istos hæreticos, propositis etiam grauissimis pœnis atque supplicijs, promulgârunt, videre est in eiusdem Concilij Actis, Actione 3. 6. & 14.

Alias Imperatorias sanctiones & constitutiones Constantini Magni eiusdemque primi, & qui eum secuti sunt Christianorum Imperatorum contra hæreticos, quæ prolixè habentur in Codice Iustinianno, Titulo de hæreticis & Manichejs, præsertim autem Theodosij Magni & Valentiniani aduersus Meffalianos, Enthusiastas, Donatistas & Audianos, à quibus omnibus Huffitæ non admodum discrepant: itemque constitutionem Friderici 2. Germani Imperatoris, de statutis & consuetudinibus &c. contra Leonistas, id est, Vualdenses, vel Maiores eorum, aliosque hæreticos editam, quæ etiam In Authen. Gazaros, sub iam dicto Codicis titulo habetur, hac vice huc adscribere nolim. Neque enim operæ precium videtur. Nam si hæc de re latius disputare inuat Aduersarios, cum suo Iohanne Caluino agè disputent, vt qui non modò peculiarem hinc libellum ediderit, hæreticos iure gladij coercendos esse, verum etiam ipse id effecerit, vt Sernetus eius antagonistes, hæresis nomine Geneuæ extremo supplicio affectus sit. Qua re quid ipse sibi significarit, ipsi cogitandum relinquo: equidem nolim magnoperè in ea cogitatione versari. Nouit ipse, quàm grauerit Apostolus Romanorum secundo, appellet eos qui talia agentes, iudicant, & ipsi eadem faciunt, vt que ibidem illis pensitandum relinquat, quid à iusto

Libelli titulus est, Defensio orthodoxæ fidei, vbi ostenditur, Hæreticos iure gladij coercendos esse.

iudice Deo ipsi expectare habeant. Sed ego illum missum facio. Scitis est mihi id planum fecisse, nec illo decernendo Patres Concilii Constantiensis errasse, contra præfractos & temerarios Synodici decreti impugnatores, tanquam hæreticos, ex vtriusque Iuris præscripto agendum esse.

NVM CONSVLTVM SIT, COMMVNIONEM VTRIVSQUE SPECIEI CLTRA GENERALIS CONCILII AVTHORITATEM, APVD CATHOLICOS PERMITTI.

CAP. 56.

Non paucos inuenire est hoc nostro æuo, qui putent pro horum ratione temporum, à dictorum Constantiensis & Basileensis Conciliorum decretis tandem discedere, & vtriusque speciei communionem populo eam passim tan- toperè flagitanti, liberam permitti oportere: neque enim alio qui sper- esse vulgi sedandi, & in pace atque concordia retinendi, ac multò etiam minus ea quæ iam grassantur, horrenda fidei & religionis schismata ac dissidia vnquam componendi. Horum autem, qui ita sentiant, duplex genus est. Alij, apud quos S. Ecclesiæ auctoritas nondum plane pessum abiit, sed etiamnum in aliqua exstimatione est, cum iudicio ea de re loquuntur: putant, quemadmodum duo illa Concilia Constantiæ & Basileæ celebrata, id temporis consuetudinem Ecclesiæ laicos sub altera specie communicandi, ob multifaria tum pericula, tum offendicula præcauenda confirmarunt, obseruandamque statuerunt & iusserunt: ita etiam nunc flagitare necessitatem, vt à Concilio æque generali memorata consuetudo ob pacem & concordiam inter Christianos ferendam atque conseruandam mutetur, & communio, ablato tamen prius abusu omni, libera permittatur. Cum huiusmodi quidem ego contedere nolim: namque etiã sub Articuli exordium id testatus sum, non velle me ire inficiã, vt etiam vtriusque sæpediti Concilii decreta in fine satis luculenter innuunt obiuistas & rationi consentaneas maximique momenti causas, communionem hanc communi Ecclesiæ auctoritate & constitutione vel ordinatione, modo offendicula omnia eo nomine iam grassantium hæresum, & sanctis-

Quidã de cõ-
muniõne vtri-
usque speciei
laicis permit-
tenda nõ ab-
que iudicio
loquuntur.

sanctissimi Sacramenti impiæ prophanationes & indignæ abusi-
ones prius amotæ sint, posse rursus cautè permitti.

Alij verò, apud quos Ecclesiæ auctoritas exigui aut nullius est ponderis, in ea sunt sententia, in cuiuslibet Magistratûs potestate situm esse, absque præuia auctoritate & vnanimi Ecclesiæ assensu, subditis suis hanc vtriusque speciei communionem permittere: & remis- velisque in eam operam incumbunt, vt etiamnum catholicis principibus, magistratibus & Rebus publicis persuadeant, vt priuata potestate, Ecclesiæ posthabita auctoritate, decreta iam dictorum duorum Conciliorum eleuent ac aboleant, præcipiantque sacerdotibus, vt hæc Communionem laicis pro illorum voto administrent. Quibus vt ego assentiar, nulla possum adduci ratione. Cur autem non possim, iam paulò antè in octauo Articuli assertione maxima ex parte explicauit. Quod verò eæ rationes hac tempestate, qua religionis nostræ res longè difficiliori & horribiliori loco sitæ sunt, atque tum erant, plus oportunitatis habere videntur, maiori que numero iam suppetunt, visum est contra istiusmodi hominum opinionem & institutum velut summam & compendiosam eas repetere ac indicare.

Primò quidem manifestum est, istorum hominum curas & cogi-
tationes in id intentas esse, vt catholicæ Ecclesiæ auctoritatem, (quã
do quidem Ecclesiæ & Conciliorum generalium auctoritas non nisi
vna & eadem est, vt supra, ex Augustino præsertim, ostendi) plane
subruant & funditus euertant. Id verò nihil est aliud, quàm colunam
& firmamentum veritatis, vt à Apostolo Ecclesiam Christi appellat,
prorsus velle pessum premere, & hæreticis contra eam auctoritatẽ,
qua sola potest eis obstiti, semper sese impotenter subrigentibus locum
spatiique præbere sua falsa & vana dogmata & imposturas, quibus hoies
subdolè fascinant & seducunt, pro sua libidine propagandi. Nam si
vnius duntaxat Concilij euerfa sit auctoritas, iam vnà Conciliorum
omnium (vt quæ fundamento vno nitatur, atque indè cuncta robur
ac firmitatem capiant) omninò subruta erit: & vt Diuus Augustinus
Epistola 8. D. Hieronymo scribit, admissio semel in tantum auctori-
tatis fastigium vel minimo errore, sacræ scripturæ auctoritas omnis
collabatur. Quod idem certè de Concilijs generalibus sentiendum
est, quæ omnia vna præpotentis Dei potentia & auctoritate nitun-
tur,

Quidã secula-
ribus Magi-
stratibus &
communita-
tibus sine Re-
bus publicis
nõ rectè, nec
bona fide cõ-
sulant.

Comuniõne
vtriusque spe-
ciei admittit
re citra Con-
ciliũ, Eccle-
siæ auctori-
tatem abro-
gare est.

tur, & ex Sanctispiritibus, qui mentiri nescit, instinctu decernunt, si vnum aliquod eorum factum sit irritum, cuncta esse irrita. Cum autem ea Conciliorum autoritas semel prostrata est, iam subrutū est vnicum illud Christianæ religionis propugnaculum, quo vno ecclesia contra inferorum portas conseruatur, & hereses omnes profligatur ac destruitur, testibus Irenæo, Tertulliano, Origene, Cypriano, Athanasio, Basilio, Hilario, Chrysofostomo, Hieronymo, Augustino, & ad vnum alijs omnibus.

Seculares magistratus non possunt generalium Conciliorum decreta conuocare.

Secundò, consulunt homines isti secularibus magistratibus & Rebus publicis id vt faciant, quod nedum in eorum arbitrio & potestate sitū non est, sed etiam quod nullus Nationalis cōuentus vel Prouinciale Concilium possit. Cum enim antiquissima illa laicos sub altera specie communicandi consuetudo, in duobus illis Concilijs generalibus, accedente eò vnanimi omnium Christianarum nationū, inter quas Germanica tum certè postrema nō fuit, assensu, benè fundatis, planeq; Christianis & yrgentibus rationibus approbata sit & iussa obseruari, non potest sanè vllus iam Nationalis conuentus, vt Concilia præteream prouincialia, quæ vt Augustinus ait, per singulas regiones vel Prouincias fiunt, & plenariorum Conciliorum autoritati, quæ fiunt ex vniuerso orbe Christiano, sinè vllis ambagibus cedere debent, isthæc vtriusq; Concilij decreta vlla ratione vel mutare, vel abolere.

De Baptismo contra Donatistas lib. 2. cap. 3.

Vsurpatione communionis vtriusq; speciei, Ecclesie præfectis & sacerdotibus diuinitus collata potestas eripitur.

Tertiò, quando quidem Dominus, vt est supra fol. 588. & sequentibus fusè ostensum, V. Sacramenti dispensationem non laicis, sed solis sacerdotibus mandauit, vt ea ratione Eucharistiam ministrant, qua S. Ecclesia compererit eam dispensationem pro tempore cōmodissimè & saluberrimè posse fieri: porro sacerdotes ratione ordinationis, officij & vtorū nuncupatorū decretis generalium Conciliorū & Ecclesie Christi, suisq; ecclesiasticis superioribus obedientiā oēm præstare tenentur: ecquid aliud agunt isti, quos diximus, Consultores, quàm quòd seculares magistratus suadendo inducere molliunt, vt Ecclesie & sacerdotibus iam dictam potestatem ipsi diuinitus traditam adimant, eamq; sibi ipsi usurpatam autoritate vendicent? immò à sacerdotibus id exigant, vt diuinissimam Eucharistiam (quæ vel

vel maximè est sacramentum vnitatis, concordie & obedientie) ad eiusmodi dissipandam ac dirimendam coniunctionem, concordiam & obedientiam, faucia mente & conscientia administrant? Peruaserunt illi laicis, vt iam plerique putent, se propter conscientiam (nolunt enim intellectum suum Catholicæ Ecclesie decreto ac definitiōni subdere) vtranque Eucharistie speciem sumere debere. Ij verò, quos conscientia contra Ecclesie decretum agere tantoperè vrget & adigit, etiam aliorum, nempe sacerdotum, qui intellectum suum huic decreto subdidere, conscientijs ex Christiano officio consulere deberent, cauereque nè illas fauciarent. Non minùs enim, qui Christianus est, id curare debet nè alterius contristet & conturber conscientiam, quàm suam, vt Apostolus docet I. Cor. 14.

Quartò, in confesso est hæreses & offendicula, quorum causa Concilia illa Constantiense & Basileense supra dicta decreta fecere, hoc nostro seculo multò cumulatiores extare, quàm vel illorum Conciliorum, vel vllis alijs temporibus vnquam extiterint. Primò enim execrabilis illa Sacramentorum, veram ac realem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia præsentiam impiè negatiuum secta multis modis iam grassatur.

Alij Sacramentum non nisi meram figuram & solum esse volunt.

Atq; horum pleriq; aiunt, in Sacramento Christi corpus & sanguinem non adesse substantialiter, sed eorum duntaxat & passionis Christi energiam & efficientiam, in pane & vino credentibus ministrari. Ità Calvinus iam pridem docuit, & Velsius eius sectator iam breui hinc apud nos Colonie docere instituit. Atq; ij Sectarij cōmunionem vtriusq; speciei vrget vehementissimè. Cum enim nō credant in Eucharistia Christum esse corporaliter, sed duas illum tantum figuras, alteram corporis, alteram sanguinis sui instituisse, indè inferunt, quandoquidem diuersæ sunt figuræ, vtranq; sumi oportere.

Alij nostræ ætatis sectarij, ore quidem fatentur realem præsentiam, sed diuinam panis & vini in veram corporis & sanguinis Christi substantiam transmutationem negant: aiunt corpus in pane, panis manente substantia, & sanguinem in vino, salua vini substantia, porrigi.

Hæresis circa Eucharistiam iam immaniores extat, quàm Conciliorū illorū tempore: quæ omnes inordinata Cōmunionis alterius speciei amotione confirmarentur.

Item

Item, veram ac realem corporis & sanguinis Christi præsentiam, non in diuinæ consecrationis vi & efficacia, sed solum in vsu & perceptione, consistere.

Item, non singulas species sacramentum esse, in quo corpus & sanguis Christi substantialiter exhibetur: sed vtranq; speciem non nisi duas esse partes, ex quibus pariter datis sacramentum fiat: sicq; negat sub alterutra specie tantundem haberi, quantum sub vtraq;.

Item nonnulli eò tendere videtur, quòd in Eucharistia sub specie panis caro tantum, & sub vini specie sanguis tantum Christi sit absq; eius diuinitate: ea ratione, quòd Christi verba solius carnis & sanguinis, non autem deitatis eius expressam, vt ipsi aiunt, mentionem faciant. Sic sensit quidam ex eorū numero, qui hac vrbe excedere iussi sunt. Atqui, vt crebrò dictum est, hic Nestorij hæresiarchæ error est excrabilis.

Item Aduersarij omnes, vtranq; speciem tantoperè vrgentes, quòd quidem, vt ipsi asserunt, in solo vsu & sumptione sacramentū est, docent si quid inde casu aut aliter in humum decidat vel distillet, id non esse sacramentum: itidemq; si quid eius asseruetur, non esse sacramentum, sed merum panem: atq; eam ob rem Eucharistiam in arculis vel ciborijs, vt vocant, pro ægrotis asseruari minimè debere.

Item tradunt isti Sacramentum quouis tempore, & quamprimùm, etiam extra Missæ sacrum, à ministro, licet iam pranso vel cenato, confici, preparari, & ante oblationem illis quoque qui ante cibum sumperint, posse præberi.

Item V. Sacramentum non esse noui Testamenti sacrificium.

Item Christum Dominum in illo adorari non debere: qui verò id agant, pro idololatriis habèdos esse: & quod certè auditus ipse perhorrescit, appellant illud Baal, vitulum aureum, ignem Persicum.

Item detestantur & proscindunt acerbissimè V. Sacramentige-stationem.

Hi atq; eius generis errores alij iam circumferuntur apud Aduersarios, qui propemodum nihil præter has abominationes hominibus passim inculcant & ingerunt.

Iam si Communio vtriusq; speciei priùs, quàm isti & eiusdem fari-næ alij errores abominabiles profligati sunt, permixta erit, nimirum fa-

ciet

ciet hoc nõ minimùm ad eorum omnium errorum, quibus Aduersarij iam vbiq; præualefcunt, corroborationem, atq; è diuerso ad Ecclesiæ debilitationem: vt silentio præteream, hoc ipsum ferè innumeris Aduersariorum hæresibus & erroribus locum spatiumq; amplissimum præbiturum passim latius sese propagandi ac irrumpèdi. Nõrunt eruditi, qui communionis hereticorum sit particeps, eum quoque hoc ipso dogma illorum tacitè approbare, & eos, quatum in ipso est, Ecclesiæ Christi victores efficere. Ex hac quoque permissione id haud dubiè consequetur, vt corpus Christi pro ægrotis asseruari solitum, ex templis omnibus paulatim auferatur: loca quibus illud feruatur, destruantur: sanctissimum & piissimum de V. Sacramento Missæ officium, & celeberrima eiusdem V. Sacramenti solennitas omnino aboleatur, idq; cum horrenda illorum omnium irrisione & condemnatione, qui hætenus illud officium deuotè ac piè celebrarint, ac deinceps celebrare peroptent.

Quæ verò præterea in Christi Ecclesia hac occasione confusiones & perturbationes expectandæ sint, prudens quisq; per se nullo negotio diuinare potest. Sed hætenus de hæresibus & erroribus dixisse satis sit.

Porrò hodiè non minor, sed multò etiam immanior V. Sacramenti prophanatio extat, quàm Constantiensis & Basileensis Conciliorum auctoritate fuerit: cui quoque proculdubiò hinc non parùm roboris & virium accessurum sit. An nõ horrenda illa prophanatio est, quòd Aduersarij nostri corpus Dominicum à cæteris escis, vt ex Ecclesiæ institutione deberent, minimè dijudicant ac discernunt? Equidè illorum abusus non yidi, sed vt pius ille F. Henricus Helmefius Germanopolitanus in Homilijs suis Sermone 3. in die corporis Christi testat, hostias à plebeculæ cõmunionem reliquas, à canibus deuorandas in altari relinquunt, vel muribus rodendas, vel rapidis ventis dispergendas: & si quid vini remanet, hoc effundunt in terram, & pedibus cõculcant, aut morionibus, scurris, mente captis tradunt epotandum, vel ipsi in suis bibunt edibus, si multum superfit. Quæ verò maior possit huius diuinissimi Sacramenti excogitari prophanatio? Quòd si vtriusq; speciei Cõmunio, vt Aduersarij tradunt, absq; præuia Ecclesiæ in generali Cõcilio auctoritate, nõ sublatis priùs hisce perhorri-

YYYY dis pro-

Communio
discernit re-
ligionem.

Prophanatio
V. Sacramenti
iam maior est
quàm vnq; fu-
erit: itaq; si
mutatio faci-
enda sit, cau-
tè prospici-
endum est.

Cõtra hæc vi-
de Cypria. li.
1. Epist. 10. ad
Eucratium, &
c. Tribus gra-
dibus, §.
Præcipimus,
de Consecra-
tionibus.

dis prophanationibus & abufibus, permiffa fuerit, eadem profedè hac occasione etiam apud nos Catholicos, quod prepotens & fempiternus Deus auertat, fensim vi magna incrementa ita vt fatius fit, eos qui ex animi pertinacia alteram speciem percipere nolint, vsque ad Concilij definitionem à fumenda Euchariftia dehortari, quam anam illis porrigere, eam tam horrendum in modum prophanadi, eaq; abutendi. Eam enim prophanationem Patres non minoris criminis loco habuere, quam Iudæi Chrifto crucifigendo perpetrarint, vt eorum confentaneis testimonijs licet animaduerti.

Inordinatam
communiõis
vtriusq; spe-
cici permiffi-
onẽ, maioris
discordiæ, p-
pagandi schi-
smatis, & im-
pediendi fu-
turi ppediẽm
Cõcilij occa-
fionem fore.

Quintò, tamen fuprà dicti confultores id prætexũt, huius Ecclefiæ moris mutationem, & Conciliorum illorum abolitionẽ, paci & concordie, tum etiam preparationi cuidam œcumenici Concilij, & pacificæ iam grassantis in fidei & religiõis negotio schifmatis abolitioni magnoperè conducturã & fuffragaturã: attamen è diuerfo id certo certius est, hanc inordinatam permiffionem longè maiorẽ inter Christianos diffenfioni occafionem præbiturã: adeoq; schifma præfens mira indè accepturum incrementa, deniquè futuro propediẽm Concilio eam maxima allaturam impedimenta. Neq; enim vllam habet dubitationem, ea facta mutatione, non modò complures sacerdotes probos, fed etiam laicos fore, qui ægrè admodum contra Ecclefiæ Catholicæ obedientiam & Cõciliorum decreta acturi fũnt. Hos verò alij hanc mutationem amplectentes non poterunt non mirum in modum irridere, criminari, profcindere. Tum quoquè sacerdotes, qui confcientia reclamante contra Concilia venire aufi non erunt, fuis parochijs vel parœcijs, quarum eis cura demandata est, immeritò priuabuntur: vnde fanè non poffit non ingens proficifci discordia & perturbatio.

Atq; illud quoquè fuprà iam abundè probatum est, fi fécus fieret, eos qui id facerent, hoc ipfo à communionẽ aliorum omnium catholicorum huius ceterarumq; nationum, quæ Conciliorum illorũ decretis & mori Ecclefiastico etiamnũ adhærent, fefe segregaturos id quod certiffimè absque præfentis schifmatis mira propagatione fieri non poterit: quod tamen vel maximè cauendum est. Non enim potest vera fides & Ecclefiã esse in schifmate, dicẽte Apoftolo Ephe

Ambrosius de
Exceffu Sa-
tyri.

ho.

ho. 4. de Ecclesia: Vnum corpus, & vnus fpiritus, ficut vocati eftis in vna fpe uocationis veftræ. Vnus dominus, vna fides, vnum baptifma. Vera Ecclefiã nõ est in schifmate.

Huc accedit, nõ rectè eam poffe dici Communionem, qua fe quidã ab aliarum Christianæ religionis nationum communionẽ feperant. Ait namque Apoftolus: Vnus panis, & vnum corpus multi fumus, omnes quidem de vno pane participamus: putã in vnitatẽ & concordia fidei. Vbi enim, vt inquit Ambrofius, diffenfio est, nihil rectum est. Ac nihilo minũs moleftiffimum id foret, eiufmodi vfurpata communionẽ tot Christianorum myriades aliarum nationum ob illorũ catholicam Communionẽ iudicare & condemnare, & idem expectare ab illis, haud dubiè Germanicę nationi non magnæ id laudi daturis, quod Concilia illa Constantiæ & Bafilęe habita, iam abrogari pateretur, quæ tamen ipfa olim, præfente Romanorum Imperatore, præ alijs nationibus vel maximè expetiẽrit, defenderit, ac propugnãrit.

Vfurpacio
huius commu-
nionis pluri-
mũ obfuturã
Cõcilio.

Postremò dubium non est, quin hæc mutatio breuẽ futuro Concilio maximũ fit impedimentum allatura. Quanto enim nos Germaniã ceteris nationibus, ex quibus Synodum cogi neceffè erit, antè quàm illa denuò inchoetur, magis nos alienos effcimus ac fegregamus, tanto minũs boni in Concilio effcere poterimus: fi non etiam penitũs ea occafione præpediendum fit: quod nè fiat, contentiffimis animis orandus est Deus.

Quid Magi-
ftratibus hæc
in re perpen-
dendum.

Propter has aliasq; plures maximi ponderis rationes, quas cordatus quisque & intelligens apud fe haud difficulter potest colligere, quibuslibet catholicis magiftratibus hac in re diligenter profpicendum incumbit, nè facilè fibi ea perfuaderi finant, quibus magis magisque augmentando schifmati occafionem præbeãt, atq; eo ipfo Dei aduersũm fe iram & indignationem prouocent.

Obfecro autem, vt quę pro mea fimplicitate hĩc mihi confcripta fũnt, eanemo in partem peiorem interpretetur. Nam teffe confcientia mea, non alitèr fcripti atquè fentio & capio.

Nec pro meo iudicio vllam ego aliam perfpicio viam, quàm fi Communionem vtriusque fpeciei omĩndõ liberam habere vifum fit,

YYYY 2 vt pro

vt pro generali Concilio celebrando insistatur, atq; in ipso Cōcilio ea cōmunio petatur, idq; vnà cum errorum & prophanatiōum omni-um amotione, & necessarię Ecclesiasticę disciplinę instauratione ac institutione. Nec dubium totius Christiani orbis, vnanimi consilio & sententia illud cautè prudenterq; permissum iri, quod ad diuinitati Sacramenti honorem, & credentium salutem facere queat. Aliter verò, vt dictum satis est, fieri non potest. Atq; his ego Articulum hunc de Cōmunionē alterius speciei, qui inter quatuor primarios Articulos postremus est, absolutum volo: ea spe fretus, me in illo factis superq; id planum testatumq; fecisse, Communionem hanc Christianam, piā, & inculpatam esse, Synodosq; Constantiensem, Basileensem & Florentinam non nisi quod Christianum sit & catholicę Ecclesię doctrinę cōsentaneum, decreuisse, meritoq; tantisper, dum aliud Ecclesia p̄scribat & ordinet, id obseruari debere.

Atq; ita in p̄sentiarum huic meo instituto operi, adeoq; quatuor primarijs Articulis, quos Dei fretus auxilio tractādos suscepi, primò quidem de vera ac reali corporis & sanguinis Christi in V. Sacramento à consecratione p̄sentia, tum de Eucharistię asseratione, subinde de illius adoratione, ac postremò de alterius speciei Communionē, supremam manū impono: obsecrans omnes è religione Christianos, vt hanc meam exiguam operam æqui boni consulant, nec sint ad iudicandum p̄cipites, nisi prius omnia accuratè lectitārint, & scripta diuina atq; Patres, quibus ego nitor, quodq; ego me refero, diligenter inspexerint, expendērintq;. Quāq; nihilo minùs ego quęcunq; hęc mihi scripta sunt & elucubrata, Catholicę Christi Ecclesię determinationi ac iudicio submitto.

DEO GRATIAS.

INDEX

INDEX RERVM AC VERBORVM, NON QUI- DEM OMNIVM, SED QVAE IN HOC pio & egregio D. Gropperi volumine potissimùm tractantur, opera Barth. Poit sedulò congestus, iuxtaq; literarum seu casuum ordinem summa eiusdē cura digestus.

Meminerit lector, adiectam numeris literam a, indicare superiorem bipartiti folij aut lateris portio-
nem b, inferiorem: sicubi verò neutra illarum subijcitur, posse indifferenter vtraque in lateris parte, quod
queritur, inueniri. Hoc animaduerso, & restitutis paginarum istarum, 34, 125, 215, 254, 323, 493, sua in
loca numeris, erit inuentu, quod Index monstrauerit, haud difficile.

A Aronicū sacrificium cui quomodo ces- serit	217 b 218 a	tendat	587 b
Abactio catechumenorum à mysterijs, quid p̄ se tulerit	320 b	abominatiōi quibus hodiè sit Eucharistia	410
abbas Tuitien̄ quid quasi vates dixerit	587 b	abrahae exemplo quid nobis curandum	53 a
abiatharis dispensatio quæ quid quos meritò doceret	700 b	abrahae in sinum qui descenderint	273 a
abirionis exemplo quis vbi non ita pridè terre hiatu castigatus	571 a	abrahae qui Deus apparuerit	467 a
abiturus hinc Iesus, qui se nobis reliquerit	56 b 57 a	abrahae qui dies Christi p̄uifus	52 a
abiuratio Berengarij quotuplex, & quæ qualis	390 392	abrahae quò tres visi, vnus verò adoratus	467 b
ablacione iugis sacrificij, Antichristo viam parari	587 b	abrogatū à Christo qui verò sacerdotiū	567 a
ablutio carnis quid, aut cur fiat	99 a	abscessus Christi vnde, p̄ quid abusus fiat	431 b
ablutio pedum ante communionem cur omif- sa	680 b	absentes qui quò se mutuo cōplectantur	586 b
ablutio pedum in cœna, an adhuc necessaria	679 a	absentia num fide p̄sentia fieri queant	51 b
ablutiōis pedū omissione quid quomodo hæ- retici contra se fateri cogantur	681 a b	absentibus qui Dñi corpus trāmissum	404 b
ablutio pedum spiritualis ac vera, quid	682 b	absolutio quibus confessis qua cautela dari so- leat	248 a
abolendis figuris Christum minimè figuratè locutum	13 b	absque charitate haberi quidem sancta mul- ta posse, prodesse verò non posse	282 b
abolitio paschalis agni qui per Christum facta	32 b 33 a	absque offendiculo qui Dñi corpus edatur	221
abolitio sacrificij iugis quid Germaniæ por-		absq; sacerdotibus neque salutem, neque pro- missa bona haberi posse	539 a
		absque singulari Domini mandato, nullā cre- aturam potuisse corpus eius cōficere	569 b
		abstemius inter Apostolos quis	618 a
		absentio à cōmunionē, quid mali aut damni pariat	313 b
		absentio aliquātula q̄ quid boni p̄ferat	314 a
		abstinentia quæ cur vetita	677 a
		abstinentia quæ quò necessaria	155 a
		absurditas quæ vnde sequatur	17 21 26 a 39 a

YYYY 3 abuso

IN PRAEDECEDENTEM D. IOHAN. GROPPERI

abuso sacramento, indè qui Christus abscedat	431 b	adorari Christum à nobis & angelis in Eucharistia	479 a
abusus deferendæ Eucharistiæ quis qualis	455 a	adorari Eucharistiã	339 a
abusus Episcoporum quorundam qualis	452 b	adoratam ab Areopagita Eucharistiam	75 a
abusus in circumferenda Eucharistia qui	515 b	adoratio quæ quàm diuersa	481 a
516 a		adoratio quæ quam fidem necessariò sequatur	470 b
abusus qui quò irreperierint	512 b	adorationem Christi in Eucharistia qui David	492 a
Acceptio corporis Dominici quæ qualis	194 a	adoratio Christi in eucharistia, quæ non sit rectè	244 b 469 a & deñ
acceptio verborum quæ qui tractanda	339 b	adoratores qui quales	44 a 488
accessores Eucharistiæ simulati qui	170 a	adoratum esse in figura Christum, nobis quid innuat	466 a
accessuris ad Eucharistiam, quid quòcum dicendum	487 b	adoratus coram arca qui Deus	468 a
accessus ad Eucharistiam qui procuradus	489 a	adoratus in figura qui patribus Christus	468 a
accessus ad mensam Dñi quis qualis	172 a 363 b	adpersorium baptismum perindè ac immer-	595 a 596 a
accessus Eucharistiæ indignus quis	670 a	sorium, validum esse	595 a 596 a
accidentia absq; subiecto constare posse	201 a	Aegrotorum causa Eucharistia qui iam olim	624 b
accidentia quæ ubi qui maneant	338 a	asservari soleat	112 b
accipi corpus Christi non animo solù, verùm ore etiam	51 a	ænimata olim quæ qualia	546 b
accipi ex altari corpus & sanguinè Dñi	349 a	æquipollentia diuersorum Christi verborum	553 b 591 a
accubuisse Christum in synagoga, sed corpus suum transmisisse ad mensam ecclesie	329 b	quæ qualis	632 b
achillibus quot vndè qui oppugnetur Ecclesia	529 b & deñ	æquipollentium quid seu vtrum fiat, nihil re-	172 a
achis quid aut quis	218 a 219 a	ferre	369 a
actio quæ qua præstantior	536 b	æquitas hæreticorum in allegandis canonibus	112 b
actionum bonarù & olim & hodiè summi ho-		quæ	165 b
stes qui	88	æternæ vitæ pignus quid	145 a
Addere & demere verbo Dei, quibus hodiè pe-		æternum, mysticè quid	363 b
culiare	40 a	æthiopsia Moysi mysticè quid	112 b
ademptio vitæ quæ qualis	212 a	Affectationes quorundam non impiorum quæ	145 a
adeps frumenti & cortex sacramenti, quomodo & cur opponantur	375 b	quales	363 b
adinationes seu argutationes quæ qui dispellendæ	228 b	affectus quò ubi nos esse deceat vel oporteat	252 a 261 b
administrationes quæ quales, aut quomodo usurpandæ	536 a	agri baptismum & Eucharistiam quibus nominibus honorent	506
adorandam nobis ab Origene tradi Eucharistiam	471 a	Agapetus Pape qui qualem claudum & mutum sanarit	507 a
adorandã prius carnè Christi, quæ edendã	482 b	agnus quis què ex mari quò liberarit	216 a
adorandum in Eucharistia, quod Magi in præsepi adorarunt	477 a	agnus quis cuius sit rypus	32 a 304 b 356 b
adorandus quantoperè Christus	481 a	agnus Dei in Eucharistia qui accipiatur	141 a
adorandus in Eucharistia Chrs & quò	371 a 489 b	agni carnes cù lactucis agrestibus edi, quò	344 a

DE V. SACRAMENTO LIBRVM, INDEX

agni pro carne & sanguine quid quò substitutum	357 b	usq; valere, qui quò oppugnent	552 a 564 b
agno Dei quæ precatio in altari offeratur	478 a	alterius speciei reiectores sacrilegos esse	660 a
agnum Dei in altari iacentem, pro defunctis deprecari	477 b	amantium, & pferim q maxime ament, quid sit	171 b
agnum Dei in Eucharistia sumi aut edi	473 a	ambrosius & Augustinus quid, si huc redirent, dicendi	511
agnum in vna Ecclesie domo edi, quid sibi velit	558 b	ambrosius miracula quæ qui defenderit	525 a
agonisticè dicta quæ, à quibus quæ differant	107	ambrosius quæ Sacramentarios validè cõfuteat	197 b
agrippinensis Gortsdraht, quàm longè aliter à hodiè agi solita	516 a	ambrosij admonitione non commotos, haud facillè vilius commouèdos	197 b
agnus quid, & num curiosè vbiuis obseruanda	339 b 340 a	ambrosij de rara Græcorum communionem asserit	586 b
Alberti Magni laus ac testimonium	662 a	ambrosij & Augustini laus	480 b
alemanis quid potissimè animaduertèdum	723 a	ambrosij & Chryostomi comparatio	209
alexandri Halesij encomium ac testimonium	638 b 662 a	ambrosij libros quæ cur hæretici reijciant	194 b
alexandri I. testimonium	470 a	ambrosij preces quæ quales	504 a
alexandrino cuidam Serapioni infusam esse Eucharistiã, qui diuersim intelligatur	629 b	ambrosij p fide catholica zelus quantus	211 a
630 a		ambrosij soror quæ qualis	192 a
aliter nos Christo baptismo, aliter Eucharistia vni	54 a	ambrosij testimonia de sacramento Eucharistiæ	186 b & deñ item 418 b 480 b 500 a 549 580 a 586 a
allegatio scripturæ quæ qualis	60 b 245 b	ambrosij testimonia quæ quantè sint autoritatis	207 b
allegoria quæ ubi cauenda	41 b 43 a	ambrosio qui libri asseriti aut asserendi	194 b
alphonsi Viruesij encomium ac testimonium quod quale	629 b	amen Hebraicè quid	85 b
altaris ac baptismi sacramenta quàm sint diuersa	226	anictu vino aut vna sanguine lauari, quò	104 b
altaris oblatione defunctis succurri	181 a	amor quæ quantus	171 b
altaris sacrificium, ordinantibus Apostolis, p mortuis oblatum	582 b	amphilochij episcopi encomiũ ac studiũ	395 b
altaris sacrificia quales quorum sint propitiationes	260 b	amphilochij testimonium	437 b 637 a
alteram sacramenti speciem qui qua ex diffidètia impugnent	602 a	Anabaptismi causa, quod pium opus qui omif sum	680 b
altera eucharistiæ specie effectus eosdem, ac vtraque, consequi	640 a	anabaptistæ & Nouatiani quæ in re cõueniãt	540 a
altera sub specie tantum, quantum vtraque, summi & esse	606 a 642 b	anabaptistæ quæ ubi aliqñ cõmunionem adorant	693 b
alterius speciei communio quæ sit rationabilis & antiqua	659 700 a	anabaptistæ quarũ hærefum errores suscitãrunt	83 a
alterius speciei communionem nihil pugnare cum Domini verbo	613 b, perindè, ac vtri-	anacephaleosis quæ qualis	311 b 323 b 642 a
		anastasi Sinaen testimonium quod quale	521 b
		anathemate quo qui cur plectantur	710 a
		andree Apostoli de Eucharistia testimonium	136 a
		angelicis manibus Eucharistiam cuidam viro sancto porrectam	185 b
		angelicũ ad cibum qui vel inuitemur, vel accedamus	281 b
			ange-

IN PRAEDECEDENTEM D. IOHAN. GROPPERI

angelos cum hominibus Christum in Eucharistia adorare	479 a	intelligenda	223 b 214 a
angelos & archangelos in Missa adesse	181 a	apostoli externam baptizandi formam qui munitur	597 b
183 a 208 b 349 a 420 b 478 a 479 a		târint	78 b
anglia quid cui Gregorio debeat	343	apostoli qui sacerdotes facti	86 a
anima qui dicatur sanguis	235 b	apostolorum commentaria quid	673 b
anima qui faginetur, illuminetur, muniatur, consecratur, emaculetur	99 a	apostolorum exêplo quid Ecclesiae licuerit	582 b
anima cur quibus hæreticis mortale esse oporteat	235 a	apostolorum ordinatione pro mortuis ordinari	568 a 588 a
animarum prædones qui quales	396 a	apostolis quæta vnde qui collata potestas	535 b
añalcula q̄ qualia, & quos mysticè denotet	61 a	apostolis quid ordinandû Christum reliquerit	655 a 683 a
animalis homo quis	361 a	apostolis quid solis qui à Christo traditum	569 b
animi malignitas quæ qualis & quæta	302 a	apostolos communionem speciei vnius sepe vsos	618 a
ante sumptioem Christi corpus in eucharistia adesse	281 b	apostolos verum Christi corpus, antequam celix consecraretur, sumpsisse	547 a
antecursores Antichristi qui	587 b	apostolicæ Sedi non cõmunicantes, pro hæreticis haberi	710 a
antichristi synagogæ quæ quales	64 a	apostolici concilij primi decretum quod	672 a
antichristo qui vnde via paretur hodiè	587 b	apostolico verbo quo qui contra Christum abutuntur	11 a
ἀντίχριστος quid	663 a	apostrophe ad hæreticos q̄ qualis	396 b 397 a
antidotum non moriendi, quid	81 a	apparitiones Dei qui factæ intelligantur	466 b
antiochenæ synodi decretum quod quò cui cesserit	713 a	appensum in cruce corpus, in Eucharistia esse	372 b
antiquitas qui vel sequeda, vel auscultada	59 b	applicatio passionis seu meritorum Christi qui fiat	584 b
antistitum delictis priuatis non tolli Ecclesiae auctoritatem	700 b	apprehensio rerum per fidem, quæ qualis	51 b
ἀντίτυπος quid quibus vnde aut qui dictum	67 b 143 a 354 a	Aquæ ex petra deductio quæ qualis	196 b
antitypi vox quid vbi quibus cauilli pariat	142 b	aquæ in sanguinem, & sanguinis in aqua mutatio qualis	196 a
antitypi voculam, Basilio vsam, Sacramentariis nihil opitulari	103 b	aquæ petrinx & sanguinis Christi discrimen quod	305 a
antitypa quid	142 b	aquæ in vinum mutatio quæ quid sibi velit	330 a 412 b
antoninus Pius qd debeat Iustino martyri	84 a	aquitaniæ ducis rebellio quæ quo miraculo repressa	509 b
anuli similitudo quæ quid sibi velit	376 a	Aranearum instar qui quò ex floribus venenû colligat, aut benè dicta deprauet	126 b 265 a
aperto an operto capite orandum	676 b	arca Mosaica cuius figura, 311 a. & qd inclusum habuerit	511 b 512 a
aphrici seu Punici authores hic citati, q	382 a	arca deportatio q̄ qd nobis innuat	511 b 512 a
apoerypha hæreticis quæ	70 b		
apologiæ pro fide Christi ad Antoninum quæ quales	84 a		
aponij testimonium quod quale	608 b		
apostolus Galliarum quis	70 b		
apostolus Germaniæ quis	349 a		
apostolus quos quo verbo dânet ac terreat	47		
apostoli & Augustini verba quæ qui similiter			

DE V. SACRAMENTO LIBRVM, INDEX.

arca temeraria inspectio quibus quanti con-	513 b	articuli Hussitici duo primarij qui	648 b
stiterit	120 b 513 a	articuli quatuor primarij huius operis qui	5 a
arcendi ab eucharistia qui	120 b 513 a	articuli quot & qui quorum conciliorum decretis diffiniti	657 & deñ
archadius Imperator quid quomodo à Chry-	209 b	articulorum quatuor primariorum huius opus primus quis	8 II. 409 III. 460 III. 526
ostomo contenderit	648 a	articulorum 4. primariorum repetitio & conclusio	714 b
archiepiscopi quot Synodo Constanti interfuerint	426 b	artifices qui quales	111 b
arclatei Concilij Decretum quod quibus san-	70 b	Asiani authores hic allegati qui	380 a
nis à quo exceptum	426 b	asina Balæ q̄s cachinnatores corripiat	490 b
areopagitæ cuius auctoritas quanta	415 b 513 a 569 b	ascensurus hinc Christus, qui se hic nobis reliquerit	56 b 57 a
areopagitæ de Eucharistia testimonium quod quale	662 a	assertio Luterana q̄ q̄ sit mera insania	445 a
argentinas quis quantus Theologus	629 b & deñ	assertum à Christo, id nõ posse nõ verum esse	90 b
argumenta hæretica aduersus Ecclesiam de eucharistia, quot & qualia	128 b	asseruatio seu reseruatio Eucharistiæ q̄ non sit noua	86 a 109 b 110 a 459 a
argumenta hæreticorû præcipua, quàm sint futilla, 531 b quæ qui conuellenda	397 a	assium qua obsidiõ diuinitus liberatû	511 b
argumenta hæreticorû vitreas esse acies	615 a	Athanasij de V. Sacramento Eucharistiæ testimonia	122 b & deñ item 124 b 472 a
argumenta inualida quæ	28 b	attentio seu aduersio vna & sola ad vitam benè moratam sufficiens, quæ	177 b
argumenta Sacramentariorû quæ qui p̄ Christum elisa	299 b	Auctio panum miraculosa quæ cur vnde facta	171 b
argumenta Sacramentariorum putridis fundamentis	698 b 699 a	audientes qui olim dicti	250 b
argutationes hæreticæ quæ quales & qui diluendæ	537 a	augustinus ad Ephesinum I. Concilium vocatus, qui emanserit	320 a
arianæ heresim non tanta barbarie, quàm hodiè Luterana vsurpat, vsam	524 b	augustinus quot annis Manichæismo irretitus	246 b
ariani miracula quæ qui blasphemarint	131 b	augustini ad vnitatè hortatio quæ, quò quàm nequiter per schismaticos rapiatur	265 a
arianorum cauillatio quæ qualis, eiusq; cõfutatatio	131 a	augustini apophthegma qd qua de re quantum	64 b
arianorum & Sacramentariorû cõfutatatio	525 a	augustini cur verba aliquot de Sacramento obscura	215 b
arianorum heresis qualis	138 a	augustini & Cyrilli commendatio	212 b
arianorum pertinacia quanta	509 b	augustini qualia, quot & quanta de V. Sacramento testimonia	213 214 & deñ item 419 b 420 a 482 & deñ 504 b 505 a 698 a
arietes & tauri, quales cuius figuræ	61 a	augustino Christum in Eucharistia adoratum	280 b
arietibus quot & qualibus qua in parte Ecclesiam qui oppugnent	529 b	augustino quæ cõfatio summè placeat	586 b
arma sacerdotis quæ qualia	529 & in	augustino quæta vis & iniuria vñ inferat	199 a
armis quot & qualibus Ecclesia vnde impugnetur	61 a		
arrogantia aut superbia quæ qualis	410 b 411 a		
articulus Græcus q̄s quã vim habeat	459 b		
articulicx quatuor primarijs secundi partes principales quot, & quæ quales			

IN PRAECEDENTEM D. IOHAN. GROPPERI

augustino quid per Oecolampadium falso obiectum seu ascriptum	213 b	baptismo & eucharistia diuersa esse instituta	118 a
augustino qui habita generalium conciliorum autoritas	702 a	onis suae formam	118 a
augustinum contra eucharistiam a quoquam trahi, quid praefereat	213 a	baptisimum Iohannis alium, alium Chrifti.	280 a
aurelianus, licet ethnicus ac persecutor, quid miri fecerit	713 b	sc	280 a
aureus Bernardi sermo quis	369 b	baptisimum solo Christi nomine factum, rati	598 a
aureus vitulus quid conuicij quibus sit	4 a	Apostolis ad tempus fuisse	597 b
authores qui contra quos citandi	382 a	baptizandi forma quae quomodo mutata	675 b
authores qui hic nominatim non citati	378 b 379	baptizandi nullum certum institutum esse dic	675 b
authorum hic citatorum catalogus	382 a	baptizandi tempus peculiare olim quod	451 a
authorum scripta Dionysij Areopag. asserendum catalogus	71 a b	baptizare quid sit	596 a
authoritas quae cui assimilata	697 b	baptizatis quam diuersim infundat fides	226 b
authoritas quae cur tam stricte manutenenda	718 a	baptizatis quid p quibus priuilegij fuerit	401 a
authoritatem ecclesiae qua in re qui vel inuiti fateantur	681	basileensi concilij decretum quod quale	394 b
authoritatem ecclesiae reiicientes, omni doctrinae uento exponi	527 b	650	
authoritatum Cyrilli recapitulatio quae qualis	311 b	basileensi concilium mendaciter ab haereticis inculari	532 a
auxentius Arianis quid	211 b	basilius quis cur Magnus cognominatus	137 a
auxilium a V. Sacramento recte implorari	502 a	basilij Magni de sacramento Eucharistiae testimonia quae qualia	137 b & deinde
Azymi & fermentati uetatio & receptio quae qualis	678	item 417 a 428 a 436 b 473 a 503 a 549 a 570 a 623 a	
azymone, an fermentato, in Missa utendum	678 b	Beda quanti sua etiam aetate habitus	355 b
B acchus & Ceres a Christianis coli cur putati	247 b 486 a	bedae & Theophylacti comparatio quae qualis	355 b
baculus Domini sustentatiuus quid	145 a	bedae testimonia de sacramento eucharistiae quae qualia	356 & deinde item 421 a 453 b 507 a
baalam quid sit	595 b	beelzebubici qui quo responso digni	524 a
baptismus & Eucharistia qui vel conueniant, vel discrepent	127 b	bellouacensi Vincentij testimonia quae qualia	637 b 638 a
baptismus quis qualis, unde qui impugnat ac defensus	595 596 a 599	benedictio Cyrillo quid	301 b quae quantum ualeat 196 b 241 a quid aut boni confert, aut mali depellat 314 b quid queat aut nequeat 559 b quae qualis sit 615 b
baptismi & eucharistiae energiam ubi Paulus qui explicet	55	benedictionis calix quis	176 a
baptismi & eucharistiae comparatio quae qualis	126 b 127	benedictionem non attendere in quibus peccatis sumus, quid sibi velit	315 a
virtus & efficacia	342 b 497 b 498 a	benedictus cur cui defuncto eucharistiam impoferit	506 a
baptismi administratio quibus commissa	536 a	benedictio Nursini eucharistia qui coluerit	447 b
baptismi figura quae qualis	112 b	benedictio diuina non dimidiari aut mutilari	596 b
		berengarij errorem primum Sacramentarios, secundum Lutheranos sequi	390 b 391 b
		berengarij reuocatio seu palinodia	1. 390 II. 391
		berengarij poenitentia & exitus quis	392 b

DE V. SACRAMENTO LIBRUM, INDEX

berengario quid cur facile condonetur	213 a	le	490 a 662 a
bernardus qui doctor tantus euaserit	368 b q	bonnam haeretici qui quomodo aut uenerint, aut uocati sint	565 b
mira qui fecerit	507 b 508	botrorum multorum in unum confluxio, quid nos doceat	263 a
ac furfurem uocet	592 a	Brentius quid contra suos complices cum Ecclesia asserat	703 b
qui una sacramenti specie usus	628 a	breitij & Melanchthonis dissidium quod quale	688 b
bernardi pia dicta quae quorsum ab haereticis torqueantur	373 b 374 a	bruta flexis genibus eucharistia adorasse	490 a
bernardi laus, eiusque de sacramento eucharistiae testimonia	368 ac deinde ite 429 a 486 b	Buccella quae qua conscientia sumenda	417 b
543 b 549 b 641 a		bucerus Groppero qui habitus	565 b
bertramus cuius haereseos fons aut occasio fuerit	213 a	bucerus qua in re quo haeretico melius sapuerit	546 a
bertramo & Berengario quid haeresis acceptum feratur	379 a	bucerus quibus cum haereticis qui Bonnam uocatus	565 b
bethaua Bethaua quid, & cur quibus ubi & unde publice id exclamatum	522 a	buceri & Melanchthonis calumnia in quos qualis	663 b 607 b
bethsamarum plaga quae quanta	513 b	buceri calliditas quanta	565 b
Bibere Christum nouum uinum in regno patris sui, quid	154 a	610 a calumnia quae quanta	645 a 657 a 662 b
bibere sacramentum quid	251 b	impudentia	652 a
bibere sanguinem quem aut cuius, qui quomodo dicamur	114 a	652 a techna seu nequitia	662 b
bibite ex hoc omnes, quam unde quod torqueatur	364 b 565 a	682 b 683 a	
quibus iuxta quos qui dictum	530 a 531 b 533 a	guersatio siue circuitus	682 b
bisariam Christus qui carnem suam dedit	16 a	bucorum suis, ipsius uerbis mendacij conuinci	662 b
bisariam q patres de V. Sacramento loquantur	187 b	bucanica Diocesis Colonienfis deformatio	566 a
bis sese Christum immolasse, & bis sacerdotij dignitatem suscepisse	158	Byzantij quid miri quando acciderit	626 b
Blandinae martyris in tormetis confessio	84 b	C achinnus haereticorum quis quibus clericis acceptum ferendus	198
blasphemia haereticorum quae quanta	50 b 246	caeca quae quomodo illuminata	551 a
quae qui per quem retusa	106 b 107 a quae quibus hodie sit summa religio	410	
blasphemia Lutheri quae quomodo vel digito palpet	413	caecitate quanta qui hodie laborent	18 a
blasphemia haeretica quae qualis aut quae crassa	162 b	caelestem militiam Missae sacrificio ad stare	181 a
323 a 336 a 491 b		caelestes potestates quid, sacrificante sacerdote, agant	478 a
blasphemiae in V. Sacram hodie quae quales	157 b	caelestium uocabulo digna aut indigna quae	95 a
blasphemiae quae qui conuincenda	496 b	caelestini noie quis cui concilio praesederit	300 a
Boemi Hussitici in quas sectas dissecti	689 a	caetera, cum uenero, dispona, quod sibi uelut	655 b
& qui aliquam sanguinem Christi prophanauerint	692 693	cahanae Rabbi Iudaici mirum de eucharistia testimonium	562 b
boemi quid quibus debeant	645 646 647	calamitates quae quibus acceptum ferenda	48 a
bonaullensis abbatis testimonium quod quale	508 b	calix benedictionis quid	54 a
bonauenturae laus ac testimonium quod quae		calix quid uasis sit	191 b
		calix quis, cuius sit Testamenti ob signatio	103 b 108 b
		calix quis qualis	176 a
		calix quis qui praesignatus	153 b
		calix qui uerbum Dei percipiat	96
		calicis unius in multos distributio quid	77 b 78 a

IN PRAEDECEDENTEM D. IOHAN. GROPPERI

calicem aliquantò post panem porrectum esse, quid innuat 534 a
 calicem nõ frustra institutur, etiam si vulgus eo non utatur 603 b
 calice sacro qui quasi vexillo aut tympano vsi 694 a
 calices ministeriales qui quales aut quid 447 a
 calicum duorum mentio apud Lucam quid sibi velit 130 b
 calicum venditio quæ qualis 436 a
 calliditate q̄ qui hodiè Ecclesiam inuadant 2 a
 calligonio eunuchus quis quid Ambrosio minatus 212 a
 caluini de Sacramento sentimentum 719 b
 caluinum hereticos gladio coerendos docere, & coercere 715 b
 calumnia heretica quæ qualis 168 a 527 a
 calumnia in synodum Constan. quæ quanta 705 b 710 b
 calumnie q̄ sitio quibus hodiè q̄ cõfusta 126 b
 calumnia Sacramentarium quã qui quò longè antè præuenterint 102 a
 calumnie aduersum concilia Constan. & Basileen. quæ quales 652 b
 calumnie hereticæ quæ quales 524 b
 calumniarum Melanchthonicarum dilutio 496 b 497
 calumnijs hereticis cur quid maximè obnoxium 526 b
 calumniatores qui quales 644 b
 canaricn episcopi laus ac testimonium quod quale 629 b
 canon Missæ quàm sit vetus 205 a
 canonis aperta verba q̄, cuius hereticos mendacij conuincant 162 b
 canone sacrosancto non vtentes, sacramentum non conficere 247 b
 canones qui quam cõionem approbent 624 a
 cantica quæ quos minimè deceant 287 a
 capernaite vndè qui offensi 251 a
 capernaitarum durities quæ qualis 222 a
 capernaitarum & Sacramentarium conspi ratio 266 b
 capernaitaru murmur qui hodiè iustificet 22 a
 capernaitaru opinio seu stupiditas quæ qualis 218 b 221 a
 capernaite Christum melius, ac Sacramentarios, intellexisse 278 b
 capnion quãtã apud q̄s sit existimatiois 1000 b
 captatio heretica quæ qualis 284 b
 captatio troporum quæ qualis 36 a
 captatio verbuli minus propriè vsi, q̄ q̄llis 334 a
 captiuo cuidam quid miri quò obtrigerit 345 a
 carbo quis qualis aut quid 353 b 489 a
 cardinales quot synodo Constantien. interfuerint 628 a
 caro carnem nõ capiens, qualis aut quid 261 b
 caro Christi nobis qui vniatur 366 a
 caro cur abluatur, vngatur, signetur, &c. 99 a
 caro cur Chfi corpore & sanguine vescat 99 a
 caro & sanguis Chrlti quò meditanda 464 a
 caro & sanguis quàm diuersè diuersis in locis capiantur 156 b 177 a
 caro & sanguis qui sacramento infunt 30 b
 caro Eucharistiæ qualis 464 a
 caro Iesu qualis sit cibus 18 b
 caro nostra quãtã Deo sit curè & honori 99 a
 caro quæ qualis aut quid, quidve tandem possessura 157 a 322 b 361 b
 caro qui factus Christus 315 b
 caro qui non profit aut profit 31 a 94 b 123 b
 321 a 377 b 378 a 482 b 484 b
 caro qui sua Christus sit 307 b
 caro verbi Dei quid 113 a
 caro vndè reddatur viuifica 322 a
 carnis Chfi & nra, Heuq̄, & adq̄ collatio 364 a
 carnis Christi substantiam in eucharistia verè præsentem haberi 369 a
 carnis cuius virtute qui qn̄ resurgemus 308 a
 carnis nostræ à Christo assumptæ, q̄ certiores siamus 166 b
 carnem à Deitate assumptã, nunquam postea desertam esse 31 b
 carnem Christi viuificam esse 310 a
 carnè cur nostram Chfs assumpsit 79 b
 carnem Dñi, forma panis operatã accipi 217 b
 carnem eandem in qua Christus versatus est, nobis porrigi 369 a
 carnem

DE V. SACRAMENTO LIBRVM, INDEX.

carne & sanguine suum qui & quàm appositè nobis Christus tribuerit 302 a
 carnem ex Maria virgine sumptã, nobis in Eucharistia præberi 174 b
 carnem non prodesse quicquam, qui intelligendum 172 b 173 a 175 a 224 b 279 b
 carnè qui & cur suã Chfs nobis dederit 171 b
 carnem suam dupliciter Christum dedisse 16 a
 carne Chfi nos ad immortalitatè viuere 134 a
 carniū abstinentia q̄ cur verita 677 a
 carniū esus quis qualis 677 b
 carnib⁹ initio Ecclesiæ Christianos ferè abstinuisse 84 b
 caroli Quati encomium 212 a
 cassio antistiti Narniensis quid miri obtrigerit 345 b
 castitas quæ quò necessaria 155 a 249 a
 catechismus per quos potissimùm administratus 539 b
 catechumeni qui, & cur vndè exigeretur 73 b
 catechumeni quò ad baptismũ hortaretur 228 a
 catechumenorum à Missa expulsio, quid præferat 74 a
 cathedralis Ecclesia Colonien. qd priuatis Dominicis diebus habeat 625 a
 catharticum quod quale 81 a
 catholicæ doctrinæ articulus hereticoru calumnijs maximè obnoxius, quis 526 b
 catholicum propriè ac verè quid sit 59 a
 catholicus verus aut verè quis 60 a
 cauilla hereticorum quæ quid momenti habeat 201 b
 cauilla qui Chfs heretica soluat omnia 368
 cauillu Oecolapadij qd cuiusmodi 241 b 242 a
 cauillum quod quale 315 b
 cauillum quod qui per què anteuorsum 107 a
 cauillus ex Augustino captatus quis, quãti hereticis habitus, quãtillu p̄sit 216 b
 cauillus alius atq; alius ex eodem 221 b 222 a
 cauillus hereticorum ex Ambrosio quis qualis 187 b
 causa quæ vndè cognoscatur 73 a
 cautione qua quibus patribus cur in concionibus vtendum fuerit 215 b
 Cedmo cuidam monacho quid miri obtrigerit 451 b
 celebrandæ Missæ locus proprius quis 428 a
 celebratio Missæ legitima quæ 82 b
 celsi iuriconsulti de fragmentis sententia 633 b
 census referre, quid 63 b
 centurio quis vbi nobis imitandus 471 a
 ceturionè ne Zachæo, an huc illi p̄feras 248 b
 ceræ liquefactæ similitudo q̄ qd velit 318
 ceram igni adhibitam, ignescere 185 a
 cerdoniani qui quales 83 a
 ceres cur à Christianis coli putaretur 247 b
 cereris de cultu cur qb⁹ Chfiani suspecti 486 a
 ceturionis & Zachæi lepida inter se collatio 249 a
 Chamistæ hodiè qui quales 709 a
 charitas Christiana ad qd q̄ sit necessaria 262 b
 chiliastræ qui quid somniarint 153 a
 christus à quibus hodiè mendacij apertè insinuletur 413
 christ⁹ ad nos in eucharistia qui loquatur 113 a
 christus ad patris dextram sedes, quomodo & quàm verè sit hic in sacramento 29
 christus, homo cur factus 218 b
 christus in altari vndè pro quibus qui offerendus 581 a
 christus in cibũ quid contulerit 123 a
 christus in cœna quid nobis p̄stiterit, quòdve promissum qui explerit 18 b 267 a
 christus in nobis qui sit 135 a
 christus in sacramento qui edatur aut bibatur, ibiue se exhibeat 218 466 a
 christus Nestorio qui dissectus 387 a
 christus qua mola aptatus in farinam 329 a
 christus quàm derepentè cõceptus in vtero & Deus & homo fuerit 298 a
 christus quantò maiora, quàm prophetæ meri homines, potuerit 202 a
 christus qui & quando suis sese gesserit manibus 217
 christ⁹ qui mysticè p nobis iterũ patiat 344 b
 christus qui sese nobis tangendũ p̄beat 167 a
 christus

IN PRAEDECEDENTEM D. IOHAN. GROPPERI

christus qui se nobiscum vnum fecerit	171 b	christi corpus non diuidi, licet speciebus et	
fese nobis cibum praepraret	238 a	nobis ternis diuisis	79 a
inhabitet, 316 b		nobis vniatur	319 b
bis se misceat	362 a	christi corpus non figuratum, sed reale cruci-	
christus qui nobis, secundum sacramentarios,		fixum	151
imposuerit	91 a	christi corpus vt ex virgine natum, ita & in sa-	
christus qui sese, cum diceret, Hoc est corpus		cramento confici	197 a
meum, explicarit	14 b	christi corpore, corpus & animam hominis ad	
christus quomodo & in caelis, & hic nobiscum		immortalitatem sustentari	18 b
fit	139 a	christi erga nos amor quantus	171 b
christus seu Christi corpus, quomodo sit sui-		christi ex latere quod fluxit, in eucharistia da-	
ipsum signum	233 b	ri	176 a
christus vnde qui assertus conditoris mundi		christi in coena & cruce actionem, esse indiui-	
filius.	93 a	duam	160 b
christi ad patris dexteram sessio nobis incom-		christi in coena verba, ad Apostolos solos spe-	
prehensibilis	294 b	ctare	533 a 605 b
christi carnem & sanguinem lingua nostra at-		christi in corpore vitam eternam sumi	253 a
tingi, & in sacramento vere accipi	177 b	christi in eucharistia praesentiam, non heri aut	
208 b		nudiustertius doceri coepit	244 a
christi corpus & sanguis vbi pro quibus offe-		christi in sacramento eucharistiae substantia	
rantur	580 b	qualis	105 b
christi corp⁹ in eucharistia cur aut vnde sit	149 b	christi in sacramento praesentia quid quomodo	
christi corpus q. simul & caro & panis sit	162 b	aduersus quos obtineatur	405 a
christi corpus qui simul & in caelo & in eucha-		christi in sacramento, velut Dauidis, vultum	
ristia	182	mutari	218 a
christi corpus quomodo & viuificum & vita		christi non Deitatem, sed carnem, proprie co-	
effectum	303 b	medi	308 a
christi corpus adhuc mortale, cibo ac potu		christi opera quae qualia	173 a
eguisse	149 a	christi personae vni quae quomodo asserbantur	
christi corpus ad tuendam animae immortali-		christi portae quaeuales	177 b
tatem facere	268 b	christi praesentia in altari, quam sit certa	362 b
christi corpus in eucharistia, Marcionitis, p. sa-		christi praesentia in sacramento qui honorat	
crificio habitum fuisse	93 b	da	468 b 469 a
christi corpus in eucharistia quale aut q. sit	195 b	christi sacerdotium quale	161
christi corpus in sacramento sui ipsius figuram		christi sacrificium esse iuge & perpetuum	159 a
esse	233 a	christi sermo quanta possit	196 b
christi corpus in eucharistia esse priusquam		christi sermonem, etsi non intellectu, non de-	
sumatur	339 a	bere durum videri	267 a
christi corpus ore simul & animo sumi	19 a 99	christi verbe quo qui contra ipsum abutan-	
christi corpus & sanguinem pro viuis ac de-		tur	11 a
functis offerri	260 b	christi verba allegoriam non recipientia, quae	
christi corpus manibus tagi, oreq. accipi	342 a	160 b	
christi corpus mox a consecratione in eucha-		christi verba quae quibus similia	16 b
risti adeste	388 a	christi verba quae quibus respondeat	548 a
		christi	471

DE V. SACRAMENTO LIBRVM, INDEX.

christi verba quae qui intelligenda seu accipi-		christum in Missa non denuo crucifigi	162 b
enda	12 b 236 a 238 b	christum in sacramento adorare, quid sit	
christi verba quae qui videantur, nec sint, con-		222 b	
traria	484 b	christum nobis in eucharistia adorandum	
christi verba quae qui vnde peruertantur	10 a	magis, quam sit a Magis in praesepi adora-	
christi verba vltima quanti merito facienda		tus	477
41 a		christum non in nos, sed nos in Christum mu-	
christi verborum sensus vnde percipiendus		tari	124 a
135 a		christum non simul, sed distinctim panem	
christi verbis, non esu communicantis, eucha-		& vinum consecrasset	543 b
ristiam confici	413 b	christum pascha verum in altari immolari	
christi vnam esse personam	462 b	192 a	
christi vocasse & dixisse, quid	105 a	christum praemanibus & oculis quo habea-	
christi voluntas vltima vnde qui fiat irrita	38 b	mus	370 b
christi voluntas suprema quid	250 a	christum qualibet sub specie integrum esse ac	
christo in eucharistia quis debetur honor		sumi	552
465 b		christum quo hic habeamus	143 d
christo mendacium quod qui quomodo affin-		christum quo Petram Apostolus esse asserat	
gant	173 b	13 a	
christo non credens, quanto se periculo ex-		christum quis quomodo habeat	290 b
ponat	150 b	christum quotidie in nobis sanguinem suum	
christo qui Deus inhabitet	386 b	bibere	331 a
christotocos quid	677 b	christum semel tantum panem, semelque vi-	
christum Apostolis sua quaedam instituta mo-		num consecrasset, quam haeresim rejiciat	
derandi copiam fecisse	691 b	411 b	
christum bifariam dici panem	367 b	christum sese bis immolasse	158
christum de caelo descendisse, quo intelligen-		christum se in coena propè euidentiùs, quam	
dum	206 b	in cruce obtulisse	160 a
christum & conuiuiam, & conuiuium esse	153 b	christum sese cruentè in cruce, incruentè in	
christum & hic & in caelis summum esse facer-		coena obtulisse, atque etiamnum in caelis	
dotem	191 a	indefinenter offerre	159 a
christu & munus esse & muneratorè &c. 370 b		christum sermone suo panem & vinum in cor-	
christum & sacerdotem & sacrificiù esse	258 a	pus suum mutasse	90 a
christum fidem suam praedicari, no scribi, ius-		christum sole potentior esse	29 b
sisse, quid tacite innuat	63 a	christum solvere, quid sit	635 b
christum iam inde ab Apostolorum tempore		christum sui ipsius in sacramento pignus esse	
in eucharistia adoratum	403 a	233 a	
christum in cruce oblatum, in eucharistia pra-		christum suum ipsius corpus in coena sum-	
sentem colendum	128 b	passisse	158 b
christum in eucharistia adorandum	140 a	christu tradendum, traditori suo suum dedisse	
christum in eucharistia quo habeamus	369 b	corpus	332 a
christum in eucharistia substantialiter conten-		christum, vbiunque est, totum & integrum	
tum non credentes, Christo neque fidere,		esse	549 b
neq. credere	15 a	christu vbi potissimum agnoscamus	216 a
		christum	

IN PRAEDECEDENTEM D. IOHAN. GROPPERI

christum vni inclusum loco qui quomodo as- ferant	180 a	chrysofomi quara aduersus que cōstātia	210 a
christianus verus quis	60 a	chrysofomi zelus quis quantus	166 b 167 b
christiani animi quid sit	330 b	chrysofomo alterius speciei communionem	616 a
christiano quid summe formidandū	264 b	chrysofomo qui adoratus in eucharistia Christi	480 a
christiani Christo qui coniuncti	54 b	chrysofomo sacramentum quod quantz curz fuerit	166 b 167 b
christiani crucifixorib⁹ Christi pares, qui	112 a	Cibari nos Christo bifariam	308 a
christiani cur ab Ethnicis de carnis humanz esu insimulati	84 a	cibi qui quales	120 a
christiani, cur angeli: Iudai, hoīes dicti	270 a	ciboria quz cuius rei testes	615 a
christiani cur ethnicis de Bacchi & Cereris cul- tu suspecti fuerint	247 b 486 a	ciboria quz qualia aut quid	447 b
christiani Iudais sceleratiorē hodiē qui	180 a	circumcellionum rabies aut furor qualis	264 a
christiani nauigaturi qd feci ferre solerēt	450 b	circumcisio qui à Paulo verita	674 a
christiani quid quo tēpore de eucharistia sen- serint	151 a	circūferendā Eucharistiaz origo q̄ qualis	512 a
christiani qui cuius Rabbi de eucharistia fide superentur	564 a	circumlatio eucharistiaz qualis, aut qui cele- branda	501 a 514
christiani vndē cur humanz carnis esūs insi- mulati	56 a	circumlationis piē V. Sacramenti defensio	501
christianorum erga corpus Domini reueren- tia olim quz	432 b	circumstantiē verborum q̄ qui dispiciendz	342 a
chronica Sleidani quā sint mēdacijs infecta	565 b	citationes seu allegationes hæreticaz quz qua- les	631 a
chrysoflogottus quis quem principem qui retu- derit	210 b	Clamor mysticē quis qualis aut quid	348 a
chrysofologus quis cur itā cognominatus	324 b 327 b	clarz abbatissz deuotio ac miraculum quod quale	641 b
chrysofologi apophthegma & testimoniū	330 b	clarz Clarissarum patronz mirū facinus	511 a
chrysofomus à Melanchthone cur vel corre- ptus, vel irrisus	477 b	clarificatio Iesu in Thabor, qualis	297 a
chrysofomus quanto studio veritatē eucha- ristiaz tradiderit	168 b	claudus ac mutus quis quō p̄ quē curatus	506
chrysofomi æuo quā in quibus iam tū par- uus esset feruor	586 a	clauū potestas quz quibus nō vsurpada	536 b
chrysofomi de sacramento eucharistiaz testi- monia 165 a item 418 b 476 b 499 b 503	549 a 559 b 574 b 579 a	clemangis laus ac eruditio	664 b
chrysofomi de sui temporis tepiditate quere- la	586 a	clemens quis à quo Apostolo cui neclesiaz pra- fectus	63 b
chrysofomi & Ambrosij similitudo quāta	209	clementis Alexandrini testimoniū quod qua- le, & quā nihil pro hæreticis faciat	431
chrysofomi & Melanchthonis distantia quā- ta	538 b	clementis Papæ primi testimonium quod quale	424 b 427 b
		clementis verba quz sola quā vigent Lute- rani	425 a
		clericorum negligentia quz quā blasphemā- di & cachinnandi ansam quibus dederit	198
		clibanus inferni quō à Christo decoctus	329 b
		clinici olim dicti qui	591
		Coctus qui Christus	329 b
		cena Clifi quā necessariō in matutinā sum- ptionem mutata	654 b 670 a 684 b
			684 b

DE V. SACRAMENTO LIBRVM, INDEX.

cena quz qualis aut quid	247 a	cōmoda q̄ quibus ex opere isto obuētura	409
cenaz seu communionis schismaticz descri- ptio	44	communicans quis quid sceleris aut supplicij incurrat	165 b
cenam Christi vltimam qui David prænun- ciarit	42 a	communicantibus vndē non dubitandum	326 a
cenam Domini sine communicantibus fie- ri posse	586 a	communicatio Augustino laudata quz	586 b
cogitandum quid cui	263 a	communicatio apud Bohemos aliquādō quā fuerit prophana	693 b
cogitationes quz vndē excludendz	145 a 221 a	communicatio idiomatum quz qualis	31 b
cogitationum munditia q̄ quō necessaria	77 a	communicatio quotiēs hebdomadatim fieri solita	437 a
collatio sacrificiorum quz qualis	574 a	communio alteri⁹ speciei quā diū ante Con- stitū concilium fuerit	660 b 661 b
collatio solis & crysalli quz quid facillē do- ceat	29 b	communio morientiu quz	258 b
collectaz quz, cuius aut quantz sint authorita- tis	584 a	communio q̄ Groppero qui habita	528 a
colonia quz vndē vel laudāda sit, vel Deo gra- tias agere debeat	5 b 6 a	coio quz qua regula qui afferatur	636 b
colonia in summo Dominicis diebus mos pri- uatus quis	625 a	communio quz qualis aut quid, & quz quibus vitanda	354 b 530 b 532 a 614
coloniē vrbs quid debeat Martino V.	516 a	cōmunio q̄ qñ primū impugnari ccepta	700 a
coloniens cuiusdam sacramentarij argutatio & error qualis	309 b 310 a 468 b 688 b	communio quz quoduplex, & qualis quorum sit pena	286 b 585 a
coloniens dicecesis quid quibus qua de re de- beat	565 b	communio spiritalis quz	25 a
coloniens Ecclesiaz statutus quid Cusanus at- tulerit	515 b	communio seu sacramēti sumptio schismaticz quid	44 b 45 a
coloniensium solennitas quz quādō cceperit, & vndē sit approbata	512 b	cōmunio speciei vnus, quā diū Ecclesiaz qui- eto in vsu fuerit	631 b
columbz emanatio q̄ qualis, aut quid	258 b	cōmunio suo nomine indigna quz	723 a
columbz aurez quid	438 a	communio vtraz, quousq; in ecclesia indiffe- rens fuerit	553 b 554 a
columna veritatis quz	687 a	cōmunio vtriusq; speciei, an pmittenda	716
columna veritatis vndē qui euertatur	340 b	cōmunio dignz meritū quod quātū	441 b
comestio q̄ a qua qui discernatur	114 a	cōmunio dilatio seu recusatio q̄ qlis	313 a
comestio quz qui aut qua de re intelligenda	309 a 311 a	communio domi habendz mos olim quis qualis	623 a
comitatus quis quo prodigio velut Coretano illustris	571 a	cōmunio nomen cur cui sacramento pecu- liare	72 b 73 a
commemoratoriū sacrificium quod quale	115 b	coionem alterius speciei, Chfo non aduersari 564 b equē ac vtriusq; à Chfo institutam	601 b
commentarij Græci testimonium	421 b	615 b 659 a ratiōabilem ac laudabilem esse 660 a	
commentarij liturgiæ Græcæ testimonia quz qualia	380	coionē quā Bucerus & alij q̄ oppugnēt	564 b
cōmētaria q̄ cui rei qd ferat testimoniū	574 b	coionē schismaticorū Deū nō nouisse	704 b
commentarij Apostolorum quid	86 a	communio nomen speciei vnus, perindē effica- cem esse ac vtriusq;	639 a
cōmoda & incōmoda q̄ vndē pueniant	313 b		639 a

AAAAA

commu.

IN PRAECEDENTEM D. IOHAN. GROPPERI

communione vtriusq; speciei vrgentes, qua perfidia laborent	688 a	confirmatio testamenti quæ qui facta	369 b
communione vtriusq; speciei non nisi à ge- nerali concilio permitti posse	723 b 724 a	congressio cum hæreticis quæ qualis, & eor adornanda	612 b
communione vtriusque speciei qui piè, qui impiè desiderent	716 b 717 b	coniugati hodiè quiuales	155 a
communione vtriusq; speciei admittere sine generali concilio, quid sit	717 b	coniugatis qd curandù aut obseruandù	229 b
communione facta, Missam finire	74 a	côiugij ratio quàm cui hæretico sit leuis	714 b
communione religionem discerni	721 a	coniunctio nostri cum Christo quæ qualis, cur qui fiat	287 a 316 a 317
communione vtriusq; speciei varia offendicu- la, hæreses & errores subortos	659 b	conscientia quali quid quò sumendum	471 b
communio q̄ aduersùm quos qui vtèda	61 a	conscientiæ quò quisq; non suæ tantum, sed alienæ etiam consulere debeat	719 a
côparatio baptismi & eucharistiæ Emisenica, quò ab hæreticis torqueatur	126 b	consecrandi corpus & sanguinem Christi po- restas penès quos	159 b
côpletiva aut promissiva verba q̄ qualia	253 b	consecrandi potestas quanta	567 b
côcilij cõuocãdi potestas penès què sit	700 b	consecrandi vocabulo quid quibus significæ- tur	400 a
concilio vno generali subruto, subrui oia	717 b	consecrantem sacerdotem oportere commu- nicare	428 a
concilia celeberrima quæ & quot	65 b	consecrare aut consecratio, quid 240 a 241 a	239 b
concilia quæ contra quæ nil possint	718 a	consecrari corpus Domini à non ritè ordina- tis, quàm sit periculosum	572 a
côcilia q̄ quantæ sint authoritatis	385 b 465 a	côsecratio cuius ope aut operatione fiat	240 b
conciliorum decreta vti seruata, aut seruari p̄- cepta	65 a	consecratio quæ quàm diù duret	445 a
conciliorũ generalium authoritas q̄	64 b 702 a	consecratio quæ quid requirat	152 a
conciliabula quid	701 a	consecratio quid aliquandò signet	438 a
concomitantia osiores, Nestorio familiares esse	523 a	consecrationis assertio	73 b
concomitantia vocula quid sibi velit	464 b	consecrationis verba quæ quid doceant	163 a
concommunicatio quæ qui cum eo qui solus sacrificat, fiat	586 b	côsecrationis vis & efficacia quãta	119 b 377 b
concordia quæ quanti sit momenti	262 b	consecrationem eucharistiæ extra Missam nõ fieri	441 a
concordia quæ quibus quantæ oporteat sit curæ	264 a	consecrationem longè aliud catholicis, atque ethnicis, significare	239 b
concordia vis quanta	282 b	consecratioem Panis in Missa, absq; calice so- lidam esse	545
côcorporatio nostri cum Christo quotuplex, & quæ qualis	265 a	consecratione facta, nil de panis ac vini sub- stantia reliquum esse	185 a
concupiscentia quæ qui superentur	376 b	consecratione, non sumptione aut communi- catione, sacrametum fieri	50 411 b
condescensio Christi seu Dei ad nos quæ qua- lis aut quanta	208 a 302 a 352 a 360 b	consecratione non vtentes, non habere sacra- mentum	247 b
conditoris mundi filium esse Christum, vndè qui assertum	93 a	consecratum Christi corpus non cuius cõse- cranti in salutem cedere	371 a
confessio quæ quò necessaria	682 b		
conficere quid sit	68 b 74 b 400 a		
conficiendi aut consecrandi corporis Domi-			

DE V. SACRAMENTO LIBRVM, INDEX.

consecratus & nõ cõsecratus panis quàm sint diuersi	250 b	cõtra Ecclesiã disputare aut agere, qd sit	698 a
consensio quæ qui sequenda	59 b	contra s̄i qui quomodò curati	505 b
cõsensus Ambrosij & Chrysostomi q̄ntus	189 a	contritio quæ quò requiratur	46 a
consequentia quæ qualis	293 a	contriti cordis holocaustum non pati repul- sam	471 b
consilia q̄ quàm salutaria	59 b 60	contrito cordi nil negari	502 b
conspici aut videri in Missa Deum, verè ac piè dici	102 b	contumelia in Eucharistiã quæ quanta	115 a
conspici in sacerdotis manibus Deũ	306 b	conuentus qui contra quos nil queant	718 a
conspiratio hæretica quæ vbi quandò & qui facta	410 a	conuersio panis & vini in corpus & sanguinè Christi, qualis	125 b & qua similitudine demonstretur 399 a
constantien concilium quid cur vel damnarit, vel decernere compulsum sit, vel statuerit	394 a 645 a 683 b 686 706 a	cõuersio q̄ q̄ Deo aut facilis, aut possibilis	126 a
constantien concilij defensio	644 653 & de in- ocasio potissima, decretum, personæ excel- lentes quot 648 649 declaratio quàm benè fundata sit 657 a	conuicia hæreticorũ in Eucharistiã q̄ q̄lia 4 a copulatiua quæ quid vbi velit	612
Constan synodo q̄ necessariò contra Hussitas statuendum	694 b nec alitèr, atque fecit, fa- ciendum fuisse 648 a	coretana plaga cur cui præfecto & vbi obue- nerit	571 a
cõstantien concilium falsò ab hæreticis accu- sari 532 a & q̄ definit, rectè definitisse 705 a		coriandro cur manna assimilatum	556 b
constrictio hæreticorum, suo ipsorum ore fa- cta, quæ qualis	52 b	coriãdri natura mirabilis ac memorabilis	556 b
cõsuetudo gestandi imagines aut reliquias sa- cras, quæ qualis	519 a	corinthijs quid cur vndè præscriptum	669 a
consuetudo pro lege habenda quæ	649 b	coronæ celestis præmia quo sinè assequi non possis	539 b
650 a 694 b		coronæ vocabulum cur cui sacramento tribu- atur	166 a
consuetudo quæ cur abrogata	629 b	corpus Christi qui pro nobis immolatũ	18 b
consuetudo quanti Basilio momenti sit	437 a	quale sit medicamentum 147 b quàm diũ in eucharistia permancat 198 b quibus aut ve- latũ aut reuelatũ 228 b cur cuius rei qualis figura 234 a cur sub speciebus visibilibus p̄- beat 243 b quale sit nostræ vnitatis signũ aut causa 290 a qb̄ medijs accipiat 400 a qui in ciborijs asseruetur 498 a pro quibus offeratur ac offerendum sit 581 a	
consuetudo quæ quã vim habeat	583 b 676 b	corpus Christi quomodò & figura & veritas, & quotuplex sit	102 a 232 a 262 a
695 b 696 a 698 a		corpus & sanguis in eucharistia, quanti Augu- stino habita	256 b
consuetudo, qualis sit legum interpret	632 a	corpus, quò vmbra omnes relatæ, quid	97 a
cõsuetudinis Ecclesiasticæ ratio q̄ qualis	358 a	corporis Christi in eucharistia præbitio quàm sit mira, & quale cuius rei indicium	102 b
consuetudines Ecclesiæ pro lege habendæ, quæ 699 a		103 a 171 a	
consules qui quàm indignè vbi & vndè præci- pitati	694 a	corporis Dominici typus quis 20 a epirhe- ta quæ qualia 197 b mira in lapidem con- uersio	626 b
consultores qui quales	718 b	corpori Chri quã vnitatem debeamus	319 b
contemplanti species externas sacramenti, quid cogitandum	263 a		
contentiones q̄ quò tandèm euadant	645 b		
contingi corpus Christi qui dicatur	138 b		

IN PRAEDECEDENTEM D. IOHAN. GROPPERI

corpus Christi non sine maximo in eucharistia	378 a
miraculo fieri 166 b	260 a
ex pane fieri, qui pie	590 a
aut impie dicatur 200 a	388 b
cur adorem ⁹ 482 b	ver
e pane prius confici, q̄ è vino sanguine, qd	197 a
sibi teste velit 544 b & edi & bibi 606 b	162 b
corpus è virgine natum, nobis cessisse in eibu	193 a
370 a	177 a
corpus in Missa offerri idem illud quod in cruce	219 a
pro mundo oblatum	221 a
182 a	610 b
corpus quale qui quò constituunt	29 b
288 b	315
corpus qui nostru Chrs cur assumpserit	61 a
404 a	118 a
corpus qui suu Christus in sacramento exhibeat	317 b
52 b nobis impartiat 124 b vbiq; præ-	304 a
sens exhibere queat 295 a	592 a
corpus verum, non corporis figuram, in Sacramento	375 a
exhiberi	172 b
27 a	204
corpore Christi quomodo omnes corpus vnu	129 a
fiamus	202 a
319 b	372 a
corpora qui nostra, non animæ solùm, cõser-	417 b
uanda	417 b
55 b	125 b
corporaliter qui nobis Chrs in sit	366 a
317 b	300 a
corruptibilis nra caro q fiat immortalis	300 a
304 a	151 a
cortex & furfur cui mysticè quid	303 a
592 a	437 a
cortex sacramenti quid	277 a
375 a	297 b
Creati aut creaturæ in creatorem translatio	303 a
qualis, aut qui fiat	276 b
172 b 204	277 a
creatio celi & terræ num mirabilior quàm p-	297 b
sentia Christi in eucharistia	303 a
129 a	303 a
creatio omnium ex nihilo, quibus alijs Dei ope-	297 b
ribus præstet	303 a
202 a	303 a
creatorem vini, vinum in sanguinem suu mu-	303 a
tare	303 a
372 a	303 a
creaturæ qui sanctificentur	303 a
417 b	303 a
creaturarum in Christi corpus conuersio quæ	303 a
qualis	303 a
125 b	303 a
creaturas in Christi corpus cõuertit	303 a
366 a	303 a
credendi scripturæ aut Deo quanta sit neces-	303 a
sitas	303 a
151 a	303 a
credendum Deo qui sit	303 a
303 a	303 a
credendū de eucharistia iuxta Basiliū, qd	303 a
crede, & manducasti, qui intelligendum	303 a
276 b	303 a
277 a	303 a
credere, nõ disputare, aut profundè rimari vbi	303 a
quos vel deceat, vel oporteat	303 a
297 b 303 a	303 a

DE V. SACRAMENTO LIBRVM, INDEX

damaſceno transubstantiatio qui asserta 351 b	278 b 279 a
damaſi auctoritas quanta	572 b
damnati à Concilio Constantiensi qui tm̄ 706 a	deum incorporatum adorare, quid sit 483 b
damnationi cui quis se quò inuoluat	388 b
deum in Missa conspici aut conspectum esse,	102 b
deum in sacerdotis manibus cerni, teneri &	306 b 370 b
damna diuinæ abstentionis à communione,	313 b
quæ qualia	16 a
datiua verba qui aut quibus declarentur	16 a
dauid quale de Eucharistia oraculum edide-	42 a
rit	42 a
dauid qui de adoranda eucharistia vaticinatus	492 a
492 a	563 b
dauid qui semper viuere dicatur	563 b
dauidem coram Achi vultum mutasse, mysti-	218 a
cè quid	218 a
Decreta Conciliorum generalium quæ qui tâ-	702 a
tum corrigi queant	702 a
decreta quæ qui p quæ hæreticū traducta	426 b
deficiente sanguine Christi, quæ quibus pericu-	693 a
cula & perplexitates aliqui obtigerint	693 a
defunctis etiam altaris sacrificium prodesse, &	346 b
quibus quò proficit	181 a 257 b 260 b 346 b
deificare, cuius sit	264 a
deificatam in eucharistia carnem accipi	310 b
delicia quot aut quæ mala prouẽire faciãt	177 a
demptores & additores hodiè qui quales	40 a
descendisse de celo qui Christi caro dicat	308 b
descensus Christi de celo, quis qualis	206 b
deuotio Christianorum præcorū quanta	85 b
deuotio cui à nobis debeatur	193 a
deuotio quæ qualis, & quò illi satisfiat	608 a
deuotio quæ quibus hodiè sit idololatria	410
deuotio quæ quò necessaria	46 a
deuotioni curiosæ quid aliquadò miraculi fa-	638 b
ctum	638 b
deus qui patribus apparuerit	466 b
dei potestas quanta	202 a
dei sapientiæ an verba defuisse putandum	40 b
dei verbo, non sensibus tuis, habenda fides	206 a
dei vnus assertio, eiusdemq; testamētum vtrū-	89 a
que esse	89 a
deo q̄ q̄ facilia, alio qui impossibilia	126
deum cerni & accedi, qui quàm catholicè di-	176 b
catur	176 b
deum & hominem in eucharistia adesse	118 a
118 a	483 b
deum in Missa conspici aut conspectum esse,	102 b
q̄ pie, verè & catholicè dicatur	102 b
deum in sacerdotis manibus cerni, teneri &	306 b 370 b
porrigi	306 b 370 b
deum naturæ legibus non adstringi	201 a
dextera patris quid	294 a
Diabolo pecus familiare quòd	110 a
diabolum crucis signum horrere	509 a
diabolum qui fugemus	313 b
diabolica vexatio quæ qui profligata	505 a
diabolica temeritate q̄ hodiè quò vtant	572 a
diaconus quos vndè qui abigeret	75 b
diacono an & qui eucharistiam tractare liceat	435 b
435 b	86 a
diaconi quid quibus dare soliti	86 a
diaconis quæ sit, presbyteris absentibus, eu-	621 a
charistiæ potestas	621 a
diaconos eucharistiam olim ad absentes per-	427 a
tulisse	427 a
dicta difficiliora quæ quomodo sanè intelli-	279
genda	279
dicta IESV ore plata, quã facienda	10 b
dicta quæ à quibus, etsi eisdem, q̄ differat	107
dicta quæ qui ex præcedentibus & sequentibus	104 a
intelligenda	104 a
ditiones Augustino quotidianæ quæ quid p̄	268 b
se ferant	268 b
ditionum exquisita significatio vbi non adeò	107 b
spectetur	107 b
dictorum intelligentia vndè nam assumenda	13 a
diei extrema signa quæ qualia	2 b 48 a
diem baptizandi liberum esse	675 b
dies quò qui eligendi	248 a
diebus qui omnibus nobiscum sit Christus	56 b
differentia inter dignè & indignè eucharistiã	120 a
sumentes quæ 51 b. inter vtrunq; testamen-	120 a
tum, 21 a. inter vmbas & veritatem	120 a
differentiæ duplicis inter agnum paschalem &	33 a
Eucharistiã author quis	33 a
difficilium intelligentia vndè petenda	303 a
dignitas incomparabilis quæ	537 a
dignitatis cuius pondus quantum	373 a
373 a	373 a

IN PRAECEDENTEM D. IOHAN. GROPPERI

dijudicatio corporis Dñici quid venerati-	dispensatoribus quid vbi discernendū	591 674 b
onis praferat	248 a	disputandi mos quis qualis aut q̄ diuersus
dijudicatio q̄ p̄ qbus ad vitam sufficiat	177 b	disputatio cum hæreticis qui inceptanda
dijudicatio q̄ quibus vbi sit necessaria	47 b	disputatio potius q̄ charitati studere, quale
dilectio Christi erga nos, quàm sit magna &		aut quorum sit
mira	176 a	diffensionis malum quantum
dionysius Areopag. quãtus cuius apostoli di-		diffensiones quid mali pariant
scipulus	70 b	diffimulacioni vbinàm locus non sit
dionysij Alexandrini testimonium	433 b	distinctio mannae & Eucharistiae quanta
dionysij Areop. scripta auctori suo asseri	71 a	distinctio rēpli Moisaica q̄ quid sibi velit
dionysij & Ignatij consensus de Eucharistia		distributio vnus in multos quæ quid signet
qualis	83 b	77 b 78 a
dionysij Areopag. testimonia pro sacramento		diuinam inesse eucharistiae maiestatem
eucharistiae	72 & deĩn	diuinũ in sacramento eucharistiae opus quan-
item 499 b 502 b 577 b		tum
dionysianę de Eucharistia sententię summa q̄		diuina haud mundano humanoye sensu tra-
77 a		ctanda
directio eucharistiae per parccias olim quæ		diuinis verbis qui fides adhibenda
qualis	620	diuisio Christi per Nestorium q̄ qualis
discipuli Simonis Magi qui quales	88 a	diuisio specierũ sacramenti q̄ quid insinuet
discretio quãta quibus in reb⁹ necessaria	72 b	diuitum & pauperum collatio seu commu-
discretio quã sit dispensatori necessaria	591 b	tio quæ qualis
discrimen inter vulgarem benedictionē, & sa-		Doctores synodi Cōstãni quales & quot
cramenti oblationem	246 a	doctrinę veritas vñ petēda aut qui pb̄da
discrimina inter agnum Paschalem & Eucha-		dogmata heretica q̄ quibus colorib⁹ palliata
ristiam quæ & quot	33	dogmata seu themata heretica quæ qualia
discrimina inter veteris testamenti & Christi	719 b 720	dogmatis ignotis emergētibus, qd agēdũ
sacerdotium, quot	161	q̄s dogmaticæ & agonisticę disputationis differe-
disiunctiua locutio Pauli quæ quid contra	554 a	tia quæ
tacitē euincat	11 a	dolis quibus qui occurrendum
disparata Latinis quæ	63 b	dominus in altari qui sit
disparatorum ratio quid postulet	11 a	domini corpus qui ostendatur
dispensandi potestas quæ quanta	567 b	dñi volũtas vltima vñ qui reijciatur
dispensare, quid sit	666 b	dominicę mensę a conuiuio familiari disci-
dispensatio quæ quid iuris habeat	667 a	men quantum
dispensatio quæ quibus in rebus credita	588 a	dominica oratiōe quę panē qui petamus
692 a		domus lucidus quid
dispensatio quid exigit	666 a	domus q̄ cuiq; repurganda
dispensatio seu discretio quæ quibus in		601 a
necessaria	674 a	donatistę & Luterani qua in re cōcordes
dispensacionis finis quis	436 b	donatistarũ amētium violentia quanta
dispensacioni suæ sacerdotes, prebita laicis al-	264 a	donatistarum factio qualis
tera sacramenti specie, satisfacere	590 b	Dresensis quidam Petrus cuius hæresios origo
dispensatoris officium quod	535 a	647 a

Dubia

DE V. SACRAMENTO LIBRVM, INDEXE

Dubia q̄ qui discutienda aut intelligēda	34 a	ecclesiae libertas olim quæ	211 b
42 a 596 b		ecclesiae praxis quantũ habeat momenti	600 a
dunsi laus ac testimonium	662 a	ecclesiae potestas & autoritas quanta	340 b
duo ad sacramentorum essentiam pertinentia		ecclesiae tuba quis cur dicitur	300 a
quæ	225 b	ecclesiae cuique sui qui census deferendi	63 b
duo Marcionis principia (si dijs placet) quæ	88 b	ecclesiae quæ statuendi autoritas sit	707 b
qualia		ecclesiae quid incumbat	666 a
duo quibus hæresis quæuis agnosci, quæ	58 b	ecclesiae quid quõ ordinandũ incumbat	659 b
duorum Marcionis deorum aut principiorũ		ecclesiae quid quo exemplo liceat	673 b
confutatio	99 b 100 a	ecclesiam à Christo aut Deo nunq̄ derelictam	
duorũ quibus Sacramentũ cõstet, q̄ q̄lia	119 a	aut deferri	687 a 699 b
duodecim cur soli instituedæ eucharistiae ad-		ecclesia deseretes, quãtis piculis obnoxij	61 b
hibiti	534 b	ecclesiam errare non fini	61 b
duodecim panes ppositiõis qd signãrint	115 b	ecclesia esse vnã, extraq; illã nil nisi pire	509 b
duodecim solis Christum in cœna locutũ	533 a	ecclesiam extra num quid salubriter fiat, num	
duodecim solos ad Eucharistiae institutionem		sit grata oblatio, aut salus	154 a 348 b 528 a
adhibitos	533 a	ecclesia, quæ ordinat, autoritate Christi or-	
dupliciter Christi carnē & sanguinē intelligi	155	dinare	655 b
dupliciter nos Christo cõcorporari	265 a	ecclesia qui quõ pessudent aut subruat	717 b
dupliciter qui Christus carnē suam nostræ sa-		ecclesiam veram in schismate non esse	723 a
luti dederit	81 b	ecclesia in qua cuique pmanendum	64 a
durus sermo quis quibus	251 b	ecclesiae qui quandõ fundatæ	63 a
Andem in eucharistia carnē accipi, cuius		ecclesiastica de sacramento Eucharistiae fides ac	
lactu mortui fuscitati	304 a	doctrina q̄ sit certa	65 b 66 a
eadem qui sacramenta patres nobiscum habu-		Edendę carnis Dñicę modus quis qualis	237 a
erint	120 a	edendi corporis Dominici modum quandõ	
eadem voce aures multorum simul affici, quid		Apostoli didicerint	222 b
sibi velit	298 b	edere ac bibere sub vna specie, vtriusque speci-	
eodem quo nos, qui patres cibo aliti	244	ci vsui equipollere	607 a
Ebrietati qui quomodõ inter cõmunicandum		edere aut bibere sacramentum, quid	251 b
indulgere vñ	693 b	edere Christũ, & mēbra eius odisse, quale	283 b
ebriolis conuersari aut coëpulari, quale	250 b	Effectus sacramenti qui quales	81 a 353 a
Ecclesia an hæreticis cõdescēdere debeat	674 b	effectus quis cuius sit rej indicium	376 b
ecclesia cur qua in re hereticis non cõdescē-		effectu causam probari	95 b
dat	686 b 687 a	effectus sacramenti qui, quid vel ostendant, vel	
ecclesia quam dispensandi, moderandi, ordi-		conuincant	263 b 272 b
nãdi potestatem habeat	666 b 668 b 684 a	efferi foras quid cur prohibeatur	348 b
ecclesia quantoperē cuiq; defendenda	529 a	efficacia seu effect⁹ Eucharistiae q̄lis	95 b 272 b
ecclesia qui se hæreticis semper opponat	671 a	efficacia verborũ Iesu qualis aut quanta	10 b
ecclesia quid incruentē offerat	307 a	Eiusdem escę manducatio q̄ q̄ intelligenda	271
ecclesiae autoritas quibus vndē calumnijs ener-		Eluatio eucharistiae qualis	499 a
tur 527 b & quæ aut quanta sit	64 b 636 a 649 b	eleuatio q̄ cur fiat, & qd innuat	74 b 78 b 469 b
650 b 698 a		elias & Elifęus quanta qui fecerint	202 a
ecclesiae calumniatores qui	655 a	elias quid aliquandõ miri fecerit	538 a
ecclesiae cõsuetudo cur nemini priuati abolēda	697 b	elias	

IN PRAECEDENTEM D. IOHAN. GROPPERI

elias quid cui quasi testamēto reliquerit	184a	epitheta Eucharistię quę qualia	80 b 81a
elię querela quę quī à Deo cōfutata	699 b	52 a 110 a 119 b 119 b 170 a 183 b 197 b 210 b	
elię sermo quis quantum potuerit	196 b	232 a 237 a 269 405 b 470 a 479 b	
elię seu Helię & Christi collatio q̄ qualis	184a	Erasmus quanti schismaticis, si iplis adhęsserit,	
elię spiritu qui patres quorūm excitati	209 a	habendus	494 a
elocutiones quę quomōdō intelligendę	12 b	erasmus quid quarum rerum censoris sit	238 b
Emauntinis suum qui corpus Christus porre-		erasmus qui se duobus sacramentarijs, alioqui	
xerit	615 b	amicis opposuerit	493 a
emissenī Eusebij de sacramēto eucharistię te-		eramsi censura quę qualis	260 a
stimonia 125 a & deīn itē 417 a 472 a 499 b		eramsi contra Luteiū p̄ ecclesia certatio	494
549 a 558 b 559 a		eramsi Rot. laus	491 b
energumeni qui, & vndē cur pellerent	73 b 75 b	erasmus negare, symbolici panis nomine eu-	
energumenorum à sacrificio Missę cecidio, qd		charistiām à se vocatam	493 b
innuat	74 a	eremitarum de reliquijs gestandis lepidare-	
Ephesinum I. concilium cur vndē coactū	300 a	sponsio	518 b
ephesini concilij de eucharistia testimo.	464 b	eremitarum mos olim habendę eucharistię	491
ephesino concilio quis cuius nomine p̄fede-		qualis	438 b
rit	386 a	erga scripturam detortam aut eius detortorū	
ephrēm & Bedę collatio	355 b	quid agendum	317 a
ephrēm seu ephrēmi de sacramento euchar-		errata quę qualia, & quī emendanda	315 a
istię testimonia	141 a 473 a	error hereticus quis quām crassus	523 b
ephrēm Syri excellentia & authoritas quę	137 a	error quis quo Pauli verbo damnatus	47 a
epicureorum more qui hodiē Christiani dis-		erroribus quantis qui potissimū obnoxij	61 b
putent	180 b	Esca nobis à Christo relicte excellentia	19
epilogus articuli tertij primarij quid compre-		esse Christum nobiscum omnibus diebus &c.	
hendat	522 b 523 524	quī intelligendum	290 a
ἐπιτομή panis quid	206 a 239 a	essentiam cur suam eucharistię Christus in-	
epiphanię de sacramento eucharistię testimo-		fundat	471 a
nia	150 a 417 b	est, quibus in orationibus quid sibi velit	12 b
episcopium quid	451 a	& quō Christus sit vsus	13 a
episcopi cuiusdam insigne & laudabile faci-		esuf ac potus quis quid momenti habeat	606 a
nus	572 b	esuf corporis Domini quis qualis	188 b
episcopi insignis exemplum insigne	211 b	esuf humanę carnis cur vndē Christianis ob-	
episcopi officio quid maximē aduerse	300 a	iectus	84 a
episcopi quid sit	212 a	esuf quis qualis aut quid	212 b
episcopi p̄nitentes qui quō recepti	707 a	Et, pro Vel, sep̄ accipi	613 b
episcopi Germanię necessarij, quales	212 b	ethnici cur Bacchum & Cererem à Christia-	
episcoporum principale officium qd	634 a	nis coli suspicarentur	486 a
episcoporum series quę quid momenti habe-		ethnici cur Christianis humanę carnis esum	
at	63 b	exprobrarint	56 a
episcoporum superbia q̄ qualis	452 b	ethnici magistratus quomōdō in hereticos in-	
episcopis quid vndē aut cur amoliendū	520 b	uocati	713
episcopos solos olim sacerdotum nomine si-		ethnicis difficilimē creditu habitum quid	110 b
gnatos	441 a	Euagri⁹ qd miri de euchar. narret 447 b 448 a	

euango.

DE V. SACRAMENTO LIBRVM, INDEX.

euāgelia, commentarios Apostolorū esse	86 a	abrogatio quid insinuet	623 b
eucharistia cur à pijs semper adorata	43 b	eucharistia efficiencia	326 b
peculiariter cōso vocetur	72 b	domi habēde aut	
Ignatio qui habita	83 a	sumendę mos olim quis	439 a 475 a
consciatur	121 a	deportatio solennis qui habenda	501 a
relicta & suscipienda	125 a 302 b	gestandę sa quę qualia	502 a
à ieiunis sumenda	358 b	eucharistię epitheta q̄ qualia	170 a 183 b 187 a
semper parata, & diligēter asseruari debeat	455 b	192 b 152 a 257 a 405 b 420 a 479 b	
pie impleretur	502 a	eucharistię & mānē differētia	206 b 274 a 305 a
instituta	502 b 529 b	eucharistię fides quibus q̄ difficilis	110 b
pro quibus offerenda	581 b	forma iam olim qualis	151 b
vndē dispēfanda	589 b	eucharistię in communicantis manus dandę	
eucharistia domum absportari data, quid fuerit	621	vsus olim quis 442 b institutę ratio p̄cipua	79 b 585 b
eucharistia qua fide & timore adeunda	137 b	in sanguinē Dñi intinctio	quę qualis 630 b 631 a
eucharistia qua olim pietate honorata & solitudine custodiri solita	443 a 444 b	eucharistia in saxū ac veram carnē mira conuersio	349 a 626 b
eucharistia quale semp̄ habita sit sacrificiū	91 b	eucharistię institutę seu institutę ratio quę	312 a 316 b 472 b
eucharistia q̄ hodiē frequenter impugnetur	1 b	miracula quę qualia	640 641
q̄ religiosē custodiri & obseruari solita sit	114 b 432 b	eucharistię par sumptio, q̄ disparis sit exitus	51 b
eucharistia quarum figurarum veritas ac substantialia	402 a	privatim domū absportandę mos qualis	437 b 451 a
eucharistia quanto p̄stet manę	195 b	parauilis dādā vsus quibus 629	
eucharistia q̄ & veritas & figura sit	102 a	pphanatio quę quibus quid suggerat	721
eucharistia q̄ & h̄r̄ nos faciat participes	186 b	eucharistię sacramētū alijs sacramentis similare, quę quorum techna sit	414 b
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	eucharistię sumptio, transmissio, tripartitio,	
morte feruer	186 b	portatio q̄ qualis	110 b 111 a 429 a 438 a 512
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	eucharistię vires aut virtutes quę quales	121 323 b 324 a 509 a
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	eucharistię num manna cōparandū	22 b
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	heretici deserant	122 b
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	quę virtutes ascribuntur	314 b 315 a
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	sumendę aut videndę qui cur tādūm	
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	admissi	401 a
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	quis cultus debeat	470 a
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	quō supplicandum	471 b
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	verbum carnem factū inesse	472 b
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	quid à quibus debeat	480 b
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	eucharistiam eternę vitę pignus esse	172 a
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	à speciebus eius malē seruatis, diuinitus subtrahi	198 b
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	Afris vitā & sanctis patribus omnibus sacrificiū	
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	appellari	261 b 577 a
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	cur necessarid sumi oporteat	625 b
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	aliquibus insulam esse quomōdō intelligatur	630 a
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	eucharistiam duabus rebus constare	68 b
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	reliquorū sacramētorū cōplementū	73 a
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	Dionysio Arcopadoratā	75 a
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	nouā noui Testamēti oblationē	91 b
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	vitę panem	116 b
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	peccatorū remissionē	187 a
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	ecclesię sacrificium esse	576 b
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	eucharistiam mānē p̄stare	32 a
q̄r̄r̄ nos faciat participes	102 a	ex pane fieri, quid	BBBB

IN PRAEDECEDENTEM D. IOHAN. GROPPERI

quid sibi velit 96 b	97 a	fictè qui accedant	exploratio quæ cui oportuna	342 b	
170 a	noctū Ambrosio allatam	444 a	exteræ potestates quid	714 b	
eucharistiâ non esu, sed consecratione fieri	50	417 b	extra Catholicam Christi Ecclesiam corpus Domini dignè non sumi	261 b	
non opere humano, sed Dei verbis confici	418 b	nō quouis tēpore, nec passim extra Missam cōsecrari licere	441 a	509 b	
eucharistiam q̄ piè ac lepide quidā Iudeus depingat	562 b	563	440 a	395 a	
564 a	eucharistiam quæ figuræ præcesserint aut præsignârint	125 b	F acere, quid Latine vltra communè signat	576	
eucharistia vesci cui liceat	86 a	qui caro nostra consistat	47 nos deo obligari	109 b	
qui resurrexio adstruatur	270 a	306 a	diabolū expelli	509 a	
eucharisticum sacrificium à quo vate qui præ-nunciatum	92 a	eucherij Lugdunens̄ laus, eiusq; test.	330 b	331 a	
eudoxia quæ cuius Iezabel	209 a	europam totam Melanchthonis iudicio cogi (si dijs placet) cedere	496	europæi authores qui quales	382 b
eusebij Emiseni de V. Eucharistia testimo.	125	eusebij Pamphili testimonia	578 a	eusebij Samosatani episcopi facinus illustre	572 b
573 a	eustachij Bonauenturæ laus ac testi.	490 a	662 a	eutyche's cur vbi damnatus	325 a
eutycheti qua in re Luterus proximus sit	295 a	eutychanti & Manichei q̄ impiè ac diuersè de Christo senserint	634 a	euthymius quis quid contra q̄s scripserit	365 a
euthymij Zigabeni de sacramento eucharistiæ testimonia	365 a	489 b	Examinandus qui sibi quisq; Eucharistiâ sumpturus	46 a	
excidisse à gratia qui crediti	151 a	excoicationis occasio quæ qualis	120 b	121 a	
exemplū terribile instar Core & Dathan, cur vbi non ita pridem euenerit	571 a	exempla scripturæ de probabilitate transubstantiationis	352 a	exercitū cali vniuersum in Missa p̄stō esse	183 a
experientia quæ quid momenti habeat	596 b	explicatio quæ quibus necessaria	532 a	exploratio quæ cui oportuna	342 b
extera potestates quid	714 b	extra Catholicam Christi Ecclesiam corpus Domini dignè non sumi	261 b	extra Ecclesiam perire necessarium	509 b
experiri vnde cur tam laudatus	440 a	exploratio qui cur dicitur	395 a	F acere, quid Latine vltra communè signat	576
di modum signet	576	579 a	facinus Episcopi cuiusdam zelosi quod quædam mirum	572 b	
573 a	farinulæ Prophetiæ dulcoratio quæ qualis	577	Felix Pratesi quale ex Psalterio eucharistiæ testimonium dederit	492 b	
felina commentaria quæ cui quo dolo incipit	661 b	ferdinandi primi laus	212 a	feriarum strictæ iussioni qua discretione facta	392 b
fermentatus qui Christum	394	fermentati & azymi ratio aut mutatio q̄	69	ferri natatio quæ qualis	196 b
festum V. Sacramenti vnde & qn institutū	491	Fides efficax & constanter tenenda quæ	503	507	
fides & species vnde cur & qui opponantur	570	fides quid momenti aut habeat, aut habere lateam	308	fides qui res quasq; apprehendat	226 b
fides quibus q̄ diuersè infundatur	144 b	fides quibus verbis qui adhibenda	262 b	fides vera quò q̄ sit necessaria	51 b
fidei obiectum quod quale aut quid	51 b	fidei negotium quas non recipiat figuræ	51 a	fidei vis iuxta hereticos q̄ quæra	49 a
fidem à nobis quid potissimum requirat	256	fidem in initio voce potius q̄ stylo subnixā	61	fide prius & magis intelligentia necessaria	391
fidei sumentis, sacramentū non fieri	51 a	fideliū ore corp⁹ & sanguinè Christi accipi	316 b	fieri in Missa hodiè, quod Christus in cenâ	177 a
177 a	102 b	103 a	figura corporis Christi, Tertulliano quid	101 b	
figura quid cuius rei dicatur	212 b	213 a	figura quæ cui oportuna	342 b	

DE V. SACRAMENTO LIBRVM, INDEX.

figura ex Augustino captata patrociniū	fulgentij assertio quæ qualis	241 a
quale	238 b	functio sacerdotum q̄ qualis
535 a	536 b	585 a
figuram quā qui Chr̄s & qn complerit	105 b	furfur Bernardo mysticè quid
figuram, vitam p̄stare non posse	24 b	375 a
592 a	G amas quis quantus bellator qui vnde respulsus	209 b
210	galatini mirabile de eucharistia testimonium	562 b
563 a	gallorum Apostolus quis	70 b
gaudium quod quale	367 a	Gehennam quo sine euitare non queas
539 b	gelasij canon quis quid negocij faciat	632 b
& qui intelligendus	633 b	gelasij testimonium
420 a	gelasij verba quæ vnde q̄ vel auidè capteatur, vel nequiter dissimulentur	331 b
334 a	gelasium & Zuinglianis & Luteranis aduersari	334
335 b	generalium Conciliorum autoritas Augustino qui habita	702 a
generalium & provincialium conciliorū differentia	701 b	gentile magistratum catholicis aliquando contra hereticos inuocatum
713 b	germanè catholicus aut Christianus quis	60 a
germanè ex Christo qui simus	178 a	germania cur iam dudum tot cal: mitates perpeffa
48 a	germaniæ quid vel necessarium, vel timendum	212 b
587 b	germani quid cui debeant, & quid potissimum curarent	343
723	germanica natio quorum conciliorum obedientiæ potissimum obnoxia	651 a
664 b	gerfonis laus ac zelus	518 b
gestandarum reliquiarum rationes quot aut quales	518 b	Gilberti abbatis testimonium de eucharistia quod quale
377 a	Gloria Christi quid	313 b
370 b	gloria superexcellens quæ	474 a
503 a	Gorgoniæ quid miri quò obtigerit	499 b
473 b	Gotsdracht quid, & quò vocatā eam quis raptr̄it	512
512		Græ.

IN PRAECEDENTEM D. IOHAN. GROPPERI

græci qui quò eucharistiâ sumere soliti 663 a
 græcorum peculiaris cõsecrâdi sacramêti mos
 quis 449 a
 græcorum sacerdotum oratio in Missa q̄ qual-
 lis 480 a
 græcos communioni alterius speciei nõ con-
 tradixisse 662 b 663 a
 grani & ligni, corporumque nostrorum ex eis
 alitorum iucunda & lepida collatio 97 b
 granorum multorum in vnum panem confa-
 tio, quid innuat 263 a
 gratia que qualis aut vndè 270 a 370 b 376 b
 gratiam spiritus sancti non dimidiari 558 a
 gratiæ in altari que p quibus agantur 503 b
 gratiarû actio Catholica q̄ qualis aut qd 44 b
 gratias agere, quid 85 b
 gregorius I. quid qua pcessione auerterit 518 a
 gregoriij Lencomium & testimonia 343 & de-
 in itè 420 b 489 a 505 b 637 b
 gregoriij Turonèi testimonium 505 b
 gregorio I. vndè quid debeatur 343
 gregoriolorum duorum de eucharistiæ sacramê-
 to testimonia 144 & 146
 gropperus à Virvesio qua in re dissentiat 630 a
 gropperus qui erga quos affectus 5 b 6 a
 gropperi suprema de vtriusq; speciei commu-
 nione sententia 528 a
 gropperum sua quæ scripsit, Ecclesiæ iudicio
 subdere 724 b
 Guidoni cui quid in Missa obtigerit 543 b
 gulielmi abb. testimonium quod q̄ mirû 628 a
 gustari à nobis in sacramento nominum 219 a
H Adariffa Iudæus quis qualis 220 a
 heresès q̄ quales aut quâte 17 21 523 b 719
 heresum oim hodiè frequèntissima quæ 1 b vbi
 multitudo quanta. 58 b prima; forsan & vl-
 tima 266 b
 heretica de sacris dimidiatis sententia q̄ 545 b
 hereticû in Apostolos mēdaciû qd quātû 568 a
 heretici quibus fucis sua themata palliēt 49 a
 suo qui sese iugulēt gladio 52 b quāto aduersus
 ecclesiâ laborēt odio 57 b 58 a quilibus animal-
 culis qua de re cõferatur 61 a quid qua temeri-
 tate reijciant 70 b q̄ pomposè de symbolico pa-
 ne ihereticetur 121 b quibus authoribus cõuin-
 vèdi 38 a qd quò oppugnet 564 b quò dogmate

vulgû miserimè decipiāt 585 b qua re potissimè
 valeant 614 a q̄ quales 677 b quibus quò inquit
 rendi 712 b
 heretici cum Bucero Bonnam qui quò vocati
 565 b 566 a
 heretici sibili quibus flabellis ventilandi 614
 hereticorû aliq̄ dogmatû recensio 720 a
 hereticorum pteruia quæ quâta; summa cu-
 ra q̄ 10 b in Chr̄m peccatû. quod quātû 38 b
 hereticorum cœna seu coio quid 44 impositio-
 ra qbus duobus agnoscat 58 b hodiè graf-
 santiû audacia, supbia, temeritas quanta 58
 pomposa tractatio q̄ quorsum euadat 122 a
 mos, natura, studiû 235 a 245 b 284 b in sa-
 cerdotes mendacium quod quale 589 a
 hereticorum in legum allegatione iniquitas
 que quanta 632 b ingenia ferè qualia 642 a
 scopus quis 653 a hodierna impietas q̄ quā-
 ta 656 b curè omnes quò ferè intentè 671 b
 hereticis locum præbere, quale & quorû non
 sit 300 a
 hereticis manna (si dijs placet) eucharistiæ præ-
 stare 210
 hereticis quid meritò ac summe timēdû 344 a
 hereticis technis vñ qui occurrēdû 63 b 545 b
 hereticos Christo suâ potētia abstrahere 50 b
 disputatiõni, nõ dilectiõni studere, 282 b li-
 bros igni tradendos. 635 a
 hereticos nullos patribus infensiores fuisse,
 atquè hodiernos 58 a
 halesij laus ac testimoniû qd quale 638 b 662 a
 Hebionitarû causa qd cur ad tēpus iussu 678 a
 hebræi quidã antiqui de eucharistia quam pi-
 fenserint 562 b
 helmesij testimonium quod quale 721 b
 heluetiorum in Luterû inuēctiua. 461 a
 hesperio Afro quid miri quò obtigerit 509 a
 hesychij de V. Sacramēto testimonio 158 & in
 item 417 b 418 a 476 b 500 a
 hesychianæ de eucharistia sententiæ explica-
 tio & summa 163 b 164 a
 heuē seu Eux & ecclesiæ collatio q̄ q̄lis 54 b 55
 hieronymi cõtra hereticos cõsilia q̄ q̄lia 64 a
 hieronymi de Romana ecclesia clogiū seu ve-
 ticinium quod quale. 709 a
 lit.

DE V. SACRAMENTO LIBRVM, INDEX.

hieronymi de eucharistiæ sacro testimonia
 152 b & idè. itè 418 a 549 a 559 b 621 a 622 b
 hilaria martyr eucharistiam qui apud se ha-
 buerit 434 b 622 b
 hilarij episcopi de sacramento eucharistiæ te-
 stimonia 131 & deinceps 560 a
 hilarij Papæ testim. 560 a
 hincmari de eucharistia testimonium 447 a
 hippolytus vndè qui conuersus 430 b
 historia quæ quàm miræ 625 b 628 b
 historicus hodiernus quis qui de Rom. Imper.
 meritis 565 b
 Hoc, & hic, quid quomodò denotent 106 a
 hoc est corpus meum, qui verè & piè intelliga-
 tur 11 b quam vim habeat 169 a simpliciter,
 non figuratè, capi debere 214 a
 hoc facite in meam cõmemoratiõnē, quid quò
 restringat 565 a qd sibi genuinè velit 566 b
 hodiè quid 329 a 369 a
 holocausti cuius vis quanta 471 b
 homines qui angelis prælati 538 b
 honor Christo debitus quis aut quātus 465 b
 honoranda in sacro eucharistiæ quæ 486 b
 honorari carnem & sanguinè Christi sub spe-
 ciebus panis & vini 239 b
 honorij ab hereticorû calūnia defensio 457 a
 honorij constitutio quæ qualis, & cur facta
 456 491 a
 hostia per Malachiam q̄ quò prædicta 353 b
 hostia quæ qualis, quanta aut quid 125 b 178 b
 371 b 422 a
 hostia salutaris quid 75 b 77 b
 hostiæ cuius vis quæ 506 b
 hostiam à Christo semel oblatam, qui & nos
 adhuc offeramus 179 a
 hostiâ altaris p defunctis clamare & offerri 181 a
 hostiam sacerdotis maiorem laicos affectare,
 quid plagæ commeruerit 571 a
 hostia qua quibus qui subueniatur 34
 hostiæ q̄ q̄les sint aut dicantur partes 238 a 561 a
 hostiæ sacerdotum quæ quales 161 b
 Humanæ imbecillitati quomodò pane, aqua,
 vino & oleo Deus mysticè condescēdat 352
 humanarum traditionum caullus quis qui
 diluendus 702 b
 hussus cum Lutero & Zuinglio qua in re quæ
 comparandus 685 b 686 a
 hussus & Luterus quid sibi impugnādū sumpse-
 rint 662 b
 hussus q̄rû hereticorû errores sparferit 647 a
 hussus Vuiclephi doctrinam qui & cur ample-
 xus 645 b
 hussi & Vuiclephi descriptio seu depictio 645
 b 647 b
 hussissimus in quas & quot sectas initiõ statim
 dissectus 689 a
 hussitæ & Donatistæ qua in re similes 704 a
 714 b 715 a
 hussitarum triginta millia ruri aliquādò quot
 mensas communicando habuerint 639 b
 Hydromeli quibus p vino vti qui liceat 667 a
 hypocrisis abstinēdi à cõiõne q̄ qualis 314 b
 hypostasis quid, & quam qui indè calumniam
 struxerint 107 b 108 a
 hypotyposi quid quomodò conficiat 52 a
Iacobellus quis quid Pragæ adornarit 647
 iacob qui Deus apparuerit 467 a
 iacobo cui qui Iesus apparuerit, & eucharistiâ
 dederit 617 b
 iannæ & Mambra similes qui 408 a
 Idem Christi corpus, quod crucifixum & sepul-
 tum fuit, resurrexisse 296 b
 idiomatum cõcactio quæ qualis 31 b
 idololatræ qui quales 111 b
 idololatria qualis qui Chro spingi queat 43 b
 Ieiunium quanti qua in re sit momenti 358 b
 428 b 655 a 656 a
 ieiunium quod quale 627 a 677 a
 ieiunos, nõ saturos, sumere quid deceat 249 b
 ieremiam panis vocula corpus Christi innue-
 re 104 105 a
 Iesus qs cuius alius figura seu typus 116 a 467 b
 Iezabelem qui suâ qui patres habuerint 209 a
 Ignatius quorû apostolorû quantus discipulus
 71 a quid quomodò intellexerit 80 b
 ignatij laus, authoritas, testimonia quæ qualia
 80 & deinceps, item 548 b 502 b
 ignatij scripta quinam citet & afferat 71 b 72 a
 BBBBB 3 igna-

IN PRAEDECEDENTEM D. IOHAN. GROPPERI

ignatio Eucharistia quid	470 a	probetur	1091
ignatiana Eucharistia ephiteta q̄ q̄lia	80 b 81 a	incarnationis Christi & Eucharistiae collatio	207 a
ignis immortalis & viuis quid	141 a	quae qualis	207 a
ignis q̄s ad quē qui vñ blasphemē collat ⁹	522 a	incensum mysticē quid	90 b
ignis spiritalis quid	167 a	incorruptionem quid praestet	391 a
ignis & spiritus sancti cōparatio q̄ q̄lis	208 b	increduli quid quō contaminent, & quo scu	163 b 252 a
igni cur q̄ reliquiae traditae	458 a	vbi impingant	302 b 303 a
igni tradendi libri qui	635 a	incredulitas Iudaeis quae qui quā lepide re-	213 a
ignem qui ex crystallo & sole elicias	29 b	tundatur	402 a
ignominia in eucharistia q̄ quanta	115 a	incredulitē q̄ Chrs̄s quotididē offeratur	146 b
ignorantia q̄ qualis, quidve impediatur	163 a	incredulitē sacrificiū quō à Chrōo institutū	146 b
Illegitimē vocatos, nihil neq; conficere, neque expedire	573 a	incredulitē sacrificij oblatio quae qualis aut qd conferat	146 b
illuforem ex Chrōo q̄ hodiē quō faciant	39 b	incuria sacerdotū quae qualis	456 a
illustrationis nomine baptismum olim appellatum	85 b	indigna sacramenti sumptio quod potētia mereatur	45 b 47 a 165 b 363 b
Imago quae qualis aut quid	190 a	indignum sumenda eucharistia, etiam videnda	326 b 480 a
imago, res, vmbra, quid	143 b	eadem indignum	513 b
imaginis & vmbrae differentia	190 a	indulgentia quae quanta	370 b
imaginis, vmbrae, & veritatis collusio aut conuentio quae	189	infantis necationem cur Ethnici Christianis obiecerint	84 b
imagines animae extremae quid	77 a	infantes quid olim de eucharistia fateri nōrunt aut crediderint	326 b 480 a
imaginum aut statuarū sacrarum portatio quae qualis	517 b 518 a	infantibus baptizatis eucharistiam dari solita, quid pra se ferat	629 a 401 b
immersio q̄ qualis, & an necessaria	674 b	infantes baptizatos, rectē & Christianos & fideles appellari	226 b
immersionem vnam perindē ac triplicem valere	599 a	ingenij perspicacitas vbi facessat oportet	372 a
immersiones quot olim ad baptismum exigereantur	598	inhabitatio Christi in nobis quae qualis	316 b
immolata pro mortuis sacrificia quae	582	initiari qui quid tantum nōrunt	114 a
immolatio Christi q̄ quibus proficiat	345 a	inordinata permissio quae quantam nequitiam fenestram aperiat	722 a
immolatio sacrificij quae qualis	82 b	inquisitio in hereticos, quorū potissimū sit	614 a
immolationem Christi in cena & sacerdotū in Missa, vnum esse sacrificium	159 b	quibus à Christo demandata	711 b 712 a
immolatio verba quae qualia	575 b	713 a quae quibus quā odiosa	711 b
imundi vndē arcendi	513 a	insania q̄ qualis aut quanta	275 a
impartibiliter qui Christus corpus suum impartiat	320 a	insabbati qui	646 a
imperatoris officium quod	210 b 211 b	instrumenta seu vasa quae quemodō custodienda aut habenda	441 b
imperium Rom. quid cui historiographo debeat	565 b	intellectus difficultū vndē qui petendus	303 a
implicatio q̄ vbi licitē ac piē fiat	503 a	intellectus vbi fide captiuādus	200 b 295 a 401 b
Incantationes quae qui depulsa	507 b 508 a	intellectus humani quanta sit debilitas	29 b
incarnatio Christi, vndē qui ex Eucharistia de sumenda	13 a 633 b 645 a	intelligentia quae qualis aut quotuplex	59 a 471

DE V. SACRAMENTO LIBRVM, INDEX

intelligentiam fidei, non fidem intelligentiae, iudaei sanguinem Christi à se solum qui biberint	303 a	347 b
cedere	231 a	302 b
intelligibilia quem fructū habeant	248 b	180 a
inter alitudam & raram communionem quid medij tenendum	610 a	259 a 260 a
inter sacerdotes & laicos multū interesset	632 a	281 a
interpres legis optimus quis	567 a	430 a
interrogandi qui quibus	631 a	430 a
infectio eucharistiae in sanguine chri, q̄lis	233 b	370 a
inuitibile Christi corpus, qui eiusdem visibilis corporis signum sit	360 b	213 a
inuitibilis cur nobis Christi caro p̄beat	171 b	260 a
iohannes Sleidanus qualem Ro. Imperij exploratorem egerit	565 b	183 a
iohannis Dunsii laus ac testimoniū	662 a	542 b
iosephi Flauij mirū de māna testimoniū	556 b	39 a
iosue cuius typus	467 b	209 a
Irenaeus quātus cuius rei testis	94 a	84 b
irenaei laus & excellētia, & contra Marcionem assertiones	88 a 89	85 a 86 b
irenaei de sacro testimonia	90 & deinde itē	84 & deū item 416 a 427 a 470 a 570 a
16 b 419 a 470 b 577 b 703 b		416 b
irenaei quā & q̄ mox corpus Chri cōficiat	416 b	92 a
iro Hebraicē quid	563 a	86 b
iritae ordinationes quae	572 b	332 b
Ismaelis & Isaac allegoria qualis	287 b	177 b
israelitae quidā quā piē de eucharistia scripserint	562 b 563 a	344 a
israelitis māna & cibi & potūs loco fuisse	603 a	585 a
Ite, Missa est, quā sit verus	190 a	585 a
iter facientes, qui se communicare soliti	443	657 b
itineris an metē maior habenda cura	553 b	605 b
Iuda ad Sacramentarios & Simonem Magum collatio quae qualis	12 a 283 b	665 a
iudaei Chm̄ corpus suū edēdū dedisse	332 a 363 a	590 b
iudaei sanguinem eundem quem 30. argenteis vendidit, datum bibendum	170 a	540 a
iudam & aq̄nē & non eaq̄nē ac reliquos apostolos, corpus Christi accepisse	282 b	514 a
iudaeum pascha cuius typus	341 b	395 b
iudaei pro mortuis qui orient	582	470 a
iudaei quidam veteres quā mirē de eucharistia scripserint	562 b	679 b
		430 a
		legi-

IN PRÆCEDENTEM D. IOHAN. GROPPERI

legitimè non vocatos ad sacerdotium, nõ con- ficere	571 a	ceptum	89 a
λεῖτες quis qualis	611 a	lucìa martyri quomodo agonizanti eucharis- tia porrecta	434 b 501 b
lenocinia hæretica quæ qualia	49 a	luciferiani cur pro hæreticis habiti	707 a
leo I. quid pro ecclesia cõtra quos egerit	325 a	lucillus fistula laborans, qui miraculosè cur- tus	517 b
leo IX. qualis pontifex, & quid contra què de- creuerit	389 a	luctus domus quid	254 b
leonis I. de sacramento eucharistiæ testimonia	325 b 488 a	ludibria è dæmoniis fieri an possint	535 a
leonis I. in Manichæos sententia	634 b	luenda quæ quibus supplicia	47 b
leonis I. papæ excellentia & encomia	324 b	lugduno quid gloriæ, quid item sectæ debe- tur	88 a 646 a
leones ignem spirantes qui quomodo qua ex- mentia fiant	171 b	luminis vtendi in eucharistiæ præsentia ratio quæ	457 b
leonistæ qui	646 a 715 b	lupanar ecclesiam qui dixerint	617 b
leuitates quæ vndè procùl arcendæ	520 b	luterus quanti Lyranum faciat	491 b
lex noua vndè aut qui confirmetur	193 b	gnis opus habuerit	494 a
Libellus à Luteranis Erasmo nequiter assertus, quis	493 a	quid aliquando contra Boëmos defenderit	602 a 651 a
libertas ecclesiæ olim qualis	211 b	de Ro. Ecclesia confessus	709 a
libri igni tradendi qui	635 a	luterani quantillo Zuinglianis aduersentur	3 a
ligandi potestas quæ quibus quanta	539 a	quibuscum, alioqui discordibus, confitè- rint	416 a
lintei seu linci panni in ecclesia vtendi ratio quæ	358 a	quomodo Christum mendacem faciant	413
linteo quali corpus dñi tractandũ	404	Ambrosium qui exhibent	537 a
lintea seu vela quæ qui tractanda & cõseruan- da	441 b	luteranorum cæcitas quæ	414 a
liquefactæ ceræ collatio quæ qualis	318 a	luteranica blasphemia quæ qualis	339 a
liquor quis qualis aut quid	372 a	luteranicũ de sacrameto eucharistiæ sentimẽ- tum bifariam à Theodoro damnari	339 a
lirineñ Vincetij cõsilia minitè delira q̄	59 a 60 a	Lyranus qualis & quantus etiam Lutero habi- tus, & qui Luteranos blasphemiam conuin- cat	491 b 662 a
liturgia quid, & quæ qualis	139 a	Lyranus laus ac testim.	626 b
liturgiæ Græcæ testimonia quæ qualia	380	Maccedoniana: cuida hæreticæ quid miri obtulerit	626 b
Loca, quibus sumi illud quodammodo Augu- stinus contra hæreticos exponit, q̄ & quot	217 b 224 b 225 b 227 b 229 b 220 a	machabæorum libros Ecclesiæ authenticos ef- se	582 a b
locus Pauli 1. Cor. 11. q̄s qui intelligendus	611 b	magi qui cuius nos rei moneant	478 b
locutio quæ qui aut sit, aut nõ sit figurata	236 b	magister Origenis quis	432 b
locutiones patrum quæ qualem Christi in sa- cramento præsentiam testentur	403 b	magistri cuius quid sit	91 a
locutiones quæ quales aut qui intelligendæ	11 b	magistra optima quæ	596 b
locutiones q̄ quomodo cõmunicatione idio- matum verificentur	308 b 309 a	magistratu seculari in Ecclesiam an vlla pote- stas	717 a
lombardi, vulgò Magistri sententiarum, enco- mium	560 b	quid cõtra hæreticos liceat	714 b 715 a
Luce euangelium qui Marcioni tantũ ac-		magistratus vbi quàm miserè & horridè à iurè te vulgò præcipitari	693 b 694 a
		magistratibus quibus quid maximè prospici- endum	723 b

DE V. SACRAMENTO LIBRVM, INDEX.

magistratus seculares nõ posse quicquã aduer- sum generalia concilia	718 a	manna & aqua qui Christum seorsim ac singu- latim signarint	555 a
magni cognomen quibus patribus qui oblige- rit	137 a 325 a 343 a	manna & eucharistia quò & idem & diuer- sum sint	274 a
mahometica impietas cui hæretico acceptum ferenda	31 b 463 b	manna nostrum quis aut quid	270 b
maiores hæreticorum ferè quales	642 a	manna quàm aptè & lepidè coriandro affimi- latum	556 b
malachias qui sacrificiũ noui Testamenti præ- nunciãrit	90 578 a	manna quid memorandi ac miri in se habue- rit	556 b
mali quò vel æquè, vel non æquè à boni, cor- pus dñi sumant	282 a 371 a 404 a	manna qd pluuiæ seu imbris fuerit	559 a
malleoli encomium	609 a	manna qd saporis habuerit	555 b
malos dñi corpus indignè suscipere, quos cui- us erroris conuincat	415 a	manna qd p̄ribus esum, ipsis nõ mortuis	273 b
malos equè à bonos sacramentum realiter, li- cèt meritorie non equè, sumere	50 b	manne cibo etiã pecora vsa qd p̄ se ferat	275 b
manasse ex Christi latere, in eucharistia quod bibitur	258 b	manne esus quis qualis aut q̄ diuersus	273 a
mandatũ Christi quod quibus ludibrio sit	682 a	manne & eucharistiæ collatio & discrimen	22 b 272 305 a
mandati non tam verba, quàm scopum, atten- di	591 a 592	manne reservatio quod nobis insinuet	20 b
manducati corporis Dñici modus quos quilibet mancantes q̄ quò aut saturentur, aut fameli- ci maneant	286 a 485 a	manne & aquam è petra non simul datã, quid sibi velit	555 a
manducare vel edere cur vbi metaphoricè ac- cipi oporteat	312 a	manne vitam præstare nequissime	24 a
manducari vel comedi nihil nisi corporeum, quid præ se ferat	307 b 309 a	quo nos iam fruimur, fuisse	276 a
manducatio indigna quæ, quo supplicio sit di- gna	281 a	desiderio cuiusq̄, sapiuisse	559 b
manichæi q̄ impiè de Christo docuerint	634 a	& cibi & potus vicem præstitisse	608 b
manichæorum causa dictum, quis quomodo in catholicos nequiter iaciat	633 b 634 a	mansio in Christo, cuius rei sit effectus, nõ cau- sa efficiens	285 b
manichæorum infania vetus Testamentum re- iectum	234 b	manus impositione cur adumbretur caro	99 a
634 ieiunium quod quale	677 a	manus humanæ quid in quo sacramento pos- sint aut faciant	240 b
manichæis, etsi absurdissima docerent, tamen multos adhæsisse	246 b	manuum lotio quid vbi velit	76 b
manichæos quos in re qui quàm strenuè hodie sequantur	245 b	manibus quos se suis ipsius gestarint	214 419 b
manichæica blasphemia de Christo quæ qualis aut quàm ridicula	246 a	marci magi technæ quales	92 b
manna cuius figura seu typus	12 a 19 b 20 a	marcionis assertio q̄ qui p̄ quæ cõsultata	107 a
112 b 147 a 170 b 204 a 269 b 270 a		marcionis blasphemiam q̄ quales	88 b 89 a
		marcionitis, alioqui nequissimis hæresiarhis, Eucharistiam religioni fuisse	92 b
		maria cur Christotocos, etsi reuerà esset, dici verita	677 b
		marie Aegyptiacæ q̄ porrecta eucharistia	438 b
		martino cui quid debeat Colonia	512 b 516 a
		martyres cur olim sub altari sepulti	258 a
		martyrũ in Missa cõmemoratio q̄ qualis	181 a
		martyrum sepulcra q̄ cur adire timerent	439 b
		martyrium quod cui æquale	529 a
		massaliani qui vndè exacti	395

IN PRAEDECEDENTEM D. IOHAN. GROPPERI

matrem contemnentis poena qualis	529 a	quod quale	66 b
matrimonij ius q̄ cui hæretico sit leue	714 a	melanchthoni cur (si dijs placet) argutus Chry-	
marthei euangelium hebraicū quid p̄ter gra-		softomus	477 b
cum habeat	617 a	melanchthoni Ecclesiam totam errasse	495 a
Mechanici qui quomodo incredibilium faci-		baptismum & eucharistiam eiusdem ratio-	
ant fidem	302 b	nis esse 495 a cæcitatem & amentiam ob-	
mediatoris sacrificium quid	257 a	uenisse	714 b
mediatorem Dei & hominum qui suscipia-		melanchthonem suo de mendacio palam con-	
mus	287 b	uinci 443 b Nestorizare 541 b suis ipsi-	
medicamentum quod quale, quive temperan-		us verbis mendacij redargui	666 b
dum	81 a 147 b	melchisedech qs, qualis aut cuius typus, & qua-	
medicina quæ qualis	248	le eius sacrificiū 91 b 154 a 195 a 359 b 578 b	
medium quod vbi tenendum	248 a	melchisedechicæ oblationi Aaronicam ces-	
medonē qbus pro vino in missa vti liceat	667 a	sisse	217 b 208 a
melanchthon de patribus qui bene aut malè		melchisedechicū sacrificiū cur manna antefer-	
meritus 383 a vbi qui secum pugnet		ratur	204 a
530 b 531 a sua qui se confessione couin-		melchisedechicū sacrificiū cur manna antefer-	
centū præbeat 585 a quid contra apertam		ratur	204 a
veritatem neget 597 b quid quam insulse		melchisedechicū sacrificiū cur manna antefer-	
interpretetur 613 a quæ Lucæ locū qui ob-		ratur	204 a
scuretur 616 quam ridiculè matrimonia dis-		melchisedechicū sacrificiū cur manna antefer-	
foluat	714 a	ratur	204 a
melanchthon quos vocet sacrificulos, quos ite		melchisedechicū sacrificiū cur manna antefer-	
facerdotes	496 a	ratur	204 a
melanchthonis arrogātia, philautia, impietas,		melchisedechicū sacrificiū cur manna antefer-	
argumenta quæ qualia 496 a 522 a 614 b		ratur	204 a
615 a 623 b		melchisedechicū sacrificiū cur manna antefer-	
melanchthonis consilia & calumniæ quæ qua-		ratur	204 a
les 427 b 497 a 520 b 625 b		melchisedechicū sacrificiū cur manna antefer-	
melanchthonis de Ambrosio confessio q̄ qua-		ratur	204 a
lis 198 a de sacramētis quale (si dijs placet)		melchisedechicū sacrificiū cur manna antefer-	
sentimentū 414 a cum suis cauillis exhibi-		ratur	204 a
lacio 521 a de Vuiclepho iudicium 645		melchisedechicū sacrificiū cur manna antefer-	
melanchthonis impietas q̄ 433 a virgæ totam		ratur	204 a
subdi (si dijs placet) ecclesiam 495 a error		melchisedechicū sacrificiū cur manna antefer-	
hæreticus qs qualis 541 a incredulitas quæ		ratur	204 a
eius Iudæi fide vincat 564 a ex Cypriano		melchisedechicū sacrificiū cur manna antefer-	
aries q̄ repulsus 622 a instantia q̄ qui amo-		ratur	204 a
uenda 611 b in ecclesiā impetus qualis 617 a		melchisedechicū sacrificiū cur manna antefer-	
in autoritatū citatione fides q̄ 632 b 633 a		ratur	204 a
melanchthonis libellus qs qd̄ meritis 382 b 383 a		melchisedechicū sacrificiū cur manna antefer-	
495 a p̄sopopœia, superbia, temeritas, in-		ratur	204 a
scitia, prouocatio quæ qualis 405 b 426 b		melchisedechicū sacrificiū cur manna antefer-	
597 b 612 b 613 a in Papas mendacium		ratur	204 a

DE V. SACRAMENTO LIBRVM, INDEX.

minima quæq; sub eucharistiæ particula totum	missarum oblatio quæ qualis	346 a
haberi Christum	mittere lignum in panem, quid	104 a
ministeria quæ quanta, & quomodo aut qui-	Moderandi potestas quæ qualis	668 b
bus committenda	moderandi præcepta Christi autoritas quæ	
536 a 567 b	cuius sit	683 b
ministri ecclesiæ qui quantorum scommaton	monachi cuiusdam Hussitæ flagitiū quod qua-	
& blasphemiarū hæreticis causa sint 198 a	tum	694 a
714 b	monachulo inobedienti præter spem mortuo,	
mira q̄ vbi, quando & quotiès fiant 349 a	qui subuentum	506 a
mirabilia opera Christi quæ	monasteriensis anabaptistæ quid aliquando	
296 a	designarint	694 a
miraculū quod quale, quantū, aut quàm mirū	monica voluntas vltima quæ	256 b
141 a 164 b 165 a 174 a 182 b 204 a	monstrantiæ quid aut quales	450 b
258 a 448 a 571 a 626 b	monstratio eucharistiæ qualis	499 a
miraculum quod quibus quos cachinnos con-	monstrata scæmina q̄ qui curata	508 b
uocet	montanistæ cur pro hæreticis habitū	707
490 b	morem rationabiliter introductū, absq; eccle-	
miraculū transubstantiationis adstruendæ qd̄	siæ autoritate non mutandū	649 b
quale	morientes qui quò in cælum deducant	441 b
399 b	moris cuius vis quanta	696
miraculo quali Iesus panem &c. conuerte-	mors & morbi omnes quò profligentur	314 a
rit	mors mysticè quid sit	212 a
214 b	mortis vtilitas quanta	212 a
miraculo quali præsentia Christi in eucharis-	mortale corpus nostrū qui fiat viuendum	176 b
tiæ confirmetur 140 Iesus panem &c. con-	mortalium neminē sese suis manibus ferre pos-	
uenterit	se	214 b
214 b	mortuorum apud Iudæos cura, & memoriale	
miracula q̄ qualia 185 b 196 345 347 490 504	quod quale	582 b
505 b 506 511 a 517 b 524 b 628 a 629 a 637	mortuis, licet nō omnibus, prodesse sacrificia	
638 639 b 640 a	260 b 347 a	
miracula q̄ quibus ludibrio sint	morū quorū quis vbi respectus habendus	344 a
523 b 642 a	mos ecclesiæ quis qualis	436 b 670 b 671 a
miraculorum irrisoribus quibus quid pensi-	mos pro lege habendus quis	695 a 697 b
tandum	moses cum sua æthiopiis, mysticè qd̄	112 b
524 a	moses quanta miracula qui fecerit	202 a
missa cur pro quibus offerenda	mosis Hadarsæ Iudæi illuminatio quæ qualis	
581 b	200 a	
missa, nobis quid	mosis miracula quæ quanta	196
72 a	mosi qui Deus apparuerit	52 a 467 a
missa hebraicè quid	mosaica templi distinctio quæ quid sibi velit	
500 b	516 b	
missa ablatores, Antichri p̄dromos esse	mox à consecratione adesse Christi corpus in	
587 b	eucharistiæ	446 b
missa aut in Missa offerendi potestas penes	Mulier mysticè quæ qualis aut quid	318 b
quos		
139 b		
missa in officio qd̄ Ecclesia quotidie agat		
162 a		
missa ordo quibus à p̄sibus qui descriptus		
87 b		
missa ordinem hodiernum ex Pauli ordinati-		
one esse		
655		
missa per Dionysiu Areopag. descriptio		
73 b		
missa sacrificio celestes adesse exercitū 181 a 183 a		
missa sacrificium, nullis qui communicare ve-		
lunt, presentibus, p̄ se fieri posse		
585 b		
missam esse cathol. ecclesiæ non modo eucha-		
risticum, sed etiam propitiatorum sacri-		
ficiū, proq; viuis ac defunctis vtilem esse		
82 b 160 b 497 a		

IN PRAECEDENTEM D. IOHAN. GROPPERII

mulieris fimbriam tangentis, mysterium quod
 quale 328 b
 munditia quae quod requiratur 154 b 282 a
 357 a 404 b 439 a
 munera quae quibus nominibus Missae officium
 nominet 546 a
 munera quae ubi debeamus expetere 546 b
 muribus quibus qui quomodo triumphet he-
 retici 198
 muscae quae quid susurrent 61 a
 mutatio quae qualis aut qui fiat 118 b 119 a
 127 b 129 b 200 203 b 204 b 361 b 371 b
 mutatio quae fit in eucharistia, qui credenda aut
 exprimenda 203 b quae quibus similibus
 facile demonstratur 352 b 353 a quae cur
 incarnationi dñicæ conferat 399 a quae quid
 impedimenti concilio generali allatura 723 b
 mutatio sacramentalis (si diis placet) haereti-
 cis quid 118 b
 mutatio verbi dei quae quibus quae fit quotidiana 40 a
 mutationis in sacris modus quis qualis 199 b
 mutationes quae quales 199 a
 mutus & insanus quis qui curatus 507 b
 Mysterium quod quale aut quantum 171 b 563 b
 mysteria quae qualia, quanta, quibus non pro-
 denda 78 b 208 b 228 a 363 b
 mysteriorum nomen quibus sacris peculiare 108 a
 mysteriorum omnium quod quae locum habeat 56 a
 mystica corporis ac sanguinis dñici participa-
 tio quae qui fiat 607 a
Narnien episcopo cui quid miri euenerit 345 b 346 a
 natiuitas quae qualis 204 b
 natiuitatis Christi cum eucharistia, ite cum nostra
 regeneratione collatio quae quibus 197 a 364 a
 natura cur nostra Christo assumpta 351 a
 natura quae quid requirat 148 a
 naturae nomen quid, & acumen ubi facessere
 oporteat 336 a 372 a
 naturae & substantiae vocabulis qui quomodo
 vsi 333 b
 naturae opera non omnia humano ingenio capi 29
 naturae nostrae necessarium quid 148 a
 naturae qui duae vnus Christi personae 353 b 461 b

navigaturi quod eucharistia vti soleat 450 b 644
 nauca ex afferuatione sanguinis Christi quae
 qualis 691 b
 nauca ex copotatioe qua qui aliqui orta 690 b
 nauta quis qui in vndis quo sacrificio serua-
 tus 346 b
 nazianzeni de eucharistiae sacramento testimo-
 nia 144 & deum item 417 a 473 b 509 a
 Neccssitas instituendi sacri eucharistiae quae
 necessitate leges etiam strictissimas solui 312 a
 negatoribus quibus quod trutinandum 191 a
 negligentia quae qui puniendae 544 a
 negligentia quae quibus blasphemis occasio
 fuerit 194 a 426 a
 nestorius cur ubi & vnde dñatus 300 b 387 a
 463 b 464 a
 nestorij dñatione quae haeretici & hodie cõstri-
 cti 300 b 301 a cauilli & blasphemiae quae
 qualis 309 b 387 b
 nestorium Turcismi originem esse 31 b qui Sa-
 cramentarij quod sapiant 688 b 720 a
 nestoriani hodie noui qui 279 b
 neutram eucharistiae speciem à concilijs abro-
 gatam 668 a
 nexu vnionis nostrae ad Deum, quis 319 b
 Niceni Concilij canones quot, & de sacro eu-
 charistiae testimonium 384 b 422 b 435 a
 niceni concilij testimonio quae quatuor com-
 praehensa 385 a
 nicodemus turbatio quae qualis 371 a
 nicolaorum trium, Clemanis, Cufani, & Ly-
 rani laus 515 a 662 a 664 a
 nil nisi corporeum manducari, quod teste secum
 ferat 307 b 309 a
 nisi manducaueritis car. fil. ho. & biberitis &c.
 quod vnus speciei sumptioe satisfiat 607 a
 Nobiscum hic Iesus qui sit 184
 nodum in sirpo offendisse se, quod quam, sed fru-
 strà, gaudeant 216 b 217 a
 noia quae quibus sacris tribuantur aut conueniant 227 a
 non baptizatis, alioqui credentibus, quid nega-
 tum 401 a
 non hoc corpus quod videtis, quod apud S. Augu-
 stinum sibi velit 221 b 222 a 223 b

DE V. SACRAMENTO LIBRVM, INDEX.

non ieiunij eucharistiam dare quanto semper
 habitum sceleri 656 a
 norunt fideles &c. quid 262
 nos in Christum, non Christum in nos, mutari 124 a
 nosse fideles qui edant Christi carnem, quid pro
 se ferat 238 a
 nouam noui testamenti oblationem Christum
 docuisse 90 a
 nouatianos & Anabaptistas poenitentiae hostes
 esse 540 a
 nouum, ac nouum vinum quid 145 b 154 a
 nouum cur pascha suum Christus dixerit 146 a
 noua quae qualia, & ubi qui fiant 377 b 378 a
 nouissima voluntatis auctoritas quanta 250 a
 nucleus scripturae ubi quaerendus 64 a
 nutritorium animarum sacramentum quid 113 b
 Nysseni de sacramento Eucharistiae testimonia
 146 b & deum item 417 b 476 a
Objectio haereticae ex Hesychio, dilu-
 tio 164 b
 obiectiones haeticorum contra alteram sa-
 cramenti speciem quae & quot 602 b
 oblatio Christi quae quae etiam hodie efficitur 345 a
 oblatio Ecclesiae quae qualis aut quid 192 b
 oblatio quae vnde vim habeat 580 a
 oblatio ubi tantum grata 348 b
 oblationem Christi in Ecclesia qui quod & qui
 oppugnant 580 b
 oblationem Christi qua in re Paulus constitu-
 erit 160 a
 oblationem quid oporteat antecedere 588 a
 oblatione qua quibus qui succurratur 345 b
 oblationes cur institutae 89 b
 oblatio quibus cur quae vis inferatur 302 a
 oblatio est semel, quid sibi velit 159 b
 oblatio quid, & quis Apostolorum ita dicitur 424 b
 obscure dicta quod recte capi seu intelligi de-
 beant 103 b 104 a
 obsecrationes quae quid nos doceant 583 b
 obseruationes quae quales, quidve moueant ac
 velint 398 696 a ac deinceps
 oblecta quae qui per quem curata 508 b
 obsequio quae qui aliqui miraculose soluta 511 b
 obuiandi haeticis quam habeat Ecclesia liber-

ratem 670 b 671 a
 Ociosorum verborum rationem reddenda 524 a
 octauum baptizandis, vti circumcidendis, die
 non curandum 675 b
 oculorum tertio seu impeditio quae vnde 616 a
 oculis quibus quid in eucharistia videatur 230
 Oecolampadius qui factus sit Achis 219 b quod
 sonet 220 a quante & sibi & alijs pernici-
 ei fuerit 267 a
 oecolampadij eruditio, impudencia, pertinacia,
 religio 213 confutatio 243 b errore Theo-
 doreto damnari 337 a versio quae quibus 388 b
 oecolampadium falsarium esse 310 a
 oecolampadiani cauilli contra eucharistiam di-
 lutio 242 b
 oeconomi quid sit 535 a
 oeconomiae finis quis 674 a
 oecumenicum concilium nullum vnquam errasse 701 b
 oecumenij scholiastae testimonium quod qua-
 le 379 b 574 b
 Offendicula hodie quae quanta 719 a
 offerenda Christo à nobis quae 479 a
 offerendi interdictio, quanta sacerdotum sit
 poena 585 a
 offerendi potestas quae quanta 567 b
 offerendum quid pro quibus 581 a
 offerri corpus Christi in Missa & sumi 257 b
 offerri Christum pro vitis ac defunctis 260 b
 offerri Deus cur sibi iusserit 151 b
 offerri qui sese in Ecclesia Christo iusserit 176 a
 officium quod quibus minimè vsurpandum 535 b
 officium dispensatoris quae aut quot poscat 591 b
 Olearum rami quod quibus conducant 479 b
 Omnes, quo in loco quos demonstrat 533 b
 omnia nosse qui se quod arbitrentur 580 b
 Opera Christi quae qualia 296 297 a
 opera Dei perfecta, non dimidiata, esse 542 a
 opera naturali rerum necessitati non subiecta,
 quae 173 a
 operatione qua quod sacramentum fiat 419 b
 operationes SS. Trinitatis quae quales 315 b
 operis operati vis quanta 584 b
 operum ac verborum Christi vis aut potestas
 quanta 413 a

IN PRAECEDENTEM D. IOHAN. GROPPERI

operum Dei ratio quae qualis	352 b	P alladius quid miri unde narret	185 b
ophni & Phinees peccatum quod quantum	588 a	palmites qui quales aut quid	289 b
opinionum de V. Sacramento principales olim quot & quales	340 a	panis à Christo nobis promissus & datus, qualis & quid	170 b 261 a
optari Atri testimonium quod quale	436 a	panis celsus quid aut quis	547 b
opus in eucharistia, cuius potissimum sit	169 b	panis cur qua reuerentia tractari solitus	44 b
Oradumne apertum, an operto capite	676 b	panis & vinum post consecrationem, Ambrosio quid	188 b
orare pro mortuis Iudeos	582 b	panis ex multis granis confectus, quid noster, & doceat	261 a
oratio Pauli quae qui intelligenda	14 a	panis quis, cuius figura, aut qui fiat Christi corpus	104 a 127 a 239 a
oratio seu locutio Christi quae quibus figurata, quibus non figurata	312 b	panis qui Dei vocationem percipiat	95 a
orationes preparatoriae ad Missam quae quales	208 a	panis vitae quid	367 b
oratoribus quod quibus figuris conficere liceat	52 a	panis acceptio apud Ieremiam qualis	108 b
ordinandi sacerdotes Catholicos mirabile quoddam facinus	572 b 573 a	panis ac vini sub speciebus quod cur nobis Christus tradiderit	400 a
ordinati qui quales	572 b	panis cuius à quo quantum quibus sit discrimen	402 b 403 a 559 b
ordinatio quae ad quos solos pertineat	572 a	panis sub specie Christi corpus exhiberi	100 a
ordinationes irritae quae	572 b	carnem & sanguinem haberi	350 a
ordo quis unde institutus	537 b	sum sese praeuisse integrum	547 a
ore & corde mediatorem Dei & hominum accipi	287 b	panis vnus in multos distributio, quod	77 b 78 a
origenis de eucharistia testimonia	112 & de ista item 416 b 470 b 548 b	pani immixtum lignum, mystice ac recte quod	104 a
origenis de passione Christi pro demonibus opinio	152 a & pictas 433 a	panem esse corpus suum, Christus confessus quod intelligendus	93 b
origeni quae & quod corpus Christi conficiat	416 b	panem & vinum non simul à Christo consecratum	541 b 543 b
origo quae cui quae agenda aut secunda	63 a	panem in Christi corpus conuerti	360 a
origines quae quibus edendae	63 b	pane consecrato, sacramentum integrum haberi, etiam si calix non consecratur	544 b
ornamenta sacerdotis quae qualia	537 b	paneitas quid, eamque in sacramento manere	335
Oscitantes clericorum quorum qui quae congaudeant heretici	198	pape qui quales, & an vitia eorum Ecclesiae fidei officere poterint	709 a
osculandi panis in terram lapsi modus quis	44 b 45 a	parascene quid peculiare habeat	449 b 626 a
osculum inter Christianos olim quod quae	85 b	parentibus quanto minus quam sacerdotibus debeamus	539 b
os & labia nostra, cuius quales sint portae	177 b	paribus authorum quot author hic noster forsimum vsus	381 b
ostensio & oblatio sacramenti quae quid praeferebat	423 b	particulae eucharistiae quae vbi tractari solite	448
ostium quod quale	43 a	particularum Dominici corporis residuum mentio quae quid secum ferat	627 a
osualdo cuiusdam magnati quid mirae plage obtigerit	571 a	partitio sacramenti quae cur fiat	142 b
ouiculae cuiusdam mira pietas	490 a	partitio specierum sacri quae quid innuat	79 a
ouine carnis esu quid olim qui praesignatum	304 a		
ovis quid	107 b		
Oza quos cur merito terreat	331 a		

DE V. SACRAMENTO LIBRVM, INDEZ.

parturigines quae quibus quod conceditur	539 b	perceptio sacramenti quotuplex, & quae qualis	491 a
parulis praebenda eucharistiae vsu abrogatum	629 b	pericula quae qua ex coeione suborta	659 b 690 b
parulis recens baptizatis eucharistia dari solitam, quid sibi velit	401 b 448 a	per ignorantiam percipere quid	163 a
pascha Iudaicum cuius typus	341 b	permissio quae quantam ad nequitiam fenestram patefaciat	71 a 72 a
pascha quod quale, aut unde qui differat	33 145	perniciosa quae quanta	703 b
pascha & eucharistiae differentia	280 a	perpensio vna ad vitam bene moratam sufficiens, quae	177 b
paschalis celebrandi ratio aut regula quae qualis	676 b	perfarum & Catholicae Ecclesiae sacerdotes Melancthoniani pares esse	495 b
paschare quo quid praefiguratum	100 b	perfici ignis ad diuinum coparatio quae quales	522 a
paschalis agnus cuius figura aut typus	32 a 100 b	personae Christi vna, Deum & hominem esse	462 a
paschalis testimonium	560 b 537 a	persuasio quae quam sit insana	540 b
passio D. Laurentij, quatae sit auctoritatis	431 a	pestis auersio quae qui per quam impetrata	528 a
patres eundem quem nos, qui cibum ederint	274	petra quae qualis aut quid	14 a 195 b 555 b
patres qui quomodo per fidem in Christum venturum seruari	273 a	petram esse Christum qui quod detorqueat	12 a
patrum consensus de Eucharistia quae quae	6 b	petra qui Paulus Christum esse dixerit	13 a
patrum quorum auctoritas quae	6 b 65 b	petrus Ecclesiae typum quae quae gesserit	266 a
patribus qui Christus visus & adoratus	468 a	petri Aliaci laus & eruditio	664 b
patres tantumdem, atque nos in V. Sacramento habemus, non habuisse	275 a	petri Galatini mirum de Eucharistia ex Catharina testimonium	562 b 563 a
patres verba promittentia habuisse, nos remissam habere	274 b	petri Lombardi laus, excellentia, ac testimonio	560 b
paucioribus idem valentibus, plura non requiri	600 b	petri Paludani laus	662 a
paulus quis qui de ecclesia eiectus	713 b	petri Tarentasij laus ac testimonium	662 a
paulus qui dispensationi suae satisfecerit	674 a	petro & Iudae vnus eundemque panem diuersimodum cessisse	283 a
paulus qui in quibus velut hereticos, inquisierit	712 b	Phalerata haereticorum dicta quae qualia, qui diuersimodum sibi velint	49
paulus quos qui terreat ac condemnet	47	phases quid sonet	332
pauli Burgeni illustre de eucharistia testimonium	492 a	phases verum quid	33 a
pauli de eadem esca verbum quod qui intelligendum	66 b	philosophicae mutationes quae quales	199 a
paulum eucharistia vnus speciei pro integro sacramento habuisse	619 b	philosophicis aduersum diuina non vtendum	28
pauperes Lugdunensium quod sectae fuerint	646 a	Pictores reprehensibiles qui pietas quae quibus hodie reputetur blasphemiam	410
peccato quali qui impediatur comunicatio	120 b	pignus aeternae vitae quid	172 a
peccatorum expiandorum potestas cuius sit	38 a	pius Papa I. quod poenae quibus cur inflixerit	115 a
pecus diabolo familiare quod	110 a	pij Pape ac martyris decretum quod quo Iudithario Melancthon excipiat	426 b
pedum ablutionis abrogatio quid tacite fecerit	679 a	plaga peccati quae quanta	248 a
pelagianorum superbia quae	154 b	pluuiae mysticae vis quanta	97 a
pellucano (seu Pelecano) qui se Erasmus opposuit		pluuiae seu imbri quali manna assimilati	559 a

IN PRAEDECEDENTEM D. IOHAN. GROPPERI

pcena indignè sumētis eucharistiā quāta 172 a
 pcena q̄ cur cui infligenda 425 b
 pcena q̄ cur quos maneat 47 a 371 a
 pcena sacerdotum summa quæ 585 a
 pcena seu pœnitentia quæ quibus imponenda
 426 a 456 a
 pcena sumptionis indignæ sacramenti quanta
 45 b 47 a
 pcena qua qui digni 175 a
 pœni quo nomine eucharistiā honorēt 261 b
 pœnitētes q̄ cur cui sacrificio a deſſe vetiti 73 b
 pœnitentes vnde cur prohiberetur 75 b
 pœnitentum à Miſſa exclusio qd̄ sibi velit 74 a
 pœnitentibus infirmitate oppreſſis qui infun-
 deretur eucharistiā 630 a
 pœnitentia quid queat & q̄ sit oportuna 38 b
 pœnitentiæ hostes qui 540 a
 pœnitentiæ ſacramento qui homines angelis
 præſent 538 b
 pœnitentiæ poſt baptiſmum locum eſſe 540 a
 polemo quātus è q̄li quō euaserit 396 b 397 a
 polluere panem, quid 155 b
 polycarpus cuius Apoſtoli diſcipulus, & cuius
 eccleſiæ origo 63 b
 polycarpi diſcipulus quis quantus 83 b
 pondus dignitatis cuius quantum 373 a
 porci myſticè qui quales 211 a
 porci quibus familiare ſit pecus 110 a
 portæ Chriſti quæ quales 177 b
 portatores ſanguinis Domini qui aut quid
 404 b 436
 potari in eucharistiā vitam 144 b
 potatio ſanguinis Chriſti quæ à qua qui diſſe-
 rat 114 a
 potatio vini noui quid 153 b
 potestas quotuplex & quæ, quibus à Chriſto
 tradita 567 b 573 b 588 a
 potestas ſacerdotū quæ qualis & quanta 573 b
 588 a
 potestas quæ quas alias ſuperet 535 a
 potestas hominibus collata q̄ quanta 370 b
 potiora quæ quibus 195 b
 potius aur elus quis cui æquipolleat 607 a
 potius eiudem bibitio quæ qualis aut qui ca-
 pienda
 potu quali nos Chriſtus potet 189 b 192 a
 Præceptum abluēdi pedes q̄ alio grauius 679 b
 prædatorium concilium quod 701 a
 prædicando magis q̄ ſcribendo, fidē niti 614
 prædicatio Chriſtiana in quo conſiſtat 134 b
 prædicatio q̄ qui aut q̄ diuerſim fiat 240 b
 prædicatio quibus tm̄ cōmiſſa autlicita 536 a
 prædicatum in oratione, quid 126
 præſecti cuiusdā ſuperbia q̄, pdigio ſeu plaga
 ita pridem reſpreſſa 571 a
 præſignatio ſacramenti Eucharistiæ q̄ q̄lis 304 b
 præſcripti qui cur quō linquendi 712 a
 præſcriptis quibus quid poſſimum incūbat 116 b
 præparatio quæ quo neceſſaria 281 a 487 a
 præpoſtera ſeu p̄propera q̄ qualia 696 a 697 a
 præſcripta Chriſti quæ vnde qui licitè mutari
 685 a
 præſentia Chriſti in Eucharistiā, qua in re conſi-
 ſtat 411
 præſentia Chriſti quotuplex, & q̄ qualis 291 a
 præſentia Chriſti in ſacramento certitudine qd̄
 Ireneus Marcioni extorquet 89 b
 præſidibus quibus quid maximè curandū 516 b
 præuaricatores qui quibus obnoxij ſupplicij 47 b
 praga quid quibus debeat 645 646 647
 pragenſ magiſtratus catholici q̄ horridè à ſu-
 rentibus Huſſitis trucidati 693 b 694 a
 praxis eccleſiæ quantū momenti habeat 600 a
 preces in Miſſa quæ cur ſiant 181 b
 preces quæ quid nos doceant 583 b
 precium noſtrum quod quale aut quid 250 b
 257 a 347 b
 precium qui ſuū & fuderint, & biberint 260 a
 precum quas collectas vocant, autoritas quæ
 ta 584 a
 præbyterorum nomine ſignati olim qui 441 a
 prima oīm hæreſum, forſan & vltima, q̄ 266 b
 principia Manichæis quot
 priſcillianitarum cauſa quid cur non malum
 vetitum 677 a
 probatio q̄ cui & quō neceſſaria, & qui futura
 46 342 b 344 b 670 a 682 a
 probet ſeipſum homo & c. qui accipiendū 612 a
 proceſſio

DE V. SACRAMENTO LIBRVM, INDEX.

proceſſio quæ quid præſerat, aut cuius nos mo-
 neat 519 a
 proceſſiones quæ quales aut cur inſtitutæ 515 b
 516 a 518 a
 proceſſiones q̄ quibus inceptijs inſumentur. 520 b
 proceſſionum quarum origo ſeu ratio q̄ 512
 proſtatatio quæ qualis 313 b
 prodigium horribile cur vbi non ita pridē ob-
 tigerit 571 a
 proſiſſionis & p̄ſtatationis diſcrimē quātū 18 a
 proſiſſi & exhibitiois, eandē rationē eſſe 30 a
 proſiſſua Chriſti verba quæ q̄n̄ impleta 16 a
 proſiſſum qui ſuum Chriſtus p̄ſtiterit 18 b
 proſiſſus nobis à Chro panis, q̄n̄ exhibit 261 a
 pro mortuis ſacrificia qui oblata 582
 prophanatio eucharistiæ hodiè quanta, cuius q̄s
 moncat 721
 prophanatio inter hæreticos hodiè q̄ quanta 656 b
 prophanatio ſacramenti quæ quibus crucifixiōi
 ſimilis habita 722 b
 prophanatio ſanguinis Chriſti quæ q̄lis 692 693
 prophete qui quanta miracula fecerint 202 a
 proſiſſionis panes quid aut cuius figura 115
 305 b 357 a
 propoſitiones quæ qui debeant accipi 12 b
 proprie quæ cur accipienda 238 b 256 a
 proprietates verborum an curioſè adeo vrgen-
 da 339 b
 proprietates quæ quibus in rebus, etſi mutatis,
 maneat 335 a 338 a
 proſi Eccleſiæ de V. Sacro quæ qualis 561 b
 proſopopœia quæ qualis 521 a
 proſopopœijs quid quō graphicè depingat 52 a
 prouincialia concilia quæ aut qualia 718 b
 prouocatio quæ qualis 62 b
 prudentia q̄ ſit diſpenſatori neceſſaria 591 b
 prudentij de aſſeruatōe eucharistiæ teſt. 445 b
 pudicitia quæ quō exigatur 155 a
 pueri qd̄ olim de eucharistiā didicerint 244 a
 pueris quilibet quæ reliquæ p̄ſtari ſolite 627 b
 puritas ſeu purgatio quæ cur & quō exigatur
 77 a 183 b
 purpura filij Dei q̄ qualis aut quid 172 a
 purpura quæ qui adoretur 484 a
 purpuræ & corporis Chriſti collatio q̄ qualis
 400 a
 Pyxidid in altari vſus quis 454 b
 pyxidid qui corpus leſu contineatur 498 b
Qua attentione adorandus in Eucharistiā
 Chriſtus 483 b
 quæ quorum exemplo à nobis Chro
 offerenda 478 a
 q̄ tria, iuſſu D. Bernardi, nolle debeamus 372 a
 q̄renda q̄ quomodo 303 a
 q̄ſitores qui quo vel potiantur, vel deſtituant
 303 b
 q̄ſitiōis alicuius determinatio vbi q̄renda 62 a
 q̄ſitioni cui q̄ adhæreat incredulitas 171 a
 qualē in cœna Chriſti ſanguinē exhibuerit 37 b
 quamlibet eucharistiæ ſpeciem diſtinctim, nō
 ſimul, inſtitutam 534 a
 quamlibet ſacramenti ſpeciem eſſe integrum
 ſacramentum 541 b
 qualibet ſub eucharistiæ ſpecie Chriſtum totū
 & integrum a deſſe 550 b 657 b
 qualibus aut quorum autoritatibus author
 hic noſter ex ordine ſit vſus 406 b
 quantæ Deo gratiæ à quibus debeantur 136 a
 quantum ſit eucharistiæ myſterium 171 b
 quartadecimani ſeu quartadecimarij qui 676 b
 quatuor p̄cipua hæreticorum contra eccleſiam
 argumenta, quæ aut qualia 529 b & deſi
 querelis deuotorum quorundam quibus qui
 facilè medeatur 608 a
 querela q̄ qui à Deo reſutata 699 b
 qui aut nos in Chro, aut Chriſ in nobis 133 b
 qui ſe quiſq; iuxta Paulū probare debeat 670 a
 quibus de eucharistiā Ambroſius nō ſatisfacit,
 eis haud facilè quenquam ſatisfacurū 207 b
 quibus ſacramēta diuerſa, illis & diuerſam re-
 ligionem eſſe 709 b
 quicquid alterutri naturæ Chriſti cōuenit, to-
 ti cuiſdem perſonæ tribui 462
 quid pio cuiſbet ſedulo explorandū 567 a
 quid quibus cōmodi ex ope iſto obuenerit 407
 quid q̄ in defectu aut ſchiſmate agendū 59 b
 quignomij illuſtre de circunſtatione V. Sacra-
 menti teſtimonium 511 a
 DDDDD
 quin-

IN PRAECEDENTEM D. IOHAN. GROPPERI

quinque inter veteris Testamēti & Christi sacerdotium discrimina, quæ 161
 quod nōrunt fideles, quid Patribus quibus signarit 215 b 216 b
 quodammodō illud Augustini, quid sibi velit 219 a 220 a 225 b
 quodammodō illud Augustinianum, quibus quid nodi in serpo sit 216 b & quān suis captatoribus nil profit 217
 quomodō potest hoc fieri quorum sit 171 a
 quomodō, quale aut quorum sit 301 a 302 b
 quomodō, quibus aut veititū aut vetandū 302 b
 quomodō, vniuersam scripturam subruī aut cuerti 303 a
 quotidie accedere eucharistiam non indignus quis 248 a
 quotidie Christum incruentē offerri 223 a
 quotidie quem panem petamus 329 b
 quotidie quid 329 a
 quotidiana communio quibus aut cui non vitanda 248 a
 quotidiana eucharistia sumptio cuiusmodi 138 b 139 a 248 a
 quotidiana sacrificia quæ qualia aut vnde offerenda 348 b
 quotidiani panis petitio quid cui velit 109 a
 quotidianū panis viaticū cur postulemus 329 a
 quoduplex Christi corpus 262 a
 quoduplex eucharistia communio 286 b
 quoduplex sacerdotibus à Christo qui tradita potestas 567 b
R Abbinī quidam de V. Sacramento quān lepidē fenserint 562 b
 ranæ quæ quid coaxent 61 a
 raptanda in quæstionem minimē quæ 330 b
 ratio instituti sacramenti quæ 304 b
 ratio quarum rerum quibus non reddēda 201 a
 rationes imaginum ac reliquiarum portandarum quæ qualis 519 a
 rauennatis archiepiscopi de sacramento eucharistia testimonia 328 a
 Rebelli cuiam quid sub Bernardo miri obtigerit 628 a
 accepta iam dudum, non denuō in disceptationem raptanda 330 b
 redemptionis sanguinem à nobis sumi 330 b
 refractarij qui quales 348 a
 regnātionis secundæ assertio quæ qualis 620 a
 regia dignitas quāto sacerdotali superet 455 b
 regis & purpuræ throni quæ eius collatio 484 a
 regula quærendi seu inueniēdi tropi quæ qualis 342 a
 regulæ quæ quales in scriptis diuinis fundata 594 b
 regularum trium à patribus traditarum, quid sibi quæque velit 594 595 600
 religio damnosa quæ 314 a
 religiosi quibusdam curiosi quid miraculi obtigerit 638 b
 reliquæ quæ cur igni haud impiè traditæ 458 b
 reliquæ quæ qui seruari solitæ 627 a
 reliquæ quæ qui vbi absumerentur 450 a
 reliquæ quibus nominibus alijs, noīatæ 517 b
 reliquiarum ferendarum consuetudo quæ qualis 452 b
 reliquiarum gestatio quæ qualis aut cur fieret 517 518
 rem aliquā vnā pluribus simul locis adesse posse 298 a
 rem sacramenti non diuidi 561 a
 remedia quæ à quo sacro speranda 192 b
 remigijs quid de eucharistia testetur 446 a
 488 b
 remigij calix quis qualis 447 a
 remissio quæ qui certō obtineatur 38 b
 remissio peccatorum quid quō cōducatur 344 b
 remotio quæ quanta sacerdotibus sit pœna 583 a
 representatio quid 100 a 153 a
 representatio corporis Christi quid sit aut signet 100 a
 representatio quæ qualis 610 b 611 a
 res quæ quarum rerum figuræ 232 a
 res mutatas priorib⁹ adhuc noībus vocari 48 b
 res quasque non alitèr, quæ quales sunt, fide apprehendi 51 b
 resurrectio qui contra quos ex Eucharistia afferatur 43 b 94 a 387 b
 resurrectionis argumentū quale sit Christi in sacramento presentia 168 a

reuchli-

DE V. SACRAMENTO LIBRVM, INDEX.

reuchlinus cur quibus D. Hieronymo assimilatus 500 b
 reuchlino quāti habitus Paulus Burgen⁹ 492 a
 reuerā, qui Augustino bisariam accipiat 285 b
 reuerentia & disciplina quæ quō ptineat 691 b
 reuerentia & sollicitudo custodiendæ eucharistia quæ quid innuat 404 b
 reuerentia qualis cui à nobis debeatur 193 b
 reus Dominici corporis quis quō fiat 401 a
 670 a
 Richardi Victorini testimoniū quod quale 678 a
 ridicula quorundam non impiorum affectatio quæ 165 b
 rimulam heretici quam vnde qui captēt 216 b
 rixos an condescendendum 674 b
 Rhemen⁹ Concilij decretum quod quale 455 a
 rhetorum schematis in fidei negotio locum non esse 52 a
 Rodolphi abbatis Trudonen⁹ laus ac testimonium 661
 romanæ Ecclesiæ existimatio quæ quanta 708 b
 78 a
 romanæ Ecclesiæ vndenam sua origo 63 b
 romanæ sedi non communicantes, pro hereticis haberi 710 a
 romanam Ecclesiam semper pro Catholica habitam 708 a
 romani Concilij testimonia 422 b
 romani Imperij explorator quis qualis 565 b
 romani Pontificis iniussu concilia non celebrari 701 a
 romano Pontifici nihil accedere ex alterius speciei communionē lucri 665 a
 romani Pontifices quid quibus in Concilijs non potuerint 664 a
 roterodamus quān se apertè sacramentarium esse perneget 493 b
 Rubrum mare cuius figura 270 b
 rubrimaris ac baptismi discrimen quod quale 275 b
 rubri maris aquam, transēutibus Israëlitis, quod retinuerit 201 a
 Rupertus Tuitiesi quid quasi propheticè dixit 587 b
 rupti Abbatis Tuitiesi auctoritas quāta 379 a
 rutenis (alij h inferunt) seu Russis quid cur permissum 667 a
S Abbatum cur in Dominicum diem translatum 676 a
 sabbati mutatio seu dispensatio quæ qualis 593 a
 sabbati stricta iussio qua discretione violari possit 592 a
 sabbatum strictissimè oīm seruari iussum 592 b
 sabbato qui licitè quis opari quid possit 593 a
 sabbatarij qui cur dicti 676 a
 sacerdos eucharistiam qui offerre debeat 578 b
 sacerdos quale vbi p quibus legatū agat 503 b
 sacerdotis quid sit 211 b
 sacerdoti non ieiuno nō licere cōsecrare 428 b
 sacerdoti non sacrificanti alteram sacramenti speciem satis esse 605 a
 sacerdotes ad quid cur obligati 589 a
 sacerdotes Chrysoſtomo & Melanchthōi quod 538 b
 sacerdotes & laici cur à quo comparent 609 b
 sacerdotes quid solum queant 139 b
 sacerdotes qui aut qua re angelis prelati 538 b
 sacerdotes qui cur Core, Dathan &c. similes 571 a
 sacerdotes ore qui suo quid conficiāt 418
 sacerdotes populo plebi que quān sint necessarii 539 a
 sacerdotes, porrecta laicis altera sacramenti specie, officio suo facere satis 590 b
 sacerdotes veteris Testamenti quales, & quid quomodo ve offerrent 161
 sacerdotum incuria quæ quanta 456 a
 sacerdotū nomine qui soli olim signati 441 a
 sacerdotum pœna summa quæ 585 a
 sacerdotum potestas quæ 596 b 588 a
 sacerdotum sacrificantium & non sacrificantium differentia quanta 568 b 605
 sacerdotibus longè aliud à vulgo, à Christo traditum 568 b
 sacerdotibus plus quān parentibus deberi 539 b
 sacerdotibus quanta quibus verbis collata potestas 371 a
 DDDDD 2 sacer-

IN PRAECEDENTEM D. IOHAN. GROPPERI

acerdotes quid p quib ⁹ offerre debeat	580 a	sacramentum quod quam seu quantam depo-	scat fidem	302 b
acerdotibus quid necessariò notandum aut curandum	537 b	sacramentum quod quo verbo cõficiatur	109 a	
acerdotibus quid solis congruat aut incumbat	539 b	sacramentum quod quibus duobus conficitur aut constet	101 b	
acerdotibus quò sua potestas eripiatur	718 b	sacramentum quomodo iam olim diuino honore affectum	247 b	
acerdotibus quotuplex à Christo tradita potestas	567 b	sacramenti æqualis aut inæqualis sumptio que cuiusmodi	50 b	
acerdotibus sua qui potestas vsurpãda cõmunionem vtriusque speciei eripiatur	718 b	sacramenti cuius figuræ que quales	402 a	
acerdotes solos sacrificare posse	435 a	sacramenti cuius prophatio hodiè quanta	721 a	
acerdotes solos V. Sacramentum conficere	166 b 427 b	sacramenti essentiam hæreticos (si dijs placeat) suo in opere constituere	50 a	
acerdotalis dignitas cur angelicæ celsitudini comparetur ac pferatur	405 b 570 b	sacramenti festum qua religione celebrandum	514 a	
acerdotalis ac regie dignitatù cõparatio	537 a	sacramenti pars vtraque cur quibus sedulo aduertenda	231 a	
acerdotalis dignitatis onus & honos qd	373 a	sacramenti virtus in quibus opari non queat	265 a	
acerdotalis potestatis quãta sublimitas	370 a	facti vocabulum bifariam accipi	68 a	
acerdotali officio omnes ciuiles dignitates superari	535 a	sacramenta caelestia quid	76 b	
acerdotium nouæ legis quibus verbis veteri substitutum	588 b	sacramenta cur qualia sint aut dicantur signa	234 b	
acerdotium qui suum Christus administret	162 a	sacramenta cur quorù dicantur exemplaria	354 b	
acerdotium quibus verbis à Christo Apostolis collatum	78 b	sacramenta ipso in vsu consistentia, q	414 b	
acerdotium quibus vndè calumnijs obnoxium	527 a	sacramenta præcipua quæ	55 a	
acerdotij Christiani præstantia p legali quantara	538 a	sacramenta quæ qua cura, discretione & reuerentia tractãda	689 b	
acerdotij dignitas quanta	190 a 535 a	sacramenta quæ an & quomodo diuidi dicantur	561 a	
acerdotij & prophani magistratùs discrimen	537 b	sacramenta quæ, quales quarum rerum figuræ	108 a	
sacramentum Ambrosio quid	196 a	sacramenta quæ quarù sint rerù imagines	191 a	
sacrum Catholicè aut schismaticè quid	288 b	sacramenta quæ qui & quàm lepide à quo descripta	99 a	
sacramentum corporis & sanguinis Christi qui intelligendum	227 a	sacramenta quæ quid promittat aut dent	67 a	
sacramentum cur non semper publicitùs ac visibiliter exponendum	515 b	sacramenta q quibus damnationi sint	704 b	
sacramentum Damasceno quid	353 a	sacramenta quæ quibus nõ profunt	344 a	
sacramenta & res facti qui differant	68 a	sacra q quibus vel instituta vel cõmissa	534 b	
sacramentù Eucharistia: vndè cur institutù	76 a	sacramenta quibus duobus consent	119 a	
sacramentum quid sit	66 b 604 b	sacramenta semel consecrata, non denuò consecrari	431 b	
sacrum quò nostram efficiat salutem	241 b	sacramenta singula peculiarem habere formã	86	

DE V. SACRAMENTO LIBRVM, INDEX.

ad proprietatem	226 a	sacramentarios vltimam domini voluntatem irritam facere	38 b
sacramenta vtriusque Testamenti quatenus inter se paria	66 b	sacrificans, licet solus sit, qui solus non communicet	586 b
sacramentorum vtriusque Testamenti inter se collatio	112 b	sacrificanti cur vtraq; sumenda species	604 b
sacramentorù vtriusq; Testamenti differentie que quales	67 a	sacrificantibus ante omnes, & cur, communicandum	74 b
sacramentis cur rerum sub ipsis contentarù nomina tribuantur	226 a 227 a	sacrificium altaris, patrum testimonij probatum	577 b & deindè
sacramētis in Quadragesima consecratis vtendi mos Græcorum priuatus, quis	449 a	sacrificiù ecclesie quibus duobus constet	68 a
sacramentariù se quàm liquidò Erasmus perneget	493 b	sacrificium purum quid	90 b
sacramentarij qua in re æquabiliores Luternis	460 b	sacrificium quod quale	179 257 610 b
sacramentarij quàm cuius Rabbi iudicio damnabiles	562 b 563 a	sacrificiù quod qualia quorù sint arma	509 b
sacramentarij quãta laborent stupiditate	28 b	sacrificium quod cuius exemplar esse debeat	603 b 604 a
sacramentarij quantam Augustino inferat iniuriam	299 a	sacrificiù qd cuius imago aut typ ⁹	578 b 643 a
sacramentarij quo Pauli verbo aperte damnati	47 a	sacrificiù quod cuius qui sit aut dicatur symbolum	103 b
sacramentarij quod Christo mēdacium affingant	173 b	sacrificium quod cui per quem qui substitutum	217 b 218 a
sacramentariorum antesignanus aut antesignani qui	349 a 493 b	sacrificium quod quàm sit mirabile	178 a
sacramentariorum argumenta contra eucharistiam, quàm sint debilia	175 a	sacrificium quod qui per quem tollendù	587 b
sacramentariorum hæresim fuisse omnium priam, futuram fortassis & vltimam	266 b	sacrificium quod quibus proficit	584 b
sacramentariorum in Christum blasphemia q qualis	180 b	sacrificij gratia, eucharistiam præcipuè institutam	585 b
sacramentariorum in Christum flagitiù quod quantum	38 b	sacrificij visibilis descriptio	604 b
sacramentarios Capernaitis, non apostolis, asferiri	22 a	sacrificio Christi dæmonem profligari	250 a
sacramentariis ne & Iudæ, an potius Christo credendum	12 a	sacrificia altaris hodierna quæ quibus profunt	260 b
sacramentarios ex Christo nugatorem seu deceptorem facere	30	sacrificia cur instituta	89 b
sacriarios frustra se Tertulliano rueri	101 b	sacrificia legis quæ qualia	582
sacramentarijs quas calamitates debeamus	48 a	sacrificiorum legalium diuersitas quanta	582
sacramentarios à gratia excidere	151 a	sacrificiorum noui ac veteris Test. collatio q qualis	574
sacramentarios esse Capernaitis stupidiores	26	sacrificiorum omnium Mosaicorum loco qui vnum tantum Christus instituerit	569 a
		sacrificiorum partes quæ quibus cederet	603 a
		sacrificuli & sacerdotes Melachthoni q	495 b
		salutis & Vitæ vocabulo quæ quibus sacramenta dicta	252
		salutem extra ecclesiam non esse	528 a
		samosatenus Paulus qui à quo de ecclesia pulsus	713 b

IN PRAECEDENTEM D. IOHAN. GROPPERI

sanctateni episcopi facin ⁹ illustre	372 b 373 a	sanguine qd quò confirmetur	366 b
fannæ sacramentariorum quæ qui exhibentur	102 b	sapientia Dei nū verbis eguisse censenda	40 b
sancta quæ quibus præstantiora	138 a	saræ & Agaris coniugum Abrahamæ mysticatio	287 b
sancta sanctorum quid	163 a	quæ qualis	287 b
sanctorum memoria q̄ qualis	519 b	saraceni quò Affisium propè expugnatum, sub. itò deseruerint	511 b
sancta sanctorū, Origeni eucharistiā esse	116 a	sata tria quid	318 b
sancta sanctorum qui quomodò incredulitate contaminant	163 b	satanas q̄ Iudā post buccellam ingressus	367 a
sanctiones Imperiales in hæreticos quæ quales	715 a	satatio q̄ nobis vndè obtingat	348 a
sanguis à Christo nobis datus, qualis	36 b	satisfactiois quanta olim habita sit ratio	248 a
sanguis Christi qualis sit potus	18 b	satyri cuiusdam religio erga corpus domini quanta	442 b 443 a
sanguis Christi quid sit, qui discatur	343 b	satyri prudentia quæ qualis	443 a
sanguis Christi pro quibus fusus	259 a	satyro Ambrosij fratri eucharistia qui portata	504 b
sanguis domini quàm piè tractandus, & quàm impiè tractatus	689 b	saxi miraculosa apertio q̄ q̄ sit horribilis	571 a
sanguis quis à quo qui differat	114 a	Scabellum Domini quid	468 a
rei typus aut testis	36 b 116 a 193 b	scabellum quod quale aut quid	481 b 482 a
lis 322 b pro quo mutatus	363 a	scabrosa locutio apud Lucam & Paulum quæ qualis	367 a
sanguis vni quàm impiè & prophane ab Huf. litis tractatus	692 693	scandali ansam quid Capernaitis dederit	25 b
sanguis in cena exhibitus quis	37 b	scandalizatio discipulorū Christi q̄ qualis	23 b
sanguis quale cuius sit signum	235 b	scelera quæ qua ex re pia, vt̄ putabatur, oborta	693 a
sanguis quis quo preciosior & efficacior	365 b	scelus in dignæ sumptionis facti quantū	46 b
sanguis qs quo quàm euidenter mutatus	574 a	schematis quibus quid vbi sit loci	52 a
sanguis quis quò quid clamet	348 a	schisma quod vndè qui magis augeri quàm minui queat	722 a
sanguis quis vndè qui sit aut fiat	95 b 205 a	schismati nullum malum æquiparandum	703 a
sanguis spiritalis quid	113 b	schismatici & hæretici an quid differant	709 b
sanguinis ac suffocati esus qui aliq̄ vetitus & concessus	673 a	schismatici & hæretici quàm parum differant	708 b
sanguinis baptisimus quis	599 a	schismatici quantillum ab hæreticis differant	706 b 707 a
sanguinis edendi phrasis quæ	606 b	schismatici quibus periculis, etiam si aliàs non mali, obnoxij	703 b
sanguinis qui nos sui participes Christus faciat	176 a	scientia qui vel inflet, vel utilis sit	235 a
sanguinem Christi paruulis dari solitū	629	scintille & sceni collatio q̄ quid sibi velit	308 a
sanguinem Chfi qui cur sumamus	205 a	scomma hæreticorum contra eucharistiam qd̄ qui refellendum	198 a
sanguinè nos verū in eucharistia bibere	255 b	scopus quis quàm attendendus	591 a
sanguinem quem pro quo nobis Christus præbeat	177 a	scotus quis quantus theologus	562 a
sanguinem qui ex Christi latere manauit, nos sumere	362 b	scoti quantum cui Gregorio debeant	343 a
sanguinem qui suum Christus in sancta introduxerit	159 a	scriptura qua in re consistat	64 a

scriptu-

DE V. SACRAMENTO LIBRVM, INDEX.

scriptura quid hodiè à quibus patiatur	58 b	piendus	302 a
scripturæ allegatio seu vsurpatio q̄ qualis	64 a	sermo qs aut cuius, quātæ sit authoritatis	10 b
scripturæ intelligētia hodiè (si dijs placet) penes quos tantum	58 a	sermo quis quantæ sit potestatis	204 b 205 a
scripturæ tractatio seu allegatio q̄ qualis	235 a	sermo quis quibus durus	172 b
scripturæ verbis quibus qui contra scripturam abutantur	11 a	serpentis instar qui hodiè cū quibus agant	22 a
scripturam hodiè qui quomodò aut cur adeò inclament	58 a	& vndè quam captent rimulam	216 b
scripturis meris vt̄ aduersum hæreticos, quales	62 b	serpentis progenies qui aut quid	22 a
sculptores repræhensibiles qui	111 b	seruetus hæreticus à quo hæretico morti ad dictus	715 b
secta quæ quarum aliarum seminarium fuerit	645 b	sessio Christi ad dexteram patris, qui intelligenda	294 a
sectæ quæ qui sese vndè sint, prodant	64 a	sessionem Christi in cælo, præsentia eius in sacramento non ob stare	28 b
sectæ quæ quales, qualiæve habeant noia	64 a	Siccitas quæ quos qua Sacramenti specie vt̄ fecerit	630 b
sedulij poetæ de Sacramento eucharistiæ testimonia	331 b	sigismundo Imperatori quid debeat Ecclesia	648 a
sefelda quo miraculo seu pdigio illustris	571 a	signatio carnis quid, aut cur fiat	99 a
seipsum pbare vbi quisq; qui debeat	670 a	significandi verbo, qui Ambrosius vsus	203 a
semei oblatum esse Christū, qui & quàm & cur adeò hæretici vrgeant	159 b	significatio verborum q̄ vbi non curiosè querenda	106 b
semen qui sit verbum Dei	14 a	significationes quæ quales	242 b
semen esse verbum Dei, q̄ quò abutant	11 a	signum quale aut quod Christus qui sit	233 b
semper, & non semper, quid	290 b	signi vocabulo qd̄ qui significant	67 b
sensibile nihil in sacramento accipi, quid præferat	306 b	signi voculam ex Chryostomo captatam, qui quò vrgeant	168 a
sensus scripturæ quis vndè hauriendus	61 b	signa aut signacula q̄ cur nobis necessaria	227 b
sensum quem quæ Christi verba exigant	23 a	signa diei nouissimi hodiè q̄ qualia	2 b
sensus nostri vbi sint	298 a	signis sub qualibus Chfi corpus sumat	76 b
sententia Apostoli q̄ qui intelligenda	14 a	simonis Magi dogmata & semina quæ qualia	83 a 88 a
sententia q̄ qui per quam intelligenda	607 b	simpliciter dicta, tropicè captari, quæ sit	10
sententia in concilijs generalibus vndè ferantur	64 b	simonij consilium quod quale, & qui author hic noster secutus	381 b 382 a
septimæ diei feriæ cur in octauā trāslata	676 a	siluestri decretum quod quale	428 a
septimus Florens qualia contra quos scripserit	98 b & deinde	Sleidanus q̄ de Ro. Imperio meritis	565 b
sepultura martyrum vbi olim fieret	258 a	Smyrnei ecclesiæ origo vndè	63 b
seraphin cui qn̄ in altari adstant	478 a	Societas sanctorum quid cui sit	289 a
seraphim in Missa ad stare	185 a	solatium ab eucharistia ritè implorari	502 a
serapioni cui quomodò per puerū eucharistia missa	629 b	sol quanta & quàm mira possit	29 b
serapioni qd̄ miri quò obtigerit	433 b	solem q̄ suū Dñs mysticè oriri faciat	97 a
sermo Christi, et si minus intellectus, cur recipiendus	302 a	sole potentior quis	29 b
		soluere Christum, quid	635 b
		solus qui nullus sacrificas aut coicans sit	586 b

sermai-

IN PRAECEDENTEM D. IOHAN. GROPPERI

somnium qui suum quibus technis proferant 49 a	spiritum sanctum agere in inanima, eadē, san- ctificare	151 b
sophistica quæ apud quos velut sincera habeā- tur	spiritus sancto sacrificium quod qui consecra- tur	241 a
forec quid sonet	153 b	222 b
Spadonis quid sit	212 a	272 b
species vna sacramenti qui Cōstantinopoli ha- beri solita	626 a	516 a
speciei vnus assertio ac demonstratio	625 a	109
speciei vnus cōmunio quæ quibus vtitata	628 b	109
speciem sacramenti alteram laicis abundē sa- tis esse	590 b ac deindē	109
speciem sacramenti vtrunq; licet ad offerendū necessariam, non tamen ad sumendū	590 a	109
species externæ sacramenti cur quibus stupo- ri sint aut non sint	245 a	109
species quæ vbi cur maneant	359 b	109
specierum mutatio quæ vbi quō fiat	163 b	109
specierum sacramenti externarū diuisio quid sibi velit	79 a	109
specierum sacramentalium alterutra seorsim tantum haberi, quātum vtraq; simul	602 a	109
species sacramenti externas corrumpi posse	372 b	109
species sacramenti singulas seorsim à Christo consecratas	543 a	109
speciebus sacramentorum corruptis aut abo- litis, corpus & sanguinē Christi indē sub- duci	198 b	109
spem omnium finium terræ Deum esse, quas he- refes reiiciat	687 b	109
spiritus qui viuificet	322 a	109
spiritum qui se Christus vocet	321 b	109
spiritū viuificare, &c. qui quō detorqueat	321 a	109
spiritum viuificare, carnem nō prodesse quic- quam, qui intelligendum	123 a 279 b	109
spiritus sanctus in paruulis qui operetur	226 b	109
spiritus sancti gratiam non dimidiari	558 a	109
spiritus sancti virtus quanta & quā mira ope- rata	352	109
spiritus sancti virtus vbi quomodō potissimū operetur	208 b	109
spiritus sancto consecrationem eucharistiæ af- scribendam	240 b	109
spiritualiter edere, quid	241 a	109
Stationes quæ qui fieri solitæ	222 b	109
stationum ratio olim quæ qualis	516 a	109
stipantibus latus sacerdotis eucharistiam ge- stantis, quid cogitandum	514 a	109
stolam in vino lauari, quid	104 b	109
stomachus quis quid cōcoquere nequeat	337 a	109
stupiditas quæ quanta	28 b	109
Suauitas quæ quibus solis perceptibilis	371 b	109
subduci eucharistiam diuinitus à speciebus eu- charisticis, malè custoditis	198 b	109
subiectum in oratione, quid	12 b	109
subsannatores qui quales	57 b	109
substantia quid quibus signet	336 a	109
substantiæ vocabulo qui Gelasius vsus	335 a	109
substantialiter vbi res aliqua sit, licet quanti- tatiuè non sit	297 b	109
supernaturalia opera Christi quæ qualia	296	109
successores apōtolorum qui	572 a 588 a	109
suis ipsius qui se Iesus portarit manibus	214	109
sumptio eucharistiæ par, quā disparem habe- at exitum	51 b	109
sumptio eucharistiæ quæ quo supplicio digna	45 b 47 a	109
sumptio corporis dominici quæ, quot à quibus exigat	262 b	109
sumptionis indignæ sacramenti vltio quid sit	50 b	109
superfluitas quæ vbi potissimū vitanda	520 b	109
supernaturalis mutatio quæ	199 a	109
super substantialis: panis quid aut qualis	206 a	109
239 354 a		109
supplicandum cui qui sit	471 b	109
supplicium indignè sumentis eucharistiam, quantum	45 b	109
supplicia quanta qui quā temerariè stocci- pendant	571 b	109
sursum corda, quid velit	184 b	109
sursum esse dominū, qui quā, sed frustra, ve- geant contra eucharistiam	298	109
sursum		109

DE V. SACRAMENTO LIBRVM, INDEX.

sursum habere corda cur moneamur, & quid ve- lit	182 b	testamentum quod quo aut quali sanguine confirmatum	36 b 37 a
Sycophantia hæreticorum aduersus Bernardū quæ qualis	374	100 a	
symbolū sui ipsius qui corpus Christi sit	168 a	testamentum vtrunq; vnus Dei esse	89 a
symbola hæreticis quid	17 b	18 a	testamenti violatio quæ qualis
symbolici panis agnominatores quid poenæ maneat	48 a	testamenti vis quanta	250 a
symbolici panis porrectio hæreticis quid	49 a	testamenti vtriusq; discrimen quod	21 b
synaxi ecclesiæ qui esse debeamus	587 a	testamento vtriq; suum & sacrificium & san- guinem vel fuisse, vel esse	360 a
synaxis Erasmo qui habita	493 b	testamentis in ipsis quid potissimū spectari debeat	613 b 614 a
synaxeos accessus qui faciendus, quid ve- ferat	75 a	testamentaria seu testantium verba quæ qua- lia	39 a
synecdoche hæretica quæ qualis	616 b	testatoris verba qui capienda	39 b
synodum Constanti non reijcere communionē vtriusq; speciei	711 a	testatoris voluntatem potius quā verba, spe- ctandam	613 b 614 a
synodi quæ contra quas nil queant	718 a	testimonia aduersum Sacramentarios ab alijs vsurpata, cur hic non vsurpanda	70 b
synodorum Constanti, Basileen, & Floren, ap- probatio	724 a	testimonia patrum de altaris sacrificio	577 b
synodorum quarum discrimen quod	701 b	& deindē	
Tacta cumi, quid	412 b	teutones cur iam dudū tot cladibus affecti	48 a
tacta Christi corpore sanctificari	544 a	teutones quid potissimū curare debeant	723
tauentisij laus ac testimonium	662 a	teutonum dominatio apud Pragā quæ quō euaserit	645 b
Temerarij qui quales, & num pro hæreticis ha- bendi	706 b	Thabor quo Christi opere aut miraculo infi- gnis	156 b
templū tribus diebus Christo erigendū, quid templi distinctio quæ quid sibi velit	35 b	thalmudista nouus hodiē quis	714 b
tempor quis aut quorum, etiā Chrysostrōmi quantus	586 a	tharfytius martyr quod occisus, & eucharistiam quod gesserit	431 b 622 b
terebynthus quid	466 b	themata hæretica quæ qualia aut qui colorata	
terullianus quæ Domini verba minū genuinē interpretetur	106 a	theodoretū rectē intellectum, pro hæreticis non facere	337
terullianus quanti Cypriano habitus	117 b	theodoretū Luteranos bifariam damnari	339 a
terulliani contra hæreticos documenta quæ qualia	62	theodosius qui cur Ambrosio habitus	419 a
terulliani de eucharistia testimonia quæ qua- lia 98 b & deit itē	416 b 588 b	theologus quis cur itā appellatus	144 a
terulliano qui & quādo Christi corpus cōn- ficiatur	416 b	theologi concilij Constantien quorū	648 a
terulliano Sacramentarij quō se tueantur	101 a	theologi qui, etsi barbari, quanti	662 a
testamentum nouum vbi, quādo, & vnde in- stitutum	351 b	theophili Alexandrini de sacramento eucha- ristiæ testimonia	151 b & deit itē 417 b

IN PRAEDECEDENTEM D. IOHAN. GROPPERI

theophorus quid, aut quis cur ita cognominatus	80 a	transubstantiatio quibus dictionibus iam olim insinuata	339 b
theophylactus quis aut quantus fuerit	359 b	transubstantiationis assertio	87 b 100 b 124 b
theophylacti de sacramento eucharistiae testimonia	359 & deinde item 421 b 575 a	140 a 149 b 194 b 195 a 306 b 331 a 338 a 339 a 350 b 351 b 371 b 377 a	
theotocos quid	677 b	transubstantiationis, ex Hesychio, demonstratio	162 b
thomae Argentinatis laus ac testimonium	662 a	transubstantiationis negator quam sit insidelis	602 b
thomae Malleoli libellus quis qualis	609 a	transubstantiationis vocabulum, qui cur introductum	393 b
thomae Aquinatis laus ac testimonium	662 a	transubstantiationem creditur necessarium esse	340 b
thomae Aquinatis quid debeamus	491 a	tria in sacramento notanda quae	372 b
thomista quantus aliquando Bucerus fuerit	662 b	tria quae cui & ubi obseruanda	434 a
thronus gratiae sempiternus nobis quid aut quis	162 a	tria quaedam summe curanda, quae	59 a
thronus quis qui adoretur	484 a	trifontinus abbas q. a Bernardo qua de re instructus	544 a
Tigurini quomodo & cur Luterum irrideant	461 a	trifontino abbati quid aliquando in Missa obtigerit	543 b
timendum Christianis ante omnia quid	264 b	triplex seu triforme Christi corpus	261 a
timor ac tremor quis quo necessarius	689 b	tritici granum quod quale aut quid	289 a
Tot Graecae quid sibi velit	15 b	tritici mensura q. qui dispensanda	591 b
Traditum pro nobis Christi corpus, a nobis in sacramento sumi	306 a	tropus haereticus quis qualis	616 b
tradux fidei quis vnde mutuandus	63 a	tropum quae verba non admittant	23 a
transfementatio quae qualis	360 b	tropi qui quando aut ubi necessarii	12 b
transitus creaturarum in Christi corpus qualis	126 a	tropi, quibus vsus est Christus, qui facile intelligantur	361 a
transitus rubri maris, quale cuius rei aenigma	112 b	tropis ubi locus non sit	342 a
translatio panis & vini quae qualis ubi fiat	356 b	tropica intelligendi ratio quae qualis	20 b
translatio panis in Christi corpus, q. fiat	119 b	tropistae qui quales	166 b
transmissio eucharistiae olim quae qualis	620	trudonensis abbatis elogium	661 a
transmutatio ab haereticis effecta, quae qualis	118 b	truncandae scripturae mos haereticus quis qualis	244 a
transmutationis miraculum quod quantum	398 b	Tuba ecclesiae quis	300 a
transubstantiatio qua in synodo primum decretata	393 a	tuitienis abbas quis quantae sit auctoritatis	379 a
transubstantiatio quid	333 b 603 a	tuitienis abbatis vaticinium quod quale	587 b
transubstantiatio qui per Irenaeum asserta	94 b 96 b	turcismus quibus haereticis debeatur	31 b
transubstantiatio qui quando miraculose probata	349 b	turcismus vnde prodierit	463 b
		turoneus Gregorij testimonium	420 b 421 a
		Typi qui quo conferendi	554 b
		typorum ad veritatem collationes quae quid demonstrant	556 a

DE V. SACRAMENTO LIBRUM, INDEX.

tyrannus quis quo miraculo a tyrannide conuersus	510	accepta, vel accipienda	246 a 329 a quod
tyranno cuidam quid quam lepide ab eremitis responsum	518 b	detorqueantur	323 a quos solos concernant 533 a quibus respondeant 548
tyrolensis comitatus quo miraculo clarus	571 a	verba Christi tropica quae	37 b
Ualedicendi mos quis qualis	42 b	verba de quorum intelligentia dubitatur, qui discutienda	34 a
Valentinianus, quid pro quibus ab Ambrasio frustra petierit	210 b 211 a	verba Dei quae quam & hodie vim habeant	
Valentinianus Imperat. qui sine baptismo baptizatus	599 b	verba domini quae quibus dicta	556 b
vanum, ante lucem surgere, qui intelligendum	277 b	verba nomini quae quo modo aut figurata, aut non figurata	136 b 237 a
vas dominici sanguinis quid	191 b	verba qua qui accipienda	13 b 14 a quae quibus declarentur 16 a quae quam vim habeant 250 a
vasa eucharistiae portanda seu afferenda quae qualia	440 a 450 b	verba quae quam cui sacrificio etiam hodie praestent firmitatem	579 b
vasa quae qualia aut qui vtenda	444 a	verba quae quam sententiam daturae siue factura	635 b
Verba quae quibus fugenda	61 b	verba quibus Gregorius porrigendo corpus domini, vt solitus, quae	627 b
Velamen quod qui Christus & quando amouerit	105 a	verba quibus transubstantiatio innuitur ac describitur, quae qualia	399 b
velandi aut non velandi capitis ratio quae qualis	676 b	verborum diuinorum vis ac proprietates quae	
velsus cuius fuerit sectator	719 b	verborum quorum autoritas & efficacia quantata	10 b
velsus quid maxime impugnat	711 b	verborum quorum vis quanta	196 b 205 b
velsus qui se Coloniae ad tempus gesserit	634 a	verborum significatio quae ubi non anxie captanda	106 b
venerabile cur quod sacramentum singulariter dicatur	487 a	verba Christi in cena, ad solos apostolos spectare	589 b 605 b
veneratio quae cui sacramento debeatur	487 a	veritas corporis & sanguinis Christi in eucharistia, quam sit creditu facilis	8 b 9 a
veneratio quae cui cibo debeatur	249 a	veritas domini qui ubique diffusa	292 b
venialia peccata quae, & vnde qui auferantur	187 a	veritas quae qua collatione adstruatur	554 b
ventis doctrinae haereticae expositi qui ventris causa Christum adire, quid sit	61 b 276 b	veritas qualis sit virtus	612 b
verbum caro factum, &c. qui intelligatur	462 a	veritatis firmamentum quid	62 a
verbum caro factum qui in eucharistia ad immortalitatem sumatur	132 b	vermiculi qui quanto honore dignati	370 b
verbum qui caro factum	96 a	Viaticum quod quale aut quanti faciendum	258 b 435 b 434 a
verbi Dei vis quanta	130 a 241 a	viaticum quod qui postulare iubeamur, & qui contemnant	329 a 441 a
verbo diuino potius quam humano intellectui fidendum	200 b	vicima ab aeterna morte conseruans, quae	
verba Christi quae qui simpliciter capienda	10 a	cur metaphoram non recipiant	23 a qui vel 348 b

IM PRÆCEDENTEM D. IOHAN. GROPPERI

victima quæ quibus mortuis proficit	347	vitulus faginatus quid	328 a
victima sancta quid	256 b	vitulus pro peccato oblati, cuius typus	158 a
vigilantius quis quorum pater	520 a	viuere propter patrem, quid	317 b
vilitas quæ quo aduersus eucharistiã rapiat	440 a	viuificatricẽ in eucharistiã carnẽ accipi	386 b
vincetiũ Bellouacensẽ testimonio quæ quæ	637 b 638 a	Vltio quæ quos maneat	50 b
vincetiũ Ferrariensẽ laus ac sanctimonia	664 b	Vmbra quæ quando per Christũ remora	105 a
vincetiũ Litinensẽ encomium	57 b	vmbrae, Imaginis, & Veritatis discrimen quod	189 a
vinculum quod quantum	539 a	vmbrae eorum quæ nunc in Ecclesia aguntur,	189 b
vincula quæ cui captiuo quæ mirè soluta	345 b 506 b	quæ quales	189 b
vineæ quæ qualis, cui quomodo custodita aut	211 a	vmbrae & imagines quæ quales	327 a
custodienda	211 a	Vna qui quomodo in Christo fiant caro	288 a
vincitas quid, eaq; in sanguine Christi remanere	335 b	vnam sacramenti speciem etiam sub Chrylo-	627 a
vinis defectus & horror quis quod creet periculum	691 a	stomo consuetam fuisse	627 a
vinis species quibus tantum communicantibus dari soleat	628 b	vnam quaque sacramenti speciem, integrũ	543 b
vinis sub specie totũ Christũ haberi	550 a	sacramentum esse	543 b
vinum quod quĩ in carnem & sanguinem Christi transeat	149 b	vna sacramenti specie quomodo Bernardus	628 a
violatio sabbati licita quæ	592 a	vntio carnis quid, aut cur fiat	99 a
violentia quæ vbi ipso Paschæ die facta	442 a	vntionis extremæ sacramentum per quos ad-	540 a
virgæ in serpentem, & serpentis in virgã mutatio, quod quid virium habeat	196 a 198 a	ministrandum	540 a
virginib; ad nuptias coactis quæ cõfugiẽdũ	192 a	vnicã panis per Iesum consecratio, vnicãq; itẽ	411 b
virginitatis sacrarium quid	192	vinũ, quam hæresin apertè conuincat	411 b
virtutem diuinam in V. Sacramẽto adesse	119 b	vnigeniti proprietatis quid, & quomodo in nos	311 b
virtutes quæ cui necessariae	155 a	intret	311 b
viruẽsij & authoris nostri dissensio quæ qualis	629 b 630 a	vnio cum Christo quæ quomodo fiat, aut cui	317 b
visibile quod quale	230 b	ascribatur	317 b
vita hæc quid vaporis sit	371 b	vnio quæ qualis, quod aut quotuplex	311 a 319 b
vita panis quid	367 b	322 b 354 b	
vita vocula quid vbi accipiendum	317 a	vnitas inter patrem & filium quæ	131 a
vitam, eucharistiã vocari	250	vnitas perfecta hominis erga Deum vnde	134 b
vitam in eucharistiã edi	144 b	vnitas quæ cur quibus tãtẽ debeat esse curæ	264 a
vitale Christi corpus in sacro adesse	19 b	vnitatis nostræ cum Deo pignus & argumen-	133 a
vitis quæ qualis aut quid	317 b	tum certum quod	133 a
vitis vera quid	289 b	vntio nostri cum Christo quæ qualis	54
vitreae acies quid	397 a	vniuersitas qui vel audienda vel sequenda	59 a
vitriarij cuiusdam Hebraei facinus memorabile	448 b	vnus calicis & panis distributio quæ quid ve-	77 b 78 a
vitulus aureus hæreticis hodiẽ quid	4 a	lit	77 b 78 a
vitulus mysticè quis qualis	371 a	vnus contra Marcionem Dei assertio	89 a
		vnum Christi corpus quod mortalium omnium	148 b
		naturam viuificet	148 b
		vnum cum Christo qui corpus & caro effici-	166 b
		atur	166 b
		vnum cum Christo & Patre qui sumus	132
		vnum	

DE V. SACRAMENTO LIBRVM, INDEX.

vnum qui Christus pro Mosaicis omnibus instituerit sacrificium	569 a	vtranque sacramenti speciem potius sacrificio quàm sumptioni institutam	604 a
vnum vbiq; Christũ in Missa offerri	179 a	vtriusque speciei communio qui nostro auctori habita	528 a
Vocabula per hæreticos è patribus caluniose corrupta, quæ aut qualia	191 b	vtranque sacramenti speciem non simul institutam	531 b
vocabula, quibus p̄sentia Christi in sacro asseritur, Augustino familiaria quæ	268	vtraque sacramenti sub specie non plus quàm sub alterutra esse	642 b
vocasse aut dixisse cuius, quantè sit efficaciz	105 a 202 b	vtraque sub specie cur sacrificium fiat	604 a
vocatio quæ quid momenti habeat	535 b	Vux sanguine amictum lauari, quid	104 b
vocem aliquam ad calumniã captare, quibus hodiẽ quàm sit familiare	126 b	vulcano tradendi libri qui	635 a
vocula quæ quid proprietatis ac virium habeant	11 a	vulgi descriptio	690 b
vocula tres, Imago, Res, Vmbra, qui inter se distinguantur	143 b	vulgo quàm facillè contẽptus & odium sacerdotum ingeratur	540 a
vocularum minus propriè ab authoribus vsurum captatio quæ qualis	107 b	vulgo quid nequiter ac falsò per hæreticos periuasum	665
voculas minus propriè vsurpatas, authoribus canillatoriè obijcere, quale quorũvẽ sit	107 b	vulgo vndè quàm miserè & falsò imponatur	588 b
voluntas Domini suprema quid	250 a 365 b	valpes quæ quales aut quid	1 b
voluntas quæ cuius sit momenti aut viriũ	250 a	vultus & speculi oppositio quæ quid sibi velit	375 b
voluntas quæ vbi potissimum spectanda	614 a	vultus mutatio quæ quid mysterij habeat	218 a
voluntatis extremæ vis aut violatio quanta	39 a	Vxorũ duarum Abrahamysterium quid sibi velit	187 b
voluptuarij vndè arcendi	513 a	Waldensis secte origo & author vnde	646 a
Vrbani III. decretum seu desiderium quod quale	514	waldensium & Wiclephi hæreses quæ quales	688 a
urbano cui quid debeatur	491 a	waldensium errores seu articuli qui quales	646
urbicus quis quid Augustino negocij successerit	254 b 253 a	waldensium gloriatio impia quæ quales	694 a
urbicus quid somniarit	280 a	wenceslaus quis quid regis fuerit	645 a
Vsa Græcis quid	107 b	wiclephus Husso quod habitus	645 b
vsq; aut substantiæ impropria vsio quid quibus negocij successerit	333 b	wiclephi articuli dñati qui quales & quot	394 a
vsurpandum quid cui vel sit, vel non sit	535 b	wiclephi ex Anglia libri quomodo Bonemiam commouerint	645 b
vsurpata communio quæ, quos quare spoliatur	718 b	wirtembergæ quibus in ædibus quid inter quos conspirationis factum	410 a
vsus communicandi quis cur abolitus	629 b		
Vt quid paras dentes & ventrem qui accipi debent	276 b		
vtraque sacramenti speciei cur sacrificanti sumenda	604		

IN PRAECEDENTEM LIBRUM INDEX

ormatiensis synodi Decretum quod quale	455b	zelus p Ecclesia aduersus haereticos quis qua- lis	212a
X Enocratis grauitas quid Polemoni pro- fuerit	396 b	Zifcha quis q̄ inter Boemos designat	694 a
Xp̄ūisus quid sonet	184 b	Zofimas qui Mariae Aegyptiacae viaticū por- rexit	438 b 501 b
Z Achegusne centurioni, an hic illi præpo- nendus	248 b	Zuinglij impudentia quę quanta	213 a
zachai ad Centurionem comparatio quę qua- lis	249 a	zingliani hodiè quid moliantur aut doceant	2 b 3 a
Zelus ac facinus Episcopi Samosatani quod q̄ insigne	572 b 573 a	zingliani quae de re vbi quomodò cum Lu- tero conspirarint	410 a
zelus erga V. Sacramentum apud quem quātus 166 b 162 b		zingliani qui qua in re præsent Luteranis	461 a 465 b
		zinglianos viaticum contemnere	434 a

ERRATA V. QVAE OBITER DVM INDEX COLLIGERETVR, ANI-
maduerfa fuere, Catalogus.

Hunc quò & citius & facilius intelligat, notabit studiosus lector, duorum diuersorū nu-
merorum sibi propè aut ferè cohæretium priore indicari paginam; posteriori, indicatæ pagine
lineam; dein subijci aut breuiter innui lectionem veram: monitionis interim eius, quæ supra
Indici præfigitur, de quibusdam in exemplari ipso restituendis numeris, hic non obliturus.

35 18 effe 3t 15 fran 101 1 xxxix. 107 31 Ilij ibi. 36 à con- 109 18 pop ibid. 27 lud ad si 112 26 sta 155
15 cate- 158 33 guinis 160 4 IESV 208 31 nē 215 2 men 222 14 odām 224 18 rta, 235 33 704 263 28 ut,
274 4 su 285 12 re, q 341 5 tia, qd 363 30 t: N 408 22 SECVN- 417 7 Ant ibid 26 ille 420 20 nite
424 15 Ecclesia iu- 481 35 Diuī 509 1 XXVII. 525 1 XXXIII. 616 12 nris d 553 35 id quod ibi. 36 q ab
584 14 pepē 585 35 obrē 586 13 ana 607 20 endā 613 6 are, Q 617 1 XXX. 619 14 cum 621 1 XXX.
623 2 njsē 625 1 XXX. 627 1 XXX. 629 1 XXX. 631 1 XXX. 633 1 XXXI. 635 1 XXXI. 637 1
XXXIII. 639 1 XXXIII. 641 1 XXXIII. 645 1 XXXVI. 672 2S toton.

Eorum quę in marginibus offensa sunt, breuis assignatio.

178 4 simus 267 9 V. 632 4 Cap. 31. 636 6 Cap. 32. 637 1 Cap. 33. 639 1 Cap. 34. 644 1 Cap. 36.
648 12 Cap. 37.

Hæc obiter feruente opere admissa, corrector Typographicus sibi expetit condonari: id
eo facilius impetraturum se confidens, quòd propè minus difficile sit, absque erratis vllis vitæ
agere, q̄ librū aliquem in quo nihil sit neuī, edere. Quauis autē hæc ipsa ferè minutiora sint,
quàm quorum cordatus aliquis egeat moneri, tamen dum vnum & alterum necessariò innui-
tur, libuit & alia minus necessaria fideliter assignare, magis id ad eò nē quid dissimularetur
quod animaduersum quidem esset, quàm quòd ijs indicandis putaretur quisquam indigere.

Illud studiosis hoc loco clam habere nolumus, absoluto Opere isto, suggestum nobis fuis-
se ab insigni quodam S. Theologiae professore, esse in Decreto Constantien Concilij de Com-
munionē speciei vnius locum aliquem, qui propter obscuritatem seu transpositionem verbo-
rum aliquot, ipsum D. Gropperū F.R. dum Opus istud Teutonicè primùm ederetur, malè ha-
buerit: eam quę ob rem Theologos tum quosdam ab ipso consultos. Sed cum exemplaria con-
cilij eius hic aut citra Alpes edita, hac in re cōsona essent, neque obscuritati eiusmodi quicquā
opinularentur, non potuisse D. Groppero certi aliquid per Theologos ab ipso hac de re con-
sultos, tunc temporis referri. Interim tamen prodijisse ex Italia quandam Cōciliorū Epitomē,
in qua locus ille Decreti supradicti multo lucidius habeatur. Et quia Decretum illud hoc ipso
in Opere superius de verbo ad verbum, vti in exemplaribus hic apud Coloniam excusis legi-
tur, allegatum est, placuit eam diuersitatem seu obscuritatem, nē quem posthac malè haberet,
hoc loco paucis indicatam remouere. Potest igitur qui vult, superius pagina 649. linea 14. ac
deinceps, legere ad hunc modum:
Et similiter quòd licet in primitiua Ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur
à fidelibus sub utraque specie, tamen hæc consuetudo ad euitādum aliqua pericula &
scandala, est rationabiliter introducta, quòd à conficientibus sub utraque specie, & à
laicis tantummodò &c.

Hæc qualiacunque eo quo nobis suggesta sunt, tibi quę hic suggeruntur, studio & animo susce-
pturus, benè vale, tertio Calend. Septemb. 1560.

